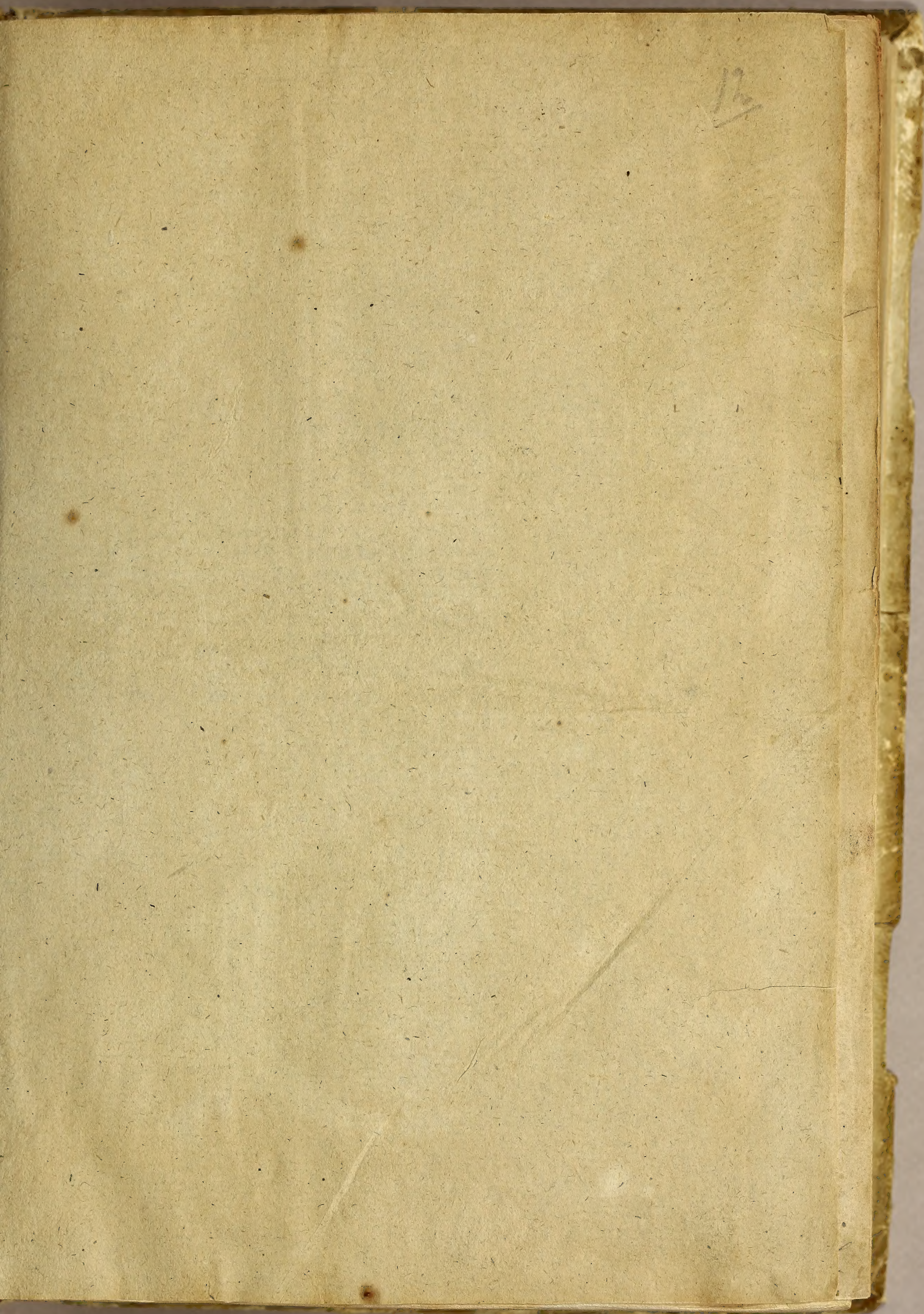


1804 [illegible]

O. S. B.



Blatt o1 [illegible]





400?

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI ET CONCORDIAE COMITIS/ DE RERVM PRAENOTIONE LIBRI NOVEM.

PRO VERITATE RELIGIONIS/ CONTRA SVPERSTITIOSAS VANITATES EDITI.

De fide theoremata.
De morte Christi/& propria cogitanda: Libri tres.
De studio diuinæ/& humanæ philosophiæ: Duo.
De diuini amoris imaginatione: Vnus.
Vita patrui/& defensio de uno & ente/& alia quæpiã.
Expositio tex. Decreti de con. dis. ij. Hilarij.
Epistolarum libri Quattuor.
Iustini tralatio. liber ad gentes, liber de Providentia Dei.
Staurostichon/de mysterijs Germaniæ Heroico carmine.

i

INDEX PRINCIPALIVM CAPITVM LIBRORVM OMNIVM DE PRAENOTIONE RERVM IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI ET CONCORDIAE COMITIS.

¶Primo Proemium totius operis. Mirabar olim.

¶CAPITA PRIMI LIBRI

Quid indicet nomen prænotionis Caput primũ
Prænotionem esse Caput.ij.
Quid sit prænotio Caput.iij.
Vnde prænotio hominibus & cuius gratia Caput.iiij.
Prænotionẽ multis tribui paucis legittime cõuenire: Caput.v.
De multiplici usu prænotionis & abusu Caput.vi.
Prænotionis cupidine humanũ genus a prima antiquitate extimulatum fuisse. Caput.vij.
Quibus ex radicibus pullulet desideriũ prænoscendi Caput.viij.
Religiões & leges ĩ uniuersum supstitiõesq; de pnotiõibus pẽdere Caput.ix.
Non eodẽ modo ex prænotionibus pendere & religionẽ & supstitiones falsęq; & bonę leges/deq; earum differentia Caput.x.
Prænotiones oẽs fide fulciri. Item unicã tantũ esse religionẽ quæ ab una unius dei fide dependeat/deq; origine religiõis & supstitionis uerę q; ad falsę prænotionis sub arboris figura. Caput.xi.
De speciebus prænotionis Caput.xij.

¶CAPITA SECVNDI LIBRI

Quid deinceps agendum: Item de nomine prophetiæ uisionis reuelationis apparitionisq; Caput primũ
Quot modis quis & qui maxime dicatur propheta Caput.ij.
De essentia uere reuelationis prophetiæ Caput.iij.
Propheticã reuelationẽ nullo pacto haberi posse uel ope naturę uel studio contra Auicennã/Algaçelem/Auenroem/Rabi mosen ægyptium/Narbonensem/& alios Caput.iiij.
Propheticã reuelationẽ nec dormiẽtibus nec uigilãtibus de syderibus illabi/& cõtra Rogeriũ Bacconẽ Arthephiũ & alios Caput.v.
Cur moriẽtes puideãt q̃q; a mũdi exordio nõ defuere pphetæ. Caput.vi.
De speciebus uere reuelationis propheticæ Caput.vij.
De uarijs modis & gradibus diuinę reuelationis habendæ Caput.viij.
De modis reuelationis diuinę proferendæ Caput.ix.

¶CAPITA TERTII LIBRI.

Quid agendum disputandũq; hoc tertio libro. Item de speciebus naturalis prænotionis. Caput primũ.
Quinq; modis naturaliter præcognosci Caput.ij.
De præsagio irrationalium animantiũ. Caput.iij.

De prænotione vulgi & prudentum quodque omnis naturalis prænotio quandoque fallit Caput.iiij.
De prænotionibus agricolę Caput.v.
De prænotionibus pastoris & nautę Caput.vi.
De prænotionibus medicorum Caput.vij.
De promiscuis prænotionibus naturalibus Caput.viij.

CAPITA QVARTI LIBRI

Quis ordo deinceps seruãdus. Itẽ q̃d sup̃stitio sit Caput primũ
De speciebus superstitionis Caput.ij.
De speciebus superstitionis ex institutione Ioan. Pici Caput.iij.
Aduersus Idololatriam Caput.iiij.
De speciebus prænotionis superstitiosę Caput.v.
De falsa prophetia & eius speciebus Caput.vi.
De diuinatione & eius speciebus Caput.vij.
Aduersus diuinationẽ in vniuersum. Caput.viij.
Aduersus eas diuinationis species quæ de expræsso cum dæmonibus fœdere prodeunt. Caput.ix.

CAPITA QVINTI LIBRI

Quid præsenti libro agendum & quo ordine Caput primũ
De ratiõibus q̃bus posset Astrologia suis auctoribus cõfirmari Caput.ij.
Soluitur prima ratio & in Astrologos ipsos retorquetur Caput.iij.
Soluitur secũda ratio & in Astrologos ipsos retorquetur Caput.iiij.
Solutio & reiectio ultimarum quattuor rationum Caput.v.
Q a p̃cellẽtibus philosophis & ab his qui sapiẽtię simul & mathematicæ uacarunt Astrologia semper uel irrisa uel cõfutata est/ Item de ingenio scriptorum Astrologiæ. Caput.vi.
Q diuina lex eiusque interpretes theologi/lex item põtificia/& lex ciuilis Astrologiam damnarint Caput.vij.
Fortuita a cœlo p̃ se nõ pẽdere sed nec p̃terita/nec q̃ ad alios attinẽt ex ulla posse cõstellatiõe præuideri/ nec item futura multo post tpe a pręsenti cõstellatione posse produci Caput.viij.
Auspicationes quæ electiões dicunt̃ uanas esse & nullas : Itẽ nec mores hominũ nec bonas aut malas leges a cœlo pendere/Corporeas quoque dispositiones ab eo non effici Caput.ix.
Cœlum non posse signum esse rei illius cuius causa nõ sit diuina Item miracula a cœlo nec fieri nec significari Caput.x.
Incertã fallacemque ostẽdi Astrologiã & illius auctoritate principiũ & ex incerto indephẽsoque numero cælorum stellarumque & ex alijs plerisque Ca.xi.
Incertã & fallacẽ esse Astrologiã tũ ex discordia auctorum & cũ ueritate & inter se in ipsis principijs p̃fessiõis: tũ ex alijs pluribus Caput.xij.

CAPITA SEXTI LIBRI

Quid hoc ipso libro agendum Caput primũ

Aduersus chiromantiā & quāpiā phisionomicæ ꝓfessionis partem Caput.ij.
Aduersus Geomantiam Caput.iij.
Aduersus Auguria & Auspicia Caput.iiij
Aduersus Omina gentium Caput.v
Aduersus ostēta/mōstra/sortes fulgura/terremotus/q̄bus gētes diuinabāt. Ca.vi
Aduersus superstitiosa somnia Caput.vij
Contra Synesium Platonicū supstitiosis insomnijs adstipulantem Caput.viij

¶CAPITA SEPTIMI LIBRI.

Quid nomen magiæ & magi significet Caput primū
De multiplici magia & eius inuētoribus & quid de magia naturali Ioan.Picus ad ultimum senserit Caput.ij.
Duobus uijs progrediendum in confutanda magia cuius opera ementita & inefficatia multi autumarunt. Caput.iij.
Aduersus magiæ species omnes in uniuersum Caput.iiij.
Quæ magiæ & quo ordine particulariter confutandę.Item contra Procli Platonici magiam Caput.v.
Aduersus magiam Alchindi Caput.vi.
Aduersus Rogerium Bacconē & quædā magica quæ inscribunt Alberto.Item aduersus Petrum Aponensem Caput.vij.
Aduersus nonnullos Hebræorum magos Caput.viij.
Aduersus Indorū Brachmanū & Gymnosophistarū ęthiopū magica Caput.ix.
Aduersus magica Apolonij Tyanei Caput.x.

¶CAPITA OCTAVI LIBRI

Quid actum & quid agendum Caput primū
Quid sit curiosa prænotio eamq; multis prodire modis Caput.ij.
Quæ ut prænoscantur cupienda petenda ve Caput.iij.
Vtrum a deo & bonis angelis petenda prænotio Caput.iiij.
Quibus condictionibus petenda prænotio Caput.v.

¶CAPITA NONI LIBRI

Q; difficile sit discerniculum prænotionum/ quod tamen regulis quibusdam iuuari queat Caput primū
Quæ in eo hoīe cōsiderāda q̄ p̄notiōes suas uti diuinas manifestat Caput.ij.
Quo pacto ipsa uisio & reuelatio consideranda Caput.iij.
De discerniculo contrariarum reuelationum Caput.iiij.
Quemadmodum examinare considerareq; reuelationes suas debeat qui prænoscit. Caput.v.
Q; differt a prophetia spirituum discretio/quo uerę probantur reuelationes deq; probatione multiplici Caput.vi.

Finis Indicis de rerum prænotione.

PROEMIVM

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE PRINCIPIS CONCORDIEQVE COMITIS IN LIBROS SVOS DE RERVM PRAENOTIONE PROEMIVM. AD ALBERTVM PIVM CARP. PRINCIPEM.

m Irabar olim Alberte/mox ſępenumero indolui: cum animaduerterem
genus humanũ ijs in rebus inueſtigandis/ quæ parum ſibi emolumẽti
per ſeſe allatura eſſent/curioſiſſimũ fuiſſe: in illis uero cõparandis/ quo
rum defectu nil ad uitã beatam cętera conferrẽt/negligentiſſimũ. Eniti
mortales conſueuiſſe/ut prænoſcerent quod eſſet futurũ:poſt haberent/quod ali⸗
quãdo ipſi futuri eſſent. Affectaſſe prænotionẽ euentuũ alienorum/ propria ope⸗
ra/quin & ſeipſos nõ cognouiſſe. Atqui nec gentes ipſas/aut littera Delphica/aut
Chilonis præcepto motas/ut in ſui quiſqꝫ noticia uerſaretur. Sed nec hebręos So⸗
lomonis præceptis animatos / ut propriã noſcerent ſpeciem. Nec omnis noſtros
homines euangelico monitu excitatos ut perſcrutarentur / ne ſint tenebræ / qđ in
eis lumen apparet. Feruere nihilominus paſſim omnes ad futuri noticiã peruesti⸗
gandam: quæ ſi perperã ſuſcipiatur peſtilentiſſima fraus & eſt/ & a bonis iudicijs
ſemper habita/ſi recte: ſalubre & ad agendã bene atqꝫ beate uitã/ præcellentiſſimũ
compendiũ exiſtimatur. Hiſce de rebus/tum ut mihi conſulerẽ/tũ ut alijs/ quibus
poſſem uiribus ne deeſſem/de ſui ipſius cognitione/de fide de operibus ad fœlici
tatem conducẽtibus pleraqꝫ egi/dum libros de morte Chriſti & propria cogitan⸗
da/de ſtudio philoſophiæ/de Imaginatione conſcriberem: & præcipue in Theo⸗
rematis / de Fide & ordine credendi: Scrutatus qua potui ratione quibus nam
ueluti methodis / & illa conſequi / & is uti commode poſſemus. Propterea ra⸗
tus cum eſſem me facturum operepręcium / ſi de rerum prænotione diſſererem/
hoc operis aggredi placuit: Cui abſoluendo/non ipſius modo eximia utilitas/ ſed
& dignitas etiã ſubinuitauit. Quippe ſi rerum cognitionẽ præclaram eſſe omnes
ſemper duxerũt/præclariorẽ certe præcognitionẽ ipſam iudicauerint. Sed enĩ uti⸗
litatis acceſſione ea propenſiores facti ſumus ꝙ noſtro labore multis conſuletur
qui in deligendo hallucinantur & ſuo periculo ſæpenumero exorbitant. Siqui⸗
dem crebris & repetitis experimentis agnouimus/ſuperſtitioſas & noxias futuro
rum prænotiones a multis appeti: quæ aut nullo aut præpoſtero diſcerniculo a
bonis ac ueris dirimerentur. Nouem igitur libros pro ueritate prænotionũ aduer
ſus uanitatẽ inſtituendos curaui/in quibus qui mihi labor/quæ difficultas: noue⸗
rint ij/ quibus compertũ librorũ omniũ ordinẽ/& cathęnã non facile necti. Sed ex
actius illi: quorũ ſtudio conſtiterit de ipſo ſupremo genere: id eſt de prænotione
in uniuerſum ante me neminẽ diſſeruiſſe. Primus ꝙ ſciã id ipſum & ſuas partes ſi⸗
mul amplexus: primus itẽ uerbo abſit inuidia cõfutaui nõnulla quæ perinde alij
non attigerunt/uana illa quidẽ & chriſtianę religioni noſtræ plurimũ aduerſa: tã
& ſi pleriſqꝫ in rebus magnopere iuuatũ me a theologis quibuſdã nõ eo inficias/
quorum ſaluberrima dogmata præ oculis habuimus: & eorũ etiã interſcribendũ
quandoqꝫ non ſine honoris præfatione meminimus: Nihilo tamen minus aut in⸗
uenta nobis ſteterũt/aut abiecta: par in utriſqꝫ cura/par ſtudiũ/ nam quantũ labo⸗
ris exanclauimus in inueniendo/tantũ ſudoris effudimus in abijciendo & diſcer⸗
nendo. Vtrũ ſatis in parte fœcerim alij iudicẽt. Sũpſi onus libens/ut mihi/& alijs
in metienda prænotionũ uia/ difficili admodum / longa & ſalebroſa quoquomo⸗
do conſulerẽ. Quæ mihi occurrere quanqꝫ cum ijs affinitate quadã coniũgerent
de quibus agimus/non omnia tamẽ admiſi: Quis enim ambigat uel hebetiſſimũ

ſcriptorē inſtar Anaxagoreæ confuſionis quolibet in opere/ quęlibet/ne dicā oīa
coaceruare atq; cōgerere poſſe:Sed ambitioſi id fortaſſe munus uel inſolentis:in
eruditi autē & negligentis/ſi q̄ uel quadātenus ad queſtionē conducāt aut memi-
niſſe/aut innuere/aut delibare ꝑtermiſerit: ſicuti exacte nō ꝑtractaſſe q̄bus inſtrui
lector poſſit & q̄bus declarādis cōmentādi prouincia ſuſcepta eſt.Hæc em̄ & co-
pioſe & aperte lectorē inſtituūt/illa uel tacite monent/ ut quę apud alios didicerit
addiſcat quæ minime nouit nō pigeat didiciſſe:at q̄ extraria ſunt & ſcrupuloſe diſ
quirere/& explanare ſupfluū eſt/ſat in talibus fuerit mōſtraſſe locos:ne facta oīno
facere uelle uideamur.Hanc aūt ex operoſo iſto labore meo mercedē/uel ſolam a
lectoribus efflagitauerim:ut q̄cq̄d toto ope boni uerīq; interſperſum & excogita-
tum inuenient/deo noſtro/a quo om̄e uerū & bonū/acceptū referāt:ſi quid fortaſſe
mali falſiq; depræhēderint nobis actutū id tribuāt:tantū abeſt ut uel pācratiaſtes
uel piodo uictor haberi uelim:aut diſiectis mœnibus excipi cupiā/ aut Megarēſi
lapide celebrari.Sed nec abnuenda erit uenia ſicubi fortaſſe deceſſum e uia quan-
doquidē nō ſolū ut homo errare potui/ uerū multa quoq; ſe cateruatim offuderūt
quibus/diſtentus/ne dicā/an uerius diuulſus & laceratus animus(ſi tū diuelli & la
cerari ſe inuito poteſt)minus ei uacare datū eſt huic opi perficiūdo. Cui alioquin
inter alia pacatū ocium/nō bellicū/& plus q̄ ciuile negociū deberetur : quare nec
aliarū lucubrationū mearū quas ſupra citaui occupationē deprecor/ nec peruigi-
li cura & labore multo incōmentationibus/ etiā patrui/q̄ ille ꝑfecit recognoſcēdis/
& q̄ inchoauit abſoluēdis/ueluti honeſta ſatis excuſatione utor : Sed uexationes
plurimas/ſed bella/præter fas/quin & cōtra oīa iura illata mihi/ſed obſidiones per
peſſas:amicorū cædes/oppidorū inuaſiones/ditiōis direptiones/uxoris & filiorū
carceres obtēdo:a quibus iā clemētiſſimus deus ut reſpiraremus ꝑſtitit:multa re-
ſtituit:quin & mærores oēs in lętíciā cōuertēdos ampliſſimā ſpem prębuit:Adeo
ut ſedata nondū tēpeſtate ad ſtudia tranq̄llitatis redierimus ꝑnotionis uolumina
explicaturi.Sed q̄d tibi hęc enarro qui meas calamitates ſubleuaſti/oppida/arces/
annonā/aurū cōmunicaſti : & ea pręſtitiſti/quorū nō affini modo/ſed nec tibi pe-
ne maiora præſtare potuiſſes. Ad inſtitutū opus redeo / quo in ope hic erit rebus
tractandis ordo ut priuſq; de pręnotione ipſa aut in uniuerſum/ aut quę rei eſſen-
tia/quæ partes/q̄ affectiones/particulariter diſſeramus / ipſum ꝑnotionis explice-
mus nomē/cū ad abſolutū doctrinæ genus pertineat nō modo queſtiones noſſe
quas philoſophi perquirēdas decreuere:ſed & ipſum nomen declarare/quod pre
noſcendū prædicāt.Si igitur nomē ipſius ſubiecti de quo tractandū/ aū noſcendū
eſt/q̄ de ipſa rerū ꝑnotione tractatū ineo/ ipſum mihi prænotionis nomē præſcie-
dum/atq; ut alij quoq; præſciāt elaborandū: ita Ariſtoteles in poſterioribus reſo-
lutorijs faciendū monuit:ita Plato uidet̄ ſenſiſſe/ q̄ nomen eſſentię ipſius imitatio
nē in Cratylo eſſe uoluit: quo.ſ.percepto illius quoq; facilior noticia pateret.Itaq;
de prænotionis ipſius noīe cū egerimus tū & an ſit ipſa prænotio / & q̄d ſit rei eſſe
diſputabimus/qd' inſinuatū & declaratū eſt per eſſentiæ nomē: qd' quidē apud re
centiores linguæ latinæ ſtudioſos nō plene aīaduerſum:Putant.n.pleriq; Pariſiē
ſium uocabulū eſſentiā:qd' tamē a Plauto a Cicerone uerſum alij putarūt quodq;
a Sergio Flauio tralatū ſemel atq; iterū Fabius dicit & ꝓbat.Explicatis aūt ipſius
rei cauſis interioribus ſeu principijs: Deiceps unde nā hoī ꝑnotio & cuius gratia
diſquirendū/ſubindeq; cauſas alias ꝑſcrutabimur ne Platonici ſuccenſeant/ putā-
tes nos rei illius principia cauſaſq; dūtaxat duxiſſe in cōtrouerſiā: q̄bus Ariſtote-
lici cōtenti uidētur/de exemplari quoq; & organica obiter memores erimus/ac ea
quæ ꝑnotioni in uniuerſum obueniāt inueſtigabimus:nec nō quis eius uſus/ q̄s

abusus/qs ardor præsciendi / q legitimi/ qui adulterini præcognitores/quo modo
ex uera prænotione religio/ex falsa supstitio dependeat / quæ demũ prænotionis
habeatur species.Hæc sane primo libro/ sed ordine cõgruẽti ptractabunt / in reli-
quis quæ subalterna dicũtur genera ab aliis subdiuisa & secũda genera nũcupa-
ta/& species proprietatesq; plurimas exequemur: Siquidẽ secundo de uera diui-
naq; prænotiõe differemus. Tertio eã q̃ scd'm naturã est & ducemus in medium
& ei præscriptos limites ostẽdere conabimur. Quattuor q deinceps libri cõfutan
dis supstitiosis prænotionibus dabunt: ac eorũ primo q quartũ in ordine locũ ha
bebit aduersus aperta cũ dæmone pacta fœdera qbus ducunt plurimæ diuinatio
num species p̃liabimur/ tribus reliquis eliminabunt q̃ de occulto prodeũt pacto.
Quintus em̃ aduersus astrologiã bellabit quo & libros duodecim Io. Pici patrui
aduersus eandẽ cõpendio claudere decreuimus nõnulla etiã adiiciẽtes: & omniũ
rationes dissoluẽtes & refutãtes q̃ ad hãc diẽ aduersus idẽ patrui opus præclaris-
simũ ab hinc nouennium a nobis post eius mortẽ reparatũ & publicatum cõscri-
ptæ sunt. Sextus cõtra Chiromantes/Geomãtes/ Augures/& cæterã supstitiosam
turbã disputabit. Magicas uanitates & pphanas q̃ inde scaturiunt p̃sensiones cũ
alterutro fulciant pacto/& utroq; dependeant. Septimo redarguemus. Octauus
prænoscendi cupiditati p̃scripturus est metã. Nonus qbus modis diuinæ præno
tiones a naturalibus/ac superstitiosis / & curiosis dirimi queant plane dilucideq;/
quoad poterimus/ edocebit. Sed qm̃ multi fortasse nõ deerũt / ut sunt hodie tetrici
iudices/ ac seueri nasutiq; censores/qbus uaria susurramẽta excitent/ præoccupã
da nõnulla duximus. Quare q non in ipso modo uoluminũ decursu: sed singulis
libris/singulis capitibus/q̃stionibus singulis/aut diuisiones freq̃ũtiores: aut cõm
positiones exactiores desiderauerint/ equi boniq; consulãt: ita & ii quoq; ne despi
ciant nostra/qbus crebriores interspersę definitiones fastiditũ & delicatum nimis
gustũ illectãt: nec eadẽ corruptũ illorũ dãnet iudicium quos dira tenet cupido: ut
indissolubilia quaq; in re argumenta forment. Neq; enim hoc quelibet aut mate-
ria admittit/aut causa recipit/aut singulæ operis partes efflagitãt. Nec singuli oĩa
quanq; celeberrimi alioqui scriptores executi sunt: qbus tñ in rebus / quoad po-
tui data est opera: q̃ si cui nõ fecerit satis / uel ligulã baxeis uel ansulã crepidis ipse
reponat. Si alio ope totũ negotiũ ex integro retexere pigebit/qbus nos uigiliis &
laboribus nr̃is usui erimus: neq;.n. pęnitebit unq; me uł solo cotis officio p̃functũ.
Nec longe futuros putauerim q de ambitu quoq; nos insimulẽt/ illud fortasse di-
ctitantes ppositi operis puinciã plura de litteris polliceri q̃ de omnifariis artibus
Hippias ille p̃stiterit/cũ certamine olympico Pisam accessit: hisce nihil ego resp õ-
surus sum/sed eosdẽ uel illitteratos plane qbus .s. odio studia sunt / uel inuidos qs
uidelicet ptesum est suscepti a me laboris beneficio publico / eosdẽ inq; relegatu-
rus ad lectionẽ uoluminis. Q; si qbusdã ideo minus placuerit / quia id nõ uiderit
pcũctatorio illo stilo cõciso alterne argutulo/ minus latino/nil oĩno culto/ quẽ Pa-
risiensem appellãt/protinus exaratũ/uel meminerint ipsi uel discant minore opus
fuisse subsellio. Sed nõ ita ueteres nõ Aristotelẽ ĩ primis effecisse. Quos nõ modo
sed nr̃os theologos Augustinũ/Hieronymũ/Ambrosiũ/Gregoriũ/ scribẽdi gene-
re sequimur potius q̃ posteriores qbus Latinũ eloquiũ nõ satis in usu fuit illosq;
ipsos sequuti q illustriores nostra etiã tẽpestate habiti sunt / qua ueluti rediuiuæ
latinæ litterę putantur. Huc addiderimus/q; tã&si duo apud antiquos eloquẽtiæ
iudices haberent genera orationis auctore Fabio/ppetua .s. & cõcisa / quarum ea
rhetorice hæc dialectice traderet illã tñ semp. Quaq; in re ab ipsa etiã antiquitate
& petitã & pbatã videmus/adeo ut ipsemet Aristoteles apud gentes / apud nr̃os

PRŒMIVM

Damascenus/Augustinus/Seuerinus/de dialectica oratorie/ hoc est de cōciso illo genere/ꝑpetua tn̄ oratione disseruere: q uero callēt oratoriā/& me uel in accusandis falsis/& asserēdis ueris/uituperandis illis/istis laudandis / aut in cōsulendo qd in ambiguis agendū/rhetoricos nō implesse numeros calumnientur : quiq; adhibuisse me phaleras uerborū cuperēt & pictæ munia linguæ/ monebunt a doctis hoibus & amātibus mei/ut reuocēt eo mētē sicut in aliȷs/ ita hoc in opere tā uario tanq; multiplici/philosophi magis & theologi q; oratoris mihi onus incubuisse. Siqdē & rationibus & diuinis eloquiȷs/res plurimū agi cōuenit/& præterea utendū legibus/ac ipsis aduersariorū placitis insistendū/ & remotas quoq; litteras & recōditas gentiū disciplinas permultas: asserendæ ueritati nō patrocinari / sed ancillari oportuerit/tū illud sciāt: nō displicuisse rhetoribus antiqs oratori obuenire / ut in iudicio nō cōtendat/non cōsulat/nō in laudādo aut uituperādo uersetur cū sæpenumero & cōcitare & confirmare/& obscure dicta interpretari/& præcipere conueniat: ut prope infinita uideri possint causarū genera/quid: qđ nec unū mō illorum/sed omnia simul nostris his uoluminibus amplecti & promiscue exequi cōsentaneū fuit. Et sentētiæ rerū nō calamistri nō phuci orationis adsciscēdi: q etiā a summis tū rhetoribus dānati/tū oratoribus abiecti fuerūt / qbus nō lenocinia / sed ornamēta/hoc est uerba rebus cohærētia qrebantur. Quod si nec tutos nos hisce ueluti clypeis autumauerint/res ipsas q; ueræ/q; solidæ sint/q; defensa atq; probata ueritas/ q; oppugnata refutataq; uanitas/nō florida uerba/nō eloquiȷ cōcinnos sermonisq; pigmenta: nō eximios tropos/ nō egregia schemata/uariosq; colores/ nō illustria lumina delectosq; characteres nō oratoria deniq; tela diȷudicēt: quāq; ut inueniunt inuersarū aliqui nariū & palato fatiscēte/qbus aliena semp obolēt: & nauseā excitāt/ uereor ne hinc uellēt me oratoris & philosophi partes affectatius ægisse/illinc optarēt easdē me aut minus implesse/aut oīno dissimulasse. Sed parū hæc ad me attinēt: nā quæ nobis quasi aliud agentibus forsitā occurrere/ ea si non reiȷceri ꝑpterea euenit ut nō negligerer ab eruditis nōnullis/qbus quæ horrida sūt nō admittunt/sed si eorū nobis exactior cura nō fuit/ eo fecimus / qn̄ docti & uere christiani hoīes/ueritati quocunq; ea probet modo semp accedūt : tā& si libētius pleriq;/si ornamentis quoq; refulserit utraq; tn̄ de causa curā eius oīni ex parte nō duximus abiȷciēdā/nihil putātes a nobis alienū/mō ueritas uanitate ablegata/ mō religio superstitione exsibilata/& suscipiatur ab impiȷs: & a piȷs suscepta constantissime retineat. In hoc aūt inprimis aspeximus / in hoc direximus collineauimus/ ut uere prænotiones quæ cōtemnuntur/ab impiȷs eruerent in lucē & probarent/ ut inanes & falsæ: quas superstitiosi excolere satagunt refellerentur/ ut demū ab alterutris secernerentur. Hoc inq; perse principeq; ꝑposito curauimus / illud ex accidenti ut. s. aliena placita/& si qd inerit cultus asciscerremus maiorum etiam exemplo inuitati/qui ita effecerūt ipsi & faciendū aliȷs posteritatis memoriæ tradiderūt. Sed utcunq; se habitura est res /minus isthæc p̄fatio & quasi facies/q; ipsum operis corpus ostenderit/quod ut iam promisimus a nomine exordiamur.

LIBER PRIMVS DE RERVM PRAENOTIONE

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI/ CONCORDIAE QVE COMITIS. LIBER PRIMVS DE RERVM PRAENOTIONE

Quid indicet nomen Prænotionis. Caput.primum

p Rænotionis nomen compositum est ex præpositione ipsa præ & notione/ quæ idem est atq; cognitio. Ea autem præpositionis huius habet natura/ vt & seperata & coniuncta in oratione ipsa dici scribiq; possit diphthongũ semper includens. Eam quamq; varios in significatus persæpe acceptam/ desumptamq; inuenimus/ verior tamen & proprior sensus/ si ex ea id quod est prius intelligatur/ atq; ipsi præpositioni antea/ significatu & re ipsa respondeat. Apud veteres obseruatum inuenio vt ipsa præpositio minime coniuncta/ varia denotet. sed nonnunq; antea significet/ etiam non iuncta/ sed seperata. Si vero cum alia dictione confletur/ aut semper/ aut frequentissime ante priusue significat. ideoq; in communi usu/ quod et præfero & præpono/ & multa id genus aperte cõmonstrant. Quod uerbum si græci exprimant προγνώσιν dicturos eos arbitror Ne inuidia uerbi labefactetur oratio/ hec ipsa prælibauimus/ ac ne ij minutulos quoque litterarum apices consectantur/ neglectam sui studii rationem querantur. Tam & si omnifariam eruditus homo/ vt sublimiora inprimis curare debet/ ita nec infima contemnere/ quarum ope illa ipsa suspiciuntur & in eis adipiscendis suppetias afferunt. Prænotionem igitur quantum attinet ad nomen/ intelligi volumus ante notionem quandam/ siue ante cognitionem/ anticipationemue. At quamuis ipsa hominum prænotio/ de qua plurimum loquuturi sumus/ suapte natura videatur ad futura referri: vt dicatur proprie/ ad prænotionem pertinere/ quod futurum est/ & prius cognoscitur q̃ eueniat: nihilominus non ita adfuturum restringitur/ coartaturq;: ut etiã ad alia tẽpora protendi nõ possit. Nanque et eo spectat (ut multos prioris significatus ab Aristotele positos omittamus) cũ dicimus priusquã alijs quidpiã/ quod iam actum factumque sit innotuerit ab prænoscente depræhendi: idque ad præsens refertur tempus: Quale illud fortasse diceretur/ quod in patauino agro uisum est/ dum ageretur in bello Pharsalico/ ut cum alij/ tum & Lucanus & Gellius meminerunt. Sed & certe illud quod propheta Heliseus vidit cum Giezi puer a Syro Naamane dona postularet. Cæterum & ad prenotionem pertinent/ præteritæ res: cum uidelicet sciuntur priusquam ordinaria ui naturæ cognosci possint. Ad præsentia igitur (quæ ideo dicta quasi præsensibus sint) præsentia inquam quæ alijs non dum innotuerint/ ad præterita etiam quæ ordine suo natura non potest ostendere prænotio pertinet. Siquidem & de præterito prophætia est/ quę sub prænotionis genere continetur/ ut in sequentibus ostendemus Hinc deprehendi cognoscique potest: cur de rerũ prænotione uolumen inscripserimus. Si enim de futurorũ cognitione dumtaxat mentionem fecissemus: ad præsentia/ atque præterita titulus non pertineret. Res autem de quarum prænotione tractamus/ cuicunque temporis differentiæ congruunt/ nec futuro dumtaxat coaptantur. At qui nec ullum magis ambiens nomen nobis inuentũ est/ quod & diuina & humana/ & superstitiosa simul/ & religiosa compræhenderet: vt hinc vera probare/ falsa inde reprobare possemus. Diuinatio nanque restricta est/ atque ad pauca quæpiam noscenda protendit. Et licet Macrobius eã/ auctoritate Hippocratis motus/ ad præsentia etiã atque præterita spectare putet: nihilominus supera diuina que non uendicat sibi sed arrogat/ ut sumus dicturi/ eaque item in malum usurpatur a nostris. Prophætiæ

quocꝫ nomen a prædicendo solum/ non autem præsciendo prænoscendoque deductum est: & prædictio ipsa prænotionem præponit. Qui enim fieri potest/ ut recte uerecꝫ prædicantur quę prius nota non sint. Aliæ etiam præsensionū quorundam nomenclaturæ differentijs quibusdam contractæ sunt. Sed de his ad præsens satis: quando & hęc ipsa operis progressu uidebuntur. Nunc an ipsa sit prænotio disquirendum.

Prænotionem esse. Caput secundum.

d Iximus superiori capite/quid nomine prænotionis intelligere debeamus non dū an ipsa prænotio sit disputauimus & collegimus. Cicero de diuinatione scribens / primo eam libro multis argumentis esse cōmonstrat: quas disputationis partes fratri Quinto contribuit. Secundo autem quę frater dixerat labefactare conatur/& suo more(qui scilicet dubitabundos philosophos imitabatur)disputationem sub dubio relinquit. Verum cōfirmauit in primo magis/quā secundo infirmarit/quippe qui ex populi Romani & omnium gentiū consensu receptam opinionem asseruerit/uersari quandam inter homines diuinationem/pluracꝫ & uaria tam somnij quam furoris & oraculorum (ut haruspicinam & auguria prætermittā)affert exempla:quę sequenti disputatiōe tollere quāꝗ nitit̄/nō pōt. Quę eñ fuisse affirmant̄ ab oībus ea nō fuisse qui cōtendit calūniatur. Quaprop̄ prudentissimus inter philosophos Aristoteles/quę ab oībus phasma uulgabant̄/consentaneū esse putauit/ut oī ex parte falsa nō essent. Quo ad rationes attinet quas contra opponit aut nihil ille/ aut parū probāt Quod ostendere curassem ni Cicero idem tū inter initia secūdi libri/ tum in operis calce eis ipsis parum se fidere declarauisset Nam & illa Carneadis argumētatio quę uidetur ualidior/aduersus diuinationem inducta/eam uticꝫ non tollit modo/sed nec loco(ut uidetur)pellit. In hūc fere modum aduersus illam disputabat Carneades: aut sensibiliū/ aut intellectibilium rerum diuinatio est. Si primum des/cur diuinatione est opus? in eis. s. cognoscendis/quę sensibus usurpamus Si secundum, sequetur illud ut quis lumine captus instar Tyresiæ nequeat quicꝗ de coloribus diuinare/ ut & surdus de uocibus nihil omnino præsagire. Restat(inquit)ut de eis esse rebus diuinationem dicas/quę arte tractantur. At ea cum artifices cognoscant diuinatio superfluit. quādo ad ægros medici/non arioli ducendi sunt. Sane ijsdem uestigijs instare possent/ quibus esset mens Carneadem refellere. atcꝫ suismet sumptis ita argumētari. Res cum præsentes sunt sensu & diuinatione quū absunt aut non dum uenerint ipsa solum diuinatione colligi: sed & intellectu etiam sine sensu(quod quidem placuisse Platoni liquet)percipi & precognosci posse: siue earum imaginibus recens in animum illapsis/uti etiam nos adstruimus/idcꝫ fiet palam cum de prophetis disputabimus siue ex speciebus animæ cōgenitis/quod Plato putauit. Sed & didymus eis posset opponi/qui cœcus cū esset: in disciplinis nihilominus/& præcipue Mathematicis præcellentissime floruit. Artes uero multo etiam melius prænotione adhibita comparari posse/sic & remedia ęgritudinū/multa superne reuelata memoriæ proditum iri. Sic in ambiguis responsa supra hominem exhiberi/ percꝫ oportunū & commodum censent. His itacꝫ confici posset diuinationem nec tolli planę nec erui. Si autē & diuinatio est dubio procul & prænotio est superior enim & magis ambiens ipsa prænotio/quę multas(ut monstrabimus)spęcies continet: inter quas diuinatio concluditur. A specie autem ad suum genus argumentari affirmando recte nos posse in dialecticis adstruitur: & eiusmodi cōsequutio inter bonas ualidasque argumentationes nobilem obtinet locum. Diuinationem autem scribit Cice-

ro esse earum rerum quę fortuitæ putantnr prædictionem atque præsensionem: tam & si postea calumniari posse ipsam definitionem dicat ex Stoicorum placitis quibus pro confesso erat/nihil omnino fortuitum haberi: sed omnia fato quodam & necessitate gubernari. Quam opinoinem/& indoctam quidem/& impiam Aristoteles ipse multifariam tam in prima philosophia/quam alibi suarum commētationum reprobat. & nostri theologi acerrime atque fortissime prosternunt. Id nomen ipse a diuis tractum dicit: cuius loco græci Manticen ponunt/a furore(vt platoni placuit) deriuatum. At qui oracula dęmonum fuisse de præsentibus/præteritis/atque futuris differentia/negari non potest: nisi omnis pariter negetur historia quamquam sæpe falso & subdole respondebāt/ fallebantque/ & sæpe mentiebantur. Vnde olim de templo apollinis dictum. Bene dicta celebrari memoriter/ errata recordari neminem. Philosophi quoque & multi & celebres prænotionem esse crediderūt rerum futurarum. inter quos pythagoras celebratur/plato ipse tum in phędro cum alibi/tum in timæo potissimum & diuinationem esse & uates dicit. quibus tanquā interpræetes præesse prophetas uoluit. Iamblichus Proclus/Porphyrius multis in locis comentationum suarum prænotionem futurorum apertissime prædicant. Ipsum quoque Aristotelem (ut ad præsens de diuinatione per somnum sileam/ cui etiam librum dedicauit/ consultum a pythia ut philosopharetur/apud philoponem eius/& operū interpræetem/& uitæ scriptorem legimus. Illius item sectatores fere omnes/& enarratores operum diuinationem per somnum esse credidere. Et Auerroys in paraphrasi de diuinatione p̄somnum/id ipsum probauit. quod & peripathetici fecerunt plurimi seu latina/seu græca/seu arabū lingua. Sed & platonici exuberātius/& Synesius quoq;/& psellus/& alij. Nec non Stoici/atque ipse democritus/Dicearchus/Cratippus/Crysippus/diogenes babilonius/Antipater diuinationi cōcessere. Verum Indi quoque & æthiopes prænotionem non solum futurorum credebant esse/ sed ipsi prænoscebant multa/prædicebantque. quemadmodū ex philostrato colligit̄ in libris de uita Tyanei Apollonij/quem etiam prænouisse multa/& prædixisse conscribit qui cū nobis in sequētibus libris erit pugna. Cæterum cristianis nobis negari omīo nō potest rerum prænotio: cū omnis nostra religio prænotionibus nata/auctaq; & propagata sit: prænotionibus inquam prophetarū/christique & apostolorū: quibus diuino lumine reuelata sūt/quæ ipsi nobis postea aut uerbis/aut scriptis(quę Canon diuinarum litterarum dicitur) inuulgarunt. Demū & abunde ijs suffragatur ratio. Indita enim hæc quodāmodo mentibus hominū sollicitudo/ut quę ad se futura pertinent p̄nosse aueant/ut latius disputabimus. frustra aūt hoc desideriū niuel omni ex parte/uel quadātenus impleretur & sane si Aristoteles in prima philosophia sciēdi desiderium a natura homini insertum censuit: cur nō & futura sciendi/hoc est præsciendi: Præscire enim & scire futura: scire utiq; est. Quid? quod homo animantibus brutis non p̄staret modo/sed plane posthaberetur nisi p̄notionibus polleret. Quandoquidem ille quæ ad se pertinēt p̄noscunt: quod & in formica minimo fere animaliū liquido conspicit̄ cui pro futura hyeme ad tolerandā sibi famem grana reponuntur. Sane cum res nautica/agricolatio/tū etiā maxime propria homini uirtus/prudentia/prænotionibus fretæ suas operationes peragūt Enimuero si & sepatæ substantiæ habētur(quod nō solū nostri/sed & philosophi gentium probauere) si deus ipse est(quod solū ab insipiente & omnio fatuo negatū) prænotionem esse necesse est. Si em̄ deus est, p̄uidentia est/si prouidentia: utiq; ad hominem extenditur/inferiorum omniū animantium principem/hoc & ipsorū

principes probauere/Plato quidem id multifariam/& Aristoteles tam in.x. æthicorum / quam in libro de bona fortuna sensit. q tantum abfuit vt Auerroys (qui creditur impius) abnegauerit/ut pter ea in libro etiam de somno scripserit inmitti a re diuina hoibus somnia/idq; fieri ex perfecta erga eos sollicitudie Si aũt prouidẽtia/utique & prænotio erit. Prouidere enim atq; consulere rebus quomodo potest qui eas nõ prænouerit? Dixerit quispiam/si deus eo pollet munere/nõ propterea se qui oportere/ut eodem homo polleat. Atqui pollere hominem dubio procul conspicietur/si quæcunq; ad salutem rationali substantiæ necessaria sunt illi a deo impartiantur. Quomodo autem ad salutem/ad fœlicitatem se accinget homo nisi & prænouerit eam iam sibi præparatam/& modos uiasq; didicerit/ quibus ad illam que supra nostræ naturę facultatem sita est perueniatur. Iam delegum positoribus liquet/prænosse eos oportere: si suis ciuibus & præscribere/a qbus caueãt & pmonstrare/quę sectentur uoluerint: atque ob id & pœnas & præmia tũ minari eos/tum polliceri perspeximus.

Quid sit prænotio
Caput tertium.

c Vm itaque rerum notæ animo concipiuntur/prius quam res ipsę præsentes imaginibus suis/ uel sensum excitent/ uel mentem informent. efficiunt/ut qui hęc patitur prænoscere dicatur. Hinc ueteres præsensionis/præsagijq;/atque prænotionis nomine usi sunt indiscriminatim. quanquã illa ad sensum: nam de præsensione notum/& sagire ut ait Cicero acute sentire est: hoc ad intellectum significantius refert. Aliud itaque scire est quid nomine significetur: aliud quid sit res/etiam in his quę essentiam habent existentem/in quo miramur esse nonnullos quanquam alioquin subtiles theologos/ qui affirment idem esse quid nominis (& ut eorum utar uerbis) quid rei/in habentibus qd rei: Notũ eẽ aliud esse quid nomine prænotionis indicetur/quod supra exposuimus/Aliud quid ipsa prænotio de qua tractamus. Themistius in posterioribus resolutorijs docet/ea magnopere differre/diuersumq; omnino inquit putandum/nec ullo modo idem esse/ significatũ nominis & id quod sub hoc uerbo/quid sit rei esse intelligitur/illudque omnibus fere/hoc autem non nisi pancissimis & exercitatissimis in promptu haberi. Sed & illud considerari potest/quid est esse nominis/relationem esse ipsius nominis ad rem ex ipso significatam/quid uero sit rei ipsam esse essentiam quę refertur ad nomen. Vnde primũ & complexis competit nominibus & accidẽtibus & comunibus & extrarijs. hoc uero incomplexis/proprijs. essentialibus. Sed de his alias/Verum cum ipsa noticia tam sensui quam intellectui conueniat/efficitur/ut & eorum quę suscipiuntur sensu & quæ mente intelliguntur notio atq; cognitio æque dici possit. Noscimus eẽ sensibus/ noscimus & ratione/ atque intellectu. Quia & quæ prius sensu usurpantur exteriore/interiore ue recipiuntur/aut imaginatione affirmantur/uel in superna animę parte quę ratiocinatur/& intelligit & sapit/imprimuntur: ea prænosci iure meritoque dicentur. ut prænotionis nomen ad quodcunque cognitionis genus referatur. Iam ipsa prænotio quod etiã supra insinuauimus ad ea non modo quæ sint sed quæ seculis multis præterierint quoquo modo potest extendi. quando earũ quæ prænoscuntur rerũ noticiam/ aut sensus ipse/ aut intellectus suapte sponte/aut naturæ ipsius ope alioquin consequi non potuit. Sic prophetauit Mo-

ſes theologorum omnium teſtimonio de mundi exordijs / de multorum ſæculorum decurſu: quæ iam dudum præterierant. Prophætia autem eſſe non poteſt niſi prænotio ſit. Prædici enim quomodo poſſunt/ quæ prænota non fuerint. Siquidem προφημι græce/ latine prædico: & προφητια prædictio eſt. Sed & apud hebræorum litteras נביא hoc eſt naui/prophetam ſignificat/& ex נבא ideſt naua pullulat ex qua ueluti radice apud nos deriuaretur eloquiuum. Et ne calumnia nobis ingeratur a Philoſophaſtris quibuſdam quos ſacræ litteræ perturbant/ putantes fortaſſe indecorum atque extrariũ nimis /ut præſagiri / prænoſci / prædicique dicantur ea quæ olim multis annorum curriculis peracta ſunt. Præter Macrobij auctoritatem/ Hippocratis ſententia fultam. Perlegant quæſo cõmentaria Auerroys de ſomno & intelligent abſurdum minime putari debere / ut prænoſcantur præterita: nec remotum eſſe / quin ea quæ & præſentis / & præteriti temporis ſunt/ prę ſciantur in ſomnis: modo ignota ea apud nos fuerint. Apud Ariſtotelem quoque in Rhetoricis me legiſſe memini / diuinationem quoque de præteritis dici / quæ tamen ſub ipſa prænotione / perinde ac ipſa prophetia concluditur. Epimenides inquit Cretenſis diuinationem futurorum reſpuebat/ prę teritorum quæ occulta erat ſolam amplexabatur. Nec inconſonum putemus/ut repetamus Hippocratis exordium de Prognoſticis ægritudinum præcipientis præuiſione utendum: & a medico futura / præterita / præſentia cognoſcenda: ut ægroto reuelentur quæ de ſe ipſe non præſenſerat. Quod procedente opere liquet apertius / dum ſignis utitur / quibus quæ ſint proferenda comparentur: Illud quoque inter alia Cornelij Celſi prognoſtica offert ſe memoriæ: dum locij coloris meminit / albi prius / mox ruffi: illud inquit concoquere hoc concoxiſſe ſignificat. Quia ad præterita etiam / non ſolum præſentia (modo occulta fuerint) prognoſtica præſagiaque protendũtur. Atqui non modo philoſophi / & medici / ſed & Poetæ nobis adſtipulantur. Nam apud Maronem in Georgicis ad uatem pertinet præſentium etiam & præteritorum notio. Quippe qui de Protheo loquens inquit:

Nouit nanque omnia uates:
Quæ ſint / quæ fuerint / quæ mox uentura trahantur.

Adde & illud ſi præcognoſcuntur ea (ut dictum eſt) quæ antea cognoſcuntur quam res ipſæ ſenſum / uel ſua præſentia feriant / uel intellectum ueſtiant ſui imagine: ſequetur dubio procul / ut etiam præterita poſſint præcognoſci. Quoniam ea ipſa / quæ a ſenſu / & intellectu per diſtantiam præteriti temporis remota ſunt: niſi uel teſtibus narrentur/uel litterarũ monumentis præſententur: æque impoſſibilia cognitu ſunt quam ea quæ nunquam fuerunt: nec magis excire ſenſum aut intellectum poteſt quod præterijt nobis ignotum / quam quod futurum eſt. Eadem enim in utroq; difficultas. Quam obrem prænoſcere dici poteſt quis/quæ præterita ſunt: modo aut ſcriptis/ aut referentibus hominibus ea non didicerit. Ac ſi illa ipſa quæ ob id q nunquã fuere/uel minime ſenſum mouent / uel intellectum inſculpunt præſcierit. Colligamus igitur / prænotionem earum rerum eſſe cognitionem / quam quis animo nanciſcitur priuſquam ipſæ res ſua præſentia / & ordinaria / communique vi naturæ cognoſci poſſint.

¶ Vnde prænotio hominibus & cuius gratia.

Caput quartum.

u Idimus quid sit prænotio / nunc recto ordine de causa efficienti & fine sciscitandum decernendumque est & sane consideranti mihi prænotionẽ nil ob aliud hoĩ datam occurrit / quam ut ad finem suum / hoc est perpetuam fœlicitatem perferatur (de bona & uera loquimur) eaque in dei bonitatem referenda est / cuius prouidentia humano generi quod constituit clementissime consulit / ut ad se / unde per creationem defluxit reuertatur : Si enim de prudentia & ratione quęramus / quibus & coniectari de futuris / & ratiocinari datum est: constabit aperte / aut nulla aut certe parua disquisitione regi / omnino illarum ope humanum genus / eisque sublatis perstare non posse: Adeo omni siue in ocio / siue in negocio opus nobis sunt / ut sine eis nec commode tantum uiuere / sed nec omnino uiuere queamus. Ex uera autem prophetarum prænotione tot commoda in nos deriuarunt / ut sine eis / non solum hac uita mortali / sed nec spiritali uiuere possemus / abituri scilicet in præceps & æternum perituri. Nanque ut mittam in uniuersum / quod sine fide (quæ superno lumine nobis impartitur) spiritaliter uiuere non datur / specialia quædam munera eademque necessaria per prænotiones cõmunicata nobis attingam / ob quæ & de principio & de fine nostro qui deus est / & de medijs pariter quibus ad eum peruenitur instructi sumus / alioquin ignari omnino ueritatis & in perpetuis tenebris morituri. De creatione mundi & humani generis initio nil uere sincæreque cognitionis adepta fuisset patrum memoria / ni superno lumine radiatus Moses ille & legifer & Propheta præcellens præterita futuris sæculis archana reuelasset / Eodem lumine perfusus Noe fabrefecit archam / qua pauci ueluti renouandi generis semina conclusi / ab uniuersali eluuione defensi sunt. Sic Abraam eiusdem luminis beneficio parens fidelis populi effectus est / Sic & filius Isaac / & nepos Iacob dei uoluntatem impleuere: Sic pronepos Ioseph eodem lumine Pharaonicũ somnium interpretatus & Aegypto famæ periturę tutelam præstitit / & patri ac fratribus caritate annone laborantibus alimoniam ministrauit. Cæterum & in nouo testamento per Christi dei & hominis documenta per Apostolos diuinitus inspiratos sanctissimæ trinitatis unitatem / quæ primarium principiũ est / & eiusdem fruitionem / quæ noster est finis & media quæ ad eum consequendum sint seruanda didicimus: Quomodo enim aut arte ulla aut ui naturæ peruenire potuissemus ad ea quæ nullo / modo cognouissemus? quomodo cognoscere quæ & sensus & intellectus humanos exsuperant? Reuelari igitur ea oportuit a deo prænoscente omnia imo unico actu qui ipse est / se ipsum agnoscendo omnia prorsus tam præterita quam præsentia & futura simul perfectissime compræhendente / reuelari inquam

per Prophetas/per Angelos/per proprium denique filium/per eius Apo⸗stolos/quorum unus & totius etiam ecclesiæ decursum adusque orbis con⸗summationem/& prænouit & litterarum monumentis tam suo quam euen⸗turis sæculis prædixit. At qui nulla euidentiori probatione persuaderi in⸗credulis potest curare deum humana/sæculisque & regnis prouidere at⸗que consulere: quam ex futurorum prænotione/prædictioneque. Sem⸗per quidem inter philosophos litteraria bella: nec satis constat extra con⸗trouersiam quid eorum celebriores senserint. Tam&si prudentiores/meo iu⸗ditio/existiment eos diuinam prouidentiam etiam rerum particularium & hominum præcipue credidisse. Plato pluribus locis id ipsum exclamat & comprobare nititur Aristoteles. & in Aethicis ad Nicomachum/& in Aethi⸗cis ad Eudemum idipsum aperte sentit. Et quanquam alij ex aduerso opina⸗ti sunt/nonnullis moti uerbis/quæ in Metaphysicis posuit: ij mihi consul⸗tius examinare Philosophi eius scripta potuisse uidentur/& ad concordiam reuocare/quæ inter se pugnantia omnino sunt: nisi illud ipsum sensisse eum fateantur/Illudq; animaduertere/nō se facile tueri illius dogma posse de causa finis: propter quam agant natura: nisi prouidentiam statuant. Sed hæc no bis mittenda ad præsens/tum quoniam non eorum hic locus/tum quod animo pridem insedit/dicato opere de diuina prouidentia pro nostra inbe⸗cillitate differere. Tunc autē & Alexandri Aphrodisei impia dogmata/& sectatorū Auerroys ipso etiā putauerim Auerroe magna ex parte cōsentiente confutare tentabimus: & illud monstrare nunquam fuisse celebrē ullū & prae cellētis famæ in litteris hominem: siue Poeta ille/seu Rhetor/seu naturalis Philosophus: qui superne alicuius mentis prouidentiam esse non putaue⸗rit/Sed quoniam hæc naturæ lumine pertractantur non omnibus nota, quo niam nec singuli omnium capaces/& qui capaces & proterui sunt ansam respondendi semper queritant/& contendendi: his Theologia silentium im⸗ponit/quæ prophetis innititur. Nam dum per multa annorum curricula an tequam fiat quod futurum est præuident prophetæ/atque prædicunt/ut a⸗uertant mala/ut bona suadeant/promittantque: non potest id in naturam referri quæ non intelligat non ordinet & decernat quod alioquin ex sui na⸗tura uel ad alterutrā uel ad alterā & oppositā partē flecteret. Ita in sacris litteris ueteris testamenti aduentus Christi certis hebdomadarū spatijs præfinitus/ & ante annorum milibus prænunciatus est. Reges item proprijs nomini⸗bus antequam de matris utero egrederentur a Prophetis designati. Ita Esai⸗as de Cyro alienigena/nec multa etiam post sæcula in Attauorum lumbis initiato. Hæc inquit dicit dominus christo meo Cyro cuius ego appræ⸗hendi dexteram/notans quæ esset acturus/& unctum appellans. Hebræis etiam regibus imposuere nomina multis ante sæculis quam nascerentur. ut Iosie regi euersori Idolorum. Hæc autem adeo particularia & nomina & a⸗cta/quæ & a parentum & a filiorum/qui posterioribus sæculis nati sunt/mera uoluntate pendebant/præuideri aut prædici ad lineam non poterant a prophetis nisi lumine eo quod falli nō potest ea puidissent: ipso mōstrāte qui pdictarum rerum & auctor esset & ordinator. Neque enim a naturali causa⸗rum ordine fluere poterant/quæ uariari ad hominis queunt arbitrium: quo humana scilicet gesta reguntur: nec a fortuito & temerario causarum infe⸗riorum concursu coagmentari/quæ stata, f, certaque principia non habent: nec

ab ulla/ aut Ariolorum/ aut Astrologorum / Haruspicumque aut aliorum quorumcunque superstitione præuideri/ quas a uere prænotionis titulo sequestrabimus / id enim nec ullo modo præstare possunt / sed nec nisi fallacissime promittere/ quod in operis processu magis ostendetur. Quas ob res & de principio eius/ & fine/ ac medijs ex prænotione certior homo fit/ & diuinæ prouidentiæ cognitor. sed & imago etiam quædam & similitudo quodammodo diuina ei communicatur: quando non solum & præterita & præsentia: sed etiam futura/ quod diuinati primo conuenit/nosse ob prænotionis munus potest: quod & a natura quodammodo inditum est / & superne quoque peculiarius a summo rerum omnium conditore largitum/ falsæ autem prænotionis auctor dæmon est qui sibi diuinitatem arrogare maluit quã se illi subijcere/ eamque communicauit hominibus: ut eos secum ad æterna raptaret incendia: unde sicut principium optimum eundemque finem bonis prænotionibus tribuimus / ita aduersa ratione de malis pronunciandum est etiam ex regulis philosophi Aristotelis apud quem rectum sui pariter & obliqui iudicem legimus & eandem esse contrariorum disciplinam.

¶Prænotionem multis tribui paucis legitime conueni re.
Caput Quintum.

Hinc factum ut multi nomen ipsum prænotionis perperam usurparint: quod paucis legitime & exacte conuenit. Si quidẽ prophetas ueteris & noui testamenti/ qui & futura antequam fierent præuiderunt/ & quæ pacta multis sæculis fuerant nullo hominum tradente /nullo litterarum monumento insinuante / sed deo reuelante didicerunt / quique dei hoc dono postea participauerunt: eos solos atque in primis nomen prænotionis decet/ proximi sed longo proximi interuallo / qui res ipsas naturæ ope cognoscunt priusquam producantur/ cum eas in suis causis præsentiunt præuidentque : atque ob id prænotionis nomine honestari insignirique possunt. Quales cœlestium motuum indagatores qui Arithmetica supputatione colligunt obseruationibus & experimentis iam positis quid in ipsis orbibus euenturum est/ de restitutionibus syderum/ de luminarium defectibus : Præsciunt enim prænunciantque futurum quod ex consono motu & usu reuolutionis orbium depræhenderunt. Quales Medici qui ex tactu uenæ ex inspectione lotij excrementorumque aliorum / de ægritudinis euentu experimentis & obseruationibus admixtis præsagiunt. Quales nautæ & pastores & agricolæ quibus de statu aeris serenitate / pluuia/ æstu/ siccitate/ sæpe notũ antequã fiat quod futurum est rusticis & marinis obseruationibus. Quales uiri prudentia

pollentes, qui longo & diuturno usu rerum edocti/sępe numero quod futurum in prouintia/in ciuitate/in domo est rationabili coniectura prænoscunt. Vnde illud Euripidis/q bñ cõijciet is uates optimus esto. Et Cor. nepos scribit facile existimari posse prudentiam quodamodo esse diuinatione: sed humana hęc & a naturę lumine proficiscentia. Ideo uel nõ usq͵ quaq͵ certa/uel crebro uacillantia/ uel qñq͵ falsa. Nãq͵ nec Astronomicis supputationibus ad liquidũ semp cõuersionis coelestis ordo respondit: quod motuũ ad hãc diem indeprehensa uarietas. Maximo inditio est præter fide experientiæ & medicos (ut cõstat) sępe fallunt prognostica/& nautis ex insperato procella ingruit: & agricolatiõibus aut pluuia/aut siccitas opportuna credita prædictaque quandoque non aduenit/ quandoque non fauet: & uiri prudentes interdum hallucinantur. Diuina autem illa/quibus ueri prophetæ futura & præsciũt/& præmonstrant certa/fixa/stabilia sunt: de quibus longa disputatiõe in processu operis agendũ. Cæterũ & prænoscere multi præsũmunt nec diuini/nec naturalis luminis adiumento: sed ope dęmonis/& tenebris superstitionis. Hinc magi insaniũt necromantici furiunt/astrologi diuinatores fabulantur/ & decipiunt/geomantici nugantur/ chiromantici delirant: & quicunquæ ex his/uel propagatione/ uel adoptione in insani erroris hereditatẽ adsciti in stultitię præcipitia labuntur: prænosse omnes dicuntur/sed non recte atque legittime. Nisi qui aut diuino lumine præsciunt/aut naturali coniectantur. Reliqui siue astrologi/siue arioli/siue auspices/haruspicesque/siue augures/siue diuini: aut pythonici/ phanatici ue. siue alioquocũque nomine appellentur diuinare omnes rectius quam præscire & prænosse dicendi sunt. Fallax enim eorum præsensio/& prædictio fallatior a fallacissimo dęmone mendatij parente originem ducens. Prænotionem itaque ad ueram diuini luminis raditionem primarie & per se referimus/ dein ad congenitũ rationis fulgorem propagamus: mox ad obumbratum/ & adulterinum superstitionis crepusculum extendi quanquã illegittime posse putamus.

De multiplici usu prænotionis/& abusu. Caput. vi.

Ab his consequens est/ut abusu quoque pertractemur: Nanque malis non solum/sed etiam ipsis dei donis genus hominum potest abuti. Vtitur autem si eis contentum ueluti intermedijs quibusdam ad debita spiritalis præsertim uitæ officia obeunda/ instituitur ad finẽ humanarum oĩm actionum/foelicitatem: quę in dei uisione/ & fruitione consistit anhelet semper: Et(quantum per humanam fragilitatem licet) conscendat. Abutitur: si hunc ordinem peruertit. Quod quomodo contingat(ut id cauere possimus)postea insinuabimus. De usu enim inprimis dicendum/ut amplectamur. de ab usu deinceps/ut respuamus. Ex indubia prænotionis cognitione utilitas in nos eximia prouenit. Cum certius multo prophetici luminis beneficio possint futura præcognosci. quam sensu/ & ratione uideri / cernique præsentia. Hinc illud sępe apud prophetas/ut præteritum ponant pro futuro/ob indubiam/ maximamque certitudinem. Vt illud panem angelorum manducauit homo: de eucharistię sacramento prædictum est a psalmographo/ tot annorum curriculis antequam a Christo institueretur. Qua de re Bernardus eo in sermone edisserit/ quem de altaris sacramento prætitulauit. Vt illud Item. In omnem terram exiuit sonus eorum/& in fines orbis terræ uerba eorũ: quod de apostolorum prædica-

tione præſignatum eſt. Conuenit enim/ & maxime conuenit: ut cum ea præcipue
quæ ſupra hominis facultatem ſunt prænoſcant prædicantque: certiores adeo fiãt
ut nullo pacto de eis ipſis ambigere poſſint. Tantaque ob id aſſeueratione pro⸗
mulgent/ ut ex eornm conſtantia & intrepida pronuntiatione ad aſſentiendum
qui audiũt inclinentur. Agnoſcentes nequaquam ſibi eiuſmodi præſertim contin
gentia/ futura aſſeueranda: niſi alio ꝙ humano ordine pernouiſſent. Cum eorum
maxime iudicetur mens ſana/ & uolũtas recta: quorũ ſi primũ deſit/ & adſit oppoſi
tũ: efficit ut falſi ꝑcognitores fallant: ſi alterũ/ ut fallant: ſed etiã ut fallãt/ atq; fallant
ſimul Vtrũ deligas/ abſentia ea in cauſa eſt. Neque enm̃ fallere quis niſi fallatur po
teſt. Quomodo enim fallet: niſi aut ignorans/ aut prauus? Si ignorans: fallit utique/
& fallitur. Nam falſum quod uerum credit porrigit alijs. Si prauus: falſum quod
credit falſum ſub ueri ſpecie tranſmittit in alios: ſibique peſſimo hoc officio nocet/
& in ſuam perniciem agit: quando eum ob id & dei & perſępe hominum manet
uindictta: & ſi hoc ignorat pernitioſius etiam fallitur. Quandoquidem ſi hoc ip⸗
ſum cognoſceret: poſſet aliquando a peccato liberari: quod ſi non agnoſcet/ numꝙ
diluet. Parte altera nec falli quis prænuntiando poteſt/ niſi & fallat. ijſdem rationi⸗
bus. Fallitur enim aut malicia/ quemadmodum mox explicauimus. aut ignorãtia:
quorum altero fit/ ut falſa prænuntiatio uera a tradente credita ſuſcipiatur ut uera
altero ut falſa quę etiam falſa credatur pro uera nihilominus colatur Vtrũ des qui
fallitur falſum pro uero tradit & fallit neutrum autem ueris prophetis contingere
poteſt cum nec fallantur aut fallant. Sed de his latius in ſequentibus agendũ. Et ſa⸗
ne nulla haberi certitudo poteſt/ quę prænotioni per diuinum lumen poſſit æqua⸗
ri. Porro ſenſus noſter exterior/ in cognoſcendo non prętergreditur accidentia. Ad
ſubſtantiam enim ſciendam tangendamue non peruadit. Quippe cum ea ratione
ſolum/ non autem ſenſibus (qui corporeis tantummodo qualitatibus immorantur)
depręhendi poſſit. Adde quod fallit & fallitur ſenſus ipſe multifariam ex diſtantia
ex accidenti/ ex obiecto comuni: ut philoſophi late probãt/ & in meo de Imaginati
one libro ipſe recenſui. Sed & humana quoque ratio uacillat. Nam dũ aut ſenſum/
qui uerus ſit: non ſequitur. aut recta linea ex primis intellectus principijs non pro⸗
cedit: facillime exorbitat. Subde quod nihil fere tam ratione firmatum/ quin itidem
ratione poſſit infirmari. Illud quoque ad memoriam reuocandum eſt: ſæpe nu⸗
mero particularia multa/ aut ad regiones & populos in uniuerſum ſpectantia/ aut
ad particulares uel urbes uel homines pertinentia: ſub dubio emergere. quę decla
rari cõmode ita/ & exacte nõ poſſunt face humanæ rationis/ quemadmodum ſu⸗
perioribus reuelationum radijs. Tum quia feruntur uniuerſaliter leges: & ſcientia
quoque de uniuerſalibus/ nõ particularibus & indiuiduis eſt. Tum quia cõdictio⸗
nes ſępe inſunt/ & circumſtantiæ: de quibus traditũ. Alioquin dogma decernere li⸗
quido non poſſet. Propterea in ſacris litteris ueteris teſtamenti legimus reuelata
multa Iſraelitico populo/ & ad urbes & ad reges pertinentia/ de futuris bellis & ui⸗
ctorijs/ de captiuitatibus quoque & calamitatibus inminentibus/ quas remotis: ſ.
peccatis ob quę mouenda caſtigandaque impendebant: remouere ſi uellent in ar⸗
bitrio eſſet. Hinc Hebræorũ ille rex Ioſaphat (ut in libro Paralipomenon legitur)
protulit/ Credite in domino deo ueſtro/ & ſecuri eritis. Credite prophetis eius/ &
cuncta euenĩẽt proſpera. Nęc ſolũ Iſraelitico populo/ ſed & alienigenis Niniuitis
Ionas ſua prænuntiatione conſuluit: & Heliſæus prophetes Naamani Syro mili⸗
tiæ principi curationẽ lepræ & prædixit/ & docuit/ & ſyro ꝗq; regi ęgrogãti/ & ꝑ in
ternuntiũ interroganti de ęgritudinis euentu: futura ꝑmonuit. Inter q̃ fere dixit ut

serius ipse percunctans regi substitueretur/eiusq; opere Iudeas urbes depopulan das esse. Sed & alia fere innumera/facile est inuenire in ueteri testamento/& potissimum in libris regum Quo tempore/ quia liber populus a seruitio gentium erat consentaneũ fuit ut tum prophetæ habundarent:quorũ prædictionibus in agendis rebus dirigeretur ut Augustinus/ ut Thomas meminere. In sacris itẽ noui testamenti uoluminibus:prædictiones multæ de particularibus euentibus uisuntur. In euangeliis in epistolis/in apochalypsi Ioannis. Sed etiam post apostolos ipsos Carpus episcopus diuinis atq; creberrimis reuelationibus claruit uti Dyonisius Areopagita in epistola ad Demophilum scribit:ac martyrũ(qui pro christo patiebantur plurimi diuinis uisis confortabantur/erudiebanturq;. Iudã quoq; Syllam & quadratũ prophetasse multorum narratione proditur. Anima item Philadelphiæ prohetasse traditur/& quattuor Philippi filias prophetes fuisse Lucas asseruit in actibus apostolorum. Sed & ipse Cyprianus(quod in decretis est uidere)reuelatione se monitum dicit:ut doceret mortuos non esse lugendos. Item alibi foeminas communi contubernio cum clericis non debere uti. Nec solum in futuris pronuntiandis magno esse usui prophetia potest:uerum & in præteritis (quę occulta sunt)manifestandis/ut supra de Mose probauimus. Et eo quoq; loco manifeste indicatur:cum Io. euangelista narrat/multos in dominum iesum credidisse: ob ea quę Samaritanæ mulieri præterita reuelauit alioquin aliis in cognita. Atqui posterioribus quoq; temporibus ecclesiæ prophetia magnopere fauit. Sic & Martinus ille sanctissimus antistes a superstitione plurimos liberauit/cũ latronis sepulchrũ id fuisse patefecit reuelatione monitus:quod tanquã martyris esset frequentabatur Sed enim controuersæ olim altercationes in ecclesia subortæ statim finem habuissent /si sanctorum prænotionibus uirorum pie fuisset auditum. Multa quoque & reges/& duces/imperatoresque uel pro ineundo bello/uel pro firmanda pace ueris prænotionibus freti gessere foeliciter. Et præter paginam utriusque testamenti Historiæ temporum & illustriũ in religione uirorum per scripta gesta: satis abundeq; testificantur prænotiones ipsas magnis rebus gerendis usui fuisse/ magnoque adiumento ueritati:& syncerius/& certius percipiendæ. Sic & sublimis ille abbas Antonius Arrianorum hęresim sub mulorum specie altare deiicientium & præ nouit & prenũtiauit. Hoc magnus Athanasius in eius uita aliis uirtutibus ad scribit. Sic & Constantino maximo(a quo fama est traxisse originẽ Picã domũ nostrã) prænota fuisse multa de præliis:atque uictoriis/& nouæ Romæ extructione legimus/coelitus etiam ostensa cruce/in cuius uincendum signo foret. Sic & seniorem Theodosium/Ioannem Anachorytam Aegiptium & sciscitatum/& consultũ de futuris misisse cõperimus/& senis consilia sequutum/ & maximis e periculis liberatum:uictoriam de hostibus obtinuisse. Eundem quoq; Romanum alium ducem iuxta Cyrenem cum hostibus præ paucitate militũ congredi non ausum:& diem ineundi prælii docuisse/& uictoriam quam postea est consequutus prædixisse. Legimus & benedictum monachorum parentem Totilæ Gothorum regi inter monendum/ reprehendendumq;:& annos/qui reliqui erant uitæ/ & traiectionem in Aphricam/& mortem prædixisse. Franciscus quoque Asisinus ille inclytus/ille inquã Christi amator ardentissimus/ & celeberrimo stupendi amoris miraculo donatus:prænotione doctus/& fratrum suorũ regulam conscripsit/& alia multa peregit. Præcellens ille Dominicus Hispanus/quo institutore insignis prædicatorum ordo coruscat:diuina reuelatione monitus fratres etiam suos induit. Sane per omnem ecclesiæ decursum prænotionũ usus quibus sanctissimi uiri & labentibus hominibus & labãti seculo cõsuluerũt. Alia eiusmodi nõ parũ multa cõsulto ꝑtereo

de quibus postea particulariter tractandum. De usu uero naturalis prænotionis dicere multa/nō attinet. Quoniam nō solum de pręsentibus decernere/de præteritis meminisse/& exempla trahere/sed etiam de futuris cogitare/ pręnosse: prouidere: Identidem homo cogitur/ad tutelam proprij corporis/ad familię custodiam: ad ciuitatis defensionem tranquillitatemq3: ad orbis utilitatē: ad proprię denique animę felicitatem. Abutitur autē per sepe humanum genus donis hisce ad luxum/ad ambitionem: ad cętera mala. Pręsensionibus suis bruta utuntur recte/ad prouidendū sibi & filijs profutura hyeme in qua uel frigidi inclementia cœli/ uel Annone caritate pereundum esset/homo exorbitat/ordinemq3 peruertit/& quę pręnouit futura in exitiū quandoq3 suum trahit extincta ambitionis flatu prudentię lucerna/quę gressibus identidem admouenda est: quo fit ut nō modo sibi & alijs adiumento sit/ sed & detrimento non mediocri. Pręnotione item abutitur homo: cum aut quę pręnosci nequeunt cupit pręnoscere/ aut alio modo quam decet/aut plus q̄3 oportet: tū enim aut superstitione hallucinatur/ aut curiositate nimia delirat. Dum enim extra pręscriptum res futurę aut queruntur/aut recipiuntur/ uel in uanam curiositatem/uel in noxiam superstitionē abitur. Hinc magicę uanitates/hinc noxię superstitiones omnes/ hinc manicheorum blasphemię & priscillę montaniq3/ac aliorū hereses. Montanus enim se paracletū asseruit illi se prophetico spiritu pollere simulabant/& ex montano afflari mendacissime/quo facilius mellea sub imagine uenenata eorum doctrine pocula sumerentur. Neque enim(quod in sequentibus & latius & particularius tractabitur) aut facilius aut cōmodius adde pernitiosius potest demon offendere/quam cū se in angulū lucis: ut inquit Apostolus trāsfigurat/ & sub uerarum reuelationum imagine falsa dogmata introducit in uulgus: Nunc antem subdole plurimū & dissimulanter/ olim palam in templis ex quibus etiam dabant responsa/quę quoniā usui magno esse mortalibus putabant Χρησμοὺς oracula ipsa uocitabant.

Pręnotionis cupidine humanum genus a prima antiquitate extimulaum fuisse.
Caput. vij.

Anta ēm pręnotionis cupidine humanū genus ab ipsa antiquitate estuauit/ut quibus ueri prophetę deerant israelitico populo peculiariter dati/ demonū oracula cōsulenda placuerit. Sed & diuinationē aliunde sibi multifariam procurauere. Veros enim prophetas aut cōtemnentes utpote lege distinctos/aut posthabentes in mille insanias deuoluti/mille in pręcipitia delapsi sunt. Apud assyrios ariolorum consulta & traiectiones motusq3 stellarum obseruatos multifariam inuenimus pręnoscendi cupidine. Eisdem astrorum pręcognitionibus chaldei & ęgiptij pariter incubuere: cuius uanitatis inuentū e caria legimus. Cilices/pamphilij/pisidæ & cantu & uolatu auium res futuras: ut Cicero prodit: certissime declarari autumabant/quam superstitionē manasse proditū est. Arabes a cycnis cęteris que auibus uti ex oraculis diuinationem colligebant/putabantque brutorum callere sensa. si cor aut epar draconū comedissent. Persuasum alijs cor talpę ad præsagium ualere/nec uulgo modo/ sed & philosophis hominibus. Siquidem Proclus platonicus id & credidit & scripsit/Ille inquā a consectaneis celebratus/cuius magiam quoniam hactenus q nouerim/confutata non est/Septimo huius operis libro confutabimus. Cuiusque olim decem & octo aduersus nostram religionem argumentationes .Io. grammaticus/ cognomento philoponus docte dissoluit. Sed enim nationes fere om̄es passim in dubijs responsa ab oraculis petere uestigare occulta/conciliare sibi uana dęmonum nomina falso credita

numina. Hinc alię pythiũ: Alię dodoneũ de rerũ euentis cõsulebãt. Alie Hãmonis oraculũ de futuris itidẽ sciscitabant. Nec ullũ fere absq; responsis dęmonũ q̃s decepta gẽtilitas putauit deos: & coluit/aut bellum suscipiebat/aut firmabat pax aut mœnia condebant: Legimus & Athletas huiuscemodi supstitionẽ expetiuisse/certatoresq; omnis ut uincerẽt coluisse easdem. Fortune quoq; q rerũ euẽtis fauere eam autumarẽt diuinos honores tributos memorie proditũ est: Apud homerum & uetustissimos quosq; poetas nil fere vnq; legitur sine prenotõe temptatum a regibus & populis/qui augures & diuinos consulebant. Sic & calchas sępe introducit & protei crebra mẽtio/Sic & tyresię Amphiarai & Heleni & Cassandrę/& aliorꝫ produnt uaticinia. Sic & apud Curtiũ & plutarchum Alexander Macedo uates consulit & Aristandri responsis inter eos præcipui qui eius castra sequebant credulitatẽ obstringit. Sed & Iouis hãmonis oraculum per uastas solitudines ardore solis exustas petit: pcunctaturq; terrarũ ne orbi impaturus esset. Ante Romam conditã Carmentæ Archadis Euãdri matris quia fatiloqua putaretur latiũ audiebat in quod multæ diuinandi species diuersis ex locis q̃si per manus deductæ sunt atq; in ipsa urbe roma q̃si domiciliũ sibi delegerãt: Cuius cõditor Romulus Augur fuisse tradit & urbẽ auspicato condidisse/Pompilius cõditam regebat augurijs & ægerię colloquijs frui se iactabat ad prænoscendũ. Auguribus & reliqui reges romanorũ usi & exactis regibus nil publice sine auspicijs aut domi/aut militiæ gestũ. Ex Etruscis etiã nũ petitũ auspitium Romani misere/ & diuinationẽ inde adsciuere Somniorũ præterea coniectationibus prænoscẽdi ardore uacarũt quæ diuinatio e telmesso putat orta τελμισσέων γαρ οἱ δοκιμώτατοι την δια ὀνείρων ἐξεῦρον μαντικὴν Tatianus scribit gẽtes exprobrãs cuius librũ in eas conscriptũ beatus Hieronimus florentissimũ nuncupauit. Idem sane domitores orbis Romani interpretationi Sibyllinorũ carminũ incubuerunt/quibus declarãdis multos ex ciuitate uiros delectos esse uoluerunt: tãtaq; prænoscendi cupidine latiũ exarsit: ut id aduertens Terentius seruulũ introducat (quãq; ut est apud Plautum plura decet seruum facere q̃ loqui) philosophantem .s. atq; demeam docentem/id esse sapere nõ quod ante pedes uisit spectare sed quod futurũ est. Hominis propriam inquisitionem Cicero in officijs censuit/eundẽq; necessarijs negocijs curisq;/uacuum/ audiendi/ uidendi/ discendique auidum esse/ nec non mirabiliũ aut occultarum rerum cognitionẽ ad beatæ beneq; uiuendum necessaria ducere. Quam quidem sententiã de Finibus disserens /repetijsse uidet Iam uatum quoq; prædictionibus audiebant Romani/quos nõ modo apud homines/sed apud deos ipsos in honore esse finxerũt ob notitiam futurorum. Vnde illa apud Maronem in Georgicis ad pastorem Aristęũ a Cyrene matre de pteo: hunc & Nymphæ ueneramur & ipse. Grandeuus Nereus nouit namq; omnia uates: Quæ sunt/quæ fuerint/quæ mox uentura trahantur. Quæ sentẽtia prius ab Homero/ab Hesiodo /ab Orpheo/ab Hippocrate relata. Siquidem Homerus in prima Rhapsodia iliados Chalcantẽ prædicat sciuisse τεόντα τά τεσσόμενα πρότεόντα Eadem cecinisse Ioui musas in theogonia fabulat Hesiodus eadẽ Proteo in hymnis adscripsit Orpheus : Eadẽ medico noscenda in Prognosticis cẽset Hippocrates. Sed nec Romanus dumtaxat populus auguribus uacauit/nec solus græcus/nec macedo/non illorũ modo duces aut reges : sed & Bogũ quoq; Annibalis augurẽ legimus/tam & si uanis testimonio silij deceptũ in alite signis /quamq; ipse Annibal & rudis & impius de quo & ipẽ Poeta canit. Armato nullus diuum pudor improba uirtus/& de eo antea Liuius. Nullius dei metus nullum iusiurandum/nulla religio/quid:q alie quoq; uel exleges omnino uel ru

des nationes prænoſcendi ęſtu/in ſanijs huiuſmodi ſe manciparunt philoſophis etiam græcis conſentientibus/nec Platone modo & Socrate & Epicteto/ſed & ipſo Ariſtotele/quem a Pythia ut philoſopharetur conſultum Philoponus interpres prodidit/quē tamen grauiſſimum nec niſi ſenſu præiudicatũ quicꝙ decernētem gentium conſenſus exiſtimauit. Nec ab hoc negocio indorum ſapientes abhorrebant/Brachmanos inꝗ/nam & ſcientiæ naturalium rerum & diuinationi ſimul incũbebant. Idē & Apollonius qui eos acceſſit. Gymnoſophiſtæ æthiopũ ſi Philoſtrato uera narrauit Damis ut de ſua diuinitate certiorem redderēt Apollonium effecere/ut ulmus etiam loquuta ſit/& Apollonij nomē prænouerit. Perſarum magi rerum præſenſionibus uacarũt/augurabantur que & diuinabant/cõgregati in phano cõmentandi cauſa atꝙ inter ſe colloquendi/ nec quiſꝙ rex Perſarum poterat eſſe/qui non ante magorum diſciplina fuiſſet imbutus. Coniungebantur olim apud diuerſas gentes hęc ipa officia/regendi. ſ. & diuinandi/ & ſacerdotij: nec in Aſia modo/ſed in Europa. Nam & Amphilochus & Mopſus argiuorum reges: ijdem augures fuere: & apud Maronē carmen hoc legimus de Rhamnete Rex idem & regi Turno gratiſſimus augur. Subditꝙ ad ſupſtitionē deteſtãdam & illud. Sed non augurio potuit depellere peſtē Et ſuperioribus libris de alio dixerat rex Anius rex idem hominũ phœbiꝙ ſacerdos. Ad hec Mercurium illũ Aegiptium produnt maximũ regem/& maximũ fuiſſe ſacerdotem. Alij in omnibus portentiſꝙ interpretandis vacabant/quorum aliquando tam exuberans copia/vt quererentur/nec auerti poſſe putarentur. Cecinit Anneus Lucanus de prodigijs quę ceſaris & Pompeij bellum pręceſſerunt. cur hãc tibi rector olympi/Sollicitis viſum mortalibus addere curam. Noſcunt venturas ut dira per omĩa clades Et alibi. Sit ſubitum quodcunꝙ paras/ſit cęca futuri: Mens hominũ fati liceat ſperare timenti. Nec non apud Maronem de Didone heu vatum ignare mentes/ qd vota furentem. Quid delubra iuuant: Galli quoꝙ Drijides ſuos pręnoſcendi cauſa conſulebant: Legimus & in commentarijs Caij ceſaris Arioviſti regis copias a prelio quandoꝙ abſtinuiſſe ob Germanorum matrũ familias auctoritatē/quę ſortibus uterentur/eiſdemꝙ ſortibus G. Valerium procillum ſeruatũ ne incendio traderetur. Sed & ipi germani ut eſt apud Tacitum non modo reſponſis fœminarũ fidem non abrogabant: Nec ſolos cantus volatuſꝙ auiũ pręnoſcēdis futuris/ ſed hinnitus & fremitus equorum/quos deorum autumabant cõſcios peculiariter obſeruabant/& ſortibus quoꝙ ſurculorum temere iactatis abutebantur Certe romanum Marium uaticinio fœmine quam & lectica deferri iuſſerat in bello vſum plutarchus eſt auctor. Alijs alie gentes uatibus diuinatoribuſꝙ mentem obligant ſuam deſiderio pręnoſcendi quo tantũ eſtuabant/ut etiã eorum poetę/ que ficte non facta referebant/uel eorum deos. uel manes uel heroas eaipa quę mille annis pręterierant prędixiſſe fabularentur. Ac utinam hęc ſola uicia eſſent gentium/ quę uerum deum nõ coluerunt/& hebręi ipi ad phitones/ad oracula dęmonum ad diuinos non iſſent. Vtinã hęc ſola uicia antiquitatis/& noſtra tempeſtate non reperirentur qui umbras legis/& tenebras gentiũ/euangelico ſplēdori preponerēt. Notum em̃ & aſtrologię diuinatrici operam ſine rubore/ſine uerecundia dari/& ficta fabuloſaꝙ referri/& Necromãtię/ Geomãtię/Chiromãtię cultores cõſuli/& dęmones etiã cuſtodiri inſano amore futura pręnoſcendi. Sed aduerſus has omnes fatuitates & impia deliramenta in ſequentibus libris nobis erit diſputatio.

Quibus ex radicibus pullulet deſideriũ pręnoſcendi. Caput Octauũ

Vm autem omne humanũ genus prænoſcendi pariter deſideriũ ſecu-
c tum ſit innatũ id & quodãmodo in ſculptũ a natura exiſtimandũ eſt/
pari conſenſu: quicunq; in litteris bene audiunt hoc ipm firmarẽt: Nõ
tamen noui compertũ eſſe/& enarratũ/quibus id rationibus ſeu cau-
ſis eueniat/& ex quibus quaſi radicibus pullulet. Ipe autem primus/ꝙ ſciã/ hęc ut
cunq; oſtendenda explicandaq; ſuſcepi. Ideoq; id libẽtius facturi ſumus: ꝙ ſi quę
uel extrinſecus vel intrinſecus citandę cauſę ſupererãt/ aut explicari cõmode hoc
loco poterunt aut ſubſignari/& quãq; peripateticis ſupra ſatis factũ uideri poſſet
cum prænotionẽ diximus cognitionẽ eſſe rerũ minime præſentiũ/ nec ordinario/
& cõmuni naturę ordĩe in animis noſtris illapſarũ: tũq; id a deo optimo maximo
in nos ꝓficiſci noſtre ſalutis gratia/demũ & de uſu docuimus/& abuſu deq; aui-
ditate præſciendi/quę ſequẽtia pendentiaq; putauimus/ Reſtare tamẽ uidebatur
exigendũ a nobis/cur nam hęc auiditas inſita eſſet ab ortu nature: quod quidẽ &
illis abſolutius fortaſſe putabitur/& ad priora intelligenda conducibilius/ſi expli
cauerimus: platonicis uero gratũ ad modum futurũ ſi promiſſi fidem ſeruari gra
tum exiſtimãt. Hic em̃ præter alia de eis cauſis quas nõ nulli cõcauſas apellant &
de ea præſertim/quã exemplarẽ nuncupant mentionẽ factam animaduertent. In-
ſunt animis noſtris motus q̃dã(ita & philoſophi & theologi ex corpoꝝ motibus
ad res incorporeas motũ tranſtulere)cum motũ dico appetitũ quẽdã indeſidera
tas res quaſi animi progreſſum intelligo. frequens uſus huius uocabuli apud Pla
tonicos eſt & apud Dionyſium areopagitã Chriſtianę theologię poſt apoſtolos
principẽ. Peripatetici quoq;/& pariſienſes theologi/qui Ariſtotelis philoſophiam
excoluere motuũ animi ſępe numero mentionẽ faciũt/& illud notiſſimũ atq; ꝓtri
tum om̃ibus in ſcholis eſt/Primos animi motus in hominis poteſtate nõ eſſe. Me-
mini quoq; me librũ legiſſe Ioannis Gerſonis Pariſienſis theologi nobilis/cui titu
lus de primis motibus & cõſenſu/in quo multorũ meminit motuũ & primos qui-
dem motus in primo primos: ſecũdoq; & tertio primos ſubtiliſſime diſtinguit. Et
apud Auguſtinũ in libro de uera religione ſcriptum eſt/quod affectibus cõtingit
animę hoc locis corpori id autẽ ſpatio illam uoluntate moueri. Mouetur igitur p̃
uoluntatẽ anima/motum autẽ omnẽ quietis gratia fieri & Ariſtotelis auctoritate
confirmatũ/& ratione quoq; præiudicatũ atq; præſcriptũ eſt. Nec em̃ quicq; un-
q̃ admolietur quiſpiã/ſi id quod ipo motu conſequi ſperat iam adeptũ eſſet. Reꝝ
autẽ noticia quia ꝑfectio eſt & inquiſitionis terminus/eius etiã quies haberi & di-
ci poteſt/ob ſolam autẽ præſentiũ & præteritorũ cognitionẽ perfici ſaturari & qui
eſcere humanus animus non poteſt/multa em̃ ad ſui quietem pertinẽt quę ex fu-
turis dependent. Hoc in omni hominũ uita & actione perſpicuũ eſt/ quoniã deſi-
deriũ & petitiones & opera nunq; ceſſant/quę nihil ob aliud aſſumunt fiuntq;/ni
ſi quia nobis aliquid futuri deeſt/quod uel deſiderio cupimus uel precibus poſtu
lamus/uel ope perquirimus. ita fit ut continua uel concupiti boni expectatione:
uel ne formidatum eueniat malum ſpe maceretur humanum genus/ id ipſum ad
res om̃es quę uel in animi ocio & contemplatione uel in corporis negocio & acti
one uerſantur pari linea protenditur. Ad futura igitur prænoſcẽda quietis & per
fectiõis ſuę gratia/humanus animus ſuopte ingenio ſuſpirat. Rurſus quia & Ari
ſtotelis auctoritate/& experientia conſtat ſciendi deſiderium a natura homini in-
ſertum atq; congenitum eſſe/Ita ille primo primę ſuę philoſophie libro ſcripſit
& apud ſe quiſq; experitur. Colligitur aperte & alia cauſa cupiditatis prænoſcen-
di: quandoquidẽ ſcientia ipa neq; præteriti neq; præſentis temporis limitibus co-
ercetur/ſed ad omnia pariter tempora dilatatur. Ad hęc præclarior futurorum q̃

præſentium præteritorumq; noticia/& ad res agendas accomodatior conducibilior q; in tempore quo cum ſumus eius partiū compotes quodammodo nos eſſe neceſſe eſt/ex futuro autem ſicut ex præterito tempus pendet/ cum id ipſum temporis quod percipitur non tempus ſit/ſed inſtans temporis/ut ab Ariſtotele in phiſicis probatum eſt. Sed & animus noſter cum trium temporum particeps ſit/ ad eorum ultimum conſequendum ſua ueluti ſponte extimulatur quod niſi præconceperit rite ueſtigare non poteſt ſe ne dum indipiſci manifeſtū eſt. Illud quoq; ſubde prouidentiam inter humanas uirtutes præcellentem & diuinis rebus quantum licet propinquantem ſine prænotione haberi non poſſe/eius enim uirtutis & natura & officium eſt ad futura mentis oculū figere/ut & procurari bona & auerti mala commodius poſſint quid? q & conſilium futura ſpectat/ Conſulenti enim ut Ariſtoteles in Rhetoricis meminit futurum tempus aptatur /ſicuti & litiganti præteritum/& demonſtranti præſens/ac quandoq; præteritum/tam & ſi non nunq; de futuris quoq; coniiciat. Atqui ſi recte profundeq; conſiderauerimus quandam etiam beatiſſimę trinitatis imaginem/ quod & ſupra innuimus/ in anima ex præteriti præſentis atq; futuri temporis noticia perueſtigabimus. Notum illud de imagine trinitatis quam gerimus aſſignari uaria a theologis. Alij enim ad intellectum/memoriam/uoluntatem referunt/quę tribus unius eſſentie perſonis proprietate reſpondeant. Alij non potētias ipās animę dumtaxat/ſed eas ſic ſub actibus ſuis ad trinitatis exemplar ſeu maius imaginem pertinere dicunt. Alij alia. Nō abſurde fortaſſe & hinc imago ipſa conſiderabitur ut quemadmodum per memoriam intellectum & uoluntatem aptatur ipſius trinitatis imago animę quam ad ipſius dei uidelicet imaginem & ſimilitudinem factam eſſe ſacrę litterę decreuerunt/Ita per tempus præteritum memorię/per præſens intellectui/ per futurum uoluntati congruere & reſpondere poteſt. Memoria quippe præterita retroſpicere quodammodo & retinere perſpicuum eſt: perſuaſiſſimum quoq; & intellectui præſens tempus reſpondere/quandoquidem intellectus officium eſt conſiderare & contemplari quę iam apud eum recepta ſunt/ uoluntatis autem ut ad futura ſe quodammodo extendat. Confirmatur hoc ipſum quod diximius. Nam modus quo intellectus cognoſcit is eſt ut ad eū res ipē per ſuas ſpecies /ſeu imagines ſeu ſpiritales formas ingrediatur/ Voluntas autem econtra ut in res fere progrediatur/unde fit ut uoluntati futurum tempus aptetur atq; cōueniat/ quod ſi receptū fuerit ſubinde quoq; percipietur/corrogabiturq; deſiderium prænoſcendi ex trinitatis etiam imagine quam in anima gerimus proficiſci. Ad hęc ſi conſiderauerimus uoluntatem non eorum tantum quę habemus/ſed quę non habemus adhuc ſperamus/tamen & haberi & eſſe/id ipm̄ ex uoluntate profluere depræhendimus/nam quod ſperamus futurum eſt/in futurum igitur uoluntas fertur/ quādo in id quod ſperat̄ tendit/quod autem ſperamus futurū utiq; non ſperaremus/ ſi prius non agnoſceremus/incognita ei ſperare nos aut amare non poſſe & Auguſtini auctoritas & firmiſſima atq; indubia ratio cōuincit. Prænotionis igitur deſiderium ex uoluntate cupiente conſurgit. Illud ſane præterea negari non poteſt/ex imitatione diuine nature/& ſanctiſſime trinitatis ꝑuenire in homines præſciendi prænoſcendiq; deſideriū. Vt enim illa prænouit præſciuitq; omnia: præſcire autem quantum ex ſe eſt bonum dubio procul ſit/cum om̄is noticia/qua noticia ſit bona: Bonum autem omne ex deo ut ad eūdem omnis bonitatis fontem a quo fluximus reuertamur liquebit aperte inditum nobis præſciēdi appetitum ea ex radice conſurgere/qua omnia bona pariter pullulant ut ex imitatione .ſ. in ueram (quantum adoptiuis licet) filiationem aſciſcamur/& exemplari ſuo res ipā

conueniat quę dei manu fabricata est. Sic & dei filius cui pater totam diuinã essentiam generãdo cõmunicauit/manus illius appellata est/unde illud. Vt quid auertis manum tuam & dexteram tuam de medio sinus tui/in quo sinu esse unigenitum filium Ioannes baptista apud euangelistam edixit/ Et illud/ ego primus/ ego nouissimus/Manus quoq; mea fundauit terram/quam in principio creatam Moses affirmauit:quãuis autem manu uelut organo utamur mortales deo satis est ad agendũ ita uoluisse & intellexisse qui nullo eget corporeo instrumento :qui dicit & facta sunt/cæterũ fieri non potest/qn aĩa ex ppria cognoscendi cõdictione in futura feratur:Ratio enim & discursus homini proprius est/ut ex noto ad ignotum perferatur/ex cõmuni atq; confuso ad particulare & explicitũ perueniat ex notis principijs ad ignotas cõclusiones pcurrat/ex hac quoq; noticia uel rei ꝙ existat/ existere ue possit/uel nominis quid significet ad ipsius rei essentiã naturã ue proprietatesq; & affectiones pnoscendas accedat/ei aũt qui discurrit futura huiusmodi omnia sunt quibus de rebus Aristoteles nõ nulla inter initia physice auscultationis/& plura primo Analyticorum posterioꝶ libro disserit atq; eius ĩterpretes latius psequuntur. Præterea si brutis quę uestigium dumtaxat trinitatis gerunt/nõ aũt imagine donata sunt prænotio præsensione data est ut prouidere sibi & filijs possint/quanto magis ut homo a deo ipo prænotionẽ accipiat quod & supra diximus:eaq; polleat/homo inq; inferiorum omniũ animantiũ princeps:cui & deum uenerari p religionẽ cõuenit/ab eodẽq; eterna fœlicitatis pręmia & expectare & iustis opibus procurare/ quę nisi prænouerit quomodo expectabit/ quõ procurabit:

Religiones & leges in uniuersum/superstitionesq; de prænotionibus pendere Caput nonum.

Prænotionibus quippe & religionẽ & leges pẽdere facile apparebit/ si
a ad memoriã reuocabimus/ueteres de pręteritis futura cupijsse:Eadem quoq; de præsentibus sperasse/& de præsensionibus etiã & reuelationibus euẽta expectasse. Liquet aũt & ex futurorũ bonorũ expectatione & ex malorũ euentuũ formidine/religionẽ & leges pẽdere atq; fulciri. Atq; ut ab incunabulis cõditi orbis exordiamur/Primo hominũ parenti/de limo terrę condito cui cum cõsorte benedictũ atq; præceptum adeo est/ut crescerent & multiplicarent /& replerent terrã/& subijcerẽt eã & dominarent piscibus maris/ & uolatilibus cœli/& omnibus animantibus quę mouentur sup terrã. Præceptũ item/ut ex omĩ ligno paradisi comederẽt/de ligno aũt sciẽtię boni & mali ne comederẽt /alioquin moriendũ sibi:primo inquã hominũ parẽti ex hac prænotiõe & data lex & nata religio:Prænouit em̃ obediendũ deo/cauendũq; ab esu uetiti fructus/ quod si faceret originalẽ iusticiã & seruasset & transfudisset in prolẽ/ni faceret ea amissa & a posteris ablegata morte etiã moreret. Religio em̃ ad uerum dei cultũ ptinet: Verior aũt esse quis potest/eo quẽ deus ipe cõstituit/& primũ hoiem instituit: Ex religione autẽ & expectant bona ad custodiã/& formidant mala ob contemptũ: ex lege itidẽ hęc ipa pdeũt/siue ꝙ nihil aut parũ differunt/lex & religio. Lex eĩ a ligando uel legendo/Religio a religando uel relegendo deducitur/siue ꝙ & religio lex quędã/& lex item quodãmodo religio dici põt/ sed illa ad deũ ptinet proprie Hęc etiã ad hoies ptinere potest/qui præter diuinã legẽ uel metu pœnarũ/uel spe præmiorũ ab ipis legũ positoribus prædictoꝶ prænũciatorũq;/aut impelluntur ad uirtutes/aut repelluntur a uicijs: Nisi em̃ parate probis dignitates & præmia præconciperentur pauci ex uulgo qui uirtutis pcurrerẽt semitã/ & ni decreta improbis supplicia prænoscerent pauciores uiciorũ uiam retrocederent: Vnde ille

cecinit/Odiſſe peccare malos formidine pæne. Prænoſſe autē hęc couuenit/Nāqꝫ ut rectiſſime Auguſtinus definit inſtituuntur leges cū ꝓmulgant̃. Et hanc præſcire & prænoſſe oportet/quid ſequendū/quid fugiendū in ipa religione & lege/ſiue naturę in q̄ prænota & inſculpta quędā principia ſunt/ ex qbus opatiões reliquę deducant̃/ſiue dei qui in Adami religione & lege idē effecit ut prenoſceret.ſ.quid ſibi agendū: Cæterū & hoc in Abrahamo cuſtoditū ut prænoſſet quid religiōe & lege ſeruandū:quō ipi deo parendū/ p circūciſionē p filij oblationē/ p alia multa/ Idem & in filio & nepotibus/Idē in ipa lege p Moſen iſraelitico populo ꝓmulgata/& quidē ampliter atqꝫ magnifice pſpectum: Nāqꝫ & promiſſa & minę frequenter inculcabant̃/qbus prænotis ad ſeruandū legē/ad declinandā idolatriā & cætera mala ꝓuocarentur animarenturqꝫ: Idē & in euāgelica lege cuius umbra quędā erat & imago lex uetus/eminētiſſime cernit̃/in qua p Ieſum chriſtum deum & hominē aptiſſime/& extra omnē ambiguitatē/& ęterna fœlicitas ſeruatoribus promittit̃/& incrędulis & cōtemptoribus ſempiterna incendia interminant̃/& quāqꝫ religionē in uniuerſum rectū dei cultū/ꝓprieqꝫ & cōſumate chriſti legē intelligamus nihilominus & pticulares ſub ipa lege chr̄i/uiuēdi formę/quę religiones dicunt̃ cōi loquēdi uſu/& ab Anſhelmo & Io. Gerſon facticię appellant̃/ea forte de cauſa/ꝙ quāqꝫ deū primariū habeāt auctorē/ab hoībus nihilominus introductę ſūt/& pōtificia lege firmatę/& a fundatoribus ſuis potiſſimū denoīatę: hę inqꝫ pticulares ſub chriſti lege uiuēdi formę ſeu religio a prænotionibus pariter dependent. Siquidē ex prænotiōe diuinaqꝫ reuelatiōe ſuā traxiſſe regulā/ quo minores fratres inſtituerent̃ Franciſcus de quo ſupra diximus aſſeruit: Idem quoqꝫ dominicū feciſſę notauimus/Sed & ipa Brigida ſatis proxima ſeculis noſtris affirmat̃/ præter alia innumera etiā prænouiſſe/dictante angelo/qui nā uiuendi modus ſui ipius fratribus & ſororibus ſeruādus eſſet: Cæterū & apud gentes quę plures deos & introduxere fallaciter/& coluere fallacius: ex prænotiōe malorū & bonorū euentuū/religio eſt introducta/quę nō religio ſed ſupſtitio dicenda eſt. Cur enim falſe ipi religioni incubuiſſent gentes/niſi ab ipis quos autumabant deis/ & bona expectaſſent & formidaſſent mala. Vñ illud a poetis tractū eſt /timorē feciſſe deos: Et Cicero de natura deorū queſtionē habens/eam inqt & ad animi agnitionē eſſe pulcherrimā/& ad moderandā religionē neceſſariā. Impietati autē ipi & nefarie ſupſtitioni fauebāt iporū dęmonū/qui deos credi uolebāt/oracula/ſpondebāt qꝫ & minabant̃/prædicebātqꝫ/tū bona/tū mala/de bellis/de uictorijs /quibus forte fortuna aliqñ impletis deorū ſibi auctoritatem/qua ratione poſſent arrogarent quē admodū p hiſtorias & litteraria gentiū monumēta cōſpici poteſt. At ea quę dicimus magni illius Antonij herępmicolę ſentētia firmari poſſunt/q apud Athanaſium de diuinatiōe dęmonū multa diſputās/hęc inquit gentilitatis fuere principia his pſagiorū dolis apud delubra dęmonū quondā credebant̃ oracula/ quę in aduentu domini noſtri Ieſu chriſti indicto ſibi ſilentio obmutuerūt/ſuoſqꝫ perdidere captiuos:

Non eodem modo ex prænotionibus pendere & religionē & ſuperſtitiōes falſęqꝫ & bonę leges deqꝫ earum differentia: Caput decimū

p Renotiones autē ex quibus/uel bona a dęmonibus illis/uel mala expectabant̃ cōfuſę & nutabundę erāt/ſicut & ipa quę ex eis pendebat/ incōſtans/uacillans/prophana/noxia/nō religio ſed ſupſtitio. Ex quibus autem conſtans/ſolida/ſalubris/& pia religio fluxit/ſtabiles atqꝫ clariſſime fuere: qua de re alijs in libris latius agendum/ Cæterum ſi uocabulorū ſigni-

ficationibus recte uti uoluerimus/quę de falſo pendent/cultu minime religiones
dicendę ſunt: Vnica enim uera religio/quę unum deum habet auctorem / de qua
ſequenti capite tractabitur:quę ab hac diſſentiuut diſcordantq;/ ſuperſtitiones ri
te nũcupande: Nimirum ut firmianus inquit:Religio ueri cultus eſt: Superſtitio
falſi:tam &ſi apud celebres gentium ſcriptores falſo deditos cultui/& ſuperſtitio-
nis/& religionis mentio facta eſt: Vnde apud Maronem legitur:uana ſuperſtitio
ueterumq; ignara deorum:&Cicero ſuperſtitioſos primo putat eos dictos qui to
tos dies præcabantur & imolabant ut ſui ſibi filij ſuperſtites eſſent: Firmianus a
Cicerone diſſentiens nomen ſuperſtitionis deductum ex ijs putat: qui uel ſuper-
ſtitem memoriam defunctorum colerent/uel parentibus ſuis ſuperſtitibus cole-
bant imagines eorum domi tamq; deos penates. Vtrum malueris ad falſum pro
culdubio cultum ſuperſtitio pertinet. Namq; & imolare totos dies dęmonum
ſimulachris/ut poſt parentes uicturi eſſent filij/defunctorum item memoriam in-
ter deos reponere/uel uiuorum imagines domi tamq; deos colere damnate ſuper
ſtitionis titulum præfert. Nec ſecus deorum plurium religio/ſuperſtitio eſt/quan
doquidem falſus cultus eſt deorum plurium cultus. Falſum enim in uniuerſum
id eſt quod uero aduerſatur & falſum pticulare dicimus/quod ideę rei cui reſpon
dere & quadrare deberet minime conuenit: Quemadmodum falſum appellatur
aurum/quod ideę ueri auri non conuenit/nec ueram auri formam eſt conſequu-
tum: Verus autem cultus/cum uni debeatur deo(ut monſtrabitur) falſus erit qui
neq; uni ſoli & uero præſtať/ſed pluribus & falſis deis mancipatur. Amplius reli-
gionem Cicero in deis pluribus colendis uerſari & perperam quidẽ definit. Qui
autem inquit omnia quę ad cultum deorum pertinerent retractarent & tamq; re-
legerent/ hi dicti ſunt religioſi ex relegendo/tamq; ex eligendo elegantes & ex de
ligendo diligentes & ex intelligendo intelligentes. Aduerſatur Firmianus Inqui-
ens/Si in ijſdem dijs colendis & religio & ſuperſtitio exigua/ uel potius nulla di-
ſtantia eſt. Atqui ſi recte ſupra firmiane definiuiſti religionẽ ueri cultus eſſe ſuper
ſtitionẽ falſi/nulla ꝓfecto diſtãtia ẽ:Diſtare enim aut ſeperari a ſuperſtitione non
poteſt ea religio/q̃ circa plures deos/hoc eſt falſos deos/ & ueros dęmones uerſať
non ſolum enim pertinet ad falſum cultum ea religio/ ſed eundem ipſum &
peperit & auxit: Falſę igitur religiones ſuperſtitiones rectius quam religiones
nuncupande ſunt. Siquidem unius & ueri dei unica & uera religio/ ſiue eius no-
men inde ſit tractum ut Firmianus putat/ꝙ hominem ſibi deus religauerit & pie
tate conſtrinxerit/quia nos ei ſeruire ut domino/& obſequi ut patri neceſſe eſt/ſi-
ue quod Auguſtinus uoluit ut ip̃um deum eligamus/uel potius reeligamus/ quẽ
negligentes amiſeramus /ſiue ut arbitrantur alij/ ꝙ ad unius dei cultum relige-
mus animas noſtras/ſiue ex ordine hominis ad deum/quodlibet enim detur ue
ri cultus eſt ipſa religio/ſeu a deo reeligendo/ſeu ab eo nos ſibi religante/aut a no-
bis animas ei religantibus noſtras/Idem enim uidentur quodammodo/nec re ip-
ſa & fine differre/ quandoquidem & nos ei animas religare noſtras non poſ-
ſumus/niſi ſua ipſe gratia animas ſibi noſtras prius religauerit/& quamq; aliquã-
do dictum appareat ſuperſtitionem religioni aliqua ex parte cõuenire/ uerbi cau
ſa/Cum eam nõnulli religionẽ ſupra modũ ſeruatam eſſe putauerint/reuocare eo
debemus mentem/tranſlatione quapiam ſolere aliquãdo uſurpari uirtutũ nomi
na & uiciorum/& interdũ aſtum prudentiã dici/furentem hominem fortem no-
minari/ Verũ ſi proprię atq; exactę pẽſata fuerint/nõ modo eadẽ illa ip̃a:ſed & ad
uerſa atq; pugnãtia iudicari/uarie tamẽ & utiq; diſtincte ex prænotõibus deriuãť
& bona religio/& pnitioſa nõ religio ſed ſupſtitio quãq; ei in hoc cõueniũt ꝙ oẽs

timent/ſperant om̃es ex prænotiõe quadam/uel expectati boni/uel formidati mali/duplici tamen differentia ſecernuntur/namq; timet ſuperſtitio/quę timeri nõ debent. Sperat quę aut minime aut certe non eis ipſis/quibus utitur interme dijs cõſequetur/contra religio & quę ſperat ſuis/quos in uſu habet medijs adipiſcetur/ & quę formidantur ab ea niſi cauerit incurret: Supſtitio item a falſa/ religio a uera pendet prænotione. Illa enim mentitur & decipit/utpote quę mendacij parentem dęmonem/uel expreſſe/uel ſuppreſſe colit/ hec unum & uerum deũ/ a quo ueritas om̃is/ueneratur ꝙ ſi quãdo a falſa prænotione/ hoc eſt a ſuperſtitioſa prænotionis cauſa ueritas prodit/meminiſſe debemus Ariſtotelẽ naturaliũ philoſophorum principem in dialecticis probaſſe/ex ueris non niſi uerum pendere poſſe/ex falſis autem prodire quandoq; poſſe uerũ/& in ſacris chriſtianis littęris noſtris ſcriptum eſſe de dęmone ꝙ cum mendacia profert ex proprijs loquitur/tam & ſi uera quãdoq; dicit/ut cum chriſtum dei filium eſſe & alia pleraq; teſtatus eſt Cum autem id facit non ſponte ſed coactus/malo ue id fine facit/ aut enim dei uirtute cogitur aut putat credibilius mendacia ſuſcipi ſua/ſi ueris interdum admiſceantur. Cuius ſtudium in perdendo/pro uiribus humano genere uerſatur: Non ſecus de legibus decernendum/quę tam & ſi omnes prænotionibus quibuſdam & ſperant & timent/quę falſę tamen ſunt: aut eum qui ius eas ferendi nõ obtinet falſo colunt/aut præpoſtere. ſ. formidant ſperanda & formidanda ſperant. Cum uere non niſi ueros & legitimos poſitores colant & recto rationis ordine propoſita & procurent bona & declinent mala:

Prænotiones omnes fide fulciri/Item unicam tantum eſſe religionem quę ab una unius dei fide dependeat/ Deq; origine religionis & ſuperſtitionis ueręq; & falſę prænotionis ſub arboris figura: Caput undecimũ.

o Mnes autem prænotiones huiuſmodi ſiue a uera atq; unica religione/ & probatis legibus/ſiue a ſuperſtitione prauiſq; & illegitimus legibus dependeant ab una nihilominus fidei prænotione fulciuntur: Omnes enim credunt & quodammodo fide prænoſcunt/niſi em̃ crederent euẽtura/uel bona uel mala fruſtra timerent/fruſtra ſperarent. A fide igitur & religiones quodammodo pendent/& leges: a uera fide uera religio & uere leges/a ſupſtitione falſę omnes emanarunt: Et quãq; non niſi unica & uera fides eſt /ſicuti & religio una atq; uera/ut nuper oſtendemus/ Verum tamen & falſa fides communi loquendi uſu appellatur/Sicuti & falſe religiones/quę etiam ex proprijs quãq; falſis fidei ſuę principijs dependent/ueluti effectus ex ſuis cauſis educitur/ Nõ incongruum tamẽ putandum a nobis dictum eſſe/Prænotiones fide fulciri quoniam certitudinem maximam prænotioni/que per diuinum fit lumen adſcripſerimus que alioquĩ fidei numeris omnibus nõ cõpetit cuius certitudo non euidẽtię/ſed inheſionis dicatur habeaturq;. Sed cõſiderandũ eſt cũ ipa certitudine hoc modo/& fidẽ ſtare poſſe/&(ut ita dixerim)cohabitare: quia tam & ſi lumẽ illi affatim adfulgeat/hoc tũ ueluti principio niti omni prophetę cõuenit/ deo & diuinis reuelatiõibus credendũ eſſe ꝙ ni ita prius animatus erit atq; diſpoſitus/ quõ fulgore colluſtrabitur dinino: Adde ꝙ non ſemper & uſq; a deo collucet fulgentiſſimus ille radius/quin & fidei lumen ipſi ſe conſociet aliquando. Subnecte & illud: eodem lumĩe monſtrari prophetę/& uera eſſe quę oſtenduntur & prouenire a deo cui penitus homo ſe credere/fidere/atq; committere debet. Sed de his diligentius ſequenti libro diſputabitur ſub fide igitur prænotiones quodammodo continentur falſę ſub falſa/uerę ſub uera. ſed hęc unica & manſit & perpetuo mãſura eſt/ radici ueritatis innixa. Ille & falſę & plures in adulterinos & tranſlati

tios mille ramos morbido ſe humore diffuderunt: quod quō effectum ſit ſub ar-
boris figura declarabitur. Sed quo facilius & exactius id preſtare poſſimus rem
paulo altius exordiemur/ De unica religione & fide fundamenta ſolida iacientes:
Deus unus eſt/ ueritas una/ quę deus eſt. Ego enim inquit ſum ueritas/ ſed & ueri-
tatis obiectum eſt: ſeipſum enim cognoſcens deus & prima ueritas eſt/ & ueritatis
obiectum primum: Qui a deo diſcedit ab unitate diſcrepat/ a ueritate diſcordat: In
omni ueritate prima queritur ueritas: id ſuadente & quodammodo cogente natu
ra ſicuti & in omni bono/ ſummum queritur bonum. Queritur inq;/ ſed a bonis re
cta ſemita & quibus poteſt inueniri modis a malis uero diſtorto calle/ cōfuſaq; in-
dagine: dum & in malum adumbrata quadam boni ſpecie feruntur/ & mendaciū
falſa ueritatis imagine obſignatum ſuſcipiunt: Nuda uero/ atq; aperta cognitione
puroq; amore boni/ ipi & ueritatem aſciſcunt ſibi/ & bonum ſequuntur apprehē
duntq; falſitate abdicata/ maloq; poſthabito/ omnis ueritas/ omniſq; bonitas rerū
a deo manant: cuius participatu ſunt: Ille per eſſentiam uerus & bonus/ participati
one tantum cętera: Vnde & in euangelio ſcriptum eſt/ Nemo bonus niſi ſolus de-
us/ Deum ſolum bonitatis fontem deſignans/ ſine quo nulla aut fuit unq;/ aut eſſe
poterit bonitas/ Omni quippe bonitati diuina bonitas ineſt/ que ſi ſubtraheret ſe
nihil bonum eſſet/ imo nihil exiſteret/ reciprocant enim & commeant/ conuertun-
turq; inter ſe ens & bonum/ ut philoſophis etiam notiſſimū. Religio autem & ue-
ritate & bonitate ſubſiſtit: alioquin & mala & falſa (ut idem ſepius repetamus) non
religio ſed ſuperſtitio: Veritatem & bonitatem religioni propterea ineſſe neceſſe
eſt/ ꝙ & cognitione recta/ & ſincero amore freta religio ipſa ad fœlicitatem tendit/
perducitq; cultores. Fœlicitas uero pura atq; integra perpetuaq;/ in ſolo deo om-
nibus remotis impedimentis & cognoſcendo & amando conſiſtit. Religio itaq;
& ueritate & bonitate fulta unicum & bonitatis & ueritatis obiectum habebit/ De
um uidelicet/ quem omni errore falſitateq; repudiata recte cognoſcere/ omniq; ad
uerſa cupiditate reiecta/ pure diligere/ magis indies ac magis ardebit. Ex obiecti au
tem unitate humani animi actus & habitus unitas pendet. Cæterum cum religio
uirtus & ſit & habeatur in ſcholis probatiorum theologorum/ ſtatim colligetur &
eam habitum eſſe animi. Quandoquidem in definitione uirtutis habitus ponitur/
Deq; ea primo & per ſe prædicatur. At cum ex uno ſpecifico habitu/ non niſi uni
us eiuſdemq; ſpeciei actus profluere perſpicuum ſit: liquebit aperte unam tantum
& eſſe & haberi religionem: quę in unum deum uerum & bonum ueritate & bo-
nitate ab eo participata feratur: Dei uero recta & ad fœlicitatem ducens cognitio
cum haberi niſi per fidem nequeat/ quam ſuę dono gratię largitur (ut alij multifa-
riam & ipſe quoq; in meis de fide & ordine credendi theorematibus deo fauente
recēſui) nec item niſi una ſit fides iuxta illud Apoſtoli: Vnus deus/ una fides/ unū
baptiſma/ Cui etiam de unitate obiecti ſuperius adducta ratio ſuffragatur: Colli-
gemus dubio procul ueram & unicam religionem ab una fide quę ab uno itidem
prouenit deo eiuſdem connexione pendere. Quę uero ſiue fides ſiue religiones di
cantur huic uni religioni & fidei non concordant: tamq; falſę malęq; ſuperſtitio-
nes repudiandę abijciendę & exterminande ſunt: ſuęq; ipę malicię inditium & ex
uarietate/ atq; inter ſe diſcordia pręferunt: Vno enim modo bonum contingere/
malum autem pluribus theologi atq; philoſophi præiudicatum habent: Veritas
quoq; unitatē/ falſitas pluralitatē & diuerſitatē ęmulatur/ ſibi cōſtās/ & ītrepida ſꝑ
ueritas eſt: Nutabūda uero & meticuloſa falſitas. uirtus unitatē imitatur/ uicia plu
ralitatē diuerſitatēq;/ cū īter oppoſitoꝝ uicioꝝ tenebras unice ꝩtutis emicet ſplē-
dor. Auaricia ei & ꝓfuſio nimia liberalitatē circūſtāt/ fortitudinē timor & audacia

ſcpiunt/& reliquas pariter uirtutes aduerſa eiuſdem generis uicia ambiūt: quod latiſſime ab Ariſtotele ad Nichomachū i ethicis ē declaratū. Sed iā nimis fortaſſe multa/quibus præmiſſis ueluti eruta plantandę noſtrę arboris ſcrobe ipſam iam erigamus alte figentes radicē/alenteſq; donec ad perfectum ducamus/Sed & concidentes adulterinos & inſititios ramos/ueritatis cultro/ & ſuperfluas ac emortuas frondes ueritatis turbine excutiētes. Imaginari igitur poſſumus arborem in cuius radice Adamus poſitus ſit primus non ſolum hominū/ſed & religionis quodammodo & prænotionis parens/Abeoq; iuſtum Abel exurgere/ & quaſi trunci baſim ſuper radicem inſidere/in Adamo aūt & clara prænotio & pia religio. Prænouit quidem reuelante deo Euam coniugem ex eius coſta productam. Vnde illud. Hoc nunc os ex oſſibus meis/& caro de carne mea/futurūq; ut proles maſcula relictis parentibus uxori adhęreret: prænouit chriſtum de ſuo ſemine naſciturū propria impoſuit nomina creatis animantibus quod niſi ex prēnotione eorū naturę didiciſſet facere non exacte facturus erat/coluit deum/& de inobedientia condoluit. Filius Abel religioſus adeo/ut iuſti nomine appellatus a deo ſit ex primogenitis gregis ob pietatē religionēq; deo ſacrificans & typū Chriſti in imolatione gerens: Ex hac radice Chaim quaſi ramus quidā exijt/obliquus tamen/ nec trunci rectitudinē ſapiens ex quo & arbor ſupſtitionū omniū excreuit/ Fx quibus fratribus duas quoq; cōſtitui aduerſas ciuitates præclariſſimus ille Auguſtinus præcellenter oſtēdit/ex Abel dei/ex Chaimo dęmonis/ Damnatus hic ille Chaim qui & malę religionis & falſę prænotiōis inter homines auctor haberi poteſt: Namq; & de peioribus terrę fructibus offerebat deo: cui etiam mentitus eſt: ac necis in pium fratrem perpetratę cum a deo ipō argueretur quaſi impiorū prophetarum princeps ſuperbe contumelioſe falſoq; tulit. Maius eſſe peccatum fraternę cædis q̄ ut ueniam mereretur. Truncus nihilominus ex radice & baſi proceſſit. Namq; & pro Abel ſucciſo pullulauit Seth. ex eoq; Enos progenitus. Tumq; ut in ſacro Geneſeos libro ſcribit: Cœptum eſt inuocari nomē domini. Ab hoc multi ad rectitudinē altitudinemq; ueri ſtipitis nati/ & pius deniq; Enoch qui cū deo ambulauit/& iuſtus Noa qui diuina prænotione ſalutis arcam fabre fecit propagati ſunt. Hec trūci ſtipitiſq; proceritas per Sem Noe filiū eiuſq; prolem maximopere aucta: ex qua magnus ille pientiſſimuſq; Abraham/ totaq; fere eius progenies in altum perduxerunt: Nam & ex eo Dauid & reliqui & tandem pfecta & abſoluta omnium conſumatio Chriſtus/religionis doctor præcellentiſſimus & omnium qui prænouerunt unquam prænoturiq; ſunt princeps & ipſe deus qui Apoſtolos diſcipuloſq; ſuos quaſi ueri arboris ramos per uniuerſum orbem diffudit: ex bona enim radice & boni utiq; pullulant rami: Namq; ut inquit ad Rhomanos apoſtolus: Si radix ſancta & rami. Cham uero Noa filius & frater Sem/ Chaimi potius q̄ Abeli ſequens ueſtigia/flexi & incurui ſtipitis obliquitatem imitatus deuiauit a trunco: ex eiuſq; ſemine & Nembroth & philiſtijm & Chananęi & Sidonij & ęthei & Iebuſęi/& cętere impię nationes/idolorū cultibus dedite/& dęmonicis ſuperſtitionibus mancipatę/quaſi adulterini & illegitimi rami arborem Chaimi compleuerunt: Namq; & religionis arbor eſt/eſt & ſuperſtitionis & non una ſolum ſuperſtitionis: ſed plures: ſinguleq; ſuos obtinent ramos/ & ita nominaſſe nos diuinatricem Aſtrologiam arborem ſuperſtitionis/ in argumento in libros patrui aduerſus eandem meminimus. Verum præcipua hęc Chaymi & quaſi aliarum mater & Alumna. Hinc uaria prænotio/& uarius ex ea dependens cultus bona in paucis quaſi recto procedens ſtipite/ falſa in ramis exorbitantibus & uarijs/qui ſuas ſinguli arbores adolere nixi ſunt ex radice tranſlati/ &

in plures partes fisi: boni unitatem stipitis/falsi pluralitatem sequuti sunt: Incurui autem & morbidi superstitionis rami uero stipiti infesti/de arbore quandoq; excisi sunt/& alio tralati/qui boni aliquid tanq̃ truncum agnoscentes: mali plurimũ uti ab eo deuiantes gesserunt. Sic ad supstitiones & falsę doctrinę/ prænotionesq; omnes: quę si speciẽ aliquã colorem ue ueritatis pręse ferrent/uix substinerentur a malis/alię plus/alię minus/ueluti cum aut magis aut minus a trũco/hoc est fidei & religionis & ueritatis unitate deflectunt. Ita & omnes postea hęreses a trunco Catholicę ecclesię/uti incurui & noxij rami euelluntur & marcent. Queadmodũ prius ex uera unius ueri dei religione prænotioneq; sincera/ idolorum adoratio & obscęna sacra falsęq; diuinationes & millegentiũ plus minus insanię/adulterina specie translate sunt: Nec secus ex nature rectę agentis ritu/praui mores impietatis/nec aliter ex puro diuinorũ eloquiorũ fonte innumeri terrenę sapientię gurgites obsordes in decursu cõtractas cęno si defluxerunt/quãquã inter idolorũ cultores & præstigias dęmonũ inuenti sunt/qui uniuersitatis dominũ sincera pręnotione deprehenderent: ac purę atq; integre uenerarentur: Exemplo sit Iob ille pręclarissimus & in aduersis eximiæ tolerantiæ specimen:

De speciebus prænotionis. Caput. Duodecimũ.

IAm ipsum prænotionis genus in species & quasi corpus in membra partiamur/quod facientibus nobis illud succurrat in primis (ut diximus) commune esse/& quasi: ita dixerim: uniuersalissimum nomen prænotionis. Cum ad diuina naturalia dęmonia referri posse docuimus/ hę quodãmodo differẽtiæ sunt/ quibus ipm genus ad suas species cõtrahit̃ ijsdemq; ipẽmet cõstituuntur. Ex obiectis igit̃ principijsq; prænotionis a q̃bus naturã suã/& speciẽ actus ipi habitusq; sortiunt̃/prænotiõis spẽs puestigabimus cõstitutionẽ usq;: quę alias sub se cõtinebũt spẽs ut opis decursu apte liquebit/Erũtq; hec (ut philosophorꝫ uocabulis utar) subalterna genera/q̃ & generalissimi uidelicet/erũt species generis/& suarũ ipę specierũ genera habebunt̃: Cõparata eñ ad prænotionẽ ipam supremũ genus/dicent̃ spẽs: Ad iferiores uero q̃ sub eis cõtinent̃ spẽs collata/genera appellabunt̃/q̃ ut uestigari cõstituiq; cõmodius possint/hũc in modũ exordiemur. Quicq̃d præsentire præcognoscere añ capere u e possumus/aut in hoĩe ipo causam atq;: ut ita dixerim: obiectũ mouens habet: aut sub ipa uniuersitate corporali atq; uisibili/rebusq; sub ea cõprehẽsis ortũ ducit: Aut ex inuisibili & incorporeo uniuerso trahit originẽ. Necesse est eñ effectũ omnẽ/aut ab hoĩe/hoc est minori mũdo/aut ab uniuerso mũdo corporeo/aut ab incorporeo & spiritali mũdo pendere. Spiritale aũt & incorporeũ uniuersum pręter deũ/q̃ causa omniũ est/ & utriusq; tã corporeę q̃ incorporeę uniuersitatis princeps creator & rector: in bonos & malos angelos diuidit: q̃ a philosophis seperate mẽtes/& inmateriales substãtie nũcupant̃: In horũ etiã numero nõ usque quaq; absurde defunctorũ aĩę corpibus sperate cõputarent̃: Et quãq̃ platonicis philosophis uidet̃/nec displicet theologis quibusdam habere angelos. i. spiritales mentes annexa & quasi congenita sibi quędam corpora subtiliora/peripatetici nihilominus & theologorum posteriorum schole pręiudicatum habent immunes eas esse & sua natura separatas a corpore & omnino expertes/nisi dum dei aut iussu aut permissione sumunt sibi corpora uisibilia/quo & cerni & corporea exercere quandoq; opera pro tempore possint: Sed de his alias. A causa igit̃ tota spiritali/deo uidelicet angelis bonis uel malis: a tota corporali cęlo elemẽtis/mixtis siue ea impfecta/qualia quę generant̃ in sublimi meteorologica propterea nũcupata/

ſiue quę pfecta dicuntur.ut plante:zoophyta.Bruta animantia: Ab homiue item ptim corporali/partim ſpiritali(mediū em̄ & quaſi nexus utriuſq; nature eſt)pen- dere & deriuari prænotio poteſt/ſi adeo & bonis angelis aut impetrabitur/aut ex inſperato concedetur prænotio: Diuina proculdubio & erit & habebitur: A bo- no enim deo nil niſi bonum/nil niſi diuinum prouenit.Sed nec beatę illę mentes deo iugiter & intellectu & uolūtate inhęrētes/aut uelle aut moliri quicq; poſſunt quod ab optima dei uoluntate non pendeat. Si aūt a malis angelis habebitur aut expreſſo/aut tacito/cum illis inito cōmertio/ ſupſtitioſa dicet̄/& noxia: namq; ex male affecta deprauataq; eorꝝ uoluntate/nil puri ſinceriq; boni expectandū:Si ue ro a natura naturalis erit/modo nature limites nō excedant̄. ipa aūt quæ a natura habentur/quāq; ex ſe ſunt nō mala/non tamen aut diuina aut ſupſtitioſa:neq; em̄ ſupra naturā eius obiectū eſt/cum ex eo quod excedit naturā: ſi bonū eſt diuinū ſi malum ſupſtitioſum fluit.quare tertia prænotionis ſpecies educetur/ſi in naturę terminis conſiſtetur.pari pacto quæ ab homine deriuatur prænotio naturalis erit In quis tamen ipis ſi nō rectus ſit finis curioſa quit prænotio ſuboriri: cuius genus quoddā poteſt de fine quærendi quoquo modo trahi/quippe:cū ex finis ratōe ha bitus actuſq; humani ſuā nanciſcunt̄ ſpeciē/Qua propter dum ea preſciri cupiū- tur & petunt̄ quę uel ex fine uana ſunt/uel ſupflua nimis/ uel ne petant̄ prohibita uel indigna inquiſitione.curioſa tamen prodit prænotio/que tribus alijs inmiſce- re ſe quodāmodo poteſt/ qn̄quidē non ſolū a dęmone:ſed & a deo/ & ab angelis ea cupi & peti poſſunt/quę & quæſitę rei/ & quærēti/ & ei a quo quęrunt̄ indigna ſunt/& a natura etiā peti poſſunt quæ nequeat illa preſtare. Tres igit̄ ex cauſis ob iectiſq; trahunt̄ ſpecies prænotionis/ aliud genus ex modo & fine ipo proficiſcit̄ De prænotionibus aūt quę ab animis mortuorꝝ petunt̄ aut concedunt̄ mentionē in partitione nō fecimus: cum & ſub angelorū partitione uel hac ratione compre hendi poſſunt/ꝙ & ipe ſi apparerent/aut quoquo modo reuelarent ex ſuperioris imperio aut ex miſſione cōtingeret quēadmodū ſepatis ſubſtantijs obtigit/qbus ex hoc miſſionis officio nomen impoſitū eſt angelorꝝ hoc eſt nunciorū. Quibus iuſſa diuina complent̄:quāq; in libro de cura ꝑ mortuis agenda ſubdubitare Au- guſtinus magnus uidet̄/an angeli in beatorꝝ martyrū ſpecie in corporibus aſſum ptis appareant/uideanturq; animę olim annexę corporibus/cum tamen ſeperate mentes & angeli ſint.Sub angelorū item diuiſiōe concludi poſſunt/iuxta dogma platonis putantis animā p ſe ſe exiſtere/& corpori aſſiſtere. Verū ſecundū Ariſto telē cōprehendi ſub hominū partitione deberent/quoniā animā uoluit corporis formā eſſe & potiorē hominis partē.Rectius tamē & cōſentaneæ magis ſub ſpiri talis & incorporei mundi diuiſione cum angelis dum ſeparatę manent reponunt̄ Quattuor itaq; ex genere ſummo:prænotionis ſubalterne ſpecies deducent̄: aut ei obiectū a quo petit̄/naturale eſt/aut ſupernaturale/Si naturale id coiectat̄/quod natura ſuis limitibus ſepta præſtare poteſt/Hoc uero aut inditū a natura ſolū/quo genere & bruta pollent/aut arte rationeq; naturā ipam iuuante comparatum eſt: quod bifariā quoq; diuidit̄/in rude genus atq; protitū/inq; eruditū& exquiſitum illius & ignarū quoq; uulgus eſt particeps:Nam quiuis e medio poſt ueris tem- pus futurā ęſtatē pręcognoſcit/Huius compotes primi medici gubernatores cō ſiliarij ſunt/ſi uero ſupnaturale/aut bonū aut malū.ſi bonū uera diuinaq; præno- tio quę a deo boniſq; angelis ducit̄/Si malū ſupſtitioſa/q̄ pendet a dæmone: Hinc Pythię:Dodonides/ tripodes/ Augures/Haruſpices/Aſtrologi diuinacl̄i/ pytho nes/Geomantici/chiromantici/& cęteri generis eiuſdē/ſi uero finis quærēdi ꝑpo- ſterus obtendit̄ curioſum genus effundit̄: Multe aūt ex his ſpecialiſſimæ ſpecies

dependent cum ſub diuina prænotionis ſpecie/ueluti in ſubalterno genere inclu⸗
di poſſit diuinũ imiſſum lumẽ / & abſoluta cõdictionataqꝫ prophetia/& apparitio
& uoces/ & ſomnia/& quidquid demum ad ueras diuinaſqꝫ reuelationes pertinet
Ita in ſuperſtitioſa ſpecie:quãqꝫ hęc ei difficultas deeſt/de lumine ipſo quo nõ par
ticipat.Facilius enim in ſuas ſpecialiſſimas diuideretur ex diuerſitate recipiendę
obſeruandęqꝫ ſuperſtitiõis/ut poſſet aperte monſtrari.Hęc ſane in ſe claudit quę⸗
cunqꝫ & pietati & religioni in deum aduerſantur/ſiue ad inordinatum dei cultum
ſeu ad idolatriam uel ad uanam obſeruationẽ diuinatiõemue pertinent/ hinc Au
guria/ hinc diuinatricis aſtrologię deliramenta/hinc magice uanitates demũ ario⸗
latio/auſpitium/Geomantia/pyromantia & cætera id genus /uel uana nugamen⸗
ta uel noxia figmenta a nobis procedente opere & irridenda & confutanda quaſi
flumina atqꝫ torrentes ex uno ſuperſtitionis fonte ducuntur. Compręhenduntur
quoqꝫ a naturali prænotione dies aut ſerendis agris/aut plantãdis uitibus idonei
de quibus/ Agricolationis ſcriptores/multi & celebres/ pręcipiunt/quę tamen ſine
ulla ſuperſtitione & obſeruari poſſunt & debent/cum in ſuas naturales cauſas re⸗
cta linea referuntur/& repetitis diuturni uſus experimentis comprobantur.Mari
nas item obſeruationes/& de ſtatu & mutatione aeris/traditas regulas/ & quęcun
qꝫ item hominis prouidentia principijs naturę nixa de futuris coniectata eſt/ natu
ralis pręnotio continet. Innumera uero in ſe curioſa prænotio concludit.Nam dũ
optat quis & querit ex quibus nõ oportet/quę nõ oportet/propter quid nõ opor⸗
tet/pluſqꝫ oportet/quando/& ubi non oportet/quęrere quę uariari multis modis
poſſunt/Emergit ſemper uel latenter/aut noxia aut certe uana curioſitas/funditqꝫ
ſe(ut diximus)& irrepit in cęteras.Ex ĩpis autem quattuor prænotiõis ſubalternis
ſpeciebus/duę bonę & diuina & naturalis:duę non bonę ſuperſtitioſa uidelicet &
curioſa fluunt:Sed eo leuior curioſitatis iactura/q̃ ſuperſtitionis/ꝙ a dęmone per
ſe non ducit originem/& impetum neſcio quem a natura ipſa noſcendi cupida (tã
& ſi non rectę) quodammodo trahit quare in eam & facilior eſt lapſus & facilior
uenia.Fieri enim uix poteſt/ut qui ſcire aueant in curioſitatis decipulam nõ pedẽ
impingant/qua de re latę a nobis in fine operis q̃tũ deus maximus optimus opẽ
tulerit diſputandum.Admonendus autem mihi lector es diuiſionem prænotiõis
in ſuas ſpecies me apud neminem philoſophorum uel theologorum(ꝙ memine⸗
rim) legiſſe: Apud quoſdã philoſophos de ſpeciebus ipſius non nulla colligi poſ
ſunt:uerũ uariant diſſentiuntqꝫ/apud noſtros theologos abſolutius uiſuntur:Ari
ſtoteles pauca de ſomni diuinatione diſſeruit/nec eius ſectatores plurima Plato in
uates & prophętas uaticiniorum interpretes/Diuinatiõem in Timęo diuidere ui⸗
detur:In phedro uaticinium in quattuor furores partitur:quos Apollini/ Diony⸗
ſio:Muſis.Amori dicatos dicit.Iamblichus platonicus in naturale/artificiale/diui⸗
num/præſagium omne/uaticiniumqꝫ diſtinguit.Naturale id eſſe dicit/quo anima
lia pollent in procellis terremotibus & cęteris huiuſcemodi præſentiendis/ quod
ſi hominibus competat/non omnino confirmat:Artificiale id eſſe quod ratione/ ſi
gnorumqꝫ obſeruatiõe comparatur/ Veluti cum a medicis febris uentura prędici
tur ex rigore contracti pulſus/præſagita.Diuinũ quod dij inmittunt hominibus
hęc ſummatim Iamblichus ꝗ a cõſectaneis appellat̃ diuinus:nullã ille de curioſa
nullam de ſuperſtitioſa pręnotione mentionem habet/& ꝙ ille artificiale/ naturale
nos appellauimus/ex naturalibus principijs & ratione obſeruationeqꝫ compara⸗
tum.Sub quo & id quod naturale ĩpe appellat cõcludi quoquo modo poteſt/eius
diuinum nos ſuperſtitioſum dicimus.quia a dijs gentium hoc eſt dęmonibus flu
it.Quare q̃tum ad rem noſtram pertinet de ſuperſtitioſa ĩpę dumtaxat/ & natura

li prænotione loquutus eſt:quas tamen & diuinas & naturales appellat: artificia⸗
lem addit/quę ſub naturali uel hac ratiõe ꝙ de natura fluit/nec eius egreditur limi⸗
tes collocatur: ſed de his iam ſatis De prænotione igitur & quid eius nomine indi
cetur/& ꝙ ſit/& quid ſit:& quibus legitime conueniat/quibus non:& cur homini
bus data/& ꝙ ea humanũ ſtimuletur genus & ex quibus radicibus deſideriũ pul
lulet prænoſcendi. De uſu quoqꝫ illius/& abuſu/& ꝙ religiones & leges ab ĩpa de
pendent/& quomodo & de earum differentia/& ꝙ ſub fide continetur prænotio/
& quot eius ſpecies ſunt hoc ĩpo uoluminis libro deo opem ferente declarauimus.

IOANNIS FRANCISCI PICI:MIRANDVLAE DOMINI LIBER SECVNDVS DE PRAENOTIONE DIVINA:

Quid deinceps agendum;Item de nomine prophetię:uiſionis/reuelationis ap
paritioniſqꝫ. Caput primũ.

ſ Vperiori libro in diuinam/naturalẽ/ ſuperſtitioſam/ curioſamqꝫ
ſpeciem prænotionis genus diuidi cõſtituimus/quę ſuo loco par⸗
ticularius tractarentur. Nã de genere imprimis agendũ fuit/ mox
de ſpeciebus ſuis/ſubalterniſqꝫ generibus recto doctrine ordie di⸗
ſcutiendum. Nunc tempus expoſtulat/ut propoſitũ exequamur. Sub diuino di⸗
ximus uerorũ prophetarũ denunciationes/apparitiones/uiſioneſqꝫ contineri. Na
turali uero cõprehendi/quod aut agricolatio paſtoralis ue res aut nautica/aut me
dica præcipit:Et demũ quicquid hominis prudẽtia de futuris arbitraret̃ ſuperſti⸗
tioſo complecti/reuelationes dęmonum falſas noxias ue idolatriã Auguria/ Diui
natricẽ aſtrologiã/magica nugamenta & quęcunqꝫ pietati/ & religioni aduerſarẽ
tur:curioſum ambire plurima/& in multos modos findi. De diuino igitur gene⸗
re in primis/poſtea de naturali/mox de ſupſtitioſo & curioſo diſputandũ/ & qui⸗
dem rectę ut mea fert opinio:quãdoquidẽ ex habitu priuationẽ eius cognoſci &
rectum ſui pariter/& obliqui eſſe iudicẽ Ariſtoteles declarauit: Hęc autẽ ubi con⸗
fecta fuerint/regulas quibus cognoſci dirimi & ſecerni a ſuperſtitioſis & curioſis
prænotionibus diuina & naturalia poſſint/eliciemus. In primis autem de prophe
tia uiſione/reuelatiõe & apparitiõe quępiã prelibanda. Prophetiæ nomẽ ab eo di
ductum eſt/qui uideret & maximę futura etiã a ſe uiſa prædiceret. Id ẽm (ut quod
iam diximus repetamus) ꝓphetia apud grecos quod apud nos prædictio: Nãqꝫ
& πρόφημι prædico ſignificat ex quo & προφητεία Vñ ex ignoratõe grece lin
guę celebrati aliqui ex poſterioribus theologis non nulli neſcio quid alienũ de no
minis etymologia ſanxerũt: Quã tamen (ſi grecę ĩpi ignorabãt) ex magno Grego⸗
rio põtifice diſci dabatur: ſcribente in cõmentarijs Ezechielis ꝓphetiã ideo dictã
ꝙ futura prædicet: Ab hebreis quoqꝫ diduci a Naua monſtratũ ſupra
quod locutionẽ denotat & hoc eſt naui ꝓphetã ſignificat uiſionis nomen
ad cognitionem omnẽ promendã & explanandã deſumptũ eſt. Sed latius pręſſi⸗
uſqꝫ/ut mox apparebit ſenſibuſqꝫ & intellectui pariter cõuenire poſſe putatũ eſt:
nec aliud inuentũ nomẽ/quod ea cõmunius & indifferẽtius ambiret: Dignior ẽm
prę cęteris habet̃ ſenſibus ĩpe uiſus/Certiorqꝫ altior & ſpiritalior/qua de re ĩpa ui⸗
ſio nõ de corꝑali ſolũ/ſed de imaginaria & intellectuali dicta eſt: futurorũ itaqꝫ ſu⸗
pernaturalis uiſio: ad exteriores internoſqꝫ ſenſus & ad ĩtellectũ quoqꝫ referri po⸗
teſt/ſeqꝫ uidiſſe futura quis poteſt aſſerere: cui de huiuſcemodi quidpiam ꝑ exteri
ora ſigna uel ꝑ ſenſiles ſpecies in imaginatõe afformatas/uel ex inditis in ĩtellectu

notis/reuelatum fuerit:reuelatio autẽ eorum quæ uidentur cognitionẽ infundit/
eorum enim quę reuelata erant & abscondita noticiã affert/additqꝫ ipsi uisioni in-
telligentiã apprime necessariã. Vnde & scriptum est in Daniele: Intelligẽtia opus
est in uisione. Quid enim prodesset uidere imagines rerũ: quid earũ notas infun-
di/quid in assumptis corporibus ostendi uel seperatas defunctorũ animas uel an
gelos/quæ apparitio dicitur: nisi pariter adesset cognitio reuelareturqꝫ apparitio-
nis significantia. Apud Danielem legitur a Balthasare babilonio rege in pariete
scribentem manũ uisam esse/ nec quid sibi uellet eum intellexisse/ Donec ipse Da-
niel qui eius rei ex reuelatione perceperat intelligentiã declararet/ea regis exitium
& regni diuisionẽ portendere. Syrus isac ille cuius laudes apud magnũ Gregoriũ
pontificẽ multę explicãtur. Scribit inter reuelationẽ & uisionẽ hoc interesse/ ꝙ re-
uelatio sępenumero de ambiguis: ꝙqꝫ uisio omnis reuelatio nuncupatur/ nõ ecõ
tra: multiqꝫ ab eo uisionũ explicãtur modi quorũ aliubi mentionẽ facturi sumus.
Reuelationẽ aũt ipse bifariã partitus fuerim/cũ aliud sit qd apparitiões visiõesue/
aut infusæ notæ significẽt intelligere: aliud nouisse vtrum uera sit & a deo deriua-
ta significatio/an potius falsam & cõmenticiam malus Dæmon suggesserit. Sed
hoc ad discretionem spirituũ proprie pertinet/ coniungũturqꝫ sæpe & eodem lu-
mine manifestantur/De quibus in sequentibus pertractandũ. Nunc quot modis
quis & qui maxime propheta dicendus est/disquiramus.

Quot modis/quis & qui maxime dicatur propheta Caput Secundũ.

p Rophetã ueteres hebręi dixerũt eum qui futura uideret. Vnde & in pri
mo Samuelis libro scribitur/qui dicitur nũc propheta uocabatur olim
uidens/& Saul ipse necdũ inunctus in regem domũ uidentis perquirit/
ipse quoqꝫ met Samuel percunctanti respondit Sauli. Ego sum uidens.
Sciendũ tamen & cõmuni modo: ꝙ ijs quos citauimus locis uidere licet & ꝓprio
magis in hebręa litteratura uidentẽ significari/Nam hic a .i. ara deducit̃/
Alibi vt apud Esaiã legi potest choxe quod a chaxa deriuatur/
idqꝫ exacte diuinã visionẽ signat. Sic & apud eum quãdoqꝫ quodquidẽ
.i. zafa fluit quo ipsum pręuidere plane indicatur uerũ/quanqꝫ in sacris
litteris creberrima uisionis mentio/rara tamẽ uidẽtis/ sed frequentissima ꝓphetę/
quod nomen & gentes quoqꝫ usurpauisse inuenimus: phanorũ enim antistites &
oraculorũ interpretes(ut festus inquit)prophetas appellabant: Plato quoqꝫ in Ti-
męo ꝓphetarũ meminit/ ut primo libro diximus: eos docẽs iudices esse uaticinio-
rum diuinorũ/nec uates eos ꝓprie uocandos / uerũ interpretes illorũ esse qui scili-
cet furore diuinãt: Vates autẽ non furẽtes/sed interpretes auguriorũ & somniorũ
Curtius appellat. Sed & apud nostros uates aliquando ꝓphetarũ sumuntur loco/
Vnde illud de Ioanne baptista in hymno canit ecclesia: Maxime uatũ. Apud Iam-
blichũ/bytis ꝓpheta legitur mercurialiũ librorũ explanator. Apud Proclũ/Apud
Porphiriũ: apud Synesiũ ꝓphetæ nomẽ est/apud alios etiã fœmine προφητιδος
Hippocrates quoqꝫ uetus medicinę patronus in suo de ꝓgnosticis libro/nominis
ꝓphetę meminit. Apuleiusqꝫ & ipse platonicus in suo aureo Asino senẽ introducit
ita dicentẽ Zaclas adest/ ęgyptius ꝓpheta primarius/qui mecũ iã dudũ grãdi prę-
mio pepigit reducere ab inferis spiritũ/corpusqꝫ istud postliminio mortis anima-
re: prophetã appellans scelestũ magũ/qui lucri gratia ueneficijs incũbebat: & alibi
quoqꝫ apud eũ ꝓphetę habetᷣ mẽtio/ quin & carmẽ illud Epimenidis poetę/cuius
partẽ postea Calimachus usurpauit in hymnis iactatum in Cretenses: Apostolus
Paulus in eosdẽ citans inquit: ꝓprius eorũ ꝓpheta dixit. Cretẽses semꝑ mẽdaces/

male bestiæ/ventris pigri: & quanq̃ Apostoli sensus eo videatur tẽdere/vt verum Epimenides expresserit/ quod apprime cõuenit ꝓphetis. Quãuis item vt putauit Thomas ad instinctũ interiorẽ possit referri & eo dictũ ꝓpriũ ꝓphetã q eorꝫ cõdi ctiones ꝓprie descripserit: quamuis illud quoq̃ Athanasij in istius expositione textus inter alia præclara animaduersum quadrare videatur Epimenidem scilicet mordacissimũ fuisse inter eos q habiti sunt sapiẽtes apud Grecos/ & rebus vesanis & detestabilibus carpẽdis admodũ intẽdisse/ita vt uera predicere & vaticinari sit visus/si tamen in Apostoli ꝓfundissimo sensu latere adhuc nõ nihil putauerimus/ cur Epimenidẽ ꝓphetã appellauerit/ & Ciceronis primũ de diuinatiõe librũ ꝑlegerimus/ tertiũq̃ Aristotelis rhetoricorũ volumẽ examinauerimus/ eo potissimũ loco ubi de cõfirmatione agit/facile adducemur vt cogitemus Apostolũ eo ipso uocabulo Epimenidẽ nuncupasse quo Cretẽses utebant̃/ Ab eis em̃ ex ꝓphetarum cœtu nõ expulsus est: Qua de re Cicero ipe de ijs q per furorẽ vaticinabant̃/mẽtionem habẽs inq̃t/ vt Baechis boetius/vt Epimenides cres/vt Sibylla erythrea/ & id qđ primo quoq̃ libro ex Aristotele meminimus/ satis indicat eorũ ĩ numero Epimenidẽ habitũ/quanq̃ alia ratione/Docuit em̃ illũ diuinationẽ futurorũ respuisse amplexatũ uero eã quæ preteritorũ erat & occultorũ: quibus de rebus apud suos ꝓphetæ nomẽ eũ obtinuisse minime mirandũ: tantoq̃ minus quanto etiã authore Diogene multa prædixit futura Epimenides/quẽ Apuleius fatiloquũ & quidẽ inclytũ in floridis appellat. Erãt itẽ in creta vt est aput Euripidẽ Iouis ꝓphetę/ q̃ mira abstinẽtia viuebãt/cuius hac in re testimonio vtit̃ btũs Hieronymus cõtra Iouinianum: Prophetarũ itẽ cũ Baal tũ Lucorꝫ in Regũ libris frequẽs mentio/ Et in sacro itẽ Nũerorꝫ libro de Balaã scelesto ariolo verba fiũt/q̃ ꝓpheta appellatus est. Quãdoquidẽ & de christo celebre illud prẽdixit: Orieť stella ex Iacob. Corpus etiã Helisei mortuũ atq̃ ossa itẽ Iosephi post mortẽ ꝓphetasse in libro q Ecclesiasticus dicit̃ scriptũ inuenimus Hierophetæ quoq̃ nomen apud Orpheũ in libro de lapidibus quõdã legi. Itẽ & hypophetæ sunt apud eũdẽ/q̃ ut strabo inq̃t ministri erãt ꝓphetarꝫ: qđ nomẽ ad suos deos gẽtes rettulerũt: vt apud Orpheũ videre dat̃ q̃ mercuriũ quẽ prius Iouis angelũ nũcupauerat mox erga hoĩes ratiõis ꝓphetã appellat. Sed & ꝓphetiã naturalẽ & diuinã & ꝓphanã legimus quãdoq̃ appellatã. Cũ itaq̃ ꝓpheta ut narrauimus/ a prẽdicẽdo sit dictus/nec oĩs tamen q prædicit ꝓprie ꝓpheta habeat̃/nec oẽs etiã ꝓphetę veri sint sed aliqui falsi: Itẽ ex ijs q̃ vera effant̃/ numeris oĩbus semꝑ nõ intelligãt explicẽtq̃ quid proferũt/Sed ambigue alij: Alij sub ænigmatis & inuolucris verborũ figurarũq̃: Alij clare & apte: cunq̃ ex cõditione quadã non autẽ ex integro ꝓphetia atq̃ ꝓpheta quãdoq̃ sũmat̃: Propterea disquirẽda ad præsens ea sunt/ob quæ intelligẽda & enũcianda ꝓprie/ & maxime ꝓpheta qs dici posset. Inuenio igit̃/eos q̃bus similitudines futurorꝫ offerunt̃/etiam si ea quid significẽt minime intelligãt quadãtenus/nõ autẽ ꝓprie dici posse ꝓphetas/sed mãcos & imperfectos. Horũ in numero fuere Balthasar/Pharao/ & Nabuchodonosor reges: Istis em̃ statura illa oĩs generis metallorũ/ & spicæ/ & uaccæ illę/ modo obeso corpore/modo inedia cõfectæ per quietẽ ostensa sunt: Illi aũt per vigiliã scribens in pariete manus monstrata est: Viderũt hi om̃es visaq̃ protulerũt/ viderunt inq̃ ea quæ futura significarẽt/quæ supra hominẽ erãt/quæ conferre saluti poterãt: Significantia nihilominus illarũ rerũ eos latuit/ qua de re/non ueri & exacti prophetæ fuere. Ita & qui voces de futuris prolatas hauriret/ & cui in imaginationis organo futurorũ similitudines afformarẽtur/ modo earum intelligentia deesset/quãtum ad hoc pertinet munus/pares illis regibus essent. Veri prophetæ nihilominus fuere/ & Ioseph & Daniel/qui somnia illa & delineatũ litteris parietẽ

interpretati sunt/ hausta per propheticum spiritū intelligentia: tam & si ea sibi aut per somnium/aut per vigiliam ostensa prius non fuissent. Illustratio nanq; illa mētis & occultorū superna reuelatio(vt declarabitur)prophetā constituit/etiā si exteriores notas minime viderit. Eos etiam qui prophetas exponūt/ & qui operantur miracula/& qui sacras in ecclesia litteras proferūt/ quoquomodo prophetas dici posse reperio/qua de re late Thomas & in theologica summa & in cōmentarijs in epistolas Pauli præsertimq; in primā ad Corinthios edisserit. Qui laudes itē deo canit non absurde prophetam quoquomodo nominari posse inuenio. Legimus item/ex inspiratione futurorū euentuū/ex officio/ex consuetudine prophetas appellatos/quid? q; & propheta dicitur/ qui profert futura nesciens ipse quæ pferat/ aut alio q; accipienda sint sensu/quanq; prauo/vt de Cayapha pontifice sacra euāgeliorum narrat historia. Predixit enim expedire populo vnum hominē mori/ ne tota gens periret. Verū quidē protulit/sed ipse minime vere intellexit: mens enim ei erat interficiēdū esse christū/ne Romani miraculis ipsius & doctrina moti in hebræorum gentem sæuirēt. Vnde & in euangelio habetur ex iudæorum persona. Quid facimus quia hic homo multa signa facit: venient Romani & tollēt locū nostrū & gentē. Predicunt & alij interdū cū nihilominus nesciāt ipsi quæ proferant/ cuius rei Themistius quoq; peripateticus meminit duodecimo libro Metaphysices: Formas inquiens & proportiones in natura positas esse educiq; eas ab illo q agit/& generat/q̄uis idipsum agēs ille & generās minime intelligat/ quēadmodū aliqui loquuntur futura nec de his quæ loquuntur intelligūt/ ut Auerroys recitat quanq; implicite atq; cōfuse/ sed explicatius & exactius Themistij opinionē ipse percepi ex proprio ipsius volumine/ubi additur pphetæ expressa mentio/quę ab Auerroe nō fit:sed de loquēte dūtaxat futura: Vnde autē sit ut futura proferantur a quopiā qui ea nō intelligat putauerim ego euenire illud ex altiori causa/vt Themistius ipse videtur innuere: potest & casu contingere vt in insanis & pueris / sed ex occulto/verius atq; superno instinctu proficisci:quibus de rebus alibi peculiarius agetur. Verū enimuero ille proprie exacteq; & maxime ppheta intelligitur: qui visionū apparitionūue/aut notarū menti inspiratarū significantiā ex reuelatione percepit/ea proferēs cum tēpus expostulat:quippe cum duo ad cognitionem cuiuslibet rei necessariā sint/ acceptio videlicet eius seu præsentatio per similitudinem sui & iudiciū qd' intellectualis vi luminis fieri conspicuū sit. Cūq; naturale lumen ad futura contingentia per se pprieq; nequeat extēdi/supernaturale infundi illabiq; lumen necesse est:ex quo iudiciū profluit atq; futurorꝫ clara cognitio/quæ reuelatio dicitur. Quapropter reuelationis supra mentionē fœcimus/ & meminimus pariter visionum apparitionūq;/& notarū menti illapsarum/ quoniā nō vno modo prophetia euenit/sed interdū extrinsecus quid offertur / interius quandoq; & intelligibiles etiam note imprimuntur aliquando menti/quibus si illustratio ad fuerit vera prophetia constituitur/quæ sine diuino illo infuso lumine nō est / si aūt lumen adfulserit/quanq; aliæ desint corporeæ similitudines/prophetia non deest. Infunditur enim quandoq; intelligentia ex lumine absq; specie vlla sensibili: sicut Danieli Iosephoq; euenit/& Dauidi etiam & Solomoni & Apostolis creditur adfuisse. Augustinus super Genesim eum maxime prophetā putat/qui vtroq; excellit vt & videat in spiritu corporaliū rerum significatiuas similitudines/& eas viuacitate mentis intelligat. Nobilissimus autē modus & altissimus est sine aliquo corporaliū adminiculo diuino lumine futura prospicere atq; hic propinquus beatis gradus/ qui ad diuina intuenda corporalibus nō egent imaginibus. hęc autē uerba ea proferens/cum tempus expostulat/duobus de causis addidimus/tū quia ex

vera ratione uocabuli propheta vt diximus a prædicendo eſt dictus/ quanq̄ a ſe viſa ſemper non proferat/ſed aut dei mandatum/aut vtilitas/temporiſq̧ cōmoditas expectetur. Tū etiam ꝙ prophetam eſſe quęmpiā vulgo dignoſci non poteſt/ niſi viſa aut reuelata protulerit. Hinc colligi poſſe puto / præter tritas illas ac vulgatas & alia quoque expono/cur & Ioannes baptiſta & Amos/ prophetas ſe eſſe negauerint & cur Cayaphas apud euangelium prophetaſſe legatur: illi enim tum nō prædicebant quare nec prophetabant: ideo ſe prophetas ideſt actu prædictores negabant/hic autem prophetauit/ideſt prædixit/ neſciens tamen quid diceret chriſtum ſcilicet pro ſalute hominum eſſe moriturum.

¶ De eſſentia vere reuelationis propheticæ. Caput tertium.

X his quæ dicta ſunt opinor ſatis eſſe manifeſtū quid ſit vere ꝓphetica reuelatio nihilominus vt exactius etiā noſcatur & repetenda quædam & alia ſubſumēda eſſe opere precium putamus/ quanq̄ præfandam veniā ducimus/ſi qua cū alibi tū maxime ijs quæ ꝓxime ſequentur admixta cenſebūtur/quæ minus latio donata ſint: Nam & difficile admodū exiſtimari poteſt/quæ nullius ante trita ſolo/ea ita ſternere ne pes uacillet/tū & illud obſeruandū/ſi nimio cultu moroſiores rem a ſua natura diuertamus euenire poſſe/vt Barbari Arabeſq̧ illi in quos poſt paululum ſumus diſputaturi/ ſe defraudatos quærātur/utrūq̧ fuerit boni queſo lector conſulito. Diximus ꝓphetiā ſupnaturali lumine exactā haberi/quo illuſtratur ꝓphetæ mens ad ea noſcenda/ quæ poſtmodū alijs inuulgant/tā & ſi quādoq̧ quod vidēt non proferāt/ſemper em̄ nō expedit quanq̄ ſemꝑ benificētiſſimus deus/ꝑ reuelatiōes ipſas/aut in vniuerſum aut in particulari hominū ſaluti conſulat/nō futura modo/ſed & pręſentia & p̄terita patefaciēs. Caſſiodorus aūt ꝓphetiā definiēs futurorū ſolū ob id meminit: ꝙ ꝓprie id & nomen/& ratio ꝓphetiæ ſignificare videtur/tā & ſi ad oīa tēpora/& ad res oēs ꝓpheticū lumen & reuelatio extendatur/quēadmodū late ꝓbat beatus Thomas aquinas ſcd'a parte ſcd'i voluminis theologicæ ſummæ/ nec ſolū bonis ſed & malis quandoq̧ cōceditur/vt in ſequētibus dicitur. Quādoquidē ad intellectū pertinet / non ad voluntatē / qua homines cum fiunt/tum denominātur boni ob charitatē videlicet cuius quodāmodo ſedes eſt ipſa voluntas. Lumen igitur ipſum ad intellectū pertinebit/quoniā & cognitio ad intellectū pertinet. cōſentaneum quippe/vt ſi ipſa cognitio intellectui cōpetat: & id quo cognoſcitur lumē intellectui pariter conueniat: ob manifeſtationē enim faciendā lumen datur: Manifeſtatio autē iure optimo ſuo lumini quadrat/per quod fit & iuſta proportione reſpondet veluti effectus ꝓprie cauſæ: iam lumen ipſum nō corporale ſed ſpiritale/nō naturale/ſed ſupernaturale eſt: Nanq̧ ad intellectū pertinet quē a corporeo lumine colluſtrari non poſſe clarum incontrouerſumq̧ eſt. Alia ex parte ſpiritale lumen naturale atq̧ cōgenitū cognitionē humanā nō ſuperat. Suꝑhumana autē eſt omnis cognitio futurorū/quæ cauſam non habet in natura determinatā / ſed a dei voluntate/ & ꝓuidētia dependēt: quare conficitur/ſupnaturale eſſe omnino id lumen oportere/quo abſcondita hęc/& multo poſt tempore futura reuelantur: ut cum de bellis quæ poſt multos annos eueniunt ꝓphetæ pronunciant. De regum item nominibus/a quibus fient/quorū nec poſt multa ſecula parentes eorum extitere: Sic apud Eſaiā de Cyro per ducentos etiā annos anteq̄ naſceretur ſcriptū eſt Hec dicit dominus chriſto meo Cyro cuius ego apprehendi dexterā. Et de Ioſia itidem euerſori idolorū tot ſeculis ante prænunciatū eſt per aliū ꝓphetā. Hęc quip

penec ulla humana cognitio nosse potest:nec vlla astrologorũ deliramenta ꝓmit⸗
tere:Neq; em̃ quicq; de futuro regũ nomine pollicentur astrologi/cũ nec eius aut
signũ aut causam in cœlo somniare possint:Etiã si vera esset astrologia/quæ a Ioã⸗
ne Pico patruo cõfutata his etiã in libris a me suo loco retundetur. Sed quæ de di⸗
uinis/de corporati uerbi mysterijs/de sacramẽtis ꝓphetæ præcinuerũt/quomodo
id astrologia præstiterit: quando & bonis angelis/vt theologis multis persuasum
est/anteq; fierent perspecta oĩno non fuerũt:quibus tamen quia spiritales substan
tiæ sunt/& ordo celestiũ & naturales causæ perspiciũtur. Sed & ipsos malignos de
mones/postq; peracta fuere/latuerũt aliquãdo:vt martyr Ignatius in suis epistolis
aperte testatur/& ex Dionysio & Bernhardo colligit/cum tamẽ suapte natura ne⸗
quã illi spiritus naturaliũ omniũ rerũ per inditas concreatasue species scij gnariq;
sint.Sed cur nostros cõmemorẽ theologos/ quãdo & Porphyrius ipse/nostrę reli
gionis hostis acerrimus/scribit. Dæmones cũ ex astrologia respondebant fallere
solitos/quoniã fallax diuinatio/quæ ex astrologia dependet: Diuini ergo luminis
omnia etiã futura cernẽtis ꝑticipatio quedã est ꝓphetiæ lumen certa mensura ꝓphe
tis cõmunicatũ. Ita Thome consentientes arbitramur qđ & ꝑ multis theologorũ
placuit/quanq; diuerse ꝓlatũ/sed nec putamus aliud intellexisse Nicolaũ/cũ in cõ
mẽtarijs in Danielẽ scripsit reuelationẽ impressionẽ quandã esse diuine scientiæ.
Hoc autẽ lumẽ quo perficitur/reuelatio intellectui quidẽ per se nõ immanet/perfi
ciens eum vt forma quædã vt habitus ita ut ꝓ libito ꝓphetæ semper futura præui
deant:sed inest eorũ menti vt passio quępiã transiẽs/vt impressio subitaria/vt affe⸗
ctio discedens/deest em̃ ꝓphetiæ spiritus aliquãdo ꝓphetis/nec semper eorũ men⸗
tibus præsto est:quatenus cum hunc nõ habent/ se hũc agnoscãt ex dono habere
cũ habẽt/ queadmodũ Gregorius sup Ezechielẽ edisserit:Ita Heliseus ꝓpheta ce⸗
leberrimus Sunnamitis fœminę mærorẽ nõ agnouerat dicẽs: Anima eius ĩ amari
tudine est/& dominus nõ indicauit mihi. Et Nathan quoq; ad Dauidẽ ꝑtinere cre
debat/vt templũ strueret domino:qđ & ipsi regi affirmarat/ donec reuelatiõe edo
ctus Solomoni id munus incũbere præcognoscens palinodiã cecinit.Cõparat ꝓ⸗
phetæ mentẽ diuus Thomas discipulo / nec dum artis principia adepto/quẽ de re
bus singulis oporteat erudiri/Cõparat & aeri qui noua semp illuminatõi indiget.
Imaginor ego ita euenire sicuti cũ ĩ obscuro qs iacet adcedẽte lãpade illuminatur/
recedẽte ea cæcutit in tenebris/redeunte iterũ collustratur vicissimq; ꝑ accessu lu⸗
minis & recessu itellectũ eius illuminari & tenebrescere. Siquidẽ cum intellectus
noster infimus sit in genere intelligentiũ deq; potestate in actum euadat fallaturq;
plurimũ per ratiocinationẽ ipsam atq; discursum: impediaturq; & quodãmodo
remoretur/a ueritatis cognitione/Ob accidẽtia rei substantiã velantia/ ob ignotas
rerũ differentias ob incertitudinẽ abstractiõis conceptiõisq;/ cum exacte nesciat/
dũ intelligẽti affirmantiq; conceptũ animæ respõdet aliquid in rerũ natura distin
ctum ab alijs/an sola ratiõe cogitatiõeq; separatũ. Crepusculi ꝓpterea vicẽ gerere
videtur/noctis vero cũ ad futura cõtingentia cõparatur/quæ ꝑ se atq; primarie so⸗
li deo sunt nota atq; ꝓspecta:Huic illud petri cõsonat.Habemus ꝓpheticũ sermo⸗
nẽ cui benefacitis attẽdẽtes quasi lucernæ lucẽti ĩ caliginoso loco/Et illud Micheæ
ꝓphetæ:Cũ sedero in tenebris dominus lux mea est. Hac luce futurorũ impræsse
notæ ꝓspiciũtur & dijudicãtur quæ scilicet præsentes ipsę sunt:aliqn nõ essent:qm̃
quod futurũ dicitur nõdũ est. Et qđ est præteritũ fuit/ nõ autẽ est/quoniã inq; sũt
præsentes/& rerũ earum quæ nõdũ sunt indices: anxiam de illis disputationẽ ha⸗
buit Augustinus in.xi.suarum confessionum libro:vbi dat intelligere modũ/quo
deus prophetas futura docet ab eis ipsis solum compræhendi. Nimis inquit lon⸗

ge eſt modus iſte ab acie mea inualuit ex me non potero ad illum/potero autem
ex te cum dederis tu dulce lumē occultorū oculorū meorum. Sed illud nobis ſatis
eſſe videatur: ꝙ futurorū ſigna & notæ hauriūtur a prophetis/& qđ (ut diximus)
multifariā per intellectū/per phantaſiā/ per ſenſus exteriores / quæ ut vere ſint/ut
a deo manarint/eius beneficio luminis manifeſtantur/ quod & experimentalis co
gnitionis nomine/& guſtus indicatum eſt/& etiam intimi ſaporis: quemadmodū
ipſe Auguſtinus in. vi. memorati voluminis libro narrat: Matrē monicham dice-
re ſolere ſe neſcio quo ſapore diſcernere quid intereſſet inter animā ſuam ſomni-
antem & deum reuelātem/cōmunius tamen & vt mihi videtur ſignificantius no-
mine luminis innoteſcit: iuxta illud: Illuminas tu quidem mirabiliter a montibus
eternis. Et ſane diuini luminis participatio quędā eſt/ſiue tum cōmunicata ꝓphe-
tæ per ſe/ſiue lumine fidei ſuperaddita: quod olim ſubdubitare viſus eſt quidam
hoc patiens/& mecū de huiuſcemodi lumine diſputans/clariſſime vt ipſe teſtabat̃/
cernebat futura: affirmabatq́ʒ ſe poſſe magis de primo illo ſupremoq́ʒ pro fato du
bitare: ꝙ de eadem ſcilicet re ſimul & affirmatio & negatio uera non ſit/q̃ʒ uera nō
eſſe quæ de futuris percipiebat: & nihilominus extra controuerſiam minime co-
gnoſcebat quid proprie eſſet lumē illud quo ſibi illa ipſa manifeſtabant̃. Accede-
bat tamen vt crederet idipſum lumen creari a deo cum infunderetur / diſtinctūq́ʒ
prorſus eſſe a fidei lumine nec a ratione profecto abhorret / vt certitudo fidei quæ
inhærentię dicitur/diſcreta ſit & prorſus alia ab ea quæ in ipſo propheta euidentię
cuiuſdam certitudinem parit/in his vero qui non vident/ ſed videntibus aſſentiun
tur fides itidem & inhærentię eſt non euidentia: nanq́ʒ certa a deo fides eſſe nō po
teſt ut exacte cernat & euidenter/alioquin minime aliorum auctoritati inhæreret/
& fides non eſſet. Verum prophetiæ lumen ad diuinam eſſentiā intuendam mon
ſtrandāq́ʒ non peruadit: id enim luminis glorie quod perfectius eſt & fidei lumi-
ni ſuccedit / officium eſt/ quod exuberanter deus beatis elargitur & tum prophe-
tia euacuatur. Nec ſane agentis intellectus lumen ad diuina & contingentia futu-
ra noſcenda protenditur cum id ad propheticum pertineat lumen/quo affulgen-
te futura quibuſdam ſimilitudinibus videt̄ur. Præſcripti enim cuiq́ʒ termini ſunt
preſtitutique a deo omniū conditore qui etiam aliquid luminis gloriæ hac in vita
& Paulo & Moſi ut in ſequentibus oſtendet/ſed tranſeunter/ ſed momentanee fe-
re impartitus eſt. Hinc puto quod & alias alibi ſcripſimus colligi poſſe/ quattuor
ſpiritaliū luminū principalia genera intellectus fidei/ꝓphetię/gloriæ/quoꝝ oīm ſi-
cuti corporeū lumē ſimilitudo q̃dā eſt/ita illa oīa pr̃is luminū tenuis q̃dā repręſen-
tatio. Sed occurrit de ipſo ꝓphetiæ lumine a quo ſcilicet infundat̃/ſubtilis admodū
lis & forte adhuc ſub iudice: quoniā nec plane theologi omnes inter ſe cōſentire vi
dent̃/ nec ſinguli ſatis explicaſſe ꝗd ſenſerint: Videt̃ em̄ hinc a deo mediantibus id
angelis dari: cum Dionyſius areopagita ſummus olim philoſophus/ſūmus poſt-
ea theologus & martyr celeberrimus/putet reuelationes fieri a deo angelis inter-
medijs: Argumento illud eſt/ꝙ quæ a deo ſunt/ordinata ſunt/ordo autem videtur
poſtere vt a primo ſupręmoq́ʒ intellectu ad poſtremū & infimū ꝑ media deuenia-
tur. Inde autem apparet dari a deo ꝙ in ſacris litteris quandoque eius fit mentio/
nam & ſi habeatur / ſæpe apud prophetas. Et angelus domini qui loquebatur/in
me & ſimilia/habetur etiam ꝙ dominus conſulebatur: & illud: Audiam quid lo-
quatur in me dominus. De Moſe item/quem dicit ſcriptura facie ad faciē loqui ad
dominum conſueuiſſe & quanq́ʒ exponi non uno / ſed multiplici ſenſu & modo
auctoritates huiuſcemodi poſſint/in rationibus ipſis difficultas naſcitur: nanque
ſolius dei munus eſt creare/ ut theologis omnibus confeſſum atq́ʒ probatū. Qua

propter id angelis conpetere non poteſt/vt lumen infundant/ſi in anima prophe-
tæ per creationẽ innitatur nouã. Si vero abſqꝫ creatione noui luminis id fieri poſ
ſet/videtur nõ repugnare angelicę poteſtati. Sed em̃ mota quodãmodo atqꝫ trãſ-
lata difficultas/nõ autẽ ſoluta propterea videretur. Nam tam & ſi angeli ipſi con-
ſenſu omniũ theologorũ in ſenſum poſſint & phantaſiã/eamqꝫ afficere & ĩmutare
queant:atqꝫ ad hunc modum & Dionyſij ſenſa & quæcũqꝫ probare videntur per
angelos reuelationes fieri exponi & declarari valeant/ nihilominus in intellectũ
& mentem illabi poſſe angelos minime clarũ incontrouerſumqꝫ eſt. Sed dubiũ &
uarijs plenum argumentis:Nãqꝫ & diuus Thomas/cuius ſententia eſt in ſecunda
parte ſecundi voluminis theologicæ ſummæ.queſtione.clxxij.Diuinas reuelatio
nes angelis inter medijs fieri qui in noſtrũ poſſunt intellectũ imprimere. Sequen-
ti queſtione eiuſdẽ voluminis ſcribit propheticam reuelationẽ fieri quandoqꝫ per
ſolam luminis influentiam/quandoqꝫ per ſpecies recenter impreſſas vel aliter or-
dinatas.Subditqꝫ paulopoſt ſimilitudinẽ intelligibilem interdũ immediate a deo
imprimi:quandoqꝫ ex imaginatis diſſultare formis:ſecundum adiutoriũ prophe-
tici luminis cum ex eiſdem quæ iam conceptę ſunt formis ſubtilior conſpici poſſit
veritas ex illuſtratione luminis altioris.In prima uero parte ſummę/ illuminari ho
mines per angelos aſſerit ſimilitudine ſenſibiliũ/cum intelligibilem veritatem nu
dam capere minime poſſint.Sed & conſentaneæ Dionyſio decernit ſcribenti.Im-
poſſibile nobis aliter diuinũ radium/quam ſub ſacris velaminibus illucere. Hinc
apparet in ipſum intellectum angelos non poſſe/quandoquidem ſenſilis ſpecies
non in intellectu imprimitur / ſed in ſenſu.Intellectus enim & a materia & a mate-
rie condictionibus abſtrahit.In ſecunda tamen parte(vt diximus)in intellectũ an-
gelos poſſe affirmat.Rurſus per angelos fieri & in prima & in ſecunda parte reue
lationes dicit:Et ſecunda eadẽ parte quandoqꝫ a deo immediate imprimi ſpeciem
intelligibilem aſſeuerat:Ne autem ſublime a deo virum & præcellentẽ ſibijpſi con
tradixiſſe credamus:varie atqꝫ nõ vno modo fieri reuelationes poſſe ſenſiſſe eum
opinemur/modo ab angelis modo ab ipſomet deo præſertim cum de lumine mẽ
tio fit/in intellectũ autẽ ipſum p ſe angelũ non poſſe/ſed ſecũdario quaſiqꝫ dixeris
ex accidenti: Quandoquidẽ & alibi ſcribitur:Non poſſe angelum intelligibilem
ſpeciem quæ in humano intellectu iaceat per ſe cognoſcere:Item prophetiam ipſã
& per influxum intelligibilis luminis fieri/quo proprie atqꝫ formaliter conſtituit/
& per immiſſionẽ intelligibiliũ ſpecierũ/& per ordinẽ eorum quæ in imaginatio-
ne afformata ſunt/& per ſenſibiliũ rerũ ſimilitudines.Ioan.Scotus / quanqꝫ in alijs
fere innumeris & in aliquibus etiam quæ in ipſis a quibus hęc tulimus queſtioni-
bus Thomæ aduerſetur/nihilominus quantũ ad hoc pertinet nõ diſſentit a Tho-
ma.Opinatur em̃ in quarto cõmentariorum operis Anglicani in ſententias.xlv.di
ſtinc.que.ij.Deum in reuelationibus quæ in ſomno & ecſtaſi fiunt intellectum im
mutare:Et in ſecundo libro eiuſdem operis.diſtinc.xi.conſtãter aſſerit nec vllam
actualem intellectionẽ nec intelligibilem ſpeciẽ in noſtro/hoc eſt humano intelle
ctu efficere angelum poſſe/vt totalis cauſa/cum ſtatui vite mortalis naturale ſit/vt
nõ poſſit noſter intellectus ĩmutationẽ/recipere ĩmediate ab aliquo actu intelligi-
bili/ſine phãtaſmate/ & p corrollariũ ſubinfert nõ poſſe angelum rapere ad intelle
ctualẽ viſionẽ hoĩs intellectũ. Idẽ in ſcd'o libro reportationũ Pariſienſiũ eadẽ ſen
tit:cum omnis noſtra cognitio oriatur a ſenſu/affertqꝫ illud nec poſſe angelum no
uam ſenſationem (vt ſuis verbis utar) indere ſenſibus niſi ſenſile nouum præ-
ſens fiat: cum nulla forma naturalis obediat angelo niſi ad motum localem.
Magnus vero Albertus in libro de quatuor coęuis.xi.queſtiõe & articulo quar-

to affirmat: Deum ſolum non autem ullam creaturã in voluntatẽ hominis poſſe:
Angelos vero bonos in intellectũ/ Dęmones autẽ in ſenſum & phãtaſiã dũtaxat:
qui & ſupra intellectũ / quẽadmodũ & boni angeli potuiſſent niſi ex auerſione a
primo lumine ꝓpter peccatũ eorũ ĩtellectus fuſcedinẽ cõtraxiſſet/ quẽ ob id a Dio
nyſio dicit phantaſiã appellatã: Henricus ex haſſia affirmat ſpũs loqui poſſe homi
ni ꝑ imediatũ influxũ ſpecierũ vel actuũ etiã in potẽtiã intellectiuã: quãqꝫ hoc di-
cit increato ſolũ ſpiritui poſſibile eſſe de cõmuni vt inquit & naturali curſu: quã
quidẽ ſententiã quilibet ꝓ ſua trahere opinione poſſet/ ſed primi facilius. Sane qui
tueri Albertũ vellẽt aliorũ rationibus ita obſiſterẽt nõ repugnare homini hoc pa-
cto ſupnaturaliter intelligere ſine adminiculo ſenſus aut phãtaſię nõ enim obſta/
re dei voluntatẽ/ qua de re nil cõtra poſſent afferre nõ angeli condictionẽ qđ ipſe
met Scotus eis in locis quos ſupra citauimus fatetur aperte/ nõ animę naturã quã-
doquidẽ nec albertus naturalẽ cognitionẽ eã appellaret ſed ſuꝑ humanã ſupnatu
ralẽqꝫ: Sed nec ſtatui ipſo mortali repugnat vt aliquãdo homo intelligat nullis aut
internorũ aut externorũ ſenſuũ officijs vtens. Siquidẽ & imediate deũ imprimere
in intellectũ ſupra/ & a Thoma & Scoto affirmatũ/ & de Pauli raptu clariſſimũ eſt.
Scientiã quoqꝫ Salomoni infuſam/ & Dauidi futura chriſti reuelata myſteria ſcri
bitur/ per intelligibiles ſpecies/ Qua de re nõ omnino extra dubitationẽ videtur.
A ſolo ne deo/ an ab angelis bonis (de malis enim nil dubiũ) ꝓphetica reuelatio ꝑ
intelligibiles ſpecies & lumẽ ſine ſenſuũ adminiculo ĩmittatur in animã/ cũ Scotus
id munus angelis neget. Albertus tribuat/ Thomas hac in parte neuter appareat:
vtcunqꝫ ſit diuinitus fiunt / ſiue a deo ipſo ꝑ ſe ſe / ſiue a deo angelis intermedijs vt
tamẽ a ſolo deo idipſum fiat/ nec lumẽ illud quo ꝓprie atqꝫ (ut ita dixerim) formali-
ter vera ꝓphetica reuelatio conſtituitur/ ab angelis eſſe poſſit: ipſa reuelatiõis clari
tas me magnopere mouet. Siquidẽ certitudo maior ea quę primis intellectus prin
cipijs tribuit/ qua nulla omnino in natura maior videt̃ haberi ab alio non poſſe/ qꝫ
ab authore naturę. Sed certior quis ꝑ ꝓpheticã reuelationẽ (ut diximus) rerũ etiam
futurarꝫ fit qꝫ primorꝫ cõceptio principiorꝫ/ ꝑ lumẽ ĩtellectus agẽtis: Sed & certior
qꝫ practicorũ: Manifeſtũ hoc in abraã/ qui ex practicis principijs optime nouerat
humano ſanguine ſacrificari nõ debere / nec innocentẽ quẽpiã interficiendũ eſſe:
quãto magis innocentẽ vnicũ dilectũqꝫ filiũ nõ imolandũ/ reuelatiõe tamẽ moni-
tus ad occidendũ eundẽ filiũ ſe ꝑparauit uir iuſtiſſimus & pietiſſimus. Neceſſe eſt
igitur fateri/ niſi eũ aut iniuſtũ aut impiũ dicamus leuitatis ue aut ſtulticiæ dãna-
re velimus: Neceſſe inquã fateri lumine alio Abraã didiciſſe & extra omnẽ cõtro-
uerſiã certiorẽ effectũ ſe rem aduerſam illi quã naturę lumine nouerat facere opor
tere: Lumẽqꝫ ipſum nouũ & naturali pręualere lumini/ & clarius illucere & certi-
us etiã atqꝫ ſecurius: quo fretus naturę lumẽ minime ſequendũ iudicaret ea in par
te quo nouo ipſi diuinitus infuſo lumini videret̃ aduerſum. Sed & ipſa fides nr̃a
qua ſanctis & auctoritatis vtriuſqꝫ teſtamẽti ꝓphetis obſtringimur quõ certa eſſe
poſſet: niſi illi ipſi quibus ea innititur certiores & extra oẽm ambiguitatẽ fuiſſent:
Quibus oĩbus colligimus verã ꝓpheticã reuelationẽ lumẽ eſſe ꝓphetæ intellectui
diuinitus inſtar paſſionis trãſeuntis infuſum ſaluti conſulẽs & maxima cũ certitu-
dine earũ notas rerũ oſtendẽs/ quę humanę potiſſimũ cognitiõi naturaliter occul
tant̃. Siquidẽ hõ ſuapte ꝓprietate huiuſcemodi futura nõ ꝓſpicit: ut Vergiliũ (ſi id
voluit intelligi) nõ ĩprobemus cũ ſcripſit Neſcia mens hoĩm fati ſortiſqꝫ futurę.

Propheticã reuelationẽ nullo pacto haberi poſſe vel ope naturę uel ſtudio: cõ
tra Auicennã/ Algazelẽ/ Auẽroem/ Rabi Moſen ægyptiũ/ Narbonenſem & alios.

Caput quartum.

X his quę diximus liquet apte/nec studio/nec natura haberi propheti
e cam reuelationem posse/quando & a bonis etiā dari angelis/ quātum
ad ipm lumen & intelligibiles species pertinet a plerisq; negetur. Non
nulli tamē:tū ex obstinatis hebreis/ tum ex impijs Maomethensibus
quos forte & ex nostris quidā:si tamē ex nostris sunt:qui exierunt ex nobis ꝑ erroris deuia/ sequuntur/ autumarūt/ & natura & studio aquiri ab homine posse/ aduersus quorū deliramenta priusq; ad alia transgrediamur/iusto & congruo ordine pugnandū est. Auicenna patria hyspalensis:arabs lingua:& sexto naturaliū rerum libro. parte quinta:Et in nono suę Metaphysicę putauit & falso hunc ordinē in seperatis a materia/& ab omni materię condictione intelligentijs haberi: ut secūda a prima:tertia a secunda:quarta a tertia & ita deinceps seruato ordine penderet nec solum quo ad essentiam naturam ue/sed quo ad intellectionem etiam pertineret:itaq; gradatim procedi donec ea quę infima esset humanam animam omneq; eius intellectionem produceret/nec secus rationalem animam itelligere nisi dum se actu ipo ad superiorem/a qua scilicet penderet intelligentiam cōuerteret: addebat pro animæ ipsius puritate effici posse ut ipi intelligentiæ a deo coniungeretur ut hauriret arcana/ut futura præuideret/ut in subiectam materiam per appulsum imaginationis polleret/ut ipsa etiam elementa ministerio ipsius imaginationis quaterentur. Eadem uia processit Algazeles / in calce nanque suæ philosophiæ de anima disputans postquam de fascinatione aliqua rettulit/Subdit:euenire posse ut animam fortior in mundi materiam imprimat/caloremq; & frigus inmittat/ quod & miraculum dici asseuerat:paulo post infert. A deo clarificari posse animā ut aptissima sit agenti intelligentiæ coniungi ita ut ei scientiæ infundantur/ eumq; cui hęc reuelantur paruo tempore sapientissimum dici uel prophetā. Idem sequēti capite scribit coniungi animam seculo prescientiarum:Si fortis uirtus phantastica fuerit/uigilantemq; eam solere & uidere & audire pulchras formas & emodulatas uoces/formam quoq; quę substantiæ illi nobili adsimulatur pulcerrimā esse & eandem esse angelum quem uidet propheta. Hęc ab illis/ & quodam quasi sub necessario compendio summatim excerpsimus aduersus autē modum quo produci intelligētias uoluit Auicenna minime disputabimus:quoniam hoc impletū abundanter a theologis multis quibus uno ore confessum. Creare solius dei munus esse/uanamq; & impossibilem haberi positonem Auicenne omnes conueniunt/Tam & si in improbando discrepent/& alius hac illa alius procedat uia ut in cōmentarijs in sententias uidere licet. De miraculis item nō hoc loco/sed cum agetur cum de discernendis ueris a falsis prophetis pertractabitur. Q; autem ab intelligentia ipsa naturaliter haberi non possit reuelatio multifariam ostendemus. Aristoteles & qui eum sequuntur pro constantissimo habēt/omnem nostram cognitionem oriri a sensu. Item fieri non posse ut quis intelligat nisi phantasmata speculetur:Si uero ab intelligentia ipsa seperata nancisceretur noticiam a sensu & phantasmate non oriretur cognitio:quandoquidem intelligibiles illa species inmitteret quę sine sensu & phātasmate sunt. Dices forte discrepare in hoc Auicennā ab Aristotele cuius philosophiā multis in locis iterpellauerit/& ex ꝓposito in plerisq; aliter senserit. At qui urgebimus/iterū ratiōe Thomæ sequi asseuerantis frustra uniri animā corpori/si aliūde q̄ corporeis adminiculis intelligat. Neq; ēm ꝑ se colligari/cum forma nō sit gratia materiæ/sed econtra/neq; propter operationē. Item uniri si cognitionē nō haberet a sensibus:Quādoquidē melius sepata quā coniuncta puram illam intellectionē hauriret. Sed instat Scotus in secūdo operis Anglicani

queſtione prima undecimę diſtinctionis.plus ipām Thomæ rationem inferre q̄ꝫ
oporteat/affirmans: Siquidem ſequi ut fruſtra etiam uniretur cum beata eſſet.Prę
terea ſecundum aliquos intelligere eam inq̄ꝫtum eſt ſupra corpus: non cōuenire
igitur ſibi inquantum ei unitur.Sed enim inſtantię iſthęc nō officiunt/cum in bea-
titudine multiplex ei cognitio competat per lumen glorię/ per reſeruatas ſpecies/
per infuſas.Couiuncta uero corpori mortali alia intelligere (quę naturalis ſit) uia
non datur:cum uero intelligit eo id officij ſupra corpus dici poſſe ꝙ ītellectus mi
nime alligatus affixuſq̄ꝫ eſt organo corporeo/ quo tamen utitur in phantaſmatis
ſubminiſtrandis. Alia igitur ratio aſſumptę primę ꝑpoſitionis/alia ſecundę:quia
idem in utriſq̄ꝫ non continetur:proptereaq̄ꝫ hoc ex illo non counectitur & pendet
Supra corpus enim eſſe non ſignificat ſeperatā omnino eſſe a corpore/ ſed non al-
ligatam & inmerſam:Proptereaq̄ꝫ poſſe animam eas que ab imaginatione afferū-
tur ſenſiles ſpecies/ab lumine intellectus agentis intelligibiles effectas & uniuerſa
les ſuſcipere:Qua propter ſtat Thome ratio contra Auicennam magnis nixa ra-
dicibus.Nec obſtat& illud a Scoto allatum in reportationibus pariſienſibus eadē
diſtinctione/non propterea inquiens animam uniri corpori/ſed ut fiat unum totū
Vnionē autem eſſe propter perfectionem totius: & non propter perfectionē dū-
taxat partis alterius.Atqui Thomas non inficias it/totius perfectionem perfectio
ni partis præſtare digniuſq̄ꝫ parte totum ipſum & eſſe & haberi/Nec item negare
debet Scotus ignobiliorem partem eſſe gratia nobilioris. Nam tā & ſi anima uni
ta corpori a ſenſibus noticiam nanciſcatur ſuam/non ſuperfluit ob id corpus dū
beata in celis exultat:imo conueniens & opportunum eſt nec totum ipſum con-
temnitur aut poſt habetur imo perficitur & conſumatur propter digniorem nobi
lioremq̄ꝫ illius partem/cui ignobilior ſcilicet ſubſeruit & ancillatur/ & præcipue in
cognitione quę homini potiſſima.Affert autem cōtra Auicennam Scotus impro
bationes alias & illud in primis noſtram omnem cognitionem a ſenſu ortum du-
cere ut ab Ariſtotele in poſterioribus Analyticis & in phyſicis& in prima philoſo
phia ſtatutum:Sed Auicenne ſectatores dicerent ſuum auctorem illo non teneri:
Subdit & illud efficacie maioris cui nullo pacto refragandum cenſemus animam
in potētia eſſentiali ſemꝑ nūquā in accidentali ad intelligendū futurā/tam & ſi ha-
bilitas quędam exurgeret qua ſe facilius ad intelligendum cōuerteret. Verum &
illud in Auicennam afferemus/ut nec memoria in parte ītellectiua poni poſſet ul/
la ſi noſtro in arbitrio non eſſet/ſemper intelligere quę ante intelleximus: experi-
tur autem quilibet ex conceptis iam formis/ſuper eaſdem ſe ratiocinādo reuolui
& in alia proſilire atq̄ꝫ diſcurrere abſq̄ꝫ ulla huiuſcemodi cōmenticia & inani con
uerſione:Alia quoq̄ꝫ ex parte experiri quis poteſt ex ipſa conuerſione ad ſupera
non poſſe in actum cognitionis erumpere/niſi ſpeciem quāpiam aut in imaginati
one ſenſilem/aut in memoria intellectilem contemplatus fuerit: Cæterum fruſtra
in homine rationatio/fruſtra diſcurſus/ſi ſimplicem rerum intelligentiam nanci-
ſcetur anima ex conuerſione ad ſupera/ Ab ea enim quicquid oporteret traheret
ſimplici actu/nanq̄ꝫ agens & paſſum iuxta proportione conueniunt: ut autem il-
la ſine diſcurſu intelligit ita hunc intelligendi modum per iugem illapſum animę
cōmunicaret:Inde quoq̄ꝫ recta connexione penderet/ut cecis ab ortu naturę ſciē-
tia colorum poſſet illabi.Rurſus quia Auicenna & totam animam & omnē eius
partem atq̄ꝫ potentiam a proxima creari intelligentia putauit: idem quantum ad
uoluntatem pertinet ſentire eum oporteret/ quod de ītellectu pariter ſenſit ad hęc
& ratione & experientia conſtat uoluntatem ſui actus eſſe dominam liberumq̄ꝫ ei
eſſe producere cum uelit nec ne:Qua propter ab intelligentia illa ſuperiore pro-

ximaq; uoluntarius actus minime pendere posset/Sicuti nec intellectus: ut supra mõstrauimus: Si autẽ nec minimã ab ipa intelligentia noticiã sine sensibus & phãtasmate naturaliter anima habere potest/quãto minus haurire poterit arcana & se illi intime coniungere/ ut Auicenna & Algazeles autumarunt/ quãq; hic ob id q phantastice hac in parte uirtutis meminit/non adeo exorbitet/ quoniã fatemur & nos posse sepatas mẽtes in sensibus & phãtasmate nouas uidere species : Sed hec nec naturalis/nec ordinaria hominis cognitio putatur/ Verum supernaturalis potius aut specialis noticia/nullo autẽ modo pphetica reuelatio proprie & exacte diceretur(ut supra satis patuit)quę & lumen ipsum diuinitus immissum / & intelligibiles species influxas requirit. At qui nescio ego/quo pacto recte cõsistere opinio hec Auicẽnę queat: quin ab alia eiusdem antiquiore pressa dilabatur: Putauit em̃ ab vno non posse nisi vnum prouenire : Quomodo igitur / si ab vna intelligentia vnicum pendere actum intelligendi decreuit: quomodo inquã pphetia quę multifariam variatur/& ea maxime quę de futuris contingẽtibus asseritur quibus certa & decreta causa in rerum natura non uisitur ab illa intelligentia proficisci poterit. Sed Auerroys & ipse Arabs lingua/patria Cordubẽsis multis in locis commẽtationum suarum coniunctionẽ cogitatiuę nostrę potentię/cum proxima intelligentia quẽ agentem uocauit intellectum somniauit/& forte ebrius ex qua absoluta fœlicitas penderet. Voluit enim instar Auenpacis substantias seperatas posse homines ex natura intelligere non eo autẽ modo quo ille finxit. Sed nec vti putauit Alexander quãq; eodem postea recidat: Facilius em̃ sibi quod nõ secus & operosum & impossibile uidebatur: ut postq; spectatiuos omẽs & practicos habitus aquisissemus continuaretur cogitatiuę nostrę virtuti superior intelligentia/eamq; ueluti forma materiam perficeret. ad absolutam autẽ fœlicitatẽ pertinere uidetur futurorum cognitio: fœlix em̃ esse qui posset ignorãs quę sibi in futurum occasura sint: Hunc secutus Moses ęgyptius hebręorum doctor/opinatus est ad fictam hanc Auerroys adeptionẽ/prophetiam sequi: Moses quoq; Narbonensis hebręus in cõmentarijs in librum Abubacchor quem iuniores Iudęi ceruam appellãt scribit aperte prophetiam/coniunctionẽ esse intellectus possibilis cũ sepato/aquiriq; a nobis posse/quã stulta autẽ & impossibilis nostrę naturę sit/& Auenpacis & Alexandri & Auerroys opinio/monstratum plurifariam est/presertim a diuo thoma in tertio libro contra gentes/& in prima parte theologice summę: Nobis sit satis quãtum ad præsens attinet negocium cõsiderare quis ille philosophorum fuerit/qui omnes tam spectatiuos q; practicos habitus nancisci possit/cum infinita fere sint in rerum natura/quę & ipse Plato & Aristoteles ignorauit/ & de multis ipsimet ingenue confiteantur/ut hic de quadratura circuli/ de numero orbiũ cœlestiũ & motu eorum ac multa relinquat ualentioribus ille deorum filijs sine ratione etiã credendum dicat & fidei multa comittat: Tum si hoc daretur quomodo inde aut prophetia sequeretur quę ut supra ostendimus a deo pendet illustrante/aut q̃modo absoluta deriuaretur fœlicitas/quę non solum intellectum ad quem illi pertinent habitus/sed voluntatem omnino perficit & satiat/quod soli deo conuenit efficere/soli humane voluntatis principi. Sed quo pacto posses Auerroys prophetiam ex tua coniunctione possidere/ qui opinaris in commentarijs tuis de somno scientiam spectatiuam haberi ex reuelatione non posse: q si cuipiam id contingeret equiuoce eum esse hominem/imo angelum magis q; hominem asseueras : aut si posses quomodo eam mutuare uelis qui de diuinatione per somnum disputans assentiris diuinorum cõprẹhensiones somno possideri / aliaq; nominari somnia/ alias diuinationes/alias prophetias/ac ab angelis somnia / Diuinationes a demo

nibus/prophetiã a deo pendere aut aliquo aut nullo medio:Item prophetiã ipſam deo & angelis attribui:quid ergo aut tu ipſe aut ſectatores tui comminiſcuntur/& præcipue Narbonenſis epiſtolę illius tuę de continuatione intellectus expoſitor & explanator:Iam miror quo pacto & ægyptius ille & Narbonẽſis & alij pleriq; aut iuxta Auerroys doctrinã/aut ſecundũ ſacras ueteris teſtamenti litteras opinari potuerint ex illa cõiunctione mendicari debere prophetiam/cum & coniunctio ipſa ſit impoſſibilis.Et aliunde Auerroys prophetiã petat/& quę dicunt ipſi ſacris etiam litteris aduerſetur.Nanq; ut mittã quãtum repugnet pietati/non ſolum noui/ſed & ueteris teſtamẽti/quod ſolum hebręis recipitur / vnicum illum Auerroys agentẽ intellectum & fictam ab eo connexionem.Sane manifeſtum eſt fuiſſe prophetas celeberrimos olim/qui nec ſpectatiuos omnes nec practicos habitus conquiſiuerunt/ſicuti Dauid paſtor & rex belliger non litterarius/ſicuti Amos paſtor uellicans Sycomoros/ſicuti Hieremias puer/ut ipſe de ſe inquit & neſciens loqui/ Sicuti & alij pleriq; pauci profecto aut nulli potius prophetę fuiſſent eſſentq;/ ſi ꝓphetia per ſtudium acquireretur.Aiunt item ipſi adeo Auerroys memores ut hebreę diſciplinę obliti ſint.Aiunt inquã non prophetare ſenes ex debilitate imaginatiuę virtutis:Falſum id quidem/& ſacris litteris aduerſum : in quibus eñ uirtus imaginaria uel ſiccitate organi nimia/uel exuberanti humiditate in iuuenta fuerit contumax/in ſenecta ad iuſtam conueniẽtemq; temperaturam poteſt reduci : qđ miror Auerroys etiã Medici tam ſtudioſos aſſeclas latuiſſe.Sed & Moſes ſenex ꝓphetauit.At dicet Narbonenſis:cogitatiua ille præcellenter utebatur/quod illi peculiare fuit/non autẽ imaginatiua cuius uſus cõmunis alijs:Scio illud a pleriſq; negari & ex aduerſo contendi cogitatiuã ab imaginaria non dirimi tũ ſi detur Abrahamus certe & Iſaac/qui ut tute putas imaginatiua utebantur ui.ſenes ambo / Sed & Iacob & Ioſephus non ſenes modo/verum & prope morientes prophetarunt. Quibus omĩbus patere poteſt quã uana eorum ſit opinio/qui aut natura aut ſtudio prophetiam acquiri poſſe putarunt.Quę a ſolo deo magna erga homines beniuolentia proficiſcitur.Perſpectio nanq; rerum futurarum ut in ſeipſis manẽt ſoli deo competit/& cui reuelare ipẽ voluerit/quę uero in ſuis cauſis ſunt futura quã q; deo perſpecta eorum tamen multa naturalis prænotio ſibi uendicat /qua de re & ſupra dictum & infra pro uirili dicendum a nobis prudentia.Nanq; & medicina & res ruſtica & nautica pleraq; de futuris prænoſcunt diuturnis experimentis & coniectura naturali adiumentoq; illi eſt plurimũ imaginarie uirtutis perfectio & intelligentie claritas/Tam & ſi iuxta Platonem arbitrati non nulli ſint animã ex ſuis initijs naturalem quandam præſciendi diuinandiq; obtinere vim/ nec ſolũ naturali coniectura & frequenti uſu atq; obſeruatione prænoſſe/præſenſionem participatione idearum animę ineſſe putabant quę obnubilaretur ex corporis cõiunctione/Verum cum Auguſtinus/tum Thomas obſtant quandoquidẽ anima diuinationem habere nequit ſemper cum vult/etiam ſi ſenſus quo ad fieri ab ea poteſt abdicentur:Preter id ꝙ Ariſtoteli & peripateticis omnibus ipſa opinio repugnaret volentibus decernentibuſq; animã cum corpori iungitur inſtar eſſe puræ nudeq; tabellę/in qua nihil pictum/nihil effigiatum ſit nec ordinaria vi naturę cognoſci quicq; ab ea poſſe niſi ſenſu & phantaſia intermedijs

¶ Propheticam reuelationem nec dormientibus nec vigilantibus de ſyderibus illabi/& contra Rogerium/ Bachonem / Arthephiũ & alios: Caput Quintum.

DE PRAENOTIONE DIVINA CAPVT V.

p

Er astra quoqꝫ haberi ꝓphetiã non posse satis notũ ex his/quæ de essentia ꝓpheticę reuelatõis disseruimus:Si eñ ꝑnotio aliq̃ haberet ex astris naturalis forte/diuina autẽ uel angelica nullo modo dici posset:Et quæ naturalis ẽ prænotio dici ꝓphetia nõ potest nisi inpropriе & quoquo modo:Sed nullã inde pẽdere nec de futuris rerũ in terra euẽtis haberi sciẽtiam ex cœlo posse/queadmodũ diuinatores fabulant̃ astrologi/ Quinto huius operis libro deo uolẽte clarissime ostẽdemus. Atq̃ dicet alius tecũ eqdẽ sentio/vt ab astris noscendorũ euentuũ ars trahi nequeat/q̃lis apud genethliacos prædicat̃:Sed minime absurdũ putari ut futuroꝝ notę/quæ in syderibus esse putant̃/ ab Astrologis illabãtur sopitis & dormiẽtibus:falleris tu quidẽ quicũqꝫ es/nã futurorũ ibi notæ nõ sunt queadmodũ cõminiscunt̃:Nec si essent utiqꝫ possent sopitis illabi quibus primũ sensoriũ impeditũ ẽ/ob iugẽ reciprocationẽ vaporis naturali calore sublati quo ad cerebꝝ ꝑlato & refrigerato fit ut cor ubi sentiẽdi regia locata quodãmodo frigus ꝑsentiat/ Vnde somnus obrepit in quo sensus oẽs habent̃ inmobiles/ ut ab Aristotele & sectatoribus ꝓbatũ.Hec cũ ita sint nulli dubiũ fuerit/falsam esse opinionẽ quã supra in vniuersum cõfutauimus:Sed multifariã quoqꝫ & particularius idẽ ip̃m testatũ relinq̃mus/hinc maxime sumẽtes initiũ: aut eñ lumẽ ĩprimeretur: aut species.Si lumẽ/corporeũ id esse manifestũ ẽ/cũ a corpore fluere spiritalis & incorporea qualitas nequeat:Corporeũ autẽ lumẽ ad sola corporea demonstranda porrigit̃:& ea quidẽ singularia atqꝫ incõplexa/futura uero simpl'r appræhẽdi nequeũt ꝑterqꝫ sub cõplexu(verbi causa)me facturũ iter/me non facturꝝ iter/ hoc ad spiritalẽ intellectus lumẽ ꝑtinet/cuius ẽ cõponere & diuidere/prædicatũ subiecto tribuere/aut abiũgere/hoc ẽ affirmare atqꝫ negare:ꝙ si species dicas a stellis ĩfundi iterũ de illis quærendũ/in intellectu ne an in ip̃a imaginatõe ĩprimant̃/an magis in exterioribus sensibus:hoc vltimũ respõdere nequis/cũ quiescãt prorsus ab eorum officijs per quietẽ.Sed nec primũ dices/cũ intellectus corporeũ quicq̃ nõ recipiat q̃ corporeum ẽ/nisi prius per lumẽ agẽtis intellectus depuratum sit ab omĩ cõdictione materię:Neqꝫ hoc nisi phãtasmate intermedio.In imaginatõe igit̃ recipiet̃: At sane huius potẽtie officium est recipe dũtaxat/ seruare & cõponere corporeas res ut corporeę sunt/sed nullo cum iudicio.Quãdoquidẽ ad intellectum id pertinet/nec illud vere potest afferri/ut ab eis quæ in imaginatõe/aut ex integro/ aut q̃quo modo ĩpressa sunt/sumere quidpiã ĩtellectus possit/quo scilicet negocietur in somnis/atqꝫ dijudicet.Nanqꝫ ut illa potest intellectus ꝑspicere/quæ iã quoquomõ delata ꝑ sensus ad phãtasiã fuerũt/Ita nullo pacto quit in somnis haurire ex astris quicq̃/aut ĩtegrum/aut ex ꝑte/nisi ꝑ sensus ipsos quasi ꝑ hostiliola quępiã inuecta fuerint/quæ sopore cludi & ab officio ꝑ quietẽ cessare ꝓbauimus:Ad hęc quo pacto defendas nõ uideo vt corporea ulla qualitate de cœlo afflletur imaginatio:quoniam naturæ is est ordo/ vt per extrarios sensus rerum simulachra ferantur ad ipsam:Hij sane per quietẽ officio suo minime defunguntur(ut diximus)oculi potissimũ quorum sunt partes corporeã haurire lucem/aures illam proprie non suscipiunt/sed sonum/sed verba/quæ sydera non demittunt/pari pacto nec ad olfactum nec ad gustum/nec ad tactum futurorum pertinent notæ / nec illa tibi prodest de somno a nonnullis facta diuisio/vt alius vniuersalis/particularis alius habeatur:& illum contingere dũ exteriores sensus & interiores cum ipso pariter intellectu quiescunt:Ea ex causa quæ ab Auicenna explicet̃ in primo suæ medicinæ cannone/ hunc vero trifariam euenire/ut putatum ab Henrico dicitur in cõmentarijs in Genesim/cum sensus oẽs sopiuntur uigilante intellectu/cum exteriores ligãtur per quietem solutis interioribus/uel dum econtra hij vigilant solutis illis/& liberis pri

mũ diuisionis articulum/impossibilem multi putarent ob phantasiæ ministerium speculanti intellectui admodum necessarium/quod tam & si fieri posset nil emolumenti eueniret ei placito/ quod cõfutauimus cum planum in controuersumq; sit/ cœlestem vim ullam non posse sequestratis sensibus per se intellectum afficere. Secundum vero si concessermus cui propterea refragari nolumus/quando hominẽ ipsi nouerimus qui sopitus omnia pene uigilantis opera moliebatur: Si inq; concesserimus nihil aduersum nos obtinebit aduersarius/quando supra satis ostendimus stellarum defluia ad intraneum nõ peruenire sensorium in exteriores sensus quasi fores quępiam referati per uigiliam fuerit/ & oculi potissimũ/ ad quos lucis pertinet haustus. Tertium tam difficile factu uidetur ꝙ quod maxime/nam & ordo naturę uidetur inuerti si exteriori sensorio sopito/cui iugem nauant operam qñ q; illa exteriora receptacula: sensibilium imaginum notas desumat intellectus ex sese/quod per illius ceu canalicula forinsecus aduenıũt foribus ipsis interioris sensus occlusis/ꝙ vero cuipiam ita olim obtigerit tam falso potuit Henrico referri/ ꝙ vere a nobis refutari. Sed esto vigilent exteriores sensus/vigeat & intellectus / sopitis interioribus. quo pacto fiet ad vltimum sine medio transitus/quo pacto species intellectilis abstrahetur nullo concurrente phãtasmate. Iam finge admitti cœleste quidpiã per exteriorum munia sensum ad phantasiam & intellectũ dum somno tenemur: quid tãdem illud erit/edissere: quæ iam cõfutauimus afferre non potes. Cõtendes tamẽ species de stellis illabi. Sane illa quæcunq; sit species impræssa/aut eius a quo depromitur rotundi. s. corporis figura & species erit/ aut illarum quas fingunt in cœlo imaginum Spectrum aliquod seu simulachrum: aut actio luminosa & irradiatio fuerit/si rotũdi erit corporis species nimirum aliud ꝙ corpus ei simile a quo deprompta est/non præsentabit: quo fit ut nullum inde iudicium pẽdeat: Iam cœlestes illas imagines imaginarias prorsus esse & fictas/ non autem veras/& natura constantes quinto huius operis libro monstrabimus. Si luminosam actionem dixeris in idem quod te mox trudimus incõmodum recides. Præterea si isthęc irradiatio effectrix etiam putatur eorum euentuum quæ portendi reris/ illud queso declares quo pacto portendent somniantibus? Quãdoquidẽ prius tũ ordine naturę/tum tempore recipi debent/ꝙ effectus ipse producatur: Quod aũt recipitur (vt Aristoteles docet) recipi oportet iuxta modũ eius rei quæ recipit. Sed hec si rectę affecta non fuerit/ aut nullus / aut sane alius ꝙ expectabatur effectus prodibit in lucem. His omnibus ita disputatis atq; cõfectis colligi potest ab astris prophetiam pendere non posse/aut ex configurationibus syderum eo pacto preberi sopitis hominibus/sicuti accidit ex diuina reuelatiõe eius luminis beneficio quod futura monstrat distinguit atq; diiudicat. Per ꝙ insigne autẽ Rogerij Bacconis delyrium fuit putantis de syderibus arte quapiam duci posse prophetiam superstitiosis artephij machinamentis fretus/quibus affirmat illum mille & uigintiquinq; annis vixisse/eiusmet Artephij auctoritate in libro suę philosophię cui nõ mirum si credendum existimauit/quoniã & auium etiam linguas interpretari docuerit: Sed & viuere tum cum ipse scribebat autumauit quoniam paucos antea annos in germania uisus fuisset qui adhuc præ se ferret iuuentam nec ætatem annorum triginta excessisse indicaretur: Ita in libro sex scientiarum experimentaliũ scriptum reliquit. Baccon asseuerans eadem arte uideri posse futura præsentia atq; ꝑterita/& ea quidem occulta: ac regis filium ipsius artephij discipulum futura & occulta prospicientem prophetasse: Id autem patrari primum Chymistica doctrina quæ præparet corpus æquale: Postea & Geometria & ꝓspectiua disciplinis opus esse quibus instrumenta fiant cœlestes radios cõgregãtia per speculũ Almuchefi.

Astrologo demũ utendum qui fœlices diligat stellas/quorum defluuijs fortunentur omnia/& non solum homo ipse: Sed quemadmodum inquit & cibi stellificentur & potus: hac arte complexionem alterari ait/& intantum(ut eius utar verbo.) vigorari intelligentiam/ut ad ea quæ diximus perueniatur: tantum apud eum ualuit auctoritas Artephij/quem in libro alio cui titulus Compendium studij theologię/peragrasse omnes orientis regiones affirmat/exquirendę sapiẽtiæ gratia: & ad Tantalum peruenisse in aureo throno sedentem/deq; cœlestibus/de natura/de moribus docentẽ/qui nihilominus ab Artephio sit edoctus: Hanc ob causam Artephij/Rogerijq; assectatores/Artephium eundem esse qui Apollonius Tyaneus dicitur/mecum lõgis ambagibus disseruere/Librosq; Philostrati de Apollonij uita prorsus explodunt. Ad quos tamen Hieronymus in epistola ad Paulinum se refert/quantum ad Tyanei peregrinationem pertinet. At non Tantalum sed Iarchã adiuit Apollonius de phiala ad imaginem Tantali fabrefacta potantem. ita inuertunt omnia: qui se dicant superstitionibus. At iam quid speculum & stellarũ vires ad prophetiam conferre possint discutiamus. Bellum utiq; inuentum curiosis hominibus foret/ni prorsus & natura & ratio refragarentur. Ex libris eñ Ioannis patrui aduersus astrologiam & ex nostro/qui hoc in opere quintum locum obtinebit/satis aperte patebit eas futurorum notas inde non posse deduci. Adde huc ꝙ radij stellarum præterq; solis & lunę pertenues habentur: & imbecillioresq; ut insignita queant refrangi. Quãobrem eos aut nihil/aut certe parum Almuchefi speculum iuuaret. Nam si ad terram huiuscemodi non pertingunt radij ut eã queant afficere/quod probabile uideri posset/cũ non persentiantur a nobis: frustra speculum conficietur. Si vero quoquomodo pertingũt/aut tenuiores sunt q̃ ut eis insit ius resiliendi: quare nec speculo etiam erit opus: aut si reflectuntur resiliuntq; & refraguntur terræ suscepti: necessariũ quoq; speculum non uidebitur: Nanq; si eorũ reflexu afficiũtur corpora/ cur speculum fabrefacis? Dices ut colligantur ad vnũ radij ut reflectantur insignius & hominẽ & quibus uti debet/esculenta/ potulentaq; fortius & efficacius afflent. ut omnia tibi simul concedantur. Mechanicus insignis quid quæso demũ conficit? Num aliud colligere potes q̃ ut intentius feriat & afflet qđ alioquin remissius afflasset: ex intentione autem & remissione/ specifica diuersitas inferri nequit: quapropter si fœlix erit fœliciorem fortasse aliquanto reddideris non fœlicem ex infœlici. Demere utiq; infœlicitatẽ aut fœlicitatẽ afferre tuo isto cõmento non potes: Sed nec excipere fœlices influxus uales/& ab infœlicibus aut minus fortunatis ut somniasti secernere. Fieri eñ minime credendũ ut speculum ulla in parte collocare possis/quin ab omni stellarum multitudine quæ supra hemisphærium nostrũ uisuntur/quorum proprietates(ut vultis)diuersę atq; aduersæ sunt pariter afficiantur/qđ finge te posse: Certe illud non poteris quin aer iam afflatus atq; affectus ab omni chorea syderum non recipiatur in speculo/ nec refrangatur luminis impulsu/ quoniam eo ueluti medio cœlestia illa defluia iam peruenerunt ad speculum. Mitto ꝙ semper in aerem & fœlicium ut contenditis/ & infœlicium stellarum deriuantur influxus/semperq; aere ipso speculi superficies tangitur. Tacebo ꝙ terra instar puncti/& in ea tanq; in centro per diuersas lineas irradiationes uarie suscipiuntur/speculumq; ipm quo eos excipere satagis terræ collatum nihil fere sit. Prætereo geniture thema qđ præponderare debet cuicunq; aduenticię & emendicatę collustrationi. Sed & alia pleraq; mittenda existimaui quibus dogmatis uanitas monstraretur/quoniam quinto libro spectari poterunt. A tractanda quoq; difficultate de corpore ęquali multis & doctis hominibus exsibilata superstitio. Quas ob res superstitionum huiuscemodi laqueis eru-

endi pedes / qui si pensi etiam aliquid haberent nihil tamen magis inde colligere/tur/ut prophetia tanq̃ de uase aliquo scaturiret/q̃tum uis enim præpares corpus quantum uis id animæ famuletur/prophetiam tamẽ inde ne speres:quæ nisi a spiritibus demittatur eius munere non pollet anima.

¶Cur morientes præuideant q̄q̄ a mundi exordio non defuere prophetæ: Caput Sextum.

S I quando uero proxima morti aut minime sensibus prępedita subtilitate suæ naturæ minimas etiam impræssiones percipit non ea certe prophetia censenda est/si uirtutem naturæ ea cognitio non superet. Et forte hanc subtilitatem & liberationem a sensibus Plato intellexit cum in R. P. narrat. Animas morientium acutius intelligere uel se nectę debilitate/uel quia loco quo sunt migraturę propinquiores fiunt. Potest aũt & sæpenumero euenit ut in ipso etiam transitu / aut ante paululum utpote uinculis corporis non omnino obnoxia reuelationes nec difficulter percipiat anima: Si cuti & in uigilia/& in somnis quæ & a malis spiritibus se immiscẽtibus turbari potest/& a bonis iuuari. Diuina autem reuelatio non nisi a bonis angelis & deo prouenit/nullo autem modo/aut a malis/aut a natura. Neq; eñ ut inquit Apostolorũ princeps/uoluntate humana allata est aliquãdo prophetia:sed spiritusancto inspirati locuti sunt sancti dei homines:quãq;(ut diximus supra)fieri aliquando possit & factum sit/ut etiam mali hoc ipso munere uera scilicet prædicendi ex diuina reuelatione polleant:Raro tamen id contigisse inuenimus/ordinarium eñ (ut sic dixerim)ut per prophetas ueros & bonos uere & habeantur & prænũcientur reuelationes/qui nunq; a mundi exordio defuerunt/nec ut desint in posterum/& consentaneum est rationi/& a celebratissimis theologis creditum. In lege naturæ notũ est fuisse prophetas/eaq; Abrahamo nuncupatio est in libro Geneseos: ipsius aũt scriptæ legis promulgator propheta præcellentissimus habitus est/& toto fere legis decursu uisi prophetæ eo potissimũ tẽpore quo reges imperabant:Iam in euãgelica lege post christum qui etiam qua homo ꝓphetas excelluit omnes eius apostoli & Agabus & filiæ philippi prophetarunt succedentibus quoq; seculis multi diuinas reuelationes habuerunt uti Carpus ille Cretensis episcopus de quo Dionysius ad Demophilum meminit. Et Cyprianus martyr ut de se ille semel atq; iterum fatetur:Et Antonius & Benedictus:& Ioãnes anachoryta:cuius hoc in opere sæpe mentio fit:Et Franciscus quoq; & Dominicus/ Sed & Brigida & Catherina senensis/aliiq; fere innumeri tum mares/tum fœminę floruere. De quibus diligentius tractabimus.

¶De speciebus ueræ reuelationis propheticæ Caput Septimum.

S Ed postq; de essentia propheticæ reuelationis egimus/eaq; nec a natura nec a studio proficisci disseruimus. Atq; inter disputandum nõ nullas quæ contra nitebantur opiniones repræssimus & confutauimus consentaneum uidetur:ut iam de speciebus ipsius propheticæ reuelationis quępiam afferamus/qđ ut commodius facere possimus reuocandum ad memoriam est paulo ante dixisse nos/futura ipsa considerari posse/& qua in seipsis suaq; natura sunt immanentq; / & qua in suis causis cõtinentur a quibus fluunt:quæ primi ordinis habentur soli deo & cui uoluerit ipsæ reuelare nota esse. Secundi uero ordinis quę in suis uidelicet causis clauduntur/tam & si hęc ipsa deo nota sint/eorum tamen aliqua & experimentum & sagax coniectu/

ra ſibi uendicat:Sicuti ex medicina & agricolatione notiſſimū.Cæterum ſcire nos
conuenit/ neqꝫ omnia quę in ſuis cauſis ſunt prænoſſe nos poſſe/ uel coniectura/
uel arte/uel prudentia.Latent em̄ plurima & altiori noticiæ reſeruātur/ & quę poſ
ſunt etiam præcognoſci extra omnem controuerſiam non præuidentur. Siquidē
humana ratio & coniectura uacillat/ut inter operis initia meminimus / Qua de re
ſæpe etiam de ijs quæ ſuis ſeptę ſunt cauſis/ex prophetiæ lumine reuelantur ho-
minibus . Hęc autem omnia in diuina ſunt cognitione etiam anteqꝫ res ipſæ ſint:
Iuxta illud Ioannis.Quod factum eſt in ipſo uita erat:dei quippe noticia rerū cau
ſa eſt:Sicuti econtra res ipſe noſtræ cognitionis/& ſunt & habētur cauſæ: quia em̄
ille ſunt/eas iccirco intelligimus/& quia eas intelligit deus/iccirco ſunt. Sed quāqꝫ
multa atqꝫ diuerſa imo infinita in eius cognitione ſint/vnico tamē eas intuitu/ vni
co actu/& quidem diſtinctiſſime intelligit.Quod igitur futurum ē/quodqꝫ ꝓprie
& principaliter ſpectat/prophetia quę humanam ſcilicet facultatem exuperat/bi-
fariam in diuina eſſe cognitione intelligimus : aut ueluti in ſuis id cauſis a quibus
profluit & continetur:aut ueluti in ſeipſo idipſum exiſtit faciēdumue ab ipo met
deo.Duplex hæc & bipartita obiecti ratio/duas prophetiæ ſpecies conſtituit /nā
qꝫ de formalis ratione obiecti habitus non modo/ſed & actus diuerſitas/& forma
lis ratio deſummenda eſt.Hinc abſoluta & quæ ſub condictione eſt prophetia q̄
condictionata nuncupatur ducit originem/quę alijs etiam nominibus appellata
eſt præſcientię ſcilicet uel prædeſtinationis/comminationis promiſſionisue.Quæ
condictionata eſt non impletur ſemper/ordo enim cauſæ ad effectum ex ea præ-
uidetur prænunciaturqꝫ qui præpediri tranſmutariqꝫ alijs ſuperuenientibus po-
teſt:veluti cum propheta Ionas magne illius a Nino Aſſyriorum rege conſtructę
ciuitatis euerſionem deo mandante prænunciauit:Ita incolarum flagitijs exigen-
tibus/quibus ueluti cauſis/ per ipſius regis & eorum qui ſuberant pęnitudinem
ſuccisis conſentaneum fuit ut deſolationis etiam & euerſionis effectus aboleretur
Sicuti quoqꝫ cum Eſaias Ezechię mortem prædixit affecta morbo eius natura id
uolente:qui fuſis & prece & lachrymis uiuēdi ſpacium impetrauit/quod nondū
aula egreſſus Eſaias domini iuſſu promulgauit/celebriqꝫ miraculo vaticinium il
lius confirmatum eſt ſole retrocedente. Quæ uero abſoluta dicitur omnino im-
pletur.Nam quæ prædeſtinat deus & omnino uult fieri/dubio procul eueniunt
Itaqꝫ oſtendere deus ꝓphetis poteſt q̄ uētura ſunt/aut hac aut illa ratione / de qua
duę(quas aſſignauimus)prophetię ſpecies fluxere/quorū noticiam uel de lōgin-
quo ſubodoratā agentibus & ſuis prædictoribus inaniter attributam ut putem
illa me Maronis libro quinto Aeneidos verba mouent:quibus ſeniorē nautē in-
ducit præbentē Enee reſponſa/ſeu q̄ portenderet ira Magna deum / ſeu q̄ fatorū
expoſceret ordo:Per iram quippe videtur cōminationis ipſius timorem/per fato
rum ordinem prædeſtinationis effectū ęmulari uoluiſſe . Alias aſſignare ſpecies
poſſemus/ſi lumen ipſum propheticum ueluti genus quoddam ſummeretur/qđ
diuerſe per ſuas quaſi dixerim differentias contraheretur ad ſpecies ipſas conſti-
tuendas/ut alia eſſet quæ in ſomno ex ipſo lumine oriretur/alia quæ in uigilia eo
dem lumine exurgeret . Alia quæ ex lumine & intelligibilibus notis conſtaret:
Alia quæ ex eodem lumine & imaginarijs formis ſpeciebusue conflaretur. Alia
quæ hauriretur in ecſtaſi. Alia quæ afflatu inſtinctuque conſtaret. Alia quæ ex
eiuſdem luminis participatu & circa ſenſus exteriores inſolita & minime natu-
rali præſenſione conſurgeret : & hæc quidem differret / vt alia figurarum & co-
lorum / alia ſonorum diceretur / Vocum alia uel clare ſignificantium / uel in pa
rabolis occulti quidpiam occulentium . Hij autem modi uerius aut gradus

prophetiæ/quã species haberentur/quando diuinum illud lumen animę infusum omnibus ueris & proprijs reuelationibus adsistit/ueluti forma quędam atq perfectio cuius ope ipsæ apparitiones & uoces & signa/siue in somnis siue in uigilia perpenduntur: Nisi em̃ adesset quo collustrarentur aut uana aut inutilia/aut certe dubia & incerta hominibus quæcunq offerentur manerent. Sed nec difficulter alię assignarentur species/& ex medio & ex determinata luminis intentõne remissioneq. Enimuero & illud dicere possemus lumen ipsum iuxta diuersitatem receptionis adumbratę magis uel minus diuersas species constituere/ ut em̃ magnus quidam author diuersas colorum species arbitratur/cõstitui ex diuersa adumbratione luminis in opaco recepti/ita nos de spiritali lumine quiremus decernere/certe aut ex ipso obiecto/aut medio/aut fine uariari ipsas species notum est: ex obiecto supra tres contraximus: constituimusq subalternas illas quidem & earũ q̃s quærimus genera/vnam autem ex fine: Ita ex medio possemus non difficulter/ & istas trahere & constituere. Illud autem aduertendum non incongruum uideri si rei ipsi reuelatę iusta proportione respondeat reuelationis claritudo/ Verbi causa/ Si prænotioni de futuris olim christi mysterijs gradus luminis decimus respondebat qui minoribus vnq rebus non daretur: Prænotioni de euentis rerum infimarum secundus aut tertius fortasse gradus/de bellis quartus & ita deinceps: Quæ quidem tam bonis quã malis (ut diximus) reuelari possunt. Sicuti de Balaam ariolo in sacro Numerorum libro legitur. Nanq prophetæ dęmonum/de quibus secundo ab hoc libro agendum a nobis/non semper ex dæmonum reuelatione p̃dicunt/nec semper falsa/Sed uera aliquando & ex diuina interdum inspiratione. Malis enim hominibus ad bonorum utilitatẽ sæpe utitur deus: Sed raro id factũ inuenimus: ut prophetæ dæmonum prædicant uera: Sæpissime nanq loquũtur ex dæmone/qui cum mendacia profert ex proprijs loquitur: Veri autem prophetæ qui dei reuelatione futura promulgant: non raro sed semper prędicũt uera/nec interdum falsa: sed nunq. Qui enim fieri potest/ut falsum aut mendacium suggerat deus/in quo nec ullum esse potest/nec ab eodem ullo pacto edoceri: in quo oĩs ueritas: imo ipse summa & ipsissima ueritas. non tamen ipsæ omnes omnibus uel singulis prophetis ueritates insinuat: Sed quas & præuideri & prænunciari summæ ipsius sapientiæ libet / & per quos item libet: quos inq nec naturæ dispositio/ nec morum bonitas efficit/ut ad id officij deligantur: disponit nanq ille dũ vult/& dispositos perficit/deq rudi pastore/ægregium sapientemq prophetã mox constituit/& quãq animæ quies eleuandæ conducat menti/nihilominus uolũtas affecta uitijs prophetiam non impedit/quę non uoluntatem spectat nostrã/sed intellectum/qui sicuti naturali cognitione ex lumine intellectus agentis patitur (nanq Aristoteles tertio de anima libro/Intelligere quoddam pati esse docuit) ita patitur intellectus ex illustratione diuini luminis in cognitione prophetica / quæ non ad ipsius duntaxat uidentis: uerum ad aliorum utilitatem concedi solet

¶ De uarijs modis & gradibus diuinæ reuelationis habende Caput octauũ

t Riplex uero potissimũ propheticæ reuelationis modus se nobis offert si cognitrices earum susceptiuasq potentias considerauerimus/ aut em̃ per auditum scilicet & uisum/exteriora prophetæ offeruntur obiecta/ quæ rerum futurarum signa notæue sint: aut menti imprimũtur/ collucẽtq aut medię.s. inter sensum exteriorẽ & intellectum imaginarię potestati se intus insinuant: Quorum exempla multifariam apud sacras litteras est uidere/ &

apud earum estimatores illustres.pauca nobis afferre sat fuerit. Vidit Daniel scripturam in pariete Audiuit Samuel uerba mentis intuitu. Mosi futura monstrata sunt. Dauid quoq; intellectu christi mysteria perspexit. Infuse Solomoni intelligibiles rerum species fuere. Zacharias equos & quadrigas imaginarie contẽplatus est. Succensam ollam Hieremias vidit. Fictorem locustę & cęmẽtarij trullã Amos inspexit. Sed alia quoq; exempla huiuscemodi in nouo testamẽto reperiuntur / in euangelijs/in Pauli epistolis/in Actibus apostolorum/in Io. Apochalypsi: In hoc autem imaginario modo inesse gradus & differentias perpendi potest/ Aut enim per quietẽ/aut per uigiliam ostenduntur rerum ipsæ imagines portendentes/ aut per verba/aut p exteriora signa/quorũ omniũ aut non videtur author aut videtur Præstat somno quæ in vigilia fit. Maior em̃ prophetici luminis exigi uidetur ius in tollendo quopiã sensibus occupato implicitoq; ad supnaturalẽ ueritatẽ perspiciendam/q̃ soluto & minime p̃pedito sensibus per quietẽ. Tolli autẽ multifariam quis potest ad diuina pcipienda/nulla etiam a sensibus abstractione facta/ cum lumen ipsum vel intelligibilis infunditur speties/vel extrinsecus quid offertur. Verum per abstractionẽ a sensibus in imaginaria quapiã visione quis tollitur/ idq; bifariã euenire potest/vel ex parte remanentibus/scilicet aiæ officijs/quæ corpori cõmunicat/nõ tamẽ plene discernat/quæ exterius percipit ab ijs quæ imaginarie cõtuet: Vel ex toto/cũ nihil omino sensibus propheta percipiat. Atqui nõ nũq̃ alienatio naturæ inordinatione contingit/veluti in arrepticijs/et ijs qui in furorem vertuntur/vt sequẽtibus libris dicetur a nobis/Ordinatis autẽ causis ecstases seu mẽtis excessus prophetis ueris eueniũt/aut in somnis/aut in vigilia/vel ex cõtemplationis uehementia/uel ex diuina rapiente uirtute. Illud quoq; sciendũ verba si quæ afformentur diuinitus intelligibilẽ veritatẽ exprimere explicareq; magis/quã muta signa. Sed & altior gradus ille habetur si cũ mutis signis: quæ plus tamẽ minusq;/hoc est exquisitius & exactius portendere sui natura magis explicante possunt/aut cũ verbis ipsis haustis monstrantẽ aliquẽ signa ipsa colloquentẽq; ppheta perspitiat. Supremis uero si dei spetiẽ psonã vẽ gerere qui apparet videatur: quẽadmodũ Esaias qui dominũ sedentẽ super soliũ excelsum se vidisse retulit. His oĩbus imaginarijs gradibus prestat ille quo intellectilis & supra naturæ facultatẽ exaltata ueritas absq; oĩ imaginaria uisione monstratur. Intellectus enim aperta & nuda cõtẽplatio potior est/& beatificæ uisioni proximor magis: substant vero quæ exterioribus dũtaxat sensibus offeruntur/ sistuntq;/ nec ultra procedunt: Superior eni interior quã exterior sensus & his oĩbus eminet intellectus. Graduũ autẽ huiusmodi ab aliquibus olim mẽtio facta est ut de generibus prophetiæ. Ab aliquibus etiã prophetici influxus nomĩati/cũ tamẽ & modi sint quibus ipsa prophetica ueritas insinuat: & alij alijs superiores dignioresq; sint & habeant. Multorũ ãt atq; minutorũ huiuscemodi graduũ Rabi Moses ægyptius scrupulose meminit. Primus ẽ cũ rei exẽplũ/sĩlitudoue/nude atq; sĩplicit cõspicit Scdus cũ pari pacto loquẽs audit: hos nihilominus ad pphetiã dispositiões verius haberi q̃ gradus censet/Tertius quẽ primũ inter pphetales gradus opinatus ẽ/cõstituit: Dũ ppheta in somno uidet ipsis cõdictiõibus sĩlitudinẽ: sicq; eodẽ sõno quid sibi velit exẽplar illud sĩlitudo ue declarat. Quartus si ĩ somno quicq; audiat nec uideat loquẽtem: Quintũ uero cõstitui putat/si quisq; in somno prophetali loquat secũ. Sextũ si loquat angelus id ipsumq; pphetis vere oĩbus euenire solere. Septimus si Deus loqui videatur in somnio. Sed & totidem quoq; esse in vigilia gradus. Octauum esse uoluit cum in uisione exemplar uidetur. Nonum si verba auscultet. Decimum uero demum esse si hominem qui loquitur uideat/

quemadmodum & Abrahamo cōtigit/& Iosue dum esset in hierico. Vndecimū haberi decreuit/cū ad se loquentē angelum propheta uidet;Sicuti Abrahamus filiū Isaac imolaturus:atq; hunc inter alios altissimū appellat gradū:quāq; his omnibus imaginarijs prestare illū dicit/quo vsus ē Moses/quē inquit: Duodenū & sibi propriū gradū constituere:Triplicē quoq; gradū Algazeles Arabs posuit i libro de anima iuxta elongationē prophetarū minorē maiorēve a deo & angelis quos inter deū & prophetas medios esse arbitrabatur.Fallebatur autē vt supra ostendimus naturalē homini autumās istiusmodi cognitionem quę industria/ studio / diligētia posset aquiri. Cæterū & alios īuenire possumus gradus/si proximū nō autem vltimū reuelationis ipsius finē cōtemplati fuerimus/quorꝫ hic nihil aliud ē q̄ rei cognitio/sicut & ille dei est prouidētię executio:cognosci aūt possunt & præterita & pręsentia/& futura/per reuelationē propheticā:Item & naturalia quę etiam secundū naturæ lumē potuissent cognosci:tam & si non ita comode atq; perfecte. Atqui de supernaturalibus quoq; & cōtingētibus rebus futuris/ quæ humanam oēm cognitionē exuperāt proprie & peculiariter prophetia pronūciat: Neq; eīm in seipsis/cū soli deo sint nota/nec etiā in suis causis/cū ad vtrāuis cōtradictionis ꝑtem priusq̄ producātur ęque se habeāt/Pręuideri ea ab nostro intellectu queunt Reuelantur aūt & apud Ioannē in euangelio legimus:Dominū Iesum cū ad discipulos loquereť/& de paracleto spiritu veritatis mentionē faceret eū ipm ventura illis annunciaturū spopōdisse.Cæterū si cognitionē & lumē quo gignitur ipa cognitio spectemus/diuersorū graduū se nobis discretio insinuabit:Quecūq; eīm ꝑ quodpiā lumē declaratio fit/ad oīa illa protēdi potest/ quæ ipsius vi luminis subꝭciūtur:Diuino aūt lumini cui ꝓphetica declaratio innititur subijciunť vniuersa. Ambire igitur atq; cōplecti vniuersa potest cognitio prophetica.Cōfirmari hęc possunt exēplo corporei luminis/cui oīa colorum genera substāt/& ab eo collustrātur/qua de re fit vt corporalis visio:quæ illo ꝓducitur lumine potēs sit oīa colorū genera cernere:Pari pacto & animæ nostrę naturalis cognitio ad oīa pertingit/quæ nostri intellectus splendore illuminant:Nec secus spiritale illud superne demissum lumē suos quasi dixerim radios quocūq; dirigere potest. De diuinis igitur & humanis/ de spiritalibus & corporalibus / de spectatiuis & practicis/ de præteritis/de futuris/de præsentibus arbitrari prophetica reuelatio potest:cū oīa ipsa diuino lumini præsentia pręstoq; sint. Trahi de sacris litteris exēpla possunt plurima: quēadmodū de vniuersis prophetę sacri prænūciarint:quorū theologi meminere:præsertim diuus Thomas/diuinę veritatis doctor illustris.Quę igitur de rebus diuinis in prophetica reuelatione agnoscūtur altissimū obtinent gradū quo ad ipsius cognite rei dignitatem spectat/Futura item maxime contingētia cū prænoscuntur nobiliorē sibi uendicāt locum/q̄ præterita atq; præsentia:quando quidem & sui natura cognitu digniora habentur/& peculiaria propriaq; propheticæ cognitioni.Item & quæ præsentia sunt/præterita præcellunt:Sed & ea quę naturalis vi luminis cognosci possunt si reuelentur/inferiorem nihilominus obtinēt sedem/nec futuris contingentibus possunt equari. Siquidem hæc hominum per se cognitioni præstant/substant illa/cum autem prophetæ magis proprium sit vt cognoscat q̄ ut operetur:Infimus erit prophetię gradus quē quis exterius expresserit: Veluti cum de Sampsone in Iudicum libro legitur irruisse in eum domini spiritū/ & vincula quibus erat reuinctus ita dissoluta dissipataq;:Sicuti ad ignis odorem solent ligna consumi. Verum enimuero & alius habetur gradus diuinæ reuelationis:qui & ad prophetiam alia ex parte pertinet/& ad beatitudinem ex alia. is est ad quem tum Mosen/tum Paulū diuina eleuatos ui/ & diuus Augustinus tā

in libro de uidendo deum/ꝗ̄ in.xij.super Genesim/& diuus Thomas tam in secunda pte secundi voluminis theologicę summę/ꝗ̄ in questionibus de veritate & alij theologi pariter asseruerūt. Viderūt hi diuinā essentiā lumine glorię/q̄ beati pfruūtur: Viderūt inqꝫ nō ut beati in q̄bus veluti forma quępiā:illud ipsum residet lumen & vti quidam habitus perficit:qđ illis duntaxat affulxit instar passionis subitarię/affectionisqꝫ transeuntis.Itaqꝫ donatus hoc munere Moses/ donatus & Paulus/ille iudeorum/hic gentium doctor/ille dum dei regeret populum/hic dum raptus est ad tertium cœlum & audiuit arcana uerba quę nō licet homini loqui. Addit autē ecstasis excessusqꝫ significationi. Raptus ipse uiolentiam quandā:violentiam inquā(si raptus ille diuinus fuerit)non noxiam sed utilem/ sed saluti plurimū conducentem. Accidere eñ & ecstasis & raptus potest/cum ex corporea causa ob morbū & affectionē temperature noxiam/tum vi & opera dęmonū/ut infra monstrandum est:tum ut diximus uirtute diuina/dum ad supernaturalia contemplanda abstractione a sensibus facta mens spiritu diuino perducitur: ita de se Ezechielis scribit:Spiritus eleuauit me inter me inter cœlum & terrā/& adduxit me in Hierusalem in visione dei/sed excellentissimus ille raptus fuit qui obtigit Paulo: quandoquidem non ex similitudinibus accedente illustratione prophetici luminis diuina perspexit/ut Ezechiel/ut Petrus/ut alij/Sed ut diximus ex lumine gloriæ obiter / & uelud in transcursu participato diuinam intuitus est essentiam abstractus a sensibus præcellentissime.

¶De modis reuelationis diuinę proferendę Caput Nonum

P Roferri autē multifariam prophetica possunt/nec verbis dūtaxat / aut scriptis/neqꝫ vni tantū/aut pluribus populoqꝫ: sed factis ipsis / q̄ signa sint futurorū exprimi atqꝫ doceri/exēpla capere de sanctis & diuinis libris licet. Multi eñ non scripserūt ipsi quę pronūciauerūt:quēadmodū in regū historia uisitur:Chartis alij mādauere:sicuti & Esaias cui præceptū ut scriberet:Sicuti prophetę. Alij qui ea quę diuino hauserāt lumine litterarū monumentis rettulere. Nōnulli quoqꝫ pticularibus hominibus & Regibus aliq̄n dei iussu futura predixerūt/ut Esaias ipe Ezechię præcipiēs/ꝙ domui disponeret suę/ppterea ꝙ amplius uiuēdū sibi nō erat:eideqꝫ cū p̄ces & lachrymas deo fudisset/ mox prorogatū ut diximus uitę spaciū promulgauit:ut Natham quoqꝫ qui Dauidē / iussu dei de peccato in Bersabeā & Vriā patrato redarguit/ut Heliseus Achabo & Assyriorū regi. Sed & aliq multitudini:Qđ & ipi etiā Esaias & Heliseus effecere: uentura pnūciarūt. Factis alij nō solū uerbis nūciauere futura/ quēadmodū Hieremias/ qui ex dei p̄cepto lumbare in Euphrate flumine posuit indeqꝫ putrefactū extraxit futurū significās ut eius populi superbia putresceret & plecteretur. Idem cathenas collo circūdedit:misit eas ad reges qui essent regi babylonio seruituri:Ezechiel itē diuino mādato plurima fœcit quę in eius libro posita sunt/quibus futura nūciarētur:& factis igitur & uerbis/& scriptis/& vni & pluribus diuine possunt reuelationes proferri. Cęterū & ipsa prophetę mens/bifariā a deo moueri ad prædicēdum potest/aut eñ expressa & certa reuelatione illustrat/ de q̄ supra satis sumus loquuti/aut instinctu quodam occulto ducitur/& in utroqꝫ etiam gradus habentur. De primo igitur in primis loquamur: Manifestum uidetur iuxta intentionem luminis:& remissionem dari gradus posse/quare lumen illud propheticum cuius fulgore extra omnem dubitationem clarissime reuelantur abscondita/ intentius aliquando esse:aliq̄n remissius a ratione non abhorret/ cum pro exuberātia/parcitateqꝫ luminis id euenire facillimū sit:sicuti in lumine quod manat de corporibus liquet / & sane maioribus rebus & creditu alioquin difficilioribus intentius requi-

ri lumen consentaneum est/ q̄ minoribus: & quę scilicet credi sciriq; durum atque per arduum omnino non sit/ cum magis quadrent respondeantq; per se se lumini naturę/ nec multa cum disquisitione. Quis em̄ ambigat Abrahamū ad imolandū filium non inductum/ pręterq̄ affluentissimo & exuberantissimo infuso lumine/ quo extra omnem dubitationem cernere posset ita a se fieri debere/ quāq̄ aliud sibi esse alioquin agendum naturę lumine monstraretur: pariter & promissa in filio magna hęreditas diuturnaq; posteritas: multis videri posset refragari. Sed & ipse ego allocutus uiros pręuidentes sum/ qui aliqua clarissimo sibi lumine ostensa dicebant/ aliqua non a deo intenso/ ut citra dubietatem certiores essent. Pro dispositione item prophetę/ uaria uarie interdum in eis lumen recipitur: Pro rebus item quę aut prope aut longe. i. aut cito aut tarde futurę sunt: inde fit ut nō vno semper modo/ sed multis loq̄ & pręnūciare possint: Nec secus falli quis posset imprudēs propheta/ ac imprudens ciuis: Si em̄ ille/ de eis quę in sua aut ciuitate/ aut uilla aut domo sunt sensilibus ferre iudicium uellet alio sensu q̄ proprio vniuscuiusq; sensibilis deciperetur: quippe cum sensus & obiecto cōmuni/ & obiecto ex accidenti fallatur/ & proprio quoq; si nimia distantia cernatur/ vt ab Aristotele in secundo de anima libro declaratum est: Pari pacto si de eis quę per se particulari lumine minime monstrātur pronunciaret propheta falli posset. Instinctu autē quandoq; certo ducitur propheta/ quādoq; ambiguo/ minime videlicet secernēs proprio id an diuino spiritu cogitauerit: Instinctus autē ipse imperfectū quiddam est (ut ait Thomas) in genere prophetię & augeri (uti de lumine diximus) & minui potest. Cum ipsum instinctum interdum etiā humanę patiuntur mentes: Quēadmodum. xij. super Genesim volumine scribit Augustinus/ quē si bonus alioquin & uerus propheta ambigue quandoq; sequeretur/ atq; ob id deciperetur/ statim corrigeretur a domino: Exemplū de propheta Natham perspicuū in sacris Regum libris legitur qui proprio spiritu cum Dauidi consuluisset ab illo prius ipse consultus: Vtrum deo construeret templum/ consuluisset inq; construendam omnino quā excogitauerat domū dei/ correctus mox ab illo recantauit. Non sibi id munus inquiens fabre faciendi templi eo q̄ ampliter humanum fudisset sanguinē/ Sed filio Salomoni delegatum: Quāobrem de prophetis loquens magnus ille Gregorius scribit: Ne tamen error ex hoc possit accidere per spiritūsanctum citius correcti ab eo q̄ vera sunt audiunt/ & semetipsos quia falsa dixerint reprehendunt: Ob duplicē igitur hunc & bipartitum in animis eorum motum dupliciter prophetę pronunciāt/ expressa reuelatione scilicet & instinctu/ ac pro intentioue remissioneq; uel luminis/ uel instinctus intente/ remisse ue: Verbis item scriptis/ factisq;/ & vni & multis quemadmodū supra monstrauimus/ quāq̄ hi qui ad pręnunciandū populis futura deliguntur prophetę/ clarissimis reuelationibus illustrātur/ quo fit vt libere audacter atq; intrepide pronuncient: Scandalum em̄ & pręiudiciū maius si falsitas publice doceretur/ nec si postea palinodiā caneret omnes eam intelligerent qui asseuerationi interfuere. Animaduertendum quoq; (uti Thomas sapientissime meminit) prophetę mentem a spiritusancto moueri/ ueluti instrumentū: quod quidē ad principale agens relatum mancum imperfectumq; est: Ipsamq; mentē prophetę/ non modo ad apprehendendū cognoscendumq;: sed etiam ad loquēdū & operandum efficiendum ue moueri/ & interdum ad tria hęc simul/ ad vnum aliquādo ad duo non nunq̄. quodlibet autem detur: non perfectum sed mancum aliqua ex parte instrumentū habetur: neq; em̄ om̄ia cognoscunt prophetę/ quę in eorū aut visis/ aut verbis/ aut factis author prophetię spiritussanctus nouit/ Sed & solum rē illam quę monstratur aliquando norunt ipsi/ quandoq; & rem ipsam cognoscūt/

& eandem simul a deo sibi reuelatam apprehendũt: In loquendo autẽ interdũ/ q̃d ex verbis significari: scilicet spiritus voluerit percipiũt: Sicut Dauid apud secũdũ Regum librũ dicit: Spiritus domini locutus est per me. Interdum etiã is cuius mota est mens ad quæpiã exprimenda verba/ quid nam per ea significari spiritu sancto libuerit minime cognoscit/ Veluti impio sacerdoti Cayaphe cõtigit. Interdum etiam cum aliquis eodẽ spiritu ad quidpiã factis portendũ mouetur significatum nouit: vt de Hieremia & Ezechiele meminimus. Fit etiam vt moueri quis possit ad agendum minime quid facto ipso significetur intelligens: vt milites qui christi vestes diuiserũt: dum aũt uel visis uel factis uel verbis significãtia diuinitus nectitur/ is proprie ꝓpheta ꝓprieq̃ illa ꝓphetia dicenda est: Si nullum uero significatũ nouit qui illa ipsa patitur id ad pfectã prophetiã non pertinet: verum ad propheticũ quempiã instinctũ referri debet. Sed iam satis quantũ ad secundũ attinet librum diuinæ prænotiõi dedicatum/ nanq̃ de eius nominibus/ deq̃ prophetis: quot modis quis & qui ꝓprie ea appellatione censetur/ & de essentia veræ reuelationis ꝓpheticæ & ꝙ naturalis ea esse nequeat/ nec acquiri studio possit/ & de speciebus illius: deq̃ modis & gradibus habende ipsius & proferendæ: & de alijs quæ ab ijs quasi necessario nexu dependent: Satis actum videtur a nobis/ nunc tertio libro in quo de naturali prænotione disputabitur manus admouende sunt.

LIBER TERTIVS DE NATVRALI PRAENOTIONE.

¶ Quid agendum disputandũq̃ hoc tertio libro: Item de speciebus naturalis prænotionis. Caput primum.

I N vltimo primi libri capite cum de speciebus prænotiõis dissererem & ad illud esset deuentũ/ vt prænotionis eius quæ secundum naturã est/ meminisse oporteret/ quæ ad supræmũ genus prænotionis collata species haberetur: genus vero si conferretur/ ad eas quæ sub se cõcluderentur species diximus decreuimusq̃: Naturalẽ prænotionem ipsam id tantũ coniectari quod præstare posset natura suis septa limitibus. Duplicem autẽ modum in huiusce rei consideratione findi/ cum alia essent a natura dũtaxat indita quo genere & bruta pollerent: alia quæ & ars & ratio quibus iuuatur natura/ & quasi fouetur cõpararent nobis: Hoc ipm item bifariã distinximus/ dũ rude & ignarũ vulgus partẽ sibi uendicaret: pars eruditis hoĩbus seruaretur/ illius esset prænosse Verno tẽpori æstiuũ successurũ/ æstati Antumnũ/ autũno Hiemẽ subsecuturam: Hinc & alia quoq̃ per multa iure meritoq̃ darentur: Nanq̃ non modo omnifariam philosophi & rerũ plurimarũ consulti coniectãtur atq̃ præ noscunt. Sed & naute & agricolatores & medici præsagiunt sæpenumero & prædicunt de aeris statu & mutatione/ de frugum prouentu/ de salute egroti atq̃ pernicie demum & quæq̃ ars propria pollet eruditione. Hec nobis particulatim hoc libro singulatimq̃ tractanda non omia quidẽ nec plurima/ quæ ad artes illas pertinent/ sed pleraq̃: alioquin vt de cęteris taceã vniuersam medicinã exarare oporteret/ quæ tota fere prænotionibus absolueretur. Nam vt prognostica ipsa præter eã & signa & causas magna illius portio scrutatur atq̃ considerat/ quæ autem signa vel ad iudicium vitæ & mortis vel ad rimãdas causas nõ ascendũt: quæ rogo causæ iam explorate atq̃ perspecte de salute de obitu coniecturalẽ ferre sententiã ne

queunt. Mitto ꝙ de præsentibus/ præterita medicine consultus indagat/ & ad futura peruestiganda accingit se se. Qua propter nõnulla notabimus/ ut in reliquis considerandis & peruestigandis, detur postea nobis perpendere. Vtrum naturæ satis consideratio faciat vtrũ eo pertingat ratio: Hinc autẽ quæ nã & qualia in vniuersum considerari queãt/summi ratio poterit: Nam ad ea quæ omni fere animãti inscita/& quorũ etiã prænotione pollẽt bruta pauca ad modũ dicenda sunt. Sed nec plura eorum quæ ad vulgus pertinent ex eis videlicet obseruatiõibus quæ cõniuentes etiã & somniculosi nõ examinare nõ possumus quæ vero artẽ cõcernũt ita partiri possemus: Naturale siquidẽ hominis lumẽ/ aut eas causas & signa spectat quæ supra se posita sunt/ sicuti cœlũ/& ignis & aeris spheras aut quod in ipso homine est/id vel ad animã spectat/uel ad corpus pertinet/aut quod infra se iacet/ aquam/terrã/aĩalia/plantas/lapides: aut quæ ad corpus conducũt. Si primũ dederis cum ut scriptum est posita sint astra, insigna & tẽpora & dies & annos / ex illis agricolæ plurimũ (non fabulatores astrologi) coniectãtur/futura: & ex statis anni temporibus/quid noctu agendũ/quid interdiu cõpræhendũt. Indeq; tẽpora & serendi & metendi/& colendi deniq; agri ex varia solis & lunæ potissimũ peregrinatione docẽtur: quibus advictũ suppetat alimonia ex ignis sphera nihil omino ꝑ se/sed ex aere ob contiguitatẽ cõiectari nõnulla datur/dũ inflãmatiões aeriæ & coruscatiões & fulgura & vẽtorũ turbines/ & pluuiæ & tẽpestates / & grãdines inde ꝓueniãt: quorũ prænotio & agricolatoribus & pastoribns & nautis magno vsui est. Si uero eorũ quæ animæ cõueniũt perpẽsio fiat/prudẽtia inde oritur/quæ omnium quæ agi debent & possunt recta ratio nũcupatur. si uel sanitas uel ægritudo cogitetur medicina prodit: si vel aquæ vel terræ mentio fiat / & nauigatiõis itẽ & agricolatiõis præsagia suboriũtur. Si vero quæ corpori solatiũ afferãt & comoda uestigemus/reliquarũ artiũ machinis vtendũ / vnde & mechanicæ dictæ partem trahemus/quarũ quæq; suis præsagijs pollet/Sed hæc inter se artes prænotionibus cõmunicant/ob id forte ꝙ ab vna omnes vel prudentia/ vel arte ducuntur: omniũ enim agendorũ prudentia/omniũ faciendorũ ars parẽs & dux/Alter vtra uero & vtraq; uel ad animi uel corporis emolumẽta/tã cœlo & elemẽtis(vti solet) quã ijs qui de eorũ mixtura coalescunt/multæ autẽ obseruationes litteris traditæ/ ex quibus quædã quasi prænoscẽdi facultas conflatur atq; colligitur: & ꝓgnostica ægritudinũ & sanitatis apud medicos / apud agricultores & nautas serenitatis & pluuiæ/ac cæterorũ id genus: multe uero memoria magis quam librorum monumentis seruatæ atq; repositæ.

¶ Quinq; modis naturaliter præcognosci. Caput secundum.

m VItifariã autem naturalis prænotio cõparatur a nobis/quicquid enim antequã eueniat cõiectando præcapimus/aut ex noticia causæ/ aut ex perimẽtis aut vtroq; simul id fit/ Si quidẽ & causa cognita de illius effectu præscire & ꝓnũciare nulla iniuria possumus / & ex multa quoq; memoria & experimẽtis ars conficitur. Alij hoc illo: Alij in conijciendis euentis itinere gradiuntur: Alij vtroq; freti certius exquisitiusq; præsagiunt: bifariam vero cognosci causa potest/aut eius scilicet natura & qualitate perspecta de qua talem effectũ naturæ ordine deriuari cognoscimus: aut quanq; occulta sit & latẽs eiusmodi tamẽ est vt eã rei illius effectricis ꝓductricisq; depræhẽdamus: quanq; euẽtus aliqui de sua causa pene semp ducantur/ raro alij & incerte ad modũ visuntur/ ꝓnunciantur q;: ex manifesta ignis qualitate prænouimus si lignũ illi pro-

pinquetur/comburendũ esse idq̧ nulla controuersia spectamus identidẽ subortis nubibus & flante Austro quãdoq̧ deijcitur humor / quandoq̧ dissoluatur & euanescit ex occulta magnetis proprietate/præscimus ferrũ illi connectendũ & copulãdũ si prope adsit & absit Adamas: cur autẽ tãtũ ea ferrũ trahat inter inexplicabiles questiones soli deo cognitas Alexander Aphrodisæus in exordijs problematũ reposuit. Quinq̧ itaq̧ modis hisce naturaliter prænosse homines possunt duce ratione quæ & causas manifestas rimatur quorũ aliæ certæ / incertæ aliæ & occultas quoq̧ indagat de qbus euentũ conijcit: præter id quoq̧ effectũ sæpenumero nulla causæ cognitione/ sed experiẽtia dumtaxat depræhendit. Demũ tam causę noticia q̃ experimẽtis simul iunctis aliquando præsagit.

¶De præsagio irrationalium animantium. Caput tertium.

a Nimantes vero quibus phantasia pro ratione est:impetũ quendã a natura sentiũt/ quo ducuntur ad comoda/& ab incõmodis abducũtur:nã cũ eis liberũ non sit in alterutrã se partẽ vergere/& sua mutare,ꝑposita/q̃ propria sunt rationis officia/fit illi pro ratione instinctus impetusq̧ naturæ: Quaꝑpter euenit vt prænosse/ & ita dixerim/ariolari ea autumarit antiquitas: Videtes eñ hirundines/turtures/luscinias exacta vix hyeme/cũ primum intepescere annus incipit/atria nostra/nostras arbores/nostra spineta petere:putarunt vernum eis tẽpus esse præcognitũ/easdẽq̧ dum aeris teporẽ consectẽtur / ad nos alis pernicibus aduolasse/quos videlicet tepidi regelasset aura fauoni: Vidẽtes itẽ maris & stagnorũ accolę q̧ incurui delphines vellicarẽt aquæ summa: & q̧ siccũ Mergus amaret/ uaticinari eos quodãmodo de futura maris tempestate putarũt. Videntes quoq̧ riparias hirũdines præter solitũ aduẽtare & murales apodes proprijs caueis derelictis/ignotas turres remigio alarũ petere/statim opinati sunt volucres istas aduenas & ꝑegrinas cõmotionẽ aeris & turbines nobis portendisse/ Sicut & Delphin & Mergus vexationes æquoreas. Tria hæc exẽpla adduximus telluris/aeris/aquæ/satisfactura pro multis:quæ hinc inde summi & coaceruari potuissent. Nãq̧ apud Aratum Vergiliũ/ Ciceronẽ/Lucanũ/alios visuntur plurima quorum idem iudiciũ ferri potest qđ in nostris hisce ferendũ est. Fallũtur sane quicunq̧ putãt pręnotionẽ aliã auibus & bestijs inesse pręter instinctũ illũ impulsũq̧ naturæ. Nam cum plurimũ hirundines nostrã regionẽ petũt nostras domus plausu cantuq̧ salutãt/impulsu quodã aeriæ tepiditatis id faciũt / quã præ hominibus deprehendunt/& præsagiunt magis/ hoc est acutius sentiũt minori siquidẽ impedimento plumatæ animantes aerio victu assuete & paruo corpusculo spirantem Zephyrum exceptãt/ eoq̧ fortius afficiũtur. Nos autem id rei latere certũ est. Sed eñ Alexander huic nostrę fauet opinioni qui libro solutionũ docet. Vẽtũ sæpenumero vehementẽ excitatũ/quẽ videlicet nõ persentiamus/quoniam crassa & duri sensus corpora nacti sumus. Multo certe minus placidũ & viuifico veluti tepore mulcentẽ/qualẽ Zephyrũ dicimus paruulis illis volatilibus notum persentiemus Sed & aliæ præ alijs eodẽ in genere sagatiores animantes/ideo inter summa initia uernantis aeris aduentu quoq̧ celeriores. Vnde illud in æthicis apud Aristotelẽ scriptum puto: ex vna hirũdine vernũ tempus pronunciari nõ posse: qđ iam diu in prouerbiũ cessit/ cum alia aliã qua diximus ratione ꝑueniat. Turturis quoq̧ & lusciniæ par in aduentu ratio/ nã quanq̧ ille in aere muscas & culices nõ pręden ad pastum/quæ post hyemis rigorẽ ꝑ aera spaciantes diuagantur/ lũbricis nihilominus & uermũculis vescuntur / ac minutilis germinantiũ arborũ flosculis assue-

ſcunt/quæ turturibus/ philomenis/ alijſq; cõpluribus auitij generis ſubminiſtrā
tur/tẽporis eiuſdẽ tepore quẽ & ille quoq; acutius ſane quã homines ꝙ fere beſtię
præſentiunt:ꝙ uero delphin ſe dorſo celerrimis illis iactatibus oſtentet cum futu-
ra tẽpeſtas impẽdit.ꝙ ſiccũ mergus udo relicto aduolet imminẽte ꝓcella. id ꝓpte-
rea fieri ſciamus/ꝙ delphino tẽpeſtatis ortus nobis alioquin ignotus iã depræhen
ſus eſt turbatis in imo aquis & harena cõmota ventorũ turbinibus/ fugit ille inimi
cam ſibi cõmotionẽ/qua piſces etiã quos ille venatur quibuſdã ueluti latebris oc-
culũtur & ſumma petit/nõ adhuc violẽtioribus ventis infeſtata. Ita mergo contin
git cuius victus in capiendis piſcibus/qui ſe facillime ab eius aſpectu proripiũt ia-
ctatis & turbatis æquoribus: Vnde in præda laſſati terras petunt.Inde factum vt
dum hic udũ relinquẽs ſe confert in ſiccũ / illo relicto profundo/aquarũ ſupficiem
petit/littorũ accole/& pelagi nautæ/portendi tempeſtatẽ obſeruauerint:ſentiunt il
li verius ꝙ præſentiũt. Sed initia vel parua tẽpeſtatũ quæ homines terris ꝙ aquis
aſſuetos magis donec igruerint deliteſcũt:illis em̃ præſentiũt nõ ſibi qd iã eſt ꝙuis
paruo initio ſenſere/nec alia ratione/ Apodes inſoliteq; aues cũ ad nos migrãt vel
recedunt ad alios tẽporũ mutationes inſinuãt/vi nanq; ventorũ deferũtur/cui cõ-
tra nare præ imbecillitate nõ datur. Quaꝓpter cũ ſe ſe noſtris aſpectibus offerũt:
violentiã flatuũ expectamus:Quã illæ nobis ſua quaſi fuga nunciarũt/ Alij præ-
ſentire eas putaſſe videtur:alij nil certi hac de re ſe habere mõſtrarũt / vt Iãblichus
qui opinatur naturale præſagiũ euenire vel ab acumine ſenſus/uel ab Sympathia
uel alia quadã cõmotione viriũ naturaliũ/quod ante putauiſſe Vergiliũ exiſtima
rim cũ in primo Georgicorũ ſcribit. Haud equidẽ credo quia ſit diuinitus illis:In-
genium & quæ ſequũtut:Nos autẽ nec abre vt putamus diſſeruimus ſentire irra-
tionalia ſibi tantũ/nobis vero ſi dicere liceat præſentire.His em̃ ſimilibuſq; de cau
ſis ex irrationabilibus nobis præſagire conceſſum eſt/ cũ & horũ animantiũ effe-
ctus/& quæ futura ex eis quodãmodo nobis portẽduntur ab eadẽ cauſa perue-
niant:Exempligratia ex violentia ventorũ/atq; ex animaliũ illorũ fuga & tempe-
peſtas & procella deriuatur:ex propinquatione uero ſolis ad noſtrũ verticẽ tepi-
ditas aeris prodit/ex qua & aduentus hirundinũ & vernũ etiã tempus ꝓcedit. Sic
& crocitatus & garritus auiũ naturalẽ non ſuperſtitioſam prænotionẽ pollicẽtur
cum motu quodã naturæ animãtes eiuſmodi/vel de cõmodis aeris & victus quo-
dãmodo gaudeãt/vel de aduerſis tẽpeſtatibus & cibi penuria lamentẽtur:nõ tam
ſibi ꝙ alijs quę participãt eadem ſpecie. Sileat igitur Melãpus/ & Pythagoras de
linguis volucrũ interpretãdis: Sileat Apolonius & quicũq; alij voces auiũ obſer-
uauerunt & interpretati ſunt/quaſi magnũ aliquod & arcanũ ꝑcepturi/ Nã ſicu-
ti apud Hieremiã ſcriptũ eſt:Miluus in cœlo cognouit tẽpus ſuũ:Turtur/ Hirun-
do & Ciconia cuſtodierũt tempus aduẽtus ſui:Ita & cantus edũt aues & garritus
proprij animi ſigna non mutationis rerũ prognoſtica/ aduerſus quã vanitatem/
ſexto nobis libro eſt diſputandũ:Qui autẽ portẽdi vel bona uel mala nulla ratiõe
ducti obſtinatiſſime autumarũt:potuerunt certe erroris cõmoneri ex infantibus
quibus nullus arbitrij vel ratiõis uſus ridẽt:tamẽ & vagiũt/nec illud aliũde manat
ꝙ ex leticia/hoc nõ niſi ex mærore doloreue ꝓuenit. Sed viri pietate præcipui/nõ
in vanitatẽ & ſuperſtitionẽ/ verũ in religionẽ idipſum rettulerũt cogitãtes ab ipſis
volucribus quaſdã ceu reddi gratias deo:ita impellẽte natura:vt quæ volũtate/nõ
poſſent/ſuo tamẽ modulo vniuerſitatis dñm venerarẽtur. Cæterũ inter aialiũ præ
ſagia nõ parũ aduertendũ eſt:quædã magis/minus alia præſentire idq; ꝓ diuerſi-
tate naturæ & ꝑfectiõis euadere:Nã quãto magis altius hoc eſt ꝓpinquius ad hu
manã prudentiã ſcandũt/tãto exactius p̃ſentiũt & præuidẽt:ea ſunt quę ſublimio

rem absolutioremq́ phantasiam nacta fuerunt: Multa sunt eorum genera: multi gradus iuxta elongationē a stupida natura plantarum/ ostrearūq́ & propinquitatem ad hominē: Ad hæc autem inuestiganda obseruatio illa satis semper non facit/ut quæ disciplinę quodāmodo participes sunt/ac homini quodammodo subseruiunt & famulantur: ut Elephantes/ut Canes/ut multa auitij generis quibus in venatione utimur ea præsentiant magis & prouideant sibi: Nam formica & apis quæ nec magnitudine pares/nec hauriundę disciplinę idoneę sunt/exquisite præsentiunt & quadam ceu prudentia utuntur: Nanq́ & hec sibi domunculas reędificat miro ordine & suum sequitur regē: & mortuas effert socias/ac liquido distendit nectare cellas/illa uero uenture hyemis memor & ęstatis transiture exit in cāpos furatū grana/eaq́ singullatim ore trahit in caueam subterraneā/uel in excauatæ arboris reponit scrobe/vnde sibi suppetat alimonia dum deseuit hyems/dū nō tractabile cœlum. Ducuntur tamen ad id impetu etiam & quodam impulsu naturæ/non discursu arbitrioue quando & semper eodemq́ modo prouident nec alias aliter: Sicut etiam hirundines/turtures/palumbes/ciconię eodem ordine modoq́ nidificant/nec euariant. quibus vero ratio phantasię dominatur libero pollent arbitrio quare modo sub diuo degunt/modo in domibus/modo ruri sunt/modo in vrbe/mō hoc/ mō illo modo domuū māsiōes fabrefaciūt/modo venant̄/modo quiescunt/modo quicq́ amore prosequūtur/quod mox odio acerrimo insectabātur. Fallunt autem & decipiūtur sępenumero cum nec dei sequātur instinctū nec naturę dictato pareant & innatam prouidentiā aspernētur/ Vnde puto inertes & somniculos ac veterno marcentes diuino præconio verbis istis excitatos: Vade ad formicā o piger/quasi monuerit ita uacuo bonorum operū homini prospiciendum sit ne spiritali non procurata alimonia moriatur æternum: queādmodū formicæ ne temperario pereat ciborum inopia granorū aceruí stipandi sunt: qd' clarius a christo domino cū alias/tum ibi expræssum cū monuit nos: faciēdos nobis esse amicos de mammona iniquitatis / vt cum defecerimus recipiemur in æterna tabernacula.

¶ De prenotione vulgi & prudentum quod omnis naturalis prænotio quandoq́ fallit Caput Quartum.

Caeterum cū supra naturam & cognitionē irrationalium animantium q̄ homini competit & natura & notio collocetur: sequens est ut eorum etiam præcognitioni prestet hominū prænotio/ Diximus secundo capite quinq́ modis hominē naturaliter præcognoscere: Nunc hominū genera quod & supra tetigimus distinguendum: cum alij rudes: eruditi alij: & sint & habeantur: Eruditū autem genus rudi præstat/ quemadmodū & brutis/ rude præest vulgus: quāq́ proportione dissimili: Nanq́ inter se homines tam ignari q̄ scīetes specie conueniunt/ eademq́ illis essentialis differentia constituit uerum indiuiduationis (vt aiunt) principio dirimuntur & qualitatibus corporeis uariantur / & affectionibus animi secernuntur. A brutis uero distant specie cum rationalis & irrationalis differentia genus ipsum animalis diuidat: & quasi secet in partes: quorū potior quæ ratione pollet hominibus brutis altera condonata est cū aūt quę inferior ordo possidet ea eminētius cōtineat ordo superior: fit ut rude vulgus/ & quod sui propriū est obtineat & eis q̄ inferiori brutorū naturę largita sunt polleat. Queādmodū eruditis euenit: nā pręter id quod illis studiū & industria suggessit: quæ vulgo etiam præcognoscunt/ explorate exacteq́ prenouerunt: vulgus autem ipsum quāq́ multifariā partiri possemus: huic nihilominus nomini angustos ad presens

poſſeſſionis terminos præfigimus ut nil ultra protendatur ꝙ ignorantię ſepes cõ
cludunt nec ullo pacto uel ſapientiũ atq; ſcientiũ uel peritorum etiam artificũ me
chanicis operam nauantiũ inmiſcere ſe audeat/quos omnes ad præſens prudẽtes
appellauerim/cũ duce prudentia/ ſuas quiſq; prænotiones idaget: ob id puto ab
Homero quondã tributũ fabro ſapientię nomen & ob hanc & altiorẽ etiã cauſam
Paulũ dixiſſe apoſtolũ quaſi ſapiens architector fundamentũ poſui: vulgus autẽ
ipſum quãq; ignorans/quanq; ubera doctrinæ laboris tedio nõ præſſit aut ſuxit/
hauſto tamẽ naturæ lacte adoleuit adeo ut quãuis infans prę nouerit/tamẽ & effa
tus fuerit hyemẽ in qua frigore uexamur in ęquali autumno calcem urgere: hye⸗
mi ſucceſſurum placidum ver/in quo aeris fœcunda tranquillitas: ęſtatem exacto
vere ſecuturam/quo tẽpore æſtus moleſtiam pariat: poſt quã iterum autumnus:
prę nouit item fœminã prolẽ pariturã: quã geſtandi uteri grauidam conſpiciatur.
prænouit quoq; futurum/ut fameſcat ueſperi qui mane aut nihil aut minus come
derit euenturũ pariter præſagit: ut non multo poſt moriatur: qui iam ſenio confe⸗
ctus atq; decrepitus nonageſimũ annum exceſſit: & ſi qua ſimilia animaduertit: q
rum aut iã manifeſtas depræhendit cauſas/ex quibus effectus prodeunt/aut nul
lam cauſarum noticiam adeptus/ita nihilominus euenire ſolere crebris experimẽ
tis obſeruauit: ea item ſeruanda prænouit quę formica ne pereat hyemẽ p̄noſcẽs
operatur/quod ni fecerit pereundum ſibiipſi prędicit/quare accingit ſeſe ad cõpa
randam qua ratione poteſt alimoniam: ad ſtruendas manſiones qbus ab ęſtu gla⸗
cie niuibus: & quibuſcunq; uel hominũ uel beſtiarum peregrinis iniurijs munia
tur: Prudentes autem uiri præter ipſam naturæ faculam cornea teſta concluſam/
cuius beneficio non offendit vulgus: maiori etiam lumine pollet: nam ipſam pru⸗
dentiæ lucernam adhibent qua & longius & exactius uident: ea em̃ procuranda
ſibi prænoſcunt quibus etiam indiget vulgus & præterea proſpiciunt prænoſcũt
q; quid ſue arti conueniat/ut bene ſibi & familię ſit: quid ęgro ſi medicus/qd agro
ſi colonus/quid exercitui ſi militiæ dux /quid populo ſi ciuitatis aut prouintię prĩ
ceps/ quid proprię demũ arti & facultati/ Si uero ſapiẽs & philoſophus fuerit qui
ſpectatiua parumper diſciplina ſequeſtrata/ad practicos actus monendos cõuer
terit ſe/prę noſcet non ſolum & prę ſcribet quid ſibi & familiæ/ſed quid ciuitati/ qd
regioni futurum ſiet & profuturum: reliquis prudentibus eo præſtantior/ ꝙ ma⸗
iori lumine colluſtratus plura vniuerſaliora / remotiora cũ certius tũ perſpicatius
intuetur/huc prouecta naturalis prę notio bene ſibi actum putat. Sed prę ſtat huic
veri prophetæ prę notio prudenti & philoſophica excellentior multo ꝙ illa vul⸗
gari/eo em̃ prę ſtabilior ꝙ ſupra naturam dei munere largita/& proſpicit exactius
& nobis quoq; ſalubrius conſulit/& cautius prę ſcribit/& certius manifeſtat/ nãq;
pedibus noſtris lumen dei & lumen ſemitis noſtris/nullus in hac error/nulla dece
ptio/in naturali uero multa errata contingunt ſiue ad brutorum & vulgi/ ſiue ad
prudentum præſenſiones prænotiones ue reſpicias. Nam ſæpenumero hirundi⸗
nes pęnitent(ut ita dixerim) aduenisse cum ueris initio uel exuberantiores pluuię
deciderint/uel uenti truculentiores & gelidiores quã conſueuerint excitentur/Sed
neq; eadem ſemper temperie omne uer pollet/nec eodem ardore æſtates omnes
excrutiant/nec pari algore quæcunq; hyemes rigeſcunt: horum cauſa libri quinti
decurſu patebit/euenit em̃ plerumq; quod & hac ipſa æſtate contigit/ut Iunio mẽ
ſe quo exſudare identidẽ ſolebamus/aliquot diebus alſerimus/Quare fit ꝙ tam &
ſi ſtata illa ſint tempora/ſtatæ mutationes/ſtati uolucrum illarum aduentus: ex ac⸗
cidenti tamen uariatio ſuboriatur: Atqui nec parit ſemper fœmina tumore vẽtris
grauida/cum ut aborſum mittam: & concluſus uentus/ & retenta menſtrua & in⸗

utilis mola pro fœtu & prole ſæpe virũ ludificent:Nec itẽ ueſperi ſemp̃ fameſcit/q
non comederit mane/regio in cauſa poteſt eſſe/poteſt & interior humor/poteſt &
virtus ſuperior condonata.Nã in ægypto duobus uel tribus diebus ab eſu potu
q̃ omni abſtinere nec mirũ nec moleſtũ putabat̃ a monachis.Sũt & noſtris ĩ regio
nibus/quibus ea in ſtomacho exuberat humiditas ut nunq̃ pene fameſcãt/idq̃ in
ægris identidẽ uideri datur quorũ plurimi ob putridorũ humorũ exundantiã ſe-
mel etiã uel minimũ in die comedere moleſtiſſimũ fuere qui integros etiã ãnos ab
omnibus eſculẽtis & potulentis labia coercuerint.Noſtra tẽpeſtate Colũba reati
na uirgo peruſie ſexenni uixit inedia/nil om̃ino ſubſtãtię corruptibilis in cibũ ſũ-
mẽs/ſola chriſti cõmunione cõtenta. Vidi ipſæ & per interp̃tem allocutus ſũ fœ-
minã in auguſta uindelica morantẽ/q̃ quadriẽniũ ita publica in regione fama:ita
domeſtici teſtabant̃ ab om̃i cibo abſtinuerat.In cõpendio ſtudij theologię ſcribit
Rogerius baccon ſuo tp̃e in Anglia fœminã quãdã nil p̱ annos.xx.comediſſe/ id
ille in ſtellas refert(ut ſolet alia)quod certe ridiculũ ẽ.Cæterꝝ nec oẽs nonagenarij
paulo poſt moriunt̃:Vidi ego cẽtennes/& paulo ante obijt nõ longe qui tertiũde
cimũ ſupra cẽteſimũ euaſerat:ꝙ ſi citetur antiquitas nonagenarij uix tũ pueritiæ
terminos egrediebant̃.Nã ut mittã primũ hoiem q nõgẽtos & triginta uixit ãnos
& Mathuſalẽ qui eo ãnis nouẽ & trigĩta lõgeuior.Multi etiã poſt diluuiũ adeo ui
uaces ut noſtra decrepitas ꝓ iuuẽta illis fuiſſet/hinc manifeſta uanitas apud petrũ
Aponẽſem dep̃hendit̃/ſeu ut ille ſe cognomĩat paduanẽſem dicere maluerimus:
detis hãc loquẽdi ueniã grãmatici:detis & rhetores/nõ em̃ patauinitas hęc q̃lis in
facũdiſſimo ſcriptore Liuio notata/ſed paduanẽſitas ita em̃ hec a paduanẽſi ut il-
la a patauino iuſta analogię ꝓportõe deducit̃:hinc riſus cõcitat̃ hic dolor dũ & ſu
p̱ſtitioſi q̃dã & ignari apud ĩperitos adeo colunt̃ & obſeruant̃ ut noceãt & q̃buſ-
dã ueris epotis multa ſimul falſa deglutiãt:hũc patruus libẽter redarguit/ ego for-
taſſe non minus ſi qñ ſe facultas obtulerit taxabo/quãq̃ iuſtus & integer liber ex
eius erroribus ſeorſũ colligi poſſet:Is igit̃ aponẽſis ĩ libro q̃ ab eo Cõciliator inſcri
bit̃ differẽtia nona tãta blatterat ut ĩ ꝓmptu nõ ſit q̃d ĩprimis & magis redarguen
dũ/cũ multa ad rẽ de q̃ nũc tractamus p̱tineãt.adducã ꝓpria illius v̈ba Quępiã de
annis humanę uitę ꝓpter ſecũdũ inq̃t ſciendũ q̃dẽ qđ ut reſonãt ſermones legum
& Noſacę p̃cipue natura humana debilitata ẽ/ab eo ꝙ ãtiq̃tus exiſtebat/cuius q̃-
dẽ ſignũ ẽ qm̃ audiuimus hoies a mũdi generatione & citra productos lõgeuiſſi-
mę uitæ exiſtentes:Sicut ex Moſe colligitur Geneſęos libro:Adam em̃ .930.uixit
annis.Mathuſalẽ uero.969.Noe uero.700.cũ Abrahã & alijs cõſequẽter etiã ab
illa lõgeuitate minoratos/uelut Moſen Dauid & Aaron cum Leuiticis/ſicut p̱ eũ-
dẽ ibidẽ apparet dicentẽ/non permittã ſpiritum meũ in homine.quia caro ẽ ultra
centum & uiginti annos.Hec nanq̃ eſt uita naturalis/ſecundũ etiam Aſtrologos
tot em̃ ſunt anni ſolis maioris.Hęc petrus ex apono in quibus ſi recte p̱cipiantur
multa delirat/ſed nõ ſingula p̱ſequẽda.Errat quidem dum naturalem uitã illo ſpa
cio pręfinit:Neq̃ em̃ minus naturalis primi temporis uita q̃ ea qua poſt diluuiũ
homines uixerunt imbecillior forte/nõ naturalior/q̃ poſt diluuiũ fuit.Qua enim
philoſophia didicit ut centũ uiginti annorũ vita naturalis ſit:nũ ergo & ſuperior
& poſterior p̃ter naturã:Sed hęc mittamus:Errat itẽ inſigniter diuina verba citãs
& ĩſignius aberrat in ſenſu/nã ſpaciũ cẽtũ &.xx.annorũ ad uitã p̱tinere hominum
putat quę ultra non portenderetur/falſum id quidẽ & ſacris litteris aduerſum / cũ
poſt diluuium multi tercẽtos etiã annos uixerint/& aliqui quadringentos exceſ-
ſerint/Sed & Iſaac q multa poſt ſæcula ęditus centũ & octoginta uixit ãnos patrẽ
quinq̃ ãnis ſuperãs q perperã ab Aponenſi cũ Mathuſalẽ & Noe cõputat̃:cũ nec

Cataclyſmi tempore nec numero annorum conferendus ſit:quippe qui eluuione iam multis ſeculis peracta floruerit/Sed nec diuina illa ſententia: non permanebit ſpiritus meus in homine inæternum quia caro eſt/eruntq́ dies illius.cxx. annorũ/ eo ſpectat/ut ex illa ſcilicet hominum vita.cxx. annis notarent in poſterum / verũ & indignationis dei & intercidentis more cataclyſmi mentio facta quaſi vitam il lius ſeculi eo tempore præſignarit/ cum poſt annos centũ atq́ viginti ruptis om nibus fontibus abyſſi magnæ/& apertis cœli cataractis ac dierũ quadraginta toti demq́ noctuum pluuia demiſſa altiſſimos montes quindecim cubitis aqua p̃cel luit:Vnde omne illius ſeculi animatum genus / his exceptis quę intra arcam Noe concluſa fuerant/eluuione perierũt.Atqui nec Aſtrologicũ illud dogma etiã ſi ue rum ſit quicq́ probat.Si em̃ annis ſolis noſtros annos gubernas/cũ ille non ſolum maiores/ſed & maximos & minores/ut Aſtrologi uolunt/Nec tu diffiteris habe at cur de maximis ita/aut minoribus humanã uitam non deducis: Multa pręterea falſa ibi cõminiſcitur inter quæ illud qđ pertinet etiam ad annos fuiſſe commenta torem Auerroẽ Anno gratiæ centeſimo quinquageſimo/ita illũ in ſecundũ cœli li brũ innuere.Parum erat Aponenſi iſti in theologia/in philoſophia deliraſſe / ni & in hiſtoria quoq́ temporũ exorbitaret Cõmentatorẽ ex Maomethis Arabis ſecta fuiſſe nemo ẽ fere qui neſciat/Is aũt Heraclij principis tempore fuit quo cũ etiã cõ flixit.Heraclius vero poſt virginis partũ annos circiter . 630 . principatũ adeptus eſt.quid quod Auerroys filios/vidit Romanus Aegidius beati Thomæ diſcipu lus qui forte non amplius annis ſexaginta præceſſit Aponenſem.Hic em̃.M.ccc. tertio ſuũ cõciliatorẽ cõpilabat Aegidio ducẽteſimo octuageſimo vel circiter de functo.Sed cur moramur in remotis ſi Auerroys ipſius cõmentaria p̃legerimus/ in eundẽ librũ quẽ citat inueniemus u tiq́ in enarrationis particula in decima ſu pra centeſimã/ſemel eũ atq́ iterum meminiſſe quo tempore ſcribebat / Nã primo quingẽtos triginta/deinceps quattuordecim ſupra quingentos a Maomethis prę dicatione annos enumerat.Oppoſita huic uanitas de Artephio circũfertur q̃ ſe an nos mille & uigintiquinq́ vixiſſe dũ ſcriberet teſtetur. Quẽ Rogerius miris tollit prędconijs (vt ſuperiori libro mõſtrauimus) Idem narrat quingentis annis quẽpiã uixiſſe vnctionis cuiuſdam beneficio/ut iam minus mirum uideri poſſit Plinij te ſtimoniũ de eo qui foris oleo intus mulſo vtens centum annos ſupgreſſus fuerit. Sed iam nimis multa ne in vanis ſcrupuloſius redarguendis vani ipſi uideamur: Redeamus igit̃ vnde diuertimus colligẽtes nullã eſſe aut brutorũ animãtium aut vulgi pręnotionẽ quę aliq̃n nõ fallat/Sed neq́ prudentũ omnes quadrant cũ om̃e lumẽ naturæ prophetico lumini comparatũ crepuſculũ ſit/ne noctem dixerimus Hoc igit̃ lumẽ quod a ſancto Bonauẽtura ſuperius appellat̃ nunq́ fallit.Fallit ex terius quod mechanicæ arti tribuit.fallit inferius quod ſenſitiuæ cognitioni con gruere dicit/fallit interius quod philoſophię coaptat de ſenſu notiſſimũ qui ex ac cidẽti/ex obiecto cõmuni/ex nimia etiam erga propriũ & peculiare obiectũ diſtã tia fallitur:Sicuti apud Ariſtotelem claruit de philoſophia ipſa compertum.Cum & ipſi met eius authores ſæpe in præcipiendo & ſæpius in faciendo delirent/Siue liberales artes quæ mixtę ſunt ut viſilis muſica & Aſtrologica in alijs em̃ cur p̃no ſcas ſiue philoſophię ſpectatiuæ munera/ſeu moralẽ etiã attigeris/nam ex viſili li nea quandoq́ obtutus fallitur/Nec ſonori numeri ſemper complent aures: nec ſy dera ſtatos ad vnguẽ curſus obſeruant/quando indepræhenſi motus ſunt:Sed & rerum proprietas inmerſa materie ſcrutatores ſuos fallit / De morali uero no tiſſimum/ circunſtantias uirtutum difficulter ſeruari / quis enim prudens ſemper utitur prudentia: Quæ item prudentum prænotiones & conſilia quandoq́ non

vana: Ingens hec res volumẽ exposceret/si uel minimã eorũ: quę nouimus portionem notare vellemus: Sed neq; nostræ est imbecillitatis docere prudentiam/q̃ dei donũ est ab ortu naturæ insertũ animę/quanq; eius absolutus usus aut nunq; aut raro nisi seris ab annis. neq; pariter prudentũ errata colligere instituimus/hoc est obseruare quotiẽs qui prudẽtes existimati sunt prudẽtia duce sua munera nõ obiuerint. Sed tantũ vel ostẽdisse uel innuisse oẽs humanas prænotiões nõ semp euẽtis cõuenire/& quantũ eis uti liceat/vel de longinquo monstrasse qđ in alijs diximus in mechanicis quoq; dictũ pariter intelligi velim: Hę septẽ ab Vgone & alijs numerant̃ Lanificiũ/Armatura/Agricultura/Venatio/Nauigatio/Theatrica Medicina: Sed sint plures/sint pautiores/ neq; enim hęc ad pręsens necessaria aut opportuna discussio/De agricultura & medicina quid illius decernunt authores. an suo cum Hippocrate vniuersa medicorũ caterua nõ clamat experimẽtũ fallax: iudicium difficilæ: An cum de tẽporibus obseruãdis nitidissimus agriculturæ præceptor Columella/verba facit/monet in disciplina ruris scrupulositatẽ esse reijciẽdam atq; vt erat in prouerbio/pingui vtendũ minerua/verũ quoniã stata eorũ pręcepta/statæ regule & ex prudentia & iugi obseruatione posite/raro euenit vt fallant de quorũ prænotionibus nõnulla quantũ ad præsentem librum spectat disseremus: Agricole primũ & pastoris/mox nauigatoris ac medici aliorumq; operariorum attingentes præsagia.

¶De prænotionibus Agricolæ. Caput quintum.

i Taq; si statis temporũ & cœli regulis prænoscere prædicereq; voluerit vel Agricola/vel nauta/vel pastor/aut nunq; decipietur/ aut nõ frequẽter. Attingemus pleraq; vt idẽ ferri de reliquis iudiciũ possit: Id potissimũ curantes/vt quas illarũ artiũ scriptores rerũ causas ꝓtermiserunt vel innuamus ipsi vel subsignemus: ne aut diuina aut supstitiosa huiuscemodi ꝑsagia existimẽtur/q̃ suũ in ipsa natura principiũ obtinẽt/ quo cognito & q̃ ab ipso fluũt dignoscũtur: Ita experimẽtis ratio adstipulabit̃. Idibus Ianuarijs vẽtosam tẽpestatem & incertũ statũ expectari scribũt: q̃ de agricolatiõe præcipiũt: & ꝑcipue Columella libro. xij. q̃ etiã. xviij. Kl's februarias putat tẽpestatẽ incerte. xvij. Kl's Africũ interdũ Austrũ cũ pluuia: ita multas vł tẽpestates vel pluuios dies Ianuarij mensis obseruandos monebat/nullã afferẽs rationẽ/cur ea euenirẽt/ experimẽtis dũtaxat cõtentus. Verũ & ratio nobis ad modũ suffragari videt̃: quoniã bruma tum pene consumitur & annus extremo illo rigore deposito paulatim incipit tepescere/ & invernũ tempus inclinare: Inter finẽ autẽ rei cuiuspiã & exordiũ alterius si diuersę illæ naturæ fuerint & inuicẽ alternæq; succedãt pugna quædã oritur & cõflictus contrarijs earũ rerũ viribus inter se certãtibus. Porro hyemi succedit ver illa frigide humideq; naturę est qđ ex eis depræhẽditur q̃ parturit pene semp & parit pluuijs/pruinis/niuibus/ob solis elõgationẽ ab ea parte cœli quę nostris capitibus inminet: Veris aũt natura cũ humida calidaq; & sit & habeat in ea eẽ tẽpore iã indito corporibus animantiũ ex solis reditu ad nostrũ verticẽ in ꝓpagationẽ sobolis vniuersa concitãtur: idcirco euenit vt humor iste tepẽtior & viuificus calor gelide illi humiditati/& humidę frigiditati aduersetur/vt vincat vt obtineat illa cõtra ne pellatur ne superetur resistat naturæ ordine statuto vt inter se cõtraria si proxima fuerint altercentur & bellent/videre id in viridi ligno omnibus datur cui fiat proximus ignis: pellere hic contrariam sibi frigiditatem humiditateq; non desinit quoad materiam illam sibi ad inhabitandum præparauerit/contraq; humiditas & frigiditas ligni poros quasi fores occludit/vt excludat hostem/ qui si valentius

aggrediatur & uires exacuat cedunt aduersarij & iam patet aditus hosti: hinc ille quasi querulę & gemebūdę voces ardētis ligni/hinc humiditas victa guttatim decidens quę/ ita dixerim/ mærore confecta lachrymabunda disperit. Tepor igitur aduentatis veris cum frigida humiditate confligens tēpestates excitat & aeris pa rit inconstantiam. Venti enim ex conflictu illo generātur trahente & euocante ad se materiam sole/qui directius iam nostrū aeria ferit vnde tolluntur vapores seges nubium ventorum & pluuiæ:Sed obstiterit fortasse quispiā nō ita esse cōtendēs vt cōfligat eo tēpore exordiū ueris cū finę brumę & alias quoq̧ & eas q̄d astrolo gicas a Columella innui causas tempestatū & pluuiæ / cū enim quanq̧ nō in omnibus in aliquibus tamen mutationibus aut occidētis aut oriētis cuiuspiam signi cœlestis ue imaginis mentionem facere/vt Leonis ut Cancri/Delphini quoq̧ & fidicule non satisfacere/Itē rationem alatam particularibus illis mutationibus dierū peculiarium/ex ea enim sequi vt toties hæ fieri mutationes debeant quot inter initium & exordium temporū illorū ueris scilicet & hyemis intercidūt dies oportune obijcitur. Sed statim diluemus obiecta intersticiū illud veris & hyemis nō aliūde/ quā ex ipsomet authore desumpsimus: quanq̧ nō me latet diuersa esse temporū initia iuxta diuersa scriptorū dogmata/sicuti & varias annorū mensuras est reperi re. Sed & diuersa etiā secula de quibus Censorinus multa disseruit veterū colligēs opiniones. Monemur autē ab ipso Columella principiū ueris nō ita a rustico quē admodū ab Astronomo obseruandū esse: quoniā inquit consumpta bruna iam intepescit annus permittetq̧ clementior dies opera moliri / & postq̧ semestriū illud primū tēpestatibus annotatis percensuit: ad hunc modū subdidit. Itaq̧ ab idibus Ianuarijs quod habetur tēpus inter brumā & aduentū Fauonij / si maior est vineæ vel arbusti modus / quicquid ex autūno putationis supersit repetendū est: confinia igitur notauit vtriusq̧ tēporis/quanq̧ nec extremū illius/ nec primū omnino istius temporis diē subscripsit/exactius hoc præcedentis libri de cultu hortorum his versibus declarauit. Post vbi rhipheæ torpentia frigora brumę. Cādidus aprica zephyrus regelauerit aura. Sydereoq̧ polo cedet Lyra mersa profundo. Veris & aduentum nidis cantauit hirundo Sane siue extimū siue citimū finē principiūq̧ & brumæ capias & hyemis/conflictū etiā pugnantiū qualitatū frigoris & caloris capias necesse est/nullāq̧ omnino diuersitatē aliā inuenies/quā intentioris remissiorisq̧ pugne/siue cito finias hyemē & actutū uer exordiaris seu longū hyemi præfigas terminū/& serum etiā ueri pręscribas initiū. Vanitati autē astrologicę tam fauere nō potest Columella q̧ qui eam magnopere impugnauerit. Meminit enim eodem libro suæ aduersos astrologos lucubrationis qua inquit exigebatur id quod improbissimæ Chaldęi pollicent̄ / vt certis quasi terminis ita diebus statis aeris mutationes respondeant: cum autē orientiū & occidentiū imaginū meminit non ideo dictū affirmemus vt eas rationabiles causas aeriæ mutationis putauerit verum quia eis tēporibus mutationes ille eueniūt: Contigere etiam imaginē hāc oriri/occidere illā & sub nostrū finitorē delitescere/ ꝙ si ea significare interdū tēpe states interdū facere uelle videatur/si eū ab errore defendere voluerimus eo modo quo diximus signum eo modo causam intelligamus: vt non per se causa non per se signum/sed ex accidenti & quadā quasi cū ꝑfatione ueniæ nuncupet̄/ qđ simul tamē/ quanq̧ diuersis ex causis cōuenit & ab eadē etiam causa quanq̧ diuerse ꝓ ficiscit̄/ nā solaris motus causa est/vt diximus aerię illius mutatiōis/ neq̧ etiā ab ea abest causa q̄ fidicula occidit/& delphinus exorit̄/si recte astrologi solē ducē astro rū appellatis: si uero eū refugitis ducē & causā certe motū sūpiorē/seu octauæ seu nonæ sphæræ & mobilis primi/ non effugetis vū oibus motus inuehit̄. Vū sol ad

nostrum defertur uerticē. Vnde pariter fidicula & delphin & exoritur & vt aiūt poetæ in equore mergitur. Alioquin falsa cum plerisq͂ sensisset qui cœlū eius rei signū esse posse crediderūt cuius causa non sit/quā quidē opinionē late in quinto huius operis libro confutabimus: his de rebus ita decernentes nihil oīno a patrui doctrina desciscimus: Nam præter alia cū de solis opibus tertio cōtra Astrologiā libro differeret/has notauit causas/illudq͂ immiscuit: admonēdū esse lectorē oportere hanc tēporū varietatē ab his qui rem rusticā & nauticā scribunt ꝑ occasum & ortum stellarū fixarū denotari/vt Arcturi Vergiliarū/Hyadū cæterarūq͂ similiter nō ꝙ ipsæ sint quarū influxus cauētur/vel expectātur/alioquin nec astrologi hoc dicerēt qui ꝑ se illas præsertim nisi cardines teneant/ esse volūt inefficaces: Sed ut magistris illarū artiū illiteratis indoctisq͂ visibile signū sit quo tēpus illud dignoscatur qđ neq͂ perpetuū simul & cōspicuū inuenire melius quā ī emersu occasuq͂ stellarū viderētur. Cæterū & ꝙ tertio nobis obijciebatur/facile tollitur: Nam minime colligitur ꝓpterea quibuslibet diebus mutatiōes fieri/ quia obseruatū sit easdē aliquibus contingere: satis ēm nobis fuit rationē reddere eorū quæ fieri experimēta docuerūt. Cur autē non fiāt alia pariter: multa esse possunt in causa/Si quidē & consumpta iam sublata materies ob pluuiā frequentem: & violentior ventus alio nubes abigēs/ id potest efficere: & multa similia accidere facile est/de varijs materie condictionibus identidē ꝓscatentia: Que confirmari eternū possunt ex ijs quę ab eodē Columella deinceps enarrātur: nā sequēti Februarij mense/Calēdis inq̄t fidis incipit occidere/vētus Eurinus/interdū Auster cū grandine/ tertio nonas fidis tota & Leo medius occidit/Chorus autē septentrio/nōnunq͂ Fauonius. Sane aliunde nō possumus has diuersitates eruere/præterq͂ ex inferiori materia: Nam fidis occidēs ventū Eurinū parare nequit & interdū austrinū cū grandine. Si enim ex natura imaginis cur modo Eurū humidū ventū modo Austrū etiā siccū & cum eo grandinē frigidæ siccæq͂ naturæ suscitaret/ & nō semp eundē magis tenorem seruaret/& vbiq͂ terrarū/neq͂ ēm conuenit/vt ab eadē causa naturali qua talis est & satis patrando operi/diuersa cōtrariaq͂ perueniāt. Atqui nec grādi nisi ex materiæ condictione demittitur ipse qui paulo ante quintū & trigesimū annū excessi nunq͂ memini aut nostris in oris aut in vicinijs/Mutinensis ferrariensis/ Mantuani Bononiensis/agri vel Calendis Februarijs/vel toto illo mense vidisse grandinē/ sicuti nec post septenbrem sensisse fulmina / vel fulgura conspexisse. Romæ vero dum essem anno ab hinc septimo: tertio Calendas nouembres non nisi suspicione periculi/fulminis crepitum sensi quo icta est Hadriani moles & extima pars in tyberim & subiectos campos deiecta/sit hoc illa in regione calidiori & alia sub cœli inclinatione posita/quod nobis non accidit quibus nec tam cito accedens calefacit sol/nec tam sero recedēs frigori exponit/quanq͂ inter huius anni exordia qui a christi ortu q̄ntus supra millesimū &.ccccc. voluit/ ipso mēse Ianuario p̄ter motū terrę quo & Bononiæ multa ædificia corruere etiā violæ floruere/ Coccyx etiā & Cicadæ cecinerūt/& ordea & frumēta spicas: sed & flores & gēmas & folia arbores emisere qđ & rustici pariter & urbani supraq͂ dici potest demirati sunt: quæ quidē nullā astrologiæ arrogāt fidem / vt suo loco monstrabitur. Nūc redeamus ad ventos a sole suscitatos: qui modo nostris/modo alienis capitibus imminēs/ ex varijs terre halatibus quos ex sui natura euocat & in sublime tollit/ interdum Euros excitat / interdum fauonios: ob hæc aliquando aqueus humor euocatus in altum ex conflictu frigoris / qui superiori illa excalfacti aeris tepiditate conclusus/& ideo interpugnandum collectis viribus fortior factus coit & congelatur in grandinem: Ita & Corus & septentrio & nō nunq͂ Fauonius eadem causa Nonis

februis perflant/ pro diuerſitate ſcilicet ſublate materie/nã ſi eiſdem in regionibus
quibus pari diſtantia ſol proximus ſit/ eiſdẽ etiã ſtatiſq; temporibus/ modo ſpirat
Fauonius/ modo ſeptẽtrio furit/ille humidus & calidus/hic ſiccus & frigidus/non
ſolum fidiculæ id & leoni occidentibus quibus ſuſcitãdi ventos potentia non in-
eſt cum hominum ſint inuenta & excogitate imagines quæ ſi vtiq; ineſſet excita-
rent potius cum emergunt & oriuntur noſtro hemiſpærio/quam cum ſub eodem
merguntur & occidunt: non ſolum inquam fidiculæ id & leonis imagini / ſed nec
ipſi ſoli per ſe referri acceptũ poteſt/ſoli dico omniũ quæ i ſublime tolluntur quaſi
dixerim parẽti:Sed terre potius quæ ceu mater agenti illi diuerſos quaſi filios par-
turit & parit ꝑ diuerſitate ſcilicet vaporũ qui loco ſeminalis materiæ duci poſſunt.
Quandoq; igitur exhalationes tolluntur frigidæ & ſiccæ/quãdoq; humidæ & ca
lidæ.Solem eundẽ cœli punctũ obtinente/ hinc fit ut quo tẽpore lenis & placidus
Fauonius ſpirare ſoleba t/ eodẽ trux & impetuoſus Boreas a ſeptẽtrionibus irrũ-
pat: hic ſterilis rhipheo frigore exſiccatus & gelidus / ille humore & calore viuifi-
cis apprime fecũdus/vnde a Gręcis Zephyri nomen quaſi vitã afferẽtis obtinuit/
In quo miror Pliniũ ſicciſſimũ eum ventũ appellaſſe cum ea qualitas per ſe nõ per
tineat ad vitam cui ille maxime fauet/ vnde Fauonij quoq; nomẽ accepit/ ac vt is q̃
nobis nil minus cogitãtibus interſcribendũ excidit verſus exprimit. Qui toto ſpi
rat fœcũdi tẽpore ueris.ꝙ ſi ꝑcunctatus fueris cur modo hæc/modo illa in ſublimi
bus ſeu ſi græce dixeris meteoris materia feratur / nil recte tibi aliud reſpõderi po-
teſt/ q̃ ſi in varium materiæ fluxũ cauſa referatur cui pro mobili ſua & affectioni-
bus pene omnifarijs ſubiecta natura euenit/ vt non ſolũ a ſupremis illis corporeis
cauſis patiatur/ ſed a multis & fere innumeris infra celũ identidẽ affecta mutetur.
Sole ipſo eiuſdem non ſolũ naturæ: ſed qualitatis ſemper manente/nullãq; præter
locorũ & variorũ cœli punctorũ in ſua peragratione viciſſitudinẽ patiente/huius
calori per lucẽ effuſo cuncti indiſcriminati vapores aſſurgũt/calidi celerius ob na-
ture cognationẽ & cõueniẽtia quod Sympathie nomine ſignificari ſolet a græcis:
frigidi vero tardius & quaſi a Symboli fuerint repugnantius ex hac radice perci-
pi poteſt qua de cauſa aliquo in loco tẽpeſtas excitetur/ vigeat in alio tranquillitas
citius aliqua in regione ſtrepãt tonitrua citius per terre faciãt fulmina/nam præter
illam cuius ſæpenumero meminimus / Solis appropinquationẽ ad punctũ cœli
noſtro uertici aſſiſtens ad perpendiculũ quo vehementius ferit & remotionẽ ab
illo quo mitius irradiat : Materiæ quoq; diſpoſitio plurimũ in cauſa eſt / quæ ali-
quando mittendis vaporibus præparata & idonea/aliquãdo contumax & mini-
me conſentiens inuenitur/quæ item ob eius ꝑticulas varie affectas modo frigidas
exhallationes emittit/modo ſiccas/modo humidas/modo calidas/modo frigidas
& ſiccas/modo humidas & calidas/Mixtimq; varias & varie cõpactas. Vnde etiã
obuenit vt quæ nunc terræ & aquæ particula ad generandũ vaporẽ apta fuerit/
paulo poſt inepta reddatur contraq; ea quæ hoc ipſo momento inhabilis fuerat.
Accedẽtibus ſecũdis & inferioribus cauſis affecta mox habilis diſpoſitaq; reddat̃
Vnde hoc die magis q̃ illo/illo q̃ alio/tonitrua/ fulmina/uenti/pluuiæ/& cetera id
genus ꝓueniũt/ quorũ in meteorologicis Ariſtotelis libris crebra mẽtio facta eſt/
Ex iſtis quæ quaſi in trãſcurſu ægimus / ſolui omnes dubitatiões poſſunt quæ de
mutationibus aeris & tempeſtatibus ſuboriri queũt legẽti libros Agricolationũ:
exorſi enim ſumus a Ianuario & Februarij quoq; obſeruatiões villicas attigimus
quibus mutatiões aeris prænoſci atq; portendi Columella definit. Ita ad reliquas
diſſoluendas ſtrata videtur via / nam ꝙ Calẽdis Martijs Africus/ interdũ Auſter/
cum grandine/ pridie Idus Martias argo nauis exoriatur : Fauonius aut Auſter/

interdum Aquila spiret Nonis Aprilis: Fauonius aut Auster cum grandine por-tendatur/ꝗ Calendis Maij septentrionales uenti: ꝗ Calendis Iunij & quarto No-nas tempestas uentosa & interdum pluuia significetur non alias naturales causas asciscamus ꝙ quę supra narrate sunt: Q, item idibus Iulij tempestas/ Calēdis Au-gusti ethesię & septimo idus nebulosus ęstus expectentur & si qua eiusmodi lon-go decursu ab illo explicata pariter eodem referenda sunt/ Obseruarunt agricolę ea fieri causam minime norunt/ quia altioris hoc opus indaginis/ eam autem phy-sica ratione ipse monstraui quæ singulis huiuscemodi nō difficulter aptari potest.

¶ De prænotionibus pastoris & nautæ Caput Sextum

h Abent & pastores prænotiones suas/ habent & nautæ / nec ab illis ipsis abhorrent quibus utuntur agricolæ/ Crebris em̄ experimentis didice-runt prognostica tempestatum: quibus illi suis armentis & pecoribus/ hij & sibi & suis nauigijs consulant. Ac ne quis miretur pastoris præno tiones distinxisse me ab agricolarum præsagijs aduertat diuersas iure prænotio-nes illis competere/ quāꝙ in aliquibus etiam communicent cum diuersæ eorū ar-tes sint diuersa officia & plerumꝙ contraria. Columella quē supra citauimus non inficiatur contrarium esse pastoris propositum/ & agricolæ/ nec sine ratione pru-dentes quosdam agricolas pecoris abnuisse curam. Hę ipsę artes ab initio generis humani cum solæ essent/ duoꝙ tantum homines nati fuissent/ ut sacre littere docēt unam alter/ alius alteram coluit. Abel em̄ ouium pastor erat: Cayn autem agricola quāꝙ hic altius lateat mysterium de quo minime hoc loco differendum. Pastores itaꝙ cum agricolis & nautis in prænotione hoc pacto cōueniūt/ ꝗ omnes pariter obseruant tēpestates & ventos & pluuias/ quāꝙ diuersæ/ hic uentos illi frequenti us pluuias timent atꝙ horū alter uentos magis metuit: Alter pluuias sępius exop tat/ uicissimꝙ nota aliquando cōmutant. Igitur de pastoris & nautæ prænotioni-bus non nulla disputemus: Lunam illi obseruant freqūēter ex qua cientur tempe states & uenti pro diuerso eius ad solem habitu & configurationibus uarijs qbus magis & minus terrena patiūtur lumine ille magis minus ue subiectā materiam af ficiēte. Vnde alia ratio plene/ alia silentis/ alia cornicularis/ alia nouacularis/ alia di-uidue. De hac obseruatione agricolationis etiam scriptores præceperunt/ præser tim Varro & Plinius/ quāꝙ ille pauca/ neꝙ hic plurime qui etiam tantū abfuit ut superstitioni astrologorum hac in parte faueret/ ut aliquo in loco naturæ in dicta persona clamauerit: Cur sydera queris rustice: Iam te breuiore somno fessum præ munt noctes: Ecce tibi inter herbas tuas spargo peculiares stellas. & iterum / dedi ecce tibi herbas horarum indices/ & ut ne sic quidem tuos oculos a terra reuoces/ helitropium ac lupinum circūaguntur cum sole/ cur etiam nunc altius spectas ip-sumꝙ cœlum scrutaris: habes ante pedes tuos ecce uergilias/ in certis eę diebus ꝓ ueniunt durantꝙ fœdere syderis huiusce: Ve℞ tota fere varronis & plinij lunaris obseruatio paucis constat/ ut decrescente scilicet luna frumenta metantur cedātur ligna/ tondātur oues & capilli/ verres/ iuuenci ędi/ arietes emasculentur. noua luna supponantur oua/ calcentur musta cum luna sub terra/ seminaria cum supra est fi-ant & si qua similia/ horum autem omniū sicuti & tempestatum & uentorū quæ in lunam referuntur/ causa est luminis eius multitudo & paucitas. ea em̄ natura calo ris ut cum debilis est humiditatem non moueat aut trahat/ cum adauctis uiribus fortior factus fluere faciat eoꝙ potentius quo ille potentior: quāꝙ fieri potest ut tantū inualescat ut eam quā fluere faciebat humiditatē penitus consumat quo fit

ut tum exficcet non humectet. Lune uero calor utpote ualde tenuis haudvnq̃ ex ficcat humefacit potius fed diuerfe. quo eñ plus habet luminis plus efficit humidi tatis/nã ex multitudine luminis multitudo profluit caloris: Igitur poftq̃ luna ple na fuerit donec femiplena eft humectat magis/minus uero immo quodammodo deficcat cum ea quæ ex illa deriuabatur ceffet humiditas dum proxima fit ad folis congreffum: quippe quę tum lumine ea ex parte qua nos fpectat deftituatur/qua re rectę luna decrefcente prænoffe potuerunt & nautæ & paftores & agricolæ q̃ ceduntur ligna duratura effe/tum enim ędificandis nauibus/ftruendis cafis fabre faciendis armentorum ftabulis materia paratur quæ humiditatis copia/ob demi nutionem lunaris fyderis deftituũtur defendũturq̃ ob id magis a carie cuius ma ter & alumna eft humiditas putredinem paffa: prænouerunt item paftores fi luna lumine deftituta oues totunderint fore ut citius lanam promant/cum illa adoleue rit/fi eadem filente frumenta metantur & calcentur mufta/prænouit agricola con feruari ea & perennare diutius/eadem in omnibus ratio/quãq̃ ab illis minime co gnita fed experimentis comperta/minus eñ tineæ & blattę quę de humore fcatu riunt infeftant grana cum ficciora fuis in cellarĳs congefta fuerint: & mufta inno centius a marcore feruantur/Sicciora uero funt quemadmodũ fupra fignificaui mus fi luna decrefcente metãtur calcenturq̃: Siquidem cum luna (& quę in granis uigebat) decrefcit humiditas corruptioni obnoxia & vuaceus humor excrementi cius redigitur ad temperiem. Humiditatis item effluxus quia caftrandis animali bus timetur: ideo qui idipfum efficere cupiunt ficcam lunam expectant & ficcum etiam per fe anni tempus quare in autumno ficciori alĳs tẽporibus caftrari uitu los iuffit Hefiodus. Sationẽ autẽ plantationemq̃ profpere fieri prefagiunt/Si ado lefcentis lunæ tempus expectetur tum eñ femina atq̃ radices largiore humore fę ta velocius adolefcunt. Crefcente igitur luna humidi fit acceffio/decrefcente immi nutio. Verum nec lumen eius folum/fed & motus quoq̃ ad augmentũ & decre mentũ operatur quo circa/dum a folari congreffu difcedit/donec media illumine tur plus humiditatis & caloris demittit in terras/q̃ cum tantũdẽ luminis poffidẽs ad congreffum tendit. Illic eñ lumen augefcit/hic deficit/Illud uero fortaffis hoc lo co examinare oporteret: quod ab Ariftotele in libris de animaliũ generatione di citur/tempora uidelicet decrefcentis menfis humidiora & frigidiora effe/ quæ uti q̃ res non congruere modo/fed aduerfari eis quæ fupra diximus aperte cogno fcitur ni dubitationẽ hãc & uere & docte. Io. patruus in tertio libro aduerfus aftro logiam cum alĳs plurimis diffoluiffet: docens duplicẽ effe humiditatẽ: aliam quæ uitæ magis conueniat/cuius fupra mentionem fœcimus: Alteram quæ ab elemen tis fit/uiuidam illam magis fucculẽtiorem atq̃ fœcundiorẽ haberi: Hãc uero aque am ni falutarem excrementiciã/illam cum luna crefcente pariter crefcere / uel quæ fcilicet in corporibus præerat facta fluuidior/uel uiuifica magis beneficio lunaris caloris: Sic apud Ariftotelem ex lunaribus incrementis echinnos & id genus ani malia pleniora fieri & uberiore lumine fœta vitalius incalefcere melius concoque re atq̃ inde fucculentiora euadere: Hanc autẽ excrementiciã humiditatẽ crefcere/ decrefcente luna: Humiditatem inq̃ ab elemẽtis prouenientẽ inferioribus: q̃bus luna minus refiftat & debilitata calore & fub finitorẽ maxima noctis parte demer fa: Hinc eodem Ariftotele auctore fluere menftrua plenius propinquãte nouilu nio eodemq̃ tempore tolli uapores multos ad pluuias effundendas quibus fieri ut & crefcente luna/& decrefcente alię atq̃ aliæ fluuiant humiditates/crefcẽte bo næ & uiuidę/decrefcente aũt excrementicię: Ex ĳs quæ diximus reddi etiam cau fa poteft uentorũ & imbrium quæ de lunæ afpectibus cum fole prænofcunt atq̃

pronunciant. Cum e͞m silet expectãtur uel uenti uel pluuię frequenter. Nota ratio est: Insolescit e͞m & tumultuatur fluxa illa & excrementicia humiditas cum ad solis congressum luna propinquat: nam eius lumine præmebatur dirigebaturq́: atq́ (ut ita dixerim) perficiebatur. Siquidem apud Aristotelem luna principium est quasi alter sol quãuis minor/ & ad omnes generationes perfectionesq́ conducit: qua de re Hippocrates quoq́ in libro de octimestri partu scripsit eam cum plena lumine esset conceptibus utilem haberi & in mare & fœmina fœcunditatem iuuare almũ igitur sua natura lune lumen uitale/ fœcundum non frigorificum (ut rudes astrologi fabulantur) sed cum tristiori humiditati luna non resistit ruptis illa q̃si frenis exorbitat: & quãq́ uentorum ac pluuię & tempestatũ sol causa est/ nõ ob id sua tollitur lune proprietas ut suo minus officio defungatur/ Nã ut Aristoteles docuit/ ambo sunt principia frigoris atq́ caloris: facit e͞m Sol per totum annũ hyemẽ & æstatem: idipsum facit luna per mensem/ non autem eodem modo solis accessu æstas fit recessu hyems/ cum inter cancrum semper & capricornum obliquo circulo feratur. A luna uero increscẽte luce fit æstas: & decrescente hyems. Dũ e͞m illa cum sole congrediẽs lumine spoliatur/ hyemẽ dicitur afferre & frigefacere ob id quod a nocturna frigiditate minus tuetur nos q̃ cum lumine plena radios suos eiaculatur in terras: Suscitantur & post plenilunium uenti ut scribit Proclus causa in lunam referri potest: adiecta nihilominus condictione materiæ/ nam tanta luminis intentio cum re aliqua potest conuenire iusta portione: quæ cum alia nõ cõueniet modo/ sed aduersabitur. Sic uarie obseruationes de luna natæ/ & cum litterarum monumentis/ tum memoria frequentissime reposite: tam & si in nouilunio & plenilunio plurimũ tempestates excitẽtur/ nam altero tẽpore excessu altero defectu luminis fit: quare in utroq́ prudenter nauigationibus abstinẽt. In solẽ quoq́ suspecti nautici dies plurimi referuntur/ vt februarij sextus. xij. xv: xvij. xix. xx. Martij primus. vij. xv. xvij. xix. & xxv. Aprilis quintus. vi. vij. xij. xx. Aiunt enim his diebus magnas ęquoris mutationes suscitari uel ad tranquillitatem/ uel ad tempestatem quare si in luminis lunę portionem cuius mox recordati sumus referre nolumus/ referamus in solem a quo secundũ sui ad nos accessus recessusq́ momẽta & maris & corporum oĩm dispositio mutat̃/ aliam trahamus causam ex aqua cum non sit ab re suos habere posse periodos oceanum quibus moueatur quẽadmodum nostri corporis humores habent: Sunt & alia tempestatum pręsagia quibus rustici/ pastores/ nautæ diuinare vulgo uideantur/ eruditis autem coniectari: dicta e͞m ut Fabius Quintilianus ait. Coniectura a coniectu. i. directione quadam rationis ad ueritatem earum partem congessit Plinius/ partem tractabimus & rationem causę/ quã perinde non explicuit subsignabimus/ ut eodem pacto examinari cætera facilius queant. Tempestates itaq́ quo nomine grandines procelle & alia similia intelligũtur multis prænoscunt modis rustici/ nautæ/ pastores si oriẽtẽ solem pallidum aspexerint/ hybernam pronunciant grandinem/ ratio in promptu est palliditas illa ex multitudine terrestriũ hallatuũ/ euenit sc͞do in sublime tracti regionem illam orientalem & altiorem occupauerunt. Vnde & sol ex oriẽs uaporibus circũfusus apparet: palliditas uero crudæ & minus concoctę materię habetur indicium/ hoc est frigorificæ nec salubriter humidæ quare ubi solis radijs in sublime lata coaluerit & una coierit constipataq́ fuerit/ nulla iniuria tamen hyberna grando ijsdem scilicet qualitatibus conflata prænunciatur concauus oriẽs pręcedit pluuias inquit Plinius. Item uentos cum ante ex orientem eum nubes rubescunt/ q̧ si & nigrę rubẽtibus interuenerint & pluuias ratio præsto est ex eadẽ natura petita. Harum enim rerum causa ex eisdem hallatibus concitur/ ob dẽsitatem

enim humorum concauitas illa/humorum inq; exhallantium qui magis ad orien-
talem partem trahũtur cum ea cœli pars dignior & potentior habeatur / qui uero
uel crudi nimis & repugnantes magis prę ſua etiam multitudine fuerint ui tenuis
caloris & trahi non poterint & potentem illam uim & calorificam magis inſequen
tur. hinc etiam gemmæ & aromata & animalia quæ ualidiorem calorem exigunt
ut generentur vt uiuant ad orientem & auſtrum producuntur: Ex humorum igi-
tur denſitate ibi conglobata id euenit: nam cum a ſole ſupra finitorẽ delato ea im-
pellitur cedit & fluit in pluuiam: venti uero ex rubore nubis pręnũciantur cum ea
de quibus generantur uenti materia minime ſpiſſa & aquea quẽadmoduum quæ
pluuias parit & grandines: aeria igitur magis & rarior: ideo facilius ad ſublimẽ il-
lam puri ætheris regionem appropiat/quapropter & concolor euadit quadã qua
ſi participatione naturę: hinc rubor nubis ex qua uentorum turbines identidem
perflant. At ſi alterius nubis nigrior acceſſerit/etiam pluuię ratione iam poſita hic
puto ni fallor omniũ reddi ratio poteſt/præſagiorũ ab oriẽte ſole tempeſtatum/&
ex colore pallido/rubro item / & nigro & ex utriſq; dimidiato. Aduerſa his ſigna
tranquillitatis indicia haberi poſſunt ratione contraria: nam ex oriente puro mini
meq; feruente diei ſerenitas prænoſcitur/& ſi circa occidentẽ rubeſcunt nubes fu-
ture diei ſerenitatem pollicẽtur/ꝙ ſi ſol circulo cingetur in exortu / uẽtum p̄dicunt
ea ex parte qua ſe orbis ille diuidit: Ego circulum uentorum fore præſagium pu-
to ex ijs clarum eſſe quæ diximus/ea autẽ ex parte qua ſe aperit/id nullũ præſagi-
um exiſtimo/cum uerius tum perflare cœperit q; flaturus expectetur / Portio eñi
illa circuli minor quæ iam diſperijt: indicat materiam illam fuiſſe reſolutam in uen
tos tam & ſi forte non ita uehementes ut a nobis ꝑſentiantur / cum uel remotiores
ſint uel om̃ino altiores quã ut auribus percipi poſſint/uerum hęc de ſole ſatis ſun
to/lunæ deinceps aliquot præſagia colligamus ſi ea cum fuerit quarta & puro ni-
tore exoriens fulſerit/ſerenitas deſignatur ſi rubicunda uenti/Si nigra pluuię por-
tenduntur/eadem quæ in ſole ratio ex terrenis hallatibus erui poteſt: qui cum a ſo
le euocantur non depelluntur a luna/in eius autẽ quaſi nouilunio excitantur ma-
gis lumine ſcilicet minus potente/quã ut a ſua eos facie pellant uel alio ipſi diffugi
ant/aut diſſoluantur & euaneſcant: cur uero nigror pluuiæ rubor uentorũ indici
um ſit iam explicauimus: qđ item in quinta obtuſis cornibus pluuiam erectis & i-
feſtis uentos minetur/de uaporũ condictione prouenire putamus/obtundi nãq;
uidentur cornua ex impurioribus hallatibus & groſſioribus qui facilius uertũtur
in pluuiam/erigi uero & turbinari ex tenuioribus & purioribus arbitramur qui
aeream ſcilicet magis naturam ſapiunt atq; ut difflentur & diſpergantur aptiores
multo ſunt/cur uero hoc magis quinta q; quarta aut ſexta moliatur ĩ materię por
tionem/ut ſupra oſtendimus referendũ eſt. Cæterum ꝙ eius ex cornu ſeptentrio-
nali acuminato & in mucronem porrecto rigidum illũ uentum pręſagiant/ex infe
riori auſtrum coniectentur/non aliunde profluit. ea eñi ex parte perflant qua ſub
lati tractiq; ſunt: quare ex ſeptentrionali boreas/ex inferiori auſter expectandus:
Mucrone uero & acumine porrectũ ſe cornu illud oſtentat / quoniã frigidior illa
natura & durior in acutũ deſinit/vnde faſtigiata turbinataq; grando & glacies aq
lonis alumna. Ex ijs alia quę de luna pręſagiuntur ſoluere in promptu eſt: qm̃ de
colore/iam de figura/de luminis portione docuimus: Ita de orbe uel uno uel pluri
bus quemadmodũ ſupra de ſolis circulo ſtatuendũ: fallor niſi certæ regulæ tradi-
tæ ſunt quibus duci cauſæ queant omniũ quæ de ſole & luna petũtur ſingula nõ
perſequimur/tum quia minime nos urget neceſſitas occupatiores alijs in rebus/tũ
ꝙ ex ijs quaſi uniuerſalibus quibuſdam poſitis ſtrata uidetur & expedita via ad

enarranda reliqua quæ si minutatius explicare uoluissemus plures libri hoc ipso implendo negocio satis non essent. Mittimus & reliquarū stellarum præsagia & terrenorū ignium quorū plurima ex eis quæ docuimns liquere possunt: pars leui or est ꝙ ut nostram exigat curam. Præterimus quoqꝫ multa & quadrupedium & auiū & pisciū prognostica cū eorum non difficulter erui possit ratio per ea q̄ secū do & tertio huius libri capite disseruimus. Ad monēdū aūt lectorem uolumus cer tam quod & innuimus supra prænotionē ex ijs non semper capi & in rebus supe rioribus illis a contagio & peregrina iniuria sepositis cum multa frustretur mate riæ contumacia/non apta semper uel ad euocantes solis radios surgere/ uel postqꝫ surrexerint/aut cedere pellentibus illis/aut euanescere dissoluentibus / tum multa cœli astrorumqꝫ sator a se peti quandoqꝫ uult quę alioquin ministrę naturę demā darit. Scribit beatus Ambrosius in libro hexameron: cum ante aliquot dies fuisset sermo de pluuia quę fore utilis diceretur expectatam illam de Nouilunio nullum tamē himbrē nisi ad p̄ces ecclesiæ demissum ut nouerimus non de initijs lunæ eū esse sperandū/sed de misericordia clementiaqꝫ saluatoris. hic em̄ quāqꝫ posuerit sy dera in signa & dies & annos/non tamen ut Augustinus ait astrologos taxans in signa quę obseruare uanitatis ē/sed qualia nautæ & huiusmodi artifices obseruāt nec incerta adeo signa apud hosce quin eius ꝓuidētię nutu cū uoluerit frustrētur.

¶ De prænotionibus Medicorum Caput Septimum

P Ossunt & medici ex obseruatione luminariū de futuris ægritudinibus citra superstitionē non nulla prænosse: possunt & ex quattuor anni sta tis temporibus præsagire/ possunt & ex corporū affectionibus uel sa nitatis uel ægritudinis euentū præsignare/ quicquid ultra porrigit̄ na turę metam egressum superstitionis tangit confinia / cum enim aeris nos ambien tis condictio plurimū demutetur/ex accessu ad nos solaris corporis & recessu ex incremento & iminutione luminis in luna qua parte nos afficit fit ut ex illis conie ctentur multa & operētur hinc incidendas uenas præcipiunt crescente luna qui bus tēporibus uiuida magis uirtus & succulentior corporis habitus uetant cucur bitulas ne quia trahunt illę ebullientibus & expansis per initia mēsis humoribus plus forte ꝙ oporteat euocaretur materia: non id incisione periculū cū non ea tra hantur/sed expellātur humores ita fit ut nostri corporis humiditates modo fluant modo refluant/modo exsicentur & cōstipētur/ modo diffundātur atqꝫ lasciuiant uarie. s. affectis humoribus ob ītermediū aera quē cœlesti illo lumine & calore cō stat afflari non particulari lunę influētia ueluti frigidę qualitatis auctrici ut astro logi somniant: contra quos quinto nobis libro disputandū: quos non solū Ioānis patrui rationes/non Aristotelis auctoritas/non alia pleraqꝫ refellunt/ sed ipsę quo qꝫ Alexander in solutionū libro displodit/afferens lunam calidā quidem ex se/ sed quodāmodo ex accidenti uariare naturā pro diuersis ad solē schematismis/ diuer sa igitur luminis intentione diuerse aer afficitur/qui cum sæpenumero & amittat̄ sanitas & amissa recuperetur: Ideo prudenter quoqꝫ a medicis inter sex illas præ ter humanū corpus cōsiderandas causas/aer ipse reponitur: quattuor quoqꝫ anni tempora ob eas qualitates quæ in singulis eorū quasi in proprio regno ius dicūt/ plurimū spectant/uel ad sanitatem uel ægritudinē in communi denunciādā. Nā qꝫ ex humiditate atqꝫ calore tempatis q̄bus præcipue qualitatibus uiget uer eius temporis sanitas indicatur: eas enim potissimum exigit uita quæ humido calido qꝫ seruatur atqꝫ in illis suam quasi sedem posuit Autumnus contra plurimū insalu

ber oppugnantes illis qualitates/nam ſiccitas atq; frigiditas quibus pollet aduer⸗
ſę dubio procul ſunt uitali humido atq; calori/æſtas uero & hyems / hæc humida
& frigida/illa ſicca & calida/alteram utraq; obtinet qualitatem noxiam/ſalubrē al⸗
teram quare ambæ poſt habentur ueri in ſanitate pręnuncianda/& præualent au
tumno quãq; frigus hyemis & æſtiua ſiccitas autumnalibus qualitatibus intentio
res habeantur.Sed enim proprias quęq; morborum ſignificationes habēt.prędi⸗
ci eñ poteſt uerno tempori craſſaturam uitiliginem/quæ ſcilicet ſumma cutis pe⸗
tat ob humores ea parte anni redundantes/æſtate mentagrã quę de ſicciore & acu
tiore materia proueniat.Autumno lepram inuaſurã quæ de atra bile ſcaturit/hye
me lentigines quę de frigidioribus humidioribuſq; ſuperfluitatibus prodeũt: p̃⸗
dici hęc inq; poſſunt/ſed nõ quibuſlibet recipi corporibus ſed male affectis & ad
peregrinas ſuſcipiendas iniurias idoneis/ita & alia pleraq; de temporum qualita⸗
tibus/deq; ſolis & lunę uel inter ſe uel ad nos ſchematiſmis uel configurationibus
præſagiuntur/non aliter tamen q̃ affecto ab iſtiuſmodi cauſis aere ipſo quo ual⸗
lamur & identidē uelimus nolimus afficimur:Sic plura tum Arabum/tum Grę co
rum medicorum cõmunia prognoſtica in huiuſmodi cauſas iure meritoq; referũ
tur:ſic & apud Ariſtotelem in problematis non nulla uiſuntur/de corporeis quo⸗
q; condictionibus multa uel uitæ uel mortis languentis ſigna ducuntur / Sed uel
omnia uel plurima in hoc conueniũt ut quę in decũbente ęgro condictiones uide
rint quibus dehoneſtari cadauera conſpicuũ ſit/ea futuræ mortis indicia p̃noſcãt/
contra quę ſani corporis honeſtamenta ſint/in ægro depręhēderint ſalutis prę ſen
ſiones putent.Ita apud Hippocratē in prognoſticis particulis: Apud Cornelium
Celſum in ſecundo de medicina libro legere datur atq; colligere: Ex græcis unũ/
ex latinis alterum præcellentiſſimos ambos elegimus:græcos uero Arabũ turba
maximę ſequitur:aliqua hoc capite ſignabimus & uitæ & mortis & ægritudinum
ſigna & quorum cauſas neſcimus ab alijs explicatas/eorum nos rationē afferre cu
rabimus ut in cæteris iter ſternatur/tam & ſi Hippocratis prognoſtica Galenus ex
poſuerit/ſed ante Galenũ Cornelius qui quãq; ſequutus Hippocratē nõ nulla eti
am uel a ſe uel ex alijs congeſſit:Hippocrates igitur præcogni turo prædicturoq;
medico pręcipit ſcrutandam ægri faciē/concaui oculi/frigidę aures atq; contractę
arida frons/color uiridis/plumbeus niger & ſi qua eiuſmodi cadaueris ſigna dep̃
henſa fuerint mortis uicinia denũciauerint ni prę ſertim aut uentris ſolutiones aut
uigilię aut ieiunia prę ceſſerint:ita ex corporis quoq; poſitione plurima trahit p̃ſa
gia non aliũde manantia q̃ de cadaueris ſimilitudine:contraq; bonã ſalutis ꝓmit
tit ſpem ex colore/ex poſitu corporis alijſq; cõdictionibus nõ nullis quę ſanis cõ⸗
ueniãt/nec ſolũ mortis & ſalutis in ægris prognoſtica uerũ & inſtãtis infirmitatis
ſigna nõ nulla memorię prodita ſunt quibus conijci poſſit indiciũ futurę aduerſæ
ualitudinis.Signa inq; nõ modo ægrotantibus proxima ut ſi grauiora ſint mēbra
ſi calor prę ter conſuetudinē intētior/ſi grauior ſomnus/ſi tumultuoſa ſomnia.Sed
ſi aliter quoq; ſe corpus habuit q̃ conſueuit/neq; in peius tantũ/ ſed etiã in melius
id Cornelius celſus inter prima ualitudinis aduerſæ ſigna conſtituit.Nanq; ſi ple⸗
nior quiſpiam & ſpecioſior & coloratior factus fuerit is ſuſpecta habere bona ſua
debet/cauſam elegãter ſubſignat/quę inquit quia neq; in eodem habitu ſubſiſtere
neq; ultra progredi poſſunt fere retro quaſi ruina quadã reuoluũtur/quãq; peius
eſſe ſignum affirmat ubi aliquis contra conſuetudinē emacuit & calorē decorēq;
amiſit/quoniam in his quę ſuperant eſt ait quod morbus deuiat/in his quę deſunt
non ē quod ipſum morbũ ferat.Alia ſubinfert prognoſtica quorum alioquin cau
ſam nec innuit quidem nos ueſtigabimus:Quale inter alia ſi animus marcet/ ſi lo⸗

qui & moueri piget: si saliua plenum est os/si genua quasi fatigata sunt. Primũ em̃ vt nobis quidem uidetur de putridis humoribus prodit/ qui aduersæ valitudinis initia sunt/eorum item multitudo corruptioni obnoxia loquẽdi mouendiq; diffi-cultatem affert/multitudo saliuę stipans ora, fluentem nimio plus humorem desi-gnat & aqueam illius naturam subindicat destillantem magis & ad cõprimendos corporeorum spirituum meatus præcipitem/fatigata genua & totius lassitudo cor-poris quod signũ etiã ab Hippocrate notatur in aphorismis: de humoribus eiusce modi originem trahere possunt/qui loca iam petierunt ima & inter iuncturas q̃d-dam quasi dissidium posuere fluctibus illis nimio plus & neruorum compagem debilitantibus. Sunt & suæ singulis morbis notæ/quibus & timor & spes conijci iure optimo possit/Sed medicinam nullo pacto docere hoc libro instituimus mõ-strare tantum uolumus prænotiones naturales medicis conuenire easq; de lumi-narium calore & de aere ab illis affecto diuerse quidem & præcipue secũdum va-riationẽ quattuor anni temporum erui posse/deq; ægroti condictionibus peti/ tũ in vniuersum ad uitam & mortem si decubuerint/tum ad ægritudinem si sospites fuerint/Tũ demũ ex singulis morbis singula presagiri commode posse

¶De promiscuis prænotionibus naturalibus Caput Octauum

r Erum illud quoq; dignum consideratione: nõ modo artem quamlibet suas prenotiones habere verum misceri illas inter se adeo vt ex frequẽ-ti vsu & crebris admodum experimentis quisq; sibi promiscue & indi-scriminatim aliquas vsurpet/& modo cum medicis/modo cum pastori-bus/modo cũ fabris/modo cum lanarijs/modo cũ militibus in prænoscendo cõ-municet. Apud antiquos de sole lunaq; præsagia passim trahi solebant. Vnde & dominus Iesus apud Matheum Saduceis & phariseis exprobat tanq; ex vaticinio prophetarum sui aduentus signa non deprænhenderint. Nihilominus futuræ sere-nitatis & tempestatis indicia de cœlo coniectarentur/ facto inquit uespere dicitis serenũ erit/rubicundũ est cœlũ. & mane hodie tẽpestas. rutilat em̃ triste cœlũ. Idẽ apud Lucã turbas reprehendit: quia tẽpus eius nõ probauerant & cognouerant sicuti ex nube oriente ab occasu/uenturũ nimbũ/& austro perflante futurum estũ deprænhendebant/hec de his quæ ad pastoralẽ & rusticam spectant quæ om̃ibus pene communia/sed & quotumqueq; reperies qui ex bellorum usu non præno-uerit Martiũ thoraca: militaremq; Galeam minus cessuram hostilibus ictibus & aduersum impetus duraturã/quæ tam & si tenuior & leuior sit/nobiliori tamẽ tẽ-peratura polluerit. quis etiã non ueteranus miles: sed fartor & lixa in exercitu nu-tritus/ex flexu hastarum dum cõfligere acies occipiunt/non prenouit stare uicto-riam ea ex parte qua constantes cernit hastas / & fugam inminere & cedem qui-bus nutabunda pila tremulis in manibus conspicatur effeminatum animum in-dicant collidentes se eiusdem aciei lanceę/uel minorem omnino disciplinam quã ut conflicturis conueniat. Atqui multi & fere omnes passim quãq; non medici putridam febrem mox inuasuram prænoscunt / si rigescunt extrema corporis membra / si subtrahitur & quasi submergitur. pulsus / non deest illis experimen-tum a quibus alioquin causæ notio longissime abest / quæ pertinet ad eruditos. Petunt enim corporei spiritus cor / quasi arcem propugnaturi / in qua thesaurus uitæ repositus illis uero utitur anima ueluti ministris in obeũdis uitæ muneribus qui quãprimum eo contenderint extrema corporis a quibus migrauerunt ipsi ri-gescunt/illuc stipati a noxijs uaporibus quod supantijs male affectis exhalãt pre-

cordia tuentur/nec discedunt/quo ad uirtus facta potentior igneam illam qualitatem ex putridis humoribus effumātem omnino restinguat. quiuis item e medio prænouit perennare magis uestem ex ea intextam lana quæ de britanniæ insula uehitur/quā quæ de transpadanis uelleribus cōficietur/propterea gallica lana. ita enim eam appellant in omnium est labijs qui uestes emunt: causam tenent pleriq; ignorant multi: longior & interior est Britānica/ideoq; textrinis fracturis minus obnoxia/& nodis quoq; absolutior est: quapropter maiore ui opus est ut pānus dissuatur. Mirandulani uenatores nostri pestilentiam ouium prænoscunt/& earū pastoribus prædicunt viciato leporum Iocinnere inspecto/& ne credas Aruspisci nam edoctos procul hoc illis ab omni superstitione/nam præter id quod experiētia comprobat naturalis etiam ratio consentit: nanq; ex ijsdem herbis & lepores & oues nostro in agro uescuntur quæ aut ex grandine & alijs etiam causis noxie infici quandoq; solent: Venatum igitur euntes dum capti lepores reportantur domū ablatis intestinis purulentum iecur conspicati de morituris ouibus ferūt prognostica/quę paulo post cōprobat euentus: Siquidem quę in leporibus tabefacta humiditas nondum occidit oues præocupat non sua sponte degentes: Vnde & q̄ minus firmę & saniei putredíniq; generandę aptiores cateruatim appetunt. Sunt & præter hęc multifaria prognostica quæ inter confinia naturalis superstitiosęq; prænotionis locari queunt: Nam ex affectione nimia & amore in aliquem/uel futura nobis promittuntur bona uel sæpe formidātur mala & inter suspiria cræbra prædicuntur: Hinc puto apud Statium scriptum de Achillis matre: Nec uana parentum Auguria expauit uitreo sub gurgite remos: quāq; enim thetidos fabula ē non ab re tamen ut vir alioquin doctus huiuscemodi prænotionem subindicare uoluerit: potest in his occultus instinctus naturæ fortasse non nihil potest & ipensius ludificare nos spiritalis dęmonum improbitas/Ita de moribus hominū ex facie & reliquis corporum lineamentis prædicere superstitio est/nō solum sacris litteris interdicta: sed ab Satyro etiam taxata: vnde illud frontemq; manumq; prębebit uati/non nihil etiam naturalis causæ latitare potest: quā ab Aristotele cognitā credamus eo in libro qui physionamia inscribitur si tamen legitimū titulum putauerimus: a natura enim non abhorret ut affectionibus corporum quędā animorum affectiones consentiant ut si in corpore aliquo: exempli gratia: bilis rubra & sanguis præ alijs humoribus dominata fuerit ad hilaritatem hic magnopere propensus euadat/at cum hilaritate plurimū abutuntur homines ad luxus/& comessationes & res uenereas factum est ut pronunciatum sit qui tali tēpatura fuerit ad quā tales oculos/tales crines consequūtur uenereis incūbant/ cum nihil minus tamen ad oppositam uirtutem eadem possit tēpatura inclinari. id est ad laudes cœlestes ad iubilum de diuina contemplatione trahendum: Sed de ijs tum latius cum aduersus astrologiam quinto libro/& aduersum Chiromātes libro sexto disputabimus: Idem Aristoteles ex Platonis ingenij præcellentia Conijcit nullum ei per similem futurum: vnde in elegijs ad Eudemū cecinit. Nulla ferēt talem secla futura uirum. Tot igitur de naturali prænotione in uniuersum/deq; multifarijs illius speciebus & affectionibus & exemplis pariter quę pauca pro multis attulimus dixisse sat fuit. Nūc dādo opera est/ut uniuersam supstitionum caterua eliminemus

LIBER QVARTVS DE SVPERSTITIOSA PRAENOTIONE IN VNIVERSVM: ET PRECIPVE ADVERSVS DIVINATIONES OB APERTA FOEDERA DAEMONVM.

¶Quis ordo deinceps seruandus. Item quid Superstitio sit Caput Primum

p Ostq̄ igitur de prænotione in vniuersũ primo libro disseruimus: eamq̄ in suas cõstituimus species: Et secundo de diuina. Tertio de naturali q̄tũ deus nobis & studiũ cõtulit disputauimus / sequẽs ẽ ut de sup̄stitiosa curiosaq̄ disputemus quo & p̄missa & ordo ser- uẽtur: Demũ quo pacto internosci diuina a naturali/hę q̄ a super stitiosa & curiosa queant pro uiribus ostendendũ ẽ. Quarto itaq̄ libro quẽ sumus exorsi/& tribus qui deinceps de sup̄stitiosa prędnotione tractabi tur: Si em̄ sup̄stitio omnis dæmonẽ habet auctorẽ uarieq̄ dęmonibus se ob futu- rorum habendam notionem homines mancipẽt aperto/occulto/& quod ex ipsis conflatur extremis medio modo. De aperto prius mox de reliquis agendum: de curioso postea genere & de regulis dignoscendi propositum exequemur: In hu- ius autem libris exordijs de ipsa superstitione non nihil discutiendũ: qua & aper- to & occulto & medio diximus modo/aberrantes homines abuti. Licet autem pri mo in libro de ea cõpluria dicta sint ita postulante & prope exigente materia: tum cum illam ipsam a religione secreuimus/pendereq̄ a pręnotione falsa superstitio nem docuimus/sicuti vera & vnica religio/a uera atq̄ diuina prænotione pende- bat/ac tum cum prænotionis ipsius genera subalterna distinximus/eorumq̄ spe- cies insinuauimus/nihilominus locus hic efflagitat ut quid sit superstitio/ & quot eius species habeantur exacte magis atq̄ ex proposito declaremus/de quibus po stea singillatim disputandum. Superstitionem igitur vitium dicimus oppositũ reli gioni/nec naturæ quæ religioni famulatur consentaneum. Religio ipsa cum mora lis virtus & sit & habeatur/oppositis clauditur vitijs/quorum alterum excessu/ al- terum defectu damnatur: quemadmodũ late ab Aristotele in ęthicis ad Nichoma chum uideri potest: cum de uirtutibus ipsis quas uitia circũstant & quasi sepiunt mentionem habet: docens habitus eas esse consentaneę rationi/delectos & collo- catos in medio uitiorum. Religioni igitur & id uitium quod irreligiositas appella tum est & superstitio hinc inde adiacent ut em̄ illa sua impietate freta nil colit/ita hec impendio uel id colit cui non debetur cultus/uel si id quod colere cõuenit ue- neratione prosequitur/a debito tamen & pręstituto abstinet modo alio qui nõ cõ uenit subrogato. Fit igitur ut dei cultũ exhibeat superstitio/ aut ei cui minime de- betur/aut alio scilicet modo q̄ oporteret/ut colligere possimus uitium eam esse re ligioni aduersum excessuq̄ damnatum.

¶De speciebus Superstitionis Caput Secundum

e Ius species uitij habentur plurimę/quas & recensere/& quãtum ad sum ptum pertinet negocium refellere operepræcium est/ Ex obiecto duo in primis trahi atq̄ constitui possunt Subalterna genera/quæ alias sub se continent species/aut enim uero deo exhibetur cultus / modo tamen præpostero atq̄ damnato qui uariari plurifariam potest modis ipsis indebitis at- q̄ peruersis mutatis: aut ipsa quæ dei ueneratione digna non est creatura colitur Et hic quidem in multas findi partes potest/Si diuini cultus ordinem & fines con siderauerimus quos superstitio ipsa peruertit. Itaque si reuerentiam debitam deo

atq; exhibendam spectabimus ad quam primo dicimus instituitur cultus ex ad uerso exurgere & oriri cernemus idololatriam / quæ creaturæ eum tribuit cultum qui debetur deo / si dei erga homines consilium instructio doctrina perspicietur (: equum enim ut ab eo qui colitur deo hæc expectentur :) diuinatrix fallacie & prænotio superstitiosa prodibit / quæ in multa scindetur. Hinc enim diuinatio falsa prophetia/diuinatrix Astrologia/auguria/milleq; insanię / De quibus & latius & peculiarius in progressu agẽdum/ q; si humanorum actuum directio desiderabitur fluens ab eius dei qui colitur institutis : tum superstitio quę præpostero incedit gradu/ obseruationes uanas malasq; adinuenit / ut ligaturas / uerba q; rebus quibusdam adnexa / ignotos characteres incantamenta noxia / & quæcunq; ad prophanam damnatamq; pertinent magiam quæ mirabilia dęmonum ductu opera pollicetur. In ueri igitur dei cultu pernitiosum habetur quid / cum p ipsum exteriorem cultum falsi quidpiam significatur / quod bifariam contingere potest/& ratione rei significate cui signum minime respõdet ueluti cum futurum ostenderetur quod factum est in quo perfidi iudęi pernitiose delirant/& ratione q; illius qui colit & instituta diuina peruertit:Falsi enim crimine plectendus esset/ qui signum quo suos uti princeps ministros uoluit/alio subrogato peruerteret & alienum aut aduersum pro uero atq; legittimo promulgaret. Vnde nec inmerito cuidam placuit superstitionem tum esse cum humanę traditioni nomen religiõis inderetur/Superfluus item alia ex parte habetur cultus ipse/non quidem conside ratione absolute quantitatis/cum quicq; tam magni facere queat nemo/quod minus eo non sit quod debet illi qui se fœcit atq; constituit. Sed proportionis perpẽsione euenit:quoniam id omne est superfluum quod fini suo non quadrat & iusta proportione respondet/alio uergens labore casso/nec ad finem ipsum recta semita conducens:hoc nomine damnari potest/quicquid sumitur laboris in deo colendo/frustra autem id contingit cũ id quod agitur uel ad ipsam dei non pertinet gloriam/uel ad erudiendam non spectat mentem uoluntatemq; inflammãdam / quo magis in eundem ipsum cultu interiori perferatur/uel in affectibus prauis frenandis domandisq; non prodest/uel probate per uniuersam ecclesiam cõsuetudini refragatur/ex secũdo genere cultus qui creaturę impeditur/ tres diximus oriri species:Idololatriam/superstitiosam prænotionẽ/uanas noxiasq; obseruatiões: De prima aliquid in præsentia dicendũ:quandoquidem ex ea superstitiosa prænotio q; dammodo fluxisse uidetur quę peculiariter cum omnibus suis partibus speciebus ue singulatim & pręsenti & sequentibus libris confutanda. eius em eliminãdę gratia de superstitione eiusq; speciebus differere cœpimus/ut ipsa sola superstitiosa p notio diligentius atq; cõmodius refutaretur/Dein obseruationes uane : prophanaq; magia explodetur quę non secus a superstitiosa pręnotione q; hęc ab idololatria pendere putatũ est/quã mox cõfutari sumus. Prius tamẽ de supstitionis speciebus particularius adhuc Sed ex Io. pici patrui institutione differemus

¶De speciebus superstitionis ex institutione Io. pici. Caput Tertium.

S Olebat Ioannes picus patruus noster supstitionis diuisiones afferre alias/q; ij quos imitati sumus inuexerint/illud supstitiosum esse decernẽs qd neq; humanum esset neq; diuinum/naturã excipio inferiorẽ cuius quodãmodo finis homo est/ex hoc fieri ut superstitiosa omnis ars iure contemneretur/irrideturq; a philosophis tanq; irrationalis blasphemaretur & interdiceret a theologis ueluti dæmonica. Merito igitur relinquenda cui diuina om

nia humanaq; reclamarent/quā confutaret ratio/damnaret experientia/ punirent leges/diuina prohiberet auctoritas. Demū illud subinde nectebat / quēadmodū scientia omnis bona uel a deo uel a ratione. Ita ab illis superstitiosa degenerās / uel a dæmone/uel ab irrationali phantasia deriuaretur/ Iustaq; hec sibi pportione respondere. Siquidem irrationalis phantasia in minori mundo proxima natura ē rationi:sed minime illi obediens:sic deo proximā esse angelicam dæmonis naturam q; contumax est & suapte sponte rebellauit. Vnde illi ex sectatrici turbæ ab ariopagita Dionysio phantasia irrationalis tributa est: Differre autem docebat superstitiones/cum a diuinis/tum humanis/tum inter se/siue rem factam seu faciēdi modum spectaremus/quod attinet ad rem ipsam ab humanis dirimi / quoniam multa promitteret/multa procuraret/quæ ius aut studium hominum præstare nō posset/A diuinis autem quod illæ bona/hęc mala & nequissima moliretur/quod vere spectat admodum eo ab utrisq; differre q; vi dęmonica & phantastica operaretur Inter se uero separari superstitiones ac diuidi instar humanæ doctrinæ quam scilicet perperam ęmularentur/& ad eas analogia quadam & proportione scanderēt: Notoria ars /ars Bulaphiæ/ars Artephij logicę responderent: Diuinatio/ Theoricæ/Practicæ magia illa scilicet mirabilibus patrandis dedita. Cæterum ex quo futurorum contingentium cognitio soli deo per se competeret superstitionis proprium esset illam polliceri: Diuinationis autem partes ex rebus in quibus exercebatur colligebat/si cœlo abuteretur astrologia prodibat/si elementis pyromantia Geomantia/Aeromantia/Hydromātia: Si animalibus/Auguria Auspitia & similia/si hominibus/Necromantia & sternumentorum & ominum ludibria / Si dæmonibus phialæ nugamenta vnguium circi & id genus noxia deliramenta/ quæ nos quoq; in operis progressu confutabimus: quoniam ille aduersus superstitiones pauca admodum scedis commiserat/præterq; aduersus astrologiam duodecim libros quos post eius obitū publicauimus. Quapropter uolumini huic meo de rerum pręnotione/parum ęmolumenti ex illius operibus poterit accedere/prę terquā in libro quinto qui dē disputationibus eius aduersus astrologiam pene cōflabitur/Hęc autem paucula notare hoc loco placuit: sicut & in septimo libro non nulla uerba recensebuntur ut eius mens aduersus omnes superstitiones pcipi queat/& q; flagranti animo subuertere illas animo destinauerat. quod aptius etiam patefiet si concesserit omnipotens ut imposita cum hinc tamen quibusdam uoluminibus alijs meis postrema manu. Demū quæ imperfecta ille reliquit opera possimus absoluere videbit opinor ætas nostra/unde miretur/unde sibi plurima commoda capiat: quod paulo post futurum spero. Primo eē sua emisi/deinde q̄ mea sunt/postremo quę communia utrisq;/hoc est quæ sua iuuenta & adiutamentis q̄busdam nostris & quadam ceu paraphrasi cōplexa sunt edētur. Hoc genere psalmorum commentaria & alia cōplura quorum in libellis meis de studio diuinę & humanæ philosophię mentionē fœci/sed iam aduersus idololatriam ut ordo libri postulat & promisimus disputandum

¶ Aduersus Idololatriam Caput Quartum

I Dololatriam igitur qui uocabuli proprietatē & cōpositionem aduerterēt seruitutē idolorū hoc ē simulachrorū spectrorū similitudinū significare putarēt/& qdē apostolo cōsentaneę: dicenti Idololatria q̄ ē idolorū seruitus: hāc cœlo/stellis/dæmonibus/hominibus tribuebāt: Sicuti eē uerus deus sensibilibus quibusdam signis/sacrificijs laudibus colebāt/facta ipsius cultus translatione ad creaturas/eas postea figuris q̄busdā & imaginibus quas uo

caruntidola præſentabant: quibus ſupſtitioſus huiuſmodi cultus exhibebatur. Quapropter cultus creatori debitus/datus creaturæ & eius adorandę prophana noxiaq; inſtitutio vno idololatrie nomine recte nuncupata ē. varie tamen atq; diuerſe eiuſmodi peruerſus atq; damnatus cultus inductus ē/ nanq; alij ſimulachra conſtituebant arte nepharia quibus ineſſe nō nihil diuinitatis putarūt/ aliquibus effectibus cōmoti quos malignus ſe dęmon inſinuans excitabat/quos eñ pellicere non potuit dæmon ad impietatē ut diagorā/prothagorā/epicurū alios impulerat ad ſuperſtitionē eos & ad idololatriam maxime nocentiorē eius partem ſpeciemue cōpulit/& figmenta colenda ſuggeſſit:nec uno modo nāq; thure & frugum primitijs non contentus & hoſtias popoſcit & victimas:nec brutorum ſolum ſed aliquando hominū(qđ fecere olim carthaginenſes & ipſi athenienſes / aliquando Lacedemonij item Rhodij Romani atq; alij:nec plebi ſolum idolorum pſuaſit cultum malignus ſathan/ſed & ipſum ter maximū Hermetē in hunc errorem pepulit Alij non ipſis imaginibus/ſed eis quoꝝ erant imagines creaturis cultū exhibebāt atq; hi trifariam inter ſe diuidebātur:alij nāq; homines ipſos quorū idola uenerabantur deos putabant:Sic Iuppiter/ſic Saturnus/ ſic Mercurius / ſic alij dij crediti ſunt:fuere hi reges qui uel potentia uel ingenio uel doctrina & artiū inuētione inter rudes populos excelluere/quo factū/ut ſiue ob admirationē uirtutis / ſiue ob adulationem/ſiue ob ſuſcepta beneficia cœli ceperint/& defunctis eis erigi ſimulachra:Putarunt eos alij in cœlum conſcendiſſe & cognominas ſtellas eorum aīas haberi Iouem Saturnū Mercurium Solem qui & Apollo dictus/ & Lunam q̄ diana appellata:alij eas uenerati/ob ſplendorem eximiū & curſum /Vnde græci Theos nomē a thein deduxere ut apud Platonē in Cratylo conſpicuū & ab ęthin quoq; deriuari:Hinc apud nos dei nomen fluxit quāq; nōnulli a απο του δεου quod græce Romane timor dicitur latinū dei nomen tractum uelint.Sed & demones q̄ q; ipſi non quia ſapientes/ſed ꝙ dimęnin/hoc eſt terrere ſolent appellatos probat Euſebius/eorum autē planetarum nomina dęmonibus aptata multis inuenimus Vnde in dialogo ſuo Seuerus author non inelegans Iouem & Mercurium demones Martino uiſos prodit & hunc illi magnopere fuiſſe infeſtū tradidit:Sic & mercurius homo/& ſtella mercurius/& dæmon mercurius/ quibus omībus diuinum cultum perperam tribuerunt/alij mundo/cuius animā deum opinabantur eſſe & omnibus eius partibus uenerationē exhibendā putauere / in hoc & grecorū aliq & latinus Varro peccarunt:alij uero quemadmodū in platonicorū monumentis liquido uideri datur/& apud ueteres theologos & ip̄m Auguſtinū in libro de ciuitate dei aduerſus multas eiuſmodi inſanias diſputantē quem poſtea & diuus Thomas & alij poſteriorū theologorū ſecuti ſunt autumabant deo ſummo cultū deberi/poſtea ſecundis dijs & deinceps cœleſtiū corporum animis inter ſe aūt non omnino hac de re & ſacrificijs platonici conſenſere:uarie itaq; & nepharie idolis præbebatur diuinitas ab hominibus qui alia putarunt ad phyſicam theologiam/ alia ad fabularem/ad ciuilem alia pertinere/Sed omnia uerius ad damnatā ſpectāt ſuperſtitionē quę aliquando etiā a Cicerone in libris de natura deorum concinne detecta eſt.Hanc idololatriā in authorē non ſatis certum referri poſſe opinio eſt:ſunt qui putent Achaimi exilio eam quaſi de longinquo ortum duxiſſe:Alij a prometheo:Alij ab Iſmaele cępiſſe affirmant/alij a Nembroth gigante/alij a Nino Beli filio Aſſyriorū rege traxiſſe primordia putauerunt:quando hic patris imaginē/ille ignem non ſolum coluerit/ſed adorare cōpulerit alios:Referunt alij cultū idolorū in Syrophanē ægyptium qui ob filij mortem doloris leuādi gratia defuncti ſimulachrū conſtituerit:alij dixere deorum ſtatuas a thelechinis primo fabricatas/Alij

alia finxisse ꝑhibentur & plures pro deis coluisse. Iustinus philosophus & martyr
in libro gentium admonitorio orpheum πο λυθεοτιτου: magistrum uocat quem
forte ita nuncupauit ꝙ thracas ipsos cerimonias colendorum deorum edocuerit.
Athenagoras atheniensis philosophus in eruditissima illa oratione ad Marcū Au
relium Antoninū: & Aureliū cōmodum cæsares dum christianorū legatione fun⸗
geretur/ita de Orpheo & dijs gentium inter alia dicit/quę nos quoquo modo uer
timus in latinum. Orpheus autē nomina ipsorū primus inuenit / & generationes
enarrauit/& de ijs quę ab unoquoq; acta sunt disseruit/qui a gentibus creditur ve
ram theologiam tradidisse/queq; Homerus eis in rebus quæ maxime pertinēt ad
deos secutus est: quāobrem & Iustini philosophi & martyris & Athenagorę eius⸗
dem philosophi pariter & christiani/cuius etiam insigne extat opusculū de resur⸗
rectione mortuorū/cōuenire sententiæ uidentur deorū pluriū cultum ab Orpheo
monumentis traditum/ꝙ si ita est non mirandū si etiam auctore Ouidio in Meta⸗
morphosi ille thracum populis primus fuit auctor amorem in teneros transferre
mares: Audiui olim a probatissimo & in litteris præcellenti uiro uitia illa se pluri⸗
mū sequi & impia coniunctione fouere/ut uitium contra fidem ueram unius dei:
vitio illi quod naturæ aduersatur fędo glutine copuletur: cuius rationē perquiren
ti mihi & mecū reputanti occurrit primū apostoli auctoritas ad Romanos scribē⸗
tis. Id em̄ ab eo clarissime videtur exprętsum. Nam postq; idololatrię crimen dete
status est, subdit eos qui inquinati illo fuerant in passiones ignominiæ traditos ita
ut fœminę in fœminas & masculi in masculos turpitudinem operarētur. Occurrit
& ratio ut scilicet ordine naturæ perperam inuerso dei colendi ordo dissipetur cō
traq; hoc effracto ad naturam demoliendā præceps sit & facillimus lapsus: Nec
Adriani cæsaris exemplū longe abest/quando fędo est Antinoi captus amore/ob
idq; mortuo illi & diuini honores designati & cognomina vrbs parata composi⸗
tis etiam & ementitis oraculis ut Spartianus/ut ex nostris Athanasius. Aure. Pru
dentius Eusebius alij prodiderunt. Sed & in ipso lunæ circulo ementita sedes ex⸗
cogitata: ut scribit Tacianus aduersus gentes & innuit Prudētius quando ait illū
cœlesti sede locatum. Sed quid non idololatrę/nō uani astrologi fingere potuerūt
quando inter monstra plurima quibus cœlum mendaciter referserunt & Ariadnę
coronam: Sed & Berenicis crines Ptolomei sororis & coniugis Conon mathema⸗
ticus adulando confinxit / Deinde Calimachus & post eū Catullus & Hyginius
fabulando rettulerunt atq; cæsaris quoq; thronū auctore Plinio inter sydera collo
carunt. Redeuntes igitur ad idololatrię originē dicimus Iustinū ipsum quāq; plu⸗
ralitatis deorū magistrū uocet Orpheum non eundem tum primū asseuerasse/qn
in primos homines idololatriam ille in uniuersum rettulisse uidetur eodem ī libro
pro admonendis gentibus edito eodem inquā quē supra citauimus queq; in no⸗
stram e græca lingua cōuertimus cuius & Eusebius in historia/& beatus Hierony
mus in libro de uiris illustribus honorifice meminerunt piget mirum in modum
tot præclarissimorū auctorū libros dispersos & pene euanidos quos antiqui theo
logi nostri familiares habuerunt/ Gaudeo ꝙ non nullos etiā qui minus olim noti
fuerunt inuenerim quos & hic & alibi quandoq; citaui nec querere desinam ingē
ti illorū præconij amore perculsus ingentibusq; uirtutibus excitati/in illis em̄ tum
eloquentia tum eruditio/sed coruscantis ardor fidei & christi amor pro quo non
nulli eorū libentius fuderūt sanguinē ꝙ atramentales litteras papyro crediderūt.
Sed ad idololatriā abijciēdā reuertamur ad quā moti homines sunt progressu tē⸗
poris partim ex ueri dei ignoratione & contemptu/partim amore prauo & uehe
mentiori/ad reges/ad parentes/ad filios/quorum uenerabātur imagines & temere

ob susceptа beneficia inter deos reponebant: cum in uerũ deum a quo omne bonum fluxit semper & fluet eadẽ accepta minime retulissent: quanq̃ eorũ multi faciendum esse id non ignorassent: partim etiam q rudibus populis de peritia diligẽtiaq̃ artificũ in expoliẽdis lignis atq̃ lapidibus tum admiratio erga fabrefacta exornataq̃ simulachra tũ ueneratio simul oborta est. Sed hæc oĩa iuuit consũma uitq̃ malicia dæmonũ qui eos quos amauerãt pro dijs coendos suggerebãt/ut in Antinoo supra narratũ Hadriani seruo/ut in ipso etiã Hadriano qui nõ solũ Antinoo Lucio Ceionio plotine defunctis vrbem/statuas/ tẽpla/basilicã/ sed sibi etiã viuenti tum Aram in Europa/tum in Asia tẽpla dedicauit/ ac eousq̃ profecta est Romana superbia/ ut in usum ueniret imperatorũ etiam scelestorum consecratio & inter deos publica tralatio quod apd' historiographorũ plerosq̃ cõuenit: Hinc etiam post elatum funus e rogi cacumine sicuti narrat Herodianus qui execrandam illam consecrationẽ monumentis rettulit mittebatur aquila quæ sacrilegam superstitionem apud vulgus confirmaret/ ea uero templa frequentabant/ postea maligni dæmones & se in idolis colendos exhibebant/deos mentientes & responsa de futuris pollicentes/sanitatesq̃ ac mirãda pleraq̃ hominibus in eruditis opera ostentantes / hinc & succubi & incubi dæmones quod nec theologi nostri negant/presertim Augustinus & Thomas: vt hinc facile quispiam suspicari posset/ tot olim deorum filios creditos/tot Nympharum dearũq̃ & hominum concubitu nuncupatos heroas non fabulis tantum fictos/sed dæmonum vel succuborum vel incuborum opera factos fuisse/quanq̃ ut ipsi recte decernũt theologi non dæmonum ipsi sed hominũ filij fuerint quorum semine abusi essent maligni ipsi dæmones in uiris uel fœminis libidine decipiendis/dei tamẽ illi vel deæ credebantur a gentibus cœlestes/terrestres: Sed & maritimi/& fluuiatiles/& montani/Hinc panes/ hinc siluani illi/hinc Acheloi/ Cyrenes/Thethis/Napeæ/ Dryudes/ Oreades/ & si qua eiusmodi nomina poetis gentilibus celebrata & ementiti numinis donata: quæ sibi dæmones imponi gestiebant/ut pro dijs colerentur: ut hinc etiam recte psalmographum cecinisse cognoscamus: Omnes dij gentium dæmonia/quos toto opere prius Moses fuerat persecutus / ĩmo per Mosen deus / vetans hebræo populo peculiariter delecto cultum illis omnino exhiberi: & apostolus Paulus/ ut est apud Lucam in actis apostolorum/cum Athenis expectaret incitabatur spiritus eius in ipso videẽs Idololatriæ deditam ciuitatem/qua de re illos redarguẽs inquit: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosos vos video ad superstitionẽ quidam spectat vitium Idoli colendi / teste Augustino secundo de doctrina christiana libro cum scripsit/Superstitiosum esse quicquid institutum ab hominibus est ad faciẽda & colẽda idola uel pertinẽs ad colendum tanq̃ deum creaturã partemue ulla creaturæ uel ad consulationes & pacta quædam significationum cum dęmonibus placita/atq̃ fœderata ad quod genus ligaturas pertinere decernit/de quibus nobis in sequentibus pertractandum: q̃ autem nõ solum diuinis eloquijs eorũq̃ interpretibus aduersetur idolorũ cultus: Sed & ratiõi quoq̃ ipsi facile ostẽdi potest/cum nullo pacto rationi sensuiq̃ cõmuni conueniat/ ut id præbendum seruo sit/quod soli & summo debetur principi deo/cui omnis creatura serua subiectaq̃ est/ At inquient consentaneũ esse ut superiores excellentioresq̃ ueneremur/ excellere autem & præstare hominibus seperatas illas mentes & orbium siue animas siue motores/quin & dęmones ipsos quos nunc etiã plurimos(prohpudor) consuluisse compertum est: sed falluntur cum ob id nõ sequatur/ ut idem illis qui deo debeatur cultus/cui eximia/ & supra quam dici potest ab alijs exaltata veneratio debetur. Non nihil utiq̃ putassent si uti nos credimus sensissent qui sanctos

angelos & beatas aías vti deo ꝑpinquiores honoramus optamusq; ab eis & petimus/vt deum ipsum omnium principem & dominum nobis concilient/ sed nihil omnino dixerunt/ & damnabilius sensere/ cũ prauos dęmones pro bonis angelis coluerint/& in hoc antiquorũ etiã philosophoꝶ pleriq; peccauerũt:qui ut inquit Augustinus eadẽ sacra cũ populis recipiebãt/& de suoꝶ deorum natura ac summo bono diuersas cõtrariasq; sententias in scholis personabant. Quid:q Seneca ipse sanctissimis moribus inter Stoicos creditus aperte aberrauit inquiens: Adorabimus vt & meminerimus eiusmodi cultum magis ad morem ꝙ ad rem pertinere. Exterior enim cultus cũ interioris signũ & sit & habeatur nõ secus damnandus est si interiori nõ quadrat & conuenit. At ille iure meritoq; culpãdus esset qui exteriora verba/ quę signa sunt verboꝶ conceptuũ ve animi aduersa oppositaq; proferret eis quę in animo gereret qui litteras quoq; eorũ verboꝶ indices aduerso more ꝙ suscipi soleant delinearet/eisq; vel animi sui conceptionẽ/vel ordinarium verborum sonũ rite concipi opinaretur/ ꝙ si forte contenderint sacra ipsa & cultum ad summũ illum qui pręesse alijs opinabantur deum fuisse referenda/facile reuincentur: nanq; vt mittam/ ꝙ vulgus eorum hac de re ignarum fuit illud sane in aperto est/ in cerimonijs illis multa pacta honesta minus ꝙ ut mediocribus hominibus exhiberentur/ nedum aut bonis spiritibus/ aut deo & spirituũ & corporum principi agebant in templis & sacris quę in lupanaribus agi dedecus etiã inquinatis hominibus putaretur/a deo spurca/a deo obscęna/eorum sacra & cerimonię. Mitto uiuentium hominũ hostias & cędes a dijs ꝑ sacrificijs petitas/ & ab gentibus pro falsa religione cõcessas: Pretereo in theatris decantata suorum deorum/adulteria/cedęs/bella/lites: Pretereo vsurpatas sibi de futuris predictiões/responsionesq; in quibus multos fallebant/multa proferebant ambigua/ vt ab infamia se falsi vendicarent. Multa aperte mentiebantur/multa suadebãt mala de quibus antiqui & gręci & latini theologi/& ex posterioribus aliqui satis abũdeq; disseruerunt: & orbis olim insanias ostenderunt: a quibus christi virtute & sue legis beneficio mundus resipiuit. Pretereo sectas varias dæmonum/elementorum/ hominum colendorum inter se varias atq; pugnantes: propterea aduersus eas nihil vltra a nobis agendum: Reliquæ igitur superstitionis tractandæ/confutãdęq; species/& in primis superstitiosa prænotio/cuius eliminande gratia de indebito vnius dei cultu deq; idololatria & alijs ipsius supstitiõis speciebus ægimus/dein magicas obseruationes debellare nitemur. quæ ab ipsa plurimum superstitiosa prænotione dependent/sicuti ipsa ex idololatria aut initiũ aut incrementũ traxit. Nec incongruum videtur si dixerimus de idololatria superstitiosam prænotionẽ posse quoquomodo pendere/deq; prænotione superstitiosa idololatriã: seq; ipsas alterne mutuoq; fouere/ tametsi primo libro de falsa duntaxat prænotione superstitionẽ dependere affirmauerimus/cuius idololatria species est. Sane de superstitiosa quoq; prænotione dæmonum/idololatriã hoc pacto fluxisse considerare poterimus/vt illi quo pacto maluerint coli hominibus significauerint mendacissima impostura/de qua in sequentibus disseremus. De idololatria quoq; fluxit supstitiosa prænotio: vbi enim in templis/ in antris/ in simulachris sedem quasi & regiam sibi praui dæmones delegerũt dementes & ignaros homines multifariam deludebant atq; fallebant superstitiosa prænotione/ quæ & ipsius superstitionis & prænotionis species est/ & alias quidem multas sub se continet: de quibus agendum priusq; ad ultimam superstitionis speciem/quę in obseruationibus magicis consistit explodendam descendamus.

De speciebus prenotionis superstitiose. Caput Quintum.

a Lia igitur superstitionis species/ de qua peculiariter agendum a nobis quanq; ut cōmodius absolutiusq; confutaremus/ multa de superstitiōe in vniuersum: aliisq; eius partibus (proxime diximus) in multas scindit species partes ve/ quæ tam hoc ipso q; sequenti libro refellentur/ postea quæ ab his pendet obseruatio magica eliminabitur: & expresso & suppresso cū demonibus pacto & quod de ipsis cōstituitur extremis medio superstitiosa deriuari prenotio potest: expressum pactū Augustinus intellexit: quod cum demone ineunt aperte necromantes & huiusmodi ceteri familiaritate demonum delectati/ occultum vero atq; suppressum cū se ingerit demon superstitiosis hominū prenotionibus: quāq; hoc ipsi nō aduertant & norint. Medium vero nos dicimus quod de vtroq; conflatur & coalescit/ de quo septimo huius operis libro tractabit cum de supstitiosa magia disputationē habebimus/ quæ partim ad expressum/ partim ad suppressum pertinet foedus: sed nec illi hoc peculiare. Multa enim sunt quæ ad alterutrū pertinent & a nobis quādoq; sub alterutro/ quandoq; fortasse sub altero numerabunt reiicienturq;. Cum extrema cognoscent/ facile quod ex ipsis conflatur mediū sese insinuabit. Itaq; si aduersi deo demones consuluntur respondeātq; palā & aperte vel inuocati/ vel minime citati/ sed suapte malicia assistētes/ pacto id expresso euenisse dicetur/ & falsa hinc prophetia prosiliet & diuinatio magna ex parte: nam de suppresso etiam pacto ipsa diuinatio depēdet/ quod fiet manifestū cum de illius speciebus agetur/ falsa ꝑphetia diuidi in tres partes potest: de triplici eorum obiecto pendentes/ aut enim quæ reuelāt hominibus ipsi demones suapte ea sponte & natura cognoscūt/ aut ex reuelatiōe superiorꝝ demonū/ aut ex bonis spiritibus erudiunt/ quare alia erit species q̄ a natura petita/ alia quæ a bonis angelis insinuata/ alia a superioribus inmissa demonibus ut sequenti capite declarabitur. Diuinatio vero quæ a persis allata credit apud gētes/ olim varie desumpta est atq; a multis probata. Nos autē diuinationē cū dicimus rem statim ꝑphanā noxiamq; intelligimus. Siquidem & beatus quoq; Hieronymus Micheam prophetā interpretans decernit diuinationē nō nisi in malam partem accipi debere vniuersamq; eam ex operatione demonū vel occulta vel manifesta prouenire decernit: huius species recensebuntur repellenturq; omnes adeo ut vel singulatim confutatas agnosci poterit/ vel si qua numerū censurāq; latenter effugerit oculos fortasse nō manū latuisse cōprehendetur: quādoquidē aut occluse erunt in illis quæ palā reiecte fuerint: aut sub aliarū nominibus appellationibusq; repulse. Cōmunicāt enim sepenumero sibi vicissim nomina superstitiōes huiusmodi. Sed nec vna etiā contente plures quādoq; sibi appellatiōes usurpāt. Hanc gentes in multa partiebantur genera/ nec inter se omnino cōsensere: Nostri distinxere aliter/ ut in huius operis progressū manifestabitur. De prophetia igitur sequēti capite/ mox de diuinatione disseramus/ atq; inter disputandum quæ inter se conueniant quæ differant ostendemus.

De falsa ꝑphetia & eius speciebus Caput Sextum

i Nter superstitiosas prenotionis species quæ ab expresso cum demonibus pacto defluunt falsam prophetiam posuimus/ quam diximus trifariam posse diuidi/ cum demones ipsi/ aut quæ reuelant norunt/ ipsi per inditas species/ aut a superioribus discunt demonibus/ aut a bonis eru

diuntur spiritibus. Sic & falsi possunt prophetæ diuidi: aut enim ipsi quandoq; a bonis erudiuntur spiritibus/aut a malis qui vel ea quæ falso prophetę reuelant/ a bonis ipsi hauserunt: & id bifariam: aut enim duntaxat manifestant quæ spirita/ li eorum naturæ sunt cognita: aut quæ a superioribus edocti sunt. Primi generis Balaam habitus est/cui dominus dicit̃ fuisse locutus/ ut sacro scribitur libro Nu/ merorum/quanq; ,ppheta esset dęmonũ & Ariolus: quod nomẽ quanq; alij alias interpretantur. Ecclesiastica tamẽ decreta putãt ab eo deductũ q; nepharias circa aras idolorum preces emittebant: Pari pacto de Sibyllis dicerentur quorũ ex li/ bris tametsi ad varias quandoq; impellerentur insanias romani ut apud alios ple rosq;/tum apud Zosimum visitur/cui multa citantur carmina gentiliũ superstitio ne plena. Plurima tamẽ christi mysteria pręcinebant/quandoq; demoniacæ igno ta naturæ eius vero Sibyllę vel Erythreę vel Cumanę opus heroicis scriptũ versi/ bus ita mundum erat idololatrię scęlere/ita christi pręconia declarabant: ut visum Augustino sit eum ad ciuitatẽ dei pertinere/ dum eius decimũoctauũ librum per scriberet. Varia tamen varij sensere/ut ,p cedente opere patefiet: varietatis causam attulisse putauerim eorũ quandoq; in vnũ congesta volumina/ut cũq; fuerit/quæ ad gratię mystica spectabant: Eruditos etiam adeo aliquos ex gentilitate iuniores theologi fatentur/ tametsi alijs in rebus eosdem dęmon fallere potuisset: ut narrat Henricus ex Assia: qui tamen fœminis is numeris prę maribus datũ arbitratur: q; infirma mundi eligere deus consueuerit: qua de re philosophos supernam veri/ tatem celasse illum & fœminis cõmunicasse: euenisse quoq; interdũ putat ut effati quępiam fuerint/quę exacte alioquin nõ perspexissent. Sed enim fieri potest ut & ipsi falsi prophetę ex dęmonũ inspiratione vera pręd icant: q̃nquidẽ & ipsi etiã dę mones ex oraculis vera interdũ respondebant. Multa enim sciunt vi naturæ/ quæ reuelare possunt/alioquin hominibus incognita. Natura enim superiores sunt ho minibus & intellectu ,pspicatiores subtilioresq;: multaq; edoceri a spiritibus bo/ nis queunt/quæ ipsi a deo hauriunt. Nec eis hoc mirandum videri debet: qui ver/ sati sunt in lectione gentilium: quandoquidẽ cum alibi/tum apud Vergiliũ in ter/ tio Aeneidos legisse possunt harpyiam æneę: nam sic ille fabulatus est vaticina/ tam fuisse ea quæ ab Apolline ipsa: ille a Ioue hauserat/ ita enim dixisse illã fingit. Accipite ergo animis atq; hæc mea figite dicta: Quæ phœbo pater omnipotens/ mihi phœbus Apollo prędixit. vobis furiarũ ego maxima pando: ordo enim insi nuatur haustę/ quãdoq; veritatis a malis vatibus/quem Maro ipse sicut prius Ho merus/ Plato alij fecere/ queadmodũ Iustinus martyr Eusebius alij probãt/ex he/ brea fortasse disciplina ,pcepit aut ex his qui res hebręas in ęgypto didicerunt suo ipse ingenio deriuauit. Legimus enim cum alia tum illud in sacris litteris Balaam Ariolum aliqua vera mysteria reuelasse ipsumq; dei colloquiũ expetiuisse/ nã di/ uinæ prouidentię ordo ineffabilis qui malos etiam & falsos quandoq; & bona & vera promulgari voluit: Vnde illud vulgatum compleri conspicitur. Omne verũ a spiritusancto esse: & quanq; ipsi fallere cupiant veritatem nihilominus/ut vendi/ bilius fiat mendatium/quandoq; proferunt: quam inuiti etiam sępe pronunciant/ & ab hominibus dei virtute coguntur effari vera cum alioquin sua ipsi sponte mẽ tirẽtur/ & hinc inter falsos verosq; prophetas discerniculum in signe prodit: quod veri lumine illo de quo supra diximus collustrati vera effantur semp/falsi nõ sem/ per falsi sunt/quia illi a spiritu & lumine veritatis semper/ isti nõ semper a spiritu & tenebris falsitatis instruuntur. Vtitur enim deus etiam malis ut bonis inde utilitas eueniat: tum ut fiat veritas credibilior manifestiorq; cũ ex aduersarijs hostibusq; confirmatur/tum ut hi qui dęmonicis oraculis addicti sunt/veritate ab eis etiam ,p

mulgata/ ad eam pure atq; integre ſuſcipiendam facilius perducantur/ ob hanc cauſam factum multi putant/vt Sibyllæ ipſæ quibus multa habebatur fides agētibus de vero deo de chriſti myſterijs plurima ꝓmulgauerint/ac dęmones de chriſto interrogati vera reſpōderint & multa in eius laudem protulerint: quod etiam noſter acerrimus hoſtis Porphyrius aperte multifariamq; fatetur:quod & alias tetigimus & apud Euſebium & antiquos alios theologos fuſius conſpici poteſt.Sane poſſunt homines nulla aut malorum aut bonorum ſpirituum afflatione futura effari vel mendatio decipientes nihil ſcilicet edocti eorum quæ pronunciant vel a ſuamet ipſi phantaſia decepti/putantes omne id ſe vidiſſe quod aut cupiunt/aut timent/vana & delira ſomnia pro veris oraculis deſumentes/ quibus de rebus ſuo loco:id eſt ultimo huius operis libro diſſeremus. Falſa igitur prophetia erit quocunq; modo eueniat/ ſi falſum pronūcietur.Et falſus propheta qui de futuris pronunciās vel mentiť vel falſum profert/niſi id ſtatim correxerit/quod ideo dicimus quia fieri aliquando poteſt/ & olim factum eſt ut proprio ſpiritu propheta dicat/ aliquando minime clare ſecernens/a propria ve id cogitatione eueniat an a diuina inſpiratione profluat/quemadmodum Nathan Dauidi/ quondam reſpondit/ de conſtruendo templo Hieroſolymis:Sed ſi ueri ij prophetæ fuerint/alterum cōſpicietur.aut enim mox correcti recantabunt/aut deum id dixiſſe non contēdent. Siquidem uel id ꝙ incuria quadam negligentiave admiſerunt/ſtatim explodent/ uel a ſeipſis id non afflatu aliquo protuliſſe depręhendetur / deo ſcilicet aſiſtente/ necullo pacto patiente ut falſum pro ueritate ab eis prodeat:quos ſuę ueritatis p̄cones inſtituit:& quibus ſæpe internitiem minatus/ ſi ſuas cogitationes tanꝗ diuina iuſſa hominibus ſuſcipienda expoſuerint.Proprię autem & exacte falſus propheta dicetur/qui ſciens & nolens falſa profatur:ſicut & hominē falſum nominat Ariſtoteles in quinto libro primæ philoſophiæ qui falſas rationes ſpōte prompteꝗ deligit.Illud autem animaduertendum fieri poſſe/ut qui veri ſunt prophetę falſi putentur nulla ſua culpa:ſed audientium interpretantiūq; vel ignorantia vel malitia ut ultimo volumine declarare curabimus:cum vel futuræ conditio rei/vel tempus alio excipitur modo ꝗ a deo & propheta promitur.Cæterum non ſecus falſa prophetia continget ac veram diximus euenire ꝗtum ad gradus modoſq; ſuperi influxus hauriendi pertinet/per ſomnum videlicet/per vigiliam/per corporeas & ſenſiles notas/per imaginarias formas.Lumen autem illud eis deeſt proprium ſcilicet & peculiare veri prophetæ:cui ſcilicet intelligibilis veritas diuino lumine manifeſtatur:varijs item de locis dari reſponſa poſſunt falſæ prophetiæ: per oracula ut olim in templis Hammonis/ Dodonis/ Pythiæ/per loquentes imagines per annulos/per phialas/per ventriloquas/& cętera id genus in progreſſu operis explodenda.Sed prius ut de ipſa propoſuimus diuinatione tractandum.

¶De diuinatione & eius ſpeciebus
Caput Septimum.

Egimus apud Platonem in phœdro Socratem duas eſſe furoris ſpecies decreuiſſe/ alteram quæ ex humanis proficiſcatur morbis/ alterā ꝗ de diuina pendeat alienatione qua rapitur quiſpiam pręter conſuetudinē inſtitutumq; vitæ.Diuinæ autem huiuſmodi partes aſſignat quattuor/ quibus & quattuor præſint:Dij vaticinij:Inſpirationem tribuit Apollini:Dionyſio concedit myſteria:Muſis poeticam:Amatorium furorem Veneri & Amori.In

timęo vero diuinationem homini datam aſſerit/ eamq; in iecore quaſi ſedem ſibi
domiciliumq; delegiſſe. Neminemq; ſane mentis diuinum & verum vaticinium
ullum aſſequi/ob idq; deum humanæ dementiæ vim diuinandi tribuiſſe. Cui ſen-
tentię Ariſtoteles in libro de diuinatione per ſomnium refragatur: Conſonũ pu-
tans ut ſi a deo hominibus reuelentur abſcondita id maxime ſapiẽtibus fiat. Tum
autem diuinationem fieri voluit Plato/cũ opprę́ſſa vis morbo/ vel prępedita ſom-
no/vel diuino raptu e ſuo ſtatu dimota fuerit prudentis quoq; eſſe officium ea in-
telligere quæ a fatidico furenteq; ingenio/aut per quietẽ/ aut per vigiliam pronũ-
ciantur/non autem eius ipſius id munus eſſe qui furore tenetur/atq; hinc lege iu-
beri ut diuinis vaticinijs prophetę pręſint/quos vates falſo appellatos decernit/cũ
non vates ſed oraculorum atq; viſorũ quæ obſcuris velaminibus inuoluuntur in-
terprętes ſint/quare nullo pacto eos vates eſſe qui vaticinia iudicant: ſed prophe-
tas vocandos. Vaticinium autem ipſum nec ab arte nec a natura fieri Iamblichus
Platonicus cenſet/ſempiternumq; eũ eſſe miſſum ad homines diuinitus/ & in me-
dijs quidem ut inquit eſſentijs inſertum. Idem ipſe eiſdem de rebus loquens tria p̄-
ſagiorum vaticinijq; genera definit: ut primo narrauimus libro/naturale artificio-
ſum atq; diuinum: prima duo paruipendit/nec veneratione digna ducit/cum alte-
rum etiam animalibus competat/ ſenſuiq; potiſſimũ nitatur/ alterum ratione du-
ce progrediatur. De ſignis (uti in contractione pulſus contigit) cõiecturam ſumẽs
quare id humana dumtaxat & ſuſpecta corporeaq; cõditione proficiſci: diuinum
magnifacit & multa laude proſequitur/eo pręuiſionem parari hominibus/ eoſdẽ
illius beneficio diuinos reddi. Sed & prophetas quoq; viros vna cum pręſagio fa-
cultatem ęternum ad cauenda declinandaq; incõmoda poſſidere/ quod autẽ pri-
us negauit ab arte natura ve fieri poſſe vaticinium id aſſerit poſtremo ſed minime
id negaſſe eum quiſpiam forte cõtẽderet verum ea dumtaxat vaticinij dignanda
nomine non crediđiſſe/ſed hoc illi ad præſens condonetur illud reprehenſione di-
gnum/quod quæ naturæ & arti tribuit ſolo naturæ nomine cõprę̃hendenda ſunt
ut tertio libro a nobis oſtenſum id quoq; delirat ea ipſa floccipendens. Diuinum
autem prænoſcendi genus quod nos dęmonicum dicimus magnifaciens & oppi-
do q̃ extollens. Cicero in ſuo de diuinatione volumine duo ipſius rei collegit ge-
nera: quorum alterum ab arte/alterum a natura penderet: ab arte diuinationem ꝑ
exta/ per monſtra/ per fulgura/. Aſtrologos item/Augures/Sortes/ſub arte cõclu-
dit. Sub natura vero uaticinationes & ſomnia: ſed hæc quæ ad artem ſpectare di-
cit ad occultum & ſuppręſſum cum dęmone pactum pertinent/quæ naturalia vo-
cat expręſſum concernũt pactum/ & ſane aberrat naturalia putans eſſe vaticinia
& quam ipſe ſomniorum cum vaticinijs ſocietatem aſciſcit/ non ſatis plane perſpi-
cio. Hinc colligere aliquas poſſumus inter diuinationem/falſamq; prophetiã dif-
ferentias quæ in progreſſu etiã clarius apparebũt: illa enim nullo pacto ab arte de-
duci deriuariq; poſſet/cum dęmones reuelẽt ſemper in falſa prophetia: in diuina-
tione ſemper non reuelent: hæc expręſſo & ſuppręſſo pacto male freta ſuas per-
agit ſuperſtitiões/ illa expręſſo dumtaxat pacto polluit. Diuinatio a dęmone aut
occulto aut manifeſto pacto/miniſtratur ſemper ut Thomas/ut alij volunt: falſa ꝓ-
phetia non ſemper cum bonos diximus angelos aliquando poſſe & malis dęmo-
nibus & pſeudoprophetis reuelare ſecreta occultaq; patefacere: & hæc quidem
ideo falſa dicitur ꝙ a falſo dęmone falſoq; propheta defluit/ tametſi idem vera
quandoq; poſſint effari illa diuinatio eo dicitur a noſtris ꝙ diuinũ ſibi arrogat &
uſurpat officium quæ tamen (ut diximus) a gentibus ob proprietatem nominis
quod a dijs traheretur in bonã accepta nomẽclaturã eſt. Prophetia falſa in bonã

accipi partem a nobis nequit illa vaticinium comprǫhendit.Hæc iuxta Platonem
ut oſtendimus nequacꝫ cum prophetam interprǫtem vaticiniorum duntaxat di⸗
cendum moneat:ſed & falſi prophetę quæ vident effantur ipſi & perperam quē⸗
admodum boni & recte & ſanctę pronunciant.Prophetię falſę tres aſſignauimus
ſpecies ſub exprǫſſo cum dęmonibus pacto contentas. Diuinationis autem ſpe⸗
cies plurimę/partim de exprǫſſo/partim de ſupprǫſſo pacto deriuatæ & inueſti⸗
gatæ a nobis conſtitutęcꝫ in hunc modum.Aut enim dęmon ſumpta figura qua⸗
piam apparet extrinſecus aut per ſomnum/ aut in vigilia ſolę voces aliquādo ſine
apparitione ſentiuntur: ſed & muta ſigna occulti cuiuſpiam iudicia/quādocꝫ oſtē
tantur in phantaſiam interdum illabitur & rerum imagines prǫſentat intrinſecus:
manente nihilominus iudicio ſenſuum nec ab acta omnino & amota ratiōe/rapit
item a ſenſibus/emoto mentis officio/& in furorē vertit. Itacꝫ ſi extrinſecus appa⸗
reat/nec tamen perſpiciatur plane quid ſibi illud velit oſtentum/& modo in hanc
modo in aliam verti videatur formam ut deludat perſtricta oculorum acie prǫſti
gium vocabitur:cum vero prǫſtat ſeſecꝫ agnoſcendū nō abnuit/apparitio dęmo⸗
nica apertacꝫ dici poterit.In ſomnis autem cū videntur ab ipſo ſomno cui cōtigit/
diuinatio nomen ſumpſit:quancꝫ Aurelius Macrobius in cōmentarijs ſuper ſom
num Scipionis quincꝫ narrat diuerſitates & nomina eorum quæ ſibi videri dor⸗
mientes videntur.Somnū viſionē/ oraculum/phantaſma/ ſeu viſum & inſomniū:
de quibus ſuis locis dicturi ſumus.In vigilia quocꝫ contigere poteſt ut modo dę⸗
mones ipſi in aſſumptis corporibus appareant/modo animę defunctoꝝ vel exci⸗
tentur/vel excitate magis videantur ſimulantibus dęmonibus ſe illorum eſſe ani⸗
mas ac veſtes eorum habitumcꝫ corporis & vultum effingētibus: quæ a mortuis
ducta diuinatio necromantia græce appellata eſt.Hanc arabs quidam ad aſtromi
cam magiam extendit/& ultra progreſſus Piccatrix pro rebus omnibus abſcon⸗
ditis quorum cauſæ & productionis modus ignoratur ſtare necromantię nomē
voluit/indocte ita nec non ridicule ſicut alia eius dogmata non minus vanitate ex
ſibilanda q̃ ſuperſtitione damnata.Eandem necromantiā phitonicam diuinatio⸗
nem quandocꝫ nuncupatam puto ab hebrǫis quoniam Saul pro excitando Sa⸗
muele phitoniſſam adiuit.Sed forte hæc ſciomātia rectius q̃ necromantia nuncu⸗
patur q̄ ut quidā putauit eo differt a necyomātia ꝙ illa excitat corpa hæc umbras
dūtaxat aſciſcit.Illius autē Lucanus:huius & Homerus & Vergilius inter poetas
meminere.Si vero voces prǫſentiuntur/ oracula dęmonū vocitata ſunt: occulebāt
enim ſe dęmones in templis ſubcꝫ ſimulachris deliteſcebāt/reddentes oracula am
bigua/ incerta rarenter vera/falſa plurimum/ in mutis etiam ſignis id contingebat
in extis imolatoꝝ animaliū/ in aris dęmonum/ vnde auruſpicina deducta/irridē⸗
da ars & prorſus exſibilandum dęmonis iuuentum / qui & hoc & alia huiuſcemo
di noxia deliramenta ſignacꝫ alia & quid & quomodo futura indicarent tam mē⸗
daciter q̃ noxie ſuperſtitioſos homines edocuit: quibus ex diuerſitate ſignorum
diuerſa obtigerunt nomina.Si enim in elementis viſenda proponuntur a dęmo⸗
ne nomen inde trahere poſſunt/ut areomantia/ hydromātia/ pyromantia/geomā⸗
tia nominetur.Geomantia incꝫ non quæ bifariam diuiſa in ſacrilegam & mixtam
ſed ea quæ interpungit Abacum & ad pactum pertinet occultū. De quo poſtea
pertractabit̄: ad elementa etiā ꝑtinent fulgura & oſtenta monſtra prodigia.Nam
& terrǫmotus & fulgura & cometæ & ex terra voces emiſſe & his ſi͛ia q̄ ꝑtim ex⸗
prǫſſum/ꝑtim ſuppreſſum cōcernūt pactū ſub elemētis claudunt̄ q̄ ad exprǫſſum
ꝑtinent generatim cōfutabunt̄ hoc libro:q̄ ad ſupprǫſſum ſexto cū de fulguribus
& oſtētis aget̄.Si phantaſiā ꝟo dęmō illabat̄ & ex cōceptis imaginibus pronūciet

vel vates vel propheta dicetur/aut manente aut amoto ſenſu quanqꝫ ſi amoueatur
vel furens vates/vel arreptus magis nominabitur. Plato vatem dixiſſet. Epimeni
des quoqꝫ & Bacchis & Sibylla erythrea/qui per furorem vaticinabantur/vates a
gentibus nuncupati ſunt:unde & poetas vatum etiam appellatio ſecuta eſt:quan
doquidē hi ipſi & furore ſimul agebanť & fudebant carmina:ſed alij id pleriqꝫ effe
cere/nec plane conſtat quis primus carmen furore cecinerit: Plinius in Apollinis
oraculum id referendum putat. Alij linū heroici carminis auctorē putant/ſiue fu⸗
rore ab alienataqꝫ mente ſiue ſtante & compoſita & quieta cecinerit. Alij carmen
heroicum phemonoe referunt acceptum/cuius nominis vatis Lucanus in phar⸗
ſalia meminit:& Statius:& Seruius Marōis interpres Cumee Sibyllę phemonoes
nomen fuiſſe referūt.Sed Ioſephus affirmat Moſem antiquiorē omnibus qui ex⸗
tent gentium ſcriptoribus in libro aduerſus Appionem. Idemqꝫ Iuſtinus martyr
aſſeuerat.In antiquitatibus vero iudeorum prodit Ioſephus hexametrum carmē
Pharaone demerſo a Moſe compoſitum/quo fit ut hexametrū carmen primo om
nium Moſi referatur acceptum:quod quidem ut ſacra Exodi narrat hiſtoria:ceci⸗
nit Moſes & filij Iſrael/ & poſtea Maria ſoror ante muliebrem cœtum cum tympa
nis & choris pręcinebat/qua de re in noſtro ad ſanctiſſimā Trinitatē hymno quo⸗
dam loco ita ceciniſſe meminimus.Seu quod erythręo procudit littore carmen:le
gifer atqꝫ ſoror recinit non nupta puellis.Hebręis poſtqꝫ demerſa ęgyptia pubes
Aliud erat diuinationis genus ꝙ partim ad idololatriam/partim ad necromantiā/
partim ad ſcęleſtē ꝑtinebat magiā.Nanqꝫ apud galloꝝ dryudes/quibus humanę
victimę imolabantur/homines diuinationi deſtinati in tergo feriebātur & ex ipſo
impatientiæ afflictandiqꝫ modo vaticinium deſumebatur.teſtis eſt Strabo: Hunc
morem/ut ait Lucanus ſiniſtrum ſeu diram iuxta tranquillum immanitatē Tybe⸗
rij abſtulit principatus:auctore Plinio. Tranquillus ipſæ vetitam inquit ex parte
ſub Auguſto illamqꝫ ipſam Claudium aboleuiſſe: hunc etiam tyberium agnomi
natum conſtat.Cymbrorum fœminę captiuis iugulatis diuinabant/ Hiber ſacer⸗
dotes ſeruum afflatum numine mactabant lunæ:Dixi ad idololatriā ex parte per
tinere qui per ſacrificia vaticinabantur/quæ ſcilicet dęmon ſibi exhiberi docuiſſet
ad magiam.Item ex parte cum experimenti noxij quoddam genus id haberetur
quibus plurimum prophana nititur magia: Adde ꝙ Plinius in calce ſextidecimi
dryudarum etiam meminit ita ob amatas quercus appellatoꝝ:eoſqꝫ ibi vocat gal
loꝝ magos:quos Iulius cæſar in cōmētarijs pręter alia religionis interprętes dicit:
ad necromantiā autē eo pertinet/ꝙ diuinationi ipſi cedes quodammodo miſceba
tur:eo vero ab illa ſeiungitur/ ꝙ nō ex mortuis ducebať ipſa diuinatio/ ſed ex vi⸗
uis/ob inflicta vulnera & proximā fortaſſe mortē ſe afflictātibus/quæ apud Cym
bros & in Hiberia fiebant ad necromantiā pertinēt magis:quæ autē de ſuppręſſo
tacitoqꝫ cū dęmonibus pacto diuinationis ſpecies pendent ex cōſideratione vide
licet & diſpoſitione rerū naturaliū quas ſuperſtitio peruertit:hæc habētur potiſſi⸗
mum in quibus ſe dęmon multifariā inſinuat.In primis Aſtrologia/ huius gene⸗
ris/mater & Alumna eſt/aſtrologia inqꝫ/nō motuū cœli/non magnitudinū orbiū
& ſtellarū quæ & Aſtronomia dicitur:ſed futuroꝝ quæ ad inferiora liberoſqꝫ ho
mines pertinent euentuū a ſanctis a doctis hominibus/damnata ſemper & explo⸗
ſa:cuius cultores Aſtrologi/ Genethliaci/ Chaldei/ Mathematici/ Planetarijqꝫ vo⸗
cati ſunt.Genethliaci ex ꝓfeſſione inſpiciendę Geneſeos: Chaldei vero ex gēte &
natiōe. Ex diuinatiōe ṽo ꝑ planetas planetarij: q̃ ꝓpria eoꝝ noīa cū haberi odio
inciperēt/alienos titulos inuaſerūt/vt q̊quomō honeſtarēť.Itaqꝫ aſtrologoꝝ/aſtro
nomoꝝ/& mathematicoꝝ ſibi nomē vſurpauere: in eoꝝ inuidiā q̧ mathimata id

est disciplinas profiterentur/ & qui nomon id est legem & logon hoc est rationẽ astrorum tenerent: quanq; ne illi qui motus stellarum & magnitudinem metirentur reclamarent/ Astronomos illos se vero astrologos duntaxat & mathematicos apud vulgus dixerunt/ quod equidẽ nihil eis profuit: tantũq; abfuit vt ipso nomine honestarentur vt etiam eam quæ syderum cursus & magnitudinẽ contemplatur ars certe nobilis & suis terminis honesta cõmunione fere nominis infamarint. Damnati enim sub Constantino mathematici: hoc est circulatores illi/ nõ qui mathematicas profitentur artes quæ in numerũ liberalium artiũ reponuntur: Damnata & in Cõcilio Toletano mathesis/ dãnati & Astrologi a philosophis & theologis: nec ideo ꝙ rationẽ tenerent astrorum/ sed ꝙ in astris augurarẽtur: eos enim propterea id nomen sortitos Augustinus asserit in libro de natura dęmonum: Talem igitur Astrologiam, superstitionem dicimus/ ex hac fluunt Chiromãtia/ Geomantiaq;: Vti enim illa ex planetarum positu/ & natura fabulatur assidue: ita & illa volam hominis in septem partitur regiones quas montes appellant/ planetis erronibus ve assignatos & hæc terreũ Abacum perforat punctis quibusdam temere infixis/ quibus de rerum euentis diuinationem colligere autumant. Cœlo igitur terra/ homine inspectis diuinaculi circulatores insaniũt/ alij plus/ alij minus. Nam Geomantia ipsa triplex habetur/ pacto expresso/ tacito & medio/ qui & naturam etiam aliqua ex parte sapit/ qualis apud Almadalem Arabem reperitur nõ Almadelem ipso superstitiosiorem. Hic terrestres causas quandoq; introducit sic & aeromantia apud eum & alia nõ nulla qui superstitiones aliquas non omni ex parte superstitiosę docuit: hæc & ad expręssum & ad suppręssum pactum per se pertinere possunt/ atq; vt sunt hominum ingenia misceri quoq; naturalia quęũt atq; ita mixtura quadam conflari & coalescere Auguriũ postea Auspiciumq; ꝓsilit/ quod nec cœlo/ nec terra/ nec homine vt superiora illa abutitur: sed animantibus alijs Auibusq; immoratur, eorum voces/ Garritus/ motusq; perpendens/ sub ipso Augurio non difficile includeretur Spatule diuinatio quæ & colores & signa & pyxidem & vertebri ligaturam & alia quæpiam scrupulosissima superstitione rimatur: adeo ut eius vanitatis librum viderim qui notionem artis ad caruncùlam ex lebete subtractam extenderit: Sed & sternutamenta & fulgura & membrorum saltus sub Augurio compręhendi possent/ quoniam generale nomen Augurij apud multos habetur/ quanq; ex eisdem quædã ad aeromantiam & pyromantiam/ quædam ad Geomantiam elementalem pertinere dici possent: alia species oritur cum ex insperato quid euenit/ & ad futuri significantiam retorquetur/ omen gentes dixere/ nec fortuita id sed diuina prouidentia constare autumauerunt. Alia de occulto dęmonum pacto superstitionis species fluxit: dum serio quid homines peragunt quo diuinationem conficere procurant/ ad rimanda inquirendaq; occulta: huc sortes variæ spectant/ puncta/ figuræ iactatæ/ Taxillorum iactus/ plumbeę figuræ in aqua proiectę/ in apertum librum repens oculorum intuitus/ occursus ex improuiso sententiæ/ quæ ad quęstionem conducat/ & alia innumera vesana nugamenta/ quæ vno sortium vocabulo concludi possunt. His igitur vel enumeratis vel indicatis singulas particulatim confutabimus/ eas primum quæ de expręsso deriuantur pacto hoc libro claudentes. Quinto vero & sexto quæ de suppręsso fluunt eliminantes. Septimo magicas vanitates/ quæ medio se habent modo ex vtroq; conflato. Octauo vt diximus: curiosam tractabimus. Nono quid tenendum/ quid reijciendum summatim pro virili docebimus & regulas quibus falsa a veris/ noxia ab vtilibus/ bona a

malis cognoſci ſecerniqꝫ poſſint:q̃tum uires tulerint explicabimus.Sed nunc ad-
uerſus ea quę recenſuimus in vniuerſum bellemus

¶ Aduerſus diuinationem in vniuerſum Caput Octauum.

Iximus ſupra diuinationem olim gentibus probatam/& in multa gene
d ra diuiſam/damnatam autẽ a noſtris: eo enim decepta illa gentilitas &
extimauit eam & prouexit/qui a dęmonibus/quos deos autumabat de
penderet:Chriſtiani autem auctores noſtri eam propterea damnarunt
& proſecuti ſunt/quia diuinum ſibi officium(proprie videlicet futura præſciendi)
uſurparet arrogaretqꝫ.Neqꝫ enim quos deus inſpirat ut futura prænoſcant præ-
nuncientqꝫ diuinos dicimus: Patiuntur enim ij potius diuina q̃ faciant: neqꝫ ſibi
quod dei eſt adſcribũt:Sed neqꝫ eos qui de ijs quę aut ſemper aut ut plurimũ eue-
niunt & loquũtur & coniectãtur hoc nomine damnamus: Verum eos diuinos di
cimus qui uel inita cum dęmonibus manifeſta ſocietate vaticinantur/ uel ſuperſti
tioſis quibuſdam artibus quę de occulto cum dęmonibus pacto prodeunt man-
cipati idem efficiunt:Primi generis hi habentur qui dęmones conſulunt/ qui fun-
ctorum uocant animas/characteribus/ſignis/circis/ueluti ſponſoribus interceden
tibus:Secundi uero qui in aſpiciendis aſtris hallucinãtur ut alios exoculẽt & Mar
ſupia ſuppilent/qui cantus uolatuſqꝫ auium cuſtodiunt/qui exta pecudum riman
tur/qui fulmina/qui tonitrus/qui terremotus/qui ſternutamenta/qui ſpatulæ oſſa
pro noſcendis futuris obſeruãt:qui terra/aere/aqua/igne/homine cæteriſqꝫ cõplu
ribus abutuntur/ut occulta futuraqꝫ norint/nulla quidem ratione atqꝫ prudentia/
ſed ſtoliditate ſupſtitioneqꝫ plurima/& quãqꝫ ſingulatim damnari & explodi poſ
ſit iure optimo utrũqꝫ diuinandi genus/quod de expræſſo ſcilicet deqꝫ ſuppræſſo
deriuatum pacto eſt:Si & utrũqꝫ per ſe/& que in ipſis ſuperſtitioſe inſaniæ ſpecies
cõcluſæ ſunt examinentur/ut mox aliqua ex parte facturi ſumus: id tamen confe-
ſtim apparebit/ſi ipſa in vniuerſum diuinatio perpendaĩ:ſi eius auctor/ſi effectus
qui inde proueniũt.Si diuina demũ oracula quę ipſam dãnauere conſiderentur.
quid enim veſanius ſtolidiuſqꝫ a creatura ſeu intellectuali ſeu rationali excogita-
ri adſcribiqꝫ ſibijpſi poteſt/ q̃ ut deo ſe æqualẽ ementiendo conſtituat/ hoc pacto
qꝫ ea ſcire ſe iactet quę ſoli deo ſunt nota aut cui uoluerit ipſe reuelare. Quis item
non mentis emotæ dæmoni parenti auctoriqꝫ mendacij ſecure confidat:ut de fu-
tura veritate percũctetur/quã aut nullo pacto ſciat/uel quia eius naturæ minime
nota/vel quia ſuperne minime reuelata:aut ſi ſciat maligno aſtu mendatijs inuol-
uat:qꝫ ſi puræ quandoqꝫ eam proferat/vel coactus id faciat/vel ſi ſponte atqꝫ liben
ter.Malo tamen animo peſſimoqꝫ fine propoſito: ut ſcilicet pniciosius offendat in
poſterũ & ueritate quapiã quæ in agendis rebus parum emolumenti allatura ſit
aperte monſtrata/demũ ſub alia(q̃ niſi puræ ſinceræqꝫ noſcaĩ incõmodũ & inter-
nicies impẽderit)truculẽtius noceat ut mendaciũ deniqꝫ ipſum ceu venenatã eſcã
& exicialẽ hamũ tartareus piſcator abſcõdat.A malo igiĩ dęmone boni qcqꝫ puri
atqꝫ ſinceri expectabimus:a fædifrago fidem & pacta ſperabimus ſeruari:& qui
ipſi deo creatori naturæ pactum ab initio irritum fecit: hoĩbus quos acerrimo in-
ſectaĩ odio pacta cuſtodiet:peſſimo igiĩ arbori ut bonos emittat fructus cõtra di-
uinũ euãgelicũqꝫ p̃ceptũ fidẽ habebimus: Sed q fructus pdanĩ q̃ſo aduertamus/
qs em̃ ad pacta cũ dæmone ineũda nõ ſtultus acceſſit/nõ ſtultior/ſtolidiorqꝫ receſ
ſit:Oẽs ſiꝯ hæc infœlicitas comitata eſt:ut p bonis opati indigna quępiã & ppha-
na fuerint/qbus & bruta multa abſtinerẽt/repugnãte & q̃ſi reclamãte natura/ne-
dũ hoĩes ratõis limitibus circũſepti.Duos ad pręſens turba relicta adſciſcamus in

mediũ societati dęmonũ tam mancipatos ꝙ̃ qui maxime: Alterum philosophum si philosophi tamẽ nomine qui stulticię uacãt dignãdi sunt: Alterũ & philosophũ simul & imperatorẽ contẽplemurq̃/si aut eloquẽtia/aut rerum cognitio/aut roma na potentia plus ualuit ut essent homines ut humano uiuerẽt more ꝙ̃ dęmonũ cõ mertia/ut rationẽ ut humanitatẽ amitterent: Siquidẽ Porphyrius & in Academia & in Lycio celebris famę philosophus/post alias fere innumerabiles insanias / q̃s de suis libris ob sacrificia dęmonũ & oracula editis est colligere/eo peruectus ẽ ut sibiipsi necem conciscere uoluerit: Plotino magistro uetitus qui cum ad sacra dæ monũ uocaretur tam sapienter respondit ꝙ̃ discipulus agebat stulte, cõuenire ma gis illos ad se inquit/ꝙ̃ se ad illos accedere: Priuatę aũt insanię publicã hãc stolidi tatem iunxit Porphyrius: ꝙ eum quo ꝓcitus fuerat inferendarũ sibi manuũ furorẽ litterarũ monumentis rettulit: dũ Plotini pręceptoris uitam perscriberet. Iulianus autẽ cui apostatę cognomẽ tam litteris quibus fuerat imbutus/tam imperio roma no cui pręsidebat abusus est ut a sacerdotibus dęmonũ in quęcunq̃ uellẽt delira menta & a regia maiestate & a natura abhorrentia traheretur: quẽ finis postea mi serrimus occupauit dũ christianorũ sanguinẽ uouisset dęmonibus/si de triũpha tis persis uictor rediisset. Diuino eñ percussus miraculo infœliciter & imperiũ & uitam hanc perdidit/Sed infœlicius demẽtiusq̃ futurã: quãdoquidẽ actus furore stygio dũ moreretur quo iustam in se iram dei placare debuerat/eo crudelius atro tiusq̃ iactatis in eum maledictis irritabat: Alios taceo principes nec paucos qui bus dęmonum consulta non futurę solum/sed pręsenti quoq̃ uitæ fuerunt exitio Sane apud historias non difficulter poterunt cõmoneri/qui exemplis aliorum re sipiscere magis ꝙ̃ desipere cupiunt: discant stolidi principes si qui magos cõsulãt & manes quid Antonino illi obuenerit/dum materniano scriberet/præciperet su perstitiose percunctari utrum imperio quispiã insidiaretur: quando & hęc illius cędis occasio fuerit & deuoluti in Macrinũ imperii/quẽ maximę uel Maternianus ipse uel magi/manesq̃ consulti ereptum interfectumq̃ uolebant. Sed inquiet for tasse quispiã dãnamus & nos genus hoc diuinationis quod pendere de aperta dę monũ societate dicis & pari pacto falsam prophetiam prius dãnauimus quę iis cũ dęmone fœderibus fręta de futuris uaticinatur uerũ species illas diuinationis a te supra narratas/quas nos a natura ab occulto dęmonũ fędere deriuari contendis/ nec proprie diuinationes credimus/nec eius cultores insanos infœlicesq̃ propter ea putamus reddi: ut planetariã/geomanticã/chiromanticã & reliquas quas sub ta cito atq̃ suppręsso dęmonum pacto cõclusisti. Dicturi sane sumus claris & sanis oculis supra prospectũ/tũ rationibus/tũ diuini eloquii uerbis/tum Augustini au ctoritate in numerũ superstitiosarũ prænotionũ ea ipsa reponi debere. In ꝓgressu autẽ operis non claris omnino sanisq̃/sed nocturnis etiã & lippientibus perspiciẽ dum opinamur eiusmodi superstitiosa nugamẽta sub damnata diuinatiõe esse cõ præhensa/cuius cultores insanos & infœlices ita non agnouissem / qui miserando exitu diuinationibus huiuscemodi uitã terminarũt & e magno culmine/ tum ho noris/tum opum eiecti cõtemptui ludibrioq̃ fuerunt: Sed hęc mittamus ad ꝑsens alio tractanda loco. Multifariam profecto in sacris litteris diuinationes dãnantur & qui eis incũbunt: Sed & sub ipsa diuinatione Astrologia quoq̃ a qua & Geo mantia Chiromantia dependẽt aperte cõpręhenditur. Moses iudęorũ populum ab auguribus & diuinis consulendis lege coercuit: quod in Deuteronomio libro conspici datur: & propheta Micheas aduersus diuinos inclamat: Achinas autem hebręorum doctor quemadmodũ præcellentissimus Ioan. patruus meminit in su is contra astrologos disputationibus. per augures intelligi eos uoluit: qui fœlices

& infœlices horas obseruant ex propria dictionis significantia id pertrahēs. Sed & Augustinus noster in libro de natura dæmonum: Astrologos eo dictos putat ꝙ in astris augurantur: eamq; artem per sępe superstitionem appellat: apud Esaiā quoq; astrologi augures dicti/ vnde illud: Stent nunc & saluent te Augures cœli qui contemplabantur sydera & supputabant menses ut annunciarent euentura tibi. Vbi vero apud Mosen diuinos minime audiēdos legimus/ verbum est loco dictionis diuini in hebręo quod Abraam auenazra & astrologus & iudeorꝫ doctor cōmune inquit esse omnibus diuinantibus: sed magis proprie astrologis conueni re. Sed hæc disputatio ad sequentem differatur librum quem astrologię diuinatio num omniū quæ de pacto occulto prodeunt matri cōfutandæ abijciendeq; destinauimus. Satis fuerit ostendisse diuinationem ipsam diuinorumq; consulta sacris litteris ꝓhiberi quas imitata est ecclesia catholica cū in Tolletana Synodo/ tum in epistolis decretalibus/ quā secuti doctores ecclesiæ pari cōsensu supstitione ipsam condemnarunt. Quæ omnia sequenti libro diligētius tractabuntur: nunc de eius speciebus habere sermonē oportet/ quæ ab expręssa dęmonū societate fluxerunt/ quas anteq; refellamus latius aliquanto recensendas operepręciū duximus.

¶ Aduersus eas diuinationis species quæ de exprę̃sso cum dęmonibus fœdere prodeunt. Caput Nonum.

P Rę̃stigium primo nominauimus inter eas diuinationis species quæ dęmonum auxilio fulciuntur eorūq; societate & pactis cōstant: id autē fit cum corporis & utinam non mentis oculos perstringunt dęmones: curiosisq; hominibus pernitiose imponūt. Ac certe quo facilius eos in opinionem ipsius quā sibi arrogant diuinitatis inducant paulatim in admirationem sustollunt nec quid sint ipsi/ quidq; ostentum illud portendat declarant statim: sed ex vno in aliud/ quo vendibilius noxiam mercem promant/ simulachrū/ effigiēq; se vertunt. Quemadmodum apud Homerū legimus in Odyssea de proteo se eo magis trāsformante variasq; induente imagines quo magis cognoscere eum Menelaus tenereq; tentabat. Sed & perstāt quandoq; nec quā prius prętenderūt effigiem mutant: tūq; aliam diximus prodire speciem quæ dęmonica eademq; aperta apparitio cognominetur/ quales multę in poetarum libris describuntur/ cū dæmonas illos quos pro dijs gentilitas coluit introducunt missos a Ioue/ vel sponte asistentes/ se ipsosq; & nomē & genus/ & aduentus causam explicantes: uerū nec solum sub deorum: sed & nympharum & musarum quoq;/ & Dryadum/ & Oreadum/ Napęarum/ Naiadum ut ante diximus non difficulter apparere dæmones poterant in rudi gentilitate ludenda qui philosophis quoq; postea imposuerūt ut multifariam datur cernere in ipso etiam Iamblicho apud quem non solum angeli quod nomē sępe etiā legimus apud Homerū & græcos alios ꝓ ipso officio & ministerio referēdi tributum multis: Sed & archangeli & principatus/ sed heroes dęmones/ dij nec cœlestes modo/ sed & aerei & aquei & terreni qbus nulle fiebant p̄stigia. Et prius apud Orpheū dij etiam terrestres aquatiles & aerij dęmones quos etiā punitores hominū canit: Iam legimus apud Strabonē de Satyris/ Silenis/ Bacchis & Tytiris q̄s inqt dęmōas quosdā deorūq; ministros Citretas vulgāt. Hi oēs dęmones erāt hinc manifesti ꝙ dei sibi cultū ꝓcurabant obscęnaq; plurima veluti sacra atq; diuina hominibus imperabāt. Animalia tn̄ fuisse q̄ Satyri dicerent/ in vita Pauli primę heremitæ scribit Hieronymus/ nihilominus & satyrorꝫ etiā induscit imaginē dęmoni facillimū & satyri quoq; nomē assumere: isti tamē de quibus

Hieronymus ipſe memoriã reliquit/& loquebantur & rationis officia promebãt
Nam & Satyrum quempiã Antonio quondam locutũ & gentiliũ errorẽ in ſe co-
lendis animalibus damnaſſe refert/eorũq; vnũ viuum olim productum in publi-
cum affirmat:mox ad Conſtantinũ principem deſtinatũ.Sed enim malignus dæ-
mon/ quanq; chriſti aduentu cruce & ſanguine a principatu mundi deiectus eſt/
nihilominus priuatim fallere/etiam in præſenti affectat multifariam:quẽadmodũ
audiui in inſula Nouergie ad oceanũ germanicũ vmbras ſępenumero occurrere
quæ tamẽ ſigno crucis effugentur:quibus & antiquus præſtigiorũ error aperit &
noſtræ ſimul religionis efficatia monſtratur. Quemadmodũ noſtris temporibus
in annulis/cireis phialis de quibus ſumus dicturi ſuo loco & euocantur quoq; ſpi
ritus qui ſe functorũ animas ſimulant:ut olim necromãtica ſupſtitiõe fiebat/cuius
ſecundo loco mentionẽ fœcimus quæ frequens adeo antiquitus apud gentes ha-
bebatur ut nullum me poetam celebrẽ legiſſe meminerim qui eum quẽ præ alijs
celebrat heroa/vel non ciuiſſe manes fabuletur/vel eum ipſum ad inferna nõ miſe
rit. Sic Orpheum Euridicis cõiugis amore Plutonẽ adijſſe & impetratam coniu-
gem amiſiſſe ferunt/quod ſi quicq; veri & penſi hac ipſa in re fuiſſe putamus non
ab re fuerit ſi ſuſpicemur quod & Seruius exiſtimauit ex necromãtica vanitate ini
tium ſumpſiſſe & Orpheum defunctæ coniugis animã euocare ꝓcurauiſſe/ quo
niam in dæmonũ cultu frequens adeo fuit/ut eius ſit habitus magiſter/qui forte vi
ſam pręſtigio dæmonis umbrã quã ſcilicet ille ſe detẽturũ autumabat diſparuiſſe
lamentatus ſit cui poſtmodum rei mille fuerint adnexa mẽdacia:ſicuti accidit mul
tis & a græcis ad nos manarũt.Si em̃ quicq; veri in eis fuit/ tot poſtea fabulę coa-
ceruatæ ſunt/tot nugamenta congeſta ut recte ambigatur tota ne ſint atq; integra
mendacia:an aliquod fundamentum hiſtorię inanibus fabulamentis ſubiacuerit
fingebant illi ſaltem uti diximus quæ ſimilia veri ob frequentem uſum credebãt.
Sic & apud Homerum fingitur Vlyſſem Circes conſilio Thebani Tireſiæ animã
& manis reliquos cõuocauiſſe; quod tamẽ ad ſciomantiam ut diximus / q; ad ne-
cromantiam rectius pertineret/ cum umbrę dumtaxat non corpora vocãtur. Sic
& Vergilius fingit Aeneam ſacrificijs peractis ad inferos penetraſſe/ ſic Affrica-
num Sylius eo dimiſit.Iaſonem Orpheus cũ umbris diuerſatum iactat. Sic Statius
Thireſiam Mantho filia comitatũ aduocaſſe umbras fabulat̃/ſic alia diuerſi poetę
cõmenti ſunt de necromãtica ſuperſtitiõe. Quam in Chaldea ortam Nicolaus in
Eſaię cõmẽtaria teſtatur/nec ab hac opinione Auguſtinum abhorruiſſe putamus
ſicut & a Perſis diuinationem fluxiſſe cõſtat/ eam igitur vel horrore terterrimam
vel malicia præcauenda/vel ortu & regiõe principalem inter initia nominauimus
Subinde Pythonicam diuinationẽ nexuimus.In ſacris enim Regũ libris narratur
fœminam olim pythonico ſpiritu poſſeſſam Samuelis prophetę mortui imaginẽ
Sauli ſuperſtitioſa quęrenti monſtraſſe.De ſpeciebus etiã ipſis quæ mutis ſignis
conſtant ut Haruſpicinæ/Geomantiæ/Hydromantiæ/ Aeromantię/Pyromantię.
De oraculis item & ſomnijs vnde etiam diuinatio deducta eſt/& de furẽtibus de-
mum vatibus meminimus:quæ poſtq; hoc libro confutauerimus:ad illas ſpecies
quæ de ſuppręſſo pacto pendent eliminandas explodendaſq; manus admouebi
mus.Plus autem opere in illis nobis erit inſumendum/quoniã defenſoribus mul-
tis furcillatæ adminiculatæq; ſunt:harum autem quæ de expręſſo pendent pacto
plurimæ adeo inanes ut irridendæ potius ſint timeriq; in eis confutandis Ariſtote
licum illud poſſit.Fatuum eſſe in refellendis opinionibus fatuis nimis diligenter
incumbere.Quapropter impendio non inſiſtemus/ꝗ etiã ex ſuperiori capite ho-
rum omnium elici confutatio poſſet; Si enim abijciendam exterminandamq; di-

uinationem in vniuerſum ex ijs quæ ſupra attulimus conſtitit: ſequens eſt ut eius
quoqꝫ ſpecies quas nominauimus & oſtenta monſtra/prodigia vniuerſaqꝫ ab in-
ſanis exculta deliramēta pro abiectis exploſiſqꝫ haberi debeant. Amoto enim ge
nere/& eius quoqꝫ ſpecies amoueri neceſſe eſt quæ eo ipſo includuntur & pendēt
ſed paucis eas ne intacte particulariter videantur explodamus/ præſtigij nomen
quod malam in partē accipitur rem ipſam cuius eſt nomen vel inuite condemnat/
Claudere enim ſtringere & obſcurare præſtigiū notat/ & pręſtigiatores dicti qui
oculorum aciem ita circūadſtantibus obtenebrant ut non aduertant dolum/qui
dam a ſtyge & tenebris deduci putarunt cuius inuentorem Mercuriū habuerunt
Atqui fidere poteſt quiſpiam ei quod nō conſtat? Sed modo huc/modo illuc ver-
titur mutatis identidem formis/alijſqꝫ ſubinde varie ſibi & mendaciter ad ſcitis: cū
enim & geſtus habituſqꝫ corporis motuum affectionumqꝫ animi ſigna indiciaqꝫ
habeantur: ex continua geſtuum formarūqꝫ mutatione/ animorum quoqꝫ incon
ſtantia deprehendetur. Qua de re aſtutum verſutumqꝫ dęmona ſapienti ſimplici
tate fallet & capiet qui verſipellibus & repentinis imaginibus deludi ſe credet. At
qꝫ hinc puto Protei nomen apud gentes(quanqꝫ futura canere putaretur) pro ce-
lebri ita nō habitum vt eius frequenter oraculum adiretur/quemadmodū Pythię
Hāmonis & cęterorꝫ quæ venerata magis fuerint ꝗ conſtanter manerent vnifor-
miterqꝫ futura aſſerere crederentur. Declaratur autē ex ipſo Homero qualis quā
taqꝫ difficultas ab huiuſmodi pręſtigijs vera ſubtrahere/ cū Idotheam Protei ipſi-
us filiam/introducit Menelao coſulentem ut patrem capiat inſidijs: qui ſcilicet ma
ris inuolueretur ſpuma qui dormiret in ſpeluncis cauis/quem phocæ graue olen
tes cōmitarentur/utqꝫ in adeundo capiendoqꝫ ſene meridiē obſeruaret: quod qui
dem cōmentum in quarto Georgicorum libro Vergilius ſub Ariſtei & Cyrenes
perſona mutuatus eſt: eamqꝫ a pręſtigijs hauriēde veritatis difficultas inſinuata id
ipſum cōmentum in Metamorphoſi in thetidem tranſtulit Ouidius. Conſtat aūt
quæ ab Homero & Vergilio inſinuantur omnia comprehēdendi veri periculum
ſuggerere & verſipellis aſtutię fraudē ſubindicare prolate a proteo cui etiam vertū
nus ut aliqui voluerunt nomen inditum fuit: de quo item canit Ouidius: protea-
qꝫ ambiguum: tametſi plures ut xenophontis circumfert auctoritas protei fuerint
Caſpius: phœnix & hic de quo agebatur ęgyptius etiam a gētibus pro dijs habi-
tus: de quo puto locutum Orphea cum illi in hymno maris claues attribuit & præ
ſentium præteritorum futurorumqꝫ noticiam: cuius irridendi illud apud Home-
rum occaſionem præſtat: ꝗ qui gnarus futurorum putaretur proteus/future in eū
ex filia & Menelao fraudis omnino inſcius fuerit captuſqꝫ ſit nec ꝑuiderit: ſed nec
effugere potuerit indutis a Menelao & ſocijs phocarꝫ pellibus/ ꝗs idothea ipſa ꝑ-
parauiſſet. Coſulto igitˀ fœcerit is cui forte nolēti ſimulachra huiuſmodi apparue-
rint/ſi actutū exploſerit/noxiæ atqꝫ delirę/q nō reſpuerit: dementiſſime q aut ꝗſie
rit aut oblata libenter ſuſceperit. In omnibus enim inſolitis apparitionibus percū-
ctari & diligenter ſciſcitari conuenit/ quis & vnde nam qui cōſpicitur venerit/ ut
diuina a dæmonicis ſecerni queant/exemplo Moſis qui de rubo quæſiuit exem-
plo aliorum: ut in nono huius operis libro fuſius explicabitur. Sed & in primis pu
ro eſſe omnino oportet: cui præſtigia non imponunt ob id Macharij oculos non
perſtrinxit dæmon/ ne mulierem eſſe non dijudicaret quam alij cōmento dæmo-
nis equam autumaret: qui hoc ageret examinaretqꝫ & alterius quoqꝫ diuinationis
laqueo non irretiretur: quod tenditur dum conſtanti ſe ſpecie inſinuat dæmon &
ſe mentitur deum: ſicuti a poetis ſæpe introducuntur. Necromantiæ autē quis ſa-
piēs audiret? Quis inqꝫ putaret ſeperatas mentes/ ſuapte natura/ ſapientiores ho-

minibus/potentiores hominibus/nisi id fallendi gratia facerent/precationibus fi-
gurisq; quibusdam quasi ligaturis funibusq; pertractas eisdē sese hominibus ad
libitum præsentare/parere famulari. Defuncti quoq; hominis induere imaginem
aut illius animam excitare ab inferis. Vtrūq; enim fieri potest/sed quid fiat probe
nesciunt/quando etiam diuinum iustumq; iudicium impietate hominū sic exigen
te occulte se immiscet ut puniat. Augustinus enim ad Simplicianum scribens fieri
potuisse non neget ut non dominante arte magica vel potentia sed dispensatione
occulta/quæ pythonissam illam necromanticam & Saulem latebat ostenderet se
aspectibus regis iniqui:iusti Samuelis spiritus:diuina illum sententia percussurus
Addit nihilominus etiam euenire quiuisse ut non vere Samuelis spiritus a requie
sua fuerit excitatus:sed aliquod phantasma & illusio imaginaria diaboli machina
tionibus facta apparuerit quā diuina eloquia Samuelē appellant/sicut solent ima
gines rerum suarum nominibus appellari. Allocutus ego sum plurimos qui vana
spe futurorū delusi/ ab apparente sibi dæmone:per inita pacta vocato adeo vexa-
ti ad finem sunt/ut optime sibi actum putauerint ne vitam amiserint. Alium audi-
ui ab eiusdē socijs qui viuunt adhuc. A dæmone quinquaginta ferme ab hinc an-
nis viuum asportatum nusq; comparuisse/ dum curioso cuidā & male sano prin-
cipi Troie oppugnationem repræsentare quasi in scena pollicitus esset/ Achillem-
q; & Hectorem introducere præliantes:& multis tamen id querentibus irritum ne
gocium euenit. Affirmat Plinius ita Neroni contigisse sed & plura q; sint multipli
catis mendacijs vulgo afferuntur: Circūfertur enim de Petro Aponensi quem cō-
ciliatorem dicunt q dæmonibus imperitabat:ipse autem acta in eū vidi ab inqui-
sitore heretice prauitatis formata cū impietatis esset accusatus inter quæ oppone-
batur q dæmones esse negabat/ nec ullo pacto in rerum reperiri natura credebat
Respondebat autem ut in ipsis quæstionibus legebatur quo se ab hoc crimine ex
purgaret/fuisse olim se dum esset Constantinopoli ad fœminam quæ hac ipsa ne-
cromantia pollere credebatur ut de occultis quibusdam sciscitaretur/duosq; disci-
pulos suos citabat testes:subdens consonum videri se non interrogasse nisi credi-
disset: q;tum ergo distat ut necromantes fuerit qui cōtrariorum vitiorum habitus
sit/& mulierculam etiam de rebus arcanis consuluerit/superstitionibus alijs dedi-
tus. Sane fuit Aponensis tametsi necromantiæ non vacauerit ut nobis ostendetur
cū aduersis magiā septimo libro disputabimus quo & hoc ipsam criminis spectat
Ipsa autē diuinatio apud Mosen in sacris litteris aperta damnata est/ cū in Deute-
ronomio sanxit israeliticæq; plebi præcepit/ne Ariolos sciscitarentur/neue Pytho-
nes consulerēt ita illi appellati ab Apolline interemptor Pythonis serpētis eiusq;
sibi nomen sumpsere:quanq; alij Pythium dicerent Apollinē alijs de causis ut est
a Macrobio in Saturnalium primo notatum. Idem inter alia nomina Loxias etiā
appellatione nuncupatus q obliqua scilicet ut Seruius ait oracula redderet/quod
etiam dictum est a græcis:qui ob id quoq; prodiunt loxiam nuncupatum q obli-
quum iter incederet quando eundem esse illum cum sole tradiderūt. Primo tamē
id ei nōis impositū/ut ille inquit utpote τῶ λοξηνιᾶν πεμ πονті qui adoratus ni
hilominus & multo celebratus quo ad christus oīa simul dæmonia salutari sua p̄-
sentia & virtute prostrauit: Aurusipicinæ insania suo auctore refellitur/ suisq; qui-
bus freta decipiebat instrumentis irridetur exsibilaturq;: hanc tages quidam do-
cuisse traditur/quem fatua æthruscorum monumenta narrāt in agro tarquinēsi de
terra ortum repente comparuisse/& ipsius artis præcepta tradidisse illū ipsum nec
hominem fuisse/nec deum Cicero opinatus est:fabulam spernens & irridens po-
tiusq; confutans. Ego dæmonem puto qui & hoc & alia id genus plura inuenit/ut

& sibi honorem & hominibus damna cumularet. Hæc eadem etiam apud Lucanum obliquæ explodi videtur/cum tuscum Arruntem introducit hæc verba pro mentē: dij visa secundent: & fibris sit nulla fides/ sed conditor artis finxerit ista Tages. Verum de hac alio etiam loco/que autem ex elementis cognominate diuinationis species facile refellentur si compertum fuerit ea ipsa terrā scilicet aquā/ignē/aerem queq; in eis visuntur ut partes nō nullæ: sed quæ ex illis cōflantur & coalescunt sicuti monstra quæpiam/ostenta/prodigia/fulgura item coruscatiōes/ fulmina/tonitrua/ terręmotus & his similia quæ imperfecta mixta a posterioribus peripateticis nominantur nil in se nisi naturale cōtinere. Inde enim liquebit nec nisi naturale quidpiā posse per ea significari/ni dei voluntate ad quidpiam super naturā portendendum ordinaretur. Alioquin signum fallax & minime verum haberi ab omnibus deberet/cui scilicet id quod eo significaretur in ipsa rei essentia nō esset. Sane ipsa natura ad vnum quidpiam dirigitur terminaturq; nō ad utrūlibet/quare alteram contradictionis partem desumi ex naturalibus oporteret: quod omnino alienum ab ijs qui diuinationes de quibuscūq; rebus enixe vel promittunt vel querunt. Ceterum cū sequenti libro monstrauerimus ex cœlo diuinationē frustra superstitioseq; peti: quod tamen & natura dignius/ & loco superius/ & substantia incorruptius colligetur aperte vanum esse impenseq; superstitiosum si ab elemētis id ipsum petatur quibus absonum magis ut notę futurorū insculpantur/ quas tamē inibi vel esse vel suboriri maligni dæmones cōmenti sunt qui apertius quoq; in ipsis eorum templis/ antris fallebant/ & ex simulachris ferebant oracula quæ christi aduentu appropinquante cessare cœperunt. Nam Ciceronis tempore qui christi aduentum non multo pręcessit delphis cessabant: & pythia ut ille inquit iā euanuerat pythium videlicet oraculum cui pythia mulier pręsidebat vel ab Apolline pytheo vel a πυθω loco phocidis denominata illa quidē sedēs in tripodis holmo responsa reddebat in delphis de quo quidem tripode tam vana tam varia produntur a græcis ut & fastidiū & pudor sit si hoc maxime loco referantur/ quæ possunt cōmode apud poetarum græcorum enarratores legi. Sed & apud Diodorū datur cōmoneri q̄ inane principium delphici oraculi memorię proditum sit quādo etiam olido caprarum gregi quoquomodo referatur acceptum. Sic & initium Dodonei oraculum in bestias quoquomodo rettulit græcus auctor Paraxenus q̄ vero gloriosa delphici oraculi custodis siue ut ipsorū utar verbo προφητιδος exordia fuerint nō vacat referre quando ob impudicum amorem necesse habuerint: quibus cure oraculum erat: ut annorum quinquaginta virgines responsis reddendis pręficerent. Virginitatis enim flori futura quoq; illi peruia putabāt ne omnino vani censerentur. decreuerant quoq; abeuntes e templo coronatos incedere. Multis ergo seruos priuilegijs ut Apollo quem sapientię deum autumabāt (ita facile putarim) natura æquare homines diceretur. Verum eius ut diximus doli christo propinquante cessabant. Cuius rei nos ita in nostro ad christum hymno qui secundum in ordine locum obtinet mentionem fœcimus/nullos recinebat pythia cantus Delphica vaniloqui cātata oracula phœbi. Conticuere priusq; sacrū virginis almę. Clara puerperium sparsisset lumina mundo. Lumina tartareas pro pulsatura tenebras. Nec secus effugit q̄ quę pretexere cœlum. Occepit nubes claros hyperionis ortus. Attenuata fugit liquidasq; recedit in auras. Flāmiferi non dum solis vexata torusco: Cōgressu: ardenti nec dum conterrita curru. Sed paulo post ortum salutiferi partus regnante Hadriano Plutarchus percunctatur. Vnde nam euenerit ut oracula desierint. Vnius enim vel duorum dūtaxat vestigia conspiciebant: sed æquū utiq; erat/ut in aduentu lucis & veritatis/tenebræ mēdaciūq;

faceſſerent. Qua de re etiam nos in chriſti honorẽ plura cecinimus: ſe maligni dæ⸗
mones deos pernitioſiſſime mentiebantur. In dandis enim oraculis/ conabantur
affectatam inſimulare diuinitatem ut ſibi quod dei eſt: quo ad fieri poſſet arroga⸗
rent/ atqꝫ hoc ipſo truculentius humano generi inſidiarentur. Cultus potiſſimum
exactiſqꝫ carminibus curabant illudere/ ambigua promebant ſenſa ac generatim
plurimum enunciabant/ quæ res ab Ariſtotele in tertio quoqꝫ rhetoricorum no⸗
tata eſt/ id ipſe putat propterea factum/ ut minus error appareret dæmones idem
quod utile aut vniuerſum aut particularibus hominibus videretur quãdoqꝫ pro⸗
ponebant atqꝫ inde eorum ſibi quaſi ineſcata fide ruinam exitiumqꝫ conſulebant:
exempla huiuſce rei ex hiſtorijs trahi plurima poſſunt/ verum eorum malitia cla⸗
ret impenſius/ ſi quæ tradebatur ab eis religio/ ſi mendacia ab omni excuſatione
remota/ quæ ſuis imiſcebant oraculis/ immo oracula pleraqꝫ ex toto falſa exami⸗
nentur. Nanqꝫ ut de primo dixerimus in primis & inceſtus/ & ſtupra/ & rapinę/ &
ſacrilegia/ & mille alia obſcęna ſpurcaqꝫ mandabant/ ut viuendi leges/ ut cœrimo⸗
nias/ quibus diuinã aucuparent ſibi apud homines beniuolẽtiam inde beneficia
promerentur: ſuadebantqꝫ in templis in theatris cantari repręſentariqꝫ ea ipſa ſce⸗
lera/ a Ioue Marte/ reliquiſqꝫ eorum qui colebantur dijs perpetrata/ ut impudenti⸗
us ea ipſa homines efficerẽt deoꝝ ſuorum exemplo. Sed ab his ſupſedeo quãdo⸗
quidem & ab Euſebio & Auguſtino & alijs quod & ante attigimus copioſiſſime
& irriſa/ & confutata ſunt. Nec non multorum oraculorum fallatię mendatiaqꝫ de
tecta/ quæ ſi quando vera intermiſcebant/ vel coacti id efficiebant/ vel ſubdole &
fraudulenter: quo ſcilicet uti diximus pernitioſius nocerent. Capere tamen in ver⸗
ſis & flexiloquis ſenſibus conabantur: ut ni alterutram euẽtus partem veri eſſe vi
derẽtur. Sic apud Chryſippum de Cręſo fertur oraculum illud Apollinis vulga⸗
tum Cręſus halin pene tranſmagnã peruertet opum vim. Et de Pyrrho apud En⸗
nium. Aio te ęacida Romanos vincere poſſe. Oenomaus apud græcos cum phi⸗
loſophia tum eloquẽtia clarus Delphici Apollinis reponſis ut ipſe fatetur eluſus
illius oracula fallacia collegit/ & in ea inuectus eſt/ inter quę illud eſt Cręſi/ ſed alio
modo ꝙ ſupra recitatum. Inquit enim intrepidus ſi Cręſus halin trãſmiſerit amnẽ.
Imperium perdet magnum regnũqꝫ ſuperbum: Perſarum ille intellexit/ ſed lydo⸗
rum hoc eſt ſuum docuit euẽtus. Sed & alij gentiũ auctores in ſuos deos & Apol
linem pręcipue inuecti ſunt/ inter quos Ariſtophanes poeta maxime obliquę/ ut
Lucianus rhetor aperte cauillati ſunt & oracula ipſa ſubſannarunt a dæmone ſem
per multo aſtu prętenſa: Aeſchylus quoqꝫ ipſe quandoqꝫ in Apollinem inuectus
eſt. His enim pręter alia dolis libenter incũbunt/ nec enim ſolum rem aliter quam
eſt oſtendunt/ aut præſens inſimulant quod abeſt/ aut quod adeſt abeſſe diſſimu⸗
lant. Verum & fallatijs quoqꝫ ſermonũ illudunt nec paucioribus ꝙ quæ in ſophi⸗
ſticis Elenchis ab Ariſtotele citate ſunt/ uſus tamẽ hac ipſa Amphibologia frequẽ
ter eſt dæmon. Nec ſolum apud antiquos illos/ ſed & poſterioribus quoqꝫ ſęculis
inuenitur. Nam & fertur Manfredum regem ſimili decepiſſe loquẽdi modo dum
eſſet aduerſus Charolum bellum ſuſcepturus reſpondens nõ nõ gallus ſuperabit
Apulum: ex vi enim grãmatices affirmauerat/ quod ex cõmuni loquẽdi uſu nega
tum autumauit. Euam quoqꝫ ęquiuocatione moriendi ab eo deceptã nõ nulli pro
dunt. Alia pariter pro exemplo ducentes in medium quorũ euẽtus aut latuiſſe dę
monem potuere/ aut ei quoquomodo coniectura patefieri. Multę enim apud eos
pręnotiões ex doctrina ſuꝑiore reuelãtibus ſcilicet bonis angelis volẽte deo ex re
uelatione dęmonũ ꝓſtantioꝝ/ & ex ꝓpria natura/ tum per ſuã eſſentiã/ tum ꝑ indi⸗
tas rerum ſpecies. Boni autẽ angeli cognitione alia ꝓclariori omnibus pollẽt qua

ſcilicet & verbũ diuinũ & res in eo contuent̃. Hac autẽ priuati dęmones preter re-uelationes (ut diximus) naturalem poſſidẽt cognitionẽ: qua freti plurima p̃noſſe conſentaneũ eſt q̃ abſcondunt̃ hominibus. Nam cũ rerũ naturas agnoſcant: p̃ſci-unt multa in ſuis cauſis priuſq̃ humano intellectu pcipiant̃/ nec in ſuis etiã cauſis prenoſſe eos voluit magnus Antonius niſi q̃ iam ex illis fluunt/ quippe cũ ita refe-rente Athanaſio decernit: nõ enim ea q̃ nõdum fieri cępta ſunt referũt/ quia domi-nus ſolus eſt cõſcius futuroꝝ/ ſed quoꝝ conſpiciũt in actu initiũ eoꝝ ſibi tanq̃ fu-res apud ignaros vendicant notionẽ. Norunt quoq̃ & affectiones humanas incli-nationeſq̃ naturę/ ex quibus ſępe coniectant & tanto hominibus exactius quãto ſublimius eoꝝ ingeniũ eſt. Experientiſſimi itẽ ſunt a primo ęuo & indelebili rerũ memoria quo fit ut ex pręteritis inueſtigare & conĳcere futura minime difficulter poſſint. Dolo etiã ſępenumero p̃occupãt & quaſi dixerim anteuortũt hominum mentes/ ut q̃ ipſi acturi ſunt p̃nunciẽt prius quo p̃dictio videat̃ impleta/ ea item q̃ iam facta ſunt cũ ſubtilitate naturę pſpicacitateq̃ intelligãt priuſq̃ homines/ quos & tempus & diſtantia impedit locoꝝ/ annũciant tanq̃ futura (ut veridici appare-ant) p̃ſentia enim ipſis ſunt & iam facta: remota autẽ ab hominũ cognitione/ ideo q̃ futura exiſtimata. Sic & auctionẽ excreſcentiãq̃ Nili aliaq̃ huiuſcemodi nũcia-re ſolebant Antonio magno ut illi imponerent quẽadmodũ ipſe diſcipulis enar-rabat: expellebantur autẽ ab eo quoꝝ cõmertĳs implicari etiã ſi vera effarent̃ no-lebat: docuit hoc illum chriſtus dęmonas obmuteſcere: pręcipiẽs etiã cum in eius laudẽ vera vulgarẽt: quod Athanaſius cõſiderãs ſcribit quãuis vera fateret̃ dęmõ cõpeſcebat: tamẽ chriſtus eius ſermonẽ ne ſimul cũ veritate ſuam etiã iniquitatẽ p mulget ut nos etiã aſſuefaciet ne talia curemus/ & ſi v̾a videant̃. Nephas ẽm ut cũ nobis adſit ſcriptura diuina a diabolo inſtruamur: nec repugnare huic putatũ ve-lim/ q̃ ipſe chriſtus dominus: ut quinto euãgelĳ Marci capite ſcribit̃: a dęmone pe-tierit quod ſibi nomen: qui reſpondit: legio. Multi enim ſumus. Neq̃ ẽm/ ut ait Be-da ut inſcius id perquirebat: ſed ut cõfeſſa peſte quã tolerabat virtus curãtis grati-or emicaret. Quandoquidem nephas nõ eſt publice utilitatis gratia ab occurrẽte dęmone: qui ad vera promenda diuina poteſt virtute compelli quicq̃ inquirere uti ſacri exorciſtę/ adiuratoreſve conſueuere. Prophanum autẽ noxium atq̃ dã-natum crimen habetur/ ſi quis eum inuocauerit ad occulta noſcenda. Q. autẽ nec habenda ſit fides ſomnĳs/ cum dęmones aperto etiã pacto ĳs adſtant ut reuelent abſcondita: ex ſuperioribus patere ſatis poteſt/ ſomnĳs inq̃ inſomnĳſve aut phã-taſmatibus / aut viſis vel oraculis. Inter hæc enim ut ante innuimus diuerſitatem Aurelius Macrobius auctoritate veterum motus ſuper ſomno Scipionis exco-gitauit. Somnium quod tegeretur figuris & uelaretur ambagibus: proptereaq̃ ad ſignificantiam percipiendam opus eſſet interpręte. Inſomnium cum ea ſe inge-rerent dormienti quæ vigilantem fatigaſſent. Phantaſma vero quod viſum Cice-ro tranſtulit tũ euenire/ cũ is qui dormire vix cœperit vigilare ſe exiſtimat quodã-modo inter vigiliam & quietem poſitus. In quo genere Ephialtem reponi/ hunc latini dicimus incubum viſionem eſſe cum id quod videtur in ſomnis eodẽ quo apparuerat modo in vigilia eueniet/ oraculum cum vel parens vel ſacerdos vel deus aperte de futuris deq̃ agendis inſtruit rebus. Hæc autem enarrata Macro-biana placita: quanq̃ non nulli ex noſtris amplexi ſunt. Verumtamen & aliter quoq̃ capi poſſunt. Oraculum enim & vigiliæ & ſomno commune eſſe mani-feſtum puto idq̃ Seneca definit voluntatem diuinam hominis ore nunciatam cui Macrobĳ finitio non conuenit: & viſio quoq̃ non dormientium modo/ ſed viuentium eſt/ eamq̃ cũ Chryſoſtomus/ tũ pleriq̃ theologorũ latinorũ triplicite

diuiſerunt/ut ſecundo libro docuimus:in corpoream/imaginariam/& mentalem
Phantaſmatis vero nomen vigilanti intelligentiq; conuenit.Somnium autem pro
inſomnio:& econtra poſſe uſurpari nõ difficulter monſtraretur/ quare nõ ita ſcru
puloſe hęc nomina ponentur a nobis aduerſus eorum ſignificatorum ſuperſtitio
nes diſputantibus:illudq; Auguſtini de tempore in confeſſionibus differentis:
cum in hoc tumin pleriſq; alijs præponendum arbitror. Pauca inquit ſunt quæ
proprie loquimur/ plura non proprie:ſed agnoſcitur quid velimus.Igitur ſi nullo
pacto acquieſcendum dęmoni:etiam ſe aperte in vigilia monſtranti:quãto minus
ſi ſomnijs inſomnijs/ viſisve affuerit/cum impediti ſenſus/& obtenebratũ iudiciũ
per quietem ſit/quando etiam ſi vera dicerent in ſomnis non ita capi internoſciq;
poſſent res ipſe/uti cum vigiles experrectiq; ſenſus fuerint/& iudicium rationis li
berum atq; ſincerum.Solebat hoc fieri in templo Aeſculapij ab eoq; petebant in-
ſani vera ĩmitti ſomnia:qua de re Apollonium etiam ſuum pręcepiſſe ſcribit Phi-
loſtratus/& qui lacedemonijs pręerant ut inquit Cicero in paſiphaę phano quod
eſt in agro propter urbem ſomniandi cauſa recubabãt:ſed illud quis nobis obijci
et conſonum videri magis ut nocte q; interdiu:ut in ſomnis q; ĩ vigilia ſuperna tri
buantur hominibus monita/& id quidem auctore Ariſtotele qui in libro de diui
natione per ſomnum pronunciauerit nocturnum aera percipiẽdis viſis accõmo-
datiorem eo ꝙ ſilentior & pacatior ſit. Ego autem aduerſarium refellam eo ipſo
auctore qui de naturalibus ſomnijs:non autẽ de diuinis aut dæmonicis eo loqui-
tur loco.Inquit enim ſomnia ipſa fortuito temerarieq; incidere quãdoq;/ſed & eas
cauſas eſſe poſſe actionum noſtrarum & ſigna etiam futurorum euentuum cau-
ſas cum id quod agunt egeruntq; aut acturi ſunt homines per ſomnia cõtuentur
facta veluti via & motu quopiam ex diurnis crebriſq; cogitationibus/ad ea ipſa ꝑ
quietem ſpęctanda contuendaq;:rurſumq; fieri ut quę viſa ſpectataq; noctu ſunt
in ſomnis principia ſint quodãmodo rerum quæ interdiu & ſecundũ vigiliã moli
mur/mente ſe ad eas ſcilicet actiones accõmodãtę quarum ſimulachra in ſomnis
verſauerit.Signa autem eſſentię ut per quæ affectiones aliquæ notantur: ea vero
tum pręcipue haberi ex motione humorum quorum veluti ſigno & in affectibus
& morbis corporum dijudicãdis medici utantur:abundantiã enim vel phlegma-
tis/ vel cholerę ex aquę viſione deguſtationeve aut ex ignis imaginatione perſen-
ſioneq; caloris conijci poſſe/indeq; plurimum cognitionem ipſam conferre & ad
ſalutem & ad euentus coniectationem.Morborum autem initia plerumq; ſicut &
aliarum rerum cum parua ſint/ paruiq; motus interdiu latere & exoleſcere inter-
uentu & concurſatione maiorum/ noctis autem ſilentio validius ferre & perſenti-
ri quoq; inſignius idcirco noctis tempus coniectationibus naturalium ſomniorũ
accõmodatius & eſſe & haberi.Somnia autem mitti a deo/quanq; & ante Ariſto-
telẽ putauit. Plato forte Homerũ ſecutus ſcribentẽ Καιγάρ τοὔαρ ἐκΔιόσ ἐστιν
etiam poſt eum credidit Auerrois.Ipſi tamen Ariſtoteli non placuit/vel his maxi-
me rationibus ꝙ & bruta quoq; ſomniant & ſtolidum vulgus etiam pręſenſionẽ
futurorum hauriant per ſoporem & melancholiciq; & ecſtatici itidem futura præ
uideant:id autẽ putat euenire ꝙ & ſtolidi mentẽ cogitationibus vacuã habeãt/ &
multiplicibus ac varijs viſis ac motibus pulſent menlancholicorũ animi/ ex vno
q; in aliud volucri motu ꝑcurrant ita ut contingat etiã in futura incidere. Ecſtati-
cis autẽ ideo extraneos & peregrinos excipere motus ꝙ in teſtinis & ꝓprijs non
infeſtant ꝓptereaq; fieri ut ſi deus mitteret ſomnia nõ huiuſmodi hoĩbus:ſed ſapi
entibus & vigilãtibus mitteret: exiſtimat aũt q̃dã ſomnia quãq; nõ diuina/natura
tñ eẽ dęmonia ſed de ſõnioꝝ diuinatiõe ipſa addubitauit plurimũ & qdẽ anxie ut

quæ fortaſſe videretur naturalem conſideratione excedere/quod indicāt antiqui
eius interprętes/cum de his qui in Gadibus & Boriſthene vaticinabantur ediſſe-
rit/& ipſe ſatis etiam ſi græce legatur explicatur ſe. Illud quoq; huc tendit quod cū
de propinquis ſomnia tractaret deq; ſomniorum interprętibus meminiſſet nil ni-
ſi naturale attulit. Multa autem & recte quidem decreuit quę ſcilicet naturę limites
minime egrediuntur. Q, vero diuinitus non mittātur ſomnia falſum eſt & hoc il-
li ex ignoratiōe veteris hebraicæ diſciplinæ obuenit/qua percepiſſet deum eiuſq;
nuncios & in vigilia & in ſomnis ſanctos ſapienteſq; homines ſępiſſime allocutos
nec refert noctu id eis an interdiu obtingat ob lumen diuinum inmiſſum ſimul q̄
incertitudo omnis & ambiguitas effugatur. Sed nec quoſcunq; ex vulgo tangūt
hæc ſomnia/ſed eos qui diuina volūtate ad ea ꝑcipienda ſunt delecti quę & reuela
ri ſcilicet & reuelare conueniat/ꝙ autem & ſtolidum vulgus & melancholici atq;
ecſtaſim paſſi/ multa etiam ſępe prę noſcant ſecundum naturam non placet Henri
co Albertum taxanti in cōmentarijs in Geneſim. Sane id & dæmonice & naturali
quadam ex parte ſi Ariſtoteli accedimus: ſed & fortuite quoq; cauſæ acceptum re
ferri poſſe nō abnuimus. Pręter id enim quod ex accedēti & temere poſſent ſom-
nia contingere/ cauſaſq; item & ſigna haberi rerum futurarum. Putamus etiā nō
vno modo ea ipſa rimanda eſſe cum multifaria eſſe poſſint. Nam & interior & ex
terior quęri poteſt cauſa. Interior autem duplex animalis & corporea cogitatio-
nes videlicet & humores corporei. Exterior item bifariam diuiſa in corporalem
hoc eſt ambientem locum & aeris qualitates/& ſpiritalem: & hæc quidem duplici
ter dirempta/ cum & a deo boniſq; angelis/ & a dæmone ipſo prauiſq; ſpiritibus
prodire queat. Signa autem pręter id quod ſupra allatum ab Ariſtotele eſt/ tum
recte perpenſa ſunt cum in aliquam reduci cauſam poſſit/ quæ ſit & ſomnijs ipſis
& futuris euentibus cōmunis: atq; plurimum ſomniorū pręcognitiones hoc pa-
cto fieri teſtatur Thomas. Nanq; & humor ipſe in corpore excretus/nec habenis
naturę ſatis parens veluti ruptis frenis diuagatur, ꝓpterea in cauſa eſt: ut & ita ſom
nietur (ut diximus) & moribus ſomnum ſequatur: nec moueat ꝙ cauſam a ſignis
ſecreuimus antea/mox ſigni tanq; cauſę meminimus. Nam huiuſmodi ſigna etiā
cauſæ ſunt / non ut ſit res & q̄obrem fiat: ſed quia eſt/ quorū diſtinctio in poſtre-
miſſ. analyticis ab Ariſtotele probata/ & in ipſo de diuinatiōe libro vel quodāmo
do indicata: cur vero figuris adumbrata nec euoluta ęnigmatis ſuperne mittantur
ſomnia ſi dæmonia ea fuerint/ minime mirandum/ſi diuina poteſt id multifariam
euenire: non tamen ex inuidia ut fertur Symonides cauillatus. Multa ſolent affer-
ri inter quæ illud placet magis: ut p̄ſentis vitæ ſtatus in cauſa ſit: ut diſpoſitio quo-
q; recipientis non nihil efficiat: ut demum dei gloria manifeſtetur quemadmodū
in ſomnijs Pharaonis & Babilonij regis portento Ioſeph & Daniel prophetę cla-
ruerunt. Verum in ſomno & in vigilia diuinę reuelationes: ſi lumen affuerit nulla
dubitatione permixtę ſunt: noctu tamen & per ſoporem pręcipue demitti ſolent
quoniam quies ibi maior/nec diſtracta mens quin poſſit cōmode quæ immittun-
tur haurire diuina/nec audiendi aſtrologi fingentes imprimi ſpecies ſuperiorum
imaginum in ſomnis/piſciſq; cancri & ſimilium/id enim aut falſum/aut caſu factū
cogitandum eſt/ſi quiſpiam ea ſomniauerit/putare quoq; poſſumus ex irregula-
ri motu corporeum ſpirituū & vaporum effumantium euenire: ſed & intrinſeco
ſenſu recto naturæ ordine recipi quippiam non poteſt niſi ꝑ exteriores quaſi per
fores aditus præſtetur/ ut ſecundo libro monſtrauimus/ poteſt tamen id ipſum
contigiſſe cooperante dæmone ad firmandā ſupſtitionē ut Auguſtino viſum pōt
& humana ꝓpenſio ut an̄ diximus in cauſa eſſe cur varia ſe offerāt ſpectra ꝑ quie-

tem cœlo vel quadamtenus operāte ad afficiēda corpora qualitate sensibili/ sed ni mis fortasse multa quātum ad propositum attinet nostrum/cui hac in parte satisse cisse videmur/probantes multomagis fugiendas esse reuelationes dæmonum in somnis ꝙ in vigilia/magis inꝗ non quia lędant magis/in utrisꝗ enim enorme de licłum:& apostolici præcepti transgressio/quo vetamur ne cum dæmone societa tem ineamus. Nolo inquit Paulus vos fieri socios dæmoniorū/sed eo magis quia obscurius turbulentiusꝗ deferūtur. Nanꝗ præter dæmonicam fallatiam quę tā in somnis quā in vigilia suos circūuenit socios/temporis etiā incertitudo & cogni tionis impedimentum non mediocri est adiumento falsitati multiplici percipien dæ/non refert autem si diuina angelicave reuelatio fuerit/ut in somnis fiat/quādo quidem ut diximus. Lumen illud diuinum & sensuum & intellectus nocturnas te nebras dispellit consueuitꝗ deus sępenumero noctu reuelatiōes dare etiam dor mientibus nec solum prophetis testamenti veteris/sed & ministris noui & ipsi etiā Iosepho sanctissimo gloriosissimę virginis sponso/& christi custodi/ut sacra euā geliorum narrat historia/ sed si lumen ipsum aberit/ nec naturales causę vel signa suberint/tunc & diuinæ reuelationis & humanæ coniecturę facultatem egressa di uinatio dęmonica superstitiosaꝗ prodibit:cum alias tum pręcipue a Mose is Deu teronomij capite interdicta plebi israeliticæ per hęc verba. Non inueniatur item qui obseruet somnia. Verum de ijs iterum sexto quoꝗ libro congruēti ordine & postulāte materia cum de occulto pacto disputaturi sumus: pari delirio & insigni us forte exorbitabunt/qui furentium se vaticinijs cōcrederent. Possessi enim a dę mone & in furorem versi/ cum mares tum fœminę quępiā de futuris ferebant ora cula. Hos aliquando dicunt arrepticios/alij phanaticos/alij phitones pytheos/alij vates:quandoquidem & maligno arripiuntur spiritu & pytheo apolline/ hoc est dæmone eo cognomine gaudente replebantur/ & in phanis dare solebant respō sa emota & alienata mēte/quale illud de phemonoe apud Lucanū in ꝗnto pharsa liæ. Non vnꝗ plenior artus: Phœbados irrupit Pęan mentemꝗ priorem: Expu lit atꝗ hominem toto sibi cedere iussit:Pectore bacchatur demens. Apollini tamē pythonis interfectori diuinationem accepta plurimum referebāt quod poetis fre quenti usu eueniebat: qui per furorem vaticinabantur/ quorum exemplo poste riores quoꝗ poetæ tametsi furore non acti fingebant tamen se Phœbeo spiritu re pletos:vnde illud Claudiani. Iam furor humanos nostro de pectore sensus. Expu lit & totum spirant præcordia phœbum. Imitati verbis & Cassandrā illam quæ fu rens (vt ille inquit) facta atꝗ infecta canebat:imitati & alios quos diximus ꝑ fu rorem prænunciasse carminibus/ut Boetium Bacchidem & Epimenidem Creten sem quem primo libro diximus auctore Aristotele de pręteritis dumtaxat vatici nari solitum:sed enim vates etiam a poetis introducuntur referre futura sine furo re quale illud apud Valerium Flaccum in argonauticis de Idmone memoratur. Postꝗ enim Mopsum furentem vatem meminerat/mox Idmona sensus compo tem introducit qui erat ut ille fabulatur plenus phatis phœboꝗ quieto. Nihilomi nus crebrius & libentius furentiū prædicta suis fabulamentis interserunt citantꝗ noīatim ut Cassandrā phemonoē ut ipsam ꝙꝗ Erythreā Sibyllā. Sed & de Cuma na Lucanus idē sensit/ꝑ hæc carmina. Talis in euboico vates Cumana recessu/ in dignata suū multis seruire furorē. Et Maro prius Cumeę Sibyllę furorē & rabiem tribuerat/vñ illud in sexto Aeneidos. Talibus ex adito dictis cumea Sibylla. Hor rēdas canit ambages antroꝗ remugit:obscuris ꝟa inuoluēs ea frena furēti/Cōcu tit & stimulos sub pectore ꝟsat Apollo: Vt primū cessit furor & rabida hora quie rūt. Iustinus philosophus & martyr ī libro aduersus gētes a nobis ī latinū cōuerso

inquit Cumeę Sibyllę carmina eo putari minus metrice scripta/ vel quia furēs illa ipsa effabatur/vel si prudens sciensq; ea proferebat ab excipientium nihilominus ruditate deprauata:quod sua tempestate urbis incolas putasse refert. Hanc quoq; insanam appellat Maro. Sed & idem Iustinus solitam eam asserit de solio parata in dutaq; stola futura effari. Proditum autem memoriæ est/id non voce solum/ verū etiam litteris & signis effecisse ac in palmarū folijs scripsisse illam Varro cōmemi nit. Ambigit Aristoteles in libro de admirādis naturę:an hęc Erythrea vel Cumea fuerit qui nihilominus in problematis instinctu lymphatico Sibyllas Bacchasq; in feruore scribit:idq; nō morbo/ sed naturali intēperie cōtingere quod & cōmu ne autumat esse omnibus qui diuino spiraculo instigari creduntur: Sane de Sibyl lis varij varia produnt nec de nomine & patria satis conuenit:de numero fere con stat ex antiquis auctoribus græcis Aristomeus & Apollodorus Erythreus ex la tinis Varro & Fenestella: Erythream tanq; pręcipuam & nobilem pręter cæte ras fuisse tradunt. Varro ipse decem numerat/ & aliam Cumeam/ aliam Cumanā dicit/quæ tamen cognomina pleriq; cōfudere. Harum quoq; & alij gentiū scripto res/ex nostris vero Augustinus Lactantius:alij meminere Suidas decē & ipse nu merat & noīat inter alias nomen persicæ seu Chaldeę ponit/cui tamē alia ni fallor ab alijs indita appellatio. Idem & Cumeæ meminit quam Vergilius deiphobē appellat Lucanus phemonoē: sed eidem Suidas vel Amalthea / vel Hierophile nomen fuisse dicit. Cumeam vero eandem quę & Chaldeam dicitur fuisse Iustinū philosophum & martyrem opinatum vidimus. Nam in Chaldea ortam & chal dei Berosi filiam Cumas autem habitasse prodit multas alias super Sibyllis dissen siones omitto etiam in ipsa nomēclatura quā Suidas latinā putat. Varro & Lactā tius & alij pleriq; ęolicam asseuerant/ in hoc nulla dissensio de nostra religione Si byllę carminibus & multa & pręclara fuisse pręnunciata/quanq; etiam deoꝝ plu rium falsę religiones Sibyllinis qui Rome asseuerabantur versibus proueherent/ ut apud Zosimum quem supra citauimus & apud Macrobium & alios gentium scriptores plane conspicitur. Si quādo vero vel earum vnam vel plures de christo vera pręcinuerunt ad gentium id instructionē factum qui veris prophetis nō au diebant apud platonicos eam Sibyllam quę in delphis erat duobus modis imple ri minime cōsuesse scribitur/vel spiritu quodam tenui & igneo/ qui erumpebat ex antro vel ex adijto dum in sede erat trium vel quattuor pedum sacra atq; dicata. In colophone fœmina quadā epota lympa vaticinabatur alia in branchis hausto va pore non nullisq; alijs superstitionibus obseruatis prophetasse fertur. Super qui bus Porphyrius & Iamblichus desipuerunt. Diuinum putātes quod a multis fal sorum deorum sacrificijs prodibat:tantoq; magis quāto procul a ratione magisq; remotius & insanie furoriq; propius accedebat quo exciri vel omnes vl plurimas huiusmodi Sibyllas & vates diximus. Insignis autem furoris species est furētibus & dęmone agitatis mācipare sese. Si enim dęmon eo q malignus/ eo q noster ho stis/eo q fallax habenda fides non est/etiam cum proprie & exacte loquitur: ha benda ne erit cū lingua dementis tumultuat:si emotis mēte & ab alienatis acquie scendum non est nisi forte vt cathenis ligentur & coerceantur compedibus/paren dum erit cum dęmonis arbitrio loquuntur:& de futuris consulunt. Adde q insa niam istam peculiare hoc & insigne consequitur ut discernere nequeas quæ pro prie a dęmone quęve a furentis homini pcepta consiliave tradant. Dissiluit adeo & confundunt omnia ita furor ille crescit decrescit quiescitq;. Sed iam satis de his Nunc species q de occulto prodeunt pacto reijciendæ q cum fere astrologica va nitate vel pariantur vel alantur eam in primis proximo libro destruamus.

LIBER QVINTVS DE SVPERSTITIOSA PRAENOTIONE CONTRA ASTROLOGIAM DIVINATRICEM

¶ Quid pręſenti libro agendum & quo ordine. Caput primū.

Iximus primo huius operis libro quę ad ꝑnotionē in vniuerſum ſpe
ctarent/quæve ad diuinā & naturalē ꝑtinerent ꝓ viribus ſecūdo &
d tertio explicauimus/ſubindeq́ de ſuperſtitioſa agere proximo egi-
mus libro. Iamq́ de illis eius partibus ſpeciebusve quæ de aperto cū
dęmonibus fœdere prodeunt diſputationē abſoluimus. Nunc & tē
pus & promiſſa poſtulant ut ſpecies eas quę de occulto pacto quaſi de ſtygio fon
te ſcaturiūt abijciamus diſperdamuſq́: earum autē cū diuinatrix Aſtrologia prin
ceps habeatur hoc ipſo libro polliciti ſumus aduerſus eam bellū gerere. Subierat
autem mentem anceps ſententia ꝙ hinc & operis id exigebat ratio & promiſſa iur
gebant ut in eam diſputauerimus/inde vel hac ratione a ꝓpoſito auertebar/ꝙ ſuc-
currebat idipſum muneris a Ioanne pico patruo pręcellenter adeo impletū libris
duodecim/ut aut ſuperfluo aut ambitioſe a me factum ſuſpicari quiſpiam poſſet
ſi idem tentarē: verū in hoc me repoſui albo: ut ſi ego hoc vno libro in duodecim
capita diſtributo potiori ex parte concluderē/quod ille centū quadraginta & am-
plius capitibus libriſq́ duodecim abſoluerat/quæ omnia ipſe octauo ab hinc an-
no poſt eius obitum quo pene & illa ſimul obierāt de interitu liberaui diſcerptos
compoſui & publicaui/ſi inq́ hoc facerem recta me iudicia non offenſurū: quin &
putari poſſe me & debite in parte ſatiſfeciſſe modeſtiæ/nec mei voluminis ordinē
diſſeruiſſe: potentem igitur illam patrui librorum eloquentiā multifariamq́ rerū
maieſtatem & copiam quā mirari magis q̃ imitari poſſum prætereuntes conabi-
mur/de eo q̃tum ad propoſitum opus pertinere viſum veluti de in exhauſto/ ſed
dulci oceano/quoſdā ceu cannaliculos ad aridæ noſtræ glebę uſum deducere/ſed
& obiter inter miſcebimus meditata quępiam noſtra & nonnullas obſeruationes
non eo cōſilio ut quod ille minime fœcerit ſatagamus. Quis enim addiderit lumē
ſoli? Sed ut quæ ipſe veluti humilia forte & minora q̃ eum decerēt poſt habuerit/
aſſumamus interim nos inferioris notæ ingenijs ꝓ futura/ quæ ſublimitatē ſcilicet
illam concipere animo nō valerent: quandoq́ item argumētorum ne dixerim an
erratorum non omniū tamen ne verba prodigamus/ſed minus leuium memores
erimus quæ aduerſus patrui libros nōnulli ꝓ tutando aſtrologico dogmate ſpar
ſerunt: neq́ enim aut minus ſemꝑ negocij nobis deſumpſimus voluminibus eius
vel recognoſcendis vel etiam defendendis/q̃ in ijs quæ proprię mea ſunt opera/
vel meditandis/vel conſcribendis. Vix dum enim quidpiam elucubrare cœperā/
nec dum egreſſus annos adoleſcentiæ/cum illo ex humanis rebus ſublato & eius
vitam perſcribere & eiuſdem quoq́ methaphyſica nō nulla defendere opus mihi
fuit/mox ad mea rediens & ea quæ recenſui/& alia quępiā per aliquot annos cō-
ſcripſi. Iterum conuerſurus operam ad illius cum in pſalmos cōmentaria cū alia ɋ
dam præclara inchoamenta reparanda: quare cum meas partes eſſe ducam tanq́
illius opera ſunt & ab iniuria tempoꝝ & a calumnijs obliuioneq́ aſſerere q̃ quæ
a meipſo & meditata & inuenta ſunt ſtilo proſequi aduerſariorum eius reſponſa
refellam/quod etiam olim nos facturos promiſimus. Sed Pariſienſi ſtilo: idq́ iam
fœcimus aliqua ex parte hoc autem eo illi prępoſuimus/ꝙ libri ipſi de prænotiōe
rerū neceſſitate quapiā hac de re (ut ita diſſereremus) expoſtularūt. In primis autē
quēq́ non moueat Picum ipſum patruum & in quæſtionū apologia & in elegāti

illa oratione quã romę fuerat habiturus/Astrologiam nõ confutasse atq; eius etiã quandoq; testimonijs usum quoniam valde diuersum est/ si aliud agẽs quispiam alienum dogma proferat in medium. Aliud cum eo de dogmate quid sentiendũ sit ex proposito instituto q; decernit/quare quod ille adolescẽs nõ confutauit annis sequentibus ob id maxime quia eo ipso religionem nostrã lęsum iri aduertebat/ penitus aboleuit pręiudicio hoc mille auctorum defendi posset/qui aliud ex florescẽte iuuenta/aliud maturioribus annis edidere/quin & in seipsos etiã scripsere suas interpretantes amplificantesq; sententias. Sed & easdem corrigentes & improbantes quod equidem clarum in Augustino sua retractante placita & in Nazianzeno qui maximi philosophi laudes & vituperationes cõposuit:ut Ethnicos mittam Pollucẽ Dionysium rhetorẽ:Sed & ipsum Sosigenẽ qui de syderum quoq; motu cum diligenter scripsisset semetipse correxit:taceo Hippocratem suos fassum errores. Sileo de Marco Tullio suos aliquos libros damnante:& Fabium pręterea Quintilianum qui suam quoq; circa status causarum opinionem castigauit itaq; qui hoc te perfugio tueris & quasi purpurisso defensiõis astrologicæ frontẽ oblinis Lucio honestius tibi atq; salubrius si professiõe genethliaca posthabita veritati accessisses/cum nec pręnosse nec pręuidere potueris tibi quin patria pulsus Arni pisciculos esitares nec delectis exeũdi hospitium horis quibus cõfidebas tutari valuisti/quin post paululum hostilibus gladijs aduerse actionis occumberes. Nullis demum martis fauoribus nulla astrologica vanitate protectus:cui abijciẽdę vndecim quæ sequentur capita destinauimus: & hoc ordine distribuimus/ ut quattuor prima rationibus eis quibus confirmari posset Astrologia recitãdis refellendisq; dedicentur. Duobus autem sequentibus auctoritates cum diuinas/ tũ humanas & quæ in eis fundari possunt rationes aptauimus: tribus quæ deinceps eadem Astrologia rationibus physicis & theologogicis prosternet. Reliquis vero ex principijs dogmatis astrologorum/quasi in hostili agro castrametati ipsam vanitatis & superstitionis arcem suis ipsis tormentis machinisq; deiectam aperte monstrabimus. Igitur ceu æra in pugnam vocati bellum inibimus.

¶ De rationibus quibus posset astrologia suis ab auctoribus confirmari Caput Secundum

Ex potissimũ freti rationibus inanibus quidem & nullius momẽti (nisi qđ a nobis ne forte querimonia fieret roboratę:aliquãtisper sũt) Astrologię diuinatricis patroni insaniunt. Non possumus inquiunt nõ audire philosophis theologisq; probatissimis qui astrologię fauent: quippe cum peripateticorum princeps Aristoteles in primo meteororũ libro scribat necesse esse mundum hunc inferiorem superioribus lationibus esse contiguũ ut omnis eius virtus inde gubernetur:& illud etiam quo sua cõfirmet receptum asseuerant Augustini scilicet magni auctoritate inferiora hæc grossioraq; corpora sublimioribus subtilioribusq; regi atq; moueri:quo fieri ut a cœlo & stellis a quibus nostra pendẽt inferiorum effectus petantur:secundam rationem ex solis lunęq; mutatione varia mendicant/quãdoquidẽ ex accessu ad nos:solis atq; recessu habitus & conditio viuentiũ variat̃ singulisq; diebus. Sole ipso qualitates aeris immutari/ meridie/mane/vespere/plus minus calefaciente:sed & alio die plus minus alio/ aut torpere nos frigore/aut urgeri calore. Nec non motũ lunę æstus marinos sequi & fluxus atq; reflexus produci qui lunę cursum imitentur:quo & Conchylia repleãtur/atq; aduerso eius planetę positu vacue fiãt. Crisimos quoq; hoc est iudiciarios

dies a medicis obseruatos luminarium ipsorum motibus regi/quibus & cieri pleque tempestates & humores incorporibus agitari solere pronunciant. Crebris autem exemplis huiusmodi quasi artem apud nautas & agricolas effectam/ut de solis & lunę positura vaticinentur de futuris: q̄to magis id sapientiores posse prædicant quibus & reliquarum stellarum vis & potestas cognita sit & explorata. Addunt tertio loco si status aeris tranquillitas tēpestasq̧/si frigus calor humiditas/siccitas a constellationibus pendet/sequens est ut ab eisdem & sterilitas agrorum/ & fertilitas/ & terręmotus/& pestilentiæ/& regionū etiam salubritas pependerit/quādo hæc ipsa a quattuor illis qualitatibus primis ortum ducunt/q̧ si hoc admiseris cur & illud non admittes/homines ipsos cum eisdem constent qualitatibus a cœlo pariter moueri/ab astris gubernari/ac regi ut salua scilicet arbitrij libertate/temperatura tamen corporis/quæ ex illis conflatur varie affecta/ad iram & contumelias vnde postea bella & lites & regnorum mutationes: ad mansuetudinem item & pacem cuius beneficio tranquille degunt urbes/& regiones nō excitentur. Hoc quasi honestamento fraudis usus Ptolomeus/ deriuari postea putauit eiuscemodi influxus qui reciperētur in homine/& quo & corpus & quo ad animum ad ea quæ exteriora sunt:sed quoddam quasi cōmertium cum illis gererēt:ut uxor scilicet & facultates ad corpus/honor dignitatesq̧ ad animum pertinerent/quibus ita dispositis in externa quę affinitatem cum illis habent deriuarentur. Nec ullam omnino in Astrologię patrocinium efficatiorem rationem affert Ptolomeus pro syderum efficientia vniuersali q̄ primarum qualitatum: quas scilicet producens cœlum/cętera quoq̧ ob id consequēter producat. Occulte præterea stellarum vires ꝓ quarto veluti suffugio quæruntur. Cum eñ inquiunt excellentes singularesq̧ dotes & ꝓprietates aliquarū rerū videmus ab alijs etiā terrenis rebus tantū exaltatas ut minime de elementali cōdictione coalitas existimemus/ cœli ea solemus munera arbitrari: quāto magis igitur cœlo ipsi vis & ꝓprietas peculiaris multimoda inerit/ q̄ in inferiorē mundū motu suo atq̧ lumine illa ipsa disseminet. Subdūt & illud quo particularis efficientię pstigiū rudioribus faciāt/idq̧ a plurifario rerū humanarū cursu deducūt: nō posse nāq̧ nō videri asserūt/ut causas alibi q̄ in cœlo habeāt ea quę supra vires nostrę mortalitatis fieri videmus/q̄ pręter rationē & meritū/q̄ pręter ordinē & institutū humanę cōdictionis eueniūt. Siquidē hunc ad philosophiā colendā natū videri/illū ad mercaturā/aliū ad arma tractāda ꝓpensiorem/ & inter hos etiā mirā esse diuersitatē/ut hic fœliciter/infœlicissime ille ꝓpositū negotiū exequat. Aristoteles Plato/naturę secreta & penetrarūt ipsi & posteris reserarūt: alij vel hebetissimi/nec excultata atq̧ ꝓtrita intelligere queunt. Alexander orientē dicto ocyus & vidit & vicit. Fortis alius imperator inimicoꝶ telis occubuit. Ingeniorum quoq̧ ipsam varietatē afferūt in mediū/ut hic sobrius/ille nequā/auaritiæ ille mancipiū sit/hic de illa triūphet/effectus sane diuersos nec plane respōdētes ortos de terra minime putādos/ut facinorosos quoq̧ sępe vindicta pręteereat & iusti trucidētur. Postremo vulgus fremit eoꝶ qui scioli videntur sibi/multifariāq̧ insultāt exempla ꝓponentes quibus astrologoꝶ p̄dicta confirment. Instant enim atq̧ inculcant plurimū quomodo ni ars vera/p̄dictiones ex arte vere esse possunt. Sic eñ ille ꝓnunciauit futurū & ad lineam euenit/sic alius euentura pręedixit & confirmauit euentus atq̧ ita ad numerū exempla non nulla quasi digitos ostentant quibus suos cōfirmare errores cum infirmantur possint.

Soluitur prima ratio & in Astrologos ipsos retorquetur.
Caput Tertium

T sane facile ostendetur/nihil virium huiuscemodi rationibus in esse:q̄
etiam si validę putarentur non propterea sequeretur ut ex illis confici
posset astrologia/quod in operis progressu liquescet/ sed tanta est veri-
tatis vis ut erroribus qui eam occulere quasi tenebris nititur/nimio eius
fulgore occęcatus oberret irrisus. Non solum autem solui/eluiqꝫ eorum argumen
tationes possunt. Verum in illos validissime retorqueri atqꝫ eorum prima ratio in
eos ipsos hoc pacto quasi missile telũ repellitur. Nãqꝫ & philosophi summi astro-
logiam irrident damnantqꝫ eãdem multifariam Augustinus lacerat & insectatur/
ut cum alias hoc in libro/tum maxime capite quinto ostẽdetur. Sed & ipsa quam
adducunt Aristotelis & Augustini verba reprobant quod ipsi colligere cupiunt
non confirmant:ꝙ enim inferioris mundi motus a superioribus lationibus cœli
dependeat/colligitur inde falsa esse dogmata astrologorum/quandoquidem vul-
gatum apud philosophos atqꝫ protritum est cœlum esse vniuersalem causam re-
rum inferiorum. Vniuersalis autem causa dirimitur a particulari/a qua scilicet effe
ctus distinguitur. Neqꝫ enim cur hoc/aut illud fiat a remota & vniuersali/verum a
proxima & particulari causa queritur:exemplum in motu manifestissimum:nãqꝫ
idem cœlestis motus & igni sursum ascendenti & terrę deorsum descendenti pa-
riter operatur. Vniuersalis igitur ille motus particulares nõ distinguit/ qui ut sint
tales a proprijs & particularibus causis habent: nec quicq̄ꝫ gignitur natura duce
quod pręter cœlum particularem quoqꝫ in terris causam non habeat: cœlestis itẽ
qualitas qualitatibus omnibus elemẽtalibus asistit:ut quinto huius quinti libri ca
pite latius explicabitur. Si autem rerum inferiorum particulares & motus & qua-
litates a cœli motu & qualitate nõ pendent/nisi ut a causa vniuersali a qua hoc aut
illud non distinguitur:q̄to minus pendebit a cœlo particulariter quod cœlo pro
prie hoc modo non inest/sicut motus & qualitas/quare sileat lucius dum blaterat
& vniuersalem & particularem causam cœlum esse: cum propter alia incõmoda/
tum propterea ꝙ ea quam adducunt auctoritas vera esse nullo pacto possit/ si de
particulari causa intelligenda esset:quæ vniuersales effectus & motus nequiret in
uehere/nam quicq̄ꝫ tam particulare in cœlo non est quin terręnis collatum vniuer
sale sit. Sed enim sileat alius qui trifariam vniuersitatem induxit:nec semel deliras-
se contentus in anniuersarijs iudicijs id sępe repetijt/ indocte quidem conatus do-
cere/cœlum ipsum præter id ꝙ eo motus & calor viuificus turbe terrenorum vni
uersaliter secundum cõmunem operationem cõmunicatur id ipsum etiam agens
vniuersale haberi debere secũdum operationem propriam. Hoc vero cõmunem
in rebus generalibus ordinem turbari qui priori illa cõmuni operatione seruaba-
tur pro exemplo affert sextum qui manu adnascitur digitum:eum inquiens præ-
ter cœli cõmunem operationem/ præter cõmunem ordinẽ accidere: a propria ta-
men cœli operatione pendere. O rem ab omni eruditione prorsus abhorrentem/
nam defectui materie non effectui cœli adscribenda est manus ut ita dicam sedi-
gita:nec ibi aliter influit cœlum/q̄ꝫ motu suo & lumine/quo agẽs quilibet ad ope-
randum excitatur:qui si aut minus potest/aut ei materia nimis contumax est hu-
iuscemodi nascuntur monstra/quæ proprię cœli operatione tribuere insigne deli
rium est:quandoquidem supra quam dici potest absurdum/ propriam cœli ope-
rationem/qnæ ad seruandam fulciendamqꝫ naturam pertinet/præter naturam ha
beri debere: eandemqꝫ ipsam operationẽ ut propria est/cõmuni operationi & or
dini aduersari/quoniam ea illa monstra refugiat & hæc eadem amplexetur & pa-
riat/q̄obrem huiuscemodi nuge reijciendę cum nihil ab vniuersali illa causa/prę-
ter motus & qualitas fluant. Hoc in eis apertę videmus quæ diuersa sunt & natu-

ra & specie/ hoc idem & apertius in illis intuemur quæ numero differunt indiui- duis/quæ cum particularia sint/ & originem ducāt a rudi materia/minus multo re- ferri possunt in causam maximę vniuersalem atq; formalem/ cœlū enim cū equo equum generat/cum leone leonem/cum homine hominem/& humanę speciei va rie & diuersa indiuidua/cū eorꝫ indiuiduis parentibus gignit/ eadē constellatione dum diuersa/quod ipsis comprobari potest experimentis/quoniam eos videmus ingenio/corpore/fortunis diuersissimos qui orti sunt/sub eadem cœli inclinatione a gręcis clymate nuncupata. Quid rogo respondebit Astrologus? Quomodo di- uersitatem hanc ad constellationem syderum configurationemve referet quā ean dem eiusmodi omnes habuisse diximus/scio quo se tuebūtur præsidio. Ad Nigi- dij figuli rotam confugient cuius ob reuolutionis velocitatem nō datur eundem locum bis atramēto signare/multo minus igitur inquient. Dari poterit in cœlo su- pra q̄ dici potest ipsa rota velociori rapidioriq;. Atq si hoc dixerint latebras igno- rantiæ suæ prodent. Nam cum tam rapidi momenti non possint ipsi differentiam assequi/quo pacto de ijs quæ eiusmodi infantibus euentura sunt pronūciare po- terunt. Si partilem scilicet momentaneūq; Horoscopum/& q; est sequens genitu- re ipsius themata nesciuerint. Sed & obijcere aliud possumus quo explicare sese nullo modo queant. Nam cum gemini uterum exeant/alter post alterum/ ex ea q̄ intercedit morula occasio prębetur aliqua respondendi: adimitur autē eum natos eis obijcimus simul eodem momento ex diuersis tamen parētibus & intra eandē eiusdem regionis & latitudinem & longitudinem: ut idem cœli punctum imagi- narium quem Zenith vocat Arabes utrisq; respondeat. De his enim & idem the- ma cœli describere/& eadem omnino tam de ijs quæ intra maternum aluum/ q̄ q̄ post natalem euenient horam pronunciare debet astrologus. Sicut enim eadem ho ra natos/ita & eadem cōceptos conuenit extimari. Adimitur incq; occasio cū nihil omnino hiscere queat astrologus ut eorꝫ maximas diuersitates & differentias vni eidemq; omni ex parte cōstellationi acceptas referri possit: quapropter ni captus mente sit fateatur oportet sydereos illos afflatus vniuersales / a proximis causis & particularibus distingui & determinari/vnde rudis illa defensio proditur qua cō- tenditur eiusmodi natos diuersis eiusdem figuræ significatoribus esse subiectos. Qui enim varij poterūt significatores esse/ si omnia penitus eadem sunt: ut suppo suimus & nullum prorsus in themate seu figura discrimen/ hinc liquet multo mi- nus eos posse ex syderū positu de corporeis & animalibus qualitatibus/ deq; for- tuitis & externis decernere. Siquidem minus hæ a cœlo dependent indiuiduorū proprietates/quam quę sub genere eodē est diuersitas specierum: ut nūc leo / nūc elephas/ nūc homo pariatur. Nec enim differentiā proximæ causæ specificam sci- licet sequuntur non cœlum: sic & corporeę indiuiduorum qualitates indifferētias fœminum referuntur. Sic animales ab ingenio & educatione arbitrij dependent. Sic fortuite & externe ab facultate parentum ab electione propria a prudētia quo q; & occasione deriuātur. Destruit igitur non astruit astrologiam peruulgata illa sententia/quam mundum hunc inferiorem superioribus esse motibus cōtiguum censuit. Nec magis illis Augustini citata illa auctoritas suffragatur quæ Aristoteli cæ instar retorqueri in aduersarium potest. Quam etiā hoc interpretari pacto pos sumus/ut q̄to magis a materia & compositione recedūt res/tanto magis perfecte & principes euadant quibus scilicet inferiora pareant. In ipso enim deo summe & infinitę perfectionis nulla compositio est minima in angelis actus videlicet & po- tentiæ pauca in cœlo: maior in sublunaribus. Quapropter sicuti a deo angeli/ ab angelis cœlum regitur/non secus reguntur mouēturq; inferiora ipsa: utpote cras-

siora feculenta magis & cōpositiora per coelum tenuius simplicius & purius. Hoc autem nihil particulare coelo arrogat/sed vniuersale quāq; purius ac si dicere licet diuinius. Itē & illud non nihil conducit/q & ipsa nostra corpora crassiora & mole sua grauiora a subtilioribus corpibus & leuibus spiritibus scilicet corporeis mouetur/quibus motrix animę vis nostra ad sua obeunda munera utatur. Q; si Augustini mentem nos percepisse negent non expugnabimus si non Augustinum ipsum loquentem audire noluerint: ac in tertio de trinitate libro ita dilferentē. Sed quemadmodum corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potētiora quodā ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ: & spiritus vitæ irrationalis per spiritum vitæ rationalem/ & spiritus vitæ rationalis desertor atq; peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustū: & ille per ipsum deū ac sic vniuersa creatura per creatorem suum ex quo & per quem & in quo etiam condita atq; instituta est: ac per hoc voluntas dei est prima & sūma causa omniū corporaliū specierū atq; motionū. Nihil em̄ fit visibiliter & sensibiliter qđ nō de interiore inuisibili atq; intelligibili aula summi imperatoris/ aut iubeatur aut permittat: sed ineffabilē iustitiam premiorum atq; pęnarum gratiarū & retributionum: in ista totius creaturę amplissima quędam immensaq; republica/nec theologus ille sanctissimus atq; in omni disciplina eruditissimus quæ obseruanda censeo cum per se quęstionē diluant: tum q fœta sunt rerū multarū atq; magnarū. At si ex causa ipsa dicēdi eorum quæ dicta sunt intelligentiam summamus: ut Hilarius voluit quarto de trinitate libro: ut ecclesiastici de verborū significatione cānones pcepere. Percipiemus beatissimum & doctissimū Augustinum nil vnq; diuinatrici arrogasse astrologię sed quibus potuit semper/ut mox videbitur rationibus derogasse: inter quæ illud sit ad pręsens argumento q in libris de christiana doctrina/ dum ea de astrologia quæ motus & magnitudines mensurat syderum mentionē haberet/ utpote q̄ vna ex liberalibus artibus sacris intelligendis lr̄is famularet. Subdidit: sed q vicina est errori fatua fata cantantiū salubrius honestiusq; contemnit. De Aristotele vero q Astrologię nō suffraget modo/sed refraget aperte/eadē metiri possumus regula. Ad elementa em̄ dumtaxat ptinet cū dixit inferiorē mundū superioribus lationibus gubernari. Nam postq; dixit determinatū a se in libris de coelo quattuor esse corpora infra coelum/ignē/aerē/aquā/terrā tum subiunxit/de eis se mox tractaturum quæ ex illis constabat. Sed nec alius mundus est q̄ ipsa elemētorꝝ moles/qui sit cōtiguus supioribus lationibus/ nec alterius mūdi tractaturus erat assertitiōes. Nam in libris ipsis metheorologicis nulla de hominibus brutis plantis mentio facta est. Sed de his q̄ & aeris & aquę cōmunes sunt passiones: quorū ipse in proemijs paulo ante pręfatus fuerat: quid: Quod nec pluuiarū/nec terremotuū causas quęrit in syderibus/nec grādines/ nec tempestates/ nec eluuiones/ nec fulgura/nec cometas deriuat a stellis/sed a materia: pro cuius diuersitate diuersa suboriantur: eadem illa Aristotelis sententia vniuersalius etiam capi potest ob motū scilicet caloremq; coelestem/quibus omnia mouentur fouenturq;: coelum quippe inter omnia corpora naturalia perfectissimum/cui & motus perfectissimus hoc est orbicularis competit: & supremus locus: & perfectissima sensibilium qualitas id est lux/ quod autem primū est in vnoquoq; genere reliquorum causa est/quę sub ea serie continentur. Licet eandem rationē causæ nō omnia possideant. A primo igit̄ motu/cęteri motus: a qualitate prima cętere deriuant̄/ luce scilicet illa viuifica quā calor sequitur non aereus/non igneus scilicet coelestis/omnia fouēs/omnia penetrās non qualis elementalis: quanq; nomine cōueniat ille siquidem & frigus & omnes qualitates cōtinent eminēti simplicitate/sicut motus coeli omnes motus: sicut coeli

natura omne corpus:sicut lux omnes colores/ac ut pythagorici dicerent sicut vnitas omnes numeros: quare omnis virtus sub lunarium corporum & qualitatum ab istis & corpore & qualitate gubernantur.

¶Soluitur secunda ratio & in Astrologos ipsos retorquetur. Caput Quartum

Etorqueri pari pacto possumus eorum secundam ratione͂ multiplices ingerentem difficultates ab operibus solis & lunæ petitas/quibus inferiorꝝ mutatio͂es exorirentur. Sed hoc in ipsius solis & lunæ qua naturales dumtaxat causæ sunt naturam referremus/ no͂ autem In stellas alias/ sed nec in ipsa luminaria ea ex parte qua mathematici planetarijqꝫ circulatores co͂tendunt quibus co͂fectis in eos ipsos arma mouebimus. Igitur anni variatio ex accessu solis atqꝫ recessu referri debet accepta in obliquitatem Zodiaci circuli: no͂ in signorum naturam. Flagrat enim & exurit ideo nos in leone positus sol: quia tum proximius fertur ad aerem quo vallamur minusqꝫ seiungitur a nostro vertice q͂ antea. Sed & in Cancro item exurit quia proximior scilicet defertur/q͂ cum in Geminorum signo collocabatur/ pro distantia igitur maiori calefacit minus: non pro signorum natura & qualitate ut fabulantur Astrologi: quare explode͂da illa qua͂ assignant caloris causa. Inquiunt enim excalefacere ideo nos solem in leone constitutum: quia signum leonis calidum est & solis domus. At quęso respondeant cur sole ipso in Cancri signo constituto intensus nos calor excruciat: Neqꝫ enim solis domus est Cancer: non eius exaltatio: non igneum: hoc est siccu͂ calidumqꝫ signu͂ cancer est: sed frigidum humidumqꝫ/utpote aquaticum quod & eoru͂ dogma pręscribit: pari pacto in ariete constitutus sol/ vestit humum floribus: quia tum foecundum teporem immittit in terras/non quia solis exaltatio sit aeris/ut ipsi conte͂dunt diuinaculi: si enim ideo id fieret quia solis exaltatio aries esset: fieri etia͂ illud idem deberet ubicunqꝫ terraru͂. Cum enim causa hoc est exaltatio co͂munis sit omnibus terris: co͂seque͂s est ut est effectus: id est calor inde puenie͂s etia͂ co͂munis fiat: sed hoc apprime falsum igitur & illud: vnde pendebat deducebaturqꝫ: qua͂doquidem sol in libra arieti aduersa ide͂ apud alios facit populos: quod apud nos in ariete. Colligendum itaqꝫ de solis radijs magisqꝫ & minus nos afficientibus/ id ipsum euenire/non de astrologorum fabulamentis. Tonitrus quoqꝫ eadem illa causa veris tempore generantur: dissoluta scilicet hyemali humiditate ob calorem aeris affecti a sole: vnde sursum plurima tollitur euaporatio/quæ quia sol non ad perpendiculum radios eiaculatur minus intensus redditur calor q͂ ut ipsam possit consumere atqꝫ inde tonitrua fulminaqꝫ proueniunt. De hac eadem causa variæ pendent ægritudines statis anni temporibus præcipue grassantes vitiligo vere/ quæ summam occupat cutem ob humores ea anni parte maxime redundantes: Mentagra æstate quæ de sicciore scilicet adustaqꝫ materia scaturit quemadmodum tertio libro nobis insinuatum est. Autumno lepra quæ de atrę bilis infectione prodit Hyeme lentigines quæ de humidioribus frigidioribusqꝫ superantijs generantur non igitur luna in ariete/ in cancro/ in libera/ in capricorno posita: ut Ptolomeus somniauit/ sed diuersus solis positus quo magis minusqꝫ calemus/ in causa est/ ut hę ipse ægritudines fiant. Quapropter conclude͂dum statam in anni temporibus diuersitatem in obliquitatem Zodiaci signiferive circuli esse refere͂dam ꝙ si quis obijciat eadem solis positura / & æstates magis minusve feruere & hyemes eunde͂ semper rigorem non seruare & alios alijs calidiores eiusde͂ æstatis dies esse/ac eius

dem pariter hyemis frigidiores quare ad cœlū necesse esse hæc ipsa referre: ad cœ-
lum & ego (sed ut ad vniuersalem quod probatum est causam) libenter referam in
inferioris autem materiæ dispositionem uti in particularem proximamꝫ causam
id ipsum referrendum contendam. Siquidem & Ptolomei testimonio & sensus ex
perientia varia materiæ dispositio plurimū momenti & ditionis obtinet in ambiē-
tem nos aera. Quo fit ut inferior quoqꝫ mutatio vel excitatio ventorum vel inun-
datio pluuię/ vel huiusce generis quidpiam/ etiā procul factum aerem afficere no-
strum possit quo deinceps afficimur. Cum enim sublunaria hæc semper in motu
sint/ & continuo quasi fluxu tumultuentur potest alicubi concurrentibus particu
laribus causis/ quæ variæ & pene innumerabiles esse possunt/ reddi materia quæ-
piam generandis ventibus vel imbribus idonea tolliqꝫ in sublime. Aliubi autē nō
reddi ex defectu videlicet ꝑticularis causę/ quę vel nullo pacto vel minus ꝗ opor
tet materiam pręparet. At si rursus assumas ut hę particulares causę hic moueant
alibi non moueant: cœlum in causa esse dices utiqꝫ aliquid si memineris ante om-
nia cœlum esse vniuersalem causam & primum habere motum a quo reliqui de-
pendeant. Si illud quoqꝫ secundo loco recordaberis sic institutam rerum naturam
a deo ut singula suum exequantur officium: quare vel a largiente motum/ vel a ge
nerante grauia & leuia inanimata moueri: vegetabilia a suis formis / bruta a fine
quam apprehendit anima: rationalia a voluntate quā liberā esse nec hostes astro-
logi negant. Inde fieri ut particulares huiusmodi & alie causę particulares in terris
effectus producant. ꝙ si concesserimus pręter solem & lunam alios aliꝭ planetas
calidiores/ absonum minime putaremus: si etiam cōdonaremus illis ut qui minus
calent ex accidenti nihilominus dissolutis scilicet humoribus excitarent nebulas
pluuiasqꝫ demitterēt. Qui vero feruentiores siccitatem caloremqꝫ proferrent: cum
scilicet nobis ꝓpinquiores aut directioribus radiꝭ sicuti de sole diximus/ nostrū
aera collustrarent. Verum si quid ab illis ad nos peruenit: pertenue id quidem &
exiguum quo ad istas inurendas sensibus qualitates pertinet. Estus autem ma-
ris & fluxus / refluxusqꝫ in aliam causam ꝗ in lunam referunt non nulli: ꝙ si lu-
næ ipsa quoqꝫ reciprocatio feratur accepta/ nihil minus inde Astrologia iuuabi-
tur. Adelandus quem discipulum Ammoniꝭ fuisse opinor/ causam reciprocatio-
nis putat: ꝙ partes maris quas terra dirimit in vnum confluere locum & se contin
gere properent/ quæ obiectu terrenę molis repulsæ iterum quo naturalis impellit
motus reuocentur: & confirmari vel hac ratione Adelandi opinio potest cum par
tes elementi ad suam integritatem ad locum proprium atqꝫ congenitum natura-
li propensione ferantur. Q₂ autem luna in causa esse non possit inditio illud est/ ꝙ
nulla reciprocatio est in maribus torride Zonę vicinioribus: quibus tamen nec na
tura maris/ nec lunæ deest pręsentia/ sed terrena illis deest moles: cuius obiectu par
tes a toto repellantur. Putant aliꝭ vapores & venti ex aqua terrosa salsaqꝫ concitati
tumultum excitare in mari quo accessus & recessus cū subsidūt scilicet & eleuant̄
fieri produciqꝫ possit. Alpetragius in motū diurnū eam rettulit quo mouent̄ om-
nia sed inferiora minus: ita ignis sphęrā rotari in orbem: in aere autē inordinatum
nec omnino circularē gigni motū qui in aqua desinat finiat̄qꝫ in accessum atqꝫ re-
cessum. Aliꝭ vnūquodqꝫ elementū in propria moueri sphęra dicūt/ quare & aquā
pariter moueri & reciprocare. Rogerius baccon ex lunæ lumine id voluit conꝭce
re quā opinionem multis validisqꝫ rationibus Picus patruus confutauit atqꝫ va-
nam omnino ridiculamqꝫ monstrauit. Aliꝭ non ad lumen sed motū refugere lunę
quem tacito quodam naturę consensu oceanus imitaret̄: qui & cū ascēdente ascē-
deret/ & cū descēdēte descēderet. Philostratus Apolloniꝭ narrat & ꝓbat opinionē

quam per epistolam indis explicasse cōmemorat in hunc modū: q oceanus a spiritibus sub aqua existētibus impulsus ex multis hiatibus quo partim in ipso/ partim in terra circa ipsum sunt ad exteriora diffunditur ac rursus retrocedit: alij alia. Illud nobis sit satis in multas referri posse causas/ earūq; aliquas rationi consentaneas & ꝓbabiles quibus inde nihil iuuari possit Astrologia quin & cōfutari atq; repelli: cum in lunam si referetur: omnibus certe quibus & ipsa adsistit equoribus reciprocatio contingeret: aliqua tum esse in quibus nullus fiat accessus recessusve sed sit luna in causa quid sibi inde arrogat Astrologia/ cum nec motus/ nec luminis/ nec influxus occulti vendicare sibi noticiam possit ad recipiendam reciprocationis causam: nanq; & sub imo posita terrę/ cieret moueretq; aquas ad quas tamē eius radij peruenire non possint: Indici quoq; maris & persici ęstus neq; in lunam neq; in signorum qualitatem referri debent. Sed in solis positum conditionemq; materię. Persicum enim sole virginem ingrediente agitatur/ pręcipue cum peruenerit ad Sagittariū. Placidum vero est & tranquille quiescit cum pisces occupauerit & geminos/ contra indicū sub virgine & Sagittario tranquillum sub piscibus & geminis innauigabile est. Proinde utilis est non superstitiosa horum temporū obseruatio/ habita maris ratione quod nauigant a quibus etiā obseruati dies quibus abstinendum nauigatione prædicant. Causam autem habere aliundę in cœlo nō possunt/ q̄ a sole/ quoniam stata de illis & perpetua obseruatio est/ quare ad solem tantum potest referri cuius ijsdem temporibus eadem fere est habitudo ad alias constellationes nullo modo potest/ quæ nunq̄ eadem ijsdem temporibus inueniuntur. Q, autem Conchilium natura varietur ad lunam nihil astrologię sed naturę rerum accedit. Luna enim calida est sed parū: Caloris autē natura est quod tertio libro attigimus ut si debilis sit humiditates euocet/ nec consumat/ quod potentis caloris officium est: quanq; autem calida est/ frigus quādoq; parit sed ex accidenti: sicuti & sol ipse luna calidior: utrūq; enim principium esse frigoris atq; caloris Aristoteles scribit/ verum sol hyemē & æstatem facit per annum ex accessu ad nos & recessu/ luna per mensem/ ex augmento diminutiōeq; luminis calefacit igitur luna plena lumine/ frigefacit eo destituta hoc est a nocturno nos frigore nō defendit: cum adolescit echini & id genus viuentia quod & ante ex Aristotelis auctoritate narrauimus: pleniora fiunt & succulētiora. Frigida enim cum sint & sanguine careant feta uberiore lumine vitalius incalescunt concoquūt melius & fiūt habitiora/ cū vero senescit/ huiuscemodi siccātur humiditates vacuęq; fiūtq; Ostrea: contra vero alię crescunt humiditates quæ ipsa adolescente luna decrescebāt. Scribit enim idem Aristoteles in libris de animalium generatione tempora decrescentis mensis humidiora & frigidiora esse. Nulla autē in dictis contradictio: quæ alioquin minus consideranti ingereret sese. Nam luna crescente/ bone crescunt humiditates ut diximus/ decrescente decrescunt q̄ scilicet lumine vigorē capiebant. Decrescente vero luna male humiditates exuperant non a luna sed ab elementis prouenientes: quibus luna minus resistit & calore debilitata & sub finitorem maximam noctis partem demersa. Vnde propinquante nouilunio plenius fluunt mēstrua teste Aristotele in historijs & de animalium generatione. Sed eedem humiditates prauæ ipsa crescente minus fluunt. Criticos autem dies in cœlum/ ut putant Astrologi/ & præsertim in lunæ motum non debere referri liquido apparuerit/ si opiniones ipse rationesq; examinentur. Galenus huiusce rei inter medicos auctor tertio libro de diebus criticis duplicis meminit lunaris influentiæ/ quarum alteram a sole dicit esse cuius lumen accipit luna. Alteram a circuli Zodiaci signis quæ proprio motu singulis pererrat mensibus: tum ponit ex astrologorum

ſententia quaſiq; comprobatum experientia. Lunam ipſam in oppoſitis locis atq; quadrangulis vel reſpectu ſolis vel ſignorũ magnas cõmotiones excitare. In quadrangulis autem locis a coitu diuiduã fieri/in oppoſitis impleri/ideoq; ſtatũ aeris immutare. Rurſus eaſdem mutationes accidere rebus cum peruenerit ad ſigna locave oppoſita aut quadrangula locis eis quæ dum ab ipſa occuparentur luna ortum res ille ſumpſere: verbi cauſa: ſi poſita in tauro luna res cœperit: eidem accidere cõmotionem: cum in leone aquario poſita fuerit quę ſunt loca tauro tetragona vel aduerſa/ quod auctoritate ægyptiorum cõfirmauit. Indeq; putauit criticorum habere dierum cauſam exploratam atq; compertam cum præcipue habeãtur critici. Septimus & quartuſdecimus dies. Luna autem peruenit ſeptima die ad ſignũ ab illo quantum quod tenuit inchoante morbo. Decima vero quarta ad oppoſitũ atq; aduerſum in quibus cum luna cõmotiones excitet fit ut ipſis diebus in corporibus pariter morbi tumultus excitetur. Ad mortem quidem ægritudine pernitioſa ad ſalutem proſpera. Cupiens autem Galenus oſtendere non vigeſimũprimum dũtaxat/ quod Archigenes putabat: ſed vigeſimum etiam diem criticũ eſſe ex curſu lunæ id aſſecutus eſt qui vigintiſeptem diebus adiectis octo horis conſumatur: qui menſis peragrationis dicitur hunc in quattuor partiens hebdomadas dies ſex & horas viginti cuilibet earum aſſignabat quo circa vigeſimuſprimus dies: id eſt hebdomaticus tertius in lunari curſu partim ad vigeſimum diem naturalem: partim ad vigeſimumprimum pertinebat. Nanq; duodecim eius primæ horę vigeſimum terminabant/reliquæ vigeſimumprimum inchoabant/atq; ita collegit criticam fieri cõmotionem die vigeſimo in diuturnioribus quæ ſcilicet per numeros diſcurrunt pares ęgritudinibus cum luna ad ſecundum quadrangulum in hebdoma tertia perueniſſet: rurſuſq; vigeſimoprimo die naturali commotionem criticam fieri in acutis morbis impares numeros obſeruantibus colligebat. Hoc poſtq; Galenus confecit quod quaſi proprium inuentum Petrus Aponẽſis rettulit excogitauit alia/quibus Archigeni contradiceret/ut non vigeſimaprima dies inter criticas reponeretur/ ſed tota vigeſima. Sumpſit ergo menſem non peragrationis cuius nuper meminimus/ſed eum qui vulgo ſimpliciter menſis dicitur/ & cõiunctionis apud litteratos appellatur. Eo enim ad ſolis coniunctionem reddit luna: hic ex diebus vigintinouẽ & duodecim horis conflatur/ hoc ſumpto dies tres quibus fere luna coniuncta ſolaribus radijs obruitur & occulitur nobis dempſit/ illi hac ratione motus quoniam tum ei vis non eſſet inferiora permutandi/ quoniam ſilens hoc eſt minime lucens eſſet/ quam rem latini ab oculis ad aures tranſtulerunt. Reliquit ergo ei menſi dies vigintiſex horaſq; duodecim: qui mẽſis a poſterioribus vocatus eſt manifeſte viſionis menſis. Hunc autẽ ei colligauit illum quẽ peragrationis vocauimus collegitq; ex eis dies quinquagintatres & horas viginti Horum poſtea dierum dimidio ſubtracto menſem conſtituit qui dies contineret vigintiſex/ & horas vigintiduas/ quem medicinalem vocant menſem fabrefactũ ex diebus quibus luna & a ſole illuminatur/& Zodiacum permeat/quaſi bis luna res complecteretur influxus/& qui a ſole & qui a ſignis prouenirent/ ex hac computatione voti compos fiebant Galenus / cum huius menſis hebdomadæ / conſtent ex diebus ſex & horis decemſeptem cum dimidia quo fiebat ut tertia hebdomas medicinalis in vigeſimam naturalem diem terminaretur/quattuor tãtum horis & dimidia parte horę ſuper ecreſcẽtibus: quę in vigeſimumprimũ diem referrẽtur. Hũc laborẽ ſibi gratis aſſumpſit/ cũ ex mora peragratiõis Zodiaci etiã vigeſima dies critica haberet ut oſtẽdimus & ipſe etiã nõ negat vigeſimãprimã eẽ criticã poſſe i acutis pſertim morbis. Hoc aũt ideo diximus ne cũ mõſtrauerimus dies

criticos referri ad lunã minime poſſe ſiue a ſole virtutẽ ſiue a ſignis conſideremus reſponderi poſſet/non plene ſatiſfactum:quia mixtũ quendam influxum quo dies excitarentur critici Galenus introduxiſſet:hoc aut forte ille non fecit/ aut ſi fecit facere tamen rationabiliter non potuit quod multis rationibus oſtendemus.Nam ſi cõmotiones ut inquit fiunt/cum luna eſt in quadrangulis aut oppoſitis loco alicui primordiali ſignis/rurſuſqꝫ cum quadrãgulis aut oppoſitis ſolis radijs illuſtratur.Non debemus hos euẽtus expectare a luna pręterq̃ his temporibus quibus altero illorum modorum ſe habet:ſi de illis videlicet cauſis euẽtus expectatur.Sed ſi a menſe medicinali eiuſqꝫ medietate & hebdomadis expectãtur. Ab illis cauſis non pendebũt quas parere ſcilicet & excire cõmotiones probauit Galenus tum enim illę cauſę non ſunt. Abſurdum igitur nimis & fatuũ miſceri conflariqꝫ vtriuſqꝫ conſtellationis virtutem illo tempore: quo illarum nulla conſtellationũ inuenitur/quare ſi in hebdomadis aut medietate menſis medicinalis vis iſta excitatrix & critica queritur a Galeno:non autem in hebdomadis medioqꝫ menſis peragrationis ipſius & manifeſte viſionis/in aſtrologicis influxibus nullo pacto inuenietur.Neqꝫ enim ad quadrata aut oppoſita ſigna/neqꝫ ad quadrangulares aduerſas ve cum ſole figurationes redigi poteſt/ ſed neqꝫ conflari/ ut diximus conſeruariqꝫ poterit eo tempore quo iſta non ſunt.Præterea ſecundum Galeni menſem tredecima magis q̃ quartadecima dies critica erit.Illa enim tredecim horas:hec tantum vndecim habet:quid ergo inquies Galeni defenſor/ ut quartamdecimam cõſtituas criticam/dicens te peragrationis non Galeni uti menſe/contra ut vigeſimũ criticum facias nõ Galeni/ſed peragrationis menſe uteris.Præterea ſi quis ęgrotet pridie q̃ luna coniungatur habeatqꝫ diem ſeptimam criticã:nullo pacto hoc ex poteſtate vel a ſole vel a ſignis recepta eſſe poterit:cum maximã partem eorum dierum deliteſcat & ipſo auctore Galeno nos non afficiat.Mitto ꝙ omnino facticius ille menſis Galeni nec naturæ moneta percuſſus. illudqꝫ claudit in ſe ꝙ tres dies a ſole obtegatur luna:quod falſum eſſe & Alphagranus teſtatur/ & experientia cõuincit.Siquidem & veſpere eius diei nouaculari facie conſpicitur/ & mane etiã nũ priuſq̃ ſol exoriatur.Sequitur & illud ꝙ luna (ſi dies illi ſtati firmiqꝫ habẽtur)ſemper eodem paſſu procedat/ non autem velotiore tardioreqꝫ/ quod a veritate alienum aſtronomicis ſupputationibus demonſtratur. Qꝫ autem lunæ curſibus nõ regantur critici dies ſiue a ſole ſiue a ſignis virtutem acceptam dicamus:ideo patet quia ſi a ſole petatur vis ſequeretur nos ſemper in nouilunio morbis inuadi. Luna enim die ſeptima ægritudinis dimidia aliter eſſe non poſſet/ nec eius plenitudo luminis quartædecimæ morbi reſponderet: in quibus affirmat ex quadrangulari & aduerſa cum ſole configuratione humores excitari. Si vero a ſignis mendicent illam: ita argumentamur. Die ſeptima iuxta te commotio fit rurſuſqꝫ quartadecima: ſed plerumqꝫ luna per hos dies in quadratis locis vel oppoſitis non eſt. Igĩ a luna qua in illis eſt locis cõmotio ipſa nõ pendet deriuatᷣve: quod poſterius aſſumpſimus ꝓ comperto habẽt qui vel mediocriter lunares motus ſuppotarunt Nam ſexta quãdoqꝫ die ad quadrata ſigna ꝑtingit/& decimatertia interdũ ad oppoſita/aliquãdo nõ prius q̃ die octaua vel nona quadrãgulari fit loco.Nec tñ critici dies ſemper hunc imitanẽ motum: & ſi imitarentur criticorũ ratio dierum alia q̃ præſcribitur & eſſet & haberetur.Qua propter alij alias criticorum dierũ cauſas aſſignauere nihil ad lunam recurrentes.Hippocrates quidem nuſq̃ ſuper hoc verbum. Nixus autem eſt hunc ordinem referre ad numeros quos natura libenter obſeruet: quod & Aſclepiades & Celſus notauere. Auicenna opinionem hãc lunarem reiecit/ ut quæ multam contineret ambiguitatem/ quæſtionemqꝫ reiecit.

Idem & Auerroys in Collig. effecit: necq enim ad medicũ spectat perscrutatio cau sę dierum criticorum: sed altioris id opus philosophiæ. Scire autẽ spectat ad eum qui dies critici sunt quocq pacto tractandus ęger est/ cum vel apparẽt/ vel prȩuidẽ tur. In hoc sequendus Galenus medicus prȩcellens & admirandus/ in illo minime sed posthabẽdus: tum quia aberrauit ut ostendimus/ tũ quia eius in philosophia iudicium & auctoritas ab eiusdem in medicina fautoribus paruipenditur. Nam & Auicenna & Rabi Moses ægyptius tradidere plus eum scientiarum ramis q̃ ra dicibus inhęsisse. Alijs quocq in rebus plurimũ exorbitauit/ in dialecticis/ in natu ralibus/ de motu quocq/ de anima. Sed & Astrologię eum minus peritum fuisse lu naris motus supputatio docet: necq aliter eum Aponensis defendit/ q̃ q eius etate cœlestium motuum ratio comperta non erat/ quid? Quod & aperte negat rationẽ se dicturum/ cur in aduersis & quadrangularibus signis a loco lunæ initiali com motiones excitentur/ & ęgyptiorum dumtaxat auctoritatem prȩtendit/ quos ta men in sexto suo de simplici medicina libro taxat delirijcq condemnat. Sed nec ob seruari ab illis potuerũt qui lunę scilicet cursus minime fideliter nouerant. Primus enĩ Hippareus in Rhodo insula aliq̃to verius illos obseruauit: certius postea Pto lomeus: quem tamen taxat Hyspania. Neoterici autem postq̃ lunæ cursus explo ratus magis atcq compertus est rationẽ reddere de signorum natura voluere quæ tum nec ueritati nec Galeni dictis quæ sequuntur/ nec positioni quam tuentur cõ sonat. Signa inquiunt quadrata vel opposita cõtrarias habere qualitates/ quadra ta vel utrascq vel agentes: opposita vero altera saltem qualitate discordare/ tum ad dunt/ quadrangulos aspectus & radiationes dyametras contrarias esse atcq pu gnantes: his sumptis inferunt: cum igitur luna ad loca illis quæ tenuit inuadente morbo inimica peruenerit/ inter morbum atcq naturã pugna suboritur. Nos au tem quancq assumptum negare possumus/ suo tamen loco id differentes: ipsis ad præsens illud condonemus/ quo eorum opinionem destruamus suiscq met telis il los prosternamus. Criticos inquiunt eo fieri dies/ q si in tauro gratia exempli fu it luna morbo occupante naturam/ cum locum ei quadrangulare/ vel aduersum tenuerit. Hoc est Leonem vel Scorpium bellicũ canet/ morbo atcq naturæ: ex hoc inferam ego: idem & magis etiam effecturam lunam/ cum geminos possederit/ qui a leone magis q̃ taurus discrepat/ cum libram quocq occupauerit/ cui magis contrarius est taurus q̃ scorpio. Nec alia ratione q̃ ipsorum met Astrologorum/ quorum scilicet assumpto nitimur connexionem consecutionemve probabo. Si quidem iuxta eorum dogmata. Taurus siccum est frigidumcq signum. Leo siccũ & calidum. Scorpius frigidum & siccum. Geminorum signum calidum & humi dum. Dicent fortasse non esse inter hæc signa colligationẽ aspectus. Sed q̃uis nul lam hanc esse aspectus rationem idoneo libri loco probabimus: eo ad præsens nõ diuertentes: ita instabimus esse vt non colligentur aspectu contrarius locus est an ne? Negare non possunt/ quia sibi ipsis contradicerent. Si autem contrarius est: lu na contrarium primo effectum iuxta tuam positionem facit cum ad locum cõtra rię deuenit qualitatis. Peruenit autem ex loco frigido & sicco ad contrarium locũ humidum & calidum: & contrarium tamen effectum non fecit/ igitur positio cor ruit: q si forte dicerent in ipsis aspectibus vim consistere. Deberẽt nihilominus ex consequenti tenere lunam ipsam cum ad trigona signa peruenerit morbum con firmaturam: quoniam sicut quadrata signa discordãt: ita trigona cõcordant: quia sicut quadrangula ex discordia qualitatis excitant morbum/ trigona ex concor dia nõ excitabunt. Hoc autẽ posito sequeť & illud medicoꝝ regulis aduersum vn decimã diẽ inter noxias esse statuẽdã q̃ scilicet ab eis inter salutares criticas nũerat

Quippe cũ luna vndecimo fere die ad trigona deferat̃:atqui fieri ne poteſt quod
medici dicunt ut ſextus & octauus inter alios dies/cõmotiones excitent malas: re⸗
pugnat hoc Aſtrologię/quæ ut diximus per hos dies.Lunã ad ipſa tetragona de⸗
uehit.Rurſus cur ſecundum medicos & decima & duodecima omnino male: qui
bus tamen luna non inuenitur in locis aſpectu aliquo cũ ęgritudinis ſigno collo⸗
catis.Cęterum nec a luna/nec ſole/nec a conſtellatione aliqua habere cauſam poſ⸗
ſunt ut modo pares/modo impares critici ſint/ & ut p̃tereamus reliqua. Nunc em̃
quadrageſimũprimũ criticũ faciunt/poſt quẽ pares aſciſcunt:ut lx.& lxxx.& cxx
poſtea circuitum menſium & annorum.Conſtellationes em̃ iſtis temporibus mi
rum inmodum variantur iuxta aſtrologos.Criticos autem dies ſtatos perpetuos
atq̃ vniformes decernunt medici/finem faciã q̃tum ad dies pertinet criticos/ ſi pu
dendum Aponenſis errorem ſuper ea cauſa recenſuerimus diei ſexte maliciã quã
Galenus comparat tyranno/ſicut ſeptimã regi/ redigi ait poſſe in lunam quæ cur⸗
ſu velociori veniat ad tetragonum bonitatẽ vero ſeptimę in ipſius tetragoni rettu⸗
lit naturam quę ſcilicet morbi ſigno aduerſaretur/ex quadrato igitur & maliciam
ſextę & bonitatem ſeptimę ſimul deriuauit. Enimuero periodos hoc eſt circuitus
ambitusve aut circũductus humorum Aponenſis ipſe ad ſydera ſimul referre co⸗
natus eſt.Atrę nãq̃ bilis periodus tardiſſimus(ceſſat enim & quieſcit duobus die
bus) ad Saturnum relatus eſt/cuius etiam reſtitutionis motus tardiſſimus habea⸗
tur/rubra bilis Marti adſcribitur/ pituitę motus Marti:Sanguinis Ioui: q̃ autẽ in⸗
ſulſe hoc & infœliciter egerit diſquiramus.Sanguis nulla pauſa putreſcit:eius igit̃
circuitus velociſſimo planetę iuxta præſcriptum dogma referri debebat acceptus
non Ioui:qui ſi reſtitutionis tempus exiſtimetur omnium tardiſſimus poſt Satur⸗
nũ.Pręterea multo ẽ velocior Saturno ſtella martis/cui rubra bilis aſſignata: pau
lo ſegnior atrę motu: ceſſat enim ſex horis minus. Præterea ſi in præceptis aſtro⸗
logorum ſtatur ut opera ſtellarum tardi motus diuturna ſint iuxta tarditatis pro⸗
portionem/debet rubra bilis diuturnus afficere q̃ pituita quia motus martis reſti
tutio tardior q̃ lunæ/nihilominus diuturnior eſt pituitę q̃ rubrę cholerę afflictio
hæc enim duodecim illa decem & octo horas affligit:ꝙ item ad ſolam lunã referri
non poſſit ut ſecundo loco opinatus eſt.Hinc patet ꝙ ratio pituitę iam aſſignata/
ſanguini conuenit magis:nam ꝙ aquarum quæ paruula intercedente mora fluũt
& refluunt imitetur motum:atq̃ hinc ſex integras quieſcat horas/ impenſius apta
tur cõuenitq̃ ſanguini:cuius ſicut aquæ cõtinuus ęſtus:in quo morula acceſſum
dirimens a receſſu non bene ſex horarũ interuallo reſpondet/quo totus agitur flu
xus vel refluxus. Maior quoq̃ in ſanguine ſimilitudo cuius motũ inſenſibilibus
intercipi morulis ipſi non pernegant/qui atrã poſtea bilem contrario pituitæ mo⸗
ueri non putant:quoniã ab eius natura plurimũ diſcordat. Atqui plus cõmunio⸗
nis habet terra cum aqua q̃ cum igne/ ſeu motus/ ſeu qualitates eorum/ ſeu locus
ſpectentur. Illa enim ſicca & frigida:hæc frigida & humida/ignis ſiccus & calidus
Vtręq̃ enim deorſum mouentur/ignis ſurſum:eius quoq̃ ſuprema eſt ſphęra/in⸗
fima terrę:cui aqua proxima eſt/ſicuti igni aer/igit̃ motus rubrę bilis diuerſus ma
gis eſſe deberet a pituita/ q̃ a bile atra/ſi ipſi debent humores ad elementa referri.
Cur autem octauo nati menſe fere ſtatim moriantur/ in Saturnũ ut Aſtrologi fa⸗
bulantur referri nõ poteſt.Aiunt enim ſingulis menſibus gerẽdi uteri ordine ſuo
ſingulas pręeſſe planetas/cum autem ſeptem ſint/ & primo menſi pręſit Saturnus
ſequens eſt ut octauo etiam dominetur:eſt autem inquiunt natura frigidus & ſic⸗
cus ideo mortificat:quia qualitates illę vitæ cõtrariæ ſunt.Sed traditę iſtę dominã⸗
di vices/& planetę huiuſmodi proprietas & natura alibi ſuo loco confutabitur:ꝙ

si etiam illa planetę inessent quæ fabulātur nullo pacto id esse posset in causa/ quādoquidem si causa esset cum stata illa & perpetua habeatur status etiam perpetuusq; esset effectus/quod & Auicēna & prius Aristoteles negauit. Nanq; & hic in ęgypto/ille in Hyspania octimestres pueros vixisse scribit. Sed rationabilis illa causa est/ ut quia in conatu mensis septimi leditur infans/octauo si noscatur debiliorē eum euadere/ q̄ ut viuax esse possit rationabilior Hippocratis qui in libro huic ipsi materiæ dicato/in grauiorem eo mense difficilioremq; uteri gestationem & in affectionem matricis rettulit; propter quæ bifariam oppressas matres & partus scilicet dolore & ægritudinis/non parere victuros. Restat ut illud reflectamus/quod in secunda ratione ultimo loco afferebatur / de nautis scilicet de medicis / de agricultoribus q̄ predicebant; quare id ipsum atq; etiā magis astrologos posse. Nauta enim atq; medicus/& agri cultor/causas rei veras veraq; signa/ hoc est propria & particularia scrutatur. Ideoq; potest aliquando prędicere/non magis autem/immo minus id potest Astrologus: qui causam tantum vniuersalem suspicit/ nec eā recte per vestigia naturæ rimatur: sed vane superstitioseq; / quid: quod & naute & agricultores prędicunt suis ex principijs procedentes: qui sępenumero Astrologicis placitis repugnant/verā ergo illam/falsam istam esse oportet: quare nec p̄batissimi agricultores nec antiq medici astrologicas adhibuere suis operibus obseruationes: ex lotio enim non ex astro/ex pulsu venarum non ex motu sphęrarū pręsagibant: nec inter Hippocratis libros de prognosticis/ usq; syderum mentio. Columella rusticę rei scriptor exactissimus Astrologis non modo adhibuit fidē in agricultu. verum & aduersus eos elucubrauit. Et periti gubernatores nauiū nō ex Ioue aut Saturno/sed ex vento/ex nubibus/ex omni aeris condictione de tempestatibus pręsagiunt. Adde q̄ inter medicos/nautas pastores/de eorū pręceptis conuenit inter astrologos nō cōuenit/ut in libri huius calce copiosius ostēdet. Nimis enim fortasse hoc in capite sumus euagati; quare ut reliquas astrologorum repellamus rationes/ pes conferendus est.

Solutio & reiectio ultimarum quattuor rationū. Caput Quintum.

Qvattuor igitur ultimæ quibus astrologia roborari posse videbatur diluendæ rationes restant/& in auctores reijciende repellēdeq;: duas eñ primas iam retorsimus longo progressu: tertiam in qualitatibus primis fundabant auctore Ptolomeo: qui nec promissis stetit/nec professionis iura seruauit. De multis enim vaticinare posse docuit quæ nullo pacto de primis quattuor pendere qualitatibus possunt/ut ostendimus; sed nec ei tantū erat laboris insumendum si a proposito non recessisset. Siquidem vna tantum aeris dispositio/cum infans proditur in lucem/vnusq; corporis habitus erat inspiciendus: plus nanq; tempus anni/quo quis nascitur in fati sortitione polleret q̄ alia quęlibet cōstellatio/si fatum fortunaq; pueri de primis qualitatibus duceretur. Probatur hoc facillime; nam ad intentionem remissionemq; primarum qualitatum plus potest hyems q̄ calida constellatio plus ęstas q̄ quæcunq; syderum iuxta astrologos frigidissimarum configuratio. Semper enim æstiui dies hibernis calidiores: etiā si in eis rigeat torpeatq; Saturnus/semper hiberni frigidiores æstiuis etiam/cum ardet mars medioq; furit flāmatus olympo. Igitur si differentia fati oritur frigore/calore/siccitate/humiditate: ab aere ita cœlitus per hyemē aut ęstatem affecto non a syderibus ea petenda erit: quandoquidem a cœlo eam non a materia rimantur atq; mendicant. Rursus fortunæ & rerum externarum significatio petenda aliunde

non erit: ꝙ ab ipſo homine & a corporis habitu. Hinc eñ externa omnia & ipſos
mores pendere affinitatis ratione putauit. Falſum igitur eſt quod aſſumebant/ pẽ-
dere ſcilicet hæc a primis qualitatibus quas ſyderum cõfigurationes largirẽtur. At-
qui nec in eis quas inde promebant couſecutionibus veritas eſt/ ut ſi mutationes
aeris a ſyderibus / inde etiam Cataclyſmi & exuſtiones & annonę caritas exinde
ꝗ peſtilentię & corporum noſtrorũ damna deriuarẽtur. Conſeruat enim cœlum
ſuo motu & lumine elementa vniuerſiꝗ ordinem & integritatem: nõ ſecus ac vis
poteſtaſꝗ particularis in corde reſidens corpus particulare continet ac fouet: ne
defluat ne diſſoluatur. Errant igitur qui exceſſus elementorum vnde eluuiões ex
uſtioneſꝗ proueniunt ſyderibus acceptas referunt: perinde atꝗ illi qui noſtri cor
poris morbos & vicia in ipſam regentem corpus naturæ poteſtatẽ referrẽt/ cuius
eſt illa auertere non facere/ ſopire nõ excitare. Aliud itaꝗ eſt qualitates primas cœ
litus fieri/ aliud qualitatum earũ receſſus & detrimenta. Siquidem & aliud eſt iura
& magiſtratus omnes ciuitatis a boni principis originẽ trahere/ aliud quod in il-
lis delinquitur erraturꝗ ab ipſo principe deriuari. Philoſophorũ quoꝗ dogma-
tis cõſentaneum eſt cœleſtis naturam regere & moderari elementa nę præſcripto
ſcilicet exeant & egrediantur fines: neue ab impoſitis legibus euarient. At inquies
ſi faciunt ſtellę alię frigiditatem/ caliditatẽ alię/ fiet aliquando ut frigidis ſtellis pię-
dominantibus frigida elementa inualeſcant: & calidis item dominio potitis calida
quibus ſi concurſus frigidarum calidarumve conſtellationum accedat/ euenire ut
aut cataclyſmo mergatur terra/ aut exuſtione conflaret: facilis & multiplex ad ob-
iecta reſponſio. De caliditate enim & frigiditate ꝙ inconſona & dubia. ne dicã va
na & fatua deſumant in ſequentibus oſtendetur: de dominio item planetarũ atꝗ
ſignorum vanã falſamꝗ eoꝝ ſumptionẽ pariter demonſtrabimus. Sed nec ratio-
ni quoꝗ aut cœleſti naturæ conſonat ut imperet planeta cœlo ac ob id mundo &
prodigioſa & mala demittat. Rurſus elementis varijs ſi varia pręfecta ſydera ſunt
ideo pręfecta eſſe putandum eſt: ut perficiant/ ut ſeruent non ut demoliãtur/ ut va
ſtent. Proindeꝗ tanto euadit elementum perfectius ꝗto potẽtior fuerit imperitãs
planeta. Amplius ſi perfectio partium perfectioni totius non aduerſatur: imo ſi cũ
toto partes ipſę labefactantur & pereunt non pertinebit ad elementi perfectionẽ
ut natura tranſgrediens ordinem occupet cętera. Sed tunc erit perfectum cum ab
ordine & pręſcripto non flexerit/ aut excedendo/ aut deficiẽdo. Propterea nec Pla
to in Timęo/ nec Ariſtoteles in metheoris iſtas temporarias elemẽtorum tyranni-
des ad cõſtellationũ vim ullam vnꝗ rettulerunt. Verum nec in humanis corpori-
bus propterea dominantur ut noceant/ quemadmodum nec vniuerſo pręeſſe ꝓ-
bauimus/ ut tumultus excitẽt/ ut tyrannide vexent: vnde nec mors ipſa a cœlo/ ſed
a materia/ cũ queꝗ qualitas vitio ꝓprio ita degenerauerit/ ut pręfecti ſyderis diſci-
plinam nomine ſubſtineat/ vnde vel euagatur immodica vel remiſſa deficit: ut hac
in parte probetur Auẽroys ſcribens: eum qui putauerit Martem aut Sydus aliud
quoquomodo diſpoſitũ nocere corporibus aliena cogitare ab omni philoſophia
Hinc patere & illud poteſt nõ pendere omnino ab iſtis qualitatibus ut ſomniarũt
ingeniorum morumꝗ varietatem: nam ſi calor inquiunt ſiccitas & contrarię his
qualitates a ſyderibus fluunt/ ſequens eſt ut quę ex ipſis cõflantur temperãturve
prodeant bilis rubra & atra pituita ſanguis. Igitur bilis incitabit ad iram/ ad ſegni
tiem pituita/ ſanguis hilariores/ triſtiores atra bilis efficiet. Sed hoc opido ꝙ gene-
rale eſt/ nec euidentię ſemper reſpondet: igitur & particularis eſſet quęrenda cau-
ſa/ cui effectus ſemper quadraret: ſi cauſa ſcilicet eius rei certa & eſſet & haberi de-
beret. Et pręterea non ſatiſfacit occultioribus quibuſdam & maxime proprijs in-

geniorum condictionibus. Est enim interdum inuenire homines temperamento corporis simillimos: studijs tamē & moribus nō q̄ fecit electio/sed naturę ꝓpensio dissimillimos. Nāq; pręter habitū corporis & occultas dispositiōes ab educatiōe ab assuetudine/studiorū morūq; diuersitas magna ex pte depēdet. A legibus plurimum/quæ si rite ferantur mansuetissimas reddere ferocissimas alioquin natiōes possunt si perperam ex optimis reddere malas queunt. Vnde arbitrij libertas cōtra omnem naturæ necessitatem euidentissime declaratur. Infames olim fuere Galli puerorum amoribus auctore Ptolomeo & Aristotele: quod scęlus nunc ita abhorrent: ut sub cœlo nulla natio magis/ idq; opera sanctissimi principis Ludouici & beneficio christiane legis/que nō vnius dumtaxat populi correxit errorem: sed orbis totius mores & instituta mutauit: quæ scilicet a primis ędita fuerant. Potest autem & ad artes studiaq; capessenda regionis qualitas multum/ut mercaturę videlicet nauigationiq; se dedat quispiam/ ciuitate in littoribus constituta/ sapientiæ incumbat / litterarum gymnasijs proxima militie vacet/ si infestis finitimis eadem vexetur/aut ciuilibus intus factionibus agitetur. Sunt quos agri fertilitas & copia desides & voluptuarios/exiguitas atq; sterilitas laboriosos/industrios/& diligentes facit. Illud autem quod ultimo loco pro tertia ratione afferebatur/ ridiculum nimis: ut si possunt sydera qualitates primas facere/ & quæ ex ijs coalescunt conflātur q; temperaturas: posse etiam bella seditionesq; facere/externa auferre/ reddere vrbes euertere mutare imperia posse: nec minus ridicula ratio est/qua primam cōsequutionem probare contendunt: excitata inquiunt bili in corporibus regum & principum ebullit ira: vnde auidiores appetentioresq; fiunt/vel inferende iniurię/ vel reponende: irridenda hæc potius q̄ confutanda: quandoquidem si deligantur pharmaca quibus rubra cholera educitur & bellicosis quibuscunq; principibus regibusq; propinentur/ poterit vniuersus orbis pacari: sed sepe in causa est auaricia magis q̄ ira: cupido item potiundi regni spes & occasio consequendi: simultates quoq; & odia alternę inter principes conflata/quæ iuxta Astrologos a Saturno sunt potius q̄ a Marte. Interdum ipse amor iusticię bella suscitat atq; tumultus & sępenumero inest animis regum(ut sic dixerim)pro bile deus/ nunc bonos exercens ad virtutem/nunc puniens malos ministerio sepe malorum/quos ille carnifices in mundana. R. p. & quasi visibiles dæmones habet. Consecutio eorum secūda ratione affinitatis a Ptolomeo roborabatur/quę ridicula multo magis ea putāda est qua bella confecit ex bile: & inde transtulit imperia: Quæ enim ista affinitas Ptolomeę corporis cum externis/ut hęc illius habitum condictionesq; sequantur dices biliosus ex Martis radio factus tractabit arma: inter quę habitat sæpenumero mors. At potius opus existimari syderum solet si homo mitis & in ocio degens obtruncetur: cōtraq; si bellicosus & seditionū patronus plenus dierum inter suos domi moritur. Cur igitur hic Marte calidior quieta obit morte/ille pacificus oppetit gladio? De uxore vero diuitijs dignitatibus ꝓponit se in primo capite libr. apotelesmatum Ptolomeus dicturum rationem: nec tamen ullum facit verbum: sequēti vero inculcat eadem quasi de illis quoq; probasset. Forte falli putans posse lectorem obliuiosum cui scilicet allata ratio protinus excidisset. Quarta vero argumētatio quæ viribus occultis nitebatur dissoluenda reijciendaq; deinceps/illud enim fere colligebāt si pęonia caduco laborantibus morbo fert opem. Si magnes ferrū trahit/nec id ex temperatura fieri posse videtur: sed in proprietatem quandam peculiaremq; vim rerum earum referendum est. Cum hę ipse potestates primis materię affectionibus nobiliores efficatioresq; sint/ sequens videri non posse stellas virtutibus huiusmodi non abundare/ tum ꝙ hæc ab illis euenire putantur/tum ꝙ

nobilissima cum sint corpora nobilissimis etiam dotibus proprietatibusq; prędita esse consentaneum est. Porro non corrogatur proprietates istas terrenorum indicare nobis proprietatem aliquam peculiaremq; vim syderum/ præter vniuersalem illam atq; cōmunē motus/atq; luminis influentiam. Fluunt enim Peonię/magnetis & huiusmodi cęterorum dotes/ a principijs intimis: hoc est ab eorum formis seu dicere mauis essentijs ipsorum corporum. Cœlum autē dare eas dici hoc pacto poterit/ quia formam scilicet dederit quam motus ille consequitur: quarum tamen diuersitas aduersitate fit non constellationis / sed mixtionis. Ex cuius varia proportione alia atq; alia forma dissultat: q͏̄ si particulariter penderet a peculiari vi syderum aliqua derogaretur cœlo: ad cuius dignitatē spectat simplici actu & eminentiore collecta ea possidere/ quæ sub lunari machina in multitudinem diuiduntur. Nam nec ratio conuincit/ ut siccitas per se/ aut frigus stellis insit præter suum illum viuificum calorem & lumen: ac ita qui contra sentiunt interrogandi utrum contineat calor ille quattuor qualitates eminenter/ & cum secundis causis omnia producat inferiora ut putamus/ex se vero seipsum dumtaxat fundat: An præter id calorem solum illis tribuant ipsi frigus autē ut rem diuersam a calore de particulari alia syderis virtute deducant. Si primum respondent/ sequetur ut ex ratione specifica/accidat aliquid cuipiam imperfectius eo quod ex cōmuniori natura debetur: quod nequaq; dici conuenit/cum differentia contractior perfectionis gradum adiungat: nota est consequutio: quoniam qualitas illa quæ omnem continet qualitatem perfectior est ea quæ caloris tantum est effectiua. Igitur si debetur illa stellis ut non diffitentur cōmuni quadam generaliq; condictione/ suum dein dogma rescindat quo volebant solam illam & exsiccatricem influentiam ex propria syderis natura prodire. Si vero secundum pro responso afferāt ex eo etiam sequetur/ut quidpiam alicui ex propria natura competat/ quod proprietatibus illis aduersetur: quæ de cōmuni natura prodeunt: hoc autem absurdum est. Nam cum homini quatenus animal est competat habere sensum. Eidem quatenus est homo/ stupiditas conuenire non potest/ manifesta id etiam connexione deducitur. Nam si naturæ alicuius syderis peculiaris vis ulla inesset frigiditatis & siccitatis effectrix/ cum sint vitæ contrariæ qualitates cœlesti naturæ aduersarētur & calori illi suo viuifico/ qui quatenus est cœlestis cœlestem omnem naturam dubio procul adsequitur/ quare dici non potest vim istam coloris exsiccatricem peculiari proprietate vel caloris istius cœlestis in vniuersum asseclam esse vel frigorificā illam influentiam de propria syderis cuiuspiam natura manare: hoc loco defensores Astrologiæ extricare se libenter vellent: sed tenatiori complicantur visco/ q͏̄ ut vel suas illas dędalee vanitatis alas exerere queant. Antesignanus ille Lucius multa effudit vana aduersus patruum quibus confirmaret se/ ut ait manus ferulæ subdidisse: sed quæ satagit subduxisse manum significāt logice primum innixus est: postq; nihil proficere se posse animaduertit/ maioreq; opus esse vi q͏̄ ut distributionis & comparationis termini examinaretur. Vniuersalesq; illas enunciationes patrui haberi debere nec labefactari posse/accidentalia quædam protulit. At cum hoc quoq; suffugium sibi demptum cerneret/quoniam sicut essentialibus(ut ita dicam) essentialia/ ita ea accidentalibus pari pacto conferenda essent. Imperfecta perfectis conferre satagit: id quoq; fieri non debere aduertens perfecta perfectis & imperfectis imperfecta conferenda tandem intellexit: quare nil sibi exempla sua & inductiones prodesse cognoscens alio confugit: in hoc errans q͏̄ naturas ipsas/ pro ijs quæ naturis competebant in argumentis sumpsit. Animal enim & viuum quibus usus exemplis ille est: sunt ipsa natura communiora/ non autem

ratione cõmunioris naturæ cõuenientia: quęcunq vero affectiones ad naturam sequuntur cõmunem imperfectiores etiam habentur ijs/quæ proprias naturas ad sequuntur. Probauit itaq patruus non suppoſuit ut autumat Lucius nobiliorem esse eam qualitatem quæ omnes contineret qualitates/q̃ quæ tantum frigus producit: huicq ipsi præstare quæ calorem gigneret. Sed & eorũ simul respõsionem refellit/qui Saturnum verbi causa contendunt habere a natura cõmuni/ ut calefaciat: a propria vero vt frigorifica influentia terrenam turbam informet: quare eius vel argumentationes vel responsiones nil colimant. Autumat præterea sicuti qualitates primę in sublunaribus ignobiliores habẽtur: ita & in cœlestibus haberi debere/ parum memor dictum a patruo quæ in imis visuntur excellẽtiori modo ea in sublimibus contineri/ sane perfectior omnino iudicanda cœlestis qualitas illa/ cuius natura corruptibili omni condictione præstãtior & eminentior quæ tametsi potens & intenta sit nulli inferiorum naturæ aduersatur: nec materiam consequitur/ nec in mixturam & complexionem venit/ut vana huic luci argumenta/ vel a mediocriter eruditis depræhendantur/ q si etiam ignota aliqua & insensibilis (ut aiunt) qualitas e cœlo flueret adhuc pfectior ea ducẽda esset: quoniã particularior eademq cœlestis atq viuifica. Quapropter stat ędificiũ patrui validissimis rationibus veluti naturę columnis fultum. Nec somniare oportebat Lucium viuificã illam stellarum lucem extrinsecus aduenire: quoniam id quod secundum naturã cõmunem competit intrinsecus competere necesse est. Quapropter siue a se siue a sole calorem illum & lumen sydera in terras demittunt nihil p̃iudicij nobis affertur: cũ de lumine illo & calore cœlesti: quoniam cõmune omnibus syderibus fatẽtur verba fiant/seu id a stellis ex se seu a sole veluti a fontali principio cõmunis vis illa deriuetur: quanq extra controuersiam non est stellas lumine proprio carere. Sed enim partem aliam se defendere profitetur Lucius qualitates alias a calore nõ contineri videlicet viuifico illo lumine sydereo: sed a particulari alia syderis virtute defluere. Ad vim argumenti demoliendam satis esse putauit duplicis repugnãtiæ meminisse/ quarum altera contrariam expellat expellaturq mutuo/ altera repugnãtem effectum producat. De prima dicit intelligi non posse iuxta patruum Secundam nil efficere contendit: sed minus præclara illa sensa percepit q̃ ut esset idoneus de illis verba facere. Vis enim argumenti patrui hac basi nititur quod alicui conuenit ratione specifica/ non repugnat illi quod conuenit eidem ratione (ut sic dixerim) generica: quo fieri ut cum frigiditas viuificæ qualitati repugnet/ non posse eam syderibus inesse: ut illi contendunt qui eisdem quoq non negant inesse viuificam illam & pręeminentem: omnisq aliasq præcellenter elemẽtales qualitates eminentia simplici continẽtem. Nam si cœlestis illa a cõmuni stellarum virtute prodit qualitas quomodo in ea esse potest earum quas in se continet qualitatum repugnantia/quæ alioquin contingeret si frigorificę quoq illius particularis fieret accessio: cuius scilicet natura viuifico illi lumini atq calori aduersaretur lumini inq sua adeo natura præcellenti: ut pugnam non sentiat earũ quæ in se claudit ex cõmuni condictione cœlesti qualitatum. Sane pręeminentis hoc naturæ p̃prium: ut q̃to exaltatior est a sublunari atq terrena turba rerum corruptibilium tanto minus pugnæ sit expers: sic in deo ipso eminentissime simplici nõ repugnãt ideę rerum suapte natura repugnantium. Colligamus igitur ut communis illa syderum vis quæ omnes continet qualitates controuersiæ particeps non fiat/quam inueherent qui aliam apponerent particularem eandemq frigoris dumtaxat effectiuam. Fusius hoc loco responsa contra patruum refutauimus/quando & aduer

sarij non nihil satagerunt ut hoc bipartitum eius argumentum dissoluerent: quo pene solo corruit Astrologia quoniam frigus & siccitatem cœlo deuehere nequit/ quas equidem qualitates a sublunari mundo petere oportet. Nec propterea sequitur frigida elementa conseruari cœlitus non posse/nisi frigiditatem influant sydera: nec frigus ob id esse in vniuerso per accidens nec formas substantiales inferiorum corporum in cœlestium virtute non contineri. Nam cœlum calida non conseruat calore eiusdem naturæ & rationis. Sed omnia calida/ frigida/ humida/ sicca sua illa qualitate fouet/ perficit/ regit/ moderatur quæ nulla est ex illis quattuor & omnes claudit in se/ non quales in elementis sunt: sed quale quod multiplex est in vnitate concluditur virtute scilicet principali: fallit autem nomen caloris quod aduersum putatur frigiditati: calor autē cœlestis nulli aduersatur cui proximior quidem est calor elementalis ꝙ frigiditas: sicut etiam perfectior quemadmodum & color, quoq; albus luci proximior ꝙ niger: quanq; hic etiam ut conseruetur / ut efficax habeatur/candore lucis indigeat cęterum & cœlum ipsum per se nulla media causa calorem gignit alias qualitates ex accidenti: sicut & calor etiam per accidēs frigefacit: id ipsum autem ut vniuersalis causa est cum secundarijs causis agit per se tam frigiditatem ꝙ caliditatem/ tam siccitatem ꝙ humiditatem. Nam cum aqua aquam/cum ignē ignem generat/& cum his proprietates eas quæ elementorum substantias consequuntur: quāobrem cum aqua frigiditatem/ cum igne calorem facit atq; hoc modo tantum per se de cœlo pendent frigiditas & humiditas ac inferiorum corporum substantiales formæ: ꝙ vero permutatio subita a calore ad frigus frigidæ constellationis bis existimetur/ꝙ item luna sub terras delata æstus moueat quas lumen manifestum excire tum nequeat: ob idq; alia esse opus influentia a calore lumineq; disiuncta/ non recte omnino putatur. Nam primum illud pro dispositione potest materię contingere, quæ Ptolemei auctoritate & experimento sensus maximum habet in aere momentum pluuia. Igitur ventus ac huiusmodi permutationes id queunt efficere quæ a cœlo nō dependent/ nisi sicut a causa vniuersali omnis rei corporee ut ex Metheoris Aristotelis colligi pōt. At si alijs alij calidiores planetæ essent/ ij qui minus calent ex accidēti dissolutis videlicet humoribus nec absumptis in causa esse possent: ut cœlū nebulis prętexeretur ut pluuiæ fundarentur: vnde calor deficeret/frigus excresceret. Enimuero motum oceani si alijs ꝙ lunaribus causis adscriberemus nihil sequeretur incōmodi/quanq; & motui etiam scandentis ipsius lunæ/vel declinantis/damnisq; lucis & incrementis acceptum referre possimus. Potest enim Oceanus tacito quodam naturę cōsensu motum sequi lunæ: quæ eternum suo illo tenui calore de luce prodeunte eo pertingere potest/quo manifestum lumen non peruadat: queadmodum etiam ignis calorem eo pertransire sentimus: quo flāmam accedere nec videmus/nec permeare posse cognoscimus. Hæc igitur nullo modo cogerint ut præter viuificum illud lumen atq; calorem qualitates alias cœlestibus corporibus tribuamus. Derogaret hoc cœlesti naturæ dignitatem non arrogaret/quæ inferiores proprietates vnica virtute continet & possidet. Possidet inq; sua luce viuifica/quæ de moto corpore profluens afflansq; calorem indicat fere nobis occultum mysterium diuinitatis & potestatem in motu/in luce sapiētiam/in calore figurat amorem: quibus mouet illustrat/creat/perficit/seruat omnia primus ille deus/primus omniū inq;/sicuti primum est inter omnia corpora cœlum/cuius lumine sublato nec pęonia opitularetur caducis nec iacynthus sisteret sanguinem/nec reubarbarum bilem educeret: ꝙ si quis contenderet præter hāc omnibus cōmunem proprietatem motus luminis

atq; caloris/habere suam vnamquanq; stellarum influētiam propriam:idq; illi cō cederemus non propterea colligerent quod quesierant.Diuersę enim illę virtutes proprietatesve:quibus stellæ different in hoc conuenirent ꝙ omnes cœlestes vir tutes proprietatesq; essent: quicquid autem in cœlo est/& si vniuersitati cœlestiū comparatum particulare sit/ad terrena tamen si referatur vniuersale est/adeo ut to tam corruptibilis mundi perfectionem claudat in se/ & quidē eminentius simpli cius & perfectius:ut ex parte explicauimus & latius a præcellētissimo Ioanne Pi co patruo vigesimoquinto tertij libri sui capite aduersus Astrologos enarratū est. Sed quinto loco ab humanis euentis rationes petebant/ qui si qnq; nostras exce dere vires putarentur/vel præter ordinem meritūq; produci actutum referebant ad cœlum/verum habent apud nos hæc omnia suas causas/ quas in astris frustra requirunt.Nam si de magnis quęstio est:ut de Alexandri fœlicitate/de Aristotelis præceptoris ingenio atq; doctrina:cœlum causa horum non est.Multi enim eodē astro nati/ nec Aristoteles/nec Alexander fuere. Nam præter cœlū sub quo veluti vniuersali causa & philosophi attici & Boetię sues pariter germinant causæ/ sunt Aristoteli proxime & peculiares:primo sortitus fuerat(ut scriptum est)animā bo nam non ab astris sed a deo/& immortalem/ut ipse demōstrauit/nec astrologi ne gant/tum sortitus est corpus idoneū ut tali animę famularetur/ nec hoc a cœlo nisi sicut a cōmuni causa/sed a parētibus elegit philosophari/ hoc non in cœleste cor pus/sed in animum arbitrijq; facultatem referendum. Profecit in philosophia ar dens propositum & industria in causa est.At plusq; philosophantes multi pari stu dio atq; labore præceptoris doctrina & plurima eius seculi inchoata nec exacta monumenta id efficere: at plusq; coętanei & discipuli profecit id ingenio meliori/ non meliori astro referatur acceptum quod a deo non ab astro sicut corpus a pa tre nō a cœlo sortitus est.Pari similitudine processū de Alexandro decernendum deq; omni eius ꝓsperitate statuendū:magna inqs fuit illa de Persis victoria:maior quæ facta est ex indicarum rerum accessione fœlicitas. Virtutes Alexandri quæ multæ & imperatoris dignæ in causa fuere non astrum: nam & fortitudine & li beralitate pollebat militaris rei : præterea & litterarum peritus laborumq; patiens fuit: ad hæc optimum nactus exercitum est/& sub patre Philippo exercitatissimū & beneficio regionis bellicosissimum & ob liberalitatem exemplumq; virtutum amantissimum fuit:adde ignauiam populorum quos vicit. Vnde a patruo dictus est pugnasse cum fœminis:postremo necte fortunā/non eam quæ dea a gentibus facta est/ non quæ a cœlo dependeat: sed quam Aristoteles secundo libro philoso phicę auscultationis definit/non per se sed per accidens causam/ quā vulgus fortu nam nominat/& per hæc solet exprimi verba ita sors tulit/ita euenit/ita res cecidit/ hæc omnia fecere Alexandri magnitudinem quam ita futuram prima omniū cau sa deus omnipotens decreuit/& voluit ut multis anteq; nasceretur annis prophe tę sui pręuiderent & pie signarent.Idem iudicium de ijs quæ pręter meritū accidūt ferendum est/si facinorosi plectuntur a iustis miraculum nō est/si a facinorosibus iusti non opus est cœlo ubi dei cœliq; despectrix malicia satis est. Neq; enim erra ta hominum cœlo/sed hominibus ipsis imputanda sunt qui dei cōtemnunt ordi nem/quem & cœlum seruat & sydera non prætereunt/tum dei summa & bonitas & sapiētia plurimū extimāda quæ ex malis elicit bona:deniq; cū rei cuiuspiam ad miratio nos subit & causam quęrimus ad proximā eundum hęc/si deest remotior & occulta querēda & cū in hoībus absone q̄dā appetitiōes apparēt nō ad exterio rē ex templo verū ad interiorem potius recurrendū est causam.Quid enim afferri

poterit cœleste ut pregnans mulier terram comedat libentius & carbones: quā exquisitum omne genus eduliorū/ q̄ si in fœtum id nō in astrū reiecerint pariter cōsequetur: ut huius effectus causa in temperatura corporis non in cœlo queratur. Cum autem eorum quæ raro & fortuito eueniunt vestigatur causa: si Aristoteles cōsultus fuerit respōdebit tam secūdo libro philosophicæ auscultationis/ q̄ sexto primæ philosophiæ/ id certam causam non habere quod temerarie scilicet forte & contingenter euenerit. Iam sextę rationi & soluende & refellendę multa se offerunt: negamus primo tam crebro ab illis dici vera quæ si ut pollicentur prestassent etiam non omnino sed magnopere non solum non eiecti ciuitatibus/ & apud prudentissimum quęq; ludibrio habiti. Sed summo in honore apud omnem etatem/ apud omnes gentes fuissent: tanta scilicet est hominum curiositas præsciendi futura/ præsertim quæ ad se attinēt. Sed legimus philosophis/ imperatoribus/ medicis poetis/ publicos decretos honores & erectas fuisse statuas. Astrologis quotiēs legimus si forte de Beroso non nihil dicas cuius statuis ob prædictiones aurata lingua attributa sit auctore Plinio. Illud animaduerte prædici posse in cœlo multa a veris Astrologis qui syderum moles motusq; metiuntur/ non posse a falsis de cœlo prædici effectus quos mētiuntur/ tum illud edisse: Berosi prædictiones quæcūq; ille fuerint/ aliunde q̄ ex astris procedere potuisse sicuti & sybillæ illius famigeratæ præsagia cuius patrem Berosum existimatum/ Iustinus philosophus & martyr edisserit & Suidas. Sed vni olim positam Astrologo statuam finge/ semel finge publicos decretos honores/ sed non obliuiosus parte alia sis quoties legeris irrisos/ pœnis affectos/ & eiectos urbibus/ non solum sub Constantino pijssimo principe & christianissimo: verū prius sub Tyberio/ vel Vitellio/ sub Diocletiano/ sub alijs: quod secundo ab hoc capite indicabitur. Non igitur q̄ veri/ sed q̄ falsi assertores inueniebātur urbe pellebāt eos quos alioquin si veri fuissent habiti ex ægypto Babiloniaq; acersiuissent. Ita est certe quod Phauorinus ait/ ut quæ temere vel astute vera prædicunt/ præ ijs quæ mētiuntur pars ea millesima non inuenitur Seneca eos irridet q̄ prædicebant quotannis Claudium imperatorē moriturum: nec tamen moriebatur: nostraq; tempestate singulis annis romanos pontifices exemplo Claudij efferre solitos patruus irridet. Verum uberiorē nobis hoc anno ridēdi prestitere materiam. Nam cum superioribus quibusq; annis Alexandrū sextū eius nominis pōtificē inter mortuos suis i vaticinijs reposuissent. Vixit ille i astrologorum inuidiam lętus & alacer. Hoc autem anno qui nobis a christi natali tertius & quingentesimus supra milesimum euoluitur/ qui eum antea solebant efferre Astrologi/ & vitam eidem contulerant & fortunas prosperosq; gerendarum rerū successus spoponderant. Ne autem veri res apud vulgus inuenirentur: egregij diuinatores in eius sospitate prædicenda q̄ fuerant prius in aduersis minandis excessit e uita nuper: ut nec ei ad hanc diem/ qua hæc scribimus qui succedat sit delectus. Scribit Cicero Pompeio & Crasso & Cæsari a Chaldeis prædictum neminē eorū nisi domi nisi senectute nisi cum claritate esse moriturū: & nihilominus ille in ægypto obtrūcatus: hic in senatu multis vulneribus cōfossus: alius apud parthos cū exercitu occisus est. Afferrē & nostri temporis & domestica etiā exempla multa ni longior essem/ quibus aduersius eorꝫ prænūciationibus effectus probarenť: q̄ si obstinate contenderis euenire tamē interdum quod p̄dixerunt/ nō magnope refragabor. At cū multo sint plura q̄ mētiunť/ cur nō putemus casu eos in veritatē incidisse/ & sane præter id q̄ cōperta nō sumunt fallunť etiā plurimū in cōnexiōe consequutioneq; sua dum colligere putant. Veram ideo artē esse quia futura quā

doq; prædicant & effectus inde ſequatur: eodem & ego argumēto probabo quā-
cunq; anilis vanęq; ſuperſtitionis artem veram eſſe. Siquidem nulla eſt etiam quā
tute ipſe tibi fortuitam temerariamq; confinxeris ex qua ſi iugiter prædicas præ-
nuncieſq; aliquod non accidat quod ex ea videlicet prædictū eſt. Sic & ſupra Ari
ſtotelis auctoritate diximus fatuos atraq; bili tumultuantes futura quādoq; effa-
ri/quia plurima ſcilicet proferūt idētidem iactant/quare ſi apud Aſtrologię aucto
res diuinatrices aliquæ artes falſæ putantur pugnantia eos dicere oſtendam: dum
ſcilicet verę omnes probabuntur eamet ratione/qua ipſi in ſua aſtruenda ſunt uſi.
Si vero omnes parte alia veras putauerint non minus pugnantia dicēt nec magis
a contradictione ſe tuebuntur: quin redarguti rubore ſuffundantur ni pridem for
taſſe verecundiæ nuncium remiſerint. Atqui illos ipſos citabo teſtes ſi eadem de
re & Chiromantes & Aſtrologus & Geomantes conſultus idem reſpōderit. Nā-
q; fere ſemper non idem deſignabitur in manus lineis: quod aut ex Geomanticis
punctis colligebatur/aut ex Aſtrologicis planetis deducebatur: ac ibi ſępenume-
ro veritatē magis inueniet vbi minus ſperabat: ſiue ꝙ ibi plus poſſit caſus ubi mi-
nus eſt rationis/ſiue ꝙ in illis maligni dęmones libētius fallant. Firma quippe Au
guſtini ſententia eſt/occulta dæmonum afflatione quā neſcientes patiuntur aſtro
logi aſſequi eos interdum veritatem: quam alioqui non aſſequerentur: tūq; id ma
xime fieri putandum eſt ſi mirabili prædictione particulariter aliquid dictum vel
factum pronunciauerint: quod nec ipſam artem aſtrologię præſtare poſſe teſta-
tus eſt Ptolomeus in primo centum verborum libro ſcribens ſolos numine affla-
tos prædicere particularia. At ſi qui mirabuntur quomodo hoc fiat/ mirentur pri
us quomodo tueri poſſint illud genethliacorum dogma eſſe vnum alio magis for
tunatum aſtrologum in aſſequenda veritate pari in utroq; ingenio doctrina & di
ligētia nempe hoc referri in aliam q̃ in ſuperiorem cœlo cauſam nō poteſt. Si hoc
eſſe fortunatum in prædicendo/nec ab ipſa arte/nec ab ingenio/ nec a diligentia ꝓ
uenit. Si vero forte reſponderint flecti cœlitus animum prædicentis ad veram ſen
tentiam/in quam multa tentando imprudēter incidat: cū ſuper eadem re fere ſem-
per diuerſę opiniones inueniantur dicemus & nos. Hoc idē proculdubio fieri poſ
ſe ab occulta & latenti dæmonis inſpiratione: quē non ſolum hoc poſſe diuina ſa-
piētia ſinit: ſed illud etiam ut quod falſo fuerat prædictum opere implens verum
efficiat: nullam decentius ſumma iuſticia pœnam exigente/q̃ ut quæ diuinæ veri
tati ſuperba ingenia non ſubduntur vnius deinde nebulonis & ſycophantę men-
datijs & fidem & libertatem obligent ſuam. Sed & illud aduertendum ꝙ multipli
ci fallacia & aſtu ſua obtegunt mendacia aſtrologi/ ne omnino falſi apud vulgus
appareant. Nam & ſubdole ſubq; condictione ſæpenumero pronunciāt: ſi de fu-
turis præfantur ſi vero de præteritis ut oſtendatur/talia eueniſſe qualia cœlū ſigni
ficabat/vel ſigni bonitas malicia planetæ illis præſto erit/vel alterius ſtellę radiatio
vel cum ſole amor/cū horoſcopo odium/vel amicitia. Pręterea mutuabūt ab Indis
imagines/ab ægyptijs Dodecatemoria/itē Chaldeorū & antiſia Firmici conducēt
vel fictum omnino a ſe aliquod de repente producēt: hinc factum ut nulla poſitio
ſyderum habeatur/in qua & proſperę & aduerſę ſignificationis multiplex cōſtel-
latio non inueniatur: colligamus igitur nec euenire quæ dicunt: nec ſi eueniāt cre-
bro id eſſe/ſed raro: aſtuq; eos & malicia iuuare artem putatū eſt/quæ nec ideo ex-
iſtimāda eſſet vera ꝓ futuris euentibus prænunciatis: quoniā & queq; falſę eadē
ratione vere probarentur. Oſtenſum præterea vanitatem ipſam præter artificum
aſtutā maliciā: malignū dęmona fauere ad animos hominū irritiēdos religioniſq;
tum puritatē inficiendam/tum perſpicuitatē obſcurandam. Liquet igitur rationes

quæ Astrologiam roborare videntur/in defensores retortas/ artem ipsam non cō firmare/ sed infirmare: quæ etiam (si gratis concedantur) ut pensi quicq̄ habeant ob id non nullis visum aliquas non omnino damnandas/non tamen propterea se quitur/ ut ipsa quam colunt aut ars ullo pacto aut scientia esse possit: quod septi mo capite tractare incipiemus physicis theologicisq̄ rationibus nixi: sed prius dā natam eam irrisam & confutatam sententijs phylosophorū prudentium/ prophe tarum theologorum & ipsius ecclesię palam faciemus: ut & sententias recta ratio ne fundatas/ & rationes a sanctissimis sententijs nihil adherentes/ quin & consen taneas & conformes deprehendamus.

¶Q. a precellentibus philosophis & ab his qui sapientiæ similiter & ma thematicę vacarunt Astrologia semper/ vel irrisa/ vel confutata est. Item de ingenio scriptorum Astrologię Caput Sextum

h Anc itaq̄ non artem certe/ sed vanitatem/ nullus philosophorum sane mentis probauit/ omnes vel plurimi persecuti sunt/multi risu & subsan nationibus eam prostrauere. Alij nec dignam putauerunt de qua ver bum aliquando facerent silentio eam magis q̄ nō nulli verbis condem nantes Pythagoram Astrologię fidem non pręstasse/ex Diogene Laertio & Plu tarcho & Theodereto compertum est. Democriti illud vulgatum est: Quod ante pedes nemo spectat/cœli scrutatur plagas. Responsis egregie defensor nec Pytha goram nec Democritum potuisse damnare Astrologiā: utpote magicę quoq̄ ar tis inuentores habiti. Non percepisti quid probandum desumpsimus. Hoc illud est ut cum ex alijs tum ex eis auctoribus mea eos nō fuisse sententia monstremus ut fides astrologicis adhiberetur q̄ si ad discendam etiam magiam nauigauerūt/ non nulli & aliquam eius partem admiserunt eam putarunt cum naturalibus re bus magis habere commertij quam diuinatrix Astrologia tametsi vniuersæ ma giæ putetur magistra/quam & irridet & cōfutat Panetius Stoicus/ & illam ipsam incessuit ex eadem porticu Seneca cuius paulo ante fecimus mentionem. Dicis fa tum omnino non reiecit disce tu plures fuisse senecas/ disce & aliud poetæ licere/ aliud expedire philosopho. Disce & illud vniuersam Astrologiam fato non con stare: quæ etiam diligendas horas docet/ & cœli sibi fauorem ex auspicationibus conciliat quæ fatali necessitati aduersant. Disce & plures esse fati acceptiōes quod in processu monstrabitur aliqua ex parte. Et sane priusq̄ de litteris iudicium fer res debueras non modo quaspiam Aristotelis scedulas sed omnes eius auctores libros omnes Platonis & platonicorum. Sed & nostrorum in primis theologo rum vniuersas excusisse. Didicisses profecto Platonem inter adrastiam necessi tatem & fatum distinxisse/ & vnum ab alio dirimisse. Didicisses Aristotelem & eius expositores præsertim inter græcos præstantiores non aliter de fato q̄ de na tura loqui consuesse. Didicisses & ipsum Seuerinum Boetium cum plura de fa to loqueretur dixisse illud rebus mobilibus inherere/& illud quoq̄ subinde hau sisses naturæ auctorem/nec naturam ipsam/nec eius operationes proprias demo liri solere. Sed ab his consulto supersedeo/ quoniam nec eorum hic locus/ nec de creuimus silentium huic quæstioni: quin & si deus fauerit de fato & diuina pro uidentia particulari libello disseremus. Nunc ab Astrologica vanitate conteren da/nunc diuertamus: cui magnopere quidem sapiens Bion infensus fuit de qua nec verbum Plato quidem usq̄ fœcit. Facere autem maxime in Timęo si apud eum quicq̄ habebat pensi debuisset; vbi rerum ab eo vniuersitas pertractatur/

verum nec ibi nec alibi.Siluit enim exemplo Timei Pythagorei ſummi:ut ipſe in⸗
quit philoſophi & aſtronomi qui in ſuo de natura libro quem Plato præcipue eſt
ęmulatus indignam putauit de qua ſermonē eſſet habiturus.Pari eam ſilentio dā⸗
nauerat Ocellus Leucanus in libro de mundo/ teſtimonio ipſius Platonis in phi⸗
loſophia eminentiſſimus.An forte hæc ignorauit/& in ęgypto Babiloniaq; verſa
tus Plato non potuit hæc intelligere decantata apud hos populos & cuiq; etiā de
medio nota.An forte non ignorauit quidem/ſed quaſi parua cōtempſit/quę ſi ve⸗
ra eſſent maiora eſſe in natura nō poſſent.Philoſophi ergo munus eſt inferiorum
omnium minutiſſime quęrere proprietates ad cœlumq; mentis acie conſcende⸗
re/& tamen quæ ibi ſunt ſtellarum proprietates non querere/& aſtrologiam inde
cōficere aut pertractare.De aſtronomia inquis locuti ſunt:eodem autem nomine
aſtrologia cēſetur.At bone Luci tuus in te ſentētiam tulit Ptolomeus:in exordijs
apoteleſmatum:& tota demum aberras via: cum illius feciſſe/illius non feciſſe mē
tionem putas quoniam ad naturalem nō pertineat aſtrologica pertractatio.Si em̄
vera aſtrologia:quid magis naturale cum ex cœlorum aſtrorūq; & lumine & mo
tu vniuerſa hic naturalia generent & corrumpantur.Quid:ꝙ & tibi ipſi contradi
cis/modo locutos eos ſub aſtronomię nomine/modo ſub ꝓprio aſtrologię ſiluiſſe
pertinere illud/ hoc non pertinere.At quęſo ſi eadem ſunt/ quo pacto alterutrū ab
altero philoſophus diremit:ut ſi pertinuit theorica/practica nō ꝑtineret.Illud certe
non effugies cur de omnibus doctrinis atq; ſcientijs/præter hāc mentionem fecit
Plato/& quæſtiones propoſuit:de ea etiam quam tu appellas aſtrologię theorica
ſępe recordatus/ practicę ſemper oblitus.Num te conuertes ad fabulas:ut Lethea
potarit obliuia/ an magis opinaberis ut hoc muneris poſterioribus demandaue⸗
rit.Si hoc cenſes Platonicos ergo percunctemur primarios:quid hac ipſa de re il⸗
le ſenſerit:& ſi Plotinum conſulamus inprimis reſpondebit intermedio Porphy⸗
rio/ſe cum diligentem operam aſtrologię dediſſet & comperiſſet tandem artis va
nitatem falſitatemq; prędictionum omnem aſtrologię fidem abrogaſſe.Reſpon⸗
debit & illud non contentum ſe videlicet aſtrologiam ſpreuiſſe:ut alijs id quoq; ꝑ
ſuaderet faciundum dicato libro cui titulus de ſtellarum efficientia/aſtrologorum
dogmata & riſiſſe & cōfutaſſe:cui ſi Maternus opponat ſupprę ſſiſſe de eo ꝓpter⸗
ea cœlum pęnas.Inſurgeret Porphyrins eius diſcipulus & mētitum Maternum in
præceptoris vita monſtrabit/quam & mores ſimul & mortem & cauſam diſceſſus
ab urbe plane fideliterq; deſcribit.Origenes adamantius in omnibus diſciplinis
præcellens etiam gentium teſtimonio multis rationibus aſtrologicam vanitatem
ſugillauit.Quem annumerare Platonicis vel hac de cauſa hoc in negotio placuit/
ꝙ ipſe illius noſterq; hoſtis Porphyrius fatetur aſſecutum eum omnia ſenſa Pla⸗
tonis Proclus platonicus quanq; omnis mathematicę ſtudioſiſſimus fatet̄ multa
in cœlo fingi quæ ibi nō ſunt:aut ſi forte ſunt:id nobis compertū nō eſſe cōfirmat
de ea ꝑſertim doctrina locutus quæ in dimetiendis verſat̄ motibus καθ ὑποθεσιν
appellatur:quāto minus igitur iudiciaria vanitas conſtabit: quā Apuleius quoq;
& ipſe platonicę ſectę philoſophus nobilis ī ſua metamorphoſi facetiſſime irridet
Mitto Carneadē aduerſus illa multa diſputantē.Mitto Ciceronē ſecundo de diui
nationū libro in eandē ſcribentē: inter quæ mirū ſibi videri ait quēq; extare q̄ cre⸗
dat ijs quoꝝ p̄dicta quottidie videt re & euētis refelli.Reſpōſis errauit in alijs Ci⸗
cero & Ariſtotelē putauit neceſſitati fatali adſtipulatū quam tum exprę ſſe reiecit/
nō hoc ipſi cōtendimus Luci:ſed eius etiā nomen non ut primarij ſummiq; philo
ſophi certe oratoris præcellentis & multifaria quoq; doctrina referti/ nec non ex⸗
perimenta fallaciſſimę vanitatis creberrime repetentis ſubſcribimus.Alijs cuius

eloquium pene omnes miris laudibus expulere cuius pleraq; sensa & a ciuilium consultis legum & a diuinarum peritis rerum admissa sunt: ut sileam q eius librũ de locis argumẽtorũ Seuerinus in omnibus disciplinis apprime versatus & egregie theologus auctoritates interpretatus fuerit. At inquient fortasse nostri diuinatores. Mittamus pythagoreos/ Stoicos/ Platonicos acersamus epicureos peripateticosq;. Nã si aduersat nobis porticus aduersat academia. Lyciũ nõ aduersat/ nõ aduersatur Epicurus / bene se habet res. manus dant/ paulo post pedes in vincula mox & linguam daturi nisi omnino insaniant. Et de Epicuro quidẽ constat quã q multa delirauerit/ ab hoc tamen deliririo abstinuisse: in quo non confutandus Lucius sed ridendus qui putauit Epicuri auctoritatem magno estimatã a patruo qui tamen astrologiam celebriorem eo putauit insaniam cui nõ potuisset insanus Epicurus accedere. Nam si superat inquit omnem insaniam cui nec insanus accedat Horestes/ qtum insaniẽ continet Astrologia: Cui nec multa delirans assentiri potuit Epicurus. Aristoteles vero peripateticẽ sectẽ conditor/ & caput Litij tantũ abfuit ut faueret Astrologiẽ/ ut etiam Platonis prẽceptoris exemplo perpetuo eã silentio damnauerit: ut quã ex ludicris vnam seu fraudibus potius circulatorũ existimauerit: q aut artem aut scientiam putarit: alioquin eam in aliorum numero reposuisset/ & eius aliquando meminisset: nunq autem apud eum verbum de ea reperies/ nec in libris de cœlo ubi tã multa tã splẽdida dicẽda erant de astrologicis rebus: nec item in meteoris: quandoquidem/ nec imbrium/ nec ventorum/ nec cometarum causas astris refert acceptas: nec in libris de animalium generatione/ aut gemellos aut partus portẽtosos / aut sexum puerperij ve numerũ refert in sydera: nec in problematis in quibus tamẽ de mathematicis deq; omnibus artibus & disciplinis quẽstiones proponit & soluit profecto si quicq pensi habere illã credidisset/ meminisset saltem quẽadmodum & aliarum quæ minus ad cœli cõsiderationẽ ad meteorologica tamen pertinebant. Sed nec in ẽthicis ad Eudemium ubi de bona fortuna disseruit vnq vel verbum fœcit. Plena enim hæc omnia aut saltem interspessa astrologicorũ dogmatũ esse deberent: si quicq omnino apud illum fuisset astrologia: sed oblique tamen & facete/ quid hac de vanitate sentiret in problematis iudicauit vnico verbo quando eius professorem cũ prẽstigiatore & in imo deputauit Alexãder aphrodiseus summus apud grẽcos Aristotelis interpres/ ad Seuerum primum imperatorẽ & Antoninũ filium de fato librum scripsit: in quo & fati reiecit necessitatem & de astrologicis siluit/ ad quæ tamen Fati cõmemoratio trahit vel transuersos. Siluere & alij grẽci Aristotelis enarratores: q si quãdo astronomiẽ apud illos nomẽ inueniẽ: de ea se facere mẽtionẽ dicũt q cœlorũ motus metiẽ. Amonius pipateticus is q Porphirij qnq; voces interpretatus est: nã alius eiusdẽ noĩs philosophus fuit nobilissimus idẽq; theologus christianus Porphyrio antiquior/ quẽ Plotinus Porphyrij pceptor/ & Herẽnius & Origenes docentẽ audiuerũt: is inq porphyrianus expositor inter operis initia philosophiẽ definitiones multas adducẽs nõ nullarũ quoq; meminit scientiarũ dũ vero Astronomiã citat: sic de ea loquiẽ q nos ad verbũ fere latinũ ita vertimus. Similiter autẽ & astronomia q sciẽtia est. subiecta habet cœlestia corpora. Finis autem huius in eorum motibus dignoscendis: & paulo post ait Astronomiã circa sola cœlestia versari/ nullum de diuinatrici Astronomia verbum fœcit: nec eam inter artes aut scientias alias plurimas quas citat nominauit/ nec terrestria cœlo copulauit. Sed de græcis hæc satis sunto. Auerroys in Aristotelis philosophia celeber explananda & inter Arabes primus/ ubiq; Astrologiam lacerat/ damnat/ insectatur. Nãq; in expositiõe primẽ philosophiẽ nullã eã esse dicit/ & opinionẽ de cœlestibus imaginibus fabulosam

affirmat/qua tamen ſublata ruit maxima pars aſtrologicę ſuperſtitionis. In cōmē⸗
tariꝭ vero canticę Auicennę & contrariam eſſe philoſophię teſtatur/ & falſa om⸗
nia aſtrologorum dogmata prędicat. In libris pręterea aduerſus Algazelis deſtru
ctiones / artificioſas aſtrologorum imagines aſſeuerat. Nec mihi opponas ꝙ ma⸗
le de anima ſenſerit/verum id quidem fateor quin & peſſime quoqꝫ ſcriptum reli⸗
quit. Fatere & tu in rebus quæ motui ſubiacēt/quæ generationi & corruptioni ob
noxia ſunt/celebrem virum habitum/& in cœleſtium conſideratione ingenioſum
cuius in Epicyclios & Eccentricos opinionem multi poſt eum graues philoſophi
tutati ſunt. Auicenna vir magnus in omnibus diſciplinis ultimo ſuę primæ philo
ſophię libro multis rationibus comprobauit ab aſtrologis præuideri futura non
poſſe. Eudoxus Gnidius philoſophus ſub Platone & ſub Philiſtio medicus inſi⸗
gnis & legiſlator prudentiſſimus: ſummus præterea mathematicus fuit in aſtro⸗
nomiciſqꝫ rebus ſua tempeſtate princeps omnium conſenſu/cuius iudicio de nu⸗
mero orbium cœleſtium nititur Ariſtoteles in prima philoſophia/ hic nec credere
mus aſtrologis ex hominum genituris prædiuinantibus nos admonuit litteriſqꝫ
mandauit: ac ne de nomine ſummi calumnia poſſit videriqꝫ pugnantia/ ut mathe⸗
matici aſtronomiqꝫ aſtrologos & mathematicos. Sed & ipſam quam utriqꝫ profi⸗
tentur artem condemnent: reuocandum eſt ad memoriā quę ſuperiore libro diſſe
ruimus in enumerādis ſpeciebus ſuperſtitionis. Quos eñ ad præſens inſectamur
non aſtrologi proprię/non mathematici/non aſtronomi olim dicebantur/ ſed pla⸗
netariꝭ ex diuinatione per planetas confecta/Genethliaci ex genituris hominū di⸗
iudicandis/ Chaldęi ex gente & natione quæ ſuperſtitioſos huiuſmodi homines
ad noſtrum orbem trāſmiſit. Vſurparunt hiꝭ poſtea & inuaſerunt titulos alienos
Aſtrologię præſertim & mathematicę: Aſtronomiam potiſſimum illis relinquen⸗
tes qui non diuinationes ſed diſciplinas de curſu & magnitudine ſyderum collige
bant/ac rationem eorum legēqꝫ ſcrutabātur/qui ergo diſciplinas tenent mathema
tici qui aſtrorum leges norunt. Aſtronomi/qui rationē item aſtrorū callent. Aſtro
logi eos damnant & inſectanẽ qui dicūt mathematicos nulla diſciplina/ qui aſtro⸗
rum profitentur rationē & nihil rationale de illis cōminiſcuntur/& qui ex leges pe
nitus cum ſint de ſtellarum legibus ſententiam ferunt ac tanto acrius moleſtiuſqꝫ
tollerarunt propriꝭ tituli inuaſionem veri illi mathematici q̄to magis ſibi odiū cō
citarunt poſtq̄ aſtrologorum & mathematicorū nomē Chaldęi ipſi & Genethlia⸗
ci vel ſuffurati vel mutuati ſunt cōmunione ſiquidem nominis quodāmodo infa⸗
mes reddebātur/dum mathematici & aſtrologi paſſim damnarētur (ut diximus)
dicturiqꝫ ſumus. Itaqꝫ legittimo titulo aſtrologi & mathematici mathematicos &
aſtrologos condemnarunt eos qui de genituris hominum vaticinantur & quia il⸗
lorum in numero primas Eudoxus obtinuit ab eo id inſigniter factum eſt cui ita
& mathematica ratio demonſtrauerat & magiſter etiam Plato perſuaſerat. Scribit
Panętius Caſſandrum & Archelaum præcellentes aſtronomos/ de futuris euētis
conticuiſſe Hoychilax autem Halicarnaſſeus in omni mathematica doctiſſimus
totum hoc diuinandi per aſtra genus repudiauit/nec ſolum id antiqui/ ſed iunio⸗
res aſtronomi/ac philoſophi boni nominis pariter effecere Nicolaus oreſinus phi
loſophus accutiſſimus & peritiſſimus mathematicus aſtrologiam peculiari cōmē
tario damnauit. Guilielmus aruernus epiſcopus Pariſiēſis: Ioan. Caton Henricus
ex ſaſſia & aliꝭ viri celebres eam ipſam infeſtarunt. Ioan. Marlianus præter philo⸗
ſophię medicinęqꝫ ſtudium in mathematicis etiam ſummus & fuit & habitus eſt
a prædictionibus tamen ſemper abſtinuit/& poſtremis vitæ annis de ipſarum fal⸗
ſitate ſcribere inſtituerat/ quanqꝫ ut erat longeuus pręuentus morte non potuit.

Aiebat enim habere se aduersus astrologos certissimas demõstrationes ꝙ cũ alijs tum Luchinus ei familiaris & ipse mathematicus præcellens rettulere. Paulus florentinus & in medicina & in mathematicis pręcipue cum græce tum latinę doctissimus: Astrologiam incertam fallaceꝗ asseuerauit. Illudꝗ inter alia euidens de se protulit experimentũ ꝙ cum quinꝗ & octoginta annos impleſſet. Nullam tamen in sua quam diligentissime examinauerat genitura constellationẽ vitalẽ repererat Alij sunt philosophi mathematiciꝗ præcellentes / quibus aut irrisa / aut confutata diuinatrix astrologia est: sed hi satis sunto / & cui satis esse non videntur plures etiam si afferentur non satisfacerent: quando & hi habiti insigniores & cum ex omni secta / tum ex antiquitate quoꝗ & nostra etiã etate in mediũ allati sunt. Periclitatur autem ex astrologorum astutia imprudentium vulgus & humaniorũ litterarum rudes & insolentes / qui nec indolem / nec elocutionẽ auctorum agnoscentes nesciunt a legitimis adulterina secernere. Ascribũt enim illi viris clarissimis decretorum astrologię libros meracissimis nugis & fabellis plenos: ut quod ratione non possunt ementitis titulis assequantur / ex hoc genere liber de proprietatibus elementorum / in quo de magnis agitur coniunctionibus / & de secretis ad Alexãdrum quos indigne & imerito Aristoteli tribuunt. Falsa enim in illis & vana & cõmenticia visuntur / & nos magnis coniunctiones magnas astrologorũ insanias in sequentibus esse ostendemus. Tribuunt & Platoni de vacca magi & institutionũ libros execrabilibus somnijs figmẽtisꝗ refertos & a Platone magnopere alienos librum de vetula Ouidio ascribunt in quo de magnis etiã cõiunctionibus & christiana lege mirabilia pronunciantur cui magnopere nititur Rogerius Baccon fautor astrologię sicuti & plerisꝗ alijs auctoribus vanis nulliusꝗ momenti. Præscribitur item non solum Alberto: sed & diuo Thomę liber de necromanticis imaginibus: sed mẽdacissime quas scilicet ille reprobarit. Præscribitr & Hippocrati liber prognosticorum ex syderum cursu quem forte ignorauit / aut si nouit non prodidit cuius libros de prognosticis Claudius Galenus exposuit & tota gręcia & tota latio prædicatos quorum in tertio huius operis libro sępissime fecimus mentionẽ ꝙ si quandoꝗ cœleste quoddam in prognosticis ab Hippocrate inducitur intelligi ab eo credamus mundum istum sublunarem / & hunc aerem quo ambimur & spiramus. Præter illas enim cœli appellationes ab Aristotele positas & quæ a nostris quoꝗ theologis citari consueueruut. Hac etiam usus est Hippocrates nomẽclatura quemadmodum liquido ex Galeno illius expositore manifestatur: tãtum abest ut ad superiorem aliam naturæ causam confugiat medicorum præcellẽtissimus estꝗ sępenumero ruditati astrologorꝝ decipula cœli nomen / quod apud idoneos latinę lingue auctores non solũ pro illis: sed pro ipso etiam aere sumitur. De eo enim ita loquitur Plinius secundo libro naturalis historię. Nãꝗ & hoc cœlum inquit appellauere maiores quod alio nomine aera / omne quod inani simile vitalem hunc spiritum fundit infra lunã hæc sedes moltoꝗ inferior. Augustinus quoꝗ super Genesim aerem præsertim illum superiorem pro cœlo etiã summi docet apud litteras sacras. Sed & in hoc & alijs plerisꝗ in rebus imperitissimi circulatores Genethliaci hallucinantur: quando & diuum etiã Hieronymum fecerunt interpretem libri cuiusdam de excantationibus & alia pleraꝗ cum falsa / tũ noxia sparsere: sed & angelos etiam nondum homines infamarunt quãdo hæc deliria ab angelo Ade illa a Solomonis / alia a Thobie custode tradita dicunt. Atqui superstitionis defensor inquiet. Esto magni philosophi magni astronomi astrologiã vel confutauerint vel irriserint. Irrepserint quoꝗ nobis ad fidem fictis nominibus mentita volumina: qui tamen astrologica scripsere / fuere philosophi / fuere astronomi:

Albumasar/ Hali Albenragel/ Iulius Firmicus/ Maternus/ Ptolemęus alij. At ego ut equidem concesserim horum aliquos astronomica tractasse/ ita affirmauerim eorum omnes aut nihil aut male philosophatos. Accedunt siquidem rebus fabulosissimis/ asseuerant friuola/ pugnantia dicunt/ seipsos euertunt ut ostendetur quæ utiqꝫ abhorrent a philosophico ingenio/ cuius maxime proprium nihil credere/ aut affirmare quod vel euidentia vel ratione monstrari non possit. Vt autẽ male fuerint philosophati monstretur ad præsens: principem aliorum Ptolemęum facile concedunt: est enim doctissimus astrologorũ & ꝙ attinet ad mathematica vir ingeniosissimus: quod autẽ ad Genethliacos optimus maloꝝ vt dici solet. Huius igitur quale fuerit in philosophia iudiciũ & ex proemijs magnę suę compositiõis quam vocant Almagestum/ & ex libris apotelesmaton quos vocant quadripartitos licet colligere. Exordiens enim libros mathematicos philosophiam cõtemplatricem trifariam diuidit ex Aristotelis sententia/ in theologiam/ mathematicam/ & naturalem/ hac ductus ratione ꝙ omnia inquit quæ sunt tribus constent/ materia/ forma/ & motu/ quæ seperari videlicet ab inuicem cogitatione possint/ revero non possint. A motu igitur theologia deducitur cum primi motus causa non aliud sit ꝙ̃ deus. Naturalis a materia/ a forma vero mathematica: hæc est Ptolemęi sentẽtia in qua pene tot sunt errata quot verba/ primo falsum est. Omnia quæ sunt ex tribus illis constare/ ꝙ si omnia cum dicit res omnes naturales intelligit: sequetur nihilominus illud absurdum propositoqꝫ contrarium/ non posse videlicet circa illa versari philosophia quam in tria deinde genera distinxit: quorum vnũ dumtaxat naturale esse voluit: reliqua duo mathematicum atqꝫ diuinum: quo pacto ergo Luci Ptolemęũ defendis: defendi se ille non patitur/ omnia inquit quæ sunt ex tribus cõstant/ materia/ forma/ motu. Blateras tu nescio quas ineptias: illud respõde quomodo iuxta Ptolemęi sententiam seperari cogitatione tria illa possunt: re autẽ nõ possunt: sed nec probationũ vim ꝑsentis/ rudior multo ꝙ̃ ut eius intelligere disputationes potueris/ ne dum ex parte respõdere. Quomodo enim de sensibilibus tãtum ut contendis/ Ptolemęus loquitur qui superioris diuisionis causam expositurus aggreditur/ de tribus illis differere quorum duo a sensibili materia prorsus abiuncta sunt. Præterea & illud falsum est/ ꝙ ex naturalibus quicqꝫ constet ex motu quanqꝫ non fiat aut permaneat sine motu: sed cõcedatur huiusmodi locutionis venia nouitio philosopho. Illud certe Aristoteli quẽ prius probauit nullo modo cõsentit: ut genus theologicum oriatur a motu: cum & ipse deus quatenus primi motus auctor & causa nõ a theologo: sed a philosopho inuestigetur. In apotelesmatõ vero libris lunã humidiorem credit Ptolemęus propter vapores humidos ad eã sublatos: quæ scilicet terrę cęteris astris vicinior sit quã equidem rem conatus Lucius tueri imperitum etiã se grãmaticę ostendit. Nam ut mittã gręca Ptolemęi verba quorum ille penitus ignarus/ rudẽ & usitatam translationẽ legentibus id liquido patet. Dum enim legimus apud eũ lunę vim humectãdi competere ita scriptũ comperiemus. Est enim terra propior aqua vapor humidus ab imo vsqꝫ ad eam ascendit: quo nihil clarius grãmaticis regulis quas aut nesciens ille/ aut post habẽs nescio quid inuolutũ cõmentus tãdem subintulit lunã a Ptolemęo humidam dici quia humiditatẽ generat trahẽdo vapores. At quęso bone Luci/ nũ sol hac ratiõe dicendus humidior a quo pręter auctoritatem Aristotelis docet experiẽtia multo plures ꝙ̃ a luna vapores eleuari. Illud pręterea dic/ cur eadem ratione aridũ Saturnũ dixit/ nõne affirmauit ob id esse quia magis distaret a terra & frigidũ eũdẽ esse quia sit procul a calore solis/ Iouẽ temperatũ ꝙ inter frigidũ Saturnum & calidum Martem medius collocet. Alia huiusmodi de ꝓprietatibus syderũ affirmat adeoqꝫ

asserit atq; iterat ut excusari se non patiatur quæ certe a philosophis potius exsibi labuntur q̃ confutabuntur. Ex hoc autem vno discendi omnes & ex optimo iudicandi deteriores: primus fere ab eo habet̃ Albumasar. Is nec philosophus nec dialecticus fuit/ & in mathematicis imperitus/ qui grãmaticę artis/ & historię scribẽdę professor ab eis ad astrologiam se conuertit non minus falsa q̃ in historijs dicturus in quibus scripserat Ptolemęum astrologum ex regibus fuisse Ptolemęis qui Alexandro successerũt: sed fortasse paruus error. Minus em̃ est sexcentoꝝ annorum. Siquidẽ Ptolemęi illi reges ante christum per quadringentos annos regnare ceperunt Ptolemęus astrologus multis annis post christũ: eum em̃ sub Hadriano & Antonino floruisse constat. Opponimus nobis Geographũ Stratonẽ egregie defensor Ptolemęoꝝ tempora adusq; cleopatrã perducentẽ: quid quęso moliris. Nam aduersat̃ Strabo veritati: nunq; ille sane ꝑnegauit Ptolemęos reges Alexãdro successisse/ nunq; inficiatus est ab illo ad Antoninũ & Hadrianum maius quadringentoꝝ annorum spatiũ non intercessisse: quod contendimus ab primo scilicet Ptolemęo/ cuius apud Gurtiũ in gestis Alexandri crebra mentio principiũ sumentes. Nemo enim qui nesciat ex stirpe illa atq; propagine cleopatrã ortam: ita & illud quoq; sciunt omnes: a Cleopatra ad Antoninum cęsarem ducẽtos circiter annos numerari: ut etiam si ab illius reginę patre hoc ẽ fine/ Ptolemęoꝝ regum exordium capias: verus Albumasar nullatenus esse possit. Maternus vero Firmicus multę loquentię/ exiguę sapientie fuit/ & in ipsis arithmetice rudimẽtis magnoꝑe hallucinatus. Scribit enim posse Mercuriũ in nocturna genitura, cœli medium occupare/ & quid tum decernat nugat̃. Manifestissimũ autem omnino Mercuriũ ibi nunq; esse posse/ semper enim sol per noctem plus partibus quadraginta quas appellant minuta a cœli medio abesse necesse est. Mercurius vero a sole plus triginta aut circiter non abest. Vnde apud gẽtes pileatus mercurius pingebatur/ cui scilicet ob solis vicinos ardores esset opus Galero: nec excusari Maternus potest/ qđ mecum olim astrologus quidã super hac re disceptans tentauit/ illud afferens medium cœli non a decima/ sed quarta domo summi ab eo/ sed magnopere fallit̃. Sępe enim apud eum hæc verba sunt: in quarto loco ab horoscopo: id est in imo cœli: quod scilicet ex opposito supremę domus statuitur quæ decima nuncupatur/ quare imum pro summo capi nec grammaticę patitur cãnon/ nec ipsius natura rei de qua tractatur quin & eo ipso loco quẽ citauimus: ubi de Mercurio loquit̃ medium ipsum cœli decimam appellat. At insurgit Lucius Maternũ contendens medium cœlum & quartã & decimã appellare quem fefellit fortasse memoria ut hali astrolog. pro Firmico desumpserit. Nam hic ipse Firmicus libro secundo de quattuor geniturę cardinibus verba faciens inquit. Medium vero cœlũ est ab Horoscopo decimũ signum idq; a gręcis μεσουρανημα dici confirmat. Imum vero cœlum quod a gręcis υπογειον dicitur ĩ quarto ab horoscopo cõstituitur loco. Hęc ille/ sed sit ut inuertat nomina Maternus aliquando: hoc tamen loco defensionem omnem reijcit ipsemet/ cuius tertio libro cum de Mercurij decretis ꝑ singulas cœli statiões loqueret̃. Hæc verba sunt in decimo loco Mercurius ab Horoscopo cõstitutus .i. in medio cœlo: & post paululũ: sed in nocturna genitura/ si sic positum Mercuriũ venus aliqua radiatiõe respexerit hæc faciet q̃ in diurna genitura: hæc ille ad verbũ ut nec clarius suã possit imperitiã ostẽdere. Nec solus hic apud maternũ error: notari fere possent innumeri cõfutatione/ multi de risu & subsannatione digni inter quos ille mathematico summa cura cauendũ ne de imperatoris fato respõdeat: quia nec dicere aliquid potest nec vere. Ac neu dictũ id astute & mystico velamẽto quispiã cogitet/ quasi id sciri noxiũ reip. fuerit: addit haruspicibus ita eue

nire solere: & cōfirmare id hac ratiōe fategit/ꝙ stellarū cursibus imperator nō subiaceret solūq; eum esse in cuius fato stelle decernendi potestatē nō haberēt: atq; in deoꝝ numerū esse cōstitutū: quæ nō adulationē modo/sed ignorantiā sed insaniā preseferunt qualia eius pene omnia dogmata/quoꝝ multa a deo redargunt̃ a patruo ut inter illa monstret̃ quid sibi vellent Antisia materno prorsus ignoratū/quę nūc vel noui quidā litteratores antiscia legūt quasi in vmbrationes/ cū ab ęqualitate & aduersatrici particula id modis deduci debere clarū doctis incōtrouersumq; sit: sed nihil magis Materno in votis ꝙ ut suam posset loquacitatem exercere & in astrologoꝝ hostes multa/sed inani sonitu verboꝝ/sed nullis rationibus inuehere quēadmodū & falsa Plotino imponit astrologicę vanitati prorsus aduerso: cui minus hac in re assentiendū ꝙ Porphyrio eiusdē Plotini discipulo & fautori quoq; astrologoꝝ q iudicio prorsus nō careat putaret nemo. Iam Mallius poeta & ipse autor astrologię quid delirat: qui cœlestes illas quas fingit imagines inchoatas potius ꝙ absolutas dicit/ne pluribus ibi ignibus accensis periret mūdus incēdio. G. Bonatas auctoritatis primę inter iuniores auctores astrolog. furit plane atq; delirat/elleboro dignus: struit ubi desipit minus deridiculas quasdā ratiōes quarum hæc ꝑ gustu & experimēto sumatur. Quadruuiū tollit̃ si tollat̃ astrologia cū ipsa in illo contineat̃ quę scilicet ex quattuor mathematicis vna est. O ridiculū hominē nescit quid illud sit quod ꝓfitetur. Hæc em̄ astrologia quæ cōfutat̃ ab illa vera mathematica tam distat ꝙ a tenebris lux/ ꝙ veritas a mendacio/ & hæc quidē si vera illa tollatur proculdubio tollitur: at nō conuertitur & remeat ratio: ut hac sublata tollatur/ illa ut perspicuū omnibus qui utriusq; nouerint elementa quid: ꝙ Ptolemęus ipse in proemijs apotelesmaton distare alterutrā ab altera ostendit/ nec moueat quēꝙ si aliquibus interdū bonis iudicijs ꝓfessio ista nō displicuerit. Neq; em̄ sequitur ut bonū sit quod bonus aliquis nō improbauerit. Boni em̄ nō semꝑ usq; quaq; boni pari pacto & docti/sed nec omnes docti etiā philosophi ut paradoxō dicatur philosophi semper sunt: adde curiositatis vitiū homini quodāmodo innatum & nimius nostri amor iudiciū peruertens. Huc accedit affinitas nominū quæ in causa esse potuit ut multi ludificarent̃ qui putarint eodem fuisse qui & philosophica & astrologica scripsere quare ab eis non qua astrologi/ sed qua philosophi putarent̃/ estimati & in pręcio habiti. Est em̄ Albumasar apud philosophos/est itē apud astrologos q̄ noia apud Arabes distincta latinus sermo cōfudit. Nāq; Arabum lingua qui astrologus est aboasar q philosophus Abumasar appellat̃. Abubater quoq; de prædictionibus/alius eodem nomine philosophica conscripsit & librum præcipue quo quisq; pacto per se philosophus euadat quē patruus ex hebręo in latinum conuertit/sed ille altas ibi: hic tripidis filius.

¶Q. diuina lex eiusq; interpretes theologi/ lex item pōtifica/ & lex ciuilis astrologiam damnarint. Caput Septimum.

O Stendimus superiori capite interprete naturæ philosophos ac eos qui in cœlestibus indagandis motibus syderūq; molibus & magnitudinibus dementiēdis floruere astrologiam quasi ipsa lege naturę fretos vel irrisisse verbis/vel cōfutasse ratiōibus/vel silētio taxasse: restat ut quod natura cōtemnit/ab auctore naturę deo sempiternę dānatū eius lege ꝓbemus/mōstremusq; ab interpretibus diuinę legis theologis/idem factitatū & a pōtificia quę inde manauit lege confirmatū spiritalibus etiā pœnis sed temporarijs adiectis a ciuili quoq; quæ illam sequitur ecclesiasticosq; canones imitattur non spiritales quę

ad illam scilicet non pertinent sed corporeas pœnas ipsis astrologię cultoribus ꝓ
positas atqꝫ decretas ostendamus. Moses veteris testamẽti legislator & propheta
præcellens imo & deus ipse qui per prophetas locutus/ hebręum populum mini
sterio Mosis quod & ante scilicet meminimus interdicit consultationibus astrolo⸗
gorum. Vetat enim ne diuinos cõsulant & ne eosdẽ auguresve audiant præcipit.
Ita enim inter alia scribitur Deuteronmij. xviij. capite. Gentes iste quarũ posside⸗
bis terram Augures & diuinos audiunt/tu autem a domino deo tuo aliter es insti
tutus. Alibi quoqꝫ scribitur neqꝫ Phitones cõsulat/neqꝫ diuinos. Diuus Hierony⸗
mus Augures transtulit/ab hebręo verbo quod ab id est hona deri⸗
uatur/quod horam significat: qua propter Achinas maximus hebręorum doctor
eos ait intelligi qui tempora supputant & fœlices horas ac infœlices obseruãt: sed
esto ut Augures non horarios denotet illa dictio: nihilominus astrologos eadem
utiqꝫ designabit auctore Esaia propheta: qui eos augures ut videbimus appellat.
Et diuus Augustinus astrologos eo ꝙ in astris augurãtur nomen sortitos voluit
in libro de natura dęmonum: quod & Gratianus in decretis posuit: quęstiõe quar
ta vigesimę causę: eosdemqꝫ qui & sua etiam tempestate mathematici passim nomi
nabãtur Genethliacas & planetarios vocatos asserit Augustinus: quod inquit su
perstitionis genus constellationes latini vocant. Augures igitur astrologos eiusqꝫ
artẽ supstitiosam Augusti. appellat. Qꝫ aũt diuus Hieronymus & eo loco & alibi
ꝓ eo verbo qđ in hebręo est id est chesem diuinos trãstulerit Abrahã
Auenazra tametsi astrologus fuerit docet illud quidem cõmune esse omnibus di
uinantibus/sed magis proprium nomen astrologoꝝ expręssit: itaqꝫ Hieronymus
quod erat cõmune/ne forte si peculiare astrologorum transtulisset nomen/super⸗
stitiosorum turba videret̃ exclusa. Includuntur autem sub hac diuinorum nomẽ⸗
clatura diuinatores astrologi: & quasi signiferi superstitiose factionis præmonstrã
tur: ab ea enim Chiromantia Geomantiaqꝫ defluxit & magia dependet/cuius cla⸗
uem cultores eius astrologiam appellãt. In quarto Regum libro Israelitici populi
ab Assyrijs debellati in hanc ipsam superstitionem causa refertur: & diuinationi
inquit inseruiebant & Augurijs quæ vanitas & in libro Iob irridetur his verbis:
nũquid nosti ordinem cœli & pones rationem eius in tetra: & iterum. Quis enar⸗
rabit cœlorum rationem: simulqꝫ duplex astrologorũ taxatur error/ alter ꝙ mul⸗
ta subijciunt cœlo quæ inde non pendent/alter ꝙ quæ etiam efficit cœlum/inde ta
men ab eis preuideri non possunt. Illud quoqꝫ Hieremię notum est. A signis cœli
nolite metuere quæ gentes timent/quoniã leges populorũ vanę sunt: & illud quo
qꝫ Esaie capite. xli. Annunciate quę ventura sunt in futurũ & sciemus quia dij estis
vos. Idem propheta alibi multifariam superstitionem ipsam condemnat & præci⸗
pue capite quadragesimoseptimo. Nam cũ Babylonijs minaretur excidiũ: apud
quos hæc secta maxime viguit: vnde & astrologi Chaldęi dicebãtur: & Cyrũ per
ducentos etiam annos anteqꝫ nasceretur vnctum appellaret/eundẽqꝫ ipsam Chal
dęorum ꝙ urbem desolaturum & pręuideret & prędiceret: eã tamen prius his ver
bis irridet. Sapientia hæc & scientia tua decepit te veniet super te malum/ cuius ne
scies ortum & irruet super te calamitas quã nõ poteris expiare/& paulo post sub⸗
dit. Stent nunc & saluent te Augures cœli qui contemplabantur sydera & suppu⸗
tabant menses ut annunciarent euentura tibi: ecce facti sunt quasi stipula ignis cõ⸗
bussit eos/nec liberabunt animã suam de manu flãmę. De astrologis autẽ eum lo⸗
qui: quanqꝫ adeo clarum ut probatione nõ egeat qui tamen id proterue nimis ne⸗
garet/videant eius libri enarrationem: quã glossam dicunt: inuenietqꝫ sapientiã &
scientiam per diuinationẽ & astroꝝ inspectionẽ expositas & ꝑ augures cœli astro

logos designatos. Nugant̃ sup̃ his nõnulla astrologię defensores/ sed obmutescere demũ veritas coegit. Spiritalia inquiunt intelligebant prophetę excipiẽda. Sed quęso nũ spiritalia illa de quibus Esaias Babilonijs minat̃: Num & Hieremias ita exponendus: qui addit/ quę gentes timẽt quas vtiq̃ cõstat in eis quę spiritus sunt cœli signa nõ metuisse. Libeat autẽ ipsa pphetę verba exacte ppẽdere quibus duplicẽ astrologorum temeritatẽ accusat. Putant eñ se ex cœlo futura preuisuros/ putantq̃ pariter/ & quæ preuisa sunt mala depellere/ & quę precognita sunt bona cõfirmare se posse. Veniet igit̃ inquit super te malũ cuius nescies ortũ/ hoc est quod tibi constellatio nõ significauerit/ & irruet super te calamitas quã nõ poteris expiare/ horarũ videlicet electionibus & astrologicis imaginibus vel superstitiosis alijs machinamentis depellere; libeat & altius profundiusq̃ introspicere: hæc ipsa diuini pphetę verba: illudq̃ inde colligere/ confutatã vel tacite responsionem eorũ qui tueri se volũt/ ut Chaldęi pariter & christiani simul esse possint. Soliti eñ & Petrus Alliacensis & alij affirmare nõ simpliciter damnari a sanctis & prophetis astronomiam/ sed quatenus vicia aut virtutes refert ad cœlum: aut rerum humanarũ euentus fatali necessitate deuincit: bonosq̃ etiã astrologos idẽ sentire: quare illos ipsos non astrologiam sed errata astrologorum abominari. Sed quęso respondeant an ad mores spectaret q̃ Assyrijs persarum rex bellum inferet/ si affirmant/ igitur de bellis vaticinari uon poterunt nisi errore & iniuria: cũ virtutes & vicia in genere morum collocentur: si negant/ igitur a cœlo præuideri non possunt etiam ea quæ ad mores non pertinẽt auctore propheta/ quare colligitur/ nec quæ ad mores spectãt nec quæ non spectant sub astrologorũ iudicijs contineri. Effugere hinc non potes neoterice defensor cum attinere ad mores & non attinere dicis: nam illud falsum/ sed finge verum. Probauimus iam nec ea quæ attinent/ nec quæ non attinẽt posse preuideri: elige quã mauis responsionẽ/ nec tibi hoc plane/ nec illud proderit quippe cum alterum vos defensores fateamini: alterum expresse propheta confirmet. Confirmatis & vos qui prophetę auctoritatẽ nõ itis inficias/ sed interpretamini vestro modo ut scilicet eos tantũ condemnet/ qui aut de vicijs virtutibusq̃ prædicũt aut necessario nexu res colligent: quare si ad virtutes moresq̃ pertinet bellum/ de bellis iure nemo poterit ex astris præsagire (ut diximus) si nõ pertinet idem etiam sequitur Esaia confirmante ventura bella quorum ortus latebit astrologos. Iam & illud respondete quomodo propheta obijceret astrologis venturam calamitatẽ per eos non expiandam si expiari posse non crederent: quomodo crederent/ si ut omnia ita illam necessario venturam existimarent. Mitto q̃ magna eius artis pars in auspicationibus electionibusq̃ consumitur/ in quibus libertatẽ nostram exercemus magis q̃ auferimus: quæ tamen pars nominatim expresseq̃ damnata: ut latius declarabimus. Astrologia itaq̃ non quadam ex parte: sed ex toto depellitur. Accedit q̃ bone artes recte non damnantur: quia interdum mali quidã eis abutãtur/ alioquin sequeretur damnandam philosophiam: cum hic philosophus prouidentiam negat/ alius religionem tollat/ alius vnicam in omnibus animã dicat/ alius mortalem asseueret/ sequeretur & illud lectionẽ sacrarum litterarum damnari: vnde tot hęreses/ tot insanias indocti quidam superbiq̃ confirmarũt: & deniq̃ nihil est adeo bonum quo abuti hominum malicia nõ possit. At inquient/ cur igitur si mala atq̃ damnata/ eã tamen ægyptios Abraham edocuit auctore Iosepho quã prius & Adã tenuit/ ac Noe/ cuius filius Ionicus ut refert Methodius per eam plura prædixit. Negabimus nos & aperte quidem superstitionis istius doctorem vnq̃ Abraham exstitisse q̃ si Iosephum a mendacio voluerimus tueri astrologię illius de molibus & motibus syderũ præceptorẽ illũ non inficiemur cuius artis usus

hebręis frequens & necessarius pro statis ceremoniarū temporibus obseruandis Ionicum autem filium Noe Moses propheta non recipit/ qui tres tantum eius filios enumerat/Sem/Cham/& Iaphet/& Iosephus etiam/& Philon tribus illis contenti quenq̄ alium non introduxerunt. Adde ꝙ Methodio scriptori sane ingnobili qui nec etiam prædixisse Ionicum quicq̄ affirmat infirmissima auctoritas. Neq̄ enim ille est cuius inter viros illustres diuus Hieronymus meminit/ sed alius omnino & illud subde ꝙ omnino ridiculum ne dicam impiū/ putare Abraham eius professionis fuisse magistrū/quam & Moses & Esaias imo per eos omnipotēs cōdemnarit. Cęterum cum astrologiam viri extra cōtrouersiam sancti probatiq̄ dānauerint/ aut iuste eos aut iniuste damnasse respōdeāt/iniuste nolunt affirmare/ iuste vero si dixerint ita percunctabor/ cur & vos egregii astrologię defensores eam pariter non dānatis: dānamus inquiūt & nos illos errores ꝑpter quos illis astrologia displicuit: non hoc a vobis sed illud quęro/quare: cur non propter eosdem tota illa displicet vobis. Nam omnem illi omnino astrologiam nō quodāmodo persequuntur & abominantur/respōdebitis iterum id factum fuisse propter quosdā errores esto: sed illud respondete/cum totam propter illos errores damnauerint/recto id iudicio fecerint an ne. Postremum non placet dicere: primū ergo datur/cur ergo idem nō facitis vos/ut propter illos eam vniuersam abiiciatis/cur inq̄ aduersamini prophetis sanctissimisq̄ & doctissimis hominibus ut quā insectati sunt defendatis/quam inter dixere disseminetis/ quam sciri nolūt publice doceatis/ agitis ne id fortasse ut falso Alliacensis dicit/quia crescenti fidei obesse potuit nō adulte/ quin & prodesse plurimum. At qui pestifera illa ut olim ita & nunc est eritq̄ semper/nam ꝙ ille ex magnis coniunctionibus haberi possit veritas de numero annorum ab Adam ad christum putauerit/ tum falsum ostēdetur cum magnę a nobis coniunctiones disiungētur: ꝙ vero prophetarum possint oracula ex astrologicis prædictionibus confirmari omnino ridiculum. Neq̄ enim societas luci cum tenebris/ut inquit apostolus. Neq̄ participatio Christi cū belial/ neq̄ veritatis cū mēdacio consensus. Adde ꝙ imperitus astrologię Alliacensis fuit/& quæcūq̄ scribit ex Rogerio Baccone/Abraham Iudęo/ Henrico Macliuiensi Albumasare/& summa nescio qua Ioannis cuiusdam Britanni fere ad verbum excipiuntur: quid: ꝙ in ipso suo opere quod vocat Elucidarium in quo multę sunt tenebrę: pudendū hoc inter alia erratum prodit/ ꝙ erat tum cum scribebat anno scilicet Christi. M. cccc. quarto in aerea triplicitate qua finita in anno. M. cccc. quinto futurum erat: ut Iupiter Saturnusq̄ coniungerentur in initio triplicitatis aqueę: quæ quidem coniūctio præcesserat per annos fere quadraginta/ sed & si qua ex astrologia utilitas ꝑueniret ecclesię/non ex hac/ sed ex vera astronomia prodiret/quæ vna ex liberalibus artibus supputat tempora & syderum motus mathematica ratiōe metitur/ ꝙ autem semper ecclesię nocuerit & noceat hinc vel magnopere patet/ ꝙ ex p̄cipuis astrologię scriptoribus nemo est qui religionē & leges omnes ut reliquas res humanas cōstellationibus nō subiiciat. Ptolemęus in secūdo apotelesmaton ꝙ apud illam gentem illud numen apud aliam aliud coleretur: varie imaginum syderūq̄ naturę acceptum refert: quæ gentibus illis & populis dominaretur. Nec procul ab eo loco græcus quidam interpres Ptolemęi/ miraculum Mosis qui sicco pede cum populo rubrum mare pertransiit. Factum ait ꝙ ille accessum & recessum maris obseruauerit/ quasi non simul in eisdem aquis & illesus populus hebręorū spatiaretur & cum astrologis suis Pharao submergeretur/quasi Iosue Mosis minister & ipse Iordanem sicco pede cum exercitu non transmiserit/in quo nulli estus/nulla vndarum reciprocatio fingitur. Albumasar arabs & legē Saracenoꝝ & nostrā

& omnes pariter leges a cœlo deriuat/eius interpres Henricus Macliuiensis nauem etiam inuenit in cœlo ad quam Noe suam archam fabricauerit quod Alliacensis ut diuinum inuentum admiratur. Hali Abenragel fœlicitatem & infœlicitatem anni ab ascendente legis pronunciat. Abraham iudeus nõ qui dicitur Auenazra ut falso Alliacẽsis putauit: sed quem vocant nasi hoc est patriarcham/legem mosaycam egressionem de ægypto/& quęcunq̧ sub lege hebręo populo contingere ad varias coniunctiones inepte quidem & ridicule referre conatus est. Sed quid gentes quid hebręos cõmemoramus: quãdo in euangelij splẽdore tantopere superstitiosorum oculi cęcutiunt/ Guido bonatus insanus & dominum Iesum horarum usum electione dicit eo euangelij loco offensus cum rogantibus apostolis ne in iudęam rediret/duodecim respõderit esse horas diei. Horam enim inquit sibi elegit qua eum ledere iudei non possent: sed stulti aliquando sapite/nonne eodem euangelio legitis cum voluit eos prostrauisse & in luce diei per eos transiens illos latuisse. Mouentur quippe & alij sacris litteris non perceptis: cum enim legũt apud Paulum temporis plenitudinem & dominum in euangelio dicentem/ nunc hora vestra & potestas tenebrarum/& alibi. Nondum venit hora mea/ putant de cœlestibus constellationibus haberi sermonem: qui irridendi potius q̃ confutandi: interrogandi quoq̧ an cum urgentur fame tempus putent comedẽdi cum siti excrutiant tempus existiment bibendi/quomodocunq̧ cœlũ per id tempus se habeat: sane ni penitus insani fuerint fatebuntur omnia suũ habere tempus sub quacunq̧ cœli constitutione pro natura scilicet ipsius rei quæ fit/proq̧ occasione opportunitateq̧ faciendi & ipsa diuina miracula etiam suum habere tempus verum ad propositum dei rerumq̧ exigentiam/non ad cœlum id esse referendum: quod vel hoc solo libri Geneseos loco manifeste indicatur. Loquens enim Abrahę deus de terra quam ei promiserat/inquit. Scito futurum peregrinum semen tuum in terra non sua ubi quadringentis annis affligentur: generatione autem quarta huc reuertentur. Nondum enim impletę sunt iniquitates amorreorum usq̧ ad præsens tempus: expectabatur igitur non cœlestis aliqua configuratio/ non superiorũ planetarum coniunctio: sed dei propositum & plenitudo iniquitatis in Amorreis. Reliqua illa quæ lippientibus oculis illustrare astrologiam videntur facillime dissoluuntur/ in quibus si quis paulo in expertior interpretes adeat probatiores/ videbit tantum abesse ut confirmetur astrologia sacris litteris/ ut nil pene magis infirmetur abijciaturq̧. Idem Bonatus temerarie quoq̧ atq̧ blaspheme de diuina Frãcisci familia loquitur/ diuiniq̧ illud amoris miraculum Martis fuisse opus fabulatur/& quottidie publicis invaticinijs multa prophane iactanter de lege christiana ab ijs qui christum colere se profitentur/& christi eam Mercurijq̧ doctrina perfici dicunt/ac Iouis esse religionem: quid q in proemijs theorice planetarum aduersus Gerardum scriptum est: ut deuote supplicandum Mercurio sit/cũ de nouo põtifice deligendo tractaretur. Rogerius Baccon eousq̧ euectus/ut scribere non dubitauerit errare christianos/qui die sabbati nõ ferientur/& ab opere vacent ritu iudęorum/: cum sit ea dies Saturni parũ cõmoda rebus agendis: quid q & mentem nostram aperte subijciunt cœlo/ quanq̧ id ipsum quibus possint velamentis dissimulent. Quomodo enim si cœlum in corpus primario agere fatentur/secundario q̧ & ex accidenti affecto scilicet corpore animum afficere: quomodo inq̧ tantam vim ei tribuũt qui Martẽ in nona cœli regione fœliciter collocatũ habuerit: ut sola p̃sentia dæmones ab obsessis corporibus expellat: quomõ item ex parte solis de archanis cõscientie eius qui nascit̃ erga deos & homines iudicaturos se p̃sumunt. Nihil enim magis positum in nostra libertate/ut nec per se pateant cognitioni/nec

potestati subijciantur angelicæ/ quanto magis nec deriuabitur a corpore/nec pẽdebit a cœlo pariferũt delirio/ꝙ Mars eo loco positus vim pellendorum dęmonũ largiatur/qui nullo pacto a constellationibus feriuntur:verum qui hæc vana ridicula impossibilia/noxia omni ex parte religioni aduersa nugiuendi homines effudere/ijdem sparsere & illa ut venus præsentis vitæ fœlicitatem largiatur Iupiter future. Sed qui fieri potest ut eodem dogmate quo animum volunt a cœlo affici simul etiam afferant ut cœlesti planetę anima ipsa corpore soluta subijciatur. Cęterum & Maternus delirauit adeo/ut de eis qui Saturnum in Leone constitutum habuerint/ita scripserit.Sed cum hæc omnia fuerint assecuti longeui morientur/& anima eorum ad cœlum dijs applicata transibit: quid? ꝙ fabulosissimus ille Albumasar docet eum quicquid petierit impetraturum qui luna Ioui coniuncta cum capite draconis deo supplicauerit/ quæ insania non tam confutanda ꝙ̃ execranda. Et Petrus Aponensis scribit illa se hora a deo scientiam petijsse:& post eam diem in ea magnopere promouisse: qui ꝙ̃tum promouerit quanꝙ̃ possit humanis confici passibus metiri non vacat: sed si promouit acceptum referat potius ingenio & industrię ꝙ̃ Iouię suę supplicationi/quam si maluerit præponere/negabimus eum quicꝙ̃ in bonis litteris profecisse hominem sane plura congerere natum ꝙ̃ digerere/ quem indoctiores ubi magis nugatur admirantur magis. Iure igitur Prisci illi viri sanctissimi astrologiam non quadam ex parte/sed ex integro damnauerunt. Iure quoqꝫ posteriores priorum vestigia secuti sunt/ quando etiam & iuniores ut ostendimus astrologi/ veterum auctorum suorum insanias & impia diliramenta non coluerunt modo/sed propagarunt: non autẽ philosophiam Prisci illi viri sanctissimi propter errores quosdam/sed philosophorum errata abiecerunt & exterminarunt.Si quid enim in philosophia erratur cultoris est vitiũ: ipsa autem astrologia vitium est:cum enim artis cuiuspiam/si tamen ars astrologia dicenda est/vel omnes vel præcipui auctores impietatem & noxias fabulas pro dogmatis tradũt parum abest a culpa quin arti vitia illa tribuantur. Sed alię sunt ad vniuersam hãc vanitatem destruendam rationes particulares & multę quę in progressu operis liquescent. Nunc quod exorsi fuimus prosequamur: ut appareat sacras litteras & eius interpretes theologos sanctissimos totã astrologiam scriptis vocibusqꝫ damnauisse diuus Athanasius magnus super illis apostoli verbis in epistola ad Collosenses secundum elementa mundi/& non secundum christum scribit ipsum apostolum/dierum & temporum obseruationes refellere & solem & lunã quibus tempora videntur varia condictione constare elementa appellasse: ut vniuersum cõplecteretur orbem/ magisqꝫ ac magis inanem dierum obseruantiam ostenderet:si autem hoc repręhendit atqꝫ refellit/ quid de singulis ne dicam horis/ sed momentis dicendum est: quæ utiqꝫ in ipsis diebus continentur. Porro hac obseruatione sublata necessaria consecutione tollitur astrologia cum ijsdem fundetur vniuersa & fulciatur.Idem apostolus eandem vanitatem execratur alio loco eiusdẽ epistolę:sed & in ea quam misit ad Galathas apertius inuehitur. Dies inquit obseruatis & menses & tempora & annos timeo forte ne sine causa laborauerim in vobis: ꝑ quibus verbis explanandis Augustinus scribit superstitiosas huiusmodi temporum obseruationes ad tantum animę periculum pertinere/ ut ob id illa ipsa verba prompserit apostolus/& subinde quęritur multos perseuerare in accipiendis temporibus rerum agendarum a mathematicis.Eusebius Pamphili in sexto pręparationis euangelicæ libro aduersus malignam/ ut ipse inquit Chaldęorum astrologiam & rationibus & auctoritatibus aperte bellauit. Diuus Basilius magnus in hexameron libro:scribit ridiculum esse Astrologis contradicere:sed necessarium

ne multi eorum fraude præoccupentur quando in eorum verbis & multa igno-
rantia & multa impietas: & inter alia pleraq; connexionem hanc affert: si enim
ex stellis naturaliter malum procedit creator erit effector mali. Idem & eodē libro
hexameron & in responsione quadam sua dū esset de fortuna interrogatus. astro
logicam vanitatem aperte cōuellit: illaq; ipsa quæ superius attulimus Esaie verba
& alia non nulla in astrologos citat. Ioan. Chrysostomus in cōmentarijs in euāge-
lium Matthei/ opinionem illam astrologorū veluti blasphemā rejicit qua freti pu-
tant stellas in causa esse: ut adulter quis aut homicida fiat. Ioan. Damascenus in su
is theologicis sententijs vanitatē ipsam refellit: decernitq; esse in cœlo posse imbri-
um & siccitatis/ caliditatis frigiditatis/ atq; ventorum signa nequaq; autem nostra-
rum actionum. Subditq; causas ea non esse generationis atq; corruptiōis/ tametsi
transmutatiōis aeriē signa: ut diximus habeant. Diuus Sebastianus martyr Chro
matio præfecto exprobrauit q holo vitreum nō fregisset in quo omnis disciplina
stellarū ac mathesis mechanica erat arte cōstructa in cuius fabrica Tranquillinus
pater plus q̄ ducenta auri pōdera expendisset. Affirmauitq; artem ipsam aduer-
sari deo: ut in eius vita licet per hæc verba intelligere/ hæc ars inimica deo cogno-
scitur ista christiani ita recusant: ut non solum ipsi non audiant/ non credant/ non
colant/ non teneant. Verū nec illos amicos habeant qui huiuscemodi nugis suum
occupant pectus: subditq; se & vanissimam & falsam esse christo reuelāte cogno-
uisse: multaq; aduersus eam disputans eo Chromatium duxit: ut quod ad ornatū
domus exceperat/ quo suē cōsuleret saluti dissiparet. Cyprianus vir clarissimi elo-
quij & eximiē sanctitatis martyr/ eo in libro quo sibi reuelatū ait a domino/ ne sa-
cerdotes cum fœminis cōmune habeant contubernium astrologos obiter irridet.
Augustinus secundo libro de doctrina christiana scribit ex notatiōe syderū velle
nascentium mores/ actus/ euenta prædicere magnum esse errorem magnamq; de-
mentiam eodem libro scribit. Quisquis liber est cum ad mathematicū ingreditur
dat pecuniam ut inde seruus exeat: eadem fere in cōmētarijs super Ioannem affir-
mat quo loco ad pernitiosam dixit superstitionem eos pertinere: quia non solum
actiones nostras: sed & actionum euentus a stellis putent procedere. Idem præcla
rissimus Augustinus multis modis astrologicā vanitatē insectatur longisq; dispu
tationibus abominatur atq; refellit nec solum quo ad mores & necessarium cau-
sarum nexum pertinet/ ut fabulantur indocti & Lucius obstinate contendit: quan
do etiam pleriq; & fere omnes auctores artis necessitatem tollūt. Vnde & harum
electio & expiationes apud eos inculcātur. Atqui omnifariam/ & ex integro eam
pro viribus tollit & rejicit Augustinus. Nam in opere de ciuitate dei/ cum alia ad-
uersus hanc insaniam tum id affert: ut etiam quæ ad corpus pertinēt deriuari a cœ
lo ut volunt Genethliaci non possint. Quippe insolentiam appellauit parilitatem
ægrotandi in geminis fratribus in constitutionem cœli ac syderum quando con-
cepti aut nati sunt velle referre/ & illud quoq; subdit sexum corporis qui quidem
res maxime corporea est cœlo nisi maxima cum insipientia referri acceptum non
posse/ cum sub eadem syderum positione diuersi sexus gemini concipi possint:
eodem libro stulticiam singularem appellat diem eligere quo ducatur uxor. Sub-
ditq; illud qui qualiūcūq; deorum volūt esse cultores fatum: id est usitata loquēdi
consuetudine vim passionis syderum in hominis genitura querentes a dei volun-
tate alienare: eos vero qui stellas hanc putāt habere potestatem traditā sibi a sum-
ma dei potestate/ magnam cœlo facere iniuriam in cuius velut splendidissima cu-
ria opinantur scelera facienda decerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuis-
set genere humano decernente fuerat euertenda/ eodem auctore constantissime

asseritur mathematicorum artem/non modo vanã & inutilem ac noxiam:sed nullam esse/ ac demum vbiq̃ eum inuenies vanitatem istam acriter taxantem & conuellentem pro viribus/ut illud Moseos exponens posita sydera in signa & tempora/non signa inquit quæ obseruare vanitatis est/ sed vitæ usibus necessaria qualia nautę/agricolę/& id genus artifices obseruant. In libro quoq̃ tertio confessionum deditum se olim Genethliacorum libris fatetur:& in septimo de hac re loquens inquit. Iam etiam mathematicorum fallaces diuinationes & impia deliramenta reieceram:& de eisdem planetarijs loquens/ quos inquit christiana & vera putas expellit & damnat. Et in libro de natura dæmonum affirmat exprȩsse nemini licere post christum genituram alicuius de cœlo interpretari. Idem super psalmum tertio & sexagesimo dum concionaretur mathematicũ in medium produxit spectãdum populo: quia professioni renunciauerat non aliter q̃ si Iudeus aut Paganus venisset ad fidem. Diuus Hieronymus affirmat esse ex obprobrijs ęgypti/hoc est reliquijs idololatrie requirere stellarum cursus & futurorum ex eis euenta rimari Diuus Gregorius homelia decima in mathematicos inuehit: meminitq̃ eos qui priscillianistę dicebantur putare vnumquẽq̃ hominem nasci sub cõstitutionibus stellarum. Mitto Lactantium affirmantem Astrologiam/ Auruspicinam/ Necromãtiam magicã a malignis angelis inuẽtam. Mitto alios complures eam condemnantes:ut diuus Ambrosius in hexameron qui vanam & inutilem & impossibilẽ istam Genethliacorum artem affirmat/ illudq̃ inter alia experimentum affert prędictum:ut ex ortu lunæ pluuię funderentur/cuius q̃uis cupidus esset tamẽ assertiões huiusmodi veras esse nolebat. Deniq̃ inquit delectatus sum q̃ nullus imber effusus est donec precibus ecclesię datus manifestaret:non de initijs lunæ eũ sperandum esse: sed prouidentia & mira creatoris. Eadem fere semita Leo/Seuerianus/ Theodoretus/Cassiodorus/ multifariam præsertim in psalmorum cõmentarijs & quicũq̃ vel ante vel post theologi fuere/aut doctrina/aut sanctitate/aut utroq̃ insignes processere. At inquient non nulli non ita posteriores theologi absolute atq̃ simpliciter astrologiam damnauere/quemadmodum & Prisci: non Thomas aquinas/non alij. Falsum hoc quidem ut ostẽdetur/& ipsorum nomini maxime iniurium/qui scilicet & a sacris litteris & a præclarissimis illis veteribus theologis tota ecclesia celebratis aut discessissent/aut discedere voluissẽt. Diuus Thomas in expositione symboli affirmat eos factis ostendere plures deos se credere/qui nõ solum putant cœlestia corpora imprimere in voluntatem hominis posse/sed & illos etiam qui in factis suis certa accipiunt tempora/ damnatq̃ Astrolabia quæ tamen ad usum vere mathematicę in depræhẽdendis stellarum motibus & magnitudinibus pertinent. Idem in libro de sortibus/ & in secũdo volumine theologicæ summę par. ij. introducit Augustinum secundo super Genesim ad litteram cõtra mathematicos decernentem: si quando ab eis verum prænuncietur fieri id ipsum occultissimo immundorum spirituum instinctu quem nescientes humanę mẽtes patiuntur. Eundẽq̃ secundo de christiana doctrina libro citat asserẽtem: ad pacta quædam cum dæmonibus inita id ipsum pertinere. Idem quoq̃ in libro de iudicijs astrorum fretus Augustini auctoritate pronunciat diabolũ immiscere se operationibus eorum qui iudicijs astrorum intendunt. In secunda quoq̃ parte secundi voluminis theologicę summę de diuinatione astrorum loquens affirmat & probat duplices effectus subtrahi cœlestium corporum(ut eius utar verbo) causalitati/eos videlicet actus qui libero substant arbitrio / & effectus omnes qui per accidens/siue humanis siue naturalibus in rebus eueniunt. At si quis & Thomam & alios opinatos dixerit dispositiones aliquas ex cœlo in homines deriuari. Indeq̃

mores plurimū fluere contenderit/is ꝗ̄ longe fallatur & ꝗ̄ præpostera sanctis doctisq̄ hominibus imponat ex nono huiusce libri capite poterit cōmoneri. Diuus item Bonauentura in prima centiloquij parte diuinationē ipsam quæ ex astrorū inspectione dies & horas in agendis custodit rebus asserit deceptionē illusionēq̄ esse diaboli atq̄ ideo maledictā a deo atq̄ interdictā ab ecclesia. Henricus ex hassia multifariam diuinatrici derogat astrologiæ atq̄ inter alia ridet eas quas in cœlo fingunt imagines/in cōmentarijs in sacram Genesim situmq̄ & ordinē planetarum incertum ostendit/quod negocium procedente opere pluribus exequemur. Petrus tarantasius qui postea pontifex Innocentius eius nominis quintus appellatus est:in quarto cōmentariorū in sententias superstitiōis & impietatis nomine culpat qui tempora arbitrio supposita seruant & sub signis inchoant actiones: In eandem superstitionē & Io.quoq̄ Gerson scripsit & alij pleriq̄. Quamobrē apertissime constat & antiquos & iuniores & proximos etiam nostro seculo theologos uanitati astrologicæ/hostes & plurimū infensos fuisse/ne a ueritate & sacris literis dissentirent. Quantum autem ecclesia ipsa abominata fuerit hanc uanitatem quantūq̄ ab eius abhorrere consortio filiorū mentes desiderauerit multifariam posset ostendi//sed paucis contenti erimus. Quandoquidē & earum etiā quas supra citauimus sententiarū aliquas accepit ab auctoribus illis quos supra meminimus/easq̄ inter secreta promulgauit. In tolletana synodo(quod & meminit Io.de turre cremata in summa ecclesiæ)aduersus Astrologiā ita decretū est. Si qs Astrologiæ uel mathesi existimat esse credendū Anathema sit. Item primo quoq̄ capite de sortilegijs:cauetur ne aliquibus in rebus quis diuinationes aliquas obseruare præsumat. in secūdo eiusdem tituli capite decernitur presbyterū quendam grauissime errasse/nec modicā peccati maculā contraxisse/ ꝓpterea ꝙ ex Astrolabij inspectione furtū cuiusdā ecclesiæ recuperare quæsierat/tam & si bono id zelo & simplicitate fecisset. In pontificijsq̄ decretis.xxvi.quæstione.ij. Mathematici & genethliaci Augustini auctoritate sub perniciosa superstitione comprehenduntur/ & eorū ars penitus christiano repudianda fugiendaq̄ proponitur/eoq̄ loco uniuersa diuinandi superstitio damnatur / eiusq̄ omnes pene species recensent̄ summatim: Eodem quoq̄ loco definitur christianā & ueram pietatem/Mathematicos ipsos & planetarios expellere atq̄ damnare: Decreto item iunioris Gregorij anathema pronunciatur Astrologus sub Aruspicū nomine:nam & in libro de natura dæmonum/docet Augustinus Aruspicū nomine apud nostros designari qui dies & horas in agendis negotijs operibusq̄ custodiunt/necnō.vij.quæsti.xxvij. causæ:decernitur magnū esse peccatū dies obseruare & annos & menses & tempora/nec ob id inchoare uelle aut exordiri quicq̄ ꝙ fausta aut infausta eiusmodi tempora existimentur:est & articulus Parisiensis theologicæ facultatis / aduersus superstitiones hunc in modū promulgatus ꝙ inire cum dæmonibus pactū tacitū uel expressū non sit idololatria/ uel species idololatriæ & apostasie error: pactūq̄ esse implicitum dicitur in omni obseruatione superstitiosa cuius effectus non debeat a deo uel a natura rationabiliter expectari:supra autē cum aliorū/tum Augustini præsertim auctoritate monstrauimus Astrologorū artem nullam esse & supstitionis genus haberi/& ad tacitū pactum pertinere: & sane qui mitius etiā interpretari hæc ipsa uoluerint inficias ire non possunt periculosissimū esse tam aperto se discrimini exponere/ quod nostra tamen tēpestate ab omnibus fere ordinibus peccat̄ ex inobseruatione ciuiliū legum/quæ acerrimas pœnas huiusmodi supstitiosis proposuit. In Iustiniani enim principis codice/mathematicam artem damnabilem esse & omnino interdictā asseritur: subditurq̄ Constantini decreto pœnā

capitis impositã ei qui aruspicẽ aut mathematicũ cõsuluisset. Sed si quis in Cæsaris comitatu mathematicus depræhensus fuisset/& conuictus/pœnis eculei deputabatur. Genus hoc hominũ / prudentes legũ positores / tam exosum habuerunt: ut cum esset cautũ ne socius / & particeps criminis accusare posset/mathematicus exciperetur/quod Guilielmus cognomento speculator/ inter legũ interpretes eximiæ auctoritatis/titulo de accusatoribus meminit: Ante Iustinianũ uero/ urbe Roma ignominiose expulsi/sub Tiberio/sub Vitellio/sub Diocletiano/ sub Constãtino/sub Gratiano/sub Valẽtiniano/sub theodosio/& uel professionẽ deserere / uel eius pœnas luere sunt coacti: adeo inutiles & noxij ciuitatibus iudicati sunt: & est adhuc qui musset/q magnis hiatibus & cubitalibus uerbis satagit/quod & lutius & alij nullũ orationis florem tenẽtes/ inconsultis dũtaxat rationibus/ anxij satagerunt: Verum nõ minus inepta & inconcinna illa garrulitas/ꝗ̃ istorũ uiribus effæta barbaries/hi saltẽ quid uoluissent conficere/quanꝗ̃ re nequirẽt/animo satis conceperũt/illis ueluti inani cucurbitę nil uere præter sonũ: ostentatio nihilominus tumida/& hammatæ sententiæ/nil ad propositã quæstionẽ facientes / quibus ueluti conuiuali furcilla: ueneta præciosiora obpsonia confoderẽt: quid rogo: quid Aristoteles in libro de cœlo/ad Alexãdrũ Astrologis adstipulat: quid diuinatricẽ hãc uanitatẽ/suo potius silẽtio damnauit/quã sua loquacitate Maternus extulerit: cur causarum scriptor affertur in mediũ: apud quẽ non dubiũ/cœlum uniuersalẽ causam & esse & haberi debere/a qua particulares effectus/minime petendos ostẽdimus. Qua de re Ptolemæi testimoniũ citat: qd hac in causa nõ plus faciẽdũ ꝗ̃ uox cauponis cuiuspiã: q uini sui p̃cellẽtiã stẽtoreo præconio uenditaret: qd est causæ: ut sacra Gregorij ꝑperã desumat auctoritas: cuius in cõfutandis mathematicorũ decretis/in mediũ p̃clara testimonia duximus: sed & scrupi pharsalici/& georgici scopuli/& uada tholosana ad astronomiã illã/q̃ syderũ motus/ & moles emẽsa est/ uerius referũtur: ꝙ si qñ aut Lucanus/aut Vergilius/aut alij poete/ad stipulari genethliacis uident/minus est eoꝝ testimoniũ/ꝗ̃ ut legittimũ haberi debeat/ne dum maioris præiudicij loco: Nanqꝫ & simul fundităt fabellas alias: & deorum pluriũ cultus detestandos/& omnino sacrilegos: Atqui non nunꝗ̃ uanitatem Astrologicam derident poetæ: quod in Satyris incontrouerse depręhenditur. Iam de poetis testimonia sumpta non improbantur: cum uel mores describuntur honesti/uel rationalia traduntur præcepta: Sic & Aristoteles philosophorũ grauissimus/ qui in æconomicis/in ethicis/in naturalibus/in rhetoricis præcipue/atqꝫ etiã diuinis in rebus & Homeri/& aliorum poetarũ carminibus usus est. Sic & huius tempestatis: & antiqui etiam nostræ religionis antistites/ id factitarunt: quorũ multi quodcunqꝫ rectum apud philosophos/gentesqꝫ ipsas reperitur / ab eis tanqꝫ ab iniustis possessoribus/in nostrũ usum uendicandũ monuere: quoniã omne ueꝝ a deo est suprema ueritate/cuius ipsi cultores sumus: sic Hieronymus/Romanũ docet oratorem. Sic magnus ille Basilius/libello ꝓprio indicauit. Sic Augustinus effecit & in libris de christiana doctrina faciendũ edocuit/sic alij effecere: Exemplo Mosis/ quem in om̃i ægyptiorũ doctrina eruditũ/sacræ litteræ subsignarũt: Exẽplo Pauli/qui & Epimenidis/& Menandri/ & Arati uersibus utitur/apud quẽ etiã illud ꝑ philosophis legitur/qđ notũ est dei/manifestũ est illis: Quid: ꝙ & Ioannes damascenus inter eos qui græca lingua scripserunt/theologus admodũ subtilis/ librum perihermenias aristotelis declarauit: Idẽ logicẽ scripsit: & apud nos Boetius Aristotelẽ interpretatus est & Ciceronẽ/ augustinus quoqꝫ/liberales disciplinas olim exorsus om̃es/aliquas absoluit: Diuus Thomas uniuersam pene Aristotelis philosophiam exposuit/& plurima quoqꝫ eius dogmata/suis etiam libris theologicis

inseruit: Sic & Bonauentura: quin & diuus Vincentius De logicis etiã suppositiõibus scripsit:sic alij pene innumeri/ut partim aurũ/partim argentũ/partim utrũq; hoc est sapientiã & eloquentiã/& recta instituta quæpiã/ab iniustis possessoribus auferrent:neq; ẽm unq; ueritatẽ aut damnarũt nostri illi sanctissimi antistites / aut ereptam cuiq; uoluerunt:quin & ab his qui inter nostros errauerunt quæcũq; bona dixerunt minime formidarunt:neq; enim propter errorem illum de iteratione baptismatis/abiecerunt scripta Cypriani martyris & aliorũ qui ex ignoratione exorbitarunt:quid? q sub Origenis nomine/ multa detestata plurima suscepta sunt ab ipsa ecclesia. Sic & beatus Hieronymus/bona quępiã desumpsit a multis quos in aliquo dãnauit hæreseos:ille idem ꝓpter eruditionẽ Lactantij quoq; & aliorꝝ q plerisq; erroribus laborarunt/libros nõ abijcit. Sic & magnus ille Augustinus: in libris de doctrina christiana/Ticonij hæretici regulas quasdã/ & adhibet & ꝓbat: Hæc diximus quæ forte parerga: hoc est præter negociũ existimauerint/qui non animaduertẽt/quædã & in hęreticis & in gentibus damnata quædam/ item ab eis bona uel non mala uendicata: Ab astrologis autem nihil sumptum esse diuinatoribus/sed eorum omnia abiecta/explosa/exsibilata.

¶Fortuita a cœlo per se non pẽdere/sed nec præterita:nec quæ ad alios attinẽt: ex ulla posse constellatione præuideri: nec item futura multo post tempore / a præsenti constellatione posse produci. Caput Octauum.

S Ed iã phisicis theologicisq; ratiõibus manus admouẽde sunt/ut supstitiosam hanc uanitatẽ demoliamur:ea potissimũ de rebus fortuitis diuinare satagit/quarũ bono uel malo euentu/fortunatos uel infortunatos homines uocant: idcirco enim uersatur circa eas libentius / q fieri sine proxima causa uideantur:sicuti fœliciter & infœliciterve nauigare / regi placere/ latronibus occurrere/periculũ ruiture mox domus euadere/fodientẽ terrã thesaurum inuenire. Hec inq; de cœlo/sicuti nec pẽdere/ita nec prȩuideri posse diui Thomæ ratione probatur/tã in tertio contra gentes libro(quo loco fauere astrologorꝝ sententiæ uidetur:cũ de fortunatis a cœlo hominibus/ & infortunatis disputat: q̃ in prima parte theologice summe:hoc fundamento eius ratio innitur / q ex natura/non autẽ intellectu/aut electione/agunt cœlestia corpora / quæ naturalia sunt: naturæ autẽ propriũ & peculiare esse ut ad unũ tendat:qua propter quod unũ ex se nõ est / ad cœlum naturalẽ scilicet causam/referendũ nõ esse conuincitur:Siquidem effectus nõ unus/naturæ ipsi unũ parienti producẽtiq; acceptus per se referri nequit:quȩ uero ex accidenti cõcurrũt/inuicẽq; conueniũt/ea uere & per se unũ non sunt/sed dũtaxat unũ per accidens:cũ ordinẽ ad sese ullũ nõ possideãt:huiusmodi autem esse fortuita: fortuita cum dico ea intelligo/ quæ præter intentionem operãtis eueniunt/ ut cum dicimus fortuna id factum est/ ita forte euenit/ non ex aliqua causa: uerbi gratia: proposuit agricultor terram fodere / culturam soli cogitans / accidit ut thesaurum inueniat: fortuito factum dicimus:nec alia adducitur causa/quã fortuna. Causa inq; ꝑ accidẽs/nõ per se: nã fossio quidẽ terræ/ causa dici non potest/cũ nõ sit terra quatenus terra est locus/sed accidit eundẽ locũ/terram simul esse latebrãq; thesauri:nullã igitur unam est afferre causam inuentionis thesauri/sed pluriũ causarũ/cõcursum plane fortuitũ. Duplex olim error circa fortunam:alij eam negabãt/nõ q ea quȩ improuisa sunt/superioribus prouisa mẽtibus inficiarẽtur/ sed arbitrabantur huiusmodi euenta/ necessario habere proximã per se causam: quod Aristoteles secũdo phisicȩ auscultationis libro/& sexto metaphi

ſicę/fortiſſime confutat: Nanq quod unum ſecundū accidens eſt / cauſam per ſe unam habere non poteſt: ut hominē eundem Muſicū eſſe & bellatorē: quæ nullū inter ſe ordinem nacta ſunt: putarūt alij fortuita nullo conſilio ſuperioris cauſæ ꝑduci/nulla prouidētia euenire/quā quidem impiā deteſtabilēq opinionē: non ſolum theologi noſtri/& alij philoſophi celebres confutarūt: ſed & ipſe Ariſtoteles apertiſſime conuellit: nam in Ethicis ad Nicomachū definit/ curæ eſſe hoīes deis/ præcipueq ſapientes: Et in moralibus quoq ad Eudemum: ubi de bona fortuna diſſeruit: nota eſſe deo ſenſibilia omnia / præterita atq futura / & in his dirigi nos ab eo clariſſime aſſeuerauit: quod etiā in libro de mundo confirmauit: poteſt igiṫ quod fortuitū eſt/ab intelligenti cauſa ſimul cōiungi atq produci/ a naturali & ratione carenti minime poteſt/quæ ad unū dūtaxat uergit atq procūbit: quaꝑpter inſtigare hominē ad foſſionē ſepulchri/in quo theſaurus lateat/ naturalis cauſæ eſſe nō poteſt ad unū tendentis/ſed rationalis & intelligentis: cuius ꝓpriū eſt rē unā ad aliā referre & ordinare: ſic cuſtos angelus poteſt occultis motibus inuitare pauperem agricolā ad eum locum effodiendū: ubi nouit eſſe theſaurū/& qđ pauperi fuit fortuna/conſiliū tamen angelo fuerit: huc illud Auguſtini: in quinto de ciuitate dei ſpectat/cum inquit: Non cauſas quæ dicuntur fortuitæ: unde & fortuna nomen accepit/nullas eſſe dicimus/ſed latentes eaſq tribuimus: uel ueri dei/uel quorūlibet ſpirituū uolūtati: Dixit quorūlibet/ cum etiā mali ex permiſſu idē poſſent quanq nec eadē poteſtate qua boni: nec eodē fine facerēt: Proclus Platonicus in cōmentarijs in Timæū: definiuit fortunā eſſe dæmonicā poteſtatē / congregantē inuicē cauſas inter ſe diuulſas. Nec differt a peripateticis / decernentibus fortunā cauſam eſſe in electiōe humana/& ob id ſecernitur a caſu/ cauſam inq aliquid efficientē/ſed ex accidenti: ille autē cauſam remotiorē occultiorēq: hij proximā notamq reſpexerūt: fortuita igitur/& deo & angelis præuiſa / atq conſulta erga homines ſunt: unde & adinuentionē theſauri mitti agricolator poteſt/aliogn inſcius bene ſibi futurū: a cœlo autē uirtuteq cœleſti fieri(ut ſupra diximus) minime poteſt/neq enim ille a cœlo habere unq aliud poſſet/ꝙ propēſionē animi ad egreſſum magis ꝙ ad quietē: ſicut & hoc quoq a corporis habitu eſſe potuit/ex quo alij ſedentarij & pigri magis: alij ambulatores & uegetiores homines ſunt: colligere igitur poſſumus/ ſi fortuita cauſam certā ſtatāq in cœlo nō habent / nec inde ꝑ ſe dependeāt(ut eſt probatū)ea nullo pacto ab aſtrologis(etiā ſi aliquid eſſet aſtrologia)præuideri atq prædici poſſe. Multa hic Lucius incaſſum funditat ex Thoma decerpta minime animaduertēs omnia/quæ dicit Thomas ſi concedantur nihil tamen eſſe aſtrologiā/ratione eiuſdē Thomę/eo maxime loco deſumpta unde aſtrologis arrogari uidetur fauor / quē tamen eis ab prudentiſſimo ſanctiſſimoq uiro/derogatū uidimus/in tractatu de iudicijs aſtrorū/in libro de ſortibus: in queſti. xcv. ſecundi uoluminis ſecunde partis theologicæ ſumme: quod quoquomodo perſentiens Aſtrolo. defenſor/de cœli anima ſeu mauis intelligentia cōiuncta/ nonnulla ſpargit/quæ nullo pacto ad aſtra poſſunt referri/quorū corporei nō autem ſpiritales effectus ſunt: nec eorum conſideratio ſub aſtrologia comprœhenditur. Atqui/nec patruus nec ego enixe cōtendimus/a cœlo auferendū /quod eis & Thomas & Scotus impartiri videntur/ de ſyderum uiribus/de ſuis in nos pro fluuijs/ſed oſtendimus nulla id certa ratione extorqueri quod etiā ſi concedamus/artem nihilominus aſtrologiæ inefficacē nullamq defendimus nō auctoritate ſolū Auguſtini & aliorū quod ſupra fecimus/ ſed naturalibus theologiciſq ratiōibus Enimuero pernitioſus hic error apud multorū mentes inoleuit/ut cum quidpiam uident quod humanas excedere uires appareat/cœlo id aſcribant: male adeo com

potes mentis ut in causam cognitionis expertem referāt/dicunt illa quidem a deo disponi & ordinari:sed per cœlum syderaq̧ compleri. At falluntur:nam intercece dētes causæ inter deum & homines/sicuti inferiores deo/ita sublimiores altioresq̧ hoībus esse debent/hominibus inq̧ ratione pollētibus/& sane quæ rationalia sūt/ non debēt per irrationalia & ignobiliora ab auctore primo disponi/ nec incorporea per corporea gubernari. Videmus enim elementalē molem/ utpote deteriorē/ per cœlestem quæ melior est/regi & gubernari/nō secus res humanæ/angelorum ministerio/qui natura dignitateq̧ medij inter nos & deū merito gubernātur:Sunt ēm (ut inqt Apostolus)administratorij spiritus propter eos missi/qui hereditatē capiunt salutis. deberent igitur cum a deo ad terrā descendūt/ per cœlū descendere/ cum aūt a deo ad homines descēdere per angelos/ cæterū cōmoneri nō solū a prophetis & ab errore possent liberari:apud quos legitur angelū persarū/grẹcorum/ hebrẹorū suis populis prouidētes.Sed & a Platone omnibusq̧ Platonicis eruditi quibus persuasum locales deos urbibus regnis hominibusq̧ præpositos. Quorum mētionē quoq̧ factā ab Aristotele/& antiquior Isidorus & Clemēs Alexandrinus in stromatis memoriẹ prodiderūt.Neq̧ ēm ad fatum ex tēplo confugerēt unde & fatui plane discedūt. Fatū inq̧ id est syderū constitutiōem cū quid aut nascitur/aut concipitur/aut inchoatur/quanq̧ sunt alij fati sensa & nomen/id in multiplicē significationē apud antiquos acceptū est unā diximus: alia est ipsa natura/ & sic ab Alexandro aphrodisæo in libro de fato definitur:Fatū esse ipsam naturā quæ primū aliud est ab electione/ quare fato ignē calefacere/aquam humidā esse/ sed & cum quis dissoluto corporis temperamēto moritur/fato morit̃.Si uero uiolenter occiditur fato nō moritur.Quemadmodū apud Vergilium de Didone sibi manus inferēte legit̃:Sed quia nec fato merita/nec morte peribat:& Curtius de Indorū sapientibus scribēs inquit:apud eos prẹoccupare diē fati pulchrū est.Aristoteles quoq̧ quinto libro physicæ auscultatiōis fatales uocauit generationes quæ secundum naturam fiunt. Demostenes quoq̧ hac de re ita loquitur ὁ μεν τοις γονευσι νομιζων μονον γεγενησθαι τον της ειμαρμενης και τον αυτοματον θανατον περιμενει Tertiam fati significationem dixerunt causarum seriem ordinemq̧ necessario nexu cuncta producentē/ qui falluntur apertissime: contingentiam tollentes quā & peripatetici & nostri theologi fortissime probāt: Illi cōtra putant nihil nō fieri necessario in ipsa natura:si quis oēs simul causas cōplectatur:At defendi facile potest:multa fieri extra necessitatē in naturalibus rebus & quæ arbitratu modo fiunt:Nāq̧ nō omne qd' fit naturaliter/fit necessario:quia potest opus naturæ impediri in ijs uero quæ arbitrio fiūt/quia nostrū arbitriū oīno liberū & libera prorsus electio.At illi urgebūt/affirmātes id quod opus naturẹ impedit a naturali causa esse/quā iterū necessariā contēdent quẹ tandē in cœlū referatur sed falluntur:nam quāuis naturalis illa sit causa/potuit tamē & esse & impediri cum agebat:quo fit ut impedimentū illud contingens sit nō necessarium:& si de illo rursus impedimento instent quod cum naturale & sit & habeatur necessario aut impedietur aut non impedietur/uel hac ratione repellendi sunt/ ꝙ si mundū æternū putant progressuros eos a contingente causa in contingentē inter quas ordo sit semp accidentalis/nec ad ullā unq̧ causam naturalē peruenturos : unde necessitas pendeat:quādo & ipsi cœlesti causæ & ipsa materia & inferiores causæ facile obstant/ si uero de creatione nobiscū sentient/deuenient ꝙ totius ad primam rerum contingentē institutionē/hoc est ad liberā dei creantis uoluntatē:unde auferet̃ necessitas non inferetur/& hoc ī omni causarū naturaliū efficientia : siue totū quod fit a proxima fiat causa nec aliud agant superiora ꝙ ut ad agendū proximā ipsam causam

moueant aut impellãt siue idipsum gradatim a causis pendeat ordinis perfectione interse distantibus/ita ut cõmuniorẽ in opere ipso rationem ad causam pertinere magis communẽ dicant/atq; ita deinceps donec ad propriã rei speciẽ & naturam deueniãt quæ a ꝑpria & proxima causa depẽdeat: In arbitrarijs aũt rebus/uel præter rationẽ falli eos experimenta probãt/& q̃ contra moliri satagũt/putando nihil eligi nõ præiudicatũ a ratione falsis assumptionibus nitunt. Alia huius nõis fati significatio est/diuini consilij executio certa/ineuitabilisq; successus: quã si quis fatum uocet/rectius auctore Augustino sentiet ꝙ loquet: Videtur etiã aliquãdo fatum ꝑ casu sumptũ atq; fortuna: quã quis aut tẽtare aut experiri uoluerit: ut est illud in. vi. Lucani de cæsare. placet alea fati. Alterutrũ mersura caput: Eum eñ cõmittentẽ se fortunæ introducit nullã pro uictoria certitudinẽ arbitratus nisi quã casus attulisset/quod Aleæ nomen explanat: errarũt in quarta fati acceptione multi putãtes nostrã iccirco libertatẽ periclitari: nõ animaduertẽtes/& nos quoq; esse inter has causas nec solũ pati/sed agere: & siue dei præuidentiã siue ꝓuidentiã attẽdas/ nullũ fit præiudiciũ liberis actionibus nostris. Nã si ꝓuidentiã / cur nõ libere facio quod ꝓuidit deus me facturũ: Nã si erit qđ ille præuidit utiq; libere faciã qđ libere me facturũ ille præuidit / sed & quia erit quod uoluit: uoluit autẽ me esse liberum/ libere agã quicquid agã: nisi ipse mihi meam libertatẽ ademerit/ in cuius manu sunt nõ modo cogitationũ nostrarũ euentus/sed & ipse cogitatiões ipsa cõsilia/ipsa proposita/quæ omnia moderantur: nũc in his quæ nec ad uirtutes pertinent nec ad uitia inclinans quo libitũ illi si ita decreti alicuius sui ꝑfectio postulet: Nunc uirtutes in nobis/sed & nobiscũ inchoans/& inchoatas absoluẽs atq; perficiens: Nunc a uirtutibus ad uitiũ motos ad iusticiã perducit/ uel leni correctione pro misericordia/uel flagellis grauibus pro iusticia: oĩa semper aut bona aut occasiones certe faciens bonorũ. Sed iã de fortuitis quantũ ad ꝓpositũ nostrũ in confutandis astrologis attinet abũde dictũ est: qui & in præteritis & in his quæ ad alios attinẽt: quæq; multo post euentura sunt grauius etiam aberrant: De his enim quę genituræ horã antecedũt tam libere ꝙ de alijs pronunciãt/unde illud sequitur absurdum supraq; ꝙ dici potest deridiculũ: ut causa efficiẽs effectu suo posterior sit. Si enim præsens constellatio causa est effectus eius qui olim præterijt: ille idem utiq; præcessit & anteiuit causam suam efficientẽ quo quid dici potest deliratius: pari pacto & de præteritis simul atq; alienis ariolantur: cum de hora qua filius nascitur/de parentũ/auorum/maiorũq; natu fratrũ/ naturis fortunisq; uaticinantur/ Nec audienda Halij auenrodã insania q̧ Ptolemæi apothelesmata enarrans inq̃t tũc solũ mulierẽ cõgredientẽ uiro concipe/cũ ea ĩcidit hora cuius cõstellatio cũ parentũ cõstellatione cõcordet/& quia ea q̃ uni alio cõueniũt/inter se quoq; cõuenire necesse est / eo fieri ut si filiorũ omniũ geniturae cum parentũ constellationibus conueniant inter se quoq; concordes euadant: quare & mutuo sua inuicem fata illos significare fratris frater & parentis filius. Ex hac positione primũ hoc sequiť ex hora conceptionis mulieris/non partus/ debere is qui concipitur parentis fata significare: sequitur & illud: ut sub alia cœli inclinatione pater si nascatur/mater sub alia/ una sit querenda constellatio quę tam diuersis constellationibus quadret atq; respondeat: Sed quomodo tot filiorũ themata/tot thematis patris matrisq; simul respondebunt/ab hisdem enim syderibus ab hisdem cœli regionibus peti in omnibus oportet parentũ significatio: a quarta siquidem & a decima cœli domo sortem patris & matris inuestigatis astrologi: A sole item saturno Venere & Luna: Horum autem dispositio in thematis geniturarũ uaria semper & multiplex ꝑ uarietate filiorum est. Qui fieri ergo potest ut ista uarietas a constellationibus ge-

nitorum non euariet/quæ prius a se ipsa discordat:aut illud quomodo tuebũtur/ ut idem pater necessario fortunatus simul & infortunatus non sit: cum alter filiorum quartã puta domũ infœlicibus obsessam radiis teneat: alter uero fœlicibus illustratam. Iam uulgus astrologorũ plagam accipit insanabiliorẽ quo magis curare alias imperite satagit: non ab omnibus aiunt filiis/sed ab eo qui est natu maximus parentũ fata præuidẽtur. Sed hoc aperte dogmatis Auerodã aduersatur:qui fratrum genituras iccirco inter se dixit cõuenire quoniã cum parentum constellationibus pariter omnes conueniebãt:illud autẽ sũmopere irridendũ/ non cõcipere mulierem/nisi ea hora qua constellationes ipsæ conspirent & consonent/ex quibus possit astrologus fabulari: quasi eorum dementiæ & cœlũ & tota natura deseruiat: qui etiã ex hora qua infans nascitur mendacissime in saneq; diuulgant:effici ea quæ in fratribus in parentibus iam diu præterierunt: Horum non contenta superstitio promittit/& quæ multo post tempore sunt futura a præsenti cõstellatione produci posse. Verbi causa planetã orientalẽ in prima uitæ parte præstare quod pollicetur occidentalis in secunda/ qui horoscopũ tenuerit uel eius dominus fuerit cito dare quæ sua sunt paulo post eum qui in medio cœlo fuerit qui occidenti præfuerit/uel ei affuerit sero/serius qui in imo loco fuerit collocatus: Nonne uidit astrologorũ ruditas illud sequi non fieri uidelicet a constellationibus qđ sunt facturæ cum ipsę sunt constellationes/sed postq; præteriere/& quidem annis multis:subindeq; hallucinantur/nec ullo pacto uident necessaria consecutiõe subduci naturalem causam qualem esse cœlestẽ non diffitentur/tum efficatiorẽ existimari cum non est q̃ cum est/Non remanet autem cœlestis influxus in corpore instar medicinæ / instar formarum generabilium/ instar lapillorum & metallorum uirtutis seminariæ / ut blaterat Lucius / nec uirtus inde nobis infunditur quæ suo tempore pro natura agentis materiæq; habilitate suos tandem effectus in lucem prodat. Siquidem agentis natura est/tum agere cum est/non autẽ cum abest & eo maxime efficacem esse cum abiit. Præteriit autẽ syderum illa configuratio:nec uis aut semen reliquit quibus effectus propagerentur: Quod vero attinet ad materiã ut tempus scilicet habile expectetur/q; item sero effectus edant planete pro diuersa locorum domorũq; positione / & q; præterq; tarde præstare sua beneficia non possint:Hoc totũ rationalis causę est pro arbitrio uolũtateq; agentis:naturalis aũt nec est/nec esse potest. Præterea si cœlũ quidẽ ex se dat statim quod daturum est/ materiæ autem dispositio est in mora/nõ astrologi certe / sed naturalis philosophi munus erit euentus tempora cognoscere cum materiæ statũ ille condictionemq; speculetur:Rursus ubi conseruetur ista uirtus edoceãt:utiq; aut in materia / aut in causis inferioribus & secũdariis conseruabitur/quorũ siue utrũq; siue alterum dicant tueri nunq; poterunt/ut aut in æstu fluẽtis refluentisq; materiæ aut in tam uaria atq; mutabili particularium causarum multitudine virtus cœlestis & eadẽ & stabilis diuturno tempore permaneat.

¶ Auspicationes quæ electiones dicuntur uanas esse & nullas:Item nec mores hominũ nec bonas aut malas leges a cœlo pendere:corporeas quoq; dispositiones ab eo nõ effici. Caput Nonum.

d E auspicationibus quas electiones dicunt multa astrologorũ uanitas impossibilesq; sententiæ/quę clare nobis discutientibus patebũt:aut.n. iure quã quis auspicato facturus est fauorabile sibi cœlum natalis constellatio fecit aut aduersum / si hoc dederis nihil auspicatio prodest ex sñia Ptole

mei in.vi.centum enunciatorũ uerbo quod peſſimę quidem tranſlatum habetur
vulgo:quare illã rem infœliciter ſemper aggredietur/ fœliciterq́ꝫ abſtinebit ab ea:
Si primũ nulla opus horarũ electione/ſed tua tibi electio ſufficit/ quoniã tunc fœli
citer rem illã aggredieris/cum te ad illã animus inuitabit:neqꝫ em̃ aliud eſt eſſe for
tunatum(ſi fortunatus aliquis eſt a cœlo)q̃ꝫ imaginationẽ cœlitus moueri / ut his
& modis & temporibus vnũ quodqꝫ faciendũ ſuſcipiatur quibus fœliciter opta⸗
ta ſuccedant.Quo circa auctore Ariſtotele nõ prodeſt fortunato conſilium/ne for
te eo diſtrahatur abducaturqꝫ adeo ut inſtinctus impetuſqꝫ fruſtretur / quo in res
deſideratas alioquin ferretur:quid ergo nugamini noui defenſores aſtrologiæ/&
fauori cœleſti & minime etiã conciliato ipſas electiones prodeſſe blaterãtes / nam
ſi cœleſtis configuratio tibi quidpiam meretur / num quaſi libero polleat arbitrio
ſententiã mutabit/& propitius influet/Si horã tute ipſe delegeris/qua ueluti cæna
tus ille & exhilaratus mero/quod bibaces pręſides ſolent te reum abſoluat. Dicis
ſunt plura media conſequendo fini aptata quibus prodeſt electio. Dic rogo & il
lud num celũ ſua munera nullo intermedio largitur: Scio reſpõdebis medijs ope⸗
ribus humanis cum reges ipſos/ut hoc utar exemplo/uel electio principũ/uel ſuf⸗
fragia populi/uel milites faciãt:Igitur & ſi reges facit cœlũ ut vultis/facit & propi⸗
tios principes & addictos populos/& beniuolos milites. Siquidẽ receptũ ſua mu
nera opportunis ad ea conſequenda medijs elargiri/hinc quoqꝫ deducitur/ ſi cui⸗
piam ex natali conſtellatione regnũ abnuitur: Media quoqꝫ ad obtinendũ ipſum
cõmoda pariter denegari/quare nulla horarũ electio eum conſtituet regẽ / quẽ ne
regnet dum naſceretur/ſydera prænotarint. Vellem quicũqꝫ horarũ electionibus
vacãt/eam eligerent qua liberantur inſani/uellem & Lucius(qui etiã me de patrui
opere publicato/calũniatur)ſi uiueret reſponderet/an horã delegerit ipſe/ cum pri
marium ſue ciuitatis uirũ occidere molitus/mala operatione fruſtratus eſt : an Sa⸗
turnũ ſibi Martẽqꝫ cõciliauerit/cũ domo exiens/inimicus eũ enſis occidit : bonus
autẽ rhetor/ne ſibi maiorẽ cõflet inuidiã/ nõ patruũ ſed me deteſtatur / qui libros
eius publicaui: in quo putat erratũ/ꝙ ſecũdo libro de electionibus/ & quarto pa⸗
riter diſputetur/ignarus adeo & ſcribendorũ uoluminũ artis inſolẽs / ut nõ pſpe⸗
xerit ibi aſtrologiã inutilẽ per ſeſe/ hic etiã in efficacẽ cũ ſuis electionibus oſtendi:
Sed & Halij interpres Ptolemæi/partẽ hanc aſtrologiæ de electionibus:friuolã/in
efficacẽqꝫ exiſtimauit/quod patere poteſt legenti textus incorruptos/nos etiã im⸗
poſſibilẽ probabimus/manifeſtis exemplis utentes.Eſto Iupiter de nona cœli re⸗
gione/radios ſuos in terrã iaculetur/fœlicẽ dicent aſtrologi conſtellationẽ ꝓ itine
re capeſſendo.Querendũ igitur ab eis/defluxus iſte afflatusqꝫ fortunatus/ homi⸗
nes iter arrepturos afficiat/an eoꝝ operationẽ/puta egreſſionẽ e domo/aſcenſum
equi/& ſimilia:Si primũ reſpondeant/afflabuntur afficienturqꝫ illi ſyderis benefi⸗
cio/quotiens arripere iter propoſuerint / etiam ſi tunc primũ illud non cæperint:
præſertim cum ex eorũ ſententia/nõ præſtet conſtellatio quod pollicetur/ tũc ma⸗
xime quando eſt/ſed cum præterijt:Si ſecundũ exponãt/quo pacto Iouia illa equi
aſcenſio/molẽ uiam ſubſternat pedibus/latrones abigat ex itinere/pellat nubes/ſi⸗
ſtat pluuiã/ſolis iubar deuehat in terras reſpondit Lutius : poſſe timorẽ aggreſſo⸗
ribus inferri:hoc nec ulla ratio/nec experimẽta probant/nouã ſane addere cõſtel⸗
lationẽ:configurationi illi cœleſti oportuit/ſi terrorem incutere craſſatoribus de⸗
buerunt ſydera/quẽ alioqui nõ incuſſiſſent / niſi horã itineris capiũdi/peregrinus
ex ephemeride ſelegiſſet:ſed nec terręna(ut ſomnias)formidinẽ illam quærũt infer
re latronibus/ſi eiuſmodi nõ ſint/quibus ipſi quãdoqꝫ peregrini terrores inuehũt
hoſtibus/gladijs inqꝫ/& eo genere armorũ eſt opus/ nõ quadrato aut ſextili aſpe⸗

ctu/qui tibi nil profuerũt/aduersus gladios hostiles/qui utinã spaciũ ab hac vanitate desciscendi prestitissent: que nõ solum sacris aduersa litteris/ cõdemnata theologis/explosa philosophis: sed & poetis ipsis exsibilata: ad primũ lapidẽ vectari/ cũ placet hora sumitur ex libro/si prurit frictus ocelli. Angulus inspecta genesi collyria poscit: & nos qui possumus non irridere? Doceant queso/ quo in loco defluxus iste retineatur: In itinere multorũ dierũ habenda suspitio est/ne uirtus illa quæ cœlo descenderat/illo equũ ascendẽte/eodẽ descendẽte rursus in cœlũ ascẽdat. vnde uiator iste/nouo semp Ioue indigebit. Nec somniare possunt uim aliquã(ut dicunt)primordialẽ nusq̃ consistentẽ nullibi radicatã/que totũ iter molliter planeq̃ conficiat/neq̃ enim in homine ipso suscipitur/alioqui suscepto illo benefico Iouis influxu / iter ad plures annos differre ualeret/ quod semper fœliciter conficeret. Sed nec suscipi afflatus potest in actu operationeq̃ ipsa/ quæ ex successu preterijt & identidem aboletur/ & suapte natura minime capax est defluuij cœlestis: Idem de ijs dicendum/quæ sunt opera potius nostra q̃ operationes: Nam cum Ptolemæus uoluit Martem in urbis alicuius constitutione/cœli mediũ obtinente / principes eius ciuitatis gladio plerumq̃ perituros: percunctandum ubi nam sanguinolenta ista radiatio suscipitur: quæ tot deinceps principes/successu temporũ obtruncet: Si in principe urbem edificante dicent: querendum iterum/qui fieri possit/ut iacti lapides in terrã iussu principis/hoc est urbis fundamenta/malignos radios aliorũ uergẽtes/in illũ flectant atq̃ deriuent/& qđ est ridẽdũ magis/ in posteros & successores regni: hereditario q̃si iure: protendatĩ/ noxia illa uirtus /cuius & susceptaculũ perijt & origo præterijt. Si uero in ipsa urbe/ in primis lapidibus super quos erigenda est/ non in principe recipi dicatur pestilens illa uis / mortifero quodam afflatu / omnes eius principes afflatura: fieri facile poterit ut congesta desuper humus / proximisq̃ lapidibus inculcata/furororem illum Martiũ exire/ & exhalare prohibeat / q̃ si princeps pluribus passuum milibus / ab urbe semotus habitauerit: uapor ille integer atque efficax ad eum peruenire non poterit / ut inferat necem. hinc egregius ille defensor extricare se nequit: prius enim in homine suscipi/ mox in opere ipso cœlestem influxum fatetur: & ad insensibiles radios cõfugit / quos demirandum quomodo ille persenserit: aliter inquit seruantur cœlis in terrarum urbibus/& in lapidibus/& in domibus/nec quo pacto seruantur/explicat/nec argumentis respondet. Domos ait infortunijs infici/& perdere habitatores atque in posteros uim illam flecti/seruariq̃ & in loco & in cœlo / locum ipm crebriter afficiente / Sed nulla domuum infortunia comminisci oportet/ & si qua forẽt aliunde q̃ a cœlo dependerẽt/ ex prauis scilicet spiritibus / uel ex habitatorũ malicia / Infici autem a cœlo domus locum nisi rudissime dici potest: quandoquidem ex Astrologorum dogmate/ illa ipsa iam configuratio præterijt/ cuius uim asseruare præter rationem concupiscũt: Somnia hæc profecto & impossibiles nuge sunt/non theologis solũ/sed & philosophis iniurie: Platoni maxime & Aristoteli/qui in suis de R.Pu.libris / ubi de condenda urbe præceperunt nugas hasce non tetigerũt/Nugas inq̃: quæ cultoribus etiã suis perniciẽ inferunt / adeo ut experientia constet/eos potissimũ in suis rebus agendis/ parũ esse fœlices: qui uanã hanc temporum discretionẽ obseruant: contra longe fœliciores/ qui eã duce prudentia reijciunt: Nostra hac etate in principibus etiã uiris/ ita palã ostensum est/ut etiam cõniuentes exquisitissime perspexerint: Apud antiquos idem euenit si quidem Ninus Assyriorum rex/nec Astrologus nec magus Zoroastrem in astrologia in magicis/ in omĩ superstitione potentẽ/& uicit in bello & occidit. Põpeius quem res aduerse atq̃ sinistre præssere: vanitati huic plurimam fidem adhibebat:

Nullam cæſar cui fœlix letaq; fortuna/ Iuſtinianus imperator/aſtrologorũ exter⸗
minator/ & domi & militiæ fœliciſſimus fuit:contra Iulianus ille deſertor / & chri⸗
ſtiani nominis inimicus ſupſtitionibus deditiſſimus/ breui & imperiũ & uitam in
fœliciter amiſit:Iam de moribus dicere agrediendũ/ quos putãt de cœlo deriuari/
nec ſue opinioni quicq; refragari poſſe / modo pars animi rationalis & arbitrij li⸗
bertas eximatur/ita multiplices ingeniorũ proprietates / & uaria hominũ ſtudia/
a diuerſus ſtellarũ afflatibus ꝓuenire contendũt/ cum id etiã faciat habitus corpo
ris:ſalua animi dignitate & arbitrij electioniſq; libertate.Sed quantũ fallãtur /aber
rẽtq; multifariam oſtendemus philoſophorũ eñ & theologorũ omniũ conſenſu
plane conſtat ſtellarũ uires ꝓprietateſq;/a deo optimo/maximo/ſapientiſſimoq; il
lis eſſe inditas.Quicũq; igitur effectus ab eiuſmodi naturalibus cauſis ſyderũ ui⸗
delicet ꝓprietatibus & uiribus prouenĩũt:quæ.ſ.a conditore naturæ p̃ſcriptas ſi⸗
bi leges ĩmutabiliter obſeruãt/tam in auctorẽ naturæ ſic inſtituentis/q̃ in ipſas na
turales cauſas referri accepta poſſunt:cum aũt decernũt aſtrologi / habere nos ab
hac quidẽ ſyderũ poſitione inclinationẽ ad impietatẽ/ ab alia ad adulteria / ab alia
ad puerorũ amores/ut ſi Mars nonã domũ occupauerit/ſi Venus Marti copulata
fuerit: Si idẽ in ſignis maribus collocent̃ : cũ inq; ita decernunt/id totũ etiã in deũ
referũt/qui huiuſmodi ſyderũ proprietates(ſi eorũ tñ proprietates eſſent)ab initio
ſyderibus ipſis inſtituerit:Derogare autẽ non uidẽt hoc diuinæ bonitati & ſapien
tiæ:hoĩem uidelicet quãq; liberũ infirmũ tñ flectere ad eam partẽ/ ad quã minime
eum uelit declinare.Præterea q hic ordo naturæ/qui cõſenſus optimos ſeruos ui⸗
tiorũ miniſtros efficere/ & cũ ipſi iuſſa nunq; prætereãt / alios tñ ad tranſgreſſionẽ
excitent & inuitent.Rurſus quæ ſapiẽs inſtitutio/ut quod naturæ ipſi aduerſat̃ ab
ijs tamen procuretur ut fiat/quæ ſunt naturę partes magnę/potentes/optime/prin
cipales:poſtremo qui peccat nõ facit/ſed deficit:ſequitur igitur ut q inuitat ad pec
candũ/inuitet ad deficiendũ/quod non cõuenit ſuperioribus cauſis ſemp efficiẽ⸗
tibus/nunq; autẽ deficiẽtibus:Sed & ego alias pleraſq; rationes necti ſubinde nõ
incõmode poſſe crediderim:ut cum angelicæ mentes orbes moueant/cuius bene
ficio motus circũfuſo.ſ.calore & lumine/effectus in terris producũtur/in eas ipſas
& prius & magis/q̃ in orbes motos ſceleſtas huiuſcemodi propenſiones eſſe re⸗
ferendas.Tot item ad malum extimulamur incitamentis mundi / uidelicet carnis
dæmonis/ut ſi hæc etiam cœlitus defluens inclinatio illis copuletur/tanto præmet̃
humanũ genus pondere/ut uix ad bene ſancteq; agendũ poſſit exurgere/Cæterꝝ
noſtrorũ theologoꝝ/& præcipue Auguſtini ſententia eſt/primũ hominẽ nullam
ad malũ inclinationẽ ante peccatũ habuiſſe/ſecutã enim inde rebellionẽ ſenſus ad
rationẽ decernũt/quia.ſ.ratio ipſa deo rebellarit: hinc fomes/hinc oĩs ætas ab ado
leſcentia prona ad malum:Si nulla igitur inclinatione ꝓpenſiõeq; uoluntatis fere⸗
batur in malum utiq; etiam nec inclinatione ſyderũ : omnes autẽ qui ex eius ſemi⸗
ne propagati ſunt/ſi dei mandata cuſtodiſſent:eodem quo ipſe priuilegio ſanctita
tis & innocẽtiæ iuſticiæq; originalis prędit fuiſſent/quare nec ſyderale inuitamẽ
tum ad malũ eſſent ullo modo perpeſſi/quod tamen illis.ſ. inuitamentũ adſtitiſſet
ex aſtrologorũ dogmate/diuerſis cœli inclinationibus/diuerſis planetarũ locis/di
uerſis aſpectibus/alioqui malis quanq; eos ad ſcelera non pellicẽtibus:Nũc aũt ut
vultis aſtrologi p eadẽ ſydera ad patrãda mala uocant̃ inuitant̃q; qđ tũ minime.ſ.
fieri potuiſſet.Alterũ igitur duorũ ſeq neceſſe eſt:aut poſt peccatum Ade cœli na⸗
turam mutatã eſſe.Aut ſi eadem eſt quę ante peccatũ/influentiã tamen illam & in
clinandi uim/fruſtra cœlo inditã fuiſſe/ſi a peccato primus parens abſtinuiſſet.Al
terutrum autem fateri abſurdum eſt.demũ ſi aliqua ad malũ inclinatio/ ex aliquo

aspectu positione/ coniunctioneq; syderum innascitur alicui: ex alia itidem mala pro suæ maliciæ portione/eidem poterit suboriri/ & ita deinceps adeo/ ut iūctis carnis/mundi/dæmonis uexatione impulsioneq; in fœda facinora (qd' & ante diximus)hoi illi aut impossibile erit aut ex integro difficillimū reluctari. Quare sensualem etiā nostrā partē:ita ab syderibus affici / ut ad flagitiū aliquod ꝓpensionē habeat/& pietati & rationi aduersatur adeo/ ut excandescēs ille defensor ingenue confessus fuerit/mores ipsos ut rationē habent uirtutis & uitij/nec præuideri/nec prædici posse:quanq; aliter alibi submussare uideat/& hac in re/sicut in alijs pleris q; non cōstare sibi. At qui dicet fortasse quispiā/negari nō debere qd' & theologis quibusdā non uidetur displicuisse/docētibus dispositiōes quasdā & inclinationes a syderibus homines enancisci/negari inq; nō debere quin ex habitu & temperatura corporis quæ vulgo cōplexio dicitur/alius plus alio/ad irā / ad libidinē sit ꝓpensus/sed tollitur obiectio:primū enim supra docuimus/qua ratione hęc tpatura a cœlo dependeat/id est ut a causa inter corporeas maxime vniuersali/qua uide licet effectus nō distinguitur/tū auctoritate Augustini docuimus/ etiam corporis sexū in cœlū non esse referendū. De hac etiā corporea dispositiōe mox differere proposuimus:sed demus hoc illis condonemusq; gratis nulla.s.extorquēte ratione/ut habitus tēperaturaq; a syderibus deriuetur:quid inde colligere possunt aduersum nos. Si enim siccitas tantūmodo & caliditas & frigiditas & humiditas / ex quibus diuerse commixtis sanguis pituita/rubra & atra bilis conflatur:hoc pacto syderum opus essent/nō sequetur ob id ut fœde libidines atrox ira/ cædes adulteria/incestus nepharij/ puerorū concubitus/a cœlo sint. Nulla quippe in consecutione ueritas/nulla in argumentatione soliditas: potest em̄ is cui sanguis præ alijs uiget humoribus/ita ad hilaritatē ex deo ex diuinis trahendā se occupare & exercere/sicuti ad lusus/ad commessationes / & illicitas uoluptates:potest cui atra bilis abūdat/nō secus irasci cōtra uitia/ cōtra dei contēptores ardore iusticiæ:q̃ ꝑ phas atq; nephas uiolēto furore iniurias inferre atq; referre & bella cædesq; ꝓcurare ꝓprij cōmodi gratia deo posthabito atq; contempto: quid prohibet eum in quem atra bilis pollet eadē se facilitate diuinis humanis eisq; honestis contemplationibus mancipari qua se traderet/malis cogitationibus/& miscendis fabricādisq; dolis deuoueret:Sed alius restat scrupulus/ extrudetur aūt q̃totius:putarūt nōnulli esse omniū syderū uires bonas & salutares:Sed cum in nobis suscipiūtur materiæ uitio degenerare:& de beneficijs afflatibus noxios interdū atq; maleficos euadere:sic a Marte præstari animi fortitudinem/ sed uel ob nimiā rubre bilis abundantiam/uel liberi arbitrij culpa/impetus illos ad crudelitatem & iniusticiā flecti:a uenere hilaritatē dari. Abuti nos isto instinctu ad nequitiā & luxum/& suo modo de reliquis pronunciāt/nihilq; omnino dicitur a defensoribus/ cum de temperamento & intemperie blaterant:quibus scilicet stellæ uicissim præstant/ ratione materię suscipientis:ut quod uni temperies/alteri sæua pernities fuerit / tueri se ab hisce ꝓpugnatoribus non sinunt Astrologi quorū dogmata sunt/ alios esse planetas bonos:alios malos/diuersitatēq; efficiendi non ad materiā & radij susceptaculum refert/ sed ad uariam syderum in celo positionē.unde de Saturno pronunciāt/quod pro omnibus alijs in exemplum sit/si propriam domum / propriam altitudinem/ finesq; occupauerit:bonis præsertim radiationibus mixtus/ in genitura diurna:facere homines pios sapientes/contemplabundos:eundem autem ipsum si male collocatus/si Marti coniūctus/si malis ad solem aspectibus fuerit: sordidos/ inuidos/ mendaces / atque etiam dæmoniacos facere solere: hæc illi. Quo fit ut dæmonia etiam cœlo subijciant/a quo religiones etiam pendere arbitrantur: Qua quidem

in re nõ secus q̄ in prioribus mentiuntur & fallũt. Nam alij ex eis religionũ uarietatem & ortus/ad dominantia: ut dicunt: sydera pertinere putant/ urbibus scilicet illis & prouintijs / quibus custodite regiones sunt: alij & Arabes & Latini / eorũ uestigijs insistentes / ad magnas quas uocant coniũctiones / quæ scilicet postea confutabuntur/referri uolunt: Ptolemæus priori adstipulatur opinioni. De magnis enim coniunctionibus nullam unq̄ mentionẽ habuit: Sed libro. ij. apotelesmatõ/eos ait Asiæ populos qui ad orientẽ uergunt & meridiẽ / colere Venerẽ & Saturnũ/cũ aride qualitatis trigono subsint: Virgini. s. Tauro & Capricorno: quibus putat Saturnũ & Venerẽ dominari: qui uero inter meridiem & occidentẽ habitãt/ Venerẽ & Martẽ habere ꝓ deis/quoniã subsint humide triplicitati/ cui præsit Mars cum Venere/atq̄ Mercurio: in his defensor multa inepte garrit: referendum esse Veneris cultũ inquiens ad honorẽ & potestatẽ/ qua præ alijs syderibus pollere eam credidere ueteres: Sed tamen aperte de cultu ipso & ueneratione Ptolemæus loquitur/ut glossula quæ textũ destruat opus non sit: rursus cur de aliorũ planetarũ cultu locutus est: cur intulit rationẽ/ut magis illic q̄ aliubi/adorarentur nil hiscere hac de re ausus est Lucius/quanq̄ fere semper blaterat nõ nihil: & cum rebus nõ potest/uerbis agit negociũ: tam & si parum fœliciter: ueluti cum phauorino philosopho succenset/ꝙ in astrologos perorauerit/ & Phabarinum appellet alieno instituto / nec minus irascatur Gellio qui eius orationẽ in suis acticis noctibus rettulerit/in cuius etiã uerba obloquitur / quẽ tamen Augustinus in nono de ciuitate dei libro virum appellat/elegantissimi eloquij & multũ facundæ scientiæ. Sed redeamus ad ea quæ de Astrologis dicebamus/quorũ utraq̄ sententia plane refellitur: Nam si magna aliqua cõiunctio causa est religionis cuiuspiam/obolita vi coniunctionis/& religio quoq̄ quæ illius scilicet effectus est debet aboleri: Nulla autem siderũ coniunctio per tot annos durare etiã fingitur/ quot annis & idolorum cultus & Mosaici ritus/& Christi religio perdurarũt: ille enim circiter annorũ quinq̄ milia: illi uero ter mille annis & eo plus/& eius etiã obseruantia apud iudeos uisitur. A Christi uero natiuitate: Mille quingentos & tres numeramus annos: quare qui per has coniunctiones uoluerunt religionibus terminũ ponere/mendaces depræhensi sunt/pari pacto confutatur/opinio secunda/cum illis prouintijs/ q̄ iacent inter orientẽ & meridiẽ/interq̄ meridiẽ & occidentẽ præsint eadem sydera quæ olim præsidebant/nec tamen ut olim Venus ibi Saturnus/ Mars aut Mercurius coluntur: durant igitur mundi & regionũ partitiones/sub alijs atq̄ alijs triplicitatibus distribute / quoniã perpetuæ apud eos non temporarie sunt/ religiones tamen non durant: Vnde colligitur manifeste ab eis illas deriuari proflauereq̄ nõ posse: Cæterũ si a uario syderũ dominatu/alia apud alias gentes sydera colebant/ quo sydere effectum est/ut nulla temporibus nostris sydera ulla in regione colantur: De corporeis uero dispositionibus q̄ fatue pronuncient astrologi/hinc patet: ꝙ eas natalitia constellatio quibus innituntur efficere non potest. corporis enim habitus & figura puero inest/priusq̄ maternũ uterũ egrediatur. Præcedũt igitur ista natiuitatẽ/quare uel cõceptio potius/uel hominis dispositio inspicienda esset: uerum cũ semen tunc nõ fiat spectanda potius ea constellatio qua semen factum est/quam nec astrologi/nec defensores perspicere possunt. de quibus alio loco disserendum. Nunc colligere sat est / cum nõ fiant ab ea constellatione quã astrologus inspicit hoc est themate geniture. Ita nec prædici ex eius obseruatiõe ullo modo posse. Sed & illud obseruandũ putasse summos astrologos: quæ ad corporis attinent tẽperaturã/in ꝓximas & cœlo inferiores causas esse referẽda: unde & Haly depræcat̃ ueniã/si in prædicẽda dispositione corporis aberret.

¶ Cælum non posse signum esse rei illius cuius causa non sit: diuina item miracula a cœlo nec fieri nec significari. Caput Decimum

Vere autē qui opinarentur posse a syderibus significari atq; portendi/ q̄ ab eis tamen minime fiant. Sed nec insignes hoc astrologi crediderūt/ nec illis ullum præstat patrociniū ratio: corporeū enim signū nō quod recentiores rememoratiuū & demonstratiuū/sed prognosticum appel lauere/idq; natura non ex hominū instituto rem quampiam indicet/ aut rei illius quā significat causa est/aut effectus: aut tam signum quā id quod signatur / ab eadem causa proueniūt: si autē quis adderet tanq̄ diuersum/ ut sit causæ necessario inseperabiliterq; coniunctū / is plane aberraret: neq; enim connexio illa fieri alia ratiōe posset/ut uel causa illud ex se prius efficeret / q̄ aliud aut id qd' causam ipsā ad agendum excitat/ & hoc quoq; simul excitaret: quod sicut ad cōmunē causam utrunq; referri concedamus. Sed q̄ fallantur qui opinionē ipsam/ uel inuexerunt uel sicuti sunt/ manifestari copiose potest. Illud enim testatissimū (ut sic dicā) compertissimumq; apud omnes habetur/ cœlorum motus & dispositiōes nō esse effectus rerum inferiorum/ q; etiam causę non sint ipsi fatentur: Restat ut ipsę dispositiones/ & quod per eas putant significari/ ab eadē causa proueniant/ quēadmodū iris interdum serenitatē portendit/non quia eam efficiat/sed quia iridis causa/serenitatis etiam causa est: Sed cœlo nulla est corporea causa superior: quę cœli scilicet & inferiorum simul dispositiones efficiat: Reliquitur igitur non significari a cœlo quę ab eo non fiunt/dedit manus rationibus istis nouus defensor/uerum ne nihil agere uideretur/intermediū signum adduxit in medium/nec quid sibi uellet satis potuit explicuisse/similitudinē thematū cōceptionis & genituræ curauit inuehere. At cum dissimillime sæpenumero sint / uentū pugno conclusit: Sed sint omni ex parte similes/cur eedem rationes non dissoluuntur / si dogma defenditis/ut ab una simul causa dependere/ & signum & quod eo signatur necessariū est. At quispiam forte id referet in incorporalem causam mouentē cœlos / At magnum hoc quicunq; sit ille incommodū non fugiet/ ea fieri a beatis mentibus / ut ante tetigimus/ quæ ab hominibus sine flagitij culpa non fierent/ut illum ad furta/aliū ad cędes/ alium ad libidinum probra perurgeat. Præterea ita statuentibus/ philosophia palā refragatur/ quæ fieri corporales res ab incorporalibus/nulla corporea intercedente causa abhominatur. Rursus si hoc illis cōcederetur gratis/ illud ipsi etiam inuiti concedāt nobis necesse est/ut diuersa fata non sint/ quæ.s.ab auctore suapte natura immobili suiq; semper simili proficiscantur. Postremo cum effectus eiusdem causæ: ut a Thoma in theologica summa probatum est/ sese inuicem indicāt ab eodem principio: eodem etiam modo proueniunt/ cœli uero motus/ & rerum inferiorum dispositiones/non eodem modo a causis superioribus manant: sed ille immutabili ordine & necessario/ hæc uariabili serie/ & ut dicitur / contingenter/ p natura scilicet rerum quæ mouentur & gubernantur / quæ superne sunt minime mutantur/sed conseruantur: alioquin naturam non cogerent sed destruerent/ De Cometis & traiectionibus præstaretur illis ansula / utpote quæ sydera scilicet habeant superiora: de syderibus uero ipsis non præstatur modo/ sed prorsus adimitur: quare si cœlum non causam sed signum esse contendunt/suā ignorare uocem conuincuntur: Adde/ q; illud eos incommodum sequitur / ut fati necessitatē quā alioquin negant/uel nolentes inducant: si enim causæ sunt sydera / eorum potest actio impediri uel a materia/uel alia particulari causa: Si uero signa: cum ex natura instituta ad significandum sint / tam uera eorum significatio erit / q̄ uera natura. Adde/ q; cum a deo condita & ad hoc instituta fuerint/ut ipsi fatentur/menti-

ri falliq; non poterũt. Euenient igitur semp̃ & necessario quæcunq; portendunt/
quod ipse Ptolemæus & celeberrimus quisq; astrologorũ nullo pacto recipit. De-
niq; si cœlũ faciẽdo nõ significat/sed quod non facit significat tamẽ: Restat ut illud
quod aliæ faciũt causæ significetur ab eo: aut igitur quod omnes/aut quod aliquę
si hoc uolunt: reddatur ratio cur harum opera indicat illarũ non indicat. Si uero il-
lud contendant: sequitur statim nullas relinqui causas quarum actione id quod
demonstrabatur possit mpediri quo minus eueniat. Si quidẽ iam recerap causarũ
omniũ actiones indicari/indicationẽ quoq; nõ falsam & uanã: sed cettũm & stabi
lem/unde & necessario fient quæ significabantur: quæ quidẽ res si admittatur nõ
modo ipsis repugnabit astrologis (ut diximus) sed ipsi astrologię refragabit: pars
q; eius ea peribit: quæ est de electionibus. Subde ꝙ nec præuisa mala cœlestis fa-
uor poterit auertere/bonaq; indicata confirmare. Peribunt quoq; & quæstiones
interrogationesve/siue signa sint sydera siue causæ quas equidem ut legitimas re-
cipiũt cum ab impetu animi/ seu potestatis imaginarie cœlitus mote proficiscunt
illegitimas uero cum a ratione consilioq; dependẽt: quo etiam fit ut fati ab eis ne-
cessitas pellatur. Aiunt igitur cœlitus moueri uim nostram imaginariã/instigariq;
ad sciendæ rei alicuius desideriũ: tumq; si astrologus consulatur/ex ea cœli confi-
guratione quæ hora consultationis apparet de re illa significationem duci porten
diq; quam sciscitator nosse cupiebat. Interrogemus igitur astrologos/signa ne tan
tum/an etiam causas inferiornm putent sydera: quæ scilicet faciendo significent:
Si primum respondeant illud sequetur/ut nostri desiderij impetus ab illis non fiat.
Si secundũ: quomodo tuebuntur/ut si eis inferiora indicẽtur sicuti effectus ex cau
sa monstrantur: possint quæ pridẽ facta sunt: aut quæ nunq; fient ex ea constella-
tione quæ hora consultationis apparet ueluti a propria causa dependere: quæ.n.
iam facta sunt/& quæ nunq; fient causam habere nullam oportet: ut hinc exolue
re se nullo pacto queant defensores multa alioquin funditantes. Rursus quęnam
ista consideratio & consecutio nostri scilicet desiderij ad rem ipsam q; scire concu
pimus: si dixerint cœlestem uim: quæ rei illius causa est/animũ pariter nostrũ mo-
uere atq; eius ipsius rei/quæ.s. fiat nos admonere: primo illud sequitur tunc solum
moueri scilicet nos & admoneri cœlitus cum res ipsa fuerit. At cum præterierit/
cum post multa sęcula euentura sit/cum etiã nunq; fiet quomodo efficax esse po-
terit interrogatio. Præterea spectanda erit cœli constitutio configuratioq; ea quæ
uidelicet apparet/cum nos interrogandi cupiditas inuadit: nõ autẽ ea qua percun
ctamur astrologum/ si ut aiunt eadem similisve constellatio est quæ & euentũ pa-
rit & animum pariter uellicat pellicitq; ad sciscitandum: & eo potissimũ cum hæc
ab illa uariari mille modis potest: ut si domus astrologi remotior sit/ si in uillam
abierit/si præpeditus intereundum sciscitator fuerit: atq; id genus alia innumera.
Adde quod si Mars (ut inquiunt) in occidente fuerit respondere Astrologum ue-
ra non permittet/ quod quomodo cum dogmate stare possit/ considerent qui nu
giuendum hoc genus hominum probe nouerunt: cui nõ satis fuerat ad emũgen-
das pecunias de genituris hoĩm de annuis conuersionibus ariolari/nisi & de qua-
cunq; re per cœlestes constellationes respondere se posse pollicerentur. Sed utinã
& diuina miracula de superioribus corporũ radijs nõ deducerent & totius etiam
orbis eluuionem stellis acceptam non referrent: sed aut discere aut meminisse il-
los oportuisset nihil magis repugnare naturæ q; ut ipsa se destruat & eã sibi vim/
& iniuriam inferat/ a qua proprijs non possit uiribus liberari uiuentibusque om-
nibus perniciem & excidium moliatur: ꝙ si a cœlo naturali causa fieri hoc nec
debuit/ nec potuit/ non potuit etiam significari/ ut supra monstrauimus. Sane

si cætera quæ naturæ potestate non prætergrediunt̃ fieri significarive a cœlo pos-
sent/diuinis tamen miraculis id ipsum nõ coueniret: Siquidẽ ordo rerũ quas pro
naturali cursu deus instituit:ita conclusus est intra suos fines secretusq; ab illis quę
diuina uoluntate præter naturã fiunt/ut ijs etiã sublatis integer ille maneat nihilq;
in rerum natura desit/nihil supersit:cœlum autẽ & quæcunq; ab eo cõmuni cursu
dependẽt ex his rebus & est/& habetur quæ sunt sęcundũ naturã:significatio igit̃
huiuscemodi miraculorũ quã cœlo ascribunt naturaliũ etiã rerũ numero cõpræ-
henditur:unde illud sequitur absurdũ/ut si deus naturã suis conditionibus relin-
quat:nihil sup eam efficiẽs/natura ipsa falsa & mendax inueniatur/ in qua etiã de-
us frustra aliquid instituerit.Restabunt em̃ in cœlo notæ & inditia futurorũ mira
culorũ quæ supponebamus auferri: nã signa ipsa res scd'm naturã sunt quæ abla
tis supernaturalibus nec auferri/nec aliqua sibi debita perfectione priuari dicẽdũ
est.q; si forte diceretur depẽdere hęc a cœlo quatenus in eis aliquid est naturale nõ
quatenus supra naturã sunt/ut opinatur Alliacẽsis nihil utiq; diceretur/sicuti & is
nihil diceret qui hoĩem ab constellatiõe aliqua fieri asseueraret/non tñ ab ea natu
ram fieri rationalẽ/nam si nõ facit constellatio in hoĩe quod est rationale/nõ est cur
hoĩem magis q̃ leonẽ facere cõtendatur. Si igitur ex miraculis qd' eis propriũ est
auferatur relictis quæ cum rebus innumerabilibus cõmunia illis sunt.non est cur
singularis effectus causa tã studiose quærat̃ in cœlo/q; si nec fieri possunt cœlitus
miracula/inde etiã nequeũt significari (ut supra diximus) paucis itaq; colligemns
quæ a cœlo nõ fiunt diuina miracula(quid em̃ magis insanũ/q̃ id quod supra na-
turam est/uiribus naturæ factũ arbitrari:)Eedẽ quoq; nec ex ipso cœlo posse por
tendi/præmonstrãtur autẽ antecedẽtibus miraculis.Siquidẽ uniuersale diluuium
Noe diuinitus inspiratus mundo significauit/transitũ rubri maris/ægyptiorũ ma
gis & astrologis testificata sunt/ facta per diuinã uirgã a Mose miracula. Ezechię
prorogatã uitã/retrocessio Solis palã fœcit. Miraculũ corporati uerbi & uirginis
puerperij/cũ alia/tũ mentes diuinitus afflatę:tũ nouũ sydus exortũ magisq; pspe-
ctum indicauit:quod ne astrologis aliqua ex parte fauere suspicemur/ edocet nos
euãgelica littera/nõ id esse/de ijs quæ ab initio creauit in cœlis. Et ecce inq̃t stella/
quã uiderãt in oriente antecedebat eos usq; dũ ueniens staret supra ubi erat puer:
Quod oẽs pene interpretes fatentur. Sileãt igitur astrologi/ & obmutescat Iulia-
nus Cæsar impius ille desertor stellam eam ægyptiam blaterans nomine Asaph/
uideriq; quadringentesimo quoq; anno. Nusq; enim hoc proditum antea/ nec
post annos. Mccccc.& tres/tot enim a salutifero Christi ortu pteriere uisa est: suo
enim munere functa ab oculis mortalium prorsus euanuit/nec eius cursus cũ sy-
deribus alijs cõueniebat.Facticia igitur illa/& tẽporalis/nõ naturalis atq; ppetua
condita/ad id officij a creatore:p quã significari natũ regẽ iudeorum. Eo forte mo
do magi intellexerũt:q̃ & postea in somnis declinandũ herodẽ/ & alia q̃ uenerant
uia in patriã esse reuertendũ. Facescãt ergo magnæ quas somniãt coniunctiones/
quæ & falsę conuincũtur/experientia/& irrationales ratio demonstrãt: quibus ta-
men diuinaculi prorsus insaniẽtes / diuina miracula & prophetarũ aduentũ & le-
gum mutatões & nostrã etiã religionẽ fideq; subijciũt. Albumasar de nostra/hoc
est christiana lege/ita sensit:ut annos quos uocant Solis maximos/non excederet:
hoc est.Mcccclx.& iã.Mccccc.tertius euolutus est.Nec tñ uerius suã/hoc est/mao
methis legem emensus est. Abraam iudeus Messiam eorũ promisit anno Christi
Mcccclxiiij. ea scilicet ratione/ q; tunc erat ea syderum positio reditura sub qua
Moses populũ duxit ex ægypto/& legẽ illis posuit.Arnaldus hyspanus ex astro-
logica uanitate alijsq; compluribus nobis Antichristum cõminabat̃/anno gratiæ

Mcccxlv. Alliacensis ut iuniorum Astrologorũ & præsertim ætatis nostræ mendacia pretermittã: prædixisse inquit Astrologos dũ generale conciliũ Constantię celebrabatur/ nullam in ecclesia pacem futurã/ sed dissentiones & bella/ & tamen schisma illud/ quo nullum in ecclesia maius eo anno extinctum est. De ipsis uero coniunctinonibus / quanta inter Astrologos dissidentia? Cum nondum constet apud eos/ quæ maxima/ quæ media/ quæ minor. Alijq; ab hac: alij ab illis iubeant effectus expectari. Albumasar. Alchabitius/ & leopoldus magnã esse coniunctionem dicunt/ quæ post uiginti semper annos euenit: Iouis scilicet & Saturni: Maiorem cum ab una/ ut aiunt ipsi/ triplicitate ad aliam fit transitus/ post annos scilicet ducentos & quadraginta/ Mediam Saturni & Martis in Cancro quæ trigesimo quoq; anno perficitur. Maximã omniũ Iouis & Saturni in Ariete: quæ post nongentos &.lx. annos eueniat. Messalla ab ijs dissentiens eam uocat maximã quæ sit trium superiorum planetarum Saturni Iouis & Martis proximã huic facit Iouis & Saturni coniunctionem. Tertiam Saturni & Martis. Quartam Iouis & Martis. Mitto φ magnæ rerum inferiorum mutationes euenere sine magnis coniunctionibus: contraq; magnæ coniunctiones sine magnis euentis: Mitto φ non plus planetæ possunt iuncti q̃ seperati/ cum diuersarum sint (ut ipsi uolunt) & pugnantium proprietatũ ac uirium ex qua mixtiõe refractioneq; minus aliquid/ nõ maius esset expectandũ. Adde φ nec Paulus/ nec Ephestion/ nec Maternus/ nec Ptolemæus unq̃ de magnis euentis per maximas istas coniunctiones iudicarũt. Ptolemæus enim mutationes istiusmodi in Solis Lunæq; defectus rettulit: in has autem quas vulgus colit Astrologorũ uarias quidem mutationes acceptas referri debere non abnuit: maximas uero nequaq̃: in quem errorẽ/ ob græce lingue imperitiam eius interpretes sectatoresq; inciderũt. Mitto φ præcipui Astrologi medias hoc est fictas/ & imaginarias/ falsoq; supputatas/ nõ autẽ ueras coniunctiões sequuntur: nõ uero/ sed medio scilicet & ficto motu inuestigatas. finxerũt eñ unicuiq; planetæ motũ uniformẽ: ut in æqualẽ eorum & uerum assequerentur. periodicum illum uocat Ptolemæus iuniores mediũ ex re/ scilicet quia eo quasi medio ad uerum inuestigandũ uterentur: sed falluntur longissimeq; aberrant. Nunq̃.n. ibi est planeta ubi per medium motum esse depræhenditur: quia nec sic unq̃ ille mouetur/ & multorum per sæpe annorũ spacium intercedit inter ueras & medias coniunctiones ut ex tabulis apparet. Mitto alias super his eorũ insanias: mitto dissidia/ in quibus fere semp̃ inueniunt/ nisi dum eos colligat & cõiungit insania.

¶Incertam fallacemq; ostendi astrologiam & illius auctoritate principũ/ & ex incerto indepræhensoq; numero cœlorũ stellarũq; & ex alijs plerisq;. Caput. xi.

ſ Atis ut arbitror Astrologia cõfutata est physicis rationibus theologicis quoq; prostrata: & reiecta: necnõ auctoritate sacri eloquij/ tum & theologorũ atq; philosophorũ boni nominis: iure meritoq; explosa & detestata. Nunc ut ipsa se destruat danda opera est/ & adminicula præstanda/ ut suis ipsa se manibus uinciat suis quoq; rationibus quasi proprio ense trucidet. Huius autẽ insignis iudicij / quasi apparitores illius principes & patroni: qui etiã si uoluerimus sententiã in eam dicẽt/ & discrepãtes qd' & supra innuimus pugnantesq; etiam in ipsis principijs artis opiniones/ ceu secures/ fasces q; præmittẽt. Ptolemæus igitur in libro Apotelesmatõ: postq̃ docuit prædicentis uitio Astrologorũ iudicia/ falsa mendatiaq; euadere: tũ subiũxit: disciplinã ipsam etiã si rite quispiam consequatur/ esse tamẽ necessariũ/ ut is q̃ sæpissime offendat / tum ob ipsam

rei naturam/tum ex nostra imbecillitate/ quæ sub tante scilicet artis magnitudine succumbat:idq; multis & late comprobat/quod apud eum græce legi potest/non quidem in translatione cōmuni/aut Hali Auenrodam/ male adeo translata ut Io-anne Pico patruo transferendi occasionem præstiterint.Idem Ptolemęus in libro qui fructus / vulgo centiloquium dicitur:si fideliter recteq; audiatur asseuerat ab astrologiæ consulto particulares rerum formas pronunciari non posse / solosq; afflatos numine / particularia prædicere. Hebræorum quoq; & Arabum firmus consensus est posse non euenire/quod stella promiserit/ & ob materiæ contuma-tiam / & ob humanū arbitriū / & ob uniuersalis fati uim particularis fati promissa frustrantis/& ob diuinā quoq; prouidentiā/ quæ.s.fato præpōderet / ut apud ple-rosq; astrolo gorū/tum maxime apud rabi Auenazra/inter initia libri de natiuita-tibus uideri datur.Porphyrius inter philosophos astrologię fautor p̄cipuus/ scri-bit responsa oraculorum tum falsa depræhendi solere/ cum numina illa ex celesti-bus causis quas probe agnoscūt ea ipsa prænūciabāt: Fallacē autē prænuntiatio-nem esse quæ ex illis proficiscitur:ꝙ si dæmones ipsi quos nihil rerū cœlestiū latet decipiebantur in prædicendo ex astrologicis obseruationibus / cum nihil tamen cuperēt magis ꝙ ut ex uera futurorū prædictione titulum sibi diuinitatis arroga rent/quid de hoibus statuendum? quin & fatentur(ut diximus) arbitriū hoīs alio ꝙ uergebat fatū flectere & deriuare posse/ & materie fluxū/ & mobilitatē frustra-ri cœlestium configurationū pollicitationes & minas / tum & alio aliud impediri fatū & aboleri/ita ut serui fatū ex domini fato dependeat/ut imperatoris constella-tionē militis euenta sequantur/ut egri fortuna ex medico deriuetur/contraq; medi ci ex ęgro & id genus alia pleraq;.Iam uero quid profiteatur/putas ne ad liquidū sciant?& id ex quo se uaticinari pollicentur exploratum satis compertūq; habeāt De numero nanq; stellarum quam nam possunt afferre rationem?Stellarum inq; non quæ uidentur solum/qui etiam incognitus atq; indephensus hominibus/nu mera(inquit deus Abraæ)stellas/si potes:sed quæ in celo esse possunt/ad quas per cipiendas nec sensus nec ratio possit attingere.putauit quippe Phauorinus philo sophus quod & Gellius meminit:planetas(quos Nigidius errones appellauit)plu res esse posse ꝙ existimantur/ & pari cum illis quos cernimus potestate/ qui nihi-lominus/uel ob nimiā altitudinem/uel fulguris exuberantiā incogniti lateāt. Ad-de si quemadmodū Alpetragius decernit / adhuc in cœlo motus est / qui nescitur posse & corpus quoq; ibi esse / cuius potissimū motus ille proprius & peculiaris sit/quæ res utiq; multifariā confirmatur/ex uarijs motibus a iunioribus mathema ticis excogitatis/quos putant ueteres latuisse. de situ item & ordine planetarū in-terse qui cōsensus? quod certū dogma?qui ægyptios sequi uellent/Solē supra Lu nam / nullo intermedio locarent. Idem facerent Platonis Aristotelisq; sectatores: nāq; hic in libro de cœlo:Ille in Timeo Lunā Soli proximā constituit/Ptolemæus chaldei & recentiorū turba mediū inter planetas locum sibi aptant: putantes eam sedem illi utiq; regi conuenire: Ieber & Theon in Ptolemæo exponendo diuerse sentiūt & illis ipsis aduerse Solem scilicet Lunę propinquum esse contendentes. Andreas summarius Saturnū/ Iouem/Martē/superiores quidē esse alijs asseuerat: quo autem ordine/nec notum esse nec sciri posse / Moses ægyptius sitū ordinēq; planetarum triūq; illorum præcipueq; qui supra Lunam collocantur / incertum esse affirmat. De spheris uero supra Planetas quāta ambiguitas/quæ incertitudo? Alij octauum orbem in quo fixarum stellarū multitudo coruscat ultimū statuūt. Alij nonum/qui scilicet inuisibilis sit extimū faciūt/ octauūq; ambire contendunt/ Alij etiam decimum supponunt.Ab ægyptijs & chaldæis prima est opinio intro-

ducta:quã Plato & Ariſtoteles poſtea tenuerunt:Necnon & Hipparchus & Pto-
lemęus.Indeq; & hebręus Leo/& Platonicus Proclus eandem tutati ſunt.Secun-
dam opinionem iuniorum plurimi amplectuntur/quã ſcilicet auctorauit Alphõ-
ſus qui planetarum loca ad ſphęram nonam primus omniũ ſupputauit: hic etiã
ultimam credidit:ita & Leopoldus & Meſſalla & Campanus qui eandem quãq;
falſo:ſicuti eam ſecutus Albertus:referunt ad Ptolemęum/apud quẽ & nona ipſa
nedum decima ſphęra nulla eſt:ut tam ex ſecundo magnę eius compoſitionis li-
bro:ꝙ ex primo apotelefmaton datur intelligi:ex quibus locis ſuum ipſi traxerũt
errorem.Quod enim & mobilibus ſignis/hoc eſt imaginibus octauę ſphęre uta-
tur Ptolemæus & immobilibus etiam/ad quæ ſcilicet loca referat planetarũ/ pro-
bat ſupra octauam ſperam ſe nihil excogitaſſe: Immobilia enim illa ſigna quattu
or pũcta uocat tropicorũ ſcilicet & utriuſq; ęquinoctij/ quæ ſtata immotaq; ſunt/
& in ipſo octauo/non autem nono orbe deſcripta:ſic enim ille in ſecundo magnæ
compoſitionis libro inquit. Abutemur autẽ ſignorũ nominibus in ipſis obliqui
circuli partibus & quaſi eorũ initia a tropicis æquinoctialibuſq; pũctis capiãt: ſic
dodecatemorica / hoc eſt.xij.partẽ q̃ a uerno æquinoctio eſt/ ad totius ſphære ſe-
quentia Arietẽ uocabimus.Secundã Taurũ & deinceps ſecundũ traditũ a nobis
ſignorũ.xij.ordinẽ/& in primo apotelefmatõ partes zodiaci ad quas planetæ re-
feruntur ſolſtitijs & æquinoctijs terminari docet: quæ uero ex ſentẽtia Ptolemæi
Io.Saxonienſis/ de gradibus lucidis & tenebroſis introducit nõ Ptolemęi/ſed Ha
li expoſitoris uerba ſunt adeo tenebroſe hallucinatus eſt.Putarũt præterea iunio-
res mathematici tã eum ꝙ Hipparcũ qui.ſ.ſphærã octauã ab occidente in orientẽ
moueri cõpertũ habuiſſent/ neceſſario nonã introduxiſſe/ qm̃ duo motus ad par
tes maxime oppoſitas eidẽ corpori ineſſe per ſe nõ poſſunt/quare cũ ſit depræhẽ
ſum octauã fixarũ ſtellarũ ſphęrã ab occaſu in ortũ moueri/rurſuſq; ea ſphæra cũ
ab oriente in occaſum vna cũ reliquis uoluatur diurno motu putarunt neceſſario
cõfici/ut prior ille motus q multis annorũ milibus una reſtitutione cõpletur:natu
ram propriã ſphære ſtellarũ conſequẽtur: aliũ uero qui diei unius cõſumatur ſpa
tio ſicuti planetis ita & octauæ ſphære ab alio atq; ideo ſupiori globo cõmunica-
ri oĩa ſecũ aſtra/ab ortu in occaſum pertrahẽte/quæ ꝓprijs eorũ motibus ab occa-
ſu in ortũ alioquin ferrẽtur.Reſiſtitur autẽ multifariã ab eis q octaua ſphæra con
tenti ſunt.Negãt alij moueri octauæ ſphęre ſtellas ab oriente in occidentẽ/alij mo
tum diurnũ ætheris eſſe contendunt/unũq; eum eſſe/nec in ſphæras diuiſum:ſed
ꝑpetuũ:Stellas autẽ tã fixas ꝙ errantes ꝓprijs motibus ab occaſu in ortũ ferri/leo
hebręus inferiori cuidã ſphære nõ ſupiori eum motũ acceptũ refert:alij totũ cœlũ
quaſi aĩal quoddã ex oĩbus ſphæris ueluti mẽbris conſtituẽtes/alium eſſe motũ di
cunt q toti aliũ qui partibus cõicatur:Eum igitur quẽ diurnũ appellamus/cũ ſit cõ
munis alijs ſphæris nõ octauæ magis/aut alterius cuiuſq; eſſe ꝙ cæterarũ/ſed cœ-
leſtis uniuerſitatis/a motore quodã cõmuni & uniuerſali: alios uero motus ĩpro-
prios diuerſoſq; motores eſſe referendos/nec ſequi eiuſdẽ ſphære duos eſſe pro-
prios motus/cũ alter ex cõmuni/cum reliquis cœli partibus alter ex ꝓpria natura
nõ ab eodẽ motore tribuat̃:ꝙ ſi efficax & potẽs ea eſſet ratio qua nonus orbis aſ-
ſeritur/eadẽ utiq; & decimus introduceretur/ſtatuereturq;/ qm̃ ſi uni ſphęre unus
dũtaxat motus tribuẽdus eſt/ideoq; ex duobus motibus in octaua depræhenſis
nona eſt introducta:eadẽ quoq; cõiectura q triplicẽ dep̃henderunt motũ decimã
introduxerũt ex hac autẽ tã multiplici tanq; uaria de numero ſphærarũ diſſenſio
ne incerta oĩno redditur aſtrologia:Nã ſi ſupra octauã duæ aliæ ponunt̃ falſa eſt
oĩs ueterũ Aſtrologia/qui.ſ.impfectis obſeruatiõibus nixi cœli partes ignorarũt/

primas easdē𝔮3 potētissimas & nobilissimas/ tū loci sublimitate/tū molis uastitate/ tū motus rapiditate. Si rursus sphæra nulla præter octauā/nulla etiā iuniorū astrologia/quæ.xij.signa in nono orbe describit. Nec quic𝔮3 opis affert Lucij defensio contendētis/non sequi falsam eorū astrologiā fuisse: q octauā sphærā extimā crediderūt. Nam tā & si inquit effectus putassent ab octaua pēdere q a nona, pdibāt & hac in parte deciperētur: ueri tñ erant/quia.s.illi ipsi effectus cernebant: quoniā & si puncti diuersi essent a qbus uirtus manaret/esse tñ eos in eadē linea rem adeo rudem/ut pene pudeat refellere/exēplo contentus ero/ex arte Lucij desumpto: nā & medicinā se pfiteri affirmabat/ uere ne quæso quis𝔮3 medicū se pfiteri auderet/ medicis𝔮3 iure prognosticis utentē/q aliquo signo pmotus ægrū moriturū iudicaret. Signū aūt illud minime mortale esset suapte natura/moreretur tñ eger/uerū ne in𝔮3 haberi debere eū putaremus/q in rei euentū imprudenter incidisset falsa ductus cōiectura: quin falsum eū potius quicū𝔮3 saperent & temerariū cōiectorē asfererēt. Adde & illud falso probatū: puncta illa sphærarū diuersarū in eadē linea reperiri: uariāt eñi nec semp quadrant/ut hinc etiā alia respōsio confutet/ qua satagebat tueri/uerā esse recentiorē Astrologia nona sphæra nō introducta: nā signa q̄ in illa describūtur nō consentiūt signis octauæ/ qn & differūt/ut defensores ipsi fatentur. Cæterū siue nona sit sphæra siue nō sit/nihil minus uniuersa nostræ tēpestatis Astrologia labat & corruit/Nan𝔮3 si cœlestes afflatus ab oībus cœli partibus proueniūt/illud sequitur/ut nihil oino predicere legittime possint/qui.s.orbes quibus deferūtur planetæ & partes minime stellatas nō obseruāt/ nec aliqd eis uirīū & efficaciæ inesse putāt in pmutandis inferioribus. Si uero a syderibus solū cōspicui luminis radio refulgētibus/potestas inferiora mutandi deorsum fluit: cōcedere & illud eos oportet uel inuitos: vñ & pprīū quo𝔮3 dogma discerpunt/ nullos uidelicet none sphære defluxus huc peruenire/quę uel nulla/uel inuisibili luce p̄dita sit: quare aut sphæra oīs obseruāda qd' minime fit ab eis/aut nona illa(etiā si sit aliqua)cōtemnenda/qd' putauit Bonatus affirmās nihil quod supra octauā sit ad Astrologū pertinere: Defendit Lucius nulla tñ ratione / sed arbitrio partibus primi mobilis uirtutē actiuā inesse tñ/quasi suæ oblitus opinionis asserit primū mobile iure esse debere ueluti potentiā quandā & materiā a planetis cæteris𝔮3 stellis (ut ille ait)actuatā. Sed & illud huc insigne delyriū accedit / ꝙ & in sphæra ipsa nona duo decim octauæ sphære signa describūt/quibus eandē inesse uim putāt/quæ in signis octauæ cometī sunt: rudes adeo & tardi ut nō perspexerint diuersarum sphærarū eandē naturā esse nō posse: ita hac quasi impostura fallere alios putarūt rudiores/ut consortio.s.nominū excogitato / consors quo𝔮3 natura cōsurgeret. Si eñi eorū & motus & lucis qualitas pensetur qbus in primis cœlestia distinguūtur nō minor erit inter octauā & nonā(si quidē illa sit)diuersitas q̄ inter Iouē at𝔮3 Saturnum/ ꝙ si partiū eiusdē sphære at𝔮3 etiā minutiarū diuersissimā dicūt efficatiā/ qui fieri poterit/ut diuersarū sphęrarū eadē sit/& si eadē a sphæris duabus natura/ nonne alterā frustra conditā putabimus. Demū cum nec motu / nec luce/ nec situ/ nec mole cōueniāt/quæ illis præterea cōmunio naturę/aut erit/aut iure poterit existimari: At qui de ipso nō modo planetarū omniū/sed Solis motu q̄ diuersa q̄ pugnantia. Antiquiores Hipparcho Solis restitutionē qua conficitur annus tercētis quinquaginta diebus/plus quarta parte unius diei cōstare dixerūt. Alij quadrātem.i.quartā tantū partē supaddi uoluerūt: Hipparchus minus quarta parte adijciēdū putauit. Ptole. tercētesimā esse illā diei partē asseruit. Albategnus deficere a q̄rta parte uoluit/p cētesimā & sextā diei partē. Thebit annū cōstare dixit. ccclxv. diebus hor. vi. M. ix. gra. xij. Philolaus naturalē annū ex diebus. ccclxiiij. & dimi

diato cõfecit. Aphrodius ſupputatiõi addidit. addidit Harpalus. addidit Ennius/
plus ille: iſti minus adeo ut pleriq̧ in cõpręheſibilẽ & inumerabilẽ exiſtimauerint
ſe aũt arbitrabantur/uero proxime accedere/ ſi eũ diebus. ccc. & . lxv. terminarent
a qua opinione nõ multũ Auguſtinus abhorruit ſup Geneſim putans totidẽ an-
num diebus conſtare addito quadrãte. Si igitur uacillat ratio inter tot celebres au-
ctores de anno nõ iam ciuili aut magno de quo tam uaria uarie gentes prodide-
runt. Sed de naturali qui ſolſticialis & uertẽs dictus eſt quo obliqui circuli partes
percẽſentur. Si inq̧ hoc de anno ſolariq̧ itinere tanta diſſenſio. Quis honorarius
arbiter litẽ dirimat: quove lapide lydio uera a falſis diſcernetur opinio: ut iam mi-
nus irridẽdi Arcades qui olim ex tribus menſibus annũ colligebãt. minori Acar-
nanes laborẽt inſcitia/quorũ ſex menſibus annus conficiebatur. minime oĩno reli-
quæ græcie pene cõſenſus damnetur/qui tercentis. liiij. diebus annuũ ſpaciũ colli-
gebant & in participatũ quoq̧ defenſionis ſi uera illa & ægyptus & latiũ poſſet ad
mitti. Sed & alij ut Ptolemæus. & Alphonſus oẽs annos æquales putant. Alij ut
Açarchel/ Baten/& Iſaac iſraelita inæquales hac ratione/ꝙ uolunt octauã ſphærã
nõ ab occaſum ſemper ad ortũ/ſed ecõtra quãdoq̧ ferri: alij alia. De diſtãtia uero
Mercurij a Sole ꝙ̃ uaria ꝓferũtur/uiginti & duabus partibus Soſigenes abeſſe ꝓ-
dit: Theõ Paulus/ Heliodorus/Porphyrius. xxiij. Ptole. xxviij. Ex hac aũt incerti
tudine & opinione uaria quã quiſq̧ experimẽtis (unde oĩs ruit experientia) cõpro
batã dicit uniuerſa labefactaſ Aſtrologia/quã ſi labatur uno gradu cadere totã cõ
ſpicitur/ uel hac ratione ꝙ mutata ſigni parte qua ſydus reperitur/& fines ſæpe ꝑ-
mutanſ: & ut cętera omittã fieri facillime poteſt/ut error unius partis a ſigno trãſfe
rat ad ſignũ/ tũ & a fœlice ad infœlicẽ/a maſcula ad fœmineã a lucida ad tenebro-
ſam/a puteo ad altitudinẽ: de inerrãtiũ uero motu Hipparchus diſſentiẽs ab ægy-
ptijs & chaldęis uno contentis/duos orbi in quo ſunt fixæ motus attribuit. Sũt ex
iunioribus (inter quos proclus) qui ueterũ ſententiã tueãtur: Archaçel maurus cũ
proceſſerit certũ ſpaciũ regredi ab oriẽte uerſus occidentẽ putat. Thebit auſtralẽ
& Borealẽ motũ introducit: Alij alia: Cęterũ & imagines a ſignis differre & utraq̧
uana eſſe cõmenta/deinceps explicandum. Primũ ex Ptolemæo in apoteleſma-
tis recte percepto/intelligi cõmode poteſt: & ſigna quidẽ ab imaginibus differunt
ſiue eas in octaua cũ ſignis ipſis/ſiue in nona deſcribãtur. Primo quia ĩmota ſigna
ſunt æquinoctijs & ſolſtitijs intercepta. Mobiles autẽ imagines cõſtituũtur: dein
imagines ipſæ inæqualẽ habẽt magnitudinẽ. Signa uero ęqualia ſunt quorũ unũ
quodq̧ triginta cõtinet partes. Sed rogo: in ſphęra illa ſignorũ duodecim ibi eſſe
naturas diſtinctas uiribus & proprietatibus/ atq̧ his neq̧ plures neq̧ pautiores/
quæ ratio hoc perſuaſit: quis indicauit ſenſus: nimis certe ꝙ̃ abſurdũ eſt hoc puta
re/unde & Auenaçra in libro rationum Aſtrologicarũ ueritate coactus/ de ſignis
prodit aliqua ex arbitrio dici inter quæ diuiſiõis zodiaci meminit: nec aliud affert
cur eum in partes tercentas & ſexaginta ſecẽt/ niſi ꝙ numerus ille ſit diuiſionibus
accõmodatior. Idem Auenrodã fatetur: affirmatq̧ nõ ob aliud diuiſum fuiſſe illũ
circulũ in partes. xij. quæ ſigna uocantur quorũ poſtea unum quodq̧ in triginta
partes quæ uocãtur gradus/& partẽ quãlibet trigeſimã in ſexaginta minutias/ni-
ſi quia numeri idonei magis diuiſionibus forẽt: quæ igitur tarditas quæ ſomnolẽ
tia: Imaginarijs illis partibus & ſectionibus circuli ad dimetiẽdos aſtrorũ motus
humano inuẽtu excogitatis/uariã diuerſamq̧ indere naturã uoluiſſe: hanc uiam
chaldæi quanq̧ Aſtrologiæ fautores declinauere/ ſolis imaginibus in ꝓdictioni-
bus ſuis uſi/& ipſe Auenrodã/tum a Ptolemæo tũ ab ægyptijs & ab aſtrologorũ
turba hac in parte diſſentit: putans ſigna ſolas eſſe mãſiões & hoſpicia/ quæ nihil

agant per se: sed quæ illis insunt fixæ stellæ/uel sol illa peragrãs ea ipsa operari: un-
de & uanum quoq; commentũ istud atq; inconstans/ hospitio tribuere quod ho-
spitis est & peregrini. At quæso de imaginibus nõne copiosius delirant/ putantes
constitutionem ipsam imaginum ex syderibus/quæ nec uera nec naturalis est/sed
pro libidine fabricantiũ conflata/propriã quandã & peculiarẽ uim in rerum natu
ra sortitam esse: qui enim fieri potest ut in unam coeant proprietatẽ stellæ / & na-
tura distinctæ & imensa magnorũ spaciorum uastitate seiunctæ: de figura uero
nihil est/quod afferãt cum totæ illæ (ut diximus) arbitrariæ sint imagines & linea-
mẽta ab hominibus excogitata/quod & Auenaçra in secunda æditionæ de astro
logicis rationibus fatetur / illud afferens cœlũ esse sphæricũ / quo fieri ut hoc loco
potius ꝙ alio exordiũ alicuius rei cõstituere non possis: Indeq; ꝓ oculorũ arbitrio
alias alijs stellis coniungi : atq; ita fieri diuersas imagines / & uulturẽ cadentẽ uo-
casse Ptolemæũ lyrã. Sed & illud considerandũ quod lynceis astrologis duode-
cim uise imagines sunt Chaldeorũ autẽ oculis forte noctuinis/ Vndecim dũtaxat:
Quippe q duas libræ uidelicet & scorpionis imagines in unã cõflauerũt. Albu-
masar q stulta fretus audacia astrologorꝝ dogmatũ rationes reddere pollicitus est
solã arati descriptionẽ de imaginibus ꝓ ratiõe ꝓtulit/Arati inq; fabulosissimi/& q
astrologica (ut ait Cicero) scripsit/astrologiæ penitus ignarus/ sed quas rogo ima-
gines finxere in cœlo diuinaculi: eas dubio ꝓcul/quas aut sapiẽs antistes in tẽplo
aut in regia prudẽs imperator effingi deliniariq; nõ sineret/inter quę capita abscis
sa tabo sanieq; diffluentia/& religatã ad suppliciũ virginẽ/ & Hydrã & Cẽtaurũ/
& mõstra quæ ꝓduci natura ipsa nõ patiť. Adde ꝙ Aboasar & Aponẽsis & Mi-
chael scotus & alij/cũ Arabes/ tũ Latini astrologi putãt in uno quoq; decano siue
facie cuiuslibet signi imagines esse quasdã/uerꝝ inuisibiles: sup ꝗbus etiã nõ cõsen
tiũt/cũ hæc in hoc decano/alius in eodẽ/alius diuersa inesse ꝓnunciet/ ut q eorũ le-
git libros nec aduertit errores male operã perdidisse a bonis iuditijs existimeť.

¶Incertam & fallacem esse astrologiã/tum ex discordia auctorũ & cum uerita te & inter se in ipsis principijs ꝓfessionis/tũ ex alijs pluribus. Caput. xij.

i Am uero quãta in uniuersũ diuersitas inter auctores astrologiæ/ q̃ bel-
la quæ cõtrouersiæ: quæ altercationes: quæ demũ in recipiendis statuẽ
disq; principijs pugnãtes cõtradictoriæq; sñiæ: negligit hoc defensor/
ut qui defendẽdi nõ supersit locus/cũ eñi fundamẽta uacillãt nutat ędi-
ficiũ & ruit: artes aliæ certa sibi statuunt principia ꝗbus oĩno caret astrologia: quo
fit ut diuinatio illa/quã ꝓfitentur astrologi nõ possit (ut Plautus ait) ellebori iugere
obtinerier. Nam ut mittã de sphærarũ numero cõtrouersa incertaq; dogmata: &
ut de stellis tã erraticis ꝙ fixis uarias qđ superiore tetigimus capite sententias prę
teream quibus ambiguitatibus nil ueri potest accedere genethliacæ uanitati: qđ
in eis reperias solidũ/quid firmũ: q cateruatim. s. bellãt & alterne fuganť & singu-
lari quoq; certaminę uicissim confodiunť & corruunt: ueteres astrologi nõ coue
niunt. Indi a Chaldeis: a Chaldæis ægyptij dissentiunt/hijq; inter se & ab ijs oĩbus
pse. Ptolemeus ęgyptiorũ astrologiã/ ut ex apotelesmatis patet/ubiq; taxat & cõ-
uellit/Nec nõ græci astrologi inter se discordes : a Ptolemæo Dorotheus euariat/
alia Paulus/alia Ephestion sentit. Arabesq; item altercantur inter se. Nanq; Albu
masar Ptolemæũ reijcit/nilq; in eius libris legi asseuerat quod uel rationi uel expe
rientiæ sit consentaneũ/cõtra Auenrodã nullũ ait in astrologia cum ratione locu-
tum fuisse/pręter Ptolemæũ. Hebræi quoq; & eorum primus Auenaçra dissentit

a Ptolemæo/& Albumasarē etiā impugnat/totūq; eius librū qui de magnis coniunctionibus dicit/abijcit atq; repudiat/atq; ut de multis quępiā enarremus:quāta in domibus cōtrouersia atq; dissensio/ ad quas uere oēm astrologi de futuris significationē referūt:quæ quanq; nullo fundamēto cōditæ sunt/nullo etiā consensu firmate reperiuntur/Eisdē eñ domibus seu locis diuersas diuersi ꝓprietates adscribunt:Arabes & Latini/a sexto loco:seu mauis domo seruorū qualitatē indicari contendūt:Egyptij & Ptolemæus ab eo q aduersus sexto/hoc est duodecimo: Idē Ptole.nō tā a sexto q̄ a septimo:& primo ualitudinē aduersam quærit/ siue illa morbus seu uitiū fuerit/cōtra vulgus astrologorū a sexto significationē huiusmodi omnē petūt: qui cuiq; futuri sunt filij.Arabes & Latini de quinto loco ꝓnūciāt. Ptolemæus a decimo & undecimo/Idē si cuiq; uita nihil ꝓtendit/qnto pariter utit̄ & quarto: qđ & Paulus Alexādrinus obseruat.Mallius ab oriēte natorū fortunā & parentū uota auspicat̄/a decimo Porphyrius significari filios dicit.parentū fortunā de nullo loco accipit Ptolemæus.Arabes a quarto/ Heliodorus etiā a sexto: Alij ut Abenragel refert a nona etiā petūt domo.Secūdus locus Alexādrino subitas spes indicat/Iuniorihus uero diuitias. Quæ a tertio loco ut Heliodoro placuit portendūtur has Ptolemæus ab ulla nō p̄dixit domo: Cōiugiū ab occidēte pēdere pene omnes consentiūt:Heliodorus etiā a medio cęlo:Ptolemæus utrūq; negligit:peregrinatiōes a tertia & nona domo dijudicāt/ Heliodorus etiam a septima/ quas pariter Ptolemæus contemnit.Parentes a quarta deriuari domo putauit Heliodorus.Maternus a decima/a neutra Ptolemęus.Amicos in undecima statuunt/ in tertia Heliodorus/quibus Ptolemæus non conuenit. Religiones fere omnes a nona deducunt/Mallius a septima qui primus apud Latinos in huiusmodi fabulamentis ueterum astrologorum assecla de duodecim locis diuersissima ab omni quæ nunc refertur opinione suis carminibus pronūciauit.Has etiā domos uarijs planetis locant/ quos putant īmutari/ pro signi seu domus condictione q̄ quisq; planeta peragrauerit.Domus eñ ipsas duodecim & altitudines planetarum non penes imagines / sed penes ista signa constituunt/ quæ superiori capite ad supputandi facilitatē excogitata deduximus;hinc forte Chaldæi qui signis nō utebātur nullas etiam fecerūt domos planetarum:neq;.n.apud eos Leo Solis domiciliū aut Lunæ Cancer/aut Libra & Taurus Veneris aut Sagittarius & Pisces Iouis. Altitudines ipsi syderum obseruant/non ad signa/ sed ad imagines relatas : nihil eñ apud eos in Capricorno Saturnus & in Aquario ius habet/ sed in Libra & Scorpio/nam hæc signa quanq; duo/una tñ(ut diximus apud Chaldæos)imago indicatur: alioquin Ptolemæus & alij si domos referant ad imagines / ratio non quadrabit;nanq; Mars cum stellis imaginem Tauri costituentibus plurimū conuenit/qui tamen in Tauro deijci dicitur. At forte in reliquis cōcordia inter eos atq; conuentio/de finibus nulla est:sed & decanos negligit Ptolemæus: quas aliter Indi/aliter ægyptij partiuntur:arabes monomerias ignorāt/irrident græci/ ægyptij/ in omni prædictione utūtur.De aspectibus/hoc est radiationibus syderū/inter se q̄ absurda/quanq; a ueritate summota profantur / ut cum in efficacem prorsus & nullam radiationem contendant aliquando/quæ in proxima diffundatur corpora/efficacem quæ in remotissima/ quorū rationē & ueteres & Maternus innumeros/friuole nimis & ridicule rettulerūt . Ptolemæus uero in Geometricas figuras/ quasi ab his diuerse in rebus naturalibus possint effluere proprietates;aliam attulit naturalem causam de signis generis eiusdē:masculis scilicet aut fœmineis / quæ mihi nunc irridenda uidetur: quanq; a patruo multipliciter cōfutata/sicut & aliā Aboasaris de luminis plenitudine & iuniorum aliam de musicis consonātijs:Mit-

to friuolas eorum rationes de planetarum ob id quod Solis ſubdūtur radijs com-
buſtione/quos male affectos & inefficaces dicunt / ac ueluti terrena tractant / quæ
pro uario.ſ.materiæ uitio & diſpoſitione/uarie afficiuntur a Sole quaſiqꝫ ſolare lu
men beneficū non ſit:quid ? quod & his non omnino conſentiunt/ ſiquidem quo
magis proximi Soli fuerint planete partiliterqꝫ & in eiſdem penitus minutijs/
eo uolunt efficatiores eos reddi/ ſed & minime Solem nocere prædicant planetæ
in Ariete atqꝫ Leone radijs occupato ſydere/quibus tamē in locis potentiſſimum
Solem decernunt: Verū planetæ alio quaſi hoſpiti iniuriā eum nō afferre. Quan-
doquidem Solis domus Leo ſit: Aries altitudo & hoc quidē commentū plane irri-
dendū quaſi humano more cœleſtia tranctentur/quaſiqꝫ ſol arbitrio quodā/ non
autē naturali neceſſitate lucē & calorē extra ſe fundat. De Luna uero ſilente : hoc
eſt cōiuncta Soli & minime luceſcēte/quā tū combuſtā appellāt alia ratio / qm̄ eo
tp̄e ſpoliatur lumine ex ea parte qua nos reſpicit Soli.ſ.copulata reliquis planetis
luce ꝓpria nitentibus idem nō accidit. De capite uero draconis & cauda quid cū
ueritate/quid cum ſeipſis/& inter ſe pugnāt? neqꝫ enim aliud illa ſunt ꝙ interſecti
ones duorum circulorū/ꝙ mera puncta/ꝙ nexus duarū linearū conceptarū mē-
te & a mathematicis introductarū/ ut ecliptica loca diſcernāt / & nihilominus illis
perinde ab Aſtrologorū turba tributū eſt/ac ſi uirtus eis ulla / qualitasve aut natu-
ralis ineſſet efficatia. Abraā Auenaçra diſſentiēs a turba quæ caput in geminis/in
Sagittario caudam exaltari dixit/negauit libro primo rationum aſtrologicarū bo
num ea aut malum ſignificare / cum duorum dūtaxat circulorū ſint counexiones
Ptolemæus illis in prædicēdo non utitur/ Apud Maternū aſtrologorū uetuſtiorū
ſectatorē nulla capitis caudeqꝫ mentio/ꝙ ſi aliquādo eorū antiq meminerūt aſtro-
logi nō aliter ꝙ de loco quodā & poſitu intellexerūt/ in quo planetæ p̄ſtare aliqd
aut auferre poſſint/ꝓpterea illis uterqꝫ locus infœlix uiſus ꝓpter eclipticā qđ He
liodoro placuit in tractatu de filijs/recentioribus ex aduerſo pronunciantibus/&
plures promittentibus filios/ſi caput in loco filiorū fuerit ea ductis cōiectura/ꝙ in
capite propinquiores nobis planetę efficatiores euadūt. Illud quoqꝫ interſe ſuper
hac re inſigniter diſſentiunt/ tū nexā copulāqꝫ totius quaſi fœlitatis caput ꝓnūciēt
alibi tamē cū bonis bonū/cū malis malū decernūt: Augeriqꝫ ip̄m quicqd inueniat
alibi de eo quaſi de malo loquuntur / ut licet apud Alchabitiū uidere / qui & inter
infortunia planetarū hoc quoqꝫ cōmemorat/ſi cum ſuis capitibus reperiantur qđ
habere cum ſua cauda quēlibet planetā præiudicatū eſt/ quæ apud Arabes Gen-
çauar appellātur: aut etiā ſi cum capite caudaqꝫ draconis quæ Lunæ ꝓpria eſt co-
gnominatio reperta fuerint. Idem in libro de natiuitatibus applicantē capiti Lu-
nam climatericā facit locis.ſ.uitæ principalibus : caput iſtud & caudā adnumerās
Heliodorus qui ſupra cum infortunalibus (ut ſic dicatur) ea ſtellis aſſociat / in tra-
ctatu declimatere: Nihilominus ſoli Lunæ/Horoſcopo/partiqꝫ fortunæ ea cōnu-
merat. Quid facies/terminos/dodecatemoria/ monomeria cōmemorem ? quæ &
nihili conſtāt/ & ſup his auctores diſſentiunt acerrime/& ipſius Ptolemęi teſtimo
nio/nullam habent phyſicam rationē/ſed uanam prorſus oſtentationem. De ſuis
item triplicitatibus quæ nulla ſunt / eorumqꝫ dominis non minor pugna/ nam ut
omittam cætera/ægyptij duos tantū trigonocratores / quos illi dicunt triplicitatū
dominos cōſtituunt: Reliqui tres & hi etiam inter ſe diſſident. Nam in primo qui
dem triangulo/Albumaſar / Alchabitius & Latini Saturnū dominari contendūt/
Ptolemęus Martē/qui ſecundo Saturnū præficit. Arabes uero & Latini fere om-
nes Martem/quem in quarto dominum locat Ptolemęus/alij alia. At quæſo quid
hærent/quid diſſident ſuper fatali hora? quid in hominum genituris inueſtigādis

diiudicandisqꝫ hallucinantur: Quid inaniter discorditerqꝫ blaterãt in auspicandis omnibus rerũ initiis: Sane earũ rerũ/ quæ tpe non momento absoluunt ambiguã esse fatalẽ horã necessariũ est/dequa nihilominus/ut de stato & in cõtrouerso dogmate diuinaculi sniam ferunt: Accipi siquidẽ pro fatali tpe potest id quo opifex rem ipsam facere aggredit/quancũqꝫ demũ causam efficientẽ sortiat: id quoqꝫ cũ res pficitur & consumat. Sed & illud etiam possumus opinari/ut diuersa sint initia partiũ diuersarũ: quæ.s. nõ simul/sed deinceps ordine quodã absoluunt/& hoc qdẽ in uniuersum de rebus oĩbus/tũ affirmari/ tũ defendi potest. De hoĩe uero qꝫ multa qꝫ uaria/nec incõsulto nec inerudite quidẽ afferri principia possunt/ & initia: ut illi dicunt: fatalia/cũ uir fœminæ congredit: cũ semen de mare accrescit in uterũ: cũ uis ipsa seminalis puriorẽ excrementi muliebris partẽ cogit in fœtũ: queadmodũ lac unit condẽsaturqꝫ coagulo: cum in cõceptu partes oẽs hoĩs potestati insunt/cũ menbranulis siue secũdis fœtus obducitur: cũ actu primũ cor secernit: qd' & Aristoteli placuisse/& rationi cõsentaneũ esse uidet/ cũ mẽbri cuiuslibet dispositio fit/ particulare quodqꝫ fatũ sibi coaptat/ cũ aĩa fœtui participat / quo qd cõsultius dici potest: tũc em homo esse incipit/tũc ex materia sua formaqꝫ cõsistit & integram suæ substãtiæ rationẽ est nactus. An magis nõ unũ/sed plura principia pbabunt/ ut q̃ sunt corporis ad seminale initiũ: animi ad animationẽ/q̃ fortune ad ægressionem ex utero referant. Huic tñ parti/qꝫ.s. magis subiecta sensibus esset/ astrologorum vulgus primas cõcessere ut ex hora.s. natiuitatis nascẽtis hoĩs fata depẽdeat/ quæ tñ nec hoĩem inchoat/nec facit/nec absoluit. Sed iã inchoatũ factũ & absolutum dũtaxat ostẽdit: qd' forte Ptolemæus aduertẽs plus cõceptui qꝫ genituræ tribuit/in tertio apotelesmatõ libro: Inquit.n. principiũ hoĩs natura illud esse cũ semẽ utero admittitur/potentia aũt & secundũ accidens cum infans utero egreditur: & quanqꝫ alii Ptolemæi sensum & uerba vertere alio sint conati/nihilominus ex eius uerbis sincere perceptis facillime refellunt: Sed & Haly quoqꝫ in libro de electioĩbus apertissime prodit efficaciã fati decerni ex hora conceptus esse petendã: illud autẽ quis nõ uideat insignius astrologorũ erratum/celebrioreqꝫ insolentiã: dũ in regionibus illis expectari fatũ aliquod admirabile pdicant/quę.s. eo subsint signo apud qd' aliqua/uel coniũctio syderũ/ uel luminariũ defectus cõtingerit/ nec solũ quæ signo penitus eodẽ/sed eiusdẽ saltẽ triplicitatis/ cum nihilominus apud illos ignotissimũ controuersumqꝫ penitus & abscõditũ sit/quæ cui signo uel planetæ regio subiaceat/ non minus quidẽ hoc illos pnosse oporteret/de publicis regionũ euentibus ariolantes/quã ipsam genituræ horã de hoĩs fato fabulãtes. Sed qd illis ignotius: Ptolemæus in primo apotelesmaton/igneã septẽtrionibus triplicitatem præficit/terreã meridiei subdit/aereã imponit oriẽti: occidẽti aqueã præesse contẽdit: qd' Firmicus est secutus. Idem Ptolemæus secũdo eius operis uolumine aliter decernit/igneã em illã ut dicũt triangularitatẽ/ non tam Septẽtrioni qꝫ eis præficit terris quæ sunt inter septemtrionem & occidentẽ sitæ/ atqꝫ ita deinceps omnia inuertit Albumasar in sexti magni introductorii triplicitatem igneam orienti/non autem septemtrioni præesse uoluit/Septemtrioni aqueam / occidẽti aeriam: Idem Paulus Alexandrinus sensit in institutionibus artis apotelesmaticæ/ a se ipso uero primo de magnis coniunctionibus libro dissentit Albumasar / aqueam meridiei ascribit triplicitatem: occidenti uero terream dominari contendit. Henricus machliniensis postremam hanc Aboasaris opinionem sequitur. Contra Alchabitius & Zael israelita & Auenaçra & saphar in isagogicis & Messalla primã probauerunt: Auenrodã utraqꝫ reiecta Ptolemæi sententiã oĩbus anteponit. Veteres qꝫqꝫ sup his inter se dissenserũt ægyptii ab Hipparcho: ab Hipparcho Ptolemæus

Siquidē æhyptij antiquā Babylonē/& arabiā ægypto cōterminā Arieti subiace⸗
re.Ptolemæus uero Galliā/Britāniā/Germaniā Palestinam. Hipparchus & anti⸗
quissimi astrologorū/alijs signi partibus/alias regiōes supposuere/utpote sinistro
Arietis humero Babyloniā/ dextro Thratiā / pectori Armeniā / lateribus Arabiā
Aegypto confinē. Quid autē ficta planetarū & signorū dominia ꝓsequamur / ut
nūc dicamus Iouē præesse terrenis/quia illis præfuit/ Saturnus inanis ꝑcedētibus
quē.s.ex ordine spherarū Iupiter sequit̄/& Taurū hoc anno dn̄ari/ ob id ꝙ ꝑterito
dn̄atus est Aries/q̄si uices magistratuū in syderibus inueniātur. Sed in his etiā mi⸗
rum imodū dissentiunt/cū alius Lunæ/alius Marti/alius Ioui eosdē annos attribu
at/ægyptij quos Maternus sequit̄ cuilibet syderū in uita administrāda æqua parti
tione dant annos.x.& menses nouē.Per sæ ęgyptios aliqua ex parte sequūtur/sed
eo dissentiūt/ꝙ nō cuiq; planetæ æquale tēpus assignāt / sed Soli quidē annos.x.
Veneri.viij. Mercurio.xiij.Lunę.ix.Saturno.xi.Ioui.xij.Marti.vij.Capiti.iij.Cau
dę duos.Ptolemæus ab his dissentiēs ætatū dn̄os instituit / quaternos primos an⸗
nos attribuēs Lunæ.x.sequētes Mercurio: Veneri.viij.Soli.ix.Marti.xv.Ioui.xij.
Saturno reliquos.Aliter Indi:Aliter Arabes:Aliter Chaldei fabulantur: aliter He
mus/aliter Messalla somniat: De ipsius uero anni principio/ unde totius anni fata
portendātur/quid garriūt:qd effutiūt:quod unū t̄n nō posse constitui Ptolemęus
asseuerat hac ipsa ratione in libro apotelesmatō secūdo:ꝙ in circulo nullus cogita
re principiū simpliciter potest/quare in zodiaco coniecturis ipsis quibusdā quat⸗
tuor quasi principia imaginantur/ quæ sint duobus æquinoctialibus / solstitiali⸗
busq; duobus terminata: ægyptij ab æquinoctiali solstitio annū exordiebantur.
Romani ab hiemali/alij ab autūnali:hoc est ab ingressu Solis in Librā.Plutarchus
in problematis approbat Numā pompilium/qui a tropico Hiberno principium
anni fuerat auspicatus:ꝙ si quis paulo sapientior in hac cōtrouersia contenderet/
mundi geniturā inspiciendā/contentiōes ciebit/non sedabit.Neq; enim apud He
bræos a quibus mundi genitura percepta est super hac re quicq̄ certū aut defini⸗
tum inuenitur:sed alij Vere:alij Autūno exortum mundū contendūt / eoq; multi
& perlibenter inclinant. Nam de Phase in primo mense celebranda(quod scriptū
est)dictum uolunt ratione solennitatū celebrandarū.Sed & scriptū quoq; in Exo
do Scenophegia id est festa tabernaculorū in anni exitu celebrari/ ea uero medio
Septēbri celebrabant: alia quoq; afferūtur plura in hāc sn̄iam/ q̄ cū his q̄ Lersien⸗
sis in cōputo/& Beda in libro tēpoꝝ & Iosephus in primo antiquitatum scribunt
omittēda ad pręsens uidētur/qn̄ & Hieronymus cū alias/tum Eçechielē exponēs:
octobrē primū dicit esse mensem:Ianuariū uero quartū.At de fixis stellis q̄ nutā⸗
ter/q̄ uacillabunde baubātur:ut cum innumere sint/nec earum cognitas ullas ha⸗
beant præterq̄ mille & uiginti duas / putant nihilominus artem se posse tenere:
artis scilicet materia penitus ignorata: a quo errore se cum tueri uolunt/tam leuia/
tam fatua spargunt/ ut confutare pudor simul & fastidiū sit alij quas ignorant in⸗
efficaces asseuerant : Bonato impensius insaniente / qui eis omnibus uti Astrolo⸗
gum putet cum signis uidelicet utatur duodecim / quasi signa graduum latitudi⸗
nem non habeant / extra quam stelle utrimq; innumerabiles . quod si fatū de mi⸗
xta syderum omnium afflatione conficitur:quomodo id sciet qui maximus ipso⸗
rum syderum numerus ignorabit:ꝙ si philosophiam theologiamq; prætendant/
quæ a suis penitus professoribus non possideantur / nulla prorsus in similitudine
consecutio:quandoquidē ad philosophū constituendum/necessaria nō est totius
naturæ cognitio/omnium autem stellarū astrologo cognitio necessaria/ si ab uni⸗
uerso stellarum cętu/terrena patiuntur/& afficiuntur uarie & ꝑmutantur.Sed nec

theologo ſicuti non poſſibilis ita nec numeris omnibus neceſſaria ſuę profeſſionis cognitio eſt:ut credere ſcilicet ut ſcire/ut ſuadere plurima poſſit:quid:quod & ſuper ipſis ſtellis varia pugnantiaq́ dogmata tradiderunt:& eas quãdoq́ planetis efficatiores:quãdoq́ minus potentes aſſeuerant. Alij ordinariã fœlicitatẽ a bono planetarum ſtatu fluere contendunt. A fixis vero ſtellis fœlicitates:ut Ptolemęus inquit omni opinione maiores: cui Proclus in Timeum Platonis aduerſatur. Mitto cõtrouerſias multis in alijs aſtrologorum dogmatis. Mitto q̃ in harmonia cœleſti dignoſci nõ poteſt/quid cuiq́ ſtellę proprium/niſi ſingulę per ſe motę fuerint:quod fieri minime poteſt cũ mixta (ut ita dixerim) defluuia experiamur/quẽadmodum in compoſito pharmaco euenit/cũ perſpicere non datur quid quodq́ ſimplex in cõpoſitione pariat/niſi extra compoſitionẽ eius vires cognouerimus: tametſi hoc pharmaco poſſit accidere/quod cœlo nullo pacto cõuenit:ut tempus perfectionẽ adiungat. Eſt enim concors harmonia/& ut(ita dixerim)forma totius quę ad ſingulos effectus vniuerſa concurrit/quod Aſtrologię defenſores nõ percepere. Sed iã nimis multa quãdo hac in re ſatis putamus factũ Aſtrologiã ipſam mõſtraſſe cũ diuinis tũ hũanis/& auctoritatibus & ratiõibus cõfutatã deteſtatãq́ tũ a mathematicis ipſis deiectã/& ab ipſiſmet ꝓfeſſionis auctoribus incõſtantẽ fallacẽq́ iudicatã/nec nõ reſpõſiões ad libros patrui/defenſiõeſq́ aſtrologię minus ualidas & nullius fuiſſe momẽti bonis iudicijs oſtẽdiſſe. Nã & quinti huius libri magnitudo/nos monet ut ad alia q̃ reſtãt exordiẽda cõplẽdaq́ tranſmeamus.

¶LIBER SEXTVS.

¶IO. FRANCISCI PICI: LIBER SEXTVS DE PRAENOTIONE SVPERSTITIOSA ADVERSVS GEOMANTIAM/ CHIROMANTIAM ET RELIQVAS SPECIES: QVAE DE OCCVLTO DAEMONIS FOEDERE PRODEVNT.

¶Quid hoc ipſo libro agendum Caput Primum

Eſtat ut Aſtrologia iam proſtrata reliquas ſupſtitõis ſpecies quę de occulto dæmonũ fędere ꝓdeũt/hoc libro cõfutemus: ſicuti ſupra facturos nos ꝓmiſimus quĩto quĩti voluminis capite. Sed utinã minori ĩpendio facere id poſſemus/adiuti.ſ.opibus patrui ut ægeſtati nr̃æ & uerborũ & rerũ ſuppeteret alimonia: Vtinã q̃ aduerſus iſtiuſmodi ſupſtitiões gerebat in aĩo/tuliſſet in chartas: vnde nobis & eximia illa rerũ maieſtas/& affluẽtiſſimus ṽborũ delectus & claritas ſuppetiarũ poſſet occurere.ij.li. diſputationũ ſuarũ/ qbus aſtrologia deiecta ẽ/huiuſce rei ãpliſſimã dederat ſpem quã illico nobis mors eius pręmatura diripuit. Scripſerat em̃ proficiſci & alias ab aſtrologia ſupſtitiões ipſas/q̃ cõfutãdę ſunt nobis/Geomãtiã/Chiromãtiã Magiã cęteras:q̃s inquit ille fatuitates ꝑticulatim ꝓſeq̃mur:cũ poſt euerſam dominã & reginã reliquã ſupſtitionũ turbã in curſu ꝑteremus. Sed hoc laboris exaclandũ nobis reſtat/qm̃ ille nec præſtare potuit/nec exordiri:ſed utinã viribus quę ſatis eſſe poſſint hoc ſubierimus/& humeris quãq́ nõ herculeis illis q ferre tãtũ ualeãt nec recuſent:quãq́ aũt hę ĩnumere fere habeanĩ inſigniores & anteſignane nobis de ſumendę ſunt/quibus ꝓſtratis & reliquæ corruant. Chiromantiã igitur inprimis mox Geomantiã aggrediemur expungere/ dein Augurium Auſpitium refellere ac ſternutamentorum & fulgurum præſcita reſcindere. Poſtremo vana omina &

inanes sortes/& superstitiosa somnia/cũ irridere/ tum confutare.

¶Aduersus Chiromantiã/& quãpiã phisionomicæ ꝓfessionis partẽ. Caput.ij.

Vi manus inspiciũt ut diuinẽt/unde a græcis Chiromantes dicti/ septẽ
q in uolis mõtes effinxere/qui septẽ planetis ascribũtur:sed a uarijs uarie
ut in ꝓgressu mõstrabitur/quos tñ obseruaui.Primores fere in hoc qđ
mox narraturi sumus cõueniunt/ dein diuersę illę opiniones recense-
bũtur/& cõfutationẽ inde aggrediemus:illi igitur/æditiorẽ locũ illũ/ q̃ sub pollice
quasi digiti eius basis & fundamenta uisitur/ montẽ ueneris nominarũt: qui uero
sub indice conspicuus tumulus/ Iouis noĩe dignati sunt:Solis locũ statuũt sub me
dio digito/qui apud alios medicus/aut famosus(neq; eñ apud græcos & latinos
de huius & sequẽtis digiti nomine satis constat)collocatur uero collis seu tubercu
lum montẽve malueris appellare/ qui annulari(quẽ alij dicũt medicũ)substat Sa-
turno coaptãt/eum autẽ cui minimus auricularisve adstat digitus mercurialẽ ap-
pellãt:media in uola Martis montẽ delineãt/ post quẽ in tumore.s. illo colli Vene-
ris aduerso Lunę constituũt.Quattuor insup principaliũ linearũ q̃bus pene om̃is
uola distinguitur aliãq; inter pollicẽ & indicẽ exoritur/ & Veneris montẽ ample-
ctens/eundẽq; circuiẽs ad conũ manus ꝓtenditur uitalẽ uocant oẽs Chiromantiæ
auctores & cordis etiã noĩe pleriq; nuncupãt:ea significari uitæ spaciũ contendũt
indeq; & corporis tẽperaturã/& sanitatẽ infirmitatesq; multi deduxerũt.Quę ue
ro inter Mercurij & Lunæ montẽ sũmit initiũ/& ad eũ qui dicit̃ Iouialis extẽditur:
mẽsalẽ appellãt.Spaciũq; illud qđ inter hãc & naturalẽ iacet mẽsa manus uocitari
solet.Eandẽ & thoracẽ & uesicę & renũ lineã dixerũt alij pestiferã martialẽ alij no
minarũt:Illã uero que a sũmo lineæ uitalis digrediẽs ad montẽ Lunę descendit/eã
mediã & naturalẽ: aliqui uero cerebri lineã uocitarunt eiusdẽq; inspectu naturæ
uires dignosci posse autumarũt. Est & linea alia cuius in imo manus initiũ est fi-
nis ad mercurialis montis uergit cõfinia:hanc q; ex cono/ basive manus deducat̃/
basilarẽ appellauere.Sunt & nõnullæ præter has q̃bus manus afficitur lineæ: qua
rum q̃ brachiũ seperat a manu restrictã dicunt/ quæ ab indice ad mensalẽ ducitur
capitis & cerebri noĩe ab aliquibus donata est:triãguli quoq; fiũt quãdoq; ex ha-
rum intersectiõe linearũ.Sed & alias quoq; nomẽclaturas iuxta diuersoꝝ aucto-
rũ uolũtates huiuscemodi lineę sortitę sunt:nanq; & primã(q̃ uitę dicitur)& Satur
niam & dextrã trianguli uocatã inuenio. Secundã naturalẽ appellatã sinistrę triã-
guli appellatione donatã legimus:q̃ basilaris dicitur: Stomachi & epatis dictã re-
perimus/ ac tabularẽ etiã appellatã:ijs pene uniuersa pendet Chiromãtia/ hinc di
uinandi p manus vana illa cõmenta deducta sunt:hinc ex planetarũ natura (q̃.s.a
circulatoribus qua sunt auctoritate sculpta est in ipsis manus regionibus:q̃s mon
tes quasi naturales quosdã tumulos uocauerũt) de rebus pene oĩbus pronunciãt:
Sed nec rata hæc apud oẽs sunt: antiquiora pene placita sup ijs quæ diximus cõ-
ueniunt:recẽtiora discordãt:legi tuberculũ pollicis Marti dedicatum/ a neoterico
huius uanitatis studioso/cui recẽtior alter multis rationibus cõtradixit: & de hoc
tuberculo quasi de regno Lydię digladiant̃.Motus ille q; fortior ĩpugnat alius li-
tem recẽsere/nec ratio/ nec tẽpus/nec ꝓpositi opis cura postulat:tantũ dixerimus/
& illũ nõ recte tribuisse Marti/q; digitis reliquis fortior haberet̃:nec hunc recte ꝓ-
basse debiliorẽ:nã quæ sympathia fortitudinis?quandoquidẽ si diuinatricis astro
logiæ placita uera essent:non tamẽ ea fortitudine Mars donatur ab eis/ut reliquis
præstet & cætera sydera uerset ad libitum:Soli potius qui dux astrorũ appellatur
id conueniret prærogatiue:Sed & fortior habet̃ pollex/tum Aristotelis auctorita

te/ tum ratione/ quandoquidem fluit ab interiore esse ualidiori: Digiti autem reliqui/ex neruis qui inter utrũq; os agglutinantur originẽ ducunt & adstipulatur experientia/qua vnusquisq; nisi mancus sit pollet. Sed hæc mittamus/considerantes quæ nam sit artis constantia/ ut partes uolæ ex quibus diuinaculi satagũt/ pro arbitrio & friuolis quibusq; coniecturis planetis subdantur. Sic & mediũ digitũ apud alios non soli/sed Saturno tributum legi/ & annularem nõ Saturno/sed Soli destinatum:Sic & caueam quã uel omnes uel pleriq; Marti dederunt Mercurio tribuunt/& minimus digitus Mercurio assignatus/ab alijs Veneri concedunt: resistũt alij/nulla tamen ex parte rationes afferuntur/ sed friuola quæpiam / & adeo uana/ut confutare sit pudor/quare in cõmune aduersus prisca illa placita disputabimus:& primum ex eis sciscitari libet qua nam ratione ducti / montes hosce planetis distribuerunt:Sane nullam est afferre:Somniant autem diuinis quasi litteris inscriptam manum/Iuliano auctore/atq; in Helenum etiam Priami filiũ / quo suã uetustate aliqua superstitionem confirment huiuscemodi cõmenta referunt:eo risui patentiora/ q nihil aliud eas esse proferunt/q̃ figure uel signa planetarum. hæc certe uana sunt/& ut sint aliquid/ dogma non consonat:Illud autem inter alia querendum/quod nam iudicium partitionis: quæ distributionis ratio? cur montem ipsum cui pollex præeminet:Veneri magis q̃ Ioui?cur eum qui annularem fulcit digitum/Saturno magis quã Mercurio tribuerunt?atq; ita de reliquis: quocunq; illi modo distribuant:Equidem si diuersæ planetis naturæ/ diuersæq; & pugnantes etiam proprietates insunt/ ut pertinacissime contendunt astrologi: non potest omnino eorum dogma consistere: quandoquidem nec naturę diuersitas/ nec varie pugnantesq; proprietates / mõtibus illis inesse possunt: uniformis enim uolæ natura/nec uaria ullatenus aut diuersa potest depræhendi/seu pellis substantiã cõsideres/seu colorẽ intuearis/siue operationes contemplari malueris. cæterũ discordant omnino loca positusq; planetarum/a uolæ locis & mõtibus/quos illis subiectos esse uoluerunt/qui artem hanc/seu uanitatem uerius prodiderunt. Saturnus enim qui superiorem inter planetas locũ sortitus ẽ/ quartũ in uola possidet locum si a pollice: Secundum uero si a minimo sumatur initium. Venus uero cur primũ in manu locum occupat/si a pollice principium/ cur postremum/si aut a Lunę/aut Mercurij mõte fiat exordium/cum ea quartam inter cœlestes planetas/sedem obtinuerit:Si a Luna fiat ascẽsus/tertiam/si a Saturno descendatur. Q̃ temere igitur q̃ mendaciter fabulantur eas iungentes & proprietates & sedes/ quas opificio naturæ disseperatas esse/ac prorsus disiunctissimas/negare nõ queũt. Iam uero quis non aduertat/quo pacto Chiromantia suo uno dogmate/ cætera demoliatur/& ꝓprio quasi gladio se perimat. Receptũ enim & ratum apud aliquos eius auctores/ mutari quandoq; lineas/& eas aduentare/ subinde & discedere variariq;:ꝓpterea prædictiones oportere/adeo ut quæ interniciem uesperi sua præsentia minarent/ mane sublatæ ex absentia salutem promittant:contraq; cõmoda præsentes pollicerentur: difficultates & ærumnas ob discessum enuncient. Igitur si huius imperitiæ periti atq; consulti dicunt quottidie suboriri lineas / quotidie aboleri: quæ artis demum potest esse soliditas/si eius uidelicet principia nõ magis permanent/ q̃ fabulosi adonidos horti q̃ uita animãtis ephemeri. Huc accedat & alia uanitas prorsus irridenda quæ ex lineæ colore/ ea omnia quæ ipsius lineę situs portendebat euentat / disterminat atq; dijudicat/cito ne an sero expectanda / si rubra/ si pallida fuerit/aut ardẽter sperandũ/aut patienter expectandum/monent q optatur quasi qui ex corporis temperatura prodit rubor urgere calcem eis maxime euẽtis possit/qui extrinsecus adueniunt:quasi corporis uitium pallere uolam non possit ob-

ducere/non rubriciem adducere queat/aut peregrinū alium colorem inferre / iam in iudicanda uita quæ constantia dogmatum? Alij uoluerunt a linea uitali/quæ & cordis etiam dicitur: uitæ significationem summi : Alij ab Epatis linea petendam pronunciāt: alij a linea capitis deriuari uoluerūt: sunt qui grossitiē(ut aiunt)uitalis lineæ inspitiendā moneant/eamq; solum ad prognostica uitæ spectare contendūt Sunt qui colorem eiusdem & longitudinē pensandam edoceant: sunt qui illas omnes examinandas præcipiāt: nec apud quempiā probabilē rationē/ aut uerisimilē uel imam reperias/non solū hac in re pro exemplo adducta in mediū/sed in cūctis eadem fere conditio: controuersias autē unde quaq; tam uarias & crebras / ut nō tot forte fuerint/quod greco prouerbio dicitur: de Mysiæ finibus & phrygiæ: sed nec se ipsos quandoq; de proprijs queūt laqueis extricare/dicetur forte non ratione/sed experimētis artem confectam: Resistam ego & experimenta in contrarium non pautiora deducā: Sed & quæ potest ex contradictorijs & pugnantibus principijs uera experimenta duci/& cur illi si rationibus carēt ratione tamē uanitatem suam roborari contendunt: Almadal arabs (qui ut magiæ & superstitiōibus omnibus/ita huic maximopere fauit) percunctatione dignū existimat/cur lineę quas referri oportere cēset in spiritus uitales/quibus sanguine intermedio caro cutisq; gignuntur & humore interueniente uitali / naturaliq; calore lineales tractus educuntur: cur inq; si eiusmodi causæ & certæ sunt & uniformes/lineæ tamen utpote earum effectus causarum/uariæ & difformes uarijs in hoībus habeantur ? cur oīs homines sanguinē uitalēq; humorem & calorē & spiritus possident/nec omnes tm̄ easdem similesve lineas/sed diuersas & dissimiles obtineant plurimi/planetis id acceptum refert/qui non æque omnes in hoīs formatione concurrunt/quare ascensum descensumq;/ propinquitatē item & remotionē planetarum in causa esse arbitratur/ad hæc diuersitatē uitalium spirituum adstipulari/ quandoquidē sanguinea temperatura/seu habitudo plus habet spirituū q̄ melancholica: sed ut sint hęc non inania/quæ alioqui non difficile refutarentur : nihil tamen uere solutionis affertur propositæ difficultati: cum ex ijsdem causis intentio tantum & remissio coloris/longeq; & curtæ lineæ producerentur: At cum aliæ aliqua in manu uideātur/ quæ non conspiciuntur in alia : cum alia item uni ad montem quempiam Saturni(uerbi causa)decurrat: alteri Iouis tumulum uersus extendatur/ acceptæ referri nequeunt huiuscemodi uarietates/multitudini spirituum & elongationi præsentiæq; planetarum/Nam propinquitas luminis intentionē dūtaxat nō autem differentiam idemq; spirituum multitudo facit: ex hac difficultate aliam soluere ille aggressus/uoto frustratus est: diuersitatem enim fortunæ quomodo posset pendere de lineis anxie perquisiuit/ ad planetarum impressionē confugit / quæ reciperetur in homine/& suo postmodū tempore operaretur: & quasi pęniteret incepti in mētem/non in corporeos spiritus mercatoris lucrum reiecit: mox illud idē expunxit Aristotelis auctoritate/plus ibi casus & fortunæ asseuerātis/ubi rationis esset minus: demum ad stabilitatem industriāq; & arbitrium hominis contulit / a quo & lucra & inuentiones thesauri deriuarētur: quod minime improbaremus / nisi hoc iterum ad planetas rettulisset/cum hominis uolūtas libera sit/quam firmare & mutare industriam & operationes suas posse manifestum / adeo ut disputatione non sit opus quare non frustra solum de lineis hominū studia fortunasq; deducūt. Sed tanta etiam cum ignorantia ut præter multa/quæ confutare pudet: id etiam quod profitentur nesciant. Scribit hic auctor Chiromantiā dictam a manu & firmitate/ quasi sciētia sit firma eiusq; certa p̄sagia. Nec semel hoc delirauit ut librarijs error posset adscribi: id enim sæpe repetijt/ & ubicunq; mantiam reperit firmitatem in-

terprætatur:Sic & aliæ de quibus tractat Pyromantia/Geomantia/ Hydromãtia/ Aeromantia/a firmitate denominant/ adeo ut uolumen ipſum quod magiæ ſub- ſtruxit/& ad futura prædicenda ſpectat/ de firmitate ſex ſcientiarũ iſcripſerit. Alij hoc tantum fundamẽto nituntur/ ut manus inſpectione diuinari poſſit/cum inter humani corporis membra pateat id magis & hac ipſa ratione manũ ipſam uires totius p ræſentare corporis poſſe.Alij nullo prorſus argumẽto ducti/ cenſent deũ homini conceſſiſſe/ut ſignis exterioribus depræhendere poſſit/ quæ proſint/ ob- ſintve.Quamobrẽ Chyromantiã ipſam hinc initium ſumpſiſſe quo quid incõſul tius dici poteſt.At inquient fortaſſe. cur Ariſtoteles inter philoſophos naturales ſummus auctor/Si hæc non ars/ſed ſuperſtitio/eius tamẽ meminit:ſicuti & phyſio nomiæ adſtipulatur/& dicato opuſculo/& in ꝓblematis : & in ope de natura ani- lium:tum illud inter alia docet/longinquitatẽ vitæ ex lineis uolæ portendi. Atqui ſi Ariſtotelis ꝑpendantur ſenſa tam ea Chiromantiæ uanitati fauere iudicabit/ ꝙ quæ omnino nihil de phyſionomia poſtea dicemus.Nunc quid ille Chiromanti- bus fauerit uideamus/nunꝙ ille ſuperſtitionis huiuſce patrociniũ ſummit. De ar ticulis eñ animaliũ loquens ex eis ſi magna ſint uitæ magnitudinẽ conſentanea ratione ſignificari docuit/illudꝙ occurrit exemplũ/cum ex inciſione manus per li neas eius mẽbri partes dirimantur/fieri ut eius.ſ. uita extẽdi facile poſſe credatur cui magnos & extentos ineſſe artus cõſpicimus pari pacto in ope de aialibus lon ginquitatẽ uitæ ex multitudine ſanguinis pronunciauit:ſed ad naturalẽ hæc ut di ximus nõ ſuperſtitioſam prẹnotionẽ ꝑtinet: ſicuti & dogma de mẽbrorũ magni- tudine cuius declarãdi gratia uolæ per lyneas partitiõis meminit/ ita eñ apud eũ mos ut q̃ in propatulo eſſent pro exẽplo ſũmeret quo magis nota fierẽt quẹ pręſ- ſe & conſtricte ꝓtulerat:quid autẽ magis expoſitũ magis in ora omniũ/ꝙ manus ꝙ eius articuli ſuis quiꝙ lineis abiũcti.Adde ꝙ frequẽter ea pro manifeſtatiõe ꝓ- ponit/quæ nõ illius ſed aliorũ dogmata ſunt/vulgo alioquin nota atꝙ protrita.A natura igitur & ratione nõ abhorrere putauit/ut ſi multæ in manu inciſure/nec ꝑ- petuæ fuerint breuitas uitæ/de longinquo iudicetur/cõtraꝙ diuturnitas/ſi paucẹ atꝙ perpetue.Dixi de longinquo/quoniã ex eis corporis habitus ſeu tẽperaturã dicere mauis conijcitur/ex quo uel diuturnitas uitæ/uel breuitas prodit:ut autem hæc Ariſtotelis mens fuerit/alia indicãt uitæ præſcita ab eo litterarũ monumẽtis tradita inter quæ rari dentes/plũbeus color/præmaturẹ mortis ponuntur indicia: quis non uideat iſthẹc nullo pacto uanis metoſcopis adſtipulari/nã cui rari dẽtes obtigerunt/is minus cibum terit ꝙ concoctioni ſit ſatis/ inde cruditas/ inde mors/ ut alia omittã & cauſam præcipuæ/nam effectũ attigi/cauſam inꝙ/nõ rara corpo- ris humani textura & minus cõpacta elementorũ coitio in cauſa ſunt/ ut rari den- tes euadãt/qui ex materia ſeminali & cerebro trahere originem dicuntur contra- rio id exemplo confirmatur ab eodẽ auctore poſito:cui enim multitudo dentium eſt ei uitæ diuturnitas,ꝓmittitur/nõ aũt ex oraculo ſed ratione quæ a nobis expli- catur.Signũ enim potentis habitudinis habetur & cauſa eſt ut alimenta dentium ſpiſſitudine & multitudine cõtrita/facilius a uitali calore digerantur concoquan- turꝙ/& in eius qui nutritur ſubſtantiã facilis tranſeant ſine cruditate ſegete & alũ na morborum/ſed non reſpondent ſemper/ nam paucorum dentiũ longeui quan doꝗ & multorũ imbecilli & uitẹ breuis de plumbeo colore tam notum omnibus qd indicet ut ſuperfluũ ſit uerba facere qñ & quiuis emedio Sarcophagũ nunciet ei cuius in facie plumbeã palliditatẽ inuſtam uiderit/utpote qui humorũ diſtẽpe- rie laboret/hirriant ergo & baubẽtur diuinaculi & ſuperſtitioſorũ doctoꝝ cater- uas citent non pro eis Ariſtoteles non ullus ſane mentis eſt/ſed ementiti librorum

tituli & uanitatis studiosi/nulla ratio/nulla recte phylosophantiũ legittima auctoritas/quanquam rationi posthabetur auctoritas quæ ideo probatur ratione fulcitur: Diuina eloquia semper excipio/quæ humanæ cuicunque rationi præualẽt & hæc diuinaculis refragantur. Sed iam si placet Chiromantũ particularia aliqua dogmata examinemus Saturnios hoĩes medio in digito plures habere lineas contendũt. Iouios uero in indice: Martios uitę lineã & quã naturalẽ appellant optime habere dispositas/Solares subtilibus in radice digiti lineis insigniri contendunt: Venerijs triplicẽ lineã a pollice ad indicẽ duci affirmãt: Mercurio subdititios minimi digiti lineas nõ aptas/sed obscuras gerere: Lunares montẽ suũ si transuersis lineis ad instar pene figure qua octonarius vulgo numerus exprimit inscriptũ habeãt prima ætate ægenos: Secũda per quã diuites futuros/has delegimus opiniones/tanquam probatiores apud huius uanitatis studiosos: quanquam non desunt qui quotidie cudãt inania huic nugacitati fulcimenta: & paulo ante publicatus est liber uanissimus qui tutelam præ se tulit uiri cuiusdã boni inter peripateticos nominis/& mihi amicitia cogniti: Sed nõ accedo eũ tam multis a ueritate & grauitate philosophica alienis rebus adstipulatũ: alter nõ multo antea vulgatus est ab hoĩe penitus illiterato oppidi mei inquilino/ qui pene semper Sutoriã exercuit/mox Galeoto patri dũ Venetorum ductaret equites/stetit ille in castris ad cellaria / & demũ ob fidẽ & diligentiã uictũ suscepit nihil ille penitus litterarũ nouit/deperiẽs hanc uanitatẽ & multa prędicens cui cum aduersarer & arguerem uanitatem /ac de imperitia monerem/ discessit & in aliena ditione librũ edidit. Sed redeamus ad eas uanitates confutandas quæ a multis discreuimus tanquam insigniores: sane præter id quod falsum est/ alios esse Iouios/alios Saturnios hoĩes: hoc ipsum quod prodiderũt quid rationis in se cõtineat/ nec uideo/ nec sit puto qui uideat: Sicut cur ille Saturnius magis quam Iouius/ quam Martius/quam Venerius sit: cui signa plura digitũ medium delineãt/ quod si ulla inueniretur/huiusce rei causa/quæ nam reperiri daretur/ut Saturnij amici homines & cõsulti sint/graues audacesque: qui Ioui subdunt/pulchri/sapiẽtes/religionibus obnoxij: qui Marti/audaces/impigri/ad bella prompti/feroces/impij/atque ita de reliquis quas planetis inscribunt proprietatibus. dicent fortasse paulo eruditiores ab eadẽ causa.i.planetis & ea manuũ signa & effectus qui de illis portendũtur pariter educi. At supra quinto libro monstratũ mores a cœlo & fortuita non pendere: tum si concederetur/ut inde quemadmodũ astrologi uolunt deducerentur: quid postea connexionis habere putant: ut Saturni/Iouis/Martisque/natura huiuscemodi lineamenta designet in manibus: quod si depræhensum id experientia contendent ipsa prorsus refragabitur experientia cum plurimos inuenias iuxta dogmata astrologorum Martios homines/qui nullius prorsus Martis dominij signũ in uola gestẽt contraque Martios/Iouiosque plerosque cõstitues lineis inspectis: quos themate geniture prospecto Lunares/Solaresve/& Saturni mancipia pronunciabis: Idem pene in reliquis oĩbus dogmatis ferri iudiciũ potest. Adde discordias fere auctorũ in ipsis principijs innumeras: adde astus & uersipelles dolos: huc affer pronũciantis diuersa delyria. Alij non singulis diebus / nõ omni tẽpore/sed statutis & tẽporibus & diebus iudicãt/nec nisi Vere aut Estate/& die Solis & Iouis uirilẽ dextrã aspiciunt: Sinistrã uero muliebrẽ Hyeme & Autũno ac Veneris die: Alij pueros dũtaxat & puellas perspiciendos affirmãt quod frigore & laboribus abolita signa nõ sint/qualia in adultis eorũque dextrã dũtaxat examinandã præcipiunt. Si quinque lineæ ad basim ueneri tumuli comprænhensæ glomerataeque non fuerint/ sin minus/ ut sinistra percenseatur statuerũt: alij singulis diebus: modo sol orbem illustret: & lotæ manus fuerint & os ieiunũ indiscriminatim iudicãt: quę uel omnia uel pluri-

ma nulla ratione fulta sunt/multa uero discordia seiuncta: atq; diuulsa quę ideo p̄censenda nō duximus: quoniā Aristotelicū illud metuimus quo cauetur nimia in confutandis manibus scrupulositas/ tū q fundamenta uanitatis excindētes/ quod supra structū est consequio destruimus: ita a multis tum hac in re/ tū aliis superstitionibus refutandis tēperabimus quę de particularibus pendēt/uel regulis vel experimentis/nec solum ignobiliū oīno auctorū/sed & aponēsis/ Michaelis Scoti/ & aliorū contenti vulsisse radices/& si quid naturalis in se contineant rationis indicauisse: Hinc exorsi ab ipsa Chiromancia/quā post astrologicā uanitatē primā sumpsimus confutandam huius nō nulla naturalem præseferūt noticiā/ sed exiguam prorsus indeq; nocentius periculū imminet q hoc quasi prætextu innumere superstitiones admittuntur. Itaq; si lineæ longiori tractu suas particulas pmeauerint: si decentem colorem prę se tulerint: Si interrupta perseuerauerint: Si uiuida fuerint sanitatis haberi signa poterūt ac tēperature cōcordis: quanq; id impendio minori de facie constet: quā p̄ cæteris physionomi speculandā pręcipiūt: de quorū arte nōnulla hoc loco monuisse cōueniet. Aristoteles eo in libro q̄ physionomia inscribitur(si titulus nō mētitur auctorē)multa docuit/quę naturā sapere uident/ quāq; a supstitiosis hoībus alio torqueantur: In libris quoq; de natura animaliū nōnulla posuit eodē pene spectātia/quo & quorundā physionomorū ducūt p̄cepta: ac in pbleu. nō oīno uacuus a naturalibus quibusdā præscitis fuit: quapropter q̄ citra uanitatē obseruari quoquomodo possent/generatim insinuandū/ q̄ penitus itē eliminanda explodendaq; subsignandū: nō supstitiose recipi existimatur q ex affectionibus animæ corpora patiant: q affectiones itē corporū in animas quodāmodo deriuentur/inditio sunt amores/timoresq; anime/qbus corpus afficit/& ex aduerso quoq; illius ægritudo molestiis aīas affligit: hinc tristities & hilaritas facile dep̄henduntur: Ex motu quoq; figura colore & nōnullis aliis qualitatibus ducuntur similitudines quin & mēbrorū quantitas inditio esse potest cōiectoribus quæ nā corporis cōdictio illius sit: quæpiā itē cōiici/uel eminus queūt/ liquido tamē & extra dubitationē iudiciū haberi nō potest: ut etiā euāgelicū illud hac in re uerū sit/ quo uetamur secundū faciē iudicare: Iam & aristotele auctore/ nec de sciētiis / aut artibus/physionomō disquirere potest: ne dum ferre sniam: quāto magis de moribus/de futuris euentibus/ad utrāuis contradictiōis partē spectantibus pcunctari nequit atq; decernere physionomorū quorundā supstitiosa garrulitas: quæ & medicis sua prognostica p̄ripere & suas pphetis p̄dictiones surripere satagit. Contēdent fortasse de moribus nō nihil se dicere posse tū q ex corporis tēperatura complexioneve/q̄ illis alioquin sit explorata & cognita mores ducantur: tū q mores/ Aristoteles e physionomia deriuet. At rogo quid consequētie putatis/ ut si tēperaturam cuiuspiā nostis: mores quoq; illius qui nā sint & quales pnoscatis? quinto em̄ huius opis libro eis Pici patrui argumētis quorū ui repellunt: quicūq; mores hoīm de cœlo deducunt/nostra quæpiā adnexuimus/ ut quæ ille. s. protulerat roborarentur eorūq; pariter retudimus peruicatiā/qui de tēperatura corpis hoium traheret mores & instituta: docentes nō posse quēquā de illius moribus diuinari: cuius etiā tēperaturā perspectā habuerit: diffusius ibi materiā hāc ptractauimus/ q̄ breui hoc loco similitudinis cuiuspiā argumēto colligimus. Nempe non secus aberrāt qui de corporis cōplexione ad amores rationaretur / q̄ qui a corpore ad animal/ab aīali ad hoīem recte se argumentari putaret: piaculū hoc in arte dialetica ponit maximū: si in affirmationibus a superiori(ut aiunt)ad inferius affirmādo descendūt. uerbi causa: hoc est corpus: ergo hoc est aīal: hoc est animal: igit homo Cōmunius quidē & magis ambiēs/corpus q̄ aīal / animal q̄ homo: Ex quibus. s.

generibus particularis aliqua & determinata species ratiocinando affirmari non potest aut colligi: ita ex tẽperatura/uerbi gratia: Sanguinea cuius in radice mores sunt hilares atq; iocundi: qui prorsus indifferentes sunt ad piã prophanãq; iucunditatẽ, ꝑmendã nequeũt/aut uitia aut uirtutes ꝑnunciari. Sic & Aristoteles & Trogus & posteriores nõnulli intelligẽdi essent si recte eos putamus sensisse: ut cũ mores uidelicet prenosci posse docẽt/nõ mores ipsos ꝓprie/nõ uitia/nõ uirtutes intelligamus/sed ipsam habitus corporis & tẽperature speciẽ ex qua mores in alterutram partẽ uel. s. uirtute redimiti/uel ab ea penitus abhorrẽtes ꝓdire queant: nam præter liberũ hoĩs arbitriũ quod uirtutũ uitiorũq; oĩum dux & imperator haberi debet uniuerse etiã num tẽperaturæ corporeæ natura ea est/ut nec uitia per se/nec uirtutes promat: quandoquidẽ tã ea quę sanguinea dicitur ꝙ aliæ qbus de utraq; bili & phlegmate cognomẽ ẽ/æquę se habẽt ad uirtutes & uitia: nã & ira bene maleq; uti hoĩes possunt: uidete quantũ abest ut impie possitis de virtutibus & uitijs & religione quoq; decernere: neq; ẽm isthæc uanitas/ de corpore/de externis ariolari cõtẽta. Mores honestos & improbos & religionẽ quoq; aggressa est. Scriptũ enim ab aliquibus legi hoĩes per solares dicũtur/tali & tali facie insigniri honestariq; uerũ Idololatras esse & hypocritas: Sed o mirã uane superstitiõis incõstantiã: legi pariter apud eosdẽ solares hoĩes religiosos esse & optimorũ morũ multa eiusmodi uel uanissima/ uel alterne cõtrouersa atq; pugnantia / uel impia inuenire nõ est difficile: Recensere aũt superfluũ sat erit eruisse fundamẽta & bases contriuisse quas ut solidius permanerent naturalibus ueluti furcillis adminiculati sunt; & de corporis cõplexione multa funditarũt incassum/uobis. n. ęgregij coniectores / ut cõcedã tẽperaturã ipsam/de colore/de figura ꝙ totius cognoscatis/de citrino (ꝟbi causa) colore: bilẽ/ de albo: phlegma sanguineve pronũcietis/ falli plurimũ i colore posse quẽpiã prognosticis utentẽ. ꝑcellẽs medicus Auicenna docuit scribẽs partẽ humoris quãdoq; cutẽ ipsam & extrema petiuisse: partẽ aũt quæ sit alterius generis subsedisse intus: quare nõ difficulter errorẽ cõmitti/si a cutis colore cõplexio iudicetur. Idem & Aristoteles sensisse/ & hac particulariter in causa putemus cũ decreuit fatuũ esse & turpe physionomo uni signorũ credere/& iterum plurimo usu pollere illũ oportere: qui de singulis dissereret. Sed. n. multa illo in libro sunt Aristoteli inscripto a uero abhorrentia: ut ꝙ in uno quoq; genere fœmina subtiliora maribus crura possideat: ꝙ bestiæ masculæ/fortiores fœminis auctoritate pastorꝝ & uenatorũ decernit. Nos aucupũ experiẽtia & nostra quoq; affirmamus uncunguia mascula pleraq; minora & imbecilliora fœminis esse. & crura illis subtiliora esse. At qui signa huiuscemodi ab animalibus ducta nõ satis mihi faciũt/ ac ut ipsius physionomię exemplis utamur molles pilos timidũ/ duros autẽ forte subindicare uolunt: hinc ceruũ/ ouem/leporẽ/ timidissima animalia uideri: Leonẽ autem & aprũ fortissima: pilosi uentrẽ loquaces denotari/ sumptũ id ex auibus esse: ac si qua generis eiusdẽ habent dogmata nõ placent/minora ẽm apparẽt ꝙ ut Aristotelica censeãtur/nã ex corpore bestiarũ ad hoĩes similitudo nõ probe ut arbitror deriuatur/Siquidẽ ipse differunt & cõmunes & ꝓprias habẽt affectiões: quæ autẽ cõmunes sunt oĩ animantiũ generi nõ magis ab hac specie/ꝙ ab illa trãsferri ad hominẽ uidentur/sed si uni ꝓpter excellentiã/quidpiã eorũ cõmunicari dicant indeq; trahi oportere similitudinẽ. Instabo utiq; utrãq; earũ specierũ diuersam proprietatem sortiri contendens: exempli gratia: quæ ursis fortitudo inest/nõ eadem est quæ leonibus/& alia ursinæ/alia leoninæ fortitudini peculiaria. At non ab his omnibus fortitudo hominis euariat: ut nõ possis ex leonis ursiq; signis fortitudinem portendẽtibus / de ea quã homines decet fortitudine satis firmiter cõiectari.

Vere autē proprias & peculiares affectiones cuiusq; speciei nō ducimus in cōtro
uersiā: quoniā in alias demigrare nequeūt tanto magis quāto magis sue a quibus
fluunt essentiæ seu forme terminos nō egrediūtur: Iam cur canis molles habet pi-
los/nec tamē timidus in genere animantiū: quin & fortis iudicat: cur equus pari-
ter forte anīal uestitur pilis tāto mollioribus quāto generosior est & fortior: quē-
admodū Hispanus: Afer/ęgyptius/ sed & Thrax & Geta licet ad Septētrionē ge-
nitus molli tenuiq; pilo nuditatē operit. Porro loquacitas in homine cur ex auitio
genere ducatur/cū multę sint aues pene mutæ/quales quæ curuo rostro & adun-
cis unguibus / illis.n.uox rarenter emittitur/ nisi lacessitis iniuria : canes uero pilis
etiā uentrē tecti semp fere baubantur: Adhæc & illius quoq; physionomię pręce-
ptum est: si parū adsit inter ipsas res dissidiū difficilē cognitionē reddi / sed quota
queq; res est alteri collata quæ mille(ut sic dixerim)differentijs nō dissideat: Qua-
re extra omnē cōtrouersiā colligere possumus uanitatē hanc/ea etiā ex parte quæ
fulta naturæ columnis uidetur ruinosam & nutabundam esse.

¶ Aduersus Geomantiam. Caput Tertium.

Erum superstitiosius insaniunt diuinaculi in futuris ex geomantica fa-
u tuitate pnunciandis: Nam quanq; manus lineis abutuntur Chiroman
tes: quanq; trāscribi optēt sibi munia quæpiā altiora se ipsis physiono-
mię curiosi: nihilominus naturalia sunt illa/ naturalis mōtiū tumor/nec
a natura dissentiēs linearū color: quid autē naturale quid nō extra præscriptū ra-
tionis: quid nō superstitiosissimū in Geomantia: pforāt em̄ indetidē uel terrā/ uel
Abacū/ uel quid simile solidū punctorūq; capax : nulla uel numeri/ uel temporis
interpungendū habita ratione/sed ductū impetūq; phātasiæ sequētes/quā regi cœ
litus autumāt/quæ ubi quieuerit : pūcta colligētes figuras ex eis trahūt/ sexdecim
domibusq; inde more Astrologorū extructis/nullo.s.fundamento nomēclaturas
imponūt/maioris minorisq; fortunæ/amissiōis/aquisitōis/albi/rubri/pueri puellę/
leticiæ/tristiciæ/uiæ/cōiūctionis/populi/carceris/capitis/ & caudæ: Illudq; potissi-
mū contendūt/ut cœlestibus gubernent & iusta pportione cœlo/planetisq; respō
deāt/eorūq; uim oēm in q̄stionibus interrogationibusq; cōstituunt: Sed.n.quāq;
nulla sit ars astrologiæ/uideri tn̄ potuit q̄busdā male sanis oculis/ ex cœlestiū cor-
porū sublimitate/magnitudine/luce pēdere posse/multa ex q̄bus futura elicerent:
qui aūt hoies: ne dicā noctuæ/aut talpę/ex pūctis a se temere/nec ullo cōsilio iacta
tis trahere diuinationē potuere/Astrologi nō usq;quaq; stulte putarūt/causas in-
feriorū rerū cęlestia & esse & haberi debere causę.n.sunt plurimorū/sed nō eo quo
ipsi cōtendūt modo: potuerūt & autumari signa esse/siue p se/siue cū causis : nullo
autē pacto nisi q̄ oīno dignus sit in antycira sanari/aut q̄ a dæmone fuerit excæca
tus/potuit accedere ut crederet puncta ipsa a se ipso infixa tabulę uel harenulis in
terspersa causas esse futurorū/aut signa.supra.n.de cœlo probatū si causa inferio-
rum nō est/nec signū etiā esse potuisse . Sed illud mittamus/ad præsens: hoc perpē
damus: fieri ne possit ut effectus credatur supioris alterius causæ/ q̄ manus teme-
re & incōsulto interpūgētis/manus autē motus referri quidē potest in cœli motū/
tanq; in superiorē causam: a qua.s.pēdet inferior. Sed q̄d inde colliges diuinatiōis
fautor: idifferēs.n.cœli motus ē oībus rerū iferiorū motibus etiā inter se cōtrarijs:
Eodē.n.& terra descēdit & ascēdit ignis/ causam uero aut esse/aut haberi nō pos-
se eorū q̄ expectātur aut formidantur euentuū puncta/illa nemo unq; protulit q̄d
sciā: adeo ab omi etiā male sano iudicio isthæc abhorret insania : & q̄ minus eā di-

gnati sunt/ q̄ ut suo ense moreret̄ inter uanas sortes reposuere: q̄d igit̄ dicēdū: ut q̄ i coelis cā futurorꝝ sit/ sit etiā pūctorū & figurarū q̄ ex illis cōflant̄ cōficiunt: Ideoq̄ hoc pacto ea futura iudicare/ sicuti & Iris indicat serenitatē: cū & Iris & serenitas ab eadē causa ꝑueniāt. At q̄ supiore libro ꝓbatū futura in cœlū ut uolūt diuinaculi referenda nō esse/ q̄ si illis etiā condonetur quo pacto inde colligere poterūt: ut persuadeāt in cœlū tū Geomāticas figuras tū effectus simul/ q̄ de illis ꝓtendunt̄ accepta referri debere/ pūcta q̄ppe illa motu manus infixa ad cœli dūtaxat motū pertinere mōstrauimus. In motum uero nō referūtur futura/ quæ inde pēdere cōtendunt Astrologi/ sed in cōfigurationes & aspectus syderū: in uarios eorū positus/ in uarias naturas & proprietates/ quas & cœlo & planetis ipsis imponūt: qđ ut Geomantes quoquomodo somniēt figuras illas in Abaco de pūctis temere infixis cōpactas & coalitas ad similitudinē signorꝝ zodiaci instituūt/ sed qđ rogo effecit mysteriū/ ut sexdecim potius q̄ duodecī deligerent̄: Hic sane numerus cōuenit magis obliqui circuli partibus signisve quę annua peregrinatione sol ꝑmeat/ dicunt quattuor esse matres oportet/ totidē filias ex q̄bus & nepotes pendeāt/ & testes q̄ postmodū iudicē constituāt/ igitur ad figuras & casas: ut dicitis: numerꝝ cōformatis nō ad zodiacū: rursus interrogo: respōdete queso/ q̄ nā ruditas obtinuit: ut ex pari & impari quæ prima differentiū figurarū domorūve radix habetur: modo hæc/ modo illa dissultet/ unoq̄ addito puncto figure/ & thematis etiā totius uis uniuersa uarietur: aliusq̄ & alius expectetur euētus: nec dici nisi iniuria potest sequi hoc & pēdere de natura & proprietate figure/ q̄. s. tali signo cœlesti uel tali planetæ subdatur. Nam ut mittā (qđ Aristoteles plane reijcit ullā in figuris inesse posse uim potestatēq̄ naturalē/ ut præterea q̄ in diuersis cœli partibus / in diuersis planetis ee nō sunt quas fabulātur Astrologi uires & potestates diuerse/ q̄ figuris (si earū etiā capaces essent) cōmunicari queāt. Illud certe omni ruditate imperitius ut rubra figura: exempli gratia: & q̄ dicitur puer: Martis potius q̄ Veneris habeantur: eiusq̄ naturā imitentur: nam si ob colorē id fecisse dicerent: ut rubrā figuram Marti deputarint/ q̄ uidetur ardere & flāmas emittere: nō oīno nihil putassent: si rubricies ulla punctis inesse posset/ ut inde similitudo pēderet. Vnde & alia se ꝓdit insania/ ut hic pūctorum situs rubri iudicetur coloris non ille: cum neuter aut rubro/ aut ullo colorū subiaceat/ puer uero cur Marti iure dicetur cadere in mentem non emotā nequit: uir ei potius bellator cum fabulas imitentur/ non imbellis puer tribuēdus erat. pari quoq̄ ratione id est nulla prorsus capiti & caudę cū horum neutrū subijciant planetis/ res & accidentia subdunt: quæ Virginis & sagittarij naturā sapiunt: ad hæc tam futilē habet rationē q̄ omnino nullam: ut ignem & quæ ignea sunt/ cauda ruber amissio minor fortuna gubernent: nam si ex ignis colore rubræ fortasse figure meminerunt/ si ex ignis effectu amissionem & caudam quam minuere etiam facultates credunt illi præposuere: Cur tres alias non coloratas inuexerunt figuras: cur penitus obliti sunt humanis negotijs ignem prodesse & usui maximo esse mortalibus: quanq̄ præter uoluntatē & ex accidēti quandoq̄ noceat/ cum incendūtur segetes: cum flagrant urbes/ cū preciosa cremat̄ supellex. At si plura sūt cōmoda ex igne q̄ incōmoda: frustra & caude & amissioni simul ignea subiecere. Minor uero fortuna/ quanq̄ minoris existimant ꝑstetq̄ illi fortuna maior fortuna est/ tñ pari delirio/ aerē/ puero/ cōiunctioni/ acq̄sitiōi leticię subdidere: populo aūt & uię/ puelle/ albo/ aquā & aquæ aquea sunt supposita uoluerūt/ terrā uero atq̄ terrestria: capiti/ maior fortunæ tristicię/ & carceri: nā nec terrę/ nec aeris/ nec aquę ꝓprietates qualitatesve ulle inesse figuris ullis: Aū paululū Aristotelis auctoritate monstrauimus/ q̄ si in aliquibus inueniretur uis ulla i istis

nullo modo reperiri poſſet/q̃ totæ arbitrariæ/quin temerarię potius ad inanẽ manus caſũ conſtituunt. Singula pſequerer:ni & temerarij mihi nomẽ metuerẽ in vanis hiſce temerarijſq; ſcrupuloſius refutãdis: Quãdoquidẽ ex iſtis q̃ ad baſim demoliendã ictibus uſi ſumus/cuſpis quoq; uanitatis huius ſimul corruat neceſſe ẽ: Ad hæc imperiti huiuſcemodi circulatores ut nullus deſit fallacię locus fortunari & infortunari figuras putant/ut q̃ bona ex ſui natura putatur eadẽ ex loco quẽ.ſ. in themate ſortita fuerit infœlix euadat/cõtra quã malã opinabanť ſuo ex poſitu fœlicitate poſſe donari/& id quoq; nulla prorſus ratione aſſeuerarũt/Lunã obſeruandã eſſe/ cauendũq; ne cum Geminos Capricornũ Scorpionẽq; ſub ambulat figura ,pijciatur:hoc aũt ratiõe utiq; nõ careret/ſi & illud pariter addidiſſent / dũ p cœlũ mouetur Luna: dũ zodiaci ſigna percẽſet/ab omĩ pcunctatiõe / ab omĩ uana ſupſtitiõe penitus deſciſcendũ eſſe: Almadal arabs aliã Geomãtiæ ſpeciẽ inuexit/ non expunctis/ ſed ex tonitruis/ex ſubitarijs terre tumoribus/ex chaſmate:ſciſcuriſq; cũ ſua ſpõte terra dehiſcit/uana illa qdẽ/ſed ſupſtitioſa minus/ utpote ex quapiã ſil'itudine ducta: q̃ prorſus caret pũctalis temeritas: uerũ & ipſa reijciẽda: qd.n. aut diuine aut naturalis cauſę pſeferre poteſt/ut terremotus ſi noctu uenerit uaſtitatẽ depopulationẽq; ,puintiæ: ſi p diẽ ſęgetũ frumentorũq; abũdantiã portẽdat: inani certe ſupſtitione dogma fulciť: ſicut & incẽdiũ indicari ſi ſciſſura cõtingat/& alia pleraq; eiuſmodi ut illud dicere poſſimus: Sũt bona/ſũt q̃dã mediocria/ſũt mala plura. Nã qbuſdã naturalibus pſagijs inania quædã & ſupſtitioſa permiſcuit.

¶ Aduerſus Auguria & Auſpicia. Caput Quartum.

ſEquens eſt ut Auguriũ & Auſpiciũ explodamus: ſupra.n. aruſpicium cũ ſuo auctore dãnauimus: idq; ſupſtitionibus eis q̃ de apto pendẽt pacto cõſociauimus/uel hac ratiõe/ꝙ in dirũ illud tagis portentũ tanq; in auctorẽ refertur: q in agro tarquiniẽſi repẽte de terra tanq; fungus exortus auruſpicinã Ethruſcos docuerit: qs.n. nõ hoc irridiat potius q; confutet? qs etiã mẽtis æmotæ eo feratur/ut credat a uictimis in ara aſpiciẽdis: unde aruſpicina eorũq; conſiderãdis extis: unde & eadẽ extiſpicina dicta poſſe quẽpiã de futuris uaticinari? Lanij hoc officiũ magis q; uatis: medici potius q; arioli munus q euolutis prius q̃ inuolueban̄t inteſtinis ijſq; diligẽter inſpectis/ ſi bene/ ſi male affecta/ſi ſana/ſi marcida/ferre iudiciũ poſſent/ ut ni occiſa eſſet/ ſuapte ſpõte uictura diu fuiſſet beſtia an quãtotius pitura: Ad paſtorẽ id etiã libẽtius a ſane mẽtis hoibus/q; ad uatem pertinere diceretur: qui ſi exta ſanie & tumoribus: qui præter naturã ſũt referta conſpiceret / arbitrari non iniuria poſſet eodem morbo & pecora alia quæ ijſdem ueſcuntur herbis affligtanda / qua de re.tertio libro experimenta protulimus: Verum & hæc quoq; ſuperſtitio a multis palam irriſa q prudentes inter ęthnicos crediti ſunt: unde illud Catonis: mirari ſe ꝙ non rideret Aruſpex Aruſpicem cum uidiſſet. Eodem ab Ariſtotele quoque in rhetoricis taxatos inuenimus utpote qui (ut eius utamur uerbis) quando / non determinant / in eoſdem pariter poetæ palam quandoque inuecti ſunt / interdum obliquæ: cuius rei ſupra in medium / Vergilij / Silij / Lucani teſtimonium duximus: nec puto Calimachum ab hac ſententia abhorruiſſe cum in Elegia illa ſua in lauacra Palladis: Scribit eam Tyreſiæ quia ſe nudam uidiſſet oculis capto inter alia munera contuliſſe Υρωσειται δ'ορνιθασ ὅσ ὄισιοσ ὀιτε πετοντα ηλιθα κὸι ποιων ουκ ὀγαθαι πτερυγεσ q̃ a nobis carmina ĩ latinũ minime uertunť: qm̃ Policianus ita illa trãſtulerat/Cognoſcet uolucrũ quæ ,pſpera queq; uolatu irrita/ cuius itẽ triſte ſit Auguriũ quaſi uanitatẽ ipſam / uel ex hoc irridẽs ut auiũ.ſ. uolatus ei pſpecti fierent

qui esset iã lumie orbatus: quid? qđ & aliter Ethrusci/aliter Egyptij: pœni aliter interpretabãtur/nec coueniebãt quæ in extis ps amici/& interdum primis extis minabãtur/bene pmittebãt secũdis/adde q & casu & delectu hostiæ uariari possent intestina: sed & terrore & astu sacerdotũ: ut dæmonis fallacias ptermittã/quid? qđ cæsar (ut ille inquit) cõtra Aruspices tenuit Aphricã & innumerabilia possent aruspicũ prædicta recenseri/q̃ euentus / aut nullos/ aut cõtrarios habuere. Et quanq̃ pendeat Aruspiciũ expræsso expacto dæmonis cuius supra meminimus: nihilominus nõ abre fuit & hæc paucula hoc loco disseruisse: quãdoquidẽ uaria hęc supstitio noĩa obtinuit/Aruspicio. n. fulmẽ & ostentũ de qbus sequenti capite agetur cõuenire creditũ est extis. n. fulguribus & ostẽtis in. ij. de diuinatiõe libro totã aruspicinã absolui putauit Cicero. Sed. n. Augu. noster i libro de natura dæmonũ/tũ alij Aruspices nõ modo dixerũt eos q extis in aris aspiciẽdis uacabãt: sed qui dies etiã & horas in agendis negotijs opibusq̃ custodiũt: qđ cũ alijs plurimis diuinationũ supstitionũq̃ nominibus repositũ est in decretis pontificijs in uigesimæ sextæ causæ q̃stiõibus. Cæterũ affinitate quadã Auspicio Aruspiciũ coniũgit adeo ut eadẽ esse nõnulli putare potuissent grãmaticorũ quorũdã snia moti / q ex hara aue cui uaticinãtes intẽdebãt & specio: compositũ haruspiciũ uoluerũt. Ab haruga alij. i. hostia ita ab hara in qua seruaret concludereturq̃ denoĩata/sed a uictimis in ara aspiciẽdis deductũ sine aspiratiõe aruspiciũ ipm/cum grãmatici/tũ theologi pleriq̃ uoluerunt: augurãdi uero superstitiones cũ ipsis auspitijs diuersa quidem ab haruspicina sunt Auguriũ quippe qđ a phrygibus manasse putatũ est/licet alij a Chaldæis ad Græcos: a Græcis ad Ethruscos: ab Ethruscis/ad Latinos ductum uelint: id ipsũ pro respõsis deorũ suorũ quandoq̃ sumpserũt gẽtes: unde illud in iij. Enei. augurijs agimur diuũ: Aliqñ etiã p cõi rerũ oĩm cõiectatiõe & diuinatiõe sumptũ uidet/& ab auctoribus latine lingue psępe ita usurpat: pprie tñ circa aues diuersatur ab eisq̃ & gerẽdo quasi auigeriũ siue ab earũ garritu nomẽ tulit: Auspiciũ item: ab inspiciẽdis auibus dictũ est/qbus de rebus fit ut pmiscue quãdoq̃ acceptũ aliudq̃ pro alio positũ appareat: quanq̃ auspiciũ proprie dici uideat id qđ p rerũ exordijs capiebat/ex gestu uolatuq̃ auiũ: Vnde factũ ut rerũ initia & ductus auspicia uocaretur: ea quoq̃ stulticia inter auspicia ponebatur a gẽtibus/ quæ degustatu auiũ pmebatur/cum pulli. s. Gallinacei trahebant ex cauea porrigebaturq̃ illis esca inde terripauiũ & tripudiũ solistimũ: tũq̃ pnities portendebat si escã minime capere uoluissent: Inter auspicia quoq̃ hynnitus equorũ & fremitus in libro de moribus & situ Germanię reposuit Tacitus: idq̃ ppriũ gentis præsagiũ esse memoriæ prodidit. Duæ aliæ diuinatiõis species quæ de auibus pependere/una ex uolatu: ex garritu altera uidẽtur ad auguriũ pertinere: Nã quę de garritu fluxit ipso noĩe se manifestat. de cætu quoq̃ uolatu cantuq̃ Cygnorũ in quẽ Aquila crassata fuerat tyriæ uirginis mentita imaginẽ / Venus apud Maronẽ canit: Ni frustra auguriũ uani docuere parentes. Hæ oẽs fatuitates & impia deliramẽta unico noĩe augurij sacrę litteræ detestãtur. Gentes inquit Moses ad populũ uerba faciẽs augures & diuinos audiũt/tu aũt a dño deo tuo aliter es institutus. & alibi. Nõ augurabimini: & iter: nõ iueniat in te q obseruet auguria. Malignus aũt dæmon cũ aliqua ex auibus capi cõspiceret ex qbus cõiecturã de futuris texere hoĩes possent natura duce/queadmodũ tertio libro docuimus: cũ de naturali prænotiõe uerba faceremus: imiscuit se fallatijs innumeris/ ut ex uera cõiectura naturæ innoxiã superstitionis fraudẽ/curiosum hominũ genus præcipitaret: cũ enim aliqd iminere aduersi uel regionibus: uel urbibus uel principibus deprehẽderet. Nã hoc ille prænosse ante hoĩes potest/ut supra monstratũ/impingere aues/uel in

conſuetis uolatibus/uel tetris garritibus/uel ſtridulis crocitationibus cõſueuit/ ut
obſeruatis his quæ auibus inſolita contingerãt collatiſq; poſtea/uel ad exorta bel
la/uel ſecutas cædes/colligi poſſet ars uel hac obſeruatiõe/ut quotienſcunq; id aui
bus eueniret conſequio uel bellum uel pernities expectaretur: tanq; hoc ex illo
portenderetur/& ueluti effectus ex ſua cauſa penderet. Decepit olim gentes hac
noxia uanitate:& utinã ſolas gentes nec etiam ſalutari ablutis unda nocuiſſet/nec
in eos craſſaretur indies/& cornices/bubones/lepores/muſtelas/offerret quotidie
ex quibus quaſi infœlicibus augurijs portẽdi ſibi male ſani homines malum pu-
tant:nec illa Almadalis arabis ſententia prætendi pro excuſatione poteſt/ qua fre
ti ſuperſtitioſorũ nõnulli autumarẽt ad naturalia præſagia pertinere huiuſcemo-
di auguria. Aſſerit enim bubones & nycticoraces/cum ad inſolitas regiones man
ſioneſq; diuertunt inditio eſſe homines earundẽ regionũ & ædium morituros:p-
pterea q cadaueribus aues ille delectantur:moriturus autem homo iam poteſta-
te inquit cadauer eſt:O bellam rationẽ:nonne & hi qui poſt decem annos moritu
ri ſunt poteſtate & ſunt & exiſtimantur cadauera: Dices remotã illam eſſe poteſta
tem/hanc proximã:quã ſcilicet præſentiũt: eſto cadauer autem nõ eſt qui uiuit ad
huc:Iam hominis forma remanet manẽte.ſ.anima quę cadaueri prorſus repugnat
ut quæ ſimul eſſe nullo modo poſſint. Sed finge/ut hoc aues illę prędagiant impul
ſu naturæ:alia nõ nulla quæ Almadal affert dogmata:ſeu mauis deliria & uanita-
tes augurandi: quo pacto defendes:ad præſenſionẽ naturæ pertinere / ut eiuſdẽ
ſpeciei aues inter ſe confligentes prouintiæ mutationẽ ſignificent: quæ uero ſpe-
cie differunt/& amplius non uiſe regionis illius nouam fortunã portendãt:miſcet
itaq; nõnulla falſa ueris quibuſdã quorum nos cõmunem rationẽ & cauſam ter-
tio libro protulimus. Sed hallucinantur facile qui nimio plus hoc ſtudio tenentur
Memini dum magno cuidam principi & affini adęquitarem quo perquam fami-
liariter utebar & uenatum pergeremus/cornicẽ qua tranſibat palo quopiam inſe-
diſſe propinquo adeo principi illi ut eius pene crure pertingeretur: ea horrẽdas
uoces diu edidit uidebatq; & roſtro & colli flexu & crebris garritibus minari. At
ille conuerſus uide inquit/ frater deceſſit e uita:nunciũ em̃ acceperat eundẽ ægrũ
eſſe & magnopere ambigi ne moreretur:quod equidẽ paucas poſt horas euenit:
cum domũ reuerſo illi fratris mors per epiſtolas ſignificata eſt:quã nec ſiniſtra ca-
ua prædixit ab ilice cornix:dextra em̃ erat: & nihilominus noua nõ ueteri ſupſti-
tiõe ſignificari aduerſa percepit:quanq; etiã apud ueteres/alij dextrã/ ſiniſtrã alij:
alij aliter uarijs i auibus pro euẽtu malo obſeruauerũt. Sed q; ſint huius uanitatis
uaniſſimæ ſniæ pditæ hinc licet intueri: q alij nec ad leuã/nec ad ſiniſtrã cantante
cornice bonũ captabãt auguriũ/uerũ quocũq; loco:quocũq; receſſu ſolã eam auẽ
inueniſſẽt/inauſpicatũ putabant/ut pdit ęlianus.iij.de aĩalibus libro:callidus itaq;
dæmon malæ principis illius mentẽ/ſimulq; uitã fratris morte abrũpendã pręno
ſcẽs/cornicẽ impulit/q̃ infauſta putatur ſupſtitioſis/ ut fratris quaſi obitũ ſuo illo
garritu/principi male ſano præcineret:ita exigente diuina iuſticia/ut qui auiũ ma-
gis uoci/ q; dei oraculis concredũt/ ſeſe ludificationibus dæmonũ decipiantur/&
abeant in præceps. At qui ſigna hæc & geſtus uolatusq; auiũ cauſas earũ rerum
eſſe nõ poſſe quas pſentire augures auſpiceſq; contendũt / manifeſtũ opinor:ſed
nec effectus dicturos eos puto/q ſi nõ cauſas/ſed earũ cauſarũ effectus eſſe dicãt:
a quibus & futuri etiam euentus deriuantur/nil magis ipſi colligerent:vt ſuã hinc
ſuperſtitionẽ fulcire poſſent:Nã & ſi quoquo modo afficerent/impellerẽturq; ab
eiſdẽ cauſis/quæ etiã num futura pferrent/affici tamen inde alio nequirent modo
q; qui ſuæ naturæ conueniat: cuius eſt propriũ ad unum phantaſia impellẽte du-

ci/liberoq; in alterutram partẽ iudicio carere:eo enim naturæ impelluntur instin-
ctu/unde sibi uitæ cõmoda & necessaria procurent:has autẽ causas/quę & futura
pariant/& illa etiam afficiant/quas rogo alias q̃ naturales assignabũt/ cœlum.s.&
ambiẽtem aera : Vnde & frigus & calor/& uenti & tẽpestates/& serenitas proue-
niunt.Mitto diuinã causam/ quæ omnibus imperat: qua factũ ut coruus Heliam
pauerit:ut Cæte Ionã uomuerit.Quaꝓpter cum a cœlo & ambiẽte aere istiusmo
di animalia afficiuntur signa esse possunt earũ rerum quæ ab aere & cœlo depen-
dent hymbriũ.s.uentorꝝ/frigoris/calorisq; futuri/a quibus cum affectę fuerint gar
ritus edunt. tutaq; ob id loca præter uolantes petunt / nobisq; ea (quasi dixerim)
aduentantia incõmoda prænunciant.Sed & cõmoda etiam cum impendente ue-
re/accedunt ad nos nidificandi gratia. Tempus quippe uernum prænunciant no
bis suo aduentu hirundines/Luscinię/Ciconię/ Turtures/& si quæ huiusmodi/cũ
eorum tamen perẹgrinatio natura duce fiat quæ terminatur ad unum statũ ob id
tempus obseruãt:unde & illud apud Hieremiã de turture/hirundine/ & ciconia q̃
aduentus sui tempus custodiũt.Cæterũ hoc nõ solum auibus:sed & quadrupedi-
bus & piscibus cõmune est/ut quæ pręsentiũt eorũ nos quodãmodo pręmoneãt
ut tertio libro docuimus: quod quidẽ auitio dũtaxat generi / augures auspicesq;
tribuere & in duas id species distribuerũt/ ut aliæ essent aues q̃ cantu/alię quæ vo-
latu futura quasi oĩa prædicerẽt/de aduersis/de prosperis/de pace/bello/uictorijs/
uastitatibus: Illas oscines:has præpetes uocauerunt. Vesaniã addiderũt auspices
tertiã in pullorũ eã escis collocãtes ut ante meminimus.unde igiť potuere etiã phi
losophi hoĩes insanire ut uolatibus & garritibus auiũ cõmouerenť: Vnde & Stoi
cus Epictetus quanq; alioq grauis auctor suspicari potuit ut si coruus aduersum
crocitaret/uel corpori uł gloriolę uel natis/uel uxori significaret a natura eṁ eis q
bus usi sumus rationibus fieri nequit / uti ad hæc externa protendatur. Si uero ui
eas aues diuina impelli autumaret:quomodo effugeret quin illis quoq; portẽde-
rent quę in nobis sunt. Ab eo tamen libera appellata/nec eiusmodi nugamẽtis ob
noxia:quanq; he quidẽ fatuitates irrisione potius egent q̃ longa confutatiõe. At
forte illud Iosephi a quopiam aduersum nos afferetur:quod in sacra Geneseos hi-
storia describitur: dum & in cypho eum augurari solitũ ipsius dispensator narra-
uit fratribus/ & eiusmodi postea præcellentẽ scientiã sibi ipsi Iosephus adscripsit:
sed nil magis hinc superstitiose trahes : ioco enim dicta illa sunt: qď & uoluit Au-
gustinus & eo forte relata quo iudiciũ tendebat vulgi:similia quoq; fratribus Iose
phi ioco dicta nõ serio legi facile possunt:quid:q & diuersis etiã augurãdi auspi-
candiq; explosa demẽtia est/in quo nihil diuini/quia uel coactũ & expræssum/uel
naturale est/alia quippe Romanis sinistra auguria:alia nationibus alijs/contrariã
quoq; augurij disciplinã/deiotari trachaniorũ tetrarchæ Romanis auguribus scri
bit Cicero/Romanosq; ipsos paucis admodum auibus/omnibus uero alias natio
nes usas/Grais & Barbaris dextra meliora / Romanis sinistra putata esse : queli-
bet tamen natio experimentis euentuum sua confirmata auguria contendebat:
quæ cum aduersa essent penitus & pugnantia quæ potest experimentis inesse
ueritas : Dextra enim si obseruatum est malos euentus parere: si alia ex parte ob-
seruarunt/ alij bonos inde effectus euenire : contraque si alius ex sinistra bo-
num / malum alius diuturnis experimentis collegit: quæ fides dextris haberi
potest : Quæ sinistris : Hinc enim fieri manifestum est uesanam huiusmodi sup-
stitionem/aut causam/aut signum futurorum esse non posse / quæ inde pendere
iactant insani : Adde ut quemadmodũ a Plynio scriptum est in augurũ disciplina
constabat/ neq; diras aues/ neq; ulla auspicia ꝑtinere ad eos qui quanq; rẽ ingre-

dientes obseruare se ea negauerint: Hinc plane cognoscamus etiam si aliquid pen si haberent auguriorum deliria ipsorum tamen augurũ auctoritate firmatum in nostra esse facultate/ut ipsa viribus effeta penitus reddantur/ cum illis ex in obser= uatione scilicet fidem abrogamus nostram.

¶ Aduersus omina gentium. Caput Quintum.

Eliquæ superstitionum species/ quæ occulte de fœderibus dæmonum prodierunt recensendæ confutandæq; supersunt: omina/sortes/ osten= ta/monstra/fulgura/& si quæ aliæ/ac demum somnia dæmonica tumq; sexto huic libro ponetur finis. Pythagorei hominũ uoces obsertrabãt/ quæ uocabant omina/nec mirũ/quando & se deorum etiã:ut dicebant: uoces ob seruare profitebantur: ea ualere Romani consuerunt: propterea rebus agendis omnibus/quod bonũ faustum/fœlix fortunatũq; esset præfabãtur. Rebus quoq; diuinis quæ publice fierent/ut fauerẽt linguis imperabatur: cum imperator exer= citum: Censor populũ lustraret/bonis nominibus qui hostias ducerẽt eligebant/ in tantũq; superstitio creuit/ut non ex improuiso solũ / uox oblata sumeretur pro omine/sed expectaretur etiã petereturq; / ita ut capiendi ominis causa in Sacellũ exirent/& uocẽ expectarent. Omẽ etiam ex rebus quandoq; summebatur: vnde illud apud Ciceronẽ/ꝙ Lucius paulus cõsul ex catella thracia filiolæ mortua omẽ gerendi prospere belli/aduersus regem Persam accepit: Hęc autem nullam omni no/aut naturalẽ/aut diuinam rationẽ habent/sed plane superstitiosam & superua cuam: neq;.n.aut boni aut mali euentus causa esse potest humana uox/ incõsulto prolata: ni forte ad bella/ad cœdes: si uel ab insano quopiã uel scelesto / qui popu= lis & exercitibus etiam præsit effusa fuerit. At pro omine huiusmodi uox quo pa= cto sumetur? quã ideo nõ portẽdere id cuius esset causa posset aduerti nisi quia p eã excitarent dũtaxat animi ad bella/uel inferẽda/uel referẽda ad cædes & uastita tes perpetrandas: ad pacem etiã num uel in eundã uel firmandã. Signũ autem po= tius futurorum omen & esse & haberi debere contenderet: At quæso quod signũ haberi potuit/ut gratia exempli: Lucius paulus aduersus Persam Macedoniæ re gem/bellum prospere gesturus esset / quia filiolæ mortua esset catella quædã no= mine Persa/signum inq; / ꝙ uel causa esset belli prospere gerẽdi/ uel magis illius ef fectus/uel forte ꝙ ab eadem causa/a qua & belli prosperitas simul produceretur: Aliud.n.dici uere non potest ut supra sæpe a nobis allatũ.sed rogo mortua catel= la/quæ scilicet iã perierat & non erat/ quid potuit esse causa bellãdi fœliciter quo= modo effectus eius prælij illo modo potuit existimari/ cum causa præcedere effe= ctum oporteat: Mors autem præliũ diu præcesserit? Dices ab eadẽ causa fluxere & secundus belli successus & catelle mors/quæ nam oro.est illa causa: profer si po tes: adduc in medium cœlum ne: At illud mortis pariter & uitæ causa est & uni= uersalis adeo/ut non distinguat effectus/ut diffuse declaratũ est: an superiorem for tasse aliam excogitaueris/& in dæmonẽ uel in deum contuleris? quippe cum infe riorem aliam quæ & mortis catellæ/& fœlici pugnæ cõmunis sit inuenire causam non possis/si dæmoni acceptum id referes resistamur equidẽ/prælia fœliciter ge= sta non ei tribuens/sed deo qui olim exercituũ deus uocari uoluit qui itidem Ro= manis concessit imperiũ longe lateq; propagatum / sed & catelle mors ab eodẽ p= uenit: sine cuius uoluntate nec passer in terram cadit / ut euangelicis præceptis in= struimur/cuiusq; benigna largitas: quod & in psalmo scriptũ est: coruorum filios pascit: quod si minus christianæ sapiens/earũ rerum auctorẽ dęmonẽ contẽderis/

multa opponere possum/quibus prosternaris:Sed illud in primis dissoluas/quo pacto ita mors catellæ/signũ potuit esse pugnæ fœlicis/ut ex mortua scilicet Persa deuincendus Persa portẽderetur:quid catella cum homine:quid rex cũ bestia:qd mors cum uita/ cum uictoria conueniunt:At forte non illud inquies te intelligere sed in diuinã pariter prouidentiam utrũq; te referre quibuscunq; id secundis & inter medijs causis perpetretur si hoc sentis/non perperam sentis : nulla tamen ob id accessio facta est/quibus tua confirmentur / infirmantur autẽ magis : cum diuina prouidentia non illorum solum/sed omniũ quæ fuere/quæ sunt/ quæ erunt causa pariter est:peculiaris autem & proprij nil dicis. Nanq; hoc ipsum ad illud significandum ordinasse deum/probari a te necessarium esset/ ni secundã aliquam causam inueheres/cui hoc esset muneris delegatum:tantum autẽ abest / ut hoc possis ut etiam si sacras litteras perlegeris ubiq; uanas istiusmodi superstitiones damnatas intelligas:nec mihi opponas Gedeona/nec seruum Abrahæ/quorũ alter audito inimici somnio/se ad bellum accinxit/alter Abrahæ Nurum futuram intellexit: hic enim orauerat petieratq; sibi futuram Isachi uxorem uerbis indicari:quam ut quereret domini eius Abrahami mãdata & tradita iuramenta perurgebant eaq; uerba ueluti ad sui instructionem a diuina prouidentia præordinata desumpsit: Ille uero iam de ineundo prælio instructus ab angelo: qui & uictoriã amplissimam spopõderat inimicis/aduersa quæ sibi uidebãtur somnia recitantibus ad eos aggrediendos animatus est/ad quod prius fuerat diuinitus edoctus/ ut in castra pergeret ad eorum obseruanda uerba/quo securior ad inuadendos hostes descenderet/potuere enim huiusmodi uerba a deo cui omnia subsunt: & iustissime quidem ordinari/ut per ea instruerentur qui sibi nõ iniustum exhibent famulatum quem dæmon iniquus conatur peruertere:cum enim protẽdũtur ulterius uerba/q̃ exigat/aut naturę aut diuinæ prouidentiæ ordo: superstitiosa prodeunt omina/cum alias/ tum noĩe diuinatiõis & augurij nobis interdicta: quę cũ alijs etiam a natura exploduntur/cum nec effectus (uti diximus) nec causa esse possint futurorũ nec simul ab eadem naturali causa cũ futuris ꝑduci/ quorũ nullo pacto signa indiciave sunt/aut iure meritoq; haberi possunt. Ad hęc illud cogitandũ in huiuscemodi superstitionibus posse quẽlibet paulo exercitatũ in quodcunq; malueritsignificatũ signũ ipsum cõuertere: ex uaria videlicet consideratione rerũ ipsarũ quæ pro signis offerũtur:ad portendẽda futura. Nanq; si Astrologicæ incubueris uanitati/ & ab alijs cultoribus euariare uolueris/in fato decernendo / præsto erunt pugnãtes auctorum contradictoriæq; sententiæ:ut si illa ad illud ducat:& ad aliud alia uergat qua malueris uti possis/ uel ad pernitiẽ (si tibi id cordi fuerit) cõminandã/ uel si pleniora marsuppia sonuerint ad ꝓmittendã fœlicitatẽ: Ita in Chiromãtia uariæ lineę In Geomantia figurarũ diuersitas imperite superstitioni suppetias ferũt:ita in ipsis ominibus euenit/ quod multis probari posset: illud sit satis/ qđ nũc succurit apud Maronem in. iij. Eneidos libro. Illud inq; omẽ:qđ in alterutrã partẽ Anchises interpretatus est/cum quattuor illos aspexit equos candore niuali/ ob id ẽm qđ in belli opere equorũ usus inquit:Bellũ o terra hospita portas:Bello armantur equi: bella hęc armenta minant̃:ob id itẽ qđ curru iũgunt̃/& cõcordi iugo trahũt:Spes est pacis ait:Ita in reliquis oĩbus cõspici datur:q̃ in utrũq; latus superstitiõis uergi possunt a suis cultoribus:refellunt̃ autẽ magnopere tripartita illa ratiõe/qua & aduersus alia superstitiosa signa & aduersus ipsa omina paulo ante usi sumus.

¶ Aduersus Ostenta/Monstra/Sortes/Terremotus/Fulgura/ quibus gentes diuinabant. Caput Sextum.

h Ac ipsa argumentatione:Ostentorũ:Fulgurũ:Sortiũ aliorũq; istiusmodi superstitionum præscita cõmode refelluntur: nam perquirenti nullo impendio constat/signa ea futurorũ secundum naturam haberi non posse cum nec illorum effectus / nec causa aut sint aut esse queant / nec ab ea simul causa dependeant/ a qua & futuri pariter effectus proficiscuntur: qd enĩ cũ futuro euentu cognationis habet ostentũ monstrũve aliquod:an qđ ex defectu particularis naturæ uel materiæ scilicet repugnantis uitio/uel agentis imbecillitate forte contigit/ad efficiendũ aliquod magnum adducetur a nobis? significari eo dices non effici: At illa te incommoda sequentur/quæ Astrologos supra nonnullos miserunt in præceps /asseuerantes non effici a syderibus/sed significari tantum portendiq; futura/respõdebis causam futurorum effectuum/monstrorum etiam & ostentorꝝ causam haberi:refellam & ego ijsdem intermedijs quibus paulo ante destructa sunt omina/ac destrui facillime possunt/pleraq; alia mox secutura/cum naturæ opere fieri non possit/ ut Ostentis / ut Monstris magni illi seu dextri seu sinistri euentus portendãtur/& ab aliqua pendeãt proxima causa/ quæ & futura etiam proferat.Impostura dæmonum ut id fiat uideri potest. Sed & pleraq; non monstrosa/non ꝓdigiosa per sese/pro monstris tamen & portẽtis haberi possunt a quibusdã quibus rerũ natura nõ satis comperta est causarũ enim ignoratio noua in re admiratione parit: propter quã philosophari homines cœpisse in exordijs primæ philosophiæ scribit Aristoteles.Adde ꝙ in Ostentorũ prodigiorumq; numerum sumpti aliqui effectus sunt/quibus nulla debetur admiratio eorum autem debetur causæ ob raritatem/quæ tamen minime consideratur/ nec ob id miratu digna iudicatur:propterea Cicero & quidem recte ait:Mulæ partus mirabilis non est/sed conceptio/nam quæ concepit parere necesse est: concepisse autem rarissimum & difficillimũ nedum necessarium:ꝙ si portentum est quod raro fit certe portentum(ut ille inquit)est sapientẽ esse: uerum qui raros huiuscemodi uident effectus aliqua obseruatione(ut superiori capite declarauimus) a dęmone decepti superstitionẽ confirmarunt:uiderunt: uerbi causa:Mulæ partum insolitũ uiderunt eodem tempore insolitam uastitatem/actutum ingerente se dęmone persuasi sunt hanc ex illo deriuatam/& quadam quasi habena deductam / ita in saltu mẽbrorum:Vnde huius stulticiæ obseruatores saliarij dicti:ita spatule diuinatio & huiuscemodi plurima.Ita in fulguribus/fulminibusq; interpretãdis: unde apđ Maronem in Buccolicis:Melibęus introducitur/qui amissi agri calamitatem quæ paulo post fulminatam quercum obuenerat / in fulmen referebat his uersibus: Sæpe malum hoc nobis(si mens non leua fuisset) De cœlo tactas memini prædicere quercus. Huius superstitionis peritiam maxime profitebanẽ æthrusci: ij cœlum nõ ut Astrologi in duodecim/sed ĩ sexdecim partes diuidebant ut qua ex parte fulmen euenisset ex eo sibi clareret.Sinistrum id si fuisset:indicare prospera putabant Romani:In cõmitijs autem habendis tam dextro ꝙ̃ sinistro fulmine aduersa portendi/idipsum quoq; formidabãt quacunq; ex parte tonasset fulgurassetq; Idem in terremotibus etiam obseruauit antiquitas cuius rei liber græco eloquio nup ad manus peruenit /in Orpheũ relatus authorem:Sed perabsurdũ nimis/ ut qđ frequentissime fit:pro uario terrę anhelitu/pro uentorum uiolentia/uaporũq; condictione/ex eo rerum futurarum significationem petere/quorum nec effectus esse possunt nec causa/præterꝙ̃ forte mortis inferendæ illis qui fulmen exceperit/ aut qui terrarum hiatu perierit:Sed nec ab eadem proxima deduci causa possũt/ a qua & futurę pendeant res/ut supra deductum est / Sane num illud redolet insaniam/uariari ęuentus/si leuum intonuit/ si dextrũ fulgurauit:quid enim solidi po-

test afferre sola dextri sinistriq; consideratio/ solus respectus sola relatio & si eo cõ fugiant ut dextrũ quodãmodo(Aristotele auctore)in cœlo sit atq; sinistrum nullo etiam considerante: Regiones dubio procul aliæ aliam conuexi partem pro dextro habent/quę alteri erit regioni sinistra:quare ab eodem fulmine illi malũ huic bonum erit expectandum:quid:q; quocunq; nos uertimus dextrũ sinistrũq; idẽ tidem uariamus:quid:cum iacitur in solitudines fulmen cum in mare deijcitur/cuius aut sonitus/aut coruscatio aures oculosq; interpretũ lateat. Prætereo Tagẽ artis inuentorẽ/quem supra irrisimus:eũ enim Ethrusci primariũ auctorẽ faciũt aruspicinę sub qua & fulgura compræhẽdi fatetur Cicero:quis enim sanus accedere potest ut credat ex tam mendaci Tagis fabella: alia q̃ fabulosa q̃ uana dogmata posse deriuari. Nec sane Orpheus ille/si tamen Orpheus fuit ullam affert omnino causam cur quispiam ex terremotibus/urbium hominũ regionum euenta præsagire possit/solum uano narrat arbitrio/Si terræ cõtigerit motus nocti: Si ęstate/Si hyeme/ si aurora/si interdiu quid portẽdat:quæ certe & saniore possunt arbitrio refelli & experientię testimonio ut arbitror non secus irrideri ac supra Tagis portenta irrisimus Aruspicinæ auctoris. Sed nec latium multo insigniorem habuit auctorem suarum sortium/q̃ Aruspicinę habuerit æthruria: Prænestinorũ monumenta narrant Numerium Suffusium somno monitũ ut silicem cederet fractoq; saxo sortes erupisse/quæ scilicet insculpte erãt in robore. Mel item eodem tempore prope templum fortunæ ex olea fluxisse qua propter sortes eas laudauisse aruspices & iussisse ut ex ea olea arca fieret quo conderentur/quæ postea fortunę monitu manu pueri miscerentur ducerenturq; / qua quidẽ in re casus atq; temeritas non ratio aut cõsilium ualet. Sortium multa sunt genera ut in talorum iactu in tesseribus proijciendis / in figuris Chartaceo ludo pictis / & quæcunq; prior aduenerit expectandis in eruendis longioribus paleis / in oculorum iactu super paginis. Vnde & Virgilianę ille sortes apud Sparcianum in Surculis/ ut olim apud Germanum super candida ueste temere & inconsulte iactatis: & si quid huiusmodi quæ prope infinita esse possunt/tam & si appellarẽtur/aliquando sortes/ea quę per uoces fiebant responsa: unde illud Vergilij Italiã lyciæ iussere capessere sortes:quæ pro responso Apollinis summuntur: Sic & apud Sylium Iouis hãmonis oracula sortes appellantur: Heu frustra reditũ sortes tibi sæpe locutas/ Mentitũq; Iouem: & apud Horatium: dictę per carmina sortes. Item apud Ouidium: sortẽq; dedit: quę pro ipsis oraculorum uocibus & responsis desumebantur: Inuenio autem sortium nomine/non uoces ipsas: sed ea quæ per uoces & oracula futura indicabãtur significari: ut apud Valerium flaccum in Argonauticis/ cum Iason hæc proferre introducitur: O utinam scythicis struerem cum funera terris. Vox mihi mentitas tulerit parnasia sortes: Apud Ciceronem quoq; scriptum est: Restant & sortes he quæ dicuntur non ille quæ uaticinatione funduntur/quę oracula uerius dicimus: & sane in hoc conueniũt sortes omnes/ut tum eo possint nomine appellari/cum eius euentu considerato atq; perpenso / quod oculebatur manifestũ fiat: Ad tria nihilominus genera facile reducuntur de triplici fine pendẽtia / qui enim sortibus utitur aut diuidẽdę rei cuiuspiam causa id agit/aut sui alteriusve consulẽdi gratia/ aut diuinãdi: Euentus autem sortis aliunde expectari non potest/ q̃ aut ex fortuna & casu/aut ex spiritali causa/cuius vi moueri phantasia potest sortem mittentis aut trahentis & cętera id genus patrari quæ ad obscura sortibus declarãda conducunt. Qui fortunę euẽtus morantur uanitatis taxari titulo cõuenit/ quoniam ei confidunt quæ consilio aduersatur & rationi cuius beneficio cõuenit hominem gubernari. Si uero de iuditio spiritalis pendet causæ/ euenire id bifariam

potest/cum & a bono & a maligno spiritu possit euentus deriuari. Si ultimũ des/ detestãdum illud quidẽ sicut & alia oĩa uel occulta uel expræssa cum dęmonibus inita fœdera/quæ & ratione cõfutata & ab ecclesiastica ueritate condemnata sunt præcipuus hic gentiũ error quo & Babyloniæ regẽ circũactũ propheta Ezechiel monumentis retulit. Si uero primum malueris/ut a deo scilicet & bonis angelis euenta rerum operiare: plurifariam etiam aberrare poteris / tantum abest ut imitendis sortibus frequens esse debeas: Nanq; & si nulla id necessitate facias quod ad curiosam de qua sumus acturi prænotionẽ spectat/si absq; dei reuerentia precibusq; porrectis/si ad uitæ uanitates/sęculiq; negocia perpetranda/ si ad ecclesiasticas electiones perficiendas id ipsum paras a recti uia flectis: quemadmodum ex ecclesiasticis canonibus: Ex Beda/ Augustino/Ambrosio/Thoma potes edoceri: q; si quando in ueteri testamento legimus a sanctis hominibus sortes obseruatas & in nouo quoq; Zachariam posuisse incẽsum/& Mathiã in apostolorũ numerũ sorte delectum: scire nos oportet/quattuor illas condictiones absfuisse/ quibus carere ij debent/qui per sortes diuinũ expectant iudicium. Illud quoq; sciendũ frequentius hoc in ueteri testamẽto factum/ut sortibus uterentur/q; in nouo in quo magis elucet ueritas in quo discussę legis umbræ sunt. Neq; enim post Christum nisi electionem Mathiæ in apostolorum actibus reperies / quæ ante spiritussancti in die Pentecostes effusionẽ facta est/& Zacharias sorte electus legitur: ut incẽsum poneret Christo nõdum nato: nedum euangelio promulgato: Semptem diaconos non sorte/sed electione apostolorũ ordinatos legimus: post Mathiæ sortẽ/ de qua quidẽ multi loquuntur: & quæ nam sors illa fuerit ambigunt & enixe quęrũt eã ego pcipuã sniam existimo/quã Dionysius Ariopagita sanctissimus theologus in libro de ecclesiastica hierarchia perscripsit. Videtur inquit mihi scriptura sortem appellasse diuini quiddã & præcipui muneris/ per quod illi choro sacratissimo insinuaretur qui esset diuina electione declaratus.

¶ Aduersus superstitiosa somnia. Caput Septimum.

Estat eam quæ per somnum fit diuinationẽ explodere / ut omnes eius species quæ de occulto fœdere/quasi de antro stygio fluxerũt protinus elidantur & ad magicas uanitates & in nanes noxiasq; obseruantias eliminandas calamum cõuertamus: Monstrauimus supra multis ex causis pendere posse somnia/ naturali/ diuina/dæmonica multa de ea q̃ scd'm naturã diximus/& de diuina quæpiam & dæmonica/ ab astris quoq; pendere non posse prophetiam secundo libro probauimus/ & quarto potissimum ea de re ægimus/ eo præcipue q; existimauimus id conducere ad ea explodenda somnia/quæ spectant ad pactum fœdus cum dæmone: nunc de ijs potissimum loq. endum quibus ut illudat malignus ille se ingerit/quanq; fœdus publice non pepigerit/ quod quarto quoq; libro quoquomodo nos facturos promisimus/Indi/Egyptij/ Gręci Romani/alij multa obseruarũt in somnis: ex quibns ad futura coniectanda quasi artem conficere præsumpserunt. Sed & iudei quoq; ipsi postq; Christo abnegato in mille insanias iuere præcipites/ære minuto ut inquit ille somnia uendiderũt/ uana illa nihilominus & superstitiosa admodũ obseruatio iudicari debet: quippe cum diuina non sit ad ea extendit sese ad quæ non pertingit natura: quo autem & quantum progredi hac in re ipsa possit iam declaratum est: q; autem mẽtibus ho

minum non insit tanq̄ oraculum/ut antiquus Dicearchus & Cratippus uoluere/ quo futura præsentiantur uel furore uel somno satis ex illis quæ supra diximus patere potest. Adde q̄ furor uim naturæ illatam sonat ab exteriori & potenti causa/quod Apollini uates inuadenti tradiderūt. Causę autem somniorum partim explicatæ sunt/mox ex negocio recensendę: quibus qualia & unde nam hominibus euenire possint insomnia declarabitur: cum ex obseruatione somniorum paucula respondere euenta collegisset antiquitas: adeo curiosum hominū genus est: ut etiam ea de re philosophi hallucinati sint: vnde & ob ueritatem clarius percipiendam & Pythagoras & Platonici nonnulli putabant cultu quodam & uictu præparatos ad dormiendum proficisci oportere/quasi uerum ex falso prodire neque at: quasi casu id non euenire potuerit: quasi qui totum diem (ut inquit) ille iaculatur non aliquando collimet quasi & insani & ebrij & rude vulgus quandoq̄ in ueritatem multa delirantes non incidant/ qua propter reijcienda omnia/ quæ aut a deo bonisve angelis missa non sunt: aut secundum naturam euenisse commode iudicari nequeunt. Nam tam & si amentium hastas collimare contingat/& amicorum sollicitudo/ nonnihil per quietem redeat/ & humores etiam ut diximus inferant somnia quorum interpretationi & medici & interpretes uacarunt/ex humorum illi qualitatibus hij ex figuris similitudinibusq̄ coniectantes & naturæ præscriptum non egredientes. Immiscere tamen se aliquando potest dæmon/ ut olim cum etiam sub Esculapij numine eius in templo & phano Phasiphæs deludebat insanos. Salubris monitio posita est ī libro q ecclesiasticus inscriptus est: multos inquit errare fecerunt somnia/& exciderunt sperantes in illis: quin & præceptū Mose est/ne somnia obseruarentur: & quāuis diuina quæ ita esse cognoscuntur/ excipienda sint & ea quæ secundum naturam sunt non excludenda putemus in uniuersum/tamen id forte est dictum/ut quanto in discrimine uersentur somniorum studiosi diuino testimonio percipiant. At qui portenta omnia: monstraq̄ somniorum de quibus interpretādis/iuxta Egyptios/ Chaldęos/ Assyrios libri editi sunt/ uana esse & ridicula nemo sane mētis nescit qui ea perlegerit: nihil enim ibi quod in diuinam / nihil quod in naturalem referri causam possit/quo fit ut superstitiosa & sint & haberi iure meritoq̄ debeant. Siquidem cum eis animaduertimus somnijs nec exactos philosophos nec probatos medicos naturalem coniecturā consequi posse / sistere mentem animumq̄ debemus pariterq̄ scrutari nunquid pro diuinis haberi somnijs possint/ quę scilicet haberi pro naturalibus non potuerūt. Et sane si diuinum lumen/intimusq̄ ueritatis tactus abfuerit: aut cum vanis / aut cum superstitiosis si computentur nihil incommodi eueniet: quibus de rebus cū de prophetico lumine ageremus mentio facta est & adducta in medium sanctæ Monichæ somnia/quæ utrum diuina essent internoscere se non figuris non imaginibus ipsis/sed intimo quodā sapore quem uerbis explicare nō poterat Augustino filio referebat/eo igitur lumine diuina a dæmonicis/a naturalibus a uanis distinguuntur: patefiuntq̄ dormienti: quis enim sacro fonte lauatus accederet ut suspicaretur/ Iosephum uirginis uirum/ cum Christo & matre in ægyptum fugisse persequentis Herodis inuidiam somnio monitus/ ni eidem pariter lumen adfuisset declarans Mandatum illud a deo proficisci/eundemq̄ de traducenda coniuge de reditu ex egypto in Iudeā non dubitasse/ alia de causa q̄ ob immissam illā diuinitus collustrationem qua perciperetur / dei illum esse angelum qui monebat in somnis non malignum dæmona/non somniantem animā & uana fingentē: Idem iudicium de Magis ferendum qui Christū adoraturi in Iudeam ex oriente profecti sunt/neq̄ enim per aliā uiam Herodē Hierosolymāq̄ declināte reuersi illi in

ſuam eſſent regionem/ueriti & regē offendere & ſe ipſos:ni reſponſo illo quod in
ſomnis acciperent ſimul percepiſſent dei id eſſe conſiliũ affulgente.ſ.lumine quo
tenebrę mentis effugantur/ uerum ſuperſtitioſi homines eo inſaniæ deuecti ſunt/
ut non dubitarint/obſeruanda quęcunq; ſomnia & cum rerum euentis conferen-
da ut inde ars aliqua confici parariq; poſſit.Sed nec paria illi ſunt locuti: alij di-
urna uel crepuſculo ſumpta/ nocturna alij obſeruauere: Vnde ille de ſomnijs Au
rorę cecinit: Tēpore quo cerni ſomnia uero ſolēt:Orpheus uera in Argonautica
ἠδ᾿ ὅσα θεοπίζουσιν ὀνειροπόλοισιν ἀταρποὺς ψυχαὶ ἐφημερίων ὕπνῳ βε
βολημέναι ἦτορ Alij mediæ noctis iſōnia plurimi æſtimauere hinc illud Homericũ
φίλον δέ οἱ ἦτορ ἰάνθη ὥς οἱ ἐναργὲς ὄνειρον ἐπέσσυτο νυκτὸς ἀμολγῷ
qui tamen & nocturnum inſomniũ poſt habuiſſe uidetur cum inquit: οὐκ ὄναρ
ἀλλ᾿ ὕπαρ ἐσθλόν ὅ τοι τετελεσμένον ἔσται quas ob res uarium arbitror &
anxium in interpretandis inſomnijs delectum prodijſſe Platonicus Syneſius hoc
ipſo ræte cōplicatus ex uiſis accidētibusq; cũ ſomni tum uigiliæ cōmendatis me-
moriæ & ſigillatim in litterarũ monumēta relatis putauit artē paulatim accumala
ri/id ut fieret opere præciũ autumauit/niſi ciuilis cōſuetudo nouitatē iſtius exerci
tationis horreret:multa ſe beneficia ex ſomnijs ꝑcepiſſe affirmauit/ inſtructā men
tem/orationē compoſitam / ſubminiſtratas inſidias/aduerſum feras dum uenera-
retur/patefactas in ſe Magorum inſidias / conciliatum regis amorem/ & alia ple-
raq; ob quæ exarſit adeo in ſomniorũ amorē ut ciuili quā timebat conſuetudine
poſthabita in calce libri unũquenq; cui & datur otiũ/& ſuppetit uictus / animarit
ad om̄ia conſcribēda/quæ uel uigilāti uel dormienti contingāt / autumās plurima
inde cōmoda oibus pene ordininibus queſitũ iri/Sed in eũ ſequēti capite diſputa
bitur/ſane ita eſt/ita dubio procul malignus dæmon ſuperſtitioſos hoies edocuit
huiuſmodi artē/ quā deus abhominat̄ & populo ſuo per ſacras litteras in Deute-
ronomij & Leuitici libri ea interdixit Moſe legē ferente qui idipſum criminis Au
gurio/diuinationi/maleficio/incātationi/ariolationi/luſtratiōi per ignē Necromā
tiæq; demũ aſſociat quæ omnia inquit deũ abhominari/qui gētes illas quæ terrā
promiſſiōis inhabitabāt: erat ꝓpterea deleturus: tanto aũt magis offendit dæmō
in ſomnis quāto magis diſſimulat uirus & occultas premit inſidias. Auguriũ em̄
ariolatio/necromantia & quę maliciā uidentur prætēdere/eo minus appeti uiden
tur qđ ex pacto fœdere cum prauis ſpiritibus proficiſci creduntur.Somnus uero
cũ naturalis quedā res & ſit & habeatur q̄ per eũ diuinatio fit illicita minus appa-
ret eis qui uim naturæ & quantũ eius poteſtas ꝓpagare ſe poſſit exploratũ nō ha
bent:quiq; aliquādo legerũt deũ ipſum quæ futura ſunt ꝓphetis per ſomnũ pa-
tefacere conſueuiſſe hoc igitur quaſi prætextu ſerpentis caput obuoluit dæmon:
& humanā effigiem / hoc eſt naturalē uim animaduertendā preſetulit / & cum id
minus potuit/in angelũ ſe lucis tranſfigurauit perſuaſit olim quanq; paucis qđ &
ſupra rettulimus ut in tēplis recubarēt hauriēdæ diuinationis gratia/pluribus aũt
& magis oculatis hoībus hac ſua impoſtura tenebras effudit:ut quę ille iam facta
quanq; hoībus incognita cognouerat aut e proximiſ cauſis iam iā pendētia ſupi-
orũve reuelatiōe ꝑceperat per ſomnũ eis reuelaret:idq; crebro:& identidē factitās
ſupſtitio creuit:quotiēs em̄ id inſomniũ acciderat:qđ gratia exempli uel bellũ uel
pacē/uel parentũ affiniũq; mortē paucis p̄cedere diebus ſolebat / toties expecta-
bantur idem rerũ exitus qui.ſ.eodem ſomnio portēdi cōſueuerat:nō uno aũt mo
do omnibus impoſuit callidus ſathan: Nā quæ figuræ imaginesve in ſomnis uni
bellum indicare ſolitę fuerant/pacem alteri ſignificabant. Hinc factum puto:ut in
terpretationes uarię ſomniorum apud gentes emerſerint.Hinc apud Homerum

somniorum portæ: Vnde illud Vergilianum tractum est: sunt Geminæ somni portę/ex quarum altera quæ cornea esset ueris umbris dari exitum dixit/quæ uero ex elephanto mittere ad cœlum falsa insomnia manes: Hinc uaria in libris multarum gentium de somniorum significatu relata in quibus etiam tempestate nostra pleriq; insaniũt: cõmoneri aũt deberẽt ut resipiscerent uel ex ipsa discordia interpretum singulis inter se certantibus & adhibendam sibi fidem contendentibus ac rerum euentus quasi mellitas offas protendentibus/cum nihil magis possit iudicari uanum & fallax ad futura noscenda/ꝙ id quod utrinq; contrarijs experimentis asseritur. ueritas enim una est/nec sibi aduersatur: quare multa ex illis quæ inuicem aduersantur/ placita falsa esse necesse est: quomodo autem a falsis uerũ internosceret cum mixta & confusa sint omnia/ eorumq; singula experimentis confirmata fabulentur: Igitur superstitiosa omnia habentur insomnia/ quæ aut a diuina/aut a naturali causa non pendent. Sed quia nonnulli (ut in prouerbio est) cum ratione insanire uoluerũt/ inter quos Synesius platonicus qui de ipsis quoq; insomnijs librum scripsit: contra eum calamus uertendus est.

¶ Contra Synesium Platonicum superstitiosis insomnijs ad stipulantem. Caput Octauum.

Ynesius itaq; cuius supra mentionẽ fecimus omnes libros somniorum irrisit/decernens nec Phemonoẽ/nec Melampũ audiendũ esse/cũ nullo pacto insomniorũ leges statui possint/ nec de eis queat cõis regula tradi/ Recte irrisit/sed in hoc ille non procul ab irrisu qui ꝓpterea uoluerit unum quẽq; propria obseruare somnia/ut repetitis experimẽtis diuturna obseruatione artem consueret/quã ante prætulimus i interpretandis somnijs discordiã ille cõmentus est ex uarietate phantastici spiritus: quorũ alius cum sphæra cõgruere alia somniauit: quatenus in eius cõtẽperatione earũ aliqua præualuisset. Idem ex lapsu animę confirmatũ iri putauit/quæ circa materiã libentius habitant & diuersis affectibus uarie inquinantur. At sint hæ somni diuersitates o Synesi: cõdonetur tibi hoc ad præsens quin potius cõmodetur loceturq;/tã & si ratõibus possit auferri/sint inq; somniorũ diuersitates nunqd & insomnij somnijve aut uisi esse poterint: nunqd uarietatẽ interꝑtationũ illi/uarietati referes acceptã: At si hoc est/num & anima illa quæ in eodẽ stellę cratere ut vis tẽperata est cũ alia/ uaria habebit somnia & nõ potius cõmunia: Dices stellã quampiã præualuisse in cõtemperatione phantastici spiritus/dic & illud si eadem ꝓportione phantasticus alius spiritus pariter contemperabitur nonne communio somniorum sequetur: Si hoc nonne & insomniorum: si id concesseris artem confecturus ne es an magis si qua esset destructurus: quid: ꝙ eadem anima: modo male affecta & inquinata terrenis prauitate utitur/modo liberata uitijs pollet uirtute. quo pacto igitur fiet ut ex suorum somniorũ obseruatione qui uariorũ fuerit morũ artem cõficiat: dices forsitasse obseruanda simul utriusq; temporis somnia & seorsum obseruationes reponendas. At illud quęso responde (ut pręteream quam difficilimum sit ut homo se nouerit) quomodo ea agnosces insomnia quæ de praua consuetudine prodibunt a te/quanq; tu prauus esse desieris: fit enim in uigilantibus sæpenumero ut malis operibus abdicatis/operum tamẽ eorũ imagines crassentur & phantasiã occupent proq; diuturniori consuetudine diuturnius uexent & truculentius: ꝙto magis id somniãtibus eueniet: præstãs itẽ dogma illud tuũ quo modũ interpretandi docere vis quẽadmodũ tueberis: duces inq; exercitus qs nõ dũ uidemus sæpe

affore coniectamus a pcurſoribus/ nam & eiſdem præcurrentibus ſubſequi conſueuerunt eadem ratione per idola res ubiq; futuras præſignare ſolemus: O inſigne delirium/ quãdo cauſę diſſimillimę ſomniorum ſimilia poſſent afferre ſomnia quæ tu ab una ſemper cauſa reris dependere indeq; coniectaris: unico exemplo contentus ero/ poteſt humiditas in ſtomacho exuberantior efficere ut in ſomnijs tranare flumen uideearis: poteſt idem euenire ex ſeruatis recens imaginibus eius fluuij quem tranſmiſeris: Idem poteſt deriuari ſermone habito colloquijſq; de nauigatione & curſu fluminũ frequẽtibus. Idem a dæmone poteſt imitti/ ut ex negotio qđ tibi affuturũ nouit/ unde iucunda ſit nauigatio tranatandũq; flumen coniectet ſupſtitione capiẽdũ te facilius ſi tibi id quodãmodo fuerit in ſomnis nũciatũ fluuiatili p quietẽ imagine & nauigatione: ut inquit Varro ſomnoria hoc tenẽdũ Syneſi fuerat quo uanitas ſimul teneri non poterat. Qua nã te rogo ratione collegiſti: ut iſthæc ſomnia tua quibus regẽ tibi conciliabas & inſidias in capiẽdis feris didiceras ſemper eodẽq; modo interpretari deberes/ quæ. ſ. eſſent artem confectura: Conciliatũ tibi regẽ in uigilia mirarer nõ miror in ſomnis: quando ne ille unq; tecum ad ueri lucernã uigilauit: perpetuo ſuperſtitionẽ ueterno conſopitus: ſæpe in ſomnijs: ſæpius in ſacrificijs dæmonum / in magicis ſemper uanitatibus occupatus: Dixerit pro te quiſpiam natura duce ſomnijs te obſeruandis incubuiſſe/ cum tradideris idola antecedentia eſſe eiſdẽ rebus ſimiliaq; ſimilibus / ſi perſteteris in dogmate uicimus: Deſume tibi ut ex imagine cuiuſdam ſomnij ſignificatum ſit ducendã eſſe uxorem: cuius rei euentus ſomniũ ſcilicet tale ſecutus fuerit: Num ſimile poteſt redire ſomnium: ſi negaueris id temere facturus es/ & tibi ipſi quoq; aduerſaturus: qui laſciuientem & quaſi pro libito fingentem phantaſiam atq; fallacem eodem tuo de inſomnijs libro poſuiſti arbitratus fabulas quoq; copiã ſuã atq; licentiam ab inſomnijs accepiſſe in quibus prodigioſa ſit phantaſiæ uarietas: Si affirmaueris igitur iterum duces uxorem: at non eandem: primo enim eadem uxor duci niſi ſemel poteſt: ergo aliam/ & ita deinceps interrogabo: ſi ſomno ſimili euentus ſimilis reſpondebit/ atq; ita uel centum uel mille tibi ducentur uxores: Idem de filijs/ idem de magiſtratibus dicendum. At qui acrius te urgebo & euentum aliquem pro exemplo capiam qui nequeat niſi ſemel in uita contingere/ eundemq; ſomno præſignatum ſtatuamus/ quo fiet ut nullo pacto colligas artem interpretandorum ſomniorum ex crebris ſcilicet obſeruationibus de ijs præſertim rebus quæ uel rariſſime uel ſemel eueniunt ſingulis hominibus apud quos ſolũ obſeruanda ſomnia cenſuiſti. Illud poſtremo diſſoluas operepreciũ eſt effectus/ ne an cauſa futurorum ſit inſomnium/ an magis eius ſit effectus rei quæ etiã num futura pariat: in quibus portendendis pro ſigno capi ſoleat/ quod ſupra iridis exẽplo patefactũ eſt/ effectum eſſe non poſſe claret hinc/ ꝙ nullus effectus ſuã præcedere cauſam poteſt. Sequuntur autẽ ſomniũ euenta ipſo præſagita: pro cauſa aũt accipi nequit præterꝗ in his quæ in facultate hominis reponuntur. poteſt eñ ab ea quę in ſomnijs uiderit excitari quiſpiã ad agendũ: in quæ uero acturus eſt niſi in ſubiecta & obedientia nutuq; ſeruientia: ſed ſignum futuri reſpondebitur eſſe inſomnium quatenus in cõmunem & ſibi & futuro euentui cauſam refertur. Inueſtigandũ igitur an uſpiam/ & quæ nam ſit huiuſmodi cauſa: Interior ea erit aut exterior: Internã ſomniorũ cauſam / multi etiam ex antiqua gentilitate uoluerunt eſſe/ putantes homines per ſe ipſos excitari/ externa uero & aduenticia uiſiõe pulſari dormientes Democritus cenſuit: utraq; Ariſtoteli non diſplicuit/ quæ a noſtris etiam theologis probata latius tibi philoſophos potius prætendere cõuenit Syneſi ꝙ noſtros theologos qui eos ſcilicet nõ reciperes: Interior uero cauſa biſa

riam diuidi potest/scilicet quæ ab anima & quæ a corpore proficiscatur. Animæ nullo pacto referri accepta potest/a qua si somnia & euenta aliqua deducantur simul id ex accidenti fiet/ neq; per se alter dependebit ab altero / tam&si ea dormiẽs uideas/quæ uigilans mente uersasti : sed nec ab illa euentus ullus potest deriuari cuius ipsa domina non fuerit: Regum igitur gratia & fauor & pleraq; innumera quæ alieno non tuo subsunt arbitrio/a tua anima aut phantasia ueluti a causa deduci non possunt/a qua etiam insomnia deducantur: a corpore item nullo pacto id potes eruere: quanq̃ enim ex dispositione corporea motus in imaginatiõe possit afformari/ei ipsi conformis: quemadmodum fit cũ exuberans humiditas fluit/ frigusq; abundat quibus niues & flumina in somnis apparent & in glatie & pruina uersari uideris : Nihilominus medicorum non uatum opus erit huiuscemodi insomniorũ interpretatio : aut etiam eorum qui ex quadam conuenientia naturæ quam Sympathiam dicunt coniectantur: neq; enim aliud q̃ corporeas affectiones tuas isthæc uisa indicare poterunt utpote effectus earum: quando quid ex eis ad causas noscẽdas progredi cõceditur: ut hinc obiter irridere quoq; liceat Arthemidori cõiecturas qui ab insomnio trium uirilium/ tria nomina quæ seruo obuenerunt deduci non abnuit. Si uero exteriorem dixeris causam & aduenticiã nihil magis nobiscum Synesi lucraberis : Hæc dupliciter etiã diuidetur /in corporalem scilicet & spiritalem. Si primã capias falleris/nã si ab aere ambiente / uel cœlo affectam phantasiam putes / non poterunt huiusmodi corporales naturalesq; causæ aliud q̃ naturale q̃ corporeum prætendere: quomodo ergo ex insomnijs huiuscemodi uiam depræhendisti conciliandi tibi magnum regem maiori fiducia / ut dicis/q̃ Græcorum aliquẽ/quomodo ciuitates regere per isthæc insomnia didicisti/quomodo uigiliæ dubia in insomnijs tibi declarata fuere/quomodo eisdẽ stolidam(ut inquis)atq; tumentem linguæ dispositionem: quam in uigilia contraxeras ob nimium Attheæ linguę antiquioris & durioris amorem correxisti: Hæc enim ab aere corporeaq; ulla causa dependere non posse adeo manifestum/ ut si maiore subsellio declaremus periculum sit ne uerba prodigamus quando etiam secundo libro satis probauimus prophetiam fluere non posse ab impressione cœlestis corporis / & quæ ibi rationes adductæ sunt conducunt etiam ad omne uaticinium improbandum quod somniantibus dicerent de stellis immitti: quarum consideratione falli Astrologos diuinaculos non dormiẽtes modo & ebrios : sed uigilãtes & sobrios toto quinti libri decursu copiose mõstrauimus: restat ut a spiritali causa tua deriues insomnia: ea item sectionem patitur : partimur quippe illã in diuinam atq; dæmonicam : primam pro te quomodo afferes/quæ obseruationi somniorum inimica est / illa sane interdictum dei populum præcellens Moses asseuerauit: q; si quando in somnis reuelat deus occulta lumen prophetæ demittitur quo dubia a certis/a falsis uera secernuntur. Scribit idem Moses in libro numerorum dei prophetis in uisione deum apparíturum: vel per somnium ad illum locuturum/& sane obseruatione ulla imaginum in propheticis somnijs opus non est : Docet lumen diuinitus missum quid euenturum sit : & quandoque uerbis angelico ministerio in imaginatione afformatis : quid agendum sit erudiuntur prophetæ/ quid ve futurum percipiunt. Si dæmonica dixeris causa (quod eorum ultimum est quæ afferri possint) te ex insomnijs ad noscenda futura progredi bifariam id poterit intelligi : aut quia cum dæmone fœdus pepegisti / aut quia nullo fœdere interposito immittit ille simulachra talia in somnis quotiens tale tibi / uel tale in uigilia occursurum est / cuius obseruatione colligi ars commode queat quod eo maxime loco ; quanq̃ non plene sensisse uideris: ubi bonũ

vnicuiq; dæmonem adesse dixisti: qui quasi præceptor occurrit ĳs qui uigilantes meditati sunt artificiose aliquid inuenire: Sapientiq; itidem animæ mundanum se deum adiungere definisti: primum supra confutauimus & inter noxias supstitiones quarto huius opis libro reposuimus/& q̄ male a dæmone misereq; sperandū sit aperte docuimus: Secundum superiori capite refellimus abiecimusq;: Sed nec dæmonicam etiam afferre te causā posse tua ipsa prope tui libri finem uerba declarant. Ais enim ratione & disputatione opus esse/ ut uisum quod non occurrit/ occurrat: neq; leue opus esse motionem prodigiosam atq; absurdam suborientē animæ in alterum traducere modum: Secutus es fortasse Porphyrium/ arbitratū nonnihil somnorĳ præsagĳ prouenire animæ ab ipsa natura: & Iamblicho aduersatus qui somnia ea quæ de humanis prodeunt causis minimi duxerit: uel tertiū tibi cōfinxisti modum: ut scilicet sopitus uigiliæ munere perfungaris disputationeq; & officio rationis pro arbitrio utaris: quo fit ut a tuo arbitrio tua pendeant somnia/& quæ alia de causa immitterentur inuertas/mutesq; pro libito / id autem fieri quomodo potest: nisi somno tenearis/& quando suboriuntur animæ prodigiosi insomniorum motus præterq; in ipso somno: tum autem ratio & disputatio non uigilantis sunt sed somniculosi: Vide ergo ne profundissime somnians tuū de insomnĳs librum composueris in quo quibusdam non malis/nec falsis: multa & falsa & mala: Sed & superstitiosa & noxia somniasti: minus certe culpādus q̄ si uigil & experectis sensibus disseruisses. Sed ad magicas iam uanitates procul eliminandas conuertamus stilum: Augurio enim Auspitĳs/Geomantia/Chiromantia/Sortibus/uanis somnĳs / Ominibus procul abdicatis/in magicas fallacias qd promisimus rationum copias educamus.

IO. FRANCISCI: PICI: LIBER SEPTIMVS: DE SVPERSTITIOSA PRAENOTIONE ADVERSVS MAGIAM.

¶ Quid nomen Magiæ & magi significet. Caput Primum.

f Eruata est magia ut Septimo hoc libro confutaretur / cuius cultores & fœdus cum dæmone quandoq; pepigerunt / ut diuinent quod in euocationibus umbrarū/inferorūq; colloquijs incōtrouersum est/& eo etiā non uocato id satagunt pro noscendis occultis ex alijs cōpluribus/aere/aqua/quæ supra cum diuinandi uanitate reprobauimus: ea Plynius Magiæ rettulit accepta: Sed & opera etiā num pacto nullo fœdere init quasi naturalia/quæ quoniam aut supergressa naturam: aut ab illa seiuncta sunt/ dum in supera conantur labuntur in infima / & in superstitionē uesanā & noxiā reuoluuntur/ingerēte se dæmone clam occultoq; ut dictum est pacto/ut quod expręsse non potest/supprææsse moliatur. Confutatis igitur libro quarto eis superstitionibus quæ de manifesto pacto prodeunt quinto & sexto quæ de occulto prodierunt / hunc ipsum sternēdę magiæ deputauimus/ quæ de alterutro pacto depēdet/ & ab utroq; fulcitur. Prius tamen quid nomine illius indicetur/& quotuplex habeatur exploremus ut facilius in eam suasq; species omes disputare queamus. Magiæ nomen sua moneta latium nō percussit/ ut magus quasi magnus dicatur/ sicuti Horatiano placuit interpreti / non a magis particula deducit / non Gręcum non Chaldæum/non ægyptium/ sed Persicum est. Magorū nomine apud Persas auctore Porphyrio diuinorum interpretes & cultores indicabantur: apud alios scriptum inuenimus / eos a Persis magos appellari qui elementis numen tribuerent. legimus & magos a Persis ita nuncupatos quia præessent sacris quasi sacerdotes dicerēt/& in hanc sententiam Apuleus in prima oratiōe Apologiæ scribit se apud plurimos legisse eundē esse Persarū lingua magū qui nr̄a sacerdos/ Suidas magiā & astrologiā inquit cæpisse a maguseis. ἀπὸ μαγουσαίων ἤρξατο οἱ γὰρ τοι πέρσαι μαγὼγ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὀνομάζον καὶ μαγουσαῖοι οἱ αὐτοί Syrus bardesanes cuius mentio apud diuū Hieronymū cum alibi tum libro / de viris illustribus cuius item nōnulla recitat Eusebius: Magos eos scribit esse persas ita ab alijs gentibus appellatos quæ odio haberent abominarenturq; eorū matrimonia cum filijs/cum sororibus/cum matribus / ipsis lege ita inter eas lata/quam non modo in Perside sed quocunq; diuerterent custodiebant. Memini me legisse apud Orpheum in libro de lapidibus magi nomen vulgo sapientibus fuisse impositum qui multas essent ærumnas perpessi in uendicāda sibi uirtute/quā heroū omniū matrē/ante sophistā Aphthoniū nuncupauit/is cum multa in uirtutis & disciplinæ laudem in primo proemio operis cecinisset & multis sapientes laudibus extulisset adiecit denominationem magi fuisse illis a multitudine inditā inquit. n. ἐπωνυμίην λαοὶ τεύξωσι μάγοιο ferunt & alij Persas eo nomine suos intelligi uoluisse sapientes / quēadmodum Egyptij & Hebræi sacerdotum prophetarūq; nomine significabant: qui diuina nossent & græci philosophorū nomēclatura q sapiētię uacassent: & ethiopes Gymnosophistas & assyrij chaldeos/& Indi Brachmanas/& Galli druidas: quanq; legimus etiā magos in ęgypto in Chaldea in Babylonia/& Gymnosophistas i India. Sed & Porphyrius sapiētes Indorū Gymno-

ſoph iſtas appellat/ita & in æthiopia quoq; & India naturalem magiam uiguiſſe Guil helmus Pariſiēſis meminit/ſicuti in ægypto ſceleſtã/ ſed nulla in nomine aut cert e parua/ magna autem in re diſcordia . Si quidē nomen ipſum equiuocũ/multipl exq; eſt/ eo enim preter perſas uſi quicunq; umbrarũ inferorũq; colloquijs/uel inu o catione dęmonũ mirabilia ſatagebant / & qui etiam ueneficijs omnifarijs incum bebant ut nominis cõmunione quoquomodo honeſtarentur : quēadmodũ Gen ethliaci qui mathematicorum nomen uſurparunt/ eoq; ſumpto quod honeſtum .ſ. habebatur infamarunt. Sic magi illi uenefici & incantatores perſarũ nomē pr oſtituerũt & exoſum adeo bonis indicijs reddiderũt/ut id aures pati non poſſent. unde & in codice Iuſtini. de maleficis & mathematicis habeť : Augures Chaldeos/Magos ob facinorũ magnitudinē a vulgo maleficos appellatos auctor ē Rabanus magos eſſe qui de ſingulis rebus philoſophantur/ & quãuis cõmunis ſermo eos pro maleficis accipiat/aliter tamē apud ſuam gentē haberi philoſophosq; Chaldæorũ eſſe. Apollonius ipſe tyaneus qui & magus creditus eſt in ſuis ep̄l'is multa de magis ſcribit inter q̄ ait. μάγουσ ὀνομάζουσι τουσ θεοὺσ οἱ πέρσαι. hoc eſt perſæ deos magos nominant: Alij nec Perſarum more / nec incantatorum ritu magna & ardua conantes conſideratis naturæ rebus/ eiuſq; uires exploratas habere credentibus/operanti illi miniſtrare quodãmodo & ſubſeruire ſtatuerunt unde & illud apud Plotinũ/Naturæ miniſtrũ eſſe magum: quo factum puto/ut p rerum magnitudine quã animo conceperant & opere perficiendã exiſtimabant ſe naturales magos nũcupauerunt: Alij iam vulgato magorũ nomine quodcũq; mirabile etiã dei nutu & uoluntate fieret magiæ referebant acceptum. Sic Moſes apud Plyniũ magus eſt creditus. ſic & ante eũ tum Lyſimachus tum alij putarũt/ quos in ſecundo contra Appionē libro Ioſephus redarguit. Sed & hac quoq; infamia multi chriſtianorũ a gentibus in primitiua eccleſia laceſſiti : qui tantũ diſtabant a magis quantũ a tenebris lux/a mendatio ueritas: ut demũ quã ab ima uanitate ſumma & ſincera pietas ; in hos etiã Origenes inuexit : ſed ceſſauit q̃ totius nomen hoc magiæ in chriſtianis : qui dei mandato & uirtute patrabant miracula & in tribus illis hominum generibus manſit.

¶ De multiplici Magia & eius inuentoribus : & quid de Magia naturali: Ioã. Picus ad ultimum ſenſerit. Caput Secundum.

h Inc triplex magia ſuborta: prima quæ Perſarũ eſſet peculiaris & in Perſide nata: hec auctorem habuit Ormacē & Zoroaſtrē: ſed nõ eum fortaſſe qui vulgo etiã doctioribus perſuaſus: ſed aliũ Oromaſi filium hãc poſtea Threicius Zamolxis excoluit: Secũda quã incantatores ueneficí necromantes profitentur. Tertia quã naturalē uocauerũt: cuiuſmodi haberetur prima illa Perſarũ Magia perſicis monumentis minime nobis cõſtitit: Plato in alcibiade Zoroaſtris magiã diuinorũ eſſe ſcientiã affirmat / qua Perſarũ reges filios erudiebãt : In Charmide Zamolxidis magiã medicinã appellat animi. Eubulius qui hiſtoriã Mithræ multis uoluminibus explicuit: narrat tria genera magorum fuiſſe apud Perſas quorũ qui eſſent doctiſſimi & eloquentiſſimi excepta farina & olere nil aliud in cibo ſumerēt: huiuſce rei meminit diuus Hieronimus aduerſus Iouinianũ: hinc facile cõijci poteſt diuerſas etiã in Perſide fuiſſe magias quorum alie degenerarēt & huc illud conducit/q̄ ad alias poſtea nationes tranſlata eſt magia: Nanq; non modo apud Thraces / ut diximus: ſed & Medos & Babylonios/ Arabes/Aſſyrios/Græcos/Gallos/Britãnos/Italos diuagata eſt. Primus qui de ea

comentatus sit/ Hostanes traditur is/qui in Xerxis græciæ bellum inferētis comitatu fuerit/ tam & si diligentiores Zoroastrem alium Procōnesium ponunt/uires cæpit in peregrinatione:aucta enim plurimū usq; ad Alexādri tempora/ quibus secundus Hostanes auctoritatē cumulauit Magiæ:ita in scelestissimā aliā Magiæ speciem declinatum est a multis:qui ueneficijs incantationibus necromanciæ abhominandisq; sacrificijs uacātes adusq; imolationē humanę hostiæ deuenerunt. Apud Romanos. Dc.lvij.demū anno ab urbe cōdita Senatus consulto factū est/ ne homo imolaretur:siluitq; in tempus prodigiosi sacri celebratio/& Tyberij cæsaris princi patu Gallorum druide in quarto diximus libro: sublati sunt:qui inter Magos a Plynio reponi uidentur:Acceptum referri debere Romanis hoc beneficinm uoluit ille/qui monstra inquit sustulerint in quibus hominem occidere religiosissimū erat:mandi uero saluberrimū/ut narrauit Hostanes. Sed Christo non Romanis debemus/qui & aliarum gentium & Romanorū etiam sustulerit monstra in sacrilegis sacris & abominandis ritibus/& aperto dæmonum cultu qui eos demum de principatu mundi pepulerit & eorū templa simulachraq; subuerterit Huiusmodi autem magiæ scelestæ malignos dæmones gentiū deos inuentores asserit Cæsariensis Eusebius/ confirmaturq; Porphyrij testimonio asseuerantis in libro de responsis/deos ipsos quibus rebus gauderent & quibus illigarentur ab hominibus/significasse: ad hæc quibus rebus cogerentur / & quæ sibi offerenda essent / & quos dies uitare oporteret : figuras quoq; ipsas simulachrorum quales esse deberent:characteres quoq; & figuras non parum ab eis diligi/se de Proserpinæ oraculo percepisse. Apuleius rettulit idipsum ad dæmones in libro de Socratis deo ad quos inquit pertinere diuinationes Augurum/ Aurușpicum/ uatū atq; Somniorum/ab ijs quoq; esse miracula magorum eosdem autem malignos spiritus non asseruit. In quos equidem spiritus neq; Arabs Almadal magicem rettulit/ sed risis digna res est. In antiquissimis Barbarorū libris tradidit se legisse magum quempiā omnibus quæ possidebat dimissis / in montem altissimū secessisse / tum ens primum hoc modo compellere cæpisse/cum prius animaduerteret regem per suam:ut inquit:coronā seruis suis:& contra seruos suo regi per eandem coronam & regnum præcipere. Itaq; se regi quoq; per cœlum & terram & oīa quę in eis effecerat mandasse/ ut eius sibi ministros ostenderet misisseq; ob id angelorum cateruam:mouisse uentorū turbines/excitasse tonitrus/& fulgura:subinde quoq; præcepisse:ut aeris conturbatores ostenderet:qui ubi præsto adfuere:interrogan ti responderūt se patrimonio priuatos proprijsq; characteribus insignitos : quos postq; petijt inscriptos ab illis in monte fuisse:& potissimū in lapide. Montis altitudo nouem ita scribit leucis extendebatur:lapidis uero in quo potissimū delineati characteres fuerunt longitudo/passuū duo milia:sexcentorū latitudo/nec prius triginta annorum spacio/completum opus a quo Magus characteres ipsos exscripsit/& in uolumen ordineq; redegit continuo quinquaginta annorū labore: Hec uanus ille scriptor. Sed & spiritus ille nequā Acynope mago in Ioannis apostoli necem destinatus/ubi apostoli uerbo / quasi cathena uinctus substiterat. Interrogatus inter alia/cur mago pareret/Respondit illum sathanæ potestate praeditum/cū uniuersis principatibus coniurationē inijsse / nosq; inquit : ipsi pariter cū eo / & obedit nobis Cynops/ & nos uicissim obedimus ei: Firmianus quoq; ut in qnto diximus libro:& magiā & Astrologiam a malignis spiritibus inuentā asseruit uerum naturalis magię auctores eosdem esse olim Ioan. Picus patruus meus putauit:qui & Persicæ inuentores Zoroastrem inq; & Zalmoxidem quos essent secuti Abbaris / Hyperboreus/ Carondas/ Damigeron/ Apollonius/ Hostanes/

Democritus/Eudoxus/Hermippus/& alij/qui Pythagoricis Platonicisq; myſte⸗
rijs pernoſcendis uacaſſent/ tantumq; horũ Magia ab illa diſtare prophana atq;
ſceleſta/ ꝙ hæc firma ſolida: illa & irrita & uana: hæc abſoluta eſſet naturalis phi⸗
loſophiæ conſumatio / illa portentoſa & execranda ac tota dæmonum opere &
auctoritate conſtaret illam a græcis γοιτιαν hanc μαγειαν appellatam: ex iunio⸗
ribus autem qui hanc ipſam olfeciſſent tres tantum ſe reperiſſe. Alchindũ arabẽ/
Rogerium Bacchonẽ/& Guilielmũ pariſienſem: Sed in hac ipſum ſententia natu
ralem hanc eſſe Magiam & tantopore celebrandã ad ultimũ uitæ non perſtitiſſe
ut putauerim/multa me mouent: primum ꝙ is liber in quo hæc ipſa repoſita ſunt
Apologia eſt: quã adoleſcens annos uiginti quattuor nondum natus edidit ad re
tundendas inimicorum calumnias : qui ut ſcribit quodcunq; ignotum ueluti ca⸗
nes adlatrabant: per id tempus & Aſtrologiæ diuinatrici fidem nõ abrogauerat/
quã poſt aliquot annos libri duodecim acerrime confutatã exploſamq; reliquit:
Alterum ꝙ in ipſo aduerſus aſtrologiã opere admirando ita ſcribitur libro ſcd'o.
Quis Zoroaſtre inter antiquos in Aſtrologia in Magicis/ & in omni ſupſtitione
potentior? & tamẽ eum in bello & uicit & occidit Ninus/nec aſtrologus utiq; nec
Magus/ſuperſtitioſum appellans quẽ Magicæ artis auctorẽ alio loco nominarat
& infra: docet magos artẽ ſuam Aſtrologiæ clauẽ nuncupare : & quanq; intelligi
hoc poſſet/de ſceleſta illa magia quæ etiam a ſtellarũ obſeruatione non abhorret/
nihilominus cõſentaneum eſt/ut de hac ipſa quæ naturalis appellatur locutus ſit/
quando Alchindus ille quem inter naturales repoſuit: ſuperſtitioſiſſimam ſcripſit
magiam quæ ab Aſtrologia uane quidẽ & monſtroſe deducitur/ cuius dogmata
hoc ipſo libro quoniã ab alijs confutata non ſunt(ꝙ ſciuerim)deo fauente refellã.
Ita & Procli Platonici librũ qui de ſacrificio & magia inſcribitur ea de cauſa cõfu⸗
tare pergã: & Rogeriũ Bacconẽ libro.ij.refutatũ nõ nihil etiã taxabimus: qui in li⸗
bris quoq; aduerſus Aſtrolo. & confutatur & irridetur a patruo . ꝙ ſi dixeris ſcri
ptum eſſe ab eo olfeciſſe hos naturalem magiam non percalluiſſe/qua propter &
aliam magiæ ſpeciem conſtitui debere quæ proprie naturalis ſit non ſuperſtitioſa
uera ſcilicet philoſophia non uana aſtrologia & ſuperſtitiõibus fulta atq; ita qua⸗
drifariam magicẽ ipſam partirentur/in Perſicã/dæmonicã/ſuperſtitioſam & natu
ralem/quam ipſe in oratione ſua ex quadã Sympathia conſtitui mõſtraſſet: Equi⸗
dem nõ difficulter admitterẽ niſi mihi dum eius ſcedas excuterẽ aliqua aduerſus
ſuperſtitiones notata occurriſſent quæ ſupra narraui/ & in progreſſu recenſebo/
inter quæ illud inueni particularẽ magiã naturalẽ a libris naturalibus & Aſtrolo
gicis accipi: Sicuti & dæmonica/ ex libris demonicis adiectione ſacrorũ/quæ ſup
ſtitioſi polluũt & inuertũt: Aſtrologicos uero libros uanos & ſuperſtitioſos duo
decim ipſe libris oſtendit. Sed neq; hanc naturalẽ magiã eſſe q̃ apud Perſas a Zo⸗
roaſtre deriuata eſt: ut credã: id me ualde mouet cum ad memoriã reuoco quo tẽ⸗
pore apud Perſas & Thracas nata & adulta magia: ueri dei cultum non uiguiſſe.
Qua propter ſi tota naturalis nõ erat ſupſtitioſam utiq; eã fuiſſe putandũ eſt: ſi.n.
ut patriũ indicat nomen ut Plato uoluit : diuinorũ erat ſcientia : cum Perſarum &
Thracũ dij dæmones eſſent & eorum cultus nõ religio/ ſed ſuperſtitio/colligitur
illam ipſam inter ſuperſtitiones reponendã: quid? quod Apuleius quoq; illã quæ
a Platone laudatur Magiã/ & ab Zoroaſtre fluxit/& Ormace. Poſtea ab Zamol⸗
xi Thracio culta docuit in uerbis & ſacerdotio cærimoniarũ & ſacrorum uerſari.
Mitto ꝙ miſcent propria dogmata & inter ſe cõmunicãt: nã & phyſica & Aſtrolo
gica quãdoq; uarijs in ſpeciebus arcanæ magiæ concludunt: unde uarias quan⸗
doq; noĩationes ſortitæ: ſed & Boetica & Theurgica cõmiſcentur/ſiue a magia ex

integro differant/siue nõ differant & sub ea ueluti species contineãtur. Accedit ꝙ in duodecimo aduersus astrologiã libro patruus ita scriptum reliquit. Neq; uero nos fallat qđ me quoq; adolescentẽ olim fallebat celebrata ueteribus etiãq; Platoni ægyptiorũ sapientia & chaldeorũ/quos adijsse Pythagorã & Democritũ/Eudoxum/& Platonẽ memoriæ proditũ est. Nã celebre quidẽ illud atq; diuinũ sapientiæ nomẽ de sola sibi cerimoniarũ & colendorũ deorũ cognitione uẽdicabant Idem paulo post multis edocet supstitioni eos tantũmodo deditos & mathematicæ fuisse. In eodẽq; libri pgressu inde mõstrat emersam magiã quæ non est aliud ꝙ cõplexus idololatriæ Astrologiæ supstitiosæq; medicinæ quã sicut alias quoq; superstitiones in libris de uera fide aduersus septẽ hostes singulatim cõfutaturus esset. De qua aũt magia: de illa utiq; putauerim locutũ quã adolescẽs naturalẽ appellauerat/quẽadmodũ & sequẽti capite Albertũ dicit cognomento magnũ dum esset iuuenis uulgasse magica/quæ postea matura esset ætate detestatus: Naturalem autẽ magiã secutũ Albertũ scribit in quinta questione Apologiæ: & in primo contra astrologos negat Alberti esse illud opus quod de licitis & illicitis prætitulatur in quo inter alia scriptũ reperiatur non solũ imagines fieri posse quibus non vnus homo dũtaxat/sed una etiã ciuitas tota uel fortunata fieret/ uel infortunata/ qui magicos etiã libros minime abijciẽdos docuerit: ꝙ si eius esse libri cõtendant de Alberto se illud Apostolicũ dicere/In alijs laudo/in hoc nõ laudo. In quinta itẽ eiusdẽ Apologiæ questione affirmat vnam haberi speciẽ Cabalæ de uirtutibus rerum supra lunam tractantẽ quæ sit pars magiæ naturalis suprema: uirtutes autem rerum supra lunam: aut spiritales sunt/ & ad eas inuestigandas naturalis explorator non commeat aut corporales quæ cœlo scilicet & syderibus insunt: huiusmodi aũt uires / si quæ sũt præter calorẽ lumẽq; uiuificũ qđ homini patere nõ possint/toto cõtra Astrolo. libro declaratũ est: De magia uero a Persis orta in uniuersum Plynius existimauerat: quod de hac quã superstitiosam nos: uos naturalem dicitis Picus explicuit/ e medicina inquit ortam / ĩmixtasq; illi mathematicas artes & additas uires religionis quæ quidẽ eorum prisca religio apud nos idololatria est: Hoc sane nõ eius magiæ propriũ est/quę tota pẽdet ex dæmone: quanq; homines eum docuisse mox probauimus / sed eius quæ naturalis ex Astrologiæ Medicinæq; cõmertio nuncupatur quæ scilicet naturales causas contemplatur/ sed non legitime: hac ipsa Persas polluisse/eiusq; fuisse inuentores Plynius asserit: hac & Chaldęos usos non inficiatur Picus: ꝙ si nec Astrologiæ dicas nec medicinæ principijs haberi/ut ĩmoletur homo: respondebo illud haberi ex gentium religione/id est idololatria/quę omnes fere gentes humanũ fundere sanguinẽ in aris dęmonũ edocuit: ꝙ si iterum dixeris Abrahamũ vnius dei cultorẽ Chaldęũ fuisse Respondent aliqui ex uicinia ita appellatum: tum si detur præceptum illi a deo: dicimus ut de terra sua & de cognatione peregrinaturus exiret / in qua scilicet pius dei ueri cultus non esset/sed dęmonũ impius uigeret: ꝙ si quispiã de magis qui ad Christum colendum Hierosolymam ex oriente perrexerunt addubitaret: quanq; multa dici possent/hoc possumus testimonio satisfacere/ asserentes non Rhabani solum auctoritate: sed Augustini eos fuisse Chaldęos quos impios etiã atq; sacrilegos nominauit: potuisseq; eos nõ solum a malis sed a bonis etiam instrui angelis: Stellam ipsam quæ recẽs exorta fuerat Christum natũ significare/qui in patriã reuersi deum coluerunt/ uixerũtq; quoad Thomas apostolus eorum prouinciã ingressus est: cui(ut inquit Chrysostomus)iunxerũt se & baptiçati prædicationis ipsius executores extitere. Origenes contra Celsum libro primo disputans eosdẽ magos malis artibus & dęmonum cultu ante Christi cultum deditos dicit: Sunt

qui Persas eos fuisse affirment: Sunt qui ex ultimis orientis finibus aduenisse in Iudeam uelint. Sunt qui ex genere Balaam asseuerent/ sunt qui reges eos fuisse astruant: Sed hanc materiam pertractandi proprius hic locus non est: tantum hęc dicta uelim ut multiplicem esse magiam deprę hendamus/ aliāq; ex dæmone pendere cognoscamus palam/ expræssoq; fœdere/ ut necromantiū atq; etiam ueneficorum & strigarum incantatorumq; / aliam quæ a multis colitur uti naturalis ab suppræsso dæmonū pacto deriuari/ quæ totas in Astrologica uanitate radices fixit qualis Alchindi, Rog. & aliorū: aliam quæ partim naturalis/ superstitiosa partim haberetur: & propter mixturā naturalem aliquando superstitiosam / interdū nominatam: q; si qua alia sit scientia quam appellant magiam quæ naturæ limites non excedat/ hanc non damnamus / minime autem consentimus Picū patruū in ea perstitisse sentenentia / ut eam quæ Alchindi est & Roge. ueram naturalēq; putauerit/ Nam & ueritati/ & sibipsi aduersaretur: quid autem de prisca illa credamus magia Persarum scilicet & Chaldęorum satis expræssimus: eamq; sub idololatria partim quantū ad cultum deorū pertinet/ partim sub ipsa superstitione/ quātum ad Mathematicā artem interdictam & refutatā spectat/ partim ad naturalem si quæ naturæ uires miscebantur reponi posse existimamus: Vnde & naturalem suspicari quispiā potuit. Potest & alia coalescere conflariq; magiæ species/ ex illarum. s. coagmentatione/ mixtioneq; qualis magorum Pharaonis creditur/ qui naturalibus simul & superstitiosis rebus utebantur/ & ita ex uaria eorū quæ memorauimus collatione ferruminari & uariari: Sed omnes simul duobus vijs & modis confutabimus/ & explodemus/ tam & si aliqui & frustra quidem distinxerint hanc ultimam/ quæ naturalis dicitur magiam: incuriosam & necessariam / quam equidem / nec necessariam: nec utilem: sed plane superstitiosam dixerim/ suo illo ex argumento/ ex copulatione inquiunt Astrologiæ & Medicinę conflatur/ cui sumpto nos addimus: igitur superstitiosa est: quoniam superstitiosam esse uanitatem Astrologorum quinto libro probauimus.

¶ Duabus uijs progrediendum in confutanda Magia: cuius opera ementita & inefficatia multi autumarunt. Caput Tertium.

Vm itaq; multiplex magia sit habita/ cunq; ad duas referri causas possit uniuersa dæmonū. s. aperto fœderi & occultę eorum suggestiōi atq; commertio/ qui se a pactis dæmonum custodire illesos uellent a magicis dubio procul obseruationibus etiam custodirent: quo pacto autē daretur id fieri & quibus moueri causis deberent colligi ex supradictis potest/ uerumtñ duplici hac uia i cōfutanda magia progrediemur/ prius enim docebimus earum rerum obseruationes quæ aut diuina aut naturalia non sunt/ minime prodesse/ & Magiæ species omnes quæ in cognitionem indicibus iam litteris uenerunt/ eas aut naturæ uim ordinariam adulterare atq; supergredi / aut a diuinis secedere & quasi dixerim fornicari a bonorum auctore deo: nec ea fieri posse arte ulla naturam iuuante quæ Magi pollicentur: unde superstitiosa prorsus & abominādа depræhendet: sed hæc in uniuersum atq; summatim: postea aduersus auctores Magiæ celebratosq; cultores bellum inibimus: & cominus congressi non hastis iam uerborum/ non ensibus persuasionum/ sed rationū pugionibus immanes illas suorum dogmatū beluæ confodiendę sunt: uerum nōnullis respondere in primis oportet qui ficta & ementita Magorum opera autumant/ nec solum in antiquitatis nebula/ sed in recenti luce caligant. Si quidem a plerisq; me interroga

tum memini: uera essent an ne: quæ magis ad scriberētur mirabilia an potius ficta ad stuporem vulgi & magorū mercedem / & ueluti circulatorum nugas & anilia ridicula haberi debere: hi ipsi christiano censentur nomine/ nec abhorrentes a litteris/ quin & legum studiosus quidā & Poeticæ atq; in primis Horatij / quę legerat Canidiæ cecinisse iam efficaci do manus scientiæ / & alium de Medea cantasse: Oia quæ ponto quæ manibus eruit imis: Et quæ sanguinea lunę distinxit ab ira. Hac de re tamen uesane ambigebat/ nec mirū si huiusce oblitus uanitatis/ quando & exciderat prorsus mente quod de maleficis Pharaonis in Exodo scribitur: qđ de magis item atq; maleficis in legum ciuiliū libris/ in ecclesiasticis cānonibus atq; decretis cautum præceptūq; est: mouebatur q: nulla unq; experimenta uidisset/ & nihilominus (quod fatebatur ingenue) id magis promittētibus nō refutasset: Hoc ipso motus Plynius magię opera irrisit/ non qua mala/ sed qua uana & inefficacia & impossibilia quoniā princeps Nero eius studiosissimus uana falsaq; comperisset: ex particulari & vnico exemplo uniuersale dogma colligere satagēs. Sane nō eo inficias & fuisse olim & esse posse aliquos se Magos fingentes qui non sint & uesanę atq; scelestę artis magistros se facere cum nil minus nouerint ut captent. s. fauorem superstitiosorū principum & pecunias extorqueant: sed animaduertere debemus ea quæ facta iam dicuntur ab omnibus pene gentibus/ ab omnibus nationibus & linguis: Negari nisi proterue nō posse/ cū factu penitus impossibilia non sint/ ut magicas operationes quæ dæmonū ui atq; malitia patrari posse nemo rerum gnarus inficiabitur. Traditum autem a prima antiquitate est/ plurimos arte magica polluisse: Alij id palam scripsere/ ut de ægyptijs magis Moses/ Latinorū & Græcorum omnium scriptorum antiquior: Alij quodā quasi uelamine ut Homerus & Orphęus: quorum alter de Iasonis: alter de Vlissis magia cecinit: sed q̄s non Historicorum/ Oratorum/ Philosophorum/ & præcipue Platonicorum: quis non Theologorum asseuerauit: fieri posse magica dæmonum opera/ quæ uel naturali uirtute/ uel arte alia non sperabatur/ Vnde tot decreta pontificia/ tot imperatorum edicta / aduersus artes maleficas in usu diuturno compertum esset ea non modo fieri posse/ sed facta esse: sunt pleraq; litterarum monumentis relata/ atq; ex eis quæ supra commentati sumus percipi pleraq; possunt. Mitto Circes/ Medeę/ Canidiæ/ & aliarum fœminarum potestates magicas/ Poetarum carminibus decātatas/ quas omnes generatim iam eliminabimus. Sed certe ætate nostra fuere multi qui se circis dæmones claudere adiurationibus profiterentur / qui in phialis cō clusos dare quibuscunq; de rebus responsa dictitarent / qui eosdē in annulis etiā gestitarent/ quā quidem impiam superstitionem non ab re fuerit si suspicemur iā usq; ab Heroicis temporibus ductam/ quoniā & uerbis etiam dæmones annulis adsistentes ludificare reges consuerant eiusmodi ea (ni penitus mentita sint) fuisse putauerim quæ de lapidibus manu gestatis & dæmonicam uocem emittentibus deq; Ostrite illo Atridis & Laomedōtiadi uaticinato in libro de lapidibus cantauit Orpheus siue Orphei Lebethrij illud sit opus (quod minime crediderim quoniam ille multo ante Troiana tempora floruit) siue falso titulo circumlatum / Sed enim Orpheū ipsum nunq; fuisse scribit Cicero auctoritate Aristotelis / & sacros sermones eius nomine prætitulatos in quendā Cecropem refert pro quo omnes quos uiderim codices Cerdonē habent cuius (quanq; in re non magna) pene publici erroris primum me admonuit magna illa cum nominia: tum rerum compositio: cui Suidas est nomen quo in opere etiam auctoritate Dionysij scribitur Odryseum Orphea nunq; fuisse/ multiq; eius nominis citantur auctores / atq; ipsorum scripta uarie recensentur/ ut hinc etiam cognoscere possimus/ multos Poetarū ab-

erraſſe/qui unum pro alio Orphea ſæpe numero ſumpſerunt. Sic & de Homeri patria inaniter uidetur diſputatum: quoniam plures Homeri diuerſis urbibus orti/diuerſis temporibus floruerũt/quæ nominum communio inanis famæ ſitim remordere facile poſſet/ ſi animaduerterẽt qui ſcribunt gloriẹ cupidi eam ad quã-tãtopere anhelant facile ſibi poſſe ſola nominis communione ſurripi: Sed iam ad inſtituta reuertamur.

¶ Aduerſus Magiæ ſpecies omnes in uniuerſum. Caput Quartum.

O Stendimus libro quarto huius operis/eas prænotionis ſpecies eliminã das & abolendas/ quæ de aperta dæmonum ſocietate pullulant: quinto & ſexto quæ de occulto palliatoq; commertio deriuatæ ſunt: quicquid ibi rationis & roboris in eas demoliendas allatum eſt/ huc afferatur quantum ſcilicet ad prænotionem ſpectat. Si quidem Magi ſe non operari ſolum/ſed & prænoſſe futura profitentur/ex eorum.ſ.ſodalitate a qua & cætera didicerunt: quando nil ob aliud ꝙ ut prænouerint eam colunt Magiæ ſpeciem/quẹ de ſyderalibus configurationibus plurimũ pendet: a quibus etiã futurorũ notas hauriri nõ negant. in hos totus libri quinti decurſus armatur. Sed nũc operatiões eorum diſquirendẹ in uniuerſum diſijciendẹq; ſunt iam pactum ſe iniſſe cum dẹmone/quis poteſt ſecurus recordari? nonne id ille effecit/ ut diſſipet/ ut mactet/ut perdat/ut a deo bonorum omniũ auctore ſe moueat: a quo ille ab initio receſſit in ſemet reuolutus/ſibi diuinos honores querens poſtꝙ rebellauit proprio amore deceptus & ad caliginoſum hoc aera infernaſq; ſedes deſtinatus qua de re nuper in primo ad ſanctiſſimam Trinitatem in hymno de angelorum creatione pertractans ita ceciniſſe memini.

Quorum perpetuam pars colluctata ruinam.
Nacta chaos tetrum cœlo delapſa petiuit.
Et ſolium cupiens ſibimet placitura rebellis.
Tartareæ clauſtrum ſubit irremeabile ſedis.

An forte illi adheretis magi ut minime noceat/& in inferno mitius tractemini: quo ex prauis animi affectibus eundum uobis omnino ſit: hos Eſaiæ prophetæ uerbis irrideri aduertamus: Dixiſtis(inquit)percuſſimus fœdus cum morte/ & cum inferno fecimus pactum. Sed quã ob cauſam rogo colit dæmones ſtolida iſthæc & amens turba? ut ſcientiam norint/ut honorent̃ inquies: & admirationi ſint/quatientes elimenta/cientes tonitrus/ ſanitatem pollicentes/morbos comminantes/ afflantes amorem/ illum ipſum obfrenantes & pellicentes in odium/maritales thalamos/& ligantes & diſſoluentes: non parua hẹc: ſed tu ne id facis arcanæ Magiæ ſacer Antiſtes an malignus dæmon officio tuo in capiundis alijs abutitur/non ſecus ac auceps qui ut facilius tendere auibus inſidias queat / alias eiuſdem generis ob rhetia & laqueos occulte illigat / ut quæ ſolutẹ ſunt illarum uocibus citatæ ad pabulum cõuictumq; deſcendentes irrhetiantur: Sed qua pace conſcientiæ te rogo id facis? an ſemper cruciaris: & nõ datur requies animæ. Sane Eſaias monet Cor impij quaſi mare feruens/ non poſſe quieſcere. Agnoſti vnꝙ/uel delonginquo quæ ſit illa dulcedo: nil conſcire ſibi/nulla paleſcere culpa? & decantatũ illud in fœminæ laudem: Magicas inuitam accingier artes / quas tu ſciens / & uoluens/ ſed & cupientiſſimus amplecteris: Ad mentẽ redi ueſane Magiæ/& pudeat te fa-

mulari ei contra quem iure tibi bellum indictum eſt: Agnoſce naturæ tuæ digni-
tatem: dedignare te eius ſeruum feciſſe cui eſſes imperaturus/ Si a deo tuo non re-
cederes/ pigeat prohdolor idololatriæ crimine culpari/ doleat deſertorem eius fi-
dei cenſeri cuius ſacramento baptiſmatis adactus ſpopondiſti perpetuum te mili
tem fore doleat pœnas tibi parari ſempiternas: ex circis/ uerbis/ hoſtijs/ characte-
ribus/ lucernis/ peluibus/ ſecuribns/ & mille alijs ſortilegis uanitatibus & ſuper-
ſtitioſis inſanijs/ quibus quaſi manicis compedibusqꝫ deuinctus/ ad perpetuam
ſeruitutem ad æterna manciparis incendia. Recole damnatam ſemper ſceleſtam
hanc Magiam/ umbrarumqꝫ conſortia/ nec ſacris modo litteris Chriſtianis/ ſed
& gentibus ipſis plurifariam exploſa: adeo ut Anneus Lucanus de ſexto Pom-
peij filio uerba faciens artes nonnullas alias alioquin illicitas/ & ſuperſtitionibus
plenas minime inceſſat/ ſolam deteſtetur Magiam/ quam ille ſcilicet auiditate qua
dam & rabie coluerit. Scribit & Seruius interpres Vergilij: Romanos cum mul-
ta ſacra ſuſciperent Magica ſemper damnaſſe: Et Auguſtinus noſter docet: ſectã
omnẽ Magiæ pœnis decreuiſſe: ut in libris de ciuitate dei uidere licet: & in tertio
quoqꝫ de trinitate Magiam a ſceleſtis ſpiritibus profectam monſtrat: qui occul-
tis ſeminibus adhibitis miranda quæpiam effecere permittente deo. Hæc ſui ama
toribus primum omnium prudentiam eripit/ perſuadens illorum ſe uocibus au
dire/ dicto parere/ quod equidem magnopere demirandum poſſe illos unqꝫ ad-
duci/ ut credant ſpiritum natura nobiliſſimum/ malitia uero ob dei rebellionẽ ad-
miſſa nequiſſimum ligari poſſe propria uirtute hominis/ qui & inferior natura ſit
& malicia quandoqꝫ pene par. Dices non ligari non cogi/ non pati uim: uerum
ſuperioris quandoqꝫ dæmonis parere imperio/ quandoqꝫ ut ſeruet pacta/ ſed &
ſponte homini ſe offerre/ obſequi/ ſeruire/ inſipientius deliras: De ſuperiore enim
dæmone idipſum dicã qđ de inferiore: inſipiẽtius inqꝫ deliras: ſi opinaris eum ho-
mini præter naturam ſubiectum eſſe uoluiſſe qui deo creatori natura inuitante
ſubijci noluerit/ repugnare autem maluerit & aduerſari: ſeruare tibi circuli pa-
ctum qui fœdus naturæ fregerit autumas? Adde mendacem eum mendatijqꝫ
parentem quæcunqꝫ uera ad falſitatem/ quæcunqꝫ bona ad maliciam retorquere
paratum ſemper/ ſemper accinctum: ꝙ ſi deus pro ſua iuſtitia/ pro malitia repro-
borum hominum/ iuſtiſqꝫ alijs de cauſis ſinit ut noceat/ ut deludat/ ut fallat: ni-
hilominus tanta eſt illius clementia: tanta benignitas/ ut uerſute adeo inſidiari
non poſſit Sathan quin deprehendatur ab ijs quibus Lucerna pedibus ipſorum
uerbum eius/ & lumen ſemitis eorum. At ſi contendis illigari a magis neqꝫ ſpiri-
tus/ contende & illud non alijs uinculis ꝙ̃ quæ ipſi tradiderunt/ mendatijs ſcilicet
ſacrilegis obſcenitatibus uaniſqꝫ adeo rebus ut referri ſit pudor/ multa enim qui-
bus pleroſqꝫ Philoſophorum cæperunt decrepitam anum/ & ob ſenium deliran
tem/ non caperent: ſed nec trimulo infanti perſuaderet quæ Philoſophis olim per
ſuaſerunt: Poſſem huiuſmodi multa recenſere: ſed abolere ea impenſius cuperẽ:
rettulit Porphyrius a poſteriori gentilitate maxime cultus & inter Platonicos ob
excellentiã Philoſophus agnominatus: ſed qui aſophos/ uel miſoſophos cogno-
mento nuncupandus ſit: rettulit inqꝫ in libro de reſponſis Hecatem gentium de-
am quo modo ſimulachra ſibi conſtituenda eſſent præcepiſſe/ & ꝙ circumdanda
Abſynthio/ ꝙ pingendi domeſtici mures/ quæ pulcherrima eſſent ornamenta/
& animo ſuo gratiſſima: totque mures quot eius eſſent formæ ſumendi/ quod
effudiſſe puto/ ut falleret ſimul & irrideret: tum ſanguis/ Myrrha/ Styrax. Hor-
ret animus hæc meminiſſe/ reliqua ſileo/ quæ ſi fierent per ſomnum inquit me
uidebis. Quis hæc niſi tu Porphyri epotaret/ Quis epota aut deglutita nõ uome-

ret non tibi hoc Ariſtoteles/non Plato/ non Plotinus præceptor propinauit: cu-
rioſitas tua & omnium ſuperſtitionum ſitis eximia effecerunt/ut in amnem tarta-
reum te ingurgitaueris/unde & illud impiũ abſorbuiſti/& hęc quoq; pariter hau-
ſiſti figuras a dijs peramari & contineri eos in ſacrata imagine: quaſi in ſacra qua
dam terra / quis niſi ſtultior ipſa ſtulticia / hoc uenenum ebiberet/ hanc deglutiret
inſaniam/num ab Ariſtotele collegiſti: ſeparatas mentes ſupra hominem / ui her
barum/uerborum/characterum detineri poſſe aliqua in materia / hoc ille deteſta-
retur/noſtri abhominãtur: theologorum enim conſenſus eſt/ uniuerſam illorum
nutu quoad loci pertinet motum ſubeſſe materiam/ob naturę ſpiritalis uim & ex
cellentiam: Clamat Henricus ex haſſia in commentarijs in Geneſim in hanc ſen-
tentiam/non eum mage compellis aut in uinculis/ ut putas tenes / captum ſe uin-
ctum illigatum ſimulat/ ut capiaris ipſe & funibus peccatorum irretitus ad infer-
na traharis. Scribit & Henricus Gandauẽſis/non eſſe ullam / aut in lapidibus aut
in uerbis/aut in herbis/vim quæ poſſit dæmones cogere uel fugare/quamuis hęc
ipſi talia fingant/ſed potentia ſupra naturam in illis compellendis opus eſſe/ quid
quod Iamblichus ab alio qui ſuperſtitioſior hac in parte Porphyrio eſt/ diſſen-
tit/ut ſpiritus certis characteribus trahi poſſint/ aduaticinium uerum uel ullo mo
do cogi: is error noſtra etiam tempeſtate multorum occupauit mentes / qui in an-
nulis ut ſupra diximus/incluſos dæmones geſtant/colligari ſe/& quaſi in carceri
bus detineri qua ſunt aſtutia inſimulãtes/ qui prohpudor a pleriſq; ſummatibus
conſulũtur indies & exitiali fine plectuntur. Prȩterea enim quæ quarto libro no-
tauimus: ſacerdos quidam & alius qui dæmonum familiaritate delectati ſunt ille
ſuffocatus & in foſſam piectus eſt: hic uiuus paucos ante menſes raptatus ad mõ
tem. Hæc magiæ ſtipendia/hi ſimulatę fructus amicitię/ hi ementiti phialæ & an-
nuli / carceres / hæ fictæ compedes / & ueſana pernicioſaq; ludibria. Sunt & qui
autument dæmones alios in fœminarum amorem ardere/quaſi carnei ſint/ aut ſu
apte natura ſenſibus oblectari poſſint & commiſceri amant/ ſane/ ardent depere-
unt infœlicitatem animarum quas ut facilius fallant ſe captos amore mentiuntur
ut liberius interrogari poſſint & honeſta quæpiam ſuadentes / ut uideantur ami-
ci illos/mox hamo interiecto quaſi captos piſces infernis littoribus allidere. Defi-
ceret me tempus/ ſi omnia dæmonis tentamenta quæ nota ſunt: quanq; & pluri-
ma ignoro recenſere uoluero: ad unum hoc rediguntur uniuerſa/noxiam eſſe dę
monum ſocietatẽ prodeſſe nihil/ſupra modum obeſſe: At ſi non omnes dęmones
prauos eſſe quiſpiam contenderet: nec quicunq; noſtris temporibus ſumptis cor
poribus apparent loquunturve/neq; eſſe ſpiritus qui quanq; boni non ſint: qua-
les beati Angeli nihilominus eos eſſe non malos ita etiam antiquitatem credidiſ-
ſe quæ multifarios induxit dæmones & eoſdem diſtinxit a dijs. Sic Michaelẽ Pſel
lum quanq; Platonicum chriſtianũ tamẽ opinari/a quo multa quoq; genera dæ-
monum enarrentur: Si hoc inq; contenderet quiſpiam falleretur impenſe omnes
equidem ſpiritus qui ab initio creatori non hæſerunt diſſenſerunt prorſus: qui
ẽm ut Euangeliũ docuit/cũ eo nõ colligũt diſpergũt: & iterũ Chriſtus inquit: Qui
non eſt mecum contra me eſt / ex prophetis quoq; / ex apoſtolicis epiſtolis duo
dũtaxat genera ſpirituum colliguntur: Boni quorum hierarchia a Dionyſio Ari
opagita conſcripta eſt: Mali quorum partem & in caliginoſum hoc aera detru-
ſiſſe deum Apoſtolica monemur uoce / partem ad infernas etiam ſedes religaſ-
ſe hoc monumentis ſacris notiſſimum eſt / eadem ab omnibus Theologis bo-
ni nominis diuiſo probatur: quin & Pariſiẽſis collegij doctores decreuiſſe legi/er
rore teneri qui affirmarent aliquos eſſe bonos dæmonas/ aliquos nec ſalutem

nec damnationem consecutos: Apud gentes uero tam&si & dij & dæmones/nec vna eorum tantum species coleretur. Legimus tamen apud Orpheum deorũ præcipuos dæmones nominari. quid inq̃ præcipuos/& non omẽs quotquot ille citat dæmonis nomine sedulus & omnifariẹ superstitiõis cultor appellat. Sed quid Orphei testimonio utimur apud superstitiosos hoc roboris multum & efficatiẹ obtinet apud nostros sit satis q̃ legimus in Psal. Omẽs dij gentiũ dæmonia. & Michael psellus tam&si habitus inter Platonicos/ex fide ipsa decernit dæmonẽ omnem esse malum ob superbiæ & uanitatis excessum: ipsosq̃ non solum dæmonas / sed & deos accedere ad homines non spõte sed ui: Pythagorẹ auctoritate firmat Porphyrius. Sed uel aĩas quoq̃ uel spiritus alios apparuisse mortalibus Plynius Cecilius monumẽtis testatus est: ut dæmirari minus queant qui nomine Christiano censentur re ipsa diuersi dum rident eos qui asseuerant spiritus uel bonos uel malos assumptis corporibus se uisendos prẹbere & functorum animas uiuos monere: quod multi testatissimum reliquerunt: olimq̃ pontifici & cardinalibus dum in Gallijs morarẽtur publico adstipulatore fides facta quod Bartholomeus Monopolitanus memoriẹ prodidit: Sed. n. hoc ipso anno in Germania: ut mihi Augustẹ urbis præpositus Matheus longus a secretis Cæsaris & consiliorum omniũ particeps rettulit. Fœmina quẹpiam/multos mẽses defuncta aereo corpore sumpto apparuit/multa interrogata respondit & mille fere testibus diuersis temporibus locuta est: & se cum episcopo quopiam Cæsaris mandato rei ordinẽ gestẹ & testiũ responsa notauisse mihi narrauit: quin & ipse Cæsar eadem mihi asseuerãtissime confirmauit. Cuiusmodi autem ea apparitio: & utrum uel anima defunctæ fœminæ credenda sit/uel spiritus eius effigie desumpta/alterius & loci & temporis quẹstio est. Cæterum & non nullos spiritus consuetudine id facere inquiunt / ut cum hominibus uersentur/bonosq̃ facilius accedere / alios autem cum inuocati aduenerint conari ut noceant. De dijs hoc Pythagoras & Porphyrius refert non dæmonibus / ligariq̃ eos lineis & characteribus asseuerat / eosdem ubi uenissent procurasse ut delerentur quo facilius possent recedere: Dij igitur eorum non dæmones tantum irretiebantur & delectabantur uanis/ inanibus / noxijs / eademq̃ suis cultoribus suadebant. Scribit enim idem Porphyrius in epistola ad Anebonem ægyptium/inter alia mirari se/q̃ dij iussi multa iniqua committãt/& ad inhonestam uenerem multos impellant: quare dæmones eos omnes / hoc est prauos fuisse spiritus manifestum est. Cõfirmat Psellus ex nostra/hoc est christiana disciplina omnẽ dæmonẽ esse malum propter superbiæ & uanitatis excessum ab Angelico statu ordineq̃ delapsum: tantum abest ut Platonicis gentilibus hac in parte consentiat: quanq̃ eius sententia nõ præiuditij certe/sed nec grauissimi testimonij loco sumenda est / ubi præclaris ecclesiæ doctoribus euariat: opinatus enim dẹmones habere corpora/id tamen non solus quando magna antiquorũ theologorum pars huc inclinauit. Illud autem eius dogma detestandum/dæmones igne torqueri non posse nisi essent corporei: Oppositum ualidis rationibus astruitur/ ab Augustino/Thoma/Scoto reliquis asseuerãtibus a corporeo igne ualidissimo diuinæ iusticiæ instrumento/& incorporeas dæmonum substantias & exutas corpore animas uexari/pati/cruciari/quomodo autem id fiat/ locus hic non expostulat ut declaremus: Illud quoq̃ reijciendũ de generibus dẹmonũ/mẽbris excremẽtis/ uana hæc oĩa/ & a uano auctore desumpta. Siquidẽ hoc a quopiã Marco se didicisse fatet/ qui solitariã uitã elegerat/ac si qs alius in dæmonũ cultu ꝑfecerat / inspexeratq̃ apparitiones dæmonũ: credidit bonus Psellus quasi Marcus q̃ hoc. s. prætẽdebat in primis mendaciũ q̃ in Mesim fluuiũ suũ genus referebat a mẽdatij

parente uera non falſa didiciſſet:Sane cauendum illis eſt plurimũ qui Platoni hæ-
rent impenſius ne ſuperſtitioſi fiant: quemadmodũ ijs qui Ariſtoteli ſe totos de-
didere ne impietatẽ exhauriant:expertus noui periculum: Niſi enim chriſtianam
imprimis fide & theologorũ rationibus ſtabiliti greſſus noſtri fuerint/ex feruẽtio
ri Platonis amore in ſuperſtitones/ex nimio Ariſtotelis affectu in impietatẽ non
difficilis eſt lapſus.Nanq; apud illum/ & ſectatores multorum deorum/ multorũ
Dæmonũ pluriũ multifariorũq; ſacrificiorũ mentio:hic vnius uix dei & prouidẽ-
tiæ meminit/& tribus ferme locis paucula:nihil de uera religione/ nihil de futuræ
uitæ fœlicitate definit:ut ex hoc fere incitatio ſuboriatur ad nihil credendum ex il
lo ad pluſq; oporteret credendum obſeruandũq;: ueſtigijs profecto Auguſtini
& Thomę aquinatis incedendum eſt/quorum hic Ariſtotelis / ille aliquãdo Pla-
tõis doctrinam excoluit: quibus præſſis nec præter id quod decet eſtimatis/ueris
& diuinis eloquijs/ſacroſanctiſq; noſtræ religionis dogmatis inſtiterunt non con
dẽnantes q̃ apud eos philoſophos bona & uera/quę falſa/quæ impia/undequaq;
ſcaturirẽt pro uiribus abijcientes/deſtruẽtes/exterminantes:Sed ꝙ attinet ad uim
uerborũ ſi potuiſſet edere aut componere/ quæ ſpoponderat Picus patruus nihil
ultra ad eorum confutationẽ deſideraturi eſſemus:ſatis nobis faciat eius auctori-
tas pro multis rationibus: quã uel ſolam reperi in Iſagogico ſacrarum litterarum/
quem paulo ante obitũ exorſus fuerat & imperfectũ reliquit & mancum ſuffectu
ri autem ſumus id ex eo:quod præſtiterit diuina largitas:ita igitur ille de hac mate
ria notauerat:Illud autem attendendũ ꝙ ſicut in magicis ipſa uerba quatenus uer
ba uim non habẽt/ut ſtulti & ſuperſtitioſi credũt/ ſed ex occulta ui dæmonũ in il-
lis uerbis operante/ in animã eorum qui ſibi ſecundũ impiam fidẽ & malos mo-
res ſunt mancipati:ita nec ineſt hæc uis uerbis ſcripturæ quatenus uerba ſunt/ ut
ſuperſtitioſus quiſpiã autumaret/quare eadẽ uis ĩ latino quę in hebræo ſermone
uerum occulta dei uirtus in illis operatur ac per illa quaſi per uehiculũ in eos trã-
mittitur qui habent aures audiendi.i.qui purgatas & circũciſas cordis aures poſſi
dent/& per fidem & purgatiſſimos mores facti ſunt habitaculũ dei & capaces hu
ius diuini ignis: hæc in illius ſcædis paucula reperi:Verũ enimuero quæ de occul
to dæmonũ pacto prodit magia ab aſtris deducta/ uerbis/ herbis/ characteribus/
& animaliũ cæde utens / nulla dæmonũ inuocatione facta / quales Achindi & ali-
quorum Arabũ/quæq; dæmones citat/& præterea adhibet herbas/lapides & liga
turas/qualis in Gallia/in Germania/ in Italia exerceri quandoq; ſolet a fœminis p̃
ſertim faſcinantibus.Quæq; dæmones nõ inuocatiõe ſolum/ ſed quadã quaſi co-
gnatione & affinitate ad naturales res quibus magi utuntur deſcẽdere autumat/
& apparere mortalibus/qualis apud Proclum Platonicum/& alios quoſdã/omẽs
hę ſeu ſimplices/ſeu mixtę/atq; compoſitę/ſeu quas olim ęthiopes/Gymnoſophi-
ſtæ/& Indi Brachmanes diſſimulabant. Omnes inq; poſtea redarguendæ nunc
paucis confutari poſſunt:quantũ attinet ad generalia atq; cõmunia. Nam ſi dæ-
mones ſimpliciter alijs ſuperſtitiõibus ſequeſtratis inuocantur per ea quæ paulo
ante diximus refelluntur:ſi naturalibus dicũt ſe rebus uti & characteribus & figu
ris & herbis & uerbis publica alioqn comertia dęmonũ abominati hinc refellẽt
cũ ſit apud Ariſtotelẽ & oes naturales philoſophos cõpertiſſimũ actiuas uirtutes
ineſſe nõ poſſe figuris & litteris/ characteribusq; huiuſmodi/ cum nihil aliud ſint
q̃ cõpoſitio & ordo excogitatus ab artifice ſeu pingẽte ſeu fingente herbas præte
rea & materiales imagines ultra ſuam ſpeciẽ & formã operari non poſſe teſtatiſſi-
mum/nedum eas ciere poſſe tempeſtates & elementa concutere & ſubdere terre-
motus & mouere tonitrua:Hę igitur cauſę eſſe nõ poſſunt illorũ effectuum quos

pollicentur magi: Signa autem si dicantur cum diuinitus instituta non sint quin & diuinitus reprobata & a natura abhorrentia: restat ut superstitiosa sint & a dæmone inuenta/uel palam fabricante/uel clam in imaginatione superstitiosorum insusurrante & suggerẽte: si uero quapiã compositione mixta magia fuerit eorũ procuIdubio alterutro dæmonum fœdere participabit: quæ ad expressum pertinent ex superioribus/quæ ad suppræssum spectant/ex his quæ mox diximus confutantur: Sed iam hæc ipsa particulariter demoliamur.

¶ Quæ magiæ/& quo ordine particulare confutandæ: Item cõtra Procli Platonici magiam. Caput Quintum.

Sed proprijs iam locis & peculiaribus argumentis cõfutandæ sunt magorũ insaniæ/quæ pernitiosius eo nocent/qđ a doctis alioquin uiris traditę, pbateq́ sunt superiori capite aduersus quascunq́ ex locis/& argumentis cõmunibus generatim summatimq́ disputauimus. Nũc ut pmisimus singulari certamine/nec hastis iam aut ensibus/sed pugionibus dimicandum: singulas tamẽ nõ citabimus magias aut magos/id.n. tã laboriosum q̃ Sibyllę folia collegisse/sed insigniores/& qui ea de causa q̄ impensius colunt impẽsius nocent percensebunt a nobis: & ij præsertim refellent qui operã dedere/ut cũ studio & labore insanirẽt: philosophi alioquin apud suas quasq́ sectas in precio habiti & præclara æstimatione celebres: Ex græcis igitur scriptoribus Proclũ platonicũ sumpsi qui sicut Iãblichus ægyptię scholę Platonicę/Italicę Plotinus/ ita Asiaticæ patronus fuerit quiq́ habitus omniũ Platonis mysteriorũ consultissimus: ex Arabũ turba Alchindũ delegi quibus cũ esset mihi disputandũ/quanq́ & Almadalẽ & alios plerosq́ in transcursu refutabimus/ijs quippe linguis communicata latio plurima fuere posterioribus tẽporibus post hos aut nihil aut certe parũ de magicis superstitionibus mandatũ litteris: Si qui eñ inter latinos superstitiose scripserunt/Arabes plurimũ secuti sunt/& Græcos platonicos quosdã/in nostrã linguam male translatos. Adde q̄ ij de oĩbus fere ad magiã pertinentibus scribũt & copiose/de sacrificijs/uerbis/characteribus/& huiuscemodi obseruationibus: quare in ijs confutandis & reliqui omnes una cõfutari uidentur: Postea aduersus particularia quedã nobis eundũ/Alberti/Petri aponẽsis/& eorũ qui litteras aspernati memoria & obseruatione uanitates suas cõstituerũt: Demũ aduersus æthiopũ & Indorũ magos & Apolloniũ pręcipue Tyaneũ nobis erit pugna. Sed iam Proclum audiamus is igit postq́ suprema in infimis/sed modo suo rettulit inueniri/ & in supremis pariter infima quibus anim aduersis sacrã suam scientiã condidisse antiquos sacerdotes/ex cognatione scilicet & sympathia/ cui hoc uerbum compassio respondet: uideriq́ id facile posse in Helitropia/ selinotropiaq́ herbis quæ ad solem scilicet uerterentur & Lunam uideri in loto ante Solis exortum folia cõplicante/ explicante post ortum/uideri in alijs plerisq́: quo fieri ut similitudo ipsa satis uideretur facere cur diuine uirtutes ad inferiora deducerent subintulit alias aĩas sub numinibus alijs ordinari & aĩalia quæpiã esse solaria ut Leo/ ut Gallus/ cuiusdã.s. solaris numinis p sua natura pticipes: inferiora quoq́ in eodẽ ordine cedere supioribus: hinc a leone quasi coli & timeri gallũ/cui magis cõueniret solaris uirtutis p̄sentia: id inde apparere q̄ q̃si qbusdã hymnis applaudũt surgenti soli & ipsum aduocãt: sed & uisos esse solares angelos eiusmodi formis p̄ditos q̃uis sua pte natura sine forma sint: uisos & dæmonas solares leonina frõte/eosdẽq́ cũ gallus obicerẽt disparuisse/cognitis itaq́ eiusmodi rebus ueteris auctores sacerdotij

ſuperiorum uirium cultum adinueniſſe dum alia miſcerent/ alia purificarēt perq;
mutuam cognationem conducere in unum per repugnantiam expellere purifica
re quoq; cum oporteret ſulphure & Aſphalto hinc cōſtitutas ſtatuas ex materijs
multis permixtas/odores quoq; compoſitos: ſed & quandoq; ſine compoſitione
ulla ad diuinū opus ſufficere herbam unam uel lapidem unum / Cnebiſon herbā
ad ſubitam numinis alicuius apparitionē ualere/ad cuſtodiā uero laurum/ Racci-
num/cæpam/ſquillā/corallum/adamantē/iaſpidem:Sed ad præſagium cor talpæ/
ad purificationem uero ſulphur & aqua marina: imolatisq; animalibus deorum
cultui congruis/cæterisq; obſeruatis cognitum eſſe potentias dæmonum proxi-
mas eſſe rebus actionibusq; naturalibus/ per quæ in præſentiam ipſi ob propin-
quitatem.ſ.& affinitatem conuocati ſunt.Deinde tum dæmonibus docentibus/tū
propria induſtria/conuenientia ſymbola interpretantes deorum uires & actiões
perueſtigarunt in eorum intelligentias aſcendentes/ac deniq; poſt habitis natura
libus rebus actionibusq; ac magna exparte dæmonibus/in deorū inqt conſortiū
ſe receperunt. Hæc ſummatim Proclus in libro de ſacrificio & magia: quæ qui-
dem utrum conſtent ſi diſquiramus inania & ſacrilega & falſa comperiemus. Sa-
ne ex hac Sympathia cognationeve rerum aut conſenſu qui naturæ ſeruat ueſti-
gia/nil indagare poterit/quo feram hanc magicam depræhendat/nam quo pacto
ſimilitudo huius amoris cauſa eſſe poteſt:ꝙ ſi cauſa amoris/num & motus etiam
& deſcēſus habebitur:ſiquidē ſimilitudo ſpeciei nō eſt/ſed neq; generis: quod mi-
nime Procle negaueris:ſimilitudo ergo ꝓportionis cuiuſdam/ſed quæ res ad quā-
libet ſua proportione caret:neq; enim ulla res ſpoliari ſua eſſentia ſuis proprietati
bus poteſt/quare quoquomodo referetur ad aliā quęcunq; demū illa ſit/ꝙ.ſ.eſſen
tiam habet ꝙ ꝓprietates ꝙ operationes etiā/dices deterioris notæ / & indignioris
naturę/eſſentię proprietates operationes inferiorū ſunt/nō abnuo ſed quid conſe
quentiæ eſt ut ſuperiora ob id inclinent ad ima/nōne magis conſentaneū aſcende
re inferiora q̄ ut ſuperiora deſcendāt:dices aliter fieri nō poſſe/ negabo audacter
in omnibus/præterq; in ijs qui conſilio & uolūtate agunt: Nanq; cœlum aut ſtel-
lę non deſcendunt/ut herbas/ut plantas/ut frutices/ut animalia generentur alan-
tur/foueant/perficiant: ſed radios ſuos emittūt diffunduntq; quorū lumine & ca
lore bene eſt/beneq; agitur fragili turbæ mortaliū:reſpondebis cōſilio & uolunta
te dæmonas tuos & deos agere/non alio te confugere uolebā:unde puto non au-
fugies/ didiciſti igitur non ex lapidibus/non ex loto nō helitropia/ quomodo alię
animę ſub alijs numinibus ordinarentur/quomodo Gallus & Leo ſolis eſſent ani
malia/inquies illud te ex conuerſione & motu illius ad ſolem/hoc te ex colore leo-
nis & uirtute ex galli cantu & applauſu in ſolarem aduētum percepiſſe: confirma
taq; tibi hæc ipſa eſſe angelorū dæmonūq; apparitione: priora quod uis nō pro-
bant/ unde huic confirmationi inſiſtas uelim/quæ paulopoſt etiam tolletur. Heli-
tropia & ſelinotropia/cur ad ſolem lunamq; uertantur:eam quam aſſignaſti cau-
ſam non eſſe contendere poſſumus: alias inuehentes ægere ſcilicet illas herbas ad
ſui conſeruationē/ea luminis caloriſq; intentione/non qua lumen ſolare lunareve
ſed qua ita intentū atq; remiſſum: in formā item id reducere non inconuenit/ut in
magnetis formā ferri ſequelā referri debere pene omnes cōueniūt: ſed & de qua-
litatibus affectionibusq; materiæ helitropie cōuerſionē pendere ſi arbitrabimur:
nullum ſequetur incommodū. Si inq; ob humiditatē nimiam in ſolari eam uehe-
mēter oportere putemus quare uerti eā quodāmodo/& trahi a ſole appetitu for-
mæ innato ut cōſeruetur ut maneat in rerū natura: idipſum altera ex parte in exu-
berantē calorē elementalē conferri poſſet: qui uiuifico calore Solis ęgeret ut foue-

retur/temperareturq;:Loton uero herbam ex humiditate sua:unde illud Poeticũ: & aquatica Lotos. complicare & explicare folia dicimus/humiditate inquã uiuifica quodammodo & naturali/quę Solaris luminis beneficio fouetur/& quasi fulcillatur/ne decidat:ea enim natura luminis est/ut humiditates nõ superfluas & excrementicias/sed naturales & necessarias trahat & augeat illas uero diffluere faciat atq; disperdat:quare loti folia in sese recidunt & complicantur / cum solaris luminis beneficio destituuntur : Adaperiuntur uero Solis iubare exorto:& eo magis explicantur quo magis ille ad cœli summũ euehitur. At queso cur idem in lupino/quod in Heliotropia non considerasti?te forte mouit nominis proprietas/cũ illa ex sua ad Solem conuersione nomen sortita sit hoc minime/cum tamen eadem conuersione uigeat & foueatur/Helitropium(ait Plynius)& lupinum circũaguntur a Sole/& nullum sane obuenisset dedecus Asiaticæ illi tuæ/seu lyciæ mauis fertilitati/ne dicam an luxuriãti abundantiæ:si hoc ipsum meminisses. Leo uero cur Solare magis animal/quam Iouium:ex colore/ut puto/figuraq; non depræhendisti:nam & plurima hoc pacto constitueres solaria magis q̃ leo : multo minus inuestigasti decreuistiq; gallum solare animal haberi/ Martium alij decantarũt: unde illud/Martius ales:qui forte ob id quod crista est spectabilis alta/quasi militem quendã/cristata insignẽ galea:leones metuũt/& si fabulas irridere fabulis licet:quis Martẽ militesq; martios nõ formidet?At canit inquis & applaudit Soli aduentãti/ nostroq; hemisphærio illucescenti:cur hac ipsa ratione/auiculas oĩs solares nõ facis/quæ dum aurora rosea/in aureos Solis radios desinit/ miros ędunt concentus Cæterum cur canãt ante lucem non disseruisti:Dices fortasse te id intellexisse atq; eidem causæ acceptum rettulisse/ Soli uidelicet propinquanti/ cum ex Antipodũ medio cœlo ad nos deflectitur: uide ne melior & acceptabilior sit Democriti ratio qui & ipse ad perdiscendã magiã enauigauit/ & nihilominus gallorum cantũ nõ superstitiose/sed naturali causæ rettulit acceptum:Is igitur gallos asseruit depulso de pectore cibo/& in oĩe corpus diuiso/& modificato cantus edere quiete saciatos/qui(ut inquit Ennius)fauent fa ucibus:Rursus cantu plausuq; præmunt alas: Mitto q; sæpius & diuersis horis noctu cantant : Ridicula uero illa tua de angelis illis animalium formas indutis/& dæmonibus leonina fronte gallum fugiẽtibus/ quis non exsibilet potius q̃ confutet? quis unq; credidisset tã stulta a Proclo prodijsse/ut opineretur dæmones etiam leoninos gallum formidare & expauescere? Superior certe natura dæmonica dicetur a te/& consentaneũ esse/ut solare animal prius digniusq; sit tuo ex dogmate q̃ gallus:quare ergo formidat?sed sit leoninus dæmon/sit etiam ut leo formidet gallũ/ consequens ne ob id erit/ ut etiam dæmon leoninus paueat & fugiat : potest ne fortasse in eo leonina natura magis q̃ dæmonica? Si ita est unde subita disparitio negata leonibus . Si uero plus dæmonica / quæ humanam præit : vnde tanta formido? Ita est dubio procul / ut quicunq; christi hostes sunt/ inter quos Proclus & Porphyrius præ alijs qui etiã aduersum christianos acriter agere desipiant/adeo cum uideri sapiẽtes uelint/ut risui pateãt/ sic & prophanus ille desertor ac impius apostata Iulianus / & ipse magicis apprime uacans/qui in libro contra christianos/quos Galileos uocabat scripsit/æsculapium ex mente Iouis genitum/& per Solis uitam ad terras destinatũ/uarias peregrinationes suscepisse/ ut animas sanaret / & corpora quasi edoceri non potuerit: hominẽ eum fuisse ab ipso Celso cornelio / qui docet illum in deorum numerum ob id receptum/q; rudem adhuc medicinã paulo subtilius excoluisset / quasi non depræhenderit Iouis genitura eum adeo indignum ut a patre interficeretur.Scribit enim Pyndarus Esculapium a Ioue fulmine adactum / auariciæ merito : q; me-

dicinã nocẽter excreuiſſet:ſed vulgatũ olim interfectũ tum ꝙ Hippolytũ ad ſuperas auras/poſtq́ꝫ occiderit pæonijs herbis euocaſſet. unde Maro fabulãdo cecinit

Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab umbris:
Mortalem infernis ad lumina ſurgere uitæ:
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis:
Fulmine phœbigenam ſtygias detruſit ad undas.

Alij qđ narrat Plynius de cœlo ictum fabulati ſunt/qm̃ Tyndaridã reuocauiſſet ad uitã. O inſipientiſſimũ tuũ Iouem Iuliane/qui ex ſuis(ut inquis) intelligibilibus/ex ſe ipſo Eſculapiũ genuerit adeo ſceleſtũ/ut fulmine in eo coercẽdo opus fuerit. At ſi ex ſeipſo num ex ſua ſubſtantia?nunc ergo talis & pater. Si præterea eum genuit/ut aĩas ſanaret & corpora/illeq́ꝫ infirmaret & perderet/ multa profecto ignorantia/multa inſania laborauit/neſciens quæ eſſet acturus filius. Sed cur per Solis uitam?an quoniã fabulæ Solis illũ phæbiq́ꝫ filiũ nuncuparũt:an ꝙ inde animæ deſcenderent omnes/ut mentiũtur impij:& per lunã aſcenderẽt:ut etiã Firmicus blaterat ſtultorꝝ ueſtigia ſecutus:quales ſunt omnes/qui Chriſto aduerſantur. Sed ad apparitiones tuas Procle reuertamur/ alio te nõ magis loco/quaſi in piſtrino quodam intrudi uolebã/ut dæmonicas.ſ.pro te apparitiones afferres/tũ enim materialem naturã palam egrederis/& rationẽ fugis/teq́ꝫ in umbras & ſimulachra/ & dæmonum deniq́ꝫ laruas conuertis/quæ te pariter & alios fefellerunt:Nã queſo te illud ediſſeras q̊ pacto carduus ſeu cnebiſon malumus/ad ſubitã numinis alicuius apparitionẽ ſit ſatis/ad cuſtodiã laurus/ad p̃ſagiũ cor talpæ. Miror ꝙ non ſubnexueris/recens & palpitãs/ita em̃ ſi deuorantur diuinationis & rerũ efficiendarum euẽtus teſte Plynio magi ꝑmittebant. Sed quæ hic rogo Sympathia/q̱ conſenſus/quod naturale ſymbolũ?Nonne mera hæc figmenta / meræ ludificationes malignorum ſpirituũ?unde philoſophe unde nã fit? ut cõueniãt laurus & ſpiritus cuſtodia?vnde iungatur carduus & dæmonis apparitio?unde homĩ præſagiũ ex talpa:num illud ſaltẽ uidiſti/ſi analogiã conſiderabas: ſi tuam ſpectabas Sympathiã talpã lucifugum aĩal/tantũ diſtare a p̃ſagio debere:quantũ a tenebris lux:Futurorũ prẹnotio ex luce & quidẽ eximia/non corporali ſed ſpiritali cõparatur talpa ſpiritali nõ colluſtratur lumine/q̃ inter bruta & quidẽ ſtupida repoſita eſt:Sed & corporali luce damnata/qua & omnia fere pollent animãtia:habitat præterea in cauernis terræ/elementorum deſpicatiſſime. Sed eo te tueberis/ſecretiora iſthæc ex dæmone hauſta reſpondẽs:hoc eſt quod in te confutando quẹrebã: ut naturales rationes aufugiens/ſuperſtitioſam fugam arriperes / & eo te conferres loco / quem ſupra expugnauimus/cum omnes doctrinas dæmonũ/uanas & deteſtandas/omniaq́ꝫ dæmonum cõmertia noxia fugiendaq́ꝫ docuimus.

¶ Aduerſus Magiam Alchindi. Caput Sextum.

a

Lchindus mirabilia opera quæ ſuperſtitioſi pollicentur nõ ſpiritibus/ſed corporalibus radijs accepta rettulit:eo in libro quẽ de effectu proiectuq́ꝫ radiorũ cõpoſuit/qui magicarũ artiũ/theorica prætitulat̃: eius libri uis & ſumma hæc eſt:Cœleſtẽ harmoniã oĩm miraculorũ / cauſam eſſe/oĩaq́ꝫ inde ex neceſſitate pendere/ſtellarũ uires/terrenorũ turbẹ multifariã uarieq́ꝫ cõmunicari: hinc ad elementa radios mitti:hinc in ea quæ ex elementis componũtur diffundi:unamquãq́ꝫ rem ſuos habere radios a cœleſtibus ſortitos/quos refundat in alios. Subdit & deſideriũ hoĩs plurimũ prodeſſe/ quod ſi imaginatiõi coniunctũ fuerit quã ſuos etiã habere radios uoluit mirabilia perpetrẽtur/ uerbis/figuris/characteribus/ſacrificijs / in q̈bus omnibus operatores radios ſomniauit.

Summatim uanitatẽ eius & stoliditatẽ recensui / & summatim etiam refellere possem. Sed dum eius legerẽ librũ memini me plurima eius errata collegisse/ex quibus suã superstitionẽ: extruxit. Quapropter si quorũlibet eorũ deo iuuãte redarguẽdo destruxerimus/ opere preciũ fecisse videbimur/totũ eius librũ ex integro retexentes: nec se iure fautores eius defraudatos expostulare poterũt: ꝙ ideo libẽtius facturi sumus/quo minus nobis in reliquis confutandis incumbet negotij. Nullã enim magiæ speciẽ inuenies quę aut figuris/aut uerbis/aut materialibus rebus aĩalibusve non utatur quibus rebus Arabs iste/adusq; insaniã ebrius/stoliditatis poculũ supstitiosis porrexit inumeris/eo autẽ illius pnitiosior ebrietas: ꝙ sobrium se esse enixe contẽdit. Exordit̃. n. librũ ex Aristotelica disciplina/docens ex multis singularibus ope sensus perceptis vniuersale quoddã cõparari: quibus collectis/rerũ generet̃ sciẽtia: & lõgo tandẽ ꝓgressu ꝑuenit ad cœlũ: ĩ quo primũ hoc erratũ cõmisit. directionẽ & obliquitatẽ radiorũ/causam esse uarietatis specierũ in inferioribus/qđ quidẽ nõ modo ijs repugnat/quæ ꝓbauimus quinto libro / quo totius uanitatis istius fundamentũ tollit̃/cum ibi decernat̃ ꝓ effectibus eiusmodi/ quales supstitiosi pollicẽtur ad astrologicã uanitatẽ/q̃ magiæ clauis appellatur recurrendũ non esse/sed Aristoteli ipsi plane aduersatur/aqud quẽ nullo modo recipitur/ut ex intentiõe remissioneq;/specierũ diuersitas ꝓdeat q̃ ex cõtrarijs. s. & differentibus principijs dependet: nõ aũt ex eodẽ nũc intento tunc remisso: Directio aũt & obliquitas radioꝝ nil aliud parere potest/ q̃ intẽtionẽ remissionẽq; caloris & luminis/fortius em̃ radijs afficimur cũ ex directo ad lineã videlicet & ꝑpendiculum nos feriunt: Debilius uero cũ a nostro capite lucida corpora/a quibus. s. effunduntur/ad hanc uel illã partẽ inclinãt. Sed apud Aristotelẽ fortasse legerat corruptiõis & generatiõis causam in obliquũ circũ/& ꝓpinquitatẽ remotionẽq; radiorum esse referendã quibus terrena uidelicet afficerent̃: unde ad specierũ differentiã inepte & incõsulto quidẽ trãstulit/qđ ille de indiuiduis tantũ ob infirmã materialium. s. rerũ condictionẽ affirmauerat. Secũdo loco oĩa dicit ex necessitate/ꝓuenire de cœlo oĩaq; nostra accidẽtia inde pẽdere / facinus apud Aristotelẽ inexpiabile: qđ in libro de interp̃tatione: & in. vij. primę philosophię/ & alibi suarũ cõmẽtationũ abominatur & fortissimis argumẽtis eliminat/ ut sacras litteras omittã/ & nostros theologos/quos Barbare Maomethis alũne nõ admittis. Tertio errat Alchindus/nec modo cõtra Aristotelẽ/sed Auerroi/Auicẽnę & toti fere Arabũ litterariæ turbæ contradicit/putãs causæ cœlestis consideratione Metaphysicam esse: mitto rationes ex corpore/ex motu/effectu/fine desumptas/ne lõgior sim in re nõ dubia. Quarto delirat hoi minoris mũdi nomenclaturã ideo tributã asseuerans ꝙ recipit ut eius utar uerbis potentiã inducẽdi motus in cõpetenti materia: uide quãtum aberret/nõne hoc & equo & mulo/& simiæ cõpetit/ut in materia competenti motũ inducant/mouẽt & hæc & aĩalia fere oĩa/mãducant/nutriunt/generãt/alunt/ nec nisi hæc in cõuenienti materia operãtur: Minoris tamen mundi eis appellatio non cõuenit: quare nõ isthæc: sed aliæ sunt causæ/cur homo minor mũdus nuncupetur: ꝙ in solo eo oĩa suo modo uisunt̃/ quæ conspiciunt̃ in uniuerso: ꝙ cum inanimatis/cũ plantis/cũ aĩalibus/ cũ spiritalibus substantijs aliqua ex parte cõuenit: ꝙ nexus & mediũ est utriusq; naturæ corporeæ. s. & incorporeæ: ꝙ ex arbitrio cõformare se oĩbus potest. Sed hæc mittamus quasi suæ stulticiæ præludia: Imaginationẽ deinde ponit radios habere mũdi radijs apprime cõformes/quo fieri ut facultas ei sit in rem extrariã imprimere/ꝙ q; in ea concipitur actualẽ: ut inquit: existentiã habere in spiritu imaginario/qua ꝓpter extra produci posse qđ cõceptum est/q̃bus si desideriũ iungat̃ effectũ rem sortiri nõ secus ac operatur medica potio

cui Scamonea iungatur:Multa hic falſa/multa impoſſibilia: neqꝫ eẽ̄ inſunt imagi
natiõi quos fingit radij:Sed quicquid exit ab hoĩe/ ex corporeis ſpiritibus ꝓuenit
quibus tanq̃ inſtrumẽtis/utitur aĩa:eo autẽ impenſius ferũtur/& quodãmodo ꝓij
ciuntur:ſi uehemens deſideriũ fuerit/uel amoris/uel odij/ unde ex cõcupiſcibili ue
hementiſſime excitata ſemen effunditur:ex iraſcibili faſcinatio ſequitur:qđ forte il
le ſomniare uoluit:ſed nõ in quãcunqꝫ diſtantiã/ſpiritus effundi poterũt / uel oſo⸗
ris uel amatoris:nec faſcinari poteſt qđ remotũ & longinquũ eſt/aut durũ & ad re
cipiẽdas corporeorũ ſpirituũ imp̃ſſiones minime cedẽs.Illud aũt iſigne deliriũ/ qs
non aduertat ſequi ex uana hac opinione/ut homo poſſit qđ natura nõ poſſit ip̃a
ꝙ abhorret illa in promptu homini ſit/negabit: probabo utiqꝫ ex eius uerbis ne⸗
ceſſaria id cõnexione pendere:quod conceptum inquit in imaginatiõe eſt/modis
enarratis extra produci poſſe: igitur cõcipiat quis imaginatione Chymærã: imo
animal mille formarũ alterne repugnantiũ: poteſt hoc quilibet ut eſt euidentiſſi⸗
mũ:iungatur deſideriũ ꝓducendi/qđ cuilibet nõ ſanę mentis facillimũ eſt:produ
cetur ergo Chymęra/& aĩal ut ſic dixerim milliforme/ hoc autẽ abſurdũ eſt & na
tura nõ patitur/affert poſtea/quaſi pœnituerit/effectus eiuſmodi nõ euenire/præ⸗
terq̃ raro/niſi uel uerba/uel manuũ operatio intercedat/ ſed nil minus barbare cõ
ficies:nam ꝙ uniuerſa natura nõ patitur a particulari natura nequit ꝑpetrari: qđ
ſi forte Auicennã imitatus/tribuis imaginationi id tantũ quod poteſt natura & nil
ultra cõcedis refelleris oĩno:nam particularis aliqua natura/ qualis imago id non
ualet qđ tota natura: ſed quod ſibi ꝓpriũ peculiareqꝫ eſt:ſed quę nã ſunt hæc uer⸗
ba/quæ manuum tandẽ oꝑatio?uoces inquit aliæ faciunt radios differentes a ra⸗
dijs aliarum uocum:hoc nequaq̃ eſt/ qñ uoces corpora non ſunt/ nec res quibus
ineſſe poſſint radij/quorũ parẽs eſt lux qualitas utiqꝫ corporea/& a lucido corpo⸗
re iungitur manãs:Sed finge radios habere:num aliter differre poterint/ q̃ acuto:
graui/longo/breui/quas differentias uocũ eſſe Ariſtoteles & alij ſtatuerũt / quid?
ꝙ Plynius aſſeuerat/quanq̃ multe olim in promẽdis uerbis/uanitates obſeruarẽ⸗
tur:ſicuti & Sortilegijs/Ominibus/Auguribuſq̃ inſiſtebatur/ſemꝑ tamen incertę
queſtionis fuiſſe/ualerẽt ne aliquid uerba & incantamenta carminũ / quæ uiritim
a ſapientiſſimo quoqꝫ repudiata fuiſſent. Subdit Alchindus eaſdẽ uoces effectũ
ſuũ enanciſci ex harmonia cœleſti/quo quid delyrius dici poteſt? quaſi uoces ali⸗
quid ſint priuſq̃ ꝓducãtur:cũ eẽ̄ uox ſit ſonus ab aĩalis ore ꝓlatus / imaginatio⸗
ne concurrente: quo pacto imprimi illis poteſt ex cœlo quicq̃?certe neqꝫ ſtabilis
eſt uox/ut affici poſſit a corporea qualitate/nec ullius influẽtię capax eſt:Nam ex
percuſſu reſpirati aeris ad arteriã uocalẽ cum fit uox/uerberat̃ aer/ & diffunditur
ſonus in eo:afficeret̃ ergo aer non uox quæ.ſ.ꝓ arbitrio generatur/& ſtatim quaſi
filia/ex patre emancipata / ſui iuris eſſe incipit/ ac per aera diuagari in quo etiam
quantotius perit.hinc & alia inſignis Alchindi proditur inſania mentientis uoces
alias Saturni operationes confortare Iouis alias/alias Martis: prius eẽ̄ eas a cœle
ſti pendere harmonia dixerat: nũc confortari cœleſtes planetas ab eis plane ſom⸗
niat:quaſi effectus agere in ſuã cauſam/& eam fouere & perficere queat/ cui recla
mat uniuerſa philoſophia:effectus enim ſuam naturã a cauſa poſſidet/ nec in illã
hoc pacto refunditur.Illud autẽ ſuperat oẽm ſtultitiã/quaſdã uoces cũ quibuſdã
cœli imaginibus cõuenire:& uerba quæpiã cum ſolẽnitate prolata mutare ſenſus
brutorũ & hoĩm:hinc in ſpeculo cõſecrato uideri imagines:hinc moueri fœmĩas
ad amorẽ:hinc mutari elemẽta:terrã calefieri:ignẽ a cõbuſtione ceſſare. O deliriũ
incõparabile / quæ nã queſo uis hæc/unde deriuata/ubi recepta: Nanqꝫ ſi ab har
monia pendet cœleſti/tota uis uerborum / ut cõtendit/cur nõ ipſa per ſeſe operari

hoc poteſt/ cum ſit cauſa ſuperior: Dicet fortaſſe cœlū media & ꝓxima cauſa/hoc
eſt uerbis ægere. Sed illud reſpondeat in ſono ne/aut in uoce: an in uerbis exterio⸗
ribus operādi uis recipiť: prius.n.natura ſonus ꝗ uox /& uox ꝗ uerba: hoc.n.ex
illo/illudqꝫ ex alio cōſit: uerba eñ uocē & ſonū includūt/& in definitiōe uocis con
tinetur ſonus: Sine uoce ſonus eſſe poteſt/quia natura prior pari ratōe ſine uerbis
uox: ſine uoce uero & ſono uerba nō ſunt. Si igitur uis in ſono recipitur: & qua ſo
nus mouet elementa/omni ſono etiā in aīatorū corporū poterit ea uirtus cōmuni⸗
cari/quare nec uoce nec uerbis erit opus. Si aūt in uoce: cū ea pleriſqꝫ aīantibus p̄⸗
terqꝫ hoī competat/idipſum poterit a brutis fieri: ſi uero in humanis verbis tantū
recipi dixeris/cū ex ſucceſſu uerba formenť & ſyllabatim ea fluere neceſſe ſit: nec
tota ſimul eſſe aut permanere unqꝫ poſſint. Quæro unde recipiatur uis: in prima
ne ſyllaba: aut intermediis: aut ultima: ſi in prima iam nō in uerbis/ ſed ſyllaba re⸗
cipitur cœleſtis impræſſio/quæ mox perit pereūte.ſ.ſyllaba & ſuccedētibus aliis:
Si in aliis ſingulatim eadē ratio ſtat: Si in ultima idem etiā euenit: Iā enim ſyllaba
non uerbū eſt q̄ mox tranſit/queādmodū & alia cuius natura nō permanet: ſed in
continuo fluxu ſucceſſuqꝫ conſtituiť: quare colligitur nullo modo uerbis ineſſe
hanc poſſe uirtutē cœlitus operantem. Si quis uero ex iis qui ſibi ſapientes uiden⸗
tur hoc ipſum argumentū & ad baptiſmi conficiendi & ad euchariſtiæ conſecran
dæ uerba / ſacratiſſima tranſferret bifariam reſponderetur: neqꝫ enim conſenſus
noſtrorū theologorū eſt cauſas eſſe uerba illa: ſed ſigna: quare nihil ad propoſitā
quęſtionē conducet. Præterea nōnulli ſignis ipſis per ſe nihil efficatiæ tribuunt:
ut Scotus & aſſeclæ: ſed & ii qui in ſacramentis/ut ſunt ſigna etiā aliquid operatio
nis inſtrumentalis attribuunt Thomā ſecuti: nullo pacto cōcedunt effectū ſacra⸗
menti ad uerba tanqꝫ ad cauſas referendum: cum ſacramentū ſit ſacrę rei ſignum:
operari autē deū & pacto quod ꝑ illa pepigit ſigna aſſiſtere illius uirtutē dicerent:
prolatis ſtatim uerbis operantē: quę & aīam ab originali purgat labe: & panis ſub
ſtantiā in Chriſti corpus mirabiliter conuertit: De qua re late in quarto cōmenta⸗
riorum in ſententias a theologis innumeralibus pertractatum: quid ꝙ inſanum
hoc dogma Alchindi aliis per eum effuſis inſaniis minime quadrat: neqꝫ enim cœ
lum poteſt naturas (cuius cauſa eſt) deſtruere: cuilibet enim cauſæ non ex uolun⸗
tate: ſed naturæ neceſſitate operāti propriū eſt: ut ſuos cōſeruet effectus nō deſtru
at: Sequitur ex eadem inſania uerba hominū/ poſſe nō ſolū elementa / ſed & cœli
ordinē quod ex neceſſitate prius operari uoluit/ inuertere atqꝫ ꝑuertere / uel ea ut
afformentur ab hoīe in eius facultate nō eſſet: aut eñ poteſt uoluntas a ꝓferendis
illis uerbis ceſſare/aut nō poteſt/ſi ultimū dicis: libertatē & arbitriū tollis. Si primū
tum nō immutabūtur elemēta: ſublata enim cauſa effectus pariter aufertur/ & ni⸗
hilominus poteſtas illa in cœlo remanet effęta uiribus: igitur ex neceſſitate nō ꝓ/
ducit/cum in hoīs facultate reponatur: operetur illud an ne ex prolatione uerbo⸗
rum. De figuris poſtea & characteribus multa blaterat opinatus figuram omnē/
in elemētali materia impræſſam parere radios/ex quibus motus aliis in rebus ex
citentur/& demū illis tribuit/quæ uerbis conceſſerat: Manifeſtū autē & ex Ariſto
tele/in primo phyſicę auſcultationis libro/& ratione quoqꝫ decretū/figuras chara⸗
ctereſqꝫ huiuſmodi/qua ex arte ſunt nō natura/admittere nō poſſe ſuperiorū cau
ſarum influxus: quod forte ſubodorans Alchindus ſubdidit/ex reuelatione ſpiri
tuum edoctos hoīes illarū uirtutē: quā rationi quoqꝫ conſentaneā eſſe toto libro
conať oſtēdere/eo deuectus hebetudinis/ut imaginē & ſimulachrū aīalis habilius
eſſe dixerit ad uirtutē recipiendā a uerbis & operibus ut ſui formatiōe exhibitis/
ꝗ ſint ipſę materialiū rerum ſpecies. Sed iterū uidere mihi uideor: ſciolos illos qui

uerba ſacra/quæ formas dicimus ſacramentorũ nobis ingeſſerunt: nõnulla etiam
de ueteri lege cõminiſci/quibus errori huic ſuperſtitioſo uerborũ figurarũq; potẽ
tia freto patrocinentur: afferẽtes eximiã in uerbo Tetragrãmo uim hebræis exiſti
matã ſerpẽti Moſis æneo largiendæ ſanitatis potentiã adſtitiſſe/Zelotypiæ aquas
in q̃bus cum execratione ſacerdos maledicta cõgeſſiſſet/ poſt ſcripta nõnulla in li
bello uerba quæ aquis illis deleta fuiſſẽt: pactiſq; nõnullis cærimonijs dirũpendi
fœmur Mœchę mulieri poteſtatẽ obtinuiſſe: ſed incaſſum pugnãti/quicunq; ſup
ſtitiones religiõe putãt confirmari poſſe. Siquidẽ uerba/lineamẽta/figurę/aut cha
racteres/deſcriptaq; uerba/nec pręter/nec ſupra naturã operari quicq̃ p ſe poſſũt
quin & ea ipſa quorũ parens & alũna natura eſt/ efficere nequeũt niſi altioris ope
uirtutis adiuta fuerint. Ariſtoteles præterea in libro de aĩa/ neq; ſonũ/neq; odorẽ
præterq̃ per accidẽs ſortiri dominiũ in corpus teſtatũ reliquit. Diuina igitur illa
uirtus fuit qua illa ipſa operabãtur: quæ quidẽ uirtus quoniã naturæ præſtat/ ita
& effectus ſupra naturã/ex illa prodibant: qui per Moſen uidelicet perq; ſacerdo⸗
tes illos fieri aſſerunt/ quare nullũ Alchindo/ aut ſuperſtitioſæ turbæ ſuffragium
hinc peti poſſe putemus/cum cœlũ/cum uerba/cum characteres res naturales &
ſint & habeant illud ſubſtantia/hęc autem affectiones & accidentia/quorũ quęq;
uel ſimile uel inferius/nõ autẽ ſupra ſuã ſpeciẽ operatur. Sed oro te cur in Tetra⸗
grãmo nomine Hebræi nũc portẽta non conficiunt: cur aſpidũ morſus/ ſerpentis
ænei fabricatione minime ſanantur? cur adulteram fœminã ſimplici aqua & uer⸗
bis nõ dirumpũt/ ꝙ ſi uirtus illa nõ aſſiſtit amplius: cur parte alia in Ieſus nomine
fieri miracula adeo teſtatũ/adeo conſpicuũ/ut negare opus nõ ſit? cui nomini ſup⸗
naturalis uirtus adſtat eius/quẽ nomẽ illud ſignificat: hoc eſt Ieſu Chriſti uirtus/in
quo diuina eſt humanaq; natura/qui ꝓ nobis natus & crucifixus/qui antiqui ſer
pentis vulnera ſanauit/& in cuius uirtute aut figura: æneus ille ſerpens exaltatus
in deſerto/quemadmodũ & hic poſtea fuit in cruce ſerpentiũ morſibus medebaẽ
Dices quattuor eſſe litterarũ nomen/quare & magna etiã operari: ſed falleris/Pen
tagrãmaton eſt ſiue Hebræã/ſiue latinã linguã conſideres: tam&ſi Ieſus maiores
noſtri abbreuiarunt quẽ uſum poſteriores plurimũ ſecuti: Sex autem Græci ſcri⸗
bunt litteris: in unaquaq; tamẽ lingua eadẽ uirtus/modo eadem pietas. ſic & Græ
ci ſua lingua baptiçant/& ſacroſanctũ altaris conficiũt ſacramentũ/nõ ſecus ac la⸗
tini. Cur ergo Hæbrei ueſtrũ quattuor litterarũ nomen. I. H. V. H. uobis nõ pro
deſt? Idem nobis addita littera/es noſtra/ſin ueſtra ſupra naturã operatur. In quat
tuor ergo ueſtris uocabulis conſonante addita agnoſcite ſacramentũ diuinitatis
& humanitatis: quod Ioan. Reuchlin Sueuus egregio uir ingenio/multaq; doctri
na diſſeruit. Sed præterea quæ ille de occultis dogmatis Hebręorũ in eos demo⸗
litus eſt: deq; Hieronymi auctoritate deſumpſit/ ut. ſ. itteræ naturam & ſignifica⸗
tum explicarẽt miſſa facimus: quod mea quidem ſententia paucis præſtitit cumu
latius/q̃ integro olim libro Meſſalla Romanus: quadrare tñ & illud quoq; huic
rei mihi nunc occurrit/ꝙ eadem littera nõ ſolũ per dentes ſignificatur/ſed per con⸗
ſtrictionẽ maxillarũ exprimitur/ ut ex ſuperiore ſcilicet dentiũ ordine cũ inferio⸗
re/q̃ ad ꝓnunciandũ es cõueniũt/ſupioris inferioriſq; naturę vnio/uel tacite ſigni⸗
ficetur. Sed ne digreſſionis leges tranſgrediamur: querendũ item ab eis cur multa
quattuor litterarum etiã uocalium/multa quinq;/ multa ſex/ uirtutem ſupernatu⸗
ræ uires nõ obtinẽt: Cur & Naue filius & Ioſedech/& ſacerdos ille magnus apud
Zachariam/& ille de Bethiomes/ cuius apud Samuelem mentio/ & filius Syrach
eodem uocati nomine/eadem non effecere? cur Hebræi in nomine filij Naue & Io
ſedech/& Syrach mirabilia non operamini? illi enim quanq; magni fuere/ hoĩes

tamen: hic Iesus dei & marię uirginis filius/quem uos crucifixistis/nos colimus & adoramus & homo & deus est/suppositũ diuinæ humanęq́ naturæ: Cur uos impij Maomethenses p Alla nomẽ miracula non patratis? nec ullũ unq́ uester Maometh eodẽ est molitus nomine quod ille in Alchorano fatetur: sed æmulatę sunt fere omnes nationes nomen quattuor litterarũ/ quo diuina substantia exprimitur: Nam præter Hebræos & Græci θεοσ: & per eam forte Pythagoras quaternitatẽ iurabat/nisi Tetragrãmũ nomẽ Hebræorũ intellexisset/ex quorũ etiam disciplina multa eum in suã phylosophiã trãstulisse Hermippus est auctor Latini deus: Assyrij Adad/Arabes Alla / & populi nonnulli paulo ante/ab Hispana classe reperti Zimi. Verũ sublustri umbra adhuc uideor cernere / & qui aspirationis notas me pro litteris posuisse calũnientur & theos nõ Tetragrãmũ/sed Pentagrãmũ debere affirmari / & Naue & Iosedech filij: & alij Iesu non eisdẽ litteris & syllabis conscripti quo noster dux & deus Christus Iesus. Sed norint quicunq́ hi sunt nomẽ Hebræorum Tetragrãmũ/quanq́. H. contineat duas/quæ apud nos litterę nõ habẽtur/sed spiritus: nihilominus aliter euenire apud Hebręos/apud quos nomẽ quattuor litterarum & est & appellatur. Theos uero apud Græcos θεόσ scribitur: & apud nos filius syrach & Iosedech/& sacerdos magnus Iesu Christo cognomines sunt/sed nec aduertũt Priscianũ Hebręis legẽ nõ tulisse loquẽdi/ut Iesus sine aspiratione scribat̃: putantes in. h. Hebræorũ H esse Græcorũ qđ in ę longũ ut plurimũ uerti soleat/a nobis ut cunq́ sit aperte satis ꝓbauimus/nec aspirationibus ipsis nec litteris ex se/nec syllabis nec noĩbus inesse posse uim quæ naturæ potestatem æquet/nedũ superet præter q̃ pijs dei cultoribus in dei & iesu noĩe: unde olim Hebræis/nũc nobis ea adest qui Iesum colimus/cuius regni & potestatis/nullus unq́ finis. In pietatẽ igit̃ & fidẽ in deũ bonis opibus redimitã/& christiana potẽtia fretã nomini lineamenta figurarũ litrerarũq́ characteres opera supra hoĩem referant̃: Sic apostoli/sic & alij pij nostræ religionis cultores innumeri mirabiliũ operũ effectores fuere. Sed quanq́ in sacris litteris legimus in die illo diuini examinis dicturos multos: Nonne in tuo nomine domine ꝓphetauimus / & dæmonia multa eiecimus: quibus respondendũ est: Nescio uos: ut cognoscamus malos ĩ dei uirtute posse patrare miracula: quod minime inficiamur: Legimus etiã in sacris litteris tentantibus Iudeis exorcistis inuocare sup eos qui habebãt spiritus malos/nomẽ dñi Iesu dicentes: Adiuro uos per Iesum quẽ Paulus prædicat / respondisse spiritum neq́ atq́ dixisse: Iesum noui & Paulũ scio: Vos autẽ qui estis? nec duro contentus respõso adiecisse uerbera/adiecisse & uulnera/ut pariter quoq́ dinoscamus/ quãq́ dei gratiæ quæ gratis dicuntur datę & uirtutũ operatio concedantur malis: bonis tamen in primis conuenire/in quibus cum recta fide uita & mores conueniãt quare & superstitiosorũ omniũ & præcipue Alchindi illa deliria exsibilanda/quæ is ea persuasione admisit/ qua etiam autumauit sacrificia pollere: ea quippe ideo esse efficacia somniauit ꝙ in uictimis centrũ & unitas (ut inquit) regitiua inesset ac proportionata complexio in suis partibus/quemadmodum & in uniuerso conspiceretur: quapropter uictimã mundo conformẽ euadere: hinc inquit dum uiuit animal elementalis mundi partes suis radijs informantur: Si uero naturaliter moritur mundus non cõmouetur. Fieri autẽ cõmotionẽ cum ui & hoĩs actione mactatur: mundi eñ materiã/tũ contra naturã in mutationẽ incurrere / & hoc pacto alterationẽ passam fieri habilẽ ad eam receptionẽ formæ quã nõ admitteret cursu naturę his si iungat̃ cũ imaginatione desideriũ moueri & cõcuti elemẽta/queq́ ex his coalita & coaugmẽtata sũt: Holocaustis aũt & thure tãta nõ fieri/cũ mũdo cõformia ita nõ sint queãdmodũ & uiua aĩalia: demũ ex initijs opeꝝ si ea cũ ṽbis &

figuris quæ stellis cõueniant exordiremur fœlicia euadere:sin minus infœlicia & vnã quanq; stellã/ꝓpria habere noĩa/ propriosq; characteres / ac antiquos medi⸗cos in sumendis herbis medicaminibusq; conficiendis hoc ipsum obseruauisse: nec ab illo quẽ puto/non intellexisse quę scriberet:Nanq;(ut hoc ultimũ primo re darguamus/nec Hippocrates/nec Galenus/græcorũ celeberrimi: Nec Auicenna & Auerrois Arabum præstantissimi/id cõsueuerunt:irriserũt potius & aspernati: Quæ præterea hæc noĩa stellarũ:qui characteres:quis noĩa imposuit:quis chara cteres conformes inde deliniauit.Sane si a proprietate rei sumenda nomina sunt/ cum syderũ ignorẽtur ꝓprietates/numerus/ordo/ ut quinto libro probatũ est/cas⸗sa erit & absurda nuncupatio:Si uero stellarũ figura spectetur/ rotunda omnia in characteribus igitur rotundis oĩa faceres:quomodo ergo ꝓprie unicuiq; figuræ characteresve:cũ rotũditas oĩbus sit cõmunis/qua singula.s.participãt & nullo pręterea.sed reuertamur ad sacrificia illa sacrilega contẽnenda/quid quęso potest hæc tua conformitas:quid pura meraq; relatio:neq; eñ illi cõpetit actiuæ causæ condictio/finalis magis cõpeteret:sicuti cõformitatẽ amoris dicimus causam. prę terea nũ & idẽ eueniret si ab alio aĩali / aĩal aliquod occideretur. Quottidie igitur elementorũ cõmotio/quotidie tumultus orbis:cũ ceruũ leo:cũ gallinã vulpes / cũ agnũ lupus/falco anatẽ/holorẽ aquila occidit: quid si fulmine intereat cõcutiẽtur ne elementa itẽrum & maior suborietur excitatio:ut ex illo fulmine aliud idq; ex alio atq; ita deinceps orbis rector eiaculetur: Cæterũ quis motus interfecto aĩali potest in elementis fieri/aerem impurũ hoc uicinum terræ/ex uoce/ex mẽbrorum motu dispergere & difflare potest/quid præterea:quid in res procul positas/quid in elementorum sphæras.Aduerte quęso ni periculũ formidasses/consequẽter di⸗cturum te:humanas hostias uitulinis præualuisse / siquidẽ maiorem esse mundo affinitatẽ cum homine ꝗ̃ cum bestia fatereris/ & te quoq; in ĳs scribẽdis bestiam potius fuisse ꝗ̃ hominẽ si recte cõsideres non negaueris radiosq; illos tuos non a luce diffusos:uerum de tenebrosa nube stulticiæ prodĳsse qua septũ caput & ob tenebrati adeo sunt oculi/ut in miseriæ baratrũ præceps abieris.

¶ Aduersus Rogeriũ Bacconẽ:& quædã Magica quæ inscribuntur Alberto Itẽ aduersus Petrum Aponensem. Caput Septimum.

n On fuit ab re factũ si aliquãto in Procli & Alchindi Magia confutanda substitimus/moratiq; fuimus cũ illis reiectis plurima/ quæ inde pepen⸗derunt inania placita quæq; affinitate quadã sociata sunt/ reĳci facilius possint.Nã quæcunq; Rogerius Baccon portenta scripsit/q̃ ad Magiã naturalem spectare posse uideantur ex his quæ diximus/sine alia controuersia & disputationis altercatione taxari cõmode possunt/ & sane uberius/ si quæ aduer⸗sus eum auctorẽ/cum de ꝓphetia disputaremus a nobis allata sunt ad memoriam reuocata fuerint/ex sui illius speculi facultate confieri opinabatur posse: ut bruta animalia se ad hoĩs imperiũ prosternerẽt/ quo rationibus abunde perfracto ima⸗ginaria illa & ficta sua aĩalia in eo relucere & præsentare nequeunt. Totas enim fere cum illius tum Alchindi uanitates ex Astrologia deriuantur / qua corruen⸗te corruunt.Multum & rebus ipsis inferiorum corporum tribuit Baccon/ne a na tura desciscat:sed nimium cõcessit secretorum auidior/& nimis oĩno credulus:in⸗ter quæ illud:sapiẽtes æthiopũ/in Italiã/Galliã/Hispaniã/ Britãniã proficisci & ar⸗te quapiã de cauernis excitare dracones/quibus imposita sella & freno superequi tent agitẽtq; per aera concitatissimo uolatu/ quo carniũ rigiditas dometur & prę⸗

paretur ad esum/eam enim ad euitandā senectutē & intellectus / ut eius utar uerbo subtiliationē ultra omnē extimationē conferre / nec quenq̧ posse ex humana doctrina tantū sapientiæ nancisci:quin illarū carniū esus ampliorē præstet/ hoc ille ab hoibus ut ait probatæ fidei & sine mendacio didicit : quod Dauidici quoq̧ uersiculi auctoritate confirmatū iri putauit/quo scribitur/Dedisti eum escā populis æthiopū. Miror φ ad ꝓphetiā ualere carnes illas arbitratus nō fuerit: quādo & primo libro notauimus fuisse q crediderit ab brutorū sensa percallenda cōducere/cor draconū & æpar comestū: Atqui dubitassem hæc a Rogerio non credita ni eius in cōpendio studij theologię cōscriberentur:Ementiunt̄ sæpenumero supstitiosi hoies sua delyria: quanq̧ Rogerius alioquin doctus ab hac suspitione longe uidetur ut falso ei supstitiosę uanitates inscribant̄ / qui eis.s. plurimum insudauit. Sed inscribuntur pleraq̧ Alberto quæ forte ille nō scripsit inter quæ de mirabilibus liber: cuius hæc est summa rerū mira fieri per cœlestes quandoq̧ virtutes/per qualitates/ꝑ necromantiā/& dæmones/ꝑ reuelationē rerū & similitudinē dissimitudinēve/ꝑ uirtutes rerū īnatas suisq̧ formis substātialibus īditas explicat aliqua quoꝝ nō nulla mediocria/ sed mala plura/nō experimēta quę protulit si uera sunt ad qualitates uiresq̧ naturæ occultas pertinere possunt/leonis pellē reliquas ledere pelle lupi/eāq̧ agni est absumi/& si qua huiusmodi. Nimis autē effertur putās fieri audacē qui cor aut oculū leonis gestaret/terrorē eo animātibus incuti. rebus alijs si gestentur ad amorē accendi/ad odiū inflāmari homines/Inter res naturales amicitiā quandā uel inimiciciā uigere nō abnuimus: nā & a suis formis seu mauis essentijs fluere id potest/qđ in magnete uisitur/in carabe ī adamāte/in plerisq̧:potest & ad qualitatū similitudinē / repugnantiāq̧ aliquando spectare / uerū φ anīa ex affectu excessuq̧ amoris & odij per sese res extrarias ligare possit uel soluere/ φ characteres & imagines & uerba ad omnem rem efficatiā habeant/ pro affectu operātis animi pro hora in qua fiant/pro cœlesti configuratione influentē / plane detestamur/& supra confutauimus. Idq̧ a Ioā. Gerson multifariā improbat̄ apud quem inter alia taxatur Albertus/φ de sculpturis lapidū in characteribus delineādis in alijsq̧ nōnullis ad superstitiosam partē inclinauerit nimis: Sane eo in libro quem supra nominauimus illud absurdū scribitur Platonē aspectibus & figuris Astrologicis quicq̧ contulisse adducitur enim ibi & allegatur liber qui nusq̧ est: nec unq̧ res illę apud Platonē:quare ne liber ille Alberti sit ambigo: tā&si in alijs a superstitiōibus nō uideatur abhorruisse. Atqui per Necromantiā & dæmones fieri multa non imus inficias/sed ea ipsa omnia superstitiosa / mala abomināda & suos cultores præcipitantia in præcedentibus satis ostendimus: illudq̧ asseueramus/admirabilia quæcunq̧ illa sint/quæ aut in naturā spectatam exploratamq̧: aut in occultiores eius uires: aut in diuinā causam referri nequeāt/uel quia deo indigna aduersaue/uel quia maiora sunt φ̄ ut natura ꝑ sese/ aut illo quo fiunt modo prestare possit/ea oīa reputanda esse dæmonica & supstitiosa/atq̧ in malignos spiritus uti in auctores referenda hinc p̄cātiones oēs abominandæ Circi destruēdi: quibus ad ciendos utuntur spiritus: Membranæ secundæq̧ quibus fœtus in utero obducitur reijciendæ:& quæ ex sphæris/ex peluibus/ex aere/ stellis/ lucernis/ securibus secretiora ꝑmittunt̄ exsibilanda contēnenda umbrarū inferorūq̧ colloquia/striges & lamiæ uexādæ/& q̄ maleficijs utunt̄/in ligādis soluēdisq̧ maritalibus thalamis/in exsiccāda puerorū carne/in cōcubitu dæmonū delectantur/ qui ad ludificādas precipitādasq̧ aīas excrassioribus elemētis corpus fingūt assumuntq̧: ut tāgi uideriq̧ possint/quicūq̧ hi sint/seu mares seu fœmiæ acerrime puniēdi & quicunq̧ affinitate quadā in huiuscemodi dęmonū uel expręssa uel sup-

præssa pacta pene innumerabilia declinant seuere coercendi sunt: Solet dæmon uel minus cautos/uel nimis secretorũ auidos aggredi quibus.s. facilius imponit/ hinc ad fœminas sæpe cõmeat apparetq̃/modo afficit/& in ecstasim ponit/modo reuelat occulta: unde & Cassandra & Phemonoe & innumere uates/ & ipsa Medea atq̃ Canidia/plures quoq̃ ueneficæ aliæ nostra etiam tẽpestate repertę/ quibus dæmon assisteret/& ex uentre illorũ uel coxa responsa redderet insanis: fingit quandoq̃ se amore captũ/& hodie in castro in quo hæc scribimus duo sunt neq̃ spiritus/domos duas identidẽ uexantes/ut affirmãt incolæ / quorum alter uxorẽ molestat unius eorũ qui mihi ad itinera famulantur/is asseruit sæpenumero ab ea uisum induto corpore/spiritũ se autẽ nõ uidisse/sed suo ĩcõmodo frequẽter sensisse/inuersis uasis domus/direpta suppellectile/iactatisq̃ lapidibus/pari pacto/quã q̃ tum amorẽ nõ fingerẽt/ad cupidos & lucri & futurorũ sacerdotes olim ibant/ in lucis/in templis/in antris/fantes oracula/in quorũ cultu insaniores philosophorum frequẽtes fuere/& præ oĩbus stultissimus ille Porphyrius tẽporibus nostris qui dæmonũ responsis concredũt sese uel ignari principes sunt/uel tyranni rudiores: ex philosophis pauci/quorũ ignorãtiori turbę periculũ magis est ut dęmones diffiteanẽ esse/qui supstitione inter eos capiuntur eis potius delectanẽ/ quæ ad occultum pertinẽt pactũ/Petrus Aponẽsis olim inter medicos boni noĩs: Sed qui ex acte philosophatur aduertit plurimæ lectionis hominẽ fuisse / minimiq̃ iuditij ab oĩbus ferme creditus est magus: uerũ ex præcedentibus cõstat/q̃ oppositũ ei dogma aliq̃ñ tributũ sit/quẽ etiã hæreseũ inquisitores uexauerit: quasi nullos esse dęmones crediderit: is plura reliq̃t signa/cur supstitiosus crederẽ in libro pręsertim quẽ appellauit cõciliatorẽ/cuius libri differentia q̃nquagesima sexta supra centesimam de præcãtationibus multa in utrãq̃ partẽ agens / eis tribuit plurimũ / illicq̃ absurdissimę & impię supstitioni fauet/placari deũ Astronomica oratione / qđ se expertũ dicit: uisumq̃ sibi uberiorẽ scientiã impetrasse/dũ eã petijsset cœli mediũ capite draconis occupante/sed hanc mittamus & a patruo & a nobis alibi detestatam/præcantationes cẽsuit ægris cõferre idq̃ p̃suaderi ratione & experimẽtis demonstrari: Pro experimẽtis affert multa inter quæ eucharistiæ nostræ uerba & diuina ut inquit artis notoriæ noĩa/& pleraq̃ magicæ artis cãtamina: & sane Aponensis iste minus desipere poterat/q̃ ut præcantationibus cõmisceret quæ diuina sunt: queq̃ p̃phana & noxia diuinorũ noĩe dignareẽ. Diximus supra Christi corporis sanctissimũ sacramentũ/uerbis ipsis ut causis nõ confici/ intercedere autẽ ea ut signa q̃bus assistat diuina potentia. Notoriã quoq̃ artẽ/nõ modo illicitã sed uanam prorsus & inefficacẽ. Diuus Thomas asseruit noxiorũ deliramẽtorũ hostis/ ut sanctũ & doctũ hoĩem decet: Is igitur post multa aduersus supstitiones disputata de arte notoria uerba faciẽs/docet eã suis figuris & ignotis uerbis uti tanq̃ signis: Manifestũ autẽ ex illis aĩam naturaliter sciẽtia nõ informari/quare eã ad pacta p̃tinere dæmonũ cum diuina auctoritate instituta nõ sit / docet & illud effectũ scientiæ qui ea ex arte speratur a suis cultoribus mõ quo sciẽtia naturaliter aquiritur haberi non posse/inueniendo scilicet per sese/ uel discendo ab alijs/quare relinqui ut uel a deo uel a dæmone expectetur: Deum uero per huiuscemodi obseruationes largiri non solere scientiam: sed ex arbitrio suo / liberaliq̃ clementia: ut Solomoni olim: ut apostolis/ut alijs: quare colligi debere ut rei huiusce sit auctor dæmon / ad quem intellectum illuminare minime conueniat / quem tamen collustrari oporteat in adeptione scientiæ: fassum quoq̃ Porphyriũ Augustino narrãte theurgicis operationibus nihil purgationis accedere animæ/ ut deũ p̃pterea uidere possit: & perspicere quæ uera sunt scientiarũ theoremata/ex eo confici: nemi

nem unq̃ a dæmone ſcientiã edoctũ/quanq̃ dæmones ipſos/dum loquunt̃ quæ piam ſcientiarũ documenta ꝓferre nihil uetet/id autẽ notoria ex arte nõ queri/ ita hac in re Thomas decernit:cuius auctoritas Aponenſi præſtabilior/cuius iudiciũ excellẽs/adeo ut Aponenſis cõparationẽ excludat. Magica alia quæ affert Aponenſis experimẽta/in pacta dæmonũ referenda ſunt/quæ aũt pro ratiõibus affert/ nullã rationẽ continẽt:poſſe inquit incantantẽ ita affectũ eſſe/ ut mundanæ materiæ dominari poſſit/hoc ſupra confutauimus:ex affectione quoq̃ incãtati ita euenire qđ pari ratiõe refellit̃.Nam tã&ſi aliqua poſſit hoĩs imaginatio / & uehemẽs deſideriũ/non tñ ea ualet/quæ ille plurima cõgerit/ inter quæ illud / ut ex uerbis in aure hauſtis/largiatur quis quęcũq̃ alius petierit/ambulet ſup̃ acutiſſimũ gladiũ/ſuper prunas ardentes illeſus/ſtupefieri præterea ſerpentes/furibũdos equos carmine quieſcere:Fieri enim ope dæmonis id poteſt/ non naturæ qualia. Si pro ueris ſuſcipiantur/& non ab antiquitate confictis/fuere nõnulla Circes & Medeæ cantamina:ꝙ autẽ a deo ſortiatur effectũ præcantatio huiuſmodi/tam impium q̃ delyrũ/nec propterea excuſaris/ꝙ in fine queſtionis/ſeu diſcordiæ differentiæve/ prodideris hæc omnia topice a te dicta/nullam enim probabilitatẽ habent/ nullũ ex topicis Ariſtotelicis argumentũ ſumptũ eſt/execrãda omnia &deo aduerſa/& Theologis exploſa/nec minus illa ꝙ in angelos hæc etiam referri poſſe dixiſti:illi ſiquidẽ a dei nunq̃ uoluntate deflectunt.At qui dicuntur orationes ferre & pręſentare deo/ proq̃ nobis intercedere uere ille ſunt & ab eo eccleſiave ſua inſtitute/recta uoluntate/ & religioſa pietate ſurſum effuſe : tales non ſunt magicæ uanitates / & phanaticorum ſupeſtitioſa incantamenta : ꝙ uero in dæmones ea ipſa etiam rettuleris / recte ſenſiſti/ſed non ex integro/ibi enim plane delyras cum Ptolemæo & eius interpreti accedens / non negas ex cœleſti configuratione/deriuari ad nos potentiam cogẽdi malignos ſpiritus/& ex mortuis diuinare:quod irriſum confutatum & exploſum eſt libro quinto/& demũ deſipis dum non abnuis coniunctas orbibus intelligentias/ſeu cœlorum animas prodeſſe nobis & officere ex diuerſitate cantaminum/quaſi ſubſtantiæ quæ mouent orbes / & quoquo modo eis coniunguntur male ſint/& nocere magis q̃ iuuare mortales curent / quaſi magorum uerba formident:tum autem Horeſte inſanior iudicãdus es cum ſubdis expertum te eas in amorem non leuem & odium cõtinuato carmine duci/hęc puto ex Piccatricæ magna ex parte decerpſit Aponẽſis/uaniſſimo libro ſuperſtitionibus pleno/& ueluti ſcala ad idololatriam facto/in quo & præces ad quenq̃ planetarum docentur & ſuffimenta & conciliatiões prauorum ſpirituum/ quæ & ob ſtulticiam explodenda & ob ſuperſtitionem penitus execranda ſunt.

¶Aduerſus nonnullos Hæbreorum magos. Caput Octauũ.

C Aeterũ & alij quoq̃ nõ deſunt qui Petro iſti ſuperſtitione iungantur/ uel eum/uel alios ſequẽtes:tantoq̃ libentius:quãto impoſſibilia magis promittũt:tũq̃ nõ ad auiditatem modo ſupſtitiõis/ſed ad rabiẽ pellunt̃ cum ignota magis ſunt quæ diſcũt nomina/uel characteres / fingunt & ementiuntur Enoch libros & Solomonis Barbaros characteres delineant homines alioqui circulatores & illiteratiſſimi / produnt ſe ipſi libri per ſeſe nec celebres illos uiros / pro auctoribus agnoſcunt : res inſulſæ Barbara prorſus extructio/ac penitus indocta phraſis & ordo diſſentiens / adulterinas atq̃ ſuppoſiticias inſcriptiones:& titulos patefaciũt:quid uero de ægyptijs/Chaldæis/Hebræiſq̃ nominibus:quomodo ea ſcribũt/quomõ enũciant: nunquid ignorant conſueſſe ęgyptios/alios ĩ ſacris/alios ĩ ꝓphanis characteres adhibere: corruptã eſſe hebręo

rum linguã magna ex parte/scribiq; nunc alio modo q̃ olim fiebat dum punctis illis litterarum præsertim vocalium uim permutantibus non uterentur/ Chaldeæ proprietatem paucis exploratam atq; compertam/tum & librariorũ incuria/& in iuria temporũ & negligentia cultorũ/pleraq; inuersa/expuncta/ interpolata/deleta/suffecta. At uideo insultantẽ Iudeum & superstitiosum illi adstipulantẽ / posse uidelicet multa quæ dæmonica dicimus in diuinã causam referri accepta Iosephi auctoritate & Thalmudica doctrina nixi: cũ ille octauo antiquitatũ libro scripserit Solomonẽ contra dæmones inuenisse artem ad utilitatẽ hominũ & curas/ modum etiã coniurationũ & incantamẽta quoq; aduersus ęgritudines instituisse. sed & Thalmutistæ aliqui & animalia & hoĩes facere somniauerũt/ ex hoc quid colligis Iudeæ? quid sup̃stitiose cõsequeris? Si potes Iosepho credere/cur in ijs nõ credis/quæ ille pro nobis contra te scripsit: Dixeris forte illa in Hebræo non haberi/ sed in Græca dũtaxat Latinaq; editione: Atqui Græcæ hystoriã Iosephus nõ Hebraicæ composuit. Sed cur non credis & illud in septimo positũ libro in Hebræo textu: Absoloni eam capillorũ multitudinẽ fuisse/ ut octo dierũ spaciũ in eis incidendis uix esset tonsori satis si hoc esset: num diuina tacuisset scriptura/ in qua tot de Absolone deq; eius capillis enarrãtur: cuius annuã tonsurã ducentorũ siclorũ pondus æquasse scribitur. Sed nec illud tacuisset / quod quidã nõ improbasse miror: Mosen annulos nescio quos fabrefecisse. Sed esto uerũ dixerit Iosephus de ar te: de artis uero auctore quẽ deum fecit ut recipiamus quæ dixit/nec diuina aucto ritas/nec ratio humana cõuincit: multa enim recte operatus est Solomon quę scri ptura non tacuit/multa perperã cõmisit in deum ab eadem narrata/in alienigenis fœminis in lucis dæmonũ/in dijs gentiũ colendis. De huiuscemodi uero cantaminibus omnino nihil: ad hæc nulla ratio suffragatur ut radice ulla extrahi per nares dæmon queat. Scribit enim Eleaçarũ Hebræũ se uidisse Vespasiano pręsente dæmoniaci naribus intulisse annulũ habentẽ subter signiculũ radicẽ a Solomone monstratã/indeq; per nares odorantis abstraxisse dęmoniũ: sed finge Solomonis sint/finge bona(quanq̃ Gerson non abnuit quin mala queamus arbitrari / sicut ethnicarũ uxorum connubia)finge inq̃ bona / nunquid illa possides/ostende radicem/exhibe cantamina. Sane hoc oĩbus superstitiosis cõmune/ & singulis pe culiare/ut libros semper aut faciant/aut sequantur/ quibus titulus sit pro doctrina hac cum minime polleãt/ de magnorũ sibi uirorũ auctoritate apud imperitũ vulgus fidem conciliant.

¶ Aduersus Indorum Brachmanũ & Gymnosophistarum æthiopũ magica. Caput Nonum.

Iam Græcorũ/Arabum/Latinorũ/Hebræorũ superstitione prostrata/ ad æthiopes/ad Indos transmeemus: Horũ sapientes Brachmane appellabantur olim/non a regis nomine/ut quidã longe desipuerũt: Nũc ex ijs qui ab occidente meridionale pelagus uniuersum nauigãt/& ex Lusitania feruntur in Indiã/manifestum est apud Indorũ sapientes eãdem cogno minationẽ uigere. Apud antiquos mihi nõ satis cõstare videtur/qui nã & quo aut loco aut numero Brachmanę quive propriæ Gymnosophistæ fuerint. Syrus Bar dessanes/cuius libri partẽ Eusebius rettulit / multa scribit milia fuisse Brachmanũ apud Indos & Bactros/ quibus religione patrũ simulachra nõ colebãtur: nec aĩatum aliquod comedebatur/nec uinum gustabatur/ab omni malignitate alienis/& unum deum colentibus/cũ Indorũ cętera turba/Adulterijs/cędibus/ ebrietatibus/

simulachris/inseruirent:eosdem Brachmanas:Dydimus Alex.plurimum laudat/ quibus inter alia legem fuisse dicit/ contra ius non ire naturæ: Multas Indorum ægyptiorũ/sed & Græcorũ deorum statuas Apolloniũ apud eos uidisse/ & ritu Grecorum sacrificari ab eis scribit Philostratus. Is Gymnosophistas apud æthiopes dicit esse: Apuleius apud Indos forte ob id ꝙ orĩetali æthiopię India cõtermina est/uel ut somniauit Apollonius Gymnosophistę quondã fuere Indi/ & diuinis portentis impulsi in æthiopiã concesserũt:Porphyrius ex institutiõe Bardesanis Babylonij sapientes Indorum Gymnosophistas cognoiatos asseuerat. Brachmanes autẽ qui inter eos quadam generis successione/ qui uero electione sapientiam religionemq̃ profitebantur Sammaneos appellari. Videtur refragari Philostratus in uita Apollonij / qui non successione / sed electione magis Brachmanes Philosophatos narrat/ & diuus Hieronymus in secundo contra Iouinianũ uolumine/ex Bardesane Babylonio refert Gymnosophistas apud Indos in duo dogmata diuidi/quorum alterũ Brachmanes appellari/alterum Sammaneos/qui tãte continentię sint / ut uel pomis arborũ iuxta Gangẽ fluuium / uel publico Orięe & farinæ alantur cibo: & cum Rex ad eos uenerit adorare illos soleat pacemq̃ suę prouinciæ nullorum præcibus arbitrari sitam. In epistola uero ad Athletam pro institutione filiæ de brachmanis & Gymnosophistis mentionẽ habens hos in ægypto ponit:Illos in India utrosq̃ continentissimos. Idem in epistola ad Paulinum Philostrato nõ dissentit in peregrinatione Apollonij qui ad Brachmanas in Indiam perrexerit/ & ad Gymnosophistas in æthiopiã/Is paucos admodũ numero:hoc est duo de uiginti sub Iarcha principe fuisse brachmanas dicit/ nõ sparsos & numerosos/ut Bardesanes uoluit: eos uero lineis uestitos asserit:Idẽ Philostratus(quanq̃ bapyri tegmine scripserit Dydimus) nudos uero æthiopũ esse Gymnosophistas quod nomẽ ipsum plane declarat:hos etiã Philostratus/ægypti accolas aliquando meminit/nec semper nudos/sed dum una conueniũt de rebus communibus ꝑtractantes/alioq̃ uti eos eo habitu/ quo messores Athenis cõsueuerũt: utcũq̃ sit de ijs Brachmanis & Gymnosophistas q̃s Apollonius accessit mẽtionẽ habebimus eorũq̃ magica cõfutabimus/postea in Apolloniũ ipsum disputaturi sumus. Præcabantur inquit Brachmanę Solẽ die noctuq̃/ex quo intelligi potest/ quęcunq̃ admirabilia fiebant ab eis/in dæmonas potius q̃ in deũ referri debere quos uidelicet & sub planetis/ & sub simulachris ritu Græcorum colerẽt:qđ si uel oĩa illorũ uel plurima particulatim examinẽtur liquido fiet: Tertio igitur libro de uita Apollonij Philostratus recitat eum cum ad Brachmanas & eorum principẽ peruenisset poposcisse Iarcham (ita enim principi nomen) Indorum regis litteras/ quas.s.tulerat Apollonius quoq̃ magis miraret̃ dixisse. D. unũ in epistola deesse quod nouisset/ nullo hominũ narrante atq̃ dixisse & patrẽ & matrẽ Apollonij: & eorum multa quæ illi in itinere contigissent. Equidẽ hæc sicuti naturæ impossibilia nisi narrentur: ita dæmoni facilia & cognoscere & indicare: queadmodũ & deo minima/qui suis non dæmonũ cultoribus reuelare occulta solet/nec inania & friuola istiusmodi/sed grauia stabilia & agendis maximis rebus conducentia / q̃ leuiter enim se Iarchas extulerit in throno sedens ex ære nigro fabrefacto: aureis statuis cõpluribus exornato/ q̃ inaniter de se saperet/ q̃ dæmonũ se non ueri dei cultorẽ proderet/illa ad Apolloniũ interrogatio manifestat:quid inquit de nobis sentis?& quid supra nos te scire arbitraris?& paulo post interroga quicunq̃ uis: ad uiros enim accessisti/qui omnia sciũt:Interrogante uero Apollonio qualẽ de se ipsis brachmanæ æstimationẽ haberet. Respondit Iarchas/opinari se deos esse:ꝑcunctãti quã obcausam?quoniã inquit uiri boni sumus: qđ plura hesitabimusne?

ſuperborũ hoim opera quæ demirat̃ mortalitas ſupbiæ principi tribuere: ſtultos hoſce qui ſe deos etiam credebãt inuadenti:vnde illud/ꝙ miſſa epiſtola fuit ad dæmonem:qui puerũ uexabat minas terroreꝗ nuncians/niſi inuiolatũ eum dimitteret:an necromantes dæmonibus præcipiunt: ita illis uolentibus & fœdere pacto obtẽperãtibus. Prætereo ꝙ ſolis ſacerdotes ꝓfitebant̃ ſe/ꝙ memoriã poſt deos colere dicebãt: ꝙ pythagorę de anĩa opinionẽ ſequebant̃: ꝙ Iarchas gangẽ ſe dixit/ Gangis fluminis filiũ/& adoleſcentẽ alium Indum/ fuiſſe Palamedẽ in alio corpore & huiuſmodi pleraꝗ exſibilanda/ quæ ideo dicimus/ut facilius percipiatur nõ diuinos hoĩes fuiſſe ut inſani putãt/ſed dæmonũ ſocios atꝗ cultores & magos/ac ſi qua prodigia & oſtenta & monſtra ſupra hoĩm moliebant̃ uireſ in ſpirituũ malignorũ poteſtatẽ referenda:ſicuti cũ dolia illa gemina/quæ negando irridet Euſebius apud eos ſeruarent̃/quorũ alterũ imbriũ: Alterũ uentorũ eſſet:ex qbus.ſ.ſiccitates & pluuiæ emitterentur:Sicuti cum inter canendũ hymnos orienti Soli baculis terrã percutiẽtibus illa exurgeret in tumulũ:atꝗ eos ſubleuaret/ & quaſi aduentanti Soli obuios faceret:ſicuti & illud ꝙ regi Medorũ (cui propius accedenti non aſſurrexit Iarchas)cœna cum pararet̃/ uaſa illa ex gẽmis & trypodes pythici quattuor ſponte ſua in mediũ proceſſere: dæmoni hoc facillimũ parato ſemp ad ſuperſtitioſorũ eorundẽꝗ ſuperborũ aĩas irretiendas & trahendas in tartarũ: nil demũ apud eos ſupra hominẽ legitur/quod dæmonẽ nõ agnoſcat auctorẽ/cuius opera pollentes magos in præcedentibus confutauimus. Multa uero minora homine facta dictaꝗ inania & nonnulla etiã quæ fieri humana ope potuerũt ſupra humana putata ſunt/quẽadmodũ illud a Philoſtrato pariter narratũ ſapiẽtes illos Brachmanas claudũ direxiſſe/cui in uenatiõe eam quæ in natibus eſt iuncturam diſſoluerat Leo/manibus eam perfricãtes detorquẽtesꝗ. Magnũ profecto miraculum quod & luxatis oſſibus quottidie reſtauratoriæ magiſtri artis impartiunt: alius inquiũt oculorũ altero captus recepta uidendi potentia obijt: morbus is potuit ex eis eſſe qui ophthalmia dicuntur:arte humana curabilis/potuit & dęmone intercedente ſanari:qui & hodie quoꝗ ſinente/permittẽteꝗ deo vulneribus incãtatis patrocinantur:Ita de prædictionibus:de alijs multis/quas ex dæmone quandoꝗ pendere probauimus/eaſdẽꝗ & noxias & fugiendas oſtendimus.Illud aũt ſtolidã ſapit magicẽ quod ut ſiſterent mulieris aborſũ uiro præceperũt/cum pariendi tempus adeſſet uiuum leporẽ in ſinu occultatũ eo deferret ubi erat paritura/ & inde cum ſepius circũ mulierẽ deambulaſſet repente leporem e ſinu dimitteret. fore enim dicebãt ut ſimul embryonẽ matrix emitteret/niſi lepus repente extra fores aufugiſſet.qd hoc prę cepto ſuperſtitioſius:quid inſanius:poteſt ne aut diuina aut naturalis cauſa excogitari:aut etiã ab æbrijs ſomniari:ut Embryo dimittatur e vulua/ ſi lepus non dimittatur e foribus. Mitto ꝙ̃ fatua deliramenta illa occultati leporis in ſinu & repente dimiſſi/& frequẽtis inambulationis circa eam quæ parturit/& ægre parit:Indigna profecto ut in os ueniãt ſopitis extremo ueterno nedum a philoſophis ſobrijs eructent̃/& nihilominus nr̃i æui ſupſtitioſi hoĩes quãdoꝗ inquiunt/ ita Sapiẽtes Indorũ ita ſummi illi uiri/ex ægypto/ex Perſide factitarunt quæ me ſicut & alia multa ſupra confutata adeo pudet referre/ut alioqn omiſiſſem:niſi & iam vulgata litteris atꝗ eorũ plurima imprę ſſa formis noſſem ac refellendi pariter & reijciendi cauſa eo me cõpuliſſet/quãdo reijci refelliꝗ nõ poſſunt/niſi uel quodãmodo enarrentur. Sexto libro eiuſdem uoluminis Philoſtratus de nudis philoſophis multa profert:pro quibus uiſendis Apollonius in æthiopiam perrexerit/ea oĩa quæ maiora uidentur:ꝙ̃ ut arte humana/uel ingenio patrari poſſint malignis ſpiritibus accepta referri debere conſentaneũ eſt quando a

cultoribus dæmonum præstantur/quales fuisse nudos illos perspicuũ est qui sacrificabant in meridie / statua Memnonis utentes/quem lugebant/Solisq; & terrestrium uenerationi deorum intenti: Nilum præterea colentes maxime / quẽ terrã simul & aquam esse arbitrabantur. Apud hos igitur duo illa quę miratu digna uisa sunt a Magica superstitione fluxerunt non secus ac illa Brachmanũ & Iarchæ: q̃ enim Memnonis statua loqueretur cum primum Solis radius ad eius os peruenisset/ potuit dæmon: sicut & nostra etiã tempestate proditur illius ui ex mortuorum Craneis uoces reddi: tanto autẽ superstitio colorabatur magis quanto id Solis quẽ colebant radijs tribuebatur impensius. Q; item Gymnosophistarum antiquior Thespion imperarit Vlmo ut Apolloniũ salutaret/ & ita factũ sit / uoce distincta & tenui & fœmineæ simili/ nõ difficile maleficis est: qui fœdus cũ dæmonũ ferierunt/nam potest uox circũ afferri a dæmone ut ex arbore prodire videatur: submissa quoq; & mulieris cum ulmus nõ sub masculo/sed sub fœmineo genere reponatur/ut etiã superstitionis uis ex grãmatica confirmetur: Vlmus hæc mihi/ uel eadẽ uel similis uideri posset quę a nobilissimo deridetur poeta. Vlmus opaca ingens quam sedem somniavulgo: Vana tenere ferunt folijsq; sub oĩbus hærent. Sed solum hoc a superstitione alienũ apud hos legi/q̃ diuinationes somniorũ nõ sequebantur: non sic Apollonius de quo mox dicturi sumus.

¶ Aduersus Magica Apollonij Tyanei. Caput Decimum.

E T sane si errores omnes Tyanei huius: qui aliquãdo ueluti deus habitus est ab insanis/recensere & confutare uellẽ ingens uolumẽ implerẽ: tot enim de eo & Damis & Maximus & utrũq; cõplexus Philostratus cartis rettulere: Magũ eũ fuisse si ostẽdamus eiusq; magiã confutemus tum ꝓposito negocio/tum ꝓmissis videbimur satisfecisse: quomodo autẽ magicas fuisse operationes illius ostendere poterimus: ni prius constiterit eum magum. s. fuisse qui ea tentauerit & molitus fuerit. Hæc igitur in huius libri calce facienda sunt nobis obiter quoq; & ueluti in transcursu plures simul eius errores taxantibus. Ambigebatur olim Magus ne fuisset Apollonius: cuius rei diuus Hieronymus meminit/ad Paulinũ scribẽs: Apollonius siue ille magus ut vulgus loquitur: siue philosophus ut Pythagorei tradũt: quod quanq; uarias interpretatiões pati possit/arbitror ego dictũ ob repugnantiã quę inter facta & dicta ipsius Apollonij circũspiciebant: Illius eñ opera Magiã testabanẽ: uerba negabãt/ & dãnabãt magos: plurimũq; Philostratus & Hierocles nitunẽ/ ut a Magiæ eũ infamia vẽdicent & Pythagoreis philosophis adscribãt/quẽ se faciebat ipse Apollonius: sed illi crimen ei magicũ uel nolẽtes impingũt: Nã quæ superare mortalitatẽ uidẽtur ab eo patrata/nec naturæ/nec unius ueri dei uirtuti cuius cultor nõ erat adscribẽda sũt: uerũ dæmonibus quibus seruiebat in multoꝝ deorũ sacrificijs iugiter occupatus Eusebius Pãphili magũ eum demõstrat in ope qđ aduersus Pythagoreũ Hieroclem composuit: cuius tanta stoliditas/ ut sacrilegũ hunc Christo & hoĩ & deo nostro contulerit comparaueritq;: multa ibi Apollonij redarguuntur sed non omnia etiam insignia. Quippe cum refutare illi Hieroclis librum præcipua mens fuerit. Nos eius opera detestari proposuimus/quorum aliqua que diuina putãtur in naturam potuisse referri contendemus/quæ prẹter naturam magica fuisse monstrabimus: cum magiã dicimus artem faciendorum mirabilium intelligimus: nec ope naturæ nec dei/sed dæmonis. Quæ uero Apollonio inscribũtur si eiusmodi fuisse deprẹhẽdemus execranda & cõtemnẽda erunt/quoniã in precedentibus magica

omnia/ſeu prædictiones/ſeu mauis opera/ quæ ex dæmone pendēt cōfutauimus
execratiq; fuimus:tertiū illum Philoſtrati librū quo diuerſatio cū Brachmanis cō-
tinetur/Euſebius non confutat/niſi ꝙ falſa illa de dolijs portenta putat:tum redar-
guit Philaletem defendentem/ Apolloniū magni non pendiſſe magicē Brachma
num/cum tamen geſtarit annulos planetarios & Damide fidiſſimo ſocio ſeque-
ſtrato obuerſatus/cum Hiarcha ſit percipiēdæ magiæ gratia:& cōmode uidet de
planetarijs annulis mentionē factā/qui ad magiā ſpectēt: Diſplicet autē ꝙ noſtra
etiā tempeſtate in id inſaniæ deuenerint pleriq; ut fabrefieri aurea geſtamina ſub
ſyderum configurationibus curent/ & imagines illis inſculpi. Diſplicet ꝙ ætate
quoq; noſtra a quopiam docto alioqui uiro/ & inter Platonicos eximiæ auctori-
tatis de imaginibus Aſtrologicis nimis multa conſcripta ſunt/cum inaniter ſibi ui
tam de cœlo prorogaret:quē & hoc loco:& quinto maxime libro pro uiribus cō
futaſſem(nec me ab hoc munere/aut ea quæ inter nos dum uixit amicitia interceſ
ſit aut in mei nominis & dictę ab eo & ſcriptę laudes:ſed & Ioan. Patrui apud eū
præconia reuocaſſent)ſi pſtitiſſet in dogmate/amicitiæ quippe & ueritatē & amo
rem religionis noſtræ prætuliſſem.Sed contra illā nihil a ſe aſſertum uelle ille ante
præfatus eſt:nec præter id aliud ꝙ cōprobaret eccleſia: quanq; ſatius erat & recte
& theologis pbatis cōſentanee ſcribere: Nā piaculū ē audirę nolle iuſte quorūcū-
q; caſtigatiōi/eccl'iæ uero ſanctiſſimis receptisq; dogmatis refragari/nō boni uiri
nec chriſtiani eſt:qua de re/& in noſtris de fide Theorematis/ & alias quoq; ægi-
mus.Sed & ipſe eo in libro nō tam ſe probare dicit ea ꝙ narrare/ quin & ut dimit
terent/a lectoribus ſe nō cōcedere modo/ſed etiam conſulere: Is etiā Plotini ſecu-
tus ueſtigia in Aſtrologos ſcripſit/ut alijs in operibus eius nonnihil depræhendi-
tur/ac in epiſtolis maxime:Reijcienda igitur hęc Aſtrologicarū imaginum ſuper
ſtitio/quæ nec illa pręfatione honoris defendi ſatis cōmode poteſt.Nam ſicut ne-
ceſſe eſt habere ſemper in animo/ uelle eccleſiæ dogmatis aſſentire/ita illud cui-
cunq; libro/aut ſententiæ præfari ſemper non conuenit: Nāq; in ijs quæ aut ſunt/
aut quoquomodo uideri poſſunt/ uel noua & ambigua aperte requirit/in mani-
feſte bonis & ueris nō oportet/in manifeſte malis & falſis irriſio eſt: Aſtrologicas
itaq; imagines/quas etiā poſteriores theologi/& pręcipue Thomas aquinas cum
præcellētis doctrinæ/tū eximię ſanctitatis auctor aperte dānauit cū in libro contra
gentes/tū de fato ſcribēs/ tū de opibus naturæ occultis/ tūq; præcipue & maxime
in.ij.parte ſummæ theologicæ/quo in opere ut ultimo/ita abſolutiſſimo/ & ueluti
teſtamento ædito/monet aſtrologicas imagines eo a necromāticis differre/ ꝙ hæc
ad expræſſum cum dæmone fœdus apertasq; inuocatiōes/ illa ad occultū pactū
pertineāt/& poſt eum inſigne ſcripſit opuſculū Ioan.Gerſon/dum medicinæ artis
profeſſor quiſpiā Leonis imaginē quibuſdā characteribus effigiaſſet/curandarū
rerum prętextu/nec ſolū ſuperſtitionē ipſam ualidis rationibus adiecit/ſed & quo
pacto uel corrigendus uel puniēdus auctor edocuit:Sic & magicas uanitates pe-
culiari quoq; improbauit opuſculo/& aduerſus dierū obſeruationes ęgregie bel
lauit/necnō Aſtrologiā magna ex parte deiecit uir multifariam doctus/pſpicuaq;
doctrina & rerū omniū prudēs eſtimator:cuius aliqua meminimus/ plura non re
cenſuimus ne facta faciamus.Sed unde diuertimus redeundū: non confutat item
præſenſionē Euſebius/ qua prædixit futurū quempiā Eleuſinæ ſacerdotē digito
illum oſtendēs:nec item eā qua uſus in oſtendēdo eo qui futurus erat templi anti
ſtes ad epidauria ſacra/peſtē quoq; Epheſijs pulſam nil aliud a pręſtigio fuiſſe di-
cit Euſebius:Nos iſthæc non contentioſe negabimus/ſed uera etiā ſi fuerint oſtē-
demus ope dæmonis facta/ut placuit Euſebio affirmanti cūcta illius miracula dæ

monis mysteria esse/& assistente dæmone illū prædixisse / & hoc inde patere ꝙ ppetua diuinatione nō ubiqꝫ usus deprehēditur:Nā plurimis inquit de rebus ipse quoqꝫ dubius pendet homo futurorū maxime cōscius:quę confutatio ualida plerisqꝫ non uideretur/nam nec ꝓphetæ nostri/ semp ꝓphetæ:hoc est semp uidentes prædicentesqꝫ sunt:Necqꝫ habitus ut supra ostensū est/sed passio transiens ꝓphetia est/Exempla ex Nathā/Esaia & alijs plurima recensuimus. Verum si tueri velimus Eusebiū cogitabimus & quidē re uera nō displicuisse fautoribus Apollonij ut diuinatione polleret:quasi artem nosset/qua futura perciperētur : quale illud a Philostrato narratū de rerū præcognitiōe: frequēs inquit habebatur sermo inter Iarchā & Apolloniū/q tali sapiētiæ p̄cipue studebat: quaꝓpter in ꝑpetuā diuinādi peritiam Eusebij uerba directa sunt.Itaqꝫ & nonnulla ab Eusebio aliud agente nō ex integro cōfutata demoliemur:alijs plerisqꝫ ab illo nō tactis insistētes/cōtradictōes uero plurimas/quas collegit ille nō afferent̄ a nobis/neqꝫ leuitates multas Apollonij uiro philosopho indignas/tū ne facta ex integro faciamus/tū qa magicis p̄stigijs/q̄ & ad p̄dictiōes/& ad mirabilia patrata oꝑa spectāt bellicū cecinimus Is igitur Apollonius auctore Philostrato/eius.n.nitimur textu/q reliquos cōdēnabat magos/ q ex uictus subtilitate cūcta ꝓspicere dicebat / tā facta ꝙ futura/ tanqꝫ in speculi claritate:Is inqꝫ præstigijs dæmonū obcecatus pernitiosiorem magiam excoluit/quæ sine uerborum/imaginū/sacrificiorū ministerio & prædicit & operatur/tam&si etiā eis aliquādo uteretur.Pernitiosior autē ideo putata quia diuinior apparet/sicuti quę Alchindi/ & aliorum naturalior.Sed quæso te si ex uictus tenuitate cernebas futura/cur annulos planetarios gestabas/ aliaqꝫ faciebas/ut diuinares/ut operareris.Rursus si tanqꝫ in speculo euentura tibi præsentabant̄ ex animę natura tibi hoc contigerat:an exteriori aliqua ex causa:Primum supra confutauimus.Si secundum effatus fueris/ querā iterum quæ nam causa hæc : cœlūne: an cœlo superior:hoc est spiritales potestates/& deus ipse: si cœlum dixeris/ ex.v. libro te confutatum agnosce:illudqꝫ subde. Ex corpore futurorū notas / si ibi etiā essent insculptę/in animam illabi non posse non internuncijs sensibus:quare fieri non posse/ut ex corporeo cœlo euentura trahi queant/etiam perquietem : secundo libro ostensum est : Si uero uel deum & bonos angelos uel dæmones pro causa assignaueris/ aliquid concedā/plura redarguā:inter quæ nec deū nec spiritales substantias quæ deo hęrent tibi patrocinatas in diuinatione: tibi inqꝫ uiro sacrilego/qui orbem pene peragraueris/uel ĩ instituēdo uel reformando malorū dæmonum cultus/quos tibi famulari crediderim/cum alia ob mala/tum p̄cipue ꝙ Christi fides & cultus uigere tum cœperat/cui aduersatū iri operibus tuis maxime uolebant impij illi & deo infensi nequissimi spiritus: horum itaqꝫ opera/ & sacerdotē Eleusinæ futurum/& Hierophanta epidauriorum prædixisti/ sed & docuisti quo pacto in templo Esculapij dormientes/ uera somnia captarent. A Pythagora inquiunt ritus colendorum deorum didicisti/a patre mendacij edoctus es Tyaneæ non a Pythagora/quē dubitasse etiam de dijs scribit Cicero: sed ad pestē ab Ephe so pulsam diuertamus.Pestem inquit Philostratus/quæ cœperat Apollonius pręcdicabat:sed hoc minime utiqꝫ mirum/tum enim demiratione dignū fuisset si duobus uel tribus annis/nullo existente uegitio uenturam prædixisset: Verum cum eam sensit/ tum tandem prædicare sategit:ita enim ab illo scribitur/ cum pestis æphesum paulatim iuaderet/ neqꝫ tum adhuc satis aperte dignosceretur/prænoscens Apollonius uenturum malum/palam id cœpit predicare:Item deorum templa/ut malum auerteret ambiebat.O inanem prænotionē/o uanam prorsus medelam:Nam subdit:postqꝫ in grauescere morbus cœpit/nihil iam amplius prodesse

illis posse arbitratus/reliquas inquit Ioniç partes peragrauit: paulo post cedere lapidibus peregrinũ in theatro fecisse narratur/ubi ꝓ malis depellẽdis sacrificia fieri consueuerãt: uide pietatẽ/uide sapientiã Pythagorei philosophi. Iubet ut pegrinus lacera & attrita ueste amictus lapidibus etiã terat & laceret: idq; ephesiis ipsis renuentibus & inhumanũ & crudele cẽsentibus pegrinũ. s. hoiem occidere/ mẽdicum senem/atq; humillime pro salute deprecantẽ sua/multaq; pro captanda misericordia loquentẽ/ Tyaneus instat atrocius / ut lapidibus cędatur / deorũ inimicũ appellãs/& Ephesios cohortatus/ne diutius illũ uiuere permitterẽt. At inquies plenos igne oculos monstrauit: ex quo Ephesii dæmonẽ esse illum potuerunt agnoscere/quare & ingenti lapidum tumulo sepelierunt; mox corpus educere tentantibus bellua spumas emittens/tanq; molossus interfecta comparuit/ & peregrinus euanuit. O rem detestandam: potuit certe peregrinus ille & pauper/ Tyanei iussu lapidatus deorum esse inimicus/qui forte unum coleret deum/potuit & uideri flãmas emisisse oculis cum ex ictibus lapidum in dolorem excitaretur/Iam enim inquit lapides iecerant/potuit & dæmon impię superstitioni atq; crudeli famulatus & hominis auferre & bellue rabidæ corpus inferre. Sed rogo si illa erat pestilentiæ causa: cur nihil prodesse posse Ephesiis Apollonius arbitrabatur (ut dicis) Philostrate: Rursus num liquet Apollonii supplicationẽ prius ad deos factam: quid/ q & conuentus ad locum ubi etiam diis sacrificare/ꝓ pellendis malis Ephesii consueuerant/superstitionem firmat. Cæterum & illud considerandũ/ ex humoribus prauis a corporibus Ephesiorum iam euanescentibus/& ex aeris quasi infirmitate ad sanitatem redacta / præscire dæmonem potuisse & Apollonium edocuisse pestis exitum/& ut cumulatius consummatiusq; noceret peregrinum hominẽ iubere interfici/& Ephesiis hoc præstigio imponere/q crassantem pestem / sub peregrini simulachro cecidissent. Sed dic oro quid causæ est/etiã si pestis ut fingis/ etiã si dæmon cederetur/ut corpus spumantis bellue/sub lapidum tumulo cerneretur An forte dæmon ille interfectus est/corpus belluæ gerens: An peregrinus cõuersus in belluam: aut utrumq; aut alterutrum si dixerint insaniæ decipulas incurrẽt cum uel neutrum uel alterum dici a philosopho theologoq; homine nequeat. Potest sane quod & ante diximus afferre dæmon belluã ut eam se crederent occidisse Ephesii: quos simul cum Apollonio tã in superstitione q in crudeli opere cõfirmaret. Veniamus ad alia pleraq;/sed paucis retexenda quæ Philostratus octo libris texere fategit/ Apollonius ut uiros bonos agnosceret Soli preces fudit: Interrogatus quo ꝓficisceretur/ eo inquit/quo me sapientia & dæmõ ducet. Quid arrogantius: Quid magicen redolentius dici potuit: quid uero delirius: cum a se ipso missus dicebat suãq; esse terram uniuersam: quid uanius cum ex leæna cœpit Augurium: quid superstitiosius cum thure Soli sacrificauit: quid iactantius: cum uerbis lamiã modo in unam / modo in aliã sese effigiem conuertentem pepulisse credidit: Dæmonem eum fuisse putandum est/qui se pulsum Apollonii potẽtia credi uolebat/quo magis ille & superstitiosius insaniret/quid autem indoctius: cum docuit philosophiã recuperari ab eo non posse/qui eam semel contempsisset cum Bacchum daturũ ueniam arbitrabatur/ si abstinuisset ab omni uino. Si uero uinũ ex dactilis uuaceo prætulisset illum indignari: cum putauit humorem illum qui e Tantali phiala distillabat/& ob firmandam amiciciã: quoniam Tantalus hospitalis ac benignus habitus esset porrigebatur a Brachmanis potionis fuisse incorruptibilis/sed insigniora notemus. Euocata inquit Achillis umbra/quinq; quæstiones interrogare permissus est. Putabã ego de rebus altissimis priusq; totas explorarem percunctatũ Apolloniũ. Prima fuit: An iuxta poetarũ dicta sepulchrũ ha

buerit. Secunda an eius cauſa iugulata Polyxena fuerit: Deinde utrũ ad Troiã unqꝫ ueniſſet Helena. Deinceps miratus cur tot præclaros hoĩes Græcia tulerit Troiani tẽpore belli. Demũ quã obcauſam Homerus Palamedẽ carmine nõ honorarit. Quæſtiones certe/præter tertiã de qua dubitatũ/quãdo raptã eam nec dictis aſſeruit/& Dion pruſienſis Homerũ impugnãs abnegauit/ nõ modo minus digne hoĩe/qui pro deo coleretur/ſed etiã mediocri philoſopho minime congruę. Prædictiones autẽ illę/ quibus Tyaneus iactatur: partim humana cõiectura/ partim dæmonis cõſortio fluxerũt: Antiſtites qppe illos futuros: & Veſpaſiani fortunam/& Domiciani cædẽ inſtantẽ/& alia pleraqꝫ prænoſſe potuit/ uel ex ambitiõe illorũ fortaſſe ad primatũ uel eo ipſo ad illos quaſi per manus deuoluẽdo / aut ex potentiorũ amicicia & opibus/aut ex inclinatione & aſſenſu eoꝝ ad quos pertinebat electio/uel ex dæmone p̃noſſe/qui hæc eadẽ & coniectari futura & præſentia ſcire exquiſitius poterat/& Apolloniũ afflare ad ipſa vulganda uel uigilẽ/uel ſomniantem: cui uaticinationi ſtudebat/idqꝫ inſigne ridiculum ea de re prodidit ſomnia manifeſtiores ſignificationes ijs oſtendere/qui in linthea: ut ipſe faciebat: ueſte pernoctabãt/affectabat & dæmonũ colloquia ſub religiõis prætextu/ nã & cũ Trophonio inquit Apollinis filio clam inuitis ſacerdotibus locutus eſt / prius & Eſculapiũ frequẽter ſciſcitatus fuerat. Iam uero quę tribuũtur ei miracula de reuocatiõe puellæ ad uitam: de cruribus ex compede tractis uana ſunt omnia/uel omnino dęmonica: Neqꝫ enim Philoſtratus mortuã affirmauit puellã: ſed finge dixiſſe: potuit Syncopi detineri & ex ſeipſa ui naturæ uel adiumento quopiã uideri reuixiſſe potuit & dæmon cooperari ut aſtãtes hallucinarẽt præſtigio: ſicuti exuere pedicis crura illi perqꝫ facile fuit. arte inquit Damis magica effectũ non putari quoniã incantamentis non eſt uſus: quaſi neceſſariũ ſit necromãti & mago quotienſcunqꝫ operantur uerba ꝓfundere: nec alia ſunt ſigna quibus tanqꝫ uocati ſe dęmones præſentent: qui etiam iniuſſi ſponte ſua multa cõmittunt. Illud quoqꝫ ſi uerum fuit in dæmonẽ referendũ eſt/ꝙ e prætorio diſparuit Romæ ante meridiẽ/nõ multo uero poſt Aurorã in dicearchia Demetrio / Damidiqꝫ apparuit: recte quidem huiuſcemodi gratia Epidauriorũ Hierophãta reſpondit nolle ſe Apolloniũ initiare hominẽ incantatorem & dæmonibus non liberũ: addere poterat crudelẽ & inhumanũ/quod & peregrini cædes ante narrata/ & conſiliũ Gymnoſophiſtis datum plane declarat: homicidã enim quempiã ab eis honorandũ monuit / qui.ſ. occidiſſet Philiſcum trahentẽ originẽ a thamo tertiadecima iam generatione ꝓpagata/a quo nudorum regio deuaſtata fuiſſet: Impium hoc atqꝫ crudele conſilium quis philoſopho dignum arbitrabitur/ nedum eo qui ſupra hominẽ aliquãdo ſit habitus: Monet ut appetentes uindictę ſint/in inſontem illatę: Nam & philiſcus q genus referebat in Thamũ populatorem regionis ex tertiadecima generatione/ cur pœna plectendus erat inſons/ uidelicet illius criminis? cur hoc deſiderari & a Gymnoſophiſtis ratum gratũqꝫ haberi? ſed exploremus demum qui de Apollonij morte Philoſtratus enarret. De morte inquit non ſatis conſtat / cum alij mortuum/ alij uiuentem ſint arbitrati / poſtea tamen ueluti oblitus eorum quæ dixerat/ mortuum dicit: Mirari tamen ſe cum magnam habitabilis terrę partem circũierit ſepulchrale nuſqꝫ uidiſſe: De ætate etiam non conueniunt/cum alij octogeſimum / alij nonageſimum / alij etiam centeſimum exceſſiſſe annum perhibẽt. De genere item mortis/deqꝫ loco/ incerta & uaria funduntur: Alij dicunt Epheſi deceſſiſſe ubi duarum ancillarum miniſterio uteretur / Alij in Tyndo cum palladis templum ingreſſus repente ex hominum conſpectu diſparuiſſet: huic ipſe libentius accederẽ opinioni: cum paucos etiã ante annos/ præſbyterũ quempiam

dæmon cuius commertio delectatus fuerat strangulasset / accepi hoc ab homine qui eo familiariter utebatur. Hoc ipso uero anno alterū uiuū asportatū colloquijs dæmonum utentem compertissimū est. Alij in Creta / in templo (ut aiunt) Dicteæ matris: ubi uinctus a sacerdotibus uti sacrilegijs fuerat excessisse produnt: Hæc autem contrarietas mendaciū patefacit: nam si amici & laudatores nō cōueniunt / quin & contradicunt sibi in illius tamen laudibus certātes ficta sint aliqua in eius gloriam necesse est / cum omnia simul uera esse nequeant / quæ nihilominus eiusmodi sunt / ut demonū ui atq; astu fieri singula potuerint: sicut & illud post mortē decantatum / ꝙ apparuerit: & de anima disputauerit. facile hoc dæmoni eius imagine desumpta / ut superstitiosis illius in uita gestis adstipularetur: ꝙ autē colatur / ut deus omnium sermonibus falsum quidē Philostrate: a paucis certe id factū est / citoq; uanus hic & dānatus perijt cultus: ut solent omnia alia figmenta atq; mendacia: cuius etiā meminimus in primo theorematū nostrorū / de fide & ordine credendi: Neq; officit ꝙ Tyana regijs illum honoribus coleret / ꝙ reges olim eisdem quibus gauderent honoribus uenerati sint. Periere hæc omnia uti uana dogmata non a bonis iuditijs diuina & maxima credita / sed ut humana etiam in stabilitate minora: eum igitur comparabis Christo? quem non uenerati olim / sed & ꝑsecuti acerrime reges & principes / cui aduersi fuere rhetores atq; philosophi / tēplorū sacerdotes refragati / in quē totus deniq; mūdus & dæmonū uniuersa potētia conspirauerant: qui tamē nō sermonibus tm̄ / nō in una ciuitate / nō ad tp̄is momentū / sed omnibus iam in populis / in uniuerso orbe: Nec regū modo / sed dei honore ut decet colitur / non vno uel paucis annis deus creditus: sed mille iam quingentis & tribus adoratur & regnat / & illius regni nullus erit finis. Quid igitur magię nomine denotetur / & quotuplex ea sit / & ꝙ̄ uana & religioni aduersa mōstratum est / & in uniuersum confutata: particulariter quoq; reiecta / adeo ut ex ijs quę hoc libro disputata sunt / nihil esse magicū puto quod reijci nō possit atq; refelli.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI CO. MIR. &c. LIBER OCTAVVS DE CVRIOSA PRAENOTIONE

¶Quid actum & quid agendum. Caput primum.

a Rdentius fortasse quam oportuit adversus omnia superstitionum genera: a quarto libro huius operis adhunc usque octauum videri possumus disputasse: uerum aliter opinabuntur / qui in pontificijs libris / in Iustiniani Codice acerrimas & scte seueros canones legerit: aduersus Aruspices / Mathematicos diuinatores Astrologos / maleficos Augures / & cæterã supstitiosam turbã pmulgatos / in titulo de maleficis & mathematicis apud ciuiles leges / ac uigesima in sexta causa decretorum In decretalibus quoque epl'is põtificũ titulo de Sortilegijs in articulis quoque aduersus uanitates sacrilegas editis a Parisiẽsi uniuersitate toto in orbe christiano merito celeberrima: ut doctorũ sacrorũ sentẽtias omittã. Opportunũ igitur fuit post pnotionẽ ipsam i uniuersum diuinãque & naturalẽ illius species / tribus primis libris pertractatas quattuor sequẽtibus in supstitiosas & eas quidẽ multifarias cũ inuehere / tũ & rationibus fortiter dimicare. Nũc sequẽs est / ut de curiosa prænotione / quietius aliquãto disputemus / qd' polliciti sumus cõseruãtes: ppositũ enim nobis atque in supioribus pmissum curiosum genus / post supstitiosum explicare: Demũ qd' ambiguũ esset & dubiũ / sequenti libro declarare p uiribus / quo. s. uera a falsis / ab incertis certa: Diuina quoque a supstitiosis curiosisque dirimantur.

¶Quid sit curiosa prænotio eamque multis prodire modis. Caput Secundũ.

d Iximus primo libro / cũ de prænotiõis generibus ageret / curiosum esse genus qd' ex fine querendi pdiret / dũ ea. s. cuperent sciri uel peterent q uel fine ipo inania essent / supfluave aut phibita: Itẽ & q indigna quęsitu fundereque id se posse & alijs imiscere generibus: ut qd' ex se alioqn uel diuinũ esset uel naturale / hoc pacto curiosum euadere / qñ etiã adeo ipsisque angelis leuia / uana / & indigna curiositatis uitio qñque postularetur aut optarentur intelligi / & a natura quoque inuestigari / & peti solerent quæ præstare illa nõ posset: quare cũ ueritatis quærẽdæ studiũ ad uirtutẽ ptineat: & uirtus quæque suis terminis claudat / quos citra ultraque nequit consistere rectũ. Diligẽter considerandũ est: Primũ si ea petenda sunt / quo habito / a quibus petẽda / itẽ quo modo / quo tempore / & quam demũ ob causam seruandæque circumstantiæ omnes uirtutis ne eam affectantes / in opposita uitia quę illã hinc inde circumstãt dilabamur: Nam tã & si bonũ quoddã quęsierit quispiam ut inde uergat in malũ / studium hoc ex fine damnatur: Si id nil prosit aut parũ / aut superfluũ est / & uanũ cum fine adepto nihil minus consequaris: pluraque sint quorũ ope ad recte uiuendũ ad fœlicitatẽ indigeas / quibus acquirendis uacandum esset: ex eo quoque si aut petis aut impetras / a quo ne petas ne impetres cautũ est aberras: queadmodũ si ex dæmonis cõmertio sciscitari aut nosse cupieris / & quanque supra hoc inter superstitiones computatũ sit / nihilominus eo etiã curiositatis inde uitiũ pdit / q ex nimio & inordinato sciendi appetitu phibitis uteris & interdictis / cultu uero & cõuersatiõe puersa in supstitionẽ & sæpe numero in idololatriã laberis. Putauit Fabius Quintilianus: sic a diligenti curiosũ distare / queadmodũ a religione supstitio / & quanque ipse inter religionẽ cuius minime cultor erat / & superstitionẽ quam. s. amplexabatur imprudẽs / nõ recte dirimeret: a

diligentia tamen curioſitatẽ nõ imperite diſcreuit:Illius enim cura laudatur/iſtius ſuperuacua ſane operoſitas contẽnenda eſt : friuola quoqꝫ & nullius momenti ſi uehementiori ſtudio quęrantur curioſitas exurgit.Ex ultimo demũ fine cũ oĩbus ille nõ præponitur curioſitate peccatur:Præponi aũt is debet/aut tũ cum res agit̃ cogitando/aut ex prioribus ſaltẽ cogitatibus præſtitutũ eſſe oportet/ut habitu ut aiunt ſaltẽ homo id cogitet qđ actu alioquin nõ cogitaret. Quippe cum malũ ab omni nõ ſolũ re/ ſed cogitatu noſtro abeſſe imprimis oporteat ne id unqꝫ.ſ. ſequi aut delectari eo uelimus:Deinde quæ etiã bona cupimus/nõ propter ſe quærẽda petendaqꝫ/ut eis tanqꝫ ſupræmo fini quieſcamus / ſed in dei honorẽ & gloriã / & ea oĩa/& nos ipſos in deũ inqꝫ/a quo ſumus & in quem redire debemus cõferẽda ſunt.Illudqꝫ dignũ aĩaduerſione ut homo ſupra ꝓprij ingenij captũ & cõdictiõis hũanæ facultatẽ nimis abdita ne quærat & ſua natura ſuiqꝫ facultate intellectus/ & humano ſtudio contentus / ad ipſius dei ſecreta ne peneret præſumptione temeraria/ſcientiæ ordinẽ & modũ peruertens . Curioſa itaqꝫ prænotio ſuboriri & ali modis ijs oĩbus poteſt: quos ſupra duximus in mediũ : Nam curioſitatis uitiũ circa intellectus & ſenſuũ cognitionem uerſari manifeſtum eſt: Cum igitur ordo inuertitur & præpoſtere agitur in præcognoſcendo curioſę prænotionis / uitium eo modo ſcaturit/præpoſitione addita dũtaxat ut curioſa prænotio dici ea poſſit/ quæ in præcognoſcendi ſtudio aberrat in ea incidens quæ ſupra docuimus euitanda/in omni ſtudio cognitionis. Sed ut cõmodius in ipſam diſſerere poſſimus quæ præ cognoſcenda ſint : a quibus/ quo pacto/ quo tempore/ & quam ob cauſam diſcutiendum decernendumqꝫ eſt.

¶Quæ ut prænoſcantur cupienda petendave. Caput Tertium.

P Rimũ igitur ea nobis licet optare ut prænoſcamus/ & quęrere quibus bene in hac uita nobis ſit/& in futura fœliciter atqꝫ beate/ea omnia ſunt quæ uentura nobis indicauit deus omnipotens per Ieſum Chriſtũ/ per Apoſtolos/per ꝓphetas/de mundi fine/de iuſtorũ æternis præmijs/ de pœnis impiorũ ſempiternis/& demũ quæ uel formidanda in poſterum/uel ſperãda diuinis litteris præcipiũtur & ſuadẽtur:Exin quæ ad uitã hanc cõmode & honeſte tranſigendam conducũt/& optare & procurare nobis poſſumus/ ſiue ea ad uniuerſum genus humanũ pertineant/ ſiue particulares hominũ gradus & cõdictiones concernãt.Primi generis prudẽtia eſt & ꝓuidentia/ ſcriptũ enim prudentiam homini ſapientiam eſſe / eamqꝫ diuinis monemur eloquijs obſeruandam ut eruamur a uia mala. Siquidem prudentia eſt / qua quilibet & commoda & incõmoda facile uentura proſpicit / ex ordine & gubernatione mundani ordinis / ex moribus hominum/ex condictione prouintiæ/ ex qualitate regionum & temporum/ quibus non ſolũ ſibi conſulit: ſed ijs quos ab eo regi & gubernari cõueniet. Hæc ad eum qui ratione pollet in diſcriminatim ſpectat ſiue alijs præeſt / ſiue ſe ipſum dũtaxat curat & regit.Qui uero particulari officio incumbũt/ ea prænoſſe conſentaneum eſt / quibus ſeu officium illud ſeu artem appellare malueris perficere exactius queat / Hinc Nauticæ rei / hinc Agricolationis præcepta prænoſcendi : hinc Militaris / hinc Medica iuuatur ars : de quibus tertio libro ægimus: quantum operi conducibile uiſum . Præter hæc qui plura uel uehementius quæſierint / aut nunqꝫ / aut uix uitium curioſitatis effugiet. quod etiam taxabant gentes : Vnde me legiſſe memini Socratem uatum conſultationi non conceſſiſſe quærelationem ad exitum non haberent/ & quorum occaſio cognoſcendi / aut

ratione aut arte præberetur. Sed etiam fallit dæmon hac in re nonnunq̃ eos qui diuino q̄rendo amori se mancipāt/cupitq; maxime eorū aliquē expiscari hāmata porrecta esca/nō ut suadeat amati cōfidentiā/ut animi custodiēdā mūdiciē insinuet/cū occurrūt quæpiā uel in noscendis/ uel in agēdis rebus ambigua extimulare illos nō desinit/quo ꝓcurēt se de illis edoceri diuinitus. Verū ij perq; facile insidiosam escā euitauerint q̄ nouerint quidē fundēdas preces ad deū/ ut peccatū oē malumq; declinēt/ut in primis diuina seruēt p̄cepta/ut eius uoluntatē efficiāt: Nihilo minus & illud scire eos cōuenit ad quæcunq; etiā bona diuinaq; consilia obligatos nos deū ipsum noluisse/ꝙ si dubia emerserint illa q̄ uel ad intellectū/uel ad uoluntatē spectāt & actionē diuinas litteras cōsulēdas esse/ q̄bus ueluti signis ducantur/alienā quoq; prudentiā & rationē sciscitādas/sicubi aūt humana nō satis industria faceret/nec sacrę ut esset in uotis litterę suppeterēt/utrū peti aliq̄d posset a supnaturalibus causis uerti posset in dubiū/nā & is a quo petendū est cōsiderādus/& quænā illa essent/finis quoq; modus & tēpus/exanimanda sunt.

¶ Vtrum a deo & bonis angelis petenda prænotio Caput Quartū.

ſ Vpra satis ut arbitror detestati sumus eos qui a dæmone ut prænouerint irretiunt deq; pactis cū expręssis / tū subpręssis abunde tetigimus & Astrologiā & Geomantiā & reliquas cū ipsa magia pręnotiones noxias eliminauimus: quare ab illis nullo pacto nec optari nec quæri/aut peti prænotio debet: qui secus egerit experietur quam graui consciētię iactura/q; magno animæ detrimento demū id fiat / a deo igitur & bonis angelis petenda est prænotio/si qua tamē petenda est/quæ aut natura nō insit/ qualis prudentiæ prænotio/aut liberali uel honesta arte quęat cōparari: de quibus tertio libro disseruimus. Diximus si qua petēda est/cum prima fronte/cōtenti eis prænotionibus esse debere uideamur / quæ diuinis eloquijs ꝓmulgatæ sunt/ illud quoq; in eis scriptū est: Non est uestrū nosse tēpora uel momēta quæ pater posuit in sua potestate: Accedit ꝙ Augustinus in.x.suarū cōfessionū libro/multa de curiositate disputans inter alia inquit: Nec curo nosse transitus syderū/nec aīa mea unq̃ responsa quęsiuit umbrarū: Multisq; suggestionū machinationibus secū inimicū ægisse docet/ ut signum aliq̄d peteret a deo multosq; itidē ex curiosarū uisionū desiderio meruisse illudi. Idē auctor in libro de uera religione inter alia scribit/dicitur supstitiosis: Regnū dei intra uos est. dicitur curiosis: Nolite querere quæ uident. Quaꝓpter apparet illū sicut supstitiones/ita & curiositatē dānare illis intra se dei habere regnū si uoluerint/& dæmonis uel imperiū uel societatē effugerint/istis solū deū q̄rendum & sempiterna. Hæc autē in sacris litteris copiose docent/ & prædicunt. Quare & ijs & similibus plerisq; moueri quispiā posset & opinari nullo pacto licere prænotiones terū a deo uel bonis angelis postulare: sed exq̄sitius cernentibus liquet ea ipsa nihil officere si recte intelligant. Nāq; ut secūdo diximus libro cum de ꝓphetia scriberemus: Multa occurrere olim & in posterū occursura cōsentaneū est/q̄ de futuris pendēt/q̄bus ignoratis incōmoda multa contingēt/cū in ecclesia ipsa/ tum varijs gradibus hoīm & regibus atq; principibus: Euāgelica uero littera ipsa abūde significat/nō ꝓhiberi futurorū inq̄sitiōes cū dixit: Nō est vestrū scire/ nam non oīa dixit/sed quæ pater posuit in sua potestate: Et si iuxta Hilarij doctrinā/& iuris regulā dictorū intelligentiā/ex dicēdi causa capiamus: Depræhēdemus tū a Christo prolata illa uerba/ cum interrogaretur: An in tempore illo regnū Israel restiturum esset. Respondit enim eorū nō esse tēpora & momenta scire/quæ pater sibi

reseruasset. Oĩa uero nõ reseruata hinc liquido patet/ꝙ post uerba illa/ ut noui te-stamenti decursu conspicitur: Multa Paulo/Ioanni/Petro reuelata sunt. Agabus quoqꝫ/& etiã Philippi filiæ/ diuina reuelatione ꝓphetarũt/ Augustini uero sñiæ/ si quis eas probe cõsyderet/aduersus eos tẽdũt/ qui rectam linquẽtes incuruas/ & labirynthæas uias amplexarẽtur/in cõfessionibus.n.post illa q̃ recitauimus adie-cit/elata illos mente fuisse/qui deũ quærebãt doctrinæ fastu exerẽtes/potius q̃ tũ-dentes pectora: quos narrat sibi adduxisse socias supbiæ suæ potestates aeris hu-iusmodi/a quibus qui potẽtias magicas deciperẽtur quare id nõ sonãt Augustini uerba/ut nephas putetur/a deo bonisqꝫ angelis prænotiões postulare debitis mo dis/de quibus capite sequẽti acturi sumus. Multi quoqꝫ & sanctissimi & celebra-tissimi uiri reuelatiões a deo postularunt/& impetrarũt: Sic Martinus & petijt & obtinuit a dño ut nosceret cuius esset sepulchrũ/qđ ueluti martyris fuisset cũ latro nis esset colebat/qđ:ꝙ sexto illius uoluminis libro/ipse Augustinus de matre Mo nica uerba faciẽs inquit/cũ sane & rogatu meo/& desiderio suo forti clamore cor-dis abste deprecaret quotidie/ut ei ꝑ uisum ostẽderes aliqđ de futuro matrimonio meo/q̃ sanctissima tñ erat/& habebat fœmina: Diuinis alijs reuelationibus assue-ta nũc in sempiterna cœloꝵ patria fœlix. Idẽ Augustinus.v.de ciuitate dei libro. Theodosiũ imperatorẽ laudat/q̃ cũ maximis successionibus angeret: quo & Gra tianus occisus/& pulsus Valẽtinianus fuerat/non est lapsus ad curiositates (ut ait) sacrilegas atqꝫ illicitas/sed ad Ioannẽ in ægypti erẽmo cõstitutum ꝓphetiæ spiritu præditũ misit/a quo uictoriæ nunciũ certissimũ accepit/ eundẽqꝫ Theodosiũ acce-pto rursus ꝓphetico responso Eugeniũ tyrãnũ oppręssisse. Thomas quoqꝫ in q̃-stionibus de quolibet/decernit aliquibus cõdictionibus/licere ab animis mortuo rum haurire occulta/ & sponsionẽ ab eisdẽ petere dũ uiuũt/ ut post mortẽ nos de seipsis reddãt certiores: quanq̃ ab eo Henricus de Hassia dissentit apte ex curiosi tate id fluere cõfirmãs uerendũqꝫ monẽs ne aĩarũ p̃textu dæmon illudat. Cæterũ in ueteri testamẽto/in nouo/& adultę iã ecclesiæ tp̃e/ & senescẽtis iam orbis ætate/ semꝑ utriusqꝫ sexui reuelatiões factæ & postulatæ/& quanq̃ aliq̃n id bene uertit/ si pia pręcessit humilitas/nõnunq̃ aliter euenit/si illa defuit. Accessit aũt curiositas ut sequẽti libro dicet/neqꝫ nos moueat/ꝙ ęterna q̃renda/nõ tp̃alia petẽda sunt.nã & peti si qua petunt ad finẽ illũ ut conducãt/ope preciũ est. Illud aũt magni Anto nij pręceptũ ad monachos cõsideratiõe dignũ/& memoria ꝓ curiositate frenanda est/ut uidelicet curemus nõ pręscire q̃ ueniãt/ sed implere q̃ iussa sunt/nec instituti boni hanc flagitare mercedẽ/cũ magis uictoria cõtra diabolũ optãda sit: ꝙ si for-te aliquis inquit/hoc libenter assummat/ut futura cognoscat/ puro sit corde/ cum anima deo seruiens/si in ea perseuerauerit integritate qua nata plus scire possit q̃ dæmones talemqꝫ affirmat Helisæi animã fuisse.

¶ Quibus condictionibus petenda prænotio. Caput Quintum.

Sed neqꝫ friuola & iania/nec passim & frequẽtissime desiderãda postulã daqꝫ sunt/nec ab oĩbus indiscriminatim/nec quacũqꝫ ex causa ut p̃sciãt optandũ a deo & petendũ est / cũ a deo dicimus / angelos intelligimus/ cũ ipi nil unq̃ pręter volũtatẽ dei reuelẽt/nec eius nutui refragent unq̃ eorũqꝫ fiat ministerio qđ impetrat/ diximus inania & friuola/cum amentes multi quorũ curiositati terminus a ratione præfixus nõ est/quęcũqꝫ cupiunt/ dei afflatu prænosse affectarẽt/audiẽtes deũ crebriter ad Mosen locutũ plurima Hebręis Re gibus etiã de rebus particularibus/ nec maximis reuelata ꝑ ꝓphetas/ Carpũ Cre-tensem episcopũ singulis diebus/ꝓpitijs uisis anteq̃ consecraret diuinitus confor-

catum/& pleraq; alia/quæ particulari tpi/particularibus hoibus/iuxta summũ diuinę prouidentiæ ordinẽ impartita sunt. Singularia quippe uel tpis alicuius/ uel hoim priuilegia ad oẽ uel tps/uel quoscunq; hoies trãsferri ęquũ non est:qui secus ęgerint si fallantur/id sibi imputet & eos pœniteat/qd? q; ea sępe quę ad se attinent ignorabũtur/scientur uero quę spectãt ad alios/ unde illud coniector emersisse poeticũ:Ad proprios casus cæca Sybilla taces.Frenanda porro curiositas est/& ea quæ uel in sacris litteris/uel statutis ecclesiæ / uel theologorũ doctrinis/uel sanis philosophorũ dogmatis / uel ciuilibus legibus aut medicinę præceptis reperiũt uera inde trahẽda/ut ante subsignauimus/ nõ importuna curiositate supne quęrẽda sunt.Nã oẽ uerũ a deo proficiscitur nõ uno aũt modo/sed multis.Plurima.n. per Apostolos &.pphetas/pleraq; p leges etiã humanas.Reges eñ eo regnãt/eodemq; auctore legũ conditores iusta decernũt/multa p theologos/ nõnulla p philosophos etiã patefecit.Siquidẽ ut ait Apl's/ Qđ notũ est dei manifestũ est illis:& iterũ:Inuisibilia dei a creatura mũdi/per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur. Quare nec quęcunq; nec inania/aut friuola nec passim identidẽq; puestigãda diuinitus quę humanitus nosse possumus.Pudeat hoies in religione Christi/ contẽplãdæ ueritati deditos/.pphana mẽte & curiositate sacrilega/quęcũq; minutula p reuelationẽ rimari:cũ apud ægyptios supstitionibus innumeris nõ uerę religioni obnoxios id nephas putaretur. Rescribit Iamblichus ad Porphyrij epistolã pro Anebone magistro.Sacerdotes ęgyptiorũ de rebus exiguis diuinã itelligẽtiã nõ interpellasse/ sed de is quę ad purgationẽ/solutionẽ & salutẽ aiæ ptinerent. Apud antiquiores quoq; dãnata futurorꝝ peruestigatio nimia/unde illud ex Dicearcho Nescire ea melius esse / q̃ scire/ ut mittã quæ a Phauorino hac ipsa de re perorata sunt apud Gelliũ & sane/ quę nec conducũt ad bene beateq; agendũ/aut quę multo post tpe futura sunt/ut præsciamus desiderandũ nõ est/ea tantũ q̃ ad salutẽ pertinent/de quibus alioquin erudiri ad unguẽ uel sacris eloquijs/ uel aliorũ consilio uel litterarijs monumentis nõ possumus postulare qñq; datũ ẽ/& quę eo tẽpore/ quo in humanis permanenus/tã&si quæ posteritati .pfutura sunt nõ oino excludamus.Demũ in oibus præ oculis habendus oipotens/& condictio ea præ intelligẽda semper si bonũ/si saluti uel nostræ uel aliorũ conducẽs.Subeat christianorum mentẽ pudor eximius / dũ nimia futurorũ anhelant cupidine & prænoscẽdi magis q̃ .pprie salutis æstuãt siti/qñ Iamblichus ipse uana religione plurimũ hallucinatus censuerit deos suos occulere futura/tũ cũ uirtus exercenda esset/ ad idq; conferret ignoratio futurorũ/ut animus inde melior euaderet.Si uero nihil interesset expediret autẽ ut animus p̃sentiret pro salute/pro reditu ad sublimia/tũ uaticiniũ animis inseri:Si hoc ille uidit in tenebris/in luce ipsi non uidebimus?& salutem nostrã & dei gloriã inprimis nõ præponemus: quibus & cognitio ois & pręcognitio deseruire debet:qđ si nequeat appræhẽdere quispiã ex se/ex eis accipiat quos benignitate sua elegerit deus ut hoibus cõsulant dubijs in rebus & magnis de quibus alioquin aut oino non erudiri/aut ita exacte atq; perfecte & particulariter possumus / quanq; sacrilegiũ minime putaremus:si quispiam humiliter id a deo peteret sibi fieri eis quas memorauimus condictiõibus/ac dũ urgens esset necessitas/nec adesset qui diuinis reuelationibus illustraretur. Sed qm̃ de particularibus non est scientia/qualia sunt humana opera:ideo vniuersalibus huiusce cõdictionibus positis receptui canamus : cum itẽ cõmode sciri nõ possit/ qui nam sint diuinis hauriendis afflatibus idonei/quibus nos ipsos uidelicet concredamus/ Idcirco ad dubiarũ reuelationũ regulas descendamus.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI CO. MIRAN. LIBER NONVS DE PRAENOTIO NIBVS DISCERNENDIS.

¶Q. difficile ſit diſcerniculum prænotionum : quod tamen regulis qui-
buſdam iuuari queat. Caput primum.

Mnifarijs rerũ p̃notionibus octo iã ſuperior℞ librorꝫ decurſu deo
ferente opẽ ut cũqꝫ tractatis / ſequẽs eſt ut de diſcernendis illis diſ-
o ſeramus: Ita noſtra pollicitatio/& ordo etiam uoluminis efflagitãt
rem equidem arduam: Quippe cum omni in re de qua agitur diſ-
ficile ſit iudiciũ/in hac maxime uel difficilimum exiſtimabitur/ nõ
tam propter rerum de quibus egimus affinitatem cõmunionẽqꝫ
qꝫ proter obtuſam humani intellectus ſuapte natura aciem ad pernoſcenda diui
na: ad hæc propria cuiuſqꝫ affectio/& rerum terrenarum amor magnopere impe-
diunt. Cõmunicant autem ſæpenumero cum diuinis pręnotionibus naturales cũ
ſuperſtitioſis curioſę: ex quibus non mixtio iam diſſultet atqꝫ confuſio uerum no
ſtri potius oculi mentalis inter diſcernendũ hallucinatio: Nam ut mittã ꝙ ſupra na
turam proxime ſtat/& quaſi illi incubat gratia/ ꝙ ex curioſitate in ſuperſtitionem
abitur: ꝙ ſe religionẽ eſſe ſuperſtitio mentitur: & qui cuiuſcũqꝫ ſuprẽmi gradus in
fima cum ſupræmo ex imis cõicant: hac in re illud præcipue aduertendum ꝙ no-
ſter intellectus/cum intellectiliũ ſubſtantiarũ infimus & ſit & habeatur angelicis
ſubſtantijs ſine intermedio ſubſtat/ proxime.ſ.illis (ut ſic dixerim) iunctus & quo-
dammodo contiguus/uti etiam angelis/archangeli/principatus & reliqui diuinæ
hierarchię chori ſupſtant. Quapropter cum noſtra anima parũ ab angelis dimi-
nuta ſit; a ſe quãdoqꝫ extimare etiã poteſt percepiſſe qđ alioq angeli reuelaſſent &
ecõtra percepiſſe ab angelis q̃đ ipſamet ex ſe ipſa finxiſſet/uel ſomno præpedita/
uel nimio amore obçecata/uel ardentioribus odijs affecta/ uel corporalibus mor-
bis hallucinata. Quaꝑpter regulas ꝑueſtigare atqꝫ cõſtituere ſi fieri poſſet opor-
teret. quibus.ſ.a diuinis humana & naturalia/a curioſis ſupſtitioſa / & hæc quoqꝫ
ab illis/& ab alterutris alterę ſecernant/hoc aũt pacto uoti cõpotes cõmodius fie-
mus/ſi res & obiecta ipſa a qbus trahi eæ regulæ debeãt/ & quæ nã ſint & qualia
conſideremus/eoqꝫ diligentius id obire officij debemus/ cũ diſcrimẽ ſit nõ medio
cre/aut falſas approbare ꝓ ueris / aut ꝓ falſis uera reijcere & improbare/niſi in eis
conſiderãdis ꝑpendẽdiſqꝫ duce utemur prudẽtia: q̃ ijs in rebus tanti etiã facta eſt
ab ipſa gentilitate/ ut quanqꝫ falſa religione ducerentur/ curarent nihilominus ne
deciperentur/& habendũ imprimis delectum iudicarẽt: Nã & apud Ciceronẽ pi
culũ ſcribĩt eſſe/ne aut neglectis ijs/q̃ ad diuinationẽ ꝑtinẽt/impię fraudi/ aut ſuſce
ptis anili ſupſtitioni locus detur: & Philoſtratus affirmat lucrũ eſſe neqꝫ oĩbus au-
ditis habere fidẽ/nec oĩa rurſus aſpernari: quãto id magis nobis curãdũ/quos ue-
ra inſtruit religio/ut probemus ſpiritus/utrũ ex deo ſint/ Sathana in angelũ ſe lu-
cis tranſfigurãte. Perpẽdenda igitur reuelantis conditio / ipſa quoqꝫ alia ex parte
reuelatio eiuſqꝫ natura ꝑpendẽda qbus.ſ.ꝓprietatibus polleat/ & hoc ſi in alijs re
uelatiões ſuſcipiãtur. Si uero in nobis ipſis deſuꝑ exceptæ fuerint/tũ affectiões ꝓ-
priæ & ipſæ pariter reuelatiõis ꝓprietates diligẽter examinãdæ / ijs oĩbus ea quæ
reuelãtur dignoſcere/& internoſcere datur/ſed exactius dei dono illo qđ ab Apo
ſtolo/ſpirituũ diſcretio nuncupatũ eſt; de quo agendũ in ultimo capite/ aliæ prius
regulæ quæ & ipſę ad probationẽ ſpirituũ pertinẽt diſcutiendæ & ueſtigandę ſũt.

In eo igitur hoīe qui nobis patefaciat futurorū abstrusa/extrinsecus in eo quæpiā intrinsecus nonnulla consideranda erunt/nā & uita & mores exacte rimādi/quantum extrinsecus liceat: dein quæ patiatur intrinsecus/dū superna percipit disquirendū percunctandūq; ab illo est. Reuelatio uero q̄ nā sit/ primo inspiciendū postea hoc pacto examināda si constās: si sacris litteris consona/ si ad bonū cōduces: Si uero nos sumus q̄ diuina patimur/tū ea ipsa quæ prius in reuelatione diximus examināda. Scrutabimur demū & mores ꝓprij/& affectio/ reuelationis non modo natura/sed modus in consideratione cadat necesse est/ Demū an lumē ipm ꝓpheticū adsit absitve ꝓpendēdū fuerit: quibus de rebus/quāq; secūdo libro plura disseruimus particularia hic nōnulla quo ad discerniculū spectat ꝓmēda sunt.

¶ Quæ in eo hoīe consideranda qui prænotiones suas uti diuinas manifestat. Caput Secundum.

PRimo is qui se prænoscere dicit cōsiderādus est/ quādo ex hoīm imposturis fieri potest/ut prenotiōes prædictionesq; appareāt/q̄ nō sunt sed uel Sycophantorū ludibria / uel stultorū deliria : possunt em̄ astu dissimulato/qđ ordinario alioqui noscēdi more iā factū didicerint/ quasi illud pernouerint ostentare possunt & insani sua somnia / sua uisa/ꝑ reuelatiōibus præbere credēda. In hoc uno etiā decepti a semet/uel ab nigro humore/præter debitum occupati/nā qui nimia macie confecti/ & cholera nigra laborāt / quandoq; uidere sibi uident̄ inaniter & q̄ senio quoq; macerati/ad extremā decrepitā puenerunt nisi multa sanctitatis inditia p̄cesserint/ne delirēt maxime formidandū. Apud gentes hæc quoq; formido fuit/ ut in Marone deprehendimus/ q̄ Turnū sic introducit respondentem furiæ formā Chalybis anus indutæ.

Sed te uicta situ ueriq; effœta senectus.
O mater curis ne quicq; exercet & arma:
Regum inter falsa uatem formidine ludit.

Plurimū & in primis reuelantis hoīs cōdictio pēsitāda/euāgelicis hoc & ap̄licis p̄ceptis admonemur: Attēdite(inqt euangelica doctrina)a falsis ꝓphetis/ q̄ ueniunt ad uos in uestimētis ouiū/intrinsecus aūt sunt lupi rapaces: scribit̄ itē: probate spiritus utrū ex deo sint: Et iterū: Venient(ait dn̄s)multi in noīe meo dicētes: Ego sum Christus. Et Ap̄s cauendū nobis p̄cipit ne decipiamur. Et ī ueteri quoq; testamē/to monemur: Ne falsis ꝓphetis etiā si uera qn̄q; dicerēt fides haberet̄. Sed & Paulus quoq; Ap̄s ait: Prophetias nolite spernere: Oīa ꝓbate/qđ bonū est tenete. Ante oīa igitur/ut mihi quidē uidet̄ perspiciendū/unius ne dei cultor sit ille qui p̄dicit & catholicæ ecclesiæ alūnus/nulla hæresis tabe maculatus / exin pensandū/ an cū fide quā ꝓfitetur uita cōcordet/ne.s. agni pelle p̄tensa inexhaustę famis lupus insidietur. Si primū deest & dæmonū cultu mācipatus fuerit/q p̄nouit abrogāda illi credulitas/uti & dæmoni ipsi cuius afflatu p̄noscere cultores suos cōsentaneū est eæq; inter p̄notiones sup̄stitiosas reponendę: quales supra in Brachmanis/ Apollonio/alijs fuisse docuimus. Sic & Hesiodi musarū apparitio existimanda fortasse dū ad montē Helicona gregē ægisset. Vnde seu id finxit antiqtas/ seu dæmonum nympharū specie illa uis fuerit Ascræo illi pastori poeticā īsinuatā ferūt. Sic Ennius dū aquā potasset fontis Hippocrenes somniasse scribit se Homeri aīam hausisse/& exin carmina cecinisse/q̄ certe Meletæas cartas minie redolēt/potuit sibi uideri/sed falso: Sic & Minoē fabulati sunt a Ioue edoctū: Lycurgo leges ab Apolline datas: sic Melesagorā Eleusiniū a nymphis edoctū Athenieses diffamarūt/ & Romani sua illa cū Egeria nympha Numæ colloquia decantarūt: Sic & Epimenides

ille Cretensis fertur lõgo quodã eruditus somnio: Sic Hermotinius Claçomenius cuius aĩam relicto corpore errare solitã dixerũt/uagãq; e lõginquo multa nũciare Sic & Proconesius Aristeus/cuius aĩam exire corpus corui effigie autumabãt: q̃s ante Homerũ cum multis aliis scriptoribus floruisse putauit Tacianus/ nec dissen sit Eusebius quanq̃ alij aliter. Sic Socrati ut Plato in eius Apologia uoluit astabat dæmon/cuius uoce ad nĩl unq̃ agendũ impulsus a multis uero coercitus est: & p̃sertim a fuga mortis qđ etiã ĩ altera Socratis eiusdẽ Apologia Hermógenis apud Xenophontẽ testat̃ auctoritas/q ꝓdit Socratẽ dixisse meditãti defensionẽ sibi dæmoniũ aduersatũ: de quo dæmone Apuleius librũ scripsit/ quẽ de Socratis deo nũcupauit: & licet apud oẽs fere Platonicos dęmonũ sit/deorũq; distinctio: Amelius tamẽ putauit dęmones erraticos esse deos: cui Proclus in cõmẽtarĳs in primũ Platonis Alcibiadẽ refragat̃/quanq̃ & ille quoq; deliret. Taliũ igit̃ p̃dictiões abĳciẽdæ & eorũ qui nostra tẽpestate se dęmonibus mãcipãt. Idololatris similes / & hac in parte peiores q̃ susceptę legis desertores sunt/& uni deo palã aduersi: quẽ illorum multi ĩ participatũ cultus admittebãt/q̃ si fictilia isti nõ colũt: uenerant̃ tñ dæmones sublimes alioq creaturas/sed praua ex uolũtate deterrimas/& in deũ q̃bus possunt uiribus bellãtes: forte nec desunt q colãt adhuc idola/q etiam cœlestia corpora dei honore supplices adorẽt. Scribit Pius secũdus/ põtifex maximus/suo in libro q Asia inscribit̃: põtificatus sui tẽpestate/a cuius fine iã septẽ & triginta circiter fluxere anni/repertũ iuuenẽ q Solẽ coleret/ in hũc aũt errorẽ uehementioribus Astrologię cultoribus ruina timẽda est. Audiui quoq; in remotis illis & insulis & terris incognitis olim / quæ Hispaniarũ & Lusitaniæ regũ opa nup inuentę sunt: fuisse gentes multas idololatrię deditas: cauendum itaq; ne huiuscemodi oracula aut sciscitemur/aut suscipiamus oblata attollũt inq̃t ille uanos oracula fastus: Et sp tacita sortes ambage malignę: Possunt.n. sæpenumero in facinus ĩpellere cupiditatibus inflãmatos: quẽadmodũ uesana spe Sybillini uaticinĳ pellectos Lẽtulum & Cæthegũ/ad perdendã patriã/cũ aliĳ/tũ Portius latro disseruit. Iis ergo cõsiderãtis/si unius dei cultor q prænoscit & prædicit esse deprehendatur uidendũ protinus/an catholicæ ecclesiæ membrũ sit: ne exemplo Montani & Priscillę decipiant Fingebãt em̃ illi ꝓphetas se/& magno fuere detrimẽto: nam p̃ter alia docebãt solui nuptias & Mõtanus se Paracletũ asseuerabat / & alia cũ assectatoribus agebat / q̃ ꝓbatis ꝓphetis aduersabant̃/ut Apollonius & Apollinaris ꝓbauere/ Hieronymo & Eusebio referẽtibus. Deinceps cõsiderãdi mores & uita si fidei qua se pollere fatet̃ cõueniãt: si sup̱bia soleat efferri/si uoluptate dilabi/q̃ uitia in diuites crassari solent/quare si diues fortasse fuerit/q prænũciat/an uitĳs huiusmodi infestet̃ inspiciẽdum est: parte altera si paup exquirendũ/ in quo & timenda auaricia / & subtilior etiã q̃ in diuite sup̱bia: Pauperũ autẽ duæ species quantũ ad præsens attinet negociũ: nã & alĳ p̃ter uolũtatẽ paupes sũt/alĳ ex uolũtate: in illis timẽda auaritia/in his formidanda superbia/& quidẽ deterior quo latentior/quæ de suo opposito/humilitate modestiave quandoq; nascitur/dum quis complacet sibi de uirtute nimis & supra se ambitiose reflectitur. Primi generis hoĩes antiqua gentilitas quanq̃ aliĳs mille falsorũ deorum fallatĳs aperte delusa suspectos habebat. Vnde illud a Iuuenale decantatũ propter eos uates/qui lucra sequebantur: diuitibus responsa dabit phryx augur. Et illud Actĳ/qui uerbis aures diuitãt alienas/ suas ut auro locupletent domos: & de Iudeis quos forte per id tẽpus recẽs illa sub Tito captiuitas dispersẽrat ægestate confectos/id quoq; pariter a Satyro vulgatũ. Atq; ære minuto/ Qualiacunq; uolũt iudęi somnia uendũt: Nã & si fallerentur semp in cultu falsę religionis: quam uerã autumarent/ueras tamen & ludicras apparitiones esse posse

putabãt/ uera & falsa ꝑquietẽ uisa & simulachra ostendi arbitrabanť: unde apud Homerũ & Vergiliũ/ fictæ illæ portæ quarũ eburnea illa falsis deputata somnijs/ cornea ueris/cuius natura pura ꝑspicuaq;: sicut illius solida & crassa: secundi generis homines apud nos multũ cauendi cum a proposito desciscũt: nã quanq; uolentes paupertatẽ professi sunt/possunt nihilominus aliqñ eam perosi affectare diuitias/& sua somnia/sua uisa/quo honorenť magis & secretius thesauros accumulẽt principibus & populis uẽditare. Scribit Augustinus se nõ expertũ peiores ijs q in monasterio defecerũt: sicut nec meliores qui ꝓfecerũt. Eiusmodi sacerdotes prauos gentilitas etiã notauit. Vnde ueritus utputo Demosthenes a Philippo antistites Apollinis corruptos/scripsit Pythiã Philippiçim: quare in illis uoluptas & ambitio publica/i istis utrũq;/sed & affectatior & subtilior sũpbia/occultiorq; libido/ & demũ hypocrisis nocẽtior metuẽda est: Sciscitãdi amici/interrogãdi familiares obseruanda uita diligẽtissime quantũ datur & licet: nam tam&si quod secundo libro diximus/mali homines aliquãdo & uera & magna prędicere possunt ut in superioribus/& in Balaã & alijs vidimus: nihilominus raro id euenit/sincęre nunq; hoc est/quin ex altera eius uel doctrina/uel moribus falsitas/ aut error ĩmisceatur: Quapropter fraus in istis metuẽda semp: his cõsideratis ingeniũ & iudiciũ ꝓphetantis alijs in muneribus quos forte obierit/ęqua lãce pẽsandus: si recti iudicij fuerit/ si prudẽter habuerit se: nã qui nimis auidus/minusq; consideratus & præceps aliqua in re est: siue ea ad cõcupiscibilẽ/ siue ad irascibilẽ pertineat / uerendum ne ita in ijs quæ ad intellectũ & diuina spectant pariter ruat & ex imprudentia prolapsus offendat. hinc etiã æstimanda quadãtenus corporis temperatura/ sanitas/studium/cum & ægroti multi & ipsi phrenites ac ob intẽtionẽ animi nimiã exorbitãtes/uidisse quandoq; se putent & audisse/quæ nunq; aut oculis/ aut auribus hauserũt ex multifarijs uehementioribusq; phantasijs hallucinati. Igitur & quo animi eius feratur impetus & ardenti/ ne uel amore uel odio maceratus fuerit / ꝑcunctandum/quãdo & in ijs etiã qui nouitio quodã feruore deo famulãtur ob fixas imagines rerum quibus meditandis ad pietatem excitari cupiunt uana pro ueris ostendi possunt/& a dæmone & a seipsis etiã illudi/eoq; potissimũ/ cum pręter magistrorũ dogmata habenas laxãt / sinente. s. deo ut in posterũ cautiores euadant/ uel ut piaculum eluant. Sententia est Antonij aduersum nos diaboli potestatem dupliciter dari/uel ad penã si delinquimus/uel ad gloriam si probamur: In somno uero potissimũ periculũ inest/cum ea quæ interdiu etiam uigiles frequẽter cogitauerimus: Tempore nocturno reddat amica quies. & in amatorijs pręsertim rebus id euenit/ut qui amant sibi somnia fingunt: quod quidẽ a ratione nõ abhorret/cũ nulla in nostris animi affectio regnet impetuosior amore: quãobrem eis qui feruentiori amoris impetu feruntur: etiam ad res non malas periculum imminet/ ne affectu nimio hallucinentur: Dum enim uoluntas nimio plus ꝓpensa est / aberrare iudiciũ potest: modus autẽ seruandus/quãdo nihil aliud pręter deũ ex toto corde/ex tota anima/& omĩbus uiribus nostris amare præcipimur: qđ quo pacto intelligendũ est alibi declaratũ: Nec omittendũ perscrutari/qua de causa qs suas pręnotiões inuulgat. Inde enim facilis uia ad inuestigandũ leuitate ne an utilitate/ & hac quidẽ spiritali an tẽporali sua an aliorũ/an utrorũq; magis moueatur. ꝙ si finis bonus uidebitur prima fronte/non ob id tamẽ pes figẽdus sed de finibus ipsis habenda quæstio: cum nõ solũ apertũ & proximũ/sed occultũ atq; longinquũ inspiciendũ esse Io. Gerson doceat/qui etiã hisce de rebus sæpe & salubriter scripsit: Attendamus itẽ cõuersationem reuelantis/si cõis/si priuata/si secreta/ si publica/ si in actiua/si incontẽplatrici uita degit/si uestimẽtis affectatis/& deuotionẽ prætendẽ-

tibus nimiã utatur:Si mas/ſi fœmina/ſi uaga & garrula/ſi ſtabilis & quieta/nam in
pace factus eſt locus dei:cuius ſpũs ut docẽt ſacræ litterę nõ quieſcit niſi ſuperqui
etum & humilẽ/& trementẽ uerba illius. Signũ autẽ humilitatis inaffectata cõuer
ſatio & cõmunis/quãq; in ſolitarijs/& habitu quoq; & uictu raris dei uirtus inha
bitet/ut in Helia/Ioan.Baptiſta/ & ægyptijs illis monachis ſanctiſſimis/ Antonio/
Paulo/Hilarione/cæteris cõmunẽ tamen conuerſationẽ Chriſtus homo & deus
elegit/ad eiuſq; exemplũ plurima monachorũ turba : Baſilio & Benedicto patri⸗
archis uitã duxit.& ſub Franciſco/Auguſtino/Dominico/ſancti & innumeri gre⸗
ges/maribus/quoq; ꝙ fœminis(ſi cætera ſint paria) ſincęrius adſtipulandum: eas
quippe ne publice in eccleſia docerẽt uetuit Apoſtolus : ſed & prima parens uer⸗
bis abuſa eſt:ad hæc rationis iudicium in hominibus potẽtius eſt:& illuſionibus
vanis pugnatius obſiſtens.Henricus ex Haſſia/& qui eũ ſequitur recẽtioribus ꝓ⸗
phetis parũ tribuit:&.s.Brigidæ.s.q; Catharinę Senẽſis/reuelatiões minimi ducẽ
das putauit.Multa in mediũ ducta ſunt/quibus eius opinio confirmetˀ/ tũ ꝙ ea fie
ri potuerint quæ prædixerũt humana induſtria/ lumĩe fidei confortata / tũ ꝙ illu⸗
di potuere / tũ quia fœminę/ quas docere uetarit Aplus:tũ quia (multa inquiunt)
eorũ ſuperuacua uidentˀ/tũ alijs de cauſis/quas diſſolueremus fortaſſe in ꝓgreſſu
diſputatiõis/ni alias in oppoſitũ ipſi duxiſſent / & fieri idipm̃ diuina diſpenſatiõe
potuiſſe nõ negẽt:uerũ apud alios maioris id momẽti ꝙ eadẽ in re cõtraria ꝓtule
re:Nã illa uirginẽ dei matrẽ ſine pctõ originali cõceptã aſſeruit/hæc cũ pctõ cõce⸗
ptã ſibi reuelatũ affirmauit:cuius etiã diſcordis reuelatiõis / Antoninus archiepus
Florẽtinus meminit in ſũma ſua eo loco ubi de uirginis conceptione diſſerit.Sane
cũ hoc pteritũ fuerit de q̃ affirmabat una/negabat altera/uerũ una ex parte falſum
ex alia prolatum ſit neceſſe eſt:nec diſtingui aut ad cõcordiã facile reuocari quę⸗
unt prænunciata de præterits euentis/quẽadmodum euenit in promendis futu⸗
ris:nam & auditorũ ruditas & nõ impleta condictio/quæ ſæpe numero uel a pro
phetis expræſſe ſubnectitur / uel ex rei ipſius natura intelligitur/ prophetas ipſos
excuſat/ ſi quãdo nõ ita uidetur impletũ ad lineã quod prædixerũt. Sic Bernhar⸗
dus ille ſanctiſſimus / pariter & doctiſſimus / plurimis olim laceſſitus calũnijs : ꝙ
eius hortatu ad regiones Chriſtianorũ in oriente recuperandas/ & a Maomethen
ſium manibus uindicandas ductus exercitus fuerat:cuius pars famę conſumpta/
pars icta gladio/& incõmodis multis affecta/reijcit in murmuratores calumniam
quos propter iniquitates ſuas/nec ſeruata dei iuſſa perijſſe confirmat/ ſecundo in
libro ſuo de conſideratione ad Eugeniũ papã/docẽs promiſſiones dei/iuſticię dei
non præiudicare/& Moſys utitur exemplo/qui populũ dei ex ægypto educturus
meliorẽ illi terrã pollicitus eſt:Eduxit nec eductũ tamẽ ob eorũ ſcelera ĩ terrã quã
promiſerat introduxit:Sed & iſraeliticas tribus aduerſum unam Beniamin/tribũ
quæ ſcelus cõmiſerat pręliantẽ meminit:quæ primũ dei nutu: mox iuſſu bellũ in⸗
iere/& ultores ſceleris ac plures dei etiã auctoritate freti ſemel atq; iterũ fundũtur
fuganturq;/a ſceleſtis & paucioribus / tertio tum monitis paruiſſe/atq; uiciſſe quę
ille fuſius/ facundius & doctius explicat.In quibus aduertere utiq; debemus/nõ
ſemper intelligi reuelationes/etiã cum liquide iudicãtur:nam & tẽpus & cõdictio
ni explicata fuerint/occaſionẽ interpretibus aberrandi præſtare queunt : Sic iſtę
tribus victoriã cõſecuturę erãt / ſed tertio p̃lio illi in terrã promiſſionis ingreſſuri
fuerant/niſi durę ceruicis/& deo rebelles fuiſſent: quę autẽ abſolute proferuntur
& ita explicantur omnino euentura/ effectũ ſuum ſine dubitatione conſequuntˀ:
de quibus ſecundo libro ſatis diximus. Condictio igitur erat in cauſa/ ut Bernar⸗
di conſiliũ calumniarentˀ/non doctrina/ non uita / nõ reuelationũ diſcernẽdarum

ruditas nō sexus/nō sup̄bia/cui maxime & uita & scriptis bellū indixit:q.n.sup̄bię delectat̄ opibus/dignus ē illudi/q.s.iactāter/turpiterq; se tollit in sublime/ q & p̄te alia dissimulata sup̄bia/sup̄bit elatius:Ita multi decepti/iusto dei iudicio: quos ī exemplū aliorū legimus falsis uatibus obligasse fidē:sic & apud Esaiā/ut.v.libro meminimus sup̄ba Babylon ab Astrologis decepta est/q̄ nisi prauos mores admisisset nō iacuisset prædæ/nec fallaciæ p̄dicentiū qua de re in staurosticho ita me cecinisse recordor. Sic septēplicibus crassatur perdita uinclis: Belua multorū capitū quibus impete seuo. Deiectā legimus quondā Babylona superbā. Quā nec crudeli populasset milite Cyrus. Nec centū crebro nutassent ariete portæ. Nec Genesis falso lusisset dogmate mendax. Stellarū uarijs intentus cursibus Augur. Ni prius hostiles hausisset p̄fida mores. Ita.n.est: ita profecto praui mores in causa sunt/ ut fides habeatur uanis prædictoribus / & p̄cipue qui superbia tumēt decipiunt̄: cognoscuntur autem uel hac ratione non difficulter/si aliorū spernūt consilia/si de quibuscūq; erudiri se a deo per reuelatiōes præsumūt:Nam & Moses crebris dei colloquijs præ alijs assuetus/quiq; de minutis etiā rebus ad populi gubernationē spectantibus sup̄nis illustratiōibus clarebat. Ietro alienigenæ uiri consiliū sumpsit nec spreuit/tanq; ad oraculū relaturus/si ferendū renuendūq; esset. Sic Paulus qui ad tertium usq; cœlum raptus fuerat/humana ope/humano etiā consilio/est quādoq; usus. Scribit aduersus Mōtanū & Asseclas Apollonius apud Eusebiū oportere ex fratribus agnosci/uel etiā p̄bari prophetā:subdens sicut dominus dicit/q̄a arbor ex fructibus cognoscitur:ita p̄pheta probat̄ ex fructibus: pręcipuū autem ego probati p̄phetæ fructū ueritatē puto/nō fucatā / nō adulteratā : sed puram ac nitidā quā altissima gignat humilitas quæ nō meret̄ illudi/quæ non elata/nō pertinax est/nō inquieta/nō garrula/ nō auri aut honorū sitibunda/ nec uani finis cupida/nec oīno sapiens in oculis suis/ratione/auctoritate bonorū/ doctorūq; uirorum utens. Porro si tribulationibus uexatur/aut libenter patitur aut certe desperata nō furit/vult em̄ Augustinus/ ut aduersitates amare nō iubeamur / sed tolerare Hoc pacto si alijs p̄phetis cōformes sunt dignoscit̄/quorū alij odio habiti/& uexati/alij quoq; iniurijs affecti:alij etiā inani regū uel populorū suorū rabie trucidati. Sic impius ille Ieroboā p̄phetis insultauit: Sic Esaias sub Manasse rege serra diuisus in partes:Hieremias populo lapidibus interfectus:Amos fuste trāsfixus. Eçechiel occisus. Daniel leonibus in pabulū expositus. Helias/Heliseus / alij ab Ieçabel:ab Accabo ab alijs p̄secutiōes passi:& in nouo testamēto dn̄s Iesus caput oīm cuius mēbra sumus acerrime uexatus ē & crucifixus: cuius p̄cursor Ioānes plus q̄ p̄pheta capite trūcatus/sic Paulo caput abscisū. Petro crucis calixepotus/sic & alij pene inumeri/ q̄ p̄ter alia in se diuinitus collata dona:diuinas etiā reuelatiōes hauserūt:demū si uerax q̄ p̄noscit p̄dicitq; p̄quirendū:Nā q̄ delectat̄ mendatijs nō Christo q̄ ueritas est:sed diabolo mēdatij parēti cōformat̄:quare si q̄nq; p̄dicta alicuius mentiunt̄:etiā si quæpiā uera sunt/quęcunq; effatur/aut falsa aut de falsitate suspecta protinus habeamus:& præsertim (ut diximus) si fœmina fuerit quæ p̄dicit/quæ minus ratiōe pollet/ut Aristoteles cū alibi/tū in politicis uoluisse uidetur. Quā obrem minus etiā apta ad discernendū. Sed & humidioris naturæ cum sit fluunt rerū species impensius/anxie præterea fœminę/ & uoti cupidæ plerūq; sūt quibus de rebus crebriores illis reuelationes fieri dicunt̄ & hallucinatiōes quandoq; sequuntur credulæ:itē multū & phātasiæ imbecillioris/ cuius fatigatione falli facile queūt/ quę omnia in uniuersum illis tribuunt̄:tam&si multę uiris plurimis prudentia/& iudicio quandoq; præstent. Hęc extrinsecus perscrutari nobis datū/ intrinsecus aūt/si facultas cōcedit̄ perquirendū: Veteranus ne an Tyro in hac ip̄a

militia sit/qui prædicit deceptus ne unq; fuerit/an ut deciperetur tentatus dæmo-
ne se transfigurante in angelũ lucis:Illud quoq; si iugi obseruatione dep̄henderit
eius p̄sensa præuisaq; euentũ sortita:rectũ.n.ut Aristoteles docet sui parit̃ & obliq
est iudex:quare si effectũ fuerint nacta quæ longo tp̄e præuidit/ quo pacto illa re-
uelata sint memoria cõseruãs cum alijsq; conferẽs quandã ceu artẽ colligit discer
nendi ueras a falsis:a supernaturalibus naturalia : a sup̄stitiosis & curiosis diuina/
cum id qd' reuelatiões ueras comitet̃ experimẽtis didicerit.Si uero nunq; se delu-
sionibus tentatũ dixerit/& nouitiũ in ꝑcipiẽdis uisis affirmauerit suspectus habe-
ri debet ne tũ maxime deludat̃:quẽ.n.nõ aggredit̃ dæmon? & qs nautę vix initia-
to se cõmittat in fluctibus?uiri illi quos diuini claritas luminis ꝑlustrabat dæmo-
num tentatiõibus sæpenumero uexati infestatiq; fuerũt.Antoniũ dico/ Martinũ/
Frãciscũ/Bñdictũ/aliosq; cõplures.conandũ itẽ / ut si fieri queat ad id eo examine
deueniat̃ quo noscere possimus ꝓphetico eo lumine illustret̃ nec ne: Nã si primũ
aderit crudelitatis fieri accessio poterit/si aberit nil opinione & quidẽ tenui duca-
mur impensius/quã equidẽ distinctionẽ quoquomõ subsignatã/cum apud Plato
nem/ut quarto libro mõstrauimus uidere possumus/tũ apud Proclũ eius enarra-
torẽ in primũ Alcibiadẽ/uaticinatorẽ.n.distinxit a uate/qñ hũc sciẽtia/illũ opiniõe
duci putauit.Percũctandũ itẽ si dũ uisis exceptis/ ad diuinorũ amorẽ & terrenorũ
contemptũ excitetur:Si pacẽ animi & quietẽ nãciscitur:Diuini.n.spiritus excepti
ꝓprietas/ut a terrenis & tẽporarijs auocet animũ/& ad cœlestia æternaq; incẽdat
paceq; & quiete perfundat/quã mundus dare nõ potest. Illud aũt consideratione
dignũ/aliũ in antiquis/aliũ in recẽtioribus ꝓphetis modum obseruandũ/eorũ em̃
uita & uirtutes in primis spectãdæ sicuti & in exordijs positarũ legũ/ nõ tã ꝗd tra-
deretur/q; q̇s traderet examinandũ fuit/quẽadmodũ in principio nostrorꝫ Theo-
rematũ de fide nos dixisse meminimus:In istis uero post cõfirmatũ canonẽ: quid
tradatur magis q; quis tradat considerandũ / cum.n.priscis illis tꝑibus/ut ꝓbati iã
ꝓphetæ ut unius dei cultores recepti fuissent etiã si quæ uiderent̃ extranea opera
bãtur: ut qui se percuti iussit in maxillã/ut Eçechiel muro perfracto/ut Hieremias
lumbari putrefacto/si hæc inq; facerent quæ uiderent̃ extranea:ęqui tamẽ boniq;
consulebãt auditores pij: Iunioribus autẽ & qui nr̃a tẽpestate prædicũt/nõ statim
aquiescendũ : Siquidẽ operepreciũ est attente perspicere q; prioribus consonent
q; declarent uetera/q; necessaria/q; utilia/q; bona suadeant.

¶Quo pacto ipsa uisio & reuelatio consideranda. Caput Tertiũ.

i Taq; ipsa reuelatio perpẽdenda quã sup̄ioribus libris diximus multis
fieri modis posse/p̄ spiritales substãtias in assumptis corꝑibus apparen
tes/loquẽtes/docẽtes multifariã / in somno & in uigilia ꝑ uoces quoq;
auribus haustas:formatas quidẽ ab illis quãq; nõ apparẽtibus/ex uoci
bus itẽ in imaginatiõe ipsa eorũdẽ spirituũ ministerio fabricatis nullo usu exterio
ris sensus adhibito:uideri etiam posse imagines/uel carneis:ul' imaginarijs oculis
ab eisdẽ spiritibus oblatas & significatrices rerũ futurarũ in intellectu demũ euen
tuũ notas sępenumero illabi/sine adminiculo sensuũ/sine ope phantasmatũ/ ꝗbus
oĩbus/ut uera cognoscant̃:ut a deo manasse dep̄hẽdant̃ affulgere lumẽ q̊ddã qd'
ꝓpheticũ dicit̃:cuius bñficio clarissime extraq; oẽm cõtrouersiã a falsis uera: a di-
uinisq; atq; angelicis & naturalia & sup̄stitiosa dirimant̃:hoc ip̄m lumẽ de q̊ i sup̄i
oribus multa diximus uaria noĩa sortitũ est/nã & ꝑ intimã inspirationẽ & ꝑ inter-
nũ saporẽ qñq; exprimit̃/ & ꝑ expimentalẽ aliqñ dulcedinẽ perq; diuinã illustra-
tionẽ/interdũ per utramq; significatur/ per sensum quoq; minus sensibilẽ ꝑ abscõ

ditũ mãna nõnunq̃ patefactũ est / p donũ quoq; discretiõis spirtuũ manifestatũ/ Ita ex sacris litteris/ita ex theologis/qui non solũ doctrina/sed expimẽtis id didicere multifariã declaratũ est/p ut quisq;(qd' intelligebat) aliquo uerbo posse significantius exprimi cogitauit:de quibus etiã in sequẽtibus differendũ/ uerũ philosophis nec theologis hoĩbus admiratio forte suberit/quõ p lumẽ istud tã lucide cernere notas rerũ,pphetę queãt/quos ne querant in re fere simili admonebo:dari.s. apud eos cognitionẽ clariorẽ ea q̃ demõstratiõis appellat̃: nã principia illa & pfata & dignitates/demõstratæ cõclusiõis noticiã pręcellũt:qd' planũ incõtrouersũq; est in Aristotelica doctrina:In Platonica uero tã apertũ est/ q̃ qd' maxime: Nã & apud Iãblichũ legimus tactũ quẽpiã diuinitatis dari q̃ noticię prestet/ut mittã lucidã illã scientiã/qua etiã vulgus participat oĩ ratiocinatiõe illustriorẽ cuiuis.n.de medio cõpertũ nec ullo quidẽ discursu/se nullo pacto dormire dũ uigilat:id enim quodã ceu tactu & experimẽtali cognitione cõsequit̃/cui nulla inuẽta / nullus oĩno syllogismus potis est refragari:sic & lumini illi nulla queũt argumẽta uel ignorantiæ tenebras uel crepuscula opinionis inferre:Itaq; dũ reuelatio se offert examinãda considerandũ est primo q̃ nã sit somnoria ne/ut Varronis utamur uerbo/an uigil.hæc illi præpõderat si lumen absit/ si adest tantundẽ ea roboris obtinet. Discutiuntur.n.oẽs dubitationũ tenebræ p̃potenti illo diuinæ lucis radio/ & uniuersa cõcursantiũ phãtasmatũ nubila pellunt̃.q; si apparuerit psona nũciãs monẽsve siue angelũ se/siue defuncti hoĩs aĩam dicat nõ statim assentiendũ: nã & eũ & quę nã loquat̃ pie diligẽterq; scrutari cõuenit:Fieri eñ potest ut angelus sathanæ/pro uero angelo ab ĩprouidis colat̃ & q̃nq; p Christo:quare dũ sanctissimo illo Martino se quondã offerret dæmon Christi figurã pretẽdere satagẽs ut falleret / Christum inqt nõ usum esse aureis illis q̃ præferebat ornamẽtis/qua soliditate cõstantiaq; animi uictus abscessit:Simili fere mõ/& Frãciscus beatissimus & alij apparẽtẽ sub Christi specie dæmonẽ pepulerũt: Alius dũ trãsfigurato ĩ Christũ demone illudendũ se metueret/clausis oculis respõdit/satis mihi si Christũ in cœlis uidero: alius eundẽ fugauit dicẽs/uide ad quẽ mittaris:neq;.n.ego is sum : q Christũ uidere merear.Si hoc pacto fieret/nõ tot nr̃a tẽpestate illusiões magno cum detrimẽto sentirẽtur:Fugandas eas pia hũmilitate/nõ imprudẽti cupiditate recipiẽdas/ cum alij asseruere/tũ ipse Gerson monẽs cũ Petro dicendũ esse:Exi a me dñe/quia peccator sum.Nã si a deo oblata uisio fuerit/cũ humilibus ille se exhibeat / quanq; renuas/nõ recedet/sed uel tũ pfunderis lumine/quo certior fies uel redierit/cumulatius tibi pfuturus/& te,p humilitate/ad ampliores fortasse uisiones exaltaturus/ q humilitatis uirtute.s.supra te sapere posthabueris/nec ambitiosa curiositate fluctuaueris/q; si id nolueris condictionẽ saltẽ adhibe / & te deludi posse cogita/priusq; admittas/aut refellas qd' nũciatur.Memini in oppido meæ supposito ditiõi/fœminã quandã laudatissimę cõuersatiõis sacerdoti cui de cõtractis noxis cõfitebatur/ pręter cõfessionẽ patefecisse/a Christo se diebus pene singulis uisitari/q ea forma uidebat̃ quasi duodecim esset ãnorũ eximiã pseferẽs pulchritudinẽ & ornatũ/nã & illustri ueste/& redimiculo frontis insignẽ apparere/in qua rubra crux & instar pyropi fulgida radiaret/alloq sæpenumero/monere eã solitũ/& ad ppositũ cæptę religionis hortari:Rettulit ad me sacerdos ille/hinc plurimum demiratus/hinc subueritus fraudẽ dissimulari:iussit me statim/nec ab re suspitio/angelũ eũ esse Sathanæ/recordatus ornamentorũ illorũ/quæ ueluti positus in cruce/ Martino antistiti sctissimo q̃si escã sub hamo ptulerat / & ab eo redargutus abscesserat / recordatus dæmones ipsos angelos dei se mẽtientes/Antonij studiũ laudasse/ miratos pseuerantiã futura præmia pollicitos/eosq; demum crucis signo/& deuota fide & spiri-

tali lęticia iugiq; dei recordatione/quibus ille precipuis utebatur armis effugatos
nihilominus percũctatus ſum de fœminę hũilitate/de tpe quo ſe Chriſti cultui mã
cipauerat:Reſpondit humilẽ uideri:tres tantũ annos Chriſto ſeruiſſe ſed neq; exi
mie/adeo ut eximijs iſtis priuilegijs apta ſibi uideret. Dixi opinari me illuſionem
eſſe poſt paucas hebdomodas rettulit/puerũ illũ ita eñ uidebat minutula quędã
& parui momenti retuliſſe/conatũ præterea omnẽ dubitationẽ ab ea tollere/ & in
ſinuari ſe/ut ſignum crucis imprimeret inuertice/ob hæc mea mihi opinio firmata
eſt tandẽq; ex opinione certior factus agnoui dęmonẽ eſſe/cum mendaciũ dixiſſe
ſacerdos ille cõperit.Prædixit eñ futura quæpiã tempusq; præfixit/præterijt tps
nec res euenit.A Chriſto aũt q ipſa ueritas eſt nil magis alienũ q̃ mendaciũ repe
rit.Poſſem & alia multa recenſere prædicta/euẽtu ſuo fruſtrata nõ modo ex anti
quis ꝓphetis Baal/nec ſolũ ex is qui ꝓximi noſtro ſæculo fuerũt/quorũ aliqua Io.
Gerſon enarrat/Sed meo quoq; tpe multa obſeruaui: nã & qui alios / & q ſeipſos
quoq; deceperũt uidi/cũ a dæmone tũ a ſeipſis(utputo)ludificati/quanq; & ueros
etiã prędictores expertus ſum quorũ ꝑnotiones pleraſq; ab humana & / utputo/
dæmonica cognitiõe remotas/ cũ ipſo rerũ euentu ad lineã quadraſſe cõperi.No-
ui hoĩem ob nimiã credulitatẽ / aliqbus obſtrictã / q̃s ueros ꝓphetas autumabat:
minimã autẽ eis q illis ipſis aduerſabant pœnas dediſſe nõnullas : ita eñ factũ ut
percunctantẽ illũ in aliqbus permiſerit dñs/ & illudi & flagellari/ quo erudiret in
poſterũ/ne poſthaberet probare ſpũs utrũ ex deo eſſent/quo minus dæmonicis il
luſionibus incõſulto aquieſceret/& neu curioſior eſſet & elatior in deo ꝑ ꝓphetas
identidẽ ſciſcitãdo/neue circũferetur omi uẽto doctrinæ:Sed eñ reuelatiõi quoq;
ipſi proſpiciendũ ſi uiſis alijs & reuelationibus cõfirmet an infirmet / q ſi diuerſę
ſup eadẽ re fuerint/& pluribus & q̃ a ꝓbatioribus hoĩbus aſſeuerant aquieſcen-
dum:maxime ſi ei diuina eloquia & humana ratio cõſentiat:de quibus ſequẽti ca
pite diſſeremus/penſanda itaq; multa ſunt & illud in primis ſi conſtãs ipſa reuela
tio fuerit/ ſi ſacris cõſona libris/ſi ad honorẽ dei & hoĩm ſalutẽ ꝑtinet/ ſi nõ abhor
rens ab eis uiſis & ab eo ſcribẽdi loquẽdiq; modo q̃ ſanctis hoĩbus ab ecclesia ꝓ-
batis attribuunt/ſi ſimilitudinẽ gerat cũ eis de qbus nõ dubitamus. Sed neq; pror
ſus inſolitę uiſioni aſſentiendũ diſſentiendũve/potius in neutrã declinandũ partẽ/
& in tps examen differendũ:Iacob.n.dũ de ſomno Ioſephi filij ſermo haberet / cui
multa inuidebat a fratribus/nõ ſtatim ſñiam tulit. Pater aũt(inquit ſcriptura) rem
tacitus cõſiderabat/& ſtellã illã ex Iacob ortã.i.Mariã uirginẽ Chriſti matrẽ cælo
rũq; reginã/dũ ab Gabriele angelo ſalutaret nõ actutũ aſſenſiſſe legimus: ſed co-
gitaſſe qualis eſſet iſta ſalutatio.Sanctus quoq; Ambroſius iudiciũ præceps non
habuit in reuelatiõe ſibi facta de corporibus martyrum Geruaſij atq; Prothaſij:
Ita & alij quorũ & noĩa & merita ad ꝑſens recenſere lõgũ & operoſum eſſet Sãcti
uiri pariter effecere:ita magnus ille Antonius/cujus ſæpe mẽtionẽ habuimus/nec
nõ libẽter ſi opus fuerit habituri ſumus faciendũ monebat/ ꝑcipiebatq; inter alia
ſuis auditoribus/cũ aliqua ſe illis offerret uiſio/audacter requirẽdũ qs nã ille eſſet
& unde ueniſſet / ac ſine mora ſi ſanctorũ eſſet reuelatio ex angelica conſolatione
timor uerteretur in gaudiũ:Si uero diaboli eſſet oblata tẽtatio fidelis aĩæ percun-
ctationibus euaneſceret:Sic Naue filiũ auxiliatorẽ interrogando cognouiſſe:nec
Danielẽ percunctautẽ latere potuiſſe inimicum ita faciendũ eſt nobis eorum ex-
emplo cogitare.ſ.quæ nam uiſio / & qualis etiã reuelatio ſit / ſi conſtans an nuta-
bunda/ſi plena aut interſperſa uanis rebus/an magis grauis & fœcunda bonis.Si
cum prophetarum & apoſtolorum uiſis conuenit an euariat/ ſi bonum ſuadet pu
rum atq; ſincerũ/ an adumbrata uerius boni ſpecie ineſcat ad malũ : id multifariã

dæmon efficit/nam & malũ suadere potest/qđ malũ ex fine est/ ex suo etiã genere malum habet/& malũ etiam quia uetitũ est/quo grauius uidelicet pnitiosiusq̃ no ceat/nõ em̃(ut Augustinus inqt in libro de uera religione)simplex peccatũ est nõ solũ malũ/sed etiã uetitũ admittere:Insidiat̃ uero callidius & facilius imponit uer suto illo pstigio dæmon cũ dissimulata malitia/quãpiã boni ptendit umbrã/aut fi nis aut alterius circũstãtiæ:Illud quoq̃ circũspiciendũ nõ statim uerũ eum haberi debere,pphetã: qui id ipsum ,ptulerit qđ alius etiã uerus asseruerit: nã ut alias mit tam causas potest dęmon aliquãdo nouisse reuelationẽ quæ sancto cuipiã uiro fa cta sit/illiusq̃ sensum pseudo,pphetæ manifestare:quo & suus etiã quẽ afflat alio quin falsus,ppheta uerus appareat/deinceps examinãdũ uera ne oĩa reuelatio cõ tineat adusq̃ minimũ. Quippe cũ in spiritu ueritatis/nulla sit falsitas:in spiritu ue ro mẽdatij (ut Gerson ait)mille sunt quãdoq̃ ueritates apertæ/ut in unica latẽti fal sitate decipiat/hac de causa dęmoniacos Christus/& Paulũ pythonissas cõpescuis se/& a ueritatis testimonio ,phibuisse: deinde si supnę pferat titulos sapiẽtiæ quos Iacobus apostolus recẽset: ea em̃ pudica est/pacifica/modesta/suasibilis/cõsentiẽs bonis: misericordia & bonorũ operũ plena/cuius absq̃ simulatione iudiciũ est:cę terum & cogitandũ est/cũ multi dicant̃/spiritus posse a quibuslibet uisiones spira ri/quæ quanq̃ diuersæ & sint & habeant̃,p diuersitate spirituũ internoscere tamẽ & iudicare nõ oĩno facile: cum em̃ præter deũ qui spũs est oĩmq̃ spirituũ creator & corporũ:Angelus etiã spiritus sit/dæmon spiritus/humanus spũs rationalis/hu manus spiritus aĩalis/unũ accipere quis pro alio potest / qui in dignoscẽdo uersa tus non sit:qñ & in faciliori etiã consideratione sæpenumero nõ difficile labimur: quippe cum affectiões rationales animæ/ab aĩalibus eiusdẽ quæ in phãtasia.s.& sensu reponantur/secernere nõ oĩbus in promptu sit:patet & de consensu in uitia dũ probe aliqñ nescitur/consenserit ne ratio an magis sensus interior in iussu ratio nis aberrauerit. Mitto difficultatẽ inter superiorẽ & inferiorẽ portionẽ spũs hu mani:Qua ,ppter si fieri potest / inuestigandũ quantũ ad reuelationẽ ptinet unde spũs ueniat aut quo uadat/qđ Nicodemo quare id nesciebat Christus dñs ait:Vo cem eius audis/& nescis unde ueniat aut quo uadat.Idipsum Bernardus quanq̃ diuinis reuelationibus assuetus nunq̃ sciri datũ sibi affirmauit : hoc etiã ad donũ discretiõis spirituũ ptinet/cui illud potissimũ peculiare dirigere hoĩem / ne aut in admittẽdo reuelatiões noxias aut in rẽnuendo utiles deliret.fit enim qñ ut nisi sa por ille intimus aut diuinus radius illabat̃ in mentẽ/ nec ratio nec experimẽta sint satis/ Nam mitto q̃ Zacharias Ioã.pater,ppterea q̃ angelo reuelãti nõ credidit se mestri linguæ uinculo pænas luit/de illo quid sentiendũ:de illo inq̃ qui mandãti pphetæ/ut se percuteret nõ acquieuit/ut Regũ sacra narrat historia: ob id em̃ qua si facinus admisisset.Idẽ propheta qui dixerat:In uerbo dñi percute me : subiũxit: quia noluisti obedire percutiet te leo: atq̃ eo ipso die leonis est uiolentia necatus: Ratio enim ad id caligabat/quod statim diuinus ille radius ostendisset.

¶De discerniculo contrariarum reuelationũ. Caput Quartum.

s Ed enim radius hic nõ datur omnibus/qui enim suscipiunt/ de quibus sequenti capite agendũ/eo uti ad certissimũ discerniculũ queunt: qbus uero deest alia est opus discretione ne decipiant̃/ & eo presertim q̃ supp eadem re contrariæ sæpenumero uisiones prædictionesq̃ habentur/ prophetæ Baal numerosi prædixerunt Accabo regi eundum illi in Ramoth Ga laad aduersus Syros fœlicem præliũ pollicentes / sinente deo ut spiritus mendax

omnes deciperet.Micheas dei ueri propheta primo illis(impietate regis ita exigẽ-
te)conſentire uiſus eſt/mox ueri proferẽdi a rege adiuratus fundendũ fugandũq;
illius exercitum prædixit.actutumq; truſus eſt in carcerẽ;quoniã & regiæ uolun-
tati/& prophetarum gregi fuerat aduerſatus. ſed Micheã uerum / reliquos falſos
probauit euentus:In ijs uero difficile diſcerniculũ: quoniã dei teſtis unus Myria-
dis dæmonũ extra controuerſiã pręferẽdus eſt ; uerum aliquando euenire poſſet
ut qui dæmone ducuntur/uel ſimulando/uel diſſimulando fallant:Sed nec omni-
no clarum incontrouerſumq; quiſpiã arbitraretur eſſe/quin diuerſa & contraria
poſſent a bonis angelis reuelari non qua illa ipſi a deo haurirent / qui eſt ipſa ue-
ritas/ſed qua quiſq; eorũ ſua ducitur coniectura in rebus illis contingẽtibus / quæ
ad ordinẽ & myſteria eccleſiaſtici decurſus pertinẽt:ſicuti in Daniele patet apud
eos qui principẽ illum angelũ præſidentẽ Perſis bonũ fuiſſe aſſeuerant: qui tamẽ
angelus angelo reuelanti Danieli uiginti & uno diebus reſtiterit: Sed quãtotius
ij ipſi qui inſtruuntur/ certiores fiunt conſulto ab angelis deo ; nec putandum eſt
bonos angelos reuelare poſſe contraria:Aliud enim corã deo merita offerre con
traria:ſic enim pugnã illã/ſeu præliũ & reſiſtentiã ſacri doctores interpretant̃ / qui
ſententiã Gregorij ſuſcepere/arbitrantis principẽ illum Perſarum bonũ eſſe non
malũ:ut alij putarunt:aliud inq; eſt quẽq; merita offerre / pro ſuo uel populo uel
ꝓpheta ſupplicante:aliud contraria pugnantiaq; reuelare(cum eorũ qui contradi
cunt uerus alter falſus alter ſit neceſſe eſt:In angelis autẽ bonis nec falſitas eſſe po
teſt nec mendaciũ:qui primę.ſ.ueritati hæſerunt ab initio eaq; perfruunt̃ ꝑpetua
beatitudine ſtabiliti:cui falſitas ineſſe non poteſt. Periculũ maius iminet dum qui
prophetę creduntur contraria ꝓferunt & ambigitur cui nam ſit aſſentiendũ. Gra-
uiores tũ & doctiores rudibus præferendi:dicerẽ ſanctiores /ſi ſanctitas hęc in ter
ris extra controuerſiam poſſet agnoſci:Mares quoq; fœminis ob eam quã ſupra
ſcripſimus cauſam/ꝙ ſi ambę ſint fœminæ & contradictorias reuelatiões promãt
ut de beata Birgitta & Catharina diximus:Iam ſexus nõ in cauſa in quo pares nõ
uita & gloria alterius alteri præiudicat/ utræq; ſanctæ utræq; & beatæ in cœlis/&
in terris ab eccleſia honoratæ/ non inexperientia diſcernendi/ utręq; diuinis reue-
lationibus aſſuetæ/utræq; de earũ diſcerniculo ſcriptis mandauere: quã ergo ue-
ritate illuſtratã/quã deluſam uel a dæmone/uel a ſeipſa dicemus: an forte ad theo
logos recurremus:qui diſcordes etiã ſunt/tam&ſi Catharinæ maior pars eorum
qui probati ſunt concordent. Birgittę nũc fere oẽs qui religionibus addicti/ diffi-
cillimũ ſane limpidã cernere ueritatẽ inter rationes / auctoritates/ reuelationes al-
terne pugnantes & aduerſas/ quãdo etiã nec adhuc eccleſiæ iudiciũ / aut hanc aut
illã opinionẽ condẽnauit:utpote quorũ nulla per ſeſe ad fœlicitatẽ perducat & li-
berum ſit homini utrã maluerit deligere:tunc in cœlis ueritatẽ noſcemus & q mo
do alteram opinantur/tunc alterã intuebunt̃:Sic & de ſimilibus facere nobis in ar
bitrio eſt/cũ utrimq; & placita & rationes & reuelationes huiuſcemodi offerãt ſe.
Maior numerus ſi cetera ſint paria minori p̃ferendus eſt.Cæterũ & in alijs diuino
rum ſimilitudo eloquiorũ imitatioq; ſanctorũ & ratiõis etiã humanę cõſenſus:Al
tera in lance dũtaxat poſitus p̃ponderat:quare eis reuelationibus/quę alioqui cre
dendę quoniam & ſacris litteris & humanæ rationi atq; prudentię conueniũt/&
doctis probatę ſunt/ſi pluriũ accedat confirmatio prophetarum/& eorũ qui ſpiri-
tus diſcernere noſſe creduntur/ ſine ulla dubitatione aſſentiendũ/ tam&ſi quæpiã
in contrarium duci uiderentur:nam ſunt adeo inſulſæ uel ex ſe quandoq;/uel cõ
dictione proferentium/uel cõparatione illarum quibus refragantur/ut eas confir
ment potius ꝙ infirment/& ſe uel a dęmone/uel a male ſano homine profectas ꝓ-

dant/nec aliquo pacto mirandum/si dæmon Christo/& ueritati mendaciũ aduersetur: Vnde ueri semper prophetæ cum falsis bellarunt: Sic Micheæ non solũ/sed Heliæ & alijs aduersati sunt prophetæ dæmonũ. Sic & Delbora & Olda & Philippæ filiæ diuinæ ꝓphetissæ. Sic Prisca Maximilla & aliæ dæmonicæ.

¶ Quemadmodũ examinare considerareꝗ reuelatiões suas debeat q̃ p̄noscit. Caput Quintum.

Qui uero suscipit reuelationes diuinitus/ ea ipsa quæ in alijs cõsideranda monstrauimus in seipso in primis consideret/ in seipso inꝗ & extrinsecus & intrinsecus non solum quo ad uitam & mores / sed quo ad ipsam etiam reuelationis essentiam & qualitates pertinet: ne tanto sibi pernitiosius noceatur a dæmone quantominus sibi caute prospexerit & superos influxus aut curiosius affectauerit/ aut oblatas imprudẽtius admiserit: præter hęc & alia quoꝗ pensanda dum & sibi non solum/sed alijs etiam detrimento esse possit qui temerarius fuerit. Illud autẽ non obliuiscatur examinare quod apud Syrũ Isaac virum diuinis rebus inhiantem/ & peritum rerum spiritalium: legi multas esse causas cur reuelationes præbeantur: primum generalis utilitatis gratia dari eas censuit: Dein proprie consolationis proprieꝗ adhortatiõis atꝗ doctrinę/ tũꝗ id subnectit uel simplicioribus illas deum largire consuesse/ & quibus nulla penitus malicia dominatur: uel ijs qui ad summũ sanctitatis culmen peruenerunt: uel qui ȝelo dei incensi inflammatiꝗ sunt/& seculo huic & humanæ quoꝗ conuersationi: atꝗ ijs omnibus quæ uidentur nuncium remiserunt: Sed & aliquando euenire ait ut qui minus operantur / & minus laborant eas percipiant magis quoniã ei cui a uisilibus humanisꝗ rebus consolatio est/minus a spiritalibus atꝗ inuisibilibus uisitatur/& diuinum citat responsum/ quod solitario cuipiam hac de re datum/est querenti enim illi reuelationes dictum fuisse refert / est tibi satis colloquij & consolatiõis humanæ. Alteri ab erẹmo ad episcopatum tralato / & solita reuelationum solatia postulanti respõsum fuisse scribit/ non episcopatus causa priorem gratiam recessisse/ sed quoniam erẹmi habitatoribus condonari reuelationes solerent/ nec decere ut quisquam utraꝗ polleat ni aliquod eorum quæ supra memorauimus in causa sit. Cõuersationem igitur tuam qui reuelationes suscipis/diligẽter examinato ne ludificeris /& ubi uel cõmunem in ea utilitatem uel propriã exquisite non percipis uel rejce/uel ad aliornm iudicium defer/quod nequaꝗ refugere debes præcipue ni magnopere uel experimentis/uel doctrina polleas. Quare ni diuinarum rerum sciẽtia aut diuturno usu peritus fueris/nec sacris eruditus litteris qui occulta prænoscis/ peritos doctosꝗ in reuelationibus discernẽdis ꝓtinus consulas/ij enim pensabunt in primis / si superba curiositate quæ te alioquin nimium tui amatorem præteriret ducaris in præceps: Si humilis fueris enixe rimabuntur illo si carueris/ hoc si tenueris: bene se habebit res: sed parum idoneus sciscitator fortasse eris ob minimã non aliarum tantum rerũ/ sed tui ipsius cognitionem superfluum autem amorem: nam & illud examinis dignum ducent: si hoc diuulges ut consularis/ut spiritali prouentu dites alios ad honorẽ dei / & utilitatẽ ecclesiæ: ob hæc Paulus/Antonius/alij: quanꝗ humilitatẽ seruarent / ipsi & alios docerent/ proprias tamẽ gratias/& contemplationum suarum mystica diuinasꝗ

reuelationes patefecerũt:alioquin tacendas ni aut propria:qđ diximus:aut publica urgeret utilitas/ quæ illi aut quanta aut qualia cogitabunt atq; decernent. Pensabunt & illud num tua illa alteri uisioni / reuelationi ve aduersetur/ quæ sacris mandata litteris uel recẽs demissa cœlitus & euentum rei & nobilibus aliꝭs signis ueluti diuina a peritis theologis confirmata sit. Euenire siquidem nec difficulter potest / ut cum difficile sit/a diuinis dęmonica secernere/malignus Sathan bonis semper infestus lucem ueritatis/ quam exsufflare nequit obumbrare satagat/legitimis adulterina commiscens:ut cum reuelationes scilicet aduersę uideantur nesciat is ad quem pertinet/ utram deligat alia relicta/ uel quid nam sibi faciundum/ & quo pacto interpretandæ sint/ ut ueræ ambæ credantur / qua perniciosa fallacia tentatos etiam gentiles / indicant uaria dæmonum oracula sibi ipsis aduersa: Indicat & illud Vergiliꝭ:

Nil me fatalia terrent.
Si qua phryges præ se iactant responsa deorum.
Sat fatis Venericq; datum:tetigere ꝙ arua:
Fertilis ausoniæ troes sunt/& mea contra.
Fata mihi ferro scęleratam excindere gentem.

Hæc incq; pensabunt/si aduersa prioribus fuerint/ quæ alioquin bona putentur/ & finis quo rationem habebunt/ si ad mores uidelicet ad rem publicam/ad diuini cultus honorem ipsa reuelatio pertineat/ an magis iactabunda / nec aliud quicq; præter admirationem paritura:Si sacris quocq; sermonibus consona fuerit examinabunt.Nec te periculo uel contemptus uel irrisus cõmittent/priusq; ad sacras alias reuelationes conferant/Cyprianus martyr eo in libro/cuius aduersus Astrologos fecimus mentionẽ/reuelationem sibi factam/ꝙ clerici fœminarum contubernio uti non deberent/testimoniꝭs scripturarum fultam reliquit:ne ut ait ueluti somniator irrideretur:idem aliꝭ effecere/quancq; aliquãdo ipsemet Cyprianus suas reuelationes sicuti & aliꝭ/sine testimonio prõpserint/quod probatos & expertos nõ dedecet:Sed ex te sciscitarentur illi/nũ carere uelles reuelatione ipsa/modo in alios/ uel in te id emolumenti afferretur / si alteri data fuisset: bonum enim & diuinæ signum illustrationis/si in eo te albo reposueris:ut omni curiositate reiecta/ nihil nisi spiritale cõmodum cupias:teipsum pręterea hac in parte non ignorato ut percipias/ qui nam motus animi reuelationem ipsam præcesserint/qui comittentur/qui sequantur/sed & cogitationes priores ueluti anteambulones animo ꝑpendito/ & posteriores ueluti asseclas examinato/qbus facile depræhendas ipsius reuelatiõis condictiones quemadmodum ex principis famulatu & insignibus / non difficulter qui nam sit ille cognosci datur: Tristicia uero si reuelationem comitatur / nec recedit/sed perseuerat/etiam si primo gaudio perfusus fueris dæmonicę illusionis titulum præfert:quod & dicturi sumus in probatione spirituum: sin lætitia & hilaritas post metum exoritur / & permanet crescitq;: diuinæ præsentiæ signum/& haustę ueritatis indicium est: hoc ipsum confirmant exempla/ de sacris litteris accepta & antiquorum theologorum/cum experimenta / tum dogmata:sed tam rationi humanæ id consentaneũ est/ut gentes ipsę putarint a diuinis idipsum reuelationibus proficisci debere: & qui susciperent diuino quodam numine perfundi/ sicut fingit Maro/hoc ipsum accidisse Aristæo dum cecinit:

Hæc ait & liquidum Ambrosiæ diffudit odorẽ.
Quo totum nati corpus perduxit/at illi.
Dulcis compositis spirauit crinibus aura:

Atq; habilis membris uenit vigor.
Rectius multo ut mihi uidetur q; Homerus & si(ut celebres nostræ religionis
doctores probãt)Mosaicam ipse in ægypto doctrinã olfecerit.Hic enim post Pal-
ladis a Telemacho discessum robur illi & audaciam additam cecinit / & paulo
post stupore eundem affectum prædicat / quod diuinæ apparitionis signum mi-
nime ducitur/quin ex aduerso stuporem prius timorem/ut dein fiduciam & hila-
ritatem diuinæ visiones secum afferunt/quem ordinem hoc in loco cæcus ille poe
ta alioquin multa uidens & pene Lynceus nõ aspexit canit em̃ τῷ δ' ἐνὶ θυμῷ
θῆκε μένοσ καὶ θάρσοσ & post Paulum : θάμβησεν κατὰ θυμὸν ὀίσατο γὰρ
θεὸν εἶναι Citamus autẽ aliquando Philosophorũ gentiliũ & poetarũ etiam utri-
usq; linguæ testimonia/ ut nostris hoĩbus pateat etiam ex alienis ueritas ea quam
pro uiribus asserere conamur utq; dignoscatur / si quid boni in eis legendis erui-
tur id ipsum a deo omnium bonorum fonte / & a Mose / atq; prophetis scriptori-
bus gentium longe antiquioribus emanasse:quod illi sæpenumero figmentis in-
quinarunt: Sed ad id reuertamur unde diuertimus dicebamus multa examina-
turos qui periti sunt diuinarum uisionum / Illudq; item illi magnopere nec semel
rimabuntur:an dulcedine reuelationis proprię tenearis / & doni ipsius cęco amo-
re capiaris/ minus q; decet in eum propensus qui largitur.Periculum em̃ ne hunc
in modum hamo propriæ delectationis inescaris a dæmone / ut prudenter cautũ
est in dialogo beatę Catharinæ Senensis.Nec te lateat /quod & supra de Accabo
narratum/& quod in Eçechiele scriptum est quartodecimo capite/ quod & cõsul-
tori & consulto noscendũ esset/ne iuxta suas immundicias cõsultori detur respon
sum/neve propheta in sui perniciem decipiatur/Caueat quoq; ne uel inani merce
dula pellectus/uel uano rumusculo captatus/non solum uana uideat/sed uana co
gitet & memoria repetat quæ Moses/Eçechiel/Hieremias: Alij contra prophetas
falsos promulgarunt: Illud quoq; spectato si promptus fueris bonorum docto-
rumq; uirorum consilijs aquiescere/an magis pertinaci uolũtate defendere quod
habueris/dices forte si lumen affulserit/ te non ægere altero qui iudicet/cum certi-
or sis eius beneficio quacunq; ratione quocũq; naturali lumine/ etiam principio-
rum scientiæ:fateor quidem te extra omnem esse rei illius dubitationem quæcun-
q; ea sit/ si pro ea noscenda prænoscendave prophetico illo fulgore perfusus fue-
ris.Sed & tu quoq; iterum fateberis posse fieri ut decipiaris / putans te id habere
quod non habes:Si minus ratione polles / & emotæ sis mentis / si extreme quoq;
affectus fueris.Noui enim plurimos alijs in rebus non mali iudicij/nec a uero ab-
horrentis:una in re supra q; dici possit/hallucinari quid dicam an exoculari?puta
re se esse pontificem : præesse alijs / cum etiam subesset vix dum sacris initiatus:
Alium noui etiã litterarũ studijs candidatum ex nimio odio putasse inimicam si-
bi fœminã flatu afficere aerem pestilentia: Vnde plurimi oppetierint:quid? q; ua
num quendam prophetam in annalibus obseruatum repperi:qui elapso etiam tẽ
pore quo futurum quidpiam asseruerat/tãta mentis cęcitate ducebatur/ ut nunq;
falsum dixisse fateri/ nec minis nec uexationibus uoluerit / & iam centũ & eo am-
plius anni fluxere quo mendax apparuit:Ioannem de Rupe scissa doctũ alioqui
theologum:Legimus eo insanie deuectum/ ut quępiã de futuris a semet affirma-
ta/nec minis nec carcere(quo a sui ordinis ministro detinebatur)recantare uolue-
rit/quin & impensius ea semper asseuerauit tandem spiritus mendax in ore illius
inuentus est:In temporis enim condictione falluntur multi quæ antiquis prophe
tis spiritusancto plenis non frequenter etiam patebat/ hanc temporum condictio

nem & metam qui curiosius prędicere satagunt sæpenumero delirant/ & maxime cũ Antichristi prescribunt tẽpus. Nam Arnaldus Hispanus præter ea quæ a se de futuro Antichristi aduentu coniectatus fuerat reuelationem quempiã multarum atq; magnarum rerum foetam adducit in libro de mysterio cymbalorum & aduẽtu Antichristi ad monachos Scalæ dei/quæ centũ annos præfixit euentibus: Præteriere ducenti/nec impletam esse prænunciationẽ constat. Hanc magni fecit reuelationem Arnaldus quoniam ab homine illitterato latino edita stilo fuerat: sed falluntur in reuelationibus falsis: Alij pernitiosius/ut qui in eremo quinquaginta annos cum egisset/ & ad omnium pene culmen uirtutum cum peruenisset / illusus a dæmone & male persuasus in puteum se præcipitauit: qui pene iam exanguis ab accurrentibus monachis ereptus / atq; ut poeniteret monitus in obstinatione sua mori maluit / q̃ negare se angelico diuinoq; præcepto id effecisse / quod astu scilicet dæmonum perpetrauerat. Alteri suasisse dæmonem/ ut filium imolaret/ alteri ut circumcideret se Cassianus narrat. Alius Ruffus nomine/ officio episcopus/iuuenem quendam in Hispania auctoritate signis comparata Heliam se profitentem/Mox Christum afferentem adorauit: propter quod episcopatu/eum deiectũ Seuerus affirmat. Signa autẽ ea quæ a Iudæis olim expetebantur: nunc etiã efflagitari solent/ab ijs quibus fides exigua: non satis firmum argumentum haberi debent propheticæ ueritatis: nam sæpe signa fallacia sunt dæmonum opere patrata: Hoc uero bifariam contingit: dum aut ille palam asistit inuocanti mago qui se prophetam mentitur/aut astute callideq; malicia dissimulata ingerit se/ tam illũ scilicet q̃ populos ludificans: ex ignoratione uero dæmonicę potestatis pro ueris miraculis sæpe recipiuntur quæ prestigia sunt: adulterinaq; ostenta: Nanq; totius creatæ naturæ operationes excellere quæ miracula extra omnem prorsus cõtrouersiam sunt/consentaneum est/uel ex re ipsa quæ fit alioquin supra ipsius naturę uim & facultatem: uel in faciendi modo / ut ea. s. fiant quæ aut momento/ aut eis intermedijs quibus uel naturæ inferioris uirtus/uel dęmon ea tanq̃ instrumento utens operari nequeant: sane in plerisq; delusa gentilitas diuina putauit quæ supra uires dũtaxat inanimatę naturæ fiebant/in cote nouacula cęsa/in aqua gestata cribro/in alijs plerisq;: Sic & Platonici multi delusi in dæmonum operibus qualia apud Iamblichum leguntur demirantem multa/ quę malignorum spirituum ope fieri potuerunt: ea uero ab ijs patrari nullo pacto queunt quæ supra (ut diximus) totius naturæ uim agunt/qui ueri dei freti potentia sunt/si uel rem factam/uel modum & ordinem faciendi spectes/ꝙ si a nostris interdum fiant/ quæ dæmonicam potentiam exsuperare non uidentur/tum finis ipse perspiciendus/quo clare sacra secernuntur a prophanis: Sed & imaginaria (ut diximus) ludificatione sæpe fallũt dæmones/ut in dubium propheticæ ueritatis argumentum existiusmodi apparentia desumi nequeat. Adde ꝙ ueterum prophetarum/quanq̃ alij perpetrati miracula fuerint/ut Helias/ut Heliseus/alij tamen nullis eiusmodi claruisse leguntur ut Amos ut Hieremias: ut ipse Ioan. Baptista/ plusq̃ propheta / qui ueluti scriptũ in euãgelio est/nullũ signum fecit: quare paruam habent efficatiam eiusmodi prodigia: plus ponderis inest in uita & in moribus. Atqui munus est dei ueris ꝓphetis habere fidem/falsis abrogare credulitatem. Siquidem multi qui nec Amos/ nec Zachariæ/nec Hieremiæ/dum in humanis degebant/obstringebãt fidem periere quanq̃ miraculis minime coruscarent: quanq̃ sacerdotes eos persequerent. Sed neq; ob miracula Heliæ/& Helisæi perfidi crediderunt: nec Christo domino quicunq; eius uidere miracula adheserunt: quin & plurimi persecuti / & Iudas pro-

didit Apoſtolus/& factorũ teſtis:Hinc depræhendere quoq; poſſumus fidem eſ-
ſe donum diuinitus conceſſum quo qui nõ obſtiterit deo iugiter illuſtranti parti
ceps fit. Abutuntur autem plurimi ſupercœleſti gratia/ & ne copiam exuperan-
tis luminis intueantur cõniuent/ quotus enim quiſq; ad celebre illud miraculum
paulo ante germaniæ monſtratum oculos aperuit/cum ob Chriſti paſſionẽ nobis
ut uereor mãdatã obliuiõi/cruces/lanceæ/claui/ſpineæ coronæ/ & q̃ alia ille ꝑtulit
cœlo demiſſa ſunt:hęc quaſi pluuiatiles guttę pãnis & carni hominũ illabebatur:
rubro plurimũ colore:quandoq; nigro:Sed & rebus etiam in animis affigebant̃:
qua de re quadringẽtos & amplius heroicos uerſus/ quibus titulus Stauroſtichõ
ſcripſimus & MAXIMILIANO Cæſari dedimus:qui ſuperiore anno dũ eſſem
apud eum in Germania nobis plurima id genus miracula oſtẽderat. Sed iam un-
de abieram redeo:conſideranda ſunt diligenti examine quæ reuelantur tibi: cauẽ
dumq; ne lumen / quod in te eſt:iuxta domini uerbum tenebrę ſunt: illudq; con-
ſiderato illum diſſenſionis non eſſe deũ/ſed pacis. Quapropter ſi probi illi & do-
cti uiri fuerint/quos conſulis/aut conſentiẽt/aut non reclamabũt / ſi lumine ſcilicet
eius didiceris quod patefacis:ſi uero doctus ipſe fueris reuelationes tuas ad ſacras
litteras/ut ad indicem lapidem argentarij fabri monetam ſolẽt examinato/ ſic pru
dentiſſimus theologus Gerſon diſſeruit / & præter alia quæ diximus caue ne ſub
inuolucris ænigmatum/uel Amphibologiæ/ uel Barbarorũ nominum deludaris
a dæmone:ita enim facile quicq; falſi irreperet / quod a diuina reuelatione procul
eſt. Decimooctauo capite Deuteronomij : de diſcerniculo uerbi quod dominus
loqueretur ſcribitur:hoc habebis ſignum quod in nomine domini propheta ille
ꝑdixit/& nõ euenerit hoc dominus non eſt locutus/ſed per tumorem animi ſui ꝓ
pheta confinxit. Satis enim dæmoni ad nocendum ut inter innumeras ueritates
uel minimum falſitatis immiſceat. Sanctimonialis quædam ante paucos annos
a maligno ſpiritu ſub figura glorioſæ uirginis decepta:regł̃as ſi recte memini bis
duodenas miſit eodem nomine ad præcelſum quendã regem/quibus & prouin-
tiarum ſuarum regnum temporale & animæ quoq; ſpiritale cõmode ſancteq; gu
bernaretur:rectæ ille quidem & eximia claritate perſpicuę/non nulla quoq; præ-
dixit/quæ confirmauit euentus:adeo ut totum ſe illius conſilio gubernandum tra
dere uolebat rex:ni uno in mendatio depræhenſum illud oraculũ & regem ipm
& ſubditos pariter ab imminenti periculo liberaſſet: ſemet quoq; decipere præ-
noſcens poteſt:ſi abſoluta pro cõdictionatis (ut ita dixerim)& contra ſi quæ con-
dictionem habent annexam ſimpliciter & abſolute pronunciat: non enim tantũ
decipitur: ſed decipit ſemet / nam quæcunq; a deo reuelantur effectum obtinent
ſemper/eo in ſenſu quem ille intellexit:non ſic autẽ a propheta ſemper intelligun-
tur:Nam & Eſaias de morte regis Eçechiæ/ & Nathan de ſtruendo templo/ & Io-
nas de Niniue ſubuerſione/qđ ſpiritus ſanctus uellet primo nõ diuulgarũt: corre
cti autem a deo ſtatim & moniti ſunt:quid agendum eſſet:alioquin fortaſſe in eos
populus ſurrexiſſet iuxta legis edictum. Dignatur igitur declarare deus prophe
tis ſuis qui puro eius amore flammati ſunt/dum in prænunciandis euentis nõ col
limant:nec a periculo deluſionis abfueris.ſ.auidus habende uiſionis & reuelatio-
nis hauriendę fueris:quanq; bonũ tibi præſtitueris finem: Nudum eñ a deo ab
omni cupiditate habere animũ oportet/ut etiam exemplo Petri identidẽ a te tan-
q; a peccatore reijcere eas non perhorreſcas/quod nõ difficulter aſſequere/ſi te ſu-
pernorum huiuſcemodi munerum minime dignum cogitaueris/& ſane tanta eſt
humana miſeria/ut niſi mens obcecata fuerit cogitare nõ poſſit ſe dignam eſſe di-

uinæ reuelatōis aut se suis confisam uiribus/deludi facile posse nō formidet multa certe caligo gentium oculis offusa fuit ob multa scelera & potissimum ob Idololatriæ facinus rationis tamen lumen id penitus non extinxit/multa nanq; de uno deo/de sanctis moribus lumine diuini uultus quod supra nos signatum est: ut inquit propheta: uiderunt multa quoq; a sacris litteris : quanq; non sincære didicerunt ut ab antiquis nostrę religionis doctoribus est demonstratū adeo ut nec ab re de qua disserimus alienę oīno fuisse uideant: Si quidē multa supra attulimus q̄ probare id commode possent. Sed præterea apud Homerum omnium qui apud gentes extant scriptorum antiquissimum sæpe repperi in Odyssea potissimū eos quos introducit de supernis loqui monere/ne id ipsum quod dicerēt vulgarent: sed & aliquando dubitasse affirmat eos qui uisa suscipiebant ne deciperent/ atq; inter alia Telemachum fabulatur dum Vlyssis parentis in aliam trāsformati effigiem uocem audiret / ancipiti stetisse animo ne a dæmone deluderetur / quamobrem ambiguis cogitationibus æstuantem illum Homerus patri respondisse cecinit: οὐ σύ γ᾽ ὀδυσσεύς ἐσσι πατὴρ ἐμὸς ἀλλά με δαίμων θέλγει ὄφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω Inde quoq; periculum imminet falsitatis/si de tēpore futuri euentus prænunciaueris / nulla hausta temporis ipsius condictione per reuelationē/sed humana dūtaxat coniectura diuino oraculo tempus præfinieris: falli quoq; poteris/si quod confuse impliciteve & in uniuersum perceperis humana postea ratione particularius definire & explicare præsumes: eāq; interprætationem/uti diuinam alijs præbere: Igitur omnia caute pronunciāda ne surrepat lubricus error & quoad certior effectus fueris suspende iudicium: Hac de re Hieronymus multa dixit & scripsit : q; si quid reuelatio continere uideatur tua / quod bonis uideatur moribus obuiare/ut olim Abraæ de filij imolatione: ut de propheta percutiendo q; supra narratum / & si quid simile : si diuinitus reuelatio uenerit/ iussionem seu uoluntatem diuinam intelliges affulgente lumine illo/quod ꝓpheticum nuncupauimus / quo limpide clareq; cognosces ita agendum omnino esse: sicuti lumine fidei scripturę diuinæ credendum esse: sicuti lumine naturæ prudentia duce in agendis rebus fore procedendum: alioquin Abraam in filium Oseę in ducenda uxore fornicaria peccassent/quorum alterum legi / alterum etiam naturæ contraire & repugnare uidebatur : oportuit igitur potentiori fulgentioriq; qđ supra diximus lumine manifestum fieri contra eas leges eundum esse: ita iubente deo/qui se iubere ostenderat ijs quos clarissimo illo lumine ꝑfuderat/ quod donū dicitur discretionis spirituum de quo iam particularius ꝑtractandū est.

¶ Q, differt a prophetia spirituum discretio / quo ueræ probantur reuelationes/deq; probatione multiplici. Caput sextum.

h Oc igitur donum quod spirituum discretio nuncupatur/ non idem est q; prophetia / q; reuelatio/ita edicit Apostolus : ita docet Augustinus: ita experimenta confirmant: is enim in gratiarum quæ gratis datæ uocantur enumeratione: Donum discretionis spirituum a prophetiæ dono discreuit: alij inquit donum scientiæ: alij sapientiæ : alij prophetia : alij discretio spirituum. Idemq; alibi ait. Probate spiritus utrum ex deo sint: quod non dixisset/ si a reuelatione & prophetia discretio ipsa spirituū non differret. Legimus quoq; & experiuntur multi/reuelationes infundi illabiq; animæ futurorum notas cum sæpenumero non discernat qui suscipit a deo ne/ an dęmone/ an ab humano spi-

ritu deriuatæ fuerint:Illud autẽ repugnare quis forte opinabitur quod in principio libri scd'i diximus de reuelatiõe/sed qui totũ caput plegerit facile percipiet reuelationem a nobis bifariam fuisse distinctam/ quarum alteram ad spirituum discretionem pertinere subsignauimus/ sed coniũgi sæpenumero & eodem lumine patefieri:Augustinus ĩ libro de cura pro mortuis agenda de apparitiõe martyrũ disputans:an eorum id presentia fiat/an per angelos qui eorum psonas suscipiãt/ an utrunq;:subdit cui data est diiudicatio spirituum/ipse scit ista sicut scienda sunt & talem fuisse credendum Ioannem illum monachum/quem de belli ciuilis euentu maior Theodosius consuluit imperator: habebat inquit etiam prophetiã/neq; eñ singulos singula munerũ istorũ / sed etiã plura unũ habere posse nõ ambigo. Hęc ille. De hoc item Ioãne Augustinus idem/in quinto de ciuitate dei/plura disserit ut supra nos ex parte meminimus:& Paulus diaconus: & Ruffinus in hystorijs & alij qui monachorum uitas cartis retulerunt. Donum uero discernendi spiritus/id agit ut spiritales nostræ animæ gustus inter syncærum manna diuinę reuelationis & mellitam dæmonis offam exquisite dijudicet:& ad ea etiã quandoq; protendatur iudicanda quæ in aliorum animis illabuntur: vnde & aliquibus datum ut alieni cordis arcana cognouerint:cum tamen scriptum sit: Nemo scit quid sit in homine nisi spiritus eius qui in ipso est: Opus est enim ad hæc noscenda superiore quadã cognitiõe/ quæ propriæ etiã & naturali cuiuscũq; noticiæ fulgori præponderet/omnium autem nõ est discernere spiritus & probare si ex deo sunt/ sed eorum quos ad id elegit omnipotens singulis distribuens (ut inquit Apostolus) pro ut uult:sed hanc probationem spirituum multifariam sumi posse reperimus:quodam enim generali modo eruditionis & studij eloquiorum diuinorum probare datur spiritus si ex deo sunt/cum regulæ multæ in sacris litteris & theologorum monumentis reperiantur ad reuelationes ueras a falsis discernendas: de quibus ægimus supra. Fit item per inspirationẽ intimam & lumen illud prophetię ut proprias quisq; seu prænotiones ueras seu falsas illusiones discernat: est & modus alius ex utroq; mixtus cum tam doctrina q̃ experientia discernuntur & probantur spiritus:Est & illud ipsum discretionis donum/ quo non solum ppriç sed alienæ reuelationes cognoscuntur/discernuntur/dirimuntur: Nã & donũ ipsum discretionis quãdoq; ad priuatã suscipiẽtis instructionẽ cõceditur:quãdoq; ad ecclesiæ ipsius edificationẽ queãdmodũ & prophetiæ & linguarũ & sanitatũ gratia diuinitus præstat:sed nec probis tantũ/sed interdum & reprobis dari possunt/uti Gerson & in examinandis doctrinis/& in distinguendis uisis/ & improbãdis spiritibus quibus de rebus singulos edidit libros/copiose docet:Nulla aũt regula humano excogitari ingenio potest/quæ aliqñ in particulari aliquo casu/aut nõ fallat aut fallere nõ possit:præter eã quę dei(ut diximus)dono supne demittit prima igit probatio doctrinã spectat:Scd'a experientiã:nõ tamẽ humano ingenio cõparatã sed diuina largitione concessam alicui pro se. Tertia continet utranq;/diuini muneris: Quarta est/ex officio Hierarchico & aliena quãdoq; secernit. Cassianus autẽ discretionẽ cõmuniori significatu expræssit/ut non solũ ad reuelationẽ/sed ad omnia pariter agẽda protendaretur/& ex abbatis Mosi sententia definiuit ueram discretionẽ non nisi uera humilitate acquiri:quo pacto inter datas gratis reponi gratias non modo uideretur/sed ex ea quæ gratum facit hominẽ proficisci/ simili modo discretio probatur apud beatã Catharinã Senensem prima pte dialogi / tã&si procedente opere de discernẽdis uisis pręcipiat/ut mox dicturi sumus. Dignum autẽ cõsideratiõe est/nõ intelligere nos de omnibus reuelationibus etiã ueris di-

ſcretione ſpirituum opus eſſe:aut eas experimentali dulcedine oportere diſcerni:
Nam quæ in ſacris libris continentur/& quæ conſenſu vniuerſalis eccleſiæ ſuſce⸗
pte iam ſunt præter hunc ordinem habentur:de illis enim fides eſt non certitudo/
qualis diſcretiōe ſpirituū & lumine illo experientis ve guſtu comparatur: quanq;
non contendimus quin ſpeciali priuilegio fieri poſſet/ ut ea quæ iam credita ſunt
indito particulari lumine particularius etiam & exquiſitius cernerentur uerū/ſup
poſita fide quæ reuelantur examinanda ſunt & probanda:cui ergo ſpirituum do
nata diſcretio/utatur ad dei honorem/ad eccleſiæ ſuiq; ipſius utilitatem/cui doctri
na dei etiam clementia obtigit:uti poteſt ad finem eundem/ cui etiam experiri con
ceſſum eſt diuinas reuelationes & interno guſtu eas ſecernere & dirimere ab na⸗
turalibus & dæmonicis in deum ipſum:a quo omne bonum:id referat. Imitentur
quicunq; ſpiritalibus afficiuntur/ſanctiſſimos illos uiros:qui uel omnibus his mo
dis uel alteris diuina probauerunt:Sanctiſſimos inq; apoſtolos & poſt eos / Car⸗
pum/Dionyſium/Cyprianum/Antonium/Martinum/Franciſcum/Ioannem ere⸗
mitam / Ambroſium / Bernardum/& alios fere innumeros / qui partim doctrina/
partim meritis & exemplis ſpiritus probauerūt/ & q̄ experiebantur ipſi nō uno
oēs uerbo/ſed diuerſis eodē tñ ſpectantibus/ quod paſſi fuerant exprimebāt/put
cuiq; eorū uidebatur poſſe id ſignificantius effici.Antonius cui ſpecialis diſcernē
dorum ſpirituū obtigerat gratia non difficile arbitrabatur/bonos ſpiritus a malis
poſſe diſcerni/nā inter alia/ſanctorū angelorū tradidit amabilē & tranquillū aſpe⸗
ctum eſſe/qui tacite leniterq; properantes gaudium exultationem fiduciāq; pec⸗
catoribus infunderent / tum mentem noſtram non turbidam / ſed lenē & placidā
angelorum luce radiari/& auidā præterea/ ut cum his quos uideret feſtinaret ad
cœlum/q̄ ſi fragilitate condictionis humanæ miro quis eorum fulgore perterre⸗
factus fuiſſet/quod multis diuinæ ſcripturæ locis indicat omnem ex corde conti⸗
nuo auferri metum/quem incuti monuit non tam ex pauore animi/ q̄ ex magna
rum rerum aſpectu.Peſſimorum uero angelorum/truces vultus/ſonitus horren⸗
dos/ſordidos cogitatus/plauſus/motusq; indiſciplinatorum adoleſcentum/uel la
tronum ex quibus confeſtim timor animæ / ſenſibus torpor incuteretur / Meror/
tedium/mætus mortis/cordis hebetatio/& alia nonnulla / præter hæc incōmoda.
Si igitur poſt timorem horrore contempto ſucceſſiſſet gaudiū/ & ad dominum fi
ducia/atq; ineffabilis charitas diuini eſſet auxilij ſignum / ſin autē inquit incuſſa
formido permanſerit hoſtis eſt qui uidetur quoniam nec refouere nouit / ut Ga⸗
briel pauentem uirginem ne timeat iubet:quinimo pauorem duplicat/ & uſq; ad
profundam impietatis foueam /ut ſibi homines proſternantur impellit Monicha
uero Auguſtini mater/cuius etiā ſupra meminimus diſcernere aiebat/Neſcio quo
ſapore/quem uerbis exprimere non poterat / quid intereſſet inter animam ſuam
ſomniantem & deum reuelantem:Beata Catharina illa(cuius paulo ante mentio⸗
nem fecimus)rettulit ſe hoc a deo ſignum diſcernendarū mentis uiſionū accepiſſe
ſi dæmon in forma lucis ſeu angeli/aut ipſius ueritatis/aut ſanctorū in mente qua⸗
piam tranſformaret ſe / id euenire docuit/ ut primo gaudium & alacritas præſen⸗
taretur animæ mox euaneſceret/& tedium accederet obortis etiam tenebris & ſti
mulis atq; fuſcedine: contraq; ſi a deo uiſitaretur anima ſanctum aſpectu primo
timorē & cum eo gaudium pariter & ſecuritatem ſuſcipere prudentia comite / &
ea quidem dulci(ut dubitando non dubitet manente gaudio cum fame uirtutū.
Si quidem procedente opere manifeſtauit alacritatem ipſam perfectū omnino &
ſufficiēs non haberi ſignū niſi ardenti uirtutū deſiderio & humilitate perfunderet̄

anima/ & in fornace diuinę charitatis exureretur ea: Itaq; uirgo si alacritatis feruentiorisq; uirtutum amoris fieret accessio/diuinas a dæmonicis discernebat. Diuus Bernardus interno quodam afflatu & odore sentiebat/ gustabatq; quando sibi etiã aderat diuina uirtus ad patranda miracula & operandas sanitates. Apud Seuerum legimus / cum per spiritum sensisset Martinus domini adesse uirtutem Cathecuminum orationibus eius a morte suscitatum. Alij per illuminationem experientiæ: Alij per lumen Propheticum: Alij per sensum diuinum minus sensibilem/ut Origenes contra Celsum disputans: Alij per inspirationem intimam: Alij per consilium: Alij alijs id expræssere uerbis/ ut apud Gregoriũ/Cassianum/ Augustinum/Athanasium/ Vgonem/Ioan. Gerson / alios legere datur & noscere Illud. huiusmodi autem in rebus /sicut & in alijs omnibus dei egemus ope. Quapropter cum multa Antonius de probatione spirituũ disseruisset/subiecit hoc magnopere postulemus/ut donum spirituum discernendorum mereamur accipere/ quo secundum sententiam scripturarum omni spiritui non credamus: De prænotione igitur rerum in uniuersum deq; suis speciebus/diuina/naturali/superstitiosa curiosa/& de eorum partibus/& proprietatibus/ & de illis demum internoscẽdis/ tum asserentes uera/tum improbantes falsa / nouem his libris tot a me litterarum monumẽtis relata sint/ pro nostra & eorum qui lecturi sunt utilitate/ad omnipotentis dei laudẽ/cui honor/gloria & imperiũ/per infinita secula seculorũ: Amen.

Ioannis Francisci Pici Mirandulæ domini
& Concordiæ Comitis/De rerum
prænotione libri noni
& ultimi
finis.

¶Ioannis Francisci Pici Mirandulæ domini & Concordiæ comitis Epistolarum libri quattuor.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI ET CONCORDIAE COMITIS EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

¶Ioannes Franciscus Picus Lu. Ri. Sal.

Inopeum illum Diogenem legisse me olim memini dum Corinthios Philippi Macedonis metu bellicis negocijs accinctos contemplaretur: aliosq̧ pręparare arma/lapides alios afferre/ nonnullos mœnia reficere: & firmare propugnacula cerneret: succinxisse uestem & dolium id/quo uice domus utebatur/celeritate multa/studioq̧ uertisse: ac supra caput infraq̧ rotasse: Interrogatū autē quid faceret: respondisse uoluere se doliū / ne inter tot operatores agere solus ocia uideretur. Ego uero inter uersandum meas & nullo tēporis ordine seruato reuoluendū & in unum redigendū epistolas/Interrogatus quid mihi esset negotij: par pene respōsum usurpare possem/ illudq̧ afferre: nolle me comicos illos milites imitari / qui ferunt hastas / inhiantq̧ silentio. Multi enim suas uel ex professo fictas epistolas publicauerunt: uel amicis re uera perscriptas/quo faberrimę polirētur ad incudem reuocauerunt: Alij eas amicorum rogatu simul collegerunt & in publicum legendas destinarunt: Nonnulli autē uel uita functorum / uel uiuentiū multa cura conquisitas publicarunt. Ego item meas ob id reuisendas & amicis monstrandas in manus sumpsi. Quapropter si eis ipse respōsis uterer/uiderer quoquo modo negotiū redimere/ qbus uero nostrū magis ocium placuisset/idq̧ præponderare decernerēt negocio quo præclara non promeretur utilitas/si si uersatilis dolij consideret emolumenta/ nostro certe operi non succensebunt: Sed si te laudatore id nos egisse depræhenderint conquiescēt. Tot enim a te mihi ex Lilio relata ut nō potuerit mea tuæ pręclaræ sententiæ conscientia non cędere: qui inter litterarios ætatis nostræ cēsores diu tibi primas uendicasti: Tui tamen rationē sensus in re mea sæpe reputans mecum sedulo examine/amorē ne/adulationemve saperet/an ex amussi prodiret iudicij. Ex ęquo pene tollebatur alterutra libræ lanx: quando hinc amorem erga me tuū/ & crebra laudatio/inde rigidū & constans iudiciū appenderentur: Tandē aduersus affectum a iudicio steti quod nihilominus aliqua leniretur delectatione / non doctrinæ / non eloquentiæ / sed forte nouitatis quæ sæpenumero senes (patere id quæso) solent oblectare: quorū animi palatus ueterum diuturna lectione fatiscūt: Recreantur autē nouis/ꝗuis deterioribus: quemadmodū Allia/ Raphani/ & acida fere oīa/gustus eluonum/qui Phasianis/Pauonibus/Hicca/Mullo/marcent irritantur. Sunt autē nostra antiquorū non solum cōparatione / sed nostri etiā temporis authorum noua / uel non omni ex parte similia/ nec opera dūtaxat maioris momēti/ quorū tam stilus & materia ꝗ tituli peculiares: sed ipsæ de quibus agimus epistolæ/quas non temere reperiretur qui prorsus conformes iudicaret/tam multis quæ diu edita in utraq̧ lingua sunt: aut materia: aut forma dicendi: Id autē euenisse putauerim/quoniam alios uidimus qui rotunditate & grauitate/ salibus alios & copia qui laudarentur. Alios qui ut in quadrum redigerētur concupiscerent/alios quibus probaretur magis ut non phidiæ clipeum sed quod ille inquit Scopę dissoluerentur. Alijs consiliū esse obseruauimus ne uerbū promerent qđ inueniri nō posset eis in libris qui Iulij Cæsaris & Octauij tempore cōscripti fuissent/econtra probari ab alijs Ciceronis sensum affirmantis decere linguā latinam

locupletari & noua effingere nomina / modo latina moneta uideantur percussa/ & Horatiũ in primis cõmẽdari qui cecinerit. Licuit/semperq; licebit: Signatũ presente nota producere nomẽ. Sed & aliis Catoniana & Plautinia uerba magno in usu esse. Ad hæc nonnullos quos periodi/crebræ sententiæ/argutię/ sonus atq; cõcinnitas detinerent/nõnullos etiã negligentia delectaret: totq; esse : quot scribentium capita: scribendi normas. Sed & aliis cõmunem & arreptã de foro structurã placere. Alios delectare remotiorẽ reconditã/ quasiq; uetustate abolitã : & abusq; Carmentæ scriniis repetitam. Hoc ipsi contẽplantes in hoc nos albo posuimus ut quoscunq; semp/& optimos in primis legeremus: sed neminẽ unum sequeremur Nec ideo id sumus arbitrati ut Platoni auscultaremus/ aut Flacci scomata deuitaremus: nec item ut prudẽtis exemplũ pictoris ęmularemur illius / qui artis profectum suæ acceptum populo rettulit. Sed quod uti mihi uidetur tot animorũ quot corporũ facies sunt/nec earũ similitudo/si qua est/imitatione sed natura exprimi/ & constare uidetur. Nam fucũ & cerussam & stibiũ uanitas ipsa consequitur: quę si calamistro cincinnos quit inflectere/ & suspensis etiam caliendris adulterare faciẽ/uerã tñ figurã/& membra/& liniamẽta non potest: Quod si multo studio/diligentia & arte probati quãdoq; scriptoris effigiẽ cuiuspiã morosa nimis æmulatio mentitur: euenit arbitror illi ut Abderitis olim cum Lysimachi regis tẽpestate/Euripidis Andromede/ quã recitaret Archelaus operã dabant : Excalefacti enim & febre succẽsi tota urbe carmina ita decantabãt/ut populus uniuersus Tragœdus euasisse crederetur : Demum accedente hyeme / refrigeratoq; aere nugacitas illa quę fuerat æstu contracta dissoluta est. Euenit inq̃ arbitror ut multi / qui aliquo in uno quempiã neglectis aliis imitati sunt si extra materiã ducantur/aliudq; oĩno tractent qđ perinde nõ inueniãt in eo authore in cuius uerba cæsa/cola/ circuitus iurarunt/risu pateant bonæ simiæ nec secus possint illis similes credi / q̃ ea prorsus animalia quæ rustici pictores delineãt/cum illis titulos oĩno subscribere necesse habeant/ut dignoscantur. Et sane qui semper assectæ uolunt esse nunq̃ precedunt: & qui semper pictorẽ aliquẽ fictoremve imitantur/ frequenter decidunt ab exemplari. Quippe cum pene sit necesse ut apographum ab mitigrapho degeneret. Optimũ imitationis genus eos æmulari qui optimi/& peculiares eorũ uirtutes quantũ datur enancisci : ita nihilominus ne propriam naturã/ne uerã genuinãq; faciem inuertas/ut similis euadas: & eo quoq; pacto ut memineris ipsam/ cui primas omne latiũ/& Roma defert: Ideam esse dũtaxat consumati locutoris affirmauisse/& partem uoluntati/partẽ naturæ tribuisse/que te uni q̃ alteri similiorem ꝓduxit: Tã& si nõ eo inficias quempiã alicui aliqua in re similẽ quoquomodo fore/in alia dissimilẽ: qua uidelicet alteri congruerit magis : tamen est unicuiq; ut sic dixerim suus animi vultus & ꝓpria quædã ac natiua imago spiritalis : quæ ita de affectibus plerisq; ut ex multis membris corporea illa dissultet. Aliũ enim uideris grande quiddã semper/nunq̃ plebeũ/aut triuiale præse ferre: aliũ humo nunq̃ se tollere/vulgi sermonibus delectari / tantũq; ab illo distare/ q̃ a gigante Pigmeus. Alios inter utrũq; positos mixtũ qđpiã exalterutro cõcinare : sed & alios bellico clãgore delectari/alios qetis disputatiõibus distineri: aliũ festiua & iocosa aliũ seria demulcere : q̃rimoniis/aliũ foueri/nec qcq̃ admittere qđ lugubre nõ sit & mœstius ut(ille inqt) lachrymis Simonideis. Cũ itaq; uitia ĩ his & uirtutes eẽ cõspicuũ sit: naturale illud & ꝓpriũ dicendi genus uirtutibus ornare cõuenit. igitur ex hoc uoluntatis propensio/ex illo iudiciũ hauriat/non oĩa/sed quod rei de qua agit/qđ causæ quod tpi congruũ arbitratur. Nãq; quod ille in uniuersum ꝓtulit ad dicendi filũ cõmode/ referri potest: nihil oĩ ex parte beatũ. Quid? qđ & ipsi etiã ꝓbati

ſcriptores ſibi ipſis quãdoq̄ diſſimillimi/uel data opera/ut in Ciceronis ep̃lis ad Atticũ/& Platonis liquet:quas affectata obſcuritate ueluti nebulis interdũ offude runt uiri alioqui eloquio limpidiſſimo/ & illuſtriſſimo:uel ita etiã quaſi trahẽte na tura/qñ uti nõ eadẽ ſemper tractanda materia: quæ pro ſui diuerſitate & finiũ ua rietate multifaria diuerſum exigit filũ/ita nec diſpoſitio corporis/ nec animus/ nec tẽpus æque ſuppetũt. Adde φ ſi reſpõdeas ſæpe te ad alterius ſtilum uel demittis uel ſuſtollis/adde & illud φ ætatis decurſu mutat̃ ſępenumero figura dicẽdi. Vnde Cicero ſcribit orationẽ ſuã cepiſſe caneſcere. Et uariæ quoq̄ & ſubitariæ animi affectiones uti corporis faciẽ uniuerſam ita linguã & ſtilũ imutãt. Et aliud quoq̄ extẽporalis iactat neceſſitas/aliud meditata celeritas uoluit/ aliud ſtatuit in decennium pręſſa maturitas. Quare fieri nõ difficile poteſt/ut ſi cõmoditates multæ cuipiam uni aliquãdo adſint eo in negotio/quo illis primoribus & anteſignanis aberant/ ſine imitatione illi ſuperent:ſicuti quiſpiã minime negauerit ſanum & uigilã tem puerũ rectius uiro uel ſopito uel ebrio locuturũ: Adde quod nec noſtro etiã tp̄e laſſata natura uiribus/ut ex ſeſe promere nequeat:quæ digna laude/nec ueteribus perſpecta cenſeant̃/qui etiã a ſuo ſæculo calũnias nõ effugere: non ſolũ ut de quibuſdã neuis & cicatricibus notarentur: ut Vergilius ut Homerus. Sed ut de cõtractis pene dixerim morbis taxarentur: Nam Barbariẽ Aeſchines in Demoſthene cauſatus eſt. Patauinitatẽ Aſinius in Liuio. Indiligentiã in Cæſare Criſpo quoq̄ Saluſtio obſoleta uerborũ uetuſtas uitio data eſt. Brutus & alij Ciceronẽ dãnauerunt ut elũbẽ ut fractum ut Aſianũ ut in repetitionibus nimiũ/ut in ſalibus frigidum ut uiro molliorẽ. Sed in ſiluam cur ligna fero?ad mea redeo:hoc eſt noua:quibus delectaris:& ideo mitto quæ ſi probaueris a maleuolis defendito/ſi non probaueris caſtigato: & cũ illis te ipſum etiã qui olim ea probaueris. Vt autẽ nouimus conandũ ut recte ita ſcimus utcunq̄ dum aliquo urgemur officio ſcribẽdum eſſe:ſed illud in primis ut par eſt maiorẽ in cõponendis animi affectibus q̄ in ſententiarum nexu/q̄ in uerborũ collocatione diligentiã impendi oportere.

¶Ioannes Franciſcus Picus Mirandula. Ioanni Pico Patruo. Sal.

q Vantum tibi Patrue debeã nec explicare ſcio/ nec ſi ſciam poſſim: Idq̄ nihilominus maxime uelim tot in me & tanta beneficia.ſ. extiterunt ex te ut obrutũ me fatear: & illud maxime: φ ſi illius unq̄ ſaluberrimi dogmatis Noſce teipſum uim percepi/& fructũ tibi uni poſt deũ id totũ acceptũ referri debere/& ſentiã & prædicẽ. Inſtituta uitæ pleraq̄ mutaui/ ex ꝓphanis me ad ſacras litteras perlegendas contuli. Multis quæ prius conſectabar nunciũ remiſi:ſed aſſuetudine lubrica(ut nunc uiuitur) plurimũ uexor: ob idq̄ ad te idẽtidem redire oporteret eoq̄ magis φ inſultant mihi nõnulli: quibus nouũ hoc inſtitutũ diſplicet:uetus placebat. Quibus de cauſis fit ut arreptũ uiuendi propoſitũ cõcutiatur quandoq̄ uacilletq̄. Cura igitur ut tuis litteris confirmer / dum hac ipſa locorum intercapedine diſiungimur. Vale.

¶Ioannes Picus Miran. Io. Frãciſco nepoti. Sal. in eo qui eſt uera ſalus.

d Iſcedenti tibi a me plurimas ſtatim ad malũ oblatas occaſiões quæ te perturbent/& arrepto bene uiuendi propoſito aduerſent̃:non eſt fili φ admireris:ſed neq̄ φ doleas/aut expaueſcas. Quantũ illud potius eſſet miraculum/ſi tibi uni inter mortales ſine ſudore uia pateret ad cœlũ: quaſi nũc primum

& fallax mundus/& malus dęmon esse desineret: aut quasi tu in carne adhuc non esses quæ cōcupiscit aduersus spiritū: &(nisi saluti nr̄æ uigiles ꝑspexerimus) Circeis æbrios poculis in ꝓdigiosas brutorū species illecebrosa deformat: sed & gaudendū tibi esse affirmat Iacobus scribēs/ Gaudete frēs cū intentatiōes uarias incideritis nec imerito: quæ enim spes gloriæ/si nulla sit spes uictoriæ: aut uictorię locus quis esse potest ubi pugna nō est: uocatur ad coronā qui prouocatur ad pugnā/atq; ad eā ꝓsertim in qua nemo uinci potest inuitus: neq; alijs nobis/ ut uincamus uiribus opus est ꝙ ut uincere ipsi uelimus. Magna christiani fœlicitas: qn̄ & in eius arbitrio posita est uictoria & omi uincētis uoto / omniq; expectatiōe maiora futura sunt præmia. Dic quæso fili charissime: est ne aliquid in hac uita ex his quorū libido terrenas agitat mentes/pro quo adipiscēdo nō multi prius subeundi labores multa indigna & misera tolerāda sint: bene actū secū putat mercator si post decennē nauigationē post mille incōmoda mille uitæ discrimina rē sibi cōparauerit paulo uberiorē. De milicia sæculi nihil est qd' ad te scribā: cuius miserias ipsa satis te docuit & docet experiētia. In principiū gr̄a ꝓmerēda: in æqualium amicitijs cōciliādis: in honoribus ambiēdis: q̄ moles molestiarū: quantū anxietatis: quantū sit sollicitudinis ex te ego discere potius possum ꝙ te docere: q meis libris meo ociolo contētus/a pueris usq; intra fortunā uiuere didici &(quantū possum)apud me habitās nihil extra meipm suspiro uel ambio. Ergo terrena hæc caduca incerta/uilia/& cum brutis quoq; nobis cōmunia / sudātes etiā & hanelātes uix cōsequęmur: ad cœlestia atq; diuina quæ nec oculis uidit / neq; auris audiuit/ neq; cor cogitauit somniculosi & dormiētes & ꝓpe modū inuiti a dijs trahemur: quasi sine nobis aut deus regnare aut cœlestes illi ciues beati esse nō possint: Profecto si terrena fœlicitas ociosis nobis cōpareret: posset aliquis laborē detrectans malle mundo seruire ꝙ deo. sed si nihil minus ꝙ in uia dei immo longe magis in peccatorū uia fatigamur(unde illa uox damnatorū. Lassati sumus in uia iniquitatis)nō potest nō extremæ esse demētiæ: ibi nolle potius laborare ubi a labore itur ad mercedē/ꝙ ubi a labore itur ad suppliciū. Mitto quāta sit illa pax/quantaq; fœlicitas animi nihil cōscire sibi: nulla pallescere culpa: q̄ ꝓculdubio uoluptatibus oībus q̄ possideri uel optari possint in uita longe ꝑponderat. quid enim optabile in uoluptatibus mūdi: q̄ dum quærunt̄ fatigant/ cum acquirunt̄ infatuāt/ cū ammittuntur excruciāt. Dubitas fili impiorū mentes perpetuis curis nō agitari: uerbum est dei q nec falli potest nec fallere. cor impij quasi mare feruēs qd' quiescere non potest. nihil em̄ illis est tutū: nihil pacatū/oīa metū/oīa curas intentāt/ oīa mortem/ his ne igitur inuidebimus: hos æmulabimur: & obliti ꝓpriæ dignitatis: obliti patriæ: patrisq; cœlestis: horū nos ipsi: cū liberi simus nati: ultro mancipia faciemus: & una cū illis misere uiuētes: moriētes miserius: miserrime tandē æternis ignibus affligamur. O cœcas hoīm mentes/o pectora cœca: q̄s non uideat uel luce clarius hęc oīa esse ipsa ueritate ueriora: nec tn̄ facimus quę faciēda esse cognoscimus: sed hæremus adhuc. nec quicquā ceno cupiētes auellere plantā. Occurrēt tibi fili (ne dubita)in his præsertim locis in quibus habitas innumera singulis horis impedimenta: quæ te ꝓposito sancte beneq; uiuendi deterreant(& nisi caueas)agant impræceps. Sed inter oīa exitialis illa est pestis: uersari inter eos dies & noctes: quorū uita non solū omni exparte illecebra est peccati: sed tota in expugnāda uirtute posita sub imperatore diabolo: sub uexillis mortis: sub stipēdijs gehennæ militat aduersus cœlū/aduersus dn̄m/& aduersus Christū eius. Tu autē clama cum ꝓpheta Dirumpamus uincula eorū/& proijciamus a nobis iugū ipsorū. hi sunt em̄ quos tradidit deus in passiones ignominiæ & in reprobū sensum: ut faciāt ea quæ non

conueniũt:plenos omni iniqtate/plenos inuidia/homicidijs/cõtẽtiõe/dolo/mali gnitate/detractores/deo odibiles:cõtumeliosos/superbos/ elatos/ inuentores ma/ lorum/insipientes/incõpositos/sine affectione/sine fœdere/sine misericordia. Qui cum iusticiã dei quottidie uideãt:nõ intelligũt tamẽ: quoniã qui talia agunt digni sunt morte nõ solũ qui ea faciũt:sed etiã qui consentiũt faciẽtibus. Tu igitur fili:no li illis placere quibus ipsa displicet uirtus. Sed illud Apl'i tibi semp sit ante oculos: Oportet deo magis placere ꝙ hoibus. & illud:Si hoibus placerem Christi seruus non essem:Inuadat te sancta quædã ambitio:& dedigneris eos tibi uitæ esse magi stros:qui te potius præceptore indigeant:longe enim decentius ut ipsi tecum be/ ne uiuendo hoies esse incipiant ꝙ ut tu uelis per omissionẽ boni propositi cũ illis turpiter obbrutescere. Tenet me(deũ testor) aliquãdo extasis quasi & stupor qdã: cũ mecũ incipio studia hoim aut(ut dixerim significãtius)meras isanias nescio an cogitare potius ꝙ dolere mirari an deplorari:Magna eẽ ꝑfecto insania/euãgelio nõ credere:cuius ueritatẽ sanguis martyrũ clamat/apl'ice resonãt uoces:prodigia probant/ratio confirmat/mundus testatur/elementa loquunť/dæmones cõfitenť. Sed longe maior insania:si de euãgelij ueritate nõ dubitas: uiuere tamen quasi de eius falsitate nõ dubitares. Nam si illa sunt uera difficillimũ esse diuitẽ ingredi re/ gnum cœlorũ:quid cumulandis quottidie diuitijs inhiamus:& si illud est uerum/ quęrendã gloriã non quæ ex hoibus/sed quæ ex deo est: cur de iudicijs hominũ semp pendemus:Deo placere nemo est qui curet:& si firma in nobis est fides: fu/ turũ aliquãdo:ut dominus dicat:Ite maledicti in ignẽ ęternũ.& rursus: Venite be nedicti possidete regnũ paratũ uobis a cõstitutione mũdi.cur nihil minus aut ti/ memus ꝙ gehennã:aut speramus ꝙ regnum dei. Quid possumus aliud dicere ꝙ multos esse noie christianos/sed re paucissimos. Tu uero fili contende intrare per angustam portã:nec qd multi agant attẽde:sed quid agendũ:ipsa tibi naturæ lex/ ipsa ratio/ipse deus ostendet. Neqȝ enim aut minor tua erit gloria. Si fœlix eris cũ paucis/aut leuior pœna: si miser eris cum multis. Erunt autẽ duo ꝑcipue præsen/ tissima tibi remedia aduersus mundũ & sathanã: quibus quasi duabus alis de la/ chrymarũ ualle tolleris in altũ:elemosina.s.atqȝ oratio. Quid enim possumus sine auxilio dei:aut quomodo ille auxiliabiť nõ inuocatus: sed & inuocantẽ te certe/ nõ audiet qui inuocantẽ prius pauperẽ non exaudisti: neqȝ enim decet ut te deus hominẽ non contẽnat:qui prius homo hoiem cõtempsisti. Scriptũ est/ In qua mẽ/ sura mensi fueritis remetietur uobis.& alibi: Beati misericordes qm̃ misericordiã consequenť. Cum autẽ te ad orationẽ inuito:nõ ad eã inuito quæ in multiloquio est:sed quæ in secreto mentis recessu in penetralibus animi: ipso affectu: loqť deo: & in lucidissima contẽplationis tenebra mentẽ patri nõ ꝑsentat modo sed unit in/ effabilibus quibusdã modis quos soli norũt experti/nec curo ꝙ lõga sit oratio tua sed ꝙ efficax/ꝙ sit ardens: interrupta potius suspirijs / ꝙ perpetua/quadã serie di/ ctionum/numeroqȝ diffusa/si tua tibi salus est cordi/si tutus a diaboli laqueis/ a mũ di procellis/ab inimicorũ insidijs. Si deo gratus.si fœlix tandem esse desideras fac nulla prætereat dies:qua uel semel deum tuũ per orationẽ nõ adeas/& prostratus ante eũ humili pie mẽtis affectu illud nõ de summis labris: sed de imis uisceribus clames cum ꝓpheta:Delicta iuuẽtutis meæ/ & ignorãtias meas ne memineris:sed secundũ misericordiã tuam memẽto mei propter bonitatẽ tuã dñe. Suggeret tibi cũ spiritus qui interpellat ꝓ nobis:cũ ipsa necessitas singulis horis/qd' petes a deo tuo/suggeret & sacra lectio/quã ut omissis iã fabulis nugisqȝ poetarũ semp habe/ as in manibus etiã atqȝ etiã rogo. Nihil deo gratius/nihil tibi utilius facere potes/ ꝙ si nõ cessaueris lr̃as sacras nocturna uersare manu uersare diurna. Latet eẽ in

illis cœlestis uis quædā uiua & efficax q̄ legētis animū (si modo illas pure humili
terq; tractauerit)in diuinū amorē mirabili quadā potestate transformat. Sed epl'æ
iam fines excessi/trahente me ipsa materia & mira quadā charitate:q̄ tecū semp tū
ex ea ꝑsertim hora sum ꝓsecutus q̄ sanctissimi tui ꝓ positi factus sum certior. Illud
postremo te admonitū uelim (de q̄ hic etiā cū mecū eras/tecū sępe locutus sum)ut
duo hæc nūq̄ obliuiscaris:& filiū dei ꝓ te esse mortuū/ & te quoq; etiā si diu uixe
ris breui esse moriturū.his q̄si geminis stimulis/altero qdē timoris/ amoris altero/
urge equū tuū ꝑ breue stadiū momētaneæ uitæ ad ꝑmia fœlicitatis ęternę/qn̄ nul
lū aliū finē ꝑfinire nobis aut debemus aut possumus/quā ut ꝑpetua utriusq; hoīs
pace ifinito bono sine fine fruamur. Vale & deū time. fer. xv. Maij. Mccccl xxxxij

¶ Ioan. Franciscus Picus. I. B. Refrigerio. Sal.

f Luctuaui Refrigeri magno in salo/ nec iactato mihi diu portus ullus/ aut
fida statio sese offert:Noui pridē nauigatiōes eiusmodi / ut plurimū nau-
fragia seq solere:sed ideo noui ut ex ipa noticia geminus me dolor excru
ciet:quandoquidē si clauū desero mare undiq;/ & undiq; cœlū/sœuaq; tēpestas ꝓ
ximis scopulis nauē collidet: Si gubernationi parte alia institero/ procellis adeo
turbinibusq; fragilis cymba perpetuo uoluetur / uel truculentibus uorticibus ut
absorbeat maximopere metuēdū est: Quo fit ut nec laudē mihi quemadmodum
scribis/ nec uictoriā aut cōparare possim/aut sperare: Quid igitur agēdum mihi?
auxilium diuinitus inuocandum: cuius ope fatiscenti iam carinę/ & ob crebras ri
mulas undis semi plenę(quod humana ui fieri nequit) succurrat. Qđ de pace scri
psisti ꝑgratū fuit:sciasq; uelim nil optabilius mihi/ aut esse aut fore: Pace ea q̄ nec
suddola sit/nec multis operta tunicis:sed pura / sed simplex/atq; ad eius exemplū
formata quā Christus dn̄s discipulis credidit:Magnopere tamē ambigo ne frui il
lius fructibus possimus:cū intestina hæc & plusq; ciuilia bella exigere suapte na-
tura uideanť potius iustitiæ gladiū / q̄ oleum pacis:Neq; enim delinire fomentis
inueteratum ulcus operepręcium est:sed pungere sed acie durissima findere/ quo
tabida illa/& diu retēta lues/aut effluat penitus/aut paulatim euaporet in auras re
soluta:Subpeditabit arbitror sententiæ cultor optatam pacem/utpote cum aduer
sarijs locus/quo confugiant non condonetur/nec angulum in quo se condant in-
ueniant. Hoc ubi effectum fuerit legati de pace mittentur:Alioquin nō datur cer-
nere qui fieri possit ut promittere nobis ipsis requiem possimus: Nam præter id
ꝙ regnū duos non patitur:& ꝙ ueritate ipsa referente/ si diuisum in se fuerit deso-
labitur:cuius rei exempla: tam ex gentibus / q̄ ex nostris est uideri cum plurima
insunt nobis peculiaria quępiam negocia: ob quæ si ea nactus non fuero/quę &
Cæsar tradidit: & Galeottus parens testamenta reliquit: Illud magnopere formi
dandum:ne seditionibus continuis æstuemus: Testis est conscientia me nec am
bitu illo anxio/nec diuitiarꝫ cupidine primatū hūc alioqui ob multas rōnes debi-
tū & adiudicatū quęrere: sed uideo nisi unus sit princeps male se res nr̄as habitu-
ras: Adhuc non incuso frēs/sed simultates plurimas causor: q̄ inter ciues exortas
ex pluralitate principatuū magnū incremētū suscipiēt & in odia ꝑniciosa atq; etiā
in cædes (uti uereor) cōuertenť: Culpo etiā familiariū nōnullorū uitam ad flagitia
propensam/quibus ciuilis pax perturbari plurimū solet:Hi si aurigante me iusti-
tiæ frenis nō cohibebunť formidini est/ne laxatis habenis ruāt:Cū ob consuetudi
nem lubricā/tum ob licentiam non mediocrem/ quā ex eis quos stipāt nāciscenť:
Hæc ni sint mi Refrigeri:placitā mediocritatē/q̄ turbulētas diuitias malo/ & opti

me regi/ q̃ cũ dispẽdio regere/ optabilius mihi philosophię studijs nõ nihil ibuto/ & p̃ceptis Chr̃i in primis addicto: Quid.n. asperius/ aut horrendũ magis cõpositę iã mẽti/ q̃ pp̃laris stridor/ q̃ cõtrouersiarũ ciuiliũ discussio? Quid abhorrẽs magis a tranq̃lla illa studiorũ quiete/ q̃ hostiũ incursus formidare/ q̃ ęqualiũ amicitias conciliare/ q̃ inire fœdera/ q̃ uenena metuere/ nec nisi prægustatos cibos sumere/ q̃ quid ubiq; terrarũ agatur gratia tuendę ditionis anxie sciscitari: quæ. s. incõmoda circumstatura me non ignoro: tam&si affluant ex uoto quæcunq; postulo: Ad ea tñ ferẽda me quoad possem accomodari: & q̃a ab ipso naturæ ortu & legibus ipis ad hęc obeunda munia uideor destinatus: & quia cõplurima cessatura mala bonaq; nõ parũ multa emersura considerẽ: tũ illud adde/ q̃ aliubi nec mihi/ nec thori cõsorti & liberis/ & familiaribus/ quies offert. Cæterũ nõ parũ miratus sum retenta Mediolani Cæsaris decreta mihi fauentia/ quæ magno usui essent si huc perferrentur: sed hac de re fusius ad uxoris auunculos sum scripturus. Non nihil. n. sum ueritus/ ne pecuniolę tensa sint rhetia. Quæ tãto magis insidient q̃to magis latitẽt: ei aũt quẽ lucri cupidũ subodorasti nõ defuturũ me credas mõ a te certior fiã q̃d opus sit facto/ ut uexationẽ redimã: quanq; nihil ille p̃ me/ nisi forte ex accidẽti dũ hęro tuo uidelicet & fratri gratificat. Cura demũ qua potes ratione ut priuilegia trãsmittant: & q̃ istud misi doctorũ uirorũ cõsilia: mãdenturq; nr̃i Cęsaris noĩe (ut iã cõueneramus) ne ferre sñiam differãt priuilegijs & parẽtis Galeotti testamẽto nixã: tantũ de te mihi polliceor/ quantũ te exhibes atq; eo etiã plus q̃ in re mea tot nõ potes efficere: Quin plura etiã (qua es in me charitate & bñuolentia) sperem. Vale Mirandulæ. xi. Nonas quintil̃s.

¶ Zenobius acciarolus Ioan. Fran. Pico Sal.

n Eq; olim perijt libellus de phantasia tuus ad me missus: sicut ego meis ad te significarã: neq; nũc iterũ duo codices a te missi nequicq; habẽdi sũt tua n. oĩa sunt eiusmodi/ ut uel cẽties repetita gratissima esse oporteat. Itaq; boni cõsulo/ q̃d opinaris intercidisse primũ librũ/ & quantũ uideo ratione boni cõicandi hoc contigit: Ego. n. ingenue fateor: quanq; inter nos sint frẽs cõia oĩa/ tñ ita libello tuo afficiebar/ ut mihi soli illũ uellẽ/ neq; penitus alijs habendũ cõmunẽ existimarẽ: Nũc q̃n ita locuples fuisti dãdis muneribus/ ut neq; cõmodũ nr̃m iminutũ uolueris/ & factũ alienũ: agimus tibi gr̃as oẽs quãtas q̃mus maximas & te doctrinæ pariter/ & munificẽtiæ laudamus. Itaq; addet/ hoc uolumẽ reliq̃s tuis ĩ nr̃a Bibliotheca libris cũ solẽni monumẽto amoris erga nos tui: q̃d p̃ te uisamus/ & alloquamur: Nã q̃d ad orõnes p̃ te fundẽdas attinet/ nihil erat opus muneribus: ita sumus oẽs memores tui/ & ur̃i oĩm: Facile patior Eusebiũ a me uersum/ celebrari p̃ te ac publicatũ iri: nõ q̃dẽ ullo gloriolę studio/ sed cõis potius utilitatis ergo: Puto eñ presens esse antidotũ contra uenenosas Philostrati fabulas: Itaq; si is apud me esset traderẽ nũc illũ famulis tuis ad te: Sed iã bienniũ Archetypus ipse emendatior factus/ apud Aldũ Manuciũ cubat/ spe impressionis a me olim elicitus: Rogo itaq; mi Pice/ da operã quantũ potes/ ut uenenũ illud græcanicũ sine antidoto ἔυσεβοῦσ εὐσεβῖ ne p̃deat in vulgus: nulla me pulsat gloriolę titillatio/ sed occurrendũ puto emersuræ fortasse sup̃stitioni. An nõ uides quot capitibus in nos hæretica quottidie Hydra consurgat δεῖ τοῦ ἡρακλέουσ πρόσ ἄμυναν Audisse te puto quantũ terriculi nup ex Arabia prodierit: dũ iuuenis inde uicẽnis magna ui animi & corporis in Persas usq; & Tauros/ cũ multis hoĩm milibus penetrauit inquiẽs se a deo missum ad cõmunitatẽ rerũ oĩm hoĩbus inducendã/ p̃fugandãq;

auaritiam deus faciat a se missus ueniat/ne sub adoratione Christi ueniat lupus in uestimẽtis ouiũ qui non intrãs ꝑ ostiũ/ sed aliunde/tanq̃ fur mactet oues & ꝑdat. Quid sentias de hac oĩ re/ qd audieris quęso te/ut mihi sedulo ꝑscribas / p̄sertim qua sit patria/ & quo noĩe: Vale in dño: & me ama: Florentiæ pridie Idus Maij.

¶ Ioan.Franciscus Picus: Zenobio Acciarolo Sal.

d Elector adeo tuis litteris desideratissime Zenobi/ut fere optandũ mihi sit carere aliq̃/qđ p̄stare per lr̃as possis/ut subinde eas crebriter eliciã: tãta ĩ illis & eruditio & excitatio/quorũ altero doctrina imbuor: altero ad p̄clarũ qd piã uel agendũ/uel saltẽ audendũ identidẽ cõmoneor Eusebiũ tuũ q̃renti mihi/ut facilius philostrati deliria retorquerẽ/tãta incessit cupido pariẽdi iã qđ parturierã ut periculũ fuerit ne grauidus animus in aborsum desierit: quo facilius rẽ teneas/ scies me nõnulla uolumina de rerũ p̄notione instituisse: augustior & ambiẽs magis inscriptio est q̃ polliceaẽ ꝓphetię nomẽ/q̃ ꝙ uel oraculorũ uel diuinatiõis angustijs cohęrceaẽ: In eo oĩa quãtũ deus optimus fauerit & studiũ atq̃ ociũ eo ipso illustrãte suppetias attulerint: q̃ de p̄sentione futurorꝫ/aut apud alienos/ aut apud nr̃os tacta sunt: Additis nõ parũ mľtis q̃ repagulis ad hãc diẽ cõtinenẽ spiritali classico nõ dũ ꝓuocãte/id ipulit me ut efflagitarim uersum abste aduersus Pythagorei Hieroclis insanias Eusebij librũ: Græcũ qdẽ apud me Eusebij uolumẽ est: sed cui minus confidã ꝙ ex fide minime scriptũ est: tũ ob offusas(ꝙ scis)in archetypo q̄nq̃ tenebras tuę lucẽ ĩterp̄tatõis desiderarã. Significaui tñ ut Philostrati ueneno nuꝑ Bononię latine diffuso Eusebij Alexipharmacũ ꝓpinarẽ optasse me ut trãslationẽ tuã/q̃ iã Venetias ad Aldũ manutiũ ꝑlata fuerat mihi cõicares ab Aldo nõ dũ formis excussus liber/nec breui(ut accepi)excudeẽ: rogo te ut mittas/q̃lecunq̃ est archetypũ/quanq̃ uerubus fortasse cõfosiũ & stigmosum: nil eñ damni accedet ex uulnere/nil dedecoris ex cicatrice: Istiusmodi uulnera/ sanitatem: cicatrices/ decorem afferunt: Si id efficies mala quæ iam ex Philostrato prodeunt fortasse auertes ex impræssione tui libelli: Ego(quod ad me attinet) dabo operam / ut in ipsis quæ adhuc parturio uoluminibus / agnoscantur magicæ Tyanei uanitates/ ne sub philosophiæ & religionis nomine cecutiẽtibus oculis p̄stigiose imponat: Iarchãq̃ ip̄m ex æreo throno/ui & impetu ueritatis deijcere/& Tantali phialã de manibus excutere ꝓcurabo: tantũq̃ terroris incutere/ ut Pythagoræ palingenesiã dediscat/ & se Gigantẽ fluuij Gangis filiũ Lętheo ꝑfusus rore obliuiscaẽ: libet fabulas fabulis deridere. Si hoc effecero rogatui tuo abũde supq̃ satisfecero: Sed & alia nõ iucunda minus q̃ utilia uidere poteris/Iesu mihi(ut spero) auxiliãte/quẽ quottidianis p̄cibus obsecra/ut orsis aspiret/gratiæ suæ flatibus secũdis: Quod attinet ad Apolloniũ Tyaneũ/nõnihil eũ uexauimus / nuꝑ in Theorematis nr̃is de fide & ordine credẽdi: qbus iã manũ extremã imposuimus: sed cesim/ punctimq̃ in eum pauca: Hoc aũt in opere aduersus supstitiosas eius insanias / instructa acie phalaricis uineis/arietibus dimicãdũ: nec cũ Tyaneo nobis dũtaxat cõgrediẽdũ est/sed Auguribus/ Astrologis/Magis/Pseudo ꝓphetis/supstitiosisq̃ oĩbus bellicũ cecinimus/ut uerã ꝓphetię/diuinarũq̃ reuelationũ lucẽ/uel a tenebra hũanę superstitõis/uel a nocte insidiosi dęmonis uindicemus: Q, autẽ sciscitaris de iuuene illo/q Persas nouę religionis p̄textu uexat/nil ex me habere adhuc potes: Ignoro patriã & nomẽ/terrore & minis se coli iubet(ut audio)& armis magis q̃ ꝟbis ꝑgit uincere/ Nil ultra q̄siui/q̃ qđ rumore delatũ est / ubi qcq̃ de eo cõpertũ habuero te certiorẽ reddã: In hoc uideñ cõuenire q de eo loquunẽ/rẽ illius numeroso exercitu/magis q̃ lingua fretum/ & Asiæ & Europę minari: immẽsa locorũ intercape-

do certum ad hãc diẽ ea de re nũciũ distulit. Sed iã nimis multa de negotio / plura
alias & maiore ocio. Cõmenda me tuis fratribus / Dñicoq; Beniuenio & Hierony
mo: Hieronimoq; itidẽ Roscio Pistoriẽsi. Vale: Cõcordię. v. Kal. Iunij. M. D. II.

¶ Ioan. Fran. Picus Zenobio. Acc. Salutem.

Leganti illa epistola tua / quę postræmo reddita est / egisti mecũ suauissime
e Zenobi / de altissimo theologię loco: & qdẽ theologice & scite: Iniecto tibi
(ut ais) calculo ex uerbis Gregorij Naçiãçeni cognomẽto theologi / in ora
tiõe dñi Genethliata ubi in Eunomianã heresim inuehẽs scribit de deo οὐ γάρ δὴ
τοῦ φύσις αὐτῷ ἡ ἁπλότης Hinc uiri huius authoritate / uł põtificijs decretis / cũ
alibi tũ sub Gelasio antistite summo cõfirmata: Adduci uidebaris ut crederes ex
trariũ aliquid aut aduenticiũ / de deo dici debere / ob id qđ de simplicitate ipius dei
appareret / tã theologi sñia / q̃ ipsius etiã per te citati interp̃tis aliqd dici / qđ tamẽ a
naturæ eius predicatiõe seiungeret / dum utroq; probari uideret (ut scribis) aliud
esse dei natura / qua est / aliud simplicitatẽ / quæ circa naturã eius consideraĩ. Parte
alia theologorũ latinorũ placitis flectebaris / nihil accidentale / nihil peregrinum / &
qđ non eiusdẽ prorsus sit secũ essentiæ / ac naturæ / de deo p̃dicandũ: quo factũ ut
ambigeres / ad utrũ tibi uergendũ esset: qñ & utrinq; ꝓbati haberentur authores /
ideq; Romanæ ecclesiæ legibus celebrati: q̃ discordes nihilominus appareret / qui
bus etiã corrogaret pugnantes sñias ab nr̃a ecclesia q̃ in huiusmodi fidei decretis
uero semper nititur / pro cõcordibus receptas atq; ꝓbatas: tã & si humani quoq; in
genij lumine p se ostendat / & dialecticorũ probet regulis / earũ q̃ inter se cõtradi-
ctoriæ pugnãt sententiarũ / alterã falsam / & qđ est sequẽs abijciendã / uerã alterã /
& per hoc amplectẽdã esse oportere: Hinc puto summã totius dubitatiõis tuę pẽ
dere: Hinc ni fallor auctus tibi calculus non exẽptus: uerũ enimuero ꝓ imbecillitate
nostrarũ uiriũ / cum ut petẽti tibi quicq̃ nõ denegẽ / & pauco hoc tpe utar bene / tũ
amicitiæ & studiorũ noĩe dabo operã / ut oĩs prorsus exanio ambiguitas / oĩs scru-
pulus extrudaĩ: Aniaduertendũ tibi igitur desideratissime Zenobi / bifariã nos in
tribuẽda deo simplicitate loqui posse: Primũ ut cũ ei simplicitatẽ adscribimus / sim
plicitatẽ eã cogitemus / quã in sublunaris huius machinæ rebus uidere opinamur
magis q̃ uideamus: Neq; enĩ simplex quicq̃ aut ipermixtũ cadere sub sensũ põt /
ut boni noĩs philosophi probãt / & ea etiã q̃ sensus fugiũt / cõpositioni adeo subia
cent / ut purã simplicitatẽ nõ admittant: aut enĩ & essentiæ & existẽtię / aut actus &
potestatis compositionẽ / aut oĩno quid simile retinẽt / quo exui oĩno nõ possunt:
Qua de re fit ut cõposita oĩa sint / quæ aut sentimus / aut cogitamus: atq; ea q̃ sim-
plicia dicimus / nõ oĩno simplicia sunt / sed ad cõparationẽ eorũ / quæ grossiori com
positione compaginantur / magis pura simpliciaq; uidentur: Hanc igitur de deo
simplicitatẽ cum dicis extrariũ & peregrinũ a dei natura / & a dei simplicitate dicis
Cogitare autẽ & simplicitatẽ aliam potes quæ deo congruerit / per remotionẽ ui-
delicet & negationẽ primę de qua uerba fecimus simplicitatis / hoc est compositio
nis eius / quæ simplicitatẽ emulatur / rem uti diximus extrariã / aduenticiam / accidẽ
tariam peregrinãq; / & dei prædicatione prorsus indignã: Eam uero cum diuinæ
naturæ tua enunciatione consocias nihil aliud si recte sapis enuncias / q̃ deum nõ
esse compositũ: hoc est eo modo simplicẽ / quo res ipsę q̃ cogitatu cõprehendũtur
nr̃o simplices iudicanĩ: Hoc autẽ inter utrãq; interest simplicitatẽ / ut earũ unã / cũ
deo magis proximã facis / aut cogitatione / aut locutione tua: eandẽ ab eo tãto ma
gis elonges & dirimas: Alterã dũ remoues abdicasq; impẽsius ꝓpinquiorẽ mul-

to efficias:Hinc Dionyſianũ illud/a theologis Pariſienſibus ſæpe uſurpatũ: Negationes de deo ueras affirmatiões incõpactas: Ex his Gregoriani nodi diſſolutio patere facile poteſt/& multo quidẽ cõmodius/ſi mentẽ eo reuocaueris/fuiſſe i uſu diuinis illis uiris/& ut ſic grece dixeris θεο λογῶ τά τοισ nullã de deo p̃dicationẽ ut libẽter admitterẽt q̃ inferioribus etiã rebus p ſe cõueniret/& ꝓprie uł cũ id dicerent/aut ſymbolice eos aut p metaphorã dicere / aut negare eos magis ꝙ affirmare/aut demũ p̃cellẽter/quicꝗ & ſup hũana eos ſignificare ſuis illis forte ex tpe & in mentis exceſſu coagmẽtatis noĩbus/ quo nobis daret̃ intelligi nullũ inuenire nomen cuiusvi dei natura nobis poſſet manifeſtari:Hinc apud Dionyſiũ ſepe leges de Chriſto/necꝙ em̃ ille hõ tantũ eſt/ſed ſup hoĩes/ac ſupra hoiem ueraciter factus Et apud illũ itẽ leges/ de diuina natura ꝙ ſupſubſtãtialis & ſupeſſentialis: & iterũ: ꝙ eius necꝙ lux/necꝙ uirtus/necꝙ uita/necꝙ ſubſtãtia eſt:& iterũ Necꝙ filij/necꝙ p̃ris eſt denoĩatio/necꝙ aliud aliq̃d ex his q̃ nobis aut alteri cuiꝗ i mũdo eſt cognitũ/& ꝙ eius necꝙ regnũ/necꝙ ſapiẽtia/necꝙ unũ/necꝙ unitas/necꝙ deitas/aut bonitas.Leges & apud Auguſtinũ de diuino lumine: qđ incontẽplabile/& inuiſibile/ & ſup ratiõale/& ſup intelligibile/& ſup inacceſſibile/& ſup incõmutabile.ſubĩde quoꝗ illud poteris meminiſſe/ꝙ quiuerit ea q̃ in rebus ĩfimis nobis eſt nota ſimplicitas offerre ſe hõ uel illo pacto/balbutiẽti humano generi p̃dicanda/quo diuina natura nõ poterit:rerũ em̃ corruptibiliũ cognitionẽ nãciſcimur ex ſenſu/quo ueluti in dice/& earũ quoꝗ ſimplicitatẽ cõprehendimus:dei aũt eſſentia/ aut pfectus dũtaxat ſpeculãtibus nobis offert̃: ſi per naturæ ueſtigia ꝓcedimus.aut p reuelationẽ ſeparatarũ mentiũ/ſi per gr̃æ diuinę gradus cõſcendimus. Illud quoꝗ diligenter obſeruandũ/ ut ſi ipſiſſimã etiã dei ſimplicitatẽ cogites: q̃ reuera nil aliud eſt/ꝙ diuina natura:nihilominus quo ad humanũ cogitatũ/aliud eſt ratione & cogitatiõe nr̃a dei ſimplicitas aliud eius natura:alia em̃ huius:illius alia ratio:q̃ unum tñ re & credunt̃ & ſunt:Mittã q̃ ſup huiuſmodi diſtinctionibus diuinarũ ꝓprietatũ: inter Thomã noſtrũ & aduerſarios ſint bella pugnata:Opus em̃ maiori ocio & diligentia.Sed hæc paucula tibi ſat ſunto/q̃ ab hoie occupatiſſimo ꝓdeũt negocioſiſſimo ꝙ in ſtruẽdis mœnibus/i uallis aggeribuſꝗ ducẽdis/ad multiplices hoſtiũ/& euadendas inſidias/& ꝓpulſandas iniurias/non autẽ ocioſiſſimo(qđ tamen fere ſumma uotorũ eſt)in ſtudijs litterarũ:cõmenda me tuis fratribus/ut memores mei ſint in ſuis ad dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ precibus:& tu idem facito: Michael te ſalutat.Vale Mirandulæ: Idibus Septembris.

¶Ioan.Franciſcus Picus:Io.Ma.Sal.

Libet tecum neſcio an ridere magis/an lamentari: Certe utcũꝗ fabulari ſup Aſtrologorũ quorundã erroribus/qui poſt diſcuſſas ſupſtitioſæ ſuæ uanitatis nebulas/ueritatis fulgore/duodecim illis libris patrui per orbẽ diffuſis:adhuc in tenebris cecutire malunt/ ꝙ in luce exquiſite cernere: Iubar etiam ipſum repellentes: ſiquidẽ dũ poſt tuũ a me diſceſſum iuiſſem Ferrariã/oblata fuere mihi duo prognoſtica rabie multa in Picum pſcatentia / quorũ authores nõ ſecus ira feruẽt:ac ij qui auiculas uiſco aut laqueis tentantes capere/ a p̃tereuntibus diſturbant̃:nec em̃ alio ſpectat noſtroꝝ ars Aſtrologorũ:ꝙ ut imperitoꝝ animos aut minis terreat/aut ſponſionibus alliciat/adeo ut mendacia/q̃bus abundãt/uendentes marſupia pecunijs expoliẽt.Sed q̃d hæc tibi enarro/cuius fraudes p̃dicare ſolitus es:Ad rem uenio:Mathematicus quidã(quẽ noſti)ille inꝗ eorũ oim/ qui profitentur/litteras ignoratiſſimus quanꝗ ſuppreſſo noie Picũ ueritatis ꝓpugna

torem acriter taxat:sed nulla ratione/ utpote qui rationẽ minime nouerit: uerbis tamen quibusdã ineptis sane & lapsantibus pro Astrologia loquit̃:hoc argumento:ꝙ Astrologi de Astrologiæ ueritate scripserũt/ & Albumasarẽ Ptolemeũq; citat res potius exsibilanda ꝙ̃ recensenda:cũ reos ipsos in ea ꝓpriȩ causa qua dãnati sunt capitis asciscat ꝑ testimonio:sed & quidã alius/ut uisum est/arrogatissimus planetariorũ ætatis nr̃æ: qui iã se iactauit responsurũ eis Pici disputatiõibus qbus Mathematicorũ instrumentũ ad emũgendã pecuniã dissipatũ est/in ueritatẽ obloquitur/duasq; tantũ mille obiectiõibus responsiões affert/mera ꝑfecto mendacia/ nullo pudore/nulla habita suȩ estimatõis ratiõe eructata:credẽs se ab Pici machinis uł hoc muro defendere:cuius iã sepelitur ruina:Ille nãq; (ut scis)primo capite sexti libri aduersum Astrologiã mentionẽ facit de magno illo errore/ quo creditũ a qbusdã fore aliqñ/ut ad eadẽ loca ita sydera oĩa restituant̃/ut similis oĩno cœli dispositio/& cęlestiũ oĩm inter se positus habitudoq; iueniat̃:atq; olim etiã fuerit idẽ hoĩes idẽ euẽtus eadẽ bruta/& oĩno cõditio eadẽ oĩm iferiorũ/asserẽs hãc insaniã ab Hali astrologo repudiatã/& ab Nicolao Oremio certissimis ratiõibus reiectã: Itẽ eiusdẽ libri/capite.xij.Maternũ suꝑ Antistijs reprehẽdẽs huius uerbi Epoche meminit.At noster planetarius/ut hinc exordiar/ tot dicit in eo ipso capite errata/ quot uerba/tantũq; abest/ut ullũ explicet/ ꝙ suũ etiã prodit deliriũ/ dum non mõ ignarus horũ uocabulorũ Antistia Epocha/quæ græca moneta percussa sunt/sed etiã latij in quo natus & adultus/imperitissimus/ferre vult sententiã de peregrinæ linguæ uocabulis/alijs noĩbus astrologos/alijs græcos grãmaticos/uti obloquẽs quasi ipse græcos aliqñ Astrologos legerit/& ipsum Ptolemei Centiloquiũ septuaginta erroribus interspersum/multa caligãs ignorãtia nõ celebret:totidem eñ in vulgata translatiõe errores:Cæterũ de restitutione stellarũ nõ cum Pico illi/sed cũ suo Hali & Nicolao est controuersia/quorũ sententiæ tantũ meminit Picus: Sed quid desipiat in primis cõsidera:pro liqdo ponit qđ aduersarius falsum adstruit/ cum dicat dari eadẽ stellarũ restitutionẽ ob regularẽ motũ/cuius rei probãdȩ/nec uerbum quidẽ impartit:libenter ex eo quȩrerẽ an unq̃ sit huiuscemodi aliqua restitutio positusq; cœli monumentis relatus/affirmat: cur a mathematicis pręteritus silentio?si nunq̃ factũ id/sed futurũ contẽdit:cur id tẽpus quo futura est restitutio certis supputationibus nõ sit deprẹhensum?sicut defectus luminariũ/& aliq̃ cœli configuratiões diligẽti supputatiõe monstratæ sunt: Ait itẽ eum qui ultimã stellarũ reuersionẽ negat/nullã cœlo regularitatẽ(ita ille inquit)elargiri/ex quo seq̃ dicit/ut destruat̃ cœli natura/& enormes sint intelligentiæ: quare futurũ ut p̃teritis euentura oĩa similia sint:similes Cathaclysmi/similes exustiones:O hominẽ mirabilẽ/ꝙ̃ subtiliter astruit restitutionẽ stellarum: An ignorat mille modis defendi posse cœlũ regulariter(ut eius utar uerbis)moueri nec dare ob id eandẽ syderum positione/quã quidẽ autumãtes/in christianã religiõnẽ oblatrarũt: Nã diuersitas hęc cœlestiũ motuũ nõ ideo irregularis/q̃a nos quo tẽdat ignoremus/sed ꝑpterea regularis/ꝙ ita ordo exposcit diuinȩ sapiẽtiȩ/ut suos sydera pagãt cursus/& tamẽ aliqua ex parte nos lateãt/& supbos etiã Planetarios eludãt.Quãdoquidẽ adhuc in cœlo est motus qui ignorat̃/& semꝑ decursu tp̃is aliquo mathematici iuniores/ priscorũ errata in dimetiendis motibus inuenere/ut sit illud Iob uerũ: Nunqd nosti ordinẽ cœli/& pones rationẽ eius in terra?& iterũ:Quis enarrabit cœlorũ ordinẽ:Rursus rogo qd cõsecutiõis est/ut qui eam regularitatẽ motus tollat/naturã cęli destruat/& intelligẽtias faciat enormes:cũ heȩ regularitates nõ ad nostrũ/sed ad diuinã referri debeãt uoluntatẽ:cui fœlices ille intelligẽtiæ famulant̃:Atq si futura oĩa/ quantũ ad metheorologica pertinet redibũt/cur nõ alia oĩa? Eadẽ.n.ratio de

oibus/ cũ idẽ oino cœli sit positus. Sed timẽt fortasse ignẽ diuinaculi nrĩ cuius forte metus de metheorologicis dũtaxat fecit/eos meminisse nihilominus formidinẽ nullo pacto possunt excutere: Nam si similes cathaclysmi: ergo iterũ sub Noe uniuersalis aquarũ eluuio cuius causam in syderibus se inuenisse & profitẽtur/ & gloriantur Astrologi: At hoc contra dicit/deo promittẽti ipsi Noe non submergẽdã aquis amplius terrã uniuersam. Respondebũt fortasse loqui se de naturæ effectibus: cur ergo generalẽ illã inundationẽ eis quæ dicũt per naturæ ꝓcedere semitas adscripserũt: Quid: ꝙ si in suo dogmate ꝑsistere uelint mutabĩt totus cęlorꝫ ordo/ & ea q̃ præuidẽt non erũt/& q̃ sunt indiesqꝫ promunt̃/ipsi non præuidebũt. Vide ergo mi Ioãnes/quæ deliramenta genus hoc hoĩm spargit in vulgus/ fronte semel atqꝫ iterũ perfricata: Statueram silere quousqꝫ uniuersi in Picum suum uirus euomuissent/ & tũ fascẽ omniũ colligere/ne plusqꝫ semel in corrigẽdis eorũ delirijs fatigarer: scis enim me esse occupatissimũ: sed tecum in præsentia silere nõ potui/alias maiore ocio locuturus: Vale Mirandulę.xij.Kal.Februa.

¶ Cœlius Cal. Ioan. Francisco Pico. Sal.

n VLLo tp̃e poterit mihi maior occasio p̄beri ad te scribẽdi/ princeps eminẽtissime q̃ eo quo Lilius noster ad te ꝑficisceret̃ / uir moribus & litteratura nobis charissimus: Hoc enim interprete/quo neqꝫ optatior/ neqꝫ facũdior quisqꝫ facile spero tibi uiro ingentis fortunæ & excellẽtis ingenij/ utpote magni illius Pici ex fratre nepoti/qui ętatẽ uniuersam illustrauit/effecitqꝫ ut posteri minus deberẽt antiquitati. Facile inqꝫ spero Lilij mei opa fore / ut obseruãtia erga te mea non indigna uideatur quã ames/Cœliũqꝫ in eorũ rationario ascribas/qui te colũt/ tuaqꝫ admirantur: Ego autẽ Liliũ/cuius bonitati ac uirtuti scio me omnia debere: ita tuæ magnitudini cõmendo: ut si quid authoritatis unq̃ habiturus est apud te amor meus/id omne uelim huius causa prodigere: Cupio enim sentiat cõmendationes meas amicas magis q̃ disertas aliquid põderis habuisse: Tibi uero de homine adiuratissimo/bona omnia polliceor/fideq̃ imprimis paucis agnitã / oĩbus expeditã/tum uero singularẽ curã/& diligentiã/quoties tua existimatio/tuaqꝫ cõmoda eius officiũ exegerint: sed ego parũ prudẽs/qui uobis tam insignẽ iniuriam faciã quasi nesciã Liliũ/tibi qua est dexteritate/ q̃ primũ fore charissimũ: teqꝫ eum gratissimũ habiturũ/qui soleas optimos quosqꝫ liberaliter promereri: Bene uale: princeps amplíss. meqꝫ tui studiosissimũ eo loco habeas/ quo addictissimus q̃sq̃ haberi debeat: Ferrariæ Idibus Nouembris. M.D.iiij.

¶ Ioan. Franciscus Picus Cœlio. Cal. Sal.

l Itteræ tuæ Lilij nostri ad nos aduentũ gratiorẽ multo reddiderũt/ optatissimę illę quidẽ/utpote q̃s & cãdidi & eruditi igenij tui habere indices auebã/q̃m amantissimi tui testes/nõ tãti faciebã/hac in causa/ ut te perspicerẽ/ quãti exp̃ssas istas calamo uoces/q̃ qdẽ allatũ antea rumorẽ/nõ ut ianis echo / sed ut specula tersa imaginẽ solẽt ingeminarũt tuũ erga me amorẽ/cũ ex litteris/ tũ Lilij quoqꝫ relatu plane cognoui/quẽ mihi & eruditio/& mores pridẽ ita cõmendarũt/ut nõ diligẽdũ mõ/sed amãdũ cẽserẽ/nũc magna futura est charitatis accessio/ te ueluti spõsore itercedẽte & fidei/ & curę & diligẽtię. Te inq̃ cuius ut bñuolẽtiã ænixius demererer/& plura molirer/& maiora/cõpertũ sane post hac oĩno habeas uelim Cœliũ inter amicorꝫ & lr̃atorꝫ noĩa /q eo mihi debẽt qđ amant̃ ita expli-

catũ ut cũ utræ sibi rationes uendicẽt nõ satis cõstet/nisi litẽ & amor simul & iudi-
ciũ dirimat/ac eundẽ ipsum/& alterutris/& utrisq; condonet. Vale mei memor.

¶Ioan.Fran.Picus Miran.Io.M.suo Sal.

o B eam q̃ mihi tecũ fuit quinquẽnio cõsuetudinẽ/te unũ ex amicis illis esse
in quo fides oĩs collocari posset mihi facile ꝑsuaserã/ quãta opinionis ua-
nitate ludificarer: Discessus tuus hospite insalutato / & eo quidẽ amãtissi-
mo tui palã fecit/quo uno expectationẽ omnẽ meã adeo fefellisti/ut ex gratissimo
quẽ autumabã/ te iniuriũ expertus fuerim/qñ ut alia sileã amorẽ erga te meũ tur-
pissimo mei contẽptu munerasti.O uota hoĩm inania/o spes fallaces: difficile q̃dẽ
mihi de te creditu semꝑ fuisset/quodcũq; philosopho hoĩe indignũ iudicaret̃:De-
sertorẽ aũt cõtemptorẽq; mei/adusq; aras negaturus iuissem:nec de nihilo ꝓrsus
id arbitrabar/q̃m hinc probata olim mihi & fides & integritas tua: Inde cũ mea in
te propensa charitas/atq; ad omnẽ nutũ patefacta cordis penetralia/tũ pollicitatio
nes tuæ ꝓmissaq;/& Chirographa ita esse libet testabant̃: sed quottidie magis ex-
perior Aristotelicũ illud enunciatũ ueritatẽ indubiã cõtinere / facile eos enũciare/
qui ad pauca respiciãt/ & itẽ illud vulgatũ nõ abre fuisse ꝓuerbiũ:priusq; quispiã
cognoscat̃ salis cũ eo modiũ comedere oportere: tot in mortaliũ anĩs recessus/ tot
latebræ sunt/ q̃ si ad unã exploratæ diligẽter nõ fuerint/ sistẽdus erit pes / & lãpas
adhibenda/ut quousq; ꝓgredi tuto possimus citra dispendiũ ꝑiculumq; noueri-
mus/qđ a me olim nõ seruatũ iterũ atq; iterũ doleo:iã em̃ tertio ab eis quos in ami
citia sanctissimos credebã/offensus didici/& q̃dẽ meis expẽsis uim ꝓphetici illius
oraculi/Maledictus homo q̃ cõfidit in hoĩe:nõ solũ ad animã sed ad totũ hoĩem ꝑ
tinere:neq; est ꝙ ulla te ex parte possis excusare adeo manifesta tua causę iniq̃tas/
ut a Leontino sophista refugeret̃ : q̃d dicã de chirographo/qđ uice cotis ad me mi
sisti/ut aculeos ĩ me tuo ex discessu (q̃ ita potius libet appellare q̃ fugã) derelictos
quoad fieri posset exacueres:plenũ illud/& irrisus/& adulatiõis/alterꝝ ad me/ad te
te alterũ ꝑtinentis. Opportunũ sanũ imbecillis mei stomachi ceroma/ ut q̃ ad me-
dicæ aquæ sustinendũ haustũ sua sponte fatisceret/externo hoc adiumento hero-
is Machaonij roboraret̃/sed hęc missa faciamus/uẽiã ais sæpius petijsse te/nec ob
tinuisse/quare ueritũ ne id tibi quoq; cõtingeret clandestinũ iter arripuisse/ si cum
petebas ueniã tũ discessisses/ a calũnia te:quanq; nõ ex toto uẽdicasses:nã quo pe
tebas vultu/eo negabat̃/hoc est subridẽti & iocãti perq; simillimo.De syngrapha
uero/cuius ui mille nodis astringebaris/q̃d sis responsurus/oĩno nõ uideo/nisi for
te ultimũ postulatũ tuũ nõ ex integro exauditũ. Vide oro quantũ aberres / si hoc
te ꝑfugio tutari autumes/nam tã&si exauditũ negaueris/ repudiatũ tñ nõ affirma
ueris/imo exauditũ huius uidelicet particulæ (si fieri posset) additione fatearis ne-
cesse est/nisi ut mei ita tui penitus es oblitus: tu aũt cõditioni illi nihil aut addidisti/
aut detraxisti/libere & ingenue aq̃escẽs:Sed hæc sint satis:malo em̃ apud me con-
scius esse tuæ erga me iniuriæ / q̃ ultra q̃cq; ꝓfundere. Cæterũ tantũ abfuit/ut iniu
riã illatã tibi rettulerim/ ut matri cũ consorte tori/liberis/ atq; om̃i supelectili liberã
abeundi facultatẽ dederim/admixtis pollicitationibus plurimis/quas si poposce-
rint ĩplebo.Hoc quoq; te nolim latuisse curasse me / ut minus q̃ fieri posset/ fama
tui discessus inuulgaret̃:q̃m molestissimũ mihi de te male audire(tũ ꝓpter te ĩpm/
tũ ꝓpter me/q̃ cũ tãtis te laudibus extulerim fieri nõ posset/ ut aut prauæ cõscien-
tiæ/aut temerarij iudicij notã effugerẽ:Qua ꝓpter hortor te/ut reuertaris q̃ citissi-
me potes ad paucos dies cũ familia/& supelectile/ si ita libuerit/bona etiã cũ uenia
discessurus:facies tu quidẽ rẽ mihi gratissimã/hoc ꝑsertim tꝑe:qđ in gurgitationi

aquarũ impartiendũ eſt:In ocio nãqꝫ & in negotio mihi ſuffragaberis/ facies & ti-
bi utilẽ/quoniã quod detractũ eſt tuæ extimationi ob diſceſſum eſt / redditurũ ob
reditũ cõſido/ſin minus meis uotis obtpare uolueris /ſcito & mihi/ſupra q̃ exiſti-
mari poteſt/moleſtiſſimũ & tibi ignominioſum fore: omniũ nanqꝫ nõ ſolũ conceſ-
ſu/ ſed conſenſu dãnaberis / eiuſqꝫ itidem/quod apud nos ſtruxiſti quinquennio
bonę exiſtimationis ædificiũ ebdomadariã eius ruinam conſpicies : expecto igit̃
te ſtatim/quod ſi forte uereris me tibi uim facturũ: Abſit enim ut indubie credam
te iudicauiſſe/me ulli unq̃/ne dum tibi/iniuriã repoſituꝝ.Ep̄la iſthæc mea dextra
conſcripta ſit tibi pro obſide/& ſi hoc minus q̃ deſideras petito. Vale.

¶Ioan.Franciſcus Picus Mirandu.Fratri Paulo Sonc.patri. Sal.

ſ Alus tibi in eo q uerã ſalutẽ largit̃:Litteras tuas & q̃ões in.xij.metaphy-
ſicæ/& libẽti aĩo ſuſcepi/& uoluptuoſe ꝑlegi/in q̃bus duo ꝑ̄ſertim uideor
agnoſcere/& tuã illã ingenij acrimoniã/& ſummã ueritatis inueniẽdæ ſi-
tim:nihil.n.in illis(liceat paule ſcribere qd' ſentio)nõ acuti nihil nõ ampli/ nihil nõ
uegetis ac excuſſi rep̄i/ſi elucubratiões tuæ reliq̃ cũ his pari filo cõueniẽt.Opinor
eas ab oĩbus extollẽdas cũ ꝑ̄ſertim ita argutę ſint/ut nulla fugiendi ſupſit latebra/
ita defenſę ut arguẽdi relicta uitiligatoribus non uideat̃ facultas/ oĩa deniqꝫ ſe bñ
habuiſſent ſi in cãpolũ cõſectaria trãſmiſiſſes/excuſatões porro illas (ni tuus erga
me amor abũde ꝑſpectus eſſet & exploratus (ſuſpectas habuiſſem cũ nihil in me
diũ poſſis afferre qd' collimet ad ueꝝ. V erebaris ais nõ tibi ꝓbro dari cũ nõ ita ad
amuſſim leuigata expolitaqꝫ forẽt/ ut tuto iudiciũ doctoꝝ ſubire poſſent/ſed trepi-
daſti ubi nõ erat timor:nã faciũdũ tibi fuiſſet ſi doctioribus ſcripſiſſes : mecũ uero
q̃d ꝑiculi ſubituræ erãt / q̃ prima ferme philoſophię rudimẽta primi diuini fontis
latices hauſi/q̄re te denuo obſecro & obteſtor ſi tãti me facis/ ſi q̃d mea apud te au-
thoritas/ſi q̃d poſtremo cõciliatæ nuꝑ amicitiæ gr̄a põt/ ut mihi illę ſuppetiatũ ac-
currãt:cuius peracutis cornibus uelut Aqnatis doctrinæ ꝓpugnaculis (ut boni
efficiũt milites)ꝓ ueritate(nõ.n.credas uelim me niſi ꝓ ueritate certatuꝝ)poſſim cũ
aduerſarijs ſi collibuerit digladiari.dixi ſi collibuerit:nã aut nũq̃ aut rariſſime fu-
turũ opinor ut ſpõte delinquẽdi decipulas adeã q̃bus ꝑfectoĩ hiſce diſceptaciũcu-
lis & litterarijs agonibus multos arbitror a dęmone p̄cipitari/Nã dũ aliq opinant̃
ſe aculeos & tormẽta q̄ ueritati admouent̃/ repellere hiſdẽ / ipſi maxime purgent̃:
eo ꝙ mille antiquus ille hoſtis inſidias iugiter paret:milleqꝫ ꝑ̄ſtigãdi & nocẽdi ar-
tes excogitet/cauendũ ideo mihi eſt nedũ noticiã ſacri eloquij/ cupio fini optimo
debitã:eundẽ aſtũ dæmonũ p̄uertam/ipſaqꝫ dei uolũtate fruſtratus ſim/ quottidie
ſn̄iam hãc & ratiõibus & exemplis roboro/nec ab uſu uel ſapientũ abhorrere au-
tumo:Bernardus tuus iugiter & ualide cõcionatus eſt/mihi & ppl'o gratus in ob-
iurgãdis uitijs/ſuadẽdisqꝫ uirtutibus eius uerba exarſerũt ut faculę/Io.Pici patrui
mei ueſtigia ſeq me hortaris ĩpẽſiſſime/qd' effice & ſemꝑ obſeruare iã diu & ꝓpo-
ſui & occepi:Ita deus oĩpotẽſ & ceptis annuat/& ſucceſſibus faueat/& ip̄ius ſemꝑ
dirigat greſſus/futurũ.n.ſpero ut aliq̄n eius aĩa ab ĩnocuæ uitæ merita in ſinu p̄ris
ſuꝑ cœlos exultet/nomẽqꝫ illius ob ingeniũ ſublime/ & doctrinã oĩmodã in terris
eo ꝑ̄ſertim tꝑe quo dies plurima ſimultates liuoresqꝫ ꝑ̄ſcripſerit celebretur.

¶ Ioan.Franciſcus Picus Mirandu.Baptiſtæ Guarino. Sal.

u Itam patrui mei uita functi/ quaſi ꝑ ociũ p̄teritis a me diebus exaratã una
cũ ipſius elucubratiõibus & monumẽtis in publicũ dare cõſtitui/ quas ti-
bi corrigẽdas (ſi collibitũ fuerit) trãſmitto/neminẽ porro ex pollitioribus

lrarū ꝓfeſſoribus iudicē/& cēſorē mihi magis eligendū duxi cū ob diuturnā inter
te & familiā nr̃am amicitiā/tū ob ſingularē erga defunctū patruū & me beniuolē-
tiā qbus p̃ſtantiā tuā/& morū addidi integritatē: Cæterū laborē hūc īgrate ſubitu-
rū te iudico: laborē porro: cū nō lateat me plura obeliſcis īdigere & lituris: Hoīes
ſumus & ꝓprijs fallimur iuditijs/nec adeo fallimur ut nō ſimus certiores cū pl'a cō
tineri in his iure repræhēdēda uerſor q̊ttidie/ut forte noſti inter eoꝝ lr̃as q barba-
re ſcripſerūt/ex qbus nō modo aliqd adiumēti ſed & nocumēti nō mediocris p̃ſta
ri credas: tamē quales ſint ſcriptiones nr̃æ tua ope a quibuſq; uiſendæ prodibūt.

¶Ioan. Franciſcus Picus Benedicto Tyr. Sal.

r Edditæ mihi fuerūt litteræ tuæ/quas libēter nimis ꝑlegi: ſolēt.n.(ut in pro
uerbio eſt) q̄ haud ſæpe poſſidentᷣ p̃cioſiora exiſtimari: Cęterū ut ad aſtro
nomiā ueniamus: magnoꝑe deſidero q̄ōnē tuā q̄ꝫ p̄mū eā expolíueris / &
leuigaueris oculari: quanq; plurimas in ea legēda uanitates me aſpecturū nō am-
bigo/nec ob id eā affecto ſed ut amici hōis elucubratiōes legā. Nollē porro exiſti-
mares a me ꝓbris calūnijſq; te inſectari q uanitates iā appellē/q̄s nō ꝑceperi/& de
qbus iudicare hactenus nequeā/ſi qcq; iniurię in uerbis meis ꝑſentis idip̄m tibi ī-
puta: Argumēto ꝙ q̄ōnē illā tuā de Aſtronomiæ ueritate p̄titulaueris/ q̄ haud ſe-
cus a me interp̄tatᷣ/q̄ de ueritate uanitatis & eqdē arbitror/te nō magis p̄ſtare poſ-
ſe aſtronomię fulcimentū q̄ꝫ merę falſitati/& errori aptiſimo/qđ negociū pluribus
in p̄ntia ꝓſecuturus nō ſum/ tū quia ad id obeūdi muneris tp̄s idoneū minime pręſtaretᷣ tū etiā ꝙ a Pico illo patruo meo undecunq; doctiſſimo opus hoc ſtudioſiſ-
ſime cōſumabitᷣ in illa ſeptēplici pugna aduerſum eccl'iæ hoſtes acerrima / quo in
prælio ꝑnicioſiſſimū iſtū hoſtē multis ictibus cōfoſſurus eſt/ & de ipſo cū reliquis
glorioſiſſimo triūpho coronādus/ſciaſq; illū nō ꝑ ramuſculos ulmi huius ſomni-
feræ p̄ſtigioſiſſimęq; uagari/euellēdo folia & cortices : ſed radicibus ipſis admo-
uiſſe bipennē/qua ꝑfecto & corruet/& peſſundabitᷣ ab illis/ p̄ſertim quibus iudi-
ciū non deerit. O dies fœlix & cādidiſſimo lapillo ſignāda: q̄ liber ille diuinus a do
ctis uiris cōſpicietᷣ/qua hoſtes eccl'ię in capitoliū duci/ & cōfoſſi vulneribus & ca-
thenis ferreis irretiti palā ſpectabuntᷣ/ſed amplius forte q̄ꝫ opus fuerat ſum euaga
tus/trahente me amore ueritatis & chriſtianę fidei/quā opto extolli/ & naſcētes in
eius agro vepræs exterminari: Cæterū quātoꝑe te uidere cupiā/& alloqui nō faci-
le dicerē/interim me litteris tuis participē redde/& q̄ꝫ celerrime poteris quæſtionē
mittito/ſtudiūq; tuū ad utiliora cōuertito: uel ſi tantus amor Aſtrologię operā im
pendere optimū erit/ſi in eius cōterēda uanitate deſudaueris / ne cū paterfamilias
a te talentorū quæ accepiſti rationē exiget ea nō in terrā cōtumulaſſe dep̄hendare
plagis ob id multis æternū uapulaturus / ſed potius ut inſtitor intrepidus talenta
tua duplicaſſe cōſpiciaris: Vale Mirandulæ: pridiæ Kal̃. Iunij. Mccccl xxxxiiij.

¶Ioan. Franciſcus Picus Iun. bri. Sal.

d Ebeo tibi plurimū ꝙ mihi uel parum merēti tātum cōtuleris / quantū uix
optare auderet/ q eximijs te bn̄ficijs cumulaſſet: Accepi ab Alexādro/cui
has meas ad te dedi/quo amore/qua ꝓpenſione animi cōflatas in me calū-
nias dilueris: Egiſti cauſam iuſtitiæ & pietatis/quo noīe iterum quoq; tibi debeo/
nec dubitauerim/qn maiore ui & copia diſſeruiſſes/ſi plane ꝑcepiſſes qbus mole
ſtiarū molibus/me hoſtes præſſerūt mei/qbus iniurijs petiuerūt ditione patrimo-
nio thori cōſorte/filijs expoliarūt/me etiā ꝑſecuti obſederūt/eorum q mihi afficie-

bant̃ nõnulli occisi exules etiã/& extorres aliq facti sũt:dei ope uxorẽ & filiorũ ali quos recepi:primogenitus adhuc ĩ custodia:spero nihilominus deũ optimũ maxi mũ ꝓ sua pietate/ablata oĩa redditurũ: idq; faxit q̃ possũ rõne te dep̃cor eũdẽ p̃ci bus roges:Ceterũ operã des/ut q opẽ ferre possunt/iustę causæ p̃rociniũ nõ surri piãt monemur.n.humana tẽtare auxilia/ne ĩpm dñm tẽtemus: Vale mei memor. (Carpi.

¶ Ioan.Franciscus:Picus:M.L. Sal.

n Vnc tẽpus expostulat/ut mihi patrocineris/ꝓtrahit̃ negotiũ / ut mihi q̃dẽ uidet̃ frustra/& diuturna expectatione maceror/ expẽsisq; & incõmodis multis cõficior/nullo aliorũ cõmodo:res bñ inclinata est/cæsar ꝓpensione quadã animi(q̃ est clemẽtia)ferri uidet̃: Proceres uel oẽs uel p̃rimi optime affecti sunt:petitio p se oi iusticia fulta/nec iã lis aut cõtrouersia subest/munus a cęsare ex pectat̃: qd aũt nõ cõcedat cæsar/& hoi de se merito/& ob illibatã fidẽ seruãdã p̃ri ma ꝑpessio:Reliquũ est/ut tuę authoritatis calculus bilãcẽ uergat/efficiatq; ut cęsa reis l̃ris p̃cipiat̃/ me stati hac expectatõe & soluẽdũ/& optime soluẽdũ eẽ: tã me ti bi obligabis & deuinces q̃ q maxime/& ĩgrati erga te anĩ uiciũ a me semp aberit.

¶Ioan.Fran.Picus Io.Collau. Sal.

i Ntellexi q̃d opa & sollicitudine amoris erga me tui actũ sit in re mea/quã q̃ beniuolo aĩo cæsar ea ipsa de re mandauerit/& memorẽ esse me/ & gra ti quoq; aĩ signa daturũ tibi cũ potero certo scias: Cæsari uero tã addictũ me semp fuisse/q̃ q maxime ꝓbe nosti:post hac supra q̃ ille putare possit obno xiũ credat:Illiq; meo noĩe hoc ĩpm quęso patefacias ꝓpe diẽ/ ad eius maiestatẽ ue nerandã/teq; uisendũ & amplectendum/ quendã ex amicis destinabo:Interim da operã qua ratiõe potes/ut qđ institutũ ꝓmulgatũq; est/factis probet̃/ nec ignoro facile fore/ut auribus Cæsaris importunę q̃rimonię deferant̃:nitãturq; a tã sancto illũ ꝓposito deflectere/abige q̃so tu muscas ĩportunas a sacris/occlude rimulas/ac ut iocari pgã/molestis susurris/ut eos excipias aures arrigito/&ꝓcellis dissipãdos cõmittito.M.lange/& Cypriano si redijt/nr̃oq;:qd inq̃ tuo an meo uerius Burgo cõmendes me etiã atq; etiam uelim.Vale Carpi.x.Kal.Nouemb.M.D.iiij.

¶Ioan.Fran.Picus: Vil.Per. Sal.

d Auid noster salutẽ mihi plurimã tuis uerbis dixit/& quo me amore parũ alioquin meritũ ꝓsequare abũde significauit:Præter id quoq; Galeatium Sanseuerinũ affinẽ meũ dare operam tuo noĩe enixissime rogauit: ut tibi amicitia deuĩcirer:nõ erat mi Vilibalde opus tãto authore/in feriẽdo tecũ ꝑpetuæ beniuolẽtiæ fœdere / quo cũ pridẽ tacite ictũ fuerat:nec indice etiãnũ Dauide uti oportuerat:Simulac.n.te uirũ probũ & l̃ras amantẽ accepi: & Galeatio nostro in amore arctissime coniunctũ/nõ potui te nõ diligere/nõ potui mira quadã in te uo luntatis ꝓpensione nõ ferri:q ergo fieri poterat ut nõ amares/qui fieri poterat ut a me amari te nõ crederes:Hinc amicitia orta est:mox ostensa:sensisti forte occulta/ tu quadã p̃notione prolatã in te uim nr̃ę dilectiõis/nec occulere potuisti:unde nr̃i ad nos/de tuo in nos amore Dauidis p̃coniũ/qđ faustũ igit̃/fœlixq; & in dei glo riam sit/nõ tacite modo ictũ / sed publice ꝑcussum / sanctũq; sit inter nos ꝑpetuæ charitatis fœdũ/& epistolari hac quasi p̃conia uoce ꝓmulgatũ:Occasionẽ deside

rauí & a molestissimis negotijs meis inducias/ut ad te de facie uisendū cōferre me possem/sed datū nō est/dabit fortasse alias/ut aut ego iterū in Germaniā ueniam/ aut tu eas in Italiā/q̄ mox mihi ex negocio petenda est: interim cū nec corpus/ nec animū mittere ad te possim: animi nr̄i sobolē mitto: hoc est libellos quosdā nr̄os: q ex rerū nostrarū naufragio supfuerūt/ & nup insperato ex Italia deuecti sunt: Ex sobole nō recte cōijcies parentē/neq̧.n.eū adamussim effingit / nō q̧ ipsa degeneret sed q̄a p̄cellit: Nā quanq̧ illa aliq̄n cogitaui/minime tñ solido usu possedi: Facilius nanq̧ & cogitamus & scribimus bona/q̄ facimus. Seruassem utinā q̄ illic ad gesta sunt/multa bñ uiuēdi p̄cepta: Sed faxit oīpotēs/ut aliq̄n seruemus: Alia nr̄a opuscula ꝓpterea nō mitto/q̧ ex Italia ad me simul perlata nō sunt: aliqua etiā sub incude afformabant/ quæ parū abfuerūt/quin in spongiā incubuerint/ dū stringere gladios magis q̄ litterarios malleos tempus expostulauit: Vexatus equidē diu sum bellis plusq̄ ciuilibus: alioq mea spōte amator pacis/& post Galeotti p̄ris obitū parū quieui a molestissimis curis/& bellicis tumultibus/ cum in occupatis arcibus nr̄is/& oppidis uindicādis/tū in eis quoq̧ a multiplicibus insidijs triēnio tutādis demū in repellēdis hostilibus castris/& quinq̄ginta dierū obsidione ferēda & ꝓditione eoꝝ tollerāda/q̄bus magis fidebam / hostes me multa manu freti cinxerunt/īparatūq̧/ & febribus ęgre decūbentē adorti sunt/nec mercēnario milite/nec auxiliaribus copijs fultū vide q̄ belle istiusmodi negocia cū ocio lr̄ario cōueniat: nūc aūt extorris & regnis exul ademptis: q̄ apte de litteris cogitare possim cōsidera spero nihilominus Iesum dñm ijs ipsis molestijs finē daturū: Vale mei memor: Ex Augusta uindelicorum.xviij.Ianuarias Kaleñ. M.D.ij.

¶Ioan.Franciscus Picus Adulpho Phrisio. Sal.

Mitto ad Cæsarē ex negocio Ioan.Franciscū a secretis meū/qui & in mandatis habet/ut te meo noīe salutet: nec quidē sine munere: ut olim Parthorū reges: Is ad te ferret & amicitię & gr̄æ ex part reponēdę ergo nostrū ex auro numisma ęquans monetas Germanię aureas quattuor: in quo & ascēdentis in cœlum Christi mysteriū impræssum uisitur: Et ex aduerso insigne quoddā/quod paulo ante tulimus: In Germania em̄ cum essem/ cupidūq̧ te mihi declarasses uisendi habendiq̧ aurei in quo nostri esset imago vultus / idq̧ nec tū haberē/ nec in præsenti apud me sit eius generis ullū: hoc ipsum maioris precij & ponderis libentissime misi: missurus & alterius generis alia cum sese facultas obtulerit. Cæterum quæso te: si me diligis: ut frustū illud christalli ad me mittas/in quo scintilla illa uersicolor iridē imitata conspicitur. Aliū quoq̧ ex quinq̧ lapidibus illis quos tu opalos reris: quorū enumero unum ex te habui sulphuris ardētis flāmas ęmulantem: Nec propterea quā habebas in animo componendæ crucis imago abolebitur quinimo perficiet exornabiturq̧: nāq̧ cū aliū miseris tres reliq utriusq̧ brachij & thoracis munus implebūt: capitis partes Adamas/ pedū Carbunculus obibit/quorū apud te copiā esse scio/q̧ si eis ad id officij īdigueris mittā ego ex Italia: Scire p̄terea abs te aueo an q uenalē illū Opalū habebat colores pigmentariorum æquantē/reuersus ex Italia in Germaniā sit: Si redijt cura præcor ut preciū noueris/sin minus significato: Nāq̧ operā dabo ut uideā/& si placuerit coemā. que aūt a te petij/&Christallū.s.& opalū futurū cōiugi munus gratissimū. ut oīno Io.Frāscisco nostro/ad me pferēda tribuas/ iterū te atq̧ iterū precor: Iuniorē Adulphum meo noīe saluere iube/quē in doctū uirū euadere sumope cupio: Bruno item ep̄o cōuiuæ nr̄o me cōmendes uelim. Vale: Carpi.xvi.kaleñ.Mart.M.D.v.

¶IOAN. FRANCISCI PICI EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

Ioan.Franci.Picus. A.Pl. Sal.

VSTVM de uestibus uolumẽ scribere istituerã/ratus me plerisq; gra
i tũ facturũ/ qñ res ipsa pse cognitu digna iudicaret: tum non minus uti
lis & qõnibus plurimis obnoxia / ob uarias censuras quæ nr̃o tpe / ex
uarĳs tegumentorũ figuris emerserũt:qñ alĳ Gallicas sibi & Hispanas
uestes induerẽt/ Alĳ Germanas/Græcas/& Geticas etiã asciscerẽt : qbus de rebus
diuersi susurri/diuersæ sniæ/inter quas illa plurimũ uigebat /Italã uestẽ nõ esse ho
minibus Italis imutandã/nõ accersendos pegrinos cultus/ nõ habitus/& instituta
nouanda / quæ quidẽ uti constãs & ingenua per se depræhendit̃/ ita parũ erudita
uidebat̃ ppterea q̃ propriã Italiæ uestis formã/ qui teneat qui nouerit reperit̃ ne-
mo.Est em̃ p tpe uestimẽtorũ specimẽ/ & figura mutata nec quicq̃ antiqui & Ro-
mani habitus/Romanis ipsis in usu est/qđ nõ modo indicãt noia ab eis/ quę olim
habebant̃ diuersa:sed remotũ etiã longe constet a nr̃o uestitu antiquũ / in sculptu
ris marmoreis/in ære fusili/& in plerisq; numismatis / nec apud illos habet̃ / qui rẽ
ipsam ad integrũ litterarĳs monumẽtis/ab iniuria obliuionis asseruerit:tã&si pro
dat̃ Trãquillũ hac de re librũ cõposuisse:q nusq̃ cõparuit/qui uix citatur. Tẽpus
igitur idoneũ/& ociũ nõ leue huic implendo muneri dandũ erat:Cogor autẽ ut ti
bi morẽ gerã/quicqd occurrit ad p̃sens pscribere/& ingentẽ materiã cogere in epi
stolę modũ/si tñ id fieri cõmode poterit:fiet aũt utcunq;: De necessitate igitur ue-
stiũ noie/origine/de uarietate quoq; luxu/uanitate/utilitate/colore/dignitate/quã-
tum per occupatiões liceat in genere dũtaxat/& ad epistolæ mensurã insinuabo:
De necessitate uestiũ non aliunde fœlicius auspicabimur/q̃ a Mose/qui prodit ex
inobedientia factũ:ut qui prius nullo tegumento indigi fuissent/ hoĩes idipsum si
bi perpetrato delicto quãtotius pcurarint/ raptis de fici arbore folĳs: quibus pu-
denda uelauerunt/quæ tum primo pudẽda ceperũt esse:mox pellicea uestis Ada
mo diuino opere coaptata est/quo de paradiso delitiarũ expulso/nõ modo suę ob
pctm̃ cõtractæ uerecũdiæ cõsulere posset/ut prius tentauit dũ frondea piçoma cõ
suisset/sed aeris etiã molestias cõmodius pferret : & sane nec latini uerbi uis/ sicuti
nec ipa res mysterio lõgius abest:Vestis em̃ ut Varro sũmus linguę Romanę au
thor decernit/a uellere dicta est:a uelãdo alĳ dictã maluerũt: alterutrũ mauis / nec
sacris quidẽ litteris cõuenire quicq̃ magis põt / q̃ ut uelaret̃ homo uestẽ de pelle
factã prodiderũt : sed quæ ad necessitatẽ solum instituta/ad honorẽ etiã pertinere
uisa est tẽpore procedẽte:Nam & polymita Iosephi uestis/& Samuelis palliũ. Sa-
cerdotum etiã & regum in sacris litteris uestes manifestant̃. Multæ certe & uariæ
spẽs & noĩa/uel ex figura / uel colore/uel loco desũpta fuerũt/partim sibi dignitas/
partim tpa/usus/ & regio/partim sibi uendicarunt:quo factũ ut hinc etiam luxus/
& modestia/usus & abusus uestiũ deriuaret̃:Nam si qd noui fiebat id actutum re
putabat̃: uel ad molliciẽ / uel ad luxuriam ptinere : si qd item antiqui reuocaretur
tantundẽ criminabat̃:Consuetudo tantum probabat̃ adeo / ut quæ olim dãnatæ
fuerũt/progressu tẽpo℞ laudarẽtur. Nãq; olim moris fuit manicis abstinere in ue
stibus conficiẽdis/ idq; luxui erat obnoxium. vnde illud/& tunicæ manicas/& ha-
bent redimicula mytræ:Fœmineum quoq; olim/ & molle etiam apud mollisimos
Persas / putabatur uti ueste talari : Diuturna uero obtinuit consuetudo / ut po-
stea grauissimum uirileq; haberetur / ac pene religiosum: Nostra tempestate ui-
ris principibus & admodũ egregĳs turpe nõ ducit̃ / quin maxime decorum ho-

losericis indumētis uti:cū tñ inter Heliogabali Antonini uesanias holosericæ:hoc est totę ex serico uestes cōputent:sed & modestiæ quoq; Alexandro itidē Romano principi ascribit/q semel dūtaxat in cōsulatu pictā uestē iduerit. Apud Hebręos fimbriæ gestabant qbus etiā dñm Iesum fuisse usum sacræ lræ nos edocēt: ubi aūt ab Italis recipi cœptę/inter regia ornamēta cōputabant/ nūc passim usurpant & tanto studio ut quis e medio fimbriatus incedat/& multiplicibus limbis honestet: Et mirū sane uideri debet/q minor in uestibus mollicies esset / dum Roma q post tralatā iminutā atq; etiā euanidā paulo minus potestatem/ tū em̄ principibus uiris ex lana uestes erāt/q nūc materia pene respuit / a ditiori plebe nedū a sumatibus. Expetunt.n. bōbicinę passim sericeęve/magisq; ex moro/q bōbices pascit/q prato/quē tondēt oues amicimur: & multa qdē nobis tegumēti materies ętate nr̄a suppeditat: Nā præter ferrū quo in usum belladi uestes fabrefiūt/ p̄ter ouinā lanā cuius bñficio multiplex/nec ueteri sæculo cognita laneæ telæ diuersitas prodit/ex fili & tecstrinę uarietate multifariā: p̄ter bōbicinas sericasve in uariū etiā usū ignotum prioribus formatas / præter lineas & canabinas telas / pellicea quoq; multæ natiōes hñt uestimēta/nō abrasa solū/sed etiā pilis ipis lanaq; referta/ ut i septētrionalibus plagis cōspicit: adde xylinę lanuginis pānos i mltifarios usus accōmodatos: ex ægypto quoq; & oriēte caprinis hircinisq; pilis mercatores aduehūt cōfectas telas/æstiuo nobis tp̄e cōmodissimas/ aurū taceo/ quo uel adinterpungendū uel ad acu pingendū/uel radio textorꝝ/ad hac & illac uarie iactandū/ tot aurei pāni uariæ facies uident/ ut nihil iā reliquū luxui fiat/neq;.n. contēti aurei fili pictura q olim inter maximas etiā muliebres delicias cōputabat/cantabatq; pictā acu clamydē/nec intextis auro uestibus/nec purpureis/pictisq; limbis/ qd' tā regiū erat/ q etiānū muliebre/ q.s. cohibebāt picto uestigia limbo: nō fimbriatis quoq; ut diximus uestibus satis sibi & luxuriæ factū putāt/ni aurū supaddat auro/rigeantq; uestes/& armaturas pōdere superēt. Ni aureā tunicā totā/bōbicinis & ecōtra/bōbicinā uniuersam auratis fimbrijs bracteēt: Pudendū utiq; erratū/ eoq; insignius/ qd' & imbelles & paupes id affectāt / & sub dei lege degētes salutis diuitiarūq; p̄digi sunt/magis q olim sub cultu dæmonū ditissimi atq; fortissimi. Siquidem Iulius Cæsar rerū potitus/quanq; corporis cultu semp insignis elegantiori tñ habitu nunq; legit usus/q Sylla q lato.s.clauo induebatur/sed fimbrias forte adiecit: Vtebatur inquit Tranquillus lato clauo ad manus fimbriato / nec apud eos tot genera uestium: De his loquor/q nō capiti solū aut tybijs : sed uniuerso corpi aptāt: nā p̄ter id qd' citauimus latū clauū/uestē uidelicet p̄clarā senatoriā / dictatoriāq;/p̄ter p̄textā puerorū/palliū philosophorꝝ/tunicā & subuculā cuiusq; sexus & ordinis/ togā ciuiū/sagū & clamydē militū paludamētū impatorū Penulā/ Abollā/lacernā/ lenā & si q alia pauca/q diuerso noie in eundē significatū recidūt: nō temere multa reperies/apud nos nec triduo quidē numeraueris tot quotidie quis e medio ex capitis snia cōfingit/tot pegrinas & nouas accersit oiūm pene nationū/ ut iā Mastrucæ/Sarabarræ/& cæteræ id genus Barbarę lōginquo uel moris/uel terrarū spacio deuectę, p domesticis & notis habeant/ & ad ignotas etiā anhelat vulgus diuitū & potentiorꝝ: De coloribus taceo/olim in pictura unus tm̄/aut plurimū quattuor nūc inuestibus & laneis/& bōbicinis/& auratis oēs in usu nec simplices/sed multiplices uarieq; pmixti: q de re multa recēsenda nō sunt/qn̄ etiā ab eis / q Cænobijs addicti sunt/si recte cōsideres oēs p̄ter uiridē colores receptos uideris/& curiosius ut mltis uidet q oportuit, ppagatos : Siquidē q sub diuo Bñdicto monachi albis alij/nigris alij/ferrugineis nōnulli coloribus utunt/& cōtētio fuerit/qd nā fieri deberet/quove usus esset institutor / cum tamē notū sit illū dixisse nolle ut monachi

de col ore causarẽtur:qm̃ habitus monachũ minime constitueret:Inter Augustini
sectatores regulares ab eremitis dissensere de habitu quo ad Xistus nostra memo
ria ꝓhibuerit decernẽs quo habitu Augustinus/ꝑter eũ qui ep̃o debet̃ usus fuerit
nec ex re/nec in prõptu esse ut decerneret̃ / diuus quoq; Franciscus nullũ exacte
colorẽ sectatoribus ostendit/mõ grossiora & uiliora induerẽt contentus: Probari
aũt maxime debet q̇ nõ mõ casta & mediocria sed etiã hũiliora sibi ascisscit aliquã-
to q̃ dignitas tolleret: nec em̃ apud gẽtes maius decus sibi cõciliauit dictator Cæ
sar insigni cultu/q̃ mediocri & gregario dux Annibal/& rex Agesilaus.Christia-
nis uero tanto id magis curandum / ꝙ pompa & uanitas ab eis exulare perpetuo
debent/& exemplo turbę qui præsunt pręponunt̃ quanq̃/id quod mediocre prin
cipi & nobili creditur ad subditos/& plebem relatum insigne atq; superbum cen-
seatur: Nationes aliæ aliĳs constantiores in habitibus retinendis:Asia & affrica sui
cultus seruatissima/uaria nimium Europa:& Galli potissimum: qui nostra memo
ria singulis pene annis uestes mutauere quos itali plurimum sequuntur/postq̃ in
subres eorũ imperata faciũt: Germani ꝑseuerãtiores/ tã&si nõ nihil eos ĩmutatos
uiderimus: In hoc certe stabiles a multis sæculis ꝙ dispẽdia fugiũt / neq; em̃ tã latę
in Germania uestes/utpote antiq̃s eorũ moribus si̅les: Tegumẽta em̃ gerebãt: ut
Tacitus inq̄t:singulos artus exprimẽtia/qđ & Galli me puero obseruauerũt/ pau
latim nõnihil latitudinis occupãtes/ut nũc ĩ latissima & amplissima uestiũ dispẽdia
diffusi sint:Hispania satis constãs/& ut arbitror in aliq̇ genere uestiũ ab antiq̃s nõ
remotissima qđ sagi nomẽ indicat:Ab illis ad natões multas euagatũ / & maxime
in Italiã/q̄ non uestes solũ/ sed ꝑegrina oĩa libentissime suscipit: Qua ꝓpter ad re-
gulã ut reuocarent̃ opęprecium foret/interim nobis tñ cõsulemus/prudẽtia duce/&
q̇d opus esset facto ratiocinabimur nõ ꝑticulare quicq̃ decernẽtes/Opus em̃ esset
nõ ep̃lari angustia/sed maiore subsellio/in uniuersum aũt:sicuti pictores inter ini-
tia solẽt deliniabimus:Vestis itaq; usus necessitate uti diximus/ utilitate/honesta-
te introductus est:abusus igitur uanitate dispendio/ turpitudine culpãdus: Qua
propter cõsiderãti mihi/uenit in mentẽ trifariã uestis habitũ posse uituperari: Nã
si uanus & inanis fuerit nõ solũ ipse ꝑ se dedecet/ sed is etiã leuitatis noĩe dãnabit̃/
q eo ĩdutus fuerit/Igit̃ frequẽtiores & affectati limbi crebræ fenestræ & q̃si vulne-
ra uestiũ intẽpestiue & ꝑegrinę fimbrię luxu q̃ ornatu accersitę bracteę exuberã
tes indicio uident̃ esse incõstantis & uolitãtis animi/& cũ receptũ diu illud sit: Ne
q̇d nimis:dispẽdia quoq; corrigẽda sunt & suꝑfluo nimis ambitiosoq; cultui me-
ta ponẽda est:qđ olim etiã Rho.scđo bello punico factitarũt:Nr̃a quoq; eccl̃ia ꝑ
stituit modũ clericis & clausas uestes ac fibulatas p̃scripsit:duplicẽ aũt in modum
cõtingere dispẽdia possunt/uel si plebeius nobiliũ sibi ornamẽta q̃ritet usurpetq;
uel si nobiles ipsi habenas luxui ꝑmittãt/caudatis admodũ tunicis/ut fœminæ cõ-
sueuerunt:hiãtibus manicis/& patulis adeo/ut mediocres inde uestes confici qui
rent:Turpitudo porro ex lasciuio habitu prodit: qui factus.s.ad excitandã uene-
rem cognoscitur.Nãq; si in fœminis superiores mãmarũ partes/quod nostri tem-
poris in Italia pręsertim uiciũ/enudentur:incentiua libidinũ facile fiunt/q̄ honesta
tis causa uelo tegi dicunt̃/ab ipsis quandoq; adeo raro / adeo perspicuo/ ut illece-
brosius urant:Simili trahere illicio solent uiri fœminas/ostensis pudendorũ parti-
bus/nimia uestium breuitate/& mensura materiæ additamẽtis ementita.Non cul-
pandũ ergo id uestis genus/qđ huiuscemodi criminibus caret:Tam&si pũcto in
sectibili & indiuiduo isthæc rectitudo nõ cõstat/ac ut Aristo.docet:si q̇d minimũ
a uirtute recedat̃ nõ magnoꝑe refert: Partẽ em̃ regionũ mores / & cõsuetudo sibi
uendicãt tãdiu toleranda/q̃ diu in ea quæ diximus uicia lapsus nõ fiat. Vale.

¶Ioan.Franciscus:MAXIMILIANO. Cæsari Augusto. Sal.

o Ptare mihi uideris Cæsar inuictissime/ nō tā copijs q̄ doctrina præstare: qđ quidē uotū in magno illo Macedone plurimū uiguit/ & eius grā mirū īmodū ab antiqtate cōmendatus est:Mādas em̄ mihi/ ut q̄piā Cabale monumēta olim Io.Pici patrui opa in latinā orōnē uersa/ & exscribēda & ad maiestatē tuā deferēda curē:Qua qdē in re quantū mihi molestū sit/impio tuo (ut par est) obsequi nō posse/haud facile cogitauerim anio:ne dū litteris explicauerim: siqdē inter hūana desideria sūmū mihi est tibi principi meo/ imo oīm gratificari: Apud me aūt nec una qdē Cabalisticæ facultatis extat scedula/sicuti nec defuncti patrui Bibliotheca/utpote quā Antonius patruus rerū eius mobiliū testamētarius heres Grimāno Cardinali uenūdederit:Habeo ego tantūmodo nōnulla ꝓpria eius inuenta/ & meditata ex authographis/magno cū labore & impēsis exscripta / nihil ad Cabalā spectātia:quarū partē iā publicaui:Sed qm̄ oblata hæc mihi occasio tibi morē gerēdi magnanime Cæsar:me quanq̄ inuitū ꝑterit/ abste q̄ possum fide/ & aī prōptitudine efflagito/ut alia quęcūq̄ libuerit/mō uiribus meis effici possint īmpare nō cesses/in te nāq̄ colēdo/mltis certe īgenio & uiribus/fide & diligētia nemini cesserim:Et quāq̄ scio plā decere seruū facere q̄ loq:atq̄ hęc ipa q̄ polliceor tua pridē esse:Quādoqdē me tibi & ipa fere tradidit natura / & obligauit uolūtas nō potui me tn̄ cōtinere/ut eadē tibi miro qdā uolūtatis ardore nō offerre. Vale.

¶Ioan.Franciscus Picus Ioan.Reuchlin:Phorceñ.Sal

t Ertio iā ex negotio mihi Germaniā petenti/id animo inter eximia desideria penitus īsederat ut te de facie cognoscere:quē ex litterarijs opibus pridē suspexerā.Sperabā facilius eo fieri me uoti compotē/ ꝙ tui ducis regio nō abesse diceret: a loco in quo celeberrimus iste regū principūq̄ cōuentus agit/ quē tua etiā p̄sentia/qn̄ huc plurimi/& ꝓcellētes uiri cōfluxerūt/honestandū impēsius cōiectabar/ sed inania plurimū nr̄a uota/ incensum quippe diu animū cognoscēdi tui.Bonomus Tergestinus Antistes tū inflāmauit/cū om̄e desideriū prorsus elanguisset: Vbi em̄ resciui ꝑ occupatōes tibi nō licuisse discedere/tuarū illico prę conia laudū ītonuere adeo/ut & maceratus desiderio sim. & euanida spe prorsus fluctuauerim:Hinc uenit in mentē/ut dāna isthęc resarcire / quoquomō ꝑ ep̄lam curarē:Scias igit̄ uelim me tibi/ me tuæ uirtuti tā addictū/ q̄ q maxime/ ꝙ ne dictū ad p̄sentē gratiā putes/testatū id oībus relinquēt nōnullę scriptiōes meæ:Nā & in septimo opis cuiusdā de rerū ꝑnotione libro/& in carmine heroico/qđ de mysterijs in Germaniā lapsis procudi/honorifica tui mentio facta est. Adscribito ergo post hæc me rationario tuo/inter ea noīa/quæ tibi eo debent/ ꝙ de litteris optime es meritus:Sciasq̄ uelim / ni a turbulentissimis negotijs remorarer/ ad te uisendū cōuolassem/pro meis enim oppidis/pro fortunis omībus diu periclitantibus / ad Cæsarem me contuli/quem pro sua clementia / proq̄ mea in illum fide / & meritis exorandum speraui: Vale mei memor.

¶Baptista Mantuanus Carmel.Ioan.Fran.Pico. Sal.

n V per audita morte Io.Pici Auunculi tui / uiri clarissimi atq̄ doctissimi/sic aīo cōsternatus sū ut neq̄ pes/neq̄ mēs satis suo fungeret̄ officio: Parū abfuit qn & de deo/& de natura sim cōquęstus : ꝙ tantū lumen e mūdo tā cito sustulerint:tantū Italiæ ornamentū/tantā ętatis nostræ gloriā/q̄si terrenæ Reip. bonis inuideāt nulla habita nr̄i ratiōe succiderint:succiderint inq̄ dū cresceret/ dū floreret/dū copiosissima īgenij sui fertilitate pasceret uniuersos:sed recordatus sen

tentiæ Pauli qua inquit: Iudicia dei abyssus multa: continui me/ ne male de deo & de operibus eius impia temeritate sentirē. In occasu uiri huius passa sunt magnā eclypsim studia litterarū/ sciētia rerū/integritas morum: Erat em̄ ut scis/ in patruo tuo sic uitæ/sanctimoniæ/coniuncta linguarū eruditio / & humanarū diuinarūq; rerū cognitio/ut in uno eodēq; hoie uiderer uidere/Hieronymū & Augustinū reuixisse/atq; utinā opus illud de concordia Platonis & Aristotelis anteq; decederet absoluisset. Pollicebatur enim titulus eius oēm antiquorū philosophiā/ & recōditissimarū ac scitu dignissimarū rerū apertionē. Oia eius opuscula / q̄ absoluit/ quę etiam imperfecta reliquit/sunt omni studio & diligētia conquirēda. Nā cū a tanta ingenij fœlicitate profluxerint non possunt nō esse dignissima/quæ ab omni posteritate legātur/amentur/& adorentur: ad qd' officiū te ꝓuocarē/nisi te sic ꝑsuasum & animatū satis crederē. Deerat hoc familiæ tuæ decus īmortale: ut apud nobilitatem antiquissimā: diuitiarū & opū affluentiā/rei militaris gloriā: collocaretur etiam excellētia tātæ sapiētiæ: ut oia q̄ apud mortales/sūma laude digna sunt in unā domū tuā cōflueret. Te uero Io. Fran. sūma ope niti decet: ut patrui tui uirtutē hæreditate possideas: & ut spūs eius in te duplicetur: sicut Heliæ spūs in Heliseo: hoc a te expectamus: hoc requirimus: cū eius opuscula collegeris: ꝓcor/ ut me quoq; participē reddas: & erit mihi opæpreciū istud tāte uoluptatis grā me cōferre cū sciero. Distichon in laudem eius ex tempore factum quanq; non placeat: tamē subijciā.

Picus Ioannes/ cœlos/ elementa deumq;.
Doctus/ adhuc iuuenis sanctificatus obit.

Vale princeps optime & me ama. Mantuę die. xxvij. Nouēbris. Mccccl xxxxiiij.

¶Ioan. Franciscus Picus: Baptiste Carmel. Sal.

a Ccepi litteras tuas quibus me de Patrui morte officiosissime cōsolaris / & conquęreris/in occasu hoīs litterarū eclypsim omnēq; gloriā nostræ ætatis/uelut a texēte succisā/ex his & amicissimi hoīs officiū/& ueluti patris affectum conspexi liquido/& gratias ob id plurimas ago: sed ut nos inuicē iā cōsolemur/& litteris tuis responsum aliqd demus (sititorē alioquin te nouitatis conspicio) edisserā paucula: differēs in id tēpus/reliqua quo fando corā possimus satisfacere: ego quidē tanto ob patrui mei obitū dolore affectus sum/ tantæ cōsternatus mœstitia/tanto parte alia gaudio exultaui/quantū de ipsius futura fœlicitate plaudendū/deq; nr̄a iactura dolendū oportere censui. Dolendū nobis ꝓfecto est: qui forte ex ꝓposito in tenebris ambulātes/nec capaces nec digni tātę lucis extitimus eius autē uita laudanda nobis/& obitus demirandus/cū plenus & sanctimonia & charitate decesserit: Tibi palā facerē multa post obitū / sed eius uitā parturio cito pariturus/qua plurima (nō vulgaria equidē & triuialia) sed q̄ philosophū/ q̄ christianū deceāt dabuntur intelligi: Bibliothecā ipsius opulentissimā / qs habiturus sit nō dum liquet: Attamē futurū spero ut fragmenta oia/& quisqlias in unū redigā/ & formis excudēdas tradā: ut si fieri poterit / saltē in opibus reuiuiscat: Heu spes fallaces/& inania uota/multas arculas minutiarū oppleras inspexi: nec aliqd qd' in lucē ꝓprijs pedibus exire posset inueni: O si uidisses q̄ cōceperat/q̄ aggressus fuerat/uix posses lachrymas cōtinere: reuixerūt in eo oēs philosophi/& theologi oēs antiqui/pariter & iuniores/si nō supati doctrina saltē & ingenio (si amāti & discipulo fides debetur) æquati sunt. Concordiā illā Platonis/ quā imperfectā deploraris/si absoluisset/nobis ꝓfecto dies festi agendi fuissent: ita em̄ philosophiā ab incunabilis/a noīe/ a capite exorsus fuerat/ & adusq; nostra tp̄a ꝓduxerat adultam/ut

nihil amplius a noſtræ tempeſtatis philoſopho/aut in Græcis/ aut in Latinis codi
cibus deſiderandum eſſet:Citaſſet udum Thaletem/ Ignitum Heraclitũ/ circum-
fuſumq; atomis Democritũ: Introduxiſſet poſtremo philoſophiæ principes/Pla-
tonem mathematicis uelaminibus offuſum/& Ariſtotelẽ ſcrupuloſe endelechiã
perquirentẽ/qui eius opera fœdus ęternũ inter ſe ſanxiſſent:Inter Auerroẽ quoq;
& Auicennã:Inter diuũ Thomã & Scotũ/indutias impetraſſet/Iuniorũ turba par-
tim pro meritis/partim pro culpis & honorata fuiſſet/& taxata: Sed quid de hoſti
bus eccleſiæ dixerim quos contra bellũ mouerat/quos iam obſederat/atq; in unũ
ex his duodecim ictibus cõfoderat:& niſi diem obijſſet/ eodẽ forte menſe catenis
uinctum/& palam ſpectandũ/equis albis in Capitoliũ magno triũpho perduxiſ-
ſet/quibus in operibus nõ tam diuinã & humanã philoſophiã admirari dabatur/
diuino:ut ita dixerĩ:ingenio explicitas/q̃ ꝙ eas Ariſtoleis.ut ille inquit pigmentis
condidiſſet.Plura proſequerer/niſi futurum ſperarẽ/ ut cito his de rebus colloqui
poſſemus:Interim poteris & tu/& hij quibus præes/ad Chriſtum pro amico hoĩe
p̄ces effundere:Et illum iugiter patri in ſacrificiũ ꝓ expiatiõe delictorũ offerre/ut
tibi & amicis oĩbus ſuffragia multo fœnore ꝑſoluat:Si tardiuſculus fui Florẽtinũ
iter culpato. Cæterũ qñcũq; uenies deſyderatus uenies: Vale:Mirandu.

¶Baptiſta Carmel.Ioan.Franciſco Pi. Sal.

d Ilatio honeſtiſſima tuæ reſponſionis credi fecerat litteras meas in uia pe-
rijſſe:& dum ꝓpterea nouas ad te dare ſtatuerẽ iãq; incepiſſem eas exara
re:ſupuenerũt tuæ deſideratiſſimę/ornatiſſimę:iucũdiſſimę nocte ĩſecuta:
credo ex eo ꝙ die cogitauerã dormienti mihi ſub aurorã tpe q̊ cerni ſomnia uera
ſolent/uiſa imago patrui tui iam uita functi ſupuenire:& mecũ multa de angeloꝝ
natura:de ſpirituũ aeriorũ/ac terreſtriũ:aquaticoꝝ etiã ſpeciebus/noĩbus/officijs:
cum ſumma utriuſq; noſtrũ uoluptate diſſerere. Et cũ eũ interrogaſſem cur bal-
bus eſſet(balbus em̃ uidebat̃)id ſignũ eſſe reſpõdit imperfecti & inabſoluti ſermo
nis quẽ de rerũ natura/& de philoſophia iãdudũ inchoarat Videbar acceſus deſy
derio percunctãdi de rebus occultis plurima: quę nobis mortalibus mirabilia ſũt
& ignota.& neſcio quo pacto id primũ occurrit/ quid.ſ.amuleta ꝓdeſſent infanti-
bus/ut corallia & id genus alia/quæ infantulorũ collo alligantur: reſpondit in his
aliqñ aliquid uirtutis ineſſe & hoc ad magiã naturalẽ pertinere:ſed ut plurimũ dã
natas conſuetudines & ſuperſtitiones eſſe. his dictis euanuit. & ego expergefa-
ctus diu multũq; cogitaui:quæ collocuti fueramus in ſomnis: quia nõ inania eſſe
ſed penſi aliquid habere uidebant̃.Scribo autẽ hoc nõ ꝙ inſomnijs ullã fidem ad
hibeã: id em̃ eſt & a ꝓfeſſione mea & a natura alienũ: ſed quia nõ ſatis mirari poſ-
ſum quonã pacto fiat ut dormientes diſputent/doceãt/diſcant/& ea plerũq; faciãt:
quæ a uigilantibus fieri ſit impoſſibile uel certe difficile/habẽt certe neſcio quid di
uinitatis animę nr̃æ.& ſi ſancte ac pie uiueremus nec tot negociorum ambagibus
circumagerent̃ animi noſtri:haberẽt nobiſcum ſpiritus ſeperati magna comertia
Sed de his hactenus.Q̨ uelis(ut ſcribis) patrui tui uitam conſcribere & laudo/ &
ut maturius id agas hortor & obſecro: id enim officij tibi maxime congruit: & ti-
bi pluribus de cauſis eſt aſſumendum: nam & ſtilo & eloquentia plurimum ua-
les:quod eſt naturæ & induſtriæ & dei donum ſingulare. Itemq; gentilis eius ſis:
& tam mirabili uiro arctiſſima cognatione propinquus:quo fit ut eius gloriæ nõ
eſſe particeps non poſſis.Nec ullo mõ pati debes ut clariſſima familia tua: quicq̃
tanti ornamenti ac ſplendoris amittat. Accedit ad hæc ꝙ nulli magis q̃ tibi nota

esse debet eius uita: quã tibi iam pridẽ imitandã ꝓposueras & quidẽ sapiẽtissime: erat eñ ægregiũ quoddã sanctimoniæ & religionis exemplar. In quo totius sapiẽtiæ lumen apparebat. Dicã ergo tibi quod Christus dixit aplis: Colligite fragmẽta ne pereãt. & id tãto studiosius agendũ quãto nobis: qui supstites sumus / & futuræ posteritati magis est ꝓfuturũ. Proculdubio & si uideo magis ei gratulandũ qui postꝙ tã breui nauigatiõe tm̃ spiritualiũ opũ cõgessit tã fœliciter in portũ peruenit: nõ possum tñ de tanti uiri iactura tecũ non dolere. Mors Georgij Merulæ primũ condiscipuli: postea præceptoris mei (nã sub Gregorio Tiphernate cõmilitauimus) tristicia me affecit: sed erat ille iã grandæuus & senio ingrauescẽte iã inutilis & functus officio. Hermolai & politiani duorũ illustriũ uirorũ lamentabilis occasus / attulit & mihi & oĩbus lr̃atis graue cordoliũ: sed altius hoc vulnus insedit & longe maiorẽ in Pico nr̃o iacturã passa est res lr̃aria. Eloquẽtiæ cãpi lugẽt: mathematicarũ artiũ studia cõciderũt. Philosophia oĩs ac metaphysices & theologiæ altissime speculationes: quas ille amplificare ac illustrare iã ceperat: deinceps obmutescent. Sed parco iã: ne dolori iusto plus indulgeã / Curandũ magis est ut ei & scientiarũ studijs ac exercitijs & moꝝ intergritate ac religione similes euadamus / & pari cum eo negociatione ditati pueniamus olim quo ille iam peruenisse se gaudet. Q; primũ potero ueniã / ut diuini eius ingenij requilias imortales: quę apud te sunt uideã & adorẽ. Interea scribendi eius uitæ da operã / & me ama. Benevaleat D. tua. cui me cõmendo: Mantuæ die. iij. Ia. Mccccxcv.

¶ Ioan. Franciscus Picus. Io. Ma. Sal

h Eri paulo ante cenæ tempus / dum incõficiendo dialogo nostro laborarẽ / qđ post tuũ discessum assidue molior / uenit in mentẽ ut unũ ex capitibus rerũ earũ / quas ex patrui cõmentarijs excerpsisti stilo digererem: Ratus te uel hoc ientaculo allici ad uorandũ copiosius / & tã auidius / ꝙ ea quę iam comedisti concoquẽda / & aliqua ex parte etiã cõcocta cognosceres: primũ desumpsi caput / hoc est de discentiũ erroribus / qđ cupiebã oratiõe splendescere: & si id ipsum ut uolebã p̃stare nequiuerim: Hesterno uesperi in exequendo negocio hore fere dimidiũ sum impartitus: hodie ante cænã ad uigesimã horã absolutũ est: Cõgessi quicqd uenit ad buccam / nec ad indagãdos flosculos ꝑ latissimos illos eloquentie cãpos spaciari idoneũ tẽpus cõcessum est: uidebis nihil omissum / præterꝙ opinionẽ illã Socratis q̃ liquido etiã abste extrahi nõ potuit / sed nihil ad rem / uel certe parũ mea quidẽ sn̄ia / addita cũ multa tũ uaria dep̃hendes / nõ tã ad oratiõis filum / resq; ipsas explicãdas ꝙ ad ea augẽdas / & amplificãdas. Illuc ad te mittendũ cẽsui / ut si hoc scribẽdi genus laudares ad reliqua exornanda amplificandaq; capita animosiores facti alacriores / & dispositiores essemus / sin minus probares rescribẽdo edoceremur: quid opus esset facto / ut ad hãc nauandã operã quã publicæ utilitatis causa suscepimus instructiores & doctiores euaderemus: Vale: tui ualent.

¶ Ioan. Fran. Picus: Matheo Bosso. Sal.

d Iebus p̃teritis angelus politianus: patruũ meũ Ioan. Picũ certiorẽ reddidit se sumopere abste dum Florẽtiæ degeres efflagitasse / quasdã Ausonij & Paulini cõmentatiões: teq; easdẽ sibi trãsmissurũ spopondisse / rogãs qua ratiõe posset operã daret / ut illas cõseq posset. At Picus in obeũdis amicoꝝ negotijs feruentissimus / pridie ꝙ e patria discederẽ ad me lr̃as dedit / q̃bus impẽsissime

hortabat̃/ut nunciũ cum lr̃is ad te mitterẽ Ausonij & Paulini cõsequendi gr̃a/qui si apud me essent facilius possent ad Policianũ trãsmitti. Ego uero ob urgẽtissimũ negociũ nõ quiui patrui implere desideriũ:sed dũ forte Veronã applicuissem/uolũtatis patrui nõ imemor/decreui ad te nũciũ mittere/quo liber Pico patruo/ dein Politiano facilius ꝑferat̃: Venissem ꝑfecto ad monasteriũ/ uisendi tui causa/si tempus idoneũ ad id obeundũ muneris ꝑstaret̃:quaꝓpter ignoscendũ mihi postulo/ alias maiore ocio/& quidẽ libentissime negocium impleturo: Vale.

¶Mattheus Bossus:Ioan.Fran.Pico. Sal.

PORrectos mihi pie & inclyte Comes Ioan.Frãcisce Mirandula Picorũ decus/tres tuos de saluatoris Iesu Christi dei ac dñi nr̃i nece/deq; nr̃a mortalitate nouitios libellos / ac duos simul de philosophia diuina atq; hũana dũ legerẽ auidius/& pro nouitate curiosus/nescio q̃d mihi ꝑfecto magis arriserit/grauis stupor/an imensa leticia:Stupor q tua in florẽtissima ista iuuẽta liberiore uita dominatu/opibus/honoribus/& inter adulatorũ plausus/quorũ ludificationibus circũueniunt̃/etiã nolint sæpe sũmates:interq; gerẽdarũ rerũ & magnę strepẽtisq; familiæ occupatiões ferme ꝑpetuas oĩm liberaliũ litterarũ/ egregia studia & sublimia sacrarꝫ arcana/sis ita cõplexus/ut rari admodũ hoc nr̃o etiã cultissimo tp̃e/possint(ut mihi uidet̃)iure tibi cõferri: leticia q dolor ille/qui me tenebat/q̃ntũ intimũ & acerbũ cape(scd'm hoĩem dico)meus animus potuit/ex obitu/ desiderioq; Ioannis Pici patrui tui:uiri cunctorũ/quos uidi/aut amaui unq̃: sine exceptu in oĩ genere ꝓbitatis & summę doctrinæ p̃cellentissimi & unici euulsus est mihi stirpitus/ atq; sublatus/dũ uideo illius decora tibi seruata: & in te nobis eundẽ reuixisse ita mirabilẽ/diuinũ/florentẽq;/ut erat in uita:Dignũ me fecit & si indignus utiq; fueram/benignitas dñi / ut eum tuũ patruũ integrũ annũ & menses nr̃o in Fesulano/ (cui præerã abbas inutilis) hospitẽ & contubernalẽ habuerim: ubi sibi delegerat ad studia ociũ captus comoditate secreti recessus / quẽ optabat sacrorũ ubertate/ & usu librorũ/quos sæpe petebat/amœnitate etiam uastioris tractus / uernantisq; spectaculi:vnde offensos pertinatiori studio oculos demulcebat: ac uero deniq; illectus nostro famulatu ministerioq; diuino/quod nunq̃ satis expletus religiosissime nullo nõ die ante oĩa frequentabat: cuius consuetudine atq; præsentia mihi nihil fuit unq̃ inter humana iucundius/ forma pulchrius / sermone frugalius/ sapientia lucidius/uita admirabilius:inerat illi adhuc admodũ iuueni senilis sensus/ & spectãda usq;quaq; maiestas/inerat benignitas generatim ad oẽs:Clarebat etiã tanta tãq; multiplici doctrina sine tumore/atq; iactantia / quantãq; uel qualẽ nulli cõcessam/ex quo uiuo/uel audiui uel uidi: qualis sanctitas uitæ atq; deuotio? tuũ hoc donũ amator pie hoĩm Iesu:q̃ altissima illius de te dñe/ deq; tuis inuisibilibus fides? quæ pietas? quis in res diuinas ardor? qui castitatis & pudicitię odor? q̃ pedem ita retulerat/ab omni mollitiæ & illecebra carnis:ut supra sensuũ naturã: iuuenileq; ardorẽ uitã ducere uideretur angelicã:præcauens sibi a colloquio/ aspectu/incessu/cultu / uictuq; periculũ: unde posset oriri/ ut appeteret/ uel appeteret̃/ impure oculatior/& uigilantior Argo:a quo fidẽtius & amicius audiui semel suorum secretorũ particeps sæpe id grata & humili mente / acceptũ deo referente eã se assecutum diuinæ gratiæ dono potestatẽ contra uires/ & incentiua libidinis/ ut nõ grauius adureret̃/q̃ septẽnij puellus. Ostendisti benedicte iterũ atq; iterũ Iesu tuã hanc mirabilẽ geniturã & deificã sobolẽ terris / tuam diuinã aperte referentẽ imaginẽ/& mox inuidisti/ne q cœlestis erat/& tuus ciuis lutoso diu retineretur in

corpore & habitaret aliena. ſed enim relaxatus generoſus ille ſpiritus a pondere/
& uinculo carnis in ſublimibus ſubuolaret/ad beatorũ choros tua fruiturus ęter-
nitate:ad quam ſemper anhelans/ſuas omnes cogitationes/labores/ſtudiaq; dire-
xerat/ut eſſet dignus non differri longius ab ea(quæ in te uno eſt)maxime deus/
gloria & uita beata/& extra quẽ nihil boni/aut ueri poſſidet humana cõditio: De
illius uero ſuſpenſione mentis & guſtu quid dicã? quando illi dulce quidpiã me-
ditanti/& mecum conferenti/inſpexi interdũ turgere oculos/ manaſſe lachrymu-
las/quæ res me tantũ perurgebat/ut in eandem/ qua ipſe mouebatur me uerteret
ſtatim affectionẽ & habitum/molleſcerẽq; cum illo tenerrime: & ille uiciſſim me
quandoq; loquente/& ignẽ conflante laxaret præcordia in mirã cõpunctionẽ &
deſyderiũ uitę cœleſtis/qua ſane recordatiõe(quotiẽs ea mihi ſubit)adhuc ſępe cõ
moueor/& perdelector/& oculis inſpicere uideor ſeſſiunculas noſtras/& pręlia lit
teraria ſancta quæ conſtituebamus ſubciſiuis ſpatiolis ad umbrã propylei:qđ ad
extremũ triangulũ horti admiſcenda huiuſmodi beata colloquia ſtruxeram/ ubi
ſi plures affuiſſent/& excitata eſſet/uel ex cõſtituto uel obiter quæſtiũcula aliqua:
audiebat̃ ille a conſeſſu toto / ut nouus Pythagoras / & ingentis nois Theophra-
ſtus/quorũ diſertationes/& ſenſa ducebant̃ oracula/ quibus ne refragari fas eſſet:
quid tanta? Nam apud illũ eſſe/profecto erat/apud cateruã omniũ eſſe uirtutũ/ cũ
ipſo fari/cum angelis fari/ illum audire/uerba uitæ in uitam audire: & quamcũq;
doctrinã tam diuinã quã humanã ſugere/atq; libare: In hoc tantarũ uirtutũ & ul-
tra miraculũ hoie/cui quicqd/poteſt diuino conceſſu natura præſtiterat/& pręſen
tes & poſteri fœciſſe iacturã nõ leuem:eum uero æterne beatitudinis lucrũ nemo
ſapiens addubitabit:ita quoq; quis tam uel ingratus uel inuidus / de te Ioan. Frã-
ſce rebus humanis non gratuletur/& plaudat hærede pulcerrimo & fœliciſſimo
patruę laudis oĩs & gl'iæ/quas uideris ꝓpe iam arripuiſſe oẽs/& ſuſtulliſſe non tã
ſtimulis alienis/ꝙ tuapte agitatus uirtute/donoq; afflante cœleſti: O beatos tuos
ſubditos atq; municipes/qui te caput habent / fulgens tã multiplici & ſumma do-
ctrina/uirtutibus plurimis/pietate/ſanctitudineq; mirabili: q̃ rara hodie fœlicitas
eſt:Plato eos ppl'os fieri beatos cẽſuit/quorũ rectores & principes/aut ſaperẽt aut
ſape oĩbus horis quererẽt: Sic & inquit noſter magnus Aurelius: Si q bene uiuũt
ſcientiã regẽdi ppl'os conſecuti ſunt/ nihil eſt fœlicius in rebus humanis / ꝙ ſi deo
miſerãte habeãt poteſtatẽ/fundamẽtũ & cauſam de his Claudiani uerſiculis licet
agnoſci:Componit̃ orbis.Regis ad exemplũ/nec ſic inflectere ſenſus. Humanos
edicta ualẽt/ut uita regentis:Mobile mutatur ſemp̃ cum principe vulgus.Ita meri
to rex Dauid ad reges:Et nunc reges intelligite/erudimini qui iudicatis terrã. Et
inſequenter paulo poſt:Appræhẽdite diſciplinã/ne qñ iraſcat̃ dñs: & pereatis de
uia iuſta:ſed humana diuinis cedãt.Et apud Hieremiã dicentẽ: Dominum audia
mus:Dabo uobis paſtores iuxta cor meũ/& paſcẽt uos ſciẽtia atq; doctrina. Oc-
cupaſti iam glorioſum hoc ſapientiæ faſtigiũ:Occupaſti & genus om̃e uirtutum
aperis & tibi quottidie quantũ id potes ut uideo iter ĩ cœlũ/ cui cũ acreuerit in dies
lux illa prudentiæ:quæ nulli uenit niſi ſeris ab experimẽtis & annis: Quid te Mi-
randula habebũt ſæcula iſta nr̃is Italis oris fortunatius atq; ſplendidius? precor
tibi fœlicitatẽ/& tẽpus:ut uirtus tua uirtutẽ generet/ſapiẽtia ſapientiã/bonitas bo-
nitatẽ/& claris iſtiuſmodi pfunctionibus meritus tandẽ & expectatiſſimus ſcan-
das ad patruũ/& triumphales cũ illo beatorũ ſedes præelectis/& diuinis animis a
ſæculi conſtitutione paratas obtineas: Hæc ut ad te ſcriberẽ me impulere/ id an-
tea nõ cogitantẽ / tui lucidi & ſancti iſti libelli/qui ueraciter docent/ firmiter edifi-
cant/ardenter inflammãt/efficaciter mouent/& quaq; delectãt:Subinde refricatio

dulciſſima patrui/qui humana pectora humani generis delitiæ/ ut Magnes ferrũ/
ſic attrahebat/in cuius locum ſi ſe mihi ſuccedere ueneratui amplitudo dignabit̃
tua/hoc munus ponam meis in ſecundis & optimis rebus/atq; ſi deus tulerit unq̃
ut queam uel ſemel te præſentem habere/ ceu uirtutis ſapientiæ & dignitatis ſpe⸗
cimen/expræſſamq; imaginẽ deitus e cœlo ad nos legatam te Pice complectar/&
ſpecioſam tuam manum/quæ gemmas cœleſtes uerius nobis eſt elargita/q̃ attra⸗
mẽtales litteras papiro crediderit exoſculari/lambereq; nõ deſinã.Mattheũ contra
opto & rogo dignatio ne deſpiciat tua / &ſi adhuc inter publicanos magis q̃ inter
Apl̃os & euãgeliſtas: dñi ſit numerãdus: Vale ſuperne Hieruſalem ita æques ha⸗
bendæ/ ut terreſtris mirandulæ comes:quod ſi placet etiam conorato mutuiter.

¶Petrus Crinitus:Ioan.Fran.Pico. Sal.

d Oſt diſceſſum hinc tuum nihil ad te ſcripſimus/non deerat quod ſcriberẽ/
ſed malui de te multa apud noſtros/ q̃ apud te de noſtris. Te enim uel p̃⸗
pediſſent noſtra/uel fortaſſe obturpaſſent noſtri & de te & tua oĩa ita au⸗
diunt/ut oblectentur ſingulis/ſingula ſic eos oblectant/ut omnia libenter audiant
uolentes id & prõpti agimus/In quo aut propria/aut amici laus: Dubitaui quoq;
futurum/ſi tecum litteris agerem/ne (quæ tua morum eſt ſuauitas) damnum ego
noſtri amoris aliquod/aut damni notam afferrem. Scimus quidem q̃ non uerbis
tantum & litteris/ſed re ipſa amicis ita ſtudeas/ ut officijs uelut abundãti maris un
da/aut eos inobruas/aut ita propellas ut ingratos reddas/ & hercle pro re nata in⸗
terdum euenit/ ut dum beneficium quis amico locet/amori damnum magis/q̃ do
num præſtet/quoniã uidelicet nõ liceat alteri uicem rependere/ atq; ob id uelut in⸗
gratus muſſitet:Eum tu me quidẽ/aut puto feciſſes/aut feceris/ꝙ fateri ſe quoquo
modo ingratũ ſit coactus:Mature Terentianum accepi/ gratias ago/ relaturus cũ
primum licebit:Interim reuoluam ſi quo poſſim pacto rationem conferre / & no⸗
men in hoc ueluti ex Ephemeride reluere: tam&ſi enim ob alia tibi multa me pri⸗
dem ſum obnoxiũ profeſſus/ut nomen quoq; noſtrum/ne ab inductibili linea ex
æratum ſim crediturus/debet mirandulano principi Crinitus/ ac ita debet/ut ſi p⸗
ſoluerit debiturum ſe tamen adhuc prædicet.Scripſerã ſuperiori menſe ad May⸗
nardum/& eius quoq; lucubrationes in litteris expectaui / uereor ut ualeat & ſuo
ſatis animo faciat:Illud me tamen & recreat/& minus angit/quod noſtras ſuſpicer
litteras/parũ ex fide ad uos delatas: Poſt hac ſcribendo agam cautius/ nam & no⸗
ſter Seraticus/ ꝙ in Scrimyo Martiano agit futurum multo cõmodius admonet/
ſi ad eum nr̃æ deferãtur quo tutius ad uos perueniant: tuũ opus de uero philoſo⸗
phiæ ſtudio deſideratus a noſtris peruelim cognoſſe/an æditum adhuc & formis
expræſſum eruditorum manibus proteratur: Sed hæc ſatis/Federico principi fra
tri tuo me comendes/eumq; ad bonas artis inhorteris alias plura:Interim uale/ &
Maynardum ſalutabis.v.Idus Iunij. Mccccxxxxvij.

¶Ioan.Fran.Picus:Petro Crinito: Sal.

e Piſtola tua me ſollicitum reddidit ac in id ſua ui pepulit quod uitarã ma⸗
luerim nihil cum Terentiano ad te ſcribere/ eam notam ignauiæ/ uel lubẽ⸗
ter ferens/q̃ certare litteris/ut uincerer:quandoquidẽ apud te uictoriã de⸗
gere haud ambigebam / delegarã hoc munus Maynardo ſilentium meũ redem⸗
ptum exiſtimans/aut occupationũ excuſatione prælata/ aut ipſa formidine epiſto

lario quodam conflictu congrediendi tecum: Nunc autem exciuisti me / & quasi dato signo ad congressum traxisti allectastiq́ꝫ excusatione quadam / sed innate tibi modestiæ plena/ ꝙ diu tacueris / & post nostrum ex urbe Florentia discessum/ nihil ad nos litterarū dederis/ ne uidelicet tuis aut præpediemur/aut obturbemur: Ego quidem ne assentiri excusationi huic tuæ uiderer/ non nihil litterarū dare decreui/ne forte crederes agnouisse me/quod tuæ præferunt litteræ/simulq́ꝫ ne officium istud tibi mittendi litteras / & solacium recipiendi mihi prorsus adimerem/ uerbis hac in re periclitari tutius ratus ꝙ̄ silentio/aliud quoddam mihi molestius pariturο: Gaudeo tuis litteris/cum propter eruditionē cognatā / tum ꝓpter spem iam diu de te conceptam/quæ mihi indies intenditur: Videris enim iam consecutus iuuenis/ quod honestissimū sit seni consumpta in litteris ætate desiderare/ tanta ad hanc diem legisti tanta notasti/ quæ si modo non areant sine fructu posteritatis/eruditionis quandoq́ꝫ possis esse exemplar/uti non assentor/& ex animo scribo/ita te hortor ad philosophiæ studia/ & sacras litteras quo possis hunc a te comparatum magna industria colorem / solidis figuris impartiri / uerumq́ꝫ hominem non umbram effingere. Ego & Maynardus sæpe plura de te aduentus ad nos tui perq́ꝫ cupidi: tuæ ad ipsum tuto delatæ sunt: cuius lucubrationes non est ꝙ cito desideres/ adeo est in lucubrando piger/ amatorq́ꝫ calcarium: ualet quidem & iatrices incumbit praxi: consilium tuum laudo cum Seratico nostro initium/ quo tutius ad nos tuæ deferantur: ipsi & Açarolo & Nesio salutem dices meo nomine: nonnulla opuscula nostra Bononiæ formis excudunt: Interim quæ pro amico scripsimus oculare poteris alioquin simplici & exposito/qui noster est mos stilo perscripta. Vale Mirandulæ. x. Kaleñ. Iulias. Mccccclxxxxvij.

¶ Ioan. Franci. Picus: Antonio Fauentino. Sal.

e Go quidem ni credidissem debitum erga te meum iam ueluti ex Ephemeride reluisse ob missos ad te aduersus Astrologiam patrui libros/qui ad te eos detulit/reliqua quoq́ꝫ Illius opera detulisset / quorū te desiderio teneri tua indicat epistola/sed credidi nomen omne dispunctum: Quandoquidē dum Ferrariæ essem/nec aliud pollicitus fui/nec quicq́ꝫ præter eos aut uerbis / aut internuncio efflagitasti: Quæ autem in uolumine meo perspexisti patrui opera ea ex industria colligari iussi/ quo cōmodius intueri omnia quæ ad hanc diem formis excussa sunt possem: Adde ꝙ te alterum uolumen non magnopere cōquirere putaui/cum omnia fere in illo contenta a te iam cognita essent: Nam paucula sunt/ præter Apologiam quæstionum / & Heptaplum ipso etiam uiuente uulgatum/ præterq́ꝫ opusculum de uno & ente/ac ea quæ super illo cū Pico a te & a me itidē post eius obitum tecum disputata sunt: nihilominus si intellexero te non dum id assecutum/ut scribis: ꝙ. s. mea opera nancisci cupias / lubenter uotis tuis faciam satis/curaboq́ꝫ quantotyus ad te Ferrariam deferantur. Vale.

¶ Ioan. Franciscus Picus: Antonio Fauentino. Sal.

q Vanq́ꝫ Ioan. Pici patrui mei obitu studiorū meorū alacritas oīs & spes ꝙ̄ quasi tota in eo reposita fuerat elanguit: quippe cū futurū sperarē eo uiuē te / ut philosophiæ studia ad castitatē pristinā : sed magnis ditata opibus reuocarent: christianaq́ꝫ fides eliminatis in uniuersum erroribus hæresibusq́ꝫ depulsis ualidissimis in aduersos hostes turribus muniretur. Non tñ sic animo consternatus sum: ut totis uiribus nō laborauerim ne uigiliæ oēs inchoatæq́ꝫ lucubra

tiones q̃ ab hoīe illo in litteris undequaq; admirando ꝓfluxerant penitus deperi
rent:quo circa mihi ipſi nr̄isq; hoībus conſulēs q̄ maximis potui itineribus Flo⸗
rentiā contēdi:dediq; operā q̃ potui ratione ut quęcūq; ab eo notata fuerant licet
inexpolita & inexcuſſa in noſtrā ꝑmitterent̄ poteſtatē nō inanes oīno fuere cona
tus nr̄i: nā & ſi adapertæ adhuc tabulæ nō eſſent nec notus hæres adaperta nihilo
minus ita ſcrinia fuerūt ut cōmentationes cūctas inſpiceremus uerſaremusq;. Vi⸗
dimus in chartaceis illis diſperſis codicibus incredibile hoīs ſtudiū:lectionē oīmo
dam cōceptus ſupra captus humanę mētis admirabiles. Verū in redigendis ſcri⸗
ptiōibus nō laudādā īcurioſitatē: hinc inde diſiecta diſſipataq; oīa/ſed de his alias
Dū hæc diligēti cura euolueremus opuſculū eius de uno & ente q̃ttuor ferme an
te occubitū annis emiſſum una cum tribus in ip̄m a te perſcriptis epiſtolis earūq;
reſponſis in manus incidit:quibus ob rei nouitatem non perlectis modo/ſed hau
ſtis/ſed pene ut aiunt deuoratis(rumore enim id factum agnouerā : ſed quid mo⸗
menti allatum eſſet exploratum ſatis non habebam) Mecum cogitare diſcepta⸗
req; occepi/an illud publicitus aliīs cum operibus quæ in unum redegeram : &
publicanda cenſuram impræſſoribus dare deberem/ nulla tuarum obiectionum
habita mentione. An conſultius fieret/ſi & oppugnatū hinc offenſaculis inde pro
pugnaculis promunitum exiret in publicum. Poſt longam rei diſcuſſionē poſtre
ma tandem menti ſententia ſedit. Sane doctis hominibus obuiam factum notas
infamiæ ferre uideretur. Sic accuſatores non tantum expaueſceret: Sed & in iudi⸗
cium citare recte quaſi parum fidens conſciētiæ non auderet:pariter quoq; ut re⸗
ſponſis comitatum iret/ oportunū eſſe uiſum eſt / ueluti ad defendendam cauſam
innocentiæ teſtibus:quod noſtrum conſilium laudatum iri a probis uiris nō du⸗
bitaui:quando aut me pati oportuiſſet defunctum patruum/ hominem profecto
de me meritiſſimum/aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ ſuæ tali nō promulga⸗
to libello defraudari : aut eo ſolo progrediente nequiſſimis uituperatoribus an⸗
ſam ſemper criminandi relinquęre/non accitis in forum quæ & obiectando & re⸗
pellendo pluribus/utrinq; epiſtolis concinnata fuerant. At oblatis nonnullis litte
ris Chriſtophori Saxoli noſtri/& ciuis & medici: quibus quartam te ſuper id ne⸗
gociī cudiſſe epiſtolam quæ reſponſione caruerat (ut aiebas) nobis ſignificaba⸗
tur:res in dubium reuocata eſt. Iterumq; ſententiæ ancipitis factus penſiculan⸗
dum exactius liberatum iam iudicium duxi quando poſtremus accuſator urge⸗
ret cauſam:nec eſſet qui patrocinaretur:Inde meum ſubiīt animum titillatio quæ⸗
dam ſuſcipiendæ defenſionis quo me tamen pro tutando ſilentio uerterē non erat
in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modeſtia in omneſq; benignitas:
ingeniī quoq; ſolertia & acrimonia:in enodandis diſſuendiſq; etiā ex tēpore diffi⸗
cilibus nodis in explicabilibuſq; ſcyrpis:ut ſcilicet arbitrarer ultimam epiſtolam
tuam non fuiſſe tuto delatā : cogitabā inde factu facile fuiſſe/ ut qđ reſcripſiſſet:Si
tamē fideli nuncio:tuæ ſunt reddite ep̄læ uel tabellariorū incuria (fit enim id ſæpe
numero uel alio quopiā caſu in itinere periīſſet. Succurrit demū in enodatiōibus
priorū quæſtionū tuarū conqueſtū illū fuiſſe a te ſæpius eadē iterari/ & de eiſdē ſę
pius dubitari ob id ſtatim totius cōtrouerſię ur̄æ capita ꝑcucurri/an.ſ.in primis re
ſponſionibus aliqua depræhendi poſſent q̄bus monſtrarē fuiſſe quarte ep̄læ ſa⸗
tis in parte factū anteq; ſcriberet. Succeſſit ex uoto res tantaq; repperi ad ꝓpoſitū
faciētia/ut ſi nō uerbis quantū fieri potuit obiectiōibus ultimæ ep̄læ reſpōderim
adeo ut ipſarū nodos/ex priorū quæſtionū tuarū ſolutiōibus apertos magna ex
parte poſſis agnoſcere. Addidimus multa a magnis etiā auctoribus ꝓ teſtimonio
petita/quę oīa non alia de cauſa factitata a me exiſtimare te uelim:niſi ut rudiū in⸗

ſolentiūq; philoſophiæ/& maliuolorū iudicijs occurrerē ad quos forte cum ꝑue niſſet fama quartā te ad patruū meū ſup ea controuerſia dediſſe epiſtolā cui nō reſpondiſſet:tuliſſent actutū ſententiā(qui blacterōibus & inuidis mos eſt)alia quapiam de cauſa quæ iuſta non eſſet reſcribere Picum non curauiſſe. Alioquin mi Antoni etiam a principio ſuſceptum opus libentiſſime omiſiſſem. Tum ut controuerſijs a quibus abhorrēs ſum/& ſi iuſtiſſimā cauſam agerē nō uiderer initiari. Tum ut a uero philoſophiæ tramite non deuiarē:quā poſt equos & arma/& ſi quoſdam litterarum floſculos a pueris olfecerim)poſt magnorum ducum cōmertia Ioan. Pico patruo/Ioanneq; Mainardo noſtro ducibus metiri occepi: quando naturæ noticia non ad litterarios deſudandos agones: ſed ad naturæ ipſius conditorem agnoſcendum ordinetur philoſophicæq; cōmentationes ſuapte ſemper ſponte inuitare nos debeant ad penitiſſima diuinorum eloquiorū ueſtiganda ſenſa: hic ſtudiorū omniū finis/his nobis iter reuelatur ad cœlum: ſi tamen ea nō gloriæ noſtræ captādæ gratia excoluerimus/ſed ut deum noſtrum & facilius cognoſcere & feruentius amare poſſimus. Vt inde promptius quæ mādauit facienda ꝑſequamur:queq; docuit uitāda fugiamus:En tibi cauſam ſuſcepti huius mihi oneris tecūq; negocij explicatam:iuſtiſſima eſt ut uidetur/iccirco æquo a te animo ꝑferenda:quin etiam arbitrari forte potui/ut his noſtris uti poſſem ueluti internuncijs in auſpicata mihi iam tecum contractaq; Ferrariæ beniuolentia confirmāda. Nam cum proximis diebus iſthuc appuliſſem qua es humanitate me inuiſere dignatus es. Atque interloquendum de litteris / deq; morte patrui ac eius operibus multis inchoatis nec conſumatis: percepta opinione mea reſpondendi. ſ. tibi ſoluendique argumentationes tuas tantum abfore oſtendiſti ut offendereris: ut etiā quod facturus eram laudaueris.

¶Anthonius Fauentinus. Ioan. Franci. Pico: Sal

LEgi miſſas ad me in parui tui ſcripta defenſiones: in quibus magnam rerum doctrinam & admirabilē ingenij ſolertiam plane deprehēdi:ſumq; inuentionibus tuis mirifice oblectatus/non ſolum propterea ꝙ uideo bonas artes tutores optimos ac patronos aliquando habituras: quibus a tenebris a Barbariæ uindicentur:uerum etiam eo magis ꝙ de te ſi philoſophari pergas: neſcio quid magnum ac grāde mihi facile polliceor:uidebit poſteritas me nihil mētitum ſi uixeris:deus modo uitam longiorem præſtet quod ad me attinet/ equidē non improbabo:quæ in patrui defenſionem ſubtiliter quidem & acute ſcripſiſti neq; enim ſi patruus uixiſſet diſputationem iam cœptam magis ultra protraxiſſem/quemadmodū in poſtrema opinione mea ſum illi plane teſtatus: qui per internuncium reſpondit/ſe quoque nihil amplius ſcripturum: cauſæ igitur iudices ſunto qui legerint. Quod ſi ea quę probe meditatus es impræſſoribus danda cenſuiſti/ſaluo ac integro amici honore id fiat:quemadmodum promiſiſti. Sunt quidem nonnulla in libello uerba:quæ aliquid habent aculei / nec omnino parum a quibus facile potes temperare ſi uelis/ſenſu rerum nihil immutato. Quod ſi feceris ut ſpero non erit ingratum:Cauſam meam uideor mihi ſatis abundeque tutatus/& indies facile tutari potuiſſe. Sed diſputationi modus iam eſto. Cæterum comes illuſtris putes uelim me tuum eſſe ac ſemp fore: quo uti poſſis & abuti arbitratu tuo:Bene uale/ex Ferraria die. xvi. Decembris. Mccccl xxxxv.

¶Nicolaus Leonicenus: Ioan. Fran. Pico: Sal.

h Abitã nuper Ferrariæ de morbo/quẽ gallicum uocãt/ disputationẽ/atq; a me postmodũ mandatã litteris/cui magis quã tibi Ioannes Francisce Mirãdulensis dedicauerim/qui cum supioribus diebus Ferrariæ adesses atq; ante diem ad eandẽ disputationẽ constitutũ/ tibi ex causis urgentibus esset discedendũ/nõ parum dolere mihi uisus es/q; eidem disputationi non posses interesse. neq; dissimulanter tulisti gratissimã rem me tibi facturũ/ si quæ nõ potuisses præsens accipere/haberes absens ex meis litteris/ uel potius uolumine ad id dedicato legendi facultatẽ.Et quoniã nõ te latebat magnæ contentiõis disputationes a me dicis atq; philosophis pertractatas nõ ueritatis inuentione/ sed iurgijs atq; clamoribus plerũq; terminari/illud insup a me expectare uidebaris/ut nõ solum quæ nã inter disputãtes opinio tandẽ esset pro uera recepta tibi significarẽ/sed mei quoq; iudicij calculum inter ambigentes snias manifestarẽ. Quid plura? ego qui tibi ppter tua eximia in me bñficia oia debeo/pollicitus sum facturũ me/ quod optabas arduũ quidẽ opus/ac pene temerariũ / nisi ipsum excusaret obsequiũ. Ecce igitur iam tibi fidẽ promissam exoluo quanto tardius/quã tu forte cupiebas / tanto maiore cum fœnore/ non solũ eñ eam/quæ pręcipue defendebatur Ferrariæ opinionem/sed quascunq; alibi plurimum uigere intellexi/conatus sum pro mei ingenij imbecillicitate confutare/meãq; postremo loco/exemplis/rationibus/ ac nobilissimorum medicorũ auctoritatibus confirmare. Multa præterea Auicennæ dicta/ quæ ad propositã contemplationẽ pertinebant/duximus in controuersiam.Quare qui hæc lecturi sunt quæso boni consulant / neq; me propterea impudentem/ aut insolentem iudicent / qua ausim magni nominis auctores incessere. Facimus hoc multorum ueterum/ac præcipue Aristotelis summi philosophi exemplo/qui tanti fecit ueritatem/ut pro ea asserenda scripserit etiam contra præceptorem neq; uero hanc apud te præfamur ueniam/ qui hoc meum circa antiquorum scripta examinanda studium / adeo non improbas/ ut in ea/quam nuper Ferrariæ habuimus de litteris confabulatione/mirari te mihi dixeris/q; in illo quem superioribus annis edidi de medicorum erroribus libro.Plinium tam leuiter perstrinxissem/in cuius auctoris libris tu multo plures/quam qui a me fuere notati errores animaduertisses.Dicimus ista malignis/atq; impudentibus/ quorum alij ea etiam/quæ tacite probant/quia tamen ipsi non scripserunt / aut inuenerunt liuore ducti aperte calumniãtur/alij uero more pecudum alienis semper uestigijs insistentium / nihil suo/ omnia aliorum iudicio tribuunt / & si cui se semel auctori addixere / eius auctoritatem sine ratione rationem esse arbitrantur. Vtcũq; tamen hi de nostris scriptis iudicauerint/quanto minorem apud ipsos gratiam sumus habituri/tanto maiorem apud probos/ac doctos speramus consequi/apud te præsertim/qui Ioãnis Pici patrui tui per omnium gradus uirtutum uestigia imitaris/ quiq; eam/ quæ in eius intempestiua morte facta est litterarum / atq; omnium bonarum artium iacturam/ita resarcis/ut ad te respiciẽtes Vergilianũ illud oẽs uno ore pronuncient.

Vno auulso/non deficit alter
Aureus / & simili frondescit uirga metallo.

Tibi itaq;/& paucis cecinimus/uobis placuisse contenti/reliquorum autem uel inuidorum uel imperitorum iudicia contemnentes.

¶Ioan.Fran.Picus Nicolao Leoniceno. Sal.

q Vantũ ex tuo de morbo Gallico dicato mihi uolumine/ & uoluptatis simul/& utilitatis pceperim:nec ppeditus occupatiõibus animus/nec familiaribus eplis pscriptũ/& quasi undiq; receptũ ius explicare sinit:fidẽ aliq̃

ex parte facere poſſent/q̄ mecū diuerſant̄: qn̄gdē heri eadē hora q̄ ad nos delatus
eſt liber/legēdi eius initiū ſumptū/totūq; fere ſine inſpiratiōe (niſi cū in tuas laudes
erūpebamus)ꝑlegimus:Delectatus ſum plurimū/ob ea q̄ ꝑcepi tui erga me amo-
ris ingentia teſtimonia:Iuuit me & ad aſſerendā ꝓ uirili ueritatē/quanq; aīatū ipu-
lit in examinadis authorū ueterū lucubrationibus/ diligēs tuū ſtudiū & laudanda
dubio ꝓcul acrimonia:qn̄quidē plerūq; fit/ut tot recepti in autoritatē libri nō ſolū
nobis emolumēto ſint/ſed etiā detrimēto nō mediocri: Deſinimus.n.qđ in q̄ōne
uerſat̄ excutere:id habētes p̄iudicatū:qđ q̄ an̄ nos lr̄arū ſtudia excoluere ratū ha-
buerint: hoc tn̄ argumēto:q; ſupioribus ſeculis uixerūt/quā monſtroſam ꝑſuaſio
nē/alibi quoq; a nobis redargutā/ab ipſo etiānum Cicerone exprobratā legimus/
Docente in libris de natura deorū/ nō tā authores in diſputādo/ q̄ rationū momē
ta q̄renda eſſe:fui ſꝑ ego in eo albo/ut exceptis diuinorū eloq̄orū ſentētijs/ꝓ q̄bus
tuēdis ſanguis chriſtiāo hoī ultro effudēdus: dētiſq; itidē q̄ ꝓ nō dubijs eccl̄ia p̄di
cat/nullis unq; cōmētarijs mācipandā eſſe fidē/niſi fortiſſimis ratiōibus/quaſi ue-
ritatis colūnis fulti ſint:Et cū hoc in oī re lr̄aria obſeruare cōueniat: idip̄m in medi
cina p̄ alijs neceſſariū duco/cū ob artis diuerſiſſimas opiniōes in ip̄is(ut ſic dixeri)
fundamētis uacillātes/tū ob fœdas deꝑuataſq; trāſlatiōes. Quāobrē Nicolae cha
riſſime/ ut inſtitutū tuū laudo & gr̄as habeo:ita te hortatū p̄cipue/atq; exoratū uo
lo/ut nr̄i tꝑis medicinā a corruptoribus Barbaris in caſtitatē priſtinā uindices: fa-
cere:Id cōmode poteris q̄ tua eſt in bonis lr̄is eruditio/ q̄ doctrina in te ſtudioſa iu
uentus fixit obtutū:a te p̄ alijs hoc munus exigit̄ cū cōmentandi / tū interp̄tādi in
latinā linguā ſcripta nobiliū medicoꝝ/ qn̄quidē ex trāſlatiōis lubrico etiā qui do-
cti ſunt habiti uenerātur q; noſtro ſæculo magnas ruinas inciderūt / qđ nō minus
docte/q; cōſtant̄ notaſti.Nec te terreāt calūnię imperitorū.ꝓpone ante oculos bo
na īgenia/ q̄ mirū in modū īſtitues. Propone poſteroꝝ emolumēta.Propone deū
cui oīs eruditio inprimis deſudare debet. Vale:Mirandu.viij.kal.Iulias.

¶Philippus Beroaldus.Ioan.Fran.Pico. Sal.

e ST boni principis erigere afflictos/ꝓdeſſe inſontibus & calamitoſis ferre
ſuppetias: Noui te optimū/oīq; bonitate pręſtantē. Ex quo fit ut Chriſto-
phorus Baiulus nr̄arū harumce litterarū ueniat iſthuc frætus uirtutis tuæ
fiducia & petitōis æquitate.Sed ut apud te ſit impetrabilior cōmēdaticias exaraui
q̄bus tibi maiorē inmodū cōmēdo Chriſtophori negociū hoīs & ꝓbiſſimi & ami
ciſſimi.Quicquid id eſt ex ipſo plane cognoſces.Effice quęſo ut intelligat id quod
ꝑſuaſiſſimū habet/me tibi eſſe cariſſimū/iuſta a iuſtiſſimo impetrari decet/& impe
traturos nos eſſe cōfidimus. Vale decus eruditionū: tibi addictus iam pridē ſum/
& mancipatus:& ut inquit ille:Tibi me uirtus fœcit amicū:kal.Septemb.

¶ Philippus Beroaldus. Ioan.Franci.Pico. Sal.

f Vndamentis amicitiæ quæ iacta ſunt ex mutua collocutione faſtigiū im-
ponet ſcriptio epiſtolica/cuius hic affectus/uel potētiſſimus eſt / ut ſeiun-
cta conſociet/diuulſa cōnectat: quo glutino ac ferrumine nil tenacius eſt
ad beniuolentiā inter amicos abſentes cuſtodiendā/uirtus tua præcellens ſuauiſſi
mi mores/dexteritas/affabilitas tibi me arcte alligauerūt: Spero amicitiā inter nos
futuram non deteriorē/ q; mihi fuerit cum Aſylo doctrinarū patruo tuo incom-
parabili/cuius manes per Palingeneſiam (opinor) Pythagoricā in te reuiuiſcant:
Habes hic multos nominis tui obſeruantiſſimos/quorum nulli cœdit Beroaldus:
Vale/& me ut cepiſti innumerū tuorū aſcribito : Ex Bono.xi.kal.Maias.

¶Ioan.Franci.Picus:Philippo Beroaldo: Sal.

t Ot me onerasti officijs Beroalde doctissime ut magnū mihi forte esset terri culū ne pōderi succūberē: nisi ea hisdē officijs nostro aīo facta esset charitatis accessio . q̄ infirmiusculas ad restaurādū uires p̄ sui calore redderet fortiores:fastigiū illud de quo scribis qđ tua ex pte īpositū fiet nr̄æ amicitię/nō eo infitias/Ita quantū attinet ad me laborādū mihi esse asseuerauerim:quo tn̄(ne dubita) perueniā:Id em̄ negocij & officijs crebris & amore peragitur : Et uinci(ut inquit ille)in amore turpissimū est:litteras tuas mihi semp̄ & suauissimas/& gratissimas/ut exopto/ expostulo/ & ob iura amicitiæ exigo ita necessarias minime assero ad custodiendam meā erga te beniuolentiā:ille quippe infirmiusculæ sunt amicitie/quę epistolicis scriptionibus/ueluti sustētaculis indigent me corruāt:propensiōe quadam animi semp̄ ad ineūdas cum doctis uiris amicitias sum perlatus: & eas arctissimis nodis uinciēdas/ quāto magis firmā futurā/inter nos q̄ cepta est / imo p̄fecta indicauerim:quando & tēpestate nostra pollitioris litteraturæ/ facile princeps existas/ & nullo merito p̄uocatus abste sim in mutuā animorū cōcordiā : fuit inter te & patruū illū meū undecūq̧ doctissimū amor oīno mutuus atq̧ par cui postq̧ ex hisce tenebris euolauit ad deū heredis loco tuæ beniuolentiæ tabulis indelebili atramēto designari uolo:Heredis inq̧ si nō doctrinę:cuius nec pinnas suspicere q̄dē possim.sancti tn̄ illius instituti diligendi oēs pro meritis dūtaxat & uirtute:Me autem meisq̧ rebus oībus æque ac te ipso & tuis uti potes arbitratu tuo/& pro tua in litteris præstantia/& pro ea qua me semp̄ prosecutus es humanitate. Vale.

¶Io.Fran.Picus Miran . Paulo Soncin. Sal.

m Arianus uester uel potius noster q̄ p̄xime cōcionādi gratia huc apulit & in p̄sentia correptus ualitudine Bononiā reuertit̄ salutē plurimā mihi tuis uerbis dixit:Et quo me amore p̄sequare abūde declarauit/ cui officio utinā par essem Paule charissime.Suscipi em̄ a te inter amicos ob ingeniū tuū singulareq̧ doctrinā exoptaui tādiu:sed ad id obeūdi muneris / nulla unq̧ mihi extitit uel causa uel argumentū:Nūc uero salutatiōibus his ueluti internūtijs utar in auspicāda mihi tecū uel amicitia uel charitate/q̄ ad illā q̄ lr̄is inchoabit̄.Tēpus opportunū dabit̄/ut fando corā possimus roborari:uerū ut ab initio tecū / a me illud agi cognoscas/qđ ueteres iā inter se amici facere cōsueuere:Abste īpensissime peto ut q̄ in Io.Capreoli opus elucubrationes p̄fecisti ad me mittas : Nā diui Thomæ doctrinę plurimū afficior/sedulus cōmentationū eius cultor:atq̧ ob id quoscūq̧ amplector/ qui doctrinā ipsius a calūnia uendicāt.Quæ uero in primam Aristotelis philosophiā edidisti : ni te illas formis excudēdas traditurū audissem etiā p̄cario efflagitassem:p̄pterea tn̄ te nolim credere me illoꝝ uestigijs inniti qui in hisce studijs totos se mersant:tantū em̄ abest / ut eorū opinionē uel laudē uel p̄uehā/ut etiā sæpissime accusem & damnē: cum mihi parū ea studia ad fœlicitatē cōducere uideant̄:si modus absit/& diuinarū scripturarū freq̄uēs lectio dimittatur. Nā primo ea nobis quærenda sunt studia/quæ dei amorē nostris in uisceribus inserant: Postremo uero quæ intellectum illuminēt. Nam quoad uiuimus/ fragiliq̧ hac carne circumdamur perfectio uoluntatis q̧ intellectus maiori nobis est usui. Vale.

¶Ioannes Franciscus picus : MAXIMILIANO Cæsari Augusto: Salutem:

ſ CRIBIT Euſebius Pāphili ſumme Regum MAXIMILIANE Augu-
ſte/ uideri ſibi gentium philoſophos / ſi aut inter ſe / aut cum alijs compa-
raret/claros illos quidem uiros fuiſſe/ ſi uero eos ipſos philoſophis/theo-
logisq; conferret/qui ueri dei cultui uacaſſent/inanes/ & friuolos:Sic mihi de te fa
ri liceat Auguſtiſſime Cæſar. Viſi enim ſumma & æſtimatiōe & gloria digni mul
ti/qui hūc/quem tu fœliciſſime inſides Romani imperij thronū conſcendere/ ſi uel
inter ſeſe/uel alijs cum regibus diuerſarū gentiū/& nationū conferantur. Tecū au-
tem collati(abſit tam inſtituto meo/ꝙ a caſtiſſimis tuis auribus adulatio)ſubſidere
gradus nō parū multos conſpicient. Tantus.n.& ſublimis adeo tuarū uirtutū cu
mulus/ut uetuſtorū ſæculorū gloriā/ & antiquitatis illius/undequaq; laudatæ fa-
mam ſuperaueris. Vt.n.præterea quæ pene puer aduerſus cōtumaces gentes &
rebelles populos/nō per legatos/ſed per teipſum geſſeris/fuſoſq; & fugatos potē
tiſſimos hoſtiū exercitus/captas vrbes detriūphata prælia. Vt itē decora pacis ta-
ceam cū bellicis certantia:quanta ſe mihi offert ſeges/ſcribēdiq; materia/ſi ad acu-
men ingenij/corporis robur/rerū/linguarūq; peritiā/ſi ad prudentiā/iuſticiā/forti-
tudinē/temperantiā/liberalitatē/clemētiā/pietatē.Reliquasq; in hoīe raras/in prin
cipe rariſſimas uirtutes me cōuerto.Quas dei maximi optimi munere cumulate
adeo poſſides/ut tecū natæ/ alitæ/imo in alios a te mutuo profectæ uideātur. Sed
dabitur olim fortaſſe(ut eſt in uotis)tantillū ocij/atq; quietis/ut proſequi latius iſta
diligentiusq; pro uirili poſſim / futura poſteritati in exemplū & ꝓfutura. Fecerūt
olim uirtutes iſtæ tuæ magnanime Cæſar me tibi eo deuinctū/ut nihil antiquius/
optabiliusq; mihi in rebus humanis cōtingere poſſe arbitrarer / ꝙ tuæ Maieſtati
in re aliqua uel belli/uel pacis / uel utriuſq; gratificari. Tanta autē propoſito huic
meo acceſſio facta eſt ob ea/ quæ in me parū alioqui niſi ex fide meritū / beneficia
cōtuliſti/ut ex ipſo deſyderio quędā ꝓpe neceſſitas ſuborta ſit.Quapropter cū ad
præſens ſe mihi nil offerat te dignū exiſtimās/ tamen nouarū lucubrationū / qua-
leſcunq; illæ ſint/dicationē tibi non ingratā fore/ librū hunc noſtrū / & ad te mitte-
re/& ſub tuo nomine publicare uoluimus.rati & futurū id apud te non ſolū fidei
noſtræ/& obſeruantiæ teſtimoniū/ſed & pignus cudēdi in tuo nomine/ ſed & re-
rum tuarum/uti maiora:ita & meliora.Nanq; inter tot fragores armorum & tu-
multuantis Italiæ ſtrepitus/curasq; a meis finibus arcendorū quoquo modo ho-
ſtium/ſuffurati non nihil ocij ſumus/ut hæc noſtra de imaginatione meditata cō-
ſcriberemus/futura fortaſſe lectoribus (ſi qui erunt) non inutilia / niſi & ipſa nos
imaginatio noſtra fefellerit.Reliquū eſt maxime Cæſar/qua te fide/& pietate poſ-
ſum/deprecer/ ut ſanctiſſimum illud propoſitum tuum uindicandæ in priſtinam
libertatem chriſtianæ reipublicæ / ꝙ citius fieri poſſit adimpleas : Concutitur ab
externis hoſtibus/ ab internis laceratur/& Ieſu Chriſti domini noſtri ſanguine cir-
cumſeptum & conſecratum ouile peius multo perpeſſum eſt/indieſq; patitur a lu
pis ſub ouina/ꝙ ſub propria pelle graſſantibus.Age igitur iam Cæſar optime/ &
excitis qua ratione potes chriſtianis regibus : Te Chriſto regum omnium regi/
oues ſuas tā ab hoſtibus/ꝙ a ꝑfidis paſtoribus iamiā liberaturo/fidū miniſtrū ex-
hibe:Mirandulæ Calendis Decemb. Anno ab Chriſti incarnatione. M.D.

¶Io.Fran.Picus.Ludouico Mariæ Sfortiæ Mediolanē.Duci. Sal.

q Vi uirorum illuſtrium uitas illuſtriſſime princeps lectionibus poſtero
rum exaratas tradiderunt alij id egere / ut eorum nomina quibus aut ſan-
guinis neceſſitudine deuincti aut parta diſciplina obnoxij reddebantur
edaci uetuſtate non exoleſcerent/ſed ab obliuionis iniuria prorſus uindicarentur:

quod pietatis genus Plinio auunculo Plinius & Plotino præceptori Porphyrius exhibuerunt. Alij uero id ipsum & quidē auspicatius effecere/ ut.s.non tam æternæ defunctorū memoriæ q̄ superstitū comparandæ uitæ consulerent: ideoq; Hilarionis Hieronimū: Athanasiū Antonij: Martini Seuerū: Paulinū Ambrosij: studia indefessa: mores exactissimos: opera præclarissima chartis mandasse comperimus: unde & dei gloria se per orbē diffudit/ & hoīes ad bene beateq; uiuendum: & doctrina & moribus etiamnū concitantur: quorū illectus exemplis: operepretium me facturū putaui si uitā Ioānis Pici stilo prosequerer: tum ut patruo eidēq; præceptori cuius spiritalibus beneficijs auctus & cumulatus sum quasi debitum munus exoluerē/ tum ut hominē & nostro & futuris sæculis proponerē admirandum: eius eñ exemplo mortales & ad frugalitatem instituí & impendētis obitus possunt admoneri/ sed & doctrina abunde locupletari / cū inter omnifariā litteratos (ne citē antiquitatē) extra oēm aleā principē locum obtinuerit: inuidiosum fortasse uerbum/ sed proculdubio uerū: sed his compertū qui eum intus & incute (ut dici solet) explorauere/ nec illis futurū absonū: qui quinq; illum nouisse linguas humanā & diuinam philosophiā calluisse: cunctasq; hausisse disciplinas quæ in usu sunt mortaliū: sed quasdā eruisse de tenebris: quasdā etiā excogitasse: nec dum undena trieteride perfunctū: aliquādo nouerint. Fidē amplissimā faciēt cōmentatōes illæ nunq̄ satis pro meritis celebratæ quæ in præsentia prodeūt/ ut in publicū heptaplus/ apologiaq;/ & tractatus de ente & uno/ aliaq; compluscula: oīa adeo illustria suapte natura/ totq; sapientū uirorū cōmendata iudicijs/ ut qui eadē uel damnet uel minus probet/ aut nō summis efferat laudibus protinus idē contra se ferre sententiā/ uel ignorantę litteraturæ/ uel maleuoli animi suspitioni sit: inuidere ei tam multi possunt q̄ uel oēs admirari/ uel paucissimi imitari uel nemo repræhendere: reliquæ illius scriptiones sequēti ordine inuulgabunt: potissimū Astrologicæ pestis confutationes: Multis laboribus elucubratæ: Multis suspirijs ab hoībus bene institutæ mentis/ & expectatæ & flagitatæ multaq; opera a nobis in unum ex litturato & multas in partes discerpto exemplari redactæ quę proxime foras exibunt/ ut q̄ citissime fieri possit uiuifico suo splendore caligantes oculos & tabifico superstitionū uapore infectos illustrēt hos libros si a tractandis regni negotijs feriatus interdū degustaueris. Fies extra omnē controuersiā certior: Astrologorꝝ dogmata meracissimas esse nugas/ & ueluti somnia delirantiū eorūq; præstigias his monumentis patefieri: quibus lectis atq; intellectis uanitatis istius ꝓfessores qui nostrates imitati ranas diu coaxauerūt/ nisi in apertā inciderint insaniā Macedonicarꝝ more conticescēt: id quod forte inter disceptandū super hoc negotio me tibi aliqua ex parte testificatū memini: Hęc interim libenti suscipies aīo/ quæ nulli magis q̄ tibi dicanda censui/ ut meā in te fidem & obseruantiā quā dum tuis mœrerem stipendijs perspectā & exploratā habuisti non modo nō traditā obliuioī/ sed & perseuerare & augescere indies agnosceres: non ingratā etiā me tibi rem facturum sum ratus/ quando ea librorū dignitas sit/ ut inscribi eos si maximi reges honestū semꝑ & gloriosum sint arbitrati: Reliquū est ut quo te amore prosequor ad bipartitæ iusticiæ obeūda munera exhorter atq; adiugiter cōminiscendū inuitem (quod prudentissimi principis semꝑ est officiū) non tam honorē q̄ onus esse ꝙ regnes ut spectatis circumquaq; quæ & hominē & principē hominē obsideāt impedimētis eadem moderatissimis affectibus supare possis æternāq; tibi fœlicitatē promereri: Vale princeps clarissime: Mirandulę Kal. Marcij. Mccccl xxxxvi.

¶ Ioan. Fran. Picus: Alberto Pio. Sal.

c VIpandus sum iure mi Alberte: quãdo id muneris quod mihi multũ ocij nacto obeundũ fuerat/ alternæ. s. misitãdi ep̃las multifarijs te negocijs implicitũ exequi permiserim/ nostrã tamen amicitiã ob diuturnũ hoc silentiũ nõ modo dissolutã dissipatãq́/ sed nec aliqua in parte labefactatã formides/ q̃n locorum ista intercapedo actionẽ tantũ abstulerit/ amicitię nõ induxerit obliuionẽ/ uerum hic excusandi locũ/ nequaq́ captauerim: agnosco ingenuæ culpã tuã illico & admiror & laudo humanitatem: quæ magis apud me/ ac magis splendescit. Qui fieri profecto potuit/ ut tu destitutus (ut ais) parentibus nec dũ iunctus coniugi/ qui intestinis negotijs & familiaribus impeditus/ ac amarulẽtis altercatõibus indies cõmotus/ & philosophię studio (quod magis est demirandum) inter tot fluctuationes animi mancipatus/ ociosum me hominẽ/ cui tum externa/ tũ domestica ꝓpelluntur/ a parentibus incõmoda cui consors thori/ & quidẽ Theophrasti probanda iudicio/ minutula quæq́ rei familiaris impedimenta subleuat/ nihilq́ fere aliud/ q̃ humanæ diuinæq́ litteræ pertractentur ad scribendũ inuitares? Hæc me ad id officij capessendi & excitare & compellere illa te ab cepto munere reuocare debuerãt: appræhensumq́ manu calamũ transuersum rapere: Debeo igitur tibi plurimũ/ qui meã aliquãdo negligentiã adeo modeste exprobrasti/ ut nõ tam delictum incesseres/ q̃ ad resarciendum ommissa/ & inuitares pariter & impelleres. Eia igitur mi Alberte mittamus crebro ep̃las/ amplectamur philosophiã / ut diuinorũ mysteriorũ capaces euadamus: Identidẽq́ sacra pertractemus eloquia/ quibus bene uiuentibus fulcimentũ paratur mentẽq́ nostram ob dæmonis astus in diuersa rotatã/ maleq́ affectã & contaminatã/ & abluamus & roboremur ut stata tandẽ soliditate firmatã terrenisq́ defecatã cõtagijs/ & ultra mundanã sedẽ & dei opera tanq̃ per scalas euectã deo nostro optimo maximo contẽplatio læta cõglutinet. Hic finis est eius animæ partis / quã intellectũ nuncupamus/ quãdo ad eam cognitionis metã peruenit/ quã in corruptibili carne prætergredi humana nequit infirmitas: sed illud assidue meditandũ cauendũq́ ne contẽplatiua contenti uita/ eius animæ partẽ/ quã uoluntatẽ seu appetitũ uocitãt/ sordibus incultã & inexpiatam relinquamus / ne nosmetipsos / qui puluis sumus magnifaciamus/ ne iracundiam cohibere negligamus/ ne alienas res aut possideamus/ aut appetamus/ ne exerceamus odia/ aut corde retẽtemus/ ne in uenereas defluamus delicias / & id genus cætera/ quæ maximo opere his qui cœlum scandere cupiunt / & uitãda sunt & formidanda: Cæterum te expecto/ ut uiua tandẽ uoce nõ epistolis philosophemur/ Canes/ Perdicũ/ & Phasidis alitũ exploratores/ quos expostulasti præsens assignabit nuncius. Dedi operã qua ratione potui ut ad te mutuo mitterentur. De his quæ circumferuntur nouis nihil magis sentire me credo q̃ q̧ tu sentias / Parmensem. s. agrum a Gallis occupatum: Chiũq́ insulam mero quondam celeberrimam (ita fertur) ab Turcharum exercitu / obsidione uallari. Calabriam & Apuliã a Taraconensibus (quod mihi creditu difficile est) iterum in ditionem uendicatã. Illiricos quosdã / qui a Venetis in auxilium Duci Mediolanensium missi sunt nõ nihil fœcisse in Gallos/ quod uel parum uel nihil crediderim. Nihil aliud est apud me/ qđ tui dignũ noticia existimẽ: Iterum ut cito uenias & oro & obtestor: Vale.

¶ LIBER TERTIVS EPISTOLARVM.

¶ Ioannes Franciscus Picus Miran. Her. Es. Sal.

ſ I litteræ meę ad te ꝑuenerũt gaudeo/ſi recte ꝑcepiſti ſenſum earũ gratu
lor/ſi qđ cõtinẽt fueris executus/exulto nihil:mihi ꝑfecto iucũdius ob-
tabiliusq́ intelligere/q̃ tuæ cõſciẽtiæ rectitudinẽ/ nihil antiquius q̃ mo
res tuos ad Chriſti regulam reformatoſ/qđ ut maturius efficias quanq́
te bñ aĩatũ eſſe ad obeũdũ munus ꝑſpectũ habeã &exploratũ:nõ deſinã tñ ꝑ ea/q̃
te ſemꝑ ſum ꝓſecutus charitate frequẽtia miniſtrare ſubſidia:porro multis de cau
ſis ad id officiȷ̃ ſubeũdũ ĩpellor/ tũ ob ſanguinis neceſſitatẽ/tũ ob ueterẽ cõſuetudi
nẽ/inchoatãq́ ab ĩpis crepũdiȷ̃s amicitiã.Adde q; enixiſſimo tuo rogatu cõiũctus
ꝓpenſiſſime uolũtati tuæ ſatiſfacere oportere cenſui.Scriptũ eſt em̃: Omĩ petẽti te
tribue.Et alibi:Gratiã in alios quã nos accepimus cõicare cõmonemur:Exordiẽ-
dum igitur mihi fuerit ab illo cuius ope ĩ mundũ hunc uenimus primo principio/
ut poſſimus noſſe qd ſumus nos/qbusve cõſtemus partibus/q̃ nr̃a opera & actio
nes eſſe debeant/ut ipſo iterum principio q & noſter eſt finis / & ꝑpetua fœlicitas/
ſempiternaq́ beatitudo cõiungi ualeamus:Omiſſa autẽ quęſtionũ ſubtiliũ diſcuſ
ſione/omiſſis ſcrupis & ænigmatibus ea aggrediar enarrare/& quantũ fieri pote-
rit palã facere/qbus & mentẽ erudire/& affectũ ad bene beateq́ uiuendũ excitare
poteris.In diuiſa igĩt indiuiduaq́ penitus trinitas/q̃ unus eſt deus æternus/ ĩmen-
ſus/incõpræhẽſibilis/ineffabilis in principio tp̃is mundũ creauit ex nihilo : & oĩa
q̃ ſagacibus utriusq́ hoĩs oculis(mẽtis uidelicet & carnis)luſtrari quimus:q̃ ſupra
captũ etiã nr̃æ cogitationis exiſtũt: Angelorꝝ.ſ.numerũ pariter & ordinẽ infinita
eius bonitate cõdidit:quorũ q̃ plurimi cognita fœlicitatis magnitudine/eãq́ uel
a ſe ipſis habituros arbitrãtes/uel clemẽtiſſimo deo ęqualẽ gloriã optãtes/ex altiſſi
mis illis ſedibus in ĩmane barathrũ/huiuſq́ caliginis foueã duce ſuperbia corrue-
runt.Quapꝑter ad implendũ ſedes ob eorũ caſum inanes/creatus eſt Adã ex aĩa
& corpore:aĩa inquã rationali/ ut differret a brutis/& ex ipſius coſta thori conſors
Eua qua poſſet genus humanũ propagari ad habitandũ cœlũ inſtitutũ:Sed q̃ nr̃a
miſeria/ob eius inobedientiã effectũ eſt:ut morti ſimus obnoxiȷ̃/q prius in nr̃a fuiſ
ſet facultate poſſe non mori/& ad beatitudinẽ nullo dolore/ nullis calamitatibus/
nullis erũnis/qbus circũfuſi nunc ꝑmimur poſſe ſuſtolli.Hinc pc̃tã oĩa pullularũt
hęc cauſa diluuiȷ̃/hæc ciuitatis infernę repletio.Hũani tandẽ generis miſeratus oĩ-
potens: ex Maria uirgine carnẽ aſſumpſit/ut homo factus eſt:Perfectus deus/ꝑfe
ctus hõ/qui tã multis annorꝝ curriculis/ꝑ ora ꝓphetarũ/ꝑ patriarchas ppl̃i/ quem
ſibi ad uerũ cultũ religionis delegerat/nunciatus eſt:homo inq́ factus/ ut pro no-
bis moreret̃/ ut ꝓ delendo peccato originis in ara illa ꝑcioſiſſimũ ſanguinẽ cruci-
fixus effunderet/ac ꝓ expiatione delictorũ noſtrorũ patri offerret:ut etiã eius nos
dogmate inſtrueret inſinuaretq́ : qbus nã modis æternã mortẽ fugere & euitari/
& ide fœlicitatẽ/& ſummũ illud bonũ qđ ipſemet eſt/adipiſci poſſemus.Quid er
go nobis mi frater ille faciendũ ꝑcepit: Quid illud eſt qđ ſi nõ facimus digni effi-
cimur/de qbus æternũ ſumat̃ ſuppliciũ.Quid illud itẽ:ꝓ quo uitã nobis ꝑpetuam
æternãq́ btũtudinẽ pollicet̃.In euãgelio q̃ ꝑpetua lectio chriſtianorꝝ eſſe debet cõ
tinet̃.Quid plura cõplectunt̃ etiãnũ decalogo hæc oĩa:qn etiã duobus tm̃ uerbis
quinimo ſolo charitatis dũtaxat noĩe ambitur. Conemur ergo ne maxima dei nr̃i
miſcd'ia abutẽtes negligamus ꝑcepta/ ꝑpetremus ꝓhibita . Seruus.n.q uoluntatẽ
dñi nõ implebit uapulabit multis(ut ſcriptũ eſt.)Cũ igĩt ex aĩa cõſtemus & corpe/
terrena etiã poſſideamus bona/ut diuitias domuſ & id genus cętera/q̃ nobis a deo
optimo maximo tributa ſunt/ut deſeruiãt corpi:Corpuſq́ ob id cõmodius famu
let̃ aĩæ/ut aĩa ancillet̃ deo/q eã ex nihilo creauit diuinitatis capacẽ/ iccirco ordine-
mus actiões nr̃as & oꝑa ad illũ finẽ/quẽ cũcta deſiderãt:ſummũ.ſ.bonũ: qđ optãt

oĩa:Bona igiť exteriora/q̃ nobis ſupfluunt ægenorũ releuent miſeriã potius q̃ꝫ & falconũ ſaturẽt ingluuiẽ/corpus ieiunãs ueſanæ mentis motus cõpeſcat:Oret aĩa iugiter/Chriſti ſui mortẽ ſæpiſſime contẽpleť:Hæc ſint chriſtiani hoĩs officia:hãc uiã pcurrere tutũ eſt/his armis capiendũ eſt cœlũ.Dic q̃ſo mi frater/cur tu abũdas ille uero mẽdicat/niſi ut excellẽs ille theologus ait/ut tubonæ diſpenſatiõis me ita cõſequaris/ ille uero patiẽtiæ meritis coroneť/nõ tuæ ſunt ſupfluæ illæ exuberan tesq; diuitiæ/quas habes/ſed oĩm/imo tuæ ut prius tibi deſeruiãt:Deinde pauperi bus q canibus ſunt pferẽdi/quos ut teipm debes diligere:Attẽde obſecro illud pphericũ dictũ/Qui in auibus cœli ludũt/ q theſaurũ theſauriçãt/& aurũ in quo cõfidũt hoĩes: lege illud ſæpius/& ppẽſiſſimi illi uenãdi ardores aliquãto frigeſcẽt/q tẽperãdi quidẽ/nõ ut oĩno mali/ſed ut ſæpenumero inanes/ſed ut multa opa q̃nq; pfectiora impediẽtes/ errares pfecto/& q̃dẽ diſpẽdioſe/ ſi crederes tot tibi bñficia a deo collata fuiſſe/ut uitijs & diuitijſ:q nroꝝ hoĩm plerũq; mos ẽ/incũberes ut nil aliud q̃ꝫ terræ q̃drupedia/& celi aues depaſceres/ut totũ uitę tp̃s in nemoribus cõſumeres/ut multo luxu uiueres:Vtere ergo his bonis q̃ tibi deus munificẽtiſſime cõtulit/ad ſalutẽ nõ ad iteritũ:Corpus itẽ ſubijce aĩæ rõnabili obſequio nõnimio etiã & ſcrupuloſo: Aĩa qppe in dei opibus occupãda ẽ/orõnibus uacãdũ/cũ dixe rit Chriſtus/oportet ſp orare:cogitandũ demũ eius bñficia / q̃ magna pfecto in te extiterũt.Dedit diuitias q̃ ſicuti malis hoĩbus obeſſe poſſunt ita(ut ait Ambro.)pbis poſſunt eſſe adiumẽta uirtutis:Dedit cõiugẽ qua poſſis te a libidine carnis no xia prſus abſtinere/& pcreare ſobolẽ ad dei cultũ educandã:dedit corpus & pulchrũ qdẽ:dedit aĩam ipſius inſignẽ imagine/ nec eã cottidie ceſſat/uel bonis aliorũ exemplis/uel adhortationibus/uel locutiõibus internis/ad bñ beateq; uiuendũ puocare:Eia obſecro ſurge q dormis/ſurgamus oẽs/q cæno & uolutabro mũdi huius heremus/immerſi exurgamus a mortuis. Accedamus ad deũ eiuſq; inceſſan ter imploremus auxiliũ. Ecce nunc tẽpus acceptabile/qs ſcit an adijciat hodierne chriſtiana ſume tp̃a/cogitemus nos pegrinos eſſe(ut uere ſumus)a dulciſſimo pararadiſi patria exulãtes pcul:Cogitemus iterũ ſi recte bonis quæ nobis a deo ſunt collata fuerimus uſi/corpuſq; ſubiecerimus aĩæ: aĩamq; poſtræmo dei obſequijs mancipauerimus/iugoq; dñi q leue eſt/& ſuaue ipſomet teſtãte ſubmiſerimus:futurũ aliq̃n ut uocẽ illã ſimus audituri:Venite bñdicti patris mei / poſſidete paratũ uobis regnũ a cõſtitutione mundi.Sitiui eñ & dediſtis mihi bibere:Eſuriui & dediſtis mãducare. Nudus erã &c.q̃ in euãgelio cõtinentur: qđ ut fiat in nobis tu pme & ego pro te or. Vale & parce/hæc quoniã ex tẽpore fere dictaui & Archetypum mitto.Bigus noſter/ſi quid erit in ipſa ambiguũ enucleabit & reddet explicitum:& ſi quid offendet rude & incultũ dabit ueniã ſtilo/ alioquin nec cura multa nec ingenio elaborato:Nec putaui opus eſſe uerborũ fucis / ubi inter cõſanguineos de moribus ageretur: Iterum uale Mirañ.xi.Idus Martij.

¶ Ioan.Picus:Miran.Ioan.Franciſco nepoti· Sal.

g Ratiſſime fuerũt mihi lr̃æ tuæ/ nõ ob id mõ q iãpridẽ de te nihil audierã: ſedq; & ea mihi ſignificabãt/qbus ſum mirifice delectatus:q̃n eadẽ & tibi oĩa grata/ & deo gratiſſima eſſe nõ dubito. tu quoq; nihil dubites ſi mõ q̃ cæpiſti uia prexeris mercedẽ tuã copioſam in cœlis eſſe futurã. Ego non dũ ſatis habeo exploratũ eundũ Ro.mihi ſit nec ne.Et quantũ equidẽ aſſequi poſſum cõiectura futurũ potius credo / ut illuc mihi eundũ ſit / cãm noſti. Hoc ubi certũ habuero ſtatim te certiorẽ reddã/ne ſi huc forte ueneris (qđ alioq̃n ego ſumope uellẽ)aut me hic nõ inuenias:aut ſtatim diſcedẽte me in patriã tibi ſit redeundũ.Inte

rim domi esse poteris nisi tu quidē aliter sentias. Sed & illud memineris habere tē
uxorē cui nō aliter corpus tuū q̄ deo ipsam aīam debes. Est illius desyderio aliq̄
ex parte satisfaciendū: cogitandūq; tibi est qd illa ex habitu corpis ex ætate aut ap
petat aut appetere possit. Quid ex pudore ex uirtute nō petat. Cur enim pudeat
hæc scribere quæ & Paulus scribit Apl's: Nulla est fere res in qua te magis suspi-
cer errare posse. Et quidē fallunt nr̄i hoīes plurimū/q obligatas quidē addictasq;
sibi uxores putant suas: se uxoribus nihil: sed posse de se: quicqd illi censuerint p
arbitrio statuere. Deniq; tuus totus esse non potes/qui semel nuptiarū legibus te
subijciēs uxoris eē uoluisti: potes nihilominus totus esse dei quē & tibi pmereris
dum ut legi eius ob tēperes tibijpsi etiā in his quæ sunt dei minus obtēperas. Sed
de his alias tecū corā etiā sum locutus. Ego ut primū aer uernauerit hoc est inter
primos quadragesimæ dies: cum me scilicet ex his græcorū librorū fascibus extri
cauero statim Ferrariam ueniā: interim sacris litteris insta: præcipueq; euāgelicæ
lectioni/qua animū identidē ad deum adducat: quē inde abducere & mundus &
dæmō ille illecebris/hic fallacijs/dies noctesq; nō cessant. Vale animæ dimidium
meæ/& deum ora p me. Cum primū de mea Romā uersus pfectione aliquid sta-
tuero te certiorē reddā. Floren. xxvij. Nouembris. Mccccxxxxij.

¶Ioan. Miran. Picus: Ioan. Franci. Pico nepoti. Sal.

q Vod hactenus tuis lr̄is nō respōderim hoc fuit in cā: inciderunt in manus
meas libri quidā hebraici in qbus iā ppetuā hebdomodā assiduus fui di-
es & noctes: ita ut pene me exoculauerint. Est n. hinc ad. xx. dies discessu-
rus: q huc libros attulit Siculus qdā hebræus: qre dū me ab illis extricauerim ne lit
terā qdē a me expectes: neq; n. possum momentū ab illis discedere ne forte illi di-
scedāt priusq̄ ego eos oēs excusserim. Cū ab hac cura liber fuero obruā te lr̄is: q̄-
q̄ scis animū me habere occupatissimū. Si qd autē tu unq̄ mea causa es facturus:
da operā qua rōne potes ne meū istuc aduentum Barri princeps desideret/studia
eñ oīa interturbarem mea quibus nosti tu q̄ sim deditus quāq; nihil pter ea curē:
haud satis aūt mihi cōstat utrū mihi molestius illi an mihi displicere. Vale & deū ti
me: & te quotidie cogita esse moriturum. Ferra. xxx. Maij. Mccccxxxxij.

¶Ioan. Fran. Picus: Hier. Tor. Sal.

u Iderer uulgarijs illis tā fictis q̄ ineptis calumnijs quas audisti in eū de quo
loqbamur iactari/quasi uictus falsa fama manus dare nisi aliquid respōde
rē: uidererq; apud meā saltē cōsciētiā reus facinoris/nisi ut debeo cōpertæ
ueritati fideliter astipularer: explosis in eā machinamētis inanibus/quanq̄ tali p-
sidio fulta est/ut nullo molimine possit ifringi: Et qdē ut scribis nō est opus aliqua
tergiuersatiōe celare/quæ nō tenebris sed luce perpetrant/& pfecto ipsa luce di-
gnissima nec puto uere probum quēpiam inuenias/q in eum blateret/quāto ma-
gis eius amantissimus quanq̄ plurimi possunt suā & simulare/& dissimulare ami
citiam/ut pro libito cum prestatur occasio atrocius noceant. Sed nec penitus cre-
dendum famę: Nanq; apud Phariseos & scribas & Sacerdotes de Christo calum
niæ inuulgabant/& tamē eos oēs religiosiores doctioresq; uulgus autumabat:
Neq; sane in hac qua uteris cōsecutiōe ueritas est: utsi q se ab alijs segregauere &
uictu & tegumento: uouereq; cōsilia/iccirco reliquis sint meliores: Recta naq; ad
deum uoluntas & defecatus animus/nō cibus aut uestis/aut solēne promissum in
causa est/ut qspiā bonus & dicat & sit: Illa certe ad pfectionē capessendam dispo-

nunt/& quasdā ceu suppetias afferūt/& cōpendia. Quapropter nō mirū si ab aliqui bus/q boni existimant̄ ipetit̄: Quæ nā q̄so pbra exq̄sitiora eis iueniri possunt/q̄ in christianos oēs a gētibus spargebant̄: vnde Tertulianus ob id famæ nō credēdū multis rōnibus cēsuit. Sed si famæ credendū cur potius bonæ nō credit̄: & cū hinc inde multa iactent̄: cur parte ei q̄ pia est magis non adhæremus: Sic oēs fere scti uexati/sic sctūs sctōrum Christus deus nr̄: Nō tn̄ eos dānauerim/q statim ei nō adsti pulant̄ imo ambigūt ut ueritas affulgeat expectātes: Sed q apte in ipm inuehunt̄: an tps iudicātes/ nec eius uitā & doctrinā ppendētes/ sed vulgi iudicio cōcedētes/ eos crimine dignos existimauerim: Vale/ Mirañ. ix. Kaleñ. Ianua. Mcccclxxxxvi.

¶ Ioannes Franciscus Picus Miran. Baptistæ Cortesio. Sal.

h Esterno uesperi/cum de spiritalibus q̄busdā rebus esset sermo / disceptatū potissimū fuit: An latrones illi: inter quos dn̄s iesus pepēdit/affixi cruci/an ligati fuerint: meminiq; me dicturū nōnulla pmisisse/quæ in mentē uene rāt: vnde facile posset oīs ambiguitas tolli: quare ut pmissum exequar/ hæc paucis accipe: Nam septimo & uigesimo capite sui euāgelij Mattheus/ Postq; Christum dn̄m crucifixū narrauerat ait: Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones/ unus a de xtris/& unus a sinistris. Marcus capite. xv. Et crucifigentes eum diuiserūt uestimē ta. Et paulo post: Et cum eo crucifigūt duos latrōes/unū a dextris/& aliū a sinistris eius. Lucas capite. xxiij. Et postq; uenerūt in locū qui uocat̄ Caluarie ibi crucifixe runt eū/& latrones unū a dextris/& aliū a sinistris. Ioānes capite. xix. ubi crucifixe runt eum: & cū eo alios duos/ hinc & hinc: mediū aūt Iesum: Ex quibus manifeste patere arbitror/si Christus fuit cōfixus ita pariter & latrones: cum uno eodēq; uer bo/hoc est crucifigere euāgelistæ sint usi: & clarissime etiā ex Luca & Ioāne idipm elicit̄/ cū illa copula &/ replicet antecedentē sensum & uerba: sed & uerbū ipsum crucifigere luce clarius rē manifestat: Nā si per id uerbū Christū intelligimus cru ci affixū: cur p idipm & latrones affixos non intelligimus: Cum pari pacto idē sig accipiat̄: Sensus autē ex uerbis elici debet: cum uerba ab rei intellectu menteq; au thoris nō exorbitēt: utpote q in parabolis loquant̄/ ꝑterea cum mysteria passiōis dn̄i euangelici scriptores enarrēt: ut flagella/coronā/uestē/ purpureā / fellis potus/ & reliqua: si nouo mortis genere ipm affecissent/crediderimus illos tacuisse: At q illud cōsidera scriptū esse in Psalmis: Foderūt manus meas & pedes meos. Et iterū in pphetis: Morte turpissima condēnemus eum: Idē ergo genus mortis turpissi mū/& manus pedesq; confossi: Crux aūt mors turpissima / & latronū erat suppli ciū/ut oībus notū est/qui litteras nō ignorāt: Igitur manus pedesq; fodebant̄: qđ ad mortem turpissimam infligendam concurrebat. Et sane iudei non clamassent/ crucifige/crucifige: si hoc suppliciū in usu non fuisset: Tum quare omnes in hoc conuenerunt: tum quare credissent Pilatum eis non assensurū/si crudelius q; esset in usu genus mortis attentassent. Cum uiderēt illū in eam partem inclinare ut do minū Iesum liberaret: q; si qs illud afferret: hoc qđ dicimus crucifigere posse acci pi: pro eo qđ est ligare ad crucē: pari pacto cū non sit in uerbo differētia aliqs de Christo dicere potuisset eū cruci ligatū / quē nihilominus cōstat clauis ligno cru cis infixū: a uerbi em̄ pprietate cū uerus idē sensus elicit̄ minime recedendum est: Rursus quomō fieri poterat/ut latrones ligati dūtaxat cito morerent̄: cū in Ger mania qui mēbris cōfractis texunt̄ in rotis nō statim moriant̄: sed & plures uiuāt horas/& sæpe dies: Id autē p liquido atq; confesso est reuersos fuisse Iudeos eodē die/quo crucifixi sunt/ut aspicerēt / si iā aīam exhalassent: Opinabant̄ igitur fieri posse/ut eēnt mortui/q đ certe nō accidisset/si ligatos eos dūtaxat in cruce reliqssēt

nec prodit̃ i eos q̃cq̃ aliud illos molitos fuisse/ quo mors infligeret̃. Sed illud magis ꝙ ne remanerẽt in cruce corpora sabbato iam Christo mortuo crura ꝑfregerint: suffragatur nobis & ecclesiastica historia. Quãdoquidẽ legit̃/ Helenã Cõstãtini matrẽ/ nõ agnouisse nisi ex miraculo Christi crucẽ a cruce latronũ: quod utiq̃ nõ fuisset nisi & latronũ cruces sanguine illitas & ꝑforatas clauibus perspexisset. At inquiũt alij picturę ostendũt latrones ligatos/ & Christũ affixũ/ differreq̃ in genere mortis Christũ a latronibus consentaneũ fuisse: quibus respõsum uelim Horatianũ illud: Pictoribus atq̃ poetis: Quidlibet audẽdi semꝑ fuit æqua potestas. Virginẽ etiã aurata tunica pingũt: Et Magdalenã ad pedẽ crucis pẽdentẽ lasciua ueste indutã/ quæ oĩa falsissime esse nemo nescit: sed si pictoribus fidem adhibere uolumus: cur antiquis magis q̃ recẽtioribus non credimus? qui latrones ipsos clauis affixos crucis ligno pinxerũt: euangelico contextui adstipulantes. nec in ipsa quã struũt consecutiõe ueritas est/ ut inter passionẽ. s. Christi & latronũ differẽtia alioquin non fuerit: Si etiã latrones clauis ligno crucis affixerint: cũ mille alijs modis truculentius uexatus ipse fuerit/ ut sacratissima narrat historia: porro hic honor Christi/ hæc gloria/ qui cũ deus esset/ homo factus sit/ atq̃ ut ait ꝓpheta: Cum impijs deputatus est/ & morte turpissima condẽnatus fuerit: nihil ob aliud/ q̃ ut ꝑditum humanũ genus atq̃ in potestatẽ iniqui dæmonis redactũ/ fuso ꝑciosissimo suo sanguine in libertatẽ assereret: Et sane quãto magis Christus calũnijs affectus quãto crudelius cõtumelijs & obprobrijs offensus / tãto impensius nostri in eum amoris ignis exardescit: Exardescit inq̃/ cũ ꝑpendimus eũ: q est splendor paternę glorię & figura substantiæ eius/ uoluisse nostri amoris gratia assumere carnem/ in terris degere/ uexari/ illudi/ flagellari/ & qua est infinita misericordia/ qua clemẽtia/ in medio duorũ latronũ crucifigi: Hanc igitur ipsius crucẽ relictis latronibus amplexemur: quæ nobis omniũ criminũ (ut alibi ostendimus: sed ꝑcipuæ suꝑbiæ & elationis) ammouet occasiones: Quis em̃ se suꝑ alios tollere uoluerit: cui christi humilitas cordi fuerit & quis p̃stare æqualibus/ digniorique sede collocari cõcupierit/ qui Christum suum inter latrones pependisse perpenderit. Vale.

¶ Ioannes Fran. Picus: Baptistæ Cortesio: Sal.

r Ecte mea quidẽ sententia dici solet: disputationẽ esse cribrũ ueritatis / qđ cum alias tum maxime ex his/ quæ collocuti fueramus hesterno uesperi quæq̃ hodie perscripsimus cognoui. Nam quanq̃ apud me cõpertũ est/ latrones qui cum dño Iesu crucifixi fuerũt/ nõ ligatos/ aut appẽsos cruci/ sed fixos fuisse: hoc tamen nõ sibi quilibet ꝑsuaserat/ uti ex epistola tua / qua rationes a me exaratas dissoluere conabaris optime percepi: Hinc exarsit studiũ manifestandæ ueritatis/ & cribro illo adeo rem euentilauimus/ ut nõ modo palea / uerũ nec gruma cum grano remanserit: sed ut ab eorũ aĩo q̃ cõtrariũ sentiũt/ oĩs tandẽ scrupulus extrudat̃. Reflectã ad me missas r̃nsiones: ut argumẽta nr̃a in suo robore maneat: Dein alijs urgebo: speroq̃ futurꝫ/ ut si priorẽ ep̃lam nostrã cũ hac ipsa cõiunxeris adeo reis istius/ de q̃ q̃rebat̃ ueritas elucescat/ ut ab oĩbus nõ uideri nõ possit nõ quidẽ ut te docere uelim/ a quo discere malim/ sed ut p̃ter inuentionẽ ueritatis/ ad quã animus suapte natura sꝑ anhelat/ tibi etiã morẽ gerã: q ideo r̃ndisse uideris/ ut rescriberẽ: Igit̃ ad euãgelistarũ adducta uerba/ q̃bus innixus astruebã latrones cruci fuisse affixos/ tũ ob copulã reddentẽ priorẽ sensum/ tũ ob uerborꝫ ꝓprietatẽ/ cui diximus hęrendũ esse: R̃ndis nõ liq̃re genus mortis q̃ Christus est occisus fuisse prius in usu: sed & nõ oportere/ ut copula/ &/ replicet oẽm rẽ ãncedentẽ/ atq̃ uerbũ ip̃m crucifigere accipi posse ꝓprie & ĩproprie/ sermonẽq̃ intentiõi deserui

re debere/nõ aũ tẽ ſermõni intentionẽ:Hæc fere reſpondis: Atq̃ copula ſemꝑ red
dit tam ſenſum ꝙ̃ uerba/ niſi aliqd intercidat quo ſenſum ipm alio flectere/reſtrin
gereve ſit neceſſe/quod hic nullo accidit pacto. Q; autẽ eodẽ genere mortis / quo
Chriſtus latrones ſint affecti/ſatis liquet ex ea ratõe q̃ in ſuo robore manet:cũ oẽs
Iudei in Chriſtum machinantes/crucifige/crucifige/promiſcue clamauerint / quæ
res indicat id mortis genus flagitioſis infligi ſolere : Hoc enim ſupplicio non Ro-
mani modo ut plena eſt omnis hiſtoria:ſed reliquæ etiam gentes utebanť : cuius
rei plures nos admonent hiſtorici : Et ipſe quoq; Saluſtius in iugur . Et Oppius
etiam qui Iubam regem ſuffixiſſe cruci plurimos teſtatur Numidas:quod genus
mortis uile habebatur/ & perditis hominibus debitum: Nec conſonum eſt ut cre
didiſſent Pilatũ/qui pro Chriſto dimittẽdo uerba fecerat / conſenſiſſe eis/ ut nouo
mortis genere/& crudeliori ipm afficerẽt/ſed ſolũ ut eo uterenť q̊ Romani in ſcele
ratis hoĩbus puniẽdis uti cõſueuiſſent: de uerbo aũt illo crucifigere / ꝙ hic ꝓprie/
ibi iproprie debeat accipi/cũ ſit idẽ uideť uiolẽta & extorta nimis expoſitio. nã tã-
&ſi aliqñ & large & pſſe idẽ uerbũ accipiať:nõ tñ uno eodẽq; cõtextu / & pſertim
cum res eadẽ narrať: Illud uero de ſermone q̃ intentiõi deſeruire debet/ fateor qdẽ
nã ut Ariſto.docet:Verba ſunt ſigna affectionũ earũ quæ ſunt in aĩa:Hoc tñ po-
tius aſſerit q̃ ipſe affirmo/ꝙ̃ neget:nã ea fuit intẽtio ſcriptorũ euãgelij. vellẽ aũt ex
te libenter edoceri an ſenſus aliũde ꝙ̃ ex uerbis trahať:Præſertim cũ narrať hiſto-
ria citra uelamẽ:Nam in myſticis dũtaxat ſenſibus alia ratio:Id aũt extra oẽm du-
bitationẽ cõpertũ eſt/in paſſiõe dñi rẽ ꝓpriã/uti geſta fuit ab illis enarrari.alio eñ
uerbo uti ſciſſent ꝙ̃ crucifigere : niſi dareť intelligi fuiſſe latrones ſimiles Chriſto
in hoc ſupplicio:Iuxta illud ꝓpheticũ:Et cum iniqs deputatus eſt:ſenſus qppe au
thoris ex uerbis eliciť/nõ uerba ex ſenſu : quin & ſp ꝓprietati uerborꝫ pſertim in
ſacris lr̃is ſtandũ/in ſenſu uidelicet litterali / niſi alius cõtextus uel efficaciſſima ra-
tio nos alio trahãt:uerbi gratia:Arrius innitebať illi uerbo/Pater maior me eſt:ſed
alij multi ſacrarũ litterarũ textus aduerſabanť & inuictę rõnes obſiſtebãt/ quibus
oĩbus oſtendebať filiũ æqualẽ & cõſubſtantialẽ patri/quare indoctus Arrius ob
ſtinatus & meritiſſime a ſacra Synodo in Nicea Bithiniæ condemnatus:Sed hoc
utiq; in re nr̃a nõ accidit/ut a uerborũ ꝓprietate recedere debeamus/cũ & ratio ſuf
frageť/& oẽs euangelicæ hiſtoriæ enarratores uno uerbo adſtipulenť nr̃æ opinio
ni:Deinde cum argumentatus ſum/ex opinione quã Iudei ipſi facile freti ꝑgebãt
ad tollẽdos de cruce quos mortuos credebãt: Reſpondis hoc fuiſſe ne corpa ſab-
bato in cruce remanerẽt/ſed eſto:nil hoc a te cõtra nos/ſed a nobis cõtra te militat:
Nanq; & mortui & adhuc palpitãtes oĩno tollẽdi erãt:nec eñ ut autumas ibi eos
reliquiſſent/etiã ſi nõ ueniſſet ſabbatũ/ut fame.ſ.tabeſcerent:quia(ut ait Theophi-
lus græcus enarrator euãgelij) etiã eos leuauerũt de cruce ne legem irritã facerent
qua cautũ erat/ ne ſol occideret in hoĩs ſuppilcio:unde ei cauſæ/quam exprimunt
euangeliſtę de ſabbato:aliã hic interpres adiecit:Præterea ex euãgelio elici poteſt
Dubitaſſe eos de illorꝫ morte apertiſſime/quod utiq; nõ accidiſſet/ſi pauculas ho
ras eos in cruce reliquiſſent:Et fauet nobis Auguſtini ſnĩa confirmãtis/ ſuppliciũ
crucis fuiſſe genus mortis oĩbus execrabilius & formidabilius/qď ſi ita eſt/ ſequiť
dubio ꝓcul eo execrabilius & formidabilius repiri/ſi appẽſos dũtaxat hoĩes cruci
deſeruiſſent:Ei aũt argumẽto qď ſũpſi ex inuẽtiõe crucis : Rñdis potuiſſe Iudeos
latronũ cruces pforare/ne crux dñi a cruce latronũ dignoſcereť/ qď certe nõ eo in
ficias / ſed nõ uides arbitrariã nimis expoſitionẽ : qppe ex hiſtoria patet ita fuiſſe:
q̃ aũt mõ id factũ fuerit/nulla(qď ſciã)mentio eſt:niſi in ipſa ſupplitij narratione/a
q̃ minime diſcedendũ puto : de picturis uero ꝙ̃ꝙ̃ ab eis ualidũ erui nõ põt argu-

mentũ nihilominus q̃ antiq̃ssime sunt nobis suffragantᷣ: & hæc ad rñsionẽ tuã rescripta sufficiãt: Verũ enĩuero multa iueni/q̃ in priori ep̃la nõ tetigi/q̃bus accedere oportet/cũ rẽ ip̃am luce clarius manifestẽt/sed in p̃mis hoc afferã nõ uideri cõueniẽs aut p̄phetas nõ p̃dixisse nouũ genus mortis si eo Christus afficiẽdus erat aut idipsum euãgelistas nõ recẽsuisse: ab utriusq̧ cõmode eruitᷣ/fuisse genus mortis usitatũ: Nã & mors turpissima a p̄phetis uocatᷣ & fossio manuũ pedũq̧ p̃dicitᷣ/ & frãgendũ os nõ esse p̄cinitᷣ/q̃re possumus cõiectare tria hęc in latronũ morte cõcurrere solita/quorũ duo Christo attribuerũt: a tertio.i.fractiõe ossiũ ip̃m exemerũt/euãgelistę quoq̧ cũ hoc uerbo crucifigere tm̃ utantᷣ indicãt cõsueta Christum morte obiisse & hoc fuisse i cã arbitratᷣ inter alia Bernardinus/ cur euãgelistæ crucifixiõis modũ nõ descripserint/ob vulgatã.s.noticiã q̃ sic dãnati exitio tradebantᷣ/ Rursus Chrysostomus ait: Duos etiã latrones hinc inde crucifixerũt/ ut eorꝝ suspitiõis fieret p̄ticeps: Morte igitᷣ latronibus cõsueta seq̃ẽs est ip̃m fuisse affectũ: quã q̃ i his q̃ crucẽ p̄cesserũt dirius crudeliusq̧ uexatus fuisset / & ob id etiã inter alias causas citius mortuus: Nã ut credit Berñ.spinę in corona cõtextæ usq̧ ad cerebꝝ p̄tigerãt. Pręterea Amb. ait/Execrabilius i facto iniq̃tas iudeorũ ut q̃si latronẽ crucifigerẽt oĩm redẽptorẽ: nec utiq̧ q̃si latronẽ crucifixissent/si alio mõ quo latrones crucifigebantᷣ ligno affixissent/& p̄serti crudeliori: hęc ut opinor rẽ aptissime manifestãt/ sed si etiã rẽ (ut dicitᷣ) manu tãgere cupimus audiamus Bedã & Rabanũ hũc nobis scrupulũ extra oẽm cõtrouersiã eximẽtes/atq̧ sensui rẽ ip̃am subiicientes: Sic.n.inq̃t Beda/Pessimo enim genere mortis occidere inocentẽ/hoc est crucifigere desiderãt: pendẽtes.n.in ligno crucifixi clauis ad lignũ pedibus manibusq̧ cõfixis p̄ducta morte necabantᷣ/ne dolor citius finiretᷣ: Hæc quoq̧ fere ad uerbũ a Rabano repetuntᷣ: quare liquet qđ fuit incõtrouersia latrones.s.clauis in cruce fuisse cõfixos/genusq̧ mortis turpissimũ Iesum dñm qua nos amplectebatur charitate delegisse/qui de paterna gloria prodiẽs in qua tamẽ semp̄ erat: & est & erit: & hõ factus est & cũ latronibus deputatus/ut nos de terris ad cœlũ eueheret/& in angelorum consortio collocaret. Vale: & deũ ipsum & hominẽ pro me ora.

¶ Ioan. Franciscus Picus: Her. Stro.

S Alue Stroça charissime cũ tuas accepi/ opusculũ nr̃m de morte Christi & p̄pria cogitãda/qđ tu(q̃ nos p̄seq̃ris amore) aureũ uocasti: reuocatũ prius ad officinã emiseramus/hoc est formis excudẽdis tradideramus: lucubratio p̄fecto utilis magis q̃ aut docta/aut eloquens: q̃.n. utilior expetibiliorq̧ materia: quã & si pulchra specie iformare neq̃mus ut uoluimus expostulo ut id pietati cõdonetᷣ: Nequit illa amplius cõpedes pati exerere se cupiẽs i libertatẽ / monebã ego ut aliq̃t adhuc apud nos mẽses si nõ annos p̄maneret: At illa Horatianũ(ut in proemio uidisti) dogma contẽpsit: q̃nimo nobis uel tacite insinuauit posse nos q̃ intellectũ tantũ istruũt occludere q̃diu uolumus scriniis/nõnulla.n. iã in philosophia iceptauimus cudere: q̃rũ forte cũ in aliis simus occupati tm̃ aberit ut editionẽ p̄cipitemus ut ultimũ fortasse unguẽ nunq̧ expientᷣ: At q̃ uoluntatẽ instruũt palã p̄menda esse nedũ uerborum curiosiores esse uolumus rerũ simus negligẽtiores: q̃re p̄misimus uela uẽtis: & bene p̄cantes orã soluimus: Habemus & dialogũ de serena cõsciẽtia sub incude: & Theoremata de fide & ordine credẽdi/ q̃ cũ absoluta fuerint ad te uenient. Delectaberis utroq̧ opinor/siue q̧ nr̃a qualia sint/q̃a nostra sunt diligis/siue q̧ in eorũ altero de quibusdã honorifica/nec minus uera fit mẽtio quorũ fuisti studiosissimus dũ uiuerẽt. tenet id opusculum multa in penetralibus recõdita q̃ nõ p̄mittat in foribus: Cæterũ si cũ amicis de p̄speris euẽtis gratulandũ

eſt/decꝫ triſtibus dolendũ errare me magnoꝑe cẽſuiſſem / niſi in ꝑ̄ſentia tecũ leta-
rer/de litterarij theſauri/magni quidẽ & ſublimis / nec minus cupioſi q̄ꝫ uarij /atqꝫ
multiplicis inuẽtiõe : Notũ tibi eſt queẽadmodũ poſt patrui obitũ laborauerimus
in reparãdis plurimis eius monumẽtis/q̄ iã vulgauimus/ſcribẽdiſqꝫ nõnullis/q̄ ad
ea excolẽda cõducebãt:qbus cõfectis ab oꝑe parũper & labore ſuperſedẽs/uide-
bar mihi e turbulẽtis aĩ fluctibus enataſſe/uenitqꝫ in mentem/ ut abſolutis eis oꝑi
bus/de quo mox feci mẽtionẽ ſcribẽdi negocio nunciũ remitterẽ/& philoſophiã/
theologiãqꝫ eã q̄ in diſputãdi cõflictu uariarũqꝫ opinionũ colluuie uerſat̃/aut oĩ-
no/aut magnoꝑ̄e poſthaberẽ:atqꝫ in uera philoſophia ſynceraqꝫ theologia/hoc ẽ
ueteri nouoqꝫ ſacrarũ litterarũ inſtrumẽto cõquieſcerẽ/& dulciter laborarẽ :Hæc
em̃ pridẽ(ſicut & oĩm chrĩanoꝝ eſſe debet) uotorũ meorũ eſt ſũma:ſed alio me ni-
hil minus meditantẽ ĩpetus aĩ(ut Catonis utar ꝟbo) trãſuerſum truſit:deductuſqꝫ
ſum uel inuitus rimari diligẽtius qd nã alimoniæ nãciſci poſſem/ꝓ ſaturãdis aĩs ue
ritatis famelicis & ſitibũdis/quã animi ꝓpenſionẽ ſecũda aura ſecuti/ decreuimus
ꝑpingues Pici patrui cãpos/ fœliceſqꝫ glebas ab ĩmatura morte demẽtitas depo-
pulataſqꝫ ꝑuagari:ſi nõ meſſem & uindemiã/ſpicilegiũ ſaltẽ racematiũqꝫ faciẽtes/
nec uoto ſane fruſtrati ſumus:nã trecenta forte rerũ capita digniſſimarũ excerpſi-
mus/rerũ inqꝫ dũtaxat nudarũ/atqꝫ etiã informiũ/q̄ ꝓ uirili laborabimus ut ſpecie
induant̃/hoc eſt orõnis luce ſplẽdeſcãt:Sed nullo ordine poſita ſunt/eũqꝫ penitus
refugiũt:p̄terea nõ nihil de Platonis Ariſtotelisqꝫ cõcordia depromere poſſe ar-
bitramur.Pleraqꝫ itẽ aduerſus hæreticos/aduerſus hebræos multa ĩ pſalmos q̄ or-
dine collocata ſũt:ubi incredibile Pici ingeniũ agnoſces/ſiue cũ ꝓprio ex ingenio
dogmata exeruerit/ſiue cũ alioꝝ placita uel interp̄tabit̃/uel fulciet/ uel confutabit:
Hæc oĩa ſi uixiſſet Picus:cõcordiã principũ philoſophię/theologiã integrã/ expo
ſitões diuinoꝝ eloquiorũ/aliaqꝫ ꝑmulta additis his/ q̄ in ſecretiori penu ĩtellectus
geſtabat/alioq̄n nõ cõmiſſa chartis exintegro peperiſſent: At cũ nũc cohęrere ob
diſſimilitudinẽ earũ plurima/ſibiqꝫ inuicẽ quadrare nequeãt / ut ſingula ꝑ ſe ſtare
poſſint nauabimus operã:& cuiqꝫ rei ꝓpriũ caput cõdonabimus/quẽ morẽ a grę
co Clemẽte/a latino Gellio/& Polliciano nr̃a ætate eius ęmulo/obſeruatũ uidimus
differemus hoc/qđ ſicuti ipi materia ſuꝑabunt̃ a nobis/ita nos in ea tractanda ſpẽ
& eloquẽtia poſthabebimur / hoc eſt illis rerũ tũ magnitudine tũ dignitate Picus
ꝑ̄ſtabit:q̄ ſola ſunt Pici in hoc oꝑe/illi uerbis exq̄ſitioribus q̄ nr̃a erunt uerba ꝑ̄cel-
lẽt/diſtabimus & illud qñ ipſi q̄ſitis nõ oblatis argumẽtis ſua oꝑa cõfecerũt/ ex ꝓ
feſſo uarias ſnĩas congerentes/ut ex illis nuſqꝫ ſibi par liber diſſultaret/q uarietate
ipſa expultrice faſtidij torpẽtes legentiũ aĩos recrearet:Nos ediuerſo fragmẽta ea
qbus ꝑ̄clariſſima cõpaginari monumẽta debuerãt/ne ꝑirẽt collegimus/& ſingula
ſeparatim ereximus:aliud quoqꝫ reperias diſcrimen/ qđ nos nõ tantũ materiã Pi-
ci noſtra forma formabimus:ſed nõ nihil etiã materiæ adijciemus / nr̃o utrãqꝫ fer-
rumĩe cõglutinãtes/tũ & omiſſa ſupplebimus/& effuſa ſubſtringemus: cũ primũ
ad calcẽ peruẽti fuerimus /tibi legenda oĩa deſtinabunt̃ : ſed quæ noſtra ſunt oꝑa
illis remorã afferũt:Reliquũ eſt pactolũ tuũ meo noĩe ſaluere iubeas cum per oc-
cupationẽ tum per ualitudinẽ reſcribere non potuimus/ certiorẽ eum reddas nu-
miſma illud ſuũ/de quo meminit in illa ipſa arcula perpetuo cuſtodiendũ . Legi
eius epiſtolã/nec inuitus ſemel & pluries/forte tũ aderat Paulus patruelis ille ſuus
uir ꝓfecto multorũ teſtimonio uirtute cõſpicuus/ doctrinã ꝓ̄ſe fert & grãm mul
to cãdore renidet/ redolet(ut dicã breuibus)Politiani officinã/a q̄ nihil ĩ lr̃is nõ eru
ditũ ꝓdijt:magnã in eo iacturã fecit latina lingua:Aueo uidere q̄ de Pico Heroico
carmine ſcripſiſti/mittito ſi lubet: Vale Miran.pridie Idus Nouẽ.Mccccl xxxxvi.

¶Ioan.Fran.Picus: Hier.Sa. Sal.

u Eritus sum pater religiosissime ne ingrati nomen aufugiens: eiusdē notæ discrimen incurrerim:Siquidē Ioanni Pico patruo uita functo(q multa in me beneficia cōtulit)gratias referri nixus: Dei beneficiū ipsius etiā opera ad nos delatum pteriui silentio:Nam in recuperādis vulgandisq͂ litterarijs illius monumentis nullo certe nō pconio maioribus:atq͂ etiā scribenda uita:tutandisq͂ nōnullis metaphysicis dogmatis:totū hoc ab eius obitu consumpsi bienniū. Taciturnus interim: tā&si nō oblitus diuini muneris. Quapropter & Leonis sniam considerās docentis nō esse uerecūde/sed ingratæ mentis tacere diuina bnficia: & pariter aīaduertēs si flagitiū existimat̄ cœlasse alios quę ptinēt ad salutē corpibus conciliandā:in eū qui abscōderit antidotū animi seuerius uindicandū censeri: uenit in mentē/quicqd ex hoc cōcepi emolumenti: si palā facerē: posse me simul & idipm in alios deriuare:& collato deitus bnficio partim etiam satisfacere:Quippe ob mortis Christi &.ppriȩ cōsiderationē a me habitā:aspirāte deo optimo maxio ītercedētibus q͂ patrui monitis:cū prolatis corā:tū repetitis p epl̄as effectū fuit:ut posthabitis honorū ambitu:regū fauoribus:popularibus auris: atq͂ id genus cæteris: quæ christianā uitā aut labefactant / aut oīno molliunt:breui gyro mea uota sepserim / intra desideria naturæ contētus.Dicato igit̄ ope:utrāq͂ mortē.psecutus sum:diuturnū silentiū redimēs:Et eo p̄sertim consilio: ut ingrati animi labē:si qua cōtracta esset:.p uirili abstergerē/& inuitarē legentes hac bipartita recordatione: ad bene uiuēdi semitā uel capessendā uel concitatius percurrendā:Qd' ęquidē simulac dare in publicū cōstitui:te potissimū delegi: in cuius noīe appareret: Non quod mihi uideret̄ dignū tua ī litteris p̄stantia:tua uitę sanctimonia.Sed ut iusto tibi iure debitū:Id nāq͂ nobis sæpe tribuisti:unde ad ipsum elucubrandū excitaremur. Plurimaq͂ spiritualia beneficia es impartitus: Quo factū/ ut eadē fere ratio: quæ ad cudendū me illud impulerit: ut idem tibi dicarē obstrinxerit. Accessit & alia causa neruosior sane atq͂ potētior:tuarum scilicet precum suffragia: Quibus apud deū cupimus adiuuari in consequendis ampliter retinendisq͂ ipsarū cognitionum fructibus:quos iam degustare occepi:& alijs insinuans stilo manifestaui: Multos enim uidimus qui cum recte uiuendū alijs suasissent: idipsum postea sibi non persuaserunt. Tum q͂ frequenter a moribus dogma dissentit: tum q͂ omnes cum ualemus (ut ille inquit) recta consilia egrotis damus. Quare cum alicunde mihi petendū esset auxilium/ ad te uentū est pater optime/uti ad eum quo adhuc (facessat adulatio & absit inuidia uerbo) & doctiorem simul & prudentiorem & moribus sanctiorem cognoui neminē: Quibus si propheticū addidero spiritum: quo præditus calamitates futuras quæ iam impendūt iam imīnēt:diuino iussu auribus Italiæ atq͂ utinā nō surdis insonuisti:extra oēm fuerit controuersiā/si quidē tuis precibus diffidā me magnopere aberrare:Librū igitur hunc nostrū eo animo quo nos soles suscipe.Cūq͂ totū perlegeris(si tn̄ per occupatiōes licebit) fratribus tuis ut legendū tradas exopto: Qui si tecū inter legendū qd' offendat inuenerint: id totū primis & iuuentę annis & lucubrationū condonēt rudimentis: ignoscant quoq͂ non tā celeritati conficiendi operis (id enim quadragesimū circiter absolutum est diē) q͂ emittendi cupiditati.Neq͂ enim cum pietatis officium & utilitatem eam pensarē quæ sententias contemplanti:si modo christianā simplicitatē minus fastidiat/affutura est:Horatiano dogmati acquieui:ut libellum hunc tot apud me præmi menses uoluerim: quot ille annos precepit. Vale/in tuis ad deum precibus memor mei Mirandulæ xiij.Kalē.Nouembris. Mcccclxxxxvi.

¶ Ioan.Fran.Picus.A.Ep.P. Sal.

d Vo semper existimaui ad conciliandã inter homines amicitiã conducere uirtutes.s.&aliĳs cũ amicis & beniuolentiã:suapte quippe natura virtus eũ in quo est/gratũ hoibus probis reddit:improbis uero quadã sui maiesta-te &reuerendũ/& formidabilẽ: Vnde fit sæpenumero ut maximo etiã in precio uirtute præditi homines/ ab impĳs & ab execrabilibus tyrannis habiti sunt: aliĳs uero cum amicis consuetudo quadã participatiõe similitudinis cum reliquo ami-co cõglutinat/unitq;:Quæcũq; enim eadẽ uni & eidẽ sunt eadẽ/etiã inter se ea sal-tem ratione q̃ eadẽ sunt cõueniũt:quod Aristoteles in syllogismo/nos in moribus astruimus.Quæ cũ in te & si non consuetudine tui depræhẽderim / sed fama per-ceperim/amaui te prorsus/& exarsi uisendi tui cupiditate/tibi quoq; me dedidi in omne obsequiũ:Quis ẽm illũ nõ amet/nõ ueneret̃/qui diuinarũ humanarũq; rer̃ peritia p̃cellat:qui sanctissimis moribus p̃fulgeat/qui a rege potẽtissimo/ex tot mi-libus theologorũ/quos Parisiorũ p̃clarissima gymnasia celebrãt: unus electus sit/ cui de cõtractis noxĳs christiano ritu confiteat̃ / cuius ope Andegauensi populo regẽdo a sumno põtifice præsul sit factus:Quid dicã de beniuolẽtia? qua semper Ioan.Picũ mirandulã patruũ meũ es prosecutus/ cuius in ore tuo frequẽs & mul-ta laus/copiosaq; tuorũ in eũ beneficiorũ recordatio: Hæc tibi me pater amplissi-me mirũinmodũ deuinxerũt/hæc effecere ut quẽ ore alloqui facultas nõ datur/lit-teris saltem uenerabundus amplectar. Enimuero cum nõ sine munere te ad eun-dum duxerim/ueluti testimonio & amoris & obseruantiæ/ nullũ magis idoneum ratus sum q̃ litterariũ/sed & litteratissimi hoĩs & amicissimi monumentum: Quo circa Ioã.Pici patrui mei lucubrationes quasdã in unum a me uolumen redactas/ & in multa uolumina/ut cõmunia fierent mea ope transfusas ad te mitto: Poteris in eis perlegendis amicum hominem iam defunctum & recognoscere & alloqui: Poteris & meæ erga te obseruantiæ meminisse: Vale.

¶ Ioan.Fran.Picus Gib.Barb. Sal.

c Vm superiori nocte de litteris fabularemur/interloquendũ(ut scis)eorum meminimus q̃ celebriores habiti sunt figura oratiõis apud eos maxime/ qui humanitatis studia profitent̃:Dixi tũ quæ mihi in mentẽ uenerãt/ lau-dibus q̃ maximis nr̃ę religiõis oratores extollẽs/& cũ ueteribus cõparans:orato-res appello nõ modo eos qui causans perorãt/ sed qui uel de diuinis altissime phi-losophãtes summũ oĩm bonũ/summã ueritatẽ/& ratione appræhẽsam/& fide cõ-præhensam sanctissime uenerant̃:aut qui de creatis rebus/ deq; ipsa natura disce-ptant/& modo per cœli luminosa culmina mente uagantes/modo astrorũ motus/ aeriosq; tractus dimetientes/modo maris salubria flãmina cõiectantes/ modo in-ferum implorata silentio peruestigantes laborãt/desudãt/angũtur/ ut causas rerum adinueniãt/eisq; latino sermone in unũ compulsis/ oratoriũ robur adĳciunt/ ut ue-ritas ipsa e puteo(ut aiunt)eruta/& ui sua instructa/& luce orationis ornata magis magisq; splendescat:Postq̃ discessimus/ meipsum percunctatus sum / pigeret ne me earũ laudũ quas nostris tribuerã/qualiq; nostro sæculo adulabundus menti-tus fuissem:Tantũ abfuit ut nos pœniteret/ut etiã parũ pro meritis dixisse anim-aduerterim/quo factũ ut stimulãte animo hæc ad te scribenda desumpserim meã oĩno de latinis scriptoribus sñiam palã facturus/quos antiquitati/nisi honor uetu-statis & mille annorũ priuilegiũ obstaret præferendos contenderẽ:nõ rationibus

autem hoc ipſum/ſed extimatione ipſa quando ita hæc res inter nos agi cæpta di-
ſputauerim quanq̃ nec deeſſent rationes & cõmunes & ꝓpriæ / quin & illud ad-
eſſet palã doctis(ut arbitror)ſpectatũ eorũ.ſ.qui celebrant antiquo ſæculo & præ-
ceptis dicẽdi & opere/fuiſſe neminẽ qui ſuamet ad integrũ ꝑcepta ſeruauerit/ qđ
ſi de æſtimatione ſui cuiuſq̃ ſæculi collatio fiat perdidiſti: apud antiquos Cicero-
nis eloquia maximis laudibus/vulgo ſũt celebrata/ſed & taxata a pleriſq̃/ nec ab
hoſtibus ſolũ/ſed a doctis:ſed ab amiciſſimis:inter q̊s Aſinius Pollio/ Atticus Põ-
ponius/ Brutus/ quorũ alij indiligentiã & res ꝑpoſteras & errata memoriæ cor-
rexerũt/ alij effœminata fracta elumbia/ſupflua dãnauerũt/ Hiſtoriæ Titi Liuij a
multitudine decãtatæ/magnis ꝑconijs elatę ſunt:eximius tñ orator Pollio / quem
Fabius nõ improbat eas exiſtimauit redolere quandã patauinitatẽ/ Pliniorũ acu-
men & Rontonis lenitatẽ laudarunt multi:ab alijs nihilominus prodita ſunt hæc
uerba:totũ Plinij ſpeculũ odi/ Apuleiũ Platonicũ oĩmodis eloquẽtiæ floribus re-
fertũ admirant̃ multi : plurimi tñ uocabulorũ affectationẽ condẽnant: & ſi ad cæ-
teros te cõuerteris reperies neminẽ/cuius extimationẽ in dicendo aliqui uel ueri-
tatis amore/uel cõtendendi/inceſſandiq̃ prurigine/aut nõ laceſſierint/aut totis ui-
ribus cõuellere tentauerint. De chriſtianis iam loquamur. Lactantius Ciceronis
ſtilũ effigiauit/aut ut quibuſdã placet ſupergreſſus eſt:mihi uidet̃ rebus & ſenten-
tijs crebrior/nec numeris iniucundior/nec fili æquabilitate & candore poſterior:
Has quippe uirtutes maximis uiribus & ęmulatus & aſſecutus eſt.Hũc nec ęqua
les nec poſteri momorderũt:nemo elumbẽ / & fractũ Aſianũ & redũdantẽ nemo
cauſatus eſt:Hieronymus qui Liuiũ his in locis ubi ſtilũ nõ contẽpſit ſectatus ui-
detur/nullas a ſuo ſæculo/quantũ ad genus dicẽdi attinet/ calũnias paſſus a poſte
riori ſæculo/& ꝓſertim a Laurentio Valla acuto moroſoq̃/alioquin docto cẽſore
magnopere cõmendatus eſt:In Cipriano Plinij lenimina/Apuleianæq̃ illecebræ
reperiunt̃:& Ciceronis nõ filus/ſed perſpicuitas/alios taceo facũdos dubio ꝓcul/
& ſuo in dicẽdi genere celebres:neq̃ enim tẽpus ſuppetit:veniã ad eos quos uidi-
mus/quibus cum ſumus cõuerſati.Tres qui fama celebriores adducã in medium
ut eos cum priſcis illis gẽtibus etiã cõferamus:Angelũ Politianũ: Hermolaũ Bar
barũ:Ioannẽ Picum Mirandulã patruũ undecunq̃ doctiſſimũ: Sunt & reliqui &
docti & eruditi/& facundiſſimi:ſed de his tantũ loquemur ad præſens: primus in
epl'is oẽs priſcos expræſſit/in Miſcellaneis Gelliũ fœliciter imitatus:In Herodiani
uertẽda hiſtoriã Tulliũ Liuio adglutinauit:& ſi ad carmina flectamur latinis uer-
ſibus Vergilio minatus eſt in ſilua illa/ cui titulus Ruſticus : In Rithmis præterea
ethruſcis Franciſcũ Petrarchã/& Dantẽ elegantia & ui poetica/ nec ſcriptura tan-
tum/ſed pictura earũ rerũ quas exprimit/ facile equauit : Hermolaus in epl'is Pli-
nium Tullio fere coniũxit/ut.ſ.familiariſſimo ſtilo & facili non faſtiditus lector &
acutas Plinij ſñias & Apulei uerba depræhẽdat/ac ut fuſco quodã & aſpero cara
ctere non rumpat̃ eloquẽtia Tullij aliquãdo medetur: In Themiſtio tranſferendo
ſubtiliſſimas illas ſpectatiuæ philoſophię partes adeo copioſæ/adeo limatę/adeo
Romanæ/pręter paucula e gręco eloquio in latinũ trãſtulit/ut Ciceronis in oratio
nis ꝑſpicuitate facũdiã agnoſcas/& Gellij obſeruatiõibus elaboratã/& Plinij ma-
turitate uallatã/& Apulei blãdimentis concinatã.Sed de Pico nr̃o nunq̃ ſatis lau-
dato/qđ dixerim/qui & Tullij flumina expræſſit/& Liuij eloquentiã æquauit / &
uerborũ ꝓprietates a ſecũdo Gellio/Apuleio/aut mutuauit ita/aut uẽdicauit/ut &
facilitatẽ Ciceronis ſine exoſſatione/ aut eneruatiõe/ & Titi lacteũ flumen ſine pa-
tauinitate/& Lucij ipſius Gellij atq̃ ſecundi ꝓprietates/ argutiã/ flores/ꝓblãditias/
ſine faſtidio/ſine affectatione cognoſcas:At nõ in hiſtoria Romana / nõ in Aſino

aureo/nō in vulgata philosophia cōcinnāda laborauit:sed in mundi exordio des sudauit:in defensandis theologicis qōnibus elucubrauit:in taxādis ecclīæ hostiꝭ bus anxius pugnauit:in leniēdis quoqꝫ amicis & comonēdis cōmētatus est/quas equidē si ascribēdis Galleotti p̄ris epl'is parūper feriatus aspexeris/ & ad pristina hūanitatis studia lēgo q̄si postliminio redieris/me nihil mētitū ꝑspicies in uniuerꝭ sum aūt/si in antiqs cādore illū puriorē contēplaberis/in istis coloratius fortasse te ctoriū/& crebriores acutioresqꝫ sn̄ias/addo doctiores / addo etiā sanctiores aiadꝭ uertes/nec in nr̄i sęculi pariēdis īgenijs effętā defecisse naturā cōspicaberis:Quare nō deerūt posteris latinæ lr̄æ/ꝓximo sęculo cōscriptæ/ nō rerū cognitio deerit/modo adsit in deū nostrū/qui nos effinxit/qui redemit pietas atqꝫ religio. Vale.

¶ Ioan.Franciscus Picus : Ioanni Bap.Taru. Sal.

e Pistola tua nr̄æ amicitiæ fastigiū imposuit/cuius fundamēta pridem iacta fuere:Nam quæ me tibi & in patrē beniuolētia / & in domū nostrā officia olim cōciliarūt/nunc ipsa & humanitate/& eruditione referta epl'a arctissi me deuinxit:Perceperā em̄ aliorū relatu/qua prudētia/ quo amore te in causa nr̄a gessisti/q̄ tpe apud Blanchā matrē,ꝓ senatu Veneto agebas legatus/p̄re in Ethruria militāte/nec poterā tū ꝑ ętatē tenellā/plene ꝑpendere qđ fideli postea grandior factus narratiōe hausi : quanqꝫ succurrebat quoqꝫ non nihil eorū q̄ abs te dum hic esses memorari audierā/de multarū terræ partiū/quas peragrasti cōditione : fit.n. plerūqꝫ ut pueri: quanqꝫ forte bellarijs intenti/ quæ in cōuiuijs recensenť mandēt memoriæ/ut est ætas illa noscendi auida & plurimū admiratrix / tum etiam tenax eorum præsertim quæ ipsam in stuporē ꝑuehunt: Memini adhuc de siluestribus quibusdā equis a te sermonē habitū/qui in siluis illis inaccessis/ & sub Schitico orbe remotissimis degūt gregatim stabulātes/& numero fidē nō capiēti per auia uenatorū aspectus fugitantes : Quare nō solum relatione/ sed & sensu ipso nō nihil tui memorię retinui confirmatū postea/cum parentū/tum familiariū sermonibus celebribus quidē/& grati animi signa indicantibus:ut nosceres non mandata obꝭ liuioni/quæ quanqꝫ alieno noīe/tua tamen uirtute in nostrā domū officia perstiterunt:Hanc itaqꝫ per hunc modū initiatā amiciciā cōsumauit epistola / & eruditioꝭ nis & amoris plena/ingentiqꝫ gaudio me affecit/cum ex ea coniecerim quanti faꝭ cias opera patrui:Nāqꝫ non possum multas obcausas nō gaudere / eius doctrinā extolli/nec illos nō magnopere diligere/qui ei addicti sunt:Spero quoqꝫ futurum annuente deo optimo maximo/ut nostri hoīes uideant de litterarum studijs quæ hactenus nec præsens/nec priora sæcula uiderūt:neqꝫ id in philosophia solum & theologia/cuius pridē vulgata noticia & cōmunis usus/sed in sacris eloquiorū inꝭ terpretamentis/sed ī eis etiā quæ mystica nuncupanť a paucioribus ꝑtractata.Sed & de ipso amore cœlestiū / ad quē tam&si nō nulli diuina suffragante gratia sine librorū adminiculis peruenire queāt:multū tamen & dogmata & hortationes faꝭ ciunt:His enim studijs postremis uitę annis se Picus mancipauerat : quanqꝫ non cessaret æditiones philosophicarū methaphisicarūqꝫ cōmentationū maturare:qđ onus nunc nostris incumbit humeris: & licet ad id,ꝑ uiribus ferendū aīatus essem & iugiter instrumenta pararē pro ædificio euehendo:flamarūt tamen me adhorꝭ tationes tuæ/& uiriū & roboris aliqd attulerūt:si qd eorū ueniet in lucē / qđ faciē doctis ostēdere queat/ad te & patrui & mei amantissimū mittenť : Interim duo iā pridē ædita uolumina per litteras tuas efflagitata/legere poteris q̄ Sigismūdo nr̄o Vrbinati tradidi/ad te q̄ꝫcitius fieri possit deferenda: Vale & me ama.

¶ Ioannes Franciscus Picus Miran. Sigismundo Vrbinati. Sal.

r Eddite mihi & tuæ/& Io. Bap. Taru. litteræ simul fuerũt: ex ijs gaudiũ/ ex illis mœrorē cōcepi: qñ & illũ ita patrui detentũ studio pcępi: ut eius monumēta īpensissime postulet & te articulari grauatũ morbo (ita libet appellare) intellexi: nec. n. in psentia distillationē a te noiatā aliter nũcupabimus: utcũq; se res habeāt: Tibicines sunt senectutis canētes receptui: Mitto ad te monumenta patrui/ut tua opa ad Io. Bap. q̃ totius deferant. Cęterũ si apud te habes epl'am illā Io. cognomēto chrysostomi de cœna dñi/ī latinũ a Donato v̄sam ad me mittas uelim: Vale.

¶ Ioannes Fran. Picus: Bartho. Fau. Sal.

q Vod prioribus meis litteris nō responderis boni semp̄ consulendũ duxi/ cũ quia ex re ita faciendũ arbitrabar: tũ quia (qđ & scribis) gratis te in pugnari sciebā: Ex fidelibus. n. audiuerā/ quāta ī te ueritatis hostes molirent/ quorũ aliquos falli libēter uellemus pœnas pēdere nō difficulter putaueris: intelligi abste credo/ sin minus parũ refert: sed, p oibus orandũ/ Os. n. nr̄m & caro nr̄a sũt si tñ q exierũt ex nobis erāt ex nobis: suos. n. hostes/ rex nr̄ Christus debellaturus est: aut miscđię dextra/ aut iusticiæ sinistra. Optandũ igit̃ rogandũq; ut amici fiēt. Quod ad illũ amicũ attinet scias uelim cōmendaticias a me lr̄as eũ nō īpetrasse/ sed rogasse epl'as/ & sui aī indicatrices/ & tui exploratrices: ob id em̄ quod alij perperam interpraetati hac de rē eius uerba fuerāt mearũ litterarũ testimoniũ efflagitauit: simulq; fieri certior optauit an per te, ppensissimi uoti sui compos euadere facile posset: Auere em̄ supra modũ (quantũ equidē coniectura assequi possum) se arctius Christo addicere ut impensius diligat/ & sui penitus oblitus alteriusq; arbitrio mancipatus eidē uniat̃: si tamē excedi modus hic possit/ cũ amandi dei modus sit/ ut sine mō amet̃ Rogo sed ex me ut hoiem uoto huic sanctissimo inhiantē puehas: Accessurũ eũ aliqñ opinor multis cũ socijs/ ad uineā dñi/ sub te uinitore excolendā: Vale nr̄i nunq; imemor in tuis precibus ad deũ. Mirā. v. Kal̃. Februa.

¶ Ioan. Fran. Picus: Miran. Mattheo lang: Præposito Aug. & admi. Sal.

p Otuisse uacuus reuerti ad Cæsarē malui dare lr̄as/ quia nō erubescunt/ ex qbus rescies nihil actũ esse in re mea: Tu, p tua in oēs humanitate/ & in me beniuolētia curabis ne frustrer uoto: paruo cōstat/ qđ petimus: qd si aceruos pecuniæ: qd si numerosum exercitũ: q̃ quanq; magna sunt/ maiora tñ debent̃ seruatæ fidei/ & ppensissimę uolũtati: adde iusticiā/ adde principis honorē: tuus iā sum da operā/ ut magis fiam: Laconice scripsi/ & pene cecutiēs: sed tibi linea, p scedula: Vale mei memor: Ex Argentina. iiij. Kalen̄. Maias. M. D. v.

¶ Ioan. Fran. Picus: E. St. Sal.

q Vantũ gaudij ex epl'a tua cōcepi ob eā operā/ quā se R. nr̄ nauaturũ spōdit in examinādā lucubraciũcula nr̄a/ tantũ mœroris: May: attulerunt lr̄æ qbus significatũ est eā a iudice absolutā nocentē potius q̃ dānatā: uellē equidē q digna castigatiōe deprǣhēdit: aut uerubus cōfodisset/ aut saltē censoria uirgula notauisset. Rogo iterũ adeas hoiem/ ac si fieri potest aliqua erratorũ eorum memoria retenta/ & si nō demādata chartis oino exigas/ q mihi postea palam facias/ ut uel utilitati/ uel decori opis cōsuli possit/ de eo aũt qđ añ tuũ hinc discel

rum collocuti sumus/habere te ratione͞ oportet & eius i͞ primis qđ sæpius monui tenore͞ uitæ tibi reformandū/optimeq; instituendū/ dedecere oe͞s potissimū lr̄atū hoie͞m seq; sensum rōne abiecta: Cauendū q̄ maxime a carnis illecebris/ q̄ ueluti poculis Circeis hoi͞es deformant in bruta habendū ratione͞ bn̄ficiorū dei/q̄ in nos extiterūt/& tot p̱fecto & tāta ut ea nec p̄ magnitudine cape/ nec p̄ multitudine colligere satis q̄amus/deserēda hęc q̄ adeo efflicte depimus: dādas nocētibus pœnas in sub terraneis locis/ac reliqua huiusmodi/& tibi coram p̱lata & cōmentaciūculā illa nostra p̱ uirili explicata:Oro etiā stilū uertas ad exornandā ueritate͞ fabellis explosis quibus tua carmina splendidissima dehonestant magis q̄ decorent: Illa inq̄ dubia facie͞tia carmina palmā:potes meo iudicio(ne credas me adulari ex aio p̱fero antiqtate͞ illā & Vergiliana sæcula lacessere: Epigrāmatis Martiale͞ supare/ atq; etiā/quanq̄ forte id nō ferret Marullus æquare Catullū cū Tibullo/ Ouidio Elegia te posse contendere & uincere/quis sane mētis addubitauerit si p̄sertim repudiato obscena materia qua illi gloriā sibi uēdicare satagebāt / sanctā & diuinā excolueris: Sed ut de elegis taceā/ in qbus maior fieret cū antiqs cōtrouersia: q̄q̄ forte prælio nō succūberes/ quantū attinet ad heroicū/non uideo a quo p̄cellaris: qua prpoter tibi sumope caēndū ne diuino abutaris dono/ neue ipsum ingenij talentū/a summo illo patrefamilias/ut recte negocieris acceptū deprehendaris/non modo terrena scrobe abscondisse/sed in ipso etiam cœno mersauisse. Vale.

¶Ioan.Fran.Picus:Archiepiscopo Toll. Sal.

S Olent doctrina morū sanctitas authoritasq; multū obtinere uiriū/ad cōciliandū aios/trahēdosq; in beniuolentiā uel ignotos atq; etiā eos/qui maxima locorū intercapedine dirimunt:Illa quide͞ prior philosophos uiros/altera etiā christianos/postrema uero actuose deditos uitę & negotijs vacātes illicit: Similitudo primā copulā/secundā charitas/tertiā utilitas & cōmoditas parit: Et si cui hę oe͞s insūt res/ois penitus hoi͞es ad se trahit.Cū aūt in te sint/ & ad tui dilectione͞/uasta illa terrarū spacia traxerūt:mirū tibi uideri nō debet/ si & Italos quoq; uiros i͞ Germania degētes & cōmoueāt & trahāt.Quorsū hæc:ut plane itelligas me tibi tā addictū q̄ q maxime/& ob tui nois claritate͞ iā diu fama ad me p̱latā: & ob colloqa de te cū G.A.tuorꝫ regū ad cęsare͞ oratore nec semel habita:cui & ob ueterē inter nos amicitiā/& ob igenuū eius/ & doctrinā p̄imā fide͞ nō hr̄e nō potui.Et quanq̄ nec philosophus sim/nec ope chr̄ianus(ut cupio)nec negociosus: Eo tn̄ q̄ & alij p̱ductus sum:cū harū rerū umbrā fortasse tenere uidear: Illud cōstantissimū est/uelle me & sumope cupe re ipsa secūdā:primā p̱ui:tertiā minimi faciēdā censemus:Hahes itaq; me/de q̄ oia q̄cunq; ipemet possum facile potes: p̄ra corā hac de re tecū.A.nr̄:Reliquū p̱ tua q̄ & oe͞s cōplectēdi hoi͞es sūt in me: charitate te oratū uelim/ut sp̱ in tuis ad deū p̄cibus memor sis mei/p̱ mea aut i͞ te memineris obsecro & authoritate͞ istā/& terrenā gl̄iam instar fumi euanescere/ soluq; illud habituros nos peculij/qđ hoc tremebūdo pn̄tis uitæ pelago supato/in Hierosolymā illā matre͞ nostrā inferemus humilitatis & charitatis uehiculis/ qbus spiritalis pr̄ ille tuus Frācíscus excellētissimus usus e͞:sed sat iā supq;/ne sus Mineruā/ut p̱uerbio usurpatū est. Vale pater amplissime: Ex Augusta Vindelicorū. xij.kal.Decemb.

¶Ioannes Franciscus Picus.

P Roperāti istuc Stratioti bernhardino lr̄as ad te dedi/tumultuāti mēte & calamo cōceptas & exaratas/significauiq; diuturna me expectatiōe macera tū expēsisq; & icōmodis multis cōfectū nullo aliorꝫ cōmodo/sed & bonā

ex uerbis Cæsaris conceptã spẽ iuuari abste oportere: quãdoquidẽ pter iustę cau sæ susceptũ patrociniũ nunq̃ pœnitendũ: futurũ etiã/ ut me tibi ppetuo obligares deuincíresq̃: a quo abforet semp malegrati erga te animi uitiũ/ si litterę redditę sũt hæc illis inerãt/ sin minus ea ipsa nũc tenes: cũ aũt ad hãc diẽ non dũ liqueat Sena tusc̃osulto/c̃oferendũ in me sit/qd a Cæsare petíj nec ne/& ex longeuo isto mõtis partu/nescio qd exierit/nõ satis aut iustæ petitiõi/aut Cæsari clementię facilitatiq̃ cõsentaneũ: ad te uentũ ẽ/uti ope tua iformia hęc/& abortiua afformes maturesq̃ Mitto ,ppterea ad Cæsarẽ/& ad te Ioan. Frãciscũ hũc a secretis meũ/q & hasce me as defert/a quo intelliges & q̃ iusta postulatio sit/& q̃ Cæsare digna concessio / q̃ q̃(ni uoti fiã cõpos)& mihi & oĩbus alĳs de Cæsare meritis adempta sit oĩs sperã di facultas: Quæso te ut nõ absis meis rebus qui semper adfuisti: Aderis aũt/ si & auditum a Cæsare & exauditum ad me ita remittas/ut hoc in negotio præter eam quam ipse præstiteris: alterius ope non indigeat.

¶ Ioan. Fran: Picus/fratri Baptistę mantuano Carmelitæ. Sal.

n Escio an magis tibi gratulor/an mihi gaudeam/q̃n disputationũ Ioan. Pici nostri aduersus Astrologos ab exemplari litturato multasq̃ in partes di scerpto oẽs pene libros eruerimus: de quibus recuperãdis spẽ omnẽ euo lutis tẽporibus amiseramus: id tamẽ operis nõ sine & mea & Ioan. May. nostri p stantis philosophi huic excerpendi muneri a me prefecti & diligentia & labore fa ctitatũ est: horũ librorũ lectione puto te non tã gauisurũ q̃ pestẽ hanc bonis inge nĳs pernitiosam patruus ille noster extinxerit/q̃ de Astrologorũ uanitate forte ri surũ: Cũ sane aniaduersurus sis monstrosam hãc persuasionẽ nullis fultã subsidĳs per Barbarorũ ,puincias/ p Grætiã/per latiũ euagasse inanibus tm̃ noĩbus adiutã: perspicies magnos illos orbes tot præconĳs celebratos mera fuisse somnia: cernes magnas illas cõiunctiões minus esse q̃ nihil: quibus huius uanitatis ,pfessores nõ uerent adscribere Mosi: Acta Christi dei nostri ortũ & cætera/ q̃ præ sui magnitu dine stuporẽ cõcitarũt hoĩbus: horarũ electiões exsibilãdas esse nugas manifeste depræhẽdes: Sed de domorũ efficiẽtia/de planetarũ exaltatiõe/ deq̃ reliquis id ge nus figmẽtis iudicaturus sis oĩno nõ video/ nisi ueniã dandã esset: fortasse his qui Astrologicę supstitioni hactenus hoc nõ plecto volumine fidẽ præstiterũt: At his qui obstinato aĩo gustata illius lectione i eius fide pdurãt: Consulendũ esse ut Hi pocratẽ cõsulãt/ematq̃ sibi q̃ totius oẽ si fieri põt Anticyræ eleborũ: O hoĩem in cõparabilẽ/ubiq̃ sũmus orator est/ubiq̃ philosophus atq̃ theologus cõsumatus ubiq̃ ,ppria nõ aliena meditata dissemĩnãs: uis dicã breuius: Vbiq̃ Io. Picus toti es a te & a tui sĩlibus doctissimis hoĩbus/acerrimoq̃ iudicio/nõ tã laudatus: q̃ pre fastigio tãtę doctrinę/tãtarũ sciaꝝ/ & ingenĳ illius supemĩnẽtis maximis p̃conĳs celebratus: Cæterũ te nolo latere eius enarratiões plĩmas ĩ sacra eloqa uẽturas in lucẽ: Qua ,ppter diu cogitaui/an cũcta patrui opa(surgẽt.n. i magnũ uolumẽ)post q̃ ipręssa fuerit cateruati exire debeãt/an cõsultius futurũ sit/ut ipa i tris libros par tiar: ut.s. primus ex eius opusculis q̃ dissepatas/ nec sibi ipsis cohærentes materias cõcernũt cõpilatus sit/atq̃ cõnexus: Secũdo Heptaplũ in exordia Genesis/& quę ad sacra ptinẽt eloquia/cõfutatõibus Astrologoꝝ tertiũ locũ obtinẽtibus/hisceq̃ duobus uita etiã nũ a me cõscripta/& testimonia doctoꝝ hoĩm adnectat: iudiciũ tuũ sup hac cõtrouersia exopto: Reliquũ ẽ ut ad Mutinẽsis agri tui ordinis uisitã da cęnobia ,pfectũ acceleres: q̃ huc etiã applices/& Pici nñi noua opa ,pspicias: spe ro nihil te pigebit itineris: sed oblitus erã: uide in quẽ errorẽ inciderã te certiorem

reddere/non modo operã patrũ dedisse/ut peculiaribus libris ad hoc destinatis demonstraret: Abrogandã esse penitus omnẽ Astrologis fidẽ / verũ etiã quo de nostrorũ hoĩm cordibus malũ omne gramẽ euelleret / illorũ se fecisse interpraetẽ: Centũ enim Ptolomei fructus(quos centiloquiũ vulgo nũcupamus)e grẹco in latinum sermonẽ uertit/& pulcherrima expositione honestauit/hoc cõsilio: ut deliris illis capitibus ostenderet:praeterq̃ q̃ Astrologia merũ sit figmentũ/merũ i erudĩtis praestigũ/librũ eorũ principis tot saeculis excultũ/& fere adoratũ/vulgata illa translatiõe plura (ut ita dixerim)cõtinuisse errata q̃ uerba: tanto Baptista exulto gaudio/ut uix me contineã/ cum hostẽ hunc eccl'iae infensissimũ / & exitiale uirus bonis ingenijs/ uictũ omni ex parte & debellatũ exulare statim sit necesse/ ne amplius humanũ genus(ut ille inquit)damnet caligo futuri: Hinc maxime assecutus sum cõiectura theologorũ/sententiã illã ueritate fulciri/dãnatos uidelicet ad aeternum ignẽ/maiore affici poena/ob diuinae uisionis carentiã / in qua oĩs est bonitas/ omnis ueritas/ omĩs sapiẽtia/q̃ ob calorẽ illum nimiũ / ad quẽ(ut ait Iob) transibũt ex aquis niuiũ:quando ne ueritas haec ab hoĩe excogitata / ab hominũ mentibus aboleret/nescio quid erũnarũ/q̃d calamitatũ/q̃d poenarũ/pati non mallem: Mitto ad te argumentũ libro ipsi p̃stituendum:qđ si somnũ redolebit/scito illud hesterna nocte/prius.s.q̃ ante diluculum e lecto surgerem excogitatũ a me esse/ & magna ex parte conscriptum: Vale/ & deum pro me & tota familia supplex exorato. Mirandu. Kalen. Februa.

EPISTOLARVM LIBER QVARTVS.

¶Ioan.Franciscus:Picus Miran.Dñs / & Comes Cõcordiae Thomae Vuolphio Iuniori/Decretorum doctori/ Columbariaeq̃ vrbis Praeposito. Sal.

Antin me facis Vuolphi ut ardẽter adeo mea scripta concupiscas? An potius cognominis ferẹ/ in morẽ quicq̃d litterarũ habere potes abliguris/ut illa quicquid carniũ? Tanta.s.ingluuie ut si hae desint terrã quoq̃ rapiat & uoret: in hoc tu certe dissimilis q̃ illa ob eximiã edendi rabiem sibi/tu ob egregiam humanitatẽ alijs consulis/aut te consulturũ existimas/siq̃dem multis pene conuitijs efflagitasti ut elucubrationũ mearũ cõplures ad te deferendas curaremus/nec sola uerborũ sponsione tã&si eam nunq̃ fefellimus/bñ tibi & satis actũ existimasti/quippe q me idẽtidẽ dũ q̃nq̃ subitariũ cõuiuã haberes extimulasti/ut id scriptis etiã testaremur / quo p̃ter consciae testimoniũ/ iactura quoq̃ nr̃ae aestimatiõis fieret/ni p̃missum impleremus/qđ ne nõ in oĩbus tibi gratificaremur effecimus. Tãti mihi cõstitit Collauri nr̃i(quo Caesar a secretis & a manu utit̃) mora quã nec eximia diligẽtia debellare potui q̃n Argẽtoraci tenerer p̃ter spem/ & tuã domũ in q̃ hospitabat̃ frequẽter uenirẽ/ sed parco eius negligentiae mõ importunitati meae ille pepercerit/quanq̃ ea q̃ alioquin importunitas diceret̃/si tarditas negotio piculũ intulerit/diligẽtia nuncupari debet/ & q̃ negligẽtia inociosissimo nũcupãda esset/in occupatissimo nec morẹ quidẽ noĩe cẽsenda est:hũc in modũ utriq̃ a calũnia liberari posse uidemur/tu uero q defẽdi possis plane nõ uideo ne mihi sis iniurius qui p l̃ras/& p Philesiũ nr̃m imaturũ potius q̃ p̃maturũ p̃missum exigis. Quo fit ut mihi uix liberũ sit notã effugere: Si morẽ gessero ruditatis forte culpabor:sin minus ab intempestiuo exactore in poenã uiolatae fidei deposcar/Morem itaq̃ geram/q̃ si alterius accusabor tu & iureconsultus & ueluti reus euictionis causam/remq̃ tueberis. Accipe igitur mea omnia/quae litteris ad hunc

uſq; annũ etatis noſtræ ſextũ ſupra trigeſimũ abſolui/præter defenſiones nõnul-
las diu perſcriptas / quorũ ut ad te in pſentia transferant integra mihi facultas de-
eſt:promiſſa mittunt:quæ ſimul unũ in uolumẽ excudi facies idq; q; emendatiſſi
me.Librorũ aũt ſeriẽ & ordinẽ ut quis/quẽ pręcedere/ quẽ quis ſequi debeat dele
gandum tibi putauimus:quoniã tu nobis illos extorſiſti/ quis enim leget hæc: q;
ſiquis forſan / ſi quis captus amore leget/ hoc mihi uident ordine collocari poſſe:
ut primo Theoremata de fide excudant quãdo chriſtianis hoĩbus prima omniũ
neceſſaria eſt fides:& ſi tempus etiã ſpectes diu eſt q; illa parturiuimus q;uis hæc
alia partu maturiore præceſſerint. Adde uniuerſam quã nobis in edendis eis pro
poſuimus utilitatẽ:Fidei enim cũ expers debet eſſe nemo etiã e medio/ quin illã p
uiribus amplecti/tum id præcipue muneris incũbit litteratis qui ppter eruditio-
nem multo ſunt aptiores ad imbibenda myſteria:hęc apud te arbitror gratię mul
tum habitura q; tuæ pfeſſionis dogmata & enarrant / & citãt libenter.Neq; enim
theologi ſolũ ſed & cãnonũ ſacrorũ interpretes : q̃ fidei ſunt ſumma cura & noſſe
& cõſcribere & interptari decet:apud quos cũ alias ſparſim / tum in ipſo quaſi p-
feſſionis limine de ſumma trinitate & fide catholica dogmata proponunt . Quæ
utilius multo excolerentur : q; ſupuacuę illę contentiões & lucri cupida cõſilia qui
bus multi exagitant.Cæterũ chriſtiano iam hoĩ/& qui fidelia fundamenta iecerit:
opus eſt/ne ſenſu diſtrahatur ne uanis ludatur imaginibus : ſed habeat quæ men
te ſalubriter uerſet:Quapropter liber unus de imaginatiõe/& duo de morte Chri
ſti & ppria cogitanda.non nullas illi ſuppetias afferẽt : At cum ſemp meditari/ nõ
detur ſed legere/ſed uerſari litteras homini pręſertim erudito huic libri duo de ſtu
dio diuinæ & humanæ philoſophiæ quid agendũ quoquo modo inſinuauerint
Quoniã uero humana ſæpenumero curioſitas metas egredit nec ſciẽtia contẽta
præſciẽtiã affectat præſenſioneq; rerũ futurarũ:eãq; interdũ ſuperſtitioſe cõquirit
multifarie delirans ppterea nouẽ de rerũ prænotione libri optime ſequent: qbus
pro ueritate religionis aduerſus ſupſtitioſas uanitates & noxia deliramenta cer-
tauimus:quanq; id uoluminis alios oẽs pręcedere uel his ratõibus poſſet/quoniã
reĳcere ſuperſtitiones qui eis inuoluti ſunt in primis debẽt : ſed & de prænotione
agitur etiã diuina & pphetia ex qua nr̃a plurimũ depẽdet fides/ iſtis adnectere q-
ueris librũ de uita Ioã.Pici patrui quẽ morte nobis ĩmatura præreptũ quantũ ſiuit
dolor & tulit ueritas laudauimus. Exin pro eius libro de uno & ente quã ſcripſi-
mus defenſionẽ & argumenta in ep̃las eius & in libros duodecim aduerſus aſtro
logiam quæ oĩa poſt eius mortẽ ab hinc ferme nouenniũ a nobis reparata publi-
cauimus.Poſt hæc libri quattuor epiſtolarũ uarĳ generis libros qñ eos etiã exqui
ris/ut tibi mittã/ſi libuerit/appoſueris.Necnõ expoſitionẽ in textũ Hilarĳ q repo-
nit in decretis pontificĳs de conſe.diſtinc.ĳ. Agmen claudet Iuſtini philoſophi &
martyris liber quẽ de græco tranſtulimus. Sed qm̃ lectoris ſtomachus tantis for-
ſan epulis par; opiparis & ſplẽdidis onerabit/poſtremo ceu bellaria & tragemata
ſecũdis accepta menſis Stauroſtichon leget heroico carmine de myſterĳs in Ger-
maniã ueſtrã delapſis: quod ſi faſtidiũ non tollet/ut pote minus illitũ ſaccharo le-
uabit ſaltẽ opinor/cũ ob numerorũ quã ſecũ defert harmoniã/tũ nouitate rei & ue
ritate:cui tu ampliſſimũ arbitror teſtimoniũ reddideris: Quæ uno cõpræhẽſa uo-
lumine magno (arbitror) ſi placuiſſe ſtudioſis animaduertero / excitabor ad alia
quæ in manus habeo procudenda/quorũ pars paucos mallei experta ictus/pars
multã præſſit incudẽ / pars ad umbilicũ fere deducta eſt : ea tum ut mihi ipſi alio-
quin nõ impigro ſubdã calcaria tibi recenſebo tum ut ſi eis q̃ trahis e manibus nõ
delectaberis eorũ q̃ retinemus ſpe fortaſſis recreere . Particularis quędã hiſtoria

illis compar opuſculis.quæ tã&ſi edita ſunt ad preſens efficere nequiui ut eorum
compos fieres/ſimul poſtea potieris: Theophraſti liber de igni latio donatus. De
hiſtoria meorũ temporũ uniuerſa quæ in multos annos protendet̃. De prouidē⸗
tia liber/quã ab omni etiã natione atq; ab ijs ipſis qui credunt̃ a pleriſq; impij phi
loſophis exiſtimatã mõſtrare cõſiliũ eſt:ne dum ſacris litteris narratã/ & noſtrorũ
theologorũ ualidiſſimis ratiõibus aſſertã.De dialectica ad filiũ libros quinq; : ſed
& animũ aliqñ appulerã ad ſcribendũ uniuerſæ philoſophiæ confectariũ:uerum
qm̃ id muneris cum Græcis tum Latinis auctoribus multifariã tractatũ ſciebã ad
hanc diẽ abſtinui: logicem ſolã amplexus quæ ut comode & latine pſcriberetur.
deſyderabat̃ a multis : id ipm oneris libẽter obiui/ tũ ꝙ ij q græce neſciunt in latio
uerſati Barbarũ neſcio qd & præpoſterũ cuius ſtridore ſcholarꝝ ſubſellia frãgunt̃
ferre nõ poſſunt:& pedẽ ubi cõferre debẽt maxime referũt:Tum ut filio ad iſthęc
ſtudia iã accincto nõ nihil opis afferrẽ.Inſtitui pręterea tres hymnos Hexametro
carmine/unũ abſoluimus.exorſi reliqua quibus uniuerſa pene & diuina & natu⸗
ralia & moralia præcepta uel cõpræhendent̃/uel inſinuabunt̃: hunc ipſum maxi⸗
me curauit antiquitas ut ſua carmine dogmata traderet:ſed plurimũ id uanis pla⸗
citis ſacrilegiſq; deorũ cærimonijs fœdauit.Noſtri hac de re nõ nihil egerunt/ſed
& præſſe & curte:quottidianæ dũtaxat diuinę laudis actioni proſpectũ uolentes
nos & ample & fuſe/ ꝙ ſi qbus forte minus gratũ fuerit id laboris / ut qui dictitent
ſolere poetas explodi a theologis ſanctiſq; hoĩbusq;: ij forte ſententiã mutabũt : ſi
in primis mentẽ eo reuocauerint poetæ nomẽ ęquiuocũ & multiplex haberi: Tũ
illud ſi nouerint eos/qui naturalia/diuina/ res geſtas/ carminibus abſoluerũt.Hi⸗
ſtoriographos/philoſophos/ theologos magis ꝙ̃ poetas cenſeri:ſed & eccleſiæ iu
diciũ ſpectare debebũt/quæ cum aliorũ probet opa theologorũ Sedulij carmẽ he
roicũ inſigni laude pſequitur/exemplũ quoq; ſummi theologi Gregorij Naçian⸗
çeni ne deſpuãt/qui multa heroico metro uerſuũ milia compoſuit / & illud quoq;
nouerint qđ & alias meminimus tantũ abfuiſſe/ ut Hieronymus/ Paulinus/Am⸗
broſius/alij cum doctrina/tũ moribus & ſanctitate inſignes a carminibus abhor⸗
ruerint:ut ea etiã nec minimo ſtudio cõdiderint:deq; illis componendis theologi
Bedæ opus memorat̃/ qđ munus cum alij tũ ſummus philoſophorũ Ariſto.obi⸗
uit:apud Origenẽ Ioſephũ/ſed & ipſum Hieronymũ/Moſem deniq;/Dauidẽ/So
lomonẽ/Eſaiã/Iob / Hieremiã diſcant ſuis libris menſuras carminũ adhibuiſſe: &
ipſi quoq; eccleſiæ ne non audiãt quæſo/quæ hymnos quottidie in auribus fide⸗
deliũ perſonat quid ? ꝙ aliquos nouimus q quanq; poetas aliquãdo inceſſerunt/
eoſdẽ tamen ipſos rhithmos ſcimus edidiſſe & alijs ut ipſum facerẽt cõſuluiſſe:qm̃
aliud vulgo aliud inter bene inſtituti animi uiros diſſeruerũt:quę ſi quis cõſidera
uerit nobis arbitror nõ ſuccenſebit/ſi poſt centũ & amplius milia uerſuum ſoluta
oratione cõpoſita duo uel tria metro cõpoſuerimus/Sed ut redeam unde diuerti:
poſt diſſerendi artem/poſt naturalia/poſt cognitionẽ diuinorũ uitæq; actiones &
officia noſſe oportet ea quibus in offenſo gradu cœleſte iter ſcãdere poſſimus:ob
id dialogũ cui titulus de ſerena cõſcientia noſtris opibus litterarijs terminũ impo
net ita em̃(ignoramus autẽ emerſura)decreuimus: interim dabimus operã:ut quę
Ioannes Picus patruus inchoata & impfecta reliquit abſoluamus ; qđ officiũ tri⸗
plici de cauſa diſtulimus: tũ ꝙ nr̃a forte excidiſſent anĩo:niſi mandata litteris fuiſ⸗
ſent quo incõmodo illa priuant̃ diu notata : tũ ꝙ ea integra habere nõ potuimus:
nam p̃ter duodecim aduerſus Aſtrologos libros qui fere pfecti ab eo fuerãt: a me
ſtatim nr̃is opibus ĩtermiſſis & reparati & publicati/pauca p̃terea ſunt/q̃ ullã opis
faciẽ pſe ferãt:pſalmorũ tñ cõmentaria qualia futura fuiſſet nõ nihil cõiectamur

Alia dispersa sunt/nec ad nostras manus libere peruenerũt: Nanq; Antonius patruus cũ uniuersa Bibliotheca multa quoq; eius ordinis scripta distraxit:sed quorum potiti sumus aliqua speramus de tenebris eruere:& si ordinarios libros edere ut uotum est nõ poterimus/quod sæpe diximus stromata/miscellanea / tomos/ aphorismos/rhapsodias cõcinnabimus/ noctes(ut ille) atticas elucubrabimus : q̃ sane si talia eirasura considerẽ mea industria qualia ille uiuens absoluisset / mea illis uniuersa oĩno posthabuissem : id tamẽ pro eis qđ pro meis ipsis exanclaui laboris subiturus:sed te admonitũ uelim ut nec ea quæ in manibus habere dixi/aut me aut a patrui opera si forte ut fit quicq; circũferri audires/ꝓ nr̃is accipias nisi in eorũ publicatione meæ pariter ep̃læ testimoniũ adfuerit/quo isthæc pariter uolumina citentur:quæ ad te mittimus ueluti fraterna cognataq;.Nam quoniã ea quæ ipsius patrui propria sunt in eis quibusdã scriptis adnexis/ ueluti domesticis testibus iam diu in publicũ exierũt:Quoniã itẽ quæ propriæ mea sunt & auctoribus simul & indicis partibus functus nunc misi & hac epistola recensui.æquũ pariter est ut aut si qua mea in posterũ emittẽtur/aut quæ nec mea nec patrui/sed utriusq; cõmunia hoc est ab illo cæpta a me consumata fuerint / pari a me pacto signẽtur enumerẽturq; ne aut sub meo aut illius/aut utriusq; noĩe suppositit ij/ ac ut iurecõsultis dicit/uulgo q̃siti ꝓ legittimis libris circũferant.Carpi.xxiiij.Nouẽb.M.D.v

¶ Ioannes Franciscus Picus:Vdalrico Zasio.iurecõsul. Sal.

Acturã me fecisse dimensæ Germaniæ putauerim Zasi/ ꝙ te de facie non nouerim tanta in te eruditio/tam ꝓpensa in studia uoluntas/ tantus amor mei / quæ oĩa de tuis illis quas noster attulit Philesius litteris percepi:quibus ut aliqua ex parte respõdeã habeo in primis gratias/ꝙ me dignũ existimaueris/cui desiderares in amicitia cõiungi ꝙq; Io.patruo ita uidearis affectus q̃ q̃ maxime:& sane mihi iã diu ꝑsuasi qđ de Ciceronis studiosis refert Fabius cõmodissime de patrui laudatoribus dici & amplificari posse / illũ esse & haberi debere uirũ in litteris eximiũ/cui Ioan. Pici opa magnope placuerint ni aliud tu mihi doctrinę testimoniũ ꝑbuisses tuæ satis in te amando satis in me tibi obligãdo fuisset: Addẽ illa quæ dixi tuarũ lectione litterarũ hausta.Adde selecta illa uerba q̃ non Rhenũ sed Padũ/sed Thyberim sed Capitoliũ sapiũt/quanq; ut mihi uidet cepit Thybris Rhenũ influere/& quanq; prisca illa Romani sermonis puritas Italiã nõ dereliqt/ tanto tñ eam studio Germani colunt/ut prope surripere gestiãt.Ad patruũ redeo cuius opera q̃ mors discerpsit cõponi a me/& in integrũ restitui suspiras : qđ hac in re uelim quid possim & alias a nobis scriptũ est: & in ꝑsens ad Vuolphiũ per epistolã late narratũ.Ad quẽ multa misimus quæ mirũ appetis nostrarũ uigiliarũ monumenta/si tñ ea appellatione digna censeri debẽt/ sed tã& si aliud quicq; hac in re lucrati nõ sumus/bene tñ actũ nobis putamus/ ꝙ promissa reluimus/ nec est cur amplius debiti iure nos queat expostulare. Misimus nouẽ de rerũ prænotione uolumina.Theoremata de fide/de imaginatione librũ/tralatũ e Græco in Latinam linguã Iustini philosophi & martyris uolumẽ/de mysteriis crucis in Germaniam cœlo lapsis carmẽ Heroicũ.Epistolarũ libros quattuor. Enarrationẽ in particulam textus Hilarij quã inter pontificia decreta reposuit Gratianus & alia pleraq; olim formis excussa. Quid itẽ sint ĩ manibus/uel inchoata uel minime polita significauimus /& utinã illi quoq; qđ suggeris oneri ius ciuile in rem latinã restituendi par esse possem.Sed id tibi potiori adeo iure incũbit / qui & uelis & possis & cæperis/perge oro fœdos istos tam ciuiliũ q̃ pontificiarũ legũ corruptores cõ

cutere/diſtrahere/eliminare/interim nos a moleſtiſſimis curis reſpirandi beneficiũ
a deo optimo maximo præſtabiť Maiori alacritate & ſtudio rem cæptã ad calcẽ
perducemus pſtituri qď ꝓmiſimus & ſi eã fortaſſe quã cupemus opẽ rei lrarię nõ
laturi/tibi ſaltẽ & amicis reliquis gratũ facturi. Vale Carpi.xxi.Nouẽb. M.D.v.

¶Ioan.Fran.Picus:Mirañ.Mariæ Magdalenæ Sorori. Sal.

n On poſſum nõ ingratus uideri Soror chariſſima / qui tibi ſacræ religioni
iam pridẽ initiatæ litteris meis gratulari diſtulerim/& eo amplius cũ ab te
multifariã & Hieronymo Hiſpano/qui cęnobꝗ ueſtri curã gerit/pręterita
hyeme per litteras inuitatus fuerim/ut aliqua tibi mitterẽ/ quę tuũ cęptũ extollerẽt
& accenſo in te Chriſti igni fomẽta ſuggererẽt:uerũ plurimis de cauſis ſilentiũ te-
nui/tũ ꝙ ea in me nõ eſſet ad obeundũ id muneris facultas quã charitas/ qua te cõ
plector/& ſatis faciendi deſyderiũ expoſtularẽt/tum ꝙ mihi ſupuacaneũ uidebať
eam tibi uelle monſtrare bene uiuendi normã/quæ a te pridẽ ardẽtiſſime comple
xa eſſet a me uero uix tẽtata/utpote eã uelle inſtruere/uerbis cuius fuerã & inſtru-
ctus & cõmonefactus exemplis. Accedebat ꝙ eam erã prouinciã ſubiturus infi-
mus tyrunculus adhuc ꝙ̃ fortiſſimus undecunq; miles Ioan.Picus.ſ. patruus no-
ſter/minimo minus abhorruerat. Verũtamẽ nouo rogatu tuo/dum Ferrariæ nuꝑ
eſſem/precibuſq; deuinctus ꝓmiſi qď detrectauerã adimplere/& ut fraternæ cha-
ritati obſequerer/ & patri ſpirituali tuo morẽ gererẽ/ratus calumniã inepte ſcribẽ
di & temerarie ꝙ̃ negligẽdi tui & poſthabendi ꝓmiſſa citius eligendã/cõfidens ꝙ
ſi facultas nõ dabiť compte & ornate dicẽdi/ſyncerũ tñ animũ & amorẽ ſuppetias
ad dicendũ allaturos. Gratulãdũ uero tibi potius ꝙ̃ cõſulendũ cẽſui/tũ ꝙ a te ipſa
a doctoribus ſacris præcepta ſalubria ita haurire / ꝙ̃ ego ex his excepta ad te trãſ-
mittere potens es in diui Franciſci præſertim uita ſub quo cœleſtia meres ſtipen-
dia/eã ipſam qa impẽſiſſime efflagitaſti/ad te in pręſentia mitto libẽtiſſime/qua le-
ctione quid tibi ſectandũ/ quidve fugiẽdum ſatis in parte cognoſces / & ideo alio
hortatu ad ſubeunda religionis munera/parũ eges/multaſq; habes ſorores in Cæ
nobio & matres uelut exẽplaria/qbus diebus ſingulis uitã tuã & mores effingas
Gaudeamus igitur in dño chariſſima ſoror / iugiq; cõtemplatione conſideremus
quãta deus fecerit animæ tuæ/qui tibi nõ ſolũ iter perfectionis oſtenderit: uerum
etiã intra ianuã perfectionis(ut ita dixerim)conſtituerit:deſerueris fratres/relique-
ris parẽtes/mundũq; & oĩa eius blandimẽta contempſeris/& euolaueris nuda ad
crucis uexillũ. O fœlices animas quibus a deo optimo donať/ut paupertatis con
ſilium eligãt/ut pro uili & minima portione derelicta/centenã mercedẽ recipiãt/&
in æterna gloriæ ſublimitate Chriſti cohęredes efficiantur. O iterũ fœlices/quibus
datur ut uadũ hoc plenũ miſeriæ/plenũ erũnarũ relictis ſarcinis cymba ligni cru-
cis euecta pertranſeãt:Quid enim poteſt in uado mundi huius miſeri qetis ſolidę
reperiri a fœminis præſertim/quæ ſi iugate fuerint continuũ illis quaſi belli ſimu-
lachrũ/cum uiris ſemꝑ indiciť:uel ob uiolati tori ſupræmas anguſtias: uel ob iur-
gia rei familiaris adminiſtrandæ:in qua(ut ait Cicero) diligentia plena erumnarũ/
negligentia uituperationũ:ſterilitatẽ omitto:Omitto infœlices abortiuorũ partus
filiorũ omitto/ & mariti funera:quibus nil infœlicius/nil & miſerius orbatæ cõiu-
ges uidere poſſunt diuitũ/poſtremo poſt uiri obitus/ oppræſſiones : quibus angi
deſolatæ conſueuerũt:Hi fructus ſunt mundi ſoror:Hæc ſunt oblectamenta/quę
ſi intimo cordis affectu/piaq; mente/contẽplata fueris:poteris cũ ꝓpheta exclama
re:Dirupiſti uincula mea dñe/tibi ſacrificabo hoſtiã laudis ; & nomẽ dñi inuoca-

bo:quia eduxiſti me de lacu miſerie/& de luto fecis: & conſtituiſti ſupra petrã pe⸗
des meos.Parte alia ſi mentis oculis cernes/quæ ſpiritalia cõmoda/quæve gaudia
tibi mundi fuga cõtulerit/& ꝙ bonũ & iucundũ ſit Sorores in unũ degere: Dole⸗
bis profecto in cæno huius noſtræ miſeriæ/ tam diu tuas plantas hæſiſſe: & alias
quas cognouiſti in mundo ad locũ illũ inuitabis ut uideãt & guſtent/ ꝗ ſuauis eſt
dñs/ꝗ fœlix Chriſti iugũ:quanta ſit in religione tranquillitas/quãta ſecuritas/& in
qua hoībus id facilius conſeq̃ datur/ad qđ creati ſunt:Ibi nãq; poſſunt cõmodius
deũ cognoſcere/feruentius amare/quietius poſſidere/& ob id ſine fine glorioſius
frui:Arrã quippe iam cœleſtis patriæ tenent/ qui mundo calcato / aīam & corpus
deo ſuo mãcipauerũt:Gaudendũ eſt iterũ Soror:cũ magnificũ tuũ hoc ceptũ non
mediocris exempli puellis tẽpeſtatis huius extiterit/quæ te aut uiderint/aut audie
rint parentes deſeruiſſe: qui agris & argento & opibus referti/ qui ſubditis & di⸗
tione ornati ſunt pauperrimiq; monaſterij locũ petiuiſſe: quin etiã ꝙ Ariſtoteles
ipſe magis eligendũ cenſet unico propoſito: Chriſto tamẽ docente/non ſuadente
philoſopho conſecuta es: Id enim tale eſſe affirmat/ ꝙ uel bonum/ uel expediens/
uel delectabile ſit. Quid quæſo magis bonum eſt / ꝗ ipſam ſequi & amplexari
bonitatem / quæ Chriſtus eſt: quid expeditius ꝗ eius præceptis obtemperare/
quid delectabilius ꝗ cum iugo crucis ſuauiſſimo ſublato ſectari/ quæ oīa intre⸗
pido & alacri aīo obiuiſti:Igitur gaudendũ tibi eſt firmiſſimeq; tenendũ futuram
copioſam mercedẽ tuã/ſi legittime aduerſus tuos & crucis hoſtes fueris præliata:
multa eñ intereundũ diſcrimina eueniẽt:multi hoſtes inſurgent/iugiterq; craſſa⸗
buntur q̃bus cũ bellũ gerere ſingulis horis & momẽtis oportebit:nec ideo expa⸗
ueſcendũ:ſed iterũ gaudendũ:quin ubi excellentior pugna/ ibi locupletior victo⸗
ria/& glorioſior corona/magnũ tecũ dęmones certamen inient/magnãq; cõtentio
nẽ:qui te nunc aperto marte petẽt:nunc cuniculis oppugnabũt:ſed a te paſſionis
Chriſti memoria & fugabũtur & abſterrent̃.Hec eñ meditatio/inſurgẽtia quæq;
aduerſum nos diſijcit atq; eliminat.qđ ſe Auguſti. expertũ teſtat̃: mundus inſul⸗
tabit offerent̃ honores/ſe ingerent ſtemata:q̃ oīa ꝓprie memoria mortis retundes:
Caro concupiſcet(ut ait Apl'us) aduerſus ſpiritũ quã flagra cedent/ domabũt ieiu
nia/iugiſq; labor & ſacra lectio uincent:nec ideo flagris ſic oportere cedi te ad mo
nitam uelim/ut a te ipſa hoc perpetrandũ ſæpiſſime intelligas:tantũ enim abeſt ut
hoc tibi faciundũ ſuadeã/ut etiã apertiſſime cauendũ iudicẽ/quia multi dum a dæ
mone ſub aperta ratione mali / nequiuerint illudi ſub ſpecie boni ob indiſcretam
corporis caſtigationẽ in pręceps delati ſunt.Audi Bernhardũ dicentẽ: quicquid
ſuperioris licẽtia fit/gratius in conſpectu dei/& ꝙ illã hoſtiã ſingulariter accipit/ q̃
nõ de ꝓpriæ ſnīa uoluntatis/ſed de p̃cipiẽtis offertur imperio:Hoc ex ꝓpoſito in⸗
ſeruiſſe uolui/cũ audiuerim te non nihil auſteritatis/ nec probãtibus ſuperioribus
fuiſſe molitã:qđ etiã de lectione ſcripſi ad eundẽ tenorẽ referendũ uolo: qđ non
ut ſcias/ſed ut recte opereris lectionibus incũbas/ q̃ ſnīa a patre tuo Frãciſco ꝓdijt
monuitq; frẽs ut plus orõnibus: ꝗ lectionibus deſudarẽt: qm̃ Chriſtũ ita effeciſſe
euãgelia teſtent̃:in oībus porro tentationibus corona illa iuſtitiæ / & ſtola gloriæ:
contẽplãda eſt a te/quã deus añ mũdi principiũ/fidei armis/ſcuto ſpei/& charitatis
galea/in hoc cõflictu acerrime dimicãtibus p̃parauit:ea igit̃ q̃ retro ſũt/ poſtq; ara
tro manũ admouiſti/obliuiſci debeſ & in ea q̃ ante ſunt extenta/penni hoſte ligno
crucis fugato ad cœleſtẽ Hieruſalẽ pijſſimũ Ieſum ſeq̃ & poſt illũ currere ĩ odore
unguentorũ ſuorũ:O ineffabilis chriſti amor:O uis ĩmenſa/q̃ poſtq; pectus poſ⸗
ſedit mũdi penitus inducit obliuia/ & flagrantiſſimã cœleſtis patriæ ſitim ingerit/
qua uitæ labores facillime ſuperant̃:qua mũdus datur peſſum illecebræq;/& car⸗

nis blandimẽta nõ solũ habent̃ ꝑ nihilo/sed & habent̃ odio: O rem mirandã Christi amor efficit ut uilis homuntio/spernat mundũ/uincat demonẽ/superet seipsum innatosq; mores/& in dei filiũ & heredẽ asciscãt. Perge igit̃ obsecro Soror charissima/quo cæpisti itinere/& ne te dæmon absterreat: Christũ ama: Christo famulare Christũ imitare/eiusq; mortẽ semp in corde retine: quis enim hac meditatiõe possessa non sequat̃ humilitatẽ? quis charitatẽ non obtineat? quorũ altera uirtutẽ oim fundamentũ est: Altera absoluta consumatio: tua profecto mens fœlix/ si illum iugiter meditata fuerit: Illũ inq;/cum patre regnantẽ ante oĩa sæcula / in tpe carnẽ assumpsisse/ laboresq; omnifarios sustinuisse: demũq; in ara crucis / ut nos diaboli mancipia effectos in libertatẽ assereret/& sanguinẽ & animam effudisse: potuit ne unq; maius in nos beneficiũ extitisse q̃ semetipsum exinanire/ formam serui accipiens/factusq; obediẽs/usq; ad mortẽ crucis: Hæc igitur meditare Soror charissima/quæ mundi nauseã inducunt/quæ pariunt dei amorẽ/ quæ labores religionis dulces & suaues reddũt/quæ supernæ ciuitatis consequẽdę spẽ firmãt: Et iterum gaude cũ te iam maiorẽ mundo hæc renũciatio sola cõstituerit: testãte Cypriano eum qui renũciauerit iam sęculo maiorẽ esse & honoribus eius & regno: Sed epistola claudẽda est/quæ & si tibi grata futura nõ est/ nec mihi ipsa satisfactura: Attamẽ te certiorẽ reddet/me potius q̃ tuæ petitioni nõ annuere/periclitari etiã cum dispendio famæ maluisse: Vale/& deum iugiter ora pro me/Eleonora soror/& ioanna uxor: & tua St. Magdalena se tibi in Christo commendant.

¶ Ioannes Franciscus Picus: Tryphoni. Sal.

a Ccepi Secundũ absſte/& quidẽ secundũ: Nam alius generis eiusdẽ semp̃ quæsitus nunq; inuentus apud me delitescebat / cui mox reperto: en tuus ceu cognato gratulabũdus accessit: Ago gr̃as & habeo cũ laboris tũ diligentiæ/tantũ abest ut remorã damnẽ. Qui enim fieri potest ut culpa sit ubi amor & cura? fallacẽ & terga ut scribis uertentẽ fortunã fugare facillime poteris armis cõsilij. Quod tibi cum inambulationes illæ/ quas cum Aristotele fecisti/tum sacrę in primis litteræ suppeditabũt: Salutẽ Donato meo nomine ascribito/non secũdo sed primo: Idem tibi & impense quidem Barrus exoptat: Secũdi preciũ quod ex te Bibliopola ꝑcepit Ioãni huic ad te perferendũ dedi: Vale Carpi. vi. Idus Martij.

¶ Ioan. Fran. Picus MAXIMILIAMO Cæsari. Sal.

S Cæs. M. Nuncius maiestatis tuæ/qui pro me in Italiã uenit/ ad te reuerteť Postq; se Mediolanũ contulerit: Iam eñ & Mantuanũ principẽ & Ferrariensem conuenit: & Mirandulã etiã accessit. Intellexi(& ita etiã ex lr̃is. M. T. percepturã puto) ipsum mantuæ pincipẽ paratissimũ offerre sese/ ut tibi morẽ gerat/& mihi opẽ ferat: Qua de re a pluribus etiã amicis certior factus sum: Ducẽ uero Ferrariensem hac in causa illius uestigia secuturũ pene oẽs existimant. Qui aũt res meas occupat M. T. tuis p̃ceptis obaudiuit putãs quoquomõ se fecisse mãdato satis; si aliqd' mendaciũ cum obediẽtia cõmutet. Negat eñ mihi fuisse iniuriam & uim illatam/qd' nemo est qui nesciat: sed & dissimulat te pro me cõtra illũ sententiã tulisse/qd' nõ solũ notissimũ atq; vulgatũ est/ sed etiã eidẽ ꝑ ultimas tuæ M. lr̃as declaratũ. Quo circa enixe/clemẽtissimeq; supplico/ut & fidei meæ & iuriũ meorũ/& clemẽtiæ tuæ rationẽ habẽs/iustũ auxiliũ qd' imploraui sæpius/ accelleres: Nam oĩs celeritas uideť mora mihi tãdiu oppræsso & tã insignẽ iniuriã pro

seruanda fide perpesso. litteras itaq; in italiã ad eosdẽ expostulo/ ut statim opẽ fe rant nec oratores hac in re amplius morent. Dies em̃ mihi nũc pro mẽse est. Quan doquidẽ fame oppida urgent/ & ab oppidanis ipsis ego idẽtidẽ urgeor/ ut ꝓpius accedã. Si em̃ principes illi de machinis ꝓuiderint: quicqd p̃terea contulerint satis fuerit/ illũ ipse peditum numerũ/ de quo tuæ. M. corã locutus sum si illi obsequent triduo paratũ in armis habebo (quanq; armis nõ erit opus / nisi tantũ ut uibrẽtur) q; si mora mihi nocebit ad pręsens/ uereor ne summa postea difficultas oboriat: & mea iniuria & ingẽti damno differat auxiliũ ac spoliator contra ius & fas / contra decreta tua promulgatãq; sententiam in bonorum usurpatione/ in ditionis & ci uium oppressione/ diutius perseueret. ix. Kalen. Iunij. M. D. v.

¶Fr. Baptista Mant. Carmel. Ioan. Franci. Pico Mirañ. Sal.

C Onfiteor & accuso apud te dictũ meũ/ q; fuerim hactenus negligẽs in scri bendo: habeo tñ unde me excusem/ publicas. s. occupatiões/ q̃ cogunt etiã corpus a patria/ & ingeniũ a studijs ꝑegrinari: Et quotiẽs datur ad studia reditus (dat autẽ raro) ꝓpter longa litterarũ ieiunia supra modum esuriẽs animus usq; adeo lectioni se imergit/ & igurgitat/ ut concoquere nequeat q̃ uorauit: Quo fit ut cũ negotiũ habeo/ negociosus sim: cũ uero non habeo negotiosissimus: Inter Salebras & Spineta Ioannis Scoti exigẽtibus sic discipl'is/ hyemẽ consumpsi: cor rigendo etiã poemati nostro de regibus Hispaniarũ operã impendi/ unguẽ appli cui/ & ei summã manũ imponere propero: possem inq; negligentiã meã sic expur gare/ & clypeũ huius excusatõis p̃tẽdere/ sed parco: q; existimẽ me facilius ab hoc reatu ꝑ ueniã/ q; ꝑ satisfactionẽ absolui posse: apud iudicẽ tantę humanitatis & cle mẽtiæ: De his hactenus traductionẽ illã Hieronymi diu multũq; desyderatã/ q̃sitã ubiq;/ & nusq; inuentã grato aĩo recipiã/ nesciẽs tñ q̃ tibi q̃ tali reddã ꝓmunere do na. Q̃ patrui lucubratiões contra Astronomos editas studio & industria tua ex cribraueris; debẽt oẽs uiri tam indocti q; docti publice gratulari/ & ingentes gra tias uobis/ hoc est tibi ac patruo semp exoluere: qui cõmunẽ hanc pestẽ/ & uanissi mã istã curiositatẽ de medio abstuleritis: Hydrã hãc extinxeritis/ Harpyas eas ex puleritis quibus hoies fascinant/ nitor fidei obscurat/ bona ingenia deluduntur. Quãto desiderio ardeã uidendi opus/ hoc tam egregiũ tã singulare/ tã sublime/ tã arduũ nõ possum litteris explicare/ q; primũ potero (ne dubita) tpis aliquantulum suffurabor/ ueniã repẽte/ improuisus adero/ saturaturus ingenij ligurietis igluuiẽ/ habet ingeniũ gulã sicut & sensus/ habet palatũ/ habet uenerẽ: cui nescio an pctm̃ sit nimis indulgere. Bartholomeo Susæ nr̃o noli succensere: q; aduentũ meũ silue rit: nã cũ necessariũ esset e uestigio discedere/ iussi ut id silentio p̃teriret: cuius igno rantia nõ nocebat/ sciẽtia displicutura erat: & in hoc silentio tibi magis q; nobis cõ sulebã/ ne uidelicet tristareris te ita a me p̃teriri. Dare igit̃ ueniã bonæ huic intẽtio ni potes & debes/ qñ si erratũ est/ in rẽ tuã erratũ ẽ: Alios semel uidisse satis est: te au tem ꝓpter uirtutũ tuarũ raritatẽ/ nõ satis est uidisse semel/ iuuat usq; morari/ & con ferre gradũ: Res ordinis trahebat me in Etruriã/ & quorundã fides ac iucunda so cietas morã excludebat. Argumentũ tuũ in opus patrui legi/ tantũ placuit ut adu lationis suspicio dicere nõ sinat. Ante quinq; annos cũ essem Romæ / uidi & ꝑlegi Centiloquiũ Ptolemęi/ nuꝑ a Ioanne Põtano trãslatũ cum cõmentatoibus eiusdẽ Vide ergo ne is sit/ quẽ te repperisse scribis inter libellos & scedas Pici nr̃i: Cõsulo ut oĩs patrui philluras excutias/ scrinia oĩa plustres/ ramenta oĩa colligas: reliquias oẽs tã excellẽtis ac ꝓpe diuini ingenij asseras: nihil ꝑire sinas in eũ ordinẽ digeras

quem res ipsę præse ferūt:& qui prudētiæ tuæ melior apparebit/si nō cohęrebunt: si non pendebit unum ex altero/singula per se stabunt:propria nitentur bonitate. Tomi erunt:Aphorismi erunt:nihil abijcito/nihil supprimito/nihil enim in eis puto qđ salē suum nō habeat:quod sit languidū/qđ enerue/qđ friuolū/qđ ociosum. Collige oīa/audiamus mortuū loquentē/a tacente plura discamus/ꝙ a loquēte liceat intueri/tantū naturæ conatū iuuenilis ingenij miraculū temporū nostrorū ornamentū.Cæterū ex tāta rerū copia sublimitate p̄stantia cognoscimus homo hoī quid præstet/& dubitare cogamur:an omnes animę naturæ sint unius/ quas tantum uideamus differre in operationibus:Tu uero uale:& patruū in omnibus imitare/hoc excepto ꝙ diu uiuas/& quod eius annis ablatum est tuis addatur : Et sicut in Helisco nostro duplex factus est Heliæ spiritus / sic in te patrui spiritus duplicetur:.Idibus Februa. Mantuæ.

¶ Ioan.Fran.Picus. Alo.Marl. Sal.

c Vm superioribus diebus Florentiā petissem: Ioan. Pi. patruus dū de philosophia & litteris mecū fabularet̄:inter loquendū a me petijt/ si forte Vitulonis philosophiā more mathematico editā ad me misisses / uel sup hac re scripsisses aliqd/Recordatus me illam suo nomine(dum Barrhi princeps Ferrarię moraretur)abs te sumopere efflagitasse:respōdi nec uerbū accepisse : Verūtamen si id optaret me scripturū,p̄misi: te nō defuturū putans in obeundis oībus/quę ad hanc causam spectare uiderent̄.Gratissimū sibi fore respondit: atq; ut hoc ipsum factitarē hortatus est uehementer:hoc uidelicet adiecto/ ut uel illā ad me scribendam transmittas:uel a me operā dari cōcedas/ut Papiæ uel Mediolani quo sis securior transscribat̄:Quapropter & hoīs authoritate / & uisendi librum uoluntate fretus hæc ad te dare cōstitui:quibus(si qd meus erga te amor/& instituta pridem amicitia potest) te obsecro obtestorq;/ne tali tantoq; uiro adeo exiguū adeoq; leue officiū deneges:qđ si feceris utrūq;/nostrū mirum immodū tibi cōciliabis:licet mecū parum sis lucraturus/cum tibi meipsum iam pridē dederim: sed illū tibi magno amore deuincies:illū inq; quē presens ætas(ut nosti)iam admiratura: & postera ni fallor: magis est atq; etiam magis admiratura: Vale.

¶Ioan.Fran.Picus: Io.Baptistæ:Comit.Fauentino. Sal.

l Itteras tuas cum carminibus muneribusq; libentissime inprimis accepi: ꝙ & ex his te sospitē & nostri memorē esse intellexi: nec em̄ parū accessionis rebus meis factū iri iudico/cum amicos qui absentes sunt & icolumes/ & suæ spontis esse certior fio.Letatū te scribis : ob nauatā a me studijs operā idētidemq; aculeis quibusdā dulcibus quidē & perhumanis ad ceptum me perficiundum perurges & impellis:Hæc nō mediocria amoris indicia sunt/ quę tam&si explorata iam pridē habuerim/magis tñ atq; magis in p̄sentia florent: Nec est cur te silētij pœniteat:Est forte cur nō aggressi itineris pigeat:ut ad nos nostrāq; ditionē uisendā:qbus æque ac tuis uti potes uenires:Excepissem te tanto gaudio quanto forte aliū neminē / ut quē amē ex penitioribus certe animi penetralibus : moueor tū ob grāmatices elementa ex tuo fonte nobis pueris hausta:tū ob signa ea / qbus tuū erga me amorē palā fecisti/quo internūcio te magnopere hortor/ & rogo etiā atq; etiā ut facias ne tuū ad nos aduentū amplius desideremus / & eo magis rūpere moras potes quo te diu exagitatū(ut scribis)negotia plurima distinuerūt/ facturus es nobis rem gratissimam:nec tibi arbitror iniucundam: Vale.

¶Ioannes Fran. Picus: Theophilo Stangæ. Sal.

a Vdio te monachorũ Neapolitani Cænobij Abbatẽ/ & lectũ esse & desi/ gnatũ illis gratulor mihi nõ gaudeo/habituri enim sunt religiosi illi hoĩes præstantẽ ducẽ aduersus hostis uersutia & præclarũ ad capessendas uir/ tutes p̃ceptorẽ/nobis aũt uisendi aliquãdo tui occasio penitus erepta est: non illis inuideo salutaria monita/sed nostrã cõqueror iacturã/ qua tãto magis subleuabi/ mur:quanto tu & tua inter septa degẽtes monachi ꝓpensius ad deũ p̃ces ꝓ nobis effũdẽt; Cæterũ quanq̃ iter te facturũ ꝑ Mirãdulanũ agrũ mihi facile sit existimã dum/ ne desiderio tamen frustrer; teneor enim uoto non exiguo uisitandi tui/ te magnopere & oro & obtestor/ut hucusq̃ diuertere uelis:mihi.n.uxoriq̃ meæ mi rumimodum gratificaberis/ nõnulla quippe pectori tuo cõmissuri sumus ad pa/ trem socerũq̃ perferenda/quæ nec litteris ne nuncio etiã probatissimo demãdare mus:suscipiendum a te negocium nobis persuasimus; quando tuum erga nos amorem & humanitatem exploratas habemus: Vale Mirañ. v. Idus Iunij.

¶Ioan. Fran. Picus: Sy. Re. Sal.

r Ecepi tuas litteras & ob id cõmentationes de monte pietatis ad te mitto & misissem pridẽ:sed nondũ exemplaris munus obiuerãt. Qua ꝓpter cura/ re poteris/vt q̃ formatæ sũt(postq̃ eis ad libitũ usus fueris)ad me iterũ de/ ferantur. Sole enim quæ theologico exaratæ sunt stilo trãscripta fuere: porro om nes in uniuersum gratissimas habui/eorũq̃ rationibus / ni alias ex aduerso fortio res & ualidiores uiderimus annuo & acquiesco: Cæterũ a cardinali Curcensi nec uerbũ accepi:nescio an litterę delatæ sint: Vereor plurimũ ut deuium iter captaue rint. Attamẽ non deest solamẽ/nec in totũ euanuit spes. Dabo operã qua ratione potero; ut quas subierint manus certior efficiar. Faxit diuina bonitas ut naufra/ gium nõ sint perpessę; huius incõmodi causam fuisse nõ ambigo fidissimi cuius/ dã nũcij nostri ex urbe discessus ijsdẽ diebus q̃bus litteræ Romã ferebant̃. Alber/ tum cõnubio iunctũ esse haud dubiũ est: Ita deus oĩpotẽs annuat cęptis & faueat successibus; Episcopi nostri sanitatem uehementer exopto; cui me cum tempus opportunum dabitur commendaueris. Vale. vi. Kaleñ. Septemb.

¶Ioannes Fran. Picus: F. V. Sal.

p Reteritis diebus ep̃l'am tibi destinaui/ut facile cognoscere posses qđ meũ foret iudiciũ de cõgregatione a te dimittenda: satis em̃ te cõmonuerã: sed uel te illas nõ uidisse uel parũ perspexisse extimo: cũ uideri tuas iterũ hac de causa ad me missas litteras q̃bus me impẽsissime rogas/ut operã dem qua tuũ possis implere cõsiliũ/ego iterũ scribã qđ sentio: Vehemẽter em̃ & a deo & ab ho minibus arguẽdus essem/si semitã ueritatis derelinquerẽ/senticosum iter & deuiũ incederẽ/uideo te(ita mihi uidet̃/& nõ solũ mihi/sed & pluribus)a dæmone uel de cipi uel illudi/dum tuã in qua oẽm pene uitã duxisti cõgregrationẽ (ita appellare soletis)dimittere ꝓcuras: dic quæso qua iusticia/ qua deuotione/uel potius quo ra tionis figmẽto tuũ hoc iter moliris & p̃paras: Ignoras ne totã Augustini familiã te aduersus insurrecturã: An dissimulas amicos tuos oẽs quos lõgis cõparasti uigi lijs:plurimaq̃ cõcione conciliasti/& passuros scandalũ/ & te illico relicturos: Ar/ gumentũ illud tuũ uel cauillũ potius/de uisendis Hierosolymis facile dissuit̃ cum

id ne dicam religionis ꝓfesso/sed nec marito uel ciuilibus alio iugo seruitutis astri- cto/absq; uenia concedatur: eo præsertim cũ neq; in hoc / neq; illo monte deũ / sed in spiritu & ueritate colere oporteat. Sed & aliã quã adducis captiunculã/argumẽ tationemve confragosam de curãda salute proximi ob iuges clamationes e pulpi- to uel eadẽ infringuntur ratione/cum nulli hoc concedatᷣ/nisi & probato/& quod est præcipuũ a maioribus electo & destinato: obediẽtiæ enim te oportet succum- bere/quãdo eam noueris/& scriptũ est meliorẽ esse obedientiã uictimis / nõ enim qui se ingeret dignus est prælatione ecclesiastica: sed qui uocatus est a deo tanq; Aaron (ut ait Apl's) uel missus a maioribus ad obeundũ prædicationis officiũ/ ut nunc in ecclesijs mos est/si tepidi uel frigidi nõ credunt euãgelio tibi credentᷣ: qui deũ nõ audiũt tibi auscultabũtᷣ: Acquiesce igitᷣ sano cõsilio & opinionẽ hãc abijce ad septa redi ouis aberrãs/patere potius/uel iurgia uel afflictiones quas obedien- tiæ meritũ leuigabit/q; excusso obediẽtiæ iugo ꝑdicari apostata: ꝙ si te Hieroso lymorũ iter tã uehemẽter angit & aĩoꝝ salus quã ꝓcurare gestis excruciat: memi nisse te uelim abbatis Macharij salubrẽ fabellam de tonsoris mercede/a Cassiano hæremita in collationibus relatã. Et caue ne si͞litudo isthæc tuæ possit opinioni co aptari: Caue inq; ne spiritales nũmos q̊s lucratus es obediẽdo in fratrũ cõione ab illa disseperatus & disꝑdas & dissipes: Caue iterũ ne a fratribus insecteris/tanq; fu gitiuus & trãsfuga/& ne a dęmone q se ĩ angelũ lucis trãsfigurat sub boni alicuius cõsequẽdi spe rapiaris in ꝑceps. Qua igitᷣ uocatiõe uocatus es Christũ sequere: q & obediẽs fuit usq; ad mortẽ/mortẽ aũt crucis: Hæc dicta sint/ut plane cognoscas q̃ntũ mihi curę tua salus & honor sit: Valeto & obedientiæ iugo colla submittito.

¶Ioannes Fran. Picus: Herculi Stroçæ. sal.

m Itto ad te Staurostichon nostrũ uel plenius: uel uacuũ minus q; erat: dum proximis diebus id tibi Ferrariæ legendũ tradidi: Reuisas oro/ castigesq; & id ipsum Tito patri ostendas uelim. Ac Ripę nostro cẽsorũ ꝓbatissimo cui aliqua ex parte audiuimus /sed ex integro nõ accessimus σταυρῶσις enim li bello nuncupationẽ nõ indidit: sed σταυρὸς καὶ στίχος ex quibus Staurosti- chon coagmentauimus / ut em̃ alij acrosticha / & cætera id genus græca licentia: sic nos de cruce carmẽ id enim operi ꝓpositus finis / ex quo sumere appellationẽ philosophis placuit in aĩa nõ mutauimus: quandoquidẽ id noĩs honestare carmẽ tibi uisum fæcimus/id nullo exemplo/sed grãmaticorũ dogmate/q̄bus compertũ Proceleumaticũ pedẽ quintã sedẽ non dedecere: quod autẽ de uerbo annuo scri- psit examinandũ diligentius suscepi. Quãuis em̃ absolute soleat afferri uerbũ an- nuo & datiuo iungi: ut scite/recteq; Ripa: ex Vergilio & Ouidio ꝓbauitᷣ Scrutã- ti nihilominus mihi Vergili uersus sic occurrit: Abnuerã bello Italiã concurrere teucris: Itẽ illud. xi. ubi primũ auellere signa: Annuerint superi: Et ꝑterea nõ uidetᷣ ratio refragari. Quãdoquidẽ significatu ꝓpinquũ est id uerbũ/ Huic affirmo/qđ accusandi casui & tẽpori infinito copulari posse oppido q; manifestũ est: Diligẽ- ter quæso opusculũ lectitare nõ pigeat: nec abnuas ueniam sicubi obstrepuimus anserino clangore: Nosti em̃ me annos ꝓpe quattuordecim nõ solũ carminibus/ sed bonis etiam litteris abstinuisse/& philosophis Barbaris lingua/catis pectore/ eiusdẽq; ordinis theologis ĩcubuisse: suffurati sumus interdũ/ ac decerpsimus mẽ ses aliquot/ut nõnulla ederemus/ q̃ ad te olim ꝑuenerũt/ sed plura habemus in- manibus: ex quibus Theoremata de fide/& nouem de rerũ prænotione/uolumi- na q̃ proxime cõposuimus/ea priusq; nr̃as manus exeãt apud Ripã iacerent libẽ

ter optarē indagaturū/an dum latio aliquā Galliæ/ Germaniæ/ & Britāniæ partē intulimus:linguæ quoq; alienigenę rubiginē contraxerimus: hoc dūtaxat examinandum illi uolo:nō id quod apud grāmaticos sub iudice adhuc/quodq; certamini perpetuo damnatū est magis/ꝙ olim Mysiæ fines: Circulū mittito / & uenationem/ tum ut turbulentis negotijs exagitati & lassati Barbarorū studijs ceruorum tuorum cursibus & fugacissimę illius Alcis præda recreemur: Vale.

¶Hercules Stroça. Ioan.Franci.Pico: Sal.

f Taurostichon opus ægregiū/ & quod nomen tuū sine dubio īmortalitati donaturū est/nōnullis pcurri oculis:ac Ripæ nr̄o reuisendū tradidi:q & ingeniū sūmis effert laudibus/& illud magis magisq; indies admirat/ tibiq; mirifice afficit/& agit gr̄as/ꝙ ex eius opusculi lectione repetita sese tāta uoluptate cumulaueris:Ipse insup & ego te hortamur ut Theoremata de fide/ quæ in manibus sunt & uolumina de rerum prænotione absoluas & scrinia tandem reseres/ut exire possint/ & per ora hominum docta uolitare:Pergasq; ex erudito isto & fœcūdo pectore aliquid semper depromere/quod alios delectet/quod te ipsum laudibus illustret. Vale Ferarriæ:Kalen̄.Februarij.Ann.M.D.v.

¶ Cœlius:Cal.Ioan.Fran.Pico. Sal.

g Regorius noster uix mihi sesquihora copiā fecit tui poematis : Princeps eminentissime:Deuoraui igitur id potius ꝙ legerim:Mihi nihil uisum est grauius/luculētius/addo etiā sanctius:ut tu unus uidearis musas illas Heliconias christiano baptisterio primus initiasse & rem prorsus miram fœcisse : ut scilicet priscorum elegantiam Christi religione dilueris . Bene uale Cœlij tibi adiuratissimi memor. Ferrariæ.vi.Idus februarij.

¶Ioan.Fran.Picus. Bap.Mantu.Car. Sal.

d Iu est ꝙ litterarū nihil ad te dedi: mihiq; plane persuadeo/ te id boni semꝑ consuluisse neq; enim aut amicitiæ desertorē/aut negligentē me sanctissimū illud iudiciū tuū arbitratū crediderim. Quandoquidē uera amicitia/ qualē inter nos fuisse/nemo nostratiū est fere qui nesciat crebris epistolis quasi columnis & sustentaculis non æget/ sed & credere pariter erumnæ meæ omnem uel minimam cessationis nedum negligentię aboleuisse notam existimandum est/ tot bellica & plusq; ciuilia incōmoda / tot itinera:& uerius exilia/ ad Barbaras nationes suscepta/tot morbi & quidem diuturni:tot alij exanclati/labores mihi uni:& familiæ quasi agmine facto incubuerunt/ut bene mihi actum putauerim / ꝙ meam meorumq; uitam redemerim : Nunc autem & quia dei optimi maximi beneficio respirare / & optime sperare datum est : Et quia Ptolemæus frater tuus /cum suo principe / cuius a secretis est / huc appulit nil amplius differendum / ratus hosce uersus illi ad te dedi / quibus rescies me erga te eundem esse / qui semper eundēq; futurum ei ipsi:Opusculum quoq; nostrum heroico carmine paulo ante compositum ad te perferendum obtuli:neq; enim ab ocio nos litterario / negocia bellica & turbulēta penitus abstraxere:Alia missurus & maiora/ubi cognouero hoc idē/ a te iure amicitiæ & perlectum & castigatum: Vale/in tuis ad deum precibus/memor mei.Carpi.Kalen̄.Iunij.

¶Frater Baptista:Mantu.Carmel.Ioan.Fran.Pico. Sal.

I Egi litteras & poema tuũ Ioan Frã.Picæ:uir illustris/amorẽ pristinũ erga te meum scito ne dum esse conseruatum/sed indies magis cõfirmaturum/ & auctum: Nam cum audirem infortunia tua quæ quidem fuere magna & ingentia te ferre fortissime ac decentissime / uisus es mihi dignus amore tanto maiore / quanto in te uirtus maior apparuit: Et ut quod sentio loquar ingenuæ/ maior mihi nunc uideris / ꝙ cum regnabas: Regnare eñ possunt æque boni / ac mali:At regno esse digni nõ possunt nisi boni:hoc est nisi fortes/nisi iusti/nisi prudentes/nisi modesti: plus ergo lõge est regno esse dignũ:ꝙ esse regẽ:Te ergo amo te colo/te obseruo/quod si neqꝫ litteris/neqꝫ ore te salutaui / fuit in causa/ꝙ assidue fortuna te iactante raro ubi nam esses intellexi: Anĩo & desyderio tecũ semp fui/ & orando tibi affui/non ego solũ/sed & omẽs quotquot mihi sunt in Christo fratres.Omnes eñ pari te affectu prosequunt/& tibi gratulant:ꝙ apud Albertũ cõsobrinũ tuũ/principẽ optimũ cũ uxore & liberis/& dulcissimo studiorũ cõmertio tranquillissime uiuas:iucundissimo fruaris hospicio:Ego illud regnũ extimẽ mihi infœlix quod cõsuetudine tali me priuaret/& talis ac tãti uiri congressus assiduos philosophicorũ studioꝝ suauitate conditos:ego omĩ regno anteferrẽ/more imperatoris Diocletiani/qui pertesus molẽ imperij siluarũ opaca silentia/ & hortorum amœnitatẽ prætulit imperatoriæ maiestati: Sed de his hactenus . Poema qđ religiose/eloquenter & docte conscripsisti/ neqꝫ laudare / neqꝫ admirari satis possum: Habet enim sine mollitie & impudicitia/salẽ ac leporem/& delectat non ut Flora/ sed ut Diana:non ut Venus/ sed ut Mineruа miscens / quẽadmodũ præcipit Horatius dulcedini utilitatẽ ac pulchritudinem:Poemata obscæna & impudica sunt iudicio meo inter uera poemata/quales inter probas matronas/fornicariç meretrices.Ego eñ poema uerũ/& qđ omẽ punctũ ferre possit esse nõ puto nisi sit graue castum/ac sanctũ:Quod Horatius innuit dicẽs:Rem tibi Socraticæ poterũt ostendere chartę: Nec audiendi sunt poetæ molles & effœminati/quibus nihil sapit nisi turpe/impurũ/lurulentũ/& olidũ:Sunt nimirũ similes scarabeis/ q pro ingenuitate naturæ suę ex stercore bubulo pedibus auersis pilulas uolutãt.Poema hoc tuũ simile fluuio/q currẽdo crescit quo magis ꝓcedit uidetur uenustius/dulcius/grandius/qđ est indiciũ fortioris ingenij . Fortioris inqꝫ ingenij qđ exercitio nõ flaccescat/sed laborãdo uires acquirat:Sapiẽs igitur poeta/si decimũ annũ: ut Horatius monet faciendũ expectare nõ uelit/cum spũ maiore se uidet eleuatũ / & illa fluentiora uena redundantẽ ad ea inspicienda reuertatur/quę ex uena tenuiore ꝓfluxerunt:Ista præcipientẽ me ridere potes/qui(more medicorũ) ea præcipio/quæ non obseruo:sed respõdeat pro me Horatius:fungor uice cotis:Radere quę ferrũ facit expers ipsa secundi:Nolo te longiore cantilena distinere:Bene uale/ & illust.principi Alberto consobrino tuo me cõmenda. Mantuæ.v.Idus Iulij.

¶Ioanes Franciscus Picus: Bap.Man. Sal.

n On ideo scripsi ad te/ꝙ uel latum quidẽ unguem ab ea quę semper me tenuit tui erga me amoris opinione recesserim:persuasum & prope cõpertum habui/participẽ te incõmodorũ meorũ factũ lege amicitiæ/præcepto charitatis:ꝙ nõ salutaueris æqui boniqꝫ consului/ꝙ precibus iuueris tam possum non credere ꝙ ignem non ardere : Propriũ hoc tibi tuiqꝫ similibus / qui addictius

Christo famulantur/quorũ ope cõiector euenisse/ut isthæc incõmoda/ etiã pluri-
fariẹ molestiarũ moles leuius aliquãto præsserint me : ꝙ aut cogitassem/ aut spe-
rassem:neq; enim humeros oneribus eiusmodi aptos credidissem: dei munus est
si fortiter tulimus/si plus æquo reluctati fuimus/si pastoris uirgam aberrãtes oues
nõ agnouimus / humanæ miseriæ nostræq; malitiæ ferimus acceptũ fateor inter
tot iactationes quid dicã/an uerius naufragia/inter tenebras tẽpestatis multa den
sas caligine/affluxisse Christi iubar / cuius bñficio quæ bona miseri mortales au-
tumamus/plena malis intuti sumus/ quo & præteritorũ cõsolatio/& futuroꝝ spes
uelut aurora subrutilans exorta est:quo item tabula statim fracta carina monstra-
ta simul & ꝓbita est/ut ferre interim seuiẽtis ẹquoris turbines/& minas fortius pos
semus quoad optata rediret tranquillitas: Quã mihi rem/tu & amice & oportune
gratularis/ Nam tot nobis Alberti amitini nostri ꝑncipis moribus & doctrina ra-
rissimi/hospitiũ contulit/ut nil cõmodius extra patriã exhiberi potuisset:cuius cõ
suetudinẽ/quanq; experiar ꝙ sit optima:tua tamẽ illam oratione ita extollis ut re-
gno prẹponas & patriæ/qđ officiũ si antea præstitisses:fortasse auidissimã & anxi
am nimis desiderio mentẽ lenisses:Et quanq; nos:quod nostrũ est/ multiplici iure
regnum (ita enim tibi placet ditionẽ paruulã more ueterũ appellare) breui spera-
mus consecuturos:ea ipsa tamen consuetudine minime ꝙ scis ob uicinia frauda-
bimur:quin & tãto illa futura suauior est/ quãto quæ uoluntate ꝙ quæ necessita-
te fiunt iucundiora existimantur.Cæterũ rediјt ad nos poema nostrũ miro stupo
re ꝑculsum:ꝙ sibi secus euenerit/ac cũ reis agi consueuerit/ quãdoquidẽ solẽt aut
pœnas dare carceris/aut iniustis fortasse notis dimitti: Saltẽ obelo astericos minia
tas cærulas nõ effugiunt:laude se nihilominus cumulatũ/& quidẽ multiplici fuis-
se a te prædicat:quod equidẽ a tanto uiro factũ nullo pacto credidissem: ni episto
lã mihi tuã pro testimonio produxisset.Optassẽ equidẽ ut ipsum quoq; pupugis
ses/quo illesus potuisset ẹgredi:& sane mihi uidentur amici iudices censoresq; de
lecti/ut post publicationẽ operũ quærere debere/quod in libris propugnet:sic an
tea quod oppugnẽt/quando ista ueluti Sciamachia perstricti ad uera obtrectato
rum certamina munitiores paratioresq; euadunt: In aliјs si quæ modo cudentur
(nam pedestris oratio liberior/& mihi ab hinc decenniũ multo familiarior est) vi-
debimur fortasse tibi etiã in uniuersum obsequẽtiores:Et certe poeta is apud mul
tos fœliciter scripsisse putabitur/adeo ut nec ipse queat repræhendere: cui Sanda-
liũ Veneris culpatũ est/ qui eundẽ uidelicet semper tenorẽ/ filũq; sꝑ eundẽ serua-
uerit:Et si Cyclici scriptoris tonitrua fuerit exorsus/respondeãt ultima primis:& si
humili fonte scaturierit/ non rapacẽ mox exurgat in fluuiũ . Frequẽter tamẽ mo-
neri solent poematũ opifices/ alio stamine narrationem alio repræhensiones/pa-
raneticẽ alio & incitamenta texenda:quod equidẽ arbitror ab oratoria schola de
fluxisse.Tua ego poemata/ quæ tu censes cotis instar edita/ semꝑ admiratione di
gna iudicaui:cum ob multas uirtutes/cum ob eximiũ candorẽ / & inaffectatã illã
facilitatẽ:quã multa pene possit affectatio cõsequi/quorũ multa memini olim me
in opusculo nostro quopiã inter prima postremæ adulescentiæ rudimenta edito
laudauisse:Non equidem ut tibi adularer/cuius uitiј nomine nec inimici me arbi-
tror(modo me nouerint)unq; damnarũt.Sed ut alios tui exemplo a uitandis ob-
scænis arcerẽ ad excolendã religionẽ prouocarẽ:cuius muneris partes / cum pu-
to maxime implentur/cum nil falsi/nil fallacis/nil antiquẹ superstitionis admiscet/
&ꝓphetæ exemplo/nec antiquorũ deorũ memoria per labia fiat/ nisi cũ optimus
inciderit locus ut profligent.Aueo quæ nuꝑ scripsisti perlegere/ & quæ mihi Pto
lemæus frater recẽtes elucubratiões a te perscriptas affirmauit magna cum dele-

ctatione cernere uiciſſimq;:ſi id placuerit mittemus noſtra permutantes: χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων quod ut facias quęſo:& quanq̃ χρύσεα daturus es: tamen non eſt timendum ut φρένας ἐξέλετο Ζεύς. Carpi.xi.Kalen. Sextilis. Ann.M.D.v.

¶Ian.Franciſcus Picus:Io.Thomæ filio. Sal.

CVm te iam grãmaticę metas preterfectũ cernerem fili chariſſime: & ꝓ humaniores diſciplinas quaſi per floridos campos exſpaciantẽ: ut inde arduum dialectices & ſpinoſum collem conſcenderes/ ea de re ſi quæpiam tibi præcipere conſentaneũ duxi: Neq; enim nõ conuenire indulgentiſſimi unq̃ parẽtes exiſtimauerint:ut aliqd mihi oneris ſubeundũ putẽ/ quo tu non ab onere ſolũ maximo leueris/ſed ne flexuoſis quoq; ambagibus deterreare: quin recto & inoffenſo itinere/ per collẽ iſtũ deuectus/ad ſummũ ſacrorũ eloquiorũ uerticẽ perducare.Erratur ẽm hoc temporis plurimũ conſuetudine praua: quod & peſſimi colũtur duces:Nec ſunt qui ſenticoſos & plenos uepribus calles perpurgare moliantur:Quotus ẽm quiſq; nõ pauore conſternetᷣ nõ horrore diffugiat qui hanc ipſam diſciplinã aliarũ pene omniũ magiſtrã percepturus eſt. Et cum primum in ſcholas aditum tulerit actutũ audiat: Terminus eſt ſignũ orationis cõſtitutiuũ/ ut pars propinqua eiuſdẽ:Quis etiã ualentior aliquanto ꝓgreſſus/ nõ remoretᷣ modo/ſed pedẽ referat/cum terminorũ ſuppoſitiones/uel de longinquo ſubodorauerit:Sed & illud diſcentibus/& quidem eximiũ incõmodum obuenit: dum Ariſtotelis organum aggreſſuri ſunt/ & primo quaſi in limine offendunt excogitatas a neotericis inexplicabiles queſtiones dixerim:an uerius ambages:quę tam&ſi uegetem alioquin reddere ingeniũ queãt:Seorſum tamen præbendę iuuenibus/ & inter phyſicas & metaphyſicas ediſcendę:A quibus cum Porphyrius dialectices iſagogen ſcribens/ex propoſito abſtinuerit ipſi de induſtria ante fores inculcant: Sophiſmata Britanica taceo/ quæ ſunt hominũ ſæpe inuerſa iudicia:ueris & ſolidis Ariſtotelis philoſophi præceptis præponuntur. Conſultius fieret/ſi eo illa differrent loco diſcutienda quo magnus ille dialecticæ doctor/ de ſophiſticis Elenchis argutiſſime ſubtiliſſimeq; diſſeruit. Eiſdẽ enim regulis uniuerſa dilui ſoluiq; poſſunt:His ipſis impedimentis ſæpenumero contingit/ut multorum annorũ diſpendium patiantur iuuenes:nec laboris etiã ſui fructum niſi ſero promãt & marcentem uerius q̃ prematurũ: Via enim(ut ille inquit)incipientibus opus eſt/& ea plana: tum ad ingrediendũ/tũ admonſtrandũ expedita:Quinq; itaq; libros/de arte dialectica & ad te & pro te ſcribere propoſui: quorũ primo quæ prænoſcenda putauimus diſcenti concludũt de nomine/de dignitate/de inuentore/de ſcriptoribus artis/de uſu & de alijs nõnullis/ quæ ueluti introductoria cenſentur/ quibus & delectatiõe illinitur fere & aſpergitur/quodã ceu melle animus/ne ſtatim acida illa & ſubamara dialectices pocula perſentiat.Quattuor reliquis ars ipſa tradetur quodam quaſi naturę ordine:cum enim tribus ueluti officijs noſter animus in cognoſcendo fungatur ſingulis eorum ſinguli dabuntur libri.Primo enim de cognitione rerum ſimplici uocibuſq; quibus ea declarantᷣ diſſeremus:Secundo de illarũ compoſitione.i.enunciatiõe cõſequenti ordine decernemus:Quę quomodo colligantur/& uero Syllogiſmo claudantur: Tertius liber oſtendet. Quoniã autẽ in diſcurſu ipſo/ ratio ſæpenumero fallitur/ & uera pro falſis hallucinantes deſumimus.Quinto de falſa ratiocinatione diſputabimus: & quibus regulis uerum cognoſcere & ab errore diſcernere poſſimus pro uirili monſtrabimus.

¶Ioanes Franciscus Picus:Lud.Ar: Sal.

Non est cur meos desideres rhythmos/qui lingua uernacula/ in ipsis adolescentiæ feruoribus exciderũt:Eos enim mihi cum suasit philosophia/tum persuasit religio ut in minutissima frusta discerptos uentis cõmitterẽ: Sed quos tibi Ferrariæ memoriter recitaui/quoniã sedulo requiris/ quoniam promisi mitto:Primus est affinis illius tui gratia compositus / qui dum mecũ esset in Germania:rumpebat aures crebris suspirijs & singultibus: Bestiolã quandã / cui nomen diuæ fecerat/identidẽ repetẽs:Quapropter ut ad sanitatem reduceretur/hoc ipso carmine:Dialogi uice:suspiria compressi.

.A. .I. .A.
Lasso.che.hai.Mia diua ei sospir tetri

Hanno me di me stesso tracto fuori
.I. .A. .I.
Peggio hai. p che.per cio che ogni hor tu mori

Che quella Signi Anchor che gran Impetri
.A. .I.
Anci piu uitæ spero.anci feretri

Expecti Et che per suoi Circei fauori

Ti muti in bestia E per piacere dolori

Ti doni Erio vrlar per suaui metri
.A. .I.
Possio questo schifar.Sel fructu cil fine

Di uener pensi/E come lega e sciolue

Incende aggiaciar in un puncto Alta in Ruine

Come in infamia Et in furore riuolue

Lani me che qua giu son peregrine

Poi epse in foco Ei corpi in pocha polue

¶Secundũ autem Rhythmũ siue æthruscum malueris Epigramma nuncupare/ in Christi natiuitatẽ ipso die natali/dũ inter Vindelicos moraremur ita effudimus

Naque in tal Giorno il bein del uniuerso.
Del qual priuato in tenebre di errore
Molti anni Giaque Eda lethal furore
De praui spirti fu quasi sũmerso
Ma lo eterno figliolo che lhomo perso

Essere non uolse per immenso amore
Di Maria naque A noi / on de in terrore
Lo ardie de praui spirti fu conuerso
Exulti dunq; nr̄a carne in terra
Poi che assumpta dal uerbo ha in ciel sua sede
Parata E: cum Pluton uincta ha la guerra
Fuga ē lo amor terreno E dio cum fede
Cum speme Amiam che iusta mente A terra
Il mondo chi del ciel e facto herede

¶ Tertium uero dum Rhomā pergeremus inter equitandū/ uti de natiuitate prius ita de morte/ ipso etiam tempore monente composuimus: Nā triduo post solenni memoria celebrari debebat: quare ad hunc modum cecinimus.

Se el Pelican per conseruare la uita
Mortal de figli trahe del pecto il sangue
E lor pascendo se destruge e langue
Onde amariuigliar ciaschun in uita
Quanto stupir debbiam de la infinita
Bonta di Christo qual si fece exangue
Spengendo il tosco de lo infernal angue
E per morte donando eterna uita
Ingrato nr̄o core che pur passegi
Dreto a piacer fugaci e tanto munere
Che maior non si da poi in oblio
Fermi ti priego Acio piu non uannegi
Fermi ti el giorno che presenta il funere
Del signor per il seruo ingrata e Rio

¶ Habes itaq; in scriptis quæ uoce habuisti: promissum exsolui: Tu nomen ex Ephemeride meum dispungito: Et uale.

¶ Ioan. Fran. Picus Mirañ. Conrado Peutingero Iureconsul.

S Alue: dum non nulla cum Mantuano Principe negocia (ut quandoq; fit) agitarem offendi Henricū hunc uestrū Augustensem Italis gratum: & cū interloquendū in tui mentionem incidissemus/ illeq; significasset/ breui se Augustā rediturū: Rogaui hominē/ ut meis tibi uerbis plurimā salutem diceret/ & testimonium redderet meæ erga te propensæ uoluntatis: Illi ipsi has ad te litteras perferendas dedi/ ut si uerbis eius minus fortasse fidei præstares: Vadimoniū accederet litterarum: Ego quidem cum ob tuas uirtutes/ tum quo me amore prosequeris: is sum quo uti potes arbitratu tuo: Cęterum si me amplius demereri cupis da operam: ne Vuolphius ille noster diutius me maceret & mearū elucubrationū quas procurauit formis excudendas/ expectatione continua discruciet iam pene peperisset Elephas/ ex quo hinc meorū librorum grauidus ad eum Philesius discessit: Sed uos frigido sub cœlo nati/ longi incubatus fœtura/ maturiores fortasse partus editis in lucem: Quæso te: Vuolphio uel indigenti calcaribus œstrum epistolæ subinferas: uel torpenti Germana glacie uocis Zephirum inspires: Nec

ambigo nostrum Henricū nonnihil caloris allaturū ex Italia/ni forte is tardiusculus accesserit/utpote cui facile remorā attulerint: tot nomismata ueterū imperatorum/quibus onustus ad uos proficiscitur/ nec aliam ob causam/ q̄ ut tibi studioso antiquitatis gratificetur: Vale Mantuæ.xv.Augusti: properanti calamo: Ann. Quingentesimosexto supra millesimū.

FINIS LIBRI QVARTI.

Ioannis Francisci Pici Mirandulæ de morte Christi & propria cogitanda libri tres.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA HIERONYMO SAVONEROLAE FERRARIENSI ORDINIS FRATRVM PRAE⸗DICATORVM SERVANTISSIMO.S.P.D.

ERITVS Sum pater religiosissime ne ingrati nomẽ aufugiẽs : eius⸗
dem notæ discrimen incurrerim : Siquidem Ioanni Pico patruo vita
u functo(qui multa in me beneficia contulit)gratias referre nixus:Dei
beneficium ipsius etiã opera ad nos delatum præteriui silentio:Nam
in recuperandis uulgandisq; litterarijs illius monumẽtis nullo certe
non præconio maioribus:atq; etiã scribenda vita:tutandisq; nonnullis metaphy⸗
sicis dogmatis:totum hoc ab eius obitu consumpsi bienniũ: Taciturnus interim:
tam & si non oblitus diuini muneris.Quapropter & leonis sniam considerãs do⸗
centis non esse uerecũde/sed ingratæ mentis tacere diuina bñficia:& pariter aiad⸗
uertens si flagitium existimatur cœlasse alios quæ pertinent ad salutẽ corporibus
conciliandã:in eum qui absconderit anthidotũ animi seuerius vindicandũ cense⸗
ri:venit in mentẽ/quicquid ex hoc concepi emolumenti : si palam facerem : posse
me simul & id ipsum in alios deriuare:& collato deitus beneficio partim etiã satis⸗
facere:Quippe ob mortis Christi & propriæ consideratione a me habitã:aspirãte
deo optimo maximo: intercedẽtibusq; patrui monitis: cũ prolatis corã: tũ repeti⸗
tis per epistolas effectum fuit : vt posthabitis honorũ ambitu : regum fauoribus:
popularibus auris:atq; id genus cæteris : que christianã uitam aut labefactãt / aut
omnino molliunt:breui gyro mea vota sepserim/ intra desideria naturæ contẽtus:
Dicato igitur opere:utrãq; mortẽ prosecutus sum: diuturnum silentiũ redimens:
Et eo prẹsertim consilio:ut ingrati animi labem:si qua contracta esset:pro virili ab
stergerem:& inuitarẽ legentes hac bipartita recordatione : ad bene uiuendi semi⸗
tam uel capessendam:uel concitatius percurrendam : Quod equidẽ simulac dare
in publicum constitui:te potissimũ delegi: in cuius nomine appareret:Non quod
mihi uideretur dignum tua in litteris præstãtia:tua vitæ sanctimonia.Sed ut iusto
tibi iure debitũ:Id nãq; nobis sæpe tribuisti:vnde ad ipsum elucubrandũ excitare⸗
mur.Plurimaq; spiritualia beneficia es impartitus : Quo factũ /vt eadẽ fere ratio:
quæ ad cudendũ me illud impulerit : ut idem tibi dicarẽ obstrinxerit. Accessit &
alia causa neruosior sane atq; potẽtior:tuarum scilicet precum suffragia : Quibus
apud deũ cupimus adiuuari in consequendis ampliter retinendisq; ipsarũ cogni⸗
tionum fructibus:quos iam degustare occepi:& alijs insinuans stilo manifestaui:
Multos enim vidimus qui cum recte uiuendũ alijs suasissent: id ipsum postea sibi
non persuaserunt. Tum ꝙ frequenter a moribus dogma dissentit : tum ꝙ omnes
cum ualemus(ut ille inquit) recta consilia ægrotis damus . Quare cum alicunde
mihi petendũ esset auxiliũ/ad te ventum est pater optime / vti ad eum quo adhuc
(facessat adulatio & absit inuidia verbo) & doctiorem simul & prudentiorem &
moribus sanctiorem cognoui neminẽ:Quibus si propheticũ addidero spiritum:
quo prẹditus calamitates futuras quæ iã impendũt iã iminẽt:diuino iussu auribus
Italiæ atq; vtinã nõ surdis insonuisti: extra omnẽ fuerit controuersiã / siquidẽ tuis
prẹcibus diffidam me magnopere aberrare.Librum igitur hunc nostrum eo ani⸗
mo quo nos soles suscipe:Cunq; totum perlegeris(si tamen per occupationes lice
bit) fratribus tuis vt legendum tradas exopto : Qui si tecum inter legendũ quod
offendat inuenerint:id totum primis & iuuente annis & lucubrationũ condonẽt
rudimentis:ignoscant quoq; nõ tam celeritati conficiendi operis (id enim quadra
gesimum circiter absolutum est diem)q̃ emittendi cupiditati.Neq; enim cum pie⸗

tatis officium & utilitatem eam pensarẽ quæ sententias contẽplanti: si modo christianam simplicitatẽ minus fastidiat: affutura est: Horatiano dogmati acquieui: ut libellum hunc tot apud me premi menses uoluerim: quot ille annos præcepit. Vale: in tuis ad deum precibus memor mei Mirandulæ. xiij. Calendas Nouembris. MCCCC. nonagesimo sexto.

Index Capitum totius operis.

Capita primi libri.

Prohemium.

Cunctis rebus inesse amorem. Cap. i.
Amorem esse primum animæ motum: Item animam humanã sicut & alia naturaliter Deum supra omnia diligere. Ca. ij.
Quod in amando sæpissime nos ipsos fallimus & quomodo. Ca. iij.
Obiectum aliquod animæ assignari oportere: quo in contemplando & amando deo iuuetur: alioquin eam facile decipi. Ca. iiij.
Obiectũ illud qd' aiẽ ꝑponi debet christũ esse & hũc crucifixũ & mortuũ. Ca. v.
Multas ob causas christum meditandum cogitandumue esse inibiq; de diuersis iniqui dæmonis insidijs. Ca. vi.
Quod christi mortem cogitantes ad amandum eum disponimur: Triaq; nos ad hoc potissimum inducere: quodq; ipsa cogitatione pareatur amor augeatur & conseruetur. Ca. vij.
Facile peccatorum causas mortis christi cogitatione succidi. Ca. viij.
Eãdẽ xp̃i crucifixi cogitationẽ imaginationẽue seminariũ eẽ uirtutũ oĩm. Ca. ix
Christianorum primitias sanctissimosq; uiros christi mortem frequentissime cogitauisse: Item ecclesiam ad id officij nos iugiter inuitare: Multa quoq; bona inde manare. Ca. x.
Qui christum sepius cogitant & ad eius amorem capessendum se præparant ueri christiani sunt ueriq; philosophi: eos autem qui id minime curant vtroq; nomine falso gloriari. Ca. xi.

Capita secundi libri.

Necesse est animã timere: Item plures esse timores. Ca. i.
Timorẽ mortis animæ ꝑponendũ esse: vt noxia uitet bona sequatur. Ca. ij.
Quanq; mors euitari non potest aliquibus tamen de causis & timenda est & ad memoriã reuocanda. Itẽ quõ ab ipsius memoria quodãmodo superetur. Ca. iij.
Cogitationẽ mortis cum nostræ tum aliorũ efficere ut nos ipsos magni non faciamus & abducamur a uitijs: Quod calamitatũ consideratio quibus humanum præmitur genus sufficienter non efficit. Ca. iiij.
Mortem cogitandã esse insinuariq; nobis per illud celebratum dogma nosce te ipsum: Quod qua ratione sane posse intelligi declaratur. Ca. v.
Eos qui suæ futuræ mortis sunt memores sæpissime in illius aduẽtu lætari: at illos impensissime tristari q̃ uenturã ipsam minime frequẽter cogitant. Ca. vi.
Sapiẽtis esse cogitare de extremo vitæ momẽto insipiẽtis illius obliuisci. Ca. vij.
Sanctissimos homines ipsa mortis cogitatiõe usos fuisse frequentissime atq; ue-

ros philosophos nec christi fidem professos Ca.viij.
Eadem cogitatione tres decipulas iniqui dæmonis a nobis euitari:Item malis hominibus nõ esse pacem:Item cauere nos facile a uitijs. Ca.ix.

Capita tertij libri.

Quid superiobus libris actum sit:& quid deinceps agendũ. Ca.i.
Quid sit peccatum:Item de originali & actuali: quod in mortale & veniale diuiditur:& quomodo unũ ab altero discerni queat. Ca.ij.
Septem esse peccata capitalia:quibus cuncta alia exoriunt̃ & pululãt. Ca.iij.
Capitalia uitia mortis christi & proprie cogitatione iugi exterminari: & quomodo id cõmode fiat. Ca.iiij.
Sanctos homines hoc idem faciendum censuisse scriptis: atq; operibus adimpleuisse:Idq; parum a nobis cogitari. Ca.v.
Virtutes omnes hac bipartita cogitatione facile possideri posse deq; pluribus uirtutum generibus. Ca.vi.
Quid credendum sit christiano:Quid sperandum: Quid timendum: Quid faciendum: Quid vitandum: in oratione dominica: in apostolorum symbolo:in præceptis decalogi contineri. Ca.vij.
Que i symbolo apł̃orum cõtinent̃ vtriusq; mortis cogitatiõe nobis isinuari. Ca.viij
Quomodo ex eadẽ cogitatiõe ad petitiones dñicæ orationis excitemur. Ca.ix.
Eadẽ obseruationes nobis cõducere adimplenda decalogi præcepta. Ca.x.
Duo illa mandata ex quibus pendent leges & prophetæ facile cogitatibus eisdẽ a nobis peragi posse:nec difficulter posse cognosci quicquid a probatissimis viris pro comparanda fœlicitate excogitatũ est:illuc tendere. Ca.xi.
Exortatio ad lectores. Ca.xij.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE IN LIBROS DE MORTE CHRISTI ET PROPRIA COGITANDA PROHEMIVM

O MNES Ferme prisci tẽporis homines:qui sapiẽtes vulgo censebantur:summũ illud bonum: ad quod anhelat tota natura: qua potuere ratione uestigauerunt:Diuersa tamẽ pro arbitrio de ipsius & natura & sede sibi statuerunt: alijs relicta veri semita: per præruptas rupes confragososq; calles id ipsum perquirentibus: Alijs proprijs inuentis gaudentibus:atq; in voluptatũ cœno se mersantibus.Et quanq; inter hanc philosophantiũ turbam nonnulli fuerunt: qui deuium & distortũ iter magna ex parte deserentes:recto proxime applicuerint:congenito lumine ferente opem: Oẽs tamen obsepti caput ignorantiæ nube:a via perfecte virtutis aberrauerunt.Quãobrem & iure quidẽ in cogitationibus suis cũctos euanuisse Paulus apł̃s iudicauit at,pmulgatis pręceptis diuinę legis p Mosen Abraę posteritati:q & dei purissimus cultor extiterat & cũ eo fœdus sempiternũ inierat:Copiosus veritatis splẽdor/tam & si quadã umbra circũdatus affulsit orbi:Quẽ tamẽ intueri potuerũt uniuersæ gentiũ nationes: Ne aut sub idolorũ cultura crassissimis obtecte tenebris in p̃ceps ruerent:aut solo hũani intellectus hebeti fulgore cõtentæ: ad solis iusticię radios cecutirẽt.Illius em̃ legis ope/fœlicitatis uere imago/adũbrata tamẽ/apparere

hominibus occæpit. Sed nec hebræorũ populus/ cui data lex illa peculiariter fuit/
dignas diuino munere retulit gratias: Quando quidẽ alienos deos adulterinoſꝫ
ſequutus: ſummi & veri dei iugum excuſſit: Ipſumꝫ demũ ducem/ & in lege &
in prophetis ipſius ſpiritu afflatis ꝓmiſſum: cuius ueſtigijs ad beatitudinem per⸗
ducentibus inſiſtere debebat: hoc eſt chriſtum dei filiũ/ uerũ deum/ uerũꝫ hoĩem/
obſtinatione & inuidia neglexit/ irriſit/ crucifixit. Vnde ob tot perpetrata facino⸗
ra merito reprobatus eſt: & nos electi: Qui ſcilicet chriſtũ colimus/ atꝫ ꝓ reſeran⸗
da cœli ianua/ ob Adæ ſcelus occluſa: ſumma qua genus hominũ charitate cõple⸗
ctitur ſponte & libentiſſime crucifixũ credimus. ¶ Hic diſcluſis umbris & velamẽ
tis antiquæ legis: finem noſtrum non antea plene patefactũ mũdo reuelauit: ſum⸗
mam illũ dũtaxat trinitatẽ eſſe ꝑſonarũ docẽs: in diuinæ eſſentie vnitate ĩdiuidua:
Quæ purgatiſſimis mẽtibus & cerni dabit̃ & poſſideri. ¶ Ad quẽ etiã cõſequen⸗
dum duo neceſſaria eſſe tradidit: Amorẽ videlicet dei/ & ꝓximi: ex ꝗbus tota pen⸗
deret lex: & veluti de perẽni fonte bonorum omniũ operum fluenta decurrerent.
¶ Hæc aũt duo ut facilius & copioſius cõparari poſſent: cum alij alia in ſuã utilita
tem excogitauerint alioſꝫ docuerint: & mihi idẽ cogitanti meditãtiꝫ aſſidue: pri
mum Ioannis Pici patrui monitis: deinde experiẽtia conſtiterit: potiſſimã ad hoc
uim illud habere: ſi mortẽ chriſti iugiter memoria repeteremus: Noſtrãꝫ identi⸗
dem quæ futura eſt: & uelociſſimis aduentat curſibus/ cogitaremus id ipſum alijs
inſinuare dignũ duximus: Rati ea quæ & ꝑ ſe ſunt bona/ & aliꝗbus plurima adiu⸗
menta cõtulerint: nõ poſſe etiã ſanæ mẽtis hoĩbus nõ placere ut patefiãt: necnõ diſ
plicere ut ſileant̃. Suffragat̃ nobis & euidẽs ratio qñ ex vna uerus parit̃ amor quo
nulla uis in hoĩe potẽtior: ex altera timor quo nulla frenãtior: Quæ duo apprime
nobis ſunt neceſſaria: Quippe poſt primi parẽtis peccatum humana mens hac il⸗
lac raptatur & diſcerpitur a parte ſenſili: quæ ſemꝑ aduerſus ſpiritum ob uitiatæ
naturæ fomitem concupiſcit. Diuiditur aũt ſenſilis hæc pars in appetẽtiam: cuius
amor: & in iraſcentiã cuius timor. Affectio primaria eſt. Hæ cum brutæ ſint & ra⸗
tionis expertes: fallanturꝫ ob id mirũ in modũ: oportunũ videtur ĩmo neceſſariũ
ut duabus quaſi pedicis cohibeãtur. Ad retundendã igitur illius petulantiã & ef⸗
frenatã libidinẽ: huius ĩmanitatẽ & feritatẽ cõtundendã alteri ꝓponi oportere iu⸗
dicaui ꝗd amandũ ſit: alteri præſtituere quid timendũ: ut nec illa noxiũ ꝓ ſalubri
appetat: nec bonũ hæc ꝓ malo formidet: ſed pari inter ſe cõcordia ratiõi deſeruiãt
& famulẽtur. ¶ Quo circa tris libros deſtinauimus huic muneri: In primo mõſtra
bimus operæpræciũ eſſe ut anĩa chriſtũ crucifixũ meditetur: eũꝫ pro amuſſi ſibi
cõſtituat: qua cuncta oꝑa dirigat: ne uel aliquid deliret in appetẽdo. In ſecũdo hoc
idem quantũ ſcilicet ad timorẽ pertinet de mortis ꝓpriæ cogitatione tractabimus
ut iraſcentiæ uis intra limites debitos coherceatur: Ex his conuelli extirpariꝫ &
diſperdi uitia in uniuerſum: uirtuteſꝫ eorũ loco nec impendio plãtari pro uirili
docentes. Demũ applicabimus manus tertio: in quo demõſtrare quo ad poteri⸗
mus enitemur ex iugi utriuſꝫ mortis cogitatione & uitia cuncta ſpeciatim ſingu
latimꝫ explodi ĩmo prorſus eliminari poſſe: & uirtutes acciri facillime: inſeren⸗
das menti ut copioſe fructificent: Haſꝫ ipſas meditatiões ad ea quæ credere de⸗
bemus quæ ſperare quæ operari maximo eſſe nobis adiumento palam faciemus
nec non & ad amandũ Deũ & proximũ ualidiſſime nos impellere. Sed quemad⸗
modũ in primis ceu per cõmunia quædã id factitabitur ratiõibus interdũ ex phi⸗
loſophorum theologorũꝫ pœnu depromptis ut eruditis mos geratur: Ita in ulti⸗
mo cum facilioribus argumentis: Tum particularius eadẽ proſequemur ut qui⸗
buſlibet ſatiſfiat. Sed iã recidẽtes præfationis morã: primũ librũ aggrediamur.

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DE MORTE CHRISTI ET PROPRIA COGITANDA LIBER PRIMVS.

Caput primum. Cunctis rebus ineſſe amorem.

p

ER VETVS ET TRITA SENTENTIA EST CVNctorum in litteris bene audientiū conſenſu recepta & confirmata: inditum eſſe amorē rebus uniuerſis: Nec modo ſubſtantijs ultra mundanis a materia ſenſili prorſus adiunctis: ſed hoībus ſed brutis: ſed plantis etiam atqꝫ ipſis inanimis: Quæ quanqꝫ cognitionis & ſenſus penitus ſunt expertes: ipſo tamen genuino amore intraneę formæ conſerto propriā ſedem & locum: quo conſeruentur: ſatagūt adipiſci: Sic ignē leuitate ſua in ſuperna ferri: Terrā ſuopte pondere petere centrū: Sic ſtirpes ramos in aerem mittere: radices in terrā figere perſpicimus. Hunc amorem ſeu appetitū (Promiſcue enim de utroqꝫ locuturi ſumus) naturalē appellauere: illū ſenſilē: qui propriā apprehenſionē ſequitur: nec tamen a rationis examine profluit: Qualē cernimus in brutis: quæ concito precipitiqꝫ curſu cōcupitas res tumultuanter petunt: & quas peroſa ſunt: fugiunt: Hominis amori rationalis appetitus nomē impoſuere: utpote quē ratione moderamur atqꝫ in libra appenſum oportuna conſideratione perpendimus: quo flectere debemus. Intellectualis amor ab initio ſpiritibus ſep̄atis obtigit Quorū ob ſuperbiā multi in caliginoſi huius aeris baratrum infernaſqꝫ ſedes corruerūt. Reliquis in gratia firmatis & beatitudinē perpetuā cōſecutis: Qui quāto ſunt p̄fectiores: tāto uehemētiori amoris īpetu feruntˀ in deū: Cui nō modo cōuenit amor: ſed & ipſiſſimus eſt (ut ita dixerim) amor & charitas infinita: fonſqꝫ totius amoris & origo. Qui cū ſit ſummū bonū: ſeipſum ſūme diligit. Quādo quidē amoris obiectū (ita em̄ recētiores appellāt) bonū exiſtere nō ambigitˀ. Cætera vero in tantū diligit: in q̄ntū ſunt bona: ſi q̇dē ab ipſius intellectu & uolūtate eſſentiā bonitatēqꝫ accep̄e.

¶ Amorem eſſe primum animæ motum. Item animam humanā ſicut & alia naturaliter deum ſupra omnia diligere. Caput ſecundum

c

Aeterum amor ratiōalis animæ de quo reliquis omiſſis in his libris potiſſimum uerba facturi ſumus inter cæteros eiuſdem motus (ſic enim motū & Ariſtoteles & noſtri theologi uſurpant) principē obtinet locū Præſupponiturqꝫ uti radix & ſeminariū unde reliqui p̄fluunt: Nunqꝫ enim peragere quiremus aliq̄d niſi ab amore prouocaremur: Nam & deſideramus bonū amatū & gaudemus lætabūdiqꝫ exultamus vel adepti iā uel ſperātes. Præterea nec mœremus nec triſtamur niſi cum ipſum aut acquiſitum amittimus aut cum nos ſpes conſequēdi fruſtratur. Ipſa uero anima quæ ſe intelligit diligitqꝫ cū propriā naturā cōſiderare incipit protinus cōgenita intellectus uirtute ſe ſummum non eſſe bonum perſpicit: Imo multa ignorantia obtenebratā multis præſſam calamitatibus: Quo fit ut vi uoluntatis bonum ſemper flagitantis ſitibunda moræqꝫ impatiens ad ipſum ſummū bonum quærendū tranſferatur: Bonum inquam quod rebus omnibus in uotis eſſe priſci illi ſapiētes Ariſtotele authore definierunt: Quodqꝫ ut diuinus docet Dionyſius ad ſui amorem conuertit omnia. Relicta enim rebus uniuerſis in ipſa creatiōe atqꝫ ortu ſcintilla quedam & portio (ut ita loquar) diuinitatis eſt: Qua & ipſam querant: tanqꝫ id cuius benigna largitate fluxerunt: Eandemqꝫ ſicut effectus cauſam ſequantur: Amando videlicet &

imitãdo pro nature capacitate. Verũ in ipſa ſummi boni cõcupiti ueſtigatõe plu/rima ſe offerũt animæ diligenda: Tum ꝙ boni aliquid poſſident: Tũ ob ſimilitudinem quandã & eiuſdẽ naturæ participatiõe: Quãdo quidẽ ab eodem principio ea deriuata in lucem & ad eundẽ finem tendere percipit: Quæ ſecundũ diuerſos naturæ gradus cũ diuerſis etiã perfectionibus donent: eadẽ proportiõe eodẽꝗ tenore ab ipſa diſtortis affectibus nõ inquinata diliguntur: In quibus tamẽ nec fi/git gradum nec hęret inueſtigio: Quoniã eadẽ ut ſummũ deum lucrifaciat omni/no poſt habet: Quẽ ſupra ſe ipſam nedũ ſupra cætera diligit & eſtimat: Nã quod alterius cuiuſpiã magiſꝗ ſuiipſius eſt in illud potius naturali fertur amore ꝙ in ſe ipſum: Cernimus eñ ſentimuſꝗ partes ipſas ne totũ illud cuius ſunt partes peri/clitet & pereat laboribus diſpẽdijs & internitõi ſe exponere: Legimus pro tuen/da patria alios ſtrenue bellãdo inter hoſtes cõfertiſſimos oppetijſſe: Alios ſibi cer/tam elegiſſe atꝗ conſciuiſſe mortẽ: Quin etiã ipſa manus ad detrimenta corporis ſũmouenda prõptiſſime occurrit ipſo id quãdoꝗ nõ cogitãte cuius eſt manus: ut ſcilicet in ſe potius excipiat irrogatos ictus ꝙ totũ ipſum vulneret: grauiorẽue in alio mẽbro principaliori faciat iacturã: & ſane nihil aliud nobis inſinuat cũ fuſti petenti caput manũ ire obuiã perſpicimus ꝙ deſideriũ quod ſibi natura ingenuit tutandi conſeruãdiꝗ maioris boni præſe dilecti. Sed cum deus bonũ ipſum ſit & cõmunius excellẽtiuſꝗ ꝙ aut dici poſſit aut excogitari: ſub quo & aĩa & oĩs crea/tura cõtinet: Que hoc ipſum qđ eſt dei eſſe oĩno ambigi non põt: Colligi oportet qđ ſumus ꝓſequuti deũ. ſ. a creaturis cũctis nedũ ab aĩa ꝑ ſe ipſis & diligi & coli.

¶ Quod in amãdo ſæpiſſime nos ipſos fallimus & quomodo. Caput tertiũ.

u Erum enimuero in angelis qui peccauerunt rectus uolũtatis ordo con fuſus & diſſipatus ẽ: Qui tãdiu ĩ primo hoĩe de limo terre formato mã/ſit integer ꝙ diu ſummi dei mandatũ cuſtodiuit: Eundẽꝗ tranſfudiſſet in poſteros ſi illud irritũ nõ feciſſet: At ob inobediẽtiæ patratum ſcelus uitiata natura originaliꝗ iuſticia deperdita particulare bonũ cõcupiſcimus & ſe/quimur niſi diuina nos clemẽtia adiutet: & q natura ĩtegra nec aliquo paterni ſce/leris cõtagio maculata ſupnaturalis gratiæ additamẽto ferebamur ad amandum deũ præoĩbus: (& ſi opus haberemus ipſius auxilio ut ad id moueremur:) nũc læ/ſa & egrotãte opitulante ſemꝑ eo naturæꝗ medente indigemus: Quo factũ ut in amãdo multifariã falli poſſimus: Atꝗ in primis nõ flagitãdo diuinã opẽ: Qua re/ſpuere valeamus falſa bona: Quę caro ipſa ſpiritui ꝓponit & adminiſtrat cõtinue atꝗ etiã ut acceptet bellũ mouet: Quippe ꝙ ei ſubiecta eſſe nolit ſed ſemꝑ rebellis & infeſta ſit: utpote q̃ a primi patris obediẽtia ſe ab eo tꝑe ſubtraxerit quo ipſe di/uinis ꝓ̃ceptis audiẽs nõ fuit. Ludificamur etiã ob nimias paſſiões qbus allucinãt ꝑſtringunturꝗ mẽtis oculi: unde ꝑſępe malũ ꝓ bono captamus: Nã in quocunꝗ malo & ineſt & cernit aliqd boni: Alioquin nequaꝗ malũ deſideraremus cõcupi remuſꝗ: qm̃ nemo malũ qua malũ eſt diligit aut affectat cũ præter uolũtatẽ ſit au/thore Dionyſio. Illius ergo apparẽtis boni ſpecie decepti ſępe mortiferũ ꝓ nectare uenenum bibimus: Particulareꝗ bonũ multa malitia admixtũ auide haurimus: ſummoꝗ bono præferimus illecebris uoluptatis deliniti: Hinc accumulamus di uitias tanꝗ non morituri: Hinc uolutabro uitiorũ mergimur obliti virtutum qui bus iter eſt ad fœlicitatem: Nutrimus corpus & excolimus animam poſt habe/mus & negligimus: Cęterũ & hac ratione deludi poſſumus ſi videlicet bona ipſa ad conſequendum ſummum bonum conducentia ueluti uirtutes (quibus om̃ino nobis opus eſt) pro ſummo bono colamus finem ultimũ nobis ipſas præſtituen/

tes aut affecti ſtudio famæ perpetuę aut alia quapiam affectione inordinata: Quibus efficitur ut ſæpius modo huc modo illuc pro libidine ſenſuū exorbitemus.

¶Obiectum aliquod animæ aſſignari oportere quo in contemplando & amãdo deo iuuetur: Alioquin eam facile decipi. Caput quartum.

a D hos igitur euitandos errores oportet finem noſtrū ante oculos habeamus: Quoniã ex fine apprehenſo naſcitur amor: indeq; operationes & officia ſuboriuntur: ſed cum ſummū illud bonum quod ſemper anima concupiſcit & ſequitur iuncta corpori non niſi poſt mortem poſſidere poſſit/ideoq; in eo quęrendo uel a malo uel a multis bonis ſed creatis & non ſummis diſtrahatur pro præſentis uitæ cõditione(ut ſumus ante præfati) & ſæpiſſime ardentius ꝗ oporteat eiſdem inherendo decipiatur: a ueroq; bono excutiatur: laborare operæprecium eſt vt a ſalutaribus peſtifera ſecernamus: Quod optime cõſequemur: ſi locū aliquē delegerimus & aſſignauerimus animæ quo ſe cõferre poſſit poſt quotidianas imo ſingulis momentis anguſtias emergentes tanꝗ in portum tutiſſimū & propriam ſedem: Quam non adepta mœreat: Quam cõſequuta quieſcat: inſtar rerū naturalium: quæ in proprio loco quieſcunt: Ab eoq; cum abducuntur utpote uim perpeſſe illuc ſe transferre moliuntur: ſed & vnumquodq; propriam exercet operationem ex ſpeciei principijs profluentem. Bruta & enim (ut mox diximus) inſitos & inſculptos habent a natura appetitus inſenſa cauendi & proſequendi ſalubria: Habet & hominis uoluntas ſuam inclinationē/amorem ſcilicet quem ſuum eſſe pondus Auguſtinus aiebat: eoq; ferri quocunq; ferebatur. Proprius uero animæ locus: (utimur quippe corporeorum methaphoris ad ſpiritualia indicanda:) is eſt a quo per creationem prodijt: Cum eius fœlicitas nil ſit aliud ꝗ in deum ſummū bonū reditus & quies: Siquidem in eo & intelligendo & amando beatur: Dum uero mortali degit in corpore terrena prægrauata molle peccatorū quoq; ſordibus labefactata propriam ſedem ingredi non poteſt: Alio quopiam loco & proprio propinquiori ꝗ fieri poſſit indiget: unde ſcilicet ſibi procuratura ſit aliquid quietis & pacis: ſpeq; interim gauiſura: quouſq; deſiderium illud beatitudinis ardentiſſimū expleatur: Præclare enim ſecum agi putabit ſi hoc beneficio diuina gratia donetur: vt poſtꝗ in hac uita fœlix eſſe nō poteſt imo nec forte uacua magna ſemper ſuſpitione infœlicitatis: vmbram quãdam beatitudinis & imaginem aſſequatur: atq; in primis obiectum ſibi præſtituat: quo & in contēplando amandoq; Deo & in euitandis demonū inſidijs iuuari poſſit. Similis quippe mihi videtur anima dum in hoc corpore peregrinatur cuipiam uolucrum quã mille querãt inſidijs aucupes irretire ſi modo aerios tractus deſerat celiq; regiones mortalibus inacceſſas: Nam ſicut ea ſi terram petat aut uiſco aut laqueis aut rhetibus facile capitur: haud ſecus illa cum proprium obiectū relinquit deſcendens/ſcilicet ad hec mundana: auro prædijs ambitione corporeis uoluptatibus illecta diaboli laqueos ſubit uel difficilime euadit. Hunc prope imodum ſanctiſſimos illos monachos in ægyptijs heremis degentes de animę ſtabilimento tuliſſe ſententiam Caſſiano authore comperimus: Aiebant enim mentis aciem ad rectum eſſe dirigendam: futurūq; neceſſe mentem ipſam mutari pro incurſuum uarietate trãſformariq; in illum ſtatum: Qui ſibi primus occurreret niſi haberet quo recurreret: cui ue principaliter inhæreret.

¶Obiectum illud quod animæ proponi debet Chriſtum eſſe & hunc crucifixum & mortuum. Caput quintum.

q Vale autẽ sit obiectũ illud qđ sibi præstituere debeat anima nunc exequendũ Diximus locũ eius (ita enim libitũ appellare id cuius ope quiescat & beetur: deum esse: Aliũq; illi proximũ a nobis in præsentia quæri oportere: Cũ eo ipsa frui ꝑfecte nõ possit dũ corpori corruptioni obnoxiũ manet agglutinata. Quanq; eñ authore Damasceno innatum sit omniũ mẽtibus quasiq; insculptũq; esse deũ: Idemq; sit a Platone prius/ deinde ab Aristotele tam in physicis ꝙ in prima philosophia probatum: (Vt nostros theologos sacrasq; litteras omittam:) Per quos non solum id ipsum nouimus: sed etiam didicimus trinitatem esse personarum in una & indiuidua essentia quæ est vnus & uerus deus: Adhuc tamen intellectus humanus tanta in luce cæcutit: semperq; caligabit donec exutus carnea deciduaq; toga gloriæ lumine perfundetur: Dei enim natura cum incorporea sit simplicissima & infinita: dum sublunarem hanc regionem incolimus cogitatibus nostris imperuia est. Tum quia omne id quod de ea possumus concipere imensum excedit (ut diuinus docet Dionysius) Tũ quia sine phantasmatũ adminiculo non intelligimus: vt scribit Aristoteles & docet experiẽtia. Qua propter ad Christum imaginandũ & hunc potissimum crucifixum recurrendum est: facilius quippe passionem illius meditati/ eandemq; animæ proponẽtes ueluti obiectum circa quod uersetur in bonitatis dei cognitionẽ deuenimus. Quam licet probe nequeamus ut in se est cõprehendere: possumus tamẽ in Christo aniaduersam & mente & imaginatione locupletius retinere: Nec ꝓpinquius deo obiectum inuenire possumus: cum & ipse Christus sit deus & homo nostræ infirmitatis medicus & iam deperdite libertatis assertor: Quem vt est homo considerantes propriæ naturæ vires nõ supergrediemur/ sed manu ducemur ad ipsum qua deus est clarius cognoscendũ: ipsiusq; beneficia cũ multa tum maxima quæ in nos extiterũt uberius perpendenda. Diuina quoq; clementia infinitaq; prouidentia factũ putauerim/ ut non solũ Christi morte nobis aditus præstetur ad cœlũ ut scilicet dei & hominũ mediator sit eo modo quo scribi est solitũ: sed ut etiam tẽdentibus in supernam hierusalem tanq; dux itineris in mente resideat: Qui & dei bonitatem humanũ genus miseratam in illius morte summe relucentem manifestet: & inter nos & deum sensus & spiritũ confortãs medius existat. Et enim sicuti uidemus opus esse hominibus obtutu hebetioribus ocularijs specillis grossiores earum quæ uidentur rerũ species reddẽtibus: quibus uisui uel forte ob senium caliganti uel aliam ob causam adumbrato opitulentur: Ita nos crucifixi Christi iugi imaginatione indigemus: Qua ea quibus sumus cumulati beneficia/ alioquin ob deprauationẽ voluntatis & intellectus parũ pẽsata & expręssius & copiosius elucеant/ nec ab hoc studio remotus fuisse ægypti monachos: imo huc omnes vires intulisse: omnes intendisse neruos comperimus. Statuerũt enim sciri oportere ubi mentem nostrã debeamus habere defixã & ad quam destinationẽ anime reuocare intuitũ: Quam cum mens obtinere posset gauderet: & a qua distracta in se doleret suspiraretq;: Totiens se a summo bono recessisse sentiens: quotiens se ab illo intuitu deprehenderet separatã: fornicationẽ iudicans uel momentaneũ a Christi contemplatione discessum: A quo cum paulum deuiaret obtutus/ rursus ad eum cordis oculos dirigendum: uelutq; rectissima linea mentis aciem reuocandũ esse. Didicerunt quippe sanctissimi illi homines ex internis externisq; bellis quibus iugiter exagitabantur quantum opum & uirium ex Christi meditatione sibi congregarent ad resistendum nequitijs spiritalibus. Verum enimuero & hac ipsa cogitatione similes nos cœlestibus ciuibus fieri ꝑspiciemus: si quod agunt illi in superna patria & quã viuunt victuriq; sunt vitam fuerimus contemplati. Egredient

(inquit Ioãnes) & egredientur: & pascua inueniẽt diuinitatẽ scilicet Christi & humanitatem contemplabuntur: & utrobiq; letabuntur summo animi gaudio summaq; pace. Christo ergo ꝓ nobis mortuo reddentes amoris vices summam ipsius clementiam admirabimur: Maximã patientiã mansuetudineq; obstupebimus: & hac exercitatione cum intellectus tum volũtatis excitati concalefactiq; ad amoris rapiemur fastigia atq; ad actionũ obeunda muneta ultro & ardenter properabimus: Donec tandem corruptibile hoc (ut ait Apostolus) induat incorruptionẽ & mortale immortalitatem.

¶ Multas ob causas Christum meditandum cogitandumq; esse: inibiq; de diuersis iniqui dæmonis insidijs. Caput sextum.

S Ed cum habitus (vt Aristoteles docet) qualitas sit: quæ facile nõ potest a subiecto dimoueri: Qua item vel bene vel male disponimur ad quidpiam agendum: opus eo nobis est: ut Christum fixe facile & cum delectatione cogitemus: Nec ob id solũ ut informemus mentẽ hoc est partem animæ abiunctam ab organo corporeo: Verum etiã ut sensibiles potentias uestiamus: totũq; corpus armemus: Pertinet enim ad intellectũ habitus ptinet & ad sensum. Pridẽ qppe eorũ explosa sententia est qui ad intellectũ pertinere ipsum negabãt: sed solũ ad vires sensiles intrinsecus abditas. Et hoc quidẽ cum ratiõibus Tum Aristotelis testimonio: Qui scientiã sapientiã & intellectũ (quẽ principiorũ habitum nominant) posuit in ea animæ parte. Quæ intelligit & sapit. Atq; ea opinio huic aduersans pariter redarguta est: Qua contendebatur nullo modo habitum competere corpori: quod Alexander Aphrodiseus peccauit: Sed mittamus hos conflictus & nobis ipsis consulamus: qua ratione depræhensum est a philosophis habitus nobis esse necessarios ea itidem cõprobatur liquidoq; deducitur imaginariam vim nostrã egere habitu ad cognoscendum christum inclinante. Eo nanq; in primis indigemus ut ad iustas operationes gnaui aptiq; reddamur: Id enim quod est in potentia ex sui natura ad multa potest pro diuersis affectibus in diuersa trahi & quodãmodo conuerti. Nam si vna tantum operatione in alterum obiectorum uergitur: potest nihilominus vel facillime ad alterum duci. Quapropter naturali quodam stabilimento indiget ad recte operandum: ut sæpius idem factitando hoc est ex frequentatis actibus (ut ait Aristoteles) habitus pariat. Rursus nisi potentia illa / seu vis ex se indeterminata per hunc habitum ad alterũ contrariorum libentius flectat quod præaltero ducat eligendum præcedere semper perscutationem quandam patrandum actum oportebit: Iam ut cum delectatione compleantur operatiões necessarius est habitus: Qui quidem ei in quo firmatur quasi connaturalis effectus eas consimiles reddit operibus naturæ: quæ sine admixta delectatione non consumantur: Inde nobis manifeste constat actiones nostras ineptas reddi & incompositas nisi congruo animi delectamento patrentur. Quo nos carere oportet si habitu caruerimus: Vnde signum eius esse docet Aristoteles delectamen illud quod in opere sentimus: De liberis tamen actionibus mentio est: non de his quæ natura congenita sunt: profluuntq; suapte sponte ab animali: Nos autem quorum mentis affectus circumagi rotariq; atq; in diuersa discerpi conspicimus forti & iugi imaginatione passionis christi firmare mentem modis omnibus debemus: Ne aut obscenarum rerum imagines in nos grassentur: factoq; impetu & ceu ruptis aggeribus inundent repleantq; animũ malarum affectionũ: aut sensum & amici irrepentes quasiq; aliud agere ostendentes men-

tem ludificent:Identidemq́ factitando tam familiariter sensibilium specierũ rece-
ptaculo illabantur vt Christi imaginẽ non sæpius cogitatam atq́ ob id habitu nõ
firmatam expellãt.Mille enim nocẽdi artibus utitur antiquus hostis: Mille semp
insidias & præstigia ad fallendũ excogitat: Modo bonis operibus decipulas ten-
dit constitutisq́ temporibus tentat:Modo ui multa nos aggreditur vt perterrefa-
cti terga demus: Hinc quasi quasdã inducias paciscitur: ut securi nimis ducamus
pigros intra tẽtoria somnos:Inde castra inuadit aperto Marte/uitia aptissime sug-
gerẽdo: Quibus nos iãos debellemus deditionẽq́ faciamus.Oppugnat interdũ
mœnia cuniculis sub specie uidelicet boni animũ inescans: ut ueluti pisces hamo
capiamur:Suadet interdum ut aliquid impendio difficile aggrediamur: Quo uel
corpore vel animo defatigati succũbamus oneri. Sæpius etiã ut pusillo animo si-
mus speciẽ indulgẽtiæ ostentat qua magnanimos conatus:nunq́ spiritalibus di-
uitijs non muneratos negligamus.Iam ut diuina ope nimis fidentes debachemur
in vitia facilem ad cœlos aditum pollicetur. Tempus repromittens pœnitentiæ
idoneum: priusq́ animã profundamus:Rursumq́:ut de Dei misericordia: quæ
summa est quæ maxima desperemus semitam illã quæ ducit ad uitã senticosam/
arduam lubricam/ inaccessam repræsentat: Scrupulos quoq́ imittit innumeros
uariasq́ formidines: Eoq́ omnino nos conaẽ impellere ut euangelio fidẽ abrogã
tes instar Sardanapali uitã degamus: Exoculati aũt sunt atq́ etiã in hac vita oĩno
miserrimi:quibus hoc prestigio demon imponit.Non est em̃ pax impijs docente
Propheta:Sed pax multa diligentibus deum.Quapropter in fide fortiter standũ:
Atq́ etiam alacriter & strenue pugnandum. Verum operæprecium est ut Christi
imago nostræ semper menti resideat: Qua ueluti subitario milite semperq́ insta-
tionibus parato infesto hosti possimus occurrere:insidias cauere: & quoscũq́ mi
nimos illius motus aduertere:Hoc enim validissimo præsidio consequi nos pos-
se de iniquo demone triumphũ Tertio libro deo fauente sumus ostensuri.Illud au
tem Iob fixũ menti tenendum est: militiam scilicet esse vitã hominis super terram:
ne ludificemur credentes ingredi semper pugnam oportere diuturna consultatio
ne præmissa:Nam continue cruce Christi armati continue stare debemus ad bel-
la parati eius semper sperantes semper implorantes opem: Quemadmodum pro
batissimos illos priscos monachos factitasse legimus authore Cassiano: Qui cre-
bras & quasi eiaculatas preces ad Deum emittebãt:Sepissime & mente & ore uer
santes uersiculum illum/Deus in adiutorium meũ intende. Quod si Christi ima-
ginatione nos non tueamur q̃ ueluti & scuto & ense ab hoste nostro plus fere q̃
dici potest formidando singulis quibus nos aggreditur momentis quo nos con-
feremus?Mutuatũ profecto ibimus arma hac atq́ illac: ut vim propellamus ini-
mici:Nec forte illa nobis ita cito comparabimus ut non præda illius facti opibus
oĩbus hoc est uirtutibus spoliemur. Præterea vt ĩ christo crucifixo delectemur ea
qua decet leticia eius imaginẽ retinere in anima debemus iugiterq́ uersare: Tum
ut hoc habitu quasi in naturam conuerso ingruentes hostium copias (ut præfati
sumus(proprijs armis non alienis nostris pellamus e finibus: Is enim est habitus
quo quis cum uoluerit operatur(ut inquit Auerroys: Tum ut creberrimis insulta
tionibus resistentes non fatigemur: Fieri enim facile posset: ut lassati nimis præsi-
dio decederemus: Nisi hac Christi memoria quasi naturali effecta sine anxietate
bellaremus:Tum etiam ut ad iusta opera peragẽda reddamur alacres:Speq́ ma-
iore nixi & fidentius postulemus & copiosius impetremus.Delectare em̃ in Do-
mino(inquit Propheta)& dabit tibi petitiones cordis tui:& alibi/Viam mandato-
rum tuorum cucurri:cum dilatasti cor meum.

¶ Quid Christi morte cogitantes ad amandum eum disponimur. Triaq; nos potissimum ad hoc inducere. Quodq; ipsa cogitatione patiatur / amor augeatur & conseruetur. Caput septimum.

a T ad amorẽ Christi ac imaginatiõe cogitatiõeq; crucis eius magnopere rapimur. Tria em̃ potissimũ nos ad aliquẽ amandũ impellunt: uirtutes ipsius: collata nobis beneficia: expectata dona: Christus autẽ quatenus Deus ipsa virtus est dei patris & omne bonũ: Et q̃q; om̃is virtus (ut inquit Cicero) nos ad se alliciat faciatq; vt eos diligamus in quibus ipsa inesse uidet: Tamen id maxime efficit liberalitas. Quæ aũt potest maior liberalitas excogitari q̃ ea quę efficit: ut quæ nõ sunt esse ipsum acquirãt. Quod a diuina Christi natura omni mundo esse collatum & testantur eloquia Mosi: & fides euangelica prædicat. In principio enim creauit deus cœlũ & terrã: & omnia per ipsum facta sunt. An beneficium ullum eo excellentius humano generi contulisse christus potuit quod in ara crucis impartitus est: Dum ut ipsum in omnes miserias per peccatũ primi parentis delatum redimeret ac de diaboli seruitute eriperet se uti hostiã uiuentem & acceptabilẽ patri obtulit in ara crucis. Expectabilius ne donũ desiderari potest: q̃ illud nobis totiens repromissum: donũ inquã felicitatis æternæ adeo rarum adeo sublime quod sicuti ꝓphetãte Esaie / & docẽte Corinthios Apostolo didicimus nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascẽdit. Quis ergo creatorem redemptoreq; & ipsum summũ bõnũ nõ amet: Quis fœlicitatis largitorem toto amoris igne nõ prosequatur: Sed & illud inflammare nos impẽsius debet ꝙ adhuc in tantum ipse nos diligit: (quanq; continuis delictis nostris lacessitus & offensus:) ut qua infinita est charitate si pro salute hominũ dare iterũ proprium sanguinẽ necesse esset vltro & sponte se disponeret ad luenda omne genus supplicia: Eiusdem enim clementiæ / eiusdẽ miserationis est. Quæ ꝓculdubio nobis iugiter ruminãda sunt / menteq; tenenda: Idq; effecerimus si crucẽ eius sæpius imaginabimur: In illa quippe relucent hæc omnia. Quando quidẽ ex preciosissimo illo sanguine abundãtissime pro nobis effuso summã eius bonitatẽ perpendimus: Quũ negemus humanũ & quidẽ iniquum diuinisq; præceptis obaudiẽs periret æternũ se tradiderit occidendũ: Cuius beneficij animaduersione reliqua quibus sumus cumulati consequio mentẽ subeunt: Nam & ipsa morte æternam uitam reserauit: Cuius aditus ob Adæ peccatũ præclusus fuerat: & ad eam consequendam nos aptos reddidit. Ob hanc Christi iugẽ imaginationẽ qui nos tot bonis sua morte refersit amor in eum noster exoritur exardescitq;. Assidua enim tractatione amatæ rei augeri amorẽ & habitũ addubitari non potest: licet de modo auctiõis diuersi diuersa protulerint: & super hac cõtrouersia magna sint bella pugnata inter posteriores philosophos & theologos Parisienses (quod doctos non latet:) Idem quoq; de retentione quæ fit in sensibus dicendum. Cum nihil intelligi possit a nobis dum corpori conglutinata remanet anima nisi se tali negotio visum aliquod seu simulacrũ associet: vt ipsi singulis momentis experimur: qui & si deum volumus contemplari: Deum scilicet purũ actũ simplicissimũ spiritũ sine simulachro phãtasmate ue in diuiduo comite intellectus & assecla nõ possumus lucem scilicet quandã nobis repręsentãte uel aliud quodpiam id genus & ex his quæ nouimus & sensu ꝑcipimus minus q̃ fieri possit corporeũ. Accedit ꝙ quicquid in intellectu recipitur prius fuit in sensu (De cognitiõe loquimur quæ ꝑ naturæ uestigia ꝑcedit) iuxta cõmune dogma Peripateticorũ & parisiensiũ theologorum: qui eos fere semꝑ sunt imitati. Quanq; ꝗ Platonẽ & ex nostris aliquẽ ꝑ

ſtantem etiã theologũ multiſq; iam ſæculis celeberrimũ: ſequerentur ſatis aduerſum dogma proferre poſſent. Seruari uero & cuſtodiri iam natũ & adultũ amorem experimur ſi rem amatã iugiter mente uerſamus: Si.ſ.intellectiuã ſpeciem ab ipſa re uel lumine uel actione intellectus agẽtis aut depromptã aut illuſtratã & in intellectu poteſtatis receptã aſſidue tractando afformemus:ſiue ſolo intellectu(ut communis ſcola uoluit)ſiue cum intellectu ſimul & phantaſmate tanq; partiarijs agentibus(ut placuit herueo:) ſiue alias id negotiũ peragat:Aſſidue inq; afformemus. eo eñ exercitio opus eſt nobis ne cõcurſantes aliarũ rerũ imagines ſimulachrum ſpectrumue dilectæ rei aut offundant aut diſcipent:illæ nanq; in memoria ſenſili & intellectiua reſeruate uel ui intellectus uel exterarum rerum ſenſus ipſos ferientium ſæpe agitantur: Et interdum quibuſdam quaſi turbinibus exeſtuant. Quanq; fuere qui negauerunt & falſo memoriam ullam intellectiuam eſſe intelligibilium ſpecierum receptaculum & ueluti thecam quandam & archulam: Hęc ratio phyſica & experientia ipſa comprobat: Sed & theologica poteſt aſſignari. Nam hoſtis humani generis qui nuncupatur in euangelio: homo inimicus hoc eſt malus angelus:qui de ſedibus illis empyreis cum ſocijs cecidit in ſuperiorem animæ partem illabi non poteſt: Poteſt autem in organis ſenſuum cum interioribus tum exterioribus: ſed potiſſimum nos introrſum tentat fallere: Cum præſtigium hoc ſuum magis nos lateat euagantibus exercentibuſq; ſe ſenſibus exterioribus circa propria naturaliaq; obiecta: Nec enim cõmode exterius nobis poſſet illudere:niſi omnino uellemus acquieſcere ſuggeſtioni: At ſi ſenſus abditos peruaderet permearetq; uel obſcena ſimulachra cõmouẽs maxime uenereorum ut incitarentur exteriora membra uel noua effingens & imprimens imaginatiõi: facilius rueremus in uitia. Quapropter ſi noſtros ſenſus & exteriores & internos chriſti cruce armauerimus: quod ut efficiamus alio non eſt opus niſi ut uelimus: Duo nanq; officia imaginationi demandata ſunt (quod & Thomas in quæſtionibus de ueritate intercurrẽter & obiter tangit: ut ſcilicet ſpecies ſenſiles reſeruet intellectuiq; quotiẽs ſpeculari uoluerit ut pręſto ſint efficiat:)ſi inquã id effecerimus duo nobis inde cõmoda ꝓuenient: Primum ꝙ ſtatim malus dæmõ aufugiet: uel noſtræ ſaluti non adeo pernitioſe inſidiabitur. In tantũ ſane peccato ſuperbiæ illius eſt deprauata uoluntas ut uinci nullo modo uelit præſertim a Chriſto. Cuius mors tantarũ fuit uirium ut ipſi multam nocendi facultatẽ ademerit: Cum homines non eo modo quo ante illam tentare queat: Tam & ſi ſemper circuat(ut princeps apoſtolorum ait) quærens quem deuoret. Secundum ꝙ ex ipſa imaginatiõe utroq; homine ad propenſius amandũ cõmouebimur: hoc eſt & mente & corꝑe ardebimus ardore inquã ſuaui: Qui ara quędã eſt celeſtis patriæ: Fietq; ut prophetæ ſuccinere uere poſcimus: Exultauit cor meũ & caro mea in deũ uiuum: Et iterũ Sitiuit in te anima mea ꝙ multipliciter tibi & caro mea.

¶Facillime peccatorũ cauſas mortis chriſti cogitatione ſuccidi. Caput.viij.

e X hac quoq; frequenti meditatione mortis ipſius quodammodo familiares effecti calefactiq; ſtupẽdiſſimi illius beneficij memoria fundamẽta uitiorum ne iaciantur prohibebimus: & iam iacta conuellemus. Et enim inter peccatorum cauſas a noſtris theologis commemoratas has deprehendi tanq; principaliſſimas enarrari deſcribiq;: uolũtatẽ ſcilicet & rationẽ atq; ſenſilem appetitum: Hæc remotior: Illæ proximiores: omnes tamen intrinſecus poſitæ & in imis abditæ penetralibus: Nihil enim quod extrinſecus accidat:

(quod & ante innuimus potest nos ad peccandū attrahere: nisi prius sensus cum ratione ipsa & voluntate operi tam nephando consentiret: Non concupiscimus enim nisi cognita. & cognoscimus ratione nec tamen absq; sensuum adminiculo: quem ceu ducem quendam aut una progrediendo sequimur aut ab eo uiam edocti nostro pro arbitrio incedimus. Quum uero falsum offerri bonum uidebimus quod blanditijs & illecebris quasi quibusdam crustis. iniquus dęmon oblinat: ad Christi nos passionem si eius speciem geremus mente. absq; cunctatione conferemus: Indeq; iudicium patrandi operis sumemus. Fieri quippe uix potest ut quispiam anceps consilij factus dubiæq; sententiæ aut se non uoluat ad cogitandum id quo mens propria familiariter uti solet perscrutandi saltem gratia an finis oblatæ rei priori illi fini quadret quem sibi delegerat pręstitueratq;: & exercitio iugi ꝑtractauerat: aut saltem cauere possit quin ipsa talis rei imago menti per habitum fixa huiuscemodi negocio se non ingerat & immisceat: utpote quæ totam mentē possidere sit solita omnibusq; interesse negocijs. Patet hoc ī auaro: qui semper de coaceruanda pecunia aut cogitat aut loquitur: cui si præponatur quidpiam agendi commoda occasio interpelleturue a familiaribus excitetur quæ ad obeundum officium aliquod statim an negocium illud lucrum sapiat conspicatur: nec se cohibere quandoq; potest: ut amicos illos nō percunctetur munus illud ad quod prosequendum sollicitatur lucri aliquid nec ne sit pariturum: quoniam in lucri cupiditate se totum diffudit: Qui si occultare detestatū undiq; uitium conabitur: eo sæpe inuito odorata illa lucri species nares opplebit. Atq; ita reliquis diuturnis & uehementibus animi affectionibus fiet pari ratione: Non secus (quanq; in materia dissimillima:) de cruce Christi memoria freqūeter repetenda eueniet: Sed vtrum des eorum quæ diximus peccato obuiabitur: si primum: protinus suggestionē illam uel immissam a dæmone: uel oblatam a mundo: uel administratam a peccati originalis fomite: cum Christi memoria minime conuenire deprąhendemus: si secūdum ipsa statim per se se pernitiosus cogitatus expellet: Nam diuturna possessione stabilita iugiq; exercitio ualidissime roborata uelutiq; in regio solio posita illusiones externas & aduētitias peruagari mentem non patietur. Hæc ut philosophi commentamur: Sed quid ut Christiani philosophi: Nequaq; profecto ambigendum Christum non permissurum Sathane ludificandam illam mentem: quæ in eius recogitanda passione se exercet: Quæ cum Solomone in canticorum cāticis sæpe illud cecinit Fasciculus myrrhe dilectus meus mihi inter ubera mea cōmorabitur. Verum & id quod prosequimur commodius expeditiusq; liquebit si obiecta earum potentiarum uiriumue animæ ex quibus dari diximus originem uitijs perpenderimus. Obiectum sensilis appetitus particulare bonum est: uoluntatis vniuersale: Rationis uerum: Eadem enim cum intellectu potentia est: sed altera fixe mobiliter altera suum opus peragit. Quare si Christum & in superiori animæ parte & in phantasia retinuerimus: cum ipse sit particularium bonorum optimum sitq; idem uniuersale bonum qua Deus ē: atq; etiam ipsum uerum: Fiet ut sensilis appetitus & uoluntas falsum bonum se offerens appetēdum respuāt: & ratio ad percipiendam intellectiuam ueritatem discurrens non exorbitet. Facile enim debitæ regulæ defectus resarcitur sanatæ rationis adiumento: & ob iugem Christi imaginationem defecatis internis sensibus apparens bonum reijcitur: Itidemq; respuitur a uoluntate cuius consensu peccatum completur. Atq; ita peccatorum capita abscindimus & conterimus priusq; absoluantur perficianturq; Psalmigrapho constantissime obsequentes: qui nos monuit ut paruulos Babylonis ad petram allideremus.

¶Eandem Christi crucifixi cogitationem imaginationẽue seminarium esse uirtutum omnium. Caput nonum.

c Vm autem compertissimum sit Christum esse caput ecclesie uirtutesq́ omnipharia & quicquid perfectionis tum naturæ: tum gratiæ desiderari potest eidem collatas fuisse dum etiam corpus gereret propria uolũtate obnoxium morti: sequens est ut queadmodum mẽbra semoto capite uires amittunt intereuntq́: ita ipsi qui membra sumus mystica Christi capitis eodem amisso lãgueamus: & spiritaliter emoriamur: & sicuti beneficio capitis corporis residuo uirtutes trãsmittuntur ueluti a sublimiore parte dominãtioreq́ ubi sensus regiam Galenus posuit & ante eum latinus Varro qui ad Ciceronem scribens datum illi hoc nomen ait ꝙ inde capiunt initium sensus & nerui. Non secus Christi ope quantulumcunq́ perfectionis uirtutisq́ & inest & apparet in nobis enanciscimur: possumus tamen (quanq́ nostris demeritis a capite distracti) eidem iterum superueniẽte gratia nec impẽdio compaginari. Si spirituisancto nõ resistamus: & q́ maxima possumus celeritate ad ipsum caput cõmeemus. Quo nõ carneis itur pedibus: nõ moribũdis artubus: sed intimis & pijs affectibus: maximeq́ iugi tractatione acerbissime mortis nostræ salutis gratia perpessæ. Qua scilicet & illi quasi conformes reddimur & audientes aliqua ex parte præcepto euangelico ut crucem si non nostram in uniuersum Christi tamen cũ cyrenaico Simone portantes: si non operibus exilia carceres gladios sustinendo: pio tamen affectu interim compatiendo: ne stupendissimũ hoc ministeriũ supra mentium omniũ captũ: ingrati nimium obliuioni mandemus. Hoc munus recte obeuntes ad eas gratias & uirtutes quæ in ipso sunt participandas apti reddimur: Quando illius anima in nostras animas & illius corpus in nostra corpora uirtutes eas quarũ sumus capaces abunde infundat: ut in ultima parte suæ theologicæ summæ Thomas aquinas edisserit: Ex quo etiam fit ut ad uirtutes cunctas adipiscẽdas disponamur: uel uno momento si Christum mente retinemus. Nam sicut Christo homini ob unionem diuinæ naturæ cum humana cunctæ uirtutes omnisq́ gratia condonanť. Ita in nos Christi uirtutes pro nostra capacitate deriuantur: si ei per meditationem indefessam intimo amoris affectu cõiugamur: Nec multis laboribus ad hoc perficiendum est opus: non ad Indos accedere oportet: non Erithrea perscrutari littora. Vbi ubi locorum inuenire eum possumus? Quinimo naturali quodam motu in ipsum ferimur: nisi peruersa uoluntate retrahamur: Animas enim deus ipse tanq́ ad principium unde manarunt & ad finem quo beantur semper trahit: & naturali ordine & gratia modo eam uitijs hærendo non repudiemus: nec trahit modo uerum etiam inclinationem aptitudinemq́ condonat tendendi in proprium locum: ut optatam quietem indipiscantur: quod etiam num imitatricẽ dei naturã in inanimis effecisse uidere datur: exempli causa in igne: qui cum mixtorum aliquod elementumue quodpiam in sui naturam exurendo conuertit: eidem aptitudinẽ largitur petendi cœlum: iuuatq́ ut ad illud perueniat: quo consequuto quiescat: Peccatorum autem fomite & lege carnis quam etiam in suis membris regnare uidit Apostolus: & legi mentis repugnare non nihil imo multum ad id muneris obeundũ segnes efficimur: quodãq́ quasi somno impedimur. Quo fit ut imaginari & amare Christum habeamus necesse: quorũ utrunq́ utroq́ pariť. Nam qui diligit necesse est ut sæpius amatum imaginetur: cuius rei iudex quisq́ sibi nisi mentis inops constituitur: Parte altera iugem imaginationem amor sequitur illam præsertim quæ eius rei est quæ inter alias est optima: Christi uidelicet. Qui

etiam qua homo est (ut Thomas docet) præ cũctis creaturis adeo diligitur: pro intentione uero diuini amoris rerum bonitas intenditur: Quęlibet enim res ideo bona est quia a deo dilecta: Sicut cõtra nos ideo rem aliquam diligimus quia bona. Cæterum cum inter omnes theologos constet a deo ipso bonis omnibus seu naturæ seu gratia nos donari eiusq́ hostium sit Christus (ut ipse de se:) per quod itur ad Deum & a quo gratię uirtutesq́ cunctę a patre illo luminum (ut sanctus ait Iacobus) desursum fluentes ad nos usq́ perueniunt: sequens est ut crebra illius hostij pulsatione quæ pia & assidua cogitatiõe pijsq́ præcibus efficitur: uia quæ ducit ad uitam patefiat nobis. Hæc amor est quo cum perfecte tenebimur morũ strenuitas (ut inquit Bernardus) orietur puritas affectionũ subtilitas intellectuum desideriorũ sanctitas/operum claritas/uirtutum fœcunditas: Meritorũ dignitas præmiorũ sublimitas: Quod ita esse uel hoc constabit argumento si scilicet mores & acta eorum qui Christum sepius mortuum cogitant eũdemq́ amant intueamur: Quorum multos in hac uita nihil aliud habere conspicimus præter uictũ tenuissimum uilissimũq́ tegumentum: Qui perpendentes eum quem diligunt nostræ salutis gratia omnia perpessum incõmoda & postremo necatum: quasi quodam diuino oestro perciti: amoris uicem quo ad possunt rependere satagunt: Affligũt se ieiunijs & uigilijs: amplectuntur pauperiem: Castitatem induunt: propria desideria proprias cupiditates alieno arbitrio subiugant: & nihilominus fit ut hæc incõmoda magna cum animi alacritate sustineãt: Mortem nõ modo non formidẽt. Sed ut Christo coniungi possint, tota mente suspirent: unde datur intelligi ab eadem causa qua uirtutes hæ profluũt etiã iucunditatẽ & pacẽ animi suboriri: quæ tot exterioribus incõmodis longe præponderet. Parte alia quandoquidẽ contrariorũ pugnantiũq́ causarũ dissimiles prorsus aduersantesq́ sibi inuicem effectus eueniunt nouimus multos beneficiorũ dei oblitos Christiq́ mortẽ ueluti ad ignẽ narratam fabellã cogitantes uitijs & diuitijs (ut sydonij uerbis utar) incumbere: luxuriose epulari: affectare illicitas & inconcessas ueneres: superbissime alijs dominari: qui cum id agant ut sensuum quibus penitus sunt mancipati quietẽ sibi ꝓcurrent: edacibus tamen curris semper molestantur: Trepidant ad quæcunq́ fulmina: seditiones singulis momentis formidãt hostiles incursus expauescũt: Atq́ sibijpsis continue sunt infesti: bellũq́ gerunt intestinũ: rodente semper patratorũ scelerum conscientia.

¶ Christianorum primitias sanctissimosq́ uiros Christi mortem frequentissime cogitauisse. Item ecclesiam ad id officij nos iugiter inuitare: multa quoq́ bona inde manare. Caput decimum.

Ex his quę attulimus manifeste (ut arbitror) liquet Christi passionis memores nos esse debere. Sed si monitis ipsius Christi audientes esse in primis operepræcium est: De in eorũ sequi uestigia qui omniũ fuere probatissimi nec non ecclesiæ amplecti placita identidẽ ad Christũ nos trahentia necessario colligetur ante oĩa passionẽ eius a nobis iugiter esse cogitandam: De hoc ipse apertissime in proprij corporis sanguinisq́ consecratione monuit cõmensales apostolos: Quod non modo fideli tenaciq́ animo receperunt: Sed eorum alij ob illius nominis confessionẽ crudelissimis tyrannis expositi crucem subiere: Alij capite mulctati: Alij corio exuti: alij culminibus deiecti sunt. Sed & alij Christi sectatores uarijs & in excogitabilibus fere tormentis uexati uita excesserunt. Mortem hanc adeo frequenti cogitatione Paulus apostolus pertracta-

bat: tanto amore Christũ qui pro eo ita mori uoluerat prosequebatur: vt feruẽtissimo diuinæ charitatis æstu in hæc erumperet uerba. Christo confixus sum cruci uiuo ego iam nõ ego: uiuit autem in me Christus: & alibi: Nihil me iudicaui scire inter uos nisi Christum/ & hunc crucifixum. Eandem mortẽ discipulus ille Ioãnis euangeliste Antiochenæq; ecclesie sanctissimus antistes Egnatius tenaci mẽte in tantum uolutarat: ut in eo ęstuantissima fornax Christi amoris accensa spectaret. Inditio sunt stupendæ illius epistolę ea præsertim quæ ad Romanos delata est dũ Traiani Cesaris iussu catenis circũligatus & obsitus deuoratus bestijs Romã perduceretur: In qua quidẽ epistola optare scribebat frui posse bestijs ad sui interitũ præparatis: & ne sicut aliorum martyrum ita suum non auderẽt corpus attingere uim eis se facturum pollicebatur ut omnino deuoraretur: Dandam esse in hoc sibi ueniam edocens quoniã tunc discipulus Christi esse incipiebat: pro quo adipiscendo ignes/ cruces/ bestias/ dispersiones ossium/ discerptionesq; membrorũ/ & õmia in se unũ supplicia diaboli arte quæsita cõflari exoptabat: Cunq; iam beluis exponeretur/ & ardore patiendi rugiẽtes audiret leones inquit: Frumentũ Christi sum: Dentibus bestiarũ molar: ut panis mundus inueniar: Atq; inter ipsa tormenta positus semper ore protulit quod animo gerebat: Iesu Christi scilicet nomen. Cuius in corde (Longum esset nimis hystoriã totã recensere) litteris aureis inscriptum spiculator inuenit: Franciscũ uero ordinis minorum institutorem sanctissimum quis reticebit: Qui tam tenaci mente complexus est Christũ: Tamforti imaginatione retinuit: Tanto amoris eius flagrauit incendio: ut ab illo stigmatis suæ passionis instar donatus fuerit. Sed nec Clara uirgo in monte falcone oppido sita prætereunda silentio est: in cuius corde Christi crucifixi imago euidenter spectat: Quam me superioribus annis uidisse memini. Isti sane effectus in corpore uideri dantur ob frequentẽ imaginationẽ & amorem propẽsissimũ: Nostris uero oculis cernere non cõceditur quanta illorũ animæ charitate perfulgeant: quanto ditent gaudio: quanta coronentur gloria: Videbimus olim si eis similes fuerimus eãdẽq; semitam percurremus: Ad quam capescendã præclarissimis dogmatis incitamur. Suadet Hieronymus Eustochio ad omnẽ gressum pingere crucis signum: Inhortatur Grisogonus Anastasiam carcere clausam tropheũ crucis tota mente cõstringere: Quã triumphale signum nuncupat ecclesia: Quam uenerabunda salutat inquiens: O crux aue spes unica: Quam ut partes aduersæ fugiant fidens & læta demonstrat: Et ne singulas memorẽ crucis uictorias cunctaq; priuilegia percenseã: Magno Constantino futurum ut uinceret in crucis signo cæsariensi Eusebio Sozomenoq; auctoribus angeli spopõdere: Cuius etiam ope debellauit Heraclius aduersus hostes: & obstinato corde iudeus a dęmonũ erutus est potestate: & referente Firmiano didicimus gentiles cum dijs suis imolarent si astitisset aliquis frontem cruce signatã ferens sacra nullo modo litare potuisse nec consultum uatem responsa reddere: Hoc nimirũ est signum Thau quo signatos exterminator angelus non percutit: Sanguine illo qui in ea effusus est delibutos cordis postes & hostia gestantes: cum ægypti primogenitis nõ interficimur: Aeneus serpens id deserto exaltatus a Mose cuius aspectu sanitas a serpentibus sauciatis restituebat crucis huius typum gerebat: Quę nunc in medio sacrarũ ediũ ponitur: ut eum qui in ea pependit frequenter cogitemus: quo possimus serpentis illius morsibus mederi: cuius astu (unde tot mala in nos manarunt) Eua decepta est: Huius rei semper memor pia mater ecclesia nec dulcissimi sponsi oblita laborum & erumnarũ supplicijq; acerbissimi quod pro salute illi largienda substinuit commemorationem singulis diebus publice edit: Hãc enim mortẽ sacerdos in missæ sacrificio frequẽ

tissime repræsentat: cui ut festis diebus intersint filijs edicit: ut etiam singulis annis Christi corpus in memoriã mortis illius summãt in cibum: obaudientes dicto penitus exhæredat: sanctissimaqꝫ lege cauit ne eisdem uita functis exequiarum iusta persoluantur: Sed nec humari filiorum sepulchris indignabunda & iniuriarum sponsi uindex iustissima patitur.

¶Qui Christum sæpius cogitant & ad eius amorem capessendum se præparant ueri Christiani sunt ueriqꝫ philosophi: eos autẽ qui id minime curant utroqꝫ nomine falso gloriari. Caput vndecimum.

a Ab his consequens est ut ostendamus eos falso censeri christiano nomine qui Christi mortẽ sæpius non cogitant: ut ad eius amorẽ inflãment. Neqꝫ etiã (nisi uana momenclatura) philosophos deberi uocitari Christianorũ nomen apud antiochiã Syriæ urbẽ initium sumpsit: Inibi ut narrat Eusebius Cæsariensis episcopus ꝙ plurimi etiã ex gẽtibus ad fidem uenerunt eorum prædicatione pertracti/ qui seditiõe aduersus Stephanũ. cõmota dissedminati per omnẽ locum fuerant. In ea ecclesia erant prophetici ordinis ꝙ plurimi: cũ qbus & Barnabas & paulus: Quibus oĩbus pariter in grã dei & unanimitate de gẽtibus primũ discipuli ueluti e perenni fonte sumpto uocabulo appellati sũt Christiani. Igitur discipuli quibus nõ modo ob temporis uicinitatẽ Christi passio recentis erat memoriæ: sed in eorum cordibus sculpta: in mente consita: in ore frequens: Ante oculos posita: in cunctis functionibus animaduersa: primũ christiani sunt nominati: utpote Christi memores & Christi imitatores: Sed cũctabimur eos christiano nomine dedignari: qui nec Christi mortem sæpius ad memoriã reuocant ut compatiantur: Nec uitam recolũt ut imittentur: Qui inuiti hæc audiunt tanqꝫ liberius ꝙ uerius pronunciata. Audiant Cyprianum clamantẽ Christianus nemo uere dicit: nisi qui Christo moribus prout ualet coequatur. Quis eos imitabitur mores quos non agnoscit: præsertim si eiusmodi sunt: ut in illos fortuito impingere non detur: uerum magno potius cum labore cõparentur. Quis eosdẽ desiderabit absqꝫ cognitione. Quis uere & exacte cognoscet absqꝫ cogitatione. qua in hoc assequendo munere oĩno est utendũ. Cũ quia ex se factu difficile est: ob cõtinua bella inter carnẽ & spiritũ: Tum quia laboremus incassum diuina cessante ope: hanc autẽ qua ratione impetrabimus nisi implorauerimus. Qua ratione ad implorãdum apti/ad obtinendum idonei fiemus absqꝫ assidua pertractatione eorum quæ desideramus: unde colligere possumus ex Christi meditatiõe & amore quibus apti reddimur ad imitandũ christianos nos uere nuncupari & pari argumẽto nisi hæc egerimus frustra christiano nomine gloriari: Esse inqt Ioannes Gerson doctissimus pariter & prudentissimus theologus in magna illa expositiõe in canticum uirginis cœlorũ reginæ nonnullos arbitrãtes se sub christiano nomine Deum magnificare qui filiũ eius in se rursus crucifigunt & habẽt ostentui: Hos tu ergo christianos uocaueris. Quos nec cultores dixeris: Ita enim anteꝙ christianorum appellatio per omnẽ locum diffunderetur: narrat Eusebius Christi sectatores appellatos: ut ex libro Philonis de uita theoretica decerpsit: Causam huius uocabuli uel ex eo ductã arbitratus ꝙ cõuenientiũ ad se animas tanꝙ rudes & agrestes excolerent: uel ꝙ erga Dei cultũ pura & integra consciẽtia perdurarent. Quod nomen siue Philo ipse eorũ exactibus collegerit siue initio ita appellarent qui secundum euangeliũ uiuebant anteꝙ nomen christianorum per orbem spar-

geretur. Nihil intereſt ait Euſebius. Sed hoc mihi intereſſe uidetur omnino: ut nullo pacto Chriſti parū uel nihil memores: uel hoc nomine uere debeāt cenſeri: quū nec illis rudes nec agreſtes animas excolere detur: niſi qui prius Chriſti memoria excultum animum habuerint: & etiam amore concalefactū: Atq; ad illius ſequēda ueſtigia perpenſum: Nec integra & pura conſciētia erga Dei cultum poſſit ꝑdurare qui Chriſtum mente non retinet: Cum uix illis in obſequijs ꝑſeuerare cōcedatur quos aſſidua paſſionis illius meditatio nō deſerit. Suffragatur nobis phyſica ratio quando ab eo res denominari debet cuius ſpeciem gerit: hoc eſt a propria forma: qua & a ſpeciebus alijs ſecernitur & in propria conſtituitur: Sic illud animal leonem uocamus quod & formam leonis præfert: & affectiones eas quæ talem formam conſequuntur: utq; unico uerbo complectar quæ eandem habent formam a qua proprie fluunt affectiones eandem dicimus. Ipſa enim eſt quæ dat eſſe rei ut inquit Ariſtoteles & contra quæ eadem forma non conſtituuntur diuerſa omnino & ſunt & habentur: ob materiam quippe non differunt ſpecie hęc ſublunaria generatiōi & corruptioni obnoxia: Quando una eorum omniū quæ ſub luna ſunt materia ſit: quæ per aduentationem & abolitionē ſuccedentium ſibi inuicem formarū quibus res ipſe diſſimilē & abiunctā a reliquis naturam ſortiūtur cunctis ceu cōmune ſubiectum ſternitur atq; ſub uarijs ſpeciebus fluitat. Memoria igitur Chriſti & mandatorum eius obſeruatione ceu forma quadam inter accidentales animi formas perfectiſſima chriſtianus cōſtituitur: & a pernitioſo iudeorum cultu ab obſcenis Maomethi inſtitutis a nephanda idolorum cultura diſſentit & ſeparatur: Illi enim qui prius chriſtiani ſunt nominati (ut ante meminimus) frequentiſſime Chriſtum cogitabāt ſuæ ipſorū ſalutis gratia crucifixum ut eundē amarent cuius & præceptis & uoluntati amando propenſius obſequerenť: Quæ munera qui obire non ſatagit fieri ne poteſt ut ſemota id eſt chriſtiani forma chriſtianus uocetur. Nam & ſi baptiſmi ſacri undis immerſi cunctiſque ſacramentis noſtræ perfectæ legis initiati ſint: nihilominus finem eorum nō curent aſſequi digni ſunt ut a Chriſti cetu prorſus eliminentur. In dominici enim corporis & ſanguinis ſacramento utpote diuiniori quo Chriſtus ſecundum propriam ſubſtantiam continetur cætera concedunt ſacramenta: Ipſumq; tanq̄ finem ſpectāt: Atq; ut tertio eccleſiaſticæ hierarchiæ libro inquit Dionyſius in eo conſumantur. Id autem inſtitutum eſt ut eius memoria celebretur ac per ſumptionē eidem uniamur/ uitaq; uiuamus ſpiritali. Nam niſi Chriſti carnem manducauerimus/ ſanguinemq; biberimus eo ipſo teſtante non habebimus uitam in nobis: qua omnino immemores mortis illius penituſq; obliuioſi priuantur: Si enim quiſpiam (ut Paulus ait) irritam facit legem Moſi ſine ulla miſeratione duobus uel tribus teſtibus moritur: quanto maiora putatis mereri ſupplicia qui filium dei conculcauerit & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit in quo ſanctificatus eſt & ſpiritui gratiæ contumeliā fecerit: ex quo conſtat ut qui Chriſtiani ſunt nomine duntaxat: non autem & re peſſimi omnium hominum ſint: hinc maximum peccatorum blaſphemia apud eos frequentius quam apud Maomethenſes auditur: quod hi quibus nequaquam abroganda eſt fides & in eorum regionibus ſunt obſeruanti prodidere: Hinc per horrenda uitia inter eoſdem ſpectabilius & impudentius ſæpiſſime impune & frequenter in multorum corona etiam cum laude perpetrantur: Quibus de rebus certiores efficimur Chriſtianum nequam deterius inquinatiuſque eſſe cunctis animalibus: ſicuti bonum excellentius quam poſſit exoptari: Quorum enim potior eſt generatio (Vt inquit Ariſtoteles) eorum deterior eſt corruptio. ¶ Quanto etiam quiſquam altius eleuatur/

eo periculosius & formidabilius ruit in prçceps. At sublimiori in loco quispiã nequit constitui q̃ ut Christi legi obtemperet. Qua contempta uel post habita ad cẽtrum corruit. Aliç natiões quibus Christus nõ colitur nõ adeo graui casu lçdunt: hoc idem inter Christianos apparet qui ad eminentiorẽ gradum sunt sublimati: Vnde Augustinus aiebat se sicuti nõ expertũ meliores hoies his qui in monasterio profecissent/ ita nec deteriores qui defecissent. Rursus in gratioribus acriora debentur supplicia. At scelerato christiano nemo est ingratior: cum scilicet ad ueram sit uocatus legem: & præ aliis electus ad ueritatẽ clarius cognoscẽdã. Remissiorem (dicebat Iesus) diem iudicii futurũ Tyro & Sydoni quibus nõ prædicauerat q̃ his quibus cum degebat Machariũ edoctum mirabiliter nouimus profundiorem inter dãnatos ad perpetuũ ignem falsos christianos locum habituros: Sed oĩno eos falsos nõ dubitamus qui Christi obliuiscũtur: Falsum enim id appellare possumus quod ideæ talis rei cuius gerit similitudinẽ nõ quadrat: sicut falsum aurum dicimus: quod ideæ auri disconuenit: Christianorũ autẽ ideam in christo & cogitando & amando & imitando consistere paulo ante docuimus. Cum autem de mortis Christi cogitatione loquimur non ita ad uiuum resecamus ut intelligi uelimus singulis momentis eum qui christianus sit de Christo cogitare oportere: Sed ut sçpius & noctu & interdiu id efficiat suademus: Si nomen quo appellatur rei quam indicat conuenire desideret. Cæterum nec philosophus propriæ potest nominari qui christianus non sit. Nihil enim aliud sibi uult hoc nomen græca lingna q̃ latina sapientiæ amator. Christus autẽ sapiẽtia est dei patris (ut inquit Apostolus) sapiẽtia inq̃ quæ æterno genita est a deo: & ipsa deus & dei filius. Qui homo factus pro nobis sanctissimũ dedit sanguinẽ. Creata uero sapientia: cuius cultu græci sapiẽtes se profitebãtur prius q̃ Pythagoras samius interrogatus a leonte Phliasiorũ tyranno quid hominis esset: philosophi nomen sibi ex tempore cõfinxisset nullatenus sapientiæ nomine nisi per quandam anologiam dignãda est. Hæc enim tẽperaria est fluxa sæpe fallax uel de creatis rebus eruta: uel de diuinis (quanq̃ sub obscure & multa cum ignorantia) uestigata: illa stabilis uera perpetua: Vnde colligitur eum qui uero philosophi nomine cẽseri debeat: Christi amatorem esse oportere: qui uera & incõmutabilis est sapientia: amator esse non potest: Qui nõ cognoscit aut cogitat: incognita enim minime amamus: & euanescit amor nisi cogitatione foueatur. Sed iam ad secundum librum exarandum properabimus. Quo diuina ope suffulti monstrare consilium est: ex nostræ mortis cogitatione eiici a nobis facillime uitia: uirtutesq̃ coli posse: Quemadmodũ de Christi morte monstrauimus. Atq̃ cum ab officio huiusce cogitationis parũper feriati fuerimus operæpretium fore ut ad mortẽ nostrã pensandã animum conuertamus: ut inde remotis plurimis impedimentis nos circumstantibus ad Christi mortem meditandam reuertamur: eius amoris consequendi gratia: Quo muniti & secundam euitare mortem possimus: & ueram uitam adipisci.

EINIS PRIMI LIBRI.

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDV. DE MORTE CHRISTI ET PROPRIA COGITANDA. LIBER SECVNDVS.

¶ Necesse est animam timere: Item plures esse timores. Caput primum.

NTER Libri superioris initia satis (ut puto) mõstrauimus animã diligere: nec solum illi amorem inesse: uerum etiam cunctis rebus
i non modo ratione & intelligẽtia: sed & sensibus quoq; carẽtibus. Quæ rationes id astruxere: hoc ipsum quoq; quod molimur asserent: animã scilicet timore aliquo pulsari oportere: Tam & si illæ rationes in animis non quadrent: Timor enim absq; animæ parte uel sensili uel intelligibili quæ futurũ malum hoc est obiectum timoris appræhendit minime cõstituitur: Siquidem ex amore paritur timor: Quia cum aut concupita bona consequi non possumus aut iam possessa deperdere nolumus: omne illud quod in talibus nobis officit tanq̃ inuisum formidamus: Nulli dubium est inquit Augustinus octoginta trium questionũ libello (non aliam esse metuendi causam nisi ne id quod amamus aut adepti amittamus: aut non adipiscamur speratum: At semper amamus aliquid ut superiore libro docuimus: nec certiores q̃ diu uiuimus reddi possumus aut concupite rei compotes omnino fieri aut illa iam adepti nõ defraudari: semper enim nutabũda semper casura sublunaria omnia: generationi & corruptioni obnoxia: Quin etiam amantibus nobis deum summũ bonum nihilominus accidit: cum ob uirtutis opera quæ difficilia sunt tum ob multiplices imperfectiones nostras: ut semper formidine non offendendi laboremus. Adde q͏ malũ (ut Dionysius & Aristoteles inquit) multis contingit modis: bonum uero uno dũtaxat. Quare colligitur ipso nos timore: dum moribundos hos artus gerimus: nõ liberari: Sed præclare etiam nobiscum agi putaremus si uno tantum pulsaremur. Plures enim sunt quibus angimur: Alium a natura insitum gerimus. Alium sæpe concipimus ex iminentibus aduersis rebus. primo ne anima seperetur a corpore fiatq; in nobis dissolutio dissipatioq; compositi circumuallamur: Cuius & Aristoteles in secundo rhetoricorũ libro/ & Ioannes Damescenus in theologicis sententijs meminere: Secundo ne appetitus noster cõcubito obiecto careat: assidue quatimur. Primum naturalem nostros secuti theologos appellare possumus: Secundum accidentarium nominabimus quando illo natura formidat: ne esse amittat inminente corruptione. hoc metuat ne perfectione aliqua ipsi esse adueniente destituatur. Rursum quantum ad religionem Christianam pertinet Christianosq; homines: quibus mihi sermo est: multifariam timor diuiditur: siquid futurum malum: & si timoris obiectum sit: nihilominus & illud qđ ipsum malũ inferre potest ipsius etiã obiectũ constituit: Quare deũ metuimus non qua malũ (tantũ em̃ abest ut malũ cẽseri debeat ut etiã sumũ bonũ sit & habeatur ab omnibus) Sed qua pœnam infligit infinita sua iusticia sceleratis hoĩbus: nostriq; ob id timoris obiectum constituit rõne.s.iusticiæ (ut diuinus Thomas ait) q nihilominus ratiõe misericordiæ obiectũ est spei: quæ timori aduersat. Potest igitur quispiã malum aufugere: (nihil enim est aliud timor q̃ fuga seu expectatio mali:) quod minetur Tyrannus aduersus corporis bona uel fortunæ quæ inordinate amentur: & hunc timorem mundanũ uocant: Eundẽq; damnant: utpote quem Christus in euangelio prohibuerit inquiẽs: Nolite timere eos/ qui corpus occidũt. Possumus & malũ aliud effugere tanq̃ naturæ noxiũ hoc est pœnam a Deo iustissimo iudice pro scelere inmissam: Hunc metũ utcunq; laudant quantũ.s.pertinet ad timorẽ dei: de quo in

Deuteronomio scriptum/Quis det eos talem habere mentem ut timeant me: uerum quantum ad id uituperant ꝙ eo possessi a peccato qua speciali bono oppositū est nō abhorreamus: sed magis vindicte metu atq; ob id seruilem uocitant: cū seruorum sit flagrorum metu dominos formidare: Tertium assignant timorem: Qui sit talis ut peccatum ueluti noxium serpentem deuitare nos faciat cum ratione diuinę offensæ tum ratione seueri iudicij flagitiosis hominibus debiti: hic initialis pauor nuncupatur: quem habere solent qui ad deum uia uitiorum deserta lōgo quasi postliminio reuertuntur: seperari enim a Deo metuunt quem clementissimum parentem (quanq; tot perpetratis facinoribus tot iniurijs lacessitum & offensum) non effudisse in eos iram non sumpsisse iusta supplicia sunt experti: Atq; hinc se ad gratiam reuocatos crebris diuinæ bonitatis cogitationibus & suspicantur & credunt. Inde tamen ob multa perpetrata flagitia abysso illo iusticiæ immēso detrudi ad inferna luendorum scelerum causa perhorrescunt: De hoc Prophetam cecinisse aiunt Initium sapientie timor domini: Est & quartus timor nunq; satis pro dignitate decantatus. Qui modo casti/modo filialis/ modo sancti appellationem sortitus est: hoc nihil aliud metuimus q; a Deo disiungi: non ullo scilicet pœnarum horrore: sed diuina bonitate prægustata: infinita potentia cogitata: sanctissima iusticia perpensa: Admirabili clemētia atq; misericordia animaduersa.

¶ Timorem mortis animæ preponendum esse: ut noxia uitet: bona sequatur.

Caput secundum.

Væ cum ita sint: curare debemus modis omnibus ut ad hūc filialem timorem & sanctum proxime q; fieri possit (nec alio opus est nisi ut uelimus) accedamus: Nulli hostium diuinæ clauditur bonitatis: modo pulsare nos nō pigeat: Tantūq; abest ut obseretur: ut etiā ab ipso deo ad hostium marmorei nostri cordis assiduę pulsetur: Ego (inquit) ipse sto ad hostium & pulso. Nam quotiens cauendi mali uel prosequendi boni conscia nobis dat signū præsentans scilicet præmia illa æterna cunctis & animæ & corporis castis delectamentis affluentia: uel reponens sub imaginationis oculos deplorata illa & conclamata sempiterna supplicia: quibus animæ iunctæ corporibus affligentur: nō qualia finxere prisci Poetæ vaniloqui: sed ea ipsa de quibus Christus in euangelio testatissimam fecit fidem. Quæ item euāgelista Ioannes in Apocalypsi lacum ignis & sulphoris appellat: totiens ab ipso deo ad bene beateq; viuendū inuitamur: Ipsi autem sæpissime & ut non semper sensuū illecebris abducti: & inanis gloriæ blandicijs deliniti bene agere recusamus: Quapropter cū Christi cogitatione & amore de quibus in præsenti libro uerba fecimus non commoueamur nec hunc filialem & castum timorem possideamus: Qui sine dei amore & quidem magno non est: Alius interim ad memoriam reuocandus est timor: qui mentem & sensum sui horrida imagine concutiat: Nam ut horatianis utamur uersibus: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni uirtutis amore: Timorem autem non alium q; proprie mortis ante oculos ꝓponendum primo putauerim multas ob causas: Is enim congenitus est nobis: sed quadam quasi incuria obliuioni mādatus: est & quasi radix & seminarium cæterarum formidinum: Quoniā fere omnia incōmoda & aduersa tanq; uel mortem corporis uel proxima morti afferētia metuimus: Nec secūdā mortē terroris aliqd incutere hoībus videmus: nisi primæ mortis cogitatio primū cogitatū scd'æ ꝓcesserit: Et hoc iō magis debemus efficere

quia hæc noſtrę inſtantis diſſolutionis obliuio fere omnium malorum eſt cauſa:
Quam nihilomagis perhorreſcere cernimus homines ꝙ quæ ad ſe omnino non
attinent. Duæ nimirũ res ad remouendũ terrorem potiſſimã vim habent: Mali for
midandi diſtantia & patiendi neceſſitas: his fere fit ut mortem nõ paueamus: Fit
etiã ut i uitia ꝓcipites ruamus. Sed ꝙ in utroq; magnopere allucinemur oñdendũ.
Timor ꝑturbatio eſt q̃dã dolorue ob imaginationẽ futuri mali coruptionẽ afferẽ-
tis authore Ariſto. in rhetoricis: Ex ꝗ conſequit̃ nihil magis timendũ eſſe ꝙ mor
tem quæ non modo futura: ſed neceſſario futura: Que non ſolum corruptionem
inferre põt: ſed ipſa corruptio eſt: Cũ ſecundũ Themiſtij ſententiã ea nihil ſit aliud
ꝙ diſſolutio diſſipatioq; cõpoſiti ꝑ quã partes in generalitatẽ/id ẽ in naturã ſuã re
currentes reciprocanteſq; feruntur vniuerſitati: Nec etiam dolor eo uehementior
acriorq; poteſt excogitari quem alteratio illa mortẽ præcedens & efficiens affert
ſecum: Sed tamen euenit interdũ ut hec mors nobis magne non ſit formidini ma
gno non ſit terrori: quando ſicut ante oſtendimus eam ĩminere non cernimus: ſed
ueluti de longinquo uenientẽ eminus aſpicimus: Omẽs em̃ ſe morituros ſcire ait
Ariſtot. ſed quando non de propinquo iccirco nõ curare: At fallimur & quidem
pernicioſe: ſemꝑ eſt a tergo mors: clanculũ & inopinate graſſatur: unde etiam eo
magis metuẽda quo incertior eſt eius aduentus quoq; magis minitãs: & mille te-
lis ſemper obarmata graditur ad bellũ: bellum inquã: quod continue nobiſcũ ge-
rit. Nam haud unquam ceſſat uitalis calor humidum intraneum naturæ ope per
uiua corpora diffuſum illiq; ueluti pabulũ dedicatũ conſumere: Quouſq; aliquid
in nobis uitalis humidi remanet naturali morte non deficimus: cum deeſt corrui-
mus. uerum ſæpiſſime fit & fere ſemꝑ ut ab humido nimio excrementitioq; calor
obruatur: Nec ſecus ꝙ multiplicata annona cuius horreũ capax non ſit inſuppor
tabili pondere tectũ ſimul cum habitantibus decidit. Taceo inſidias malorũ homi
num & alijs & ſibijpſis quãdoq; mortẽ intẽtantiũ: quæ tot ſunt tanq; uariæ: ut ad
certum numerũ redigi nõ poſſint. Quæ omĩa ſi cogitaremus: ꝓpe eſſe mortẽ iudi
caremus: & timore iuſto trepidaremus parantes munitiones & inſtrumenta bel-
lica quæ præſentanea forent remedia ad propulſandã illius iniuriã: præſertim cũ
nulla ſit pars uite nõ plena malis: ut recte ait celebratus ille Socrates apud Xeno-
cratem. Porro quo ad ipſam neceſſitatẽ pariter fallimur: Nam ea quoq; neceſſitas
excludit timorem mala ſunt quæ veluti præſentia iam iãq; ĩminentia exiſtimãtur
nec qua ratione euitari poſſint ſuccurrit: ut de his qui pœna capitali afficiẽdi ſunt
Ariſtoteles meminit. At ſi uel pauxillũ ſpei retineatur ſtatim timor ſubintrat quo
id quod ſperauimus dubitamus amittere. Vnde poteſt intelligi: maiorẽ terrorem
nobis infligi iure non poſſe ex his: quæ in hac vita contingere homini poſſunt ꝙ
ex ꝓprie mortis cogitatione. De naturæ nõ de culpæ malis loquimur q̃ ꝓprie ut
Thomas edocet cum in noſtra poteſtate eorũ actus conſiſtãt ratione terribilis ca-
rent quã proprie & peculiariter habẽt quæ extrinſecus adueniũt: nec noſtrę ſub
ſunt uoluntati: In morte autẽ quæ nihil terribilius uoluntas noſtra non habet im-
perium. Ea igitur cum ſemper minetur ſe uenturam quid futurum eſt neceſſario
nec quando futurum queamus depræhendere. Aduentus hora eo formidabili-
or quo incertior noſtræ menti debet inſidere: Ad hoc enim conditor noſter ut ait
Gregorius latere uoluit finem noſtrum diemq; noſtræ mortis eſſe incognitum ut
dũ ſemꝑ ignoratur: ſemꝑ proximus eſſe credatur: Poſceret hic locus bellum ad-
uerſus diuinatricem Aſtrologiam & profeſſorũ eius deliramenta: quæ octogin-
ta ſæpe uite annos pollicentur: & per ſingulas annorum reuolutiones ſecurita-
tem a morte. Sed poſtquam Ioannes Picus patruus duodecim libris nunquam

ſatis pro dignitate laudatis profeſſionē ipſam proprio ingenio proprijſq; inuentis ex toto deleuit profeſſoreſq; proſtrauit de hac materia in præſentia ſubſticebimus. Relegādi enim illuc ſunt ſtudioſi omnes auidiq; noſcēdæ ueritatis. Nam ſuperioribus menſibus opera noſtra & ab interitu uendicati ſunt: & publicati. Sola hoc in loco Chriſti auctoritate ſuffulti abigemus eorum ſuperſtitionē ne amplius q̃ ſuſceptum expoſtulet negociū euagemur. Is enim in euāgelio uigilare nos monuit: cum diem & horā mortis neſciamus. Nec puto quenq;(niſi ualli cupit) adduci poſſe: ut potius nugiuendis Aſtrologis mancipare uelit fidem q̃ deo non audire morteq; tanq; imminentem etiam non expectare.

¶ Quanq; mors euitari non poteſt aliquibus tamen de cauſis & timēda eſt & ad memoriā reuocāda. Itē quomō ab ipſa memoria quodāmodo ſuperet. Ca. iij.

[s]Cire tamen oportet non eo modo mortē eſſe timendā quo res aliæ nocumentum nobis afferentes metuuntur quas tamen euitare procuremus: Nam hominibus mori ſemel ſtatutum eſt: docente id Apoſtolo: Ratione demonſtrante & quotidiana comprobante experientia. Cum nec illa noſtra vincatur ſuperbia: nec leniatur blanditijs: nec etate tardetur. æquo enim pulſat pede pauperum tabernas / regumq; turres: Cunctos pari metit falce & ſepulchris uelut depoſitos retinet: quouſq; uel ſecunda mors eos abſorbeat uel ſecunda aduentante uita beentur. Nudos in lucem edit parens: Nudos poſt mortem terra deglutit: Quod ſi a prodigis & ſagacibus ad luxuriæ inſtrumēta ingenijs excogitatis ſcitamentis gulam ſummates homines replent non ob id uitæ terminus eis prorogatur: nec eorū cadauera aut purpura aut auro uelata ab incorruptione ſeruanť iuxta illud Ambroſij: Nudi homines naſcimur: nulla diſtinctio inter cadauera mortuorū niſi forte quia grauius uetent diuitum corpora diſtenta luxuria: uerū mortē ipſam metuere debemus timore iuſto & imitati ꝓphetā optare nobis dominūq; iugiter exorare ut noſtræ mentis oculos ſuperno lumine colluſtret ne unq; obdormiamus in morte: nequādo dicat inimicus noſter præualui aduerſus eos: Nec mouere nos debet qđ. M. Tullius pluribus in locis Tuſculanarum queſtionū aſſeuerat: Mortis enim cōtemptionē non minimū ait ualere ad animum metu liberandū: Atq; eum qui id quod uitare non poteſt metuit uiuere quieto animo nullo modo poſſe: Nam ipſi timendā eſſe mortē non ea ratione cōtedimus: ut anxij dies ac noctes formidine illius tāta āgamur: ut aſpera illa cogitatione atrabilis excitetur: quæ exuperet & fluctuet omnēq; nobis uite iucunditatē eripiat. Sed affirmamus familiarē nobis adeo mortis meditationē eſſe oportere ut per eam a malis cauētes eo deueniamus ut non ſolū corporis mortem metuamus ſed etiam ſupplicia illa ad quæ perpetuo & animæ reorū & corpora relegabūtur horrore magno formidemus. Quippe ſi ſępe perpenderimus nouiſſimum tremēdi iudicis examen quo quiſq; qualis in mortis hora inuētus fuerit iudicabitur fieri uix poterit ut magna ex parte (pœnæ ſaltē formidine) a malis operibus non retrahamur. Quis rogo inficiari poteſt mortem eſſe metuendam: cum aduentus neceſſitatem tēporis incertitudo comittetur: Quis celeritatē illius abnuat formidandam. Cum aduentare cito poſſit: ſero nō poſſit: Ab ipſis profecto incunabilis ad annum uſq; ſexageſimū nec fruſtra expectari ſingulis diebus poteſt: Vltra id tēpus qui ſingulis eam momentis non moratur ad eamq; ſe præparat excipiēdam omnino inſanus eſt: Nam eius aduentu uel perpetuæ vitæ initiū ſumitur uel perpetuæ mortis. Cæterum nec alijs armis ad eam oppugnādā & debellandā opus

habemus: q hac ipsa de qua agimus frequenti cogitatione & pauore: Quē bellādi modum Gregorius memoriæ prodidit docens sic mortē cum uenerit a nobis uinci si prius & cogitata fuerit & formidata. Nam si considerauerimus quales in morte futuri sumus nō ita in acquirendis momentaneis desudabimus: sed potius fragilis & breuis uitæ terminū pensantes ad illum (mori scilicet discentes) cunctas operationes dirigemus. Quapropter eueniet: ut simul & secundam mortē suppliciis inexcogitabilibus refertissimā deuitemus: & primā etiam num hoc modo superemus/ si scilicet ad eam suscipiendam quotidiano cogitatu cōmonefacti: & per iusticiæ opera dispositi ex inimica quodāmodo amicā faciemus: utpote quæ nobis accedet ad sempiterna gaudia non ad pœnam.

¶ Cogitationem mortis cum nostræ tum aliorum efficere ut nos ipsos magni non faciamus & abducamur a uitiis: Quod calamitatum consideratio quibus humanum præmitur genus sufficienter non efficit. Caput quartum.

f Ane uolentes undiq; uitia propulsare non uidetur/ unde plus copiarū plus armorum aduersus ea parare sibi possint q ex mortis cogitatione atq; terrore: nec quis ualidior obex malorū reginæ superbiæ possit opponi assidua ipsius memoria. Nam & si multas miserias a natiuitate homo afferat secum: quibus partim cōmonefactus partim perculsus cohibere cupiditates: iramq; frenare deberet. Tot inquā miserias ac tantas ut Plinius arbitratus sit satis nō esse existimare melior ne homini parēs natura an tristior nouerca extiterit. ut Epicurum sileam qui etiā atrocius in ipsam inuexit nihilominus duriora illis obdit repagula extremæ horæ meditatio. Quanq; enim natū se nudū homo cognoscit & in nuda humo natali die abiectū ad uagitus statim & ploratū ad continuos eiulatus: Seq; animal cæteris imperaturū a primo lucis rudimento (quod ne feris quidē cōtingit) in uincula excipi manibus pedibusq; deuinctis atq; a suppliciis uitam auspicari: nō tamē adeo resipiscit qd' est intelligentiæ lumine & rationis indagine præditus: quin seipsum elata mente propriaq; naturā supergrediat: Præsertim si hæc ingenii in probitas pessimis auro & argento heris sit iuncta. Nimirum plerūq; euenit ut illi quos a materno utero pendulos purpura suscipit/ & delicate ab incunabilis educatos escæ mari terraq; quęsite alere incipiunt/ magna postea stipati seruorū caterua obliti friuolā originē: quam odor a lucernarū extinctu potuit abolere: existiment se genitos ad superbiā: fidant uiribus & forma corporis: sola fortunæ complexentur munera: Quæ omnia quanq; facilima leuissimaq; sunt: efficit tamē famæ celebritas fastosaq; gloria: multū ut ueritatis ac ponderis habere uideantur. Vulgo enim qui illa possident magni æstimantur. Quæ gloria famaq; ad summā nihil aliud sunt quā meræ nugæ & quædā quasi nebulæ: quæ spectatæ procul magnū aliquid præ se ferunt: ubi propinquaueris euanescunt. Inanes profecto umbræ: & ut ait significātius Pindarus umbræ somnium: Sed si homo ad finem uitæ pensandū animū appulerit animaduertēs præter id q uix est porciuncula sensilis uniuersi: uiuendi etiā spaciū uix totius temporis esse momentum: id quod caducum & fluxum est nec magnum nec eximiū existimabit: Facileq; proprię fiet conscius ignorantiæ depræhendēs falsa illa esse: quæ magnifaciebat nihilq; pendenda: quę si nōnulla promittebant gaudia: illa nihilominus non uera esse non solida nō expræssa gaudia: sed adumbrata/ sed imaginaria seq; nō secus ac eos deceptū agnoscet: q multis diuitiis sopora nocte ditati postq; ab auaro somno paulisper sunt excussi/ dulcia diu lectū uersantes quærūt in som-

nia: donec penitus expergefacti se cassa cupidine delectatos atq; inde ludificatos percipiunt: quę ut aduertamus quis memoria futuræ olim mortis efficiat: attamẽ scintilla spei uiuendi diu ex sententia degẽtibus nec infirmitate laborantibus manere adhuc abstrusa uidet̃ sospite.s.eam præstãte natura: utpote cũ mortis nũcios & ãnambulones sæpissime uidere detur priusq; sit moriẽdũ. Hoc iuuenes morbo afflictantur pollicẽtes sibi quid præstare nõ possunt: Nec sani & ualẽtes senes liberantur hac peste: Cũ tamẽ si homo bulla est eo magis senex (ut Varro scribit) Verũ facillime resipiscent si reuocauerint ad memoriã quãtulo serpẽtis icti dente possint e uita decedere. Aut etiã Anacreon poeta ad exemplũ succurrat: qui acino uuæ passæ interijt: & Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo strãgulatus At grassari nihilominus nõ desistet in hominẽ pestis alia perniciosior nobis: quasi cõgenita utpote de naturæ per peccatũ uitiatæ primordijs pullulans. Quæ sine magna difficultate nõ potest cohiberi: Est enim in nobis ꝓprie excellẽtiæ cupido appetentiaq; diutius permanẽdi: qua cum necesse sit ut careamus: cum compositum omẽ ex elementis sit dissolutioni obnoxiũ & obligatũ: ea procuramus agere: quæ hominũ aliorũ mentibus fixissime sint ꝑmansura: Quorũ ope & si in ꝓpria uiuere hoĩs substantia nõ concedit̃: illorũ tamẽ in memoria ob ea quæ de nobis cũ admiratione conceperũt uiuere præstat̃ & nostrũ nomẽ nullatenus aboleri: Hoc Ceciliũ Pliniũ intellexisse puto cum hæc uerba ꝓdidit: Quatenus negatur nobis diu uiuere relinquamus aliquid quo nos uixisse testemur: que sanæ dementia & multos iã egit & nunc quoq; nõ cessat agere præcipites. Quando q̃d de eis hoĩes sentiãt solicitius curant: q; quod ꝓpriæ & animæ & corpori sit in ꝑpetuas æternitates ꝓfuturũ: Hoc uanæ glorię seminariũ esse/ & ex desiderio se perẽnandi manare scriptũ cõperimus. Verũ etiã nec is bono idipsum aio moliet̃: & qui ꝓbe rumiauerit nõ modo se sed cunctos q̃ sunt futuri hoĩes morti addictos & obligatos ipmq; cœli motũ hoc est uniuersalẽ generatiõis & corruptiõis causam sisti debere: & elementa cũ eodẽ cœlo renouari oportere: Quæ noua in Apocalypsi Ioãnes euãgelista susp exit. Et qui ꝓbe pariter pẽsauerit nullũ uera uita donari posse: nisi cuius nomen in libro uitæ scriptũ fuerit. Reliquos sathanæ tradi in æternũ mancipiũ in meditullio terræ religandos sempiterno igni cruciãdos & a morte ipsa/ teste Propheta depascẽdos. Quare fortius uitiorꝫ repagulũ mortis meditationẽ extare colligitur q; erũnarũ miseriarũq; recordatio: Quibus humanũ genus assidue ꝑmit̃.

¶ Mortem cogitandã esse insinuari nobis per illud celebratũ dogma/ Nosce teipsum: Quod qualiter etiã sane possit intelligi declaratur. Caput quintũ.

s Ed & uetus illud Eulogiũ: quod ꝓ Apolinis pythij ferebatur oraculo admiratũ undiq;: quasiq; publica (ut inquit ille) præconis uoce prolatũ: hoc ipsum de cogitãda morte nobis insinuat q̃ nec ab Apolline pythio nec a Chilone lacedemonio (ut Plinio uisũ est) nec a Thalete milesio ut uarie proditur originẽ traxit: Sed a Mosi deuteronomio ut Ambrosio placuit & a libro Iob monumẽtis utiq; multis annorũ seculis & ante illud oraculũ & priusq; tales & Chilon nasceret̃ perscriptis: Ex diuinis enim eloquijs non modo philosophi antiquissimi sententias excerptas suã in philosophiã transtulerũt: ut est euidẽtissimũ: Sed & ipsi dæmones easdẽ furati sunt quo sapiẽtiores apparerẽt: & homines ad sui cultum uanissima superbia prouocarent. Hæc ergo (mea sententia) celebratum istud dictum nobis insinuat. Partes ex quibus compagineris aduerte: unde ueneris curato sapere: Quid acturus sis pensicula: Quis sis futurus: Quoq; tã

dē ĭturus sæpissime cogitato. Atq; illo animū diligenter appellito. Iam si partes ex qbus es cōstitutus cōtemplatus fueris animā & corpus: Formā uidelicet & materiam depræhendes: Si animæ spectabis naturā: partemq; potissimū eam: qua intelligimus & sapimus persuasissimū habebis & incorruptibilē esse & imortalē: Qđ enim corruptioni obnoxiū est uel ex accidenti (ut ita dixerim) interit hoc est alio quopiā abolito: uel ex se & naturæ ꝓpriæ defectu corruere necesse habet: utroq; anima liberatur incōmodo: Nam fieri non posse extra controuersiā est: ut qđ per se habet esse rei alterius iactura depereat: At anima per se subsistit: alioquin propriam operationē quæ etiam corporis non esset quale est intelligere nō haberet. Non enim per se operari potest: nisi quod per se existit: Anima uero cuncta corpora resq; vniuersas nosce capax est: Quod signū est euidentissimū se in eo intelligendi munere non cōmunicare cum corpore: cum sit manifestū: nihil habere eorum quæ nouit in sui natura agnoscentē oportere: Quia noticia careret: Nec ipsa sensorio in suis functionibus indiget: Cui scilicet sit affixa: quādo illius organi natura determinata uniuersorū corporum agnitionē excluderet. At illa quæ ex se non subsistunt qualia sunt accidentia/qualia naturales formæ/ qualia brutorū animæ ad generationē compositi suboriri: Ad internitionē aboleri dignoscimus: qa immersa materiæ uis omnis eorum est. Nec bellua rum animæ propriā ullam operationem habēt: Sed quicquid agunt cōmune est cum animali. Neq; capaces existunt præterq; rerum singulariū in organo sensorioq; particulari receptarū. Per se uero corrumpi non posse animā liquido corrogatur: Quoniā id quod ex se alicui cōuenit fieri non potest ut ab eodē separetur. Esse autē per se formæ conuenit quæ actus est: A se ipso uero nō separari posse actū quis ambigat: Quid q͛ si anima (ut quidā finxere) ex materia & forma consisteret adhuc eā incorruptio & immortalitas cōmittaretur. Cum ibi corruptio non habeat locū ubi contrarietas deest: Generationes enim ex contrarijs & incontraria pariter & corruptiones: Intellectiuæ uero animæ inesse contraria nequeunt: cum quæ recipiat iuxta suæ naturæ recipiat modum: Tantūq; absit ut contrarijs receptaculū præbeat: ut etiā quæ suapte natura pugnantia sibiq; inuicē semper aduersantia mox eam introgressa pacem ineant: unāq; scientiā (siquidē contrarioꝝ eadē est scientia) rationes eorum & simulacra cōstituant. Et quid plura de animæ immortalitate: quā omnes ex priscis philosophis qui præstantissimi fuerunt & habiti sunt asseruisse cōperies. Mercurium scilicet ter Maximū in Asclepio: Pythagorā eiusq; præceptorem Pherecidem: quem Cicero tradit primū de animarū æternitate disputauisse. Et si Apuleio credimus: primus relictis metrorū regulis prosa oratione philosophiā conscripsit Platonē in eandem sententiā iuisse conspicies pluribus in locis cōmentationū suarum: in Timeo/in libris de Re.p. In phedone maxime. i epistola ad Syracusanos: huic ueritati nō solum tota illius familia: sed & Zeno atq; ipse Chrisippus: quem stoicorum porticū fulcire Cicero aiebat assenserūt: Sed & ipse Aristoteles nonne hoc idem constātissime asseruit: & in secundo de anima libro. cum intellectū a cæteris anime uiribus tanq; perpetuū a corruptibili separauit: & cum in primo scripsit si fieri posset ut propriam operationē haberēt separabilē esse prodidit quoq; in secundo libro de animaliū genere intellectū corpori extrinsecus aduenire. Mitto priscorū poetarū in numerā cateruā: Mitto Sybillina carmina: Mitto quid Cyrus maior apud Xenophontē loquatur: illis enim antiquis quāq; cæcutiētibus in multis errorum tenebris in tantum animæ est credita ĭmortalitas: ut Cato maior apud Ciceronē ita locutus sit: Quid si in hoc errō q͛ animos hominū esse immortales credam libēter erro. Nec mihi hunc errorē quo delector extorqueri uolo: Sin

mortuus:ut quidã minuti philosophi censent nihil sentiam:nõ uereor ne hunc er rorẽ meũ mortui philosophi irrideant:In hũc fere modũ quanq̃ exactius scitissima quædam cauillatio proditur:Qua redargutũ philosophũ quendã impium ab religioso nostro homine ferunt.Quero(inquit)abste immortalis est anima nec ne: Si mortalis credẽtes eam immortalẽ nulla incõmoda comittabuntur. At si fuerit immortalis:& id non crediderimus maxima in nos detrimenta reddũdabũt: Nõ est igitur ambigendum illam esse immortalẽ:nec ab hoc quispiam recte dissentire potest nisi mentis emotæ & penitus ab alienatæ fuerit.Missas ergo facientes gentilium auctoritates & rationes etiam efficacissimas a nostris theologis qui parisiensi stilo scripserũt excogitatas Gregoriũ audiamus. Qui cum in cõmẽtariis in Iob multas rationes ad immortalitatẽ animæ probandam attulisset adiecit: Qui propter istas rationes credere noluerit: propter fidẽ credat: cui omnino assentiendũ est Christianis potissimũ quibus loquimur:Cum ex auctoritatibus utriusq̃ testamenti exploratissimũ compertissimũq̃ habeatur animã esse immortalẽ.Diximus de nostri parte nobiliori: Iam ad alterã hoc est materiã transgrediendũ: Quam si considerauerimus & eius desideriũ & appetentiã diuersarũ formarũ examinauerimus:elementorũq̃ contrarias qualitates semp̱ pugnantes: mortẽ gerere semp̱er bellum aduersus nos fatebimur:instareq̃ eam propinquareq̃ singulis momentis aduertemus:Cum exsiccet continue uiuificũ humidũ naturalis calor:& contra illum sæpissime superfluũ humidũ obruat atq̃ submergat. ut supra latius ostendimus.Quæ oĩa nostra mala & naturæ incõmoda uitiatæ ex primi hominis peccato manarunt.At si unde uenerimus perscrutabimur: creatam a deo nostram animam iunctãq̃ corpori a parentibus generato & ad formæ susceptionẽ disposito & aptato noscemus:ut omnes theologi astruũt & philosophi recte sentientes existimarunt: Verum si quid agendũ tibi cupieris intelligere: audi Augustinum dicentem fecisse deum naturam rationalẽ/ut summũ bonum intelligeret.Intelligendo amaret:Amando possideret:possidendo frueretur.Hic finis noster:hæc cõsumata fœlicitas: ad quã per mandatorũ diuinorũ custodiã peruenire cõceditur.Si postremo quis sis futurus:Quoue iturus curæ tibi fuerit sapere:& Trismegistum sciscitaueris.respõdebit in Asclepio:Lucio etiã Apuleio interpræte iustã animam in competentibus sibi locis manere permitti: Delictorũ uero maculis uitiisq̃ obligatam in diuersa semper eternis pœnis agitatam raptari. Si Platonem etiam percunctari cordi fuerit audies in Phedone docentẽ Animas quæ iuste egere postq̃ a corpore disiunctæ fuerint præmiis affici. Quæ perperã detrudi in tartara ad scelerum luenda supplicia sempiterna.Et si ad porticum te conuerteris omnium fere stoicorum præsertim Zenonis uocem excipies ad momẽtis piorum sedes ab impiis esse discretas:& illos quidẽ quietas ac delectabiles incolere regiones:hos uero luere pœnas in tenebrosis locis atq̃ in cæni uoraginibus horrendis. Qui philosophi hoc ipsum non docuerunt:Qui poetæ non decantarũt:Nonne apud Homerum legitur fedigragos homines post mortem suppliciis affici. Nonne apud eundem Sarpedon Neoptolemo minatur eius animã in inferno traditurũ Nõne apud alios legimus æternas pœnas in morte timendum: Atq̃ etiam in magnas laxari tartara pœnas:Sed quid hic quasi nugamenta prosequimur: Adeamus nostros doctores ecclesiæ lumina:ueræ fidei propugnacula:Qui omnes uno ore fatebuntur:Luere nos pœnas scelerum oportere nisi per pœnitentiã deleta fuerint: Afferẽt rationes ex diuina iusticia:Quæ nec fallere nec falli potest. Cui nullus esset locus si probis moribus homines: qui hoc in aere sæpissime afflictantur in alia quæ futura est uita sempiterna gaudia nõ manerẽt: & scelestos atq̃ ipsos pœnæ

æternæ: Qui tamē in hac uita uehuntur conspicui: Nec eorū luxuriæ aut terra/aut mare sufficit: nec est satis auaritiæ qcqd uehit Tagus Pactolus & Hermus. Taceo exempla multa in libris cum aliorū sanctorū/ tum maxime diui Gregorij posita: ueluti de Theodorici regis anima: qui Symachum: & Ioannē pōtificem necauerat asportari uisa: Adeamus quæso supplices pro hac ueritate & clarius & uberius pcipienda Christū deum & hominē pro nobis beandis crucem perpessum: Qui pfecto nos uigilare cōmonebit cum diem & horam mortis ignoremus: Docebitq; se uiuos & mortuos iudicaturum: resurrecturos nos in ipsoq; iudicij die ante eius conspectum statuendos probos quidem ad dexteram: improbos ad sinistram: Illisq; se dicturum: Venite benedicti patris mei: possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi: esuriui enim & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi bibere: hospes eram & collegistis me: nudus & operuistis me: Infirmus & uisitastis me: In carcere eram & uenistis ad me. Quibus percunctantibus quando in illum aut esurientē aut sitibundum aut nudum talia pietatis officia impēderint ingeminaturum: Amen quippe dico uobis: Quam diu fecistis uni de his fratribus meis minimis mihi fecistis: Qui uero constituti erunt ad lœuam ppterea q ea omnia quæ ab illis fuere impleta dimiserint talia discedentes a magni regis præsentia percepturi sunt uerba. Discedite a me maledicti in ignē æternū qui paratus est diabolo & angelis eius: Et ibunt in suppliciū æternum: Iusti autem in uitā æternam: Itaq; si nosipsos probe cognouerimus non post habebimus hæc omnia: præsertim si diem mortis obseruauerimus: quo iter est ad hæc perpetua uel supplicia uel præmia.

¶Eos qui suæ futuræ mortis sunt memores sæpissime in illius aduentu letari. At illos impensissime tristari qui uenturam ipsam minime frequenter cogitant. Caput sextum.

q

Vis etiam fructus (præter q̄ incitatio ad beneuiuendum) ex mortis cogitatione proueniat: si scire auemus eos uel obiter aspiciamus qui dum uiuerēt id muneris obierunt: Certiores profectu reddemur factū in eis ut mortem ipsam quam ueluti malum horremus tanq̄ bonum hac uita præstabilius appeterent: Illam formidabilē esse nemo iure inficiari potest quando primum compositi bonū abducat: hoc est esse cui cuncta adueniunt bona: & uelut firmissima quadā basi nituntur: Sane corruptionē propriam quilibet horret per quam formā a materia hoc est animā a corpore disiungi necesse est: corpore inquam quod fouet & nutrit. Quod tanquā socium participem & collegam suorum omniū munerū præterq̄ intelligendi conseruari cupit. Cui beatitatē exoptat & procurat dulciorum nexuum quibus coniuncti & agglutinati extitere minime oblita: utpote cuius ope eidem se perficere capacemq; fieri beatitudinis condonatum sit: Rursumq; illi post primam dissolutionē ad perpetuum consortium uniri oportere sit a rerū omniū conditore & opifice deo irreuocabili lege sancitum. At cum anima crebro pensat corpus ab ipsa per mortem separandum: Vnde ultimi huius officij de quo mētionē habuimus summatur initium perpetui uidelicet cōsortij æterna tranquillitas fœlicitasq; sempiterna: inhians cupit experiri qualia sint illa quæ promissa sunt gaudia: si ad ea potissimum se præparauerit: & Christum dilexerit. Cuius præciosissimo sanguine cœli ianua patefacta est. Compertū hoc habemus in Paulo magistro gentium & uase electionis scribente per epistolam optare se dissolui & esse cum Christo: Corruptionem nanq; corporis illius ani

ma non formidabat:quæ per illam in cœlos ad beatitudinẽ properare satagebat. ipsi corpori post modicũ temporis spaciũ perpetuã uitã & pacẽ paraturã. Quid enim omne etiam tẽporis spaciũ est æternitati comparatũ:Sed parumper nostros christianos mittamus:quibus certa de salute spes: Quos scilicet diuina clementia certos/superna reuelatione reddidit/sub conditione tamen:si scilicet dei mandata seruauerint:uel si aberrantes a semita: quæ ducit ad cœlestẽ Hierusalẽ ad eãdem per pœnitudinẽ redierint. Accersamus eos: qui tãtum auctoritate philosophorũ humanaq; persuasione adducti sunt. Vt crederẽt animę imortalitatẽ fœlicitatẽq;: Illis enim mortẽ sæpissime cogitantibus cuius ope sempiterna illa cœlestia dari sibi ad possidendũ crederent sæpe contigit ut etiã ad illa capescenda accensis mors esset in uotis: Omnes Cyrenaici Hegesiæ auditores sponte libenterq; decedebãt. Nec certe Cleõbrotus Ambratiotes inuite diẽ obijt: Qui sibijpsi perlecto de immortalitate animæ libro mortẽ consciuit: Quam tamẽ cæcutiens inter dẽsissimas umbras duntaxat coniectauerat: Tantũq; abfuit ut fœlicitate illa potitus fuerit cuius gustandæ gratia migrauit e uita: ut etiam in summã inciderit perpetuãq; miseriam. Is autem quẽ nuper nominaui: Hegesias prohibitus ob id a rege Ptolomeo dicitur ne(ut assolebat) in scolis publice de contemnẽda uita dissereret: quia multi audito eo sibijpsis mortẽ inferebant. Massilienses etiã illi: qui uinum cicuta temperatum sumentes interibant/se mortem non formidare testabantur. Quiq; suas struxere pyras uiuiq; calentes. Conscendere rogos: Fœminaq; illa insulæ Ceæ incola. Que sexto Pompeio Valerio maximo alijsq; spectãtibus ultimo hausto ueneno decubuit: Atq; etiã natio illa Thratiæ: quæ natales hominũ flebiliter: exequias cum hilaritate celebrabant. Sit & illud nobis argumẽto q̃ cuiq; terribile est qđ ignoratur: ut qđ obscurũ / qđ tenebricosum sit: Sicut aduersa rõne delectabile qđ illustre quod apertũ & consuetũ habemus. Ob id philosophi illi ueræ legis expertes: imortalitatis capti amore sponte seipsos enecabãt: Nã & si p̄perã agerẽt(in hoc quippe dãnant̃)quia tñ eius cogitatio illis domestica fuerat nõ solũ cum moriendum esset cursu naturæ ægere dissolutionẽ tulissent: sed æquo etiã animo atq; libenter. utpote quos nõ lateret(quanq̃ subobscure)futuram post obitum puri animi fœlicitatẽ: Assequuti enim quandã eius umbrã & imaginẽ fuerant: mediocri coniectura: Cruciatũq; illũ qui in discessu sentitur magis torquere q̃ discessum: Quem quasi soporẽ futurũ tradit Timeus. Si p̄sertim nõ suffocatiõe fiat: Sed paulatim deficiente natura & tabescente. Alia autẽ ex parte christiani pessimi: quorũ mẽtes mortis unquã memoria nõ tetigit: nisi inuitos: Qui sepulcri imemores struunt domos: plurimũ mortem perhorrescunt: & in eis diuinum illud locum habet: O mors q̃ amara est memoria tua homini habenti pacem in diebus suis. Putant enim nequaq̃ meruisse gloriã nequissimis facinoribus perpetratis: sed supplicia: Atq; iccirco ægre uitæ huius blandimenta relinquunt: quibus ab initio fuere deuincti: Mortẽq; tñ fama uel de longinquo notam ad memoriã reuocant: eo horribiliorem: quo nunq̃ cogitatam: cuius dies non solum his non familiaris: sed semper a uestibulo mentis & sensus expulsus: Atq; eum iccirco tanq̃ hostem(& quidem infestissimum)expauescunt. Quibus de causis efficitur ut illud Senecæ uerũ fateamur: Venientẽ nemo hilaris mortem recipit: nisi qui se ad illã diu cõposuerit:

¶Sapientis esse cogitare de extremo uitæ momẽto. Insipientis illius obliuisci.

Caput septimum.

a T sane si nostris hominibus uitæ spaciũ prorogaretur usq; in quingentos annos: quos pleriq; prisci tẽporis uixere. Aut si in multa tẽpora nõ protelaret: modo mortis diẽ præscirent saltẽ quandocũq; ueniret: forte non adeo appareret insani: qui suas libidines uellent explere priusq; uitæ metas attingeret: & dum de uita certa spes esset posthabita interim mortis memoria optatis uellent oblectari blanditijs/ utpote in quorum esset potestate dum immineret dissolutiõis dies per pænitudinis uiam ad deum salutemq; redire: Sed cum tam incerti sint quando uentura sit mors q̃ certi sunt eam omnino uenturã non possunt non esse dementissimi qui ita uiuant quasi non essent unq; morituri. Nec aliter de morte cogitent q̃ de his quæ ultra sauromatas & glacealem oceanũ agitantur. At hoc ipsum sapientis officium est: Nam si eius est proprium (ut inter omnes philosophos conuenit suas actiones disponere in finẽ ut scilicet) nihil deliret Amussis: nihil norma denormet quo minus ex uoto affluant optata: Erit ex aduerso stulti hominis finem suum nec nosse/ nec meminisse: Qui enim fieri potest præter quam casu: ut finem eodem ignorato quis adipiscatur: Quando ex illius apprehensione parari/ cætera ad id consequendum oportuna sit necessum. Persuasissimum christianis est finem primarium & ultimũ nobis præparatum: si homines non bruta fuerimus esse beatissimæ trinitatis uisionem & fruitionem apertam: Quam in hac uita nequaq; possumus possidere: Sed prius esse moriendum: unde uel in utrunque hominem beemur æternum / uel uitijs oppressi / summoq; bono contempto sempiternas pœnas luamus. Nam diuinis scripturis edocti didicimus: si spræto deo bono incommutabili struendis opibus per phas & nephas ambiendis & cumulandis honoribus: perpetrandis sceleribus inherebimus in sulphure & igne pœnas dabimus: Si rursus rerum inferiorum usu contenti nostras omnes functiones & munera cunctaq;: quæ agimus in dei gloriam (ut docet Apostolus faciemus) nostræq; semper uigiles prospiciemus saluti cælestem nobis gloriam promerebimur. Mortem itaque ueluti extremã ianuã qua ad perpetuam uel uitam uel mortem datur introitus habere in memoria operæpræciũ est: ne in querendis & disponendis medijs aberremus: Sæpius enim fit ut quæ fini consequendo oportuna credimus alio ducant. Atq; ob id adherentes eis ab illo quod fuerat in uotis assequi longe absimus. Queret quispiam Romam concedere audiẽs situm esse lucũ in itineris meditullio: quo grassatores permulti degãt: qui peregre proficiscentes & spolient uestibus & sæpe trucident: Alia non detur ire uia. Dubitabis ne appellare eum deliri capitis hominem: qui priusq; domo discedat Romam uersus iter facturus: non cogitet armatus incedere: ualido etiam stipatus comitatu: Paratus scilicet ad propulsandam uim: si quam inferri Sicarij molirentur: uel si arma forte desint: aut amicorum seruorumue cunei: onustus auro & argento inermisq; penitus capessat iter: qui inquã non maluerit leui comittatus canna Romam contendere: uillatico indutus panno: & eo etiam longo temporis usu corroso: Vnde cantare possit coram latronibus uiator uacuus: utpote cum quo nihil omnino lucrari possit crudelis insidiator. At insaniorem etiam iudicabis illum (nisi & tu eodem laboraueris morbo) qui nullam insidiosi luci memoriam habere uoluerit. Sapientem contra qui quãprimum periculi fama ad eius aures peruenerit / parare tutum sibi iter procurabit: sapientissimum illum qui priori munitione non contentus quam fieri potest sæpissime ad memoriam reuocat nemus formidabile: excogitans plurimas euadẽdi uias quo tandem optatã Romã perueniat: Nos uero/ qui nõ Romã sed Hierusalẽ: nõ illã q̃ in iudea sed q̃ in cœlis pegrini pficiscimur. q̃diu em̃ sumus in hoc corpore (ut inquit Apo

ſtolus)peregrinamur a domino obſcurā ſiluā latronibus obſitā neceſſe habemus appellere:Hanc nō impune p̄terire dat̄ diuitibus:niſi ſtipati ꝓpugnatoribus trāſmeent:amicoſq; preparēt de mā mona factos iniq̄tatis: q ſe ꝑ ꝑicula comitent̄:virtutes aſciſcāt q̄bus arment̄:aut ſi quā poſſiderint caute cuſtodiāt ne mundus inſidijs:Dæmō p̄ſtigijs atq; fallatijs:ſenſus illecebris eas depdent̄: q̄bus inq; reſiſtere populabundis hoſtibus ualeāt: eiſq; inuitis optatā metā attingere: Verum laborantibus inopia non tāto cōmeatu:nō ualido opus eſt apparatu:Naturæ dona illibata cuſtodiāt:a deo querāt.crebroq; poſtulent.Pauperiem non egreferāt: imo exultantes excipiant:Qui cum operibus careant etiā impedimento carēt:Ditētur uirtutibus:quibus acquirendis non opus eſt ad Indos nauigēt: aut parte ſub occidua trās Herculis columnas: ut noſtros hoīes facere ſolere meminimus:uiliſſimæ etiam eruginis gratia. Vbi ubi locorū fueris præſto eſt uirtus modo illius conſortium non dedigneris.His ſane præſidijs per nemus tenebroſum & refertū latronum decipulis iter faciētes:Hieruſalē perueniemus.tutiores ſi fama periculi hau ſta nunquā illius obliuiſcemur: de ſalute ſemper & libera euaſione cogitabundi: Sed queſo quis noſtrum ſe moriturū ignorat:Vnde uel aſcēdat ad cœlum uel detrudatur ad inferos.Quis deprædabundos animarū dæmones:uitæ extrema hora nobis ſemper inſidiari aut non audiuit:aut non legit:ut ſocios prius ſeleris efficiat illuſione ſuggeſtioneq; uaria: Deinde ſupplicij. Nullus ergo non ſtultus qui hæc minime meditetur:Nullus nō ſapiens qui ſemper horū memor eſt ſemper ſagax & promptus in conſideranda morte: querendiſq; & aſciſcendis ſibi omni ex parte adiumentis:necnon diſpoſitus ad illā quandocūq; uenerit alacriter ſuſcipiēdam:huc etiam philoſophorū omniū recte contemplantiū ſtudium tetendit: hac iter eſſe ad fœlicitatē iudicauerunt philoſophi: Atq; inter theologos conſtat locū hunc eſſe certaminis finem. Quo ſcilicet ſtrenui milites coronentur.

¶Sanctiſſimos homines mortis cogitatione uſos fuiſſe frequētiſſime atq; ueros philoſophos nec Chriſti fidem profeſſos. Caput octauum.

h Ac etiam num cogitatione ueluti ſcuto in prælio aduerſus dæmones ſe tutatos fortiſſimos athletas eccleſiæ legimus:quod reliquis cōmilitonibus utendū pariter tradidere eiuſq; uim & impenetrabile pene corium & celebrauere & habuere in delitijs pluſq; multiplex illud ſuū tegumētum Thelamonius Aiax.Huius tutellæ memor Hieronymus memēto aiebat mortis tuæ & nō peccabis.Qui ſe quotidie recordat̄ eſſe moriturū cōtennit præſentia & ad futura feſtinat:quod a ſapiētiſſimo illo Solomone & quandoq; fuiſſe exploratum & renunciatum proſpexerat: Eccleſia quoq; magiſtra ueritatis media uita nos eſſe in morte concinit:& in ipſius celebrati Ieiunij primordijs cinere per ſacerdotē in caput effuſo:his nos uerbis effatur: Memento homo quia cinis es & in cinerem reuerteris:ut ſcilicet quod cito ſumus futuri uelimus nolimus aſſidua memoria repetamus:his armis impugna ſæpe defenſus Gregorius in libro illo moralium nunq; ſatis prodignitate laudato prodidit memoriæ nihil ſic ad edomandum appetitum deſideriorum carnalium ualere q̄ ut unuſquiſq; hoc quod uiuū diligebat mortuum penſitaret. Idem Ezechielis prophetiam enarrans conditorē noſtrum mortis diem nobis eſſe ignotum uoluiſſe commōſtrat: ut dum ſemper ignoraretur: ſemper proximus crederetur. Prodidit etiam Auguſtinus nihil æque a peccato reuocare ac aſſiduam mortis meditationem. Sed & audiamus Bernardum deuotiſſimum atque doctiſſimum:ſed hoc ultimo titulo uulgo frau

datum nulla certe sua culpa nullo demerito: quando & ob eius scripta quæ doctrina solida atq; salubri undiq; scaturiunt: & ob ualidissimas disputationes in Gilbertum & Petrũ Abelardum (quarũ ope ab distorto calle erroris atq; mendaci ad ueritatis semitam rediere) docti sibi nomen uendicauit: Hic acie mentis in dei cõtemplatione primũ pductus rursumq; ad corpus reflexus: talia meditãs seipm alloquæbat: Certũ est q morieris/& incertũ est quãdo/aut quõ/aut ubi: qm ubiq; te mors expectat: Tu quoq; si sapiẽs fueris ubiq; eã expectabis: Hæc tantũ occurrere de celebratis: Hisce doctoribus: quæ in mediũ afferentur: quanq; nec difficulter mille hmõi sentẽtiæ redigi possent in iustũ uolumẽ. Omitto dñi nři Iesu christi monitiões euãgelicas in ecclesia cõtinue personantes qbus licet nullibi alia mortis nřæ ptestatio reperiret licet minie uideremus ex uiuis quotidie mortuos fieri: tantũ adhibere deberemus & attentionis & fidei: ut fere nihil aliud cogitaremus. Sed & a philosophis quoq; gẽtilibus ignauiæ coarguimur: Qui mortis meminisse nos oportere diffiniunt. Pithagoras primũ natus tot sæculis ante uirginis partum. Atq; ipse Plato: qui naturę lumine adiutus: sagaci mente plustrãs hoĩm uitã censuit pphetiæ studiũ cui nauarat assiduã operã mortis esse meditationẽ. Idẽ existimauit. M. Varro idem. M. T. Cicero quod etiã scriptũ abunde reliquit: Idẽ Seneca: Qui statuit in epistolis nihil æque homini pficere ad tẽperantiã omniũ rerũ q̃ frequẽtẽ huius breuis æui cogitationẽ: monuitq; in omni actiõe ad mortẽ esse respiciendum: & iterũ libro naturaliũ questionũ adeo familiarẽ nobis mortẽ cogitatione efficiendã esse ut possimus illi obuiã exire: hoc ipsum consiliũ (ne omnes percenseam singulatim) quosq; recte sentientes dedisse nobis cõperiemus. Nam quanq; philosophorũ plurimi conscij omnino non fuerunt futurę gloriæ. quæ in nobis ab ostenso tramite ueritatis, non delirantibus reuelabitur (ea enim sola fide tenetur) scintilla tamen æterni luminis omnium menti congenita: quam lumen uultus dei super nos signatum Dauid appellat: ueritates eas: quæ ad rectæ uiuendum pertinẽt/illos edocuit: Quo circa fere omnes & osores uitiorum & amatores uirtutum extitere:

¶ Eadem cogitatione tres decipulas iniqui dæmonis a nobis euitari. Item malis hominibus nõ esse pacem: Item cauere nos facile a uitijs: & uirtutes acquirere. Caput nonum.

e X hac demũ consideratione expelli uitiorũ origines: uirtutes acciri persuasissimũ est. Tris sane decipulas paratas dæmon custodit: quibus ppinquantes in easq; uel pauxillũ ĩpingẽtes: facile ruamus in uitia. Quę sunt inane gaudium: Ad spiritualia obeũda munera pigra durities: fluxarum rerum affluentia: Nec quenq; saluti propriæ bene consulẽtem latent. Præfert enim primo ludicræ nec ueræ/sed magnæ læticiæ speciem: Quam postq; hauserint oculi eius nimia cupidine oblectati hallucinatiq; fixiori obtutu: primario illam sensui præsentant. Mox appetitus in eam spe potiundi progreditur: Quod cum aduertit q & astu & dolis aduersus nos dimicat: imaginem illam obtegit & multis adumbrat difficultatibus: Quo irascentia excitetur: bonum semper & arduum deposcens. Atq; in hunc modum sensilis homo modo sperat modo meret quousq; uoti compos efficiatur: Sicq; inescatur trahitur ad rhetia. Hoc quippe in uotis est dæmoni ut occupatos semper nos teneat ĩ quibus delectemur: ne mẽtis oculos uel ad æterna bona leuemus: uel ad mortẽ q̃ iminet ĩferniq; pœnas formidabiles deflectamus: Vñ alia fabricat decipula: cũ illis q̃ uident q psto sũt sẽsibus

impediti irretitiq; ad ſpiritalia,pſequēda quæ. ſ.nō uidenť carneis oculis nō mo⸗
uemur ex qua iter eſt ad tertiā foueā: quādoquidē qui tēporalibus ſtipati bonis:
quæ forte mille inſidijs mille etiam anxietatibus ſibi coaceruauerūt: in hiſq; cor ,p
priū merſauerūt:quæ futura neceſſario ſunt negligūt:ea tanto feruētius amantes
inania bona quāto laborioſius ſunt cōparata:Nec em̄ diabolus amicis ſuis hoc eſt
eis qui poſt habito deo ſibi adhærēt:momētaneæ delectatiōis gr̄a cōcedit optata:
abſq; erūnarū admixtione:Aut eoſdē etiā inter ptas delitias nō affligit:ſed arā in⸗
fœlicitatis ex primo amicitiæ momēto imptit.Cū nō ſit pax impijs teſtāte,ppheta/
imo deo p os,pphetæ.quas rogo putandū eſt moles moleſtiarū circūſtare diuites
illos: q in oē nephas iuere:ut diuitias ſibi & poſteris p̄pararēt: qbuſq;,pcellis erū⸗
narū exæſtuāt.O ſi cerni dareť inter nos cōſciæ morſus:qbus ſemp afflictanť:ro⸗
dunť/lanianť:Præberēt in ſpectātibus nobis triſte ſed ſalubre ſpectaculū:Aſpice⸗
remus cōtemplaremurq; nō mō dei cōtēptores ſubterraneo in loco dare pœnas
ſcelerū:Verū etiā dū ſublimes uehunť/dū honoranť/dū roganť/dū auro coopiun
tur/dū eorū fœlicitati:q̄ ſūma in hac vita infœlicitas ē:a ſtultis : q eos intus & i cute
nō nouerūt iuideť:Mortis uero dies cū ad memoriā:reuocať gaudia illa tā ſpecio
ſa/tā honorata turpia uidenť & uileſcūt:eorūq; magnitudo decreſcit:Qui em̄ pul⸗
crum videri poteſt quid ſit magis umbratilis pulcri ſimilitudo q̄ pulcrū. Quid
opus eſt honorare id:quod nec uirtutis capax ſit/nec finis poſſideat rationem:ſed
mox interiturū:corruptioni obnoxiū & obligatū: Cur magnū illud exiſtimamus
quod caducū eſt qđ ſemper minuitur/roditur/& ab ipſo tēpore abſumiť: Nonne
demētiæ extremę eſt ſibi tot annorū curriculis tot laboribus inhiādo cōquerere q̄
uel ictu oculi mors arripiat & trāſſerat ad hæredes: q perſæpe ipſam & luxurioſe
diſperdāt atq; uno etiā in ſympoſio lyguriāt.Quod niſi ſimus inſaniores horeſte:
poſtq̄ pcepimus oportere nos uel in bonis uel i malis opibus deſudare: ad ea cō
uertemus animū q̄ māſura & ſtabilia ſunt:vnde & cauti inſtructiq; iter aliud ince
demus:eas uitātes inſidias:q̄s in noſtrā pnitiē tetēdiſſe dæmonē oſtēdimus.Deſe
remus oblectamēta carnis:Auocabimus mentem a ſenſibus. illoq; figemus eius
aciē:vnde nobis maximi,puentus operū bonorū eueniāt:Illas ſtruere opes icipie⸗
mus illos effodere & cōgregare theſauros:Quos aduenies mors tm̄ abſit ut aufe
rat:ut etiā cumulatius reddat.Cæterū & Apoſtoli præcepto obſequentes affluen
tibus diuitijs cor nō opponemus:atq; ad implendū illud Chriſti alacres & lęti de
ſcendemus:Aſſiſcētes nobis amicos de māmona factos iniquitatis:qui cum defe⸗
cerimus:nos recipiāt in æterna tabernacula.Hac nimirū cōſideratione hæc uitan
tur incommoda hæ uitiorum radices uelluntur:Nam multa quæ a malorū homi⸗
num turba patrantur:hac ſpe factum iri:luce clarius conſpicitur:ut ſcilicet diutine
poſſideanť:Verum ſi aduueniente morte/quæ cogitatus plurimos abrūpit cuiuſq;
hora hinc incerta eſt ſemperq; uacillans : inde ſemper propinquans ſemper mini⸗
tans.talibus longo tempore ſe uti non poſſe meminerint:Credendum eſt forte ut
rapiendi & coaceruandi diuitias ardor extinguatur:& ad capeſcēdas uirtutes tā⸗
to acrius inflāmentur : quanto minus tranſeundi ſpatij præſcriptum ſibi tempus
coniectura aſſequi poterūt:qui nunq; falli credant:ſi minimū exiſtiment quid re⸗
ſiduum eſt : ſicut non niſi pernicioſe ludificari : ſi abeſſe illud putant a foribus uel
pauxillum:Quæ cum ita ſint excutitur ſomnus ab eorum oculis / & uigiles fiunt
ad proſequendas uirtutes:Sed iam properat in finem oratio : poſcitq; ut exequa⸗
mur quæ libro tertio tractaturos nos promiſimus. Quoniā duobus præcedenti⸗
bus & amare & timere animā oſtendimus/ pariterq; quid cogitare debeamus aſ⸗
ſidue monſtrauimus/ne aut in amando aut in timendo deerremus.

LIBER TERTIVS IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DE MORTE CHRISTI ET PROPRIA COGITANDA.

¶ Quid superioribus libris actum sit & quid deinceps agendũ. Caput primũ.

s

VPERIORIBVS Libris in uniuersum sed strictim etiã & cursim docuimus ex iugi cogitatõe mortis xp̃i & ꝓprie uitiorũ fomẽta facillime posse tolli: uirtutũ plãtari radices: atq; earũ etiã incrementa iuuari. Hoc autẽ quẽ habemus p̃manibus diuina suffragãte ope confidimus declarare utraq; id munus cõmodissime obiri posse: Atq; hunc ordinẽ seruaturi sumus ut nũquã in aliquo libri capite de una mentiõem habeamus: qn & de altera statim differamus. Porro meditationes hæ p̃ter id (qđ inter primi libri initia dictũ est hac ratiõe sibi quadrant/ & consentiũt: vt modo timore mortis & gehẽnæ depræssi: modo cõcalefacti amore & excitati feruidius operemur. Qđ si perfecti hoĩes nõ laborẽt formidine: qm̃ ꝑfecta charitas (ut Apostolus ait) mittit foras timorẽ Verũtamen cogitatio mortis tantũ abest: ut eis noceat, ꝙ etiã illos ad amandũ acrius accendat: Quandoquidẽ optati christi præsentia ad plenũ frui se non posse nouerint: nisi prius aĩa migret a corpore. Imperfecti uero atq; etiã ꝓficientes qui. s. aliquid adhuc de mũdo diligũt: nec ad ultramundana fortiter animũ eleuauerũt: cognoscentes amorẽ fluxarũ rerum finiri oportere destituunt̃ spe diuturne potiundi: menteq; alio uoluunt salubriori adhibito cõsilio: studiũq; omne in amãdo christo cõuertũt: Atq; hũc in modũ inter amorẽ & timorẽ positi dęmonũ laqueos euadũt. Nã si beneficia: quæ per eius cruci humano generi collata sunt recolamus: Eaq; cõtemplemur q̃ per eandem in nos etiã si recte uixerimus existere debẽt: rapimur in amorẽ/Iuxta illud ꝓphetæ: Cõcaluit cor meũ intra me: & in meditatione mea exardescit ignis: Rursus cum percussi horrore ꝓpriæ mortis: q̃ (si tot etiã uiueremus annos quot prisci illi patres ante cataclysmũ uixere) æternitatis ꝓportione uẽtura est ocyssime recordamur extraria hæc oĩa quæ sub oculos ueniũt appetenda q̃bus acquirendis tantopere laborat humanũ genus: uelimus nolimus esse relinquẽda facile fiet ut contẽptis momẽtaneis illecebris ad eundẽ christũ amandũ ascẽdamus. Quo cũ ꝑuenerimus subaratos nos spe futuræ fœlicitatis noscamus: Nã ex ui amoris in amatũ christũ transformati eius naturæ ꝑticipes, ꝓ naturæ modulo fiemus: uiãq;/ueritatẽ & uitã/quæ oĩa illemet sunt pro nostra capacitate tenebimus. Nemini em̃ per auia uaganti optatã cõtingit metã attingere: Nec ullus unq; ueritatis ope frustratus errores deuitauit: nec uita destitutus uiuere potuit. Nunc impleturi qđ ꝓmissimus primo de peccatis succidẽdis: secũdo de serẽdis uirtutibus uerba faciemus libatis prius q̃busdã de pctõ deq; capitalibus uitijs: Ne ꝓlixior q̃ esset oportunũ disputatio nr̃a fieret atq; cõfusior: Et quãq; de pctõ ĩ uniuersum mẽtio sit habita: nõ dũ tñ eius rationẽ (qđ nõ est p̃tereundũ) explicauimus supposuimus em̃ gñalia q̃dã de eius natura & effectibus: nota uidelicet satis atq; uulgata ut moris est Aristotelis & philosophorũ plurimorũ q ãnq; qd sit id de q̃ disputet̃ ꝑscruptent̃: & eius ꝓprietates peculiariaq; munera exequant̃: qd sit supponũt: ac quædã præmittũt talis rei munia ab oĩbus fere uisa & animaduersa. Verũtamẽ hoc ĩ loco nõ de ipsius peccati natura curiose perscrutabimur: nec de ipsius subiecto nec de reatu remanente: nec an quo ad actum sit aliquid quo ad deformitatẽ penitus nihil: & multis huiusmodi quæ diligentissime a nostris theologis sunt pertractata: sed nõ nullas peccati descriptiones speciesq; tangemus.

¶ Quid sit peccatum: Item de originali & actuali: quod in mortale & ueniale diuiditur: & quomodo unum ab altero discerni queat. Caput secundum.

P Eccatum siue in operibus naturæ siue artis naturæ imitatricis: siue in moribus illud contemplemur: nihil aliud esse uidetur q̃ deflexio quædam & exorbitatio patrati actus a rectitudine debita: & ab hoc errandi genere ratiõalis aliqua creatura: nisi omnino per dei gratiã stabilita nõ eximitur: Sola enim diuina uoluntas cum ad superiorẽ regulã non dirigatur (Deo enim nihil superius) ipsissima est (ut ita dixerim) directio & rectitudo. Cuius participatu & conformitate cætera rectitudinẽ & perfectionẽ propriorũ operum assequuntur: Quã qui non aduertunt & obseruãt non delirare nõ possunt. Ipsi uero de peccatis hominũ dũtaxat acturi sumus. Ocurrit inprimis Augustini sententia definientis. Peccatũ esse dictum factũ uel concubitũ contra legem æternã: Cuncta paucis uerbis comprehendẽs ad intellectualis naturæ peccatũ pertinẽtia: Formã uidelicet & materiã: sortitur eñ deformitatẽ humanus actus: ex ipsa inordinatiõe ad finẽ/uel regulã. At duplex est regula/qua nostra meteamur opera: æterna una de qua locuti sumus quæ dei uoluntas est: & quasi ratio (ut Thomas ait) Altera/q̃ in nobis est/intellectus.s.cui diuinæ suę legis scintillã quandã indidit Deus qua cognoscimus quid ꝓsequi quid aufugere debeamus. Quare cũ Propheta seipsum ꝑcunctaret/quis ostẽdet nobis bona. Respõdit: Signatũ est super nos lumẽ vultus tui dñe. Vtrũq; euidentissime cõplexus est Augustinus: vnũ quod ad substantiã humani actus pertineret qui quasi peccati materia est dictũ.s. factũ uel cõcubitũ: Alterũ in quo deformitas actus inordinatioq; consistit ad formã peccati spectãs: per quod iugo diuinæ uoluntatis & legis excusso peruerso uolũtate ferũtur inuetitum: Illorũ nanq; qui ratione sunt prȩditi peccatũ adeo uoluntariũ est (quẽadmodum ipse Augustinus edisserit) ut si nõ sit uoluntariũ non sit peccatũ/ uoluntariũ intelligimus nõ ꝓ eo solũ q̃ qs suæ spontis existẽs libera ꝑagit uolũtate atq; libenter: Sed pro illo etiã num qđ quis uel desiderat uel eloquitur uel factitat alioquin omissurus nisi ratione cuiuspiã noliti ad id prosequendũ quodãmodo astringeretur. Exempli causa: Minatur stuprator quispiã interitũ puellæ uel ui uel dolo redactæ in potestatẽ/nisi se abuti permittat: laxat illa corpus in illicitã uenerẽ nequaquã illo cessante hoc ipsum factura: incidit protinus in peccatũ nec temporarium aut expiabile: sed nisi priusq; migret e uita debita illud pœnitudine deleat sempiternis tormẽtis mulctandũ: quoniã ab dei uoluntate legeq; deflectit: quæ imobiliter sanxit debere nos malle corpus occidi quã animã: Scit enim uel ad sciẽdũ obligata ẽ quibuslibet actibus uenereis præterq̃ in matrimonio deberi ꝑpetuã pœnam cui ueritati consentiens Aristoteles in Ethicis ad Nicomachũ censuit potius moriendũ esse q̃ turpiter agendũ: Edoctus naturali lumine uirtutẽ animi corpori omnino præferendã. Reliquas Augustini de peccato descriptiões aliorũq; Theologorũ uel huius quã attulimus partes extare depræhenditur: uel ad ipsam reduci posse commodissime: ut illa quæ in primo de libero arbitrio posita declarat/nil aliud peccatũ esse nisi cum relictis æternis rebus temporalia sectamur: & in libro trium & octuaginta questionũ omnẽ humanã ꝑuersitatẽ uti fruendis & frui utendis: Et alibi uolũtatẽ retinendi quod iusticia uetat: Vt illa quoq; Ambrosij ĩ libro de paradiso finientis peccatũ esse præuaricationẽ diuinæ legis & cœlestiũ inobedientiã mandatorũ. Verũ hoc nomẽ peccatũ nõ secundũ unam & eandẽ rationẽ de omni peccato dici credendũ: sed secũdũ Analogiam. Illud Theologi partiunt in originale & actuale: originale nuncupat quo ex parentibus descendentes ob

Ade peccatũ inficimur:unde cuncta fluxere peccata. Atq̃ huic malo sacri baptismatis vnda opitulatur uires tamẽ animæ obvulnus ab eo sibi inflictũ pronitatem quandã ad malũ legẽq̃ carnis rationi infestã retinent. Quæ quidẽ lex multis censetur nominibus: Cuius nocumentũ his uerbis Paulus apostolus exp̃ssit: uideo aliam legẽ in membris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ & captiuantẽ me in lege peccati. Actuale uero est id:quod conscij nostrorũ operum & uolentes perpetramus:Hoc in mortale & ueniale secatur. Mortale appellarũt: quo aduersus deum aut proximũ libera voluntate delinquentes digni æterna morte efficimur: Veniale uero uocauerũt:quod tẽporanea pœna mulctandũ sit, qualis est actus ille:q̃ uel ex sui natura nec cõtra deum sit proximũue:Sed præter legẽ dei:nec decenti cum charitate paratus examussimq̃ directus ad dei gloriã: aut ipsa cogitatione aut habitu:uel qui ex imperfectione mereatur ueniã. Quod qualiter accidit breuiter & ueluti in transcursũ explicabimus:ut cõmode mortale a ueniali secerni queat:Cũ aut diaboli sugestio sensim obrepit animũ: Aut eundem illecebra mũdi quatit/aut carnis pulsat titillatio:aut delinita appetentia & ex perpetrãdi facinoris occasiõe: nutabunda flectat in malũ. Fieri minime potest ut nõ citet̃ ratio cum volũtate: inuiteturq̃ uel ad acceptandũ facinus oblatũ uel ad respuendũ & eliminandũ: Aut saltẽ nõ consultetur(nisi id forte cuipiã insanæ mẽtis accideret:usuq̃ arbitrij liberi carenti:de quo peccatorũ genere in præsentia nõ est sermo) quæ postq̃ seu de cõsilio requisita:seu ad ferendã sententiã postulata fuerit: ex sublimi illa mentis specula contemplatur:quid quisq̃ illorũ:mundus: caro:dæmon:machinatur in suis finibus suaq̃ ditione:uel eos tunc excipit ut amicos:blande & comiter amplexat̃ uel ut hostes & quidẽ perniciosissimos fugat & insequitur:Si recipit illos hoc est si consentit surreptioni:mortaliter peccatũ est: si repellit: consideranda in repellẽdo diligenterq̃ animaduertẽda est uel mora uel celeritas. Nã si protinus simulac cognouerit moliri eos quippiã in sui perniciẽ ad depellendos ipsos quãta maxima potest ui descendit: tantũ abest ut peccet: ut etiã q̃ optime mereatur: Si uero pauxillum imoratur:non tamẽ acquiescat illorũ dolis: Sed hesitabũda nutet paruo tẽporis momento:ueniale est:Si multo hoc est ubi sufficiens ei tẽpus præstitũ fuerit ad deliberandũ quid agere oporteat:& demulcente cupiditate hæreat inuestigio: nec se hostẽ demonstret illorũ æterna morte dignum est crimen:Quapropter nostri theologi tradiderũt ex consensu uero uel interpraetato: hoc est debito ad ferẽdam sententiã obtentu tẽporis spacio:quo quis in peccati considerãdi delectationem abutatur: peccatũ fieri: Exempli gratia. Imaginatione quapiã fœminæ pulcræ potiundæ excitamur in uenerẽ. Frequentius enim hac cogitatione paratur:& difficilius noscitur/quã si statim ratione repellimus/optime agimus:Si in ipsa cogitatione delectamur. q̃uis nostræ menti fixum sit:etiã si possemus tale flagitiũ nolle cõmittere:tamen æque ac pręsentes illi essemus uelle oblectari: mortale scelus p̃petramus. At si expellẽdæ prauæ illi meditationi nos accingimus. & id remissius q̃ oporteret factitamus:prosequendo tamen absq̃ morula uel interuallo ceptum opus peragimus:Et p̃rsus talis oblati uitij phantasma simulachrũue eliminamus: æterne mortis laqueũ non incidimus. Sed tẽporariæ pendẽdæ pœnæ obligamur: hoc est ueniali peccato irretimur:Cum nostræ sit ignauiæ permittere sensus adeo illudere rationi:ut eam impediãt remoreturq̃ ab eijciendis confestim hostibus: q̃ & bellum indixerũt:& iam fines occupauerũt. Quapropter enitẽdũ pro uiribus ut cum primũ paruis cogitatibus pulsari nos animaduertimus: quãtocius eos repellamus. Nam quicq̃d itercidit morulæ: semper aut damnũ affert aut periculũ: Animaduersione autẽ dignũ posse nos de uitijs etiã obscenis absq̃ peccato: imo

quãdoq̃ cũ merito cõsiderare:& in ipsa etiã num cogitatiõe imorari: Cũ uidelicet aduersus illa scribere uolumus loq ue detestantes eos: q̃ in ipsis ueluti sus in luto mergũtur. Hactenus de his peccatis: q̃ ex imp̃fectione actus ueniã merẽtur: Alioquin pleno p̃petrata consensu dãnatiõnẽ: Et quanq̃ diximus quosdã esse actus q̃ ex sui natura ueniã merẽtur: q̃lis est ille qui nec cõtra deũ aut proximũ ex directo cõmittitur: ut cũ quis plus loquit̃ q̃ oporteat / plus comedit q̃ sit necessariũ / plus tacet q̃ expedit: & id genus similia: q̃ Augustinus enumerat in homelia de igne purgatorio: & in decretis repetit Gratianus: Scire tñ oportet ita ex uenialibus ex suo genere mortalia fieri: Si uidelicet finis ille ob quẽ ip̃e actus uenia dignus p̃ducitur sit mortalis. Puta cũ plus loquit̃ quispiã q̃ oporteat: ut adulterari queat: sicuti etiã ex mortalibus ex sui natura uenialia euadũt peccata ob actus imperfectionem liberiq̃ cõsensus carentiã: Plura occurrerẽt scitu digna: Sed cũ tractata sint a plerisq̃ theologorũ & p̃sertim Ioãnes Gerson peculiari cõmentario hanc materiã p̃sequutus fuerit: Ipsi quoq̃ in dialogo nr̃o de serena consciẽtia satis (ut arbitror) explicauerimus: Ad ea quæ prosequẽda proposuimus transgrediemur.

¶Septẽ esse pc̃tã capitalia ex q̃bus cũcta alia exoriunt̃ & pullulãt. Caput. iij.

Theologis proditũ est septẽ esse capitalia uitia / ueluti duces exercitus: sub q̃bus reliq̃ ueluti gregarij milites merẽt. his tñ non ex ea methaphora impositũ est nomẽ q̃ capite. s. puniri debeãt: quale illud capitale decedere p̃sidio: cũ quia ex impfectione actus oĩa possint esse uenialia: tũ q̃a aliqua eiusmodi sunt ex p̃prio genere: uerũ ea ratiõe capitalia sunt appellata q̃ capita sint & principia ex quibus oriant̃ reliqua eorũq̃ gratia fiant. Hec sunt inanis gloria / ira / tristicia / auaritia / inuidia / uẽtris ingluuies / libido carnis. Cur vero tantũ septẽ annumerẽtur quorũ ductu ueluti a fonte plura manẽt: Thomas aquinas tũ in secũdo cõmentariorum in sententias tũ in q̃onibus de malo. Tũ in secũda parte theologicę summæ latissime differuit: Modo ex parte irascẽtię & appetẽtiæ corruptæ rationem afferens. modo ex parte boni & mali: Quem modũ ut exactiorem sumus sequuti: Hæc em̃ cum causa cæterorũ existãt secundũ finis rationẽ eorum ortus bifariã potest attẽdi. Primũ ex parte peccãtis quia ita dispositus est & animatus ut maxime fini aliquo afficiat̃: unde plurimũ in aliqua pc̃tã cõmittenda ruat. q̃ modus originis eo sub arte nequit cõp̃ręhẽdi q̃ infinite fere sunt singulorũ hoĩm uoluptates & affectus illiciti: Deinde ex parte habitudinis & ipsorũ inter se finiũ cõmunionis: & quo ad hoc origo hæc nõ fugit artẽ: q̃n sepissimæ unũ ex alio suboritur & prodit uitiũ: Quapropter capitalia ea peccata nominabunt̃: quorũ fines si cõsideremus primarias quasdã rationes obtinere aduertemus trahẽdi appetentiam ad se cõcupiscẽdos: & ex hoc eorũ distinctionẽ pluralitatẽq̃ pullulare noscemus: Mouet em̃ aliquid appetitũ duplicẽ in modũ: per se ut bonũ ipsum cũ appetitur malũ cũ formidat̃: Atq̃ per aliud cũ uidelicet quispiã uel malũ p̃sequitur ut bonũ aliquod ei annexũ consequat̃: uel itidẽ bonũ ob adiũcti copulatiq̃ mali horrorem refugit: bonũ autẽ triplex (de humanis loquimur) Animæ / corporis / rerũ exterarũ: Primũ hoc est animæ ex sola appræhẽsione sui ingerit cupidinẽ: qualis est propriæ laudis excellẽtia: cuius deordinatiõe inanis gloriæ peccatũ emergit: corporis deinde bonũ sequẽti ordine procedit: quod vel ad tutelã p̃tinet indiuidui: sicuti cibus & potus: uel ad conseruandã speciẽ per p̃pagationẽ sobolis: Cui desetuit cõcubitus excessus in primo munere gulæ uitiũ parit: ex secũdo autẽ: nisi debitis fuerit circũstantijs honestatũ scaturit proditq̃ libido carnis: Quã vulgo luxuriã appellant: Tertiũ hominis bonũ extrarũ est: uti diuitiæ: Quas nimio ardo-

re si aueamus auaricia ꝓxilit: uerũ ꝙ quispiã bonũ aufugiat ob cõmunionẽ admixti mali contingere potest vel ob respectũ proprij cõmodi uel alieni: Inde accidia seu tristicia pullulat. quæ odit spiritale bonũ ob cõnexionẽ associati laboris: hinc si animus ad nihil exterius prorũpat obrepit inuidia alienũ bonũ & gloriã perosa ne propria denigretur & uilescat: Si uero citet uindictã non ualẽs continere se intra limites prudentiæ: sed cuncta laxãs moderãtiæ repagula ebulit ira. Nec mouere nos debet ꝙ superbia & cupiditas hæc ab Apostolo in ep̃la ad Timotheũ illa a Solomone in Ecclesiaste: Omnis peccati radix & initiũ nuncupata sit: Item sup̃biã inter capitalia uitia a Cassiano & Isidoro cõnumeratã/& a Gregorio ab eorũ cętu sequestratã: quoniã ex diuersis cõsiderationibus cõcordia inter eos paruo labore cõciliatur: sicut enim virtutũ duplex finis pensari potest: fœlicitas. s. cõmunis: ultimusq; & proximus/hoc est ꝓpriũ bonũ cuiuscũq; ipsarũ: Ita & i uitijs (iuxta id qđ disseruimus) ꝓprios eorũ fines possumus animaduertere. Possumus & cõmunẽ ultimũq; perpendere: qualis ille est qui cæcutiẽtibus nobis bonus apparet: cuius gratia cuncta facinora ꝑpetramus: quando id qđ diuina lege cautũ est ne desideremus nimio furore appetimus. Quapropter in omĩ peccato duo errata emergũt Conuersio uidelicet animi ad bonũ fluxũ & temporarium: & auersio a stabili atq; perpetuo: Quare hinc exoritur sup̃bia generalissimũ vitiũ: quo se homo deo non subijcit: Illinc generalissima etiã num pullulat cupido affectãs imoderate atq; etiã assequens apparẽs bonũ. Quo fit ut uniuersalia uitia nõ specialia pronũcientur. Nonnulli autẽ superbiã accipientes nõ ut uitiorũ caput ceteris specialibus uitijs ascripserũt. At Gregorius & eius in hac parte sectatores influentiã ipsius incũcta crimina recte animaduertẽtes uitiorũ reginã appellauere: Ipsa enim (inquit in cõmentarijs in Iob) uitiorũ regina superbia cum deuictũ plene cor ceperit mox illud septem principalibus uitijs quasi quibusdã ducibus deuastandũ tradit. Animaduertendum uero eã omnino nõ esse unã cum inani gloria: quando illa excellentiã inordinate prosequitur: hæc illius manifestationẽ suspirat.

¶ Capitalia uitia mortis Christi & propriȩ cogitatione iugi exterminari: & quo modo id commode fiat. Caput quartum.

C Vm igitur dæmon iniquus animaduertit septẽ hæc uicia cæterorũ seminariũ esse & segetẽ vberrimã. Itẽ nostræ animæ uires ob iusticiæ originalis defectũ nõ omnino robustissimas agnoscat multas nobis molit̃ insidias/ut in ea labamur: Maxima quippe effectus inuidia humano generi ad cõparandas fœlices illas sedes destinato quibus ipse superbia priuatus est & ad inferos detrusus omnes dolos intendit/ut careamus eis & sui supplicij consortes efficiat. Is itaq; uersutissimus hostis ob diuturnã experientiã offendendi ueluti bellicæ artis pitissimus dux debiliores partes aduersi exercitus/ ut expugnet uigil & irrequietus excogitat: Modo inuidiã explorat qua de alioꝝ bonis affligamur. Modo uestigat iracundiã ut cæteris impacienter insultemus. modo accidiã satagit prouocare/ vt de diuinis bonis tristemur & ad quærẽdas oblectatiões sensuũ deficiamus: Nunc auaritiã prætendit qua diuitiarũ amorẽ deo & saluti hoĩm & proprio corpori p̃ponamus: Hinc gustũ delicatis saporibus irritat quorũ gratia uel ieiunia ab ecclesia in dicta soluamus uel in proprij corporis perniciẽ crapulemur: hesternoq; mero male semp̃ oleamus: Deoq; interim posthabito propriũ uentrẽ pro deo colamus: Illinc renes excalfacit/ delinit/ scalpit imaginẽ obscenam ostentans ut ueluti sus uolutabro mersi in illicitis uenereis actibus nos ipsos sepelia mus: sæpissime mũdi gloriã ante oculos mẽtis uibrat: cuius splendore halluci-

nati captiq; eidē insudemus : quo stratagemate sanctissima etiā opera eorum hominum qui ad perfectionis culmen iam iam attingūt sæpe uitiat atq; cōmaculat. Sed hac præda nō contentus ultra progreditur: Perscrutatur rimaturq; qua ratione possit efficere/ut ob nostram sequendā gloriam ipsum Deum cui soli debetur gloria floccipendamus : quibus machinamentis antiqui hostis cui nulla par est auctore Iob in terra potentia reliquisq; prælijs quibus a ꝓpria concupiscentia & a mundo petimur: quomodo & Christi primū & demū propriæ mortis memoria prævalentes esse possimus ostēdendū. Nā si gloriæ propriæ stimulus agitamur: Christū repetamus memoria: qui pro nobis exinaniuit semetipsum (ut ait Apl'us) formā serui accipiens: factusq; obediēs usq; ad mortem crucis. Atq; illius gloriæ cunctas actiones nostras & opera cōdonemus. Si nos auri sacra fames molestat. Aut si principatus & imperij cupidine sollicitamur: ꝓpendamus in cruce Christū nudū languentissimo nostrarū animarū amore: qui cū deus esset & dn̄s orbis uniuersi ꝑcūctanti cuidā de diuersorio priusq; crucifigeretur respōdit/ vulpes habere foueas/& uolucres celi nidos: se autem locū quo caput reclinare posset non habere: unde uictu & tegumento alijsq; contēti : sine quibus uita hæc trāsigi nō pōt diuitias ceu maxima impedimēta calcemus. Si blanditijs carnis & uoluptatibus exurente libidine titillemur/uoluamus animo uirginitatē Christi: mentis carnisq; mundiciē: ut ipsius amore in cōiugio casti & cōtinentes esse possimus. Cui si nō fuerimus astricti quo eidē obsequētius deseruiamus : nos ipsos dissitis (ut inquit ille) fœmoribus emasculemus: spiritaliter tamē ne originē adamantiū imitaremur Quē Christi audito cōsilio & hausto illorū exemplo qui se ꝑpter regnū cœlorū castrauerūt ꝓpria sibijpsi execuisse genitalia cōperimus : uera in hac parte nō adhibita uel nō seruata euāgelij intelligentia. Si culinæ nidor gulā exagitat atq; palato saliuā excutit si gulæ citamenta cor subeunt felle & aceto Christū in cruce potatū recogitemus: Cuius nomine multis ante annorū curriculis Propheta id præcinerat inquiens: Dederunt in escā meā fel & potauerunt me aceto: succurratq; menti ieiunium quadraginta dierum totidēq; noctium/cuius instar castigare corpus possimus: nobis satis esse arbitrantes necessario nutrimento: ut liberius & expeditius eius uoluntati famulemur. Si cor exæstuat ira bullitq; sanguis uindictā ciens: recolamus Christum nostri amore a seruo pontificis pertulisse alapam patientissime/& indutū fuisse ueste purpurea/flagellatū & spinea corona in derisum & contumeliam coronatum : atq; etiam latroni qui se blasphemauerat ignouisse. Cuius exemplo irrogatas iniurias/ iactata conuicia/cædes affiniū Christo ipsi ad quem spectat uindicta condonemus non obliuiosi gesti illius nostræ etiam instructionis & cōmonefactionis causa patrati: quādo ut eis qui eum crucifixerāt ignosceretur patrem orauit: Si rodimur pectora inuidia animum eo uertamus/ pensemusq; solem Christi nutu non modo super eos qui diuinis preceptis audiunt/ sed qui etiam scelestissime contemnūt deferri / uberēq; promiscue mandari pluuiam: eundēq; pro omnibus mortuū/ut omnes fœlicitate donaret. Modo duritie cordis non habeantur indigni: Qua cogitatione excitemur/ut non solum aliorū bonis inuideamus: sed ut potioribus etiam abundēt & affluāt exoptemus. Si nos accidia torpentes detinet & somniculosos segnities illigat feramus animo Christi laborē trium & triginta annorū indefessum. Quem ut nos doceret doctrina & uitæ exēplo instrueret atq; institueret perpessus est: Subeat mētem corpus eius collumnæ alligatum: & a planta pedis aduerticem cæsum: offerantur cordi fossæ manus fossiq; pedes cruciq; cōfixi: & nos pudeat molles semper ducere somnos: pudeat nō rependere uices amoris : nec in bonis operibus statutis saltem temporibus desu-

dare. Paricꝫ ratione hiſce uitiꝭs propriæ mortis memoria reſiſtimus inprimis ina/ ni gloriæ. Quippe cum ex fine breui noſtræ uitæ finem quocꝫ gloriæ futurū bre/ uiuſculum agnoſcimus: ſed quid nobis poſt mortē profutura eſt gloria? Ad eam ſane anhelamus/uel ut honoremur/uel ut diuitiꝭs cumulemur: quæ defuncto ho/ mini præſtare nequeunt nec ullam omnino afferre opem. Auariciæ ſitis hac pa/ riter potione reſtinguitur/quoniam ea uis mortis eſt ut vno momēto noſtra om/ nia bona quæ fortunæ nuncupantur populabunda diripiat. Libidinū quocꝫ in/ centiua illicitiꝗ coitus hoc eodē medio coercemus: ipſam meditantes corpoream molem quam tantopere cupimus delectari poſt modicum temporis ſpacium eſſe a tineis & uermibus uorandā: futurum quocꝫ ſi illius uel maris uel fœminæ dile/ ctæ mors noſtram uel paucis diebus præcurrat ut nō modo eiuſdē amplexus & oſcula expectamus ardēter: Sed nec cernere corpus amatū iam excitata & obtur/ pitudinē & ob fetorē nauſea poſſimus: Superfluas etiā epulas ea ipſa meditatiōe frugaliter uiuētes aſpernabimur: Ne dum in eis ſemper cogitabundi erimus: de/ ſiderantes ad diuturniorem oblectationem Gruis collum: ut Philoxenus ille cu/ pediuora ab omnibus fere & ab ipſo quocꝫ Ariſtotele taxatus: Aſpernabimur in ꝗ ſi mente uerſabimus eodem paſtu quo nos inpinguamur uermes quocꝫ paſce re & impinguare: quoniā ipſis ſaginatis nobis pinguiorē lautiorēꝗ menſam in ſe pulchro ſunt habituri. Sed & forte tēpeſtiuiorē: quādo multi ſint gulæ proceres perditiſſimiꝗ gulones qui cunctantē mortē & citāt & prouocāt cōmeſtione ſup/ flua. Frenū quocꝫ iræ īponi perſuaſiſſimū eſt penſantibus nobis mortē quam aliꝭs uolumus & aduerſa poſſe in nos facillime eorū uita incolumi redundare: qui etiā poſt mortē niſi prius reſipiſcamus maleuoli animi pœnas acerbiſſimas daturi ſu/ mus. Eodem ſcuto mentem armati non timebimus ictus inuidiæ: perpendentes: ſcilicet fieri poſſe facillime ut ob noſtrā mortem quæ incerta eſt & ocyus uento ꝓ pinquat: diuitiæ quas poſſidemus aliaꝗ bona(heredibus nr̄is fortaſſe hoſtiatim mēdicantibus) bonis illis: quæ noſtris æqualibus præripi auemus: adiungātur: ꝑ pendētes etiam ꝙ ſi uoti compotes fieremus: uidelicet ut quæ illis inuidemus ad nos uenirent aut deuoluerētur ad alios diuturna tamē ob hoc ipſum lęticia nobis exultādum nō eſſe. Inertiam poſtremo atꝗ ignauiam uigiles & alacres excutie/ mus explodemuſꝗ luſtrantes mente oportere nos inſuetum mortis iter incedere: & ob id comitibus atꝗ ductoribus ob latronum populationes opus eſſe nobis quos in plumis & umbra deliciantes aſciſcere nequeamus: Nimirum diuina ope atꝗ uirtutibus indigemus: aduerſus mali dæmonis inſultus: quæ ſe ſomniculoſis & ſemper ociantibus nō tradunt acquirēda: In his quippe comparandis multos agones aduerſus iniquorū dæmonum cateruas deſudare: in retinendis multa bel lare prælia neceſſe eſt: ut tādem finem optatum & propoſitam ſtrēnuis militibus coronam aſſequamur.

¶Sanctos homines hoc idem faciendum cenſuiſſe ſcriptis atꝗ operibus adim pleuiſſe: Idꝗ parum a nobis cogitari. Caput quintum.

h Aec duo antidota ſanctiſſimi homines nobis reuelarunt: Sibiꝗ ipſis aduerſus peſtiferos ſerpentis antiqui morſus excogitarūt cōpararūtꝗ: & quanꝗ de his nō nulla ſuperius ſeiunctim tradidimus: atꝗ oſtendi mus multos philoſophos ueræ ſapiētiæ ignaros: mortē ſepiſſime cogi/ tauiſſe & cogitandā ſcriptis mādauiſſe: nihilominus quemadmodū ſumus polli/ citi operepræciū eſt monſtrare ſanctiſſimos & doctiſſimos hoīes fidei noſtræ ma xima propugnacula utrūꝗ cōplexos fuiſſe. Et alterū hoc eſt Chriſti mortē quod

philosophorũ gentiliũ pars ignorauit:pars contẽpsit,ꝓsequutos ardentissime fuis se superq; omnia celebrauisse: Admonet nos Ambrosius in oratione de cruce ut Iesum habentes qui nos propria morte liberauit in ipsum aspiciamus semꝑ: Atq; ipsius signo nostris speremus uulneribus medicinã. Testatur Augustinus se dũ tentaretur Christi uulnera ad mentẽ pro tutela reuocasse: Testanť & alij se tartareos canes sæpissime aduersus eorũ salutẽ oblatrãtes / ligno crucis ualidissime expulisse & ab oĩbus tutos molestijs ob imaginatã frequẽter Christi crucẽ quieuisse. Prodit Henricus sisius Christũ reuelasse debere crucem & mortẽ suam iugiter a fidelibus cogitari:Idq; uirginem matrem dilectũq; discipulũ potissimũ effecisse: ualereq; meditationẽ ipsam ad inordinatam animi tristitiam repellendam: & ad purgatorij penam minuendã. Tradit Ioannes Gerson in magna illa commentatione sua in canticum uirginis cœlorũ regine se quondã a grandeua uirgine ꝓbatissimæ uitæ Vrbano summo Pontifici sanguinis nexu deuincta interrogatum quodnam potissimum aduersus dæmonis insidias subsidium censeret. Qui dum respõsum aliquandiu suspensum libratũq; tenuisset: mox eam hoc uerbũ. crux: subintulisse: Quã ego uocem(inquit)tanq; de cœlo intonuisset/& ita isonuerat suscepi: Adijciens secum multis iam annis reputasse atq; etiam super hoc negocio cum alijs contulisse:nec illo efficatius aut compendiosius antidotũ inuenisse:quãdo nullũ humilius/ nullũ diabolico ueneno aduersantius. Noui & ego qui Christi vulneribus aspectis auaritiæ sitim extinxerint: Libidinum calorem suffocauerint:superbiæ motus repręsserint:cæterosq; uel ob iram uel amorem in nos concitatos tumultus plane sopierint:Sed quis hæc mirabundus auscultet? Nonne(ut sapientissime scribit Ambrosius)passio illius nostra redemptio ẽ/mors illius uita nostra? An mala hæc cũcta non substinuit ut nos bona omnia sentiremus? Crudelitatem in se exerceri uolens ut nobis misericorditer ageretur: Quis autẽ quæso illud obseruat/uel duo/uel nemo/ut Persius inquit? At sane si nullum hac cogitatione in nos futurum officium aduerteremus: Adhuc tamen & ob beneficia quibus sumus cumulati & obsperata præmia deberemus ad id obeundũ munus animari. Vidimus multos & nouimus uano mortaliũ quorundã amore ita illectos: ut nihil sit tam arduũ tam difficile quod ultro & libenter illorũ gratia non suscipiant: famem perferant:sitim tollerent:Algoribus estibus nũ dimoueantur:mille discrimina mortem intentantia subeant:totũq;(quod maioris est dementiæ signum)uitæ tempus eorum uoluntatibus condonant:Ita ut cum liberi sint suæq; spontis ad totam uitã mancipia fiant inani specula pellecti consequendi honores fortasse lugendos: unde sæpe factum / ut ab eisdẽ cum homines sint/ & sicuti Propheta inquit:Maledictus est qui confidit in homine. in tot laborum præmiũ carceres exilia mortemq; receperint: Alios legimus amore patrie subijsse mortem. Alios uirtutis amore & incorrupte fidei gloria asperimis tormentis e vita obisse. Et nihilominus uidemus Christianos plurimos nec amare nec cogitare eũ/qui eos creauit: qui ut fœlices fierẽt mori uoluit:& quotidie ut idipsum cõsequãtur innumera impartitur bñficia:sed illius amorẽ in imaginariã terrenæ miseriæ uoluptatẽ permutare:nec etiã audire uelle sanctorũ hominũ uocibus de hoc ipso quod sumus præfati ipsos sæpissime cõmonentibus: Qui cũ de cogitanda Christi & ꝓpria morte præcepta tradunt/ nisi auribus cæras obderẽt quid nam facto opus esset ut resurgerent/a uitijs intelligerẽt. Augustinus libro secundo de christiana doctrina: Timorem(ait)de futura morte mentẽ necessario cõcutere: & oẽs motus superbiæ ligno crucis affigere. Ioã. Cassianus in libello de octo principaliũ uitiorũ remedijs profert Christi & proprie mortis meditationẽ remedium existere saluberrimũ in

delendis omnibus uitijs:idem astruit generale peremptoriũ esse uitiorũ omnium q homo se credat quotidie de hoc mundo migraturũ & hanc persuasionẽ nõ solum non permittere ullam in corde residere tristiciam: uerũ etiam uniuersarũ concupiscentiarũ & peccatorũ motus comprimere. Possent & alia afferri quibus comprobaretur bipartitam hanc recordationẽ uitijs omnibus maxime aduersari testimonio probatissimorũ hominũ. Sed cum iam satis hoc(ut arbitror) sit persuasum quid circa uirtutes operetur aperiendum.

¶Virtutes omnes hac bipartita cogitatione facile possideri posse:deq; pluribus uirtutum generibus. Caput sextum.

C Vnctas porro virtutes de quibus superioribus libris generaliter fœcimus mentionẽ eos qui hæc assiduæ cogitant facile enancisci fiet conspicuum. Si ipsarũ naturã & ordinem uestigauerimus/cõsiderauerimusq; multifariã eas partiunt theologi/ut scilicet quædã sint ad intellectũ ptinentes:quas intellectũ/sapientiã/scientiã/artẽ/ prudentiã/ noiauere. Aliæ sint morales:Quarũ duodecim Aristoteles in Ethicis ad Nicomachũ simul cũ his quinq; intellectualibus enumerat:hæ tamẽ ad quattuor reducũtur:q̃s ipi principales seu cardinales appellant: Prudentiã/fortitudinẽ/iusticiam/ temporantiã. Sunt & aliæ fides/spes/charitas:Quæ theologicę nuncupantur:Tum quia deũ ueluti propriũ obiectum spectant:tum quia diuinis tantum eloquijs patefacta fuere: Tum quia eas ipse nobis dũtaxat elargitur:Cum enim sit duplex hominis fœlicitas quarum una naturalis scilicet sagaci ratione comprehendi possit: Altera humanos omnes cogitatus eludat:utpote quæ solum diuina reuelatione innotuerit: collustrari nos opus fuit lumine alio potiore eo quo sumus natura præditi:ut ad eam cũ agnoscẽdam tum capessendã apti gnauiq; efficeremur: Quod quidem lumen ipsa est dei gratia a qua ueluti fœcunda radice tria illa præstantissima germina fides/spes/charitas nostris in mentibus fœliciter enascuntur: Quorũ ope ita ad finem supra nostram naturã eleuatũ disponimur:sicuti naturæ adiumento ad finem genuinũ humano generi dulci quadã uiolentia propellimur:conuenientissimũ sane fuit diuinum quoddã lumen naturæ lumini superaddi ut id intellectus uidere posset:licet per speculũ & in enigmate:& id posset appetere uoluntas: qđ ut Esaias Paulusq; tradidere:nec oculus uidit/nec auris audiuit/nec in cor hoĩs ascẽdit. Quantum ergo pertinet ad intellectum radius quidam nobis est præstitus quo fides gignitur eoq; constanter certissimeq; diuinis ueritatibus adhæremus. Duo uero radij uoluntati condonati sunt:& primi adiumento in ea quæ iam credidit intellectus: utpote deum finem nostrum recta intentione defertur: Cuius consequendi facultate animaduersa spes emergit:Secundi uero ope: Qui charitas appellatur eidem se deuincit:atq; adeo obstringit:ut deum ipsum iam cognitum atq; speratum in tantum diligat ut in ipsum trãsformetur: & unus fere cum eo spiritus euadat. At sane ex mortis Christi meditatione ad sanctissimę fidei infusionem reddimur habiles: Cum videlicet consideramus totũ pene mundũ prædicãtibus apostolis Christum crucifixũ eundẽ uerũ deum:uerũq; hominẽ credidisse relicta dęmonũ cultura:unde factũ est ut multi apostolorũ uestigia sequuti totam uitam Christo mancipauerint:Ab cuius cultu nec eculei/nec cruces/nec ignes/aut igniti tauri/ nec alia tormẽta excogitata a tyrannis idolatris auellere potuerũt: Quod constantissimũ propositum sequendi Christũ ut susciperent / nec mundi carnisue oblectamenta eorum animos demulserant:quæ penitus contemnebãt: nec humana sapientia flexerat:

quando eorum doctores apostoli nec periti grãmatica fuerint(ut Augustinus ait) nec inflati rhetorica nec armati dialectica:Sed fidei spargẽdo sæmina totum orbẽ peragrabant/suscitando mortuos/ linguis loquẽdo omnigenis cooperante semp̃ diuino spiritu/& iniquo dæmone aduersante : Ex eadẽ quoq; cogitatione spes in nobis emergit iam scelerũ perpetratorũ ueniã consequẽdi. Cum Christũ flagitia cuncta dimittentẽ seipsum dedisse crucifigendũ gratia nostræ salutis animaduerti mus.At non amare illius mortẽ quomodo possumus:qui nos per eam & reuoca uit ab inferis : & occlusas cœli ianuas reserauit. His certe si anĩamur/ut decet : Ac ipsi credamus ut patri hæreditatẽ paternã speremus ut filij:clementissimum optimũq; dominũ diligamus ut serui libertate donati atq; in filios adoptati. Exurgẽt etiã nũ reliquæ morales uirtutes:quæ ex his tribus theologicis enascunt̃:Si eñ bonũ ratiõis qđ principiũ seu formã uirtutũ noĩant in cõsideratiõis circũspectiõisq; specula collocauerimus:exorietur prudẽtia q̃ inter intellectus morũq; virtutes potissimum obtinet locum : si in ordine ad operationes spectante posuerimus,p̃det iusticia:Si ad passiones edomandas accõmodauerimus temporãtia & fortitudo pullulabunt:quando earũ altera rebelliũ rationi sensuũ uehementiã petulantiãq; compescit.Altera in capescendis iustis laboribus torporẽ excutit & retrogrediẽtes a iustis operibus ad labores desudãdos impellit : Quas uirtutes uti ciuiles ubi nobis uendicauerimus : Ad purgatorias purgatiq; animi capescendas : de q̇bus cum platonici:tum nostri theologi mentionem fecere prosiliemus:Nam qua methodo facilius q̃ Christi cruce possumus & mundana omnia dispicere contemplatione diuinorum & terrenorum solo usu contenti esse ad sustentationẽ naturæ atq; corporis aduersa contemnere:Quę præclara sunt muniavirtutũ earum:quæ animũ purgãt.Qua rursus diuina sola intueri terrenas cupiditates nescire: earũq; affectiões ignorare diuinæ menti nostrã perpetuo fœdere sociare:Quod purgati animi virtutes efficiũt: Hoc q̇ppe clarius est:q̃ ut,p̃batiõe indigeat:De quo assidui Christi contẽplatores,p̃batissimis nos exẽplis certiores reddiderũt. Nec sane unq̃ ad perfectę uitę culmen quispiam potuit ascendere: nisi qui aut in Christum priusq̃ de uirgine nasceretur/aut in iam natum credidit eundẽq; coluit & adorauit:ut opere peculiari seorsum ostendere nobis cõsilium est : Nec magnopere in hoc obeundo munere nos laboraturos credimus ut uidelicet sane mentis hoĩbus idipsum persuadeamus:Quando ex ipsis gentilium & legũ latorũ & philosophorum præceptis cũ diuinis collatis:ex historijsq; & locorũ & tempoꝝ & gestorũ facile liquebit:Quod quidẽ & ille impius Auerroys in libris aduersus Algazelẽ tradit cum Romanos post susceptã Iesu nazareni legẽ sapientiores effectos enarret: Cæterũ mortis propriæ cogitatio ad easdem acquirẽdas uirtutes nos extimulat: Nam & amissa diutine uiuendi spe præsentia uilescũt:& animamur ut futura speremus:& transeuntiũ amore deposito ad id amandũ excitamur ut nobis bonũ nõ fluxum temporariumq;:sed perseuerans & sempiternũ eueniat:Quo fit ut continentes/ut iusti/ut prudentes efficiamur.Illi enim qui certo se sciret moriturũ patrato obsceno libidinis actu decideret nimirũ animi propensio ad id ferendi flagitij perpetrãdum. Quis autem factus est certior/ An deus adijciat hodierne crastina summæ tempora: Iusticiã pariter ut amplectamur a morte ipsa cõmonemur : Inuitatq; non solũ ab alienis abstinere : sed etiã a nostris utpote a nobis q̃ citissime relinquendis. Inde quoq; fortitudinẽ enasci conspicuũ est cum uiuendi spacium ob futurę mortis incertitudinẽ nihili existimare compellamur:Sed & prudẽtis officium est metiri agenda recto rationis examine: a quo sæpissime dimouemur ob affectus earum rerum. Quarum cupidinẽ a mortis meditatione docuimus exter-

minari: Quomodo reliquæ uirtutes ex hac etiam meditatione oriri possint: facile cuiuis est dignoscere. Quapropter ad ea quæ restãt: quæq́ perceptu sunt facilio-ra transgrediemur.

¶Quid credendũ sit christiano/ quid sperãdum/quid timendũ/ quid faciendũ/ quid uitandum in oratione dominica/in apostolorũ symbolo/in præceptis deca-logi contineri. Caput septimum.

Vm aliquid superioris ope ad finem suæ naturæ facultatẽ superantem dirigitur: ei opus est(si præsertim capax est rationis) ut eidẽ ueluti super no architecto obtemperet: Quod quidẽ nullo pacto peragere poterit nisi prius crediderit: Nam si propria vi pertingere nequit ad finem illũ cognoscendũ nedũ consequendũ necessario duce indiget: Alioquin eoipso care-bit: At si finis agnoscitur & nihilominus non deprænditur an in nostra sit facul tate eo progredi posse: parũ emolumenti ex prima noticia nobis perueniret: Rur-sus si quæ nostro itineri aut officerent aut opẽ ferrent ignoraremus quidq́ in ipso progressu faciendũ quid uitandũ nesciremus fieri nõ posset ut illo tuto peruenire mus. Cum autẽ homo ad æternã fœlicitatem sit ordinatus / quæ in ipso deo cum intelligendo: tum fruendo consistit: cuius excellentiam aut explicare aut concipe re nec suppetit facultas oris humani: Sed nec captus mentis angelicæ: Diuini lu-minis radijs collustrari nos oportuit(ut theologi docent & mox repetiuimus)qui bus inter tenebras nostræ ignorantiæ illucescentibus quo esset tendendum quid faciendum/quid sperandum/quid timendum/quid uitandũ/perdisceremus: Re-uelata autẽ ea sunt nobis per spiritumsanctũ quibus adhærere absq́ ulla cũctatio ne debemus: & lumen illud quo hæc appareant deitus tradita quoq́ suscipi pos-sint condonatũ: Item quæ peragere nos oporteat/quæ sperare/quæ timere/ quę de uitare eodẽ magistro edocti sumus: & paucis: nam quæ nobis ut credamus sunt patefacta in Apostolorum symbolo præcipue conclusa sunt: Quid autem formi-dare/quid sperare debemus in oratione dominica: Quæ ideo nobis data est: ut il-lorum auersionẽ horum uero facultatẽ assidua postulatione obtineamus: ut uero bona peragamus & caueamus a malis primæ & secundę tabulæ monitis instrui-mur. Monstrabimus autẽ nos ad hæc omnia peragenda ex mortis Christi & pro priæ meditatione assidua reddi aptissimos. Nunc de his quæ ad credendum per-tinent summatim dicemus: Ac de reliquis sequenti ordine.

¶Quæ in symbolo apostolorum continentur utriusq́ mortis cogitatione no bis insinuari. Caput octauum.

X symboli articulis Christi mors difficillimus pluribus est uisus: Mul-ti enim credidere unum deum cœli & terrę creatorẽ: Multi resurrectio-nem corporũ: quod & aliqui ex gentibus opinati sunt: & pharisei etiã fatebantur: Sed ut Christum crucifixũ dei filiũ fuisse credant hoc opus hic labor est: Quæ mors christianis(quibus mihi sermo) credita & culta cum cogi tatur reliquos quasi secum ducit articulos: omnemq́ ueritatem symboli per ani-mam diffundit Nam mox ingressa mentis uestibulum ipsius Christi diuinitas cœ li terræq́ creatio: uirginis partus/passio sub Pontio Pilato illo statim contendũt/ & cateruatim cõmeant: Et cum hic passionis Christi articulus cum propter ordi-nem/tũ ꝓpter duas q̃ in Christo sũt naturas in quodã quasi symbolicæ enarratõis

meditullio sit positus cõnexione cognationeq̃ quadam eodem loci reliquos trahit. Sed cum diem proprie mortis ad memoriã reuocamus fit continuo ut imploraturi opem ad Christi dei meditationẽ sustollamur: & subit illico mentẽ carnis resurrectio & uniuersale Christi iudiciũ: præsertim si cũ interiore homine ratiocinati fuerimus: nos cum ipsa propria carne resurrecturos: similesq̃ angelis futuros: si ea priusq̃ moriamur bene usi fuerimus: atq̃ eorum beatorum spirituũ consortio deputandos: Dicente domino/Erunt sicut angeli dei in cœlo: Quinetiam cũ nos e p̃senti vita migraturos percipimus fit ut sempiternã illam uitam credendorũ & desiderandorũ ultimũ meditemur: Cum hæc qua fruimur. s. in præsentia ceu rapidissimus flatus a nobisipsis euolet: & propinquet quæ futura est atq̃ perpetua.

¶ Quomodo ex eadẽ cogitatione ad petitiões dominicæ orationis excitemur. Caput nonum.

c Aeterum sex petitiones habẽtur in oratione dominica quarum tres ad dei honorẽ & gloriã/tres ad bonũ nostrũ instituũtur. Ad quas frequentandas recordatione & Christi & nostræ mortis inuitamur. Cum enim Christũ cogitamus eũdem extitisse nobis patrem facile cognoscimus. Qui nõ solum cœlum & terrã: sed & animas nostras creauit ex nihilo redemitq̃ p̃ciosissimo sanguine in ara crucis effuso: Quo etiã nos adoptauit in filios. Quapropter hereditatẽ non parẽtis carnalis & morituri: sed eius q̃ in celis est patris & optare debemus & expectare. Itẽ si Christi mortis recordabimur/ optabimus ut illius nomẽ & gloria manifestetur: ipsiusq̃ & regnũ aduẽtet & modis oĩbus fiat uoluntas: æquũ est enim ut filius expleri cupiat sanctissimi iustissimiq̃ patris desiderium. Rursus si Christũ toto corde meditati fuerimus quotidianũ ab eo & super substantialem panẽ efflagitabimus: cuius esu uita perpetuatur: & cum eum qui talem elargitur panẽ/imo elargitur semetipsum innumeris offendisse pc̃tis recordabimur indignos nos esse tali munere censebimus: Nisi ea ipsa peccata prius expiauerimus: q̃ ob id dimitti nobis postulabimus: Postremo ut mala declinare queamus & ut a tẽtatõibus illæsi custodiamur ab eo impetrabimus: Cũ a nobis quasi ex nobis (ut Apostolus docet) aliq̃d cogitare non possimus: Ab eo inquã cui data est oĩs potestas in cœlo & in terra. Propria quoq̃ mors meditatiõe sui efficit ut ab appetenda gloria uana abstineamus: Qui mox erimus puluis & cinis: Vnde petere excitamur patris gloriã nomẽq̃ per orbẽ diffundi atq̃ magnificari: patris inq̃ illius/q̃ creauit/q̃ redemit/ qui glorificabit. Rursus cũ appropinq̃re cernimus diẽ illũ quo sit nobis ex hac uita migrandũ ne morte etiã moriamur æterna optamus Christi regnũ quod perpetuũ est in nos aduenire: & illius uoluntatẽ sicut in cœlo ita & in terra adimpleri: Dei eñ uoluntas (ut inquit Ap̃lus) sanctificatio ñra est. Itẽ cum memoria tenemus cõpositũ hoc adueniente morte dissolui oportere: a Christo æterne uitæ alimentũ efflagitabimus: panẽ. s. ipsum qui ipse est. ut de se inquit: Ego sum panis uiuus q̃ de cœlo descẽdi: si quis mãducauerit ex hoc pane uiuet in æternũ: sed & cũ recordamur dãdas esse post mortẽ scelerũ penas equũ est/ ut illa deleri per gratiã flagitemus: nã nostræ animæ cymbula prægrauata fatiscẽsq̃ facinorum pondere nunquã cœlestis Hierusalẽ portũ ingrederet̃: Iterum si cogitatæ mortis horror nostra uiscera inuaserit deũ facile orabimus ut nos nõ sinat a tẽtationibus superari: ne forte extrema illa mortis hora in peccatis inueniamur/ atq̃ etiam obsecrabimus ut a tẽtante nos diabolo liberet: Quem sicuti cruce & passione sua eiecit e mundo. Ita & a nostra anima fugare iubeat.

¶ Easdẽ obseruationes nobis cõducere ad implẽda decalogi ꝑcepta. Cap. x.

d

Ecem legis præcepta quorũ tria ad deũ ꝑcipue spectãt/reliqua pertinẽt
ad proximum mortis Christi & ꝓprij finis memoria / ut obseruemus
excitamur: Quis enim est tam uesane mẽtis qui credẽs & cogitans chri
stũ crucifixũ & mortuũ ob humani generis salutẽ: cũ ipse homo deusq;
sit idola colat & dęmones: Quis sortilegijs & diuinationibus uacet: celestia corpo
ra regere aĩas credat: dicente ipso per Hieremiã: A signis cœli nolite metuere: quę
gentes timẽt: Quia leges populorũ uanæ sunt. Et clamet Esaias: Annunciate quæ
uera sunt in futurũ & sciemus quia dij estis vos: & iterũ prædicet Caldeis decipiẽ-
dos esse a sua scientia: Superuenturãq; in ipsos calamitatẽ quã expiare non pote-
runt. Quis Genethliacorũ delíramẽta sequatur/Nestoreã senectã promittentium:
cũ dixerit Christus/Vigilate & orate: nescitis eñ quãdo tẽpus sit: Quis mortalem
sibi constituat in deũ adulationibusue insistat. Cum eũ quẽ meditatur ꝓtulisse au-
diat: Qui amat patrẽ & matrẽ plusq; me nõ est me dignus. & Psalmigraphũ ceci-
nisse: Nolite confidere in principibus/neq; in filijs hominum: in quibus nõ est sa-
lus. Rursus quis deos colat alienos: cũ oẽ qđ possidet bonũ illius ope habuerit:
Cuius morte quã præ oculis habet erutus est a dæmonũ seruitute: At quis mortis
Christi cogitator inueniat qui eius nomẽ assummat inuanũ: Cũ ipse maxime ca-
uerit euãgelica lege: ne temere iuraremus: Ut Zachariã mittamus idipsum ꝓhibẽ
tem: & Dauidẽ deo ita loquentẽ: Perdes oẽs qui loquunt mẽdatiũ: An ille mentis
emotæ non erit: qui cõtra interdictũ ipsius quem mortuum reminiscitur: neq; ob
aliã causam q̃ ut saluti nostræ consuleret: committere quicq; nõ erubescat: Cæte-
rum & Christi meditatiõe tertiũ impletur præceptũ: cũ potissimũ ad hoc sit ordi-
natum: ut eũ. s. quieta meditari mente possimus. Quippe cũ eius obseruatio illius
quietis typũ gestet: qua toga mortalitatis exuti ĩ cœlesti Hierusalẽ delectabimur:
iuxta illud ꝓpheticũ Vacate & uidete qm̃ ego sum dñs. Quis porro ab his quę in
festis diebus uitanda sunt Christũ cogitando nõ caueat: A corporali. s. opera/cul-
pa/negligentia. Cauemus ab opere corporali cum circa Christi meditationẽ ani-
mæ uiribus operamur: Vitamus culpã cũ eius mortis memoria quæ culpe radi-
ces euellere potest in nostris mẽtibus moratur. Effugamus negligentiã cum circa
dñi passionẽ pie negociamur: Qm̃ & ociositas quæ multã (ut inquit sapiẽs) docet
maliciã eradicat. Sed & mortis nostræ cogitatione ueluti graui quodã aculeo ꝑci
ti animamur ut tribus his præceptis pareamus cõsiderãtes ipsius uolũtate nos vi-
uere. Qui ut eadẽ seruaremus imperauit: Qua nõ aspirãte redigeremur ad nihilũ
nedũ morte dissolueremur. Indubia quippe nostroꝝ theologorũ sñia est & quidẽ
uerissima cũcta in nihilũ decasura: Si a deo qua est misericordia & bonitate nõ ser
uarentur uehementius quoq; urgemur si animaduertimus deũ ipsum eorundẽ
præceptorũ contẽptoribus post primã mortẽ secundã tormentis inexcogitabili-
bus refertissimã & minatũ sæpius: & etiã extra oẽm cõtrouersiã inflicturũ. Quar-
to etiã ob eã meditationẽ obedit mandato: Ex ipsa nãq; cognoscimus ipsum deũ
& creatorem & patrẽ: & ad eundem amãdũ disponimur: Atq; etiam decens esse
perpendimus: ut illos quorum ope & instrumento nos deus eduxit in mundum
hoc est corporis nñi ꝓpagatores & amemus & ueneremur: & eo magis ꝙ huiusce
præcepti obseruatoribus uitã longeuã spopõdit: Mortis nostræ memoria pariter
ad hoc inducimur: Ea enim per mortẽ relinquẽda meminibus: quæ existere pos-
sent huic obseruationi maximo impedimento. Atq; ad rationis lumen ꝙ testante
Propheta/super nos signatum est lõgo quasi post liminio redimus: Nec põtificis

uerbis obaudientes sumus: nec illorum pariter/quos in his: quæ sunt spiritus patres agnoscimus. Rursus mors christi & ꝓpria/ut quinto obediamus pręcepto cõducit: Illius manq; mortẽ meditantes: cũ pro oĩbus uiuificandis susceptã meminimus fit ut ab astruenda proximi morte aut spiritali aut corporali animum auocemus: nec ei aduersemur qui dum in cruce pẽderet & latroni parceret nos edocuit non reponendam esse iniuriam: nedum non inferendam: Porro proprij finis memoria quę a nobis in proximum deriuari possent incõmoda propellit: Qui enim se cogitat moriturum auri sitim a qua cruciatur extinguit: quæ ut plurimũ in ꝓximi detrimentũ uerteretur. Furorẽ iræ quæ in alios cõcitatur: tẽperat: nec rationẽ ꝑmittit obnubilari dogmati Apostolico consentiẽs: Simili quoq; obseruatione & memoria fit: ut sextũ præceptũ nobis sit curæ: Nam si uoluntariã perpetuo ꝓ nobis ditandis paupertatem assumpsisse Christũ meditabimur nõ modo uim in ferre alijs ut ditari possimus non moliemur: Sed etiam si occasio dabitur: quæ lũme sunt parta pauperibus erogabimus: ut Christũ imitemur. Ad hoc idẽ patrandũ a ꝓpriæ mortis memoria inuitamur: Quãdo & dignitates & aurũ: in quo cõfidunt homines uniuersum deniq; etiam si ei dominemur orbem terrarum morte amitti non ignoremus: quæ forsan & dissiparet prodigus heres & pingues ferret in cõuiuia mensas. His meditationibus & mecho frenum imponitur: ne hauriendis libinidibus uacet: cũ se & fœminã: quam deperit a dei surripi gratia/& in diaboli progredi seruitutem cognoscit: ꝙq; eos in puluerem mors sit conuersura: Quem quæso libidinum ignis exuret diutius? Si contemplabitur & illud cuius affectat pulchritudinem: & proprium corpus uermibus primũ deinde æternis ignibus: nisi resipiscat tradi oportere: Itẽ ꝙ Apostolo testante fornicatores & adulteros iudicabit deus. Pari pensitatiõe & octauo ꝑcepto audiẽtes efficimur: Quãdo mortẽ Christi ob falsos præcipue testes euenisse cognoscemus. Propriã quoq; animam occidere noscimus: quando in sapientiæ legitur libro: Os qđ mentiť occidere animam. Postremo nec rem proximi/coniugẽ/domũ/aliquidue huiuscemodi aut desiderabimus aut molliemur usurpare: quãdo mors Christi (ut ostẽdimus) sit oportunissimum remedium ad edomandam tum effrenam libidinem: tum insatiabilẽ auariciam: Mortisq; ꝓpriæ recordatio uanas & superfluas curas abscindat. Hæc ergo decem illa sunt uerba de quibus Matheus edisserit in euãgelio fecisse dominum mentionem & pronunciasse ad uitam ingrediendã esse necessaria: quæ mortis Christi & propriæ meditatione (ut ostendimus) obseruari cõmode possunt.

¶Duo illa mandata ex qbus pendent leges & ꝓphetæ facile cogitatibus eisdẽ a nobis peragi posse nec difficulter posse cognosci quicqd a probatissimis uiris pro comparanda fœlicitate excogitatum est illuc tendere. Caput vndecimum.

d Ei postremo & proximi amorẽ præfatæ meditatiões pariunt. Stultum enim non amare infinitã bonitatẽ: a qua quicquid boni cerniť in nobis emanauit: Nam & q̃ diligimus ex caducis corruptibilibusq; rebus ea ipsa uti bona diligimus alioqui nulla appetendi nulla desiderãdi causa: Summã autẽ bonitatẽ suã: summã erga creaturas charitatẽ nec clarius unquã nec spectabilius deus ostendit: ꝙ cũ pro seruis redimẽdis filiũ tradidit. Ab hac quoq; meditatiõe uelut seminario oĩs alia bona meditatio exoriri potest: Quẽ enim meditaris/crucifixum meditaris & incarnatum tui gratia: & illud scis esse uerbũ per quod facta sunt omnia: & in quo omnia: & ad quod omnia. Cum uero mors propria occurrit meditãda recordare ꝙ i hac uita nihil aliud habere potes ꝙ uictũ &

tegumentũ: eosq́ qui plus habent: certe nõ habere plus bonorũ/ sed plus curarũ: unde ad proximi amorem consequendum apti redimur. Sed si examinauerimus quas sibi sanctissimi homines uias statuerint ad deum & proximum diligendum comperiemus utiq; uel cunctas huc tẽdere uel ad hoc disponere: ut scilicet Christum pro nobis mortuũ/ nosq́ morituros sæpissime cogitemus. Dionysius Areopagita cõmonet purgari mẽtẽ illuminari perficiq́ oportere: ut diuinæ lucis capax euadat. Anselmus in meditationibus suis ducet timore itineratur ad deum. Augustinus hoc iter peragens se loquitur liberatũ ab insidijs dæmonũ/ memoria beneficiorum dei quibus cumulatus extiterat. Benedictus docet in suorum monachorum regula emendare & instruere conscientiã: ut ad abnegandũ seipsos & sectandum Christum ipsos inducat. Gregorius sanctorum exemplis incitare torpentes & desides satagebat (Bernardus contemplatione magnitudinis dei humanæq́ nostræ miseriæ ad diligendũ deum accẽdebatur) (Franciscus Christo cõpatiendo & eundem imitando ad uirtutũ cumulum proficiscebatur) Dominicus extendendæ charitatis studio cœlum promerebatur. Quæ dogmata iudicio meo procurare sibi cõmodius hominẽ non posse palam est q̃ his meditationibus de quibus toto tractatu egimus. Id ipsum si ad cæteros: quibus usi sunt sancti exercitationis modos te conuerteris comperiturũ non ambigo: Quos enarrare uel impossibile est: uel apprime difficile: Infiniti pœnæ sunt in diuina contemplatiõe & gradus & uię sicuti & in orationibus: quarum species infinitas esse Cassianus edisserit: Sed an hac: quam exposuimus duplici uia duces hosce sequi possimus pspiciamus. Purgatur animus cum sordes hoc est terrenorũ immateriales formas spiritualibus p̃dilectas ad meditandum diligendũq́ Christum conuersus abstergit: unde lumẽ illud quod iuxta prophetæ eulogium/ super nos signatum est a patre luminum descendens ipsam animã remotis impedimentis ingreditur: Quo lumine necessariam ueritatem agnoscit & diligit. At quid quęso efficatius potest incutere timorẽ q̃ mortis cogitatio omniũ terribilior: Quę uia est si male uixerimus ad tormẽta ppetua. Quibus magis cõmoueri incitariq́ bñficijs ualemus q̃ bñficio redẽptiõis.

¶ Quod elegantissime quondã Ioãnes Picus patruus his carminibus cecinit.

Nam tua siue aliter sapientia siue potestas.
Nota suas mundo prodere possit opes.
Maior inerratis bonitatis gloria nostris.
Illeq́ præcunctis fulget amandus amor.
Qui potuit cœlo dominum deducere ab alto:
Inq́ crucem summi tollere membra dei.
Vt male contractas patrino de semine sordes.
Ablueret lateris sanguis & unda tui.

Qua solidiori emendatione castigare mentis petulantiã nobis in promptu est: q̃ ut futuram nostram mortem sæpissime cogitemus: qua uelimus nolimus ad ponendam superbiam commonemur: Cum præsertim eo mentẽ apulimus: ut uermes de pasci corpus hoc quod tãtopere diligimus sit necesse: unde prodit humilitas oppositus superbię habitus: Propria quoq; fraudari uolũtate ob Christi amorem nec durũ nec asperũ est illis q̃bus exploratũ est christũ ne p̃ris æterni uolũtas nõ ipleretur obtulisse se crucis supplicio. Exẽplis vero ad bñ operandũ incitãtibus q̃d amplius egemus: q̃ñ sctũs sctorꝝ oĩumq́ uirtutũ absolutissimũ exẽplar & degẽs in terris & in cruce pendẽs oĩfaria exẽpla nobis p̃buerit: Porro seges uberior ad ei cõpatiẽdũ imitãdũq́/ Itẽ ad charitatẽ extẽdendã nobis p̃stari nõ pōt q̃ cru-

cis ipsius imaginatio:unde & ad amoris rapiamur fastigia & ad imitandū quan-
tum possumus ꝓperemus. Hæc aīæ pfectio est: Nā perfectū est illud (ut ait Aristo
teles) cui nihil desit: Deest uero aīæ nihil quādo illud ꝓgressa canit receptui. Si igit̄
nec uehemētius ulla re ꝙ xp̄i mortis memoria ad eiusdē amorē inflāmari possu-
mus: nec certiores effici nr̄æ miseriæ ꝙ proprie mortis cogitatione qua ab nimio
nostri amore reuocemur reliquū est ut ad hæc nobis ꝓcuranda piæ mētis affecti-
bus ꝓperemus alacres: & Paulo conformes efficiamur: q ex una meditatōe factus
securior: ex altera factus ardētior læto aīo (qđ oēs formidant) mori exoptabat: ut
Christo coniūgeret. Idē igitur iter nō formidemus īcedere: Et hinc cū Dauide cāte
mus/ Prouidebā dn̄m in cōspectu meo sp̄: & ipse a dextris ē mihi ne cōmouear: In
deqꝫ cū Solomone eius filio memoremur nouissima nr̄a ut ī ęternū nō peccemus.

¶Exhortatio ad lectores. Caput duodecimum.

q Voniā profecti sumus ad metā decursis propositi operis spacijs restat
ut lectores exhortemur ne illicibilibus huiusce uitæ delitijs quasi pocu-
lis circeis affecti mortis Christi & proprie obliuiscātur. Parū quippe ꝓ-
fuisset & rationibus ꝓbauisse & auctoritatibus cū theologorū tū philo
sophorū ostendisse vtrāqꝫ mortē debere a nobis cogitari nisi sedulo cogitaretur.
Aduertamus quæso collata in nos p̄ Christū beneficia: cōtemplemur obsecro cœ
li terreqꝫ creationē & euocatū ab inferis humanū genus per p̄ciosissimū illius san
guinē in ara crucis effusum. Examinet unusquisqꝫ nr̄m si se ab rege aliquo in quē
læsæ maiestatis crimine peccasset/ nō solū a supplicio capitali absolutū nosceret vi
taqꝫ donatū: sed regē ipsum ne iusticiæ maiestas nō coleretur eidē supplicio pro-
priū obiecisse caput: quantas illi gratias habiturus esset: qui. s. perpeti mortē ma-
luisset ꝙ reum facinorosumqꝫ (qua esset in eo clemētia quo amore) debitas pœnas
luere: A qua morte cum rex idē reuiuisceret nō contēptus collati in scelestissimū
hominē beneficij ediceret se in regni cōsortiū ipsum reū assumpturū si ab eo pau-
cula quępiā & quidē facilia factu obseruarētur: qui ope regia se nō destituendū
crederet (modo ipse non resisteret uoluntate peruersa) ut omnino ad regnū subue
heretur. Trāsferat hæc postea de minimis humanisqꝫ ad diuina & īmensa: mentis
acie cœlū penetret: Cōsideretqꝫ a patre filio & sancto sp̄ū: q est unus & uerus deus
regū rex & dn̄antiū dn̄s/ ex nihilo ꝗ est infinita potētia & bonitate creatū mundū:
Formatum Adā de limo terræ in eumqꝫ spiratū vitæ spiraculū & iusticiæ origina
lis stola uestitū: Eundēqꝫ cum mox accepti diuini mādati transgressor effectus es-
set iusticiaqꝫ ea caruisset qua & retēta beatitate donandus erat & amissa sempiter-
no supplicio afficiēdus: ipsam innocentiæ uestē perpetrato illo facinore omnibus
illis ademisse: qui ex eius semine propagandi erant: Atqꝫ cum humanū genus ita
perdēdū esset/ sic exigēte diuina iusticia quodāqꝫ īfinito supplicio deceret facinus
illud expiari cū infinitū pctm̄ esset/ īfinitū dei filiū effectū hoīem & ipiorꝫ manibus
crucifixū infinitæ patris iusticię satisfecisse: resurrexisse a mortuis: cōscendisse cœ-
los: Iuuareqꝫ nos quotidie & internis monitis & specialibus angeli custodis nr̄i
afflatibus & ineffabilibus sacramētis ab ipsius corporati uerbi morte & primor-
dia trahentibus & efficatiā: ut illo oīno ꝑueniamus. Nihilqꝫ aliud nos agere neces-
se esse: nisi decem implere mandata ut cœlos ipsos scandere possimus: & ut inquit
Apostolorum princeps effici naturæ diuinæ consortes: Atque de sempiterno di-
uinæ uoluptatis torrēte (testante Propheta) potare. Aduertamus parte altera quo
tidie trāsire ante oculos notorū ignotorūqꝫ funera: & uelimus nolimus oīno futu-
rum esse ut subter nos sternatur tinea: & operimentū nostrū sint uermes: atqꝫ si ter

ræ orbi dñaremur nihil inde aliud q̃ uictũ & tegumentũ nos reportaturos. Qd' si sup̃flua quæreremus q̃rere etiã nos quanq̃ inuitos & animi & corp̃is sup̃fluos labores: quos etiã facillime mors perpetua secutura esset: Ac eũ/qui nõ calcauerit hæc tẽporaria fieri nõ posse ut uera unq̃ animi pace iucũdetur: qd' licet cõtingeret quæ postea diuturnitas q̃ stabilitas rerũ humanarũ: Quanq̃ em̃ pauci imbecillem hominũ naturã contemplent̃ nec multi antiquas historias considerare uelint qbus terrene fragilitatis admonerẽtur: nr̃as saltẽ contẽplari qsq̃ debet quæ & breues sunt & sub aspectũ fiunt: nec nisi cõniuentibus nobis nõ aspici nõ possunt: uidebit utiq̃ opulẽtissimas urbes uel uno ictu oculi (ut ita dixerim) & absq̃ sanguĩe mutasse regimẽ: uidebit ditissimas familias celebratissimasq̃ summo e fastigio & honorũ & opũ ad pauperiẽ usq̃ contemptũq̃ deuenisse: Videbit plura hominũ milia a paucioribus horæ dimidio ꝓstrata gladio occubuisse uidebit potẽtissimos reges: quorũ nutu magnæ prouinciæ trepidabãt e summo culmine eiectos habitosq̃ ludibrio: Quibus cõmonefactus exẽplis discet q̃ inania sũt hoĩm uota affectare opes/honores imperia. Dũ hæc scriberẽ.i. dũ extremã manũ operi iponerẽ a tabellario nr̃o Roma redeũte mihi relatũ est Fernandũ iuniorẽ Neapolitanũ regẽ uita excessisse. Regnũ illud triũ dũtaxat annorũ spacio quinquies regẽ mutauit. Quorũ tres iã diem obiere. Vidi ego ab hinc fere sexenniũ illius tenere sceptrum pacatissimoq̃ sedere solio Fernandũ Alphonsi illius Hispaniarũ regis quondã celeberrimi filiũ: & istius q̃ nunc migrauit est uita paternũ auũ: Florebat rex ille copiis munitissimis urbibus & natura & arte gẽmis & auro supra mensurã/ equis ad bellũ tã strenuis tã multis vt inde ueluti est seminario per Italiã Galliãq̃ cõflueret. Filius ei primogenitus erat Alphõsus nomẽ aui referẽs/dux Calabrũ cognomento/bello & armis potẽtissimus/ ac multis Italiæ ciuitatibus solo noĩe terrorẽ incutiens: Mox ab Aquilone turbo conuoluitur/ fama ꝓuolitat Carolũ Galiarũ regẽ potentissimũ/regnũ illud inuasurũ: Fernandus ille inopinati & fere subiti morbi uiolentia necat̃: Sufficitur eius loco Alphonsus ille tantopere in armis celebratus tantop̃e formidatus: Qui simulac accepit Carolum Romæ propinquantẽ: ut inde in eius dictionẽ mouẽs bellũ inferret: traditis Fernando filio regni gubernaculis aptatisq̃ sibi triremibus Neapoli soluit: Messanã applicat. Paulo post obit e vita: At ubi paululũ Gallis Fernãdus resistit/ Neapolim regressus patrẽ paratis nauibus sequit̃: Carolus autẽ progrediẽs totũ illud regnũ tam cito uicit q̃ uidit. Sed cũ post ipsius reditũ in Gallias/Fernandus in Calabrũ fines reuersus esset & multas regni illius ꝓuincias recuperare cœpisset: mũdusq̃ arridere uisus esset/humana deserẽs in æterna cõcessit successori curã relinquens cũ Carolo de regno decernere: Quis belli finis futurus nouit/ille q̃ nouit oĩa/ & cui uoluit reuelare. Hoc rerũ humanarũ pondus/hæc soliditas/hęc gloria: ꝓ qua mille discrimina nr̃i hoĩes subeunt/mille erũnas exactant: Quanto satius esset ut paruo cõtenti dñandi libidinẽ coerceremus: Auri sitim restingueremus/ cõpesceremus: Irã reliquosq̃ tũ irascẽtię tũ appetẽtiæ impetus frenaremus. Exoratos igitur uelim quoscunq̃ lecturos nr̃a hæc qualia qualia sunt: ut q̃ sunt dũ legunt quiq̃ olim sunt futuri animaduertẽtes posthabitis momẽtaneæ uitæ & semp̃ labãtis mũdi ꝓmissionibus cogitatus suos in Christũ iactent. Eius mãdata custodiãt: Quæ si quãdoq̃ diruperint: pœnitẽtia debita resarciant: eidẽq̃ actiones cunctas & op̃a condonẽt: A quo cum per mortẽ ex temporarijs migrauerint sempiterna fœlicitate se donatos agnoscant.

FINIS.

Ioannis Francisci Pici Mirandulæ de studio diuinæ & humanæ philosophiæ: libri duo.

IO.FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA ALBERTO PIO.SAL.

m EMINI Superiore æstate dum una de litteris loqueremur nõnullos eorum qui Philosophiæ incũbunt ab usus recensuisse: Et illorũ præsertim: qui se totos gẽtilium litteris mancipant: Quod (cum inter eas uersatus essem uersarerq;) nõ secus a te existimare poterã acceptum q̃ a Simonide uerba Hieronis recensentis incommoda Tyrannidis quam & affectauerat & adeptã retinebat: Nisi occurrisses statim uenissesq; in sententiam: ingenue & libere confitens te non pauca ex ijsdem studijs perpessum incõmoda: Magnaq; circũspectione opus esse ne huiuscemodi exercitijs rectæ uitæ instituta mollirẽtur: Ex hac colloquutione ad scribendũ excitatus de humanæ diuinæq; philosophiæ studio libros duos confeci: Hos tibi mitto dicoq;: In quibus videre poteris quantum diuinæ litteræ sint expetendę: quantũq; Philosophastri quidam exorbitent: qui eis contemptis humanas adorant: Quibus si uterent̃ aliquo essent emolumento: Cum abutant̃ magno detrimento nõ esse non possunt. Dignum certe ut studiorũ meorũ te aliqua ex parte participẽ faciã: utpote quem mihi & sanguinis necessitudo deuinxit: & mutua cõsuetudo atq; amor firmissime copulauit. Vale Mirandulæ Nono Kalendas Ianuarias. M.cccclxxxxvi.

¶Index capitum librorũ Ioannis Francisci Pici Mirãdulæ de humanæ & diuinæ Philosophiæ studio Proemiũ.

Capita primi libri.

Omnẽ scientiã noticiã ue per se bonã esse: sed fieri posse malã ex accidẽti. Cap.i.
Humanã philosophiã nõ esse necessariam christiano.q̃q; utilis esse põt Ca.ij.
Fuisse magnos in eccl'ia uiros q docti fuere doctrinas gentiũ quãq; eis nõ nimiũ usi fuisse magnos q illiterati. Itẽ nõ cuiusuis esse dignoscere plusue emolumenti an detrimenti christianis attulerint gentiliũ litteræ. Cap.iij.
Humanam philosophiam eatenus extimandam quatenus ad colẽdum deum cõducere possit etiam philosophorũ gentiliũ testimonio. Cap.iiij.
Non expedire omnes christianos litteris gentiliũ incumbere. Cap.v.
Non om̃es gentilium litteras pari ratione ad diuinã philosophiam cõducere / sed alias magis alias minus. Cap.vi.
Plura fuisse in cã cur prisci tpis sacratissimi uiri & gẽtiliũ lr̃is usi sunt aliqñ & alios eis uti posse cẽsuerũt q̃ lõgo tpis decursu paulatim cessare cœperũt Cap.vij.
Christianum hominẽ circumspecte cauteq; gentiliũ libros legẽ debere eisq; præponere eorum opera qui sacris eloquijs interprætandis philosophorum placita miscuere deq; scriptorũ generibus. Cap.viij.

Capita libri Secundi.

Sacras lr̃as q̃ uera & diuina philosophia est oĩ studio xp̃iano excolẽdas. Ca.i.
Sacras litteras superare oẽm doctrinã gentiũ etiã ipsarum testimonio Cap.ij.
Omnes humanæ philosophiæ principes moribus maculatos & doctrina aberrasse solos diuinarũ litterarũ auctores ueridicos fuisse. Cap.iij.
Philosophantiũ fines quattuor reperiri quorũ vnus tantũ laudandus. Cap.iiij.
Decipi eos q finẽ studiorũ suorũ in lr̃is aut scientia aut lucro posuere. Cap.v.
Quantum fallantur qui ob famam & gloriã apud homines obtinendam litteris incumbunt quanq; misere uitam degant. Cap.vi.
Quõ hũanę philosophię adminicl'o ĩ dei cõtẽplationẽ possumus ascẽdere. Ca.vij
Quomodo diuinæ philosophiæ opere ad dei contemplationẽ perueniatur & perfectius q̃ humane dũtaxat adiumento. Cap.viij.

IOAN. FRANCISCI PICI MIRANDVLAE IN LIBROS DE STVDIO HVMANAE ET DIVINAE PHILOSOPHIAE. PROEMIVM.

ERVM Noticiam ita ab initio dilexit antiquitas: Vt ea hominis bona quæ fortunę nuncupantur & corporis posthabenda duxerit: ut hoc unum assequeretur: Tantum scilicet inueniendi ueri cupiditas apud humana ingenia ualuit. Ad diuersa tamen inuestigāda: ut sua cuiusqꝫ ferebat animi propensio diuersi animum apulerunt. Placuit tū mūdo negotiū hoc: & qui tali aīo fuere instituti apud suas qſqꝫ nationes in ꝑcio sunt habiti. Et ꝑ regionū gentiūqꝫ uarietate uaria noīa honorataqꝫ sortiti sunt: Græcia a qbus & liberales artes & sciētiæ magna ex ꝑte/ad nos manarūt eos oēs quos ꝑcellenti cognomēto sapiētiæ dignati sunt sophos appellabāt: Priusqꝫ Pythagoras Samius inuestigandis rerū causis solertissimus atqꝫ incomponendis moribus studiosus Aleonte Phlyasiorum tyranno quem se profiteretur rogatus esset. Sophi enim tum nomen in philosophū conuertit modestiæ causa se amatorem sapientiæ ꝙ sapientem nominare malens: Ab eo tempore fere omnes qui remotiores causas & naturæ secreta sunt sciscitati eadem etiam nomenclatura uocitati sunt: Adeoqꝫ illius nominis consuetudo increbuit: ut quæqꝫ humana placita litteris tradita atqꝫ ad excolendū animū oportuna uno philosophiæ ambitu contineri non nullis sit persuasum: Verum dum inter antiquos ueri dei cultores non hominū inuenta sed diuina mandata litteris exarata legerentur: A gentibus illis quæ summi dei ignorātia caligabāt fictiosqꝫ colebant deos non probe sunt agnita: extimata tamen plurimi. Nanqꝫ non parum multas sentētias inde decerptas in sua cōmentaria trāstulerunt nomen ipsum diuinę legis uenerantes: quanqꝫ sensui præceptisqꝫ sanctissimis non audierunt. Libros autem illos diuinorum post Christi aduētum: Vtpote qui pluribus umbris offusi fuerant instrumenti noui radius illustrauit: Multa addens pleraqꝫ declarās & ueluti postrema forma rudem adhuc materiā existentem sub priori omnibus numeris non consumata perfecit. Seminato deinde per orbem euangelico grano multi non modo ex hebręis legis ipsius periti: sed ex gentibus etiam philosophi celebres ueram cognoscentes alimoniam Christiani effecti eas quas prius didicerānt litteras ad cultum salutiferæ doctrinæ contulerunt: Aliꝭs hoc est hereticis ad pernitiem demolitionēqꝫ catholici dogmatis laborantibus. Mixta ergo post christi aduentum utraqꝫ philosophia humana scilicet & diuina: quanqꝫ & ea quā uocamus humanā quandam habeat portionem cui diuinum nomen impositum est: Nam quæ de seperatis a materia substantiꝭs loquitur & methaphisicam & primā philosophiam & diuinā nuncupauere: Nos aūt humanam appellandam censuimus: tum ꝙ humano ad deum gradu promouet/hoc est initio & adminiculis sensuum: tum ꝙ paucula quempiā de deo rimata est. Sacræ uero litteræ: quæ diuina philosophia uere nominatur retrogrado procedunt ordine: Nam & a deo exordiuntur & in deum finiunt & semper de deo loquūtur: Nihilqꝫ pertractant quod ad ipsius cultū in hac uita & in alia ad fruitionē nō pertineat nec humano ingenio cōprehensæ: sed reuelatæ diuitus: ut ad uerā æternāqꝫ sapientiam quæ nihil aliud est ꝙ deus perueniremus. Hęc omnia mecum ipse cogitans & sæpe dolui/ & cum pluribus etiam sum conquestus quando in litterarū studio pars magna hominū exorbitat: Qui cum per hos quasi litterarum gradus ad supernam patriam conscendere deberēt/ aut ī primo consīdunt: aut paulisper promouentes dū opus es

ſet progredi ordine præpoſtero deſcendũt nunq̃ humanæ philoſophiæ caliginẽ
oculis excutiẽtes: Nunquam ad lucem diuinam dirigentes intuitum & quod pe-
ius nunquam aut ægre per puri animi ardentem affectum ueram ſapientiam: id
eſt Chriſtum complectẽtes. Dixi gradus litterarum quoniã multi ex his qui litte-
ras nõ nouerũt/amoris alis illuc demigrãt: quo nulla charitatis expers doctrina in
greditur. Aliud quoq̃ peccant nonnulli: Qui adeo humanã philoſophiam extu-
meſcunt ab eaq̃ abhorrent: ut omnino ei ſtudere nephas arbitrentur/quibuſdam
male intellectis auctoritatibus permoti: Sed hi pauciſſimi: Plures illi qui adeo eius
amore inſaniunt: ut ſacras litteras aſpernentur in eaſq̃ garriant: & tanq̃ aniles fa-
bellas reputent obloquanturq̃ in religionem: pulcrum putantes & decorum phi
loſophis errore impietatis inuolui: Cum nihil magis a philoſophi officio ſit alie-
num. Quapropter breui commẽtariolo quæpiam de utraq̃ philoſophia perſtrin
gere ſtatui: & quantum earum ſtudium prodeſſe poſſit: Si recte quantum obeſſe
ſi perperam pertractetur oſtendere: quatenuſq̃ in humanam philoſophiam ſe in
gurgitare homini liceat: Monſtrabimus finem eius non recte poni niſi inadeptio
ne diuinæ: quæ illam numeris omnibus ſupergreditur: Demũ probabimus ina-
nem eſſe conatum noſtrum niſi tam hac quã illa ad dei comtemplationem & amo
rem capeſſendum uſi fuerimus. Quod exequẽtes nõ ardua nimis moliemur: ſed
tam traditu quam captu facilia quãtum noſtra tulerit infirmitas perſcribere cona-
bimur.

IO. FRAN. PICI MIRANDVLAE. DE STVDIO HVMANAE ET DIVINAE PHILOSOPHIAE. LIBER PRIMVS.

¶ Caput primum. Omnem ſcientiam noticiamue: per ſe bonam eſſe: ſed fieri poſſe malam ex accidenti.

RACTATVRVS IGITVR QVOMODO HVMA⸗
na diuinaꝗ Philoſophia excolenda ſit/ inſpiciendũ arbitror
in primis an oĩs ſcientia noticiaue veri quocunꝗ ea nuncu⸗
petur noĩe bona ſit an mala: expetẽda an fugienda. Diſcutiẽ
da quippe priori loco uniuerſaliora cõmunioraꝗ ænigma⸗
ta: ut euidẽtius principalis Scyrpi reſolutio conſtet. Nec ego
ad præſens diſcuſſerim doctrina a diſciplina re noĩeue diſ⸗
ſentiat quid ſapiẽtiæ noĩe importetur: Quid diſtet a ſcientia quid ſibi exactiſſime
uelit philoſophiæ nomen. & cetera id genus: cum promiſcue hæc oĩa noĩe philo⸗
ſophiæ cõcludi poſſint. Hæc paucula præmiſerimus: ne quiſpiã importuna mo⸗
roſitate obſtrepens ſarcire poſſit de uerbo calumniã. Percũctabimur itaꝗ an ueri
ipſius cognitio ſiue ab hoĩe inuenti ſiue diuinitus reuelati obeſſe hoĩ p̃ſertim chri
ſtiano poſſit in eoꝗ iueſtigãdo aberrare cõtingat. Et quanꝗ toto ope de hac q̊ꝗ
cõtrouerſia tractandũ apparet: q̃piã tñ in p̃ſenti colligemus: ut cõmodius ad ea q̃
tractãda deſumpſimus deſcẽdamus. Cõſtãtiſſime aũt poſſum aſſerere cũ magno
rum hoĩum p̃iudicijs tũ & rationibus quãlibet ſcientiã bonã dici poſſe cum ſcire
ipſum ſit bonũ & maxime a natura expetitũ: ut teſtat̃ Ariſtoteles in prima philo⸗
ſophia: & ſuffragat̃ ratio: cũ natura nobis auiditatẽ mali alicuius non inſculpſerit:
qñ id potius in auctorẽ ipſius naturæ ꝗ in nos reijciet: Perfectionẽ quoꝗ natura
lem bonã eſſe & expetendã nemo ambigit: Quãdoquidẽ id qđ imperfectõe aliq̃
dehoneſtat̃ minime ceſſare debet donec eã abdicet abijciatꝗ nactũ abſolutionẽ
debitã: Conſenſus aũt ſapientũ eſt hoĩem qua hõ eſt ſciẽtia p̃fici: Nãꝗ intellectus
noſter hoc eſt ꝓpria forma q̃ & uegetamur & ſentimus & ſapimus de poteſtate
ad actũ per ſciẽtiæ habitũ potiſſimũ ducit̃: Corpori em̃ cũ copulat̃ ſi Ariſtoteli &
noſtris theologis credimus: ueluti tabella eſt: quæ nihil in ſe depictũ nihil habet
delineatum: Nec intereſt an eadẽ anima ſit/ qua uegetamur/ qua ſentimus/ qua ſa⸗
pimus: An intellectus ſit animæ potentia re etiã non tantũ nomine ab ipſa aut rei
natura differens: ut Thomas alijꝗ permulti conſtãtiſſime uolũt: An potius ut alij
contendũt ſeorſum ſentiendũ ſit: Reijcienda em̃ & hæc & ſi quæ huiuſcemodi oc⸗
current controuerſiæ/ cũ ſeorſum ſint pertractãdæ & ſuſcepto muneri impedimẽ
to magis ꝗ emolumento eſſent: Illud fatendũ animã ſcientia perfici. Quod etiam
cõfirmat diuinus Dionyſius libro de diuinis noĩbus/ aſſerẽs humanę aĩæ bonũ in
ueritatis cognitione conſiſtere. Ariſtoteles/ itẽ in æthicis ſummũ hoĩs bonũ in co⸗
gnitiõe ſummi ueri ſtatuit: Quapropter cõſequetur ipſum bonũ in ipſius cõſiſte⸗
re ueri cognitione. Sed & id liquebit aperte ſi contẽplemur tũc nos euadere perfe
ctos: cũ deo proximi ac ſimillimi ꝗ poſſumus efficimur ꝓ modulo noſtræ infirmi
tatis. At cum in eo ſit oĩs ſciẽtia modo quodã eminẽtiſſimo & inenarrabili reptare
paululũ erga ipſum paruulorũ more uidebimur quanꝗ genibus terrã radentes
ſi notiones rerũ plurimarũ acquiſierimus. Hinc apud Platonẽ & Ariſtotelẽ philo
ſophiæ laudes: Hinc apud Ciceronẽ exuberãtia p̃conia: Apud pleroſꝗ alios mo
deratiora atꝗ etiã apud noſtros decẽs laudatio. Ex his igitur liquere arbitror ſciẽ⸗
tiam oẽm bonã eſſe & expetendã. Verũ quantũ ex monumẽtis ueterũ potui col⸗

ligere:philoſophia ipſa multipharia̅ ei nocere po̅t qui ſe totu̅ illius addixit ſtudio:
& licet per ſe ſuapteq; natura bona ſit uerti ea̅ nihilominus in noſtra̅ pnicie̅ ſepius
atq; per aliud quaſiq; dixeris ex accidenti mala fieri. Cum ille ſcilicet ſciendi ap-
petitus nimis exorbitet ob defectum uitiatæ naturæ Superbia enim uel Gloria ua
na poteſt eſſe in cauſa cur ſcire aueamus: Poteſt & ſcientia iam habita quiſpia̅ ha-
buti ad eiuſdem glorię ſtudium:quam ueneno dixeris ſimile̅ ſi in proximi obpro
brium conuerſa fuerit/aut in catholicæ eccleſiæ detrimeutum.Illud quoq; magno
pere non obeſſe non poteſt cum ut eam quis excolat ſecteturq; id officij quod ei
neceſſario incu̅bit aut negligit aut prætermittit: Nemo au̅t officij alicuius expers
eſſe poteſt potiſſimum chriſtianus homo: Cui multa ut credat incumbunt: Ple-
raq; ut cupiat:Plurima ut opere̅t.In primis enim credere oportet q̅ docet eccleſia:
Cui obeundo muneri plus minuſue quiſq; pro ordine eo aut gradu:que̅ in eccle-
ſia nactus eſt obnoxius redditur:ut ab alijs perſæpe tum a nobis in Theorematis
de neceſſitate & ordine credendi arbitror monſtratum:Ea præterea quæ neceſſi-
tates religionis concernu̅t actioneſue aut opera ut recte perpetre̅tur nobis dema̅-
data minime obliuioni mandanda.Nemo enim addubitauerit ſanæ mentis diuite̅
eum qui proximo prodeſſe & poteſt & debet magnopere dei oculos a ſe auerte-
re iramq; laceſſere:Qui cu̅ rogatur ut opis aliquid afferat egenti ſubtilitate aliqua:
in qua tum forte uerſatur detentus obdit auribus cæras: unde pauperi uel mors
uel grauiſſimu̅ obueniat inco̅modu̅: Pari pacto his delinquet magnopere cui de-
legata eſt cura ut populos regat iuuet moderetur:ſi eo contempto uel male admi-
niſtrato munere ſe totum inutiliu̅ quæſtionum ſpeculationi ma̅cipauerit: Inutiles
no̅ modo eas appello quæ ſcitu dignæ non ſunt uel quia meræ nugæ meræq; fa-
bellę uel quia ſciri nullo modo poſſunt:& qui eas diſcutere uellet irrideretur: Sed
illaru̅ quoq; multas quæ quotidie i̅ corona eoru̅ qui ꝓfitent̅ litteras exagitant̅:Na̅
id eſt inutile quod fine̅ eum ad que̅ eſt natum minime conſequitur: Ad intellectu̅
autem excolendu̅ ſunt ordinatæ: Qui uidelicet intellectus uoluntate̅ adiuuet: ut
ea bene inſtituta recta opera conſument̅: Hoc enim chriſtiani hominis opus quo
niti debet in cœlum: Quid ergo mihi an ens vniuocum æquiuocu̅ue: An magis
ſit analogum? Quid an primum ſub obtutum ueniens intellectus confuſius fue-
rit aut diſtinctius:ſubſtantia ne an magis accidens co̅mune:& cætera id genus: ſi
neglexero diſcere quæ debeo:& quæ operari aut poſt habuero:aut frigide execu
tus fuero.Quare rectiſſime Bernardus in commentarijs in cantica canticoru̅ opta
bat in ſe dominum ieſum tantillum ordinare charitatis quod dederat:ut ſic ſibi cu
ræ eſſent uniuerſa quæ ſunt ipſius:ut tamen quod ſui potiſſimum propoſiti ſeu of
ficij eſſe conſtiterat ante omnia curaret. Magis ergo cauendum nobis ne manda-
ta dei ob traditiones hominum imo uanas opinio̅es deſeramus. Cæterum ex mo
do quærendi ſcientiam aberrare poſſumus:aut curioſe nimis & auidius q̅ opor-
tet:Quod genus hominu̅ a Seneca etiam & a Plinio acriter obiurgatu̅ eſt: Aut ea
diſcentes quæ ne diſcamus ab eccleſia cautu̅ eſt publico edicto: Aut ab his quoq;
a quibus non licet ut dæmonibus: Quorum ne ſocij fieremus magiſter gentium
enixe præcepit.Adde ꝙ in ipſa etiam num reuelata ſcientia falli quimus ſi uideli-
cet ſupra proprij ingenij facultate̅ rimari nimis abdita ſatagamus: in eaq; penitus
conari quæ humanos cogitatus effugiunt de his quæ ſola fide cognoſci poſſunt
demonſtrationes deſidera̅do.Peccare quoq; contingit cum ob nimiu̅ ſtudium in
ualitudinem aduerſam incurritur. Quapropter cum tot mala id quod eſſe bonu̅
diximus circunſtent delibare tuto flores litterarum non datur: niſi caute inter ſpi
nas quibus uallantur manus conſertauerimus. Sed de his ſatis. Nunc an aliqua

humanæ philosophiæ pars christiano sit necessaria perscrutandum.

¶ Humanā philosophiā nō esse necessariā christiano: quanq̄ utilis esse potest. Caput secundum.

c Vm autem ostenderimus philosophiā ipsam seu veri scientiā bonam esse per se: & quispiā forte compererit eā: quæ reuelata est (ut Thomas Aquinas alijq̄ permulti docēt) esse necessariā christiano ad capessendā fœlicitatē: poterit idē ambigere an etiā ea quā humanā dicimus utpote ab homine inuentam & per naturæ uestigia procedentem ad beatitudinem comparandam sit necessaria. At si christiani principale munus considerauerimus tolletur quantotius dubitatio: Nam id in christo per fidem noscēdo piumq̄ per affectum collendo consistit. Exigit nanq̄ principaliter christiana uita defecatum animum terrena labe: & opus ad amussim ad dei gloriam directum: Ob hoc reuelata sunt deitus diuina præcepta: & tam vetus q̄ nouum instrumentū promulgatū. Quę nec etiam est necesse ut singuli pcalleant: sed satis est si quisq̄ qd' ad se attinet nouerit (ut paulo ante diximus) Quod si quispiam contenderet multa ad recte ducendam vitam facientia in philosophorum gentilium libris reperiri: Quare asciscenda nobis ut bene beateq̄ viuamus: Is aliquid diceret si non perfectius & enucleatius in diuina scriptura quæcunq̄ sunt bona tam ad spectatiuæ q̄ ad practicę scientiæ partes pertinentia continerentur: ut in calce operis colligemus: uerum si quispiam asseueraret humanas litteras ad perfectiorē sacrarum litterarū eliciendā noticiam conducere: & quanq̄ minime necessarias: utiles tamen & quoquomodo oportunas esse/ei non magnopere contradixerim: & si forte aliquid possem refragari. Possem inquā cum perfecte sacra eloquia percipi nequeant: nisi eo lumine quo sunt dictata: eoq̄ potiore: quod intellectus nostri lucerna circūfert: & etiā nam sint inuenti qui optimam eorum intelligentiam sunt assecuti. Licet in alijs litteris ineruditi: Quemadmodū Antonius: & Barbarus ille seruus christianus: qui plenam noticiam eorū triduanis precibus impetrauit: ut Augustinus scribit. Attamen cum pauci ad id præfectionis culmen ascendant: uersande sunt sacræ litteræ nocturna diurnaq̄ manu: & si ita libet: uocandæ erunt externæ in famulatum: ut ueluti ancillæ dominæ deseruiant: nō imperitent: ut sacratissimos uiros fœcisse legimus: & omniphariæ doctrinæ luce posteros irradiasse. Earū igitur philosophię partium: quibus boni utentur ad cultum diuini eloquij/hæc erit utilitas: q̄ illa & scientiæ/& eloquentiæ semina abtrusa in mysterijs: In animo studijs eiusmodi p̄parato copiosius adolescent: fœcundamq̄ segetem parient. Facilius enim admittitur in abdita diuinæ sapientiæ eius acumen ingenij: quod in philosophiæ liberaliumq̄ artium studijs quasi super cote limatum fuerit. De ea tamen cognitione loquimur: quæ a sensibus trahit originē: nec ordinem discendi nobis congenitū supergreditur: quo solo nisi superno illo lumine fuerimus collustrati perfectam & exactissimam intelligentiam non assequemur. Patet itaq̄ quadam tenus prodesse humanas scientias conducibilesq̄ esse nobis non proprie necessarias ad beatitudinem. Alioquin deus nobis perfecta dogmata non tradidisset: & in monstrando nobis cœlesti itinere aberrauisset. Cum nullibi mentionē fœcerit oportere eos: quibus supernæ Hyerosolymæ hostium aperietur: Liberales artes seu primam aut naturalem philosophiam percaluisse sequeretur: Item plurimas quas in cœlo degere credimus sanctorum animas illuc non iuisse nec esse beatas quando earū plurimæ litteras non nouerunt. At postq̄ oportunas diximus sæculares litteras:

pis qui ad concilium illud Niceæ celebratissimũ euentilandæ veritatis gratia dis-
putationum cribro cõuenerãt: nec unq̃ superari uerbis potuerat: sed e manibus
capere tentantiũ quasi lubricus anguis elabebatur: Interrogatus postea ab amicis
q̃ fieri potuisset ut breui interrogatiũcula illitterati uiri penitus acquieuisset respõ-
dit se prioribus illis qui secum conflictauerant episcopis pro uerbis uerba dedisse
huic autẽ q̃ dei spiritu loquebatur resistere nequisse. Legimus quoq̃ nonnullos
gentiliũ philosophorũ ad Antoniũ uisendũ perrexisse disserendi gratia: & breui
ab eo sermone captos ruboreq̃ suffusos abscessisse uerbis inquã aculeatis flam-
meis diuinæq̃ charitatis ardore coruscantibus nõ mundana sapientia quam non
nouerat examinatis. Hæc uolui dixisse q̃a multi hoc p̃textu quasi clypeo se tutã-
tes: ut. s. philosophię ingeniũ mãcipare liceat ob hereticorũ pugnas contẽnunt di-
uinas lr̃as e cœlo delapsas: ut terrigenas (ut ita dixerim) excolãt: Discant em̃ opor-
tet spiritu hereticos captiuari: & eis potissimũ litteris q̃ ab eo in nouo instrumento
reuelatæ sunt: Illud tñ nõ negabimus unq̃: sed asseremus semper asserimusq̃: pri-
scos illos uiros qui & coram & scriptis suffulti etiã humana philosophia Heretico
rum retudere superbiã ignorantiamq̃ detexere (quid enim aliud est hereticus nisi
superbus & indoctus) multũ ecclesiæ profuisse. Nam apud doctos constat omni
ueritate stabilita esse ea dogmata quæ uera prædicat ecclesia om̃i falsitate quæ re-
pudiat: crediderimq̃ plurimos eorũ doctrinis motos afflante semper diuina gra-
tia p̃nitiosas hereses deleuisse. Nec illud itẽ inficiabimur nõ nihil factũ a Parisiensi
bus theologis: Cũ philosophiã ipsam peripatheticã: cuius in primis fuere sectato
res nõ solũ cũ diuinis litteris stare posse in vniuersum: sed ei etiã magnopere ostẽ
derint deseruire: iuxta illud elogiũ: Misit ancillas uocare ad arcem: Attulerunt du
bio procul non parum opis opibus ecclesiæ hac sua exercitatione: Quo etiam ue
luti instrumento christianus homo reliquos erroribus mancipatos reuocare pos-
sit ad uiam ratione etiã naturali si ei soli crediderit: Nec aliud mihi uidetur parisiẽ-
siũ theologia q̃ mistio quædã ex diuinis eloquijs & naturalibus rationibus dis-
sultans: pulcher p̃fecto & honestus modus debellãdi aduersariũ est eis ipsis qui-
bus utitur armis uincere. Quare impijs ostendere naturã ipsam quam dicũt sequi
monstrare nobis creatorẽ & agnoscendũ & honorandũ repudiãdas quascũq̃ su-
perstitiones uerã religionẽ excolendã pulcherrimũ est. Quis autem uidetur huic
muneri idoneus om̃ibus numeris nisi qui sit prius recto corde postea placitis etiã
aduersariorum instructus Hieronymus ait: Si quispiam aduersus mathematicos
uelit scribere imperitus matheseos risui patebit: opus quippe in refellendis explo
dendisq̃ monstris litterarum eadem nosce: Et ne longe uagemur exempla quæ-
rentes quantas nuper Ioannes Picus patruus meus sibi laudem cumulauit si mo-
do humana laus christiano uiro estimanda sit/ quantã tulit in cœlis gloriam quã-
tum thesauri largitus est ecclesię/ quantum spiritalis alimoniæ posteris impartitus
est in opere illo admirãdo nuper a nobis emisso quod cõscripsit aduersus mathe-
maticos tollens de medio diuinatricẽ Astrologiam semper a doctis & bonis im-
petitã unq̃ profligatã / Donec ingenij illius super humana uires oẽsq̃ neruos in
eam disperdendam Picus intendit: Quem utique triumphum non adeo cumu-
late fuisset assecutus si (ut mittam summam eloquentiam) sed & omnipharia phi-
losophiam atque ipsorum etiam placita quanq̃ vana non percaluisset. Cæterum
& bonum hoc ex humanæ philosophiæ studio mihi uidetur prouenire/ ut multi
qui priusq̃ eam nouerint mire extollant & fere adorent admissi postea in secretio
ra ab amore eius nimio tẽperent: solẽt em̃ cognita de lõginquo ĩpendio nimis exi
stimari: Adiuuat quoq̃ contemplationẽ directe ut Thomas Aquinas docet cũ in-

tellectum illuminet: Indirecte quãdo errores remouet: quibus pleriq; ob ignorantiam inuoluuntur: Quemadmodũ Serrapio ille abbas qui ob ignorantiã heresim Antropophormitarum offendit. Videtur etiam inflãmare animum & ad æternorum amorem ex fluxis tẽporarijsq; traducere: uti de se Augustinus testatur lecto eo Ciceronis libro qui Hortensius inscribitur / quo philosophiæ laudes continebantur. Accedit & illud sicuti ante monuimus ꝙ sacra eloquia cũ facilius tũ enucleatius apprehẽduntur: Quapropter ipse Augustinus in libris de doctrina christiana diffuse docet & philosophorũ dogmata q̃ uera sunt & eloquentiã ab ipsorum libris quasi ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendicãda. ¶ At parte alia ire nemo potest inficias nõ modica litterarum sæculariũ occasione incõmoda ecclesiæ obuenisse dum turgidi quidã inani uento superbiæ sola scientiæ possessiõe suffulti praua dogmata sparserunt uel ob populi fauorẽ emerendum sectatorũq; ambitũ uel ob pecuniæ quæstũ: Hinc hereses uanæ/hinc ipietates plurimæ: Quare præcipiebat Corinthijs Apostolus ut cauerẽt ne per inanem philosophiam seducerentur secundum traditionẽ hominum non secũdum Christum. Illud quoq; non mediocriter obsuit ꝙ multi prætendentes amorem eorum quorum opera initiati fuerant doctrinis iurarunt in verba magistri cæteros paruipendentes: in hos uehementer Hieronymus inuehitur scribens diaboli instinctu studia in ecclesia facta & hinc dictũ: Ego Apollinis: Ego Pauli: Ego uero Cæphę. Nec minus detrimẽtũ est imo quanto cõmunius uniuersaliusq; tãto detestabilius qđ ab his affert. Qui eo in negocio occupati sacras litteras aut negligunt/aut ut decet non ęstimãt aut tarde capessunt: Quos die & noctu q̃ritur idem Hieronymus in dialetica arte torqueri philosophica perscrutantes: oculosq; trãscœlum leuare & ultra profundum terrarum & abyssi in quoddã immane baratrũ demergi: eo uitij genere nostra tempestate non parum multi irrhetiuntur curiosius quid Aristoteles ꝙ quid præcepit Christus uestigantes semper adiscentes ut inquit Apostolus nũquam ad ueritatis scientiam peruenientes: hinc etiam num minime mediocre malũ pullulat/qđ postea se diffundit in plurima: quãdo eius animus q quotidie in disputationibus uersatur plurimum a recto in deum affectu impeditur multasq; in partes trahitur & quasi lacer in frusta discerpitur partem scientia sibi uendicat: partem eloquentia: hæc opinio talibus fulcita rationibus in ditionem suam flectit animum: Illa alijs argumentationibus roborata contra nititur ut ab ea deficiens ad se declinet manusq; det flexi animo quopiã syllõ deuinciens. Ita sæpe fit ut cum deũ uelit meditari succurrat quid Parmenides Melissusq; de entium pluralitate senserint. Credendum ne magis Simplicio in hoc an Alexandro aphrodisiẽsi: Item an uniuersalia a singularibus cogitatiõe aut re reiue natura differant an quantitas sit diuersa res a substantia: & cætera id genus inter litteralia prælia uersari solita. Virum quendam doctum & sacerdotem mecum olim conquestum memini: Dolebat enim se feruore charitatis destitui cum altaris sacramentum attrectare uellet ob studia ea in quibus erat assiduus & tum in primam philosophiam quæstiones cudebat: Diuiditur itaq; animus ratione affectuum dum sciri multa præoptãtur atq; cum in deũ iactare eos uolumus huc & illuc ubi scilicet procubuere quærendi sunt. ut collecti in unũ deo offerantur. Postremo nec parua morũ populatio contingit a superbia uanaq; gloria studiorũ eorum occasione: Quod quisq; puto litteris deditus experiť: nisi se falli cupit: Quãdoquidẽ bellare cũ eis oportet & cõferre pedem: fiunt præterea contentiones discordiæ odia scaturiunt: & hoc unum quod Christiani munus præcipuum magnopere labefactatur ea. s. uirtus: quæ iã recepto uocabulo humilitas appellatur: Eius em̃ cõditio alienis placitis atq; sen-

tentijs magis ꝙ proprijs acquiescere: quæ infringitur corruitq; cum nescire inge nio cedere a corrupto sæculo quod corrupta existimatione se in illis studijs mersa uit virtus existimetur: & qui impatiẽtes alieni iudicij cuilibet etiã ignoto insultant sæpe laudantur quasi uideantur quibuscunq; litteratis indixisse bellũ: alienãq; in studijs litterarũ gloriam sibi dedecus & infamiã pariturã putent: Quare satagunt calũnijs aut coram aut post terga iactatis existimationẽ eam omnino conuellere: quæ incommoda cum enumeratis mox emolumentis si quis simul in libra Critolai aut Aristophanis appensa diligenter examinet ad utrũ uergat uix queat internosci: Aiaduertetq; diuersas qñq; a sanctis hoĩbus sup secularĩũ litterarum studio prolatas non fuisse sententias sine matura cõsideratione acerrimoq; iudicio.

¶ Humanã philosophiã eatenus æstimandã: Quatenus ad colendũ deum conducere possit etiam philosophorũ gentiliũ testimonio. Caput quartũ.

e X his (ut arbitror) liquet nõ adeo extimescendũ ut oĩno philosophiã humanã gentiliũq; lřas horreamus: nec adeo fidendũ ut animũ nostrũ penitus remo ipsarum uelocq; cõmittamus qñ si recta incesserimus semita possint ꝓdesse si deorbitauerimus nõ possint nõ obesse: si eis emvsi fuerimus ad religionẽ deũq; ꝑ affectũ colendũ Qđ cõmode fieri posse in calce operis ostẽdemus magnũ nobis emolumentũ cõparabimus: si ad inanẽ gloriã finẽq; aliquẽ prauum uirtutũ earũ quæ in uoluntate consistunt & propriæ bonũ reddunt habentẽ iacturã faciemus. Verũ ex ipsis ad interioris latriæ cultum multa conducentia possumus eruere / ut palam monstrabimus quibus purgemus animũ terrenis sordibus & sublunarũ rerum affectiones exuamus: Atq; alis amoris & fidei deum nostrum sequamur qui uolat super cherubin. Hæc forte a philosophastris quibusdã tanquã fabellæ aniles irridebuntur: qui se iactant circũferuntq; cum tenuerint tres aut quattuor quæstiones in conspectu vulgi magna etiã uociferatiõe disertandas: in his sapientiã consistere male sano iudicio imo maximo laborantes morbo iudicantes despicientes aut saltẽ posthabentes religionẽ in qua quærẽda comparanda & retinenda maximi gentiliũ philosophi laborarũt: & quanq; ueræ religionis expertes fuerunt: nomen tamen religionis amabant & deum colebãt: & si alij in societatẽ alios asciscerent alij eum quẽ unicum credebant superstitiose honorarent nihilominus enixe magnaq; animi propensione in ipsum ferebantur omnesq; conatus in componẽdis affectibus afferebãt ut supernæ menti pure seruirent: & forte eorum aliquibus qui. s. tali instituto uitã degebant lux uera quæ illuminat omnẽ hominẽ uenientem in hunc mundum innotuit: Qua recepta & custodita beatitate donati sunt: Nostrorũ enim theologorũ qui celebriores habẽtur firmus consensus est eis omnibus qui ante Christi aduentũ uixere secundum insculptã quorũlibet mentibus naturæ legem ueritatẽ illuxisse: Quam agnitã secuti saluati sunt: Pari pacto si qui post christi aduentũ aliquibus in locis nati ad quos christianæ legis fama non perueniat: an vero tales aliqui extiterint qui naturæ dona illibata custodierint nõnulli credidere: Eos tamen de quibus bene ipsi opinantˢ uidelicet Socrates Plato & alij dijs sacrificasse memoriæ proditũ est. Quod nullo pacto unq; fieri absq; magna dei offensa omnes theologi consentiũt: Sed ne a proposito nimis diuertamus hoc saltẽ liquet naturale lumen cuilibet homini consertum congenitũq; a deo eis illuxisse ut mores componẽdos censerent deũq; colendum: Sic Socrates philosophiã (ut ille inquit) euocauit e cœlo: & in urbibus collocauit: Sic Stoicorũ studium eo tendebat ut affectus animi exuperantes sedarẽtur

pieq; uiueretur: Brachmanes indorum/Persarũq; magos nihil exorsos unq; memoria prodidit: nisi prius orationem emisissent Platonicæ Pythagoricæq; disputationes à sacris precibus semper cæptæ finiebant in easdem: Quibus & Porphyrius & Theodorus & omnes Academici nihil utile magis imo necessarium uno ore confirmãt: hoc Proclus aperte determinat censens eis qui ad summũ bonum peruenire cupiunt non scientia & ingenij exercitatione opus esse. Sed firmitate stabilitate tranquillitateq; uitæ: Et idem rursus apertius inquit: Nos per scientiam aut operationem ullam ingenij exquirere summũ bonum/ aut ad ipsum aspirare non debere/sed offerre commendareq; nos diuinæ luci & preclusis sensibus in illa incognita & occulta entiũ vnitate quiescere/astruens hoc fidei genus omni doctrina antiquius esse.

¶Non expedire oẽs christianos litteris gentiliũ incumbere. Caput.v.

Erum scire illud oportet q; sicuti nullus christianorũ est iudicij & rationis compos qui non sit aptus ad implenda diuina præcepta si uoluerit (Dei enim gratia se ubiq; diffundit) nec ab ipsis etiã exemptus quando fœlicitati consequendæ sunt necessaria: Ita quelibet nõ esse gnauum ad humanã philosophiã litterasq; gentilium capessendas: temperandum ergo est à plurimis & sui buccæq; suæ noscenda mensura: Multa quippe hominum genera tractare eas absq; incõmodo non possunt: Alij in fide uacillant: Aut eius habitum adeo imbecillum habent & infirmum ut si ea adirent quæ nostræ aduersant fidei facile decipulã incurrerent: Veluti ratiões Aristotelis de motus æternitate. Auerroys de unitate Alexandri de corruptibilitate intellectus: quedã platonicorũ placita: quæ quãq; a nostris iam pridem explosa sunt: nihilominus supno lumine nõ oportune admisso in eorum tenebris facile caligarent: Alij in gubernãdis animabus dirigendisq; ad semitam superne Hierosolymæ adeo præmuntur: ut uix queant nisi cum earũ discrimine philosophiæ uacare: Pariter dictum & intellectũ hoc velim ab omnibus: qui in administranda populis iusticia ualde occupantur præsertim cum idoneis ministris & adiutoribus indigent. Alij multum a uana gloria uexantur impinguntur q; paulatim in nimiũ amorem sui: Quos uel temperare ab ardore nimio uel ad tempus dimittere negotium operæprecium est: Alijs obtigit hebes ingeniũ: Quibus est opus aut philosophiæ studia non aggrediãtur aut desistant ab incepto ni & impensam & oleum uelint amittere: Non eñ singuli homines ad perdiscendas litteras sunt nati / nec omnium est scientia(ut Dionysius ait) Quapropter impedimenta hæc pensare quisq; debet priusq; in uendicandis sciẽtijs enixe laboret: & ea uel remouere si potest: uel saltẽ caute & ut decet incedere. Illud quoq; animaduersiõe dignũ triphariã dari oportunũ aditũ ad philosophiã: Aut medicinæ per callendæ gratia: Aut docendi in scholis ipsam philosophiam: aut theologiæ noscendæ: Hoc ultimũ munus pluribus hominũ gradibus commune est: priora paucis: Nam ex his qui corporibus mederi nolint paucos inuenies qui medicinę uelint incumbere ut artem noscant: nisi forte principes quosdã viros & per se litteras amantes: Quiq; docere alios instituerint non multi sunt: Nã ad medendum fere semper properãt: nisi sacerdotes sint aut clerici: quibus prohibitum mederi cautũq; lege est ne docentes in scholis medicos audiant sicuti nec leges ciuiles profitentes: His ergo omnibus licere per philosophiæ campos uagari manifestum est: Medicus enim a philosopho principia & fundamenta haurit medicinæ multaq; mutuatur: quibus ad conciliandã ægrotis sanitatem utatur:

Ei uero qui theologiam perdiscere cupit facilius ad id quod quærit accessus patet ope philosophiæ quãdo ꝑ res naturales quasi gradu facto ad diuina conscendimus: Eum autem qui docere & enarrare philosophorũ libros instituit manifestũ est in eis ipsis uersari oportere. At qui horum generꝫ qui quibuslibet fines rectos præstituere oportet: Quando & aberrare omnes contingat: nisi fini ipsi laudabili ad amussim uoluntatẽ dixerint. Quod facile constabit cum de quattuor discentiũ finibus disputabimus. Quod autem in primis hæc genera recte philosophantiũ reperiantur uel hinc constat ꝙ creatarum rerum naturã uestigare posthabita penitus noticia creatoris pestiferum nimis institutum est teterrimũqꝫ inane & noxiũ si disputandi id gratia fiat & aucupandæ auræ popularis: Cæterum nec senescẽdum in philosophorum commentarijs medicis ipsis est atqꝫ theologis: Theologos omnes recte eos appellauerim Qui litteris sacris incumbunt: ut deum cognoscant uenerentur colant: eiusqꝫ placitis obsequantur alijsqꝫ sint adiumẽto: Multos tamen non eo inficias dari posse ad pristina studia reditus / aut relaxandi animi gratia aut rememorandi quæ obliti sumus: Aut componendi operis alicuius aut alio quopiam genere iuuandi se & alios. Eis porro in primis cauendum qui enarrare Aristotelem ingrediuntur (nihil enim aliud philosophi officium nostra tẽpestate pleriqꝫ autumant male quidem sano iudicio & plurimũ aberrãte) cauẽdum inquam cum huiuscemodi negocia periculosissima sint his qui inobeũdo eo munere hallucinantur. Cum ob distortos discentium affectus: Tum ob contumelias quibus se riuales (quos concurrentes uocant) afficiunt: Quo uitij genere satagunt captare fauorem ignari vulgi: cuius adeo corruptum iudiciũ ut eum qui ad stentoris inuidiam uociferat exquisitioresqꝫ calumnias iactat doctiorem credat: quare fit ut multi dum parare sibi aut excogitare argumenta deberent enixe quærãt quasdam histrionum gesticulationes nouasqꝫ aduersarium uilipendendi formas ut astantibus imperitis risum excutiant & ei qui contra aut opposuerat aut respõderat pudorem si naturæ mitis: si rigide & effrene furorẽ & insaniam. Nec oportet ut amplius immorer impudendo hoc errore recenscendo qui nostra tempestate undiqꝫ scaturit: uix enim possum sine molestia meminisse nedum in narrando diutius uersari.

¶ Non omnes gentilium litteras pari ratione ad diuinam philosophiam conducere: Sed alias magis alias minus. Caput Sextum.

Oc autem diligenti consideratione pensandum esse quasdam philosophiæ partes quæ sacris litteris alijs cõducibiliores sunt & cognatiores Atqꝫ idcirco christiano homini præcæteris excolendas ei præsertim q̃ se ad diuina eloquia transferre cupit: Alias minus quales uidẽtur Geometrica / Aritmethica / & Poetica. Non enim eam cum diuina scriptura quasi dixeris affinitatem habent: Quam & Phisica habet & Logica & Methaphisica. Adde ꝙ illæ non solum curæ plurimum & diligentiæ exigũt: Sed peritis in eis adeo sunt delectabiles. Cum ob magnam certitudinẽ tum ob inueniẽdi uoluptatem ut uix eas relinquære possint: Continent profecto ueritatẽ: sed earum scientia (ut ait Hieronymus) non est scientia pietatis: Quanqꝫ non minimũ facere ad intelligentiam scripturarum Augustinus censet. Poetica vero scitamenta ab eo cuius palato semel sapuerunt ob carminũ præsertim harmoniã ægre deseruntur & incomptiora eloquia uix degustantur: Experiuntur hoc plurimi: Expertus ego: Qui puer in illis mirũ imodum oblectabar & etiam in castris me comitabantur. Sed postqꝫ ad

philoſophiã & ſacras litteras me cõtuli adeo illis remiſi nunciũ ut nec poetarum libros toto quinquennio ter forte aperuerim: Quandoquidẽ ab illis trahi: animũ & emolliri ſentiebã: Sed qđ eſt deteſtabilius pleriq; poetarũ turpitudines maximas & obſcenitates ſuis uerſibus imiſcuerunt. Quæ chriſtiano homini non modo attrectanda ſed prorſus eliminãda: Nec temere multos inuenies qui pulchra alioqn poemata ſpurcitijs libidinibuſq; nõ fœdauerint: Quare ſcribit Iſidorus ideo chriſtianis prohiberi legere figmenta poetarũ quia per oblectamenta fabularum excitant mentẽ ad incentiua libidinum: Et hoc idẽ fuiſſe in cauſa credo cur Plato a ſua Re.P. poetas expulerit: ne ſcilicet mentes adoleſcentiũ obſcenarũ fabularũ nubibus obcecarentur: Non ita tamẽ rem ad uiuum reſecamus: ut in poematis & legẽdis & cudendis ſe exercere qui aliqua animi propenſione ad id negocij feruntur non poſſe etiam cum laude credamus: Sed non omnibus omnia pari filo conueniunt. Da mihi uirum uoluntate bene inſtituta: Qui carmina de rebus chriſtiano uel credendis uel ſperandis uel operandis conficiat/tantũ abeſt ut damnẽ ut accuſem/ut etiam magnopere tuter/laudem uenerer & amplectar. Quales apud ueteres noſtros fuere prudentius ſedulius Damaſus: Alijq; nonnulli: Apud noſtros Baptiſta carmelita Mantuæ ſpes altera: Ludouicus pictorius Ferrarienſis: Vgolinus Verinus Florẽtinus. A gentilibus aũt poetis ita accipiendũ aliquid: Baſilius ſuadet cum excellentia uirorum dicta aut facta cõmemorant: ſicut ab oratoribus cum uirtutes extollunt aut in uitia effulminant.

¶ Plura fuiſſe in cauſa cur priſci temporis ſacratiſſimi uiri & gentiliũ litteris uſi ſunt aliquando & alios eis uti poſſe cenſuerint: quæ longo temporis decurſu paulatim ceſſare cæperunt. Caput Septimũ.

V Erum enimuero ſcire non inconuenit cur priſci illi eccleſię uiri ſanctiſſimi atq; doctiſſimi nõ adeo a gentiliũ litteris ahhorruerunt ut eis aliquãdo non uterentur: & quantũ ſpectat ad alios non eo uſq; aſpernandas eas cenſuerunt: ut tractari cõmode non poſſent ſi modo adeſſet firmitudo fidei & rectũ etiam examen accederet: oẽs fere priuſq; aut chriſtiani eſſent docti in liberaliũ artiũ ſtudijs euaſerant: Aut ſi de chriſtianis parẽtibus orti a pueris fuerunt in philoſophiæ ſtudijs enutriti: ut facile eſt uidere legenti eorum uitas & acta. Dionyſium doctiſſimũ fuiſſe priuſq; Paulum ſectaretur nemo eſt qui neſciat: Origenes puer & litteris gentiliũ etiã priuſq; Leonidas pater martyrij palmã aſſequeretur imbutus fuerat: Gregorius & Baſilius contubernales anteq; ad monaſteriũ accederẽt docti in liberalibus artibus euaſerãt ambo nobiles (ut ait Euſebius) ambo Athenis eruditi/ãbo collegæ/ ambo de auditorio digreſſi ad ꝓfitendã rhetoricã rogabãtur: quod opus magnifice quidẽ implebat Baſilius: Gregorius uero magnificentius contemnebat: Quiq; cum ſe totum dei ſeruitio mancipaſſet tantum de collegæ amore præſumpſit ut ſedentem Baſiliũ de doctoris cathedra deponeret/ac ſecum ad monaſterium manu perduceret. Cyprianus ante baptiſmum glorioſe (ut ait Hieronymus) rhetoricã docuit: Ipſe Hieronymus ſe dicit in epiſtola ad Paulinũ poſt ſeculares litteras ad ſacras deueniſſe: & alibi Romã ipm habuiſſe liberalium artium magiſtrũ dum annum ageret undeuigeſimũ: Auguſtinus dum etiam Manicheorũ erroribus detineretur rhetoricam docebat: Pluresq; alij reperirentur quos requirere nedum receſere faſtidiũ afferret: Quare nõ mirum ſi ex eorum operibus doctrina ampla ex gentibus etiã petita undiq; ſcaturiat: Hæc dixerim non ꝙ perperam factũ ſit chriſtianis etiam adoleſcentibus tra-

di liberales artes legendas imo recte:ut ex decreto Eugenij etiam cōfirmatur:Sed ne nimis magnifiant ab his qui sanctos uiros sequi in hoc uolunt/ut gentilium doctrinam capessant in hoc non sequi ut sacras litteras colant & recte uiuant: ostendere enim operæpreciū est(non eos)postq̄ thesaurum sacri eloquij reperere ad uiliores suppellectiles nansciscendas nauigasse: sed eis prius partis preciosiores & cōsectatos &adeptos.Ceterū ut ab alijs ipsam humanā philosophiā tractari posse cōcederēt multe se eis rationes obtulerūt.Cū refellēdi praua aut philosophorꝝ aut hereticorū dogmata tum ex colendorū ingeniorū quo aptiora essent ad imbuendum se diuinis eloquijs/tum etiam eloquentiæ perdiscēdæ.At cum ipsi in præsentia apud nostros nāscisci hæc cōmoda possimus quod causæ est ut in externis mersare ingenium pulchrū ducamus totāq; uitam mācipare:Quod autem possimus non difficile puto posse comprobare:Atq; ut ab hereticorū expugnatione exordiar.Quot ab initio nascentis ecclesiæ aduersus hereticos scripserunt:Quisq; em̄ eos:qui sua tempestate ab infernis latebris scaturibāt pro uirili confutabat eo mō quo supra diximus posse hoc negociū obiri:Sed nunc præcipuū contra obstinatos argumentum repertum est:cui respondere nequeūt hoc est ignis:Qui aut eos exustos in cineremq; redactos uento committit aut falsum dogma abiurare constringit:Quæ pœna si priscis illis heres iarchis decreta fuisset non tot opinor hereses pullulassent:Indictum tantū modo exiliū fuit Arrio magno Constantini iussu cū inuenerādo illo cōcilio Niceæ pestifera illius dogmata condēnata sunt.Quātum uero pertinet ad cōfutāda falsa dogmata/ ad eloquētiā discendā ad sacra eloquia facile intelligēda qbus muneribus obeūdis gentiliū lr̄as utiles diximus & sic ab antiqs opinatū putarim plus utilitatis apud nos q̄ apud exteros uident̄ repiri: suis em̄ scriptis nobis has fruges pepererunt:Nāq; eloquētiam cum sapientia miscuerunt humanā philosophiā diuinæ quantū licuit agglutinarūt: Alij postea surrexerūt:& uetera excoluerūt: & inuenerūt noua adeo ut facile quiuis mediocriter eruditus dignoscere q̄at plus & sciæ & eloq̄ntiæ in christianorū q̄ gentiliū cōmentarijs inesse:plures certe ueritates reperiūtur(ut etiā mittā quæ deitus reuelatæ sūt) in nostris q̄ in Ethnicorū lucubrationibus.Etiam si Platonē & Aristotelem nominauerim quos cum cito philosophos oēs paganos mihi recensuisse uideor: quis uerebitur Augustinū & etiam aliquos priscorū opponere Platoni:Thomam/Albertum Scotum Aristoteli:Atq; ut inter hos aliquid dicamus facilior enim & prōptior comparatio q̄ in primis paribus: quot questiones ab eis disputatas euentilatasq; inuenies quas ille nō tetigit: Præterea ueritates utriusq; testamēti percaluerunt quarū ille ignorantia laborauit.At furte inquies monstrasse eis iter quo philosophando progredi possent:quod inficias nō eo: Sed hac ratione quid colligis: Sic Aristoteles minor hoc est indoctior platone: quid certe meri peripatetici inficiabuntur:Maior Platone socrates & sic deinceps usq; ad Thaletē & ultra: quod est absurdum:Nec ex hoc sequitur quoscūq; qui philosophati sunt ex prioribus ipsis posterioribus doctiores fuisse:Non enim hoc tantū in causa: sed præter ætatis posteræ beneficium quo priscorum cōmentationes examinari possint oportet adesse & ingenij acumen & assiduū studium & multa alia quę accedere conuenit ad prouehendum aliquē ad doctrinę fastigiū:Hi ergo quos nominauimus quicquid operū Aristotelis ad eorum peruenit manus didicere: & plura alia īuenere ipsi:cum nec illis tēporibus sicuti nec postea in producendis hominibus fuit effæta natura:Defuit illis tantū eloquentia: Quæ nō defuit Aristoteli: Sed apud alios eam quærere datum:Neq; enim illis etiam eloquentia cedimus: Si enim(ut inquit Fabius) Cicero expressit uim Demosthenis copiā Platonis iocunditatē Isocratis

& plures etiam a se ipso uirtutes extulit eloquentiæ: Quis apud nos nō uideat esse Ciceronē sed Christianū / hoc est aliquē qui eum ad lineā unguemq; expræsserit; Quis enim nō aduertit / Lactantiū / Firmianū æquasse ipsum & forte precelluisse in eloquendo: In ipso uero Hieronymo quantū facundiæ fuerit q eius lucubratiōes nō legit minime sciet: Taceo Cyprianū / Rufinū / Ambrosiū / Paulinū / Augustinū / seuerum / Hilariū / Leonem compluresq; alios priscis oratoribus æquādos: & si eam speciatim spectemus partem philosophiæ quæ practicen parẹneticenq; complectitur ea longe superatos gentiles perspiciemus a nostris: qui theologicas scripsere summas: Alexandrū / Thomā / Henricum / Albertū / particulariter a Gregorio in libro illo excellētissimo cōmentariorum in Iob. Verum ne simus ingrati nostri seculi hominibus parum ne emolumenti ab eis rei litterariæ collatū existimabimus: ut uereamur profiteri nos ab eis magnopere & ornatos eloquentia & illustratos doctrina. Possem equidē multos quos antiquitati opponerem numerare: & afferre etiā rationes efficacissimas: sed non nullorū faciemus mentionē: Quorum prẹstantię quilibet nisi inuidus fauebit: & quantū ad eloquendi facultatē pertinet, pxime accessisse ueteribus mihi uidetur Ioannes Pontanus / si tamē Ciceronis mensura metiri uelimus eloquentiam: Adeo enim eius caracterē emulatus ut fere in nullo dissimilis appareat. Sunt tamen qui Pliniano elocutionis genere magis delectentur: sunt qui mixta dicendi genera & uarijs exquisitisq; uocabulis pscatētia: Qualia apud Gelliū & Apuleiūq; desiderent: Et hæc certe munera a Politiano & Hermolao Barbaro impleta cōmode uel mediocriter eruditus agnoscet: Quorum alter probatissimū in scribendis historijs stilū reliquit. Si uero poematū faciemus periculū nullo pacto ueteribus inuidebimus: quandoquidē & quod ad elocutionē pertinet impletū animaduertimus a nostris & explosis erroribus christianam ueritatē celebratā: Asciscamus & afferramus in medium cum multis antiquorū conferentes Baptistæ Carmelitæ carmina illa in quam dubiā facientia carmina palmam: Nemo nisi indoctus nō admirabitur: Nemo ipsam uersuum decoram maiestatē non extollet: At certe nisi stultus inficiabitur superasse eum gentiles omnes materia ea circa quam uersatus est: Cum sancta christianaq; opera cuderit: illi uana penitus & inania ipsi tm̄ linguas instituerūt: hic pter id & intellectū & mentē instituit: Ipsi inter dulcia pocula sæpius uenena ppinarūt: hic in ora multorū cū ipsa dulcedine archana etiā religionis infudit. Apud ipsos philosophorū placita reperies Epicuri m̄lta nōnulla Platonis In eius uero libris nōtā Platonis & Aristotelis q̄ subtilitates etiā Parisiensiū theologorꝝ. In Herculis uero Stroze poematis multū delitiarū apparet. Magna uis carminis tātaq; dulcedo & resonātia ut Picū etiā ipsum litterarū principē non semel ab ore ipsius rogatu nr̄o sua carmina recitantis pendentē & obstupentē uiderim. De Pictorio nostro nihil est qd' dicā: Ne dicato mihi christianorū opusculorum libro gratias referre uidear. Vgolini opus sacrum merito celebrandum est: Quo eleganter christianæ ueritatis mysteria recensuit. Alios prætereo uiros celebres: cum de his præsertim & qui sacra uersibus scripsere: & qui mihi familiares / Admodum sunt mentionē facere satis ducam: Neq; ego is sum qui priscam illam antiquitatis speciem adeo uenerabūdus suspiciam / ut quoscunq; posteriores inferiores prioribus iudicē tantum propter mille annos: Expendenda quippe sunt auctorum merita: Non quo quisq; uixit tempore metiendum: Alioquin Neuius uergilio præstaret Thales aristoteli. Præterire nolo Ioannem Picum patruū. Qui simul omniū priscorū uirtutes cum omnipharię doctrinæ tum eloquentiæ complexus famelicos ueritatis animos affluētissime pauit: In huius ego laudes quotiens incido uix auelli ab eis possum. Cul-

por fortasse a quibusdã cum uidear nimis amori/ nimis consanguinitati/ nimis bñ ficijs ab eo susceptis indulgere: sed culpari oportet tot pręclara iudicia que in eius me laudibus fere uicerũt: Quot præconia de heptaplo sua inuulgata fuerunt qua septẽnaria enarratiõe mundi exordiũ a Mose descriptũ interpretatur: Ea pphetæ uerba pleraq; ingenia contemplantiũ torserũt: & in ipsis enodandis qui celebrio res sunt habiti laborarũt: scribit tamẽ Hermolaus patriarcha aquileiensis uir sæculorum memoria dignus alios oẽs cum præterierint quæ Picus dixit nihil sibi dixisse uisos: Sed rogo ut appareat cum laudamus legitimã subesse causam laudandi: Quis unquã ueterũ totam diuinatricẽ interemit Astrologiã: Semper ea bestia uelud hidra quotiẽs uno uel altero capite truncabatᷣ alia quasi ceruina cornua suggerebat uel etiam amplo fœnore multiplicata reddebat: Donec illã Picus doctrinæ lignis atq; igne diuini amoris uti uerus non fictus Hercules exussit. Mitto ipsius cum in his libris tũ in alijs incõparabilẽ eloquentiã: Mentior nisi quęcunq; diuersorũ uirtutes in eloquendo quas Fabius enumerat in eo uno eminentissime sunt collectæ: Ex quibus certum quiddã magnũ & sublime Pici scilicet peculiare dissultat: Quod nõ sit ei cõmune cum cæteris. Tantum uero abest ut nõ seruatus ab eo in eloquẽdo decor sit ut a nullo magis: Accõmodatusq; semp materiæ de q̃ agebatur sermo: In tractatu de ente & uno quietum disputandi genus cernes dulce pręssum & explicatũ ut nihil tute aut detrahi possit aut adijci: In heptaplo cum omnes rhetorices uirtutes ĩsint hoc uno pręcipue laudatissima q nulla expositio apparet quæ tam sublimi & florido dicendi genere sit pertractata libri disputationum aduersus Astrologiã omnẽ laudem superant siue doctrinã spectes nouasq; philosophiæ quæstiones ab eo enucleatas siue eloquentiã: Quod opus quanti faciendum sit quantũq; ex eo Picus celebrandus facile apparet ex epithomate: Qdᷣ Hieronymus sauonarola uir celeberrimus cõscripsit & uernacula lingua ut ineruditis opẽ ferret: Sed nos quoq; nõ nihil dicere nõ ĩconuenit: Nam ut de doctrina dixerim primo ut orator/ Dein ut naturalis philosophus: Demum ut Astrologus Picus ipse in eo uolumine præliatur: Nã post priores uictorias demum inimici armis quasi Dauid Goliam gigantẽ seuissimũ illud monstrũ detruncauit: Primus liber quanq; auctoritatibus tum philosophoꝝ gentiliũ tum diuinæ scripturæ tum ciuilis & pontificię legis deijcit Astrologiã. Tamẽ si flectes oculos ad stilũ nullam unq; siue uituperationẽ in demonstratiuo genere uehementiorẽ siue accusationẽ in iudiciali formidabiliorẽ deprehendes: Nec tam loqui uidetur q̃ ut de Pericle dicitur tonare & fulminare: Si uero cõtemplaberis physicas rationes proprio ex ingenio depromptas nihil unq; uidisti admirabilius: his tertiũ & quartũ librũ abunde refersit: Quę puto a posterioribus qui aut in libros Aristotelis de generatione aut de cœlo aut meteororũ quæstiones cudent: certatim expetentur. Quanq; ubiq; & cõmode locari possunt: De astrologia nihil est quod desideres cum particulare quodq; dogma adeo curiose destruat ut nihil aliud q̃ Astrologicos libros legisse eũ appareat: in hoc omnibus extra controuersiã superior q nemo eloquẽtissimo stilo quęstiones explicatu tam difficillimas enodauit: Arte uero tanta libri illi sunt cathenati uniuersæq; rationes sic cõnexæ & dependentes ut si eis responderi posset (q certe non poterit & si blacterare quisq; poterit) nec una solui posset nisi omnes soluerentur: Sed puto nec doctus nec bonus christianus id unq; attentabit. Verũ cum multi sint: qui nimio Astrologicæ huiusce superstitiõis amore hallucinantur: Multi quoq; qui principibus quibusdã uiris hoc errore circũactis placere student lucri cupiditate: Coniector facile futurũ ut uere deiectã hanc uanitatem non nihil erigere falso conentur: in hos singulatim scribere non est consilium

Donec in publicũ cateruatim exierint quod ubi effectũ fuerit: ipsorũ tum errorũ fasces ueritatis falce demetentur: Interim quod Ioannes picus pro doctis & latina lingua pollẽtibus: quod Hieronymus sauonarola pro rudibus latini sermonis ef fecerunt nos pro doctis: Sed ignaris Romani idiomatis fortasse efficiemus Astro logiam iterũ sed Parisiensi stilo q crebras argumẽtatiões exposci/ & ornatũ post habet destruentes: quandoquidẽ nõ deesse multos scimus: qui ut negociũ hoc su scipiamus desiderant: cum ob Pici eloquentiã a fructu quẽ ex libris disputationũ eius eruerent præpediatur demissiorẽ scribendi modũ præoptantes & illi q eis fa miliaris est per similem omnia alia Pici opera sua quæq; in genere admirãda sunt Apologia quæstionũ primum ab eo confectũ opus dum quartũ & uigesimũ age ret ætatis annũ: Oratio illa mirabilis: Epistolæ partim familiares/partim exhorta toriæ diuinoq; amore flammatæ quas ad me scripsit: regulæ beneuiuẽdi arma spi ritalia & cætera id genus celebratissima Sed quid egisset: Si concordiã Platonis & Aristotelis inchoatam absoluisset: Si in hostes ecclesiæ uniuersos perscripsisset: Si uniuersa eloquia sacra quorũ pars confecta erat interprætatus fuisset: Hoc certe fecisset q solus futuris sæculis satis fuisset: Hæc tamen quæ mors immatura abru pit discussit scedis eius & philyris in unum magna ex parte collegimus: Ramen ta quæq; lustrantes quæ præclarissima illa opera paritura erant/ si tam cito hoc est tertio & trigesimo ætatis anno nobis sui desiderium non reliquisset: Et quia in certis caracteribus & compendiarijs sententijs annotata erant ea ipsa digerẽda & explicanda desumpsimus: Speramusq; futurum ut nostra opera absoluantur & in lucem prodeant: Verum præter formã hoc est scribendi figuram quam nostrã esse oportebit multum etiam materię eis addamus erit necesse paraphrasi quadã quicquid scripsit cõplectentes: Librum quoq; stromatum earum uidelicet rerum quæ non pendebunt ex alijs conficiemus: Gelliũ clementẽ aliosq; imitati: Differe mus hoc ab illis q sicut materia superabuntur a nobis/ita nos uerbis ipsi præcellẽt Non enim quæstiones hic habebuntur/ an Patroclus antiquior Achille: An Xe nophon Platonis æmulus: quo corporis habitu Anacharsis Scytha dormiret Sed de deo/de angelis/de natura corporea/de gradu hominũ/de oratione multa cõspi cientur: Sed nos a plerisq; & scribendi filo & exqsitis uerbis posthabebimur: Nec mirum cum hoc nostrum futurum sit illud Pici patrui. Distabimus & illud ab eis q sua ipsi confecerũt opera ex proposito cesim truncatimq; pscribentes: ut nunq; sibi par liber esset uarietateq; ipsa expultrice fastidij excoleretur: Nobis autẽ qđ illis arbitrium necessitas exegit: ne tot scilicet tantiq; labores in tam præclaro ne gocio desudati deperirent: Et hoc certe nos coegit per illius doctrinæ campos ab immatura morte demessos peruagari racematium spicilegiũq; facientes. Sed iam nimis forte multa de Pico: quanq; mihi nimis non uidetur: & si cum in eius uita tũ in alijs nostris lucubrationibus semp eius meminerim tanta scilicet dulcedo & qsi titillatio recolendæ semp eius memoriæ animũ occupat. ¶ Sunt & alij docti homi nes & magni existimandi: Inter quos Hieronymus sauonarola noster: vt mittam vite & morũ integritatẽ sanctimoniãq; etiã ab inimicis sæpe cõfessam ingenio & doctrina plurimũ ualet: Cuius opa locupletissimũ reddũt testimoniũ: Nã theore mata illa q in Aristotelis philosophiã cõscripsit priusq; se totũ orationi cõtempla tioniq; diuinæ mancipasset magnopere laudanda sunt ea item quæ lingua mater na composuit: ut iuuaret etiam indoctos de oratione/ de amore Christi/de uita vi duarum/de diuinis pręceptis/aliaq; cõplura non modo solida sunt & ueritatis ba si nituntur: sed illius maternæ eloquentiæ plena. Precellũt uero quæ in diuina elo quia interprætamenta conscripsit. Atq; opus illud omni laude dignissimũ est qđ

de ueritate christianæ fidei cōposuit:Illud item quod de simplicitate uite christianæ prætitulauit quinq; in libros digestū:quorū primo christianā uitam a deo oīno esse probauit:& ꝙ est sequens fidem:Ex cuius opere responsiones illæ quę ab his qui aduersus christianā fidem oblatrant dari possent rationibus eis quæ a theologis pro roboranda aduersus inimicos fide nostra afferuntur præsertim a Ioāne Scoto in primo cōmentariorum in sententias acerrime confutari possent: Nā quod de rectitudine christianæ uitæ affertur imaginatiōi forte tribueretur a multis Auicennā sequutis scripturarum concordiā martyrū multitudinē aut creaturę alicui intelligibili:Aut configurationi orbium syderaliq; influxu ascribi (quanq; falso)posse certissimum est:quæ oīa explodit Hieronymus cum nec ab imaginatione procedere nec a creatura spiritali/nec a cœlo prouenire commonstrat.Alios eminentes uiros relinquo in quorū uirtutibus recensendis longior essem ꝙ ꝓposui:Hos qui se obtulerunt tam ex antiquis ꝙ nouis attulisse sat sit: Quibus facile corrogari poterit nec scientiā rerum nec eloquentiam necessario nos a gentibus mutuari.Quæ una fuit causa que ab initio nascentis ecclesiæ impellebat ad doctrinas gentiliū capessendas eam autē cessare sicut & alias priores ostendimus.

¶Christianum hominem circumspecte causeq; libros gentilium legere debere eisq; præponere eorum opera qui sacris eloquijs interprætandis philosophorum sententias miscuere:Deq; scriptorum generibus. Caput Octauum.

q Vod sane emolumentū cum scientiæ tum eloquētiæ cum nobis a christianis fratribus(omnes enim deum patrē uocamus) collatum sit hebetes nimis sumus & male grati si respuamus:Ac inimicorū nostrorū placitis non pręponamus.Accedit ꝙ securius animi suppellectile ditamur quando auro & argento quæ illi nobis ex ægypto magno sui labore apportarūt tute tranquilleq; uti possumus:Nā si per ægypti auia uagaremur a uenenosis animalibus magnopere cauere oporteret:Ne externa quętentes bona interna perderemus:Hoc est (ut sine ænigmate loquamur) in legendis libris gentiliū offendere multa possemus quæ uel ad malā religionē nos inuitarent uel obscena opera suaderent uel ad superbiam stimularent: Quapropter periculum esset nedum cultū animi quærimus illecti persuasionibus prauis tam intellectus ꝙ uoluntatis recta instituta desereremus: Multi enim uirtutū quas adepti assiduis sudoribus fuerāt eorum studiorum abusu paruo temporis spacio fecere iacturā.Nec quenq; ueterum opinor reperies fauentiū eis qui gentilium doctrinas sectantur quin in eodē contextu quo illud afferunt etiam non cōmoneāt obeundum id officij pauide & circumspecte.Quare Augustinus in libris de doctrina christiana cū dixisset ad intelligentiam scripturarū sacrarum conducere liberales artes omneq; philosophiā subiunxit ut is q̄ sic instructus aduersanda sacra eloquia uellet accedere illud apostolicum cogitare nō cessaret/scientia inflat/charitas ædificat: unde caute per eoꝝ litteras procedendum/ne superbia uitiorum regina menti obrepat/bonaq; cūcta opera inanis gloria cōmaculet:Appetitusq; excellentiæ: Quod familiare homini malum in dotibus prærogatiuisq; intellectus magnopere consistit. Quia homo rationale animal:Idcirco difficile fiet ut qui se alios aut æquasse aut superasse nouerit animum abnoxia elatione contineat.Tutius christianorū commentaria uersare possumus:Nam si quid quo forte turgeamus hauserimus statim propinatur medela:Monemurq; sæpe ne circūferamur omni uento doctrinæ: & ꝙ christiani uita non in disputando & ostentando disciplinā: Sed in humilitate charitateq; ꝑ

ficitur nocereq́ꝫ maximo opere & scientiam & eloquentiā nisi earum uirtutum sa-le condiātur: Philosophorum uero dogmata in eis quoq́ꝫ comperies sed abdicatis superstitiōibus & falsis amoribus repudiatis iuxta illud Deuteronomij: Quo præcipiebatur mulieri captiuæ radēdum caput supercilia oēs pilos & ungues corporis amputandas & sic eam habendam coniugio: Ceterum & hunc fructum ex nostris potissimū decerpere possumus: Quem in gentilium libris non inueniemus: ꝙ scilicet ad dei contemplationē manuducimur: & in his quæ ad agendum ambigua uidentur nobis saluberrime consulitur / hæc enim in interp̄tum sacrorum eloquiorum libris abunde tractātur: Illos omnes qui christianæ scripsere eo nomine nūcupauerim. Nam a fine denominātur recte: Atq́ꝫ eis semper erat in uotis ut ad intelligentiam sacrarum litterarum sua commentaria conducerent: & mores præsertim instituerent & remouerent errores: hos quadrifariam mea sententia partiri possumus: in antiquos qui non tantum docti sed eloquentes fuere: In eos qui theologiam uniuersam Parisiensi stilo scriptitauere. Atq́ꝫ in illos qui scrupulos conscientiæ pro uirili extrudunt: Qui omnes simul complexi quartum in ordine / dignitate tamen plurima sibi locum uendicant: Primi triphariam sectionem patiuntur: aut enim docent contemplationes / aut sacri textus sensum eliciunt / aut opera particularia pro arbitrio cudunt: Attamen in horum numero nō modo collocauerim qui ab initio nascentis ecclesiæ usq́ꝫ ad Parisiēses fuere: sed etiā qui eos imitati sunt: sicq́ꝫ instituti fuere ut sapientiam cum eloquentia coniunxerint. Primi ordinis doctores / hoc est antiqui & qui eos secuti cunctas ingenij opes cōuertere ad intellectum scripturarum magis rhetoricæ ꝙ̄ minutis philosophiæ subtilitatibus insistentes: Parisienses uero posthabita eloquentia se totos ad inquirendā ueritatem contulerunt philosophiæ quæstiunculas sacris eloquijs adnectentes siue in quattuor theologicarū sententiarum libros scribentes / siue totius theologiæ summam complectentes: Tertij ex utroq́ꝫ iunctis legibus ciuilibus & pontificijs farraginem decerpserunt / & ad componendos mores comportarunt: Eorū quos quarto loco posuimus officium est hæc omnia Herculea (ut sic dixerim) audacia aggredi nihilq́ꝫ relinquere intactum curareq́ꝫ quicquid litterarium inueniri potest numeris omnibus consumatū posteris relinquere: An uero aliquis adhuc id operis perfecerit an non / sitq́ꝫ eius conditio ut oratoris perfecti quem credunt non inueniri / nunc sub dubio relinquerim: Illud affirmauerim Ioannem Picum si uixisset hæc omnia adimpleturum fuisse: & magna iam ex parte absoluisse: & cum eius scripta (ut decreuimus) pro uirili collegerimus disposuerimusq́ꝫ / ut proposuimus doctis hominibus credo liquidum fiet multo plura exequutum eum ꝙ̄ nos promisimus: Quis uero in suo quisq́ꝫ genere alijs præstet nunc non tractabimus: Ad alia enim transmeandum: Nam postq́ꝫ ostendimus philosophiam humanā posse ad sacrarum litterarum noticiam capescendam conducere nec tantū extimandā quantū multi autumant. Nunc de diuinis eloquijs pertractandum: quę omnino christiano excolenda sunt: Postea de uarijs discentiū finibus disputandū: quanq́ꝫ misere fallantur qui aut lucri cupidinem / aut gloriam finem studiorum posuerunt Demum quomodo & humana philosophia & diuina ad dei contemplationē utēdum ostendemus: Quæ omnia sequens liber deo iuuante absoluet.

LIBER SECVNDVS DE STVDIO HVMANAE ET DIVINAE PHILOSOPHIAE.

¶Sacras litteras q̄ uera & diuina philoſophia eſt oī ſtudio chriſtiano excolēdas; Caput Primum.

VPERIORE Libro oſtendimus licere hoī chriſtiano humanam philoſophiā excolere diuinæ facilius perdiſcendæ gratia: & ſi ob alias etiā cauſas cōcedi ꝓbauerimus: In has igit̃ cōuertēdū eſt oē̄ ſtudiū: Dirigendaq; mentis acies: In quibus euoluendis etiā ſi ab īcunabulis deſudaremus uſq; ad decrepitā ſenectutē ſemꝑ ut aſſerit Auguſtinus quo ꝓficere poſſemus inueniremus: nec ſe excuſare quiſq; quanq; i philoſophia humana nō eruditus ab huiuſcemodi ſtudio pōt qn̄ ad quorūlibet etiā eſt medio intelligētiā ſe demittat. Illa em̄ ſic loquitur (ut ille ait) ut altitudine ſuꝑbos irrideat: ueritate magnos paſcat ꝓfunditate attentos terreat/affabilitate paruos nutriat: Illinc quoq; oīa non ſolū in agendo negocia; ſed & in diſcēdo ſtudia ſunt petēda: hoc eſt ut nō ſolū boni efficiamur uoluntatē inſtituētes: ſed etiā docti intellectū erudiētes/ut oſtēdemus: Nam quantū ad mores ꝑtinet & liquebit ꝓceſſu: & etiā nobis patebit ſi aduertamus conſenſum fuiſſe chriſtianorū oīm ab exordio naſcentis eccleſiæ nihil magis ad bene beateq; uiuendū conducere q̄ frequentē lectionē diuinorum eloquiorū: iudicauitq; Antonius (ut Athanaſius in eius uita prodidit) ad omnē mandatorū diſciplinam diuinas ſcripturas poſſe ſufficere: Plures rationes ſe ad id monſtrandū offerūt: Sed nolo eſſe prolixior in re nō dubia: Suopte ingenio & abſq; alijs adminiculis ueritas hæc ſe ſe exerit in lucem: Ad hanc noticiā diuinorū capeſcendā ueteres theologi omnes exhortātur: Huic iuniores Innocētius/Ioānes gerſon alijq; nōnulli aſſidue monent incumbendū: & nō modo his ꝗ ex officio ad id negocij ſunt obnoxij/ ut ſacerdotes & clerici: Sed oībus cuiuſcunq; gradus & ordinis extiterint: & iure ꝗdem: quoniā nullus ab hoc officio īmunis eſt ꝙ ſcilicet pro ſua ingenij uiriūq; facultate & ſibi & alijs non debeat eſſe adiumento.

¶Sacras litteras ſuperare omnē doctrinam gentiū etiam ipſarum teſtimonio. Caput Secundum.

Am ſi utilitas in doctrina nihilq; deteſtandū magis ignorantia ueritatis omnēq; ſcientiā per ſe bonā eſſe expectendāq; & ratiōes probāt & ſanctorum hominū confirmant auctoritates. Cur ſomniculoſi adeo & inertes ſumus in euoluendis diuinis eloquijs oē̄m ſcientiā eloquentiāq; gentiliū eminentiſſime etiā præter id qđ ipſis peculiare eſt cōtinentibus atq; etiā ipſarum gentiū teſtimonio ſuperantibus? Quis unq̄ philoſophus de rerū natura abſolutius Moſe tractauit? Quis ſapientius atq; prudentius? Quando & rudis & ſubtiliſſimus quiſq; ex eo hauriat pro ſuæ mētis captu: Quod nemini unq̄ ſcriptorum gentiliū contigit: In quo hiſtorico ueriores deprehēdes hiſtorias q̄ in diuinis eloquijs? Vbi de amore enucleatius ardentius diuinuſq; ſcriptū reperies q̄ in pſalmis in canticorū cāticis? Quænā moralia p̄cepta copioſiora cōſumatioraq; uiſuntur q̄ in Exodo/ in Deuteronomio/ in Solomoniacis dogmatis: & demū in euangelijs? vbi exquiſitior ars rhetoricæ nō fictæ & clamiſtratæ: ſed uere q̄ in prophetis q̄ in Paulo apoſtolo cōſpicitur. Hinc didicere qui habiti ſunt inter gentes ſapientiſſimi; vnde exclamat Tertulianus Sophiſtas/poetas/philoſophos de pro-

phetarũ fonte potasse: qđ certe multi sunt confessi præsertim Platonici. qui semꝑ hebream disciplinã imitati sunt: Numenius philosophus ꝓtulit nil aliud esse Platonem ꝙ Mosem attica lingua loquentẽ: Hermippus Pythagoricus attestatus est Pythagorã plurima in suã philosophiã de Mosaica lege transtulisse scribit peripatheticus Clearcus in libro de somno Aristotelẽ ipsum a iudeo quodã multa didicisse celebratum illud dogma nosse se queꝗ nõ ne (ut etiã in libris supioribus mensibus a nobis editis de morte Christi & ꝓpria cogitãda meminimus) ex Mosi Deuteronomio sumpsit exordium: quanꝗ & Chiloni & Thaleti oraculoꝗ Apollinis ascriptũ est: Mitto qd Eusebius/Augustinus/Ambrosius asserãt de acceptis a philosophorũ turba ex ueteri testamẽto sententijs: Quod etiã de nouo plurimi hauserint nõ difficile esset probatu qñ Amelius ille Plotini discipulus quanꝗ inimicus & infensissimus religioni christianæ theologiã Ioãnis euãgelistæ sequi ꝓrsus uidetur cũ inquit: Atꝗ hoc erat illud uerbũ per qđ ea ꝗ facta sunt fiebant: Quum tamen semꝑ essent. Quemadmodũ Heraclitus uoluit: & per Iouẽ Barbarus ille cẽset in ordine dignitateꝗ principij cõstitutũ apud deũ esse & deũ eẽ: & ꝑ ipsum oĩa facta esse: & in ipso qđ factũ est: uiuũ & vitã & ens fuisse: Hæc ille. Qui ueritatẽ licet inuitus negare nõ potest eius: quẽ tanꝗ hostis Barbarũ appellat (ut Bessarion ait) sententiã probat & accipit fidẽ: Sed si ad ipsam lectionẽ bibliæ accesserimus auctoritates ad ostendendũ quod uolumus nõ desiderabimus: Quãdo ibi cumulatissime deprẽhẽdemus uberrimã nõ solum doctrinæ omnigenæ/ sed etiã eloquẽtiæ segetem: Et sane quanto id magis cõsidero/tanto mihi colliquescit apertius. Legebam superioribus diebus forte per ociũ tusculanã illã Ciceronis quæstionẽ ubi maximo effert prẹconio uerba Aeschinis aduersus Demosthenẽ inuehẽtis tanꝗ magnã & uim & artẽ continerent: eaꝗ diligenter examinaui: Nec multo post tempore desumpsi in manus Esaiã prophetã hebreo populo minantẽ: Nulla fere similitudo: Adeo hic uehemens sublimis copiosus resonans/ terrorẽ incutiẽs / & uerã artem undiꝗ spirãs: Quænã rogo cõparatio inter oratoria illa tela ipsius Aeschinis & Demosthenis aut alicuius alterius oratoris a fabulosa Græcia celebrati / & hæc nostri ꝓphetæ uerba: Audite celi/auribus percipe terra: quoniã dñs locutus est: Filios enutriui & exaltaui/ipsi autẽ spreuerũt me: Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui: Israel autẽ me nõ cognouit: & populus meus nõ intellexit: V e genti peccatrici/populo graui iniquitate/semini nequã/filijs sceleratis: Dereliquerũt dñm/blasphemauerunt sanctũ Israel: Abalienati sunt retrorsum/suꝑ quo percutiã uos & quæ sequuntur. Illudꝗ potissimũ admirandũ totum uetus instrumentũ cum aliqua parte noui ex hebreo in grẹcum in latinumꝗ sermonem uersum eloquentiam (quæ in propria lingua summa ei inest nõ perdidisse etiam in peregrina: Et cum apud nos rudis potius ꝙ eloquens oratio eius uideatur uim persuadendi maximã obtinuerit: non mouent non persuadent sacræ litteræ (ut scribit Ioãnes Picus patruus ad Hermolaũ: Sed cogũt agitant/ uim inferũt legis rudia uerba & agrestia: Sed uiua / sed aĩata flãmea aculeata ad imũ spiritum penetrantia hoĩem totũ potestate mirabili transformantia. Dignũ autẽ animauersione est Augustino auctore ꝙ sicut quædã est eloquentia quæ magis ætatẽ iuuenilem decet est etiã quæ senilẽ: Nec iã dicenda est eloquẽtia si ꝑsone non cõgruat eloquentis: ita est quæ uiros sũma auctoritate dignissimos planeꝗ diuinos decet: & hac scriptores illos biblię loquutos ait nec ĩpos decuisse alia nec alios ipsa. Eisꝗ auctoribus ubi ipsos intelligit nihil nõ modo sapiẽtius/ sed nec eloquẽtius uideri sibi asserit: Neꝗ artẽ ullam dicendi eosdem affectasse: sed sapientiam ipsam de domo sua/ id est de pectore sapientis procedentem tanquam inseparabilem famulã/

etiam non uocatam sequutã eloquentiã: Tantum profecto abest ut lænocinia di- cendi fucatasq; orationis illecebras sacra sibi procurẽt eloquia: ut nihil oderint ma gis: Demetrius phalereus (ut Eusebius Pãphili octauo euangelicę preparatiõis li bro auctor ẽ) a Theopompo audisse affirmauit nõ nullos cepisse quædã a scriptu ra hebraica translata gręca oratione exornare: & illico magna turbatione percul- sos magno studio deum orasse ut scirent cuius rei gratia id sibi accideret. Audiuis seq; per somniũ: Quia res diuinas lænocinio orationis inquinarent: Et theodotũ tragœdiarum scriptorẽ luminibus captum: eũ nonnulla a iudaica scriptura ad fa- bulam quandã transferre uellet: Idem copiose docet ipsos philosophiæ principes & sequutos hebraicã disciplinã & illã summis laudibus extulisse utpote præcellẽ tem atq; primariã: Nec certe mirandum si reuelata deitus mysteria hominũ placi- ta longe transcendũt: Quando ea ab luce inaccessibili descendentia perspicuis in genijs suiq; capacibus se infuderunt: Quæ postea utilitatis publicæ causa diuino q; iussu inuulgarunt: Eam autẽ philosophiã quã homines in ignorantiæ tenebris degentes uestigarunt & multa etiam cũ nube sparserunt in populos multũ subsi- dere perspicuũ est. Nam ipsius auctores quanq; aliquo naturę lumine adiuti vide runt: plura tamen cõiectauerunt q̃ viderunt & naturæ infectæ uitio debilitati & propria superbia caligantes.

¶Omnes humanę philosophię principes moribus maculatos & doctrina aber rasse: solos diuinarũ litterarũ auctores ueridicos fuisse. Caput. iij.

Aeterum fides non modo maior sed nec par scriptoribus ullis habẽda est q̃ ijs qui diuino instinctu sacras litteras nobis tradidere cũ soli ema culati fuerint mendacijs: Nec scriptores gentiũ ulli extiterint de quibus illd' thebani cebetis uere p̃ferri nõ potuerit bibisse oẽs errorẽ alios plus alios minus: Quis eñ philosophorũ nõ aliquãdo mentitus est nõ decursu aliquo temporis fallax dep̃rehensus. de his qui ante Aristotelẽ fuerunt facile peripatetici fatebuntur Platonici quoq; multi/ quanq; iuratissimi cõmunionẽ in Re. P. fœmi- narum (ut alia mittam) male defendunt: Alij confugientes ad mystica sensa: Alij lit teræ textu nitentes ut paulo ante in Bessarione uidimus explicare se nequeũt: De Aristotele uero (ut eubulidem Milesium ipsum taxantem Epicurũq; taceam) po- test ne defendi de necatione monstrosi puerperij etiam ab Auerroe. Qui dum eũ nunq; errasse dicit in errores ipse manifestos labitur: Nec nunc an iuste a Galeno & ab Auicenna taxatus sit percũctabimur. Ipsius Auerroys inspiciamus insaniã & ne confugiamus ad intellectus unitatem parum ne ipsius deliramentum est cũ scribat in Physicorum proemio nullum in Aristotelis dictis inuentum errorem & ipse metheorologicos ipsius libros interpretans asserat esse falsum nõ reperiri iridem maiorem semicirculi figura. Quod Aristoteles affirmat socium q suũ con trarium uidisse ait & quãq; (forte ne sibi cõtradixisset ueritus) conatus est philoso phi uerba alio flectere ut uidelicet non semper sed fere semper id esse intellexerit ipse tamen Aristoteles excusari se non patitur qui de huiuscemodi re ualidissimã demonstrationem attulisse autumauit asseuerãter affirmans nunq; iridem circu- li figuram equare/ sed nec semicirculi superare quod fide ipsa experientiæ nõ so- lum priscis petita temporibus sed etiã nostra tẽpestate cõprobata refellitur/ quare dum semel Auerroys cespitasse formidauit iterũ & quidẽ impudẽtius lapsus est. Meminisse puto adhuc Ioannẽ Mainardũ nr̃m uirũ certe tam probis moribus q̃ sua doctrina p̃stantẽ dũ mecũ iret Florentiã scd'o abhinc anno uidisse nos iridem fere circuli rotunditate: Risisseq; simul super Aristotelis errore & Auerroys men-

dacio. Auicenna quoq; errauit in multis; si Auerroy & alijs q; plurimis credimus omnes autē diuinorū librorū auctores etiam ab inimicis ueridici habiti sunt. Verum cum plurimū referat auctoris uita uel ad arrogandā uel derogandā eius dictis fidē uideamus q; laudabilē uixerint uitam gentiles philosophi: Credendum est enim mea quidē sentētia magis probis hoībus ueritatē illucescere q; reprobis Tum q; eorū ingenia magis peruia sunt diuinæ lucij omnis aūt ueritas quædā diuinæ lucis similitudo: Tū q; distortis affectionibus nō corrūpunt eorꝝ iudicia: unde videmus etiam vulgo plurimū fidei haberi his quos integræ uitæ fama cōmendat: quantū Bibliæ auctores etiam testimonio aduersariorū moribus excelluerint apud Eusebiū Pāphili est uidere: Sed quis oro gentiliū non moribus inquinatus & probris etiam publice lacescitus: Primo quantū ad religionē pertinet deorum pluriū cultores fuere/ & licet diuersæ super hoc sniæ legimus tamen Aristotelē Iunoni Sospitæ & Ioui seruatori pro salute Nicanoris uouisse statuas: Platonē patera dijs sacrificasse. Socratē quoq; eodē errore inuolutū. Quinimo Aristippus auctorem ipsum Aristotelē fœminæ quā deperibat ueluti Athenienses Cereri eleusinæ solebant sacra fecisse: Platoni puerorum obiectos amores & prius socrati legimus in quē tanq; in adolescentiū corruptorē sententia lata est: cuius partem Tertullianus a se lectam narrat si igitur qui parentes philosophiæ habebantur & qui sapientissimus oraculo Appollinis censebatur aberrauerūt: Quid de alijs iudicādum: Apud Romanos etiā Cato citra controuersiā sapientis nomē obtinuit: Qui tamen & in ipsa naturæ lege exorbitauit: Nam & ipse & Socrates mulieres in cōmuni habendas esse decreuerunt: De quibus florens ipse in apolegetico pro fide christiana aduersus gentes inclamat/ O sapientiæ Atticæ/ o Romanæ grauitatis exemplū: Læno est philosophus & censor: Quare siue ipsam in se doctrinam siue auctorū mores & ingenia a mendacijs custodita pensemus sacræ litteræ mirū immodum doctrinā gentiū excellunt: Quod adeo perspicuum apparuit ut ipsi philosophorum duces & secuti eas sint & admirati.

¶Philosophantiū fines quattuor reperiri: Quorū unus tm̄ laudādus. Cap. iiij.

P Ostq; de utraq; philosophia tractauimus: humanāq; diuinæ deseruire docuimus: eāq; excolendā esse etiā consensu gentiū ostendimus: nunc quo fine utraq; tractanda est monstrandū: postea quis optimus eorū usus spectandū: Nam & si initio primi libri uiderimus omnē scientiam noticiāq; ueritatis bonā esse per se mala fieri posse ex accidenti eorum modorum quos numerauimus in eis quæ perperā agi ostendimus aliqui rectū finem spectabant licet alio fine in quē voluntas propensius ferebatur distraherētur: potest em̄ quispiam propter deum tm̄ eiusq; honorē & gloriā & sui proximiq; utilitatē litteris incumbere: Qui tamen appetitu interim male sano deflectet e semita: & eo cui necessario incūbere debet posthabito aliud quippiam excolendū desumet: Nunc de philosophantiū finibus per se tractandū. Potest homo meo iudicio multiphariam suā de litteris noticiam iam habitā aut quæsitā dirigere: in deū/ proximū/ & seipsum: In se autem triphariā/ aut ad bona animi permanentia ut sciat tm̄: aut apparentia: ut gloriā captet: aut ad externa/ ut pecunias diuitiasq; congreget. Horū finium Bernardus in cantica canticorum meminit dicens esse quosdam qui scire uolunt ut sciant: Alij ut scientiam uendant/ alij ut sciantur/ alij ut ædificent ædificēturq;: Intentionē hominū primi ordinis curiositatē appellat: secundi cupiditatem/ tertij turpem uanitatem/ quarti charitatem atq; prudentiam.

Decipi eos qui finē studiorū suorū in līis aut scia aut lucro posuere. Cap.v.

f Alli autē oēs præter illos/qui in deū suam scientiā ordinãt nō difficile ē monstrare. Et primo de eis qui aut lucri cupiditate ducti aut solo amore sciendi in doctrinas se iniurgitant dicendū. Is animus qui creatarum rerum noticiā atq; etiā creatoris per sensuū uestigia quærit in eius adeptione non stabilitur: Ampliore enim dei cognitione opus est & præterea amore speq; perpetuo fruendi ipsius: Et sicut naturales effectus si suis causis non substēt uirtute propria destituūtur quãdo amittunt influentiā eam qua ab ijsdē causis tutantur/augentur/& cōseruant: Ita aīa quæ a deo nō modo in fieri/sed etiã inesse(ut uerbis nostrorū utamur theologorū)dependet si ipsi nō substet imo quantū naturæ sinit capacitas assimilare se conetur ope suo frustratur: In eum em̄ semp & cognitione & amore tendere debet. si quietem nancisci cupit. Quapropter Augustinus aiebat fecisse nos deū ad se: & inquietū esse cor nostrū donec in eundē requiesceremus: Quies aūt hæc nō tantū ad intellectū pertinet: sed ad ipsam uoluntatem qua per amorē ei coniūgimur: Nā si effectus pfectio in assimilatione causæ consistit: Infinito autē dei amore creatura pducta sit/sequens est ut amore in ipsum tendat aīa si qete & pace donari beariq; desyderat: Quare sciētia p se amore destituta tantū abest ut nostrū sistere pacareq; animū possit ut etiã sit causa q᷑ semp æstuet & fluctuet & eo magis cū adeo sit noster intellectus imbecillis: ut nihil fere sciat cōparatione eorū quæ nosce auet: Atq; ad ea quæ sunt scitu dignissima percallenda noctuinis ut docet Aristoteles oculis cecutiat: Magis autē exorbitant qui litteris quasi mercatura utuntur: ut pecunias congregēt & mercēnariū faciūt studiū sapientiæ. Dirigūt enim ordine præpostero internū bonū ad externū nobile ad ignobilius: Horū hominū genere adeo infectū est præsens sæculū ut sint nonnulli quibus persuaderi non potest quenq̃ esse qui ob aliud studijs litterarū incumbat q̃ ob lucri cupiditatē: Male adeo instituti aïo ut non solū sint boni: Sed nec alios bonos credere possint. Duos enim noui qui philosophi uocantur quos audiui hanc turpitudinē fassos/hoc dedecus nō erubuisse euomere; ut quã haberet scientiam mille aureorū numū precio si nō deesset emptor libenter uenderet: & alterū q etiã se equū esse mallet dūmodo copiosa suppeteret alimonia q̃ eo uictu uiuere quo degebat: & nihilominus non egebat si metiri indigentiā secundū cōmunē extimationē uoluisset nō secundū suā insaciabilē & inexhaustā auri cupiditatē.

¶ Quantū fallantur qui ob famam & gloriam apud homines obtinendā litteris incumbunt quanq; misere uitam degant. Caput Sextum.

Vantū uero delirēt qui ut sciãtur reputēturq; doctrina prestabiles dies & noctes in uersandis libris angūtur nemo est qui nesciat: nisi qui statum ambitiōis nō considerarit: Nullū quippe hominū genus tam infœlix q̃ quod honorū ambitu feruet & eorū potissimū quos litteræ pariunt Qui em̄ aut ob diuitias gloriā q̄rit aut sanguinis nobilitate regumq; fauore se tollit in sublime facilius percipit non a se sed ab alijs hoc prouenire nec difficulter spoliari posse amatis bonis: At ppria industria pprij ingenij præstantia ad nimiū sui amorem hominē stimulat: Quo sæpius hallucinatur. Iudicans id ueluti suū & de pprio esse peculio ut nec pfectitiū nec Dominicū agnoscat: Decipitur autem nō secus acij q phrenesi capti aliena oïa sua existimant. Quid em̄ habemus quod nostrum sit: Nōne cuncta quæ in nobis sunt dei sunt: Quid ergo oportet se extollere magnificare ostentare: Glorietur qui gloriat̃ in dño cum bona cuncta dei sint

nobis sua gratia infinitaq; bonitate collata: Cæterū quam scientiā tenemus? Hanc certe si recte sentimus: nullā scilicet nos adeptos: nec docti cognomētū recte obtinere cū multa ignorantia laboremus: Nisi forte hoc nomen eorum numero uelimus associare quæ sunt ad alterū: Respectu. s. & cōparatione eorū q sunt ignorantiores. Quis em̄ docti ꝑrogatiuā absolute sibi uendicauit? Cum infinita sint fere q̄ nesciat: & ea q̄ nouit partim ab aliis petita sint/partim an uere sciat sub dubio teneat: Et hæc de rebus corruptibilibus: de eis uero quę a materia sunt remota nihil est quod dicam: cū ad ea cognoscēda ita se habeat intellectus noster Aristotele auctore sicut uespertilionis oculus ad solē cōtuendū. Maior hoī noticia ex diuinis scripturis habet: Cū in lumine fidei q̄cunq; in eis ꝓpositiones cōtinent sint notissimæ Sed demus oēm noticiā quæcunq; ab hoīe haberi potest ei q finē suæ cognitiōis & scientiæ gloriā mundi posuit. Illāq; iā sit adeptus: In ipsa uero & retinenda & augenda quot agones desudandi: quot ineūda ꝑlia: Sed q̄ intus ꝓcellę tēpestatum q æstus plusq; marini dū audis te rhodi acerari mō clam mō aperte & a doctis & sępe etiā ab indoctis: Qui tuā existimationē penitus cōuellendā ducāt: Neq; em̄ si in altū ascēderis hāc luem effugies, sed magis in eā incides: Cum liuor instar ignis petat alta: feriātq; summos fulmina montes: Quanto certe magis fastigio propinquas tāto magis impeteris. Septē illos sapiētes. Quos græcia celebrat q de noīe sapientū/subtilis quærūt illo nō donāt: ut Cicero asserit Socrates postq; oraculi sententia sapiētissimus iudicatus est tantā in se cōflauit calumniā ab eis q sapientes se credebāt: ut hac etiā causa morti addictus sit: Aristophanes in ipsum inuexit: Melitus accusauit de impietate/de corruptela adolescentū & postea adiudicatus est morti: Zenoscurā atticū uocauit usus latino uerbo. Plato quotiēs impetitus Quotiens nō tam īmoribus q̄ in doctrina morsus & flagellis cęsus: V nde Platonomasticorum nomē: Nā ut de Aristotelis in eū rationibus taceā qd Epicurus Metrodorus & aliī in ipsum sparserūt: Aristotelē cū Eubulides Milesius tū aliī reꝑhenderunt: Epicurus uexauit & quidē cōtumeliosissime ut Cicero inquit: Qui etiā nec Pythagoræ nec Empedocli pepercerat. Cōtra Theophrastū admirādæ eloquentiæ uirū Leontiū meretricula scribere ausa est ꝙ atticus hō nimis atticissaret Cicero in ipso sermone q tantopere laudat̄ & dum uiueret a Bruto a Salustio ab aliis & post mortē etiā repræhēsus a multis. Qui se Ciceronomasticos nominabāt. In uita em̄ semper cōtradictores habent etiā qui celebriores habent̄. Apud ueteres usq; ad Platonis successores sua quisq; tēpestate fama ꝑditus habuit æmulum ut apud diogenē in Socrate est uidere: Nec quantūcunq; simultates dies lenta ꝓscripserit effugiūt scripta celebriū auctorū uituperationē aut cōtradictionē. Quā uitari nō posse nisi ab his q nihil oīno scribūt fatet̄ Cicero. Nā de Homero quē ut Iosephus cōtra Appionē narrat græcorū auctorū antiquissimū celebratissimūq; constat multa uitia circumferunt̄ cū in oratiōe tū extra. Nā præter illud uulgatū dormitare eū quandoq; præterq; Zoili libros ipsum etiā Dion Prusiensis dicato opere persequit̄ & strenuissimū fuisse dicit ad mentiendum: Nec unq; fuisse a Græcis troiā captiuatā. Demosthenes q Ciceronē auctore Fabio q̄ntus ē fecit aurē ipsius Tullii semꝑ nō īplebat. Quare lr̄is indulgere famæ celebrioris gloriæq; captādæ gr̄a in uita ualde miserū/ut docuimus. Cum semꝑ male audias. Quod his qui se sapientes existimāt suppliciū est intollerabile. Si uero post mortē miserrimū: nā mitto quantum nihil ad te pertineat quid de te homines sentiāt cum excesseris e uita: Illud nō negandū ꝙ semꝑ ut uidimus etiā mortuus incinereq; redactus discerperis. Sed sæpe etiā tua opera perdunt̄ & nomen obliterat̄: In Homeri poemate reparando multi laborarūt: Nam ille suos uersus non scripsit: Ab aliis postea notati

uarie tamen & mendose: Quod ut in vnum redigerentur Pysistratus Atheniensis curauit, ꝑposita mercede ut ad se ferrentur: Ascitisq; grāmaticis alij a familia summoti / Alij asterisco notati / alij abelisco cōfossi sūt: Et forte si ille a mortuis excitaret suos nō agnosceret De libris aristotelis quot penitus amissi: & hi q habent quō interpolati & ꝙ prope fuerūt ut perderent cū infossi terræ negligēterq; sunt habiti auctore Strabone priusꝙ eos Adpellicon teius magna mercede cōparasset & syllæ temporibus Romā asportati fuissent: sed de ipso etiā nomine auctorū nōne cōtrouersia? Celebratur Orpheus eiusq; hymni prędicant a multis & nihilominus Cicero in libris de natura deorū nunꝙ fuisse Orpheū dicit auctore Aristotele & qui eius noīe prætitulati uersus circūferunt scd'm Pythagoricos. Cuiusdam fuere cerdonis. Hæc de gentilibus philosophis. De christianis uero theologis qs nescit & inter eos etiā fuisse controuersias ueteres dico. Atq; ut alios mittā. Quotiēs Hieronymus de suorū canū latratibus lamētatur: De neotericis nihil est qd' dicā cum libri eorum pleni sint certaminibus: & pręter id qd' in his quæ ad sacrarū litterarū canonē pertinēt oēs cōueniūt: In reliquis quot capita tot fere sniæ: & qui ueritate magis nitunt magis oppugnant: Tū ꝙ oīa iudicia recta nō sunt. Tū ꝙ falsa interdū ꝑbabiliora ueris ut docet Aristoteles: Itaq; nullus a reprehēsiōe uel iusta uel iniusta oīno īmunis: Sed & q̄ etiā suapte natura sūt uera ob intellectus īfirmitatē magis credunt ꝙ sciant: Adeo ut de Aristotele qui quō fieri demonstratiōes oporteret duobus libris edocuit dubitet a multis an uere ille unꝙ ullā effecerit potissimū in naturalibus: A multis scio negari. Laboramus ꝑfecto multa ignorantiæ caligine: Nā quotus quisq; reperit qui eū cui ē addictus auctorē nō celebret / sæpe alijs posthabitis: ipsumq; tātū ex antro Heracliti aut Democriti puteo ueritatē extraxisse nō contēdat alio id obstinatissime inficiante. ¶ Ioānes Scotus ab eius sectatoribus plurimū extollit & recte cū homo uegeti ingenij fuerit & perspicacis sua inuenta miris laudibus efferunt: Distinctionūq; pluralitates (quanꝙ alij ab Henrico Gandauensi petitas magna ex parte affirmāt) celebrant. Ab eis uero qui Thomæ sunt astricti parui: Ab illis qui noīales uocant nihil pendūtur: Adeo ut ab alli acēse scriptū sit impossibilius sibi uideri ut ostēdatur rationibus uera esse q̄ de pluralitate ipsa distinctionū afferūtur: ꝙ ꝙ personarū trinitas in una essentia: Quæ si de tantū tenetur certissimis syllogismis demonstret. Mitto qd celebratissimi uiri in eum effuderint & alij etiā illius auditores. ¶ Quare decipitur humanū genus cum gloriā quærit ex litteris celebrēq; apud hoies de se existimationē. Quādo tantum abest ut id assequat: ut sæpe etiā ob ea ipsa inuēta quibus nancisci eā credit apud multos impensissime castigationē & flagella patiatur. Crediderim ego diuina hoc prouidētia ꝑmissum: ut id uitiū ī quo facilimus esset lapsus is incōmodis sepiretur & detractoribus ipsis quasi molossis latratoribus stiparetur. Qui semp quotiensćunq; nobis occasio ad incurrendā decipulā ꝓstatur nr̄æ nos infirmitatis admonerent Baubatus plurimos circūfundentes inuitatesq; quasi dixeris ex accidenti vt ex litterario negocio asciscere nobis ea ꝑcuremus ꝓcepta quæ inuidiæ morsus effugiāt / & falsę opinionis repugnantiā minime reformident: Hoc est ut cunctas actiones & opera sicuti & in alijs rebus / ita & in litteris perpetrata deo condonemus: ut nos & alios pro uirili instruamus: Nec quid de nobis sentiatur: postea curemus: & tam humana ꝙ diuina philosophia ad eius agnitionem capescendā cōsequendūq; eius amorem utamur. Quod quomodo facere possimus obiter ac ueluti in transcursu perstringendum.

¶ **Quomodo humanæ philosophiæ adminiculo in dei contemplationē possumus ascendere.**

Caput Septimum.

DIximus utilem nobis esse utraqꝫ philosophiã si ea uti uoluerimus non abuti: Nam humana ope ex ignobiliori omniũ entium consideratione quasi gradu facto ꝑ scalas ad ens (ut inquit Plato) ipsissimũ/ hoc est deũ oĩm entiũ originẽ & causam ꝗmus ascẽdere rerũ naturę ordinẽ speculãtes: Diuino vero adiumento & hæc eadẽ & multo maiora sublimioraqꝫ cognoscimus. Neqꝫ enim hic a me expectari uolo q̃ diuinus Dionysius in libris de mystica theologia & de diuinis nominibus q̃ Augustinus. x. cõfessionũ copiosissime scripserit. Quid Bonauẽtura pluribus in locis ꝑsertim in mẽtis itinerario monuerit: Quid Ioannes Gerson in plerisqꝫ suarũ lucubrationũ. Quid alij multi: Quid Ioannes Picus in quinto capite tractatus de ente & uno in quo de gradibus agit diuinæ caliginis nos docuit: Tum in tractatu de humana hierarchia/ & de uita perfecta de perfectæ orationis circulo monstrauerit: Quæ nos cum reliquis eius operibus perficere & in publicam dare utilitatẽ constituimus: Sed quæ quisqꝫ capere facile possit: & sicut mihi ita oĩbus hoc ꝑquirentibus in mentẽ uenisse paucis ostẽdam. Possumus itaqꝫ cũ quid ex corruptibilibus sub obtutũ uenit primã materiã sub simplicibus elementorũ formis elementaqꝫ in ipso cõposito cõtemplari Neqꝫ hic pedẽ figere rimãtes an in mixto integræ formæ maneant an fractæ an penitus abolitæ: ut inter Auicennã Auerroym Thomã & sectatores celebris est pugna: Sed mixtorũ spẽs speculandæ. An. s. compositũ ipsum animatũ sit an in aĩæ cuius aduertere sitũ motũqꝫ ꝓpriũ debemus nec ꝑscrutatiõe ea impediri a generante remouenteue ꝓhibens ut Thomas: An magis a principio intrinseco ut Scotus uoluit patiant̃ impulsum: Verũ ad animatorũ genera trãsmeare: Styrpes Zoophyta Bruta rationalia: Dein ad uniuersi ordinẽ maximarũqꝫ moliũ corpa dirigere mẽtis aciem: Cernere terrã libratam in medio & aquæ spherã ipsam uallantẽ quasiqꝫ obruentẽ: Aereqꝫ aquas cõplectentẽ: Atqꝫ ignẽ ea oĩa continentẽ: Postea ad cœlos acumine conscẽdere ingenij motricesqꝫ intelligentias inde perscrutari earũqꝫ naturã ex animæ nostræ proprietatibus aliquantum conijcere ꝙ incorporea infatigabilis ꝙ ens apprime nobile: ex quarum uestigatione & potentiæ & actus mixtione ipsamqꝫ dependentiã perpendentes/ Ad sublimẽ primi entis cõtemplationem peruenimus quasi nos in totius fastigio collocantes: Inibiqꝫ speculamur ꝙ rerum omniũ origo & causa: ꝙ ab eo dependent oĩa ipse a nullo: Incorporeus æternus infinitæqꝫ uirtutis: Descẽdere postea per hæc oĩa ad nos possumus: Quos pticipes oĩm fere entiũ esse cognoscimus ipsum esse cum inanimis cõmune sortitos nutriri/ augeri/ generare/ cum plantis: Sentireqꝫ cum brutis: intelligere cum seperatis illis a materia mentibus & a colluuiõe contagioqꝫ sublunarium rerum penitus eximijs: Quibus omnibus perceptis summum omnium rerum opificem creatoremqꝫ & uenerari / & instinctus naturæ sectantes diligere inuitamur: Alijsqꝫ qui cum nobis eãdem speciem sunt sortiti benefacere neminiqꝫ nocere: Hucusqꝫ natura duce perueniri potest. Verũ truncata hæc & imperfecta de deo cognitio comparatione reuelatæ nobis deitus sapientiæ: Quando & hæc eadẽ ibi continẽtur & alia postea cum multa tũ maxima: ad quæ per naturæ uestigia ꝓgredi non datur: Sed superno duce lumine uidelicet illo cui nititur christiana fides tuto peruenitur: Quo obtento prioribus illis adminiculis nõ egemus: Quandoquidem ea omnia ipsius ope noscimus & quidẽ eminentius: Sed & emolumentum oportunum/ inde ineruditi naturalibus rationibus & eruditi fide capiunt & in hoc potissimũ omnes alias doctrinas excellit: Quoniã & fidei & amoris alis cacumina il-

la ad q̄ philosophi gentium reptantes peruenerūt docet eminētissime trāscēdere.

¶Quomodo philosophię diuinę ope ad dei comtemplationem perueniatur & perfectius q̄ humanæ dumtaxat adiumento. Caput Octauum.

c Vm enim sub exiguo naturæ lumine caligaret humanū genus libri illi bibliæ q̄s canonicos appellamus, ꝓmulgati sunt: uetus primo testamentum paulatim decursuq; tēporis aliquo nouū: qui duo unus tamē liber dici possunt: quippe cum recens instrumentū sit antiqui consumatio: In quo omnia in figura continebātur umbris & uelamentis pluribus adumbrata: Donec nouo fulgore collustrarent. Hæc est lucerna quā si ꝓficiscentes per huius tenebras seculi & umbras mortis gressibus adhibuerimus & supnā patriā quāq; de lōginquo per speculū uidelicet & in ægnimate uidebimus: & offendicula quæ in itinere partim patent partim latent deuitabimus. Exorditur hic liber a creaturarum creatione: Finit in consumatione Docet quomodo per dei bonitatē in esse effluxerunt: Quomō in eundē redeūt: Et quomodo rationalia quæ recto itinere ꝓcessere per fœlicitatē testent misericordiā. Quomō quæ exorbitauerūt obstinate per sempiterna supplicia testentur iusticiā quia uniuersæ viæ dn̄i misericordia & ueritas omnia hæc reuelata: Exordiū scripsit Moses: Finē Ioannes euāgelista Vbi primo natura defecit/prouidit gratia: Nam ut paulo ante docebamus nr̄a cognitio ubi ad primā causam quatenus omniū causa ꝓgressa est canit receptui: Relinquitq; sub dubio æternitatē mundi: super qua Plato & Aristoteles / Auicenna & Auerroys/cum sectatoribus digladiātur: Qua sublata maxima quoq; diuinæ bonitatis noticia corruit. Prouidit autē gratia Cū per hæc uerba diuino iussu Moses intonuit: In principio creauit deus cœlū & terrā: In quibus uerbis continetur quicquid ex tota illa uestigatione ꝑ entiū gradus nācisci datur: ut apud multos est uidere: Sed si quis nouo & eminenti modo id sciscitari cuperet lecta Ioānis Pici patrui heptaplo nihil desiderabit: Mira profecto diuinæ scripturæ profunditas stupendus ordo. Quando non solum per Bibliæ ordinē discurrētes ex quibuscunq; libris summas in deum contemplationes eruere poscimus: Sed nec est cuiuscūq; libri tam parua portio ex qua non detur (modo simus capaces) excerpere quicquid docet humana philosophia: Addita etiam num magna religionis capescendæ formandeq; uoluntatis facultate & hoc postremo munere mundi superatur sapientia nec aliquod tam paruum in ea caput reperire possumus: (Si modo in ea aliquid parui) quod nos ad dei cognitionem eleuatos non illuminet & illuminatos accendat. Cæterum ut etiam meminimus in diuinis eloquijs hoc præcipuum q; ad intelligentiam in eruditorum se demittunt/adeo ut miros archanos q; sibi ex eis intelligentiæ haustus accumulent. Notum illud de beato Francisco a Theologis quibusdam prolatum eius uidelicet Theologiam cœlum transcendere suam autem humili gradu reptare terram: Quam tamen uir diuinus & christi amore mirum īmodum flammatus non de commentarijs Thomę aut scoti qui nondum nati fuerant: Sed de diuinis litteris diuino amore examinatis eruerat. In fide igitur Christi in primis fortiter standum: Qua duce deum uersus peregrinari tuto possumus per iter sacris eloquijs quasi uiuis lapidibus stratum ad ipsam petram: Petra autem Christus est: Qui suis amatoribus seruatoribusq; præceptorum sempiternam fœlicitatem & repromisit & tribuet.

FINIS.

Ioannis Francisci Pici liber de imaginatione.

SACRATISSIMO CAESARI MAXIMILIANO ROMANORVM REGI AVGVSTISSIMO IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLAE DOMINVS CONCORDIAEQVE COMES.

CRIBIT Euſebius Pamphili ſumme Regum Maximiliane Auguſte, uideri ſibi gentiũ philoſophos, ſi aut inter ſe, aut cum alĳs cõpararet, claros illos quidem uiros fuiſſe, ſi uero eos ipſos philoſophis, theologiſq; conferret, qui ueri dei cultui uacaſſent, inanes, & friuolos, Sic mihi de te fari liceat Auguſtiſſime Cæſar. Viſi. n. ſumma & æſtimatione & gloria digni multi, qui hunc, quem tu fœliciſſime inſides Romani imperĳ thronũ conſcendere, ſi uel inter ſeſe, uel alĳs cum regibus diuerſarũ gentium, & nationum conferantur. Tecum autẽ collati (abſit tam inſtituto meo, q̄ a caſtiſſimis tuis auribus adulatio) ſubſidere gradus non parũ multos conſpiciẽtur Tantus enim & ſublimis adeo tuarũ virtutum cumulus, ut uetuſtorũ ſeculorum gloriam, & antiquitatis illius, undequaq; laudatæ famã ſuperaueris. Vt enim prętereã quæ pene puer aduerſus contumaces gentes & rebelles populos, nõ per legatos, ſed per teipſum geſſeris, fuſoſq; & fugatos potẽtiſſimos hoſtiũ exercitus captas urbes detriumphata prælia. Vt item decora pacis taceam cum bellicis certãtia: quãta ſe mihi offert ſeges, ſcribendiq; materia, ſi ad acumẽ ingenĳ/corporis robur, rerũ/ linguarũq; peritiã, ſi ad prudentiã. iuſtitiã. fortitudinẽ. temperantiã. liberalitatẽ. clementiã. pietatẽ. Reliquaſq; in homine raras, in principe rariſſimas uirtutes me conuerto. Quas dei maximi optimi munere cumulate adeo poſſides/ ut tecum natæ, altæ/imo in alios a te mutuo profectæ uideantur. Sed dabitur olim fortaſſe (ut eſt in uotis) tantillũ ocĳ, atq; quietis, ut proſequi latius iſta, diligẽtiuſq; pro uirili poſſim, futura poſteritati in exemplũ & profutura. Fecerunt olim uirtutes iſtæ tuę magnanime Cæſar me tibi eo deuinctũ, ut nihil antiquius, optabiliuſq; mihi in rebus humanis contingere poſſe arbitrarer, q̄ tuæ Maieſtati in re aliqua uel belli: uel pacis: uel utriuſq; gratificari: Tanta autẽ propoſito huic meo acceſſio facta eſt ob ea, quæ in me parũ alioqui niſi ex fide meritũ, beneficia contuliſti, ut ex ipſo deſiderio quædã prope neceſſitas ſuborta ſit. Quapropter cum ad præſens ſe mihi nil offerat te dignum exiſtimans, tamẽ nouarum lucubrationũ, qualeſcunq; illæ ſint, dicationẽ tibi non ingratã fore, librũ hunc noſtrũ, & ad te mittere, & ſub tuo nomine publicare uoluimus. rati & futurũ id apud te non ſolũ fidei noſtræ, & obſeruantiæ teſtimoniũ, ſed & pignus cudẽdi in tuo nomine/ſed & rerum tuarum, uti maiora, ita & meliora. Nanq; inter tot fragores armorum & tumultuantis Italiæ ſtrepitus, curaſq; a meis finibus arcendorũ quoquo modo hoſtium, ſuffurati non nihil ocĳ ſumus, ut hæc noſtra de imaginatione meditata cõſcriberemus, futura fortaſſe lectoribus (ſi qui erunt) non inutilia, niſi & ipſa nos imaginatio noſtra fefellerit. Reliquũ eſt maxime Cæſar, qua te fide, & pietate poſſum, depręcer, ut ſanctiſſimũ illud propoſitum tuũ uindicandæ in priſtinã libertatem chriſtianæ rei publicæ, q̄ citius fieri poſſit adimpleas. Concutitur ab externis hoſtibus, ab internis laceratur, & Ieſu Chriſti domini noſtri ſanguine circumſeptum, & cõſecratũ ouile peius multo perpeſſum eſt, indieſq; patitur a lupis ſub ouina, q̄ ſub propria pelle graſſantibus. Age igitur iam Cæſar optime, & excitis qua ratiõe potes chriſtianis regibus, Te Chriſto regũ omniũ regi, oues ſuas tam ab hoſtibus, q̄ a perfidis paſtoribus iam iã liberaturo, fidũ miniſtrũ exhibe: Mirandulæ Calendis Decembribus Anno ab Chriſti incarnatione milleſimo quingenteſimo.

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI/CON-CORDIAEQVE COMITIS LIBER DE IMAGINATIONE.

¶De imaginationis noīe:& ꝙ uarie appellata eſt/& quas ob cauſas. Cap.primū.

Cripturis nobis de Imaginatione/ id recto ordine diſcutiēdum
occurrit/quid hoc ipſo Imaginationis nomine ſignificetur/ut fa
cilius cōmodiuſq; de eius eſſentia/ & proprietatibus/uitijſq; &
s remedijs diſſeramus.Ea igiť animæ uis/quā græci φαντασιαν
nuncupant.Latine Imaginatio dicitur/idq; nomē de officio ſor
tita eſt / ex Imaginibus ſcilicet quas concipit/ & effingit in ſe ſe.
In eam nanq; aduehuntur per quinq; exteriorū ſenſuū inſtru-
mēta uiſum.auditum.olfactum.guſtum.tactum.rerum/ quæ forinſecus ſunt ſimi
litudines/ſpeciesve/imaginationum ſeges uberrima. Quicquid enim ſub ſenſum
cadit/hoc eſt corporeum omne/quod cerni/quodve ullo ſenſu ſentiri poteſt/ſimi-
litudinem/ atq; imaginem ſui quantū poteſt effundit/ ad imitationem incorporeæ
ſpiritaliſq; naturæ/ quæ uires ſuas inferiori mundo communicat/ ad imitationem
ipſius dei/q bonitate ſua infinita longe/lateq; diffuſa/cōdidit/& cōſeruat uniuerſa.
Bonitatis enim proprium communicare ſe/nec aliam reddidit Plato rationē/ cur
deus mundum condidiſſet/niſi quia bonus erat/ſed de his hactenus/ quandoqui-
dem non eorum hic locus. Quoniam autem de ſenſu phantaſia proficiſcitur/ ut
mox explicabitur/ uiſuſq; ſenſuum omnium præcipuus eſt/ ob id uis hec animæ
apud græcos Ariſtotele authore phantaſiæ nomen/ de lucis uidelicet Argumēto
obtinuit/ſine ꝗ uidere nō eſt.phātaſia ſiquidē/ut ſuidas refert/ꝗſi φαοστασιατισ
eſt em̄ inquit phantaſia ἡ θιν φανϡέπον στασισ noſtra autem poteſtatis huius
nomenclatura tam poteſtatem ipſam denotat/ ꝙ eius actum/quē ſolum græcorū
nuncupatio uidetur ſignificare.Ea ipſa a Platone quandoq; pictura appellata eſt
idq; propterea crediderim quod in eius ſenſorio pingantur rerum ſpecies/ affor-
menturq; effigies uariæ/proq; uoto fabricentur non ſecus/ac uarias/ difformeſq;
rerum formas pictores delineent.

¶Quod uaria de Imaginationis natura a philoſophis ſcripta ſunt.Item differre eā
a ſenſu/opinione/ratione/intellectioneq;. Caput Secundum.

E ipſius autem imaginationis natura ueteres olim ſcriptores nō cōſen-
d ſerunt.Eorū enim perpauci inter eam/atq; alias aīæ uires diſcrimen po-
ſuere.Nam & Homerus/ & Empedocles/alijq; non modo ab Imagina
tione ſenſum nō dirimebant/ ſed ne a mente quidē/ atq; intellectu/qui
Imaginatiua poteſtate ſublimior multo/ altiorq; eſt/ ꝙ inferior ſit ſenſus ui phan-
taſtica.Plato uero(quod ei Themiſtius/alijq; & græci/& Arabes philoſophi adſcri
bunt(eā non ſenſum modo/ſed ſenſus etiā opinioniſq; complexionem arbitratus
eſt eſſe. His uero oībus Ariſtoteles/ quiq; eū ſecuti/refragāturexquiſitiſſimis ſpe-
culationibus decernentes differre Imaginationem a ſenſu/opinioneq;/ atq; ab in-
tellectualis animæ poteſtatibus/ ut pote quæ propriam in animali ſedem/ propri-
aſq; functiones ſortiatur.Senſus enim ſi proprij ſenſilis ſpecies per inſtrumenta q̄
affecta/aut læſa non ſint/ interſtitio iuſto in ſe ſuſcipiat/ uerus eſt/ Imaginatio uero
uana plurimum/& oberrans/ cuius componende gratia inſtans commentādi ne-
gocium ſuſcepimus.Et ille quidem præſentibus duntaxat ſenſilibus fit/ a quibus
ſcilicet excitatur/exurgitq; & euadit actu/qui prius potentia quieſcebat/hæc uero

abdicata etiã/& remota re sensili munus obit suũ. Quin imo & ea nõ modo: quæ fuere iam cõcipit/sed q̃ futura aut suspicatur/aut credit/& quæ etiã a parẽte natu-ra gigni nõ posse præsumit: quorũ nihil ad sensum/cuius partes apprehẽdere/ re-tentareq; præsentiũ rerũ similitudines. In somnis præterea Imaginamur/non aũt sentimus. Ad hęc qui excæcati sunt per imaginationẽ colores: per sensum autẽ ut pote capti oculis minime percipiũt. Animalia sine phãtasia nõnulla/sine sensu nul la uisuntur. Rursus cum rem quampiã certe sentimus/nõ dicimus eã nobis uideri cum imaginamur autẽ hoc loquendi modo utimur/quibus liquet sensum ab Ima ginatione differre: Ab opinione itẽ/rationeq;: atq; intellectione separari eã facile uti arbitror/apparebit/si harum officia per se singillatim examinauerimus. Vtitur aĩa uirtute phãtastica ad cõcipiẽdũ,pponendũq; intellectui sensibiliũ tantũmodo rerũ si͞litudines. Vtitur ratiõe ad ingrendũ de eis/arbitrandũq;: quæ a corporeis etiã sequestrantur. Vtitur intellectu ad contẽplanda intelligibilia non a materia modo: sed ab omni materiæ similitudine prorsus adiũcta. Opinatur autẽ anima, cum ex contrarijs ratiocinationibus anxia deligit (quanq; non sine formidine de-cernendę falsitatis) in utrã oblatæ ſtateræ lancẽ potius sibi uergẽdũ sit ut ueri noti tiam consequatur. Iam Imaginari possumus pro arbitrio etiã quæ non sunt/ neq; esse possunt/opinari autẽ/uel scire factu impossibilia/in nostra potestate nõ est. Cũ terrificũ item aliquod opinamur/metu cõcutimur/ cum Imaginamur: non magis afficimur/quã si picturã aliquã horribilẽ contemplaremur/nisi eam imaginationẽ opinio consequatur. Brutis demũ condonatũ a natura est/ut uisis/& imaginatio-nibus polleãt/solus ex oĩbus animantibus homo ratiocinaẽ.opinatur.intelligit.

¶In quo conueniat Imaginatio alijs aĩæ uiribus in quo ab eis dissideat. Cap.iij.

S Ed enim/quanq; ab eis/quas memorauimus animæ potestatibus ima-ginatio distat: non ea tamẽ intercapedine disiungitur/ut nihil cũ eis ha-beat commercij/sed eousq; proxima est/ut ex affinitate alterũ sæpe pro altero a philosophis boni nominis desumptũ sit. In cõfinio nãq; intelle ctus & sensus posita est & mediũ inter utrũq; locũ tenet/& sequitur quidẽ sensum cuius actu paritur: intellectionẽ autem antecedit. Cum sensu coit/ quia & particu-laria quemadmodũ ille/ & corporea & præsentia percipit/ præstat illi quia nullo etiam mouente prodit imagines/nec presentes modo / uerum & præteritas & fu-turas/& quæ etiam promi a natura in lucem nequeũt. Consentit ei/quia sensilibus speciebus pro obiectis utitur. Eum uero præcellit/quoniã eas/ quæ a sensu dereli ctæ sunt/ipso etiã cessante: & sequestrat inuicẽ pro arbitrio/ & copulat: quod fieri a sensu nullo pacto potest. Intellectui cõuenit/ut pote quæ libera/ uaga/nulliq; rei peculiariter addicta: præcellitur autem quoniã sensilia/particulariaq; tantum con cipit & effingit/ille præter hæc uniuersalia & intelligibilia: abq; omni materiæ cõ-tagio defecata. In fœdus præterea superiorũ omniũ uirium uenit: quãdoquidem officio eo/quod sibi natura impertijt/frustrarentur imaginatione non suffragãte/ adminiculanteq;: neq; enim aut opinari/ aut scire/aut intelligere anima corpori al ligata quicquã posset/nisi ei phantasia species ipsas idẽtidem ministraret.

¶Quid sit imaginatio: Item de quæstionibus nonnullis/quæ prætermittuntur: & quam ob causam. Caput Quartum.

S Atis iam/ut puto/quantũ ad præsens attinet negociũ: ostensum est quid imaginatõis noĩe significeẽ qđ ea cum alijs aĩæ aut uiribus aut actibus/ uel cõmertiũ habeat/uel dissidiũ. Quibus uero ea curiosius perquirere

mens est:& Aristotelis/& aliorũ/qui eo duce philosophati sunt: cõmentatiões de anima & legendæ & addiscendæ sunt. Hoc & em̃ loco satisfactũ fore putauerim/ si ex ijs:quæ in mediũ attulimus descriptiões/definitionesq; eius adsciuerimus. ut sit imaginatio motus is aiæ/ quem sensus in actu positus parit. sit animæ uis quæ formas promat ex sese/sit oĩbus uiribus potestas adnata:effingat oẽs rerũ similitudines/impressionesq; uiriũ aliarũ transmutet in alias.sit potentia assimilandi cætera ad se ipsam.Quæ aut oĩa/aut plurima/cũ a peripateticis/tũ etiã a platonicis abũ de uestigata/& reperta sunt.Sed neq; is quæstiõis eius discutiẽdæ locus/ quæ plurimos ãgit:sit ne imaginatio a memoria/ & sensu cõmuni & existimatiua/seu cogitatiua virtute diuersa: ut Thomas & latini fere Aristotelis interp̃tes decreuere/ an potius ut alij/præsertim Alexãder Aphrodiseus in institutiõe de aĩa: quã e græca in latinã linguã Hieronymus donatus præclaro uir ingenio/& eleganti doctrina conuertit:& Themestius in libris & de memoria:& de insomnijs uoluere sit unica tantũ sensualis aiæ potestas quæ modo sensus cõmunis/modo imaginariæ facultatis/modo memoriæ nomẽ ꝓ functionũ diuersitate obtineat.prętereunda quoq; nobis & illa quæstio est/q̃ plurimos torsit:de loco & sede imaginariæ ptãtis/ siqdẽ cor ei Aristoteles tribuit Galenus cerebrũ:arabs Auerrois inter utrosq; medius ꝓcedere Imaginãdi uim de cordis regia dixit:& in capitis arcẽ conscendere/inibiq; sedem sibi:domiciliũq; constituere.sequestrandæ & enim nobis ad præsens concertationes eiusmodi/tũ ob earũ difficultatẽ(ardua quippe eiusmodi ꝑquisitio: nã cũ ipsa Imaginatio interuallũ sit incorporeæ/corporeæq; naturæ:mediũq;:per qđ cõiungũtur difficile est:ut inq̃t Synesius/naturã eius philosophia cõprehendere) tũ quia exactissime etiã peruestigata/atq; cõprehẽsa huiuscemodi ueritas plus nimio ꝓposito opi non conduceret.Illud.n.qđ plurimũ habet momẽti: Immo fundamentũ est susceptæ cõmentatiõi/ꝓ liquido & cõfesso apud philosophos & theologos est/haberi animæ uim:quæ rerũ similitudines/& cõcipiat & effingat/& discurrẽti rationi contẽplantiq; intellectui subministret/ & seruiat:cui phantasia siue Imaginatio nomẽ sit positũ.pridẽ enim Auicennæ explosa sententia est:qua phãtasticã uim ab imaginaria diremit/& illa quoq; eiusdẽ a bene audiẽtibus philosophis exibilata/quæ illi potestatẽ/& efficatiã supra naturæ uires tribuebat.

¶ Animaliũ omniũ uitam/atq; actiones magna exparte imaginationibus regi. Caput Quintum.

a B hac animæ potestate nõ brutorũ mõ animãtiũ actiones/ sed & ipsius hoĩs uita plurimũ pendet. Cũ enim ad operandũ moueatur nemo nisi aut ueri/aut apparẽtis boni cõsequẽdi gratia: appetitusq; ipse de cognitiõe pẽdeat(qui em̃ fieri potest ut appetamus ĩcognita?) fateri opus est de ipsa notitia: & desideriũ potiundæ rei ꝓduci:quã bonã credidimus/& uim motiuã/q̃ uoti aĩal fiat cõpos:excitari ab ea quodãmodo & impelli. Quoniã autẽ e sensu cognitio proficiscit̃:ut ab Aristotele multifariã prolatũ est/ & cõtinua philosophantium successiõe receptum/ sensusq; ipse rei sensilis specie informatus ad phantasiam statim recurrit:quasiq; in ea reponit quicqd forinsecus hauserit: Imaginesq; ipsæ diutissime inibi permanent/ & ꝑpetuis sensibus simillimę sunt/ corrogari oportet ex phantasiæ: maginationisve natura animantiũ omnium operationes deriuari/siquidẽ bruta/ut mittamus authoritatem Aristotelis in primo metaphysices libro decernentis:q; memorijs uidelicet & imaginationibus uiuãt/nil ea præclarius:altiusq; possident. Cum enim per quinq; exteriora instrumenta/ quæ modo sensus apparitores/modo ianitores/mõ canaliculi sensilis spiritus appellan

tur/deprompta ex rebus sensilibus species ad eam peruenerit/receptui canit. Homini autẽ contingit/ut magna ex parte Imaginationẽ sequatur. Quod ꝑter ipsam experientiã/Aristotelis etiam authoritate didicimus. Accidit enim plerũq;/ut eius ratio aut ꝑpediatur morbo/aut somno detineat/quæ licet obfuscaretur nunq;/ob id tamen ꝙ necesse est eum/ qui ratiocinatur & intelligit/eodẽ Aristotele auctore phantasmata speculari/fatendum nobis actiones nostras de eius potestatis ingenio plurimũ dependere. Per imaginationem enim ad præsens intelligo omnẽ sensualis animæ interiorẽ uim/quibuscunq; ea nominibus ab alijs censeatur.

¶ Quam necessaria homini Imaginatio/ & ꝙ ex ea tũ bona/ tum mala oriri possunt inibiq; quo pacto/quove ordine intelligamus. Caput Sextum.

I Maginationẽ igitur non temere/sed consultissime homini datam existimandũ est. Cum enim ex rationali aĩa/& corpore constituatur/ quasiq; cõpaginetur homo/differatq; plurimũ a terrena mole corporis spiritalis aĩæ substantia/ex re fuit/ut extrema medio opportuno coniungerẽtur/quod utriusq; quodãmodo naturã saperet / & per quod suis officijs aĩa etiam unita corpori fungeretur. Quid enim cõmercij rationalis pars cũ stupida habitura esset/nisi phantasia intermedia/quæ inferiorẽ naturã & præpararet ei quodammodo/& cognoscendã apponeret? Vbi nanq; imaginatio rerum species recepit a sensibus/retinet in se / purioresq; effectas offert agenti intellectui / qui suo lumine collustrans ab eis intelligibiles species abstrahit/q̃s in intellectũ potẽtię reponit/q eis postea informatur/atq; perficit. Est eñ rationalis aĩa/cũ in corpus infunditur/ ueluti nuda tabula/in qua nihil pictum/nihil delineatũ est/quo fit/ ut nihil cognoscat ex sese/sed omnẽ suã noticiã/ scientiãq; ex sensibus phantasia intermedia nanciscatur. Hoc Aristoteles ipse/& qui eũ secuti Parisiẽses theologi una uoce pronũtiarunt. quanq; plato & nõnulli etiã peripatetici aliter sensisse uidẽtur/ quorũ opinio etiã si ueritate fulciretur/nihil ꝓpositæ quæstioni officeret. Nam & si animam notionibus insculptã descendere in corpus platonici asseuerãt/earũ tamẽ obliuisci fatentur/unde ei necessariũ sit sensus/& phãtasiæ adminiculũ ad reminiscendum. Verũ enimuero licet necessaria sit Imaginatio/bruta est tamen/ & recti iudicij expers/nisi ducatu potentiæ altioris adiuta/cui audiens hominẽ beat/ obaudiẽs damnat. Nã si uoluptatibus quæ sensus illiciũt/& ad inferna pertrahunt/ bene cõsulta restiterit/atq; ad superna contẽderit/rebellẽ sensum quanq; inuitũ & reluctantẽ eo perducet/sin accingere se uirtutis negocio renuerit sensibus obtẽperans / tanta est eius uis/ut & corpus afficiat/ & mentem obnubilet/ efficiatq; demum ut homo hominem exuat/& brutum induat. Qua de re nõ difficulter affirmare possumus: cum bona in uniuersum omnia/tum mala de imaginatiõe posse deriuari.

¶ De malis plurimis/quæ de imaginatione prodeunt. Caput Septimũ.

S Ed quoniam hominũ uita lubrica/propensaq; ad labendũ & oberrandũ/atq;/ut sacræ litteræ præmonẽt/ab adolescẽtia sua prona est ad malũ fit sæpenumero/ ut q̃bus uti ad fœlicitatẽ deberemus/ad infœlicitatẽ & miseriã abutamur. Nam si duce pergeremus lumine nobis congenito/ nihil mali ex phantasiæ uitijs aut alijs aut nobis cumularemus/ ut pote quã regeremus rationis imperio non sequeremur. Cõpesceremus errantem/non præcipitem impelleremus. Qui enim phantasiæ dominari contendit/ in ea persistit dignitate/in qua creatus/posituśq; est/a qua iugiter inuitatur dirigẽdã esse mẽtis aciẽ in bonorum omniũ parentẽ deũ/nec ab adoptione diuina in quam adscitus est/ ullo

pacto degenerandum. Qui autem incurui sensus/ fallacisq; imaginationis dicto paret/amissa protinus dignitate/in bruta degenerat. Comparatus ut ait propheta/ iumentis insipientibus/ & similis factus illis. Sed & deterior mihi/ atq; uilior iumentis ipsis iudicandus homo uidetur/qui spreto diuinæ maiestatis ordine/sua ipse malicia obrutescit. Ad hoc enim factus/eoq; positus loco in ipso ordine uniuersi/ut ad superna/ad Deum conscēdat/qui descendere mauult ad infima/ & quę partes bestiarum sunt/ suę oblitus dignitatis/obire. Illa q bruta sunt/non ex culpa sed ex propria forma obtinent/Homo autem q brutum uita/ & moribus euadat/ ex phātasia habet/quam sibi principem dominamq; constituit/ ex propria malitia habet/ tanto bestijs deterior/quanto diuinæ maiestatis ordinem destruit/atque peruertit in eam/quæ ad se/uti ad finem proximum facta est/naturam degenerās. Iam neq; difficile probatu est/errata uniuersa/quæ tam in ciuili q̃ philosophica & christiana uita contingunt/ ex imaginationis uitio principia sumere. Ciuitatis pacem turbat ambitio. Crudelitas. Iracundia. Auaritia. Libido/ porro ambitionis parens & alumna est imaginatio praua/ quæ præstare cæteris pulchrũ ducit/nulla alioquin/ aut uirtutis/aut stēmatis habita ratione/ quibus ij præfulgeant/quos præire honoribus satagit/qui pernicioso ambitu feruet crudelitatem. Iram. atque Iracundiam. & parit & alit imaginatio ementiti boni/atq; fallacis/ quod inesse uindictæ arbitratur is/qui feruido sensu/& imaginatiōe præcipiti fertur in contumelias/& vulnera/& cædes. Et quid aliud ĩ extinguibilē auri sitim excitat? quid libidinis ardorem incendit? & quæ ob temporis breuitatem uitia reliqua mittimus/ in medium profert. q̃ deceptrix imaginatio? quæ ratione posthabita/& iniuriam iustitiæ/& libidinem continentiæ/& mansuetudini feritatē/& liberalitati auaritiā/ & paci discordiā anteponit. Cæterum si ad philosophicæ uitæ functiones intuendas conuersi fuerimus/ nil minus incommodi uidebimus ei a falsis imaginationibus prouenisse. Et sane cogitanti mihi unde tam uaria/tam multiplex opinionum dissensio deriuauerit/quæ a philosophis illis Thalete. Democrito. Empedocle. Zenone. Pythagora. Reliquis/ad nostra usq; tempora defluxit/nihil rationabilius q̃ de fallaci imaginatione statuendum occurrit. Nam ut quisq; sensu & imaginatione propensus/ita eius de naturalibus/moralibusq; iudicium est/nisi ratione moderetur. Hinc corporeæ uoluptati primas dabant/ qui phantasia corrupta ferebantur. Hinc rerum principia atomi/aquæ existimabantur/& quæ in philosophia cætera monstra uisuntur/& ortum hinc & incrementũ accepere. Animæ nanq; cum eiusdem speciei/naturæ ve sint omnes/earũq; intellectus & ratio abiuncta/ separataq; suis in functiōibus a corpore sint/tanq; perpetuũ a corruptibili/ut in de anima libro Aristoteles decernit/ prouenire opinionũ fallacia ab eis nō potest/qđ & Plato innuit in Phedone/ tam & si luminis innati per quod ueritas indicatur/intentio/ remissioq; proueniat/iuxta eorũ sententiā/qui perfectiores alias alijs animas īmitti in corpora iudicauere/secundũ perfectiorem formati corporis ad eas suscipiendas aptitudinē. Ad hoc nihil ad diuersitatē/ contrarietatēq; opinionum facit/ cum operationes contrarię non ex intentione/remissiōeq;/sed de contrarijs principijs/ formis/speciebusve prodeant. Verũ cum phantasmatibus uti eas necesse sit dum in corpore manserint/eaq; tum recta/tũ distorta/tum obscura/tũ lucida/ tum læta/ tum tristia/& in diuersis hominibus/& in eisdē etiā pro causarũ/de quibus mox dicturi sumus/uarietate habeantur/fateri opus est/monstrosarũ opinionũ omnium culpas/& iudicij defectus omnis/phantasiæ uitijs extra omnem aleam adscribendas. Et cum ex eo/ quod quisq; sibi opinione sectandum delegit/ ducatur fere in agendo genus humanũ. Corrogare etiam facile possumus/ ea quę patrant peccā

ta/de imaginationis uitio plurimum pululare/subinde quoqꝫ colligemus christia-
nam uitam/quæ & in credendo & in operando consistit/ac imaginatione falsa la-
befactari. Qua &enim ratione probauimus uanas philosophorū opiniones ab
imaginationibus falsis prodisse, eadē quoqꝫ statim concludimus hæreses ipsas,
hoc est peruersas in christiana fide opiniones ortum inde accepisse. Cumqꝫ itidē
deductum sit ex opinionibus falsis peruersas fluere operationes, eo ipso etiā de-
ducitur peruersas christianorum operationes ex opinionibus ipsis, quæ de ima-
ginationibus pendent, processisse. Sed de his satis. quo & enim pacto & fallatur
& uarietur imaginatio, & quibus modis eius morbis afferre opem possimus, de-
inceps exequendum.

¶ Vnde imaginationum uarietas. Caput Octauum.

B his consequens est, ut uestigemus quam ob rem falsæ imaginatiōes
a in nobis fiant, & qd causæ est, ut in diuersis hominibus diuersæ, Atqꝫ
in eisdem etiam non conformes pro temporū uarietate habeantur. Nā
uel fieri nullo pacto, uel certe difficulter poterit, ut ad ueritatis normā
uitia & defectus imaginationis corrigamus, nisi eorū causas, quæ remoueri scili-
cet oporteat, medicorū rationalium more perquisitas, exploratasqꝫ habuerimus.
Diximus ante opinionū uarietatē, eiusqꝫ culpas, atqꝫ rationalis animæ defectus
omnis ab ipsa ratione, & intellectu, qua scilicet intellectus & ratio est, prouenire
nō posse, sed ab imaginationis uitio deriuari. Cur autē uarietur, fallaturqꝫ imagi-
natio quibusqꝫ modis errata ipsius ad ueri orbitā dirigenda sunt, nondū exprom
psimus. Imaginationū itaqꝫ uarietas præter deū rerum omniū causam ab ipsa cor-
poris tēperatura, a rebus sensu pceptis, quibus afficimur, ab arbitrio nostro a bo
norū. malorūqꝫ angelorꝫ ministerio depēdet. primū Primitus exequamur quēad
modū sanguine, pituita, bile rubra, aut atra abundat quispiā, sic & eius imagina
tio philosophorū, medicorūqꝫ testimonio, huiusmodi naturā sectatur, ut, p eorū
diuersitate ad diuersas imagines, hilares, torpidas, truculētas mœstas extimulet,
a quibus non secus intellectus spiritalis aīæ oculus, in cognoscēdo uariat, atqꝫ de
cipitur, ac corporeus depictis, uariegatisqꝫ specillis hallucinatur. utitur nanqꝫ il-
lis corpori iūctus ad ueritatē cōtemplandā, ueluti hebeti uisu oculus specillis ui-
treis ad rem sensilē intuēdā, eoqꝫ pacto, quo & oculus ipse decipitur, si ēm uitrea
specilla diuersis in locis ponātur, per quæ ipsi oculo rei cuiuspiā imago monstre-
tur, quanqꝫ ea suapte natura una est/unicāqꝫ sui similitudinē proferre debet / pro
speculorum tamē/aut distortorum/aut infectorū uarietate/uarias sui imagines in
oculū imprimit/utpote quæ aliter a caua superficie / aliter a conuexa/ aliter a ceru-
leo dehonestata/aliter a nigro deturpata reddatur/Ita & intellectui euenit ꝙ ei ue-
ritas ipsa quanqꝫ suapte natura una est pura atqꝫ impermixta / ob diuersa tamen
contrariaqꝫ phātasmata/multiplex infecta/ permixtaqꝫ p̄sentetur. Qui autem uel
temperatura corporis / uel arte & exercitio / uel speciali diuinæ largitatis priuile-
gio puriora/simplicioraqꝫ phantasmata adepti sunt: ij ad percipiendā rerum ueri-
tatem aptiores proculdubio sunt/Huc tendere illud de sapientiæ libro potest/sor-
titus sum animam bonam / & illud Aristotelis in libro de anima molles carne apti
sunt mente. Sed & Cicero in libro de natura deorum secundo declarat quibus-
dam regionibus/atqꝫ urbibus contingere/ut hebetiora sint hominū ingenia/pro-
pter cœli pleniorem naturam. Et alibi ꝙ Athenis tenue cœlū/ ob idqꝫ eas præcla-
rorum ingeniorum altrices esse. Variæ itaqꝫ imagines/ atqꝫ æedem sæpenumero

falsæ de uario corporis tẽperamẽto manant:quod a parentibus/a patria/ a uictus ratione nãciſcimur:uti a cauſis proximis/particularibuſq;: quibus effectus ſpeciẽ ſortiuntur.Etenim filij eouſq; parentibus ſimiles euadũt/ut ſi quiſpiã prorſus diſſimilis reperiatur:Ariſtoteles in libris de animaliũ generatione monſtris eum cõnumerandum cenſeat.Regionibus quoq; alijs alias ineſſe corporum temperaturas conſpicimus : quæ de ratione uictus etiam num immutantur : uidemus enim procera/ſucculenta/ uiuida Gallorum & germanorum corpora . Hiſpanorũ puſilla atq; retorrida . Maurorum nigra atq; decocta / in eadem quoq; regione eundem hominem uidemus ob exercitia/ob ſelectos cibos / aliaq; eiuſmodi: de macilento pinguem factum:de triſti hilarem/de ſomniculoſo uigilem : contraq; de pingui/hilari/uigili/ macilentũ triſtẽ/ atq; torpentẽ/ Hæ proximę & particulares cauſę:cœlũ autem uniuerſalis & remota dũtaxat: non autem particularis: vt fabulantur Aſtrologi:quorum inſania:quia ſatis abunde a Ioanne Pico patruo meo duodecim libris exploſa eſt:non eſt cur in ea confutanda/ reijciendaq; plus operæ inſumam. Ab rebus item extrinſecus occurſantibus/ quibus afficimur: uarias oriri: eaſdemq; falſas imaginationes in nobis:hinc liquido cõſtat/ꝗ obiecta ſenſus idẽtidem mutant/uarieq; afficiunt. Cũ enim imaginatio ſequatur ſenſum:ducaturq; ab eo:conſentaneum eſt/ ut & uariato ſenſu: uarietur imaginatio / eoq; labente & ipſa labatur.ſenſus autem propriorum ſenſilium:quanq; aut ſemper uerus:aut rariſſime falſus in ijs tamen quæ ſubiecta ſunt ipſis ſenſilibus / hoc eſt quibus accidunt ipſa ſenſibilia:fallitur ſæpenumero. Nam tam&ſi eum:qui accedit hominẽ/ recte affirmare poſſumus:aut nigrum/aut candidum/ uel Iacobum autem/ uel Ioannem ſi etiam affirmauerimus : facillime decipi & errare poterimus. In communibus quoq; ſenſilibus:id eſt in eis quæ adnexa proprijs/adnataq; ſunt:magnitudine/figura/numero/ motu ſepiſſime fallimur.Hinc ſolis magnitudinem bicubitam exiſtimat imaginatio:hinc breuiſſimo ſpacio delineatã: uel hominis uel equi ſimilitudinem magna intercapedine contineri pronunciat:hinc plures ſub unica imagine numeros hallucinatur : hinc quieſcere quæ etiam moueantur res : contraq; moueri/ quæ ſedentaria quiete torpent. comminiſcitur. In uniuerſum præterea fallitur / cum de eo quod ad plures attinet ſenſus uno dumtaxat in iudicium citato ſententiam promit.Ab arbitrio etiam noſtro pendere imaginationes ipſas: Ariſtoteles tertio ad nicomachum libro author eſt. Boni item & mali angeli : bona & mala formare in nobis phantaſmata poſſunt/a bonis enim magna ueræ prophetiæ pars pendet.nam quanq; in intellectũ influit quãdoq; deus/quaſiq; inſculpit futurorum notas:quamuis item rerum imagines forinſecus oculis oſtentanẽ/ quibus aſpectis quid portẽdatur/affulgente diuino lumine prophetæ dijudicent: nihilominus ſacras litteras reuoluentibus nobis pauca ſe offerunt eiuſmodi prophetis oſtenſa diuinitus/comparatione eorum: quæ uiſione phãtaſtica patefacta ſunt. nam ut mittam prophetæ amos/& Zachariæ/aliorumq; ueterum libros/qui toti uiſis imaginarijs ſcatent / ipſa apocalypſis Ioannis imaginaria eſt / quæ totius eccleſiæ decurſum aduſq; damnatorum pœnas / & beatorum gloriam amplectitur.Et a Luca in actibus apoſtolorum uiſiones imaginariæ nonnullæ deſcribuntur.A malis item angelis pſeudo prophetæ fiunt/ qui pro ueris falſa uenditant:& uera interdũ nonnulla ferunt/ut uendibiliori ſuperſtitiõe amentium animos irretiant/illuduntq; in phantaſmatis uirorũ : fœminarũq; quas ſtriges uocant/quorũ ſenſus pernitioſiſſime perſtringunt. Sed & præter futurorum imagines/ præſentium etiam & ad uitæ obeunda munera conducentium a bonis Angelis in nobis afformantur/a malis itidem/ſed malæ/aut ſemper/aut ſæpe:qui ſi quandoq; ſuade

re bona uideantur / id uersutissimo astu peragunt / quo si fides eis habeat̃/facilius
postea ludificẽt/truculẽtiusq; insidẽtur. Et de his hactenus/nũc ad alia trãsmeãdũ.

¶Quomodo imaginationis morbus falsitasq; de corporis tẽperatura/deq; obiectis sensuum proueniens corrigi/curariq; possit. Caput. ix.

u Idimus causas ob quas & uariat & fallit imaginatio: nunc quo pacto ui-
tijs eius resistendũ est/ morbisq; medendũ pro uirili explicemus. Qd'
ut commodo exequamur hinc sumere liceat exordiũ. Phantasiæ mor-
bi/atq; uitia quæ ob temperaturã contingunt/ de siccitate nimia/ humi-
ditate. caliditate. frigoreq; eius organi: uel simplicibus uel compositis proueniunt
a quibus ueluti seminarijs cuncta fere imaginationũ fallacia pululat/ hinc fit ut la-
bilis nimio plus fiat/ fluatq; identidẽ imaginatio/nec conceptas rerũ effigies reten
tet. Illinc ut plusq̃ opus sit figatur: enixeq; adeo inuestigio hereat. ut ex uno ĩ aliud
simulachrũ ægre demigrare possit: quas ob res errores multi uisuntur: tam exor-
gani repugnãtia/quod aut debitas metas trãsilit in negocio: aut moras nimias tra-
hit monitio/cũ negotio sit opus/q̃ ꝙ ex diuersa humorũ mixtione mõ impense tri
stis/modo hilaris plus æquo: modo acer impẽdio/ modo torpẽs nimiũ homo red
ditur. Horũ causa in tẽperaturã referenda est: in qua/ut primas/simplicesve omit-
tam qualitates: aut sanguis/aut pituita/aut rubra/aut atra bilis exuperet. Sed & ip̃i
quoq; imaginãdi usui accepta referri potest/qui de subiectis sensuum rebus/quæ
appellamus obiecta proficiscitur: id efficitur cum ex rei cuiuspiã affectu illius spe-
ctrum/simulachrũve obiectis abdicatisq; cæteris/ conatu magno complectimur.
Et dum pluribus intentus animus curiositate nimia modo unam/ modo aliã ima-
ginem: idq; crebro/& impetuose pertractat. Qui de corporis tẽperatura manant
morbi corporeis rebus curandi/ & morbi ipsius naturæ contrarijs/ ut sicca nimiũ
temperatura in humidã/atq; impense humida in siccã/frigidaq; in calidã/ & in fri-
gidam calida eatenus inclinet / quatenus ad equalitatem debitam/ medicorum &
consilio & ope reducantur. Qui uero de usu/affectibusq; proueniunt / contrarijs
item usibus/affectibusq; curandi/si enim in rei cuiuspiam imaginem propensius/
q̃ deceat feramur/abstrahere inde cogitatũ quantũ possumus debemus/atq; alio
flectere/siquidem euenit interdum: ut ex imaginatione plus æquo intenta: eiusq;
usu impendio frequenti: syncopim nonnulli perpessi sint/ & ad insaniam etiam
perducti: idq; eis periculosum ualde/qui contẽplatiuæ addicti uitæ imaginationi
habenas laxant/quibus Ioannes Gerson prudentissimus theologus plurifariam
consulit in eis libris/quos inscripsit de mystica theologia/ & in eo cui titulum fecit
de passionibus animæ/& alibi etiam/multa in exemplum reuocans atq; inter alia
quempiam citans qui ad solum eius libri aspectum/qui climax græcę dicitur labe
batur in syncopim ob frequentem nimio plus rerum earum imaginationẽ/ quæ
in eo perscriptæ sunt. si uero mobilis multum & fluxa nimium imaginatio fuerit/
quærenda nobis erit unica imago/uel paucæ. Circa quas uersemur ut a tumultu
illo/atq; concursu specierum uario quiescamus. Pari pacto si nimis tristis quispiã
ad hilaritatẽ/si hilaris nimium ad tristiciã/ut uergat curare debet. Si torpeat conari
ut excitetur. si excitatus plusq̃ decet residere. Quæ autem res illæ: & imagines/
quæ unicuiq; ad istiusmodi obeunda conducant / quoniam decernere difficilli-
mum/quisq; sibi eas/aut ex alijs deligat/aut ex se promat/ modo ad bene / beateq;
uiuendum faciant. Nobis duę olim uisæ/quarum una ad amorem/ad timorem al-
tera excitaremur/quæ tribus libris explicauimus / quos de morte Christi & pro-

pria cogitanda inſcripſimus. Atqui neqꝫ malarū dumtaxat/ſed & omniū imagina tionum multitudinem fugiendam Proclus platonicus ſenſuit ob id ꝙ falleret im penſe atqꝫ diſtraheret: Quod equidem recte ſtatutum arbitror/niſi dum pro reme dio ad eas quiſpiam confugeret / qui diu enixeqꝫ ſolius cuiuſdam imaginis com pedes pertuliſſet. Cæterum ſpecilla ea cum diſtorta/ tum infecta: de quibus ſupe riori capite actum a nobis/in uniuerſum deponenda ſunt / & recta atqꝫ perſpicua deſumenda: hoc eſt/nimiarum malarumqꝫ affectionum habitus exuendi. Bona rumqꝫ & paucarum induendi/ de illis enim imaginatio falſa progreditur/ quæ re ctum alioquin iudicium infirmat & torquet. Hoc autem in noſtra facultate poſitū eſt/ſicuti & uictus ratio & exercitia: quorum ope imaginationum morbis mederi poſſumus: quæ aut a parentibus/aut a propria malitia contraximus. Conari item debemus/ut ſenſum tantis perſequatur imaginatio/dum circa propria ſenſilia mu nus obit ſuum/nam tum uera/incorruptaqꝫ eſt/dum uero de ſubiectis communi buſqꝫ arbitratur/refugiat/ quippe quæ tam adiuncto/ q̄ abiūcto ſenſu oberrabit. Nam ſi ſenſus adiunctus ceſpitauerit/neceſſario & imaginatio collabetur. Facili us quoqꝫ & impenſius eo corruet: abiuncto & ſeqſtrato ſenſu/ qui rerū ueſtigia in ipſa imaginatione minus integre cōſeruabunt / quod tum cōtinget maxime cum ſenſibilium generum ſpecies ad oculum de longinquo deferentur.

¶ Quo pacto eis imaginationis malis / quæ a noſtro pendent arbitrio rationis uſu ſuccurrendum. Caput Decimum.

Is uero imaginationis morbis quæ a noſtro pendēt arbitrio / quanq̄ & remedia ea/quæ ſupra recenſuimus afferre opem poſſunt: ratio tamen ipſa medetur/cuius uſu non ſolum ab iſtiuſmodi / ſed ab omni prorſus imaginationis iniuria liberamur. Et licet hoc ipſum multis/ nec difficul ter probare poſſemus/paucis tamen contenti erimus. cuiqꝫ enim notum/qui bru tum penitus/aut ſtupida planta non ſit: rationem homini ſectandā/ſenſus & phā taſiæ illecebras reſpuendas: non omnibus tamen imo perpaucis exploratum / q̄ multa aſcribantur indigna humano generi / quæ pro confeſſo irrationales / ut ſic dixerim homines concipiant: alioquin ut falſa a bene inſtituto animo eliminanda & in fallacē imaginationē iure optimo referenda. Voluptates enim multę/dolores plurimi qui iuxta Platonis dogmata ſimplices: præcipuiqꝫ affectus ſunt/a quibus ueluti elemētis cæteri componunt: quotidie excitantur in nobis imaginationis ui tio. Cum tamen de penitiſſimis rationis penetralibus proficiſci uideantur ijs / qui phantaſiam identidem/rationē q̄ rariſſime conſulūt. Sumamus de aliquibus exē pla. Aut omnibus aut pleriſqꝫ/malū uidetur mors: nec ſolū rudibus / ſed & ijs qui ſe litterarum gnaros profitentur/illi eñ atrocē eam imaginantur / hi præter id/etiā expaueſcunt ad Ariſtotelis uocem/eam ultimū terribilium in ethicis nuncupantē. Si tamen Epicteto philoſopho ſtoico crediderimus/mors ipſa nihil terribile eſt/ſi Ambroſio chriſtiano theologo audierimus/ tantū aberit ut terribilis iudicetur: ut etiā expetenda proponatur/quippe qui librum compoſuerit/ quem de bono mor tis inſcripſerit. Si rationē conſulamus ob id terribilem exiſtimatā mortem inuenie mus/ꝙ opinio de morte terribilis eſt: quam phantaſia peperit. Qui enim(ut ita lo quar) ad ipſum eſſe compoſiti dūtaxat reſpicit/ quod recedit/ torminaqꝫ & crucia tus/qui præire eā conſueuerunt/quiqꝫ eam ſequi ſolent/imaginatur: fieri minime poteſt/ut non aliquatenus cōmoueatur/non triſtetur/non doleat. At qui ratioci natur ꝙ mors nihil aliud eſt/q̄ ſeparatio animę & corporis ꝙ abſoluitur aīa: ꝙ re

ſoluitur corpus/ꝙ quæ abſoluitur/gaudet/ſi bene in uita egerit:ꝙ id/quod reſolui
tur nihil ſentit/nihil agnoſcit ad futuræ mortis conceptum non horreſcet. Ad hæc
qui percipit mortem ipſam & dei decreto & imbecillitate naturæ quam peccatū
infecit neceſſariam fore/nihil triſtabitur nihil angetur/ fruſtra enim ratio de re ne-
ceſſaria triſtatur. Sed & pro eo quod nos mori dicimus τελευτειν græci ponunt
laborum quippe finis eſt mors/ moleſtiarū finis & melioris uitæ principiū. Nanq;
ut non minus uere q̃ & docte & elegāter capite quinto libri ſui de uno & ente Io-
annes Picus patruus ſcribit/incipimus tunc mori cum primū incipimus uiuere/ &
mors cum uita protenditur/tuncq; primū deſinimus mori/cum a corpore mortis
huius per carnis mortem abſoluimur. Ab hac morte dei gratia ſe liberandum di-
cebat Apoſtolus/& diſſolui optabat & eſſe cum Chriſto/ ratione utens/ imagina-
tionem poſthabens/quam etiam philoſophorum plurimi ſuperauerunt/ ſola con
ſideratione calamitatis humanæ/ſpeq; melioris uiuēdæ uitæ. Ea enim quanq̃ ua-
ne freti & alacriter hac uita excedebāt: & cunctantē mortem ſibi conſciſcebāt/ ali-
oſq; ad idipſum faciendum hortabantur / ſicuti & Cleombrotus Ambratiotes &
Aegeſias/aliȷ́q; per multi in hoc laudandi ſolū:ꝙ animæ imortalitati accedebant/
ꝙ fœliciorem uitā/æternāq; paratā hominibus exiſtimabāt:in hoc dānandi/ꝙ ſibi
uim inferebāt:ꝙ ea non procurabāt ſibi iuſtis operibus/ quibus æterna fœlicitas
comparatur/ſimilitudine quadā imaginaria uirtutis in uitium delapſi. habēt enim
(quod & Ariſtoteles in ęthicis meminit)uitia nōnulla cum uirtutibus affinitatem
ut cum liberalitate prodigalitas/cum fortitudine audacia. Cæterū & philoſophus
ille qui nuntio de filȷ́ morte ſuſcepto/reſpondit ſcire ſe genuiſſe mortalē/ imagina
tionem rationis habenis moderabatur/ ponens ſe ut philoſophū decet/ totū in ra-
tione/& a ſenſibus : atq; imaginationibus abſtrahens. Vnde & cauillum illud in
eundem facile diſſuitur : ꝙ moriturum ſcilicet a mortuo differt / qua de re non de
morituro:ſed de mortuo dolendū. Atqui differt ſi ſenſum/ſi phantaſiā cōſulamus
nequaq̃ autem ſi rationem percunctemur:quæ omnem temporis differentiā am-
bit atq; complectitur. Quanto igitur minus timenda mors / immo quanto magis
deſideranda/quibus corporis reſurrectio uotorū omnium ſumma: neq; enim re-
ſurgere qui prius non moriatur poteſt/ & enim uita hæc ad mortem tranſitus eſt/
mors autem ad uerā uitam acceſſus. Sed & diluendū in hoc loco argumentū illud
quod maximam habere uim vulgus autumat / quoq; plurimum utitur in huius
uitæ patrociniū aduerſus mortem. ferunt enim ob id iure optimo formidandam
mortē/ꝙ ab ea Chriſtus dux noſter abhorruerit/ cum in euangelio legatur/ triſtē
eius animā uſq; ad mortē/factūq; eum in agonia prolixius orantē / petentēq; ut ſi
fieri poſſet paſſionis eum calix prǫteriret. Sed facile ſoluitur/plus enim in Chriſto
letitiæ q̃ doloris de ſua morte fuiſſe opinamur:quādoquidē ſenſui & imaginatio
ni ratio & intellectus prǫualuit/qua percipiebat & redimi per eā genus humanū/
& ſuā patriſq; bonitatē diffundi/clarereq;:& corpori ſuo gloriā cōparari/ & diui-
nam prouidentiā perpendi ob id quod quǫcunq; de eo prædicta a prophetis fue
rant ad minimū uſq; apicē cōplerentur. Quā autem habebat/ prætēdebatq; mole
ſtiam:non tā de mortis horrore proueniebat/ ob quā ſcilicet appetendā / uolunta-
rieq; ſubeundā de cœlis in uterū Marie uirginis deſcenderat/ q̃ ꝙ ob mortē : quā
ſibi erat inflictura iudeorꝫ natio/reprobandā eam nouerat plurimoſq; itidem ob
eandē cauſam ad æterna incēdia dānari. Cæterū ſubȷ́t mortē Chriſtus libentiſſi-
me/quo ad ſuperiorē(ut a Pariſienſibus theologis dicitur) rationē attinet / quantū
autē ad inferiorē pertinet triſtatus/ſponteq; ut copioſius ſcilicet q̃ fieri poſſet bo
nitatē ſuā in humani generis redēptionē effunderet/ſenſuali parti ; & imaginariæ

potestati doloris habenas laxauit/ unde etiã aduersus hæreticos uerũ eum homi-
nem abnegantes disputantibus nobis uictoria pateret / qui obijcere in eorũ ocu-
los possemus doluisse eum ob imminentis mortis imaginationẽ idq; in eo sensum
operatũ/ quod humanæ infirmitati adscribitur. Hæc itaq; inter alia fuere in causa
ut affici corpus suum Christus ex uehementi futuræ mortis imaginatione uolue-
rit/quanq; de ipsa quantum scilicet ad rationẽ pertinet/gauisus sit. Alioquin quo-
modo martyribus fortior atq; præstantior:quos legimus in atrocissimis cruciati-
bus positos / præ iubilo mentis exultasse/ magnaq; alacritate & gaudio Tauros:
eculeos.cruces.ignes.gladios pertulisse. Sed de morte hæc satis sunto/ cuius ima-
ginatio maximũ mortalibus terriculum esse solet. Eorũ enim quæ diximus consi-
deratione/atq; perspectu reliqua quoq; quæ afferre dolorem uidentur: patere fa-
cile possunt/ut mala scilicet/doloresq;:quibus ob ea ipsa molestiã capimus/imagi-
nationi ipsi/non autem rationi maxima ex parte adscribenda sint. Sic & amissio
patrimonij æquanimiter fertur/sic & conuitia & uerbera cum ab opinione imagi
nationem sequente dolorẽ infligi commonstret ratio/quod & Epictetus in enchi-
ridio meminit/cõmonens non eum/qui conuitiatur/aut uerberat iniuriam facere/
sed opinionem ipsam uelut iniuriari/ab eaq; sola homines irritari. cæterũ & præ-
teritæ res omnes/quarũ nos angit memoria/uel hoc ipso pacto examinandę a no
bis sunt/ut abdicata imaginatione ratio consulatur. maximum enim ab ipsa phan
tasia in nos incommodum deriuatur / cum id quærimur / & tristamur factũ quod
non esse factum non potest. Ab hoc nanq; quasi perpetuo vulgi cruciatu ratio-
nis ope liberamur / ut quæ necessaria sunt: uel ob id quod euentis iam terminata
fuerunt:uel quia euentura necessario putantur ingenue perferamus:quandoqui-
dem de eis:quę aliter ac sunt esse nõ possunt:consiliũ aut dandum aut sumendum
non est. Diximus de dolore/de uoluptatibus ad eandem sententiã dicturi: quan-
doquidem earum exercitũ & arcebimus/& effugabimus rationũ copijs: nõ secus
ac & doloris machinis:& ire excursionibus resistimus. Spacium igitur temporis
aliquod in primis capiendum est: ut Epictetus docet/quo scilicet nos ipsos ueluti
sepiamus:tum uoluamus aĩo qua uoluptate potiemur:& qua iam potiti pœnitẽ-
tia afficiemur. Et enim quod Aristoteles naturæ interpres tertio ad Nicomachũ
libro commeminit/concupiscẽtia omnis admixta dolori est/tantumq; abest/ut sa-
tiet/ut etiam augmentum de frequentia capiat: & rationem proprium hominis
bonum eliminet. Opponenda quoq; & fœdæ uoluptati honesta illa uoluptas est:
qua quis potitur cum de illecebris carnis blandimentisq; triumphauerit/& illæ Io
annis Pici patrui Regulæ ad uincendas voluptates excogitatæ/nobis ad memori
am reuocandæ sunt. siquidem in primis considerandum est fœdam omnem uolu
ptatem breuem & exiguam/eamq; fastidium & anxietatem comitari: iacturã in-
de maioris boni/hoc est internæ pacis & conscientiæ sequi/ uitam somno similem
& umbrę instar euanescentem/mortem improuisam pro foribus adstare/ ob idq;
q; suspectum nobis esse debeat ob diuinæ iusticiæ inuariabilem ordinem: quẽ in
uindictam nostra peccata cient/ne nobis penitentiæ tempus concedatur. Pœnam
item ante oculos ponendam duplicem / quam damni & sensus theologi nuncu-
pant/si a uoluptate uincamur/ contraq; si eã debellauerimus æterna p̃mia ꝑponẽ
da. Demũ quæ nam exempla superandarũ voluptatũ Christus ipse & uiuens &
moriens / quiq; eum secuti / nobis præbuerint/quibus ueluti spiritalibus armis a
uoluptatibus tuti/& eis etiam infesti sumus. Quæ oĩa quanq; christiana fides: de
qua in ꝑgressu operis dicturi sumus/abundo nobis tribuit/ tamen & innata ratio
nobis suggerit etiã/& ministrat/quoties aduersa nos imaginatio uoluptarijs titil-

lat.sed & cũ tristibus afficit.nã quanq̃ de dolore supius disseruimus de ira etiã nõ nihil afferamus/cuius uehementiã & imanẽ impetũ sæpius/q̃ uolumus / & quidẽ moleste/expimur.Suggerit imaginatio aut inferẽdã/aut reponendã iniuriã/totũq̃ sanguinẽ/& p̃cordia ĩ uindictã clamore ingenti q̃si classico cit/opponit se ratio eo⸗ usq̃ impetrans inducias/quoad dũ iure/an iniuria id/ qđ quærit factũ sit/pcuncte tur/atq̃ diiudicet:Itur in examen/sciscitatur ratio/atq̃ ita inter percunctãdum de⸗ finit / aut iure factum id quod conquæreris aut iniuria si iure / diligendus tibi ille est/qui fecit/non odio persequendus / habendæ illi/atq̃ agendæ gratiæ / quia in te beneficium contulit:nõ maleficium molitus est:si iniuria/rogandum iterum restat si ignorantia uidelicet id fecit/aut malitia:si primum des/condonanda faciliter ue nia ob inscitiam delinquenti/si secundũ:non adeo illi succensendum/ quia sibi ipsi in primis damna intulit:quippe cum præter diuini iudicii / quæ illũ manet/ uindi⸗ ctam/se ipsum etiam statim pœna affecerit.Iussisti nanq̃(Augustinus inqt ad deũ loquẽs)& ita est:ut omnis inordinatus animus sit pœna sibi.Quã ob rem ad mise randum/compatiendumq̃ potius:q̃ ad inferẽda mala inuitari debemus: siquidẽ cum eiusdem nobiscum naturæ noster sit hostis/cunq̃ ab ipso naturæ ortu/insculptum geramus/ ut similes diligamus:ex eius malo/ dolendi potius nobis q̃ lætandi seges subministratur:tantum abest/ut appetentes inferendi damni simus / quo postea lætemur.Qui enim aut inferre/aut referre iniuriam querit/nihil ob aliud id quærit/nisi ut propter ea letetur & gaudeat. Definiuit enim Aristoteles irã cui philosophi/theologiq̃ consensere/uindictæ appetitũ.nihil autem appetitur / nisi pro⸗ pter bonum/ut adepto eo læticia exoriatur.Sed & hac ipsa ratione deponi ira nec difficulter potest:si consideraueriimus de falsa imaginatione,puenire/ ut putemus ipsam hostis nostri naturã nobis iniuriari.At non ipsa natura est proprie / nõ uo⸗ luntas sed naturæ ipsius/uoluntatisq̃ malitia.A debito nanq̃ & præstituto sibi ordine deficit:atq̃ peruertitur:peruersio autẽ illa/atq̃ defectus aut nihil est/si eorum sententiam sectamur/qui malum nihil prorsus asseuerant / aut si aliquid est / certe accidens est non substantia.totam ergo hominis substantiam/ quæ bona est/quæ amabilis /aut pro nihilo/aut pro accidẽte solo odisse/ hominis est: qui ratione care at.At si caret ratione/iam homo non est:sed brutum potius: quod huc & illuc pro imaginationis imperio trahatur . Oportet enim quod & ab aristotele decretũ est: concupiscentiam omnem non secus audire rationi/ac puerum pedagogi monitis obtemperare.Quare cauẽdum nobis enixe eis/quas supra diximus ratiõibus:ne rationalem partem imaginatio corripiat: neve fulgorem eius caligo sensus obnu⸗ bilet:ne mancipium dominetur/si enim seruus regnum occupauerit necesse est/ut aut dominus seruiat/aut exulet/aut occũbat.Sed illud totis uiribus conandum/ut peruigil ratio præ mentis foribus adstet assidue.Abigatq̃ ea quæ parere sibi recusent phantasmata:& si uim fecerint/optimis armata cogitatibus debellet. Vt & in hac quoq̃ parte euangelicum illud impleatur in nobis / Cum fortis armatus cu⸗ stodit atrium suum/in pace sunt omnia quæ possidet.

¶Eisdẽ imaginatiõis malis/quæ a nostro pendẽt arbitrio/speculatiõe ĩtellectus optime ferri auxiliũ:& quo modo id fieri cõmode potest edocetur. Caput.xi.

u Erum enimuero quãto altius ratione conscẽderimus / tãto & potẽtius & securius phantasiæ dñabimur:eleuabimur eñ a corporeis magis:vñ animę periculũ iminet semp/ne,ppriũ,ipsius opus p̃pediatur/ne ue contagiis eorum inquinetur: siquidem maius imaginationi commertiũ cum ratione:

q̄ cum intellectu/omnium animæ uirium puriore/superioreq; : ad quē cū sese re-
duxerit anima ueluti in propria regia/tutissima etiam arce circūsepta/ quiescit atq;
perficitur. Et enim tota eius perfectio : quod & Priscianus lydus in Theophrasti
commentationes definit in perspicua ad se ipsam reuersione: & ad intellectum cō
uersione cōsistit/contraq; in inclinatione ad corpora intellectus casum continge-
re arbitratur. Et certe decipi ratio facilius potest atq; ab imaginationi ludificari
impensius/q̄ intellectus/illius enim opus discurrere recurrereq; per rerum imagi
nes / ut ueri notitiam inuestiget: huius uero simplices rerum notas intueri. Illius
usus hominis proprius est. huius autem usu quanq̄ homines pollent/ magis ta-
men angelorum peculiaris : tanto ratiocinatione perfectior/ quanto similior eua-
dit deo/qui non per discursum: non per plures : easq; simplices rerum notas spe-
ciesve/uti spiritus inferioris ordinis / non per unicam tantum : ut supremi/sed per
propriam/ eamque simplicissimam essentiam/ non modo res ipsas intelligit / quia
sunt / sed quia intelligit & fiunt & permanent. Quo fit / ut qui huic intelligendi
modo propior est: eo sit a casu atque errore distantior. Cum autem rationis opus
uti sensitiuarum uirium officijs præstat : ita intellectus munere inferius sit/utpote
quæ inter phantasiæ & intellectus munia collocetur / euenit interdum / ut fallatur
ipsa ratio/non tam ob rerum proprietates voraginibus materiæ demersas / q̄ ob
affinitatem/quam cum imaginaria potestate ab ipso naturæ ortu contraxit. Imper
fectum enim / atque imbecille in hominibus rationis lumen / ut qui infimi sint in
numero intelligentium:contraq; perfectior in eis/ fortiorq; q̄ in cæteris animanti
bus imaginatio/ quæ continuæ species a sensibus haustas illis suggerit:atq; omni
bus eorum actionibus asistit comes / & assecla indiuiduus : adeoque in obeundis
negocijs omnibus consors/ ut sine ea nihil omnino fieri : nihil agi posse uideatur.
Ob idq; sæpenumero accidit/ ut eius opus a rationis/intellectusq; opere nōnulli
discernere nescierint. Hominem noui ex affecta imaginatione adeo uacillantem:
adeo nutabundum/ut de maximo illo:supremoq; profato:quod primum princi-
pium apud recentiores philosophos uocatur: subdubitare sibi uideretur:q̄ de re
videlicet eadē affirmatio & negatio simul uerificari non possit. Quas ob res col-
ligere possumus quod inter capitis huius initia proposuimus:eo nos securius/po
tentiusq; phātasie dominari:quo ab ipsa magis recedemus/ atq; non solū in ratio-
ne/quod hominis propriū est:nos ponemus uidelicet sed in intellectu/cuius ope
cum beatis angelis:hoc est purissimis illis mētibus deo iugiter seruiētibus similes
quantū per carnis licet infirmitatē/euademus. Duo autē nobis obseruanda in pri
mis si uoti cōpotes fieri uolumus primū ut exaltissima illa mētis specula contem-
plantes/dignoscere quæramus/qui nam sint & quales affectus nostri/quorū impe
tu ducimur ad agendū:affectus autē Alcinoo philosopho ex platonis dogmate
referente/nihil aliud est/q̄ motus aīæ sine ratione boni cuiusdā:aut mali gratia. co
gnoscuntur autē/ut Platonicus Synesius docet ex imaginationibus:quas p̄cipue
promit homo: & in quibus se uersat:quando a nullo pulsatur extrinsecus/si bonis
igitur imaginationibus:quæ bonos affectus pariāt/pulsari nos dep̄hendemus:re
stat ut eos sequamur:rationeq; & intellectu & extrinseco etiam opere iuuemus si
malis/aliud nobis se offert remedium / ut in sublimi illa intellectus specula positi/
phantasiā iugiter obseruemus:temerariosq; illius impetus anticipemus. Eniten-
dum enim a principio Epictetus docet/ne nos imaginatio corripiat/tumq; nr̄i cō
potes fore asseuerat/cum per aliquod eam tēpus continuerimus/ id autē fiet si ad
bonum quodpiam obiectum mentis aciem dirigemus:quæ autē illa sint obiecta
quoniam in libris nostris de morte Christi & propria cogitanda superioribus an-

nis pro uirili explicauimus/non est cur aliud in præsentia differamus.

¶Qua ratione eis phantasiæ malis/quæ de prauorũ angelorũ ministerio ꝓdeũt prouidendũ/quoqꝫ pacto omnibus simul imaginationis tenebris / & morbis solo christianæ fidei lumine: & unica orationis ope consulendũ. Caput.xij.& ultimũ.

r Estat ut afferamus remedia/quibus sauciã: ob malorũ spirituũ vnlnera imaginationẽ curemus. Ea autem (quanqꝫ multa sunt) sub unico tamen christianæ fidei lumine continentur: per qđ & reuelatas in sacris litteris & patefactas etiã ueri dei cultoribus/ꝑter scripturæ canonẽ diuinas ueritates agnoscimus/eiusqꝫ fulgore uiuifico mortiferas imaginationũ tenebras pellimus. Illud enim beneficẽtissimus luminũ parens deus quasi ducẽ ad nos demisit ut & præparata in cœlis ꝑmia/quæ/ut Esaias docet: absqꝫ eo uidere nõ possumus/ cõmodæ cerneremus: & uitã hanc/qua uiuimus a suggestionibus fallacis dæmonis tueremur. Non solũ hoc ipso lumine imaginationis morbis/ sed & rationis infirmitati & intellectus imbecillitati cõsulturus. Siquidẽ duplex hũani intellectus incommodũ: Alterum quidẽ ab imaginatione/de quo iam diximus. Alterum ex debilitate congenita/utpote qui sicuti in genere intelligibiliũ ultimus/ ita & imbecillior sit/ quapropter superiore/fortioreqꝫ lumine indiguit: ut roboraretur/fortissimum enim fidei lumen / omniqꝫ humano robore præstantius / ut rationes mittam: ꝙ gratia naturam perficit/ ꝙ naturæ donis dei præstant dona quæ ipse per se se non autẽ intercedente natura largitur/ꝙ infinita pene hominum milia pro christi nomine duce hoc lumine: quo æterna uidentur/occisa sunt/ qui non solum nõ uexati/ maxĩo animi gaudio degebant: sed & inter ipsos cruciatus positi/exultationibus & iubilis/dum torquebantur magis/magis animi sui fœlicitatẽ indicabãt. Vti ergo debemus hoc lumine aduersus imaginationis uitia: non solum ob id/ꝙ fortius/ꝙ præstantius naturali: ꝙ ad ea pertingat mõstrãda nobis/ ad quæ natiuũ lumen per sese nõ admittatur/ uerum etiam quia eo multa reuelata sunt nobis / in quibus meditandis non solum & ratio/& intellectus perficitur: sed & phãtasia ipsa non minus delectabiliter qꝫ salubriter occupatᷣ. Duplex enim imaginatio / uel ut significantius dixerim/duplex in homine imaginationis gradus. Humanus videlicet & brutalis/nã ad pleraqꝫ humana se extendit imaginatio/ad quæ brutalis nõ peruadit/neqꝫ enim ad ornatum/ ad ambitionem: ad honores proprie commeat. tam & si animalia quæpiam huiuscemodi delectari uidentur / ut equus faleris/ & tubarũ sonitu/blanditijs canes. Hac pueri potissimũ ducuntur: illa etiam grandæui. Lumen autem fidei diuinæ scripturæ ueritates naturæ lumini imperuias ꝓspectas faciens utriqꝫ imaginatiõi maximo usui est/ adminiculaturqꝫ & manuducit: quasiqꝫ supra naturã suã rapit & eleuat. Proponit enim pueris/qui imaginatiõe ea plurimũ uiuũt: quã brutalẽ diximus/ut historias & bella mittamus: quibus remorari simul & delectari possunt: inferorũ pœnas & incẽdia/paradisi præmia atqꝫ delicias: & hæc oĩa modo quodã imaginatiuæ potestati cõgruentissimo: ut quæ facile concipiantur/nec difficulter retineantur. Hinc eñ offert lacus ignis & sulfuris: tortores/dæmonas/& cætera eiusmodi/inde aurea supernæ Hierosolymę mœnia/ præciosis lapidibus redimita/ cœlestes mẽsas. Agni nuptias. Beatorum consortia/ psallentes angelorũ choros cõcinnas uoces / & quæcunqꝫ id genus per sacros codices sparsa. Quo fit ut pueri his delectẽtur/illis uero tristentur & terreanᷣ/ utrisqꝫ uero ueluti rebus maximis/& moneãtur simul/ & a prauis imaginibus abducantur / quod plurimum habet momentum in pueris ad ueram religionem medul-

litus imbibendam. Idq; Ioannes Gerson memoriæ prodidit/ in exemplum reuocans pios quosdam parentes/ qui poma infantibus de tecto mittebant/ ut in deũ/ in quem acceptum referre debere munus prædicabãt/ pietate debita a teneris/ qđ aiunt/ unguiculis animarẽt. Expertus & ego in Ioanne Thoma filio eiuscemodi res identidem ei a uidua quapiam narratas/ fuisse in causa: ut non solum a plerisq; imaginationibus uanis quas septennis ætas qua nunc uiuit plurimum ferre solet ex proposito abstinuerit/ sed & multa quæ etiam maturæ ætati cõuenire posse uidentur/ renuerit: spe magna fretus scandendi cœlum ad illas res contemplandas/ quas imaginatione concepit. Eiusmodi nanq; imaginibus mouentur impensius pueri/ q̃ persuasionibus ullis/ aut rationibus/ quarum minime capaces sunt. Quis enim ambigat/ pueros ab patrando homicidio abhorrere uehementius/ si in eorũ phantasiam irrepserit effigies hominis cruentati: crudeliterq; perfossi/ dilaniatiq; si metus inuaserit apparendi eius: atq; se/ uel nocte/ uel interdiu/ cum solus erit/ persequendi: q̃ si dei/ naturęq; præceptum proponatur nocendum nemini/ q̃ si id ingeratur/ ꝙ diuina lege cautum est: ne quis auctoritate propria quenq; trucidet: contraq; quis neget per ea quæ narrauimus/ similiaq; eis proposita gaudia/ ad bene agendum animari illos quodammodo/ & impelli magis: q̃ philosophorum rationibus & theologorum adhortamẽtis: Qui uero florẽte iuuenta sunt/ quia brutales imaginationes nondum ex toto exuerunt tum enim (quod maxime seculorum fert abusus) tactus & gustus uoluptates quærunt/ quæ ferinæ/ brutalesq; ab Aristotele in ęthicis appellãtur/ iuuari facile possunt/ frenariq; in eis: atq; etiam eliminari uoluptuosa phantasmata/ si earũ rerũ/ quas diximus imagines cõcipiant: quæ & ipse ad sensus pertinẽt. Homines uero ætate prouecti/ atq; grandęui eisdẽ ipsis etiam iuuari possunt/ sed & aliјs etiam/ quę magis propria sunt/ & quibus ambitioni auaritiæ & reliquis uitijs/ quæ spiritalia uocantur specialiter resistatur/ si uidelicet cõmeminerint/ in desiderijs peccatorẽ semper esse/ nec oculum satiari uisu/ nec aurem auditu/ si uanitatũ plena omnia/ & ꝙ uniuersa uanitas omnis homo uiuens: si præterire figuram mundi huius/ si hominibus mori semel statutũ/ si cœlũ nouum & terram nouam/ si uniuersale districtũq; iudicium/ & reliquis/ quæ sacra tradunt eloquia/ mentẽ si adhibuerint/ facile ab honorũ ambitu & auri cupidine temperabunt. Quæ quisq; experiri potest optima esse remedia aduersus imaginatiões prauas/ & alas quasdã ad æterna diuinaq; contẽplanda. Remoto nãq; sacrorum eloquiorum cortice/ sequestratoq; imaginationis uelo: quod cortici litteræ iuxta proportione quadrat: sicuti spiritus ipse sub cortice delitescẽs depurato phãtasmatibus intellectui respondet/ sese in animam infert spiritus/ eamq; ad diuinũ gustum perducit: quæ inchoatio est quædam futuræ gloriæ/ quæ reuelabitur in nobis. Cæterum non solum hoc lumine/ quod sacris inclusum litteris ueluti cornea testa circundatum/ in obscura hac & illumi nocte nobis affulget: imaginationis tenebras fugabimus: uerumetiam & doctorum simul & sanctorum hominum lucernulis: quas olim summo studio ad huius luminis fulgorem euigilantes/ & sibi & nobis accenderunt: quibus hærendum/ cum ecclesiæ consensu comprobatæ fuerint: sed qua nos fide illis adstringere debeamus/ quotq; eorum ordines reperiantur/ quive inter eos proponendi/ ad præsens uerba facturi non sumus/ quando materiam hanc in theorematibus nostris de fide & ordine credendi prosecuti sumus. Illud autem non omittendum eosdem nos conceptus procurare nobis oportere/ quibus affectos eos fuisse credimus, quorum præcepta sectamur/ quorum uitam imitandã nobis proposuimus/ alioquin picę uel simiæ magis/ q̃ imitatores homines inueniemur/ id ipsumq; Epictetus faciendum monuit/

eumq; qui in aspera quapiam imaginatione positus sit: optime agere opinatur/si id peragat/quod aut Socratem aut Zenonem/si in id discriminis incidissent/facturos fuisse arbitretur. Id ego tam in secundis fortunæ flatibus: q̃ in aduersis reflatibus obseruandum censeo/non ad Socratis/Zenonisq;/sed ad sanctissimorũ christianorum imitationem/qui & lubricam appetentiæ uim/ & tumidum irascentiæ furorem/ non continendum modo docuerunt alienæ rationis obicibus / uerum etiam/ ut pote eorum iniuriam frequentissime experti/proprijs uiribus frenauerũt At quia debiles nimium nostræ uires ad ea/quæ nobis conducere diximus adipiscenda dei auxilium desuper implorandum est; quod cum aderit omnia rite cum aberit/perperam omnia gerentur a nobis. Aderit autem semper/si pro eo impetrãdo ad Christum deum/ hominũq;/ & dei mediatorẽ preces effuderimus / q etiam non uocatus sæpissime adest/qui ad nostri cordis hostium assidue pulsat/qui orare oportere nos docuit/& ad importunitatem usq; sub typo uiduæ iniustum iudicem exorantis: qui deniq; daturum se pollicitus est / quod quereremus/ supræma omnium causa/summum bonum: creator/redemptor pater. Per hoc igitur orandi studium/præter id quod impetramus/quod quærimus/si ad consequendam salutem id faciat: hoc etiam commodo imaginationem fouemus / q ipsa etiam per intellectus eleuationem/quantum ei per corpoream suã naturam licet/in deum conscendit; tumq; Dauidicum illud in nobis completur/Cor meum & caro mea exultauerunt in deum uiuum; Et illud item; Sitiuit in te anima mea q̃ multipliciter tibi & caro mea. Per cor enim anima / per carnem sensualis uis/ præcipueq; imaginaria potestas denotatur. Ex concepto quoq; in intellectu/ atq; uolũtate diuini amoris ardore/in sensum calor redundat/qui terrena omni humiditate consumpta cœlestem accendit sitim/& ad uiuum illum fontẽ perducit: de cuius aqua qui gustauerit/sicuti ad samaritanam mulierem dictum est/non sitiet iterum terrenorum siti sed fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternã. Vbi inebriabimur ab ubertate domus dei/ eiusq; uoluptatis torrente potabimur. Et quidem si sacras litteras diligenter perlegerimus/si acta eorum uoluemus uirorum / aut qui Christum nondũ ex uirgine natum/uel fide tantum/uel prophetico etiam lumine præuiderunt/ aut qui natum passumq; uel sanguinis effusione: uel uerbis tantum testati sunt / fiet nobis extra omnem controuersiam liquidum: nil magis fuisse eis curæ/ q̃ orandi studium. Sed quid de summi dei cultore populo dicimus: quando & gentes ipsæ tam Mosaicæ legis umbra/ q̃ euangelij splendore destitutę. uota. hymnos. preces. supplicationes frequentabant/ut Pythagorici/ Platonicíq; fere omnes / ac barbaræ etiam nationes. indi. persæ. atq; æthiopes / a quibus tanto magis uinci nos pudeat/quanto & quod orandum nobis est/& quid orandum/ non a solo naturæ instinctu suapte spõte deum quærentis: sed ab ipso deo iam inuento & cognito sumus edocti. Quod si Plato censuit eum adeo nõ despici/qui conatur ut iustus euadat/quod nostrum opprobrium/quæ ignominia. clementiam spernere hortantis idẽtidem/& adiuuantis nos dei/ per sacramenta permonita/per occultos afflatus. Sed de his hactenus / satis enim beneq; actum imbecillitati nostræ uidetur diuina fauente clementia hæc ipsa de imaginatione disputauisse: deq; ipsius nomine/ de essentia/de proprietatibus plurimis/deq; eius uitijs potissimum & remedijs/ quasi per ocium quod a publicis impetrauimus negocijs disseruisse. Deo laus & gloria sempiterna.

FINIS.

Ioannis Francisci Pici Mirandulæ domini & Concor-
diæ Comitis Liber de uita Io. Pici patrui.
Eiusdem de uno & ente / defen-
sio & alia quæpiam.

¶Ioannis Pici Mirandulæ uiri omni diſciplinarũ genere conſummatiſſimi uita
Per Ioannem Franciſcũ illuſtris principis Galeotti Pici filium ędita.

OANNIS Pici patrui mei uitam ſcribere orſus:præfandũ lectori-
bus in primis duco(ne aut ꝙ fratris filius:aut ꝙ diſcipulus fuerim
i me aliquid in gratiam/blandientiũ more:dicturum ſuſpicarentur)
Nihil hic amicitiæ datum/nihil familiæ/nihilq; beneficijs: quæ ma
xima profectu in me extiterunt ficticia laude repenſum.Tantum
quippe ab adulatione ſeiũcta eſt narratio mea:quantũ abfuit adu
landi neceſſitas: tantũq; caui ne me/uel mentitũ/uel væhementem/in laudibus le-
gentes arbitrarẽtur.Si quicquid de ipſo conceperã litteris tradidiſſem:ut illud fue
rit fortaſſe periculũ ne parcum potuerint/ uel ipſemet uirtutes excelſæ / uel earum
aſſertores coarguere.Quod uel hoc argumento uidere licet:cum plurimæ docto
rum noſtræ ætatis hominũ/& ex primoribus quidẽ elucubratiſſimæ ſcriptiones
non modo his quæ ſumus dicturi locupletiſſimũ reddiderint teſtimoniũ.Sed dũ
vteretur hac luce/& poſtq̃ eam cum potiore cõmutauit in eius me & morũ & do-
ctrinæ præconijs præcelluerint:quarũ nõnullas in huius libri calce poſt cõmen-
tationes ipſius adſcribi iuſſi:ut firmior teſtibus non gentilitijs fides adhiberet̃.Pa-
ternum genus(licet ab Conſtantino Cæſare per Picum pronepotẽ a quo totius fa
miliæ cognomentũ memoriæ proditũ ſit traxiſſe primordia) miſſum facientes ab
ipſo tempore natiuitatis ſumemus initiũ. Tum ꝙ familiæ forſan nõ minus hono-
ris ille contulerit q̃ acceperit:Tum ꝙ proprias animi dotes / reliquaq; totius uitæ
& obitus ſeriem præ ſe ferẽtia:quæ uel proprijs/aut auribus/aut oculis hauſi : uel
ab grauiſſimis excepi teſtibus aperienda duxerim . Poſthabitisq; & ſtemmate &
præclaris auorũ facinoribus recenſenda. Anno a partu uirginis tertio & ſexageſi
mo ſupra milleſimũ & quadringenteſimũ Pio ſecundo põtifice maximo eccleſiæ
præſide : & Federico tertio habenas imperij Romani moderante : Mater Iulia ex
nobili boiardorũ familia: Ioãni Eranciſco patri ultimo eum partu peperit:Iam.n.
Galeottum maiorẽ natu:ex quo ſum genitus : & Antoniũ Mariam: ſororeſq; du-
as enixa fuerat:Quarũ altera Leonello iam coniugi Albertũ pium ex carpi princi
pibus unum edidit:nunc Rodulphi principis Gonzage conſors. Altera Pino or
delapho foroliuiẽſi principe:cui iampridẽ nupſerat uita functo:montis agani co-
miti ſecundas nuptias cõceſſit.Prodigiũ haud paruũ ante ipſius ortum apparuit.
Viſa enim circularis flamma eſt ſupra parientis matris aſtare cubiculum : moxq;
euaneſcere/fortaſſe nobis inſinuans orbiculari figuræ intellectus perfectiõe ſimil
limum eum futurũ:qui inter mortales eadẽ hora proderetur/uniuerſoq; terrę glo
bo excellentia nominis circũquaq; celebrandũ : cuius mens ſemꝑ cœleſtia / ignis
inſtar/petitura eſſet . cuiuſq; ignita eloquia flãmatæ menti conſona deum noſtrũ
(qui ignis comburens eſt)totis uiribus quãdoq; celebratura:ſed ſtatim obtutibus
hominũ:ut illa euanuit/occulẽda.Legimus quippe doctiſſimorũ ſanctiſſimorũq;
hominũ ortus:inſolita qñq; ſigna/aut pręceſſiſſe aut ſubſequuta fuiſſe:ueluti eorꝫ
incunabula infantiũ ab aliorum cætu diuino nutu ſegregantia : ſummiſq; rebus
gerendis natos indicãtia. Sic ut omittam reliquos/examen apium Ambroſij ma-
gniora luſtrauit:in eaq; introgreſſum eſt:deinde exiens/altiſſimũq; uolans/ſeq; in
ter nubila condens/paternos aſpectuſq;/ aliorũq; qui aderant uiſus eluſit : Quod
præſagiũ Paulinus plurifaciens ſcriptorum eius : fauos nobis indicaſſe diſſeruit:
qui cœleſtia dona enunciarent: & mentes hominũ de terris ad cœlũ erigerẽt.For-
ma autem inſigni fuit & liberali : procera & celſa ſtatura / molli carne : Venuſta

facie in vniuersum: albenti colore/ decentiq; rubore intersperſa: cæſijs & uigili-
bus oculis: flauo & inaffectato capillitio: Dentibus quoq; candidis & ęqualibus/
Sub matris imperio ad magiſtros diſciplinaſq; delatus: ita ardenti animo ſtudia
humanitatis excoluit: ut breui inter Poetas & Oratores tempeſtatis illius præci-
puos: nec iniuria/ collocādus eſſet: In diſcendo quidem celerrimus erat: Prompto
adeo ingenio præditus: ut audita ſemel a recitāte Carmina: & directu: & retrogra
do ordine mira omnium admiratione recēſeret: tenaciſſimaq; retineret memoria:
quod ceteris contra euenire ſolet: Nam qui celeri ſunt ingenio natura fieri ſæpe
ſolet/ ut non multū memoria ualeant: qui uero cum labore percipiunt tenaciores
perceptorum euadant. Dum uero quartū & decimum ætatis annum ageret/ ma-
tris iuſſu quæ ſacris eum initiari uæhementer optabat/ diſcēdi iuris pontificij gra-
tia/ Bononiam ſe tranſtulit quod cum biennium deguſtaſſet/ meris id inniti tradi-
tionibus conſpicatus/ alio deflexit: non tamen abſq; bonæ frugis fœtura/ quando
iam puer/ & quidē tenellus ex epiſtolis ſummorū pontificum quas decretales uo
cant epitomē quandam ſeu breuiariū compilauerit: quo omnes conciſius/ q̄ fieri
potuit ſanctionū illarum ſententias concluſit: conſummatis profeſſoribus opus
non tenue: ſed ſecretarum naturæ rerū cupidus explorator tritas has ſęmitas dere-
linquens/ intellectus ſpeculationi philoſophiæq; cum humanæ tum diuinæ/ ſe pe
nitus dedidit: cuius enanciſcēdæ gratia non tm̄ Italiæ: ſed & galliar; litteraria gym
naſia perluſtrans celebres doctores tempeſtatis illius more Platonis & Apollo-
nij ſcrupuloſiſſime perquirebat. Operam adeo indefeſſam ſtudijs illis impendēs:
ut conſumatus ſimul & theologus ſimul & phyloſophus imberbis adhuc & eſſet
& haberet. Iāq; ſeptenniū apud illos uerſatus erat quando humanæ laudis & glo
riæ cupidus (Nondū enim diuino amore caluerat ut palam fiet) Romā migrauit:
inibiq; oſtentare cupiens quanta eum a ſummuſſoribus impoſterū maneret inui-
dia: nōgentas de dialecticis/ & mathematicis de naturalibus diuiniſq; rebus quę-
ſtiones propoſuit: nō modo ex latinorū petitas archulis: græcorūq; excerptas ſcri
nijs: Sed ex hebręorū etiam myſterijs erutas/ chaldæorūq; arcanis atq; arabū ue-
ſtigatas. multa itē de pythagorę: trimegiſtiq;: & Orphei: priſca & ſub obſcura phi
loſophia: multa de Cabala: hoc eſt ſecreta hebręorū dogmatū receptiōe. cuius &
Origenes & Hilarius ex noſtris potiſſimū cōminiſcuntur: quæſtionibus illis inte-
xuit: multa etiā de naturali magia quā nō paruo interſtitio ab impia & ſceleſta ſe-
parari edocuit: Idq; multorū teſtimonio elegantiſſime comprobauit: Nec duo &
ſeptuaginta noua dogmata phyſica & metaphyſica propria inuenta & meditata
ad quaſcūq; philoſophiæ quæſtiones elucidādas accōmodata defuerūt: His no-
uam per nūeros philoſophādi inſtitutionē adnexuit: Cunctaq; ſimul publicis lo-
cis: quo facilius vulgarētur affixit: pollicitus ſe ſoluturū eis impenſas: qui ex remo
tis oris diſceptandi gratia Romā ſe cōtuliſſent: Verū obtrectatorū ſimultate (quę
ſemp̄ uelut ignis/ alta petit) nunq; efficere potuit: ut dies altercationis prę̄ſtitueret:
Ob hanc cauſam Romæ annū manſit: quo tēpore uitiligatores illi palā eum: & li-
bero examine nō audebant aggredi. Sed ſtrophis potius & cuniculis ſuggillare/
clanculariſq; telis ſuffodere/ peſtifera corrupti inuidia (Ita enim arbitrati ſunt pluri
mi) conabantur liuorē hunc uel hac ratione ſibi maxime eum mouiſſe exiſtimatū
eſt/ quod multi qui uel ambitione fortaſſis uel auaritia litterario negocio diu incu-
buerant notā ſibi fore autumarēt. Si iuuenis ille aggeſtis atauorū opibus multaq;
doctrina/ quaſi fertilis ager luxuriās in prima orbis vrbe de naturalibus diuiniſq;
rebus: deq; multis per plura ſęcula noſtris hominibus nō acceſſis: periclitari do-
ctrinam & ingenium non uereretur: Et eum nihil aduerſus doctrinā ueris machi-

nis moliri posse animaduerterent attulisse eosdem in medium tormenta calumnię tredecimq; ex nongentis quæstiones rectæ fidei suspectas acclamauisse/ quibus forte se iūxisse nonnullos qui quæstiones illas utpote insuetas eorum auribus: ut pie ita fortasse parum eruditæ & zelo fidei & prætextu religionis incesserēt/ quas tamen quæstiones non pauci & quidem celebrati theologiæ doctores ceu pias & mundas prius approbauerant/ eisdemq; subscripserant: Quorum cœtu Bonfrancíscus Regiensis episcopus annumeratus est Vir omnigena doctrina/ acerrimoq; iudicio & morum grauitate præclarus: qui Romę ad pontificem maximū ea tempestate pro Ferrariensium duce agebat legatus. Aduersus tamen eum Blaterones illi nihil attentarunt cum forte ab eis labefactari eius famam non posse verent̄ qñ quicqd tractasset correctioni matris ecclesię & pōtificis submisisset. At is famę istæc dispēdia nō perpessus Apologiā edidit/ Variū certe opus & elegās multaq; rerum scitu dignarum cognitione refertū/ Vigintiq; tātum noctibus elucubratū Qua editione luceclarius conspici datum ē: nō tam conclusiones catholicos potuisse sensus recipere q̄ illos qui prius adlatrauerant insolentiæ & ruditatis coarguendos esse librumq; ipsum & quæ scripturus erat imposterum matris ecclesiæ eiusq; præsidi sanctissimo iudicio christianissimi hominis more commisit. Id eñ uel exprẹsse uel tacite fieri oportere persuasissimum est: quasi illud Augustini proferret. Errare possum hẹreticus esse non possum/ quando alterum sit hominis proprium: Alterum peruersæ & obstinatæ uoluntatis. Sed ubi Innocentius octauus Pontifex Maximus accepit per editionem apologiæ interpretatas conclusiones illas quæ prius calumniis infestatæ fuerant in catholicum sensum & a nota criminis releuatas: Reuerentibusq; nōnullis quibus conclusionum examen demandatum fuerat decipulas opponi posse fidelibus/ si nonnullæ quæstionū illarum (crude quidem & in explicite disceptandarum more iacebāt) passim uagarentur libelli lectione quo continebantur interdixit/ quæ omnia per Alexandri sexti pontificis maximi sub quo nunc uiuimus Diploma quod breue nominant liquido uisuntur: quod cum apologia ipsa impressoribus tradere exarādum duximus. Verum in ipso apologiæ calce quod postea pontifex auctoritate præstitit quibus ille poterat rationibus antea factitauerat. Obsecrauerat quippe amicos & inimicos/ doctos & indoctos/ Vt apologiam legerent: libellum uero ipsum conclusionum inexplicitarum præterirent illectum: quando in eo plurima continerentur/ quæ non passim vulgāda triuiis: sed secreto congressu inter doctos & paucos disputanda susceperat. Scolasticāq; exercitationem more academiarum meditatus/ multa ueterum philosophorum Alexādri scilicet & Auerroys aliorūq; q̄ pluriū impia dogmata proposuisset quæ semper publice & priuatim asseruerat: professus fuerat prædicauerat non minus a uere rectæq; philosophiæ q̄ a fidei sæmitis declinare: atq; in hunc modum de libello illo nongentarū conclusionum verba faciens/ apologeticū opus conclusit. Qui ergo me oderunt ideo illa non legant quia nostra sunt: qui me amant ideo non legant/ quia ex illis quæ mea sunt cogitare plurima possent quæ non sunt nostra. Cæterum immensa dei bonitate/ quæ ex malis etiam bona elicit: effectum esse (quemadmodū mihi rettulit) iudicabat: Vt calumnia illa falso a maleuolis irrogata/ ueros errores corrigeret: Eiq; in tenebris aberrāti (ut quantum exorbitasset a tramite ueritatis contueri posset (ceu splendidissimū iubar illucesceret) prius enim & gloriæ cupidus/ & amore uano succensus muliebribusq; illecebris commotus fuerat: fœminarum quippe plurimę ob uenustatē/ corporis orisq; gratiam: cui doctrina amplæq; diuitiæ & generis nobilitas accedebant/ in eius amorem exarserunt/ ab quarum studio non abhorrens/ parumper

uia uitæ posthabita in delitias defluxerat. Verum simultate illa experrectus dis-fluentem luxu animum/retudit & conuertit ad Christū atq; fœminea blandimē-ta/in supernæ patriæ gaudia cōmutauit/neglectaq; aura gloriolæ: quam affecta-uerat dei gloriam & ecclesiæ utilitatem tota cepit mente perquirere: adeoq; mores componere/ ut posthac uel inimico iudicæ/ comprobari posset. Cunq; de ipso gloriosa statim fama & p uicinas & p remotas oras uolitare occepisset/ plures ex philosophis/ qui eruditissimi habebātur ad eum/tanq; ad mercaturam bonarū ar tium (ut inquit Cicero)confluebant/uel ob commouenda litteraria certamina/uel qbus inerat rectior mētis sententia: ad audienda tenendaq; recte uiuendi salubria dogmata: quæ tanto magis expetebantur/quanto ab homine doctissimo & pari-ter nobilissimo profluebāt: qui quandoq; deuios mollitudinis uoluptariæ anfra-ctus sectatus fuerat. Vidētur enim ad disciplinam morum auditorum mentibus inferendam ea plurimū habere momenti/quæ & suapte natura sint bona/ & a prę ceptore conuerso ad iustitiæ semitas/ex distorto/& obliquo libidinum calle/ pro-ficiscantur. Elegiaco carmine amores luserat/ quos quinque exaratos libris/ reli-gionis causa/ignibus tradidit. Multa itidem Rhithmis lusit hetruscis quæ pari cau sa par ignis absumpsit. Sacras deinde litteras ardentissimo studio complexus: sta-tim in templo dei/ ceu frugum primitias/ octauum tunc & uigesimum annum agens/de operibus sex dierum Geneseos/& die quietis heptaplum obtulit. Opus quippe & perfectum ingenio / & elaboratum industria/ cum sublimibus philoso phorum dogmatis / tum profundissimis nostræ christianæ theologiæ mysterijs/ refertissimum: Septemplicíq; uaria enarratione connexum/ septennario capitum numero cuilibet septennæ expositioni conserto libri nomini maxime quadrans. Quod tamen ob erutas e naturæ gremio res & difficiles diuinarum quæstionum euolutiones / atque ob prophetæ reconditissima sensa sermonisque elegantiam/ non se passim philosophiæ & eloquentiæ / rudibus offert: Sed pręciose illius & raræ suppellectilis usus paucis paratur: quod & ipse animaduertens/ in eiusdem proemij calce mentionem /de hac re/ non illepidam fecit. Cum primum sacras de gustauit litteras / non tantum ueram sapientiam: sed & ueram eloquentiam/inue nisse lætabundus exultabat. Multaque ut omittam ab eo testamenti noui allata præconia / Pauli epistolas oratorum omnium scriptionibus eloquentia præsta-re dicebat/ Tullij etiam ipsius Demosthenisq; primarij(ut inquit ille)dicendi arti-tificis lucubrationes nominatim citans/non quod essent/ ut ille calamistris inuste/ & corrasis undique fucis / & cincinnis constipatæ: Sed ut ueram / solidam/ & re-dolerent/ & saperent eloquentiam/ueris sententijs/ uera arte suffultam essentque ut dicam præuius ægyptiorum opibus non consulto suffarcinatæ. Omnia por-ro veteris legis eloquia consumatissimæ scientiæ & sapientię plena prædicabat: quod & si cum alij/tum Augustinus in libro de doctrina christiana luculēter ostē derit/Septimiusque Tertulianus: Eusebius Pāphili/& Cassiodorus affirment: grā maticos Rhetores: Oratores Philosophosq; omnes priscos eloquentiæ & doctri næ suæ fluenta ex diuinarum scripturarum fontibus epotasse: ipse tamen alijs id muneris rationibus prosequæbatur: quarum partem in heptapli celebratissimæ exordijs inque ipso secundæ expositionis proemio uidere operæprecium est. In-ter tot iuges diuinæ legis euolutiones secundo anno ab heptapli editione opuscu lum etiam de ente & uno decem capitibus distinctum absoluit. Breue quidem cor pore: sed amplum uiribus. Sed altissimis & philosophorum dogmatis & theo-logicis sensibus undequaq; respersum: quo superius ente non esse unum: sed sibi inuicem respondere: æqualiq; esse ambitu ostendit: Controuersiamq; super ea

re a Platonis Aristotelisq́ sectatoribus habitā recensuit asseuerans Academicos illos qui contrarium contenderunt uerum Platonis dogma non assequutos: sensumq́ prorsus communionem inter Aristotelem & Platonem de uno & ente: sicut & de reliquis in uniuersum & si uerba dissiderent demonstraturus erat nō defuisse. Vltimo quoq́ operis capite: totam disputationem ad institutionem uitæ & morum emendationem non minus ingeniose q́ religiose conuertit. Aduersum quod opus Antonius Fauentinus/ ægregius alioquin philosophus nonnulla quattuor epistolis obiectamenta protulit: quarum tribus ipse respondit: quartæ uero uel quia fideliter delata non fuit: quia ex præscriptis responderi posse putauit: uel alia quapiam de causa quæ iusta tamen credenda est mentionem q́ sciuerim non habuit: Cui nos postq́ decessit e uita ne falsa uel latranti maleuolis: uel sinistri aliquid credendi rudibus præberetur occasio respondendi munus obiuimus. Illudq́ potissimum curauimus ut ex præcedentibus ipsius sententijs fuisse magna ex parte responsum monstraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica uernaculo sermone ab eo digesta: quibus multa ad priscorum theologiā enodandam facientia: multa in enigmatibus & scirpis abstrusa sapientum sensa referantia depræhenduntur: quæ forsan maius ocium nacti latina reddere tentabimus ne tanti hominis supereminēs doctrina hisce de rebus maxime peruia quibusq́ vulgi ante ora feratur. Hactenus de perfectis lucubrationibus / quas ante mortē emiserat/ Veluti nuncios & ante ambulones præclarorum operum quæ conceperat: & procudebat. Vetus enim testamentum interprætamenti iam facibus illuminarat: id ipsum muneris ut nouo prestaret accinctus: nec eos tantum/ quos litterę series ferre poterat sensus protulerat. Sed in his locis quæ tris alios diuinorū eloquiorum proprios latura fuerat superædificabat. Græcisq́ & hebræis exemplaribus nostrorum codicum discordes sententias conferebat: Sed hoc potissimum in eius mente consitum fuit: hoc de vniuersis propositis/ quæ in commentandi genere conceperat altius insedit: ut aliorum dogmata non adduceret / utpote quæ iam haberentur/ legerentur/noscerentur/Sed sua prorsus inuenta & meditata dissereret ut proprijs non alienis facultatibus famelicas ueritatis animas pro uirili saturaret. Post hæc hebraico idiomate pollens: de ueritate translationis Hieronymi aduersus hebręorū calumnias libellum edidit. Necnon defensionē pro septuaginta interpretibus quantum ad Psalmos attinet / aduersus eosdem libellum item de uera temporum supputatione conscripsit. Postremo ad debellandos septem hostes ecclesiæ animum appulerat. Qui enim nec Christo/nec illius paret ecclesię: & quod est sequens eius est hostis/aut impius existens nullum recipit credendum dogma siue falsis inseruit idolis/subq́ hisce simulacris dæmones adorat / seu Mosaycam perditissimorum iudęorum ritu legem colit: Nefandumve Maomethem sequitur detestandis illius placitis mancipatus: Aut Christianam auditu tantum non operibus & mente syncera uitam uiuens: euangelica documenta peruertit Catholicæque ecclesiæ non consentiens: obstinato corde recalcitrat: uel non casta fide: sed uarijs adulterata prophanataq́ superstitionibus Euangelica suscipit: Aut licet solida nitidaque ac constanti fide receperit operibus aduersatur. Hos itaque septem quasi duces sub quibus reliqui uelut gregarij continentur/ proprijs eorum armis conflicturus: ad congressum citauerat. Aduersus impios philosophos/qui nullæ religionis iugo colla depræssi nulliq́ addicti numini naturales tm̄ rationes adorāt eisdē rationibus dimicabat: ueteris testamenti sententijs proprijsq́ iudaicæ scholæ auctoramentis ualidissime contra hebræos præliabat

cum Maumethanis Alcorano nixus pedem contulerat. Idolorum cultores & mul
tis vulneribus & ui non multa proſtrauerat ſuperſtitionibus uanis irretitos eos p̄
ſertim qui diuinatricem colunt Aſtrologiã & uere phyloſophiæ & peculiaribus
rationibus aſtrologorum acriter taxauerat: Duodecimq; iam libris & quidem ab
ſolutiſſimis ex tredecim ad hoc deſtinatis eorum deliria inſectatus fuerat. Demũ
hydromantiam: geomantiam: pyromantiã: haruſpicinam: & cætera id genus in-
ania ſigillatim exploſerat. Sed in prophetantes aſtrologos cuneum ex profeſſo di
xerat/ totiſq; uiribus arietem tẽperauerat quando eorum dogmatis futilibus qui-
dem & nullius momenti ſuperſtitiones cæteræ ſuis erroribus fulcimẽta aucupen-
tur uel inſpectæ geneſeos momenta trutinantes uel in eligendis horis aut hexago
nos/ aut trigonos aſpectus quos benignos uocant conciliantes & eiuſmodi reli-
qua: quibus nec inſanus Oreſtes accederet: Nec contentus Aſtrologiam omnem
funditus euertiſſe/ ut oſtenderet noſtri temporis aſtrologis Græcæ potiſſimũ lin-
guæ ignaris: Vaniſſimam omniũ profeſſionum Aſtrologiam peruerſis tranſla-
tionibus uaniorem ſi dici poteſt effectam. Ptolemæi fructus quos centiloquium
vulgo nuncupant inter ſcribendum aduerſus eoſdem quaſi aliud agens e græco
in latinum ſermonem uertit & elegantiſſima expoſitione honeſtauit quo in libro
plura (ut ita dixerim) errata ꝙ uerba vulgata illa tranſlatione contineri demõſtrat
quam tamen ſemper in archanis ueluti præcioſum theſaurum cuſtodierunt eiuſ-
dem cultores ignaui: De Chriſti fide perperam ſentientes: nec matris eccleſiæ pa-
rentes imperio: quos uſitatiori uocabulo nominamus hæreticos & nouo inſtru-
mento & rationibus egregia obiurgatione inceſſiuerat: nonaginta fere hæreſes in
ꝓpatulo habẽtur: Verum ille cuncta rimatus ducentas inuenit quas ſigillatim nõ
modo eliminare & profligare ꝓpoſuerat. Sed & pariter docere qua ex parte phy-
loſophiæ non rite percepta ſuos errores traxiſſent aut furcilaſſent. In chriſtianos
poſtremo quorum fides ſine operibus uiſitur uehementer inuectus fuerat: necnõ
diligenter explorauerat qui fieri poſſet: ut ignem in meditullio terræ conſtitutum
homines credant: quo perpetuo datura ſunt pœnas damnatorum corpora cæte-
raq; id genus tam animæ ꝙ corporis inexcogitata ſupplicia. immenſa quoq; dei
tatis uiſæ gaudia quibus animæ corporibus iunctæ beantur: atq; dictis eccleſiæ
quæ ad credendum compellunt obaudientes non ſint/ & nihilominus paſſim de-
bachentur in uicia diuitijſq; incumbant cumulãdis: nihilq; minus formidetur ab
eis ꝙ pœnæ aut affectetur ꝙ regnum dei: pro morborum item qualitate idone-
am opem admouere tentabat tetros ſcilicet morbos / & ſuapte natura impuros:
acribus acerbiſq; medicaminibus inurere: ea uero vulnera quæ minori infecta
malitia/ deprauataq; forent/ cicatricemq; obducere deſyderarent: lenibus placa-
bilibuſq; fouere: adeptis uero ualitudinem & recidiua metuentibus: ſaluberri-
mas potiones: celebrataque antidota præparare/ Multa alia opera fuerat exor-
ſus quibus ſperari poterat futurum: ut phyloſophiæ ſtudia in uniuerſum: elimi-
natis erroribus: exploſaq; Barbariæ reflorerent. Inter hæc potiſſimum Platonis
& Ariſtotelis numerabat concordia: quã iam ceptã breui perfacturus erat: ſi uita
comes paucis adhuc annis ſupfuiſſet: Ita enĩ phyloſophiã ab incunabulis lactan-
do nutriuerat: & ad uſq; noſtra tẽpora perduxerat adultã. Vt noſtræ tempeſtatis
philoſopho nil amplius aut in græcis aut in latinis: aut in barbaris codicibus deſy
derandũ eſſet: citaſſet V dũ Thaletẽ: ignitũ Heraclitũ: circũfuſumq; atomis Demo
critũ: Orpheus itẽ: & Pytagoras: priſciq; alij eius ope & gratia in achademiã cõue
niſſent. Poſtremo phyloſophię principes Plato ſcilicet fabularũ uelamẽtis: mathe-

maticisq; inuolucris constipatus/& Aristoteles uallatus motibus dextra data fidẽ futuræ amiciciæ sanxisset. Inter Auerroym quoq; & Auicennã: Inter Thomã & Scotum: qui iam diu conflictauerãt: si non pacẽ in uniuersum: in multis tamen im petrasset inducias: quãdo in eorum pluribus controuersijs: si quispiam dissidentia uerba rimetur attentius & exactius libret: scrupulosiusq; uestigans cutem deserens introrsum ad imas latebras profundaq; penetralia mente peruadat: unionem sensuũ indisseparatis pugnantibusq; uerbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba partim pro meritis: partim pro culpis: & honorata fuisset & taxata. Totus igitur deo dicatus ecclesiã quibus poterat armis defendebat. Atq; latitantem (ut aiunt) e Democriti puteo ueritatem educebat: & ignorantiæ gramẽ inexpugnabile quo multorum mentes præfocantur: subnascentesq; pernitiosas herbas abrumpebat penitus & detruncabat. Sed mors adueniens tot tantarumq; uigiliarum laborem: & exculte lucubrationis partum inanem fere reddidit: hocq; potissimum fuit in causa: ut plurimas quanq; magna ex parte exasseatas & dedolatas: imperfectas commentationes dereliquerit: q scilicet sibijpsi tantum: non autem nobis scribebat. Nam sicut celeri incommentando ingenio: ita ueloci inscribendo manu fuit. Et cum antea pulcherrimos litterarum characteres deliniaret: factum erat: ut ex usu nimiæ in commentando uelocitatis: uix eorũ quæ exarabat capax existeret. Huc etiam & illuc scribere solitus erat: uetusta interdum superuenientibus nouis oblitterans: ea propter exoleta quædã & dispuncta repperi: quædam saltim & uellicatim exarata: omnia deniq; adeo confusa & inordinata ut syluæ aut farragines putarentur: ex libro septemplici: quem auersus hostes ecclesiæ prætitulauerat: pars illa quæ diuinaculos Astrologos genethliacosq; potissimum insectatur. Ab incude (ut dici solet) ad limam perducta fuit: quam nõ paruo tamẽ labore nec mediocri cura ab exemplari litturato: & penæ discerpto depropsimus quo in opere summum phylosophum summũ theologum: summum oratorem: acerrimum christi ecclesiæ propugnatorem: incomparabili præditum ingenio: quod in cunctis ipsius commentationibus cernitur se demonstrat. Quędam item minutula non tornata adhuc apud me comperi. Interprætationem dũtaxat dominicæ orationis. Regulasq; beneuiuendi circiter. l. breues profecto nimis & inexplicitas/quas in multa capita si uixisset deducturus omnino fuerat. Duas quoq; ad deum depræcatorias/quarum una rhithmis hetruscis/elegiaco metro alteram qua grauioribus defatigatum: quandoq; studijs animũ cantando ad lyram mulcere posset/composuerat: primis enim adolescentiæ annis genus omne musicæ artis adeo excolueratut excogitata per ipsum modulamina: notateq; debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. Plurima quoq; in eius scrinijs quãq; inordinata peruidimus: ex quibus tamen utile aliquid præsertim psalmorum enarrationem compilari posse putauerim. Sed & epistolæ circiter. l. diuersis editæ temporibus. tum familiares: tum doctrinales: tum adhortatoriæ emersere: una cũ oratione: quam Romæ/si disputare contigisset/habiturus fuerat: quæ non tam iuuenis quartum & uigesimum annum nondum nati/perspicacissimum ingenium & doctrinam uberrimã redolet (& qđ cunctæ ipsius scriptiones faciunt) q fertilissimæ ipsius eloquentiæ locupletissimum nobis testimonium præbet. Stilo quidem ualde probando usus est semper non ascito: sed ingenuo/multiformi etiam/pro rerum uarietate/qui & si totum (ut aiunt) Isocratis Myrothecion consumpserit/mundiciæ tamen & decore maiestatis ornamenta seruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera/quorum tria Gellius/Macrobius quattuor enarrat/ex commentationibus ipsius/nec impendio colliguntur: ibi copiosum/in quo

Ci. dominari fertur / breue quod Salustio ascribitur Siccum Frontoni datum/ pingue & floridum in quo Plinium & symachum lasciuisse prodiderunt / At for- te copiam hanc Brutus non uocasset elumbem/ nec Salustius immoderatam/Sic- citatem quoq; frontonis humectatã / Salustij breuitatem elongatã/floridam pin- guedinem Plinij latiori in campo deportatam/non difficili recto iudicio orator de prӕhendet. Adde his Liuij lacteum fontem forte sine patauinitate (ut ille inquit) adiectis flosculis plurimis Apulei. Verum non hic in mutuata a grӕcis phyloso- phia se exercuit/non in atticis noctibus/nõ in fictis saturnalibus ad laudandã pro pe Vergi. ӕneidem fabricatis: non in Romana historia: non in mera historia na- turӕ altissimis difficilibusq; speculatibus uacua: sed in admiranda illa mundi fabri ca in incessendis sacrosanctӕ catholicӕ ecclesię hostibus desudauit in eliminãdis Astrologis fatigatus est. In theologicis quӕstionibus excutiendis in Ari. & Plato nis concordia laborauit / in enarranda sacra eloquia incubuit / In cõmonendis & adhortandis amicis nauauit operam. Verum hanc (de qua agimus) eloquentiam tm̃ aberat ut affectaret/ ut eos potius clamaret qui pigmentata lenocinia scrupulo sius exquirentes/ omnes ingenij uires in uestigandis uocabulorũ originibus ac- cõmodabant: Quӕ oĩa plurimos eo ꝓpensius in eius admirationẽ conuertere/ ꝙ inter eorũ litterras diu & propensissime uersatus esset/ qui latinas litteras eloquen tiӕ floribus refertas/ non sunt professi: patiantur hӕc ӕquo animo nimij antiqui- tatis amatores: nam hӕc & si concisius cõpendiosiusq;/tamen eo forte uerius/quo me doctiores: & Hermolaus Barbarus/& Baptista carmelita/& Marsilius ficinus/ & Mathӕus bossus/& pleriq; alij doctissimi & eloquentissimi uiri prodidere. Bi- bliothecas amplas tam latinorum ꝙ̃ grӕcorum incredibili celeritate & perlegit & excerpsit: Nullasq; (si modo facultas data) commentationes illectas prӕterijt. De priscis ecclesiӕ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat quantum cre- dere difficile est: etiam in eo qui in ipsis solum euoluendis totum uite tempus con sumpsisset. De neotericis uero theologis qui eo stilo sunt usi/quem Parisiẽsem vul go nuncupant tantum iudicij apud eum residebat/ ut si quis ex improuiso abstru sam illorum cuiuspiam / maleq; explicitam / quӕstionem enucleandam petijsset: tanta ingenij fertilitate adaperiebat/tanta solertia reserabat/ut diceres doctoris il- lius uniuersa dicta prӕ oculis & innumerato babuisse/ cunctasq; pari modo fami lias agnouerat: cunctas scedas excusserat: nec uni illorum sic addictum credas (q nostris hominibus mos est)ut ceteros aspernaretur. Ipse enim a teneris sic institu- tus fuit: sic animatus: ut in illis ueritatem quӕreret pariq; honore: quousq; illa elu cesceret inuenta: quoscunq; uenerаretur priuata affectione nudatus: quid tamen de singulis sentiret: qui in vniuersum famosiores habẽtur: in Apologiӕ proemio: cum de Barbaris / Grӕcis/ Latinisq; phylosophis: proprietates: peculiaresq; lau- des rettulerit/uidere datur. Thomam uero aquinatem quando interloquendum de his phylosophis theologisve: qui Gallico more disceptando scripsere: mentio fieret prӕ omnibus laudare consueuerat: utpote solidiori prӕ alijs ueritatis Ba- si nitentem: Eum quoque in Heptaplo nostrӕ theologiӕ splendorem nominat. De hoc percunctatus creberrime: & a me ipso: idem respondit. Nec oppositum suadere cuiquam debent nonnulla quӕ in eius apologetico continentur dispu- tanda: alioquin Thomӕ opinionibus ex professo aduersantia cum iuuenis ad- modum esset: gloriӕque tunc cupidus: in urbe celebratissima Gorgiӕ leontini more: quascunq; tutãdo partis famam aucuparetur. Adde ꝙ ex decem millibus propositionum tribus tm̃ aut quattuor non consentire: sed & aduersari id nõ con uincunt. Disceptandi porro peritissimus fuit: frequenteq; & impensissimã operã

litterarĳs agonibus : dum ferueret animus impedit . Eo obiectam te facile : Scoti
acumen & uigilantiam/Franciſci acrimoniam : copiam & multitudinē areoli de-
prehendere:potuiſſes: nec deeſſe nodos illos multiplicibus flexionibus compli-
citos: nec tam titillantibus argutĳs:ꝙ grauitate ſubnixos.Eo reſpondēte Thomę
fortitudinem & robur:Alberti amplitudinem conſpexiſſes.Verum his conflicti-
bus nunciū pridem remiſerat:& magis atq; magis id muneris indies peroſus fue-
rat:adeoq; detractabat:ut Herculi eſtenſi Ferrarienſium duci/& internuncĳs:& ſe
ipſo enixiſſime poſtulanti. Vt dum generalis Prædicatorum fratrū Synodus Fer
rariæ celebraretur:diſceptare non ægreferret diu obſequi reluctatus fuerit multis
tamen rogatibus annuens principi illi cuius amor in ipſum non mediocris extite-
rat morem geſſit. Vnde datum eſt ambigi ſolertior ne an eloquētior : Doctior an
humanior appareret.Ex ore quidem diſceptantis talis ſemper animi patebat ala-
critas : ut de re comi/& placida potius : ꝙ ſubacida & difficili altercari uideretur:
quapropter qui ab ore pendebant audientes:in mirum eius amorem excitabant.
Sed frequens ei adagium inerat:munus id eſſe dialectici: non philoſophi. Aiebat
item eas diſputationes prodeſſe: quæ placido animo ad ueſtigandam perquiren
damq; ueritatē priuatis in locis:ſemotiſq; arbitris/exercebātur.At illas obeſſe plu-
rimum quæ in propatulo fiebant:ad oſtendendā doctrinam uel ad captandā vul
gi auram:atq; imperitorum applauſum: Vixq; poſſe fieri omnino cenſebat:ut ho
noris cupidini:qua frontiuagi illi diſputatores exagitantur : inſeparabili uinculo
annexus non ſit illius cum quo diſputatur deſiderium infamiæ confuſioniſq;: le-
tale vulnus animæ uenenūq; charitatis mortiferū : latuit eum nihil omnino : quod
pertineret ad captiunculas : cauillaſq; ſophiſtarum & ſuiſeticas quiſquilias : quæ
calculationes uocantur:hæ mathematicæ cōmentationes ſunt/ſubtilioribus/ne di
xerim an moroſioribus excogitationibus naturalibus applicatæ. Verum & ſi in
eis eſſet eruditus:ac eiuſmodi ſcriptiones legiſſet/quas forte ad plenum non nouit
Italia (Nulla enim tam inuia & inacceſſa litterarum reperiri poterāt:quæ illius ue-
ſtigio luſtrata abunde explorata non eſſent) odiſſe tamen & deteſtari uidebatur.
Valere meo iudicio earum communē uſum animaduertens: ad ſociorum paran-
dam infamiam labefactandamq; in replicando memoriam: ueritati uero inueniē-
dæ:cui indefeſſam operam nauandam arbitrabatur / aut nihil/ aut parum condu-
cere.Sed ne plura conſecter:lectoremq; detineam:compræhendam breui.Enituit
aliquis eloquentia : ſed inſcitia rerum naturæ ſecretarum dehoneſtatus eſt . Alius
peregrinas linguas.Sed uniuerſa philoſophorum decreta non calluit: priſcorum
alius inuenta perlegit:non noua dogmata concinnauit:ſcientiæ ab altero hominū
tm̄ & humanæ gloriæ cauſa non chriſtianę Re.P. emolumento/& diuinæ/ & hu-
manæ quæſitæ ſunt.Ille uero cuncta hæc pari ſtudio ita complexus fuerat:ut tur-
matim & coaceruatim in eum confluxiſſe uiderentur:nec ut multi qui non aliquo
uno excellentes:omniū participes ſunt.Sed in om̄ibus uſq; adeo profecerat ſcien-
tĳs:ut quamlibet ex his in ipſo conſideraſſes : eam ſibi propriam & peculiarē ele-
giſſe iudicauiſſes:hæc quoq; eo admirabiliora erant . Cum a ſeipſo ui ingenĳ/&
ueritatis amore/quaſi abſq; præceptore aſſequutus eſſet : ut quaſi de ipſo:illud qd'
de ſe dicebat Epicurus:poſſimus proferre.Se ſibĳpſum ſcilicet fuiſſe magiſtrum.
Ad quos mirabiles effectus tam paruo temporis ſpacio producēdos quinq; ego
cauſas conueniſſe repperi/incredibile ingenium/tenaciſſimā memoriā / facultates
amplas:quibus ad coemendos/tū nr̄æ/tum græcæ/tum barbaræ lingnę libros ad
iutus eſt.Septem quippe aureorū nummū milia retuliſſe mihi memoria repeto:in
aſciſcendis ſibi uſq; ad diem illam : omnifariæ litteraturæ uoluminibus / erogaſſe;

iuge & infatigabile studium contemptionē postremo terrenarū rerum. Hunc igi-
tur si prisca illa ætas laconū tempore protulisset. Si Aristoteli credimus diuinū il-
lum uirum appellauisset. Sed uirtutes intellectus iam (ut arbitror) relinquendæ vi-
dentur: & nūc præclaræ eius aīæ partes: quæ actiones spectāt, psequēdæ: exactissi-
miq; mores in publicū educendi sunt: ut flammatus ipsius in deum animus inno-
tescat: ut erogatæ in ęgenos diuitiæ collaudentur: ut his qui tandē diuinæ legi sunt
addicti: referēdi gratias in bonorū omniū auctorē q̄ cumulatissime/paretur occa
sio. Triennio igitur priusq̄ diem obiret: ut posthabitis dominandi curis in alta pa
ce degere posset securus quo sceptra caderent. Cuncta patrimonia quæ Mirandu
læ concordięq; possidebat: hoc est tertiā partem earum mihi nescio an dono an vē
ditione tradidit. quod factū postea Maximilianus Augustus. qui nobis est rex &
dominus: ut ita dixerim īmediatus (neq; enim alium ut tot sæculis: quot est exedifi
cata Mirādula atq; Cōcordia nisi qui successiue in regali imperialive Romanorū
throno consideret recognouimus) cæsaria liberalitate firmauit: Quicquid autem
ex hoc negocio pecuniarū acceperat partim pauperibus elargitus est: partim in
emendis agris. Vnde & ipse & eius familiares alerentur exposuit: nominatimq;
corbulas in agro Ferrariensi multis aureorum milibus nūmum sibi comparaue-
rat. Multa itidem uasa argentea præciosasq; suppellectilis partes in pauperū usus
distribuit. Mensa mediocri contentus fuit retinente tamen nonnihil lautitiæ prio-
ris quātum ad fercula: & ad uasa argentea ptineret. Diebus singulis preces ad deū
suis horis effundebat. Pauperibus semper si qui occurrerant pecunias tribuebat/
nec eo contentus Hieronymo Beniuenio ciui Florentino litterato homini quem
pro magna in ipsum charitate; proque morum integritate dilexit plurimum de-
mandauerat: ut proprijs pecunijs semper subueniret ægenis. Nuptum quoque
uirgines traderet: eiq; statim ut erogatos nummos q̄ primum restituere posset re-
nunciaret. Id enim muneris ei delegauerat: quo facilius ueluti fido internūcio pau
perum ciuium calamitates & miserias: quę ipsum latuissent releuare quiret. Dedit
& sæpius (quod silentio prętereundū non puto) de corpore proprio elemosynas.
Scimus plerosq; (ut uerbis utar Hieronymi) porrexisse ęgētibus manum. Sed car
nis uoluptate: & illecebris superatos: At ipse propriam carnem diebus illis potis-
simum: qui Christi cruciatus & mortem nostræ salutis gratia reprēsentant/ in sum
mi illius beneficij memoriam: delictorūq; expiationem cedebat meisq; oculis sæ-
pius (cuncta in dei gloriam redeāt) flagellum uidi. Vultu hilari semper erat & pla-
cido: adeoq; miti natura/ut nunq̄ se fuisse turbatum: multis etiam audientibus te-
status sit. Recolo mihi interloquendum dixisse in nullum euentum (ut res pessime
cederent) ira cōmoueri posse credere: nisi scrinia quedam deperirent: quibus elu-
cubratiōes eius & uigiliæ reconditę stipabātur. Sed cum animaduerteret pro deo
optimo maximo eiusq; ecclesia laborare. eisdēq; omnia opera studia: actiōesq; de-
dicauisse. & id fieri minime posse: nisi aut eo iubente: aut permittente: Confidebat
se non contristatum iri: o fœlicem mentem: quæ iam nullis posset aduersis depri-
mi nullis quoq; cōmodis (ut palam fiet) extolli. Non illum certe uniuersæ phyloso
phiæ peritia: non hebreæ/non chaldeæ/arabicæq; linguæ. Vltra latinam & græcā
cognitio tumidum reddiderant. non etiam amplæ diuitiæ: non generis nobilitas
inflauerant: non corporis pulchritudo & elegantia. Non magna peccandi licētia
in mollem illam: & spaciosa multorum uiam reuocare poterant. Quid igitur po-
terat esse tam admirabile? quod illius quiret mentem peruertere? quid inq̄ supra
illum esse poterat? qui (ut uerbis Senecæ utar) supra fortunam erat. Cum illam siue
secundis flatibus tumidam siue aduersis reflatibus humilem: aliquando contem-

perit ut eius mens Christo & supernæ patriæ ciuibus spiritali glutino copularetur: quod uel hoc argumento liquido percipitur. Quod dum ecclesiæ officia & dignitates a plerisq; nostri temporis (prohdolor) licitatas auctionatasq; : nō paucos uideret expetere: flagitare/suspirare/enixissime mercari. Ipse a duobus regibus p inter nuncios oblatas: testes adsunt grauissimi/ testis ego se sacris initiari nolle respondens: repudiauit. Alter uero quidem cum sæculi dignitates: & amplos reditus/se daturum spopondisset: si regem eius adiret: conspicatus angelum non relinqui in quem se conderet ademptaq; esse cuncta suffugia: tale illi dedit responsum: Vt intelligeret se non dignitates: aut diuitias expetere/sed potius/ vt deo & studijs uacare posset: illas neglexisse. Ferrariæ quoq; cum ex amicis quidā Pandulpho collenutio pisaurensi iuriscōsulto: perspicacis ingenij uiro: & multifariæ lectionis quo amico familiarissime utebatur: suasissent: ut eum adduceret quibuscunq; rationibus posset ad cardinalatus dignitatē petendam; uel certe si eam pontifex offerret (quod multis futurum uidebatur) amplectendam. Idq; Pādulphus subhæsitans pertentasset: quippe qui non ignarus esset: omnia illum malle: q̄ huiusmodi honoribus commisceri: ipse qua erat animi magnitudine responderi protinus propheticum illud: per epistolam iussit. Non sunt cogitationes meæ: cogitationes uestræ: contemplans forte de bonis ecclesię: quorū pars maxima pauperibus hæreditario iure debetur: magnificos ducere apparatus nō oportere. Sanctissimorū item hominum exempla ante oculos posita. Ambro. scilicet Augustini/Martini/ cæterorumq; qui episcopatus dignitatem oblatam effugerunt. Diuq; id muneris anteq; obirent detractauerunt. Quid quod & non modo ab cardinalatu ipso Sed & ab suprema summi pontificij potestate sanctissimum Cœlestinum se abdicasse legerat: ipsumq; totius Christianæ Reipublicæ humeris onus excussisse: onus uere cum subeuntibus maximum paretur premium inuitis scilicet & parendi tantū iuuandiq; gratia illud amplectentibus persuasissimū erat: uiro philosopho non esse laudis cumulasse diuitias: non quæsisse honores: sed renuisse. Et umbratilem renuendo gloriam ueram adipisci quæ semper uirtutes ceu comes indiuiduā & assecla comitatur. humanam gloriam uel pro nihilo habebat. Aiebatq; sæpius famam uiuis non nihil mortuis minime profuturam: tantumq; propriam estimasse doctrinam agnouimus: quantum utilitati ecclesiæ: & eliminandis/ explodendisq; aduersis erroribus conduceret: quin etiam ad eam perfectionis metam peruenisse percepimus: ut scilicet parum curaret: si eius comentationes non sub proprio nomine publicitus ederentur: dum tamen idipsum quod sub Pici nomine facture fuerant: afferrent hominibus emolumenti minimumq; alijs amplius affici libris preterq; ueteri nouoq; testamento ætatisq; residuum in eis semper uoluendis: cōsumere statuisse: nisi publica eum stimularet utilitas: cum uideret tot & tanta quæ conceperat: & parturierat: passim ab omnibus non efflagitari modo: sed & imatura exigi. Minutulumq; quantulumcunq; deuoti / uel seniculi / uel aniculæ affectum in deum/pluris q̄ omnem eius humanarum diuinarumq; rerum noticiā faciebat. Admonebatq; sæpissime familiares interloquendum: Vt animaduerterēt quantum laborant nutentq; mortalia quanq; caducum & fluxum quod uiuimus q̄ firmum & stabile quod sumus futuri. Siue scilicet detrudamur ad inferos. Siue subleuamur ad cœlos: hortabaturq; : ut ad deum amandum conuerterent & incitarent mentes. quod opus præponderaret cuicunq; : quam in hac uita habere possemus cognitioni: hoc etiam in libello ipso de ente & uno luculentissime est exequutus: quando ad angelū Politianum: cui librum nuncupauit in ipsa disputatione: conuersus hæc uerba effatus fuerit. Sed uide mi Angele: quæ nos insania tene

at:amare deum dũ ſumus in corpore plus poſſumus ꝙ̄ uel eloqui:uel cognoſcere
amãdo plus nobis ꝓficimus/minus laboramus:illi magis obſequimur: malumus
tamẽ ſemper per cognitionẽ nunꝙ̄ inuenire quod quęrimus: ꝙ̄ amando poſſide⸗
re id quod non amando fruſtra etiam inueniretur:Illud quoqꝫ diui Franciſci:tan⸗
tum ſcit homo quantum operatur:illius in ore frequens fuerat. Cæterum liberali⸗
tas ſola in eo modum exceſſit:tantumqꝫ aberat/ut aliquid curæ terrenis rebus ap
poneret:ut etiam incurioſitatis neuo macularetur. Ab amicis quoqꝫ ſępius admo
nitum comperimus:ut in totum diuitias non contemneret. Aſſeuerantibus id ſibi
probro dari:cum vulgatum foret:ſiue id uerum ſiue falſum:furti diſpenſatoribus
præbuiſſe occaſionem nihilominus mens illa: quæ ſemper contemplandis/ per⸗
ſcrutandiſqꝫ totius naturæ conſiliꝭs inhærebat: demittere ſe facile non poterat: ad
hæc infima abiectaqꝫ penſiculanda. Memini dum Ferrariæ cũ eo obuerſarer: ob⸗
ſonatorem pagella quadam oblata expenſarum approbationẽ expetere:quo ui⸗
ſo mirabundus extiti:percunctatuſqꝫ illum mentem ne ad id quod retroactis tem
poribus neglexerat/appoſuiſſet:reſpõdit familiaris:non modo ab eo efflagitaſſe:
ſed exegiſſe:ut id ſubiret officiꝭ:quibus ut morẽ gereret factitauerat:tm̃ uero curę:
quantum prius habuiſſe: Quinetiam dum eius diſpenſator primarius/ eum inter
pellaſſet:ut eius pecuniarum quas per multos annos contractauerat diſpunctio⸗
nem fieri iuberet:quo ſecurius menti ſuæ conſuleret. Atqꝫ eiuſmodi libros coram
attuliſſet talia eidem uerba reſpondiſſe percepimus. Scio me ꝙ̄ ſæpiſſime abs te
& potuiſſe & poſſe fraudari. Quapropter liberatione expenſarum harum opus
non eſt. Si tibi debeo ꝙ̄ primũ nummos exoluam. Si mihi debes uel in præſentia/
ſi potes/uel in poſterum ſi nõ adeſt facultas debita relue. Amicos uero ſemꝑ mul⸗
ta indulgentia tractauit/ quibus cum hortatoriꝭs ad beneuiuendum locutionibus
uti ſolebat:hominẽ noui qui dum eius doctrina frętus & fama ſecum loqueretur:
& haberetur ſermo de moribus duobus tantum ipſius uerbis commotum: ut uia
uitiorũ deſerta mores reformauerit. Verba fuerunt eiuſmodi: Si Chriſti mortem
noſtri amore perpeſſam præ oculis haberemus:propriã quoqꝫ itentidem cogitã⸗
do caueremus a uitiꝭs modeſtiam & comitatẽ in eos admirabilem exhibuit: quos
non a uiribus, aut fortuna probatos:ſibi deuinciendos duxerat/ ſed a moribus &
doctrina:eos tamen qui quantulumcunqꝫ pollerent litteris uel ſaltem bonarũ ar⸗
tium ſtudiꝭs:nauos aptoſqꝫ inſpiceret/diligere conſueuerat. Similitudo nãqꝫ amo⸗
ris eſt cauſa:& erga ſapientem uirum:ut teſte Philoſtrato:Apollonius inquit:affi⸗
nitas quædã eſt. ſcientiã quoqꝫ perficere hominem: qua homo eſt: perfecta uero
bonitatem conſequi ſuper alioſqꝫ probos eſſe diligendos non ambigitur. Cęterũ
nihil ei intolerabilius ꝙ̄ (ut uerbis Oratiꝭ utar) ſuperba ciuium potẽtiorum limina
Militiam quoqꝫ ſæculi & coniugale uinculum peroſus fuerat:interrogatuſqꝫ inter
iocandum quid ei ad alterum ſubeundũ onus: ferendumqꝫ & neceſſitate cogen⸗
te & optione data/leuius uideretur:heſitabundus aliquãtulum/ nutabũduſqꝫ:nec
non pauxillũ ſubridẽs:coniugiũ reſpondit cui nõ tm̃ eſſet & ſeruitutis annexũ:&
periculi quantum militiæ:libertatem enim ſupra modum dilexerat quam & natu
ra ſic affecta:& philoſophiæ ſtudia ſuggeſſerant. Vagũqꝫ ob id plurimũ extitiſſe
illum autumo:nec propriam ſibi unꝙ̄ ſedem delegiſſe: licet Florentiæ ſæpius: &
Ferrariæ quandoqꝫ cõmoraretur: quarum alteram ciuitatem ſibi quaſi domiciliũ
præſtituiſſe putauerim:quod ſcilicet in ea poſt Bononiã primum litterarum ſtu
dia coluerat: illiuſqꝫ princeps eum mirifice diligeret, quadãqꝫ ueluti affinitate con
iunctus. Vtpote ex cuius ego ſorore ſcilicet Blancha Maria Eſtenſi natus ſim/nec
etiam longe nimis eſſet a patria/quando triginta tantum paſſuum milibus ab Mi⸗

randula orientem solem uersus Ferraria distet. Alteram siue aeris amœnitate: siue plurium amicorum suauitate: siue ingeniorum subtilitate dilexit plurimum: & incoluit: quos inter litterario amore duos sibi potissimũ deuinxit Angelum scilicet Politianum uirum græce: latineq doctissimũ: necnon uariarum litterarum florum refertum: ac prope uindicem Romanæ linguæ: Alterum Marsilium ficinum Florentinum hominẽ omnifaria litteratura redolentem. Sed maximũ ex his qui nũc uiuunt. Platonicum: cuius opera in academicis sibi uendicandis: usus fuerat. Exterioris latriæ cultus nõ multũ diligens fuerat: nõ de eo loqmur quẽ obseruandũ præcipit ecclesia (gestasse hũc quippe præ oculis eum uidimus) sed de his cerimonijs mentionem facimus: quas nonnulli posthabito uero cultu dei: qui in spiritu & ueritate colendus est: prosequuntur/ & prouehunt. At internis affectibus feruẽtissimo deum amore prosequabatur. Interdũ etiam alacritas illa animi prope modum elanguescebat/ & decidebat: Maiori quandoq nixu uires assumens adeoq in deũ exarsisse illũ memini. Vt cum Ferrariæ in pomario quodã de Christi amore colloquentes longis spaciaremur ambulacris: in eiusmodi uerba proruperit. Tibi hæc dixerim/ in arcanis recondito. Opes q̃ mihi reliquæ sunt absolutis: consummatisq elucubrationibus quibusdam egenis elargiar: & crucifixo munitus: exertis nudatisq pedibus: orbem peragrans/ per castella/ per urbes/ christum prædicabo: accepi postea illum mutauisse propositum: & prædicatorum ordini se addicere statuisse interim eorum quæ conceperat operum quæq inchoauerat maturabat editionem. Sed. M. cccclxxxxiiij. anno redemptionis nostræ. Dum ipse secundum & trigesimum ętatis annum impleret. Florentiæq moraretur: insidiosissima correptus est febre: quæ adeo in humores & uiscera grassata est: ut nullũ non medicamentorum genus adhibitum contempserit: eumq omnino naturæ satisfacere intra tertiũdecimũ diem coegerit. Sed quemadmodũ in infirmitate se gesserit: licet eo tempore ab eo procul essem: narrare tamen non desinam: quæ ab grauissimis testibus: qui aderãt acceperim. Quale illud cum post sumptum eucharistiæ sacramentum. Sigillum ei crucifixi Christi offeretur: ut inde plenos amoris haustus ob ineffabilis illius passionis nostræ salutis gratia memoriam. priusq exhalaret animã: sumere posset fortissimum dũtaxat aduersus quæcunq aduersa: munimen ualidissimũq contra iniquos dæmones propugnaculum. Interrogantiq mox seniori. An firmiter crederet/ ueram esse illam dei ueri: uerique hominis imaginem: qui qua deus est ante tempus: & euum ab ipso patre deo: cui æqualis in omnibus genitus esset: deq spiritusancto: qui & deus est/ ab ipsoq & patre: quæ tria unum sunt coæternæ manente in utero Mariæ/ semper uirginis: conceptus esset in tempore/ qui famem/ qui sitim/ qui labores/ qui æstus/ uigilias perpessus esset: qui demum pro contractis ab Adæ semine sordibus nostris abluendis: proq reseranda ianua cœli maxima: qua genus humanum charitate complectebatur præciosissimum sanguinem: & sponte & libentissime in ara crucis effudisset. cæteraq id genus recenseri quandoq solita. Non modo se credere: sed & certum esse responderit: & item illud cum Alberto pio sororis filio: quem nominauimus inter huius uitæ initia iuueni / & ingenio / & bonarum artium studijs & moribus conspicuo eadem ratione qua Alexander ex aphrodisiade: & Themistius in auscultatoriorum librorum proemio fortitudinẽ e physicis contemplatiõibus sumi contra mortis metum declarauit quam mox sentẽtiam usurpauit Auerroys conanti inquam Alberto mortis confinia reddere placabiliora: in hunc modum uerba reddiderit Non illa dũtaxat ratione pacari animum: non finem mortis cruciatibus poni: sed hac potissimum q dei sui offensis: terminus iam poneretur: quando breuiusculũ

uitæ eius tempus:crebriores in deum offensas: non contenturum arbitraretur.& illud præterea quando pluribus ex prędicatorum collegio probatissimis testibus & Alberto ipso paulo ante citato reuelauerit.Cœli reginam ad se nocte aduentas se miro fragrantem odore:membraq; omnia febre illa contusa: contractaq; refo uisse:seq; morti oīno nō concessurum promisisse.Hilari placidoq; ore instrato:dū ægrotaret:iacuisse compertum est.Atq; inter mortis aculeos quos sustinebat: qua si cœlos sibi patefactos cerneret loqui solitum: salutantesq; omnes & operam suā: ut moris est:pollicētes blandissimo ab eo sermone & receptos & exosculatos.Ab seruis item omnibus: si cui molestus forte fuisset: ignosci sibi postulasse certiores facti sumus:quibus ante acto anno testamento cauerat.Victum aliȷs/& tegumen tum: dum uiuerent aliȷs pecunias pro meritis erogari.Hæredes Florentini xeno dochei pauperes instituit:eorum dūtaxat: quæ moueri non poterant.Mobilium uero Antonium mariam fratrem.Quanta uero molestia eius obitus infimos & sū mos omniū gradus affecerit.testes sunt italiæ principes.urbes & populi.Testes hi reges/ quos supra citauimus.Testis iterum Caroli galliarū regis benignitas & gratia:silentio non prætereunda.Cui cum Florentiam aduentanti/ ut inde Romā peteret/Neapolitanū regnum expugnaturus/graui eum laborare ægritudine nū ciatum fuisset.Duos statim medicos ad eum/legatorum etiamnum fungentes of ficio:uisitatum & opitulatum/ipse transmiserit/litterasq; quas & uidimus & legi mus propria subscriptas manu dedit/plenas & humanitatis & earum pollicitatio num: quas & magnanimi regis beniuolentissimus animus/ & præclaræ uirtutes ægrotantis exigebant.Ei quippe tum fama notissimus erat tum quadam familia ritate coniūctus/Nam ab eo in galliȷs/dum parisios inuiseret:honorifice exceptus fuerat: enimuero qui eum dum uixit toti orbi/ & multis sæculis admirandū præ stitit ita eius obitum non minus celebrem: & inauditum celebrari decreuit/quo circa ea in præsentiarum referenda puto/quæ meis auribus hausi/dum Florentię quo illius infirmitate percepta/licet non tempestiue me contuleram/in æde sacra/ quæ sanctæ reperatæ dicitur Hieronymum sauonarolam Ferrariensem ex prędi catorum ordine/uirum & theologię consultissimum/& præclarissimum/ famatissi mumq; sanctimonia/sacras habentem ad Florentinum populum conciones/au direm.Sed prius sacrarum litterarum ignaros/ Apulei uerbis/ admonere consiliū est.Ne crassis auribus/& obstinato corde/ea putent mendacia: quæ auditu noua: uel uisu rudia:uel certe supra captum cogitationis ardua uideantur: quæ si paulo altius explorauerint non modo compertu euidentia:Verumetiam factu facillima sentient.Is igitur e pulpito declamitās:quæ sum dicturus cunctis qui aderant insi nuauit.Arcanum tibi o Florentia pandendū est: quod equidem ita uerum est/ ꝙ prouerbium illud apud te frequens Ioannis euangelium.Subticuissem profecto. Sed ad dicendum compellor:& qui mihi præcipere potest:ut hæc palam facerem/ imperauit.Neminem porro uestrum puto fuisse:qui Ioannem Picum Mirandu lam non nouerit/magnis ille a deo beneficiȷs:magnisq; gratiȷs cumulatus:multifa riaq; præditus disciplina fuerat:nulli forte mortalium tam celebre obtigit īgeniū. Magnam in eo iacturam fecit ecclesia.Arbitrarer/si diutius ei uitæ spacium proro gatum fuisset:cunctos qui octingentis abhinc annis decessere/ ob scriptionū mo numenta:quæ reliquisset excelluisse/ hic mecum obuersari solitus erat secreta pa lam facere:ex quibus noueram internis eum locutionibus a deo ad religionē cita ri/unde afflatibus hisce obseq cupiens:nō semel obtemperare proposuerat: Verū diuinis bn̄ficiȷs male gratus uel ab sensibus euocatus detractabat labores (delica tæ quippe temperaturæ fuerat)uel arbitratus/eius opera religionem indigere/ dif

ferebat ad tempus hoc tamen non ut uerum:sed ut a me cōiectatū: & præsumptū dixerim:Ob id duobus ei annis flagellū interminatus sum/si opus : quod ei deus patrandum proposuerat:negligenter exequeretur. Rogabam fateor deum identi dem:ut cæsus aliquantulum uiam:quæ ex alto eidem ostensa fuerat tādem capes seret.Non hoc quæsiui : quo perculsus est non hoc putaueram ad id deo decretū fuit: Vt uitam hanc relinqueret:præclaræq; coronæ in cœlis præparatę partem a mitteret famaq; & nominis celebritatē:quæ ad summum cumulum:si uixisset/fue rat habiturus:ad plenum non assequeretur. Verum benignissimus iudex/clemen tissime erga ipsum se habuit. Atq; ob elemosynas larga & effusissima manu pau peribus elargitas:& orationes quæ ad deum instantissime effusæ sunt/ effectū est: ut nec eius anima in sinu patris adhuc super cœlos exultet: nec ad inferos deputa ta perpetuis tormentis crucietur.Sed purgatorio igni ad tempus mancipata tem porarias pœnas luat:quod in hac parte libentissime dixerim:ut qui eum nouerūt: & hi potissimum/qui eius beneficijs cumulati fuere suffragijs adiuuēt.Hęc & plu ra alia uir dei clara uo ce asseuerauit.Se addens non latuisse:ob mendacia eiusmo di : si qua miscerentur / uerbi dei præcones dignos effici : de quibus æternum su meretur supplicium:necnon adijciēs diebus aliquot : hæc sibi in uniuersū fuisse cō perta.Sed ꝑpter uerba quæ uirginem dixisse sibi ægrotus affirmauerat: nutabun dus stetisse formidasseq; diu:ne ille dæmonū opera fuisset illusus:quando ob eius mortem uirginis pollicitatio frustraretur. Verumtamen innotuisse sibi defunctū: æquiuocatione mortis deceptum.Cum illa de secūda & æterna locuta fuisset.Hic de prima & temporaria credidisset:quod si quis dixerit hominem hunc uel hypo crisi fuisse mentitum/uel fantasmatis ludificatum/uel dæmonum prestigijs circū uentum.Is nisi aut male de fide sentiens/ aut mentis emotæ sit fateatur necesse est/ deum multifarie fœlicitatem eorum miseriāq;/qui animam effudissent uiuētibus & reuelasse iam/& reuelare posse.Eodemq; temporis spacio / eos quibus hæc pa lam fiunt certiores reddere/se a non uisis/aut spectris illudi/ sed uera esse/quæ aut mente/aut oculis cernant & uideant. Tantæ uero & doctrinæ & auctoritatis uirū tante probitatis & prudētiæ/quorum in Aristotel. philosophiam / compendiaria theoremata/monitiones publicæ/preclarissima interpretamenta : in sacra eloquia futurorum contingentium/prædictiones/quæ euenisse ad lineam/ omnis uere no uit Italia/sanctissimaq; uitæ cōuersatio testatissimam pridem fecere fidem.in prin cipe templo tam celebratæ urbis/hæc ut uera / ut inconcussa tenenda/tot millibus hominum ueritate non comperta pronunciasse/ nemo nisi maleuolus inficiabit. Adde ꝙ dū nō nihil super id negocij sciscitarer uirū qui sermoni interfuerat/ adijs se concionatorem audiui/ac eidem / ut ea plus haberent roboris / quæ vulgauerat retulisse defunctum uallatum igne sibi apparuisse/& professum ingratitudinis ad huc pœnas dare. Quinetiam monacha quædam multis præclara vaticinijs/quæq; ipsi dum uiueret multa futura prædixit/ quæ adamussim euenere / inter reliqua. Hoc unum protulit biennio anteꝙ̄ e uita migrasset: eum liliorum tempore opera & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrū collegio se dicaturum.Eodemq; tempore Florentinam quandam familiam (quā pactiam nuncupant) tunc exulantem/ ad patriam redituram complures ad quos hæc fama peruenerat / super hac liliorum nomenclatura demirabantur / loqui eam arbitrantes de verno tempore quo lilia florescunt : Sed lilium hoc Galliarum regem extitisse compertum est talibus utentem insignibus qui pridie ꝙ̄ ille reli gionem uoueret:ita enim nouerat anteꝙ̄ moreretur/& quatriduo postꝙ̄ extorris illa familia se contulit in urbem patriam / magno comitatu Florentiam ingressus

est iter per hetruriam faciens / Neapolitanũ regnum ui & armis in ditionem uindicaturus. Verum anteq̃ finem faciam: pręfari iterum paucula in calce operis nõ inutile puto. Videor enim mihi uidere ad reuelationes has/ueluti ad lunæ umbrã baubantes molossos/ quibus adhuc offula (prioribus fortasse nõ contentis) obijcienda est: ne frustra latratibus aera uerberẽt: Video item dementibus excuti risum Video his qui sciolos se arbitrentur/summoueri ludum: qui forte ob non posthabitum religionis ingrediende salubrem afflatum igne torqueri animas non debere contendent/ nec diuino afflatos spiritu tempestate nostra reperiri homines/qui Christi colloquijs perfruantur. At si peccata non morte sed uenia digna purgatorio igni esse plectenda arbitrarentur/iustos etiã pœnas dare non mirarentur. Item si seruum qui uoluntatem domini sciens non adimpleuit/teste ueritate/ multis uapulaturum non ignorauerit/hunc qui dei uoluntatem nouerat & implere distulit & si a noxis quibusq̃ alijs fuisset immunis supplicia luere non extasim pateretur. Alia ex parte rudem & insulsam eorum astutiam mirari satis non possum/ qui cũ Christum pro hominibus mortuum credant/ eosdem homines alloqui eundem facile posse non credant. Vehementiorìq̃ argumẽto uirginis matris/ angelorũq̃ beatorumve hominum spirituum affatibus participes / eosdẽ mortales homines non posse fieri/animaduertendum eis profecto foret inferiora omnia per superiora gubernari Dionysio etiã areopagita teste in libro de Hierarchia cœlesti/ seperatisq̃ mentibus inferioris gradus & naturæ/quibus hominum cura demãdata est/ per superiores mentes/quæ iterum uel a supremis / uel ab ipso deo diuina mysteria hauriunt/illuminari hominesq̃ diuino afflatos spiritu easdem reuelationes accipere/hominum multitudini cum expedit patefaciendas/ sacrosancta hæc diuinitatis lex: quod ab eodem Dionysio libro cœlestis Hierarchię edocemur ut per prima sequentia ad augustissimam lucem subuehãtur / ignari proculdubio sunt diuinarum litterarum/insolentis quoq̃ & peruicacis ingenij nam in illis conspici datur diuina futura mysteria non tantũ per bonos sed per scelestos homines/& pseudo prophetas quãdoq̃ patefacta/quid prohibet huic fidem habere qui & doctrina & tot uirtutibus pollet/multaq̃ iam futura/quæ nunc euenere prædixit. & hoc non somniculose testatus sed asseueranter affirmans. Adde q̃ Aristotelis philosophia/his non reclamet / & Platonica suffragentur licet pro graui testimonio nisi scripturæ diuinæ auctoritatem non acceperim / sed extraria hæc quandoq̃ citare non absurdum est: ut maleuolorum tela in auctores maiore ui/ q̃ uenerint/reuertantur. Verum ad nosmetipsos iam redeundum est: quibus non tam mœrendum est: q̃ talem amisimus/ q̃ quod habuimus/& habemus/gratias agendum regi / cui uiuunt omnia. Quippe qui mortalis uitæ munere perfunctus/diuq̃ cum habitãtibus cedar: quos luce non pauca perfuderat/conuersatus inaccessibile & infinitũ supernæ patriæ lumen iamiã ingrediens ineffabili diuinitatæ nobis etiam in dies laturus opem sine fine fruetur.

FINIS.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA ANTONIO FAVENTINO PHILOSOPHO INSIGNI. S A L V T E M.

q

Vanꝗ Ioannis Pici patrui mei obitu studiorū meorū alacritas oīs
& spes quæ quasi tota in eo reposita fuerat elāguit:quippe cum fu
turum sperarē eo uiuente ut philosophię studia ad castitatē pristi
nam:sed magnis ditata opibus reuocarētur: christianaꝗ fides eli-
minatis ī uniuersum erroribus hæresibusꝗ depulsis ualidissimis
in aduersos hostes turribus muniretur. Non tamen sic animo cō-
sternatus sum:ut totis uiribus non laborauerim ne uigiliæ omnes inchoatæꝗ lu-
cubrationes quæ ab homine illo in litteris undequaꝗ admirando profluxerant
penitus deperirent: quo circa mihi ipsi nostrisꝗ hominibus consulēs ꝙ maximis
potui itineribus Florentiā contēdi: dediꝗ operam qua potui ratione ut quæcūꝗ
ab eo notata fuerant licet inexpolita & inexcussa in nostrā permitterentur potesta
tem nō inanes oīno fuere conatus nostri:nam & si adapertę adhuc tabulæ nō es-
sent nec notus hæres adaperta nihilominus ita scrinia fuerunt ut commentatiōes
cunctas inspiceremus uersaremusꝗ. Vidimus in chartaceis illis dispersis codici-
bus incredibile hominis studium:lectionem omnimodā conceptus supra captus
humanæ mentis admirabiles. Verum in redigēdis scriptionibus non laudandam
incuriositatem:hinc inde disiecta dissipataꝗ omnia/sed de his alias. Dum hæc di-
ligēti cura euolueremus opusculum eius de uno & ente quattuor ferme ante oc-
cubitum annis emissum una cum tribus in ipsum a te perscriptis epistolis earūꝗ
responsis in manus incidit:quibus ob rei nouitatem non perlectis modo sed hau
stis sed pene ut aiunt deuoratis(rumore enim id factum agnoueram:sed quid mo
menti allatum esset exploratum satis non habebam) Mecum cogitare discepta-
reꝗ occepi an illud publicitus alijs cum operibus quæ in unum redegeram: &
publicanda censueram impressoribus dare deberem nulla tuarum obiectionum
habita mentione. An consultius fieret si & oppugnatum hinc offensaculis inde ꝓ-
pugnaculis promunitum exiret in publicum. Post longam rei discussionē postre
ma tandem menti sententia sedit. Sane doctis hominibus obuiam factum notas
infamiæ ferre uideretur. Sic accusatores non tantum expauesceret:Sed & in iudi-
cium citare recte quasi parum fidens conscientiæ non auderet, pariter quoꝗ ut re
sponsis comitatum iret oportunū esse uisum est ueluti ad defendendam causam
innocentiæ testibus:quod nostrum consilium laudatum iri a probis uiris non du
bitaui: quando aut me pati oportuisset defunctum patruum hominem profecto
de me meritissimum aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ suæ tali non promulga
to libello defraudari: aut eo solo progrediente nequissimis uituperatoribus an-
sam semper criminandi relinquere non accitis in forum quæ & obiectando & re
pellendo pluribus utrinꝗ epistolis concinnata fuerant. At oblatis nonnullis litte
ris Christophori Saxoli nostri & ciuis & medici: quibus quartam te super id ne-
gocij cudisse epistolam quæ responsione caruerat (ut aiebas) nobis significaba-
tur: res in dubium reuocata est. Iterumꝗ sententiæ ancipitis factus pensiculan-
dum exactius liberatum iam iudicium duxi quando postremus accusator ur-
geret causam: nec esset qui patrocinaretur: Inde meum subijt animum titillatio
quædam suscipiendæ defensionis quo me tamen pro tutando silentio uerterem
non erat in promptu. Mouebant hinc mentē hominis modestia in omnesꝗ beni-
gnitas:ingenij quoꝗ solertia & acrimonia:in enodandis diluēdisꝗ etiā ex tpe dif
ficilibus nodis inexplicabilibusꝗ scyrpis:ut scilicet arbitrarer ultimam epistolam

tuam non fuisse tuto delatã:cogitabã inde factu facile fuisse ut qđ rescripsisset: Si tamẽ fideli nuncio:tuæ sunt reddite epłæ uel tabellariorũ incuria(fit enim id sæpe numero)uel alio quopiã casu in itinere perijsset. Succurrit demũ in enodatioĩbus priorũ quæstionũ tuarũ conquestũ illũ fuisse a te sæpius eadẽ iterari & de eisdẽ sæpius dubitari ob id statim totius cõtrouersiæ uestre capita pcucurri an.s.in primis responsionibus aliqua depræhẽdi possent qbus monstrarẽ fuisse quartæ epłæ satis in parte factũ anteq̃ scriberet.Successit ex uoto res tãtaq̃ repperi ad ppositũ sacientia ut si nõ uerbis quantũ fieri potuit obiectionibus ultimæ epłæ respõderim adeo ut ipsarũ nodos ex priorũ quæstionũ tuarũ solutionibus apertos magna ex parte possis agnoscere.Addidimus multa a magnis etiã auctoribus p testimonio petita quæ oĩa non alia de causa factitata a me existimare te uelim: nisi ut rudiũ insolentiũq̃ philosophiæ & maliuolorũ iudicijs occurrerẽ ad quos forte cum peruenisset fama quartã te ad patruũ meũ sup ea controuersia dedisse epistolã cui nõ respondisset:tulissent actutũ sententiã (qui blacteroĩbus & inuidis mos est)alia quapiam de causa quæ iusta non esset rescribere Picum non curauisse. Alioquin mi Antoni etiam a principio susceptum opus libentissime omisissem. Tum ut controuersijs a quibus abhorrẽs sum & si iustissimã causam agerem nõ uiderer initiari.Tũ ut a uero philosophiæ tramite nõ deuiarẽ: quẽ post equos & arma(& si q̃sdam litterarũ flosculos a pueris olfecerim) post magnorũ ducũ cõmertia Io.Pico patruo Ioanneq̃ mainardo nostro ducibus metiri occepi: qñ nature noticia nõ ad litterarios desudandos agones:sed ad naturæ ipsius conditorẽ agnoscendũ ordinetur philosophicæq̃ cõmentatioẽs suapte semp sponte inuitare nos debeant ad penitissima diuinorũ eloquiorũ uestiganda sensa: hic studiorum oĩm finis his nobis iter reuelatur ad cœlũ:si tñ ea nõ gloriæ nostræ captande gratia excoluerimus sed ut deũ nostrũ & facilius cognoscere & feruẽtius amare possimus. Vt inde prõptius q̃ mandauit facienda psequamur: quæq̃ docuit uitanda fugiamus: En tibi causam suscepti huius mihi oneris tecũq̃ negocij explicatã: iustissima est ut uidet iccirco equo a te aĩo pferenda:quin etiã arbitrari forte potui ut his nřis uti possem ueluti internuncijs in auspicata mihi iam tecũ contractaq̃ Ferrariæ beniuolentia confirmanda. Nam cũ proximis diebus istuc appulissem qua es humanitate me inuisere dignatus es. Atq̃ interloquendũ de litteris deq̃ morte patrui ac eius operibus multis inchoatis nec consumatis:percepta opinione mea respondẽdi.s.tibi soluendiq̃ argumentatioẽs tuas tantũ abfore ostendisti ut offendereris: ut etiam quod facturus eram laudaueris. Sed ipsum iam negocium aggredientes primæ obiectioni dissoluendæ manus in primis admoliamur.ea est huiusmodi:

¶Non ideo dictũ est deum ens non esse q̃ esse in deo pro essentia est:sed quia esse non est aliud ab essentia:qđ longe diuersum est:alioquin ipsum esse lapidis quod sibi pro essentia est nec ens esset:nec bonũ. esse eñ lapidis non est essentia sed ipm sibi & esse suum & sua est essentia cui uel facilime respondebimus. Sed iubebo in primis eorum te meminisse quæ ab ipso huiusmodi rei gratia sunt pscripta ne pugnantia ille uerba protulisse uideretur.In eo quippe commentario de ente & uno (quod etiã in tuarũ obiectionũ responsis cõmemorauit) Amelium Iamblicũ Syrianum compluresq̃ Platonicos qui deum ens non esse dixere non modo nõ pbauit:sed toto tractatu principaliter hoc egit: ut non solũ ex Aristote. uerũetiã ex Platonis dogmate ostenderet deũ & esse & dici proprie ens. Sed & aliquã loquutionis rationẽ esse monstrauit quã qui sequeretur non absonũ erat a ueritate deũ appellatoẽ entis eẽ maiorẽ. Atq̃ ob id hoc a se factitatũ est/ut & Dionysij auctoritatis & Thome ratio haberet ne oĩno ut eius uerbis utar insanire viderent doctis

simi sanctissimiqꝫ uiri qui id dixerunt deũ scilicet nõ eẽ ens. Sed super ens quã sen-
tentiam alter milies repetiuit: alter quandoqꝫ usurpauit: Sed redeamus ad nos. Cũ
ergo hoc modo deum ens nõ esse dictum sit hac ratione id prolatũ asserimus qđ
esse in deo pro essentia sit. cui opponis nõ hac sed illa assertũ ratione qđ esse dũta-
xat nõ sit aliud ab essentia. duo hec diuersa esse penitus existimãs/ego uero alterꝫ
alterius dicti aperitionẽ dilucidationẽqꝫ esse cõtendo. Cum eñ dicitur ens nõ esse
deũ: quia in eo esse ab essentia disseparatũ: nõ sit nil aliud afferẽ ꝙ esse in deo esse
sibi pro essentia: nec per hanc orationẽ. s. esse in deo nõ est aliud ab eius essentia: iu
dicatur nobis essentiã in deo esse: ut per uerba illius contra quẽ argumentatus es
liquido ꝓspicitur: nam tuã obiectionẽ patruus confutauit quæ hãc ipsam materiã
cõcernebat inquiens: nõ eñ Platonici cũ id aiunt intelligũt esse in deo essentiã &
esse/sed in eo nõ differre. At esse in deo locũ eum habere quẽ in rebus alijs habet
essentia: ut ei pro essentia nihil sit aliud ꝙ ipsum esse. ꝗ aũt incongruũ oĩno credas
ipsum lapidis esse nõ posse dici ens & bonũ mutabis forte sententiã si cõsideraue-
ris q̃ a Thoma aquinate qui quasi controuersię iudex a uobis ascitus est in prima
parte summe q̃stione. xlv. articulo. iiij. dicanẽ palamqꝫ cognosces ipsum esse qđ in
essentiæ compositionẽ cadit nec ens nec creatũ appellari debere q̃ñ formas oĩes
non subsistentes & accidentia cæteraqꝫ id genus magis coexistentia & concreata
ꝙ creata & entia nũcupari posse ꝓnunciet. Qua propter ab eius sectatoribus po-
tissimũ Caprẹolo cum de entis & essentiæ distinctione fit quęstio esse ipsum crea
tarum rerũ nec in uerorũ entiũ nec in creaturarũ numero recipitur: ꝗ si entis ap-
pellationẽ nõ suscipit proculdubio nec boni cũ ens & bonũ se mutuo cõsequanẽ
pariqꝫ ambitu reciprocẽt. Secũdo loco hunc in modum argumentaris si in nega-
tionibus & priuatiõibus quid sint q̃ri nõ potest. cũ igitur sint nõ satis est ad quæ-
stionẽ quid est formandã scire rem de qua queritur esse/sed amplius scire oportet
& esse & aliquid esse quærẽti igitur qđ est ridicule ac irrationabiliter respondetur
ens aut aliquid siue ens primo mõ siue secũdo modo capiaẽ. Quod si q̃ratur quid
sit peccatũ uocabuli potius est q̃stio ꝙ rei: Cui obiectioni respondemus nõ illum
unꝗ dixisse in priuationibus & negationibus nõ posse quæri qđ essent. Sed non
posse respõderi qđ Thome gratia protulit quẽ te sup hoc dubitante in prioribus
ep̃lis uerũ ne. s. esset an falsum citauit his uerbis uerũ esse fatearis oportet nisi de-
seras tuũ Thomã: qđ & nos etiã ab Egidio Romano in secũdo cõmentariorꝫ lib.
in theologicas s̃nias assertũ esse reperimus. satis eñ est ad quæstionẽ quid est for-
mandam scire eam rem esse de qua sciscitatur: neqꝫ necessarium est ut qui quid res
sit uestigaturus est: sciat rem esse aut aliq̃d primo modo / sed scđo tantũ hoc est eã
esse. Quod si contẽderes te intellexisse quæstionẽ eam formari posse cui potest af
firmatiue & recte responderi. Primũ si putas quæstionẽ illam non posse recte for-
mari nisi res de qua quæritur sit talis ut per eã quæstioni illi reddi responsum que-
at tecum non uenio. Aristotelis enim sententia est percũctari posse centaurus sit/
nec ne centaurũ tamen tale nõ esse ut per eũ quæstioni an est possit responderi cũ
mera sit fabella/merũ figmentũ. pariter quoqꝫ aduersor si credis hoc idem quærẽ-
tem nosse oportere: nam plus scire eum non oportet (ut ostẽdimus) qui recte quid
sit res ꝑcunctatur: ꝙ eã esse. qui ergo nouerit rem esse aliq̃d nõ ridicule respõdeẽ
eã esse aliq̃d nesciẽti cuipiã & de hoc percũctãti. ꝗ uero interrogãtes qđ res sit do
cere nõ cõsueuerimus eã tm̃ uel ens esse uel aliq̃d ut absolutius respõdeamus eue
nit: nã exploratũ habentes eã esse aliq̃d adhuc quale nã ens esset rimarentur. eorũ
igitur nõ solum expresse petitioni: sed & uestigãdi desiderio satisfacimus cum cõ-
ceptas & non prolatas quæstiones ipsorũ nostris responsionibus ꝑueniendo dis-

ſoluamus.uerba vero illa ꝙ ſi quæratur quid eſt peccatũ vocabuli potius eſt quæ
ſtio ꝙ̃ rei quę illius obiectioni contra te factæ fuere reſponſum nõ multũ momen
ti attuliſſe videntur: cum enim tu prius argumentatus eſſes ex Thomæ ſententia.
ens videlicet iuxta primũ modum uocari qđ quæſtioni quid eſt reſpõdetur: quæ
rentiq; quid eſſet quod mundũ conſeruaret & moueret rationabiliter deũ reſpon
deri: ex quibus colligebas deũ primo modo eſſe ens & aliquid reſpondit ille uide
quantum fallaris malum ſcđm Thomã tale non eſt ut quærenti de eo quid ſit poſ
ſimus aliquid reſpondere uel ens: & tamen quærenti quid eſt peccatũ reſpondere
poſſumus quod eſt malũ: ideo nihil tibi tua ſuffragatur reſponſio hæc: ſcilicet qđ
ſi queratur quid eſt peccatum uocabuli potius eſt quæſtio ꝙ̃ rei. Nam non nimis
eſt quæſtio nominis (quanq; hic & ibi diuerſa ratio) quid eſt quod mundũ guber
nat ꝙ̃ quid eſt peccatũ cum ille qui mundũ gubernat deus / ſcilicet quidditatẽ ut
recentiores loquuntur nõ habeat: quod & omnes præter eos qui in prædicamen
to eum collocant apertiſſime confirmãt. Et ut ſanctiſſimus ait Dionyſius nrę poſt
apl'os principes theologiæ ipſius nec nomen eſt nec diffinitio: gnetiã nec illis q̃ an
tea dixiſti tuũ hoc reſponſum cõſonat qñ prius malũ ipſum nõ eſſe nihil ſed poſi-
tiuũ aliquid dixeris; nũc uero ipſius nominis tantũ formari quæſtionẽ cõfitearis.
¶ Opponis tertio his uerbis ſi aliquid eſt ens ideo iuxta poſitionẽ tuam eſt ens ꝙ
eſſe eſt ſcđm rem aliud ab eſſentia aliud eſt (inquis) humanitas aliud homo aliud
albũ ſiue albedo aliud res alba: igitur ſi idea ẽ ens ideo erit ens ꝙ eſſe ideę eſt aliud
ab idea. Idea autẽ deus eſt eſſe igitur ideæ eſt aliud a deo: eſt igitur in deo compoſi
to ſcđm rem non ſolũ ſcđm rationem. Quibus dicimus iam reſponſum eſſe. Nã
cum eodem fere medio quo nunc es uſus in tertia epiſtola argumentareris reſpõ
dit ille compoſitionẽ illam entis & eſſentiæ in diuinis ſcđm rationẽ eſſe non ſcđm
rem. huius igitur hypotetici ſyllogiſmi quẽ adducis. primã ꝑpoſitionẽ ueram eſſe
inficiamur: nã & ſi in creatis rebus eſſentia ab eſſe re differat nõ ob id ſequatur ne
ceſſarium eſt quicquid quoquomodo dici ens poſſit ex eſſentia & eſſe ſiue exiſtẽ
tia tanq; ex partibus cõponi ideæ igitur q̃ creatarũ rerũ exẽplar eſt eſſentia & exi-
ſtẽtia re diſtincta non conueniunt. Sed hæc a nobis in ea fit compoſito: cum illã ut
exemplar cauſam eſſentiæ & entis ſiue eſſe & exiſtentiæ: quæ in creatis rẽbus in-
ueniuntur perpendimus: quam compoſitionẽ pariter & diſtinctionem ſimpliciſ-
ſimis etiam rebus applicamus & ſcđm rationẽ quando eam intellectus noſter fa-
brefecit uocitamus hanc Peripathetici frequentiſſime uſurpant vulgatam / ut in-
quit ille ab Antipatro repetitam / a Poſſidonio commemoratam in epiſtolis a Se-
neca. ea propter hunc in modum ideam ſcđm rationem ex eſſentia & exiſtẽtia di-
cere poſſumus eſſe compoſitam. & ens uocare eam / ſcilicet ut exemplarem creatu
rarum ex eſſe & eſſentia re differentia compoſitarum conſiderantes: quam com-
poſitionem in deo non ponimus quando eum non ut aliorum exemplar / ſed ut in
penitiſſimo ſuæ diuinitatis receſſu ſe ipſo fruentem contemplamur.
¶ Quarto inquis iuxta denominatiuorũ definitionẽ unus ab unitate denomina-
tiuum eſt: deus autem iuxta tuam poſitionẽ ex ſimilitudine unitatis unus dicitur:
non ergo ad ſubſtantiã dei ſpectat prædicatio qua Platonici dicunt deus eſt unus
præterea cum dicimus / deus eſt unus / non quid ſit / ſed quomodo ſit ſignificari pu
tas: modus autem ex accidentium eſt genere: non igitur uocabulum unius in deo
ſubſtantiuũ eſt ꝙ uel platonicã ſectam non didicerim uel gręcã linguã ignorẽ: nõ
enim id ſatis eſt ad tutandã academicorũ diſciplinam. Sed facilis reſponſio cũ em̃
dictum ſit a platonicis unũ quod de deo enunciatur eſſe ſubſtantiuum & nõ de-
nominatiuũ tantũ probe aſſertum eſt & iterũ cum aſſeueratum ſit unũ dici / quia

vnitati similis sit non est incongruũ: nec ppterea dici potest non esse substantiuũ nam & si nomen aliquod ex rei cuiuspiã proprietate aut similitudine cuidam adaptetur non ob id sequatur necesse est nomen illud non esse substantiuum quando id pro substantiuo nomine accipiatur: quod non per modũ adiacentis / sed per se stantis significet. unum uero quod de deo prædicatur per modũ non inhærentis / sed stantis intelligi adeo clarum est ut probatione non egeat. habes itaq; proprietatem a qua nomen accipitur cui applicatur nõ auferre hoc quod est esse substantiuum: nam Thomas tuus imo noster cum in locis aliis tum in prima parte illud ad quod significandũ nomen imponitur ab illo a quo imponit̃ differre refert: uerbi gratia: hoc nomen lapis ad significandũ substantiã illam quæ sic nuncupat̃ imponi ab ea itẽ proprietate sibi cognata qua scilicet pedẽ ledit uocitari edisserit: unde & alio loco docet a grammaticis fore usurpatũ ut scribant nomen substantiam cum qualitate denotare: quod & Ioãnes Scotus libro primo cõmentariorũ suorũ in sententias affirmat. Vnum igitur mi Antoni cum de deo annunciamus uere & ut substantiuũ nomen est enunciamus / quia. s. per modum stantis & concipimus & prædicamus: rursus cum ab unitatis similitudine eiusq; pprietatibus impositũ dicimus ueritati quantũ fas nobis est ppinqmus / quia scilicet cõueniẽti uocabulo utimur ad indicãdũ quanq; longe ineffabilẽ illam super oĩa creata deitatẽ cum ita omniũ quæ sunt principiũ sit quemadmodũ numerorũ omniũ principiũ unitas est: & hisce uerbis etiam colliges alterius argumenti tui solutionẽ de modo quod de genere dũtaxat accidentiũ esse profaris posse: scilicet in hac pdicatione: Deus est unus quomodo deus unus sit significari & nihilominus unius uocabulum in deo substantiuũ esse. si a quo auspicetur nomen & ad quod denotandũ rei tribuit̃ consideraueris: potes etiã breuiuscule ex uerbis patrui solutionẽ tuæ dubitatiõis agnoscere: cum ait / quomodo tu Platonicorũ potius q̃ Dionysii rationẽ sequi me dicis: cum nec Dionysium nec Platonicos ut magna etiã uoce gloriaris unq; legeris: At scias idem esse apud Platonicos dei typum esse unitatem: & apud Dionysium deum unice omnia expeditiorẽ solutionẽ non posset quispiam recte desiderare: nam cum dei typum esse unitatẽ dicitur ad similitudinẽ & modum: cum uero fertur deum unice esse omnia ad substantiam referendum est: quæ tamen esse eadem penitus asseueratum est: quin etiam apud grecam linguam quam illæ probe nouerat abstractum & concretum significari quandoq; potest eadem uoce.

¶ Ad quintæ dubitationis tuæ solutionẽ afferendã non opus est multis. Ait ille si deus non esset & aurum esset esset aurum & non esset aurum. Tu addis hæc uerba igitur esset aurum. q si diffinitio ueri constat: erit uerum nulli quadrans ideæ. Adde obsecro & hæc paucula quæ scilicet ex eius uerbis sequi dixit & agnosces quomodo erit uerum nulli quadrans ideæ. Quid inquam? impossibile scilicet impossibile parit: & ideo nõ mirum est si ex propositiõe tua impossibili sequi facias quicquid uolueris: Nam si deus nõ esset & aurũ esset erit uerũ nulli quadrãs ideæ: cum ex impossibili gignatur impossibile his non solũ dialectici / sed etiã theologi adstipulantur. Si em̃ Ioannẽ de Bachone Carmelitã interroges an fieri possit: ut aurum sit & deus nõ sit in primo sententiarũ respondebit tibi non aliquã omnino rem qualiscunq; ea sit intelligi posse nisi prius deus intelligatur: cum autẽ de intellectu cunctarũ rerũ sit colliges tu an extra omnẽ controuersiã etiã apud nouicios dialecticos pronunciari possit aurum esse & deum non esse fore impossibile. Sed de hoc iterũ in calce operis uerba faciemus si Cardinalẽ cameracensem postea cõsulueris. audies hominẽ in omni etiam philosophia exercitatũ in primo cõmentariorum in sententias dicentẽ ex quolibet impossibili contradictionẽ sequi.

¶Sexto loco dixisti si neq; uerum neq; falsum esset sedere socratẽ quod ille asseru erat eo ꝙ necessariũ non esset defendere te posse non in quolibet negationẽ uerã esse uel affirmationẽ cum in quolibet aut una / aut altera necessariam non habeat ueritatem: quam obiectionẽ soluentes respondemus orationẽ hanc Socratem.s. sedere ueritatẽ aut falsitatem quantũ de se est sibi non necessario determinare: nec propterea sequi de quolibet affirmationẽ verã non esse uel negationẽ: uerũtamẽ si eo modo quo ipse docet intelligis negare etiã poteris in quolibet sic affirmationem aut negationẽ ueram esse ut altera pars necessario uera sit: ait enim me sedere aut uerum aut falsum semper est: quia semper ego aut sedeo aut non sedeo. & qđ dicitur me sedere nec uerum nec falsum / hoc est propositionẽ hanc ex se sibi / nec ueritatem nec falsitatẽ determinare. quod faciunt ꝓpositiões necessariæ. Sed cum fieri possit ut & sit uera / cũ scilicet sedeo / & sit falsa cũ non sedeo / ex seipsa ad utraq; indeterminata est. Preterea aduersus nonnulla eius uerba de bono & malo uero & falso / quæ in rebus & anima fore protulerat instas hoc modo. Si bonũ & malũ sunt in rebus / uerum & falsum in anima: ubi est tua affirmationis & negationis oppositio. Negatio enim nihil ponit / quomodo etiã Chymera in rebus est & aĩa. si est omnino nõ ens & falsa cum nõ ens / & malum mutuo cõuerti putes. Sed oro attendas animaduertasq; malũ & bonũ ea ratione / in rebus etiam pronũciari quia attendatur circa res / quomodo uerũ & falsum circa animã. nõ est enim uerum & falsum in rebus / ut scribit Aristoteles. vi. primę philosophiæ libro. sed in mẽte nec propterea sequatur / necesse est ut res q̃ omnino mala est res uera sit: uerum etiã illud & falsum de quibus eo loci mentionẽ facit Aristote. complexa sunt: nec item sequitur si bonũ & malum in rebus sint ob id ea opponi nõ posse contradictorię: quia malum quod in rebus esse ꝓnunciatur nõ ideo dicitur in rebus fore ut illud aliquã esse rem intelligatur. sed quia attenditur consideraturq; circa res ipsas hoc est in quantum res perfectionibus priuat: & ut non bona sint efficit. Chymera uero ipsa in rebus non est / quia omnino non ens est & oĩno mala: tamen si fieri posset a natura ut esset res esset & bona: falsa autẽ est quatenus nihil omnino existens & nulli quadrans ideæ: nec etiã eam in anima esse affirmamus / sed ipsi Chymere notionem: quæ ut res quædam est bona est & uera: falsa uero quatenus Chymeram repræsentat cum ipsa Chymera & nihil sit & mala.

¶Probare post hæc credidisti cæcitatem esse ueram quod ille negauerat & si cæcitatem esse cæcitatem uerum esse nec esset inficiatus nec concessisset. Sed a longe diuersa esse dixisset: huncq; in modum argumentatus es si cæcitatem esse cæcitatem uerum est / & quis nõ uideat cæcitatem esse ueram: idem enim sunt: sola enim cæcitate posita ponitur hoc quod est cæcitatem esse cæcitatem & ablata aufetur: unde eadem ratione Socrates: & Socratẽ esse Socratem idem est: & eadẽ generatione utrunq; generatur: & per se deus quoq; & deum esse deũ idem: utrũq; enim æternum & prima ueritas. Ego uero mi Antoni contra contendo quæq; eadem esse affirmas inficior nam uno eorũ quẽ tu affers posito nõ ponitur reliquũ necessario: nam sola cæcitate posita nullo intellectu considerante cæcitas quidẽ erit: nõ tamen erit hoc quod est cæcitatem esse cæcitatẽ: quapropter etiam soluitur argumentum de deo & de generatione Socratis. nam Socrates per se generatur: non hoc quod est Socratem esse Socratem cum complexa non generentur. Licet quoq; tibi condonarem ea esse / idem adhuc non sequi dicimus / quod colligebas ob diuersum modum significandi / complexę scilicet & incomplexę / cum nullius sane ualoris esset hæc argumentatio cæcitas & cæcitatẽ esse cæcitatẽ sunt idem: sed hoc est uerũ: igitur & illud quia pari pacto sequeretur / hoc est complexũ: igitur &

illud quod absurdū est: cum cecitas nomen sit simplex non complexū aut enuciatio aliqua aliud: igitur est cæcitatem esse uerā aliud cæcitatem esse cæcitatē uerum esse. Et quanq̧ hæc pro patrui defensione sufficerent: attamen ne credas plures tutandi propugnandiq̧ modos deesse: utq̧ absolutior ueniat ad te respōsio scias uelim iuxta Gregorij Ariminensi sententiā dicere me potuisse: & si sola cæcitate posita poneretur hoc quod est cæcitatē esse cæcitatem non propterea corrogari colligiq̧ necessario ea esse idem: negat enim hanc consequentiā & multas huiusmodi omi alio a deo circūscripto deus est ergo deus ē deū esse. Cardinalis quoq̧ cameracēsis negat oēs orationes in quibus aliqd enunciat̄ de oratione infinitiua significatiue accepta easq̧ & falsas asserit & incongruas quod in suo primo sententiarū libro uidere licet. Conquereris deinde falsum cū hac conditione diuisum non debuisse pronunciari hoc est q̄diu falsum est: idq̧ hisce uerbis enarras si falsum omne simpliciter diuisum est: quod probatum esse non negas dici nō debuit falsum quidam cum hac solū conditione diuisum esse hoc est q̄diu falsum. Si enim omnis homo simpliciter & absolute est risibilis conditionē nō oportet adiūgere qua restringas dicēs, omnis homo est risibilis q̄diu est homo: nec propterea restrictio debuit adiungi ꝙ non omnia falsa sunt æqualiter diuisa aut falsa: nec enim omnia entia sunt æqualiter bona: absolute tamen bona sunt omnia. Sed diligenter eius uerba perpende: quibus poteris omnē scrupulū & dubitationē abijcere. Ait ille omne falsum diuisum nec omne falsum ex ęquo falsum: quia non esse falsum ex ęquo diuisum cum ęque falsa non sint quæ non sunt necessario & semper falsa: & ea quę semper & necessario falsa sunt: recte igitur Antoni dictio illa q̄diu adiecta est: propterea quæ nō semp̄ & necessario falsa sunt quæ falsa: & si uera fieri vniriq̧ possunt uel naturæ uel artificis opera: quod & tu in secundis obiectionibus dixisti: uerūtamen q̄diu diuisa tamdiu falsa: semper uero falsa sunt ea quæ nunq̧ in amiciciā redire possunt: ut in secundarū responsione obiectionū abūde uisit. nec sı̄litudo de entibus & de risibilitate tibi impedio suffragatur. Nā entia sunt semp̄ & absolute bona, licetq̧ non sint æq̄liter bona aliaq̧ alijs magis boni rationē participent: tamē semper & necessario sunt bona: quatenus em̄ entia eatenus bona: nec possunt fieri non entia & non bona: nisi redigantur in nihilū. Sed potest cōmode de falso & diuiso quod in complexione cōsistit non diuisum & uerum fieri. similitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falsa æqualiter diuisa: attamen quatenus falsa & nō unita & non uera sunt. Adde ꝙ parū turbare nos debuit hæc obiectio. quis enim ambiget pronunciari posse hominē (qui absolute & semper risibilis est) cum hac conditione risibilem fore q̄diu est homo: an improbabitur hæc loquutio a uiris doctis homo tamdiu risibilis est: quādiu homo est.

¶ Decimū obiectionū tuarum caput nihil aliud contra eum affert: nisi facile constare potuisse quod dixisti si ratio contrariorū motuū satis ei fuisset intellecta: at ille nisi excidit conquestus est te non probasse quot totiēs sequi dixisti. s. ex contrarietate prosequendi & fugiendi contrarietatē boni & mali inferri inquiens: nam si bonum qua ratione bonū sit expetendum malūq̧ fugiendū: sintq̧ fugere & appetere contraria: quomodo ex hoc sequi probas bonum malūq̧ esse contraria: hoc est quod tibi probandum est: ad quod tamen probandū neq̧ ullum unq̧ uerbū fecisti/neq̧ nunc facis: hec ille negans scilicet formam argumentatiōis tuæ: & hac fortasse de causa cum appetere ipsum & fugere nō sint proprie motus contrarij: ex quibus contrarios esse terminos colligi possit: & etiam ab ipso Aristotele mutationum aliqua contrarietas assignetur: sexto physicæ auscultationis libro quorum contrarij non sint termini: sed contradictorij ens scilicet & non ens quando

generatio ab non ente ad ens proficiſcatur : corruptio ab ente in non ens pro-
cumbat. Tu uero hanc iterum contrarietatem boni & mali pertractaſti: nec aliam
adduxiſti probationē: rationē porro contrariorum motuū diligenter illū proſpe-
xiſſe: etiā ab ipſis ut aiunt unguiculis nō ambigas: quinimmo ſæpius non modo
tuas aduerſus eum de hac cōtrarietate rationes propulſauit: ſed etiā contra te egit
quando in ſecunda epiſtola deduxit hanc tuam probationē: non ſolū inferre ma-
lum & bonū eſſe cōtraria: ſed cōtradictoria eſſe cōtraria: ſecūdo cū tela tua in te re
torſerit hoc modo bonū & malum ſecundū te ſunt cōtraria : & utrūq; contrariorū
eſt aliquid poſitiuū: & ſecūdū te non ens eſt bonū: ergo ſecundū te non ens eſt ali-
quid poſitiuum & aliquid & ens conuertunt̃: ergo ſecundū te non ens eſt aliquid
poſitiuū. Cum in tertia dixiſſes epiſtola refugere eum ad ſimplicium relictis latinis
interpretibus quantum ad oppoſitionē boni & mali pertineret reſpōdit ille quaſi
mirabundus: cur tu qui Boetianus eſſe ſoleres & Barbarorū irriſor eos tunc ride-
res qui poſthabitis latinis interpretibus Gręcos ſequebātur interpretes uel cōmo
diſſime innuens te ſentire perperā ſi gręcos philoſophos magnifaciēdos non eſſe
duceres: quos Boetius quē magno habes in præcio ſummo in honore ſemper ha
buiſſet hiſq; & præceptoribus & ducibus uſus eſſet: quibus replicas rem non eſſe
admiratione dignam ꝙuis dixeris latinos nō negare Ariſtotelē quem Simplicius
non negat &c̃. Sed mihi non uidetur Simpliciū negare Ariſtotelē cum recte inter
pretet̃: nec apparet latinos interpretes euariare ab Simplicij ſn̄ia: qn̄ eā tota mente
cōplectant̃ & exequant̃ operibus ſi demiratus eſt negatū a te latinos expoſitores
Simpliciū nō ſequi in maiorē forte ſtuporē incidiſſet: ſi te latinos nō negare Ariſt.
quē negaret Simplicius ꝓtuliſſe ītellexiſſet: porro Simplicius quiq; illū ſunt ſequu
ti Ariſto. mentē plane elucidant cū ea ratione bonū & malum contraria eſſe dixe-
rit: ꝙ alterū contrariorū ſemper habeat rationē mali & deficiētiæ quo circa primo
phyſicę auſcultationis libro contraria ſemper ſcd̓m melioris peioriſq; inuicē ratio
nem comparari tradidit Pythagoreos etiā imitatus: qui duos rerū ordines ſtatue-
re: quorū alter ſub bono alter ſub malo contineretur : uſuſq; ſit in ratiocinatiuis li-
bris frequenter externis exemplis hanc expoſitionē: ut inquit ille thomas tuus nō
ſolū latinus: ſed & inter latinos præcipuus nō ſolū refert: ſed & probat cui etiā nos
ut Egidiū in ſecundo ſentētiarū & alios multos Burleū ſcilicet & Eſculanū idē ſen
tientes annumeramus: quinetiā & Ioan. Scotus cathegorias Ariſtotelis exponēs
adſtipulatur huic noſtræ ſententiæ inquiēs: ſi bonū accipiatur prout cum ente cō
uertitur malū eſſe nihil & ſic bono nō eſſe cōtrariū. cum enim utrūq; contrariorū
extra controuerſiā ſit aliquid poſitiuū neceſſe eſt ut quod nihil ſit in rerum natura
quale eſt malū contrariū eſſe pronunciari non poſſit. & licet malū tu nihil eſſe ne-
gaueris ad Thomā prouocās: ipſeq; opinioni tuæ non modo nō ſuffragetur: Sed
& abunde refragetur: quod etiam patruus in margine tertiæ epiſtolæ ſatis oſtēdit
ab re tamen fore nō putamus uel paucula obiter etiā & in tranſcurſu ꝓ pātrui opi
nione perſtringere monſtrareq; non ſolū Thom̄. in ea opinione fuiſſe ut malum
eſſet nihil: Sed cateruatim plures philoſophos & theologos illuſtres in hanc ſentē
tiam pedibus manibuſq; deſcendiſſe. Auguſtinum inuenimus de moribus mani
cheorum differentē dixiſſe nullā naturā eſſe malū: pauloq; poſt ne quid pro natu
ra intellexiſſe foret ambiguum ſubiunxit : & ipſa natura nihil eſt aliud ꝙ id quod
intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Vidimus Egidium Romanū in primo con-
mentariorū libro in patrū ſententias ſcriptū reliquiſſe malū ſecundū quod malum
puram eſſe priuationem & nō aliquid : eoq; modo eſſe aliquid pronunciari poſſe
quo & ipſum nihil aliquid eſſe dici poteſt quando utriq; poſſint nomine aliquo

nominari:In secundo quoq; earundē commentationũ libro malũ non habere ut eius uerbis utar quidditatē ob idq; nõ posse responderi quæstioni quid est affirmat:nihilq; aliud de ipso esse quã nomen.uerbaq; itidē Aristotelis de mali & boni oppositione:iuxta patrui mentē interpretatur dogmatisq; Simplicij & aliorũ proborũ Aristotelis interpretũ:consentit &.s.propria nõ esse genera pronuncians:sed aliorum contrariorũ proprius genera dici debere cum alter rationē positiui habeat altero non habente:nullũq; contrariorũ secundũ se esse non ens: sed aliquã naturã & existentiã.id ipsum Gregorius Ariminensis testatur in cõmentarijs in secundum sententiarũ librum malũ scilicet ipsum non esse aliquã ut ipsius utar sermone entitatem:sed puram priuationē. hoc idem sensit perspicacissimi uir ingenij Robertus olchot quæstione prima cõmentariorũ suorũ in secundũ theologicarũ sententiarũ librum.hoc idem pleriq; alij iudicauere quos in pręsentiarũ adducere mihi scribenti tibiq; postmodũ legenti fastidiũ fortassis afferret. satis erit quantũ ad presens negotiũ attinet hos numerasse potissimũ cum alijs obiectionibus dissoluendis:de hoc iterũ oportuerit uerba facere quando illis in locis de malo mentio sit habita. Sed ut eo redeamus unde digressi sumus. Boetiũ tantũ ex latinis oĩbus contra Simplicium & reliquos illustres interpretes citare in iudicium uideris: quem si tantum latinorũ numero dignaris ascribere is unus erit ex latinis expositoribus:non latini expositores qui tuę opinioni suffragari uidebitur. Adde ꝙ nec ille si eius mens probæ scrutetur nostræ sentententiæ reclamat cum quæstionem hanc nec exacte pensiculet/nec ultimo rimetur iudicio:sed solum quid Aristotelis uerba stricte & presse apprehensa expostulēt declaret:qui mos ei familiarissimus in primis editionibus fuit opiniones græcorum interpretum uarias secundæ editioni demandans scrupulose & anxie examinandas.

¶Cæterum probasse non modo illum: sed demonstrasse existimo quotienscunq; daretur bonum & malũ esse contraria:illico Chymerã aliquid esse in rerum natura absq; ulla controuersia pronunciari posse: cuius contra te argumentis hoc tm̃ respondēs non perceptũ scilicet ab eo qua ratione bonũ & malum cõtraria dixeris:nihilq; aliud pro te affers: quapropter nihil & ego aduersus te agam nisi & uidisse illum & percepisse cuncta quæ scripseras:& cum collibuit multaq; de cõtrarijs dixeras recēsuisse:meũ enim hoc in negocio consiliũ est ultimas tuas obiectiones in patruũ dissoluere: eas uero quibus ipse quoquo modo responderat silētio præterire uerũtamen si aliquid nõ plene ab eo enucleatum tibi uidebitur quod a me & optes & expostules aperiri desiderio tuo satisfacere tentabimus: ꝑ quæ tua argumenta & dissoluendo & respondendo pro uiribus uagabimur:nõ enim minutula quæq; uerborũ tuorũ responsione carere iudicauit inconsonũ: fatetur ille in primis litteris quædã esse omissa quibus nihil respõsum est:ne in leuibus rebus uerba prodigeret quædã leuiter tractata:ut ꝗ philosopho hoĩ res potius indicandas q̃ explicandas duxerit. Quæ uerba sic a te velim interpretari ut nõnulla quorum cõtrouersiæ notæ sũt etiã Gregarijs philosophis operæpreciũ nõ fuisse: abs te philosopho nobili aduersus celeberrimũ & doctrina & fama hoĩem adduci qui de rebus altissimis haberet sermonē:quiq; ad ima hæc discutiēda nõ sine dispēdio conceptoq; de rebus difficilimis speculaminũ descēderet. De hac tñ tua cõtrarietate sequēti rñsione cũ de semiplenis priuatiõibus uerba fiēt nõ nihil dicturi sumus.

¶Miraris præterea demiratũ illum fuisse semiplenas a te fingi priuatiões: quã rem non tam eo tempore q̃ postq; iterum id tentare probasti in admirationē conuertisse illum existimo (si tamen ab eo ultimæ obiectiones tuæ uisæ sunt) dixerat ille aduersus te malũ est nihil:ergo nõ est semiplena priuatio. Tu uero eius argumen

tum hoc modo prosequeris egritudo mala est igitur nihil est. nō est igitur semiple na priuatio: est autem priuatio quædam egritudo: nō igitur est uel sanitatis uel bo ni cuiuspiam semiplena priuatio: sed plena potius & perfecta quod fieri nō potest imperfectæ igitur priuationes semiplenæ sunt ut ægritudo raritas: turpitudo cæcitas uisus perfecta boni imperfecta hæc tu ad uerbū. Ego uero mi Antoni libere dixerim hec tua uerba uel nihil contra ipsum faciunt quod ut clarius uideas ea sigillatim recensebo. Ais primo ex ipsius uerbis malum est nihil: igitur non est semiplena priuatio. Rectæ ambulas rursus ęgritudo mala est igitur nihil est: nō est igitur semiplena priuatio: huc usq; etiam probe progrederis: quia ægritudo quatenus mala eatenus nihil rursum ais: est autē priuatio quædā ægritudo non igitur sanitas &c. usq; in finem quibus uerbis falsum meo iudicio astruitur pace tua sit dictum quod ostendere conabimur. Cęcitas enim nō solum perfecta uisus priuatio est ut ais: sed etiam boni perfecta priuatio dici potest: quia totum illud bonum aufert quod nata est: auferre scilicet uisum quod non facit ophthalmia: licet etiam illa bonum quod nata est adimere perimat: illius uero quod nō est apta perimere nullatenus priuatio nuncupari possit siue semiplenā siue plenā dicas: priuatio em̄ uel absolute consideratꝰ scilicet ut habitū in cōmuni respicit: uelut ad certū & limitatum entis genus restringitur: puta ad sanitatē totius corporis ad oculū ad pulchritudinem: & cætera id genus primo modo accepta habitū aliquem particularē non priuat: quia priuatio omnimoda ut Dionysius inquit libro de diuinis nominibus uiribus omnino deficitur: secundo modo sumpta quæ singularis a Dionysio appellatur distinguente eam contra uniuersalē illum quē respicit habitū priuat: & hoc modo huiusmodi habitus: cui scilicet obesse nata est priuatio plena & nō alterius rei semiplena est. quis enim dicere auderet cæcitatem esse semiplenam priuationem hominis uel alterius boni quod esset in homine: priuatio igitur absoluta habitum absolute & propria: & particularis priuatio propriū & particularē habitum respicitt & eius limites non excedit. quapropter ægritudo plena priuatio est nō semiplena siue toti corpori eam ascribas siue particulari membro: febris enim perfecta priuatio est illius tēperaturæ quā nata est corrūpere ophthalmia: etiā & si non totius boni quod in oculo est: tamen alicuius boni perfecta & propria priuatio est: quia totum illud bonum quod nata est perimere perimit quando perfectam oculi sanitatem uisum uero nō auferat: & quatenus ophthalmia nihil aliud faciat. Turpitudo etiam quia totum illud bonum quod potest auferre scilicet perfectam partium composituram quæ pulchritudo uocatur adimit perfecta priuatio est: & sic in reliquis cōsidera hoc etiā ex superabundāti dixerimus cæcitas qua cæcitas malū est: qua malū nihil est q̄ nihil nō semiplena priuatio: quia si semiplena aliquid positiui relinqueret quod non facit malum. Præterea nulla priuatio in se omne bonum priuat actu: ergo omnes priuationes essent semiplenæ priuationes quod est contra te: quia aliquas plenas aliquas semiplenas esse contendis connexio optima & necessaria: & quod assumpsimus hoc probamus argumento: cū nullum bonum unq; inueniretur: si totalis quædā & uniuersalis priuatio in rerū natura comperiretur: ut paulo ante ex Dionysij uerbis innuimus: malum enim priuat particulare bonū cum malum in bono sit & vniuersale malum uniuersale bonum perimeret si tamen inueniretur qdꝰ fieri potest: & sic collige non semiplenas: sed plenas semper propriorum habituū priuationes reperiri.

¶ Decimæquartæ obiectioni quæ plures questiones continet sigillatim respōdeo: primoq; non omne malum boni aliquid relinquere nisi in aliquo intelligas subiecto quod malum ipsum non respiciat uel illud subiectum cuius habitus a ma-

lo ipso perimitur accipias: nec illum oppositum habitui quod tamen ei imponis & pro hypotesi aucuparis asseruisse: nam ille malum aliquod inueniri quod omne bonum ab eo natum auferri tollat penitus habunde testatus est cum in epistolæ secundæ respõsione te de hoc commonuerit: hunc in modum scribens hoc certe considerare debueras: quod de imperfectis quibusdam malis ex ea quã adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur ad ipsum immixta absolutaq́ʒ mali naturã non esse transferendum. & ut planius ueritatem percipias non pigebit explicare uim distinctionis malum bifariam considerari potest absolute primo & sub propria ratione mali: hoc est inquantum nihil secundo in quantum cuiusdam boni priuatio est: hoc est particulare malũ & hunc in modum malũ acceptum boni aliquid subiectum dũtaxat relinquit: quod non facit aliud malum quod omnino non ens est & nihil quale Chymeram dicimus cum subiectum aliquod aut habitum non respiciat: & hac de causa omnino malum ab ipso & absoluta immixtaq́ʒ mali natura uocitatur: hoc inq́ʒ malum quod ut Dionysij in libro de diuinis nominibus uerbis utar: quia subiecto caret nullo modo nusq́ʒ & nihil existens est. Chymera uero & si potẽtia dici bona possit ob potentiam producendi ipsam quæ in deo est: tamen nec ens / nec bonum denominari potest. Si enim hæc connexio scilicet aliquid potentia bonum est: igitur bonum est uirium potens esset: in auctorem illius ictus retorquens: adducere eum putarem ut fateretur omnia quæ a deo creari deberent: non autem ui naturæ fieri: & etiam quæ corrupta sunt aliquid esse / & non esse aliquid. Nam si potentia creantis secundum eum & essent & bona essent: igitur & necessario essent aliquid: cum aliquid & bonum conuertantur parisque sint ambitus omnino. Quod uero aliquid esse non posset sic argumentabor ex nihilo aliquid fieri non potest: anteq́ʒ creetur Chymera secundum te nisi creetur esse non potest. creatur igitur ex nihilo igitur priusq́ʒ crearetur ex nihilo non esset aliquid: ob potentiam igitur bonitatis quæ in creatore est res absolute bona denominari non potest: alioquin ut nostrorũ dialecticorũ sermone utar fallacia secundum quid ad simpliciter committeretur. Mitto ea consulto quæ afferantur contra opinionem illam de æternis (ut ita loquar) quidditatibus & potentia obiectiua: & si illismet rationibus sententia tua infirmari forte posset: satisfit enim desiderio nostro: si Chymeram dici non posse bonam probauerimus: adde ꝙ & Auerroem in hac parte imitati: dicere possumus: ens in potẽtia: non esse ens: quando in commentarijs in quartum metaphysices librum partitione quintadecima dixerit: id quod nõ est actu nõ esse ens. Ad illud quod iungis scilicet Chymeram ob id ens esse: quia licet illa potentia producendi Chymeram in deo sit nihilominus potentiam dei & Chymeræ esse aliam & aliam ratione. Respõdeo primo negare me posse: Dei potentiam & Chymeræ producendę diuersas esse ratione. Secundo licet gratis tibi concederetur potentias / scilicet illas esse diuersas adhuc tua ratio quid probaret: cũ Chymera ens nuncupari nequaq́ʒ possit ob potentiã se producendi q̃ in deo esset: cũ tm̃ absit potentiam illam nec Chymerã nec aliquid intrinsecum Chymerę enunciari posse: ut etiam distent in infinitum. Addis præterea exclusa potentia dei & cogitatione nostra Chymeram non esse malam: cum malum priuatio sit: quæ in subiecto participante bonitatem consistit: cui responsum uelim eadem distinctione qua paulo ante: cum Chymera subiectum aliquod nõ respiciat: sed absolute mala sit licet eam a nobis conceptam scilicet ipsam notionem Chymerę quam mente gerimus: ut aliquid esse ita bonam esse: Chymeram uero ipsam nec aliquid esse nec bonam esse pronunciare possimus.

¶ Præterea gestire uideris non improbatum quod attuleris solumq́ʒ simpliciũ id

non dicere responsum esse. Item ais non dixisse te sentire Aristotelem omne oīno ens uel per se uel per accidens esse: nec Thomæ aliquid propterea falsum adscri-psisse. Verum & si tot ab illo quem defendimus hac de re dicta sint ut a me uerba fieri opus non uideatur proposuerimq; semel ab eo quoquomodo discussa non retractare: hæc tamen ex superabundanti pro patruo dixerim Simpliciū scilicet qui a te sæpius in iuditiū citatus est: contra te sæpius testimoniū tulisse: ꝙ patruus non semel in responsionibus cōminiscitur. Rursus scire uellem an defendendum susceperis non omne ens: aut per accidens aut per se esse de mente Aristotelis. Ille enim quinto primæ philosophiæ libro secat illud ens in ens per se & per accidens demum in substantiā & accidens secantur: quæ priori partitionis membro conti nebanť cum illud per se in decem partiatur genera: quorum unum est substantia: reliqua accidentia: uellem ego a te nunc libentissime doceri quale nam esset illud ens quod nec per se nec per accidens esset. ꝙ si forte diceres diuisionē illam in ens per se & per accidens assignationem esse complexi entis / ut in primis obiectioni-bus prodidisti: respondere non dubitarē te id ostendere uere non posse: nec aut Aristotelis quapiam sententia nec ratione idonea tuam opinionē fulcire: cum eo loco aristoteles ens per se in decem partiatur genera: quorum unum sit substātia: & nouem accidentia quæ complexa entia fore nemo credit quādo aduersum cō-plexa distinguantur: eo ꝙ loci Auerrois dicat ens per se diuidi per dictiones signi ficantes genera prædicamentorum: dictio autem non est complexum ens. Sexto quoq; metaphysicæ idem Auerroys dicit primam entis diuisionem esse in per se & per accidens: prima autem esse non posset quando eam diuisio complexi entis anteiret: nec apud Thomam reperitur quinto metaphysicæ libro diuidi ens com-plexum ut asseruisti. Credi uero non potest cum ens primo sit partitū in ens ꝑ se & per accidens illudq; per se sit in decem genera subpartitum quæ incomplexa esse ostendimus: assignari eo loci diuisionē entis complexi: quando illud quod di uiditur de diuidentibus membris prędicari necesse sit: hæcq; ob id & si parum ad negociū pertineant: dicta sint: cum nec illud tuū dogma Aristotelicorū interpretū placitis nec rationi consentaneū primori fronte mihi uideatur: qđ si forte cōtrariū probaueris: gratissimū erit a grauissimo philosopho qualē te profecto existimo didicisse nō nihil. Cęterū dixit ille eatenus malū priuationē esse quatenus priuatio formaliter erat negatio: cui aduersaris inquiens non constare aliā non esse affirma tionis negationisq; oppositionē: aliam priuationis & habitus. nec propterea si ma lum esset priuatio boni: malum & non bonum cōuerti necesse esse: quibus respō-sum uelim aliam esse priuationis oppositionē: aliam negationis: nec illum oppo-situm protulisse: sed propterea etiamnum sequi ꝙ si malum bono priuatiue oppo natur: malum & non bonū conuerti necesse esse. priuatio enim ut magnus ait Al-bertus libro primo physicę auscultationis in quantum priuatio de se uel per se nō est: eo ꝙ de se habet non esse: quinimo & ab Aristotele asseueratū est in prima phi losophia priuationes esse de genere non entium: cum priuatio de se sit alterū ex-tremū contradictionis: & ideo cum malū sit priuatio boni & consequutio nō ens inquantum malū est: malum etiam & non bonum conuertuntur: malum enim & nihil ut probatum est idem sunt: nihil etiam & non ens idem non ens: item & non bonum idem: quia ens & bonum idē: quapropter rectissime dixit patruus nega-tionem eatenus esse priuationē: quatenus priuatio formaliter esset negatio: nam etsi differant in hoc ꝙ una earū scilicet contradictio mediū non habet: ut ait philo sophus in libro primo analiticorū posteriorum. alia uno modo habeat: cum fiat si mul cum opposito circa idem subiectū: tamen quantū ad propositū attinet essent

idem cum priuatio de se negatio sit: & non ens nihilq; ponat: quemadmodũ probat Thomas pluribus in locis potissimũ in tractatu de quattuor oppositis: si uero nõ ens mala: si mala nõ bona: ex quibus corrogare potes malum & nõ bonũ oĩno cõuerti: & ne credas illustres homines defuisse qui hoc asseruerint. Audi Aristotelem dicentẽ bonũ dici ęqualiter enti. Adde igitur per locũ a contradictoriјs malum non enti. Audi celebratissimũ theologũ Anselmũ cantuariorũ archiepiscopum libro de casu diaboli proferentẽ hec uerba: malũ nõ est aliud q̃ non bonum ex quibus colligitur constantissime malũ & nõ bonum se mutuo consequi.

¶ Nullæ decimoseptimo in loco inter te & ipsum controuersiæ fuissent si diligentius libellum ipsum de ente & uno animaduertisses & quæcunq; in ea perscripta sunt cum de gradibus illis deq; ipsa caligine ad quam contemplantibus perueniri datur mentio fit ad memoriã reuocasses: uidisses in illis tribus primis gradibus posse de deo aliquid enunciari: in quarto minime ibiq; fenestram intelligentiæ librorum Dionysiј apertam: qua commodissime poteras de hoc commoneri: nam nec negat ille: nec negare posset hanc loquutionem esse uerã deus est deus: eo modo quo nos possumus deum & concipere & enunciare: uidelicet in illis primis tribus gradibus constituti: sed tantum negat ullum prædicatũ dei naturam uere posse explicare in illo dũtaxat quarto gradu caliginis: quod omnes etiam ut mittam theologos philosophi recte sentientes astruerent: cum uero hoc nomen deus qđ prædicati officium gerit in hac propositiõe deus est deus: non modo diuinã essentiam & naturam non explicet: & declaret: sed & ab ipsa in infinitum superetur: illud de deo affirmari posse negauit: quartum illum gradum caliginis attendens. Age ergo uerba ipsa examinemus quæ hominis mentem testabuntur: postea nõ nulla adducemus ut planius uideatur an deus & quomodo possit a nobis enũciari: deinde ostendemus tuas argumentationes contra eius uerba: etiam ut iacẽt appræhensa nihil concludere. Dixerat ille dici diuerse posse deus est: deum item ex sententia Dionysiј omni appellatione esse maiorem: etiã appellatione hac dei quẽ admodum in libro de mystica theologia habebatur: dixerat alio in loco cum per hanc dictionem deus id tantum concipis: quod significatur per nomen dictionẽ hanc non habere prædicati rationem: sed subiecti/quando id esset de quo queritur: quid nam de eo enunciari posset aut deberet: non autẽ illud quod de alio enũciaretur: quare id neq; Simonidi fuisse ignotum aut consulenti eum tyranno: cum item quæreres si deus dici deus non posset an esset aliud a deo: quærere a te quid conciperes per hanc dictionẽ deus: quam de deo enunciares: si nihil conciperes nihil errares: quia nihil diceres. Si aliquid cõciperes dicere deum aliud esse ab eo quod tu conciperes & conceptum per hanc dictionẽ deus explicares: quoniam supra omne illud esset quod a nobis concipi posset. hæc ille. Credebam ego patere tibi ex uerbis is uerissimam dubitationum tuarũ super hac resolutionẽ. Tu uero contendis a Dionysio nõ negari deum esse deum: lege oro Dionysium capite ultimo libri de mystica theologia: & epistolam primam ad Caium: & tibi palam fiat omni appellatione deum esse maiorem: lege item eundem secundo capite cœlestis hierarchiæ & intelliges diuinum hominem nos edocere diuinæ ueritatis similitudinem subiectam/ omnem/ uitamq; transcendere nullam hanc exprimere: lucem omnemq; sermonẽ omnem mentem atq; rationem absq; ulla comparatione illius similitudine inferiorem: ex quibus mentem patrui putarim te posse perpendere: ut scilicet eo modo dici uere non possit deus est deus: ut per hoc nomen deus uicem prædicati gerens: illud quod per subiectum conamur concipere declaretur nõ quin aliquo modo posset dici deus est deus: quemadmodum dicitur

deus eſt bonus:deus eſt ſapiens:& alie concedũtur prędicationes:quibus ſacri co⸗
dices pleni ſunt in quibus quoquomodo de deo aliquid enunciatur.Sed illius na
tura non explicatur cum ab illis conceptibus diſtet in infinitum:quemadmodum
ſatis aperte quinto capite libri de ente & uno patruus ille meus edocuit qui ſuper
ijs Dionyſij uerbis quæ a Thoma adducuntur ueluti arbitrabaris loquutus non
eſt:ſed ſuper ijs quæ paulo ante ſunt allata.Porro Damaſcenus in primo libro ſen
tentiarum ſuæ theologiæ ſcribit eſſe quædam affirmatiue de deo dicta : uirtutem
ſuperexcellentis negationis habentia: uerbi cauſa ſi tenebras in deo dicamus non
tenebras intelligimus ſed lucẽ nõ eſſe:uerũ ſuper lucẽ / lucemq̧ eſſe dicimus cum
tenebræ abſint:quam ſententiam doctiſſimus & deuotiſſimus Pariſiorum cancel
larius pertractans inquit ſic. Igitur quicquid de deo affirmatiue dicimus includit
negationẽ aliquam:& paulopoſt propterea dicit Dionyſiũ deum negare eſſe ens
ſed ſup ens eſſe affirmare.Deum eſſe ſapientem ait Egidius primo ſententiarum li
bro:ſed non eo modo ſapientẽ quo nos intelligimus. unde dicit hanc eſſe cauſam
cur Auerroys.xij.metaphiſicæ has quæ deo attribuimus prædicationes propoſi
tionibus mathematicis ſimiles eſſe pronũciet quorum more:ea quæ intelligimus
ſunt in rebus: ſed non eo modo quo intelligimus cum lineam quæ eſt in materia
non ea ratione qua eſt in materia intelligamus.Sed quid te multis moror cum uel
paucis ueritatis huiuſce quam aſſerimus te certiorem reddere poſſum : ut ſcilicet
cognoſcas quicquid de deo prædicamus longe aliud q̄ concipimus & enuncia⸗
mus ſignificare.Ait ipſemet Ieſus chriſtus dei uirtus & dei ſapientia & ueritas te⸗
ſte Ioannis euangelio deus ſpiritus eſt.Ait Dionyſius libro de myſtica theologia
de deo uerba faciens ineffabilem deitatem contemplans multaque illi prædicata
quæ nos attribuimus remouens:neque ſpiritus eſt quantum ſcire ipſi poſſumus.
Vide igitur nolle Dionyſium ſpiritum eo modo quo nos ſpiritũ ſcire poſſumus
de deo enunciari per quæ ultima uerba legentes edocere uerum fore deum ſpiri⸗
tum eſſe ut Chriſti euãgelio conſentiret:& tamen non eo modo ſpiritum eſſe quo
nos ſpiritum intelligimus ne dei naturã a nobis per aliquod nomẽ exprimi uere
poſſe crederemus . Quanta uero ſit Dionyſij auctoritas quantum ipſius ſacratiſ⸗
ſima dogmata ab omnibus theologis qui Pariſiorum gymnaſia coluerunt ſint
elata:laudibus & celebrata licet putauerim te non latuiſſe cũ tamen patruus in re⸗
ſpnoſionibus obiectionũ tuarum innuerit te inter diſputandũ Dionyſij dicta nõ
magnopere libẽter admiſiſſe:ſcias uelim fidiſſimum illum Pauli Apoſtoli in Chri
ſti fide diſcipulum extitiſſe:cuius ope deus eum uoluit relictis gẽtilium erroribus
ueritatem & agnoſcere:& ſequi : & martyrij corona pro Chriſti fide donari Gre⸗
goriũ de eius doctrina Martinũq̧ pontificẽ in ſinodo Romæ contra hæreticos ce
lebrata magna dixiſſe.Damaſcenũ alioſq̧ complures ſũmis eũ laudibus extuliſſe
ab hæreticis eius libros occultatos lõgo tp̄e fideliũ mentes latuiſſe uerbũq̧ fuiſſe
Conſtãtini philoſophi q̧ oẽs eius libros memoriæ cõmendauerat: ꝙ ſi a pluribus
patribus q̀ cũ hæreticis/& ſacroſctẽ catholicę eccl'ię hoſtibus/magna bella pugna
rũt Dionyſius habitus fuiſſet q̄ totius eos & facillime(qd' & tarde & magnis exã⸗
clatis laboribus poſtea ab eiſdẽ factũ eſt)de hoſtibus fuiſſe triũphũ cõſequutos.

¶Cum uero probare intendis deum dici poſſe deum ob nominis rationem quæ
de nomine predicatur:dico te fruſtra(mi Antoni)laborare:nam non enuncias ali
quid de deo:ſed de hoc nomine deus : quod ut clarius intelligatur latius explica⸗
bo:nam queram ego a te quid per aquam pro ratione nominis deſignaſti conci⸗
pias ſi nihil concipis nihil erras (ut uerbis utar patrui) Si aliquid concipis quæro
iterum ſi concipis tanquam id de quo aliquid poſſit enũciari . Si hoc modo ſum⸗

mis etiam non erras: quia iterum illud.a.uicem subiecti non prædicati obtinebit si conciperes illud quod de eo enunciatur longe aberrares: tum in infinitum ipse deus maius sit omni eo ꝙ potes concipere quem etiamnum Platonicus Apuleius in libro de Platonis dogmate indictum appellat & in nominabilem: ipsiusqꝫ Platonis hac de re uerba sunt ab ipso Apuleio latina facta. Deum quidem inuenisse haud facile est: intellexisse impossibile: omnes itaqꝫ de deo affirmationes improprias esse dicamus: quando quodcūqꝫ non solum dicere: sed & concipere uelemus ille in infinitum excedat: quinetiā non modo in hoc ignorationis & miseriæ terreno carcere retenti: sed nec i ipsa dei fruitiōe qua perfecte beamur in cœlis constituti compræhendere deum/sed appræhendere tantum: ut nostrorū theologorum uerbis utar facultas nobis condonabitur. Præterea pugnare inuicem has propositiones credis/scilicet deus est supra id quod concipi potest & aliquid de deo affirmari non potest: & ais sit nominis diffinitio supra id quod concipi & argumentum militabit. Sed soluitur cum enim dicitur affirmationes de deo adduci proprias non posse: intelligi datur prædicatum non reperiri quod dei naturā integre repræsentet: hæc uero oratio scilicet supra id quod concipi potest nihil aliud significat ꝙ deum concipi non posse & quid sit deus non posse sciri. Dicunt igitur hæc uerba non solum quid sit deus: sed non posse sciri quid sit. Vim igitur negandi potius ꝙ affirmandi obtinent. Sed licet ibidem ut affirment ob id tamen argumētum tuum non militabit alioquin de aliqua re nobis ignota quā quis scire cuperet ac de eius essentia nos pcunctarer: respōdere sciscitanti possumus est id quod nescimus: quod non nouimus quod adhuc mente non concepimus nec cōcipere quimus: non uideret satisfactum petitioni illius: Vt posset hoc dogmate percepto de re illa affirmatiue aliquid enunciare/sed negatiue: nisi forte quis inueniretur qui posset aliis intimare quid esset illa res quæ ut penitus hominibus ignota supraqꝫ captum cogitationum omnium foret: ita nec a seipso aut cognosci aut concipi posset: & Simonides igitur & consulens eū Tyrānus nouerant dei nomen maximum quid repræsentare: & tamen unus eorum quid esset deus scire cupiebat alter se scire negauit. Præterea uteris tali connexione. Deus est supra omne id quod concipi potest: ergo deus concipi non potest: alioquin ipsum supra seipsum foret: non igitur amari potest: nec coli: respondeo deum a seipso tantum: sicuti est concipi integre posse & a nullo alio intellectu: nec propterea sequi: non posse aut amari aut coli: concipimus enim tātam esse deitatem omnipotentia præditam in infinitum creaturas omnifaria uirtute superantem: ut eam nisi ex effectibus non possimus concipere: & hac admiratione excitati concalefactiqꝫ in eius amorem exardescimus concipimus effectus. & eum esse summum bonum: & admiramur & colimus & amamus: nam cognitis his perfecte quę fecit deus ut Themistii uerbis utar in admirationē cōmendationēqꝫ sui oīm animos atqꝫ ora cōuer uertit: legimus item nos ea quæ reuelata deitus sunt & gratia eius præditi fide concipimus: id qđ concipi ad plenū natura non possumus: super oīa dūtaxat illū nos amare oportere ut tandē fracto huius carnis ęnigmate possimus eū sicuti est summo cum utriusqꝫ hoīs gaudio: quæ nostra est fœlicitas contēplari. Rursus ad hoc ut aliquid diligamus non opus est a nobis illud pfecte aut uideri aut cognosci aut concipi: sed satis est si eum esse uel esse tale: licet confuse & subobscure sciamus: & hoc uel ex fide uel ex effectibus: itaqꝫ uel modica cognitione præuia qualiscunqꝫ ea sit nobis est satis ad talē rem amandā: possumus enim quamlibet rem diligere nisi penitus eius cognitione careamus: ex his enim quæ nouit animus discit ignota amare ut ait Gregorius. Thomas quoqꝫ in prima scđæ ꝓbat aliquid posse per

fecte amari: & ſi perfecte non cognoſcat̃ & exemplũ de deo inter alia ꝓponit.
¶ Poſtremo ais tantam eſſe auri potentiam putaſſe patruum ut uellemus nolle-
mus uel re uel animo ex neceſſitate deum ſecum traheret. Sed non tantam eſſe au
ri potentiam mi Antoni: ſed impotentiam opinatum non modo: ſed certiorem fa-
ctum eum crediderim: ut nec ipſum aut eſſe aut intelligi poſſet aurũ ſemoto deo.
Et quanqꝫ te ad Ioannem de bachone relegare poſſem: cuius in diſſolutione quin
tæ obiectiõis mentionẽ habuimus tam & ſi quando tu patrui argumenta recẽſeas
quibus aſtruerat deum non eſſe & aurum eſſe pugnare inuicem nihil reſponde-
re uelle dixiſti: ne caligare uideris in re luce clariori: monſtrare conſilium eſt (etiã
fortaſſe te iudice) fuiſſe operæprecium ut ea diſſoluenda ſuſciperes ſi ualuiſſes: ſin
minime applicare ſaltem manus operi uel fateri ingenue eius aſſertiones ueras fu
iſſe argumenta patrui hæc ſunt quæ mox declarabo fieri non poteſt ut aliquid ſit
ſi nõ ſit ip̃m eſſe: deus autem eſt ipſum eſſe: fieri igitur nõ poteſt ut aurũ ſit ſi deus
non ſit: præterea ſi deus nõ eſt igitur infinitum eſt: ſi infinitum eſt nihil eſt: quoniã
ſi infinitum eſt finitum non eſt: quoniam infinitum ſeipſum perimit: quemadmo-
dum & alia quæ contradictionem claudunt. ſi nihil eſt aurum non eſt. fieri nõ po-
teſt ut aliquid ſit ſi non ſit ipſum eſſe deus autem &c̃. Cum ipſum eſſe quod deus
eſt (ut nemo diffitetur) nõ ſit cuius participatu nõ modo omnia ſunt quæ ſunt: Sed
& ab eo dependent & momentis omnibus conſeruant̃: nõ modo ut omnes theo
logi præſertim Thomas copioſiſſime docent: ſed etiã ut a Platone in timæo aſſe-
ueratum eſt impoſſibile eſt aurum eſſe ꝙ ipſius eſſe gratia ipſiuſqꝫ participatione
exiſtit. præterea ſi deus non eſt: igitur infinitum eſt: entia omnia præter deum fi-
nita ſunt certiſqꝫ terminis contenta: hancqꝫ quam habent limitatam naturam dei
opere & gratia habere poſſidereqꝫ haud dubium eſt: quãobrem Platonem aiunt
eius ſectatores deum in philebo terminum uocaſſe: quia formis quaſi menſuris
paſſim diſtributis omnia terminaret. Sed & ait ſapientiæ liber omnia in pondere
numero & menſura ab eo conſtituta. Si igitur deus non ſit cuius cauſa omnia en-
tia ſunt finita: nihil erit finitum/igitur infinitum. Si infinitum eſt nihil eſt: quoniam
ſi infinitum eſt/finitum non eſt: quoniam infinitum ſeipſum perimit quemadmo-
dum & alia quę contradictionem claudunt: cum probatum ſit unum aliquod eſ-
ſe a quo cuncta eſſe accipiunt: & eſſe finitum eo ſemoto nihil eſt nihilqꝫ finitum. ſi
enim infinitum eſt: hoc eſt non terminatũ finitũqꝫ ab illo primo: cuius ope & ſunt
& finiuntur cuncta terminanturqꝫ: Sequitur infinitum non eſſe. Iccirco infinitum
ſeipſum perimit. cum nihil aliud ſit dictu infinitum eſſe: eo ſcilicet modo quo acce
ptum eſt: qꝫ nihil eſſe: nam ſi nec finitum ſit nec deus extra controuerſiam eſt nihil
omnino eſſe. Hæc ſunt Antoni quæ pro patrui aperienda ſententia protuli quæ
forte & alia continet dogmata non enim omnium eſt aſſequi quæ ille conceperat.
ſed ꝙ & alios etiam ſub uerborum cortice latuiſſe ſenſus exiſtimem illius me hæc
uerba mouent quibus reſpõſionem terminauit. hæc ſcilicet ſatis credo eſſe tibi ho
mini quantumuis ingenioſo: ſed in acceſſa deſeramus & teneamus quæ interpre-
tis officio fungendo ſcripſimus: quæ cum ſatiſfaciãt meam quoqꝫ claudent reſpõ
ſionem adductis prius quibuſdam quæ & patrui ſententiam roborant & meam
in eius uerba quam ante protulimus interpretationem confirmãt pariter atqꝫ elu-
cidant. Nam deficiente primo neceſſe eſt omnia illa que ab eo prodeunt interire:
ut ex Ariſtotelis octauo phyſice auſcultationis libro colligitur. Deus autem teſte
eodem philoſopho eſt primum uerum a quo ſunt omnia: alia uera ergo ſublato
deo omnia uera perire neceſſarium eſt: ſed ſi uera tendunt in nihilum entia pariter
ab interitu non uindicantur cum equali ambitu commeent.

¶Item ammoto illo qui rebus & esse communicat & uiuere quis perituras easmet res omnino non uideat. Deū autē id rebus ipsis condonare sententia est Aristotelis primo libro de cœlo qui addit etiam quibusdam clarius quibusdā obscurius esse illud cōicari. Preterea quicquid regitur ab arte primę causæ pereunte illa procumbit: Totam uero hāc machinā a prima gubernari regiq; causa testatur Auerroys in. ij. primæ philosophiæ libro sub qua & aurum contineri comprehendiq; nemo potest ambigere. Plura alia possem in medium afferre ex sacris codicibus/ut multa de ipso euāgelio multa ex apostoli Pauli sacratissimis dogmatis/plurima ex alijs/ut ex Gregorio q̄ cuncta dixit in nihilū decidere / nisi ab omnipotenti deo conseruarētur. Ab Augustino super Genesim & ex. S. Thom. & a Ioanne Scoto in tractatu de primo principio: quæ tamen consulto prætereo quando probasse id naturalibus rationibus quas exposcere omnino uidebaris philosophorūq; gētilium documentis sat sit: quod ut probari posse ab eo nequaq; credidisti. His igit̄ omnibus quæ præfati sumus putauerim bonis ingenijs extra controuersiam futurum omnes patrui opiniones satis fuisse defensas etiam fortasse te iudice. hęc tamen scripsimus non ut tecum confligeremus. scripsimus etiam inuite quod & Ioannes mainardus noster & Christophorus saxolus Mirandulanus ciuis noster & medicus atq; tuus olim auditor testari possent: scripsimus quoq; circa odiū cuius tibi argumentū maximū esse potest cum sit quid honori tuo uel aliqua ex parte detrahens chartis traditū iudicaueris tuo illud arbitratu priusq; ad aliorum manus responsio perueniat dispuncturus dempturusq; sim: & quidem perlubenter cum te ut hominē diligam/ut philosophū obseruem/ut christianum colam quod si mei erga te animi periculū facere collibuerit uerbis facta p̄ponderasse p̄cipies.

FINIS.

¶Illustri principi ac Domino suo singulari Comiti Ioan. Francisco Anto. Fauentinus Sal. Plu.

Egi missas ad me in patrui tui scripta defensiones: in quibus magnā rerum doctrinam & admirabilē ingenij solertiā plane deprehendi: sumq; inuentionibus tuis mirifice oblectatus non solum propterea q; uideo bonas artes tutores optimos ac patronos aliquādo habituras: quibus a tenebris a barbarię uindicētur: uerum etiam eo magis q; de te si philosophari pergas: nescio quid magnū ac grāde mihi facile polliceor: uidebit posteritas me nihil mentitū si uixeris: deus modo uitam longiorē præstet quid ad me attinet: equidē nō improbabo: quæ in patrui defensionē subtiliter quidem & acute scripsisti neq; enim si patruus uixisset disputationē iam cœptā magis ultra protraxissem quemadmodū in postrema oppositione mea sum illi plane testatus: qui per internunciū respōdit se quoq; nihil amplius scripturū: causæ igit̄ iudices sunto qui legerint. Quod si ea quæ probe meditatus es impręssoribus dāda censuisti saluo ac integro amici honore id fiat: queādmodū promisisti. Sunt q̄dem nonnulla in libello uerba: q̄ aliquid habēt aculei nec oīno parū a q̄bus facile potes ꝑpare si uelis sensu rerū nihil imutato. Qđ si feceris ut spero nō erit ingratū Causam meā uideor mihi satis abūdeq; tutatus & ī dies facile tutari potuisse. Sed disputatiōi modus iā esto. Cæterū comes illustris putes uelim me tuū esse ac sp̄ fore: q̄ uti possis arbitratu tuo: b̄n uale ex Ferraria die. xvi. decēbris. Mccccl xxxxv.

¶Ioannes Franciscus Picus Mirandula Antonio Fa-
uentino philosopho insigni.S.P.

S Atisfact um est abunde tuis uotis.Satisfactum pollicitationibus erga te meis quum uerba cuncta:quæ uel aliquid aculei gestare uidebantur de dictatis nrĩs ademerim.Parcendũ est impetui animi:sicubi forte acrius actum est ꝙ oportuit.Condonandum est aliquid iustę defensioni:& eo magis condonandũ quando cõmune fere uitium eorũ sit qui cõmentationibus suis uel accusant aliquẽ uel seipsos aut amicos excusant illos: ad quos scribunt insectari maledictis:calumnijs petere:probris lacescere: atq; id genus cætera perpetrare ab officio boni hominis aliena: a quibus nos (testem te cito & iudicem cõstituo)omnino abstinuimus: decẽq; summũ aut circiter uerba nõ nihil aculeata tuo nutu(saluis tamen sententijs)amouimus:neq; aliud consilium elucubrandę cõmetaciũculæ credas uelim:ꝙ ut sine tui oẽffsa Picũ patruũ defenderemus:qnimo maluissem sæpius nihil inter uos disceptatum fuisse : ut præclusus mihi scribendi hac de re fuisset aditus omnisq; occasio sublata. Nõ enim potest uel ꝙ difficillime potest litterarũ negotiũ agi in altercatione positũ omni interscribendũ præstito honore illis ad quos uerba fiunt alioquin debito. Adde ꝙ uix sine quodã animi tumore:qui magnopere uitandus est:id muneris obitur:Quod uero de causæ tuæ tutela dicis hoc ipsum de nostra dicimus. Sed hactenus de controuersia : sunto(ut recte scripsisti)q legerint iudices modo hi docti sint:& neutrę parti affecti:aut si amore cuiuspiã nostrũ teneantur ardentius:ad minus oculis eoꝝ prę stigium amor nõ faciat. Cæterũ multũ mihi tribuis uel parum merenti : magnaq; de me tibi promitis si modo pergã philosophari. Sed uereor mi Antoni ne ab hoc philosophię studio de quo mentionẽ facis oĩno temperẽ aut forte desistã:dicam tibi de hac re qđ sentio afferri.s.nobis hoc negociũ nimis affectãtibus multũ nocumenti:parũ emolumẽti.Non hoc ideo dico ut damnẽ ut uituperẽ ueritates plurimas aut saltẽ similitudines ueri:quaꝝ noticiã philosophãdo cõparamus nobis.Sed cõmunẽ usum aut(ut significatius dixerim)abusum culpo: quẽ nisi uitare magnopere nixi fuerimus assidueq; & sũma cum diligentia cogitatus nrõs examinauerimus.Christiani cum uenenũ cor irrepit ambitio: q̃ postmodũ mortiferã pariat superbiã:unde plerũq; fit ut huius sapientię in qua quotidie uersamur amatores : sapientiã illã quæ genita est sed æterna:a quo oĩs hæc fluxa & tẽporaria deriuata est oĩno posthabeant tumidi & elati caduca gloria.Sed uideamus oro unde animo efferamur:unde nosipsos estimamus nimis. Nam quantula nostra cognitio? cũ minimã naturaliũ rerum scientiã teneamus: & illa ipsa quæ ignoramus quo multa: tum maxima uel tacite clament inuanũ scilicet & falso nosipsos doctos aut profiteri aut existimare: Posset proculdubio uel rudis homo & parum peritus uel omnino nescius litterarum agricola percunctari plurima:etiam sub aspectũ sub oculos posita:de quibus philosophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis uero substantijs ipsis a materia sensili prorsus abiunctis quousq; cognitione procedimus: quas lipientibus dumtaxat & noctuinis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis sumus dicturi ad q̃ nõ tantũ cognoscẽda: sed etiam uestiganda anhelantes & anxij cecutientes & caligantes ob tutus densissimis pene nubibus obtectos dirigimus . Porro hanc nostram rerum noticiam nonne : aut a libris:aut a præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus est:didicisse nos aliena meditata hausisse quasi ab narrante historiam . Sed historiam naturæ : uerum per diuersa studia in amarulentis altercationibus positam uariasque per opinio-

nes agitatam atq; ob id incertã. Quod ex ipso nomine opinioins prodittur aper/
tissime. Si quid uero a nobis ipsis paululum noticiæ nãciscimur: quid quæso aliud est ꝙ incertum quoddam subuolutum mille inuolucris mille perplexum fallacijs hoc negocium ueluti his qui hæc studia uehementius ꝙ oportunum est magnifaciunt succensus: insectarer nisi hanc materiam speciatim longa quæstione tracta/
uissem peculiariq; libello dedicassem. His ideo de causis me conuertere statui ad eos euoluendos libros quorum propositiones profata sunt: & dignitates quorũ conclusiones & inerrabili syllogismo colliguntur: & mentem defecatam (si tamen id curauerimus) reddunt. Sed esto iam finis conflictus litterarij & iamiam episto/
læ. Sed uide quam dispar effectus fuerit & nostræ & aliorum controuersiæ: finita disceptatione uel uoce uel scriptis agitata. Sæpenumero inter eos animos qui discordes fuere exercentur odia simultates: machinantur fraudulenta bella: detractiones honoris & famæ hincinde scaturiunt. Tu uero & Picus noster eratis ante disputationem compatres hoc est spiritali astricti nodo. Nihilominus ob hoc pri/
stina non est animorum concordia dissoluta. Ego autem nec tibi dum patruus vi ueret: nec tu mihi nisi nomine notus eras: fecit hæc defensio ut inter nos ictum sit quoddam fœdus amiciciæ: quod ut stabile sit dum uicturi sumus curato: utq; re/
cte pieq; uiuendo post hanc mortem quam expectamus perseueret æternum da operam qua ratione potes: idipsum quoq; enitar factitare. Interim quo te amore prosequar experiri non pigeat. Cumulatius forte sum præstiturus quod postula/
ueris ꝙ in calce defensionis spoponderim. Nihil enim tam arduum quod tui (gra uissimi profecto philosophi) propensius demerendi causa facturus non sim.

Ex arce Miran. iiij. Ianu. Mcccclxxxxvi.

¶ Argumentum Ioannis Francisci Pici Mirandulæ &c. in orationẽ & epistolas Ioannis Pici patrui &c.

Ccipe lector & has Ioannis Pici Mirandulæ lucubrationes leuioris curæ opera: quas forte nec ipse uiuens inuulgasset: nec nos nisi cele/
a bratorum hominũ crebris adhortamentis excitati. Leges primũ orationẽ elegãtissimã iuuenili quidẽ alacritate dictatã: sed a doctioribus p̄ doctrinæ & eloq̃ntię fastigio sæpius admiratã: nec te moueat si plurima in eius calce conuisunt quæ & in apologiæ sunt inserta proemio: q̄n illud fo/
ras publicauerit hanc domi semper tenuerit: nec nisi amicis communẽ fecerit: uidebis pleraq; antiquorum dogmata abstrusa prius in ænigmatis & fabularum in/
uolucris ingeniosissime reserata: conatũq; illũ & robore & delinimentis oratorijs ostendere ꝙ priscorum sapientum poetica theologia nostræ theologiæ mysterijs ancillaretur: atq; utriusq; nodis quibusdam enodatis ad litterarias palestras ho/
mines inuitare in his enim per id tempus frequentissimus fuit: quas postea quasi grauiorum studiorum præludia ludicrasq; pugnas derelinquens: ad ea quæ iam emisimus quæq; sumus in posterum emissuri emolienda cõuertit animum: leges & non nullas epistolas (omnes enim collegisse laboriosissimũ) alias familiares: tũ per etatem teneram: tum profectiorem scriptitatas alias postq; totum pectus deo dicauit sanctissimis refertas monitis exaratas: illas & doctrinam & eloquentiam olere copiosissime depræhendes: has & utrumq; affatim sapere & Christi amorẽ præter hæc uberrime spirare percipies.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA SACRA⸗
TISSIMO PATRI OLIVERIO CARAFAE EPISCO⸗
PO SABINENSI/ CARDINALIQVE NEA⸗
POLITANO. SAL.

Pollonium thyanæũ pater ampliſſime/ dum ob litteras capeſſendas
peregrinationem illam a Philoſtrato poſtea celebratam ſuſcepturus
a eſſet/optaſſe legimus:ut uiros bonos & inueniret & agnoſceret:idq;
etiam a ſole conceſſum iri ſibi multis præcibus expetiuiſſe. Quod q⸗
dem uotum citra culpã nõ laudari magnopere non poteſt: ſicut ipſa
ad ſolem deprecatio non uituperari:hoc enim uulgus ineruditũ & rude congeni⸗
to ueritatis noſcende lumine/paſſim pręedicat/ut ualidiſſimas omittam rationes &
diuinorum eloquiorum teſtimonia. At ſi optandũ eſt id muneris/efflagitandũq; a
deo optimo maximo/illis proculdubio ſummopere lætandum eſt:quibus nõ mo
do obtigerit bonos agnoſcere:ſed etiam hos ipſos & in ꝓpria familia & ſanguinis
ſibi nexu deuinctos reperire potius q̃ inuenire / indeq; aliquem eorum fructũ
conſequi: quos bonorum parit amicitia. Quæ mihi diuina benificentia eueniſſe
neq; inficias eo/ neq; diſſimulo cum Ioannem Picum Mirandulã Galeotti patris
fratrem hominẽ profecto dignũ/quem Apollonius trans Caucaſum & Brachma
nas:ſed & aduſq; aduerſum orbem auide rimaretur intra parietes domeſticos cõ⸗
pererim:multiſq; ab eo beneficiis cumulatus extiterim. Huic ego nobiſcũ degen⸗
ti dum par pari referendum eſſe quoad poſſem iudicauiſſem. Eo magis defuncto
cenſui debere rependi ſuſcepta officia quo cum eius gloria & ſtudiorũ periclita⸗
batur utilitas:& nõ mediocrem eccleſia patiebatur iacturam. Quamobrẽ pro eo
quæpiã nec ſemel/mandaui litteris ipſiusq; opera diuturna & anxia ueſtigatione
nobis aſcita in multa exemplaria trãſfundenda curaui/laboratum autẽ mihi ſum
opere eſt in reparandis libris omnẽ diuinatricem aſtrologiã funditus eruentibus:
quãdoquidẽ eiuſmodi characteribus delineati erant(qui erat homini mos)ob ſcri
bendi dictandiq; uelocitatem:ut cuiuſuis alterius linguæ q̃ latinæ ſpeciem præſe
ferre uiderentur:tot interliti lituris ut non facile internoſceretur quid pro diſpun⸗
cto quid pro emendato haberi deberet/tot pręterea partibus lancinati diſcerptiq;
ut uix ab auctore ipſo exſcribi poſſe iudicaret. Hos ego libros (ſi non magis the⸗
ſauri q̃ libri) ueluti rediuiuos a nobiſq; nuperrime ab interitu reuocatos cum cui
deſtinare inſcribereq; deberẽ diu mecũ cogitaſſem:occurriſti tu mihi pręſul ſacra
tiſſime a quo digredi nullatenus ualui. Nam cui & congruentius & honeſtius q̃
tibi doctiſſimi hominis eiuſdẽq; conſanguinei litteraria monumenta dedicare po
tui:& illa potiſſimũ:quæ noſtræ chriſtianę religioni aduerſos errores refellunt cũ
& litteris polleas:& ob Ioannẽ Thomã Carafam Magdaloni comitẽ ſocerũ meũ:
cui arctiſſima cognatione deuinciris:ſis etiam mihi neceſſitudine cõiunctus : atq;
eam inter ipſius religionis homines geras perſonã quæ ſit proxima ſupremæ. Ea
igitur uolenter ſuſcipe:& cum a maximis uerſandis negociis aliquid ocii ſuffura⸗
beris perlegas obſecro:in ipſa lectione ſimul cogniturus ſimul gauiſurus artẽ illã
aſtrologicã:ſiue (ut loquar rectius) peſtem quæ iam truci elata rabie quanq; ſub⸗
dola fronte uirus inſimulans in noſtrum exitium debachabatur ipſius Ioannis Pi
ci patrui ope validiſſime extinctam.

Vale pater ampliſſime. Mirandulæ. iiii. kal. Iulias.

Iustini Philosophi & martyris liber ad
gentes in latinum conuersus
per Ioan. Franci. Pi-
cum Miran.
domi-
nū.

Eiusdē Expositio tex. Decreti de con. dis.ij. Hilarij.
Eiusdē Staurostichon/de mysterijs Germaniæ Heroico carmine.

¶IOANNES FRANCISCVS ZENOBIO ACTIOLO SVO SAL.

Aesariensis antistes ille/cuius aduersus Hieroclẽ/ insignẽ tu paulo ante
c lucubrationẽ e grǽca in nostram linguã trãstulisti:ægisse uidetur tecũ
ǽenobi charissime:ut non modo ꝓ se ad latinos uerba faceres/sed moni
tis etiã suis obsequereris.Is enim dũ quartũ ecclesiasticæ historiæ librũ
conscriberet/Iustiniq; & philosophi & martyris longi ope subsellij meminisset/stu
diosos postremo ad eius librorũ inquisitionẽ prouocauit: Quorũ nonnulli uix e
græcia latiũ repetierant/cũ eos & honorifice suscepisti / & eo nõ contentus eisdem
apud amicos hospiciũ parasti.pulchre tu qdẽ & ꝑhumane:tũ ueterũ motus aucto
ritate/tũ martyris pietate/tũ religiõis ergo/tũ studio i amicos & diligẽtia/Quos in-
ter ipse nõ infimũ sortitus locũ/postremus etiã habitus nõ sum apud quẽ sacratis-
simi opera martyris hospitarent.Quæ sæpius allocutus indignũ censui/ut earum
& eloquentiæ nitor/ & eruditõis splẽdor/& fidei feruor latinos homines lateret/q
græce nesciũt.Ea ꝓpter tentaui librũ eũ quo gentes & monent simul & redargu
untur/in latinũ e græco transferre:nil ueritus ꝙ impar oĩno sim huic obeundo mu
neri;utilitatẽ hac in re sermonis elegantię præponendã arbitratus . Voluisset for-
tasse alius me indiserti(ut inquit ille)interpretis officio functũ uerbũ de uerbo prõ
ꝓsisse.Alius cultiorẽ stilũ poposcisset q figuris & tropis luderet.Ego inter uaria iu
dicia de interpretãdi munere pręcipientiũ / atq; inter uarias obseruationes inter-
pretũ/mihi quoddã quasi exemplar mente cõstitui/quo ille latine forte locutus oi-
no nõ dissentiret/si sua nobis sensa referatũ iri cuperet : hoc pacto recte mihi actũ
nec ne.tu linguã utrãq; castissime doctus diiudicaueris / & amice monebis/sicubi
forte & in carminibus præcipue transferẽdis erratũ fuerit:Illa eñi heroica supra cẽ
tum quæ a martyre citantur Orphei/Homeri/Sybille/& aliorũ: totidẽ pene carmi
nibus latinis absolui/ut nec etiã illis Vergilij uti uoluerim/ q̃ de Homero.s.in pœ-
na Titij & ausu gigantũ referenda trãstulerit: nõ ꝙ paria me repositurũ sperarim/
sed ideo ut ex fide magis uerterẽ/ut facta nõ facerẽ. Tu isthæc quo me amore pro
sequeris examinaueris; si autẽ hoc sesquiebdomadis spaciũ nõ infœliciter a nobis
actũ existimaueris/& aliorũ & huius ipsius auctoris uoluminibus transferendis
(deo ferente opẽ)incũbebimus/est nanq; apud me martyris huius/ nõ solũ ea quę
ad ǽenũ & serenũ monitoria/uerũ etiã de uera fide liber insignis/ sed trũcus : cuius
caput multo auro libentissime redimerẽ.Quo in opere illud præcipue sum admi-
ratus: ꝙ nõ modo multa uisunt in eo quibus Naǽianǽeni/Damasceni/Augustini
uolumina abundant.Sed & nõnulla de diuinę unitate naturæ/ de notionibus / de
hipostaseon ꝓprietate de alijs q̃ apud Thomã/Scotũ/ & recẽtiores theologos sępe
numero legimus/ut facile quisq; possit existimare:multas Parisiensiũ theologoꝝ
subtilitates/ quas propria eorũ inuẽta multi autumãt/abusq; primordijs nostrę re
ligionis per manus tradita/& fideli quadã ac pene hereditaria successione deriua-
ta/ut hinc quoq; merito censere possimus cũ martyr ipse tãtopere ab Eusebio cæ-
sariensi/& Hieronymo laudat/legitimã causam substitisse: Indeq; maior nobis q̃-
rendarũ eius lucubrationũ sitis accendat.Plura enim qđ nosti scripsit uolumina:
etiã præter eos libros/q inter illustriorũ uirorũ oꝑa citant pręterq; ordinẽ illũ:qui
in ecclesiasticæ historiæ monumentis refert/quorũ in numero hic forte cõputan-
dus:ni aut sub eius titulo q de monarchia dei inscribit / aut sub castigatiõe uel re-
dargutione gentiũ reponat.hic eñi & ad unius dei cultũ pene oĩa referunt/ & gen
tes etiã quanq; admonent sæpenumero/tñ ut ille etiã inculcat redarguunt.

¶IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS ADMONITORIVS GENTIVM LIBER AB IOAN. FRANCISCO PICO MIRANDVLAE DOMINO E GRAECO IN LATINVM CONVERSVS.

a DMONITIONIS erga uos meæ/uiri gentiles initium ſumens: deũ deprecor/ & mihi ea ſuppetere/quæ me deceat eloqui: & pariter uobis præſtari/ut a priori contentiõe ſoluti/ & ab errore maiorum liberati: ea q̃ profutura ſint in præſens deligatis: minime exiſtimãtes quicꝙ uos illis cõtumeliæ irrogaturos/ ſi q̃ cõtraria ſunt ijs/quæ illi minus recte exiſtimarũt/ ea uobis nũc utilia uidebunt.
Exacta nanqꝫ rerũ perſcrutatio/ea etiã ipſa/quæ ſæpenumero recte ſe habere uiſa ſunt/alia oĩno q̃ prius apparuerãt oſtendit: quãdoquidẽ ueritatẽ ipſam examinatio diligẽtior extorquet. Q̃m itaqꝫ nobis de uero dei cultu ſermo ꝓponitur: Quo nihil antiquius exiſtimatũ ab ijs puto/q tuto in primis uitã ducere curauerũt/iudicij illius formidine/qđ poſt uitæ huius finẽ euenturũ eſt/quodqꝫ nõ modo maiores noſtri & legũ poſitores & ꝓphetæ diuinitus p̄dicarũt: ſed & q ſapiẽtes apud uos exiſtimati. Neqꝫ poetæ dũtaxat/uerũ etiã philoſophi/quos uerã diuinãqꝫ ſententiã noſſe cenſuiſtis: Ante oĩa mihi uidet̃ operepreciũ / ut nr̃os ueſtroſqꝫ diuini cultus p̄ceptores examinemus/qui nã: & q̊t: q̃busve orti tp̄ibus: ut qui ex ꝓgenitoribus ſuis religionẽ falſi noĩs perceperũt nunc ſaltẽ reſipiſcentes a uetere illo errore liberent̃. Sed em̃ clare dilucideqꝫ oſtenſuri ſumus: nos ipſos eã q̃ ſcđm deum eſt patrũ noſtroꝝ religionẽ ſecutos. Quos nã igitur uiri gentiles ueſtræ religiõis magiſtros eſſe dicitis: poetas ne: Atqui nil uobis ꝓderit apud uiros poetarũ gnaros/hoc ipſum effudiſſe: Norũt enim deorũ generationẽ ab illis ſupra q̃ dici poſſit deridicule cõſtitutã: Quẽadmodũ licet ab Homero nobis diſcere/primo apud uos/& p̄cellẽtiſſimo poetarũ. q̃ppe q dixerit generationẽ deoꝝ ex aqua principiũ habuiſſe: ita. n. ſcripſit.

Oceanum diuum geneſim tethym qꝫ parentẽ.

Eſt p̄terea meminiſſe opepręciũ/q̃ de eo loquat̃/quẽ illi deorũ primũ autumãt: & quem ſæpenumero nuncupant hominũqꝫ deumqꝫ parentem. Siquidem inquit.

Iupiter humani diſpenſat munera belli.

Ipſum quoqꝫ nõ belli ſolũ in exercitu diſpẽſatorẽ: Sed eius etiã criminis(qđ in Troianos filia ipſius ꝑiurio cõmiſit) cauſam fuiſſe cõmemorat. Hũc ipm & amore captũ/& affectũ moleſtia / & plorantẽ/ & ab dijs alijs iſidias paſſum Homerus idẽ introducit/& aliqñ ſup ſuo ipſius filio/ talia conquerentẽ.

Hei mihi quãdoquidẽ carũ Sarpedona cogũt
Fata/ Menœciadæ forti ſuccũbere dextræ.

& aliqñ pro Hectore.

O di cura coquit oculis dum mœnia circum
Errantem uideo ſequitur quem comminus hoſtis.

Quæ uero de alijs loquatur dijs cum inſidias in Iouem moliti ſunt nouerũt ij qui in eiuſcemodi uerſus inciderunt.

Quondã cœlicolæ uinclis uincire tonantem
Conſtituunt/Iuno neptunus/& attica Pallas.
Q; niſi terrores centũgemini briarei
Ollis irruerent/ieciſſent uincula collo

Sed & q̃cunqꝫ de amatoria Iouis ipſius petulantia narrant̃ ab Homero oportunũ eſt uobis ſuggere ijſdẽ carminibus q̃ apđ eũ Iupiter ĩ Iunonẽ loquit̃ ad hãc ſñiam.

Non ita me domitũ recolo mortalis amore.
Siue deæ memini perfuſam pectore flammam.
Non Ixioneæ flagrantem coniugis igne:

Acrisioneæ Danaes aut vulnera sensi:
Exarsi sed nec phœnicis membra puellæ.
Alcmenæ/aut Semeles Dircei ad mœnia Thebes
Non me sic Cereris Latonæve impulit ardor:
Non quæ cura tui coniunx mihi deniq; sedit.

Atqui arbitror cõsentaneum ut deinceps ad memoriã reuocetis/ q̃ in Homerica poesi de aliis diis:& q̃ illi ab hoibus ꝑpessi fuerint enarrentᷣ. Martẽ nãq; & Venerẽ a Diomede vulneratos affirmat:aliorũq; deorũ affectus enumerat: ita.n.nobis a Dione filiam consolante licet colligere ad quam in hunc modum uerba facit.

Sustine nata precor:quid enim tolerauimus omnes
Cęlicolæ alternos hominum mea nata dolores?
Gradiuum fortisq; Ephialtes natus alæo
Atq; Othus pariter crudeli cõpede nectunt:
Trisq; decemq; iacet menses constrictus in aere.
Et quondã Iuno dextram perfossa papillam est:
Amphitryoniadæ percussa tricuspide telo.
Nec non ueloci percussus Pluto sagitta:
Cum natus Iouis hic torta latus ægide tecti
Strauerat ad pylios iactatum vulnere campos
Tunc Iouis ad solium gemebundus & inclyta olympi
Tecta abiit/tergum pulsa afflictante sagitta.

Si aũt ex aduerso reliquorũ pugnę deorum meminisse cõueniat.id uobis uester hic poeta suggeret dicens.

Tantus cœlesti rumor percrebruit aula
Cum sæua alterni ruerent in prælia diui
Neptunum contra bellabat Phębus Apollo:
Aduersus Martem certabat Pallas Athenę
Iunoni obstiterat bello pharetrata Diana
Latonam telis uolucer Cyllenius urget

Hæc & similia de diis vos Homerus edocuit:Nec Homerus mõ/sed etiã Hesiodus. Quapropter si excellentissimis poetarũ fidẽ habetis/qbus deorũ vꝛoꝝ genealogiæ cõscriptæ sunt/necesse est uos aut eos tales existimare/aut eosdẽ credere oĩno deos nõ esse. Qđ si nec poetis accedendũ putatis/qm̃ asseritis mẽdacia illis effingere licere: Multaq; eos de diis ꝓcul a ueritate fabulari/quos nã alios diuini cultus ꝑceptores habere putatis? aut quo pacto illos eũ ipm̃ didicisse existimatis? fieri nãq; minime põt/ ut q̃ tã magna sunt tanq; diuina cognoscanᷣ ab iis q prius illa ipsa ab optime cõsciis nõ didicerint. Allaturi ꝑfecto estis sapiẽtes atq; philosophos: Ad eos.n.tãq; admunitissimũ ꝑsidiũ cõfugere cõsueuistis/ubi qs poetarũ dogmata de diis uobis ingesserit. Postq; igiᷣ ab antiqoribus & primoribus decet exordiri/hinc initiũ sumẽs uniuscuiusq; sententiã exponã/quæ ridiculosior multo est q̃ theologia poetarũ. Thales itaq; Milesius q naturalẽ philosophiã primus exorsus est/rerũ oĩm principiũ aquã esse definiuit. qppe qui dixerit ex aqua ꝓduci oĩa/& in aquã rursus oĩa resolui. Post hunc Anaximãder ex eadẽ Mileto ꝓfectus: infinitũ esse rerũ oĩm principiũ affirmauit: Iã.n.ex eo oĩa gigni/atq; in idẽ uniuersa corrũpi. Tertius Anaximenes/& hic quoq; Milesius/ aera principiũ dixit uniuersi/ex quo res fierẽt: Et in quẽ æedẽ resoluerenᷣ. Metapõtinus Heraclitus uniuersitatis principiũ ignẽ esse affirmauit/& generari ex igne oĩa/q̃ in ignẽ quoq; finirenᷣ. Anaxagoras Clazomenius rerũ principia homiomerias.i.similares particulas eẽ dixit. Archelaus Apollodori filius athenięsis: infinitũ aera/& q̃ illi adiacẽt raritatẽ dẽsitatẽq; uniuersi esse principiũ asserit

qui oẽs a Thalete quadã ſucceſſione deducti/eã q̃ illi naturalẽ uocãt philoſophiã
aggreſſi ſũt. deinceps ueluti ex alio fonte Pythagoras Mniſarchi Samius nũeros
Cõmenſuratiõesq;/& q̃ in ipſis ſunt Harmonias/principia nũcupat q̃q; ex utriſq;
componunt elemẽta: Ad hæc & unitatẽ & ſine termino binariũ. Epicurus Neocli
filius Atheniẽſis: corpuſcula ratiõe ſpeculabilia rerũ principia dicit eſſe / & ea qdẽ
uacui expertia / ingenita & incorrupta/tũ nec frãgi poſſe/neq; ex ptibus conflari/
ĩmutationi ſubiacere/ꝓptereaq; ratõe ſpectabilia nũcupari. Empedocles Metonis
Agrigẽtinus quattuor elemẽta ignẽ/aera/aquã/terrã/duasq; principales poteſta-
tes amicitiã & litẽ/ exiſtentiũ rerũ principia cõmentus eſt: quarũ altera qdẽ uni[illegible]
altera uero diſpertiat. Videte igit̃ q̃ nã eorũ q apud uos ſapiẽtes appellant̃ cõfuſio
ſuborta ſit/eorũ inq; quos p̃ceptores religiõis ueſtrę cõf temini. Si qdẽ hi rerũ oĩm
aquã principiũ eſſe definiũt/ignẽ illi/alĳ alia ex ĳs q̃ ſup̃ cõmemorata ſunt/qbus in
rebus ꝓbabiles quaſdã rõnes adduxerũt: ut ſuũ dogma cõfirmarẽt/idq; oñderent
aliorũ placitis eſſe p̃ferendũ. Hęc inq; ab his tradita ſunt. Quõ igit̃ gẽtiles uiri tu-
tũ fore putatis eis/q ſue conſulũt ſaluti/ut arbitrent̃ ſe ab illis uerũ dei cultũ diſcere
poſſe/q ſibiipſis nunq; pſuadere potuerũt/ne alternas ſeditões exercerẽt/neve pu
gnãtes cõtrariasq; ſnĩas afferrẽt. Verũenimuero q a primario illo uetuſtoq; erro-
re deſciſcere noluerint/nequaq; ab ĳs quoꝝ meminimus/ ſed a celeberrimis cõſu
mataq; uirtute philoſophis Platone uidelicet & Ariſtotele religionis normã ſe ce-
piſſe cõtendẽt; q̊s uerũ pfectũq; dei cultũ didiciſſe uolũt Ego aũt eos q talia memo
rant libẽter in primis rogarim/ unde nã edoctos illos affirmẽt? Impoſſibile eſt.n.
q adeo magna diuinaq; a qbuſdã cõſcĳs nõ pceperint eos aut illa noſſe ipſos: aut
eadẽ alios poſſe docere. Scd'o loco & rectũ & opportunũ putamus/ illorũ exami
nare ſnĩas/q̃s utiq; nouerimus ni alter alteri uidebit̃ aduerſa ꝓferre: ꝙ ſi hos ipſos
minime inuicẽ cõſentire dep̃hẽdemus/fore puto ut eorũ facile nobis ignorãtia di
gnoſcat̃. Sed.n. Plato ac ſi cœlitus deſcẽdiſſet & uniuerſa q̃ ĩ cœlis ſũt diligẽter cõ
ſpexiſſet/ ſuprẽmũ deũ in ignea dicit eſſe ſubſtãtia. Ariſtoteles aũt in lib. ad Alexã
drũ Macedonẽ. ſuæ ipſius philoſophię cõpendiariã quandã ſnĩam exponẽs: clare
manifeſteq; Platonis opinionẽ euellit: affirmãs deũ in ignea ſubſtãtia nõ cõtineri
ſed quintũ quoddã & ætheriũ corpus trãſmutatiõi minime obnoxiũ effingit/ in q̊
deũ repoſuit: nõ ut alĳ / q̊s inqt mali ſentiẽtes de deo ĩ ignea illũ ſubſtãtia collocaſ-
ſe. Deinceps ea quã in Platonẽ effuderat calũnia nõ cõtentus/ Homerũ quẽ ille iã
a ſua republica tanq; mẽdacẽ reppulerat/tertiũ(ut inqt)eorũ q̃ a ueritate ſũt ſimu-
lachrorũ imitatorẽ/ in cõfirmãdis ĳs q̃ de ætherio corꝑe aſſeruerat in teſtimoniũ
uocat. Scripſit enim ſic igitur & Homerus inquit.

Iupiter excepit nebulis & in æthere cœlũ. Cupiẽs Homeri teſtimonio fide
dignã ſui ipſius opinionẽ oſtẽdere: ignarus tñ ꝙ ſi Homero utat̃ teſte/ut ſe uera di
xiſſe demõſtret: Multa eorũ q̃ uera eſſe arbitratus eſt / falſa apparebũt. Thales em̃
Mileſius/q primus apud eos philoſophãdi ſumpſit initiũ / occaſione de Homero
ſumpta ſuas de principĳs/opiniones cõmẽtus eſt: Ariſtotele nanq; dicẽte: Deũ &
materiã rerũ eſſe principia/apud eos oĩm antiqſſimus Thales: uniuerſitatis princi
piũ in aquã refert: ex q̃ oĩa generent̃/& ĩ quã uniuerſa ꝓcũbãt: cõiectatus ĩ primis/
ꝙ aĩaliũ oĩm ſeminariũ principiũ hũidũ eſt. Deinceps ꝙ plãtę oẽs humido alũtur/
atq; fructificãt/eoq; deſtitutę protinus areſcũt. Sed his coniecturis non contentus
Homerum tanq; idoneũ cui fides habeatur/ citat ita dicentem.

Oceanus geneſim q cũctis oĩbus affert Cur igit̃ Thales ita in illũ iure nõ ex
clamat? Quãobcauſam o Ariſtoteles indeſtruẽdis Platonis opinionibns accedis
Homero tanq; ueridico? noſtrã aũt impugnaturus ſnĩam ueridicũ nõ putas Ho-

merũ: Q, item uestri isti ualde admirabiles philosophi/nihil inter se consentiẽtes appareant/aliĳs etiam in rebus/ex ĳs quoq; dignosci facillimũ est. Nam tria rerum principia Plato posuit/deum/materiã/& speciẽ. Deũ quidẽ effectorẽ omniũ. Materiẽ autẽ quæ primę rerũ generationi subiaceat/ & illi ipsi ut creet occasionẽ subministret. Speciẽ uero uniuscuiusq; faciũdæ rei exẽplar Aristoteles eius principiĳ quã ideã seu speciẽ nuncupamus/nullo pacto meminit. duo autẽ statuit principia deũ & materiã. Plato rursus ĩ pma illa sphera supma cęlesti & a planeta quasi dixeris inerrabili primũ deum/ & Ideas collocat. Aristoteles uero post deũ primariũ/ nõ Ideas/sed ĩtelligibiles quosdã deos ipse cõstituit. At in hũc modũ de rebus cœlestibus alterne dissentiũt: ut nosse deceat illos quorũ noticię res q̃ ĩ prõptu nobis sunt nõ patuerũt: de qbus inuicẽ sibi aduersant̃ cõtradicũtq; / eosdẽ nõ uideri dignos fide/ut cœlestia doceãt/ꝙ aũt nec eoꝝ sermo cõueniat de aĩa humana re qdẽ p̃sentanea/ ex ĳs utiq; mãifestũ / q̃ cũ uterq; de illa disseruere. Plato quidẽ triptitã illã arbitrat̃: cuius altera portio rationalis habeat̃ irascibilis altera/ tertia cõcupiscibilis. Aristoteles uero minus cõmunẽ aĩam cõstituit: in quo. s. corruptiles particulæ cõpræhendant̃/sed id solũ ꝙ ratiõe capax est animã esse dicit. Atq Plato aĩam omnẽ ĩmortalẽ clara uoce testat̃: Aristoteles autẽ entelechiã illã nuncupans/non ĩmortalẽ sed mortalẽ esse uoluit: Et ab illo quidẽ semp̃ mobilis/ab Aristotele uero immobilis definit̃ ut quæ omnẽ motionẽ ipsa pręueniat. Quibus in rebus aduersa pugnantiaq; uicissim statuere redarguunt̃. Enimuero si qs diligẽter peculiares eorũ opiniões cõsiderare uoluerit/inueniet utiq; illos in eisdẽ ipsis nõ p̃stitisse. Siquidẽ Plato tria interdũ rerũ principia cõstituit/ deũ/materiã/ideas: interdũ quatuor. Adiecit eñ aĩam uniuersi/& rursus cũ ingeneratã materię dixisset/ eandẽ postea generatã asseruit. Et cũ ꝓpriũ ideæ principiũ assignauisset: & p semet subsistere affirmauisset: mox illud in intelligibilibus posuit. Cum itẽ omne quod genitũ est corruptioni obnoxiũ antea dixisset/aliqua postea illorum dicit posse nõ solui/ neq; corrũpi. Quid igit̃ causę est ut nõ solũ ad alterutrũ/ sed ad seipsos etiã tumultuent̃/q̃ apud uos sapiẽtes existimant̃: ob id uidelicet euenit/ꝙ ab eis q̃ nouerant discere posthabẽtes/ sibimet p̃suadere maluerũt/ꝓprio hũanoq; consilio cœlestia posse cognoscere/ q nec ea q̃ sunt in terris potuerũt. Cur q̃so humanã aĩam vr̃orũ philosophoꝝ: aliĳ ĩ nobis aliĳ circa nos esse dixerũt. Et sane neq; ĩ hoc ipso cõuenire satis curauerũt: sed ueluti ꝓpriã ignorationẽ differẽter p̃tiẽtes de ipsa quoq; aĩa tumultuari rixariq; delegerũt. Eorũ q̃ppe nõnulli ignẽ dicũt esse aĩam / ĳ aerẽ/ illi mentẽ/Aliĳ motionẽ/euaporationẽ: aliĳ potestatẽ: aliĳ fluentẽ ex astris: aliĳ autẽ motiuũ numerũ: alteri aquã generationis effectricẽ & ut generatim dicat̃ inordinata quędã & male consona apud eos inoleuit opinio. Hoc solo bonis iudicĳs digna laude existimata/ꝙ alterutros errabundos / nec hærẽtes ueritati redarguere delegerũt. Postq; igit̃ fieri nõ potest ut qcq; ueri cultus a uestris p̃ceptoribus cõdiscastis/cũ satis idoneã suæ ignorãtiæ fidẽ ob alternas rixas uobis effecerint: sequens puto ut maioribus nr̃is accedatis / q p̃ceptoribus ur̃is lõge antiq̃ores sũt quiq; de ꝓpria nihil phantasia uos edocebũt/neq; ab alterutris diuellent̃/nec inuicẽ quicq; demolientur/sed quã procul ab oĩ contentõe procul a rixa dei cognitionẽ suscepere/eandẽ uobis insinuabunt. Neq; eñ aut ipsa natura aut humana intelligẽtia/ magna adeo atq; diuina hominibus cognouisse possibile est/uerum superne sanctis hominibus demisso dono / quibus opus non fuit aut arte / aut ut litigiose ve differerẽt: sed se ipsos diuini sp̃us opationi puros exhiberẽt: ut diuinũ illud cœlitus descendẽs plectrũ/qđ uiris iustis tanq; citharę cuiusdã / aut lyrę instrumento utitur/cœlestiũ & diuinorũ cognitionẽ uobis reuelet. Quapropter ueluti ex uno

ore/unacꝫ lingua/& de deo & de creatione mundi/ & de hominis formatione / &
de humanæ animæ immortalitate/& de eo quod post hanc uitam futurum est iu-
dicio/ decꝫ omnibus quorum nobis cognitio necessaria est consequēter/& inter se
cōsentiētes/nos edocuerūt:ꝗ uticꝫ diuīa dogmata diuersis & locis & tpibus ꝑbue
rūt.Incipiā igit a Mose qui apud nos est primus & legislator & ꝓpheta/ exponēs
primū tpa qbus natus est/eorū etiā testimonijs utēs / qs dignos existimatis qbus
fides habeat/necꝫ.n.ex diuinis solū ꝗ apud nos habent historijs hoc ipm demon-
strare tētauerim:qnquidē illis adhuc ꝓpt antiquū maiorū uestroꝝ errorē credere
noluistis/sed ex vr̄is & nihil a nr̄a religiōe discordibus historijs ut ꝑcipiatis/ oīm si
ue historicoꝝ siue sapiētū siue poetaꝝ/siue philosophoꝝ/siue legū positoꝝ q apd
nos sunt.Primū nr̄æ religionis magr̄m Mosen uetustiorē multo fuisse : ut gentilia
nobis declarāt monumēta.Tpibus.n.Ogigis & Inachi/qs plericꝫ vr̄oꝝ terrigenas
putauerūt:facta est Mosis mētio ueluti ductoris & principis Iudaicæ natiōis: eius
nācꝫ Polemon in primo græcę historię meminit.& Appion possidonij tū in libro
aduersus Hebræos:tū in quarto historiarū referēs/ tēpestate Inachi regis Argiuo
rū/Amaside in ægypto regnāte iudeos qbus ꝑerat Moses defecisse:ijscꝫ Ptoleme
us Mēdesius cōsentit:q res ægyptias lr̄arū monumētis cōmēdauit:quicꝫ Atheni-
ensiū gesta conscripserūt/Hellanicus & Philochorus/qui res Atticas & Castor &
Tallus & Polyistor Alexāder.Amplius Iosephus & Philon/q Hebræorū histori-
as cartis mādauere/Mosis tancꝫ antiqssimi longecꝫ uetustissimi iudęoꝝ principis
meminerūt.Hic igit Iosephus antiqtatē uetustatēcꝫ historiæ ex ipsa etiā librorū in
scriptione mōstrādi cupidus/ipsam in hunc modū exordit. Phlauij Iosephi iudai
cæ antiqtatis:ut q uetustatē ipsam historiæ noīe antiqtatis expsserit:sed & Diodo
rus apud uos historicorū oīm ꝓbatissimus/qui bibliothecas cōpendio cōclusit:&
triginta cōtinuos annos ī Asia atcꝫ Europa ut ipse scribit ambiēda cōsumpsit: nec
nō pluria ꝓprijs oculis hausit/ꝗdraginta suę historię libros reliqt:quorū primo cū
rettulisset/se a sacerdotibus ęgyptijs didicisse antiquū primūcꝫ legislatorem fuisse
Mosen/ita de eo ijs ipsis uerbis mentionē fecit. Post antiquā apud ægyptios uitę
cōstitutionē/quā deorū heroūcꝫ tpibus fuisse fabulant/ mltitudini dicūt ꝑsuasisse
scriptis uti legibus/eisdēcꝫ gubernari Mosen / magno aīo virū & ꝓbatissima uita
celebratū.Idē paululū ꝓgressus dū uellet antiquorū legislatorū mentionē facere/
primū citat Mosen/de quo his in hūc modū uerbis scribit:
Apud Iudæos qdē Mosen quē uocāt deū: siue ob admira-
bilē diuinācꝫ notionē/quā decernit hoīm multitudini ꝓfu-
turā/siue ob excellentiā & potestatē qbus vulgus ipsum su
sceptę legi libentius obsequitur / scd'm inter legis positores
ægyptios Sauchnin fuisse cōmemorāt: insignē prudētia ui
rū. Tertiū Sesochosin dicūt regē / q nō modo iter ægyptios
bellicis negocijs ꝑcelluerit:uerū etiā bellacē gentē legū po
sitione frenauerit. Quartū Bochori statuūt/ & eundē regē
quē memoriæ ꝓdiderūt/& de mō regnādi/& de domestica dispēsatiōe egyptijs ꝑ
cepisse.Sextus dr̄ Xersis pr̄ Darius ægyptijs legibus addidisse. Hęc uiri gentiles
de Mosis antiqtate lr̄is mādauere/q alieni sunt a nr̄a religione/& ea ipsa se ab ægy-
ptijs sacerdotibus didicisse rettulerūt/apud quos nō solū natus est Moses:sed etiā
ægyptia eruditione dignus est habitus. a filia.n.regis ī filij locū ascitus / ꝓptereacꝫ
multa diligētia enutritus est.quēadmodū historiographorū sapiētissimi Iosephus
& Philon memoriæ ꝓdiderunt/q & eius uitā/& gesta/ & generis dignitatē cōscri-
bendā sumpserūt. Hi ipsi Iudęoꝝ acta monumētis referētes : Mosen chaldæo ge-

Hoc loco aut Iustini
ipius textus uitiatus
aut oīa græca Dio-
dori exemplaria cor
rupta de latina trala
tione quoniam per-
perā inuersa est : nil
sincæri trahi potest.

nere memorāt oriundū/nā cū eius maiores crassante fame ex phęnicia in ægyptū migrassent/ibi hoīem natū affirmāt: quē ob excellentē uirtutē honorare deus ꝓpo suerit: & suo generi principē/legislatorē ac exercitus ducē ꝑfecerit: cū uidelicet de creuisset populū Hebręorū ex ægypto in ꝓpriam regionē reuerti: huic itaq; uiro deus in primis/diuinū atq; ꝓpheticū in sanctos uiros descendens donū/ elargitus est: & primū nostræ religionis futurū magr̄m ꝑparauit. Inde & ꝓphetas reliquos/ qui eodē ꝑditi fuerūt dono/ & eadē quoq; nos edocuerūt. Hos ipsi nr̄æ religionis ꝑceptores fuisse dicimus/nihil a propria & humana mēte/sed ex collato supne do no nos erudientes: Vos autē ubi ex antiquo patrū uestrorꝫ errore opinamini. ijs ipsis obedire nō oportere: quos nā mgr̄os uestræ religionis dignos fide ꝓmittis? fieri ꝑfecto nō potest (qđ sæpius diximus) ut q a deo magna atq; diuina a scientibus nō didicerint/aut ipsi scire: aut recte alios docere possint. Sed ubi satis res philosophorū vr̄orꝫ ex ijs q̄ supra narrauimus redarguimus/ tanq; oī ignorātia oīq; nugacitate plenas/dimissis ipsis/sicuti & poetas prius dimiseratis/ad oraculorꝫ fal lacias cōuertemini: Ita.n.quosdā narrātes audiuimus. Reliquū igit̄ putauerim ut q̄ a uobis prius acceperā/eadē uobis in ꝑsentia referā. Dū.n.quispiā (ut ipsi dicitis) ab oraculo ꝑcunctaret̄/q nā olim religiosi uiri extitissent/in hūc modū oraculū respōdisse fatemini. Qui p se genitū hebręi coluere tonantē/Chaldęiq; simul sophiā diuinaq; norūt. Qm̄ igit̄ & ab oraculis vr̄is discere posse ueritatē putatis: & ex historijs pariter/q̄ de Mosis uita cōscriptæ sunt ijsq; a nr̄a religione alienis cognouistis: Mosem ex hebręo & chaldęo genere cū ꝓphetis reliquis oriundū: nihil inopinabile existimabitis: si uirū hunc ex pio genere oriundū/ & uitā agitantē dignam pietate religioneq; maiorū/magno hoc dono deus honorare destinauerit/eundēq; ꝓphetarū oīm primū oñderit. Necessariū aūt existimo rationē habere tēporꝫ/q bus vr̄i floruere philosophi/ut noscatis eā: q uobis istos attulit: ætatē/recentiorē & propinquā admodū esse: Sic.n.Mosis antiquitatē facilius cognoueritis. Ne aūt de tp̄ibus disserēs/pluribus argumētis usus rē ꝓtrahere uidear: hinc puto mihi exor diēdū esse. Socrates Platonis/Plato Aristotelis ꝑceptor fuit: hi aūt Philippi & Alexandri Macedonis tp̄ibus floruerūt: Quēadmodū nobis Atheniensiū rhetores plane testant̄: ꝑsertimq; Demosthenis contra Philippū scriptæ orationes: ꝙ autē Aristoteles Alexādro dū regnaret cōuixerit/q Alexādri ipsius gesta cōscripserūt habunde manifestāt/facile est ergo undecūq; colligere Mosis historiā / oī exotica historia longe antiquiorē. Minime nanq; ignorare uos decet: nihil esse gentilibus historijs exacte mandatū añ olympiadas: necullā antiquā exstare cōscriptionē/q̄ aut grecorū aut barbarorꝫ gesta significet. sola ꝓphetę Mosis ꝑcessit historia/ quā afflatione diuina hebræis litteris ipse ꝑscripsit: neq;.n.adhuc erāt græcę litterę/ sicu ti earū ꝑceptores litterarū declarāt/asserētes cadmū ipsas ex phœnicia primū attu lisse & græcię tradidisse: Et primus inter uestros philosophos Plato testat̄ eas posterius inuētas. ꝗppe q in Timęo scripserit/Solonē inter sapientes sapiētissimū ex ægypto redeuntē/hæc ipsa grętię rettulisse/ que ipse ab ægyptio sacerdote nec sane: uetusto audiuerat ad se dicente: O Solon Solon græci semper pueri estis. Nec apud græcos senex quispiā: & rursus Omnes inquit quo ad aīas pertinet iuuenes estis/neq; antiquā ullā opinionē aut quicq; lōgæui tēporis in illis habetis/nescitis aūt multa sæcula mutis uobis peracta esse / ob id ꝙ litteris caruistis. Quapropter sciri cōuenit oēm historiā fuisse gręcis exaratā litteris q̄ posterius inuētę sūt / ꝗbus utiq; lr̄arū elemētis/si qs recte mēorari uoluerit/ oēm inueniet cōscriptionē mēorię cōmēdatā/siue antiquorꝫ poetarū/siue legislatorū/siue philosophorꝫ / aut rhetorꝫ: & ab ijs parit̄ historijs q̄ foris sūt edocebit̄ Ptolomęū ægypti regē cū bibliothecā

illā in Alexādria pparauisset/atq ut eā cōsumaret / undecunq libros cōduxisset: certiorē deinde factū antiquā historiā hebraicis cōscriptā characteribus summa diligentia adseruari: cognoscendorū uoluminū cupiditate adductū/uiris septuaginta sapiētibus/hebrææ simul & græcā linguā edoctis ab hierosolymis accersitis/uolumina illa ut interptarent mādauisse: vt aūt ab oī pturbatiōe semoti citius interpretatiōis officio fungerent: iussisse illis non in urbe/sed ab ea pcul/septē stadijs intra pharū/ paruas exædificari domūculas/interpretū numero pares vnicuiq .s.suā: ut eorū unusqsq priuatim demandatū munus exequeret. Adstantibus uero ministris pcepit/haberēt qdē oēm in curādis illis diligentiā: phiberēt uero ne inuicē obseruarent/ut & interptatio exactior/ & cōsonātia simul deprehendi posset. Postq autē cognouit septuaginta uiros nō solū eadē snīa/sed eisdē etiā dictōibus usos/& nec vbo qdē alternā cōsonantiā interrupisse: sed eadē oīno & de eisdē simul scripsisse: stupefactus ac cōstāter credens interptationē diuina uirtute cōfectā / oī qdē honore dignos interpretes/ tanq dei amicos ppendēs / multis donis affectos i patriā redire iussit: libros aūt illos diuinos (ut decebat) existimās illic reposuit. Hęc uobis gētiles uiri non fabulæ/nō fictæ historiæ instar attulimus/sed q̄ Phari accolæ/ nobis tanq patria nunciarūt/& q̄ uidimus ipsi/illa ptulimus: q in Alexādria/cū essemus casularū uestigia in pharo ueluti reliquias custodiri cōspeximus: q̄ licet uobis ex alijs plerisq discere & pcipue a sapiētibus atq pbatis uiris Philōe atq Iosepho q rē hanc historię mādauere: si qs aūt eorū e numero qbus cōtradicēdi studiū in usu est/cōtendat libros hosce nō ad nos sed ad iudęos ptinere: ppter ea q in synagogis eorū usq ad psens adseruent/affirmetq frustra nos religionis nrae cultū inde didicisse: ex eisdē libris norit: eorū doctrinā nō illis sed nobis cōferre. q aūt adhuc apud Iudeos custodiant/q̄ nrē religioni usui sunt: diuinę rebus nrīs cōsulētis prudētiæ opus existimamus/ne si eos ex ecclesia dūtaxat pmeremus ansam maleuolis calūniandi pberemus: q̄ illis uidelicet adimitur/cū ea ex Iudęorū synagoga pferimus. quo fit ut ex ipsis qs illi custodiūt libris/clare manifesteq appareat / doctrinā illā a sanctis hoībus litteris traditā: ad nos ipsos ptinere. Est igit opepciū gētiles uiri ut futuris pspiciētes: & illud qd nō modo nrī sed etiā alienigenę pdicarūt iudiciū contēplantes in prudēti maiorū uror errori nō assentiamini: nec si qd illi uobis tradiderūt aberrātes id uerū putetis: sed in piculū formidādæ infœlicitatis oculos figētes/diligēter q̄retis & pscrutemini q̄ monumētis mādata sūt ab illis/qs ut ipi dicitis mgros habetis. multa. n. eos quanq inuitos diuina puidētia hoībus consulēs loq de nobis coegit/ & maxime q ad ægyptū pfecti: & a Mose & religs maioribus religiōis emolumentū consecuti sunt. Neq. n. plerosq vrm latere puto/qs & Diodori & aliorū docuit historia: q & Orpheus uidelicet & Homerus / & Solon qui leges Atheniēsibus scripsit/sed & Pythagoras/& Plato/& alij nōnulli in ægypto fuere: q simulac ab historia Mosis eruditi sunt illis ipsis cōtraria definiuere: q̄ prius amplexati fuerāt Quæ. n. postea primus (ut ita loquar) multi dei cultus vri magr Orpheus: Musæo filio & reliquis legitimis auditoribus de uno & solo deo prædicarit/Necessarium puto uobis suggeri: ad hunc enim modum cecinit.

¶Ex hoc loco forte Augustinus desumpsit qd postea in libris de ciui. dei de trāslatiōe septuaginta interpretū posuit.

Quos licet affabor/portis exclude prophanos
Luciferæ Phębes Musææ aduerte propago
Vera loquar. quæ nota prius: quæ in pectore dudum
Conserta: æternæ non præstant munera uitę.
Diuino assideas uerbo/ quod conspice semper:

Quod mentis nauem flectet:tu scande per arctum
Et solum spectato ducem/ qui præsidet orbi
Is per se genitus/solus qui cuncta creauit
Omnibus assistens.nemo est qui hunc uiderit unq̃
Mortalis/ sed cuncta procul cernuntur ab ipso
Atq; malum/ unde bonum/ miseris mortalibus infert
Et rigidum bellum/lachrymas/sęuosq; dolores:
Nec quicq̃ est aliud non magni regis alumnum:
Quem neq; conspicio tectum caligine densa
Mortales oculi quoniã mortalibus insunt
Atq; Iouem penitus nõ possunt cernere regem
Hic siquidẽ firmum sortitus in æthere cœlum est
Aureus huic thronus est/pedibus iacet arida tellus:
Et dextra oceani uelocis littora cingit
Hunc metuunt celsi montes/hunc flumina/pontus — Et rursus alibi dicit.
Iupiter & Pluto Phœbus Dionysius unum est
Sed cur bis loquimur:deus adstat in oĩbus unus — In ius iurãdis aũt sic.
Per cœlum iuro te/quod deus inclytus edit
Perq; patris uocem primã/ quam protulit ipse

Quã quidẽ uocẽ dei uerbũ nũcupat/p̃ qđ & cœlũ/& terrã/& creaturã cõdidit uniuersam/sicut nos docẽt diuinę sanctorꝝ hoim ꝓphetię.Quibus cũ & ipse nõ nihil opꝫ apud ægyptios impẽdisset/didicit dei uerbo uniuersam creaturã cõditã esse. Quapropter ubi dixerat perq; patris primã uocẽ quã protulit ipse:adiecit hæc & coniũxit. Hac & cõsilijs mundũ firmauerat oẽm:Quo i loco uocis nomẽclatura more poetico uerbũ expræssit.Hoc aũt ita se habere declarat/qđ paulo ante intercesserat/diuino assideas uerbo qđ cõspice semp̃.nec nõ oportunũ putauerim.ut memoriæ succurrãt/quæ de uno & solo deo prisca illa & ualde antiqua Sibylla/suis uos oraculis edocuerit: Cuius tanq̃ fatidicæ & Plato & Aristophanes & alij pleriq; meminerũt/quæ quidem in hæc carmina uocem resoluit:

Vnus enim deus est/solus/non editus/ingens
Omnia conspiciens/non uisilis induperator
Quem moritura caro potis est cõprendere nunq̃ — Deinde aliubi sic
Immortalis enim calles deflexiмus ipsi
Nec nõ insulse manufacta sacrauimus atq;
Idola infectos hominũ testantia mores — Et rursus alio loco in hũc modũ
Fœlices illi in terris omnino futuri
Qui summũ coluere deũ/& laudare priusq̃
Degustent quicq̃ freti pietate putarũt
Qui mutos lapides/qui tẽpla altaria bruto
Sanguine quadrupedũ fœdata/refellere discunt:
Vnius inq; dei laudem procumbere norunt.

Hæc illa quidẽ Sibylla cecinit/Homerus aũt abusus poetica licentia cũ opinionẽ Orphei de pluralitate deorũ inprimis imitatus fuisset: fabulosa quidẽ pleraq; ex eorũ multitudine meminit: ne Orphicæ poesi nõ succinere uideret:quã adeo sibi ꝓposuerat imitandã ut ex primo ipsius poesis carmine suã ad illã cõuenientiã significarit:cum enim ita Orpheus in principio sui poematis dixisset.

Irã frugiferæ Cereris dea pande canẽti — Ille ita
Iram Pelidæ rigidi dea pande canenti

Deligens ut mihi quidē apparet ita exordiri ut etiā
a poetici metri ratione decideret/ne primus uidere⸗
tur deorū nominis meminisse paulo autem post &
suā de uno deo opinionē apte dilucideq; declarat
cum ex phœnicis psona ad Achillē quodā loco infit.

¶ Innuit eos primi Iliados carmis errores quos notat etiam Eustathius interpres.

Nec si pollicitus deus ipse auferre senectam
Et mihi florentem circumfudisse iuuentam.
Ipso enim pronomine deum uere existentem expræssit/& alibi quoq; ex Vlyssis
persona/ græcorum multitudini loquitur.
Non plures numero sed princeps unicus esto.
Verū huic quoq; bono contrariū malū opere ipso declarare constituit: qn̄ ex deo
rū multitudine/bella/lites/seditiones/alternas insidias enarrauit. Quippe monar⸗
chiā ipsam inexpugnabilē esse cōtingit atq; hæc ab Homero desumpta sint/ q̧ si
opportunū quoq; iudicaueritis ut a scæna quoq; de uno deo testimonia pduca⸗
mus: audite Sophoclē dicentē: Vnus re uera unus est deus qui terrā struxit & cœ⸗
lum: q maris nitentes undas/& uentorū minas mortales plurimi corde aberrātes/
in aīæ perniciē simulachra struximus lignea/lapidea/uel auro tecta/uel elephāto:
qbus festiuitates & sacra fecimus/pie in hunc modū colere existimantes. Hæc ita
Sophocles. Pythagoras aūt Mnisarchi q suæ dogmata philosophiæ per mystica
symbola exposuit: uti declarāt ij quibus eius uita cōscripta est/de uno deo sensisse
uidetur ea/q̄ digna sua in ægyptum pfectione habeant: quippe cū rerū principiū
unitatē cōstituerit & hanc ipsam omniū bonorū causam existimauerit/Allegori⸗
cæ docuit unū & solū esse deū. Hinc autē manifestū fiet hęc ita se habere qn̄ & uni
tatē & unū nō parū inuicē differre decreuit: Illā em̄ ī intelligibilibus/hæc aūt innu
meris collocauit. Sin aūt uos Pythagorę sententiā de uno deo clarius cognoscēdi
cupido incessit: illā ipsam audite ita em̄ se habet: Deus quidē unus est/ neq; ut non
nulli suspicantur extra mundi ornatū/sed in ipso oīno est: atq; oēs uniuerso in cir⸗
culo generatiōes cōsiderat/annos oēs & sęcula tēperat/potestates dispensat & opi
fex omniū quæ in cœlo sunt/principiū/illuminator & pater omniū/ cunctorū præ
terea quæ in circulo sunt mens/ motus/& uita. In hunc plane modū Pythagoras/
præterea Plato/ut uisum est Mosis aliorūq; prophetarū de uno deo demonstratu
rus doctrinā/ quā dum esset in ægypto percepit: sed ob ea nihilominus q̄ Socrati
acciderāt ueritus ne in se Anytū quendā & Meletū excitaret/quibus apud atheni
enses accusaret/asseuerātibus eū iniuste in deos agere/eos renuēs quos ciuitas re⸗
cepisset/mætu uidelicet cicutæ variū quendā & tectū inuolucris sermonē de dijs
molitus est: quo eorū posset opinio stare qui plures deos autumarēt/eodēq; pari⸗
ter ijs adsentiri/qui contraria illis arbitrarētur: sicuti facile est depræhendere ex ijs
quæ scripta reliquit. Cum em̄ antea statuisset oē qd' factū est oportere dissolui: po
stea deos factos asseuerat: cū item rerū omniū principia deū & naturā esse volue⸗
rit/necessariū est utiq; eum affirmaturū factos ex materia esse deos/si autē de mate
ria ex qua malū quoq; proficisci putauit: quales nam illos esse deos cōueniret/qui
de materia prodirēt sapientibus considerandū reliquit: ppterea nāq; ingenitā ma
teriam affirmauit ne consequio dicere uideretur deum mali effectorē: de ijs enim
dijs qui creati erant a deo ita dixerat: Dei deorū quorū ego creator sum: eius uero
dei qui uere est recte meminisse uisus est. Qui enim audiuerat deū Mosi in ægy⸗
pto dixisse: Ego sum existens. Quādo scilicet eū deus ad Hebræos missurus esset:
hinc intellexit nullū sui peculiare nomen insinuasse: neq; enim deo proprium no⸗
men aptari pōt. Quippe cū noīa subiectis rebus q̄ uaria & diuersa sint declaran⸗

dis / manifeſtandiſq; apponantur : deo autem neq; quiſq; fuit prior / qui nomen
imponeret / neq; ipſe ſe ipſum nominare oportere conſtituit / unus & ſolus exi-
ſtens: qui idem per ſuos prophetas teſtatur inquiẽs: Ego primus & ego poſtea/&
præter me non eſt alius deus : ob id igitur ut ſupradixi proprij nominis alicuius
deus non fecit mentionẽ/cum Moſen ad Hebræos deſtinaſſet/ſed ui cuiuſdã par-
ticipij ſe unum & ſolum deum myſtice docuit: ego enim inquit ſum exiſtens : ex
oppoſito uidelicet ſe ipſum diſtinguẽs exiſtentẽ/ab ijs qui nõ exiſtũt: ut qui prius
decepti fuerant/agnoſcerent ſe nõ illis qui exiſtũt/ſed plane non exiſtẽtibus appli
cuiſſe. Quoniã autẽ deus nouerat primos homines antiquæ parentũ deceptiõis
meminiſſe/quã humani generis oſor dæmon ludificandi gratia excogitauit : tum
cum ita illos allocutus eſt: ſi mihi credideritis dei mandatũ prętereuntes eritis ſicut
dij/eos ẽm nominauit deos qui nõ ſunt/ut qui alios eſſe deos putaſſent/ & ſeipſos
quoq; fieri poſſe deos exiſtimarent. Propterea Moſen affatus ẽ: ego ſum exiſtẽs/
ut per hoc participiũ exiſtens/dei exiſtentis/& eorũ qui non ſunt differentiã edo-
ceret/ qui autẽ dæmoni decipienti homines crediderũt / auſiq; ꝓpterea diuinis ob
audire præceptis: Exierunt e paradiſo deoꝝ quidẽ nomenclaturę memores/uerũ
non ſatis edocti/ an dij alij præter deũ inuenirentur: neq; enim erat æquum/ut qui
mandatũ primũ alioquin obſeruatu facile nõ cuſtodiſſent erudirent̃ amplius: ſed
potius ut iuſta pœna plecterent̃. Vbi ergo de paradiſo expulſi arbitratiq; ſunt ob
ſolã ſe inobediẽtiã eiectos/ ignari alioquin id etiã fuiſſe in cauſa/ꝙ eos qui nõ erãt
dij/deos eſſe crediderant/deorũ nomen hominibus de ſe propagatis tradiderunt.
Quo fit ut prima iſthæc de dijs mendax phantaſia/a parẽte mendacij originẽ tra-
xerit. Aduertens itaq; deus falſam de pluralitate deorum opinionẽ : eamq; ueluti
peſtilentẽ quempiã animæ morbũ tollere cupiens: primũ quidem apparens Mo-
ſi ad eum inquit: ego ſum exiſtẽs. oportebat enim exiſtimo eũ qui futurus erat he
bræi generis princeps & imperator/exiſtentẽ deum ante omnia cognoſcere: qua
propter huic primo apparens eo modo quo fieri poteſt ut homini deus appareat
Ad eum inquit. ego ſum exiſtens: dein illũ ad Hebræos deſtinaturus in hũc mo-
dum illis dicere imperat/Exiſtens miſit me ad uos. Hæc igitur Plato cum in ægy-
pto didiciſſet mirifice ijs delectatus eſt / quæ de uno deo tradita fuerant: Moſis ta-
men mentionẽ facere ob id ꝙ unũ ſolũq; deum edocuerat/ſibi apud Athenienſes
tutũ non putauit ueritus Areopagum. Id autẽ quod a Moſe beneſcriptũ percepat
non tanq; illud ab eo didiciſcet/ſed ueluti ꝓpria afferens opinione in Timęo ope-
re quidem elaborato/ & in quo theologiã tradere molitus eſt/ idipſum de deo diſ-
ſeruit. Quod & Moſes ita nanq; ſcribit. Eſt igitur ut mea fert opinio diuidendum
primo quid eſt qđ ſemꝑ exiſtit/& generatiõe caret & quid illud eſt/ quod quanq;
factum ſit/ nun dũ tamẽ exiſtit/An non quæſo gentiles uiri conſpicuis mentibus
unum hoc/ idemq; uidet̃ ſolo dirempto articulo? Moſes enim qui exiſtit inquit:
Plato uero quod exiſtit: quoꝝ utrũq; ſemper exiſtenti deo cõuenire manifeſtum
apparet. Ipſe enim eſt qui ſolus ſemper exiſtit/generatione carens/quid autẽ illud
ſit ab eo quod ſemper exiſtit e regione diſtinctũ/de quo ille ait factũ quidẽ/ nunq;
exiſtens/exacte conſiderandũ eſt. Inueniemus ẽm ipſum clare manifeſteq; dicen-
tem/quod ingenitũ eſt ſempiternũ eſſe genitos autẽ uel fabrefactos/ut ipſe de illis
inquit/Dei deorũ quorum ego creator: factos & pereuntes cenſebimus/Ita nanq;
dixit: Eſt igitur ut opinor diuidendũ primo/quid eſt id qđ abſq; generatiõe ſemꝑ
exiſtit. Et quid illud quod factũ eſt nunq; autẽ exiſtens : qđ enim intellectu cũ ra-
tione compræhenſum eſt id ſemꝑ exiſtit. Quod autẽ opinione cũ ſenſu irrationa
li cogitabile eſt/ id fieri & perire dixeris/ eſſe uero nequaq;. Hæc Platonis uerba/

quibus mens emota non est factorum deorum abolitionē & perniciē prædicant. Huic autē uobis necessario mens adhibenda est: ꝙ opificem deum nō Creatorē nuncupat/inter quæ multum interest iuxta ipsius dogma Platonis: creator enim nullo indigens alio/propria ui & potestate facit/quod faciendum est. Opifex aūt opificij potestatē/ ex materia desumens qđ faciendum est/efficit. Sed fortasse non nulli quibus mens non est a multorū deorum dogmate resipiscere opificē ipsum ijs quos produxit dijs ita dixisse contendent: Quoniā estis geniti/ immortales aut omnino indissolubiles esse non potestis: nō soluemini autē / neq; mortali fato me ita uolente subijciemini: maiorē & fortiorē multo nexum sortiti. Hoc in loco Plato eos formidans qui deorum pluralitatē amplexi sunt: opificem suum sibi ipsi cōtraria loquentē introducit/ qui enim prius dixerat corruptioni obnoxiū esse omne quod factum est: nunc aduersa atq; pugnantia eundē ipsum asseuerantē refert Non sentiens nullo pacto se posse mendacij crimen effugere. Aut enim mentiebatur prius cum affirmabat/ corruptile esse omne quod factum erat: aut nūc ī illis enunciādis mentitur/ quę superius a se dictis aduersantur. Si enim omnino necesse est/ iuxta eam quā prius attulerat definitionē/ omne quod factum est corrumpi Quo pacto dein cōcedit/ quod necessario nequit fieri id ipsum ut fiat euenire posse. Quamobrem uisus est Plato incassum opifici suo/ in ijs quæ fieri non possunt. blādiri uoluisse: ut quos semel ob id ꝙ ex materia facti essent / corruptiles futuros affirmarat/ rursus per ipsum indissolubiles & corruptioni minime obnoxios annunciaret. Atqui potestas materiæ iuxta Platonis dogma ingenita est/ & ipsi opifici contemporanea & coæua/ quo fit ut consentaneū sit/ eam ipsius uoluntati nō assentiri: ab illo enim qui non fecit/ in illud quod factum non est/ nulla uis atq; potestas. Quamobrē fieri nequit/ ut cogatur/ utpote ab omni exteriori necessitate/ ab omni peregrina iniuria libera: Ad hoc Plato cū respexisset ita scriptū reliquit: necessarium est/ ne dicatur deum posse cogi/ An uero a sua republica propterea pepulit Homerum Plato? ꝙ in legatione ad Achillē dixerat/ phoenix/ dei uertūtur & ipsi. hoc autē Homerus nō de ipso rege & eo qui iuxta Platonem deorum opifex est/ cecinit: sed de nōnullis/ quos multos esse græci putauerunt: ut est nobis a Platone discere: ubi ait dei deorum. uni autem primo deo / aurea illa cathena omniū imperium & potestatem Homerus attribuit: a cuius diuinitate cæteri tantum distarēt dij ut haberētur digni qui inter homines computarentur: Ab eodem Vlysses contra Hectorem ad Achillem loquens in hunc modum introducitur.

Ipse hoīesq; deosq;/ Ioui confisus/ honore
Indignos retur/ tumida circumfluus ira.

Quo in loco mihi uidetur Homerus / cum eadem quæ Plato in ægypto didicisset/ extra controuersiam hoc ipsum innuisse: ut deo qui existit frætus/ eos qui non existunt plane negligeret. Ipse nanq; poeta alibi ui alterius dictionis / pronominis. s. deum significat quod pronomen participio æquiualeat/ quo deum Plato existentem dicit: Quo loco ait quid est semper existens generatione priuatum? neq; enim temere mihi dictum uidetur a phoenicæ.

Nec si pollicitus deus ipse auferre senectam
Et mihi florentem circumfudisse iuuentam.

Hoc enim pronomen ipse/ existentē/ re uera/ deum significat. Idem quoq; asseuerat oraculum: quod uobis de chaldęis & hebræis allatum est. Nam percunctante nescio quo quinam forte uiri deū pure coluissent ita respondisse illud asseueratis.

Qui per se genitum hebræi coluere tonantem.
Chaldęiq; simul/ Sophiam diuinaq; norunt.

Quo pacto igitur Plato Homero iraſcitur affirmanti conuerti deos ? ſiquidẽ Ho-
merum illud utilitatis gratia dixiſſe manifeſtum eſt ex ijs.quę ibi dicuntur/eorum
enim propriũ eſt qui precibus & ſacrificijs dignum putant clementiã conſequi: ut
pęnitentia afficiantur eorum quæ peccauerunt & impoſterum ceſſent.Qui enim
diuinitatem inconuertibilẽ exiſtimarent / nequaꝗ̃ deligerent a criminibus quæ
commiſerunt retrocedere:quandoquidẽ ex pœnitentia nihil ſe utilitatis perceptu
ros putarent.Qui fit ergo?ut philoſophus Plato condemnet Homerum poetam/
aſſerentẽ uertibiles eſſe deos / cum ipſe deorum opificẽ : tam facile conuerſum in-
troduxerit:ut interdum quidẽ mortales deos/ interdum uero immortales eoſdem
affirmarit:nec de illis modo/ ſed de materia ex qua (ut inquit) neceſſario producti
ſunt dei/uaria loquatur/& aliquando ingenitã/aliquãdo genitam aſſeueret:Igna-
rus ꝙ in quibus Homerũ accuſat/in illa ipſemet impegiſſe cõuincitur : cum dicat
tam facile deorum opificem conuerti tam&ſi Homerus de ipſo etiã deo contra-
ria cecinerit quippe qui eum ſcribat ita de ſeipſo dixiſſe.

Nec reuocare datur/nec falli/aut fine carere
Cum capite annuero/fient mandata tonantis.

Sed hæc quidem inuitus(ut putauerim) Plato:formidans illos qui deorũ plurali-
tatem uenerãtur:Aliena de dijs uidet̃ narraſſe : Quæ uero & a Moſe & a prophe-
tis de uno deo myſtice prædicta fuerant/ea edoctus efferenda putat/pium affectã
tibus cultum quid ſentiat manifeſtans.Eo nanq; delectatus quod Moſes a deo ſu
ſceperat: Ego ſum exiſtens/ breuem dictionẽ ꝑticipio exprẽſſam/ multa cura ſpe
culandam recepit:Cognouitq; deum cum ſuam Moſi æternitatem ſignificare uo
luiſſet/dixiſſe ego ſum exiſtens:quandoquidẽ hæc ſyllaba ὤν ideſt exiſtens non
unum dũtaxat:ſed tria innuit tempora / præteritũ/ prẽſens/atq; futurum. ſic enim
Plato ὤν id eſt exiſtens ad futurum rettulit tempus quippe qui dicat nondũ exi-
ſtentem/hoc autẽ ꝙ dico nondũ non in præteritum ut nonnulli putant ſed in futu-
rum tempus referri debet/Quod e prophanorũ monumentis plane conſtat. Pla-
to igitur quaſi cupiat neſcientibus enarrare: quæ myſtice atq; occulte de æternita
te dei per participium illud ὤν dicta fuerant/his maxime dictionibus utitur ſcri-
bens:deũ etenim(quod eſt antiquum dogma)omniũ principium/finem/& media
continet.Quo in loco proculdubio legem Moſis antiquum dogma nuncupauit/
a Moſis nomine abſtinens . Cicutæ formidine/ utpote qui nouerat ipſius uiri do-
ctrinam græcis inuiſam.Antiquitatis autẽ uerbo Moſen expræſſit.Cuius legem/
& antiquam/& primã tum ex Diodoro/tum ex reliquis hiſtorijs / ſupra nobis eſt
demonſtratum:Quando eum Diodorus legiſlatorum primum fuiſſe cõmemo-
rat/non repertis adhuc grẽcarum characteribus litterarum:quibus illi in hiſtorijs
conſcribendis uſi fuerunt.Admiretur autem nemo : ſi de æternitate dei cõmotus
a Moſe Plato ita ſcripſit:quem inuenies poſt deũ uere exiſtentem myſtice quoq;
rerum cognitionem prophetis acceptam rettuliſſet:Nam in Timęo de nonnullis
principijs cum diſputaret ita diſſeruit. Ignis & aliorum corporum principiũ ſup-
poſuimus/ita incedentes ut neceſſarię uiſum eſt rationi cõuenire : quæ autẽ in ijs
principia ſunt & deus & quicunq; iunctus eſt illi amicitia/ſuperne cognouerunt:
ſed quos nam alios dei amicos præter Moſen & reliquos prophetas exiſtimat?in
quorum prophetias cum incidiſſet/& illorum de iudicio ſententiã perdidiciſſet/in
primo de republica libro ita exclamauit dicens:poſtq̃ autẽ eum proceſſerit quiſ-
piam ut proſpiciat ſibi moriendum eſſe/irruit in illum & timor & cura rerũ earum
quas antea non timuerat/nanq; ob ea quę de inferis prædicantur in quibus iniu-
ſti homines pœnas luant ueretur ſe illic affligtandum/ & quæ ſibi fabuloſa olim

& ridicula videbãtur/tunc euertunt concutiuntq; animũ/ ne uera illa sint expauescentem/hic idẽ uel senectæ debilitate / uel quia ijs quæ illic geruntur propior est: illa ipsa magis perspicit:quo fit ut suspitione & pauore repleatur / nec non secum ratiocinetur atq; consideret/ num iniuste quempiã affecerit: tum si qua ante acte uitæ crimina menti se ingesserint/ueluti pueri cum de somno subito expergefiunt formidat & spe mala uitam ducit/si enim uero nil mali in se ipso conspexerit/ dulcis spes semper adheret atq; senũ nutrix bona ut ait Pindarus / comiter nanq; Socrates ille inquit eum qui iustus & sanctus est/dulcem uitã perducere: Quo spes altrix senectutis dulce cor subleuet: quę uersatilem mortalium mentem maxime gubernat. Hæc ille in primo suæ reipublicę libro. In decimo uero clare manifeste q; posuit/ quæ a prophetis de iudicio didicerat: sed ob gentium pauorem non tanquam ab eis edoctus: Eruditus autem ab aliquo qui(ut sibi fingere libuit)surrexisset in bello/quique duodecimo tumulari die cum deberet pyrę/impositus reuixisset: & quæ in inferno gerentur enarrasset.uerbis autẽ istis scriptum reliquit. adstitisse alicui qui a socio interrogaretur:ubi magnus ille Arideus esset. hic autẽ Arideus cuiusdã urbis Pamphyliæ tyrãnidẽ usurpauerat/patre sene/& fratre natu maiore trucidatis:Alia quoq; multa scelera ut ferebatur cõmiserat/ respondisse uero illum non uenisse aut uenturum esse arideum:& ijs uerbis adiecit metuenda spectacula contemplati sumus: cum prope os in eo essemus ut reuerteremur pateremurq; plurima:tum illum repente uidimus tyrannis plurimis permixtũ: erãt & priuati simul qui facinora enormia cõmisissent:qui dum redire conarentur: os illud non patiebatur:sed mugiebat quoties eorum quispiam qui uenia indignus/ semet flagitijs refersisset/regredi moliretur priusq; debitas pœnas dedidisset. Inibi quoq; adstiterãt uiri truces aspectu ignei/qui eosdẽ obseruato signo cõprehensos ducebãt: Arideũ autẽ & qui simul erãt capite/pedibus/manibusq; truncatos / decorticatosq; ac super tribulis reuolutos/iuxta uiam diuersos pertrahebant/ ac spectantibus significabant / quorum id causa fieret / q; q; in tartarum proijciendi raptabantur. Inter omnes uero timores quos essent perpessi (quanq; ij essent & magni & plurimi) is inquit excellebat qui de oris illius mugitu inferebatur/cũ sursum remearent contra eos silente nil ipsos pati regredientes memorabat huiuscemodi pœnas & flagella esse/atq; ijs opposita præmia narrabat. Qua in re mihi uidetẽ Plato non solum de iudicio sententiã a prophetis didicisse:sed eam quoq; quæ de resurrectiõe est a gẽtibus minime credita. In eo enim quod affirmauit animã una cum corpore iudicari nil aliud insinuauit q; q; sententiæ de resurrectione adstipularetur. Qui enim fieri potuit ut Arideus & cęteri qui corpus cui caput & manus & pellis inest reliquerant super terram/tanta in inferno flagella sustinerẽt neq; emm manus/aut pedes pellemve habere aĩam confitebuntur: sed cum in ægypto in prophetarum libros incidisset & dogmata de resurrectione corporum admisisset/docuit animam ipsam cum corpore iudicari:nec Plato modo uerum etiã Homerus apud ægyptios hęc edoctus Tityon pariter expendere pœnas asseuerauit: ita emm in eius Necyomantia Alcinoo Vlysses enarrat:

Vidimus & Tityum celebrem telluris alumnum.
Expansumq; nouem corpus per iugera/cuius
Vtrimq; assidens contundit uiscera vultur.

Quæ non certe ad animam sed ad corpus referri debẽt:eodem modo & Sisyphũ & Tantalum in corpore pœnas pati narrauit. Q; autem in egypto diuersatus Homerus fuerit/ & multa ex ijs quæ ibi didicerat ad suã poesim ipse conuerterit/satis edocet Diodorus historicorum celebratissimus:qui asserit illum in ægypto profe

ctum didicisse/quod poculum illud cui Neponthes nomen fecit, ire malorumque omnium obliuionem afferens accepisset Helena a Polidamna uxore Theonis: & in spartam deuexisset: eodem Pharmaco prodit Homerus usam Helenā Menelai planctum sedasse coram Telemacho suscitatum. Idem ex ægyptiorū historia ueneri cognomentum indidit aureæ: Nouerat enim in ægypto Veneris aureæ Lucum appellatum/& aureæ pariter Veneris puerum nuncupatum. Q si quispiā nosse aueat cuius nam gratia isthæc nunc ad memoriam reuocauerimus: id propterea fecisse nos discat/ut ostenderemus poetam ipsum/multa ex diuina patrum nostrorum historia/in suam poesim transtulisse: atque in primis/creati mundi principium a Mose celebratum: ita enim scripsit Moses: In principio creauit deus cœlum & terram: deinde solem & lunam & stellas: Hæc in ægypto didicit Homerus & ijs quæ de mundi Genesi scripta erat admodū oblectatus/Vulcanū introduxit in Achillis scuto ceu quādam mūdi geneseos imaginē deliniasse ita enim scripsit:

Hic etenim ignipotēs struxit/maria/æthera/terras/
Ardentem Solem plenæ quoque lumina Lunæ:
Atque coronatum signis fulgentibus orbem

Sed & paradisi quoque terrestris imaginem in horto Alcinoi ueluti adseruatā effinxit/quem semper floridum & plenum fructibus/ similitudine quadam ostendit/ atque in hunc modum scripsit:

Hic nemora emittunt procęro e stipite flores.
Punicei fructus: & olentia mala/pyrique
Et dulces ficus: & blandę germina oliuę
Quis neque deperijt fructus/nec desinit unque
Non æstas/hiemesque nocēt/uerum aura Fauoni
Perpetuum spirans/hos profert/ deijcit illos
Atque pyrum ueteri/sic pomo poma senescūt
Atque recens passis superaduenit uua racemis
Ficubus adduntur ficus/ & vinea diues
Frugiferum teneris germen radicibus effert
Huic soboles Phœbi radijs contacta calescit
Hanc manibus carpunt/ex illis musta tepescunt:
Illi deciduus flos/huic matura propinquat
Aetas: ut patulis refluat uindemia labris

Cur non uerba isthæc claram & manifestam eorum quæ a primo propheta Mose de paradiso dicta fuerant imitationē ostendunt: si quis uero turris ædificationē contemplari uoluerit: cuius structura tempestatis illius homines aditum sibi in cœlum parare posse putauerūt: certior utique fiet & hāc ipsam per Otum & Ephialtem allegoria quadam poetā imitatum/de illis enim ita cecinit.

Hi siquidem belllū/ decernunt impete magno
Cœlicolis: ossam statuunt præponere: olympo
Et folijs tremulum componere Pelion Ossæ
Terrestris celsum ut reseraret semita cœlum.

Similiter quoque de humani generis hoste de cœlis proiecto quem diuinæ scripturę diabolum nuncupant(id enim nomenclaturę a prima in hominis calumnia sortitus est)si quis exacte considerauerit, inueniet a poeta mentionem factam: non quod eum proprio diaboli signarit nomine/sed ex pessima illius operatione cognomē indiderit: quippe qui ἄτην hoc est damnū appellauerit/idque de cœlo ab ipsorum deo detrusum asseruerit: & tanque exacte memor uerborum / quæ de illo protulit

Esaias propheta: ita in sua poesi scriptum reliquit:
Actutum comptis damnum cæpisse capillis
Dicitur iratus/stabilē iuratus Auernum
Nunq̃ stelligeros rediturum rursus in axes
Sic fatus cælso damnum detrusit olympo.
At qui & Plato post deum atq̧ materiā tertij ponendi principij / quod speciem dixit / non aliunde q̃ a Mose sumpsisse occasionem uidetur / nanq̧ speciei nomen ex Mosi uerbis percepit: minime tamē edoctus ab ijs qui nouerant/nihil enim eorum quæ a Mose dicta sunt absq̧ speculatiōe mystica clare cognosci unq̃ potest scripserat nimirum Moses ueluti ex persona dei ad se de tabernaculo loquentis/ sic autem facias mihi scd'm omnia/quæ in monte monstrauero exemplar tabernaculi: atq̧ iterum: Et constitues tabernaculum scd'm exemplar omniū partiū eius: & rursum paulo post: Sic igitur facies scd'm formā tibi in monte monstratam. In hęc igitur incidens Plato/& non ea qua decebat contemplatione suscipiens/autumauit speciem separabile quiddam esse & rei sensibili p̄existere: quod & rerū quæ fiūt exemplar sæpius appellauit: quoniam uero de tabernaculo Mosis hoc littera significat; scd'm speciem quæ ostensa tibi est in monte: sic illud efficies / & in terra item & in cœlo & in homine ludificatus uidetur Plato / ut horum.s. Ideas esse putauerit. Nanq̧ ubi scripserat Moses: In principio creauit deus cœlum & terrā: & deinde subdiderat: Terra autem erat inuisibilis & incomposita. existimauit hanc de qua loquitur (terra aūt erat) præexistentem terram dictū fuisse: quandoquidē ita disseruit: Terra autem erat inuisibilis & incomposita / illam autem de qua scriptum est: Fecit deus cœlum & terram: arbitratus est/ipsam illum dicere terrā/quæ a deo iuxta præexistentē speciem condita fuisset. pari pacto & de condito cœlo putauit id nanq̧ quod creatum fuit/cuiq̧ firmamenti nomen inditum est sensibile factum opinatus est. Aliud autem esse intelligibile de quo propheta dicat: Cœlum cœli domino: terram autem dedit filijs hominum: & ad hunc pariter modū arbitratur Plato de homine: Cuius primo meminit Moses: Dein post multa eorū quæ creata fuerunt/de hominis formatione mentionem fecit / ita scribens: Et fecit deus hominē/puluerem accipiens de terra. Autumauit igitur hominē qui prius nominatus fuit/ei qui factus est præextitisse / eum uero quem de terra posterius formasset ad speciei præexistentis instar fabricatum. q̧ autē de terra conditus homo sit/ex antiqua diuinaq̧ historia nouit Homerus: ubi scribitur: Terra es & in terram reuerteris. Quapropter Hectoris corpus examine terram mutam nominauit: Alicubi enim ita loquitur aduersus Achillē cadauer illius raptantem·
Quid mutam laceras insanis perfide terram
Et rursus Menelaum alibi introducit dicentem ijs qui non prompte aquieuerant/Hectori ad singulare certamen prouocanti.
Frigida uos omnes tellus/dissoluat/& unda
Ipsos utiq̧ in antiquam ex terra fabricationē resoluens. In ægypto isthæc a ueteribus historijs & Plato & Homerus edocti suis elucubrationibus inseruere: sed unde nam quæso didicit rettulitq̧ Plato alato curru Iouem per cœlū duci/ q̃ a prophetarum historijs: quibus nouit de cherubinis ita memoriæ mandatum: & a domo egressa est gloria domini/& ascēdit super cherubim: & susceperunt cherubim alas suas/in quibus erant rotæ/ & gloria domini erat in ipsis desuper. Hinc magniloquus ille Plato commotus audatia/multa in hæc uerba clamauit. Magnus quidem in cœlo Iupiter/alatum currum impellit. Vnde nam iterum quæso isthæc desumpsit ut scriberet præterq̃ a Mose & a prophetis: & unde nam rursus oblata il-

li eſt occaſio deū in ignea eſſe ſubſtantia aſſeuerandi: nonne a tertia regum hiſto-
ria: ubi ſcriptum eſt/nō non in ſpiritu dominus & poſt ſpiritū cōmotio / nō in cō-
motione dn̄s/& poſt cōmotionē ignis / nō in igne dn̄s & poſt ignem uox auræ le-
uis. Sed illa quidē contemplatione digna ſunt & ſcd'm Anagogem ab ijs qui addi
cti religioni uere ſunt examinād a. Plato uero cū ab hac cōtemplatione longe ab-
eſſet/ipſiſq; nihilominus prophetarū uerbis acceſſiſſet/in ignea deū ſubſtātia col-
locauit. ꝙ ſi quis exacte etiam conſiderare uoluerit/de eo dono quod ſanctis uiris
diuinitus confertur: quodq; ſanctū ſpiritū ſacri ꝓphetæ nuncupāt diſcet nimirum
id a Platone eo in dialogo qui Mēnon inſcribitur / alio quodā nomine prædicatū
ueritus enim in dei dono recolendo ſanctiſpiritus nomenclatura uti/ne ſequi pro
phetarū. ſ. dogma uiſus gentiū hoſtis euaderet/idipſum profecto deſcendere diui
nitus confitetur / ei tamē nō ſancti ſpiritus ſed uirtutis appellationē digne adſcri-
bendā putauit. Sic nanq; ille ad Memnonem eo ipſo in dialogo quo de reminiſcē
tia diſputatur cum multa prius de uirtute quęſiſſet: & utrum doctrina exercitatio-
neve compararetur/an uero neq; huius aut illius beneficio/ ſed natura potius aut
alia quapiam ratione in homines proficiſceretur: demum his ipſis uerbis ita de-
creuit: Si autem nos in præſentia tota ipſa diſputatione recte queſiuimus/ affirma-
mus uirtutem ipſam neq; natura: neq; doctrina/ſed diuino fato ijs/qui ea pollent ſi
ne ratiocinatione congenitam: Quæ ut exiſtimo cum a ꝓphetis didiciſſet in uirtu
tis nomen trāſtulit pari pacto/quemadmodū prophetæ ſacri/unum eundemq; ſpi
ritum in ſeptem partiri dicuntur/ſic & ipſemet unam & ipſam uirtutem quā nun-
cupat/eandem ſcribit in quattuor diuidi nullo autē modo ſctiſpiritus meminiſſe
uolēs per allegoriam quampiā: quæ a prophetis dicta fuerāt dilucide nunciauit.
Ita nanq; in calce dialogi ad Memnonem ob hanc inquit ratiocinationē o Mem-
non. ſi quibus aduenit uirtus diuino illa fato aduenire uidetur hoc autē ex eo pla
ne percipiemus & quo nam modo illius compotes euadant homines: cum prius
aggrediemur quid nam ſit ipſa uirtus ſcd'm ſeipſam percunctari: uidetis ne quo
pacto donum ſuperne deſcendens ſolum uirtutē nominet/& ad hæc dignum cen
ceat: inquiſitiōe/utrum illud idem uirtutis nomine aut alio quopiā nuncupari de-
ceat: utpote qui formidauerit aperte ſanctiſpiritus noīe uti/ne ſecutus uidelicet ꝓ-
phetarum dogma uideretur. unde nam iterū edoctus Plato cognouit tempus cū
cœlo factum eſſe: de quo ſcripſerat/tempus cum cœlo factū eſt: ut quę una facta
eſſent una ſoluerentur/ſi unq; eorum ſolutio fieret / nonne & hoc a diuina Moſis
hiſtoria perdidicit: Nouit enim tempis generationē ex diebus / menſibus / & an-
nis ſuæ principium conſtitutionis deſumpſiſſe. Quoniam igitur prima dies: quæ
una cum cœlo facta eſt / omni tempori principiū præſtitit: quādoquidē promul-
gauerat/& factus eſt dies unus: Hinc Plato omne tempus ex parte innuens / diē
ipſum tempus appellat/ne ueluti Moſis affectator calumniā pateret apud Athe-
nienſes: ſi diei uidelicet mentionē feciſſe uideretur. Rurſus unde nam cœli diſſo-
lutionē imaginatus eſt/nōne hoc ipſum a ſacris prophetis proditum exiſtimauit:
ꝙ ſi quiſpiam & de ſimulachris quoq; dogmata ſcrutari uoluerit. unde nam uide
licet prodijt/ut qui primi deos ueſtros effinxerunt eoſdē formas hominū habere
putauerint / comperiet & hoc ipſum eos ab hiſtoria diuina traxiſſe/teſtante Moſi
ſcriptura: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā. Ita eīm ſuos deos
effingere cęperunt/ueluti diceretur hominū formā deo ſimilē eſſe: autumantes de
ſimili creari ſimile. ſed quā obrem nunc viri gentiles horum mentionē feci: ut co-
gnoſcatis fieri nō poſſe ut religionē uerā ab illis addiſcatis qui ne in his quidē re-
bus/quicq; ſinceri ex ſeipſis ſcribere potuerūt: in quibus a prophanis ſui generis

hominibus collaudantur: quicꝙ certa ueluti allegoria suis lucubratiōibus deprō-
pserunt ea quæ a Mose & reliquis prophetis didicerunt. Tēpus igitur gētiles uiri
nunc expostulat/ut qui ab ex Oticis historijs didicistis Mosem & reliquos pro-
phetas eorꝝ oīm/q apud uos sapiētes existimati sunt multo fuisse uetustiores: rece
datis ab antiquo maiorū errore & diuinis ꝓphetarꝝ historijs occurratis. Cognituri
ab eis uerū dei cultū nō artificiosi eloquij artibus/nō ꝑsuasionū illecebris enūciatū.
hoc enim illorū propriū/quos obfuscandæ ueritatis cupido purget: sed pure atꝙ
simpliciter: noībus quoꝙ & uerbis quęcunꝙ se obtulerūt utent illi: & uobis ea ꝓ-
ferēt quę sanctus in eos descendēs spiritus afflauerit: in eos refundēda/qbus mens
est religionē uerā ꝑcipere. Pudorē itaꝙ omnē/ uniuersumꝙ errorem hominū &
imaginariū strepitū & tumorē propellite: qbus eximias putatis inesse delicias / ea
quæ uobis sunt ꝓfutura capessentes. Nulla em̄ aut uos ip̄os/ aut maiores uestros
cōtumelia affeceritis/si nūc in contrariā illorū errori uiā uerti uolueritis: q̃s decens
est nūc in inferno intēpestiuā agentes p̄sentiā lamētari. Quod si fieri posset/ut q̄ il
lic gerunt uobis exponerēt/& q̄ sibi uita functis contigerūt: agnosceretis/e quātis
uos malis eripere curarēt. Nūc autē postq̄ fieri ad p̄ns non potest ut uos aut illinc
ab illis/aut hic ab his erudiamini q iactant se hāc falsi noīs philosophiā colere/reli-
quū uobis est ut eliminato ꝓgenitorū errore sacrorū uirorū ꝓphetias amplectami
ni. A qbus minime uobis postulāda est elocutionis gloria (neꝙ em̄ in uerbis uerū
in operibus/res nostræ religiōis uersant̄) sed ea q̃renda q̄ causæ nobis æternę uitę
futura sunt. Qui enim frustra nomen philosophiæ ꝑquisiuerūt ut ignari refellunt̄
sicut & ipsimet inuiti coguntur fateri / ob id ꝙ nō solum seditiones alternas exer-
cuerūt/sed ipsorūmet opiniones aliter alias exposuerunt/ꝙ si philosophię terminū
in ueritatis inuentione posuerunt: quomodo fiet ut qui ueritatē ipsam assecuti nō
sunt/philosophiæ noīe digni cēseant̄? Quare si is q apud uos sapientiū sapientissi
mus Socrates cui & oraculū uestrū (ut asseritis) astipulatur dicens cunctorū hoīm
Socrates sapientissimus: fatetur se nihil scire/quomodo ij qui inferiores sunt cœle
stium scientiā afferent? Dicitur autē Socrates ob id sapientię nomine honestatū/ꝙ
cæteri hominū cum ea scire se fingerēt quæ ignorarent/ ipse non erubuerit nihil se
scire fateri. Ita enim ait/uidebar autē uel hac de causa sapientissimus esse / quoniā
quæ nescio eadem me puto nescire. Nemo autē existimet ironice Socratem igno-
rantiam simulasse/ quoniam in disputationibus sæpius id agere consueuerit: ulti-
ma nanꝙ dictio Apologiæ / quam edidit abiturus incarcerem: extra controuer-
siam declarat/uere illum & exacte ignorantiam profiteri uoluisse. Adhunc enim
modum inquit/Sed iam hora est discedēdi/mihi quidē morituro/uobis autem ui-
cturis: utri autem nostrum ad optabilius negocium proficiscantur/ ignotum est
omnibus præterq̄ deo: hanc nimirum extremam uocem in Areopago fundēs
Socrates uestigia torsit ad carcerem: rerum apud nos occultarum cognitionem in
solum referens deum. Posteriores uero qui ne terrestria quidem nosse potuerunt
quæ in cœlo sunt ac si uidissent scire ne profitebuntur? Aristoteles itaꝙ perspica-
tius Platone cœlestia comtemplatus/non ut ille in ignea substantia deū constituit:
sed in æthereo quinto elemento eum esse decreuit: dignum esse arbitratus ut sibi
fides ob probatissimum elocutionis genus haberetur / nihilominus Euripi na-
turam dum moraretur in Chalcide/ cum percipere non potuisset / uiribus ob ue-
recundiam pudoremꝙ destitutus excessit e uita. Nemo igitur sapiens primā sui
ipsius salutem hanc eorum putet eloquentiam: sed iuxta ueterem illam histo-
riam auribus cæram obdens/suaue illud & perturbans incommodū/ueluti sirenū
cantus effugiat. Illi enim quos memorauimus eloquentiā ueluti escam præseferē-

tes/a uera pietate multos abducere curauerunt eum imitati qui ausus est deorum pluralitatem primos homines edocere: quibus uos non hærere/ sed sacrorum uirorum prophetijs/accedere dignum censeo. Si qua uero uel desidia/uel maiorum superstitio hactenus uos prohibuit/ ne prophetijs sanctorum uirorum audiretis/ quibus facile discetis vnum & solum esse deum/ quæ prima est religionis uere cognitio: saltem Orpheo credite/qui prius uos deorum pluralitatem edocuit/ mox perfectam & oportunam Palinodiam cecinit:illa constituens quæ paulo ante scripsimus. Credite & reliquis qui de uno deo eadem cartis rettulere: diuinæ siquidē prouidentiæ consulentis nobis opus extitit/ ut inuiti homines uera testarentur: quæ de uno deo prophetæ locuti fuerant: ut ab omnibus scilicet multideitatis/ (ut ita loquar) dogma refutatum/ occasionem uobis uere cognitionis præberet. Quibus ut ex parte rectum dei cultum condiscatis facile præstabitur ex antiqua Sibylla inspiratione quapiam per oracula uos edocente: quæ nimirum prophetarum doctrinę proxima uidentur: hanc autem ex Babylone profectā/ & Berosi illius qui Chaldaicā scripsit historiā filiam fuisse asseuerant: quæ dum in quandam partem Campaniæ concessisset ibi in urbe cui nomen Cumis oracula cecinit: quæ sex passuum milibus distat a Baijs: quo in loco calidæ balneæ frequentātur/ uidimus ipsi cum in urbe fuissemus locum ubi maxima constructa erat Basilica/ ex uno lapide perpolita opus quidem maximum & omni dignum admiratione/ illic eā oracula fudisse affirmāt/ qui hæc a maioribus suis ueluti patria susceperūt. Ostendebant aūt nobis in medio Basilicæ uasa tria/ ex eodem lapide fabrefacta: qbus aqua repletis lauaretur/& accepta stola impenitissimā eiusdē Basilicę partē eodē ppolito lapide ędificatā pcederet. Cuius ī meditullio tribunal altū thronūq; conscēderet/& inde redderet oracula. Huius autē Sybillæ ueluti fatidicæ/cū multi alij tū Plato meminit in phœdro: q mihi uidet̄ cum ī huius incidisset oracula fatidicos diuinos existimasse: quippe qui ea uiderit opere impleta/quæ ipsa lōge antea prædixisset/ qua propter in dialogo/ qui Memnō inscribit̄/admiratus oraculorū cantores hisce uerbis eos laudauit. Ita enim scripsit: Recte itaq; eos quos fatidicos nunc dicimus/diuinos uocauerimus/ neq; enim hos frustra diuinos appellamus & diuinare inspiratos/& deo possessos: cum & magna & multa uere prænunciāt/ ignari eorū quæ proferunt: clare manifesteq; ad Sibyllæ respexit oracula: neq; em̄ illa ueluti poetæ faciunt/castigandi & poliendi quæ scripsisset potestatem habuit metricæ diligentiæ debitam: sed afflationis tempore quæ ad prædictionē spectabant ædebat: qua cessante eorum pariter memoria cessabat. Et hoc fuit in causa ut Sibyllinorū uersuum mensura custodita non fuerit. Ipsi enim dum Cumis essemus id ipsum didicimus ab ijs qui hęc enarrauerāt: qui & ostenderūt ubi oracula cecinisset/ & Lenticulā pariter ex ære fabrefactam ubi reliquiæ illius adseruarent̄: Inter alia uero plurima hoc retulerunt quod a maioribus. s. audiuerāt/eos qui oracula excipiebant plurimum ineruditos a metri ratiōe multis in locis exorbitasse/ hancq; assignant causam cur multi illius uersus mensura debita careant: Tum uidelicet q; ipso afflatu destituta non recordaretur Sibylla quę prius effuderat/ tum quod notarij ob inscitiam/ruditatemq; a metri ratione exciderēt. Ea propter Platonem Sibyllæ oracula contemplatū/ de fatidicis illud protulisse constat/ cum & magna & multa prenunciāt eorū q̄ loquunt̄ nihil gnari. utrū em̄uero uiri gentiles quoniā non in poeticis mensuris/res uerę pietatis cōsistit: neq; in ea q̄ a uobis probatur eruditione. posthabentes & orationis & metri diligentiam eis quæ protulit sine contentione adherentes cognoscite quot uobis causa bonorum extiterit cum manifeste & lucide saluatoris nostri Iesu Christi aduentum prædica

uerit:qui cum dei uerbum in circumscriptum esset potestate/assumpsit hominem scd'm imaginem dei & similitudinem afformatum:& antiquorum patrum nobis religionem suggessit: quam cum ij qui ab illis propagati sunt reliquissent insidiosi dæmonis doctrina decepti:ad eorum qui dij non sunt cultum declinauerunt. Si quis uero nos pauor perturbat/ut fidei de hominis afformatione non auscultetis:ijs assentiamini quibus adhuc existimatis adhærēdum esse. Cognoscite tandē quod apud uos est oraculum/dignum cuidam existimatum: Quod pro hymno dei omnipotentis haberetur/ cuius in medio ita positū est. Quem primum finxit hominem uocitauit Adamum:& hunc ipsum hymnū apud plerosq; scimus extare:qui nobis cogniti sunt / ad eorum redargutionem qui ueritati cui omnes testimonium perhibent nolunt accedere.Itaq; gentiles uiri ni mendacem falsorū deorum phantasiam saluti uestræ præponendam putatis:assentimini ut dixi uetustæ isti antiquissimæq; Sybillæ/cuius uolumina toto terrarum orbe adseruari contingit:quæ superne afflatu oraculis uos erudiet / q; qui dicuntur dij non sunt. De saluatoris autē nostri Iesu Christi futuro aduentu/& de ijs omnibus quæ is facturus est/manifeste prænunciat:quorum noticia uobis necessaria quædam pręexercitatio futura est/ad sacrorum prophetias uirorum/si quis uero putauerit ex antiquissimis illis/qui philosophi nuncupantur sese de deo quippiam didicisse Acmonem & Hermetem audiat: illum quidem in suis elucubrationibus deum omnino absconditum appellantem: Hermetem uero plane ac manifeste pronūtiantē, deum intelligere arduum esse:eloqui uero illi etiam qui intellexerit omnino impossibile undecunq; igitur scire uos decet fieri non posse:ut ab alijs quam a solis prophetis qui nos diuina inspiratione erudiunt:uel deū uel diuinā religionē perdiscamus.

FINIS.

¶AD D. COSMVM PASSETVM. IO. FRANCISCI PICI MIRAN. DOMINI. DECLARATIO CAPI. IN CHRISTO PATER/ ET CHRISTVS IN NOBIS/ QVOD EX OCTAVO DE TRINITATE LIBRO HYLARII SVMPTVM EST/ ET POSITVM A GRATIANO IN DECRE. DE CONSE. DIST. II.

FFLAGITASTI Iuriſconſulte doctiſſime ut meam tibi ſenten-
tiam aperirẽ ſuper capit. In Chriſto pater/ & Chriſtus in nobis: de
conſe. diſt. ij. quod ex Hilario decerptũ eſt quoniam id tibi/ captu
mentis difficile admodũ uideretur/nec extra ſuſpicionẽ eſſes/quin
male tranſpoſitum iaceret/ & quod ſępe in compilationibus eiuſ-
cemodi euenire ſolet/inuerſum. Recepi facturũ me/quod poſtula
ueras/minime tum aduertens animo/ ne mihi ea ingeri poſſent/quę apud gręcos
olim in prouerbijs uſurpabantur cum ſe doctiorẽ quiſpiã docere moliretur: ea cũ
poſtea occurriſſent/& a propoſito pene diuertiſſent/ eo me demũ contuli/ ut hac
in re meum erga te obſequiũ/importune aliorum calũniæ præferendũ confererẽ.
Accipe igitur paucarũ horarũ negotiũ/ut ſi Ephemeride uita dignum nõ habeat
minime demireris: Ad faciliorẽ aũt ſenſum Hilarij percipiendũ. qui multis obſcu
rus uidetur/paucula repetenda ſunt/quibus opinor/eius mens qualis nam hac in
re fuerit pateſcet. Sed neq; aggerabimus extranea/nec expoſitorꝝ quempiã ſeque
mur/quoniã nec integrũ id tibi aut gratũ futurũ exiſtimaui: cui declaratões quo-
q; ueterum notæ atq; protritæ ſunt/ nec meo quoq; inſtituto id ipſum expoſitio-
nis genus conſentaneum. Repetenda inq; illius quæpiam ſunt/ ut dictorum intel
ligentiam ex cauſis dicendi ſumamus/ quod pontificis iure cautum eſt/ titulo de
uerborum ſignificatione; & ab ipſomet in primis Hilario promulgatũ: qui quidẽ
ut Hieronymus ait/aureo locutus eſt ore/& Auguſtini teſtimonio multo etiã au-
ro & argento & pręcioſa ueſte ſpoliauit ęgyptios. Ab eius igitur fonte ad flumen
recto naturæ progreſſu deueniamus. Tria unitatũ genera obſeruantur apud eum
ex quibus aduerſum hæreticos & bellũ & uictoria. unum enim pater cum Chri-
ſto: unum Chriſtus nobiſcũ/nos cum Chriſto unum. Mouerat igitur quæſtionẽ
Hilarius aduerſum hæreticos his uerbis: ⌈Eos nunc qui inter patrem & filium uo
luntatis ingerunt unitatẽ/interrogo utrũ ne per naturę ueritatẽ/ hodie Chriſtus in
nobis ſit an per concordiã uoluntatis.⌋ Perſonantibus em̃ catholicis doctoribus
in ſurdas arrianorũ aures filium dei homo uſion. i. cõſubſtantialem patri reclama
bant illi/non eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantię contendẽtes/ uerum eiuſdẽ uolun
tatis dũtaxat: quapropter excellẽs hic theologus ſacris uerbis alijs: quæ Chriſtus
etiam protulerat/quemadmodũ & illa ſuper quibus bellabant hæretici/ego & pa
ter unum ſumus/temerariã & impiam eorum opinionẽ refellere aggreditur: per
fecta ſi quidẽ apud ſacras litteras expoſitio ea eſt/quæ de eiſdem ſacri textus uer-
bis exprimitur. Docet ergo multarũ unitatum Chriſtum meminiſſe/ & illarũ quã
libet maiorẽ eſſe unitate & concordia uoluntatis. Dixiſſe item Chriſtũ/ eſſe unũ ſe
nobiſcum/noſq; unum cum eo eſſe ex ſacris etiam litteris colligi: has autem unita
tes maiores eſſe vnione concordis uoluntatis iuſta proportione confirmat: utpo-
te quæ naturales ſint: & ita apud euãgelicã doctrinã habeantur: quapropter opti-
ma conſecutione deduci putat/ ſi unitas quæ inter Chriſtũ & nos eſt/ maior ſit q̃
unitas cõcordiæ & uolũtatis: quia. ſ. naturalis & ſit & habeatur: ſequi neceſſario
unitatẽ eã/ quæ inter filiũ & patrẽ ſacræ litteræ prædicant/ naturalem eſſe debere
atq; iccirco maiorem omnino concordis uoluntatis unione/ quod negabant hæ-

retici:quos hoc etiã sequebatur incõmodũ/ ut inuitos concedere oporteret/ maio-
rẽ esse unitatẽ inter dñm & seruos. ꝙ inter filiũ & patrem. quæ naturalis est scd'm
naturã diuinitatis sicut & naturalis illa scd'm naturã humanitatis & ueritatẽ sacri.
Hæc totius disputationis summa: hæc argumentorũ tota uis quæ satis uidetur ad
uesanã eorum impietatẽ & execrandas blasphemias de hac ipsa unione refellen-
das. Hoc aũt ordine disputatio instituit̃. Primo quæstionẽ mouit utrũ. s. Christus
in nobis sit ꝑ ueritatẽ naturę/ an ꝑ uoluntatis concordiã: partẽ primã quæstionis
probat: ex qua plane colligi potest/ maiorẽ esse hanc unitatem/ unitate concordis
uoluntatis: inde quoq; deducitur: nõ minorẽ esse unitatem Christi/ cum patre qn
& maiorẽ: quatenus unio illa naturę sit diuinæ ex quo sequet̃ contra hæreticos q̃-
sita conclusio: maiorẽ esse unitatẽ Christi cũ patre ꝙ unio uoluntatis: & hanc esse
diuinę naturę unitatẽ/ quam illi de medio auferre conabantur: particulatim igitur
hæc ipsa probantur quare ait in primis: ⌈Si enim uere uerbũ caro factum est/ &
nos uere uerbũ carnẽ cibo dñico summimus quõ nõ naturaliter manere in nobis
existimandus: qui & naturã carnis nr̃æ iam inseparabilẽ sibi homo natus assum-
psit/ & naturã carnis suæ ad naturã æternitatis/ sub sacro nobis cõmunicandæ car
nis admiscuit: ⌋Duplicẽ modũ naturalis unionis insinuat: cum & Christus huma
nitatis assumptiõe nobiscũ unitus sit/ nosq; illi uniamur eius carni/ sub sacro cõmu
nicantes: quo posito probat̃ qd' primo ꝓposuit. Nam cũ unitas nostra ad Christũ
& ecõtra naturalis sit/ adiuncturus est: & naturalẽ esse oportere eã/ q̃ Christi est
ad patrẽ: & paulo post sequent̃ uerba illa q̃ Gratianus ꝓ principio sui capi. desum
psit/ quare ita colligit: ⌈Ita em̃ oẽs unũ sumus q͡a & in Christo pater ẽ/ & Christus ĩ
nobis est: quisq; ergo naturaliter patrẽ ĩ Christo negabit/ neget prius nõ naturali
ter/ uel se ĩ Christo/ uel Christũ sibi inesse. ⌋ex quo em̃ naturalis hęc inq̄t naturalis
& illa/ qd' si negaueris: nec illa utiq; naturalis erit. sed cur: ⌈quia in Christo pater &
Christus ĩ nobis unũ in ĩis esse nos faciũt: ⌋q̃ sunt prima capi. uerba & recte cõclu
dit. nã si unũ nos cũ Christo & p̃re & nos unũ cũ Christo sumus: unione naturæ/
sequẽs est ut & ille vnũ sit patri naturę uniẽte: q̃ uolũtatis unioni p̄põderet: & quã
ꝙ unio nr̃a ad Christũ dissimilis in aliq̄bus sit/ unitati Christi ad patrẽ/ hac tñ in re
sim̃s/ ꝙ utraq; naturalis/ & maior uniõe cõcordis uolũtatis tã & si unitas illa naturę
diuinæ/ hæc autẽ humanę naturæ vnio pręedicet̃/ cum aũt hæc ita se habeãt unioni
uoluntatis/ hæ ipsæ pręstãt unitates: unũ em̃ Christo sumus: quia & ille nostrã sibi
naturã uniit/ & nos eius nobis carnẽ summimus & ex sacramẽto ꝓprietatis natu-
ralis/ ꝑfecte unitatis sacr̃m euadit/ quare inquit: ⌈Si uere igitur carnẽ corpis nostri
Christus assumpsit/ & uere homo ille/ qui ex Maria natus fuit Christus est/ nosq;
uero sub mysterio/ carnẽ corporis sui sumimus: & per hoc unũ erimus quia pa-
ter in eo est/ & ille in nobis. quõ uoluntatis unitas asserit̃: cũ naturalis ꝑ sacr̃m pro-
prietatis ꝑfecte sacr̃m sit unitatis: ⌋Sed ut eorũ retundat uesaniã/ docet non secus
de diuinis loquendũ rebus ac diuina præcipiãt uerba: & ne illi alias fortasse vnio-
nes uel unitates optarent: Cõmode hoc in eorũ ora/ quasi offam ingessit/ contẽtos
nos. s. esse debere supernę doctrinæ/ & aquiescere diuinis oraculis oportere: qui-
bus docti & cõmonefacti sumus/ hanc unitatẽ naturalem esse & maiorẽ oĩno/ atq;
(ut sic dixerim) magis unã cõcordis unione uoluntatis. unde subdidit: ⌈Nõ est hu
mano aut sęculi sensu in dei rebus loquendũ: neq; ꝑ uiolentã atq; impudentẽ prę
dicationem/ cœlestium dictorum sanitati alienæ atq; impię intelligentiæ extor-
quẽda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus/ & quæ legerimus intelliga-
mus/ & tunc perfectę fidei officio fungemur: ⌋Sed ut clarius aperiret/ quæ non
humano aut sæculi sensu tractanda essent/ subdidit ea esse quæ Christus nos

docuit:de uera eius in nobis ꝑmanētia:hinc infit/⌈de naturali enim in nobis Christi ueritate que dicimus / nisi ab eo discimus : stulte atq; impie dicimus . ipse enim ait/ Caro mea uere est esca/& sanguis meus uere est potus/ qui edit carnem meam & bibit sanguinē meum in me manet & ego in eo/ ⌋ ex quo concludit quod præstaturus scilicet erat naturalem hanc esse unionem/& maiorem unione uolūtatis/ quare ita corrogat /⌈ De ueritate carnis & sanguinis/ non relictus est ambigendi locus/nunc enim & ipsius domini professione/& fide nostra uere caro est/ & uere sanguis est & hæc accepta atq; hausta id efficiunt ut & nos in Christo & Christus in nobis sit/An ne hoc ueritas nō est:cōtingat plane ijs uerū nō esse/qui Christū Iesum uerum esse deū negant.est ergo in nobis ipse per carnem &c.⌋quibus ex sententia positis atq; probatis id quoq; ipsum exabundāti colligere procurat/ diuina alia ueritate:nec utiq; ab re/nam quanq; Christū in nobis & nos in Christo esse monstrauit:illatum est tamen hoc dūtaxat ad ultimū/⌈est ergo in nobis ipse ꝑ carnem &c.⌋ ut reliquū uero per se etiam inferret.i.nos ipsos in eo esse subiecit/⌈ꝙ aūt in eo per sacramentum cōmunicatę carnis & sanguinis simus/ ipse testatur dicens & mundus iam me non uidet:uos autē me uidebitis/quia ego uiuo & uos uiuetis/ quoniam ego in patre maneo/ & uos in me/& ego in uobis. ⌋ His autē omnibus ueluti collectis copijs uniuersis ac ordine dispositis/ in aduersarios impetum facit quos cedere oportet/alioqui fundūtur fuganturq;.Solam nanq; uoluntatis unionem illi ipsi inuexerāt.Aduersum quā tot disputata sunt ut claruerit uniones eas/ quæ inter nos & Christum sacrę litterę prędicarunt/maiores esse oportere concordis uoluntatis unione/ siquidē naturales eas & ueras esse/de sacris libris citate auctoritates asseuerarunt:de quibus illud erui possit ut non modo unitas Christi ad patrem/vnitas naturę sit /non autē solius uoluntatis . Sed & ꝙ maior sit haberiq; debeat ea vnione/quā inter nos & Christū esse probauimus / utpote ad quam ueluti gradatim ascendatur : Alioquin necesse non erat illorum graduū meminisse/ nisi maior fuisset filij ad patrem unitas/quam seruorū ad filium:& ad patrem nihilominus daretur assensus homini/secundum suę naturę facultatem/cum fieri non posset/ut perfecte adeo uniretur/quemadmodum & filius qui in eo est per naturā diuinitatis/ac nisi per filium eundē fieri ipsa unio posset/quare subintulit/⌈Si uolūtatis tantū unitatem intelligi uellet cum gradum quendā atq; ordinē consumandę unitatis exposuit.⌋& ne inuehi gradum & ordinē autumarent alium ab eo qui de diuinis sententijs in testimoniū allatis duceretur/declarat ordinem eum & gradum consummandę unitatis nil ob aliud introductū/⌈nisi ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem/ & ille rursum in nobis per sacramentorum inesse mysteriū crederetur.⌋ quomodo autē unitas hæc ipsa per mediatorem consumaretur docuit subdens:⌈Ac si perfecta ꝑ mediatorē unitas doceret/Cum nobis in se manentibus ipse maneret in patre: & in patre manēs ipse maneret in nobis:& ita ad unitatē patris proficisceremur: cū q̄ in eo naturaliter scd'm natiuitatē inest/nos quoq; in eo naturaliter inessemus ipso in nobis naturaliter ꝑmanēte.⌋ Sed q̄a addubitare q̄spiā posset ut tā&si naturalis unitas Christi ad patrē intelligatˀ/ nihilominus nō uideri quo pacto nr̄a ad christū unio ea naturalis esse posset/q̄ ꝑ sacramentū cōicatæ carnis efficitur/auctoritate sacri eloquij/ambiguitatē tollit:unde sequitur textus/⌈Quā autē in nobis naturalis hæc unitas sit ipse ita testatus est : Qui edit carnē meam & bibit sanguinē meū / in me manet & ego in eo. ⌋Docet enim hoc intermedio nos patri uniri . Nam si nos sumus in Christo/& Christus in patre:In patre utiq; sumus / & si non eo omnino modo quo filius/ hoc enim fieri penitus impossibile / eo tamen modo quo nostræ

conuenit naturæ : quæ enim in Chriſto eſt humana natura diuinæ coniuncta eſt
in unitate ſuppoſiti. Aſſumptione uero naturę illius humanæ nobiſcū unitur fili⸗
us/noſqꝫ illi per cōmunicati ſui corporis myſteriū unimur: nā licet in Euchariſtia
ſit humana filij/diuinaqꝫ natura/ quin & per cōcomitantiā(ut aiunt)pater etiam &
ſpirituſſctūs ex ui tamē ſacri: ibi corpus eſt Chriſti: quod quia a diuinitate minime
diſiungitur: ipſaqꝫ diuinitatis eſſentia indiuidua eſt: quam & pater habet & filius
& ſpirituſſanctus. Ideo inibi tota eſt indiuiſibilis diuinitatis natura: unimur ergo
patri per ſumptionē Chriſti/qui eſt in patre/quapropter cum de eſu dominicę car
nis & ſanguinis per quem in Chriſto manemus / & ille in nobis dixiſſet/ adiecit:
⌈Non enim quis in eo erit niſi in quo ipſe fuerit: eius tantum in ſe ſumptā habens
carnem/qui ſuam aſſumpſerat. ⌋ Qꝫ autē ex hoc ſacramento perfecta fiat unitas.
alijs ſcripturæ diuinæ uerbis inſinuat ſequens/ Perfecte autem huius unitatis ſa⸗
cramentum ſuperius iam docuerat dicēs: ⌈Sicut miſit me uiuens pater / & ego ui⸗
uo per patrem: & qui manducat meam carnem & ipſe uiuet per me: uiuit ergo per
patrem/& quo modo per patrē uiuit eodem modo nos per carnē eius uiuemus: ⌋
Sed quoniā in ſimilitudine adducta diſſimilitudo ſumma notari poſſet/nanqꝫ nō
eo modo per carnē eius uiuimus / quo modo uiuit ille ꝑ patrē a quo eandē habet
eſſentiā & uitam(ut cætera prætermittam) remouet calumniam Hylarius dicens:
⌈Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præſumitur: ut id de quo agi
tur ſcđ'm propoſitū exemplū aſſequamur. ⌋ Sed quattuor adhuc reſtant aduſqꝫ fi
nem diſputationis/nam primo quemadmodū etiam per carnem Chriſti uiuimus/
exponit. Dein quemadmodū poſtea uicturi ſumus inſinuat: Cum in patria ſup⸗
na uiuemus ſpiritali & æterna uita/cuius arrā ſpiritaliter uiuendo tenemus. Obi⸗
ter præterea taxat hæreticos/docens Chriſtum per patrē ſpiritaliter uiuere / & ab
eodem eandē prorſus cum eo naturam per natiuitatē habuiſſe / demum perorat/
Epilogūqꝫ conſtituit/confecte diſputationis/ quo ueluti trophæum debellato hæ⸗
reticæ prauitatis erigitur. Primū aūt primo exequitur dicens. ⌈Hæc uero uitæ nr̄ę
cauſa eſt ꝙ in nobis carnalibus manentē per carnem Chriſtum habemus. ⌋ Scđ'o
condictionē ponit futuræ uitæ ſubdens: ⌈ Victuris nobis per eum ea cōdictione
qua uiuit ille per patrē. ⌋Ex quibus aduerſum Arrianos Chriſti diuinitatē / ex na
turali. ſ. a patre natiuitate/ naturaliqꝫ vita & unitate colligit/ & ex ijs quæ iā poſue⸗
rat infert propoſitum/inquiēs: ⌈Si ergo nos naturaliter ſcđ'm carnē per eum uiui⸗
mus: id eſt naturam carnis ſuę adepti: quomodo non naturaliter ſcđ'm ſpiritum
in ſe patrem habeat cum uiuat ipſe per patrē: Per patrē autem uiuit : dum natiui⸗
tas non alienam ei intulit diuerſamqꝫ naturam: dum quod eſt & ab eo eſt / nec ta⸗
men ab eo per aliquā incidentē naturę diſſimilitudinē ſeparatur: dum in ſe habet
patrē per natiuitatē in uirtute naturæ. ⌋Conſentaneū dicit/ſi nos per Chriſtū uiui⸗
mus/eo ꝙ in nobis carnē eius habeamus/Chriſtum qui per patrē uiuit (quemad⸗
modum ſupra teſtatus eſt) naturaliter & ſcđ'm ſpiritū per patrē uiuere / quē. ſ. ha⸗
beat in ſe/idcirco autē uiuere/dū per natiuitatē eandē habet naturā/nō diuerſam.
Siquidē filius dei/eandē habet naturā quam pater / ſed habet a patre: nec per ali⸗
quam naturæ diſſimilitudinē ſeparatur ab illo / uerum quoniā ille a nullo eſt. ipſe
a patre eſt: & in ſe habet patrem per natiuitatē in uirtute naturę/ habet ſane patris
eſſentiam/non autē patris proprietatē/unicuiqꝫ enim trinitatis perſonæ tota indi⸗
uidua/diuinitatis eſſentia cōmunis eſt: & quęlibet eandē totāqꝫ habet proprieta⸗
tes uero unicuiqꝫ perſonæ diſtinctæ ſunt. Fruſtra igitur hæretici cōminiſcebātur
ſolam inter Chriſtum & patrem uoluntatis unionem: fruſtraqꝫ illam ex noſtra ad
Chriſtum unione trahebant: nam quanqꝫ unio uoluntatis non negetur inter pa⸗

trem & filium/non negetur item inter fideles seruos & filium ac patrem / nihilominus naturalis etiam hæc:tam per assumptionem nostræ humanitatis a Christo/ꝗ per nostram carnis eius in mysterio sumptionē naturalis & illa quin & multo magis quia per naturam est/perq̃ eandem prorsus diuinam essentiam filio per æternam natiuitatem cōmunicata:quam obrem disputatiōi terminus ponitur & quæ dicta sunt peroratione colliguntur:quare Hylarij tibi iam epilogum sume. [Hæc autem iccirco a nobis cōmemorata sunt : quia uoluntatis tantum inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes/ unitatis nostræ ad deum utebātur exemplo tanq̃ nobis ad filium & per filium ad patrem obsequio tantum ac uoluntate religionis unitis/nulla per sacramentum carnis & sanguinis / naturalis communionis proprietas indulgeretur/cum & per honorem nobis datum dei filij & permanentem in nobis carnaliter filiū/& in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis/mysterium uere ac naturalis unitatis sit prædicandū: Responsum igitur a nobis stulticiæ furentium ad demonstrationem tantum inanis mendacij/ ne imperitos fallerent uanæ ac ridiculę assertionis errore.] Nil clarius euidentiusq̃ ꝗ ex hoc Epilogo percipere potes & paucis quod nos pluribus sumus executi / neq̃ enim totidem declarare possumus: sed & breuiores etiā fuimus : ꝗ aut rei magnitudo/aut tanti scriptoris auctoritas exigebat:bene actum uidebitur nobis si tibi fecerimus satis.Habes itaq̃ super hac re quid senserim/suppleui multa quæ Gratianus omisit eodem fonte hausta: totam tibi textus Hylariani seriem & exscripsi simul & exposui.Castigaui ut mihi uisum nonnulla ex utroq̃ textu / sed de alterutro nihil ut arbitror euagatus/nihil alienum expiscatus sum:quid sibi uellet littera conatus exprimere: qpræter ea moliuntur / ipsi uiderint. In hoc albo esse eruditos omnes plane sentio / Declaratores omnes id tantum curare oportere: ut auctorū quos interpretantur mentem patefaciant : Idcirco enim cartis exaramus nostra: ut litteris ueluti mutis signis ea exprimamus quæ in anima gerimus:sic & Aristoteles uiua signa hoc est uoces ipas notas esse censuit affectionum earum quę sunt in anima. Vale & si quid erratum corrige.

¶MAXIMILIANO CAESARI AVGVSTO INCLYTO IOANNES FRANCISCVS PICVS FOELICITATEM.

O
CCASIONEM Dedisti mihi cæsar clementissime/ ut ea studia/qui bus olim oblectabar: nunc quodam quasi postliminio repeterem: ab eis enim tum negotijs armorũ diuerterã/tum grauiorũ otijs litterarum distentus nunciũ remiserã. Monstrasti dum essem apud te in Germania/Cruces/Clauos/Lanceas/& alia pleraq3/ cœlesti quadam nec uisili pluuia corporibus deliniata: & quæ hac de re tibi etiã litteris significata fuerant/qua es facilitate/ dignatus es e Germanica in latinam linguã interpretari: Vidi & ipse postq3 a tua maiestate discessi/in Italiam rediturus/multa quæ nõ mo o fidem rei iam vulgatæ astruerẽt/sed maiorẽ multo demirationẽ incuterent: & uniuersam pene Germaniam ad cœlestia prodigia/ religionis ergo cõmouerent. Quo factũ ut rem tam celebrem/tam dignam posteritatis memoria/ litterarũ monumentis/Heroicisq3 potissimum uersibus in præsentia mandare destinauerim: Nil eas ueritus calumnias/quas philosophastri funderent: Ignari altissimos litterarum locos/a prima antiquitate/metro concelebrari solitos: nec apud Platonẽ & Aristotelem satis diuersati: Quorum ab altero Epigrãmata / ab altero etiam poemata excussa sunt: ut ipsius artis poeticæ pręcepta reticeam. Ipsi autem theologi nec hymnos ecclesiæ dissimulent/nec nesciant Naçiançenum/ Hieronymum / Seduliũ/P aulinum / & alios carmina cecinisse: Nec eos præterierit Mosen primũ diuinas laudes carmine Hexametro decantasse & Hebræũ calamum nonnullis diuinorũ libris uersuum mensuras impræssisse/quas equidem non solum licere/ uerum & expedire quoquo modo/nostra etiam tempestate putauerim: modo fabulosa ne sit/ nec obscena materia: modo gentilium deorũ memores ne simus/ præterq3 forte/dum eos explodimus/dum damnamus. Sume igitur libenti animo Cæsar nostram hanc historiam altius repetitam & carmine concinnatam: cuius lectione (si erit otium) addi animo stimulos optarim/ ut Christi memoriam in occidente minus reuerenter quandoq3 habitam. In oriente uero principum desidia iam pene abolitam / renouandam pro uiribus & illustrandam suscipias / & impij Maomethis cultũ penitus oblitteres. Et quoniã militiæ tuę me iam pridẽ/nec sine honore & egregia: quadã auctoritate ascripsisti: Istiusmodi quidem cõparandæ uictoriæ debemus ensem: partę autem & publicandæ stilum pollicemur. Vale.

¶ IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI ET CONCORDIAE COMITIS HEROICVM CARMEN DE MYSTERIIS DOMINICAE CRVCIS NVPER IN GERMANIAM DELAPSIS AD MAXIMILIANVM AVGVSTVM ROMANORVM REGEM.

TITVLVS STAVROSTICHOS

Ermanæ nuper delapſa inſignia terræ
Principis ætherij/canerem ter maxime Cæſar:
g Si me præcellens rerum mirandaq; moles
Exiguo ſineret reſidem de pectore uocem:
Promere/ſed uincet pietas/ audacia uincet:
Abſcedat Bromius/ ſpumoſo Cypria ponto
Diſpereat/procul hinc abſit thymbræus Apollo.
Fabula Pieridum/procul hinc procul eſte ꝓphani:
Namq; ſalutiferi canimus miracula regis
V æſano figmenta deum / qui diſpulit orbe
Chriſte faue cæptis/tuq; o ſanctiſſima uirgo
Empyrei regina poli/genitrixq; tonantis/
Dirige fluctiuagam uentoſa per æquora cymbam
Poſtq; flammifero præpes deſcendit ab axe
Summa dei ſoboles/ ſummi ſapientia patris:
V t male contractas a primo ſemine labes
Purpurea elueret/ſacrati ſanguinis unda:
Mortales clauſo profugos ut ferret olympo:
Sacra prophanato diffudit lumina mundo:
T artareas pellens hominum de corde tenebras
Inq; uices uarias diuerſa in tempora ſignis
Quæ captū ſuperant humanæ mentis/ adegit
Suaue ſerenata in præcordia vulnus amoris
Illapſus primum præcelſæ uirginis aluo
Quæ mox concepit nullo de ſemine prolem
V iliaq; enixa eſt nono ad præſepia menſe:
Iam uix octauam lucem conſpexerat infans
Iam uix aſſumptæ prima incunabula carnis
Attigerat:cultros pellis cum cæſa cruentos
Senſit:& hoſtiles aufugit principis iras.
Herodis/ſupero matrem puerumq; tueri
Afflatu iuſſus Ioſeph:Nilotica tecta
Perrexit: monitusq; iterum ad Iudęa reuerti
Herode extincto / Galilæis adſtitit aruis.

Subditus interea peragit mandata parentum:
Præcellitq; senes puer/& Salomonia templa
Ingressus monuit/ legisq; abstrusa reclusit
Mox docuit solymos præclarę munia uitæ
Præconis tonitru: qui flumine mergier artus
Suasit:& indignum Christi qui lora relaxet
Se uocat:& nitidæ soluat sandalia plantæ.
Hinc uastę latebras Christus perrexit eremi
Multos passurus uiolenti dæmonis astus.
Nanq; quater denos iam roscida Luna rotatus
Egerat:& totidem magnum Sol aureus orbem
Ambierat terræ: nec dum ieiunia Christus
Soluerat esuriens:cum se tentator operta
Ingessit fraude/& lapides mitescere duros
Pręciperet blande stimulat:cui talia fatur.
Nonne sacri referunt libri? traducere uitam
Non datur in dapibus:sed enim fœlicius illud
Quod fluxit sacro/semel omnipotentis ab ore
Perpetuam præstat uentura in sæcula uitam.
Protinus hinc cælsæ uehit ad fastigia pinnæ
Spiritus:atq; illi rursum.si dia propago es
Te tuto poteris summo de culmine templi
Mittere:nanq; extant de te mandata ministris:
Ne forte ad lapidem offendas:cui talia reddit.
Legiferi scitum Mosis/dominumq; deumq;
Ne tentes:paucis pauefactus uocibus hisce
Obriguit: ueluti cum sæuo mænia bello
Impiger obsedit multo conamine miles
Actutum & chalybis percussus tempora glande
Machina terrifico quam fulminat ænea bombo
Sternitur: atq; illi torpescunt frigore membra.
Crudeles iterum uersutus colligit iras
Ac tristi obuersat fallendi pectore curas:
Nubiferi ductum præcelso in culmine montis
Collocat;& molli quondam regnata Dario
Monstrat sceptra:Pharon:libyes porrecta sub axē
Regna:Tagum fuluā populis qui uoluit harenā
Et quicquid latis rerum tractabat habenis
Roma potens:spondetq; illi si poplite flexo
Procumbat: contraq; refert diuina propago
Perfide discedas: soli seruire tonanti
Est opus:intenues momento euanuit auras
Post nucleum legis dirimens a cortice vulgo
Præbuit:æternæ referans compendia uitæ
Dogmataq; expungens scribarum mentis auarę
Semina: pontificum luxus:fastosaq; sæcli
Gaudia perstringens:pharisęæ noxia turbę
Carpit fulcra:dolos retegit: prænuntia mortis

Spargit uerba suæ: non indignatus ab umbris
Infernis animas excire ad munia uitæ
Reddere cognatis nutu / quæ functa sepulchris
Corpora: quæ tristem dudum exhalare Mephitin:
Disiectæ placuit rursum connectere formæ
Inuidia extemplo conflatur maxima: nanq;
Virtuti uitium bellat: diuina prophanis
Confligunt: pugnat tumido clementia fastu
Suppliciū petitur/iusto de sanguine/ pœnæ
Poscuntur: sæuæ condunt spectacula plebi
Pontifices: tollit præses Romanus in altum
Membra salutiferi transfixo stipite regis
Funditur innocuus toto de corpore sanguis
Vbertim celebris mixto fluit unda cruore
Qua scelus antiquum/primaq; ab origine mundi
Eluitur/patriæ primæua piacula noxæ
Scilicet humani generis perculsus amore
Crudeles clauos/risus/ atq; aspera flagra
Sputa/alapas/Barbæ vulsus/diramq; coronam
Sentibus horrentem subijt: mortemq; fugare
Morte crucis uoluit. Quæ te clemētia Christe
Ingratos nimium mortales / ferrea corda
Vt morte eriperes/mortem perferre coegit:
Ne rogo. ne summi collati muneris unq;
Inferni obrepant uæsana obliuia somni
Dicite fœlices animę/ quæ lucida templa
Incolitis: quoties renouarit mystica lethi
Signa sui: postq; sedes ferrugine nigras
Inuisit/ pulsisq; æterna luce tenebris
Atq; cathenato resolutis patribus hoste
Sublimis superas Christus remeauit ad arces.
Principio auratis confixit corda sagittis
Corda uirum sacri cætus: quæ uiuida uirtus
Ardentis lingue in speciem penetrarat & almum
Spirabant calefacta nimis præcordia Christum
Quem puro quondam sumebat turba fidelis
Pectore sacratæ celebrans conuiuia cænæ
Scilicet immites hinc debellare tyrannos
Exarmata ualent flāmanti pectora lingua:
Hinc ueteres fugitare dei trepidare senatus:
Mirari attoniti sophiæ de plebe magistri
Mirari & vulgus cæpit/cum cresceret ardor
Insolitus: numerumq; magis: quo sæuior ira:
Redderet innumerum tormentis percita cædes.
Recludunt Stephano cœlum stridentia saxa:
Vrentem moriens tenuit Laurentius ignem
Innumerę rigidam constanti pectore mortem
Imbelles obeunt (res non audita) puellæ.

Pollutas pueri læti obtruncantur ad aras:
Inter mille neces fidei rutilantior ignis
Fulsit: Callaicis ueluti in fornacibus aurum
Tum præses Syrijs feruens Egnatius agris
Christigenas pascebat oues/ Romanus abegit
Miles/crudeli ducturus funera circo.
Sacra uiri nimium formidant membra leones
Tangere/ab innocuo cohibentes ora cruore:
Quem rigidi inmitis Traiani exhauserat ensis
Protinus euulso(nam dirus pectore lictor
Traxerat) inscriptū cordi spectatur Iesu
Nomen honoratum:quod tristia tartara longe
Formidant. superæ conspecta insignia dextræ
Tempore iam ex illo:multum cum uiuidus ardor
Ferueret:inuidit demon transcendere cœlos
Stelligeros hominē:quibus ille expulsus Auerni
Horrendas subijt multa caligine sedes.
Hinc fatagit tristi ut marcescant pectora luxu
Crassetur uilis timidusq; nomismatis ardor:
Despectent humiles uano ut turgentia fastu
Stemmata:sed uicit Christus:superoq; calore
Dispulit elatas erebi de nocte tenebras
Hoste triumphato:ruit ille in tartara præceps.
Sed magis infernus coluber cum sybila pressit
Fallendi insidias uiroso in corde uolutat
Cum uelut a rabida quam dira impellit edendi
Ingluuies/pastor cōmissa armenta Leæna
Custodit:magis illa furit/licet improba fraudes
Dissimulet/renouatq; latens in pectore bellum
Secius haud coluber simulata pace uenenum
Offundit/sed quis summi omnipotentis alumnos
Fraudibus eripiat: placuit concire fideles
Sæpius/atq; magis: quo frixit inertia mundi.
Propterea Assysius nimio calefactus amore
Rettulit effossis flammantia stigmata membris
Franciscus: pauper terris / ditissimus aula
Principis ætherij: per rari signifer æqui
Alter ab empyreis defluxit sedibus almæ
Virtutis custos/fidei seruator Hiberus
Vtrinq; innumere/uaria sub ueste cateruæ
Conscendere polos:fremuit perterritus Orcus
Nec non & Siculus flammas emisit: & ille
Conspicuus signis picenæ gloria gentis:
Olim fœminei sexus/& Tuscus & Vmber
Monstrauere fidē/& gestata insignia: nec non
Sulphurea Nar albus aqua/priscūq; reate
Quid referam:sanctos monitus præconia crebra
Sacrorum uatum non exaudita prophanis

Aenus Tirolis fluuius. Suuatz.

Sed quæ inuisa malis/nuper demiserit audi.
Dum Sol obliquum bissenis partibus orbem
Supra quindecies centum numerasset ab ortu
Virginei partus:primæ trieteridis annum.
Postremum uoluens: labuntur mystica cœlo
Res comperta mihi/uos aspirate/ canenti.
Est regio Europæ gelido subiecta trioni:
Bellaces habitant populi: quos Romula pubes
Vix domuit: toto ꝗuis dominarier orbe
Cæperit/& latium iam formidaret Araxes
Armenius Tybrim:Phariũ & pepulisset Anubim
Itala proiectos aluit/quæ belua fratres
Illinc missa uadis ingentia robora uoluit
Atq; sub aerijs perlabitur alpibus aenus
Aenus cæsareis ardẽtia ligna caminis
Ducturus:uasto populus dum Sbocius antro
Effossum uarios argentum promit in usus
Hac Rhenus liquidi deuoluit fluminis undam
Gallica Germanis/qui separat arua Colonis
Romani toties expertus militis arma
Ingentes paruo Thybri supponere lymphas
Pertulit/& latiam nectare per ęquora pupim/
Oceani bifido percellens uortice fluctus
Hinc & Danubius nõ magnas deuehit undas
Montibus Arbonæ uix fusus/ plurima nondum
Flumina surripuit nondũq; Binomius:ingens
Alluit Elysios Ariosq; & Pæonis oram
Et Lygios/tandem rapto tumefactus aquarum,
Euxinũ ingreditur bis terno gurgite pontum
Extremumq; caput limosa perdit in ulua.
Hic demissa recens populi mysteria/mirum
Attoniti inspectant:homines/ ac inanima passim
Inscribunt puro delapsa insignia cœlo
Sanguinolenta Crucis / clari memoranda triũphis
Effigies late spectatur/spongia/ flagra
Visuntur.tunica inconsutilis intima/ claui
Cernuntur multo madefacti sanguine:telum
Quod sacram sæuo discreuerat impete costam
Pingitur:excubitor Christa spectabilis ales
Tergenimiq; micant tali/quos inclyta Christi
Iecerat innocui sortitus tegmina miles:
Non ignota cano/cæsar monstrauit:& ipsi
Vidimus:innumeros prompsit Germania testes,
Qua Rhenus tenui rhetis ex alpibus orsu
Funditur / & maior suppostis influit aruis
Compertũ:uiditq; lacus qui molle per errans
Muros piscosæ subiectos perluit urbis
Quos Constantini proles oriente sub acto

Occiduas repetens stellanti murice terras
Condidit/& proprio signauit nomine:cuius
Principis (ut perhibent) demissus sanguine Picus:
Picus harenose genitus prope flumina Siclæ
Audijt & tumidi iam ditior accola Rheni:
Quiq; lacu missus leni submurmurat unda:
Mox alium prefertq; lacum/ quo deniq; fusus
Inde humilis/ tumidusq; uoraxq; euoluitur:inde
Plenus & exiguus/rectus/ sinuosus in orbem
Labitur.Hinc sumptis Basileam diuidit urbem
Fontibus:ac uasto defertur gurgite/& alti
Vorticibus magnis contingit tecta Brisachi:
Aduersam cæsa/ quæ nectunt abiete ripam
Noricus inspexit/torti audiuere sycambri:
Audijt & Mario domitus per vulnera Cymber:
Senserunt amnes/senserunt æquora longe
Aequora torpenti glatie concreta sub axe
Arctoo/propius conspexit Danubij fons.
Spectarunt fortes ipsis sub menibus Vlmæ
Assueti contis fortes bellare Sueui:
Et phorcin latiæ donatus lumine lingue/
Cui sacrum triplici celebratum dogmate nomen:
Inspectant populi qnorum confinia Cæsar
Vastauit late uictor/ cum fusa Bohemus
Agmina colligeret/nuper/ dum prælia miscet
Confractis uires latura rebellibus / illinc
Vangiones cernunt/latebrosa silentia siluæ
Herciniæ norunt/ nouit perterritus osus
Osus aranisco dubium deductus:an illo
Hic genus antiquum referat/sub iudice lis est
Vindelicus/rhetus/miratur: & aspera cæde
Romani/tremuit quondam prouincia Vari
Nec tam præcipiti formidine territus hausit
Armorum sonitum/quondam Germanus arator
Nec sic expauit subitis cum motibus Alpes:
Intremuere/minus bellacis tempore Othonis
Pertimuit claro primum cum mystica cœlo
Defluxere/iuuat lachrymas effundere:multæ
Implorant ueniam scelerum cum patribus urbes
Aeni concutitur pons/illius accola nudis
Incedit pedibus celebrans amburbia: tantum
Relligio potuit:minio color/& color atro
Nonnunq; similis:sacris mantilibus ipsi
Sanguineis rutilans maculis insigne triumphi
Vidimus/actæo confusum pene liquore
Puniceo interdum fulgor certauerat Ostro
Interdum fusci nigrantem nube coloris
Permixtāq; crucem rubro spectauimus olim

Nec morum discrimen erat / sacer atq; prophanus
Iam consperssa sibi gestabant mystica: patres
Conscripti & pueri / conscriptus sexus uterq; :
Et templa & uestes / a summa Cæsaris aula
Ad tenues uicos / ad dura mapalia ruris.
Cernere erat liquido deductum ex æthere signum
Pupurea exceptũ tunica / quod ferre senator
Formidat læui & matrona perhorruit armo
Quod stupuit trito positum centone colonus /
Pauperis ad lychnum nati dum canabe pero
Consuitur / teneras lacerent ne tristia plantas
Constipata gelu / consertaq; uepribus arua
Miraturq; sagi tenuato stamine miles
Insculptum mortis uitali a sede trophæum
Miraturq; / simulq; pauet / qui uasa sacerdos
Obnubit / celeri supra tectoria lapsu
Aduentare cruces / & linthea pingere: pallet
Spectator: densusq; redit formidine sanguis
Ad fontem e riuis / titubantq; in pectore fibræ
Nec nõ ueloces agere cum turbida lympha
Præcipitata molas summo de uertice montis
Atq; excepta rotis tereret frumenta minister
Qui lassata uago stridore / & pondere sacci
Pollineq; inspersus / placido dare membra sopori
Decernit / rubro sub tectis spargitur imbre. :
Olli per pectus: per crus / per colla: per aluum
Sydereæ extemplo pingunt insignia guttæ
Q; uarij strepitus / q; dissona dogmata / quanti
Pro sensu capitum uario mussare susurri:
Crediderim dominũ celsæ qui præsidet arci
Olim longa sui potantem obliuia mundum
Vidisse: & signis uoluisse salubribus almæ
Sæpius (utq; alias) excire ad limina lucis
Quandoquidẽ fontes inferno sustulit antro
Tartareus princeps furias / scelerumq; cateruas
Immisit stygij referantes abdita fontis
Cuius mortifero dudum tenebrosus hiatu
Aera tabificum fumus prætexuit: Inde
Angusta occulitur cœlestis sæmita uitæ
Inde crucis miseros uesana obliuia tentant:
Hinc regina mali forte indignata sinistris
In cædes & bella ruit sitibunda cruoris:
Præcurritq; rotas scisso discordia crine
Successus belli si forte arriserit: illinc
Ambitio erumpit rebus tumefacta secundis
Tumq; infrenis amor lucri / tum lurida gliscit
Ingluuies / studioq; omnes excerpta per artus
Spurca Venus / lassis nimiumquæ uiribus hausta:

Et parit ignauos animos: & torquet atroci
Inuidia: & partos disperdit prodigia census.
Sic septemplicibus crassatur perdita uinclis
Belua multorum capitum: quibus impete sæuo
Deiectam legimus quondam Babylona superbã:
Quam/nec crudeli populasset milite Cyrus
Nec centum crebro nutassent ariete portæ
Nec genesis falso lusisset dogmate mendax
Stellarum uariis intentus cursibus augur
Ni prius hostiles hausisset perfida mores
Quos noster/pudet heu/iam dudũ accersiit orbis:
Quosq; recẽs Babylon haustos cumulatius ambit
Sed nec tam tumidam uictrix te gręcia quondam
Reddiderant cæsi Marathonis in æquore persæ
Non delusa Rhodo/tergo non fulta Platonis
Non Demostheneæ raptata uolumine linguæ/
Neve stageiæo motu peruecta tonantis
Ad solium/tanto pereuntis ludicra famæ
Aut studio aut plausu quondam deposcis inani
Q; nunc imbelles laudum mentita trophæa
Ostentant fastu/ q; plebs ignara tumescit.
Mollitiem subde & luxus quos prisca tarenti
Fama reformidat/quos nescit Apicius/odit
Atq; Philoxenium guttur/quos reiicit ille
Qui sceptro indignus tractauit serica pensa:
Et sybaris/parcę spernens opsonia mensæ
Sed quid Achemenæiis quæsitam regibus olim
Immanem uenerem (pudet heu memorare) pphani
Nomine damnantur/qui non admiserit: omnes
Quot quot collegit uitiorũ Roma cloacas:
Assyrium Tiberi cum iam admisisset Orontem
Mox propriis opibus/propriis ruitura sub armis:
Iam dudum excipiunt/insultãt Maurus & Afer
Egyptius/Libye subsannat/Thracia ridet
Nec fidei monitis auscultant/uincimur aiunt:
Colluuies scelerum/uitiorum fætida nubes
Hinc illuc pridem migrauit/perfida turba
In Christum laxant impune repagula: nobis
Non impune datum/si Christum lingua lacessat:
Virginis & nomen/nobis non spernitur almæ:
Sed nec sacra dei nobis/nec templa/nec aræ
Venduntur. Dominis quo tandem cernimus usq;
Insultare canes: purgemus noxia rectum
Firmemus/nostris opus est indicere bellum
Moribus inprimis. Mox bella inferre prophanis
Scilicet incassum/patiemur mystica cœlo
Delabi/aut ueteres tantum effudisse cruoris
Sacratæ fidei proceres: aut deniq; Christi

Nil nobis prodesse necem paciemur amaram:
Subiectas populos compescas inclyte Cæsar
A uitijs neq enim tantas regnator olympi
Virtutes & opes tibi contulit/ut tibi tantum
Prodessent/celsæ rarissima munera dextræ:
Dona recognoscas fortis cœlestia Cæsar
Sopitam turbis sacrato pollicæ barbam
Vellere ne pigeat/ tua sunt hæc munia Cæsar
Stringere constantis fidei pro legibus ensem:
Insculptaq cruce infidos Maomethis alumnos
Pellere: quæ tibi sunt iam tradita desine Cæsar
Alter ut insumat/te contemnente: ministri
Christo non desunt/reges/nec tempora desunt
Vt Mores abigat Sathana impellente nefastos:
Et crucis imperium longe lateq propaget.
Tu dudum lectus/nunc inuitatus: ad altos
Dirige(ne pigeat) fœlicia carbasa portus
Non deerunt equites: non instrumenta: fideles
Adsunt Italiæ populi lectissima pubes
Viribus indomitis: instructas ecce phalanges
Tormenta/ & celebres præstat Germania currus
Et neruos belli: fauor ingens cœlitus/idem
Quo fretus iam pene puer certamine Gallos
Contundis latio/nec dum diademate frontem
Contectus/multosq domas: gens effera nuper
Rettulit arctoos inflictum vulnus in axes
Iam metuũtq Getę/metuit quoq Maurus ut olim
Fugerat eoos indignabundus in ortus
Emonijs equitũ Cumeus discinctus aboris:
Dum Charolus bello iam Parthenopæa subiret
Mœnia magnanimis qui mox succũberet orsis.
Cuius nec gessis Byçantia turba Sarissas
Duxisset contra/refluus quoq Bosphorus udas
Veliuolã classem Thracũ excepisset in ulnas.
Ter seruum memphis iure in indignata tyrannum
Cessisset Phariũ uelamina torta tiaram.
Nũc Aquila expetitur rutulũ quæ insignæ triũphi
Per Tanaim Nilum calidæ per rura Syenes
Perq Arabum campos/ambustaq solibus arua
Vectet ad aurorę populos ad Ditia regna
Sed uereor Cæsar/ueteri ne quassa timore
Occiduum turbet/subitis incursibus orbem
Hostica gens fidei: ueluti cum percita uoce
Euigilant nudo/meditantur prælia dente
Turba canũ/surdis si forte irritibus hostem
Nil arcent/nec baubatus effundere uanos
Contulit/insultum expediunt/quo territus hostis
Horreat inq illum possit formido referri

Rumpe moras/prestan uideat Gangetcus armis
Cæsaris excindi/Persas/non spernere Hydaspem
Aut hypanim/pontes/patrios nec uisere saltus
Donec odoratos alacer conscenderit Indos.

FINIS.

¶Mathias Schürerius artium doctor/Studioso lectori. Salutem.

Abes syncærissimæ lector ductu Auspitijsq; nostri/ Thomæ Vuolphijiunioris/ Ioãnis Francisci Pici/clarissimi principis Mirandulani clarissima opera/a me pulchrioribus typis procusa: in laudem Germaniæ & Argentoraci urbis perpetuũ ornamentum/ studiosorũq; rei litterariæ utilitatẽ incredibilẽ / labeculas/ offendicula / moramẽta & immutationes/transmutationesve litterarũ ac syllabarũ / ex inuersione dictionum/& id genus errores minutulos/si quos cõpereris: calcographis non authori ascribito. Fatemur ingenue culpam nostrã: Nam & princeps ipse / ob bellicæ ob priuatæ ob publicæ rei negocia/ob locorum etiã intercapedines / suas perdoctas & laboriosas lucubrationes/nec reuidere nec recognoscere potuit. Sed tu iam studiose lector/hoc tempore: quo omnia turbulenta sunt & calamitosa hisce contentus esto/Mox eiusdem Principis nonnulla quæ sub incude habet litteratoria/ publicatione non indigna: Christo bene fauente habiturus es: Bene uale.

¶Ioan. Fran. Pici Mirandulæ domini: & Comitis Concordiæ opera aurea
& bracteata finiunt: Argentoraci Pridiæ Kalẽ. Februarias ANN.
M. D. VII. IVLIO. ij. Ponti. Maxi. & MAXIMILIANO
Cæsare Augusto/ inclyto/ Inuictiss. uniuerso terrarum orbi præsidentibus: Ioannes Knob
lochus Imprimebat: Recognouit
Mathias Schüre-
rius.

1507

¶IOANNIS ERANCISCI PICI MIRANDV-
LAE DOMINI, ET CONCORDIE CO-
MITIS DE FIDE ET ORDINE
CREDENDI THE-
OREMA-
TA.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI ET CONCORDIAE COMITIS IN THEOREMATA SVA DE FIDE ET ORDINE CREDENDI PROEMIVM. AD IVLIVM SECVNDVM PONTI. MAXIMVM.

N librum de fide & ordine credendi quē mihi ipsi & meditatus fue-
a ram & scripseram/aliꝭs quoq; communē facerem/Iuli secunde ponti-
fex maxime/pugnantes mihi se rationes obtulerunt: hinc enim sup-
fluum uidebatur de catholica Christi fide quicq; afferre/ cum tot &
tanta in eius defensionem & probationē cū prioribus/ tum nostro sę
culo edita in lucem scirem/ ut facile foret arbitratu / nostra hæc aut inde eruta &
ceu pedissequa: aut inania / & inferioris saltem notæ iudicanda. Non defuturos
quoq; suspicabar qui studium hoc nostrum uel hac ratione criminarentur / ꝙ in
fidei causa argumenta & probationes debere tolli a nonnullis iudicaretur. Parte
alia cogitanti mihi/nil gratius ueritate purgatis mētibus haberi/& ea quidē cuius
quasi alis cœlestibus ad primariā ipsissimāq; (ut sic dixerim) ueritatem homines
peruehunť. Subinde collegi fieri facile posse/ut qui fidem ipsam a pueris imbibis-
sent/non ingratū etiam haberent librū/qui & ipsam fidē adstrueret/& eius ordinē
quempiā/forte antea non omnino euolutū plane admodū explicaret. Sed & illud
euāgelicum (Messis multa/ operariꝭ pauci) non inconcinne & hac nostra posse tē
pestate proferri succurrebat; cum ueritatis frumēti tanta superfuerit copia/ ut om
nis frumētatorū numerus impar habeatur: & in ipsis etiam agris quorū demessa
frumenta/ paucul æ aliqñ spicę ab imbecillę facultatis hoībus reperianť q̄ aut saga
ciū aliqñ messorū oculos latuerint/ aut uisę etiā manus effugerint/ uel demū si eos
spicę ipsę nō p̄terierit/ qñq; tñ grana ob solis ardorē e gluma; exciderint/ q̄bus sub
cinericius cōfici panis possit ad famē ęgenis & mēdicibus tolerandā. Hęc oīa uol
uenti succurrebat & illud criminatores si qui insurgerent ab apostolorū principe
non admittēdos. Cui placuit reddi rationē de ea quæ in nob̄ est fide; eosdē quoq;
pariter arbitrabar ab ipso Eusebio Hieronymo doctissimo pariter & sanctissimo
uiro repellendos/qui optauit tam nostra probari quam alienos errores aboleri:
quid: qđ cōstabat Augustinū in retractationū suarū opere duodecim ultimos de
ciui. dei libros a se conscriptos affirmasse; ne quisq; repræhenderet ꝙ redarguisset
aliena; nō autē nostra asseruisset: atq; post eos innumeri ne dicā decem aut centū
cum doctrinæ tū sanctitudinis titulo insignes uiri succurrebāt laudibus cumula-
ti ob fidei defensionē/ad Christi hostes illidendos fouendosq; animos imbecilliū
hæc ipsa cum exacte mecū ipse discuterē & aduersas rationes hasce uelut appēde
rem in libra/ contēplarerq; eas quæ ultimo loco relatæ sunt præponderare priori-
bus / atq; ipsum uerū & bonū bonis iudiciꝭs superfluū haberi non posse: nec eos
redargui qui ueritati robur adiꝭciunt/ sed illos quibus mens non est fidei placitis
assentiri ni ratione uincantur/ hac ipsa in lance quæ iā uergebat suppositū ingētis
ponderis calculū inspexi; ꝙ & in cœlis. s. sacrarū litterarū præconio corona decer-
nitur iustis qui & docti fuerint/ aliosq; ad iustitiā erudierint & fidem pro uirili ad-
uersus oppugnatores propugnarint/ atq; in terris dignitates palā positæ sunt qui
bus idem efficere procuratū est. Hinc etenim diuini & ecclesiastici iuris interpre-
tes honoribus & laudibus fulgent quorū alteris in uniuersum alteris magna ex-
parte id onus incumbit. Liberaliū quoq; artium magistri & medicinæ & legum

ciuiliū doctores qui huic ipsi muneri nōnulla subministrāt pariter decorant: Sed
isthæc q̄ in terris sūt apud nos uel paruo habita uel ꝑ nihilo habēda sunt:& ad ea
paranda nobis festinandū quæ & deo ante oīa placeāt/ & hoībus consulāt/ac ho⸗
nores non infimos nutabundos/& momentaneos/ sed suprēmos/ sed stabiles/ sed
perpetuos decernant. Quæ igitur ante sexennium meditari cæpi ad propriæ con
sciētiæ pacem firmandā inter tot turbines contrariarū opinionū quæ de credēdis
rebus tā in uniuersum q̄ particulariter occurrebāt/colligēda mō duxi quasi mem
bra dispersa ad unius corporis & cōpaginē/& ordinē:q̄ Geometrarū/arithmetico
rumq; more per Theoremata disposui:quibus illud unū præponendū sum ratus
fidē christianorū uerā esse/ut ex eo ueluti principio sequētes cōclusiones & Theo
remata quodā quasi pendulo nexu cohērentia deducerent. ut enim illi de puncto
& linea unitate & numero pari & impari / & q sint & quid sint præfantur / ita nos
& esse & uerā esse fidem nostram posuimus/sed quanq; apud illos sua ipsa princi
pia non probātur supponanturq; solū definianturq;/ non ideo tamē abre putan⸗
dum est/fecisse nos si qd' posuimus principiū probauerimus/neq; ēm præiudica⸗
tum apud oēs philosophos est/quin sua esse principia quilibet litterarius artifex
probare possit:Illi præterea solum ad discipulos scribunt sua quos (ut Aristoteles
docet)credere oportet:nec Geometriē ipsius aut Arithmeticē facultatis terminos
egrediuntur in qua prima negari principia/ab eisdē cultoribus nequeūt. Ipse aūt
non instituēdos solū nostros/ sed& cōuincendos aduersarios suscepi in asserēdo
principio ubi & nostris & alienis præliabimur armis & nimirū ueritatis fidei tam
ampla uis est:ut & per se suos doceat & tam ꝓprio q̄ alieno milite aduersarios ꝓ⸗
sternat & obtrūcet ceu Dauid ille cui & funda pastoralis ꝓpria& superbissimi gi
gātis ensis ad proterendū ipsum & iugulandū usui fuere/ in Theorematis aūt ubi
iacta fidei fundamenta sunt eisq; uel aduersarij deiecti/uel nostri firmati nostris p̄
cipue utimur armis/rationibus inq; quē fidei nituntur theologorū sententijs/ Can
nonū Decretis/eorumq; interpretū placitis/ superfluos testimoniorum aceruos p̄
tereuntes:Ad hæc uulgatis atq; protritis quantum fieri potuit omissis/rara potius
quēpiā & probata consciuimus/ea autē quæ necessaria creditu sunt primo posui
mus congruenti ordine pendentia. Deinde quæ alterius ordinis & liberiora/mox
in ambiguis quid uideretur agēdum/deq; uario credendi ordine diuersis tempe⸗
statibus seruato disseruimus/Quinq; & uiginti Theorematibus omnia cōplexi.
postremo quid cuiq; de propria fœlicitate credendū sit pro uiribus insinuauimus
stilo humili & plerūq; Parisiensi q̄ Romano similiori quo ad Theorematū expo⸗
sitionem attinet:neq; enim non intelligi uolumus ab ijs qui parum in latio uersa⸗
ti sunt/neq; etiam illos non sequi necesse habuimus qui latina posthabita nō mo⸗
do facundia/sed etiā lingua sua dogmata tradiderunt quorū locutionis modos ut
aliquādo amplecteremur sed & capita & loca signaremus more nostratiū & eoꝝ
etiam uerbis uteremur qui uel sacras litteras uel pontificias leges nouissime per
Barbaras questiunculas interpretant:consentaneū duximus. Alia tamē ex parte
latinam linguā penitus non posthabuimus:adeo ut si quandoq; admisimus bar⸗
bariem non affectauerimus: ne delicatos etiam palatus omnifaria ferculorum
immūdicie absterreremus:curauimus deniq; ut a quibuscunq; litterarijs profes⸗
soribus intelligeremur:quandoquidē hoc operis(quoniā ad omnes pertinet)com
mune omnibus esse debet. Et tibi maxime Pontifex qui præsides omnibus dedi⸗
catum.

¶IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI/ ET CONCORDIAE COMITIS THEOREMATA: DE FIDE/ ET ORDINE CREDENDI.

Principium primum.

¶FIDEM CHRISTIANORVM VERAM ESSE.

Expoſitio primi principij.

Vanq̃ de veritate chriſtianæ fidei a ueteribus theologis/ nõ parum multa ſcripta ſunt/ad eandẽq; & aſſerendã & ꝓpagandã nõ nulli ętatis noſtræ uiri doctiſſimi/ualidiſſimas ratiões ſcriptis mandauerunt/ minime tñ alienũ putaui ſi ꝓbatiões aliquas afferrẽ/ qbus & ipſamet propugnaret̃ fides / & expugnaret̃ impietas : Id.n.cũ ueritati ipſius chriſtianæ fidei noſtræ in uniuerſum adſtipulabit̃:tũ maxime ei qđ ſtruere ꝓpoſuimus opi principiũ optimũ/& ceu ſolidiſſimũ erit fundamentũ/qs ẽm eis q̃ de fide chriſtiana pendẽt(in ꝓgreſſu opis tractãda nobis)aſſenſum ꝓbuerit / cui prius nõ cõſtiterit fidẽ ipſam in cõcuſſa adeo ueritate fultã:ut aut arbitrari falſam/aut uerã ambigere nõ liceat principia ſiquidẽ eqbus ductæ cõcluſiones pſuadent/nõ p̃ cognita modo:ſed ꝓ ipſius rei natura/de qua tractat̃ firmiora eſſe conuenit apud eos q hærere ſequentibus uoluerint/ꝙ & ſi fallant̃ indiſcurſu plurimi/ idq; ꝓ uero firmoq; habeant / qđ falſum eſt/qđ nuſq̃ cõſtabit aut cõſtitit:ni falſa tñ principia tanq̃ uera tenerẽt/uel q̃ uera ſunt pperã intelligerẽt cõcluſionibus eis q̃ ex illis pẽdẽt/& quaſi ꝓfluũt nullo ſe pacto cõcrederẽt:qđ cũ ſpectatiuis in rebus contẽplatriciq; ſcientia uiſit̃/tũ etiã in moribus & ſtatuẽdis humanæ uitæ finibus atq; religionis uel delectu uel obtẽtu liquido cernimus:Neq;.n.Aphri/Aegyptij/Arabes Maomethẽ ſequerent̃/nepharioſq; ritus obſeruarẽt ni uerſutiſſimi præſtigiatoris obcecati placitis/ añ oĩa autumarẽt & qdẽ obſtinatiſſime ꝓphetã eũ fuiſſe ac ſibi ad fœlicitatẽ cœlitus deſtinatum.Hebræi quoq; ob id ꝙ Moſaycę legis cortici cohærẽt umbratiles uanoſq; ad hãc diẽ ritus frequẽtant. Oraculis dęmonũ & fatidicis ſacerdotibus deluſa gẽtilitas/& coluit idola/ & obſcenæ vitæ dedita more pecudũ uitã pegit.nulla deniq; nõ religio repta eſt/q̃ principia ſua uera nõ opinaret̃ & ſupnis reuelationibus tanq̃ baſi nõ niteret̃ ueris nr̃a falſo creditis reliq̃ ut palã fiet q̃ religiõis noĩe indigne cenſent̃:uſeq; internũtijs qbuſdã ſunt quos diuinorꝝ gnaros arbitrabant̃.Sic & apud Diodorũ legimus Galathas uſos fuiſſe philoſophis tanq̃ deo ꝓximioribus ad impetrandũ / Ariſtoteli ſane cõformes in decimo ethicorꝝ ad Nicomachũ libro ſtatuẽti/ſapiẽtes uiros cure eſſe deis. Sic Indi Brachmanis fidebãt:drijudibus Galli/gymnoſophiſtis Aethiopes:magis Perſæ : Auguribus/Sybillis/uatibus/oraculis:& pleriſq; diuinantibus Romani : Alijs quoq; & ſil'ibus natiões/alię q̃s ſapiẽtes & deo ꝓpinquos autumarẽt . In hoc. n.fere genus humanũ cõuenit/ duce ſe aliquo pitiſſimo diuinorꝝ cõſcio egere cuius p̃ceptis audiẽs btitudinẽ aſſequat̃: qppe cũ ſupra facultatẽ mortalitatis ſit collocata nõ cuilibet ſe p̃bet expoſitã/ & cognituquoq; difficillima eſt:nanq; philoſophicarũ rationũ capaces nõ multi temere iueniunt̃/Atq; ille quidẽ ad ipſius finis notionẽ quanq̃ ꝓmouent nõ pducũt:qm̃ diuinus ille cũ ſit & ſupra ſenſum ſupraq; rationẽ poſitus ad eũ ueſtigandũ humani cogitatus fatiſcũt. Sũma itaq; dei clemẽtia & ꝓuidentia inexcogitabilis mortaliũ erroribus opẽ tulit: neq;.n.in re neceſſaria deeſſe

hoi voluit q̃ creatã a se naturã opibus ex ea ꝓgenitis & extreme laborantibus ad-
esse semꝑ & suffragari firmissima lege sanxit. Tritũ q̃ppe illud apud philosophos
naturã ipsam cũ postulat necessitas nõ deesse. Peculiari aũt dei ppl'o ꝓphetæ dati/
& Messias.i.Christus ꝓmissus est cui audiẽtes fœlicitatẽ adipiscerent/obaudiẽtes
pœnis plecterent. Ad arrogandã autẽ derogandãve ꝓphetæ fidẽ in ipsis exor-
dijs cõditarũ legũ nõ tã q̃d traderet: ꝙ quis traderet examinandũ fuit: si enim de
rebus ipsis quarũ noticiã supno duce diuinoq; ꝓpheta cõparamus nobis ui natu
rę & sagacis intellectus facultate instrui cõmoneriq; possemus: eius ope necessa-
rio egeremus. Ad eũ igit̃ q̃ cœlitus missus credit̃/dirigẽda est mentis acies/q̃busq;
uirtutibus abundet diligẽter inspiciendũ quas ubi dep̃hẽderimus cœlesti nũcio
iure optimo cõuenire/eũ ipsum qui eis pollet dignũ ꝓculdubio habebimus cui fi
des penitus mancipet̃. Sic & Abraã ille/& Moses/& alij cũ uirtutibus insignes/ tũ
sanctitudine inculpatę uitæ cõspicui/tũ miraculorũ & futurarũ rerũ p̃dictiõe cla-
ri diuina legatione fungi se etiã tacentes ꝓfitebant̃/cõtra quoq; idolatrarũ aucto-
res institutoresq; & abominãdi Maomethis placita/cũ ex dogmatis uanis incon-
stantibus & recto iustoq; aduersis tũ ex uitijs inmanibus q̃ cõtinẽt fouẽt/docẽt/ꝓ-
uehunt/a malo dæmone ꝓficisci constat. At sane si Iesum Christũ ducẽ & magr̃m
nostrũ deũ esse ne dũ iustũ uerũq; ꝓphetã mõstrauerimus extra oẽm cõtrouersiã
apparebit eis oĩbus q̃ nobis ip̃e tradidit sine ulla cũctatiõe fidẽ obstringendã atq;
ea q̃ repugnãt ceu fabulas & deliria contẽnẽda/ qm̃ nec demẽtes opinarent̃ a deo
optimo maximo mẽdaciũ hoĩbus ꝓ summa ueritate excolendũ tradi. Principium
autẽ accomodatissimũ nr̃æ institutiõi tũ erit insumendũ/ cũ illud uerissimũ & ab
oĩbus receptũ p̃fati fuerimus: fuisse uidelicet quo tp̃e rerũ potiebat̃ Tyberius Cæ
sar & ꝓ eo Pontius Pilatus Iudeã administrabat/hoiem quendã Hierosolymis cui
nomẽ Iesus atrociter uexatũ & morti crucis addictũ: hoc ip̃m nõ mõ sacra testant̃
euãgelia sed & Iudei asserũt/& Romanarũ rerũ scriptores memorãt/ & gręci quo-
q; oratores atq; philosophi affirmãt: tã&si eoꝝ nõnulli ꝓbrosa uerba in derisum
& contumeliã effuderũt: Si quidẽ & Cornelius tacitus mẽdaciorũ ut inq̃t Florens
loquacissimus/& Dion/& Tranq̃llus suas historias bile in Christũ Iesum & secta-
tores effusa fedauerũt/Epicureus itẽ Celsus/ Libanius/ Porphyrius/Iulianus/Pro
culus Platonicus/Hierocles/& dei hoimq; subsannator Lucianus/Christũ & eius
legẽ adlatrarũt/tũ sua freti superbia & erroris turbine circũacti/ tum ut de christia-
nis ipsis quasi uindictã sumerẽt/ quos acerrimos idolorũ oppugnatores nouerãt:
tum ut uel principibus illis uel ppl'is adularent̃. Quorũ insanię a Io. grãmatico/ab
Origene/ab Eusebio/alijsq; cõpluribus & patefactæ & refutatę sunt: sed non eos
nunc taxãdi locus: satis fuerit enarrasse apud hos quanq; hostes crucifixi Christi
q̃d tm̃ supposuimus mẽtionẽ factã. Et pręterea iudęorũ multi post iflictã Christo
mortẽ libros q̃ plurimos ediderũt ignominijs & maledictis refertissimos tã&si Io
sephus & Philon inter eos eruditissimi honorificã de Christo mentionẽ fecerint.
Hunc igit̃ q̃ crucifixus fuit/q̃ mortuus/q̃ iudeis scãdalũ dictus/ gentibus stulticia/
ex his q̃ mũdo uiuẽs gessit/quæq; apl'i eius atq; discipuli/ & sectatores ꝑegere/nõ
hoiem mõ sanctissimũ/sed etiã deũ fuisse uerissimis & constãtibus (ut arbitror) ra-
tionibus deo fauente ostẽdemus/Hinc aũt sumere liceat exordiũ. ¶ Cultus dæmo
num q̃bus sub simulachris fictisq; imaginibus obscæna sacra fiebant & humano
etiã sanguĩe litabat̃ annoꝝ quattuor milia aut circiter p̃durauerat. neq;.n. ad uiuũ
nũc resecãda res est: opus.n. lõgiore subsellio/qm̃ de supputatiõe tẽpoꝝ inter cele
bratos auctores nõ cõuenit. Tãta itaq; inuaserat natiões uesania sollicitãte dæmo
ne & se deũ fingẽte ut multa ab eis fierẽt aliq̃n/religiosaq; putarent̃ q̃ non solũ ob-

ſcæna atq; nepharia humanę naturę intra ſuos limites cõſiſtenti ſemp̃ fuere/ uerũ
& brutis quoq; aĩantibus flagitioſa & abominãda. Miſcebanť mr̃ibus Perſę ince-
ſtis nuptijs. Obijciebanť a Bactris ſenes canibus ad hoc ip̃m nutritis. Apud Scy-
thas mortuorũ ſepulchro infodiebanť uiui/q ab illis amati fuiſſent. Maſſagetũ ac
Derbicũ mos erat ꝓpinquos & affines ſuos q̃ iã cõſenuerãt imolare atq; eorundẽ
carnes epulari. Carthaginenſes & alij nõ pauci ꝓprios etiã filios iugulare / & dæ-
monibus quos deos autumabant ſacrificare cõſueuerãt. Nõ impie aũt neq; ſcele-
ſte/ſed pie/ſed legitime ſe/ſed religioſe facere exiſtimabãt: & dijs ip̃is placere/q hoc
& mille alia id genus impia flagitioſaq; iugiter expetebãt & terrarũ orbẽ p̃ter he-
bræos(quorũ etiã pars qñq; exorbitabat ad ipſos deos deficiẽs)uarijs huiuſcemo
di ĩmanitatibus repleuerũt/& coli ſe om̃i ſcelerũ genere ꝓcurarũt: obcæcatis adeo
in uniuerſum nationibus/ut iacentẽ in apto decipulã nõ aduerterẽt; oraculis autẽ
potiſſimũ & reſpõſis dæmones alliciebãt / ac impię ſuperſtitioni & peſtilẽtiſſimæ
fraudi futurorũ p̃dictiões fere ſemp ambiguas/ ſæpe falſas / quaſi honeſtamentũ/
diuinitatiſq; indiciũ p̃tendebãt. In hunc cultũ uel fruſtra uel exiguis certe uiribus
pugnauerũt/ ueri dei cultores Abraã/filij atq; nepotes/Moſes item/ Ioſue/ Dauid/
alijq; Iſraelitici ppl'i duces & reges: quẽ tñ oppugnatũ acerrime/& expugnatũ cõ
ſtat/ſimulac Chriſtus doctrina ſua terrarũ orbẽ colluſtrauit. nec ſolũ id nr̃i affir-
mant/uti etiã magnus ille eremi cultor Antonius oracula inquiẽs/aduentu dñi no
ſtri Ieſu Chriſti indicto ſilentio obmutuiſſe/ſuoſq; captiuos ꝑdidiſſe/ ſed & p̃clari
gentiũ ſcriptores Hadriani Cæſaris tẽpeſtate oracula pene prorſus defeciſſe com
memorãt quos inter Plutarchus boni nois auctor diutius ꝑcunctatus eſt / cui nã
cauſæ factũ id tã grande adſcribereť. Fugere igitur dæmones cæpere impenſius
poſt aduentũ Chriſti/q ſtatim a ſectatoribus cultus & ab eius apl'is/ q̃ diuerſas or-
bis plagas ad publicationẽ euãgelij ſortiti/p̃dicatus adeo celebratuſq; eſt: ut ab in
numera multitudine/ab om̃i ſexu & ordine/ ꝑ orbẽ uniuerſum uicto de triũpha-
toq; dęmone magna cũ indignatõe & Iudęorꝫ & gentiũ adorareť: & iã milleſimus
ſupra quingẽteſimũ annus euoluiť/ex quo ꝑſequẽte Herode/aduerſantibus Ro-
manis rerũ dñis/reclamãtibus Iudęis/obſtãtibus diabolis/ſenſus demũ & carne re
pugnãtibus ſanctiſſima hæc religio q̃ prius ſub myſticis ꝓphetarũ uelaminibus/
& umbra legis Moſaicæ multis annorum milibus quaſi in mr̃is(ita dixerim)utero
delituerat/& nata & aucta & ꝓpagata eſt: uixq; ullus tã ſemotus orbis angulus re
periť in quo aut in Chriſti honorẽ extructæ eccl'ię nõ fuerint/ aut eius ſaltẽ nois fa
ma nõ ꝑſonuerit. qđ regnũ igiť huic uel magnitudine uel uictoria uel gl'ia confe-
rendũ eſt? qñ nõ ſolũ ab oriẽte ſole ad occidentẽ ꝓpagatũ eſt(extremos.n.utriuſq;
oræ reges & ppl'os ut medios taceã Chriſti legi ſubiectos eſſe ꝑſpicuũ eſt) ſed ad
terras etiã/tã Romanis olim gentiũ uictoribus q̃ Alexandro illo / orbis terrori &
nouos orbes ꝑquirẽti prorſus ĩcognitas ꝓlatatũ/ ut eos omittã quos chriſtianorꝫ
Hiſpanię regũ claſſis nr̃a ætate ꝑ Antarticũ polũ huic ipſi quẽ cernimus oppoſitũ
adnauigauit hæc adeo nota/cõpertaq;/ut ueritatis hoſtes tã & ſi frontẽ ꝑfricuerint
negare uereanť. Libet aũt primũ ex aduerſarijs ſciſcitari: q̃ nã uis illa tã potẽs fue-
rit ut malignos dæmones ex mũdo iã fere debellato ſubactoq; tã celeriter expule
rit? Porro Cõſtantini principis uirtutẽ & religionẽ in cauſa fuiſſe contendere ne-
q̃unt: qñ ut añ narrauimus aliq̃t añ ſecl'is Hadriãi/uidelicet Auguſti p̃ncipatu ora
cula deſierãt/& poſt Cõſtãtinũ fuere ut Iulianus ĩpius ille deſertor q uero deo poſt
habito atq; contẽpto dęmones & Idola coluere. At q̃ nec gẽtiũ philoſophi ĩhuma
nã aliquã poteſtatẽ id unq; referrẽt: ut.n.ſup̃mo deo boniſq; angelis ĩferiores ob
eorꝫ maliciã.ſ.dæmones ipſi ĩbecillioreſq;/ita hoibus potẽtiores ſũt: qm̃ uniuerſã
ſpiritalẽ ſubſtantiã ſupra hoiem collocatã apud rerũ naturę gnaros cõpertiſſimũ

est:atq; etiã Iudęis ipis notissimũ q in lib.Iob/libro utiq; apud eos etiã sanctissimo
legũt nõ esse in terra potentiã q̃ dęmoni cõparet.At si forte qspiã q paulo sapien-
tior/q̃ par est sibi uideret cõtenderet nõ dęmones illos fuisse sed figmẽta hoĩm fal
lentiũ imperitorũ mẽtes suę inscitię ruditatisq; latebras quãto ocius ꝑderet.Tulit
certe hæc nr̃a ætas nõ nullos/qbus dũ aut noticia rerũ ob adiunctũ laborẽ nauseã
excitat/aut sancti mores & incorruptę uitę nõ molestiã parit/spiritales substãtias
quasi fictitiũ quoddã deridẽdũq; cõmentũ exsibilãt/q̃cunq; inter mortales admi-
rabilia uident/humano astu/& excogitatę fallacię referẽtes accepta ut q nec dono
fidei ob prauos mores pollẽt/nec rationũ earũ/quas cũ philosophi gentiũ tũ chri-
stiani theologi parauerũt/ob lr̃arũ & ĩcuriã & negligentiã capaces euaserint.Hos
breuibus interrogatiũculis monebimus/ut a sua illa sapiẽtia desipiãt/si sapientiæ
esse cõpotes cupiũt.Rñdeant q̃so si philosophi illi prisci toto orbe celebres q̃s cõ-
suluisse oracula/statuasq; uouisse ex Romanis Gręcisq; historiis ꝑliqdo est/atq;
cõfesso/moti ad id ꝑagendũ sint/nullo hallucinati p̃stigio/qđ uim mortalitatis ex-
cedere uideret/nulla ne ludificarent/habita rõne:Rursus rogent negare ne simul
uelint oẽm historiã tã gręcã & latinã q̃ barbarã mirabilibus dęmonũ p̃stigiis ad
stipulantẽ:q; si forte eis cõcesserimus ut oracula ipsa prauorꝫ hoĩm dolis/& falla-
tiis tribuant/qđ Eusebius Pãphili in q̃rto euãgelicę p̃parationis libro oĩno nõ cõfu
tat illud certe dissoluãt/ope p̃ciũ est/q̃ nã fuerit causa cuius vi ĩnumeri tẽplorũ dæ-
monis sacerdotes & uno eodẽq; tp̃e & in diuersis orbis plagis cogerent/ut a fallẽ
di uolũtate desisterẽt.Hęc cũ diluere nõ possint/cũ impiis qbusdã & reprobis hoĩ
bus astrologico fato id forsan ĩputare ambiẽt:q nihilominus facillime reuincent:
Incorporeæ nãq; substãtię ꝑtãti cœlestiũ corporꝫ nõ subdũt cũ pati id neq̃at a corp̃e
(de naturali actiõe loqmur)qđ aut expers penitus corpis ẽ:q̃les angeli hñr/aut cor
poreo instrumẽto nõ egẽt in ꝓpriis muneribus obeũdis/q̃les rõnaliũ hoĩm intel-
lectus.Porro si hoc etiã illis cõcederemus cõdonaremusq; ut cœli uidelicet natu-
ra/spiritales/& sep̃atas mẽtes afficeret/quõ id tuerent/ut alicuius cõstellatiõis uis
syderũq; q̃ntũcũq; uelint potentiũ cõfiguratio/tot annorꝫ curriculis ꝑdurarit pari
liq; ꝑtãte tot & tãtas ꝓuincias afflauerit:qñ mathematicorũ celebratorũ cõsensus
est/partita in cœlo esse frena dñia diuersosq; planetas diuersis & tp̃ibus & regnis
imp̃itare/& ii quoq; refelli possunt astrologi nõ minus mẽdaces q̃ impii:q tot re-
tro seclis terminũ chr̃ianę fidei sępe p̃finierũt/qui ea postea & seruata & ꝓpagata
stolidi atq; fallaces dep̃hẽsi sũt.Nõ põt igit̃ cœlo aut nr̃a religio(qđ & alias dicturi
sumus)aut dęmonũ expulsio referri accepta:sicut nec ulla diuina miracula:qđ a p̃
cellẽti illo Io.Pico patruo meo ĩ suis aduersus astrologiã disputatiõibus habũde
demõstratũ ẽ.De casu p̃terea temeritateq; fortunę nullo pacto hęc deduci posset:
Nãq; ut mittã q; Chr̃s ea ipsa se facturũ pollicitus ẽ:multis nimirũ seclis annorũ
p̃nũciata sũt p̃ Esaiã aliosq; ꝓphetas/nec uno sub rege nec eodẽ tp̃e p̃cinẽtes:p̃ Si-
byllas itẽ diuersis tp̃ibus diuersis regiõibus ortas/de qbus Varro ex latinis aucto
ribus gẽtiũ diligẽtissime/Maroq; & Tibullus & alii nõ nihil ex nr̃is Lactãtius accu
rate/Augu.postea/& alii meminere:Iustinus quoq; philosophus & martyr in suo
illo qđ de gręco ĩ latinũ sermonẽ interp̃tati sumus op̃e/inq̃t Cumeę se uidisse mã-
siunculã Sibyllę q̃ de Chr̃o p̃dixerat & lẽticulã q̃ eius cõdebant reliquię cõspexis
se edoctũq; ab urbis incolis & modũ & ordinẽ qbus in dandis r̃nsis utebat̃.Adde
q; nõ põt qcq̃ esse casu factũ/qđ oẽs hẽt in se numeros uarietatis/ut in lib.de diui
natione a Cicerone cõfirmat̃.qđ igit̃ restat qđ celebre hoc miraculũ toto orbe cõ-
spicuũ credi possit effecisse:An dęmon fortasse qspiã q aut alios dæmones/aut se
ip̃m expulerit/sed rogo qs nã aut se aut sua regna demolit̃:rursus rñdeãt cuius nã
rei gr̃a hoc op̃atus ẽ bone nę an malę:si illđ rñdebũt refellẽt statim/nã q pessimus

est dęmõ bonũ sibi non pstituit finẽ/& tã patens tã uniuersale & diuturnũ q̃le orbi trarũ attulit chr̃iana religio/alioqn iã nõ pessimus/ sed optimus cẽseret. Si scd'm dicẽt urgebunt acrius cũ nõ mõ a bono ad malũ/sed a malo ad optimũ uiuẽdi genus facta trãslatio/nob extra cõtrouersiã declaret dæmões nequaq̃ sibi p bono duxisse ut a mũdi huius pncipatu deijcerent Christo ubiq̃ trarũ culto & adorato. Colligamus igit oportet huiusce rei quã qrimus causã aut deo ipsi aut Chr̃o hoĩ diuina uirtute opanti/ necessario tribuendã esse:illud si cõcedat colligit subinde uerã esse hãc fidẽ q̃ deũ ipm habeat auctorẽ/si hoc dixerimus tantundẽ in aduersarios obtinebimus:opante nanq̃ deo p Christũ hoĩem indicat nobis eum eiusmodi fuisse (etiã qua hõ)ut ad tã pclara munia pagenda diuina selectione dignus haberet. sitasq̃ in eo uirtutes illas fuisse/cuius fulgore obcæcatę hoĩm mẽtes illustrarent. At cũ se dei filiũ dici crediq̃ uoluerit/deus dubio pcul est/ alioqn & arrogantissimus ipse oĩm censendus esset/pessimoq̃ supbiæ uitio maculatus/ q̃ falso diuinitatẽ sibi attribuisset:necnõ diuinę puidentię lex incusaret/utpote eũ cũ sectatoribus nõ puniens sed magnificiẽs/sed exaltãs/sed signis atq̃ portentis glorificãs quẽ cõstare maiestatis reũ/ Mille & qngẽtis & eo ãplius annis terrę cęli angelorũq̃ dñium sibi cõtra ius & fas usurpauisse. ¶ Cęterũ & uis ea qua usus est Christus i trahẽdis ad se hoĩm anĩs extra oẽm aleã nobis apit se ab hoĩe q etiã deus nõ esset pficisci minime potuisse. Nã q ex omĩ hoĩm ordine/sexu/ætate/numerus(ut sic dixerim)innumerus paruo tpis decursu ad Christũ colendũ cõfluxerit uniuersa q̃ uident abijciens/ut q̃ nõ uident assequeret/ quanq̃ & multis & maximis incõmodis septa/in aliã causam quã in diuinã reijci nõ potest. Neq̃.n.apl̃is inerat fucata illa/& illecebrosa eloquẽtia/q̃ sensus demulcẽs multũ uiriũ ad psuadendũ semp obtinuit/ rudes illi & rei istius exptes. Neq̃ pmissæ credẽtibus uoluptates: qm̃ nõ sensili oblectamento ullisve illecebris / sed cruciatus & mortis inuitamẽto trahebant/pmonebãturq̃ prius p multas tribulatiões in dei regnũ introire oportere: sed neq̃ recepto iã per alia tpa inueteratoq̃ usu alliciebant / sciũt uel ignorãtissimi in opposita cõsuetudine mundũ tũ uere cõsenuisse. Nec incõsideratiõe certe aut inprudentia: notissimũ nãq̃ stetisse diu tũ mundũ in huiusce rei disqsitiõe propensiõeq̃ quoq̃ magis in examẽ ueniebat negociũ/ eo clarius cognoscebat impẽseq̃ adeo diligebat/ut & summi in rebus agẽdis uiri maximiq̃ philosophiæ patroni crucis (q̃ tũ credebat)stulticiã amplexi sint:sane nec argumẽtis sensui naturalive rõni cõsentaneis/qd.n.ab aĩs hoĩm remotius uidebat:qd magis abhorrẽs a sensu cõĩ:q̃ deum crucifixũ credere/id nãq̃ iudeis scãdalũ(ut Paulus ait)gẽtibusq̃ stulticia: sed neq̃ impatoria edicta:ea.n.mirandũ inmodũ aduersabant/ q̃ æreis etiam tabulis insculpebant quo minus fieri deletiles possent:cõfingebant & acta Pilati in q̃bus oĩs in Christũ blasphemia cõscribebat/& puerorũ pceptoribus mãdabatur/ut eis traderent memoriæ cõmendãda/extorteq̃ itidẽ indignissimis q̃busdã mulierculis p q̃stionẽ fabulæ flagitiosæ/spurcaq̃ cõmẽta aduersum christianos/urbibus ac puincijs pponebant decãtanda / cũ tñ oĩm sanctissimi & essent & haberent christiani/ nec in eos ut mõstrabit seuiret quisq̃ q prius i se ipm imanibus uitijs nõ sæuisset/ Plinius secũdus(nõ q de naturæ scripsit historia)qui ad spectãda Vesuuina incendia cupide nimis caute minus accedẽs excessit e uita/sed cecilius ex sorore nepos cum in administratiõe puinciæ christianorũ plurimos interficeret multitudine perterritus a Traiano petijt/quid opus esset facto testatusq̃ est/nihil apud eos reperiri/nisi q dijs sacrificare nolebãt/ & canebant cuidam Christo/ ut deo/ uitari tamen ab eis homicidia/furta/adulteria/latrocinia/ & his similia. sed qui tũ rerum potiebantur pro bonis eiusmodi operibus eorum fortunas fisco adscribebãt / & q est acerbius exquisitissimis supplicijs corpora trucidabant quod non solum apud

Eusebium in historia / & alios ex nostris est uidere / sed & apud gentium monumēta. explosa quoqꝫ iam pridē eorū sententia / q uim cœlorū auctricem christianę religionis existimabāt / siquidē corpus ad corporea potius q̄ ad īcorporea sectāda diligēdaqꝫ disponit / atqꝫ ad oēs orbis plagas eadē syderū cōfiguratio extendi neq̄ret / si qua etiā īueniret / q̄ in mores hoīm īflueret / nāqꝫ ut diximus diuersa apd' astrologos dn̄ia / nec tā diuturna q̄ nec ad diuersos hoīes diuersis regiōibus diuersis tēpestatibus ortos ꝓmiscue cōmouendos uim haberent: At q nec multitudini quispiā hoc imputauerit: duodecim nanqꝫ in primis duces habuimus inermes illos quidē inopes & oī prorsus auxilio preterq̄ diuino destitutos / in quos nō solū Senatus pp̄lsqꝫ & īpatores Romanorū / q tum rerū potiebant̄ / potētiæ suæ machinas exercuerūt / sed & ipsi philosophi / oratoresqꝫ / & rhetores uires oēs scientiæ suę & eloquētiæ exacuerꝰ. Nā & Porphyrius / & Celsus / & Libanius / & Lucianus Syrus / & alij q̄s an̄ diximus aduersus Christū & sectatores acerrime inuecti sūt q tot annoꝝ sæculis oīfariā oppugnati / tm̄ absuit / ut expugnarent̄ / ut & in obsidionibus / quas ꝑtulerūt munitiores / & in ꝑturbatiōibus securiores / & in cædibus numerosiores / atqꝫ uiuatiores ꝑseuerarint. Sed qd dicā de internis & plusq̄ ciuilibus bellis / q̄bus n̄ra fidei christianæ ResPu. atrociter quassata est ab ipsis primordijs ad n̄ra tp̄a: de Simonis inq̄ de Nic. de aliorum hæresi / qui sub Ap̄loꝝ tp̄e uirus sparserūt: de Menādri / de Basilidis / de Hebiōis / de Cherinti peste / de Arrio postea de Sabellio / de Macedonio / de alijs innumeris. Quid de tepidis illis dicā q sub ouina pelle rapacissimū lupū gerūt / quos aut mitigat illa māsuetosqꝫ reddit / aut capit / aut detegit / suisqꝫ ouibus uitandos indicat. Quo. n. unq̄ tp̄e ab hæresibus aut ueteribus extirpādis / aut nouis allidēdis / aut sub nascentibus ueluti abortiuis enecādis / aut ab ostendēdis occultis hostibus amicitiā simulantibus quieta eccl'ia ꝑseuerauit: ut illud maximū eius fidei ueritatis argumentū haberi possit / & cū externis eā hostibus & cū internis simul bellasse & uicisse: Si enim externa pace uel ocio interno usa fuisset / non mirū quispiā fortasse putaret si aduersarios domuisset: Sed cum & externis armis / & intestinis incendijs una petita sit / nec succubuerit / imo uictrix triūphauerit / triumphetqꝫ dei opus esse negari etiā ab inimicis nō potest.

¶ Verūenimuero si ad egregia facinora cōsiderāda mentē appullerimus / nullā sectam religionēve christiane religioni cōparari potuisse unq̄ deꝑhendemus. Cōferēda ei fortasse erit: Phœnicū illa theologia a Sanchoniate Beritio collecta quā Philon ille nō hebræus / sed Byblius in Grecā linguā transtulit / aut ęgyptiorū / quę à Manete explicata aut Græcoꝝ quā Cornutus philosophis edidit / atlantiorūve aut phrygū quas quidē plenas mōstrosis fabulis / & meracissimis nugis / tū Eusebius / tū Theodoretus / tū alij luce clarius mōstrauere: aut mores demū ulli uel nationū uel philosophorū cōferendi: quorū opiniones & Aetius & Plutarchus idē quoqꝫ Porphyrius addita eorū uita cōscripsere. ꝑ miraculo fere habebat̄ priusq̄ de uirgine Christus nasceret̄ si uel unus philosophus uacaret a uitijs / & ea ꝑ ueritate ꝑ uirtute factitaret / q̄ nō modo monachi uiriqꝫ ad uirtutū culmē anhelantes sed & fœminæ innumerabiles effecerunt: Si quē diuitias abijcientē cōperissent: instar ꝓdigij ęstimabat̄ post Christū uero qd' nā sæculū est inuenire / q̄ multa hoīm miliaq̄bus diuitiæ cōtemnūtur / nō reꝑias: si quē in cœlibatu uiuentē cōspexissent stupebant urbes / atqui maximas christianorum cateruas uitam duxisse cœlibem cōpertissimum. Mundum extasis tenebat cum philosophorum nonnulli ut Empedocles / ut Zeno / ut Anaxarchus / & Egesiæ sectatores / & si qui alij rarissimi mortem libenter obire uidebantur: sed quot quæso martyrum Christi milia / & ut uerius dixerim quot milia milium / Magna etiam cum alacritate cruciatus &

mortem expetiuere: qua de re supra q̃ dici poterat gentes admirabant̃/ idipsum
litterarum monumentis referentes/quos inter Arrianus philosophus ex stoica se-
cta scriptũ reliq̃t/christianos oẽs mortẽ contẽnere. Porro hãc hoim animis uim in-
spirare ut fisi ꝓmissis Christi paupis ludibrio habiti/ & crucifixi/ eiusq̃ amoris im
petu cõpulsi/parẽtes/diuitias/patriã/honores/uisibilia oia/ & ꝓpriã deniq̃ uitã ni-
hili facerẽt diuinæ opus esse potentiæ q̃libet nisi insanus iudicauerit. At si christia
næ uitæ ꝑticularius opa ꝑpendamus/nihilosecius diuinitatẽ Christi cõperiemus/
& nihil minus telorũ inde aduersus hostes nobis uẽdicabimus q̃ ex dęmonũ exi
lio & orbis uniuersi cõuersione retrofecerimus. ¶ Diluenda tñ nobis prius vulga
ris quędã calũnia est/qua frequẽter ab impijs petimur/q̃ uitio dant nobis credẽdi
simplicitatẽ/ob idq̃ & leuitatis nos & uanitatis noie culpare nõ desinũt. Quę q̃dẽ
calũnia in eos ipsos aduersarios repellit̃/si aĩaduertere uoluerint quolibet in offi-
cio quo exerceri malint/añ oĩa se credere oportere/ & si Porphyrio ipsi / cui magis
hęrent q̃ Christo/fidem habuerint: cognoscẽt sibi fide & infirma opinione opus
esse/etiã in ipsa philosophia/nec solũ in initio(qđ & Aristo. docuit discentẽ. s. crede
re oportere/sed etiã postq̃ ad finẽ ꝑuenerit. Sciẽtia. n. illa quã fidei opponũt oẽm
prorsus ambiguitatẽ tollit: At q̃ ipsemet Porphyrius in lib. de aĩa ad Birithrũ scri-
bit nullũ eẽ ĩ philosophia locũ nõ dubitabilẽ: Idẽ ad Anebonẽ ęgyptiũ inq̃t de re-
bus philosophiæ multa dicta esse a Græcis philosophis uerũ ex cõiectura cũ eius
principia ex fide traxerint/& ad eundẽ iterũ: Apud nostros quidẽ pugna uerborꝫ
& si q̃s adhuc ueritati ꝓpior exaĩandũ. principiũ igit̃ nõ solũ sed & finis philoso-
phiæ eodẽ auctore nutabũdus & uacillãs est/ & forte nõ iniuria/ q̃s. n. in Aristote
lis lib. ut philosophos leuioris notæ sileã/firmũ/& incõcussum extra cõtrouersiam
cõspicit: nisi dũ aut uestigia sensus nõ deserit q̃ oĩbus nota: aut a primis ĩtellectus
principijs non flectit/q̃ oĩbus innata. Quis in Platoni locũ oĩni ex parte cõmunitũ
adeo offendit/ut ratiõis armis expugnari nõ possit: ꝑterq̃ ubi de deo aliqua ex ue
teri Hębraica disciplina aut mutuatus aut suffuratus est. In ipsis aũt rerũ naturaliũ
principijs q̃t diuersa quot pugnãtia: cũ Plato Ideas materiã & opificẽ uarijs noi-
bus arbitret̃/ Aristo. priuationẽ inueniat/formãq̃ & materiã exprimat ipmq̃ Pla
tonẽ ĩpugnet/Arabũ quoq̃ philosophorꝫ/hoc est Arabica lingua scribẽtiũ/ alius
qđ cũ p̃fatiõe uenię sit dictũ corporeitatis formã subnectat/improbet hoc alius &
interminatas dimensiones cõminiscat̃: alij alia: At in causis: alter plures/ alter pau
ciores introducit cõtentus hic quattuor/pauperiẽ ille perosus/& exẽplarẽ/& orga
nicã concausas immiscet/ueluti agendis rebus cõmodã supellectilẽ q̃ si primi &
qui sapientissimi habiti & probatissimi/ in ipsis principijs aduersi sunt & pugna-
ces: quæ pax q̃ cõuentio minutorũ philosophorũ: quæ cõcordia litteratoriæ tur-
bæ incõclusionibus: quorꝫ tot diuersitates quot scriptores/& quisq̃ nihilominus
sectatores habuit & suo sæculo floruit. Sane eorũ q̃ alterne cõtradicũt / alter uerus
falsus alter sit necesse est/afferũt autẽ ꝓbabiles pro sua opinione rationes/ & exan
tro Heracliti/ aut Democriti puteo extractas contendũnt: nihilominus nil certi ex
eis nil solidi/quo possit humana mens quiescere. In secta Platonis diuersę Acade-
micæ tum Lycia sub Proclo / tum Itala sub Plotino/tum ægyptia sub Iamblicho/
In secta uero peripatetica quæ nunc plurimum & præ alijs uiget/ quot particula-
res inueniuntur sectæ: in ipsius dico Aristotelis interpretibus: alia Græcorũ/Ara-
bum alia/ Latinorũ alia: Gręci inter se pugnãt/ut notũ est illis/ qui uel mediocriter
eos legerũt: Arabes eos ex parte sequunt̃ ex parte impugnãt/inter se uero conten
dunt: & alter alterum lacerat qđ uel in cõmentarijs Auerrois abunde uisitur. Lati
ni & Græcos & Arabes partim laudant partim refellunt/ inter se uero pugnant

acerrime/ſed & ꝗ inter hos inſigniores habent̃:ſectatores & ipſi habẽt/& diuerſas
conſtituũt ſcholas:quare aut fugit ueritas/aut magis latet/quo.n.querit̃/magis du
bitat̃ de ea magis.Pauca.n.nota ſunt/& hæc uel ſenſu ipſo uel fide nota / fide inqꝫ
quia magis creditur doctores ipſos ꝗ præeligunt̃ uera dixiſſe/qꝫ ſciat̃/ adeo ſemꝑ
q̃ ꝑ rõnis diſcurſũ confirmata ſũt:diſcurſu etiã rõnis infirmant̃. Melior multo nr̃a
cõditio quorũ oẽs fidei ꝓpoſitiões eis ipſis/quas philoſophi profata & dignitates
nuncupãt/certiores ſunt/utpote diuino lumini nixę:ſed & in ipſis principijs firma
& incõcuſſa cõcordia noſtrorũ theologorũ/ qꝫuis pleriſqꝫ in alijs diſcordẽt q̃ potiſ
ſimũ de philoſophis ſumunt̃.At q̃ſo ꝗd dãnent animũ aduertamus /ut eorũ pate⸗
fiat ſtulticia:leuitatẽ noĩant dei oraculis ſtatim credere q̃ ſũma ſapientia eſt : ſtatim
aũt hoĩbus credere grauitatẽ & prudentiã nominẽt neceſſe eſt ſi ſuos ſequi / quos
& admirant̃ duces uoluerint. Pythagoras ꝗppe ſilentiũ ſuis diſcipulis impoſuit/
percũctandiqꝫ eis adẽpta facultas eſt ꝗbus id ſolũ pro ratiõe erat qd' ſilentij magi
ſter nulla etiã cum ratione dixiſſet.Plato in Timeo ſcribit/ de alijs dęmonibus di⸗
cere & eius generationẽ noſſe maius eſſe/qꝫ ut præſtari poſſit/credendũ autẽ illis
qui antea dixerũt.Et Socrates ipſe apud Platonẽ de pœnis ĩferorũ & bonorũ præ
mijs loquẽs/ hæc ſunt inquit o Calicles/q̃ cũ audiuiſſem uera eſſe credidi : & ipſe⸗
met Plato ĩ ꝓ̃mo de legibus Iuuenẽ de eiſdẽ dubitare nephas eſſe ꝓ̃dicat/& Theo
gnis fidelẽ uirũ magnoꝑe celebrat.Qꝫ aũt credere priuſqꝫ noſſe opus ſit:Parmeni
dem antiquũ philoſophũ audiãt dicentẽ ea/q̃ abſunt/mẽte fieri præſentia nec fieri
poſſe ut ꝗſpiã intelligibilibus niſi ſolo intellectu propinquet . Quõ aũt ſolo intel⸗
lectu(de primis.n.principijs nõ loꝗmur)niſi fide intermedia/nam ſenſus ipſe eo ꝑ⸗
tingere nõ poteſt:ideoqꝫ ab ipſo philoſopho excludit̃ qd' forte animaduertit Ari⸗
ſtoteles/cũ inꝗt: Iuſta ꝓportione reſpõdere ſenſile ſenſui & intellectile intellectui:
intelligibilia ꝗ̃ppe fidei ꝓponunt̃ ad q̃ ſenſus ipſe ſua natura non migrat/ Qua de
re ſicut oculus lumine eget ut uiſibilia contẽplet̃ / nõ ſecus ad cognoſcẽda diuina
fide indiget mens/uterqꝫ.n.medio ſibi cognato indiget/quapropter qd' oculus in
corpore fides/in mẽte/de philoſophis illis oĩbus/ante Platonẽ & Ariſtotelẽ quos
miro ſtudio coluit antiquitas /quãqꝫ ĩ uarias & pugnãtes ſectas diuiſos ꝗd ſumus
dicturi:qñ quiſqꝫ eorũ non caruit diſcipulis ꝗ eos etiã fide nõ ſciẽtia(ꝗ.n.fieri po⸗
teſt/ut ſcia in ſe pugnãs ſit & uaria:)ſequebant̃.Romæ quoqꝫ in capitolio dedicata
olim fides erat eadẽqꝫ a Marco ſeruilio ſcauro /añ autẽ ab Attilio Calatino fuerat
cõſecrata qd' Cicero diſputãs de deorũ natura cõmeminit.Et in Orphicis hymnis
ſiue eius auctoris illi/ſeu alterius cecropis fuerit/fides cũ alijs deis aduocat̃.At q̃ſo
fide ne ducebãt̃ /an ſcia Ariſtoteles & Theophraſtus/cũ illi philoſophiæ ſtudium
Apollo cõſuluit cũ poſtea uouit ſtatuas ꝓ ſalute Nicaronis ut Philoponus ut La
ertius meminere & cũ hic de ſacrificijs comẽtus eſt ut Porphyrius refert. Num &
Auerrois ille/ꝗ occaſionẽ minime credẽdi mľtis ꝓ̃buit:credidit an demõſtrauit fę⸗
liciorẽ quandã eſſe uitã cuius cõpos fieri nõ poſſet ratiocinatio opinione certe id
nõ ſcientia uſurpauit/ut ex epľa eius de cõtinuatione intellectus & ex cõmẽtarijs
de anima colligit̃.Quid qd' & Auicẽna & Algaçel ꝓphetas eſſe ꝓbant/creduntqꝫ
multa ad q̃ humana ꝑ ſeſe ratio nõ adſurgit & Auerrois idẽ credidit ĩ paraphraſi⸗
de diuinatione per ſomnũ/Pythagorici quoqꝫ & Platonici oraculis credebãt/ Idẽ
& alię ſectæ philoſophorũ fere oẽs.At ꝗ & ipſe cuius nuꝑ mẽtionẽ fecimus Alga
çeles in exordijs Metaphiſices ſuæ radicẽ actiuæ diſciplinæ / ꝑ quã futura cõpara
retur fœlicitas fidẽ eſſe cenſuit.Sed ꝗd remotiora cõſectamur/prima lr̃aꝝ elemẽ⸗
ta diſci a q̊ qꝫ nõ poſſunt ꝗ docẽti nõ crediderit:ſic & liberales & mechanicæ artes
cõparant̃/ſic & fide ipſa ſe philoſophi ſectis addicũt: fide.n. nõ ſcia tenẽt hos eſſe

Platonis lib. illos Aristo. alios alterius/ & eorũ titulis acq̄escunt/ q̄s nihilominus potuerũt supponi & surripi/ ut adulterini, p legitimis sumerent̃ mille de causis. adde q de singulis librorũ partibus addubitari pōt ipsius ne quẽ titulus præfert auctoris, ppriæ sint/ an alterius uel odio corrũpentis/ uel per inscitiã aut negligentiã intrãscribendo inuertentis/ imutantis/ detrahẽtis. Hinc apud diuũ Hieronymũ & alios ex nostris ille ad scriptores librorũ obsecrationes/ obtestatiões q̃ ut integre & accurate ab exemplari transcriberent/ sed & contigere facile potest ut expopulationibus regionũ urbiumq̃ direptionibus librorum pereat integritas/ uictorum immanitate atque Barbariæ contingere potest & metu: ut de Aristotelis & Theophrasti libris narrat Strabo / Cum enim eos Neleus Bibliothecæ utriusq̃ philosophi compos scepsim detulisset: eius posteri ob metum Attalicorum regum terrę illos infoderunt & humiditas ac tineæ labefactarũt: inde ab Apellicone corrosiones emẽdare cupiẽte erroribus repleti sunt: quos quanq̃ corrigere tẽtarint nõ nulli præsertim dum eos Romã ex Athenis remeans uictor Sylla uexisset/ constare nihilominus qui potest? redditi ne priori integritati an temerati magis fuerint. Adde q Andronicus peripateticus eos postea in tractatus distribuit suppositiones, pprias in unũ colligens queãdmodũ Porphyrius in libro de uita Plotini præceptoris memoriæ prodidit/ qui & eius ipsius libros emendauit & in Enneadas distribuit. Credunt igitur nunc Platonici hos Plotini libros / credũt peripatetici illos Aristo. & Theophrasti fuisse credũtq̃ nec satis constãter/ cuius Aristotelis: nã multi Aristoteles/ multi Orphei/ multi Homeri / multiq̃ in litteris præcellẽtes uiri cognomines fuerũt/ sed & agricolis quoq̃ ciues sed & nauigatores nautis credũt/ quis enim se liquido comiserit elemento digitis a morte remotus quattuor aut septem si sit latissima teda / qui prius non crediderit incolumen/ se ad portũ perferri. Quis obrueret sulcis semina/ qui non crederet & imbres & solis tepores opportune affuturos/ eorũq̃ beneficio terrę uim excitatam/ & confotã multo cum fœnore messem redditurã: quid plura? credunt medicis ægroti/ filij parentibus/ alter alteri mercator/ & in auro argentoq̃ & præciosis lapidibus coemendis / aut ferrũ & indicem lapidem exploramus/ aut gemmarijs fabris fidẽ habemus. Si autẽ & in his quas memorauimus/ & alijs humanis in rebus/ ad quas propria & natiua puenit industria/ fide opus est/ si una uiuere homines uelint/ alioquin dissipetur humana respublica / & quã ciuilis pollicet̃ uita fœlicitas pereat. Ad comparãda diuina fide opus non erit? ad quę non solũ noscẽda/ sed & uestigãda lyncei Aristotelis & Platonis oculi ceu Noctuæ ad Solis iubar caligauerũt. Summa ergo prudentia sũma grauitas diuinis oraculis/ diuinis uerbis credere/ & quidẽ pure atq̃ simpliciter/ eoq̃ maxime/ quo nihil obesse credulitas hæc potest summe autẽ prodesse / quæ & intellectum enubilatũ illustrat / & uoluntatem defęcatã / & accensam conuertit in deũ. Vñ illud uerissime ab Apostolo dictũ est: Charitas oĩa credit: qui idẽ docuit accedentẽ ad deũ credere oportere/ q̄a est & inq̄rentibus se remunerator. Monuit quoq̃ prius, ppheta Esaias non intellecturos eos qui nõ crediderint. Sane quãto simplicius quanto purius creditur/ tanto inoffensius uita hæc ducitur / & ad eam quæ expectatur cautius alacriusq̃ peruenitur. Legimus quoq̃ apud legũ ciuiliũ auctores/ simplicitatẽ in legibus amandã esse/ ut in institutionibus legalibus titulo de fide cõmissarijs hæreditatibus uisitur. Item in eodẽ uolumine titulo de legitima agnatorũ successione/ simplicitatẽ legibus amicam didicimus: Sed iam unde digressi sumus reuertamur: Probandũ enim nobis erat ipsa opera christianæ uitæ quæ ab hac fide profluũt testari nobis Christi diuinitatẽ / idq̃ faciendũ nobis est/ eius inprimis fine ante oculos posito: Quippe cum optimũ christiana uita sibi fi-

nem præstituerit/& in eo adipiscendo optima etiã num instrumẽta præparauerit/ fructusq; uberrimos/ & admirabiles mundo/præclarissimorũ operũ prompserit apud eos oẽs qui a ratione non abhorrent relinquit indubiũ se diuinitus hoĩbus datã ad eos de terris ad cœlũ trãsferendos. In primis siquidẽ christiana uita semp anhelans/& sitibunda uidendi fruendiq; dei est/ nihilq; in uotis aliud est homini uere christiano q̃ ut ei se coniũgat/ quod cũ assequi nequeat/ nisi prius uniuersas labes absterserit/terrenã affectionẽ oẽm (quoad fieri potest ab eo qui carneus est) demittit:seq; in diuini amoris abyssum sustollit/ quo ueluti torrẽtissimo igne defæcatur animus/& abiecto sordiũ pondere in superna leuis effertur/ nanq; in cœlestem aulã q̃ maxima fulget puritate/nihil coinquinatũ nihil non purũ admittit. de qua quidẽ comparanda puritate tradunt uaria ab excellentibus philosophis p̃cipue Platonicis qui quanq; pertransennã ad fœlicitatẽ aspicerẽt eam tamẽ arbitrabantur haberi ab eo nõ posse/qui non solũ ciuili bene uteretur uita/ sed per purgatoriã ad eã quæ purgati animi dicitur se transtulisset. Ab exacta nihilominus christianæ uitæ puritate longissime defecerũt/non solũ eñ opus hoĩ qui ad uirtutũ culmen aspiret/ut affectũ a fluxis tparijsq; rebus auocet/sed & seip̃m exuere oportet/ atq; ab amore proprio tanq; ab animi ueneno prorsus abstinere/qđ quidẽ Ethnici philosophi nec plene cognouerunt quidem ne dum assecuti sunt/ qm̃ qui inter eos purgatissimi proprij amoris cœno ueluti sus luto uolutabant/& ad fastigium uirtutis quanto magis ꝓpinquare se credebãt / tanto magis elongabãtur: siquidẽ ij quos de sensibus obtinebãt triumphi: eorũ mentẽ superbiæ machinis debellabant. Nos econtrario qui non in edomanda dũtaxat parte sensili positã uictoriã scimus/totis uiribus cõtendimus/ut mentis arcem/nosmetipos scilicet uincẽtes expugnemus. & ad deũ ipsum quicq̃d boni molimur/ q̃cq̃d nostrũ est qđ magis uidet q̃ est quicq̃d deniq; nos ipsi sumus/q qđ sumus eius gratia sumus referamus. Hæc nostræ christianæ legis deuotio humanę naturę perfectio est. ¶ Sed quæ lex (rogo) uel proximare huic potest/ aut eã uel delonginquo aspicere/ Minois forte aut Zaleuchi/aut Lycurgi: quanq; & ab antro Iouis ille/ & isti a Pallade/ & ex Pythio oraculo/ut fabulant gentes suas leges traxerint/quæ eis ipsis quibus refertæ sunt obscænitatibus/dæmones auctores uel iuite fatetur: facessat Charõdas/Apis Demonax/Pagõdes/Archias/Eudoxus/Philolaus/Pittacus/Nestor: facessat Draco/& Solon/& Clystenes: facessant quicũq; celebrati gentium legislatores qui nec eam quã natura ꝑmittit recte uiuẽdi regulã/aut inuenire/aut inuentã tenere potuerunt/ne dum ad eã quæ supra naturã est quæ humanos hebetat cogitatus ptingere. Optimũ enim hoc uiuendi genus/nemo præter deum potuit hoĩes docuisse. Cum enim ab eo non modo philosophorũ naturæ ipsius interpretũ decreta/ sed & ea quæ diuinitus tradita est lex Mosi superet/perficiaturq; fateri oportet nõ ab indigniore id auctore fluxisse/ab eodẽ siquidẽ prouenit/ q uitiatę naturę morbis opem tulit/& nubila ac subobscura Moseos dogmata Sole suæ iusticiæ serenauit lucem ipsam adeo diffundẽs/ ut orbis uniuersus / nedum unus uel pauci aut sola obstinatorũ Iudęorũ natio in tenebris & umbra mortis sedens collustraretur: Rarissimi nanq; philosophorũ adhortamentis/uel ad uirtutis imaginẽ trahebantur/ rarissimiq; aut pœnis aut præmijs legislatorũ uel capessebant uirtutes uel compescebantur a uitijs/sed nec alijs populis ut eisdem uiuerent legibus persuadere potuerũt/inclyti illi & famigerati legum positores: neq; enim Minos qui Cretẽsibus leges tulit/easdẽ Siculis aut Carthaginensibus/aut Græcis imposuit/ Charondas Italos & Siculos/primus legũ freno compescuit/ Tyrrhenos autẽ/ Celtas/ Iberos/ Celtiberosq; nõ flexit. Qui autẽ suscepere Cretenses/Itali/ Siculi / non multo post

Romanarũ legum iugũ excusſo Minois/& Charondę iugo/ſubiere. Zaleucus le
ges Locrenſibus poſuit/ſed neq; Acarnanes neq; Phocẽſes/ſed neq; alios Locrẽ-
ſes atq; eos quidẽ non longe poſitos / ſed uicinã urbẽ incolentes ut eaſdẽ ample-
cterentur induxit. Lacedęmonijs Lycurgus leges dedit: Nec eius tamẽ gloria/nec
Spartę ſuperbia(ut ille inquit)nec Pythij Apollinis autoritas/aut Argiuos/aut Te
geeates/aut Mantines/aut Corinthios ꝓpinquius multo habitantes coegit/ Lace-
dęmoniorũ leges ſuſcipere: certe nec ipſos Phliaſios fœdere iũctos/& eorũ auſpi-
cijs militantes: quas equidẽ leges ubi emendarũt Lacedęmonij tantus ſuo auctori
dolor iniunctus eſt ut in ſeceſſu inedia tabefierit/qđ Florẽs affirmat. ꝑtereo legiſ-
latores alios. Apim Argiuorũ/Philolaũ Thebanorũ/Pittacũ Mytilenenſium/Ne-
ſtorem Pyliorũ/ Solonẽ & Draconẽ & Clyſthenẽ Athenienſiũ / qui paucos hoĩes
ſinguli ſuarũ legum habenis moderati ſunt/qui eis etiam ſprętis Romanã poſtea
R.P. ſecuti ſunt. Senatus autẽ ipſe Po. q; Ro. quibus ſeruitutis frenum impoſuere/
eoſdẽ nihilominus oẽs ſuis legibus non frenauerũt: Aethiopes enim qui Thebis
ægyptijs uicini ſunt. Laçi/ Sauni/Abages/multæq; Iſmaelitarũ nationes Theodo
reti ætate ut ip̃e cõmeminit/Romano impio ea tẽpeſtate ſubditæ erãt: Romanis ni
hilominus legibus nõ uiuebãt. Sed quid gentiũ legiſlatores cõmemoro? Hebræo
rum gentẽ/lex Moſayca a deo ipſo tradita Moſi/uix potuit frenare: Chriſtus autẽ
ꝑ duodecim apl'os ſuaue illud iugũ ſuũ om̃i terrarũ orbi qua late patet impoſuit:
& ipſos etiam Romanos gentiũ uictores domitoreſq; ſubiecit: ſed cur aliqui id ex
cuſſerint poſtea narrãdũ. Nõ potuerũt q̃ ni ſemidei ferebant̃ olim philoſophi ſyl-
logiſmis ſuis. Non potuerũt legiſlatores uel licẽtia uel pœnis uel præmijs / Nõ po
tuerũt conceſſa Iſraelitis inſtituta / & cærimoniæ promiſſionibus & minis/uel mi-
nimã hominũ portiunculã flectere multorũ ſęculorũ decurſu: terrarũ autẽ orbem
uniuerſum apl'i ſuis(quaſi dixerim)ſolœciſmis flexerũt. ¶ Sed quo turbine impul
ſi ſunt quo tracti fine qui Chriſto hęſerunt/non alio certe q̃ ipſomet Chriſto prin
cipio & fine/uniuerſę naturæ/quẽ ꝑfectiſſima ea de qua mox diximus uita conſti
tuit ad exemplar in quod reſpiciat/qđ imitetur/quod ardeat/in quod totis deniq;
uiribus die noctuq; cõtendat/ab eo nanq; pendet chriſtiana uita / ſicuti effectus a
propria cauſa: neq; enim alijs in hoĩbus præterq̃ in eis qui Chriſto hũc in modũ
ſunt addicti/uita ip̃a omniũ ꝑfectiſſima cernitur/Mirabilia adeo promẽs opera ut
ambigi non poſſit teſtari eã auctoris ſui Chriſti diuinitatẽ/atq; ut pauca de multis
attingamus cõpertiſſimũ magiſtra rerũ experientia eſt/ ueros & nõ impuros chri
ſtianos ea mentis libertate/& gaudio pollere ut perpetuã pacẽ/& tranquillitatem
animi ob crucifixi Chriſti contẽplationẽ adeptã inter ſęuiſſimas mundi tempeſta
tes retineãt/ eaq; guſtata facillime/& fortunis renũciẽt omnibus & ſenſuum colle
ctamenta refugiãt/& gloriã deniq; humanã non floccipendant ſolũ ſed ſanctiſſi-
mo quodam odio perſequant̃. In eremis quoq; innumeros fere homines habitaſ-
ſe memoria prodidit/quos fœliciſſime ſola Chriſti cõtemplatiõe uixiſſe/ eorũmet
relatu ſcriptiſq; didicimus/& ad id uitæ genus uiſu perhorridũ guſtu q̃ amęniſſi
mum ſapientiſſimi philoſophorũ relictis / tum ſenſus tũ intellectus oblectamẽtis
euolarunt/uti ad finẽ quo percepto quieſcit humana mens. Neq; em̃ perficit oĩno
& ſatiat hominis animũ philoſophiæ ſtudiũ qđ pręter auctoritatẽ Platonis & Ari
ſtotelis/& Auerrois ex opinionũ etiã diuerſitate atq; cõflictu ſatis apertũ eſt: præ-
cipuas aũt illas & maxime optandas finis cõdictiones in Chriſto reperiũt / q eius
ſe cultui mancipar ũt ut. ſ. ſolus ſit ſatis/ ſolus deſideriũ impleat/ ad ſe trahat / proq;
eo adipiſcendo cætera contẽnantur/quo adepto/ & quies aboriatur & ꝑfectio: qs
rogo bono chriſtiano quietior? At qui cum ſine uoluptate quies eſſe nequeat/nul

lo pacto adipisci quietē sanctamq͡ʒ uoluptatē quis posset/solo Christi amore om-
nibus aliȷs relictis/si ipse ut creditur/deus non esset. Cæterū & perfectus est & om
ni uirtute pollet/q Christi amore contētus est/demū ad qcq͡ʒ aliud nunq͡ʒ uniuersa
lius)firmius/diuturnius(ac ut sic dixerim)uniformius/inclinata ē hūana natura/dū
ex oī gente/ ut prefatū est/ex omī etate/ex omī sexu/ex oī ordine īnumeri Christo
adhæserint. Cū em̄ speciei alicuius in diuidua uniformia habent̄ eorū inclinatio/
si orba/mutila/aut manca nō sint speciei ipsius naturā recto ordine consequit̄/qua
de re si in quidpiā inclinant̄ propriū eum finē esse censendum est/ sin uero indiui-
dua difformia sint id quo & perfectiora & plura uergunt indiuidua/ finē esse per-
spicuū est:uerū cū uel oīs hoīes uel plurimi ad religionē in cōmuni capessendam
contendāt/& qui affecti melius ad christianā:ueluti ad id in quo generis ratio ser-
uatur/dubiū esse non potest propriū hoīs finē in Christo/ & repositū esse & repo-
nendū/quos autē affectos melius/purgatioresq͡ʒ ueris christianis inueniemus? q̊s
neq͡ʒ inflat ambitio/nec fluxarū rerū/aut amor inebriat/ aut timor perterret / quos
nec irascibilis furor præcipitat nec libido in bruta deformat/ꝙ si qn̄ ppl'i & natio-
nes Christo olim addictæ ab eo recesserūt/ uitiȷs qbus æstuasse illas cōpertissimū/
superbiæ maxime & obstinationi adscribendū est. Vti em̄ dispositio ad finē con-
ducit non secus indispositio auertit a fine. sit & illud nobis argumento diuinitatis
Christi & fidei nr̄æ ueritatis/ꝙ cum necesse sit/ ut leticia oīs amori aliquo nitatur/
si uana esset fides illa & inanis amor mortaliū mētibus insitus/ cuius gratia tā diu-
turna tā admirabilia perpetrata sunt opa/Nulli dubiū sapiēti quin cito euanuisset
& tāto quidem celerius quāto sanctius defæcatiusq͡ʒ uiri illi uixissent. Illud quoq͡ʒ
nō minimas obtinet ad psuadendū uires/si cogitauerimus eos/ qui fide Christi im
buti deū sepissime eius noīe deprecant̄ / dariq͡ʒ sibi uirtutes & dona postulāt oīno
exaudiri/ atq͡ʒ ad pfecte uitæ culmen euadere : at q si Christus deus nō esset blas-
phemias in deū acerrimas iacerēt/qui eius noīe deū obsecrarēt. Impiorū igit̄ blas-
phemiȷs deus annueret?uota compleret?qd' ne extreme quidē delirantes faterent̄.
ꝙ si uerus ipse cultus nō esset ex aduerso fieri oporteret/ut qui inani uidelicet sup
stitioni sedulo uacarēt non modo a bene instituta ad pfectissimā uitam scanderēt
sed & a sanctimoniæ culmine qd' olim essent adepti/in miserie barathrū laberent̄.
Cæterū qui fieri potest ut ī id insanie deueniat quispiā ut alteri oīno potestati præ
terq͡ʒ diuinæ possit tribuere/ꝙ Christus & piscatores eius discipuli simplicibus/&
in affectatis uerbis intellectus hoīm adeo firmauerint/eundēq͡ʒ affectui(rē pfecto
difficillimā) a deo unierit/ut pro ea fide quā sumpsere de huiuscemodi rebus que
sensus humanos effugiūt/& humanā rationē superāt/adusq͡ʒ tormēta & lubētissi-
mam sanguinis per vulnera & mille neces effusionē decertauerint. Si hoc ipsum
in rebus quæ de nostra aut mēte aut uolūtate deduci possunt philosophi/ q habiti
sunt excellētissimi efficere nō potuerūt/ cur credamus potuisse apl'os rudes & in-
doctos orbē uniuersum ad ea quæ nō uident̄ que ratiocinatione non colligūtur/
quæ supra nostras oīno sunt uires/humanos adeo ligare animos/ut inde nec tyrā
norum minis/nec mundi illecebris/ nec dæmonum tormentis euelli potuerint.
¶ Atqui facillime constare oībus potest modo uitiorū nube mentis oculos nō ob
cæcatis christianā fidem/& uitam solius dei esse/ munus in terras cœlitus missum/
quo fungentes recte mortales in cœlestē patriā se sustollāt a sensili enim hominis
parte pendere eam non posse/ob admirabilē eius ordinē dispositionēq͡ʒ: & cū ipo
sensu cōtinuū bellū adeo clarū est ut pluribus nō sit opus cōprobare / sed neq͡ʒ ab
imaginatione procedere eam(quanq͡ʒ superius diximus)nō est difficile cōproba-
tu/qd' quidā male affecti opinati sunt/Auicennā Arabē secuti/ut em̄ ille sexto suo

de rebus naturæ libro plurimas/quæ dignę admiratione sunt op̄ationes imagina-
rię potestati rettulit acceptas/nō secus nōnulli christianę uitę op̄a ad propriā cau
sam deū uidelicet/uerū oīm opificē comparare nō ausi / ad imaginationē christia-
norū confugiūt:quæ adeo fixa adeo uehemēs sit in diuinitate Christo tribuenda/
ut ea conficiat opera/quæ nostra mortalitas plurimū demirat̄. At ego eos percun
ctatus fuerim/potentiora ne in hoībus sint ea quæ illis a natura indita sunt/an q̄ iā
adultis eis extrinsecus aduenerūt/ primū dubio procul nisi extreme desipiant fa-
tebunt̄:illud em̄ notissimū primorū principiorū notionē ab ortu naturę nobis in
sculptam firmissimā robustissimāq̨ ac prorsus in deletilē esse:Cōclusionū autē no
ticiā aduenticiā esse/& sæpe numero uacillantē/ & obliuioni obnoxiā:fortius igit̄
figi genuinā q̨ insiticiā cognitionē / & inp̄turbatius operari pariter annuēt : Illud
quoq̨ deinceps uel inuiti concedent phantasmata ea(si quidē auctore Aristo. sūt
his q intelligunt necessaria) q̄ naturali cognitōi deseruiūt/figi uehemētius/q̨ q̄ acci
dentali & potissimū q̄ falsę opinioni famulant̄: cognitionē itē dei insitā nobis bo-
norūq̨ morū normā p̄ naturæ uestigia p̄cedere e contrario eā quā de Chr̄o eiusq̨
opibus habemus fidē ex accidenti atq̨ forinsecus nobis p̄uenisse manifestissimū
est.Si igit̄ christiana uita tot tantorūq̨ admirabiliū operū effectrix(ut aiūt) ab ima
ginatōe defluxit/debuit certe philosophorū uita q̄ circa naturales notiōes phātas-
mataq̨ uersabat̄ & q̄dē enixissime maiora multo admirabilioraq̨ effecisse. Si em̄
ut receptū est fortior naturalis cognitio q̨ accidētalis potētiorq̨ illi q̨ isti famulās
imaginatio nō pōt nō uideri Socratis/Pythagorę/Zenonis/& sectatorū uitā p̄cla
rissimā euasisse q̄ primis intellectus principijs penitus inseruiebat quæ in dei na-
tura speculanda/inq̄renda p̄uidentia/in redigēdis moribus ad normā rationis to-
ta pene se mancipauerat / & eadem frequētissime imaginabat̄/uidemus nihilomi-
nus christianoꝝ uitā q̄ penitus accidētali huic cognitioni crucifixi Christi reliq̄sq̨
fidei mysterijs se addixit philosophorū illorū uitæ adeo p̄stitisse ut cōparatio col-
limari nō possit:Culpari nanq̨ in multis eorū philosophoꝝ uita potest: nō lauda
ri in oībus christiana uita nō potest.Illi.n.multos deos uel crediderūt uel nō credi
tos coluerūt/quorū utrūq̨ bene institutę bn̄q̨ moratę naturæ aduersat̄.q̄d de Py
thagora cū alibi tū in ip̄is uersibus quos uocāt aureos uidere licet/siue eius illi fue
rint/ siue Philolaus eos de illis dogmatis excerpsit: De Socrate alijsq̨ philoso-
phis ex ipsorūmet uita & actis habunde cōstat/quos Tertulianus in Apologeti-
co/& nr̄orū pleriq̨ nec certe de nihilo taxauere/Speusippū dico Zenonē/ Anaxa
gorā/Aristippū/sed & ip̄m Pythagorā/Socratē/Platonē/& Aristotelē.Cicero ipse
philosophos redarguit eorūq̨ cū uita & uitijs or̄onē mirabiliter pugnasse p̄dit:
idē Seneca idē Cornelius nepos effecit: ne in eos solū nostros hoīes inuexisse pu-
tes.Illud(quantū ad pręsens attinet)cōmonuisse sit satis q̨ eorū nōnulli q celebrio
res habiti/ deos ipsos scriptis & deridebāt & cōtemnebāt atq̨ eosdē mox in tēplis
sub eorū imaginibus uenerabant̄: quemadmodū inter alias ipsorū insanias hanc
quoq̨ Theodoretus quē supra citauimus in elegātissima sua de angelis & dæmo
nibus oratiōe redarguit.Sed cur in philosophos priscos aut paucoꝝ auctoritate
aut rationibus/aut nostroꝝ theologorū sentētijs inuehemur/eorū uitā culpaturi/
qn̄ & seipsos pene oēs aliqn̄ lacerarint & a Luciano quē supra citauimus / Samo-
satheno plures eorū paruo adeo pretio uenditi sint/ut Epicteti lucerna/& uēdibi-
lior multo habita sit & p̄ciosius uenierit/parasitosq̨ fuisse eos alio in dialogo mō-
stratū ab eo sit.& quanq̨ amorē uirtutū/& uitiorū odiū fere oēs p̄setulerunt / cul-
pati tn̄ de uitijs plurimis & particulatim de iracundia / de libidine Socrates de li-
bidine/de gule uicio/de adulatione/Plato de libidinę item & adulatione Aristote-

les/sed & de auaricia nã Clearchus peripateticus scripsit oleũ/ quo lauabaẽ uenũdare eum solitũ:& olei itẽ uasa ab exactoribus publicorũ uectigaliũ dum in Chalcydẽ pergeret/cõperta ĩ naui eius esse.ꝙ si tres isti qui oĩm sanctissimi habiti sunt & dubio procul celebratissimi/his uicijs testimonio etiã ipsarũ gentiũ polluti sunt/ quos eorũ impollutos quos mundos censebimus? An forte Tyaneũ Apolloniũ producent in mediũ?qui ipse uti sanctior inculpatiorq; alios repræhenderit: culpasse nanq; eũ dum in Babylonia esset Philostratus narrat/ꝙ Aeschines Lysaniæ ad Dionysiũ pecuniæ gratia Siciliã appulerit/& dixisse itẽ Platonẽ eadẽ causa ter Charybdi ꝑter nauigasse/dãnasse & Aristippũ cyrenaicũ/ & Heliconẽ Ciçiceũ & Phitonẽ qui se Dionysij thesauris ĩmersissent/ calũniatũ ꝗq; fuisse Eudoxũ Gnidium/qui in ægyptũ amore pecuniç perexerit/& Speusippũ atheniẽsem ꝙ in Macedõis Cassandri nuptijs poemata frigida lucri cupidine recitarit. Solus ergo hic Apollonius seu Pythagoreus philosophus/seu magus solus inq; dignus/& laudari ab alijs& alios reprẹhẽdere? At ꝗ plures & ipse deos coluit:& Aesculapij a secretis fuit/qui in ægrotis etiã curãdis uehemẽter se gaudere sacerdoti rettulit/dũ id teste Apollonio facere contingeret:ꝗ quidem Aesculapius deus habitus a Pindaro canit fulmine a Ioue necatus auariciæ merito/qua nocẽter medicinã exercuit: ꝗd ꝙ duce dæmone Apollonius ipse iter arripuit? quid ꝗd se ipsum/ & laudauit/ & extulit/& alia ẹgit/ut de illo dici a laudatoribus etiã suis iure potuerit/ꝗd ille de Babylonijs magis percũctanti Damidi olim rñdit/sapientes quidẽ eos nõ tñ ꝑfecte: At quis forte mirabilia eius opera nobis ingeret / uel ficta/uel ꝗ dæmonũ uirtute deo ꝑmittente contigerint/ꝗbus Hierocles Pythagoreus fretus apprime insanijt/ & insaniç uirus in nostros quoad potuit sparsit: sed his supersedendũ ad præsens quandoquidẽ Eusebius Panphili redarguit eius demẽtissimas nugas dicato opeꝗd Zenobius Acciaiolus ꝑdicatorũ ordinis e Græca in latinã linguã utrãq; ꝓbe percallẽs nuꝑ conuertit. Nos quoq; in nr̃is qui adhuc sub incude afformanẽ de rerum prænotione libris quantũ deus optimus dederit/& Apolloniũ/& Hiarchã/& Brachmanas / & omne supstitiosorũ genus impugnabimus. Sed afferãt interim queso quotã orbis portionem Apollonius ad sua dogmata traxerit? suis linteis amicierit? Cui hoim numero sua olera propinauerit?sed & quot sapiẽtes uiri/quot reges eius philosophiã ꝓfessi fuerint?nullos uel certe paucos est inueniri / quanq; ab aliquibus honoratus ab aliquibus etiam uexatus ẽ regibus. Quot Myriades utriusq; sexus hoim ꝓ eius nois gloria sanguinẽ fuderint? nec unus quidẽ. Quot populi quæ natiões ob eius doctrinã & exempla uiuẽdi mores & instituta in melius mutauerint? nusq; hoc auditũ/ad quas orbis plagas eius celebritatis fama per sonuerit? Ad paucos certe angulos extensa est:quanq; Philostratus illis & laudatæ facundiæ uir/octo uoluminibus id procurarit. Certe & ipsius Apollonij liber Trophonij cõsultis refertus/cum ipso Antio deletus est/& ipsius statuç cum ipso Tyanæ templo in quo repositæ fuerãt periere:sed longiore disputatione in confutandis Apollonij nugis atq; prẹstigijs in ipso cuius nuꝑ mentionẽ fecimus de rerum prænotione uolumine utemur/nõ solũ ei Christum/sed quemcunq; christianorũ recte uiuentẽ prẹponẽtes/ qui nec alios qui uere christiano noie censenẽ culparunt/sed nec culpari quidẽ possunt/nec dijs sacrificarũt/Nec dæmone ducti sũt/ sed deo/nec gloria intumuerũt & uniuersum tamẽ orbem eorũ primitiæ apostoli ad se traxerũt prioribus institutis pro nihilo habitis/tormẽta & neces pro delitijs habentes:quoquo te uerteris ubi ubi terrarum fueris Christi nomẽ & peruenit & magis indies ac magis intonat/nec a celebrati oratoris uerborũ phaleris/ sed a simplicibus piscatorũ uerbis disseminatũ: quorũ uita perfectissimũ extra oẽm aleam

ueritatis argumentum fuit/nec eorũ solum/sed & omniũ qui sequebãtur/ita ut in
admiratione sapientissimos iudeorũ Iosephũ atq; Philone conuerterit & Christũ
& sectatores laudare/litterarijs suis monumẽtis persuaserit/ adeo ut parum absuis
se uideatur/quin christiani effecti suæ legis cuius çelo tenebant / cortici nuncium
remitterent.Sed enim uita ipsa quæ imitanda proponitur/ non solum inuenta est
ulla præstãtior/sed nec aut inueniri aut excogitari potest/ eius uero ꝑsecutorũ nul
la fætidior/nulla dãnatior/finisq; eorũ uita ipsa miserior/Nam ut paucos cõmemo
rem:quid Nerone ꝑsecutionũ principe fædius? quid crudelius? quid Domitia-
no insanius/& contẽptibilius?quid amborũ nece miserius? quibus ꝑsecutoribus
gloriandũ christianis est.Cũ adeo sęui/adeo truces/scelesti/fætidi/& fuere & habi-
ti sunt/ut eorum condemnatione liberati persecutioneq; laudati credi iure & me-
rito possent: neque enim malum ab eis qui pessimi erant/ sed bonum damnaba-
tur/& (ut ad eos inquit Florens) probatio innocentiæ nostræ iniquitas uestra.
¶Pilatus qui iniquã in Christũ sententiã tulit/ quẽ uitæ finẽ meruit?seipsum ꝓpria
interfecisse manu apud Græcorũ Romanorũq; historias Eusebius inuenisse retu
lit:Herodes primus pari se nece dãnauerat/secundus Herodes diuinitus ꝑcussus
interijt:Aurelianus fulmine ꝑterrefactus/ mox occisus.Dioclecianus sibi ipsi ma-
nus intu[illegible]it/uel ut alij scribunt/Senatus decreto perfracta gula miserrimã aĩam effu
dit:Maximianus turpiter/& infœliciter occisus.Maxẽtius & uictus simul & gur-
gite absorptus est.Mordacissimus Lucianus & Christi leges irrisor/ canum mor-
sibus laceratus interijt.Iulianus ille impius apostata/cum in Persas proficisceretur
& christianorũ sanguinẽ dęmonibus deuouisset/desolato exercitu uulneratus oc
cubuit.Horum cultum perniciosissimis dęmonibus dicatũ/mancipatũq;:Horum
uitam uel luxum & libidine effœminatam/ uel superbia & ambitione abomina-
bilem/uel truculenta sęuitia inmitem & feram:tanto magis & impiam & inhuma-
nam depræhendemus / quanto diligẽtius christianorum uitæ comparauerimus/
quæ non modo immanissimorum pricipum (& ut dixerim significantius bruto-
rum beluarumq; uitæ / ob nitorem castitatemque demittere se ad comparationẽ/
nisi cum dispendio nequit/sed philosophorum etiam ipsorum/ quos coluit anti-
quitas uitæ doctrinæque conferri sine pudore / & periculo non potest: In ea
enim (ut omittam cætera) quicquid humana docet philosophia compræhen-
sum est / de qua ipsos etiam gentium philosophos sua dogmata traxisse/ & Cle-
mens Alexandrinus / & Atticus Platonicus & / Numenius / & Hermippus Py
thagoreus uoluerunt/Eusebius quoq; & Florens & alij non parum multis ra-
tionibus adstruxerunt/ Sed & sublime adeo struxit ædificium/ut culmina ipsos
æthnicos philosophos latuerint/ qui nec etiam fundamenta attingere/ nisi sum-
ma cum difficultate potuerunt / quæ quidem & regibus / & imperatoribus ma-
nifestata / diuinitatis Christi magno argumento fuerunt. Antoninũ pium pro-
dit memoria cum audisset / id in prouerbio christianis esse: Quod tibi fieri non
uis/ alteri ne feceris: eo admirationis prouectum ut Christo statuam consecra-
rit. Sed quid concepisset / si altiora sublimioraque intellexisset? quępiam namq;
minuta uitia ad solam cogitationem pertinentia / quæ rationem habere mali-
tiæ uidentur effugit christiana religio / non solum Aethnicis illis regibus / sed &
philosophorum principibus uti prorsus incognita / ita exposita ut in ea aut
sæpe numero aut semper impegerint / quædam prosequitur bona adeo celsa /
adeo lucida / ut illorum penitus obtutus effugerint: Gloriam quæ in hominum
extimatione consistit/ gentilium philosophorum uita percoluit/christianorum
uita neglexit. Q; si rerum naturæ contemplatio quæ natura censetur/ cultores

suos e terra uel paululum potuit eleuare/cur in Christo cōtemplando/si ficta res est/ & prorsus imaginaria/ ut perfidi contendunt ueri dei cultores ad æthereas sedes bene compactis cum uoluntatis tum intellectus alis perlati sunt. Sane uel hinc poterit colligi ꝙ aperte delirent ueritatis hostes potestatis imaginariæ robori præclarissima christianorum opera tribuentes ꝗ uel rarissimi reperiuntur/ qui forte imaginatione polleant/ qui autem ea efficiant quæ ipsi eiusdem tribuunt potestati/ Myriades innumere: quibus philosophi multi/& quidem præclarissimi continentur/ quos a phantasmatis uanis illudi/ ne ipsi quidem contenderent: quis enim nisi sensu communi carēs/ nisi litterarum expers/hæc ipsa asseuераret de Dionysio Areopagita summo philosopho/ atque theologo: de origine non solum Plotini/ sed & Porhyrij eius hostis & nihil ob aliud hostis/ nisi quia christianus esset laudibus celebrato: quis ea ipsa Iustino adscriberet/ non minus philosopho doctissimo & eloquentissimo ꝙ martyri glorioso: quod cum alia de eo præclarissima testimonia tū ipsę eiusdē lucubrationes cōprobant.qs & de alijs plurimis id auderet mussitare quorū & uitam & doctrinam infensissimi hostes nō laudare non possunt. Sed qui imaginationis uitia christianorum persecutoribus ipsique Porphyrio hosti eorum acerrimo tribueret/ nihil a ueritate summoueretur quando nihil irrationabilius nihil stultius potest de quoq; cogitari ꝙ sese uelle interficere ut ipse de se ipso in Plotini uita fatetur/ qui dum præceptorem laudat semet nesciens & inprudens sempiternis uituperat opprobrijs.

¶ Postremo & ipsa miracula naturæ uires superantia a Christo & apostolis perpetrata quæ nisi aut deus aut dei uirtute fultus homo potuit operari christianę fidei ueritatē impensissime adstruūt: At quis forte ea ipsa negauerit? sed eo stulticiæ unde ad negationē processit inuita statim cōfessione relabet/emotæ nanq; mentis est id negare qđ oēs affirmant. Hebræi nanq; quod astruimus quanq; nolētes cō cedūt quapropter & fabulā illā suā finxere: qua Christū asseuerant/ in uirtute nois quattuor litterarū mirabilia operatū: philosophi nō iuere inficias: ꝓpterea quēadmodū & Celsus Epicureus in magiā mirabilia Christi oꝑa referre conati sunt. Ea ipsa miracula Maomethenses affirmāt/asseuerantes ꝓphetā Christū fuisse de uirgine natū/& mirabiliū operū effectorē. Gentiles id ipsum fatebantur/ unde inter deos quos Roma coluit Christū recipiendū esse/ Tiberius Cæsar adiudicauit/ & accusatoribus christianorū per edictū mortem minatus est. Vespasianus ac Titus ad Christi oꝑa/& potentiā expauerūt. Legimus & Hadrianū statuisse Christum inter deos recipere. Atq; Alexandrū seuerū eidē templa excogitasse/ & corā eius statua in matutinis orasse. Piū quoq; Antoninū eidē ipsi statuā tanq; deo sacrasse simul tamē & alios deos uenerebant̄ impie/atq; ob hanc etiā causam maxime con sentaneū/ut ab eis Christus nō sit publice cultus/ qui prauū & dęmonū & hoīum uita functorū cultū prouehebāt: Et se deos etiā credi uolebāt. Si quidē Hadrianus ut cæteros taceā/diuinos honores Antinoo quē deperibat deferri uoluit/cui & co gnomina quoq; urbs & templū extructū est. Idē imperator/ & Plotini basilicā & L. Ceionio Helio uero/tēpla & sibi quoq; uiuenti cum in Europa arā posuit tū in Asia tēpla nōnulla dedicauit consentaneū inq; ut a Christo colendo publice absti nerēt qui publice nefaria sacrilegia perpetrabāt/mouebunt̄ autē illis miraculis & famæ celebritate ꝗ si qui ꝑfidia ducti aliter opinarent̄ illud respondeāt/cur Christū alijs quos falso colebāt dijs sociare uoluerint? nō ob id certe ꝗ crucifixus fuerat/ꝗ pauꝑ ꝗ ludibrio & cōtumelijs affectus/ sed ob mirabilia eius oꝑa atq; ꝓdigia: Cur credamus & Philippū iuxta Eusebiū primū ex īperatoribus christianū fuisse sine miraculis aut uisis aut creditis. Ac sine eisdē Cōstantinū primū auctore

Firmiano chrĩanũ principẽ uerũ deũ & agnouiſſe & honoraſſe Primũ certe & ex-
tra oẽm cõtrouerſiã q Chriſtũ palã publiceq; coluerit/q colendũ lege mãdauerit q
Crucis oſtenſę miraculis uictoriã cõtra hoſtes cõſecutus ſit:ſed q̃d de Chriſti mira
culis ambigãt hoĩes/q̃ etiã dæmones diuina uirtute coacti fatebant̃/hoc nõ ſolum
noſtra ſed & gentiliũ habẽt monumẽta/unde & a Mileſij Apollinis oraculo dictũ
eſt/Chriſtũ prodigiorũ effectorẽ & ſapientẽ fuiſſe/ & Porphyrius quanq; hoſtis
acerrimus in libro de reſponſis inquit/Chriſtũ a dijs maxime piũ & inmortalẽ ꝓ-
nunciatũ/& Hecatẽ deã de Chriſti aĩa interrogatã reſpondiſſe/uiri pietate præſtã-
tiſſimi fuiſſe illã aĩam & in cœlũ cõſcendiſſe. Hęc dæmones ſed minime libenter/q
de obſeſſis etiã corporibus coacti pellebant̃. Paulus apl'us ſcribit in oſtenſione ſi-
gnorũ & prodigiorũ ſe ueniſſe/quis autẽ ambigat/falſum eũ aſſeruiſſe illis a q̃bus
ſtatim de mẽdatio redargui potuiſſet nũ ille tã demens ut aſſereret? nũ hoſtes tam
ſtupidi ut mendacia nõ obijcerẽt? qđ tñ eos feciſſe nõ conſtat. Alij quoq; Chriſti
diſcipuli & euãgeliſtæ miracula palã prædicabãt/atq; ſcribebãt/atq; eo quidẽ tp̃e/
quo innumerabiles adhuc uiuerent/qui aut Chriſtũ uidiſſent/ aut uidere potuiſ-
ſent a quibus(niſi cõpertiſſima ueriſſimaq; aſſeueraſſent)cõuinci facillime de mẽ-
datio poterant/& palã publiceq; fallaces impoſtoresq; iudicari. Nec diuitiæ ullæ/
aut principũ protectio/aut mũdi gloria phaleratęq; eloquẽtiæ facultas/quę nulla
eis inerat a falſi eos infamia uindicaſſet? Tertulianus in Apologetico gẽtes expro
brãs: Videtis(inq̃t)ad Ieſu nomẽ eijci dæmonia? Scribit & Firmianus corã eo qui
fronti crucis ſignũ impræſſiſſet/nec ſacerdotes dæmonũ litare potuiſſe:nec cõſul-
tum uatẽ dare reſponſa. Iulianus Cæſar/quẽ ſupra nominauimus cui apoſtatę co
gnomẽ/dũ magũ quẽpiam ſecutus eſſet in ſpecũ uoce dęmonis audita expauit/ſi-
gnoq; ſe crucis munijt/quo dęmon territus fugit/ eum poſtea admiratiõe percul-
ſum impio cõmẽto magus deluſit:ꝙ.ſ.dęmones ꝑinde ac hoĩes id ſupplicij genus
formidabãt. Daphnio itẽ Apollini ſacrificaturo dæmones ſiluere/ob id ꝙ uicinũ
Babilę martyris ſepulchrũ metuebãt/ita ipſi interrogati de ſilentio ſacerdotes re-
tulere. Porphyrius quoq; maximus chriſtiani nõis hoſtis in libros quos aduerſus
noſtrã religionẽ cõſcripſit/fatet̃ nullã gẽtibus utilitatẽ a dijs proueniſſe ubi Ieſus
coleretur. Illud certe nõ uni tantũ aut paucis hoĩbus/ſed orbi uniuerſo admiratio-
ni maxime fuit in defectu luminis dñicæ paſſionis tp̃e/ꝙ ſoli p̄ter ſolitũ cœli curſũ
præter debitũ congreſſiõis tp̃s/Luna coniũcta ſit/& per horas plures ſupra Solis
diametrũ(rem iterũ ſtupore plenã)obſtiterit. & ꝙ mirabilius multo/ ab oriente di
greſſa/& ultra mediã cœli regionẽ ad cõgreſſum euecta/ iterũ ad orientẽ reſilierit:
quod & Dionyſius Areopagita & Apollophanes in Heliopoli diligẽtiſſime ob-
ſeruarũt. unde ipſe Dionyſius ſcribit ad Policarpũ/ qui Apollophani impio hoc
ipſo miraculo/quod ambo.ſ.uiderant probe conſuleret/ in memoriam reuocans
ꝙ tum ipſe in hæc uerba prorupiſſet præclare Dionyſi diuinarum ſunt uiciſitudi
nes rerum qua in epiſtola mentionẽ fecit de eo quod prius ſoli acciderat miracu-
lo/Ioſue.ſ.tp̃e miniſtri & ſucceſſoris Moſi/qui Ieſu chriſti typũ geſſit: De eo itẽ qđ
Eçechiæ regis tẽpeſtate factũ eſt/quo ꝑterrefactos etiã Babylonios ꝓdit/quodq;
apud Perſas in monumẽtis relatũ/atq; a magis ob memoriã celebratũ eſt. Sup̱ ter
remotu quoq; dñicę paſſiõis tp̃e apl'i & euangeliſtę accuſati de mẽdacio fuiſſent/
niſi & ipſi gentiles id ipſum pro cõperto habuiſſent a q̃bus etiã litterarũ monu-
mentis/nõ nihil relatũ ut putẽ/cũ alia tũ Plinij me uerba mouẽt ita in ſcđo natura
lis hiſtoriæ libro ſcribẽtis: Maximus terre memoria mortaliũ extitit motus/ Tybe
rij Cæſaris principatu duodecim urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Scribit &
Euſebius in commentarijs gentilium ſe legiſſe Solis defectionem factam Bithy-

niam motu terræ concuſſam/& in urbe Nicæa arces plurimas corruiſſe Anno de
cimo octauo Tyberij principatus. Phlegon quoq; Olympiadum ſupputator li-
bro tertiodecimo eadē fere cōmemorat/quæ oia eis ipſis q̄ euāgeliſtę ſcribūt aper
tiſſime congruūt. Dn̄s em̄ Ieſus quaſi annorū triginta baptiſatus eſt a Ioāne/ is aūt
anno.xv. Tyberij p̄dicare cępit pœnitentiā/& inde Chriſtus exorſus tribus annis
ut etiā refert Egnatius in ep̄la ad Trallianos euangelicū prędicauit ut extra cōtro
uerſiam credi poſſit p̄ter Firmiani auctoritatē decimo octauo Tyberij principa-
tus anno eū crucifixū. Sed nec noſtri tum martyres ea ipſa miracula ingentiū ocu
los in ipſa preſidū ora ingeſſiſſent/ſi ulla ex parte uel rerū monumētis uel teſtibus
infringi aut labefactari potuiſſent: nec tanto animi ardore tanto uigore fidei inter
alia dixiſſet ad p̄ſidē inclytus ille Lucianus p̄ſbyter Antiochenus: reqrite in annali
bus u̅ris inuenietis tp̄ibus Pilati Chriſto patiente/ fugato ſole interruptū tenebris
diē ſane & horū oīm ſup̱ quibus ueluti ſolidiſſimis ueritatis baſibus rōnes ad fidē
roborandā fundauimus ſemp̱ in eccl̄ię decurſu uiſa ueſtigia/nā & fugatos dæmo
nes/& in optimos atq; diuinos uiros ob Chriſti cultū euaſiſſe plurimos/Auguſti-
nus/Gregorius/alij aptiſſime & aſſeuerantiſſime teſtant̄/& ſe uidiſſe miracula ſcri
bunt/quę & n̄ra etiā tēpeſtate uiſunt̄. Euſebius infinita uere enarrat miracula q̄ ui
ris & fœminis ſanctiſſimis etiā ī ipſis martyrijs dei uirtute cōtigerūt/uitęq; ſancto
rum patrū q in ęgypto eremis habitarūt/ ab Athanaſio a Hieronymo magnis ui-
ris p̄ſcriptę hoc ipſum cōprobāt/& ipſorū quoq; ab alijs deſcripta p̄clara facinora
idē confirmāt. Geſta quoq; Bernardi illius magni / Gregorij/Martini/ Ambroſij/
Nicolaij/Frāciſci/ Dn̄ici/& īnumerabiliū aliorū fidē cumulāt/ & ueluti lucidiſſima
diuinoꝝ teſtiū nubes cęcutiētiū ī fideliū oculos ingredit̄. Sed & n̄ris quoq; tp̄ibus
(ut diximus) eadē ueſtigia conſpiciunt̄/Nā & expelli dæmones ab obſeſſis corpi-
bus Chriſti uirtute palā eſt: a ſanctiſſimis itē uiris & fœminis uiſibilia contēni/atq;
per eadē quę diximus chriſtianę uitę purgatiſſima op̱a de terrenis cœleſtes reddi
Miracula quoq; ob ſanctorū uirorum merita dei uirtute fieri. Allocutus ipſe ſum
multos fide dignos hoīes/qui in ꝓprio corpore uera miracula experti ſunt/ & iu-
reiurādo etiā interrogati idē affirmarūt: alios q etiā ſuis oculis uiderūt: ego quoq;
uidiſſe & ſenſiſſe miracula ſine mendacio affirmare potuerim. Illud aūt quod non
uni tantū aut pluribus ſed fere in ꝓpatulo eſt non reticuerim. Adſeruant̄ Neapoli
in Cāpania Ianuarij martyris reliquiæ: adſeruat̄ & in uaſe ſanguis poſt eius truci-
datione pie collectus/qui e regione mēbrorū poſſitus ebullire quodāmodo inci-
pit & liquefieri/atq; ad priſtinā ueri ſanguinis ſpeciē redire/ſemotus aūt & alio col
locatus in denſum cruorē coit/coagulat̄q; eā retinēs formā/q̄ cruori multis ſeculis
effuſo cōueniat/donec iterū reliquijs ipſis argentea theca recōditis ex aduerſo op-
ponat̄/nec id quoq; ſemp̱ euenit: Nam dū regionibus illis aliqd̕ īminet malū/ uel
turbatio impēdit minime liquefit/ſua illa quiete uexationē portendens/ Ita incolæ
longa experientia didicere. Ego meis oculis cruorem illum qui concretus & teter
ſua natura manet: obiectu capitis rubeſcere liquere/ & ceu ebulire uidi/ p̱inde ac ſi
e uenis tū fuiſſet emiſſus/uidi inq; meis oculis & ratione cōpræhēdi/ opera naturę
fieri id minime poſſe: teſtatiſſimū em̄ apud philoſophos a formę priuatione/ qd̕
aiunt ad habitū eiuſdē/reditum nō dari. & qui nō credūt experiri poſſunt/ſi cruo
rem ubi coierit/& poſt menſes aliquos ne ānos dicā interreā puluereāq; maſſam
redactus fuerit ad ſanguinis formam (& ne de uerbis calumniam ſarciant) ſi non
ad formam ad ſola tamen accidentia formam ſequentia ruborem ſcilicet liquorē/
fluxum & reliqua reducere poſſint. Audiui quoq; ab ijs qui uiderunt ſpinam
eſſe Rhodi qua ſacratiſſimum Chriſti caput pupugerunt impij/ dum Coronam

ſpineam uertici impoſuerunt/ quæ ſingulo anno in die eo quo Chriſti paſſionis memoria in catholica noſtra eccleſia celebratur/uidente populo floreat: Monſtratur ea in uaſe tranſlucido ex uitro/ut admittatur aſpectus nec oculorum acies poſſit obtundi ante horã illã qua Chriſtus crucifixus creditur nullã ſpina ipſa motionem præfert: nõ coloris mutatio/nõ ulla adiectio in ea uiſitur/proximãte tpe rubebere incipit/& oculis omniũ circũfuſis atq cernentibus/Albus quidẽ floſculus in uerticẽ paulatim exurgit/qui hora elapſa deſinit & euaneſcit. Aliqua quoq & paria & etiã forte maiora ſparſa & diſſeminata mũdo ſunt qbus & incredulis ad cõuerſionẽ excitatio/credentibus uero ad pſeuerantiã cõfirmatio iugiter oriat: quæ qui nõ uidet cęcus/qui nõ audit ſurdus / qui audita nõ credit inſanus/qui maiora aut crebriora deſiderat ũt credat/inſolẽs & pphanus: ubiq terrarũ decãtata/ubiq nota cõpertaq ſunt/creditaq/niſi ab eis quorũ ob penitiſſimã maliciã iuſto diuinoq iudicio oculi mentis obcęcati ſunt/ut iuxta diuina eloquia uidẽtes nõ uideãt & audientes nõ intelligãt. Solent & quædam rerum capita recenſeri/ quibus ſcripturę diuinæ ueritas oſtendat/q fere Auguſtinus cõmemorat diuerſis in locis/ & Pariſienſes theologi repetũt atq confirmãt/in qbus explicãdis multi laborarunt/ præſertim Io. Scotus in plogo ſniarũ theologicarũ quęſtione ſcd'a/quẽ poſtea b. Bernardinus ſecutus eſt in libro de chriſtiana religione illa oĩa ad ea/q pbauimus conducũt / & nõnulla etiã ex eis capitibus tetigimus & amplificauimus roborauimusq/ſumũtur rationes illæ ex pphetarũ prenũtiatiõe/ex ſcriptarũ rerũ cõcordia/ ex auctoritate ſcribentiũ: diligentia recipientiũ/ rationabili ſenſu/irrationabili aduerſantiũ errore ſtabilitate eccleſiæ miraculorũ claritate / teſtimonio Ioſephi & Sibyllarũ: dei approbatione. Sed cum nunq deſit inſanis occaſio garriẽdi: poſſet quiſpiã qui male chriſtianus eſſet/non nihil aduerſus earũ aliquas alioquin ſatis ualidas rationes moliri. Nam ſi aſtrologicę uanitati nimis/Chriſtianæ ueritati minus addictus eſſet multa illorũ quæ uti diuina prorſus adſtruuntur cõfigurationi ſyderum aliquæ adſcriberet/ alius fixæ imaginationi uel Epicurum uel Auicennã ſecutus tribueret: Alius aliud effunderet/huic autẽ inſaniæ occurritur in diuino illo ope de ueritate fidei in dñicæ crucis triumphũ: atq in primo libro de ſimplicitate chriſtianæ uitę docet: fidẽ ipſam & uitã chriſtianorũ ab creata aliqua ſubſtantia dependere nõ poſſe/ſed ab ipſamet dei gratia & oriri & cõſeruari/quapropter nihil aliud nobis ad pręſens in iſtiuſmodi aduerſarios dicendũ: futurũ ſane & procul omnidubio ſperamus/ut qui interſperſi mũdo ſunt/populi & reges/Maomethis deliramẽta amplexãtes/& qui Iudaica perfidia detinentur / quiq uel oĩno uel quadãtenus ita diuina prouidentia permittente iuſtiſſimis de cauſis inſaniũt/ abdicatis erroribus ad Chriſti ueritatẽ colendã aliquãdo cõueniãt/eius gratia illuminati/atq pertracti/idẽ quod nos crediturI & ſub uno paſtore unum ouile fieri. Quantũ autẽ ad præſens attinet opus/ſatis ad eos coarguẽdos/ſatis pro nobis cõfirmandis ſit/hæc ipſa de ueritate chriſtianæ fidei diſeruiſſe/quã equidẽ fidem pręter diuini luminis beneficiũ/ſuadet nobis ratio/dęmones fatent inuiti/confirmant euenta/populi/nationes/Græci/Barbari/ſummi philoſophi/uiri ſapientiſſimi/ uniuerſus deniq orbis/omnis natura/diuina miracula.

THEOREMA PRIMVM

¶Fieri non poſſe ut quiſpiã ſine Chriſti fide beatitudinẽ conſequat eaq priuari neminẽ qui naturę ſaltem leges omnibus ab ortu inditas cuſtodierit.

Expoſitio.

X eo quod ſupra poſuimus ſtabiliuimusꝗ principio primi huius
Theorematis ꝓbatio colligitur/nã Chriſti fides/q̃ (uti probauimus)
e uera eſt impietatẽ omnẽ & falſas religiones abijcit / earũꝗ ſectatori⸗
bus ęternã pœnã cõminatur/de hac fide in euãgelio ſcribit̃/ qui non
credit iã iudicatus eſt/& iterũ:qui nõ crediderit/condẽnabit̃/& Apl's
affirmat/placere deo ſine fide(infuſa uidelicet)neminẽ poſſe / quanꝗ Chriſtus ab
hoc munere eximatur etiã qua homo & beatiſſimus ille Smyrneorum epus Poly
carpus martyr ad Philippẽſes ſcribit:Credite in illũ q reſuſcitauit dñm nrm Ieſum
Chriſtũ ex mortuis/& dedit ei gloriã/& ſedẽ in dextera ſua/cui ſubiecta ſunt omia
cœleſtia terreſtria & ſubterranea/cui oĩs ſpiritus deſeruit / q uenturus eſt iudicare
uiuos & mortuos:cuius ſanguinẽ requiret deus ab eis/q non crediderunt in eum.
Et ſane diuinę hoc iuſticiæ & latæ legis ordo decernit tã&ſi abſolutę poteſtati ter
minos nõ adſcribimus/pluraꝗ alia in hũc ſenſum reperire nõ eſt difficile/qbus in
dubia Theorematis ueritas adſtruatur/quę uel hac quoꝗ ratione cõcludi poteſt.
Nam qđ rationẽ finis habet id quiſpiã ratione pollẽs adipiſci ex ſe nõ poteſt ſi nõ
cognoſcit/ nec etiã ſi cognoſcat aſſequit̃/ ſi nõ poteſt eo ꝓprijs uiribus ꝑuenire:ad
ipſum aũt deum finẽ optimũ ordinant̃ homo in quo contẽplando & amando ſita
eſt rationalis intellectualisꝗ naturæ btĩtudo:is uero cũ incõprehẽſibilis ſit nobis
& a mortaliũ cognitiõe remotiſſimus:decẽs fuit/ut ſui noticiã inſinuaret hoĩbus.
Oportet enim finẽ ijs eſſe pręcognitũ/q ſuas in eũ actiones directuri ſunt. Alioqn
conatus eorũ oĩs eluderetur.ꝓpterea fidei donũ mũdo deus impertijt/ut & doctis
& indoctis ueritas cõmunis fieret/ea nãꝗ q̃ de dei natura / de fœlicitate hũana ui/
cõpræhendi poſſent rariſſimis/ſed & lõgo tpis interuallo atꝗ errorꝝ etiã multorũ
admixtione innoteſceret/quo factũ ut inter doctiſſimos philoſophos:q Chriſti fi
dem non habuerunt/de hoĩs fœlicitate nunꝗ cõſtiterit/ſemꝑ eñ inter eos alterca⸗
tiones & litteraria bella durauere. Fidei autẽ Chriſti ope tam rudiũ ꝗ doctiſſimo
rũ hoĩm animi pacatiſſimi reddũtur/unicoꝗ fere momẽto anus decrepita amplio
rem diuinorum noticiam nanciſcitur luminis fidei beneficio ꝗ ullus unꝗ philo⸗
ſophorũ eleuatiſſimæ mentis unius ſęculi ſpacio cõquiſierit. Ad hãc ueſtigandã
multis ſudoribus cõtinuisꝗ laboribus atꝗ anxietatibus opus nõ ẽ:Pręuenit ipa
nos Chriſti liberalitas atꝗ clementia & ad credendũ dulciſſime inuitat ut per bo⸗
na opera ad æternã fœlicitatẽ moribũda corporis diſſoluta cõpage perducamur:
Ego in euãgelio inquit ſto ad hoſtiũ & pulſo ſi quis audierit vocẽ meã/& aperue⸗
rit mihi ianuam/intrabo ad illũ/& cœnabo cũ illo/& ipſe mecũ:Quibus uerbis iu⸗
gis inſpiratio nobis inſinuat̃/qua & ad fidẽ & ad ſancta opa capeſſenda idẽtidem
inuitamur. Tres aũt uocationis diuinę modos magnus ille & deo plenus Antoni
us cõmemorat/in prima ſeptẽ ſuarũ eplarũ quas ægyptiacæ miſit ad diuerſa mo⸗
naſteria/poſtea in Græcã/indeꝗ in Latinã linguã.quod Hieronymus quoꝗ in li⸗
bro de uiris illuſtribus meminit/tranſlatę ſunt:primã uocationẽ optauit Abrahæ
ſecundã ſcriptæ legi inuitanti & ſuppliciorũ metu/& promiſſionũ bonis/tertiã eis
conuenire dixit quos a uitijs ad ſe deus per flagella uocat/ ſubdit tamen putare ſe
eos prius a ſpiritu uocari/qui ingrediunt̃ ex toto corde certamẽ.Et quidẽ cũ ratio
ni recte:tum diuinis eloquijs apprime conſentanee decernit quibus docemur per
illã hoſtij pulſationẽ ad ipſum deũ noſtrũ ſuſcipiendũ iugiter inuitari / ſic enim ut
mihi uidet̃/ deus prima omniũ cauſa atꝗ actus(ut ſic dixerim)ipſiſſimus cõmuni⸗
care ſe creatæ ſubſtantiæ quæ capax beatitudinis eſt/eãꝗ perficere non ceſſat/mo
do illa ex ꝓpoſito nõ aduerſet̃ queadmodũ prima materia pura.ſ.corꝑaliũ/ ac nu⸗
da potẽtia ſuſcipe oẽm formã apta parataꝗ ſꝑ ẽ/ mõ uis agẽtis nõ deſiſtat. Hoſtij

illam pulſationem Ioan. Picus patruus meus præclariſſimo uir ingenio & admiranda doctrina in ſua Heptaplo perpendẽs ad hunc modũ ſcribit. Pulſat aſſidue animum tuum ſpiritus motor/ſi obaudias tibi relinqueris tuo corpori tuæ infirmitati miſer/& infœlix: ſi admittas ſtatim deo plenus per orbem religionis ad patrẽ ad dominũ reportaris in eo uitam poſſeſſurus/in quo & ſemp/ etiã anteꝙ fieres uiſa fuiſti. Peruetus quoq & pia theologorũ ſententia eſt: ijs ipſis etiã qui in inſulis & terris remotiſſimis naſcuntur/ad quas euangelici prædicatores non cõmeãt fidei ueritatem illuceſcere/modo ſe prauis moribus indignos nõ reddant/aut diuinæ aut angelicæ reuelationi. Atq ad hanc comprobandã ueritatem ſcribit Rogerius ad Clementẽ/repertũ quendã Alexandri eius nois quarti pontificis tẽpeſtate quẽ angelus de Chriſti fide docuerit cum in inſula quadam remotiſſima naturę leges cuſtodiſſet: Naturæ aut lex ab ortu eorũ indita hoibus/duo hęc in primis cõtinet/Bonum ſequẽdũ/malum fugiendũ/deumq ipſum primã bonitatem interna religione colendũ monſtrat/ita ut eius munere ob rectę uitę cuſtodiã præmia expectentur. Scribit Ioan. Damaſcenus cognitionẽ ꝙ deus ſit naturaliter omnibus inſertam: Mitto quæſtionẽ an poſſit demonſtrari ꝙ ſit/ & de noticia ſimpliciter/ & quo ad nos: non enim hic locus. Apoſtolus inquit oportet accedentẽ ad deũ credere/quia eſt & inquirentibus ſe remunerator/ſed & eos qui eiuſdẽ naturæ ſecũ participes ſunt diligere debet ad eundẽ finẽ: q hoc effecerit cuſtodieritq quocũq loco/quacũq regiõe/quocũq terrarꝫ/etiã ſi Antichthon nobis fuerit & aduerſum orbẽ inhabitauerit/de Chriſti fide certior fiet: Eius. n. fidei lumẽ quaſi Solis iuſtitię fulgor inſtar corporei huius ſolis radios circũquaq diffundit & qui obſtacula nõ poſuerit colluſtratur: quid dixi huius ſolis inſtar & non magis hunc inſtar illius cuius imbecillis imago eſt radios fundere/ ſane puritas atq ſimplicitas in animis hominũ perinde eſt ac in rebus corporeis perſpicuitas. Qꝫ ſi obſtinatus Iudæus obiecerit/non ſolũ ſe naturæ ſed dei leges cuſtodire/nolleq orare ut illuminetᷣ de ueritate/quã tenere ſe dicit/nec ſecus ſibi conſcientiæ ingeri ſcrupulũ/ſi de ſua dubitat fide orando uidelicet ut illuminetᷣ/ac nobis ſi de noſtra dubitaremus. Reſpõdendum in primis non intelligere eos dei legem/quã peruertunt/nos autẽ implemus uerosq nos iſraelitas eſſe qui Chriſtũ. ſ. deum uidimus: ueros iudæos/qui eũ confeſſi ſumus. uerum Abrahæ ſemen ſpiratile qui opera Abrahæ facimus: credidit enim ille deo & reputatum eſt ei ad iuſticiam/Ad idq ea afferenda quæ ſanctiſſimi pariter & doctiſſimi uiri aduerſus eorum perfidiam meditati ſunt. Tum illis hoc poſtremo loco ubi. ſ. Aſpis aures occluſerit/ingerẽdũ ingeminandũq: ut hoc ſaltem animo teneant/ꝙ ſi falſa eſſet eorũ fides/eam ſequi nolint recteq uiuant/cupientes dei uoluntatem implere/eamq ut ſcire poſſint/ipſum idẽtidem deprecentur/neq enim difficile admodũ fuerit ut illuminẽtur/ſi hoc pacto ſepẽ obſtinationis euulſerint/malitiæq renunciauerint. Ad Timotheũ prima epl'a ſcribẽs Apl'us ait: Qui prius blaſphemus fui & pſecutor & contumelioſus miſericordiã conſecutus ſum qa ignorãs feci in incredulitate/& dñs in euãgelio ait: Si qs uoluerit facere uolũtatẽ eius qui miſit me/cognoſcet de doctrina/utrũ ex deo ſit/ an ex meipſo loquar/& propheta dicit/bonũ eſſe deo Iſrael ijs qui recto ſunt corde: & iterũ exortum eſſe in tenebris lumen rectis corde/& cũ eodẽ propheta eccleſia quottidie clamat precaturq: Bñfac dñe bonis & rectis corde. hoc autẽ noſtræ fidei lumẽ (o miram dei bonitatẽ/o profuſiſſimã liberalitatẽ) euidentiſſimæ rationes/ admirãdaq & creberrima pdigia confirmãt eãq (ſi de particularibus/q illuminantᷣ mẽtio fit) quandoq pcedũt/comitãtur qñq/quãdoq ſubſequuntᷣ. Idẽ contra hæreticos in uniuerſum dicendũ eſt/ qui quanq chriſtiana glorientᷣ fidę in ea tñ iure meritoq

non censent/fieri enim nō potest ut christiana pollere fide possint/qui Christo & eius dogmatis aduersant/quales oēs hæretici/qui Antichri̅ uerius dicendi sunt iuxta Apl̅ica dogmata. Repetitq3 gl̅iosus ille martyr Policarpus ad Philippēses/eū Antichristū esse qui Christū in carne uenisse negat. Et Hieronymus ĩ explanatiōe Naum ꝓphetæ scribit/tot esse Antichr̅os/ quot dogmata falsa: Hij autē si integrū etiā naturę lumē custodirent ab errore atq3 hæresi reuocari facile possent: nanq3 si puro atq3 impmixto ueritatis amore tenerent/ omi seq̄strata imbibiti ueneni affectione/omi ambitiōe deposita/oĩ cōtentiōis studio ablegato/omi ꝓpulsata sceleræ cateua ueritatis eos lumen affatim collustraret. Dei enim gratia a qua illud ꝓfluit lumen/naturā pfecit/si ꝓprij ea amoris & uitiorū oĩm inquinamēto nudata fuerit Huius aūt luminis bn̄ficio/& totū catholicæ ecclesię corpus sub Christo ꝓprio capite/& sub Romano pōtifice uicario ostēdit/Mōstrat pariter innumera tā mariū q3 fœminarū multitudo / q huic uicario etiā capiti substitere & salubria dogmata atq3 decreta hauserūt semp multitudo inq3/moribus sancta/ clara doctrinis / uisis reuelationibusq3 diuinis admirāda/stupēda miraculis/& postremo donata priuilegio absolutæ & consumatæ btitudinis. De Maomethēsibus plura nō attinet dicere quādoquidē eorū leges & instituta naturę legi moribusq3 ex ea manantibus aduersari absq3 ulla disq̄sitione palā est/ q̄ si ab eis abijcerent diuinæ luci haurienda idonei aptiq3 fierent qbus id dici posset qd' olim Photinus Lugdunen̄. ep̄us/ & martyr r̄ndit interrogāti se præsidi de deo christianorū: si dignus inqt fueris scies. Nec qdē ut Simonides r̄nsum dedit: q se dixit nescire qd deus esset / nō ut alius ille qui comeatu deliberādi & petentē tyrannū & se frustratus est/sed scire se ostēdit martyr/& docere noluit/nihil ob aliud nisi quia ĩdignus erat/q petebat: nō poterat em̄ crudelis præsidis tenebrosa aĩa erroribus plena radiantē lucem ueritatis admittere: neq3.n.in maliuolā aĩam (ut scriptū ē) introibit sapiētia. Rectissime igit r̄ndit si dignus fueris scies: hoc ē/si a malicia descìueris/si ueritatis amore exarseris/ & supbæ obstinationi obluctatus fueris/scies si dignus eris/hoc est si naturę leges illibatas custodieris/diuina gratia docereris: Idem oēs quicūq3 sint hostes ecclesiæ assequerent/modo diuino impulsui eorū aĩos/ut ingrediat ueritas crebriter quatienti/freti ipsi sisiq3 copijs supbiæ reginæ uitiorū non obstarēt cōtraq3 niterent/& de his ad presens satis. Cæterū cum fides firmū assensum denotet pij quidā hoies terrētur: si qn̄ in se ipsis nebulas quasdā fidei lumē aliquatenus obūbrantes experiuntur: qbus consulendū ut confidāt alacriter & ad deū p̄ces fundāt cum euāgelio illo patre exclamātes/Credo dn̄e adiuua incredulitatē meā. Apl̄osq3 immitent qui tā&si crederēt/nihilominus augeri sibi fidē a dn̄o postulabāt: nec solū in ipsis rebus credēdis gradus habentur/ut putauit Guilermus Altisiodorēsis inter initia theologicæ summæ: Sed & intētior in alijs ipsa fidei lux/in alijs remissior apparet in eodē etiā hoie id accidit sæpe numero pro diuersis actibus/& corporis dispositionibus/& mentis exercitijs/& demonis etiā tentatiōibus/quibus assiduæ circūuallamur quapropter formidare non debemus amisisse fidem/si nobis ipsis aliqn̄ uideamur nō ita cōfidere reuelatis ueritatibus/quemadmodū aut solebamus aut cuperemus: conatus em̄ ille aduersus tēptamenta indicio est fidē esse constantę/q & ipsam quādoq3 auget & meritū cumulat. sed neq3 fides illa quæ montes trāsfert nobis ad salutē consequendā necessaria est/a cōi em̄ hoc est ab ea qua opus est oĩbus qui christiani esse uolunt distincta discretaq3 est: quod sup epistola Pauli ad Romanos Athanasius theologus celeberrimus docet.

THEOREMA SECVNDVM.

r

¶ Fidem christianam ex ſe nullo pacto promere hominem poſſe / ſed libera-
liſſima dei clementia dono dari.

Expoſitio.

I em̃ beatitudo dei dono & fide intermedia hoı̃bus datur/ſequẽs eſt ut
ſ fides ipſa donũ ſit dei/qui em̃ finẽ nobis ſua clemẽtia impartit/& ea ipſa
q̃ ad hunc aſſequendũ finẽ neceſſaria eſſe uoluit/ pariter elargit̃ media
nanq; fini cõuenire iuſtaq; ꝓportione reſpondere conſentaneũ eſt: con
ſentaneũ & illud ut ſine deo eiuſq; ope ad deũ non ꝑueniat̃/ut ad id qđ infinitum
eſt ſine infiniti uirtute nõ accedat̃.ſed & illud ipſum conſtabit/ſi ea q̃ ultima ĩ uno
quoq; genere ſunt/cõſiderauerimus/aĩaduertemus em̃(ut Io.Picus patruus olim
ꝑſpexit)id qđ ultimũ in aliquo genere eſt/ea non poſſidere ꝑfecte/ q̃ illius generis
ſunt/ſed ope auxilioq; ſuperiorũ egere/ qua de re fit ut noſter intellectus ultimus
eorũ intellectuũ/q̃ ad eternã ipſiſſimãq; ueritatẽ intuendã creati ſunt / ad ꝑfectum
opus ſuũ.i.eius qua beãdus eſt ueritatis cognitionẽ nõ ꝑueniat/niſi ſuꝑiori lumĩe
adiutus fuerit.Sic & uidemus Lunã q̃ ultima cœleſtiũ eſt ſolaris luminis receptio-
ne indigere/quo affatim colluſtret̃.Lumĩe ergo fidei cũ nr̃ę id facultatis nõ ſit/ſed
æterni quędã q̃ſi ſcintilla luminis a deo noſtrã ꝓcurante ſalutẽ illuminamur.Scri-
bit & Paulus ad Epheſios dei dono fidẽ hoı̃bus dari in hũc modũ gr̃a inquit:eſtis
ſaluati ꝑ fidẽ/& nõ ex uobis/ne qs gloriet̃/donũ.n.dei eſt.Et Polycarpus quẽ ſuꝑ
citauimus in ep̃la ad Philippẽſes ita ſcribit/Vt poſſitis ædificari in fide/ q̃ data eſt
uobis q̃ eſt mater oı̃m vr̃orꝫ.Ne aũt credamus liberũ nobis nõ eſſe ut ueritatibus
Chriſtianæ fidei aſſentiamur/ aĩaduertendũ eſt / duo hæc reqri ad faciendã nobis
de re aliqua fidẽ/Primũ ut q̃ credi debeãt intellectui ꝓponant̃ : Scđm ut is cuius
intellectu cõpræhẽſa res eſt/uolũtate cõſentiat.uerũ cum fides(ut ap̃ls ait) ſit argu
mentũ nõ apparentiũ nr̃i intellectus/uis q̃ ex ſenſibus cognitionẽ nãciſcit̃ ad eam
pertingere nõ poteſt:Ideo opus habemus ut de ijs q̃ ad fidẽ pertinent/diuina ope
erudiamur.Fides em̃(inq̃t Ap̃ls)ex auditu/auditus aũt ꝑ uerbũ Chriſti.Vt aũt ijs
ipſis q̃ fidei ſunt aſſenſum p̃beamus/firmiſſimeq; hęreamus/duplex cauſa poteſt
aĩaduerti/exterior una/q̃ hoı̃em ad fidẽ inuitat/Interior altera q̃ illã & inchoat & ꝑ
ficit.Prima em̃ quanq; multũ habet efficaciæ uerbi cauſa doctorũ uirorũ rõnes/
ſanctorꝫ ꝑſuaſiões/uiſa miracula/nihilominus ea ip̃a ꝑ ſeſe tantũ nõ obtinẽt robo
ris/ut certã faciãt in nobis fidẽ/eorũ em̃ q miracula fieri uidẽt/credit alius/ alius ad
uerſat̃/qđ non ſolũ in ſacris litteris multifariã uidere dat̃ in miraculis Moſeos &
Chriſti/ſed nr̃a etiã tẽpeſtate palã factũ eſt/quapropter & ſcđam interiorẽ uideli-
cet cauſam adeſſe oportet/hoc eſt diuinã gratiã/diuinũ lumẽ/diuinũ afflatũ/ut chri
ſtianę fidei ꝓrſus aſſentiamur.Hoc Augu.ip̃e aptiſſime fatet̃/q ſe q̃nq; in hoc dece
ptũ ait/dũ crederet fidei cõſumationẽ in deũ uti in cãm eſſe referendã/ eius aũt ini-
tium de nr̃o arbitrio pẽdere:erat aũt huiuſmodi opinio diuinis ſcriptis aduerſa cũ
alijs/tũ ei ſnĩæ potiſſimũ quã ſupra ex Ap̃lo recitauimus : q & alio loco ſcribit:nõ
poſſe nos cogitare aliqd ex nobis/q̃ſi ex nobis/ſed noſtrã ſufficientiã ex deo eſſe:
Ex hac radice oppoſiti errores duo manifeſtant̃:fuere em̃ q aſſeuerarẽt ſed falſo/
poſſe nos oı̃no ad credendũ cogi/cũ alij eodẽ uiſo miraculo ad ueritatẽ redeãt/alij
uoluntate ꝑuerſa in errore ſtabiliant̃.Fuere & parte alia nõnulli/q cõtenderẽt eſſe
oı̃no in libera hoı̃s uolũtate credere nec ne/ appræhẽſa dũtaxat re ꝑ terminos eam
ſignificãtes:nulla alia cõcurrente cauſa qđ equidẽ & Ariſtotelis dogmati & au-
ctoritati Augu.& multis theologorꝫ aliorũ placitis contradicit.Quã opinionem
Picus patruus in octauo apologiæ ſuæ q̃one olim refutauit.Inter utrãq; igit̃ opi-
nionẽ poſiti definiunt/ liberũ eſſe hoı̃ hoc uidelicet pacto credat an ne/ꝓpterea q;

ĩ

alijs oibus ad hoc adhibitis ut actus ille credēdi producat/adhuc in facultate hois inquiunt est credere uelit nec ne/nullaq; ratiōe astringi potest/Quę snia cum alias per se uera tū maxime cōformis dogmati diui Thomæ aqnatis decernētis credendi actū liberū esse/ sed nihilominus ad eū ꝓducendū cōcurrere/ & internā inspiratione dei/& externā ꝑsuasione: Idipm quoq; & alij boni nois auctores affirmauere/quanq; nō nihil differūt inter se: Nā alij censent ad gingnendā fidē concurrere oportere ratiōis euidentiā. Alij internæ inspiratiōi magis tribuerūt/quā quidē nō solū illius fidei cām dicūt/ q̄ per dilectionē opatur/sed eius etiā q̄ charitatis ē exps quā theologi uocāt informē ut apte Thomas testat/& ante eū Guilielmus eps Parisiensis/ Alijq; ꝑmulti/& post eū etiā plurimi theologorū. Aiaduertendū autē duplicē haberi fidē alterā quā ipsi nobis acquirimus/aut doctoꝶ hoim auctoritate ꝑmoti/aut ꝓprijs ratiōibus a nobis metipsis ꝑsuasi/q̄ acquisita noiat: Alteram uero q̄ dono dei cōcedit hoibus & infusa appellat. de hac aūt Apłm mentionē habere ꝑsuasissimū est cū decernit deo placere quenq; nō posse q̄ fide nō polleat/infantes uero baptiçati deo nō placerēt/qbus acqsita fides nō est/ & q̄ in cunis decedūt ad beatitudinē nō ꝑuenirēt/cū nec aliorū rationibus ꝑsuaderi: nec ꝑ se rōcinari ullo pacto possint. Vt autē infusam hāc fidē acceptemus q̄ bifariā diuidit in eā/uidelicet q̄ charitati iūcta est/& illā q̄ se iungit ab ea ꝓrsus & sepatur/nr̄i est arbitrij/ quapropter & alia opinio redarguit qua qdā freti asseruere ipm(ut sic loquar)credere si ꝓ assensu deo capiamus quo hæremus ijs de quorū ueritate nobis nō cōstat nisi aliorū testimonio queādmodū Augu. in cōmētarijs sup Io. scribit qd est fides/ nisi credere qd̓ nō uides/ nr̄ę facultatis oino nō esse. At illd̓ nr̄i ꝓrsus arbitrij & facultatis esse/si rebus a deo reuelatis/firmatisq; ꝑmiracula nō solū assentimur/sed & si enixe statuimus/seq ea oino adusq; mortē indesinēter uelle / & ut semel dicat/fidē eā dūtaxat q̄ ꝑ dilectionē opat/in nostra facultate sitam esse. Enimuero scire illud oportet ꝙ tā & si ad roborādā fidē multę in mediū rōnes adducātur/nō ob id tn̄ sequit ut aut ꝑperā aut absq; merito credamus qd̓ autumare quispiā posset vulgata illa Gregorij auctoritate motus/Fides non habet meritū ubi humana rō p̄bet experimentū/quā qdē posteriores theologi multipliciter declarauere. Alij em̄ ut Albertus cognomēto magnus in tractatu de Eucharistia/de sufficiēti & pleno expimēto intelligendū docet. Bonauētura in primo cōmentariorū in snias id uerū cōsentit si rationi ꝑ sese dūtaxat quispiā assentiat/eas tn̄ quę ꝓ fide adducunt rōnes confundere dicit aduersarios/delectare ꝑfectos/fouere infirmos: Nec secus deū ꝓbabilibus argumētis infirmorū fidei opitulari ac eorū charitati bn̄ficijs tpalibus opē ferat: quę res a Guilermo Altisiodorensi aut oino aut maxima ex ꝑte tracte uidentur: Apud eum enim in exordijs theologicę suæ summæ eadem fere scribuntur. Diuus Thomas in secundo summæ uolumine sic exponit atq; ita intelligendum definit:/ si ratio videlicet illa & experimentum fidem præcedat: hoc est dum quis ad fidem nisi efficacibus rationibus id suadentibus non pertrahitur: ꝙ si eam sequantur ut. s. adiumēta atq; suffragia homo quęritet/ut id ipsum quod iam credidit roboret/atq; confirmet/nō modo meritū minui sed augeri definit. Sed & diuus Hierony. ut alibi notauimus scribit optare se ut Lactantius firmianus tā nr̄a ꝓbasset/ q̄ aliena destruxerat. Fides aūt ipsa cū stabilis perseuerat & incōcussa manet/ seruiūt ei/& ancillātur humanæ rationes non dn̄antur. Est autē(ut inquit Apłs) fides ipsa substātia rerū sperandarū argumentū non apparentiū/unde ex re Altisiodoren. scripsisse uidetur dictū olim fuisse a quopiā argumentū apud Aristo. dici illud qd̓ dubie rei adstruat fidē/apud Christū uero argumentū fidē esse ex qua ratio producat: In cōprobādo quippe/& asserēdo/principij uicē/& uim sibi merito

iureq; fides ipſa preſcribit/neq; em̄ ꝓpter rationes credimus/ ſed ꝓpterea rationes inuenimus/qa iam credidimus: prius em̄ credendū eſt/Eſaia docēte/mox intelligē dum & ex lumine ipſo fidei colluſtrat̃ mens ad alia clarius atq; ſincerius ꝑcipiēda Poſſunt igit̃ rōnes q̄ri ad fidei aſſertionē/nec dubitauit Ricardus de ſc̄tō uictore in lib. de trinitate ad fidei explanationē nō ſolū ꝓbabilia/ ſed neceſſaria argumēta nō deeſſe/qđ a uero non longe abeſſe crediderim/ſi de ijs demōſtratiōibus intellexit q̄ ſapiētibus ſolū mentē firmāt: ſicut em̄ Seuerinus Boetius quaſdā eſſe ꝓpoſitiones decernit/qbus tā rudes q̄ʒ eruditi notis terminis ſtatim aſſentiunt̃. Quaſdā uero q̄ ſapiētibus tm̄ cognitę ſunt/uerbi cauſa incorporalia nō eſſe in loco /& quē admodū Auerroys in cōmentarijs ſcđi phiſicoꝝ idē pene de inductionibus affirmat. Ita ego duo genera demonſtrationū arbitror eſſe. Alterū qđ oīe quaſi ligat iudiciū/& in tres diuidit̃ ſpēs. In demonſtratiōes/qa eſt/& ꝓpter qd/ & q̄ ex his cōflatę ſimpliciter demonſtratiōes appellant̃/mathematicis diſciplinis accōmodatę/ in qbus idē nobis & naturę notū eſt/ quarū Ariſto. in poſterioribus analyticis meminit & Auerroys plura multis ī locis cōmentationū ſuarū in Ariſto. philoſophiā Alterū uero qbus ſapiētes dūtaxat & intellectu ꝑſpicaces firmiſſime/& extra oēm aleā conſentiūt. Sunt em̄ nōnulli p̄claro adeo intellectus lumine donati/ut pene ſine difficultate ueritatē exqſitiſſime ꝑſpiciant ad quā alij non ꝑtingant/ aut niſi cū labore. ſtatim em̄ ij percipiūt ſi ea de qua querit̃ res ſit qd conſequat̃/ tū & ſi nō ſit qd pariter eueniat: qd itē rem illā uel ſit uel non ſit ſequat̃ ut ad ſe ipſa ut ad alia refertur/qd alia quoq;/ut ſe ut illā reſpiciāt. Q, ſi de ipſa demonſtratiōe habeat̃ mentio/eius mediū uirtute non actu demonſtratā cōcluſionē ingredientē q̄ʒ tocius cernunt uniri in eo & contineri ꝓpoſitionū vim momēto fere contēplant̃/depēdere a prima ꝓpoſitione/etiā tacita atq; ſuppreſſa ꝓlatę medię ueritatē/ex eaq; concluſionē fluere: p̄dicatum ſubiecto contineri in eiusq; natura includi ſine diſcurſu anxio cognoſcūt: ex qbus ꝑ ſe ueris ꝓpoſitionibus q̄ſita ueritas reperiat̃/potius q̄ʒ inueniat̃. ſed & de eis ipſis quia eſt demonſtrationibus ſi habeat̃ ſermo / & ad illa ipſa quę fidei ſunt aptent̃: puto aberit paꝝ qn hoſtes ipſi fateant̃ eas nr̄ę fidei ueritatibus magna ex parte ſuffragari: at inquies/ſi demonſtratio habet̃ de eis/ergo fides non eſt/dices utiq; aliqd ſi de primo genere loqueris/deq; ꝓprijs & p̄cipuis demōſtrationibus habebis ſermonē / at forte nec tu ibis inficias qn creditis qbuſdā atq; ſuppoſitis aliud qppiā firmiſſima cōnexione deducas/ ſuppoſuimus autē in ꝓbatiōe principij aliq̄ fuiſſe etiā ab oībus credita/aut q̄ negari rōnabiliter nequeūt/ex quibus ueritatē fidei cōprobauimus: dices iterū eos q̄ illa ipſa q̄ ſuppoſita ſunt & credita uiderūt/fidē nō habuiſſe: Reſpōdeo aliud eos uidere potuiſſe/aliud crediſſe/qꝛ ſi de illis etiā ipſis fidē nō habuiſſent de alijs q̄ aut antea/ aut in futurū apđ nos contigerūt habere eos potuiſſe fidē/cū futura aliqua crederēt/q̄ poſterior ętas aut uidit/aut uidet & quantū ad hoc attinet/ut qſq; eorū credat par in utriſq; cōdictio/ſed de his ſatis ad pn̄s. Ad delectationē itē & ſolamē eorū q credūt rationes q̄ri cōmodiſſime & poſſunt & debēt/cū nihil libētius ut inquit Bernardinus intelligamus q̄ʒ qđ iam fide credidimus / demū ad fouendā / roborandāq; infirmorū & debilium fidē rationes ipſę & utiliter & ſalubriter perquiruntur.

THEOREMA TERTIVM

¶Eos omnes qui donatæ fidei habitu nō carēt quibuſcūq; oblatis fidei propoſitionibus aut aſſentiri aut pertinaciter non repugnare.

Expoſitio.

ſ

I enim ut ꝓbauimus/fides Christi dei est donũ necessariũ hoībus ad ſa⸗
lutē cōſequendā/ſequēs fuerit/ut ꝗ eius habitu nō caret ad credēda illa
oīa q̄ fidei ſunt apti atq; habiles reddant:diximus habitũ ad differentiā
actus & obiecti.Nā fides ꝓ actu ipſo fidei interdũ ſumit̃/ actu inq; inte
riore credēdi/aliqn̄ ꝓ actu exteriori ꝓteſtāte fidē/ut etiā exponit Scotus in.iiij.diſt.
prima.q.vi.ꝓ habitu itē acqſito ſæpe numero accipi manifeſtũ eſt/qn̄q; etiā ꝓ obie
cto fidei/& hoc quidē multipliciter:Nā & ꝓ aggregatione multorũ quę credi de⸗
beāt iuxta illud Hierony.ad Damaſum/hęc eſt fides catholica & apud Athanaſiũ
in Symbolo/fides aũt catholica hæc eſt: qn̄q; ꝓ re ipſa ꝑticulari ꝑ ꝓpoſitionē ſigni
ficata:Aliqn̄ etiā ꝓ ipſa credendi rōne:uerbi cauſa ꝓ auctoritate diuina/ q̄ ut docet
Herueus.xv.q.quol.ſcd'i.conſiderari pōt uel ut obiectũ cognitũ uel ut mediũ co⸗
gnoſcēdi/& hęc itē dupliciter/uel ut ꝑ ſe notũ ipſum ab eo dici/ꝗ mentiri nō poſſit
ex q̊ ꝓprie generari ſciam docet/uel ut nō ꝑ ſe notũ/& id aut ꝓpterea ꝙ ꝑ ſe nō co
gnoſcat̃ id ab eo dici qui neq̄at falſum dicere/aut quia nō per ſe notũ eſt auctorita
tem ab eo ꝓferri/aut quia neutrũ eorũ deduci ex ꝑ ſe notis poteſt/ex quibus nullo
mō ſcīa/ſed ineuidēs credulitas ſuborit̃/ aliqn̄ item alias fides appellata ob uarias
uocabuli eius cōſideratiōes/ut apd' Græcos & Latinos theologos uidere licet.de
habitu igit̃ iure nos mētionē fecimus:ꝗ diuinitus dat̃ unde multiplex ī nos emo⸗
lumentũ deriuat̃:etem̄ qd' docet Thomas ꝑ eũ faciles promptiq; ad catholicas ue
ritates credēdas reddimur atq; ad oppoſitos errores hęreſesq; refutandas circum
ſpecti uerũ Scotuſ in.iij.diſt.xxiij.dari inqt infuſam fidē/ut aīa ꝑficiat̃ actu primo/
ut itē actus ſcd's ꝑfectior euadat/ꝑfectiorē em̄ haberi gradũ actus ſcd'i ex infuſa fi
de/q̄ ex acqſita ſolũ/demũ ut aſſenſus fiat / quē nō ſolũ/ & om̄i ex parte a uolũtate
dicit pēdere/ꝓpterea ꝙ multi intētius uellēt credere q̄ credāt/ & ad hoc firmandũ
Apl'oꝝ petitionē citat/affertq; precē eccleſię de fidei augumento: Adducit poſtea
rationes in oppoſitũ ꝓbantes ꝓpter aſſenſum nō dari fidē infuſam/tũ quia nō mi⸗
nus fit aſſenſus ꝑ fidē aquiſitā/tũ quia ſecuritas/& ut ille inqt/ideceptibilitas nō ex
parte habitus/aut aſſenſus ꝓuenit / ſed ex obiecto ſcd'm ꝙ ipm p̄ſentat̃ / uere aut
falſe:quas rōnes ipſe alijs ſoluēdas relinq̄t ponitq; ſub dubio / ita ut quo ad tertiũ
iſtud emolumentũ ꝑtinet / neuter appareat / idem in.iiij.& diſt.iiij.ſubdubitare de
eodē uidet̃/& de eiſdē in quol.q.xiiij.Nihilominus negari ego minime poſſe ar⸗
bitror/qn aliqua det̃ aſſenſio ex habitu cũ ex eo & facilitas & delectatio ſuboriat̃/
ut Ariſto.ij.Ethi.libro declarat:Cur em̄ in infuſis negabit̃/ſi in aqſitis cōcedit̃. Cũ
tn̄ opa gratię opibus naturæ p̄ſtent & efficatiora ſint & cũ ipſo habitu fidei nō mō
aſſentiri firmiter ſed mori etiā martyres uoluerũt : ꝙ ſi dixerit qſpiā hæreticos etiā
aliqn̄ in ſua obſtinatiōe ꝑire:id certe acquiſito habitu/ & obſtinatiōi tribuendũ/cũ
infuſum nō habeāt/& pauci id quidē martyꝝ cōparatiōe/Innumerabiles em̄ mar
tyres fuere/inter quos & puerorũ & puellarũ myriades / q̄bus acquiſitus habitus
id ipſum ut facerēt non ꝑſuaſit & ſane habitus/ut inqt Auerroys.iij.de aīa eſt quo
ꝗs uti poteſt cũ uoluerit.ſed nec prima ratio quicq; officit/nanq; aſſenſus ꝗ ex acq
ſito ꝓuenit habitu infirmus eſt/& cũ formidine/ ꝗ autē ex infuſo firmus atq; ſecu⸗
rus deo iuuāte cuius eſt opus / ſed nec ſcd'a itē obſtat qn̄quidē nō tā ē ex obiecto
certitudo q̄ ex aſſenſu inclināte.ſ.ſpũſctō/& magnā certitudinis lucē ſuggerente/
qua p̄ſentati obiecti ueritas conſpicit̃/alioquin ex acqſito habitu minime cōſpiciē
da.& cōiunctio itē quędā cum ipſo obiecto ex ipſa cognitiōe ꝓpe modũ experi⸗
mentali depēdet peculiariter. Diximus q̄buſcũq; ꝓpoſitionibus oblatis quę fidei
ſũt/ut ſub his terminis tā eas q̄ reuelatę ſunt q̄ illas q̄ in ipſis incluſę ſæpe numero
ex eis deducunt̃ cōpręhenderemus:Multa.n.q̄ explicari manifeſtariq; oportet in

ſacris litteris occulunt̄/multa itē ſunt ꝑ apl'os tradita q̄ in cānone Biblię nō cōclu⸗
dunt̄.Eadē tñ utraq; uim obtinēt & ſub catholicis ueritatibus cōtinent̄.Catholica
autē ueritas ita deſcribit̄/ propoſitio ꝑ diuinā reuelationē habita mediate uel imē⸗
diate explicite in ꝓpria uerborū forma/uel implicite in bona & certa conſequētia:
Dicit̄ in deſcriptōe ꝑ diuinā reuelationē ut alij modi ueritatis ꝓſpiciēdę ſecludant̄
Nā quanq; oīs ueritas a ſpūſancto eſt/ut Ambro.ut Augu.ut alij ſcribūt/nihilomi
nus ueritas ſupnaturali ſemp lumīe nō patefit/mediate etiā uel imediate reuelant̄
diuinitus ueritates:Chriſtus em̄ ꝑ ſe ipm̄ multas/multas etiā ꝑ angelos/ꝑ ꝓphetas
antiquos & nouos/ꝑ apl'os/ꝑ doctores patefecit. Dictū autē eſt in ꝓpria uerborū
forma explicite aut incerta & bona cōſequētia/ut nouerimus multas a nobis ꝓpo
ſitiones credi oportere tā&ſi in cānone diuini eloquij ꝑſcriptę nō ſunt / q̄ tñ ex eis
euidētiſſime ſequunt̄:ſolēt aūt catholicarū ueritatū ſpecies multe numerari/Quę⸗
libet em̄ ꝓpoſitio in Biblię cānone cōtenta/hoc eſt in nouo & ueteri teſtamēto ca⸗
tholica ueritas eſt/& ſublimē locū obtinet/ea itē q̄ ex ipſius diuinę ſcripturę verbis
neceſſaria & certa cōnexione depēdet/catholica ueritas eſt/quęq; ab apl'is reuela
ta atq; recepta eſt a credētibus hęreditaria ſucceſſione.Itē q̄ in uniuerſalibus cōci⸗
lijs ſtabilita atq; eccleſiæ uniuerſalis cōſenſu recepta.Itē q̄ ab apl'ica ſede eiſdē cō⸗
dictionibus emanauit/ nā ibi declarat̄ q̄ de ſacris pēdeat eloquijs & q̄ aduerſent̄ il
lis:eā quoq; quā ꝓ hęreticorū cōfutatiōe doctores ꝑ cōcilia & uniuerſalē eccleſiā
ꝓbati definierūt.Cæterū & q̄ particulari alicui ꝑſonę oñſa diuinitus ē/ quanq; hoc
neminē/niſi eū cui patefecit obligat & obſtringit priuſq; ab eccleſia ꝓbet̄. Poſtre⸗
mo q̄ ex qualibet iſtarū ſeptē euidenti & certa cōſequētia deducit̄/ ſed de his in ꝓ⸗
greſſu.Habitu igit̄ illo de quo locuti ſumus in catholicas ueritates oēs inclinamur
& quanq; aliqui intentius remiſſius alij nihilominus nulla unq; formido ſtāte ha
bitu/facit ut repugnetur ſiue diſſentiat̄: quapropter in Theoremate diximus aut
aſſentiri aut nō repugnare:qd' intelligendū uolumus de ijs q̄ ꝓprie ſpectant ad fi⸗
dem ut infra copioſius edocebimus : cū monſtrauerimus inter catholicos docto⸗
res fuiſſe diſſenſiōes/ſed nō in eis q̄ ſunt de ſubſtātia fidei/ nā cū fidei lumē forma
quędā ſupernaturalis ſit/& quęlibet tam naturalis q̄ ſupernaturalis forma ꝓpriā
inclinationē habeat/ ſequitur ut q habitu fidei pollet in ea q̄ de ſubſtātia fidei ſunt
tendat/ſicut em̄ ignis per formā ſuā quę leuitatē ei tribuit/fertur in ſublime . Terra
autē per ſuā/qua & grauitatē obtinet/tendit ad centrū : ita ſupnaturalis illa forma
fidei/ꝓpenſionē hoī tribuit/ut ueritatibus ijs q eodē lumine reuelatę ſunt aſſentiat̄
Cū fidei lumē eiuſdē ſit ſpeciei in oībus/& qui reuelarūt/ & q reuelatis aſſentiunt̄.
¶ Sed quoniam de lumine facta mentio eſt animaduertendū eſt quattuor haberi
ſpiritualiū luminū genera inuicē quaſi ſubordinata/Primū naturale eſt ueluti ba⸗
ſis & fundamentū aliorū quorum oēs rationis capaces participes ſunt/de quo lu⸗
mine in Pſal. dicitur:Signatū eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Scd'm fidei
lumen eſt quæ is quæ reuelata nobis ſunt ab Apl'is.ſ.& prophetis / cæteriſq; qui
diuinos libros ſcripſere aſſentimur.Tertiū prophetiæ quo uidelicet ꝓphetæ ipſi
preuidēt futura.Quartū glorię quo deo ipi ſupremo lumini/& ut inquit Iacobus
apl's luminū patri qui omnē hoīem in hūc mundū uenientē illuminat fœliciſſime
coniungimur:de quo itē in Pſal.legimus / Et in lumine tuo uidebimus lumē. Mit⸗
to vulgatā illā de hoc lumine inter Thomā & aduerſarios queſtionē. Sat enim no
bis ſententiā hanc & pręclarorū theologoꝝ opinione firmatā/& ſacris litteris om
nino conformē.Sunt & alię ueritates quæ ſapientes fidem/Alie quæ ad fidem im⸗
pertinentes nuncupātur.Item quæ ſapere hæreſim/quæ temerarie/ quæ ſcandalo
rum effectiuę/eorū em̄ uocabulis uti libet/dicūtur: de quibus alijs in Theorema⸗

tis loqmur sed in pręsentia sat sit, uel has cōmemorasse/quas catholicas uocauere utpote a catholica ecclesia quæ mater est fidei susceptas de cuius iudicio & auctoritate deinceps dicendũ / ut clare liqueat quibus nam ꝑpositionibus assentiendũ necessario nobis sit/si fœlices esse cupimus quibusq; in nostra sit facultate positũ assentiri uelimus nec ne.

THEOREMA QVARTVM.

¶ Quicquid sancta Christi ecclesia catholica & aplica necessario credendũ / & obseruandum aut expresso iudicio aut tacito decreuit credi oportere.

Expositio.

SI enim credendũ est eis quæ sunt reuelata diuinitus uti declarauimus/ nec unicuiq; fiant reuelationes / neq; eñ uniuscuiusq; sit passim iudicare qd ex eis quæ fidei sunt/& iã reuelata consequatur / consentaneũ est aliquã esse in terris potestatẽ cui sit hoc decernẽdi munus demandatũ. Etenim multa in dubiũ reuocari possent / utrũ continerentur in ĳs quæ fidei sunt sequerentur ne ex eis/an magis aduersarentur. Quapropter regulam tradi nobis aliquã & normã oportuit/ qua huiuscemodi negotia metiremur & ueritas explo so mendacio clarescerct/Norma autẽ hæc & regula iudiciũ est ipsius ecclesię/quã sibi in fide & iusticia ut ex propheta Oseæ habetur/ Cum eaq; usq; ad finem sæculi in euangelio se mansurũ spopondit: huic quoq; ut fidẽ haberemus apostoli nobis in symbolo reliquerunt/ubi scriptum est/ Credo in spiritũ sanctum / sanctã ecclesiã. In symbolo autẽ edito Niceæ / cuius sanctiones tanq; euangelia recipere se magnus Gregorius aiebat: Additũ dicit hoc uerbũ catholicã/& deinceps apostolicã de quibus infra tractabimus. Pręterea si nouo testamẽto ut supra tetigimus & infra latius explicabimus/prorsus assentiendũ est/sequẽs uidet ut iudiciũ ecclesiæ in omnibus sanctissimũ habeat quod euangelium ipsum probauit & christianis legendũ & obseruandũ tradidit: Scribit eñ Augu. contra epistolã fundamẽti euãgelio se non credidisse nisi prius ecclesiæ fidẽ habuisset/ de illa ecclesia habens sermonem quæ ipsa euangelia recepit probauitq;/& ab apocryphis & falsis segregauit. Nam q euangelium Matthei/Marci/Lucę/Ioannis/suscipere/eisq; indubiã habere fidem debeamus/ non autem illis quæ nomine Thadei / Andreæ / Barnabæ/& Nicodemi circumferebantur: ex eius auctoritate ecclesiæ sumptũ est / quæ quattuor illa suscipienda decreuit / & fidelibus publicanda. Hæc autem primaria illa ecclesia est apostolorum. s. & discipulorum Christi / eorumq; omnium qui fidem ipsam christianam suis laboribus & sanguine confirmarunt / nunc in cœlo fœlices & deo coniuncti / quam nobis apostoli credendam tradidere neq; enim tum alia militabat in terris pauca numero sed amplissima uiribus : ut pote in qua spiritus primitiæ repositæ fuerant: Ab hac sequens ecclesia originem traxit eorumq; dogmatis insistit quæ adusque sæculi consumationem perduratura est/ in qua eadem fides / eademq; ad protegendum euangelium perseuerat auctoritas : Quo autem tempore exordium habuit ecclesia inter theologos aperte nõ conuenit / sed si diuersa supposita & diuersa consideremus tempora/ ad concordiam facile reuocari omnes poterunt. Ab angelis enim sumpsisse eam exordium dici poterit/ si angelorum tantum consortium animaduerterimus/neque hoc

ꝓfecto ſine auctore. Augu. eñ hoc ſenſit tam in cõmentarijs pſal. ꝗ̃ in libris de ci
uitate dei/conſentitq́ꝫ Bernardus ſup̃ cãticis/ſi autẽ angelorũ bonorũq́ꝫ hoĩm con
ſortia intueamur/ab iuſto Abel ortã eccl'iam dicemus/qd' & Aug. uoluit in expo
ſitõe pſal. & in libris de ciuitate dei. At ſi noui teſtamẽti decurſum aduertamus/ ab
apl'is eccl'ia deriuata eſt: Hoc Nico. lyra ſup̃ pſal. lxxxvi. hoc & ipſe Apl'us innuit
ij. ad Theſſal'. epl'a ſcribẽs/Elegit nos deus primitias/ quẽ locũ ordinaria gloſſa ex
ponẽs ait/ut eſſemus primitiæ oĩm credentiũ in ſalutẽ/Hęc igitur ipſius eccleſię p̃-
clariſſima initia ſunt/q̃ nec finẽ unq́ꝫ aduſq́ꝫ mũdi huius terminũ habitura eſt/ au-
ctore Chriſto in euãgelijs/& Paulo cõfirmãte ad Epheſios/& in prima itẽ ad Co-
rinthios epl'a/qd' & noui teſtamẽti enarratores ſequunt̃ & multi theologoꝝ ꝓbãt/
p̃ſertim Petrus Alliaceñ. ĩ qõne ueſperiaꝝ: qbus ego addiderim/uideri p̃ illa Chrĩ
uerba ad Apl'os: Ego uobiſcũ ſum uſq́ꝫ ad cõſummationẽ ſęculi mãſurã: non mõ
eccl'iam & perſeueraturã/ut aliq̃ aiunt in ea fidẽ/ſed & ſpem etiã & charitatẽ/ ſi eñ
ibi Chriſtus/ibi etiã uia ueritas & uita/ibi eius gr̃a/ibi om̃e qd' ad fœlicitatẽ conſe-
quendã facit/ſed & illud nõ omiſerim ꝙ cũ ſemp̃ uerũ futurũ ſit/ ut hæc uerba ue-
re ꝓferant̃ ſanctã eccl'iam catholicã uidet̃ ſeq futurã ſemp̃/fideliũ aliquã collectio-
nẽ/q̃ & ſancta erit / ſctã aũt quõ eſſe põt/niſi & ſpe etiã & charitate nõ ſolũ fide pol
leret tã & ſi & fide ipſa uocarẽt̃ ſancti apl'i & apl'ici uiri inter eccleſię primordia. Di
cta autẽ catholica eſt multas ob cauſas nã q̃a toto orbæ diffuſa eſt. Ideo catholica
hoc eſt vl'is appellata eſt/diuerſoꝝ aũt hæreticorũ eccl'iæ/ ut ſcribit Augu. in trac.
de ſymbolo: ideo catholicę nõ dicunt̃ quia p̃ ſuas quaſq́ꝫ ꝓuincias cõtinent̃/ Nr̃a
autẽ hęc a ſolis ortu uſq́ꝫ ad occaſum unius fidei ſplẽdore diffundit̃ / catholica itẽ
ob id uocata eſt eccleſia/ quia ex om̃i tribu/ lingua/ppl'o/& natione/ut in Apocali
pſi legit̃/redemiſti nos deus in ſanguine tuo ex om̃i tribu lingua & ppl'o & natio
ne & feciſti nos deo nr̃o regnũ. Et Petrus apl's inq̃t/In ueritate cõperi quia nõ eſt
p̃ſonarũ acceptor deus/ſed in om̃i gẽte/q̃ timet eũ & operat̃ iuſticiã acceptus eſt il
li. Quantũ itẽ ad hoĩm condictiões attinet catholica noĩata eſt/Iuxta illud Apl'i ad
Coll'. iij. Vbi nõ eſt maſculus & fœmina gẽtilis & Iudęus circũciſio & p̃putiũ/Bar
barus & Scytha/ſeruus & liber/ſed oĩa in oĩbus Chriſtus ob vl'em quoq́ꝫ ueritatẽ
in ea contẽtã catholicæ nomẽ obtinuit: Qua de re Seuerinus Boetius in principio
lib. de trinitate inq̃t articulos fidei vl'es eſſe nõ hñtes inſtãtiã cũ fidei nõ poſſit ſub-
eſſe falſum ſed & ob vl'em doctrinã cuius magr̃a eſt/p̃ eã etem̃ de uiſibilibus & in
uiſibilibus edocemur/de cœleſtibus & æternis terreniſq́ꝫ deq́ꝫ oĩbus q̃ ad inſtru-
ctionũ hoĩm ſalutẽq́ꝫ totius humani generis & neceſſaria & utilia ſunt: quẽadmo
dum Augu. ad Voluſianũ ſcribit. & in libris de ciuitate dei diſputat/& Anſelmus
ꝓbat. Demũ ꝓpter vniuerſalia p̃cepta q̃ tp̃s om̃e ambiũt gentẽq́ꝫ uniuerſam com
plectunt̃: etem̃ ſynagogę p̃cepta & uni tãtũ ppl'o tradita ſunt/& ad p̃finitũ tp̃s ſpe
ctant/ſi q̃dẽ oĩa in figura (ut docet Apl's) illis contigerũt & Chriſto ſole iuſtitiæ ex
orto legis nubila diſcuſſa ſunt. Hęc & huiuſcemodi cauſę aſſignant̃/cur catholicã
ſanctã eccleſiã dixerint ep̃i illi ſanctiſſimi in Niceno cõcilio ubi peſtifera Arrij do
gmata condẽnarũt/additũ deinde eſt hoc nomẽ apl'icã quẽadmodũ magnus Al-
bertus ſcribit/ut aduerſus eos qui peregrina & noua dogmata in eccleſia introdu
cũt/auctoritatẽ & antiquitatẽ eius oſtẽderẽt/ ſed & his etiã rõnibus ducit̃: tum q̃a
Chriſtus apl'os elegit/quos q̃ſi fundamẽta inſtituit eccleſię ut Augu. ait. Tũ quia
per apl'os chriſtiana fides per orbẽ p̃dicata eſt / quanq́ꝫ eadẽ res (ſicuti idẽ Augu.
primo retractationũ libro docet) quæ nunc chriſtiana religio nuncupat̃/fuit apud
antiquos neq́ꝫ defuit ab initio generis humani/quouſq́ꝫ Chriſtus ueniret in carnẽ
unde uera religio quæ iam erat / tunc cæpit appellari chriſtiana / prædicantibus

Apl'is apud urbē Syrię antiochiā. Scribit & Leo pōtifex in tertio de dn̄i natiuitate sermone/qd' p̄dicauerūt apl'i hoc annūciauerūt pphetę/ & gratia dei qua semp est uniuersitas uiuificata sanctorū aucta est Christo nascēte nō concepta. Scribit & sctissimus ille eps & martyr Egnatius ad Philadelphiēses: Vnus.n. deus ueteris & noui testamēti: unus & mediator dei & hoīm ad facturā intelligibiliū & sensibiliū puidētiā gerēs oīm/unus q̊q paraclytus q opabat in Mose & pphetis & apl'is / oēs em̄ sancti in Chr̄o saluati sunt in ip̄m sperātes/ atq expectātes & p ip̄m salutē adepti sūt q erāt digni dilectiōe / & digni laude sctificati a Chr̄o iesu testificātes in euāgelio spei cōi. Ceterū quanq scribit Apl's ad Ephesios edificatos eos esse sup fundamentū apl'orū & pphetarū/qd' fundamentū est Christus ut idē ad Corinthios scribēs asserit/Nihilominus cōcilio placuit apl'icā eam noīasse/ tū q ex interp̄tatione huius noīs Apl's quo nihil aliud significat q missus/is etiā q mitteret itelligeret atq ut inqt Augu. utrūq simul daret intelligi & apl'os.s.& Chr̄m/q etiā a Paulo ē apl's nuncupatus. Scribēs em̄ ad Hebræos: Cōsiderate inqt frēs apl'm & pōtificē confessiōis nr̄ę Iesum/tū etiā quia apl'os explicuisse magis christianā fidē cōstat q pphetas/clariusq eā per terrę orbē diffudisse: vn̄ tp̄s illud plenitudinis appellatū. Illud quoq Io. euāgelistæ afferunt in Apocalypsi scriptū: Muros ciuitatis hn̄s fundamenta. xij. & in ipsis. xij. noīa. xij. apl'orū & agni. Huius igit eccl'iæ iudicio non audire flagitiū maximū est/nec secus q deū spernere/illi em̄ eccl'ię q Christū in carne sequebat/& uitę uerbū ex eius ore sumebat ab eodē Christo dictū est/Qui uos audit me audit/& q uos spernit me spernit/q autē me spernit/spernit eū q me misit ut refert Lucas. x. ca. sui euāgelij. ex hac aūt uniuersa postea militās defluxit ecclesia q ipsius fidē & sacra dogmata suscepit adusq finē sęculi pduratura: qua de re nō potest ei qlibet uere christianus nō audire/ huius aūt iudiciū aut exp̄ssum aut tacitū diximus qa fieri nō posse a multis credit/ut ij oēs in qbus est fides / ad ferendā de ea sn̄iam cōgregent/sed nec pprie nisi ad p̄latos eccl'iæ pertinet iudiciaria & obligatoria(ut sic dixerim)potestas: ad seniores etiā scribas & phariseos de necessaria legis interp̄tatione hebręorū ppl's referebat. Sed & Christus apl'is euāgeliū docendū p̄dicandūq cōmisit. vn̄ & apud apl'orū successores eadē residet auctoritas/ut qd sequat qdve aduerset fidei ex ipsis sacris lr̄is dijudicēt/& quanq oīm sit q doctrina pollēt ac fide: & legere sacras lr̄as & addiscere & inde sensa q ad augendā cōfirmandāq fidē faciāt pmere: sua tn̄ inde eruta sensa aliorū sensibus nō p̄iudicāt/cū in eos utpote q subiecti non sint/ferre sn̄iam nequeāt/si ergo eccl'ię p̄sules cū legitime cōgregati fuerint p tota eccl'ia ferūt sn̄iam/ipsa uidelicet eiusmodi decretis apte suffragāte hoc exp̄ssum iudiciū appellat. Tacitū uero id pōt noīari cū sanctiōibus aliqbus q uidelicet aut ad fidei robur/aut ad sctōs attinēt mores non fit cōtradictio ab eccl'ię corpe/ nā si ab uniuersitate fideliū reclamaret/tūc infringi & demoliri uiderent/hoc autē quō aut fiat/aut fieri possit inter auctores nō couenit/quā obrē de huiuscemodi iudiciorū firmitate nō nihil differere cōsentaneū est illud aūt ī primis uel discēdū uel ad mēoriā reuocādū iudicij uel cōsensus taciti nomē etiā ab auctoribus gentiū usurpari solere/ nā tacitū etiā cōsensum Plynius in vij. naturalis historię libro appellat: Cōsensus inqt gētiū tacitus primus cōspirauit ut Ionū lr̄is uterent/& iterū scd's cōsensus in tōsoribus fuit/& iterū tertius apud eū gentiū cōsensus legit: q ideo nō dicimus ut ex auctoribus eiusmodi gētilibus nr̄is rebus maior accedat auctoritas/sed ut nouerimus nō modo res ab eis uere narratas & egregijs disputatiōibus collectas sacris lr̄is ancillari. uerū & locutionū modos sæpenumero theologorū seruire sentētijs/ nec tā remotū esse ut qspiā in eruditus forsan arbitrabit / si exp̄ssi/si taciti iudicij mentionē fecerimus/de huiusmo-

di iudiciorum igiť ut ꝓmiſimus firmitate non nihil diſſeramus. Theologorũ mul-
ti atq̃ etiã iuris interpretũ pleriq̃ uoluere cõciliũ ipſum ſi una cũ põtifice maximo
in eis cõtrouerſijs q̃ aut ad eſſentiã fidei aut ad neceſſarios bñ chriſtianeq̃ uiuen-
dum mores ptinẽt ſniam ferat nullo pacto errare poſſe qui ualidiſſimis dubio ꝓ-
cul & rõnibus & auctoritatibus nixi ſunt/quas fere colligit Io. de turre cremata in
iij. eius uoluminis lib. cui ſũma eccl'iæ titulũ fecit. uiſum & alijs põtificẽ ſummũ in
his ipſis cauſis aberrare nõ poſſe. Tũ ratione eius ſniæ quã lucas ſcribit Chriſtũ di
xiſſe. Ego ꝓ te rogaui Petre ne deficiat fides tua/tũ ob id ꝙ fides Chriſti in eccleſia
Romana ſtabilis pſeuerauit/in qua nulla hæreſis ut ruffinus ait in expoſitiõe ſym
boli ſumpſit exordiũ. Addo ego nec incrementũ quã quidẽ Romanã eccl'iam ſi-
cuti hæreſis uitio adhoc uſq̃ eui deſtructa nõ eſt/ita nec in poſterũ demoliendam
adſtruũt/multis ad hoc auctoritatibus ſuffragãtibus q̃ in põtificiorꝫ decretorũ li-
bro reperiunť/atq̃ etiã opibus ipſis ſctõrꝫ doctorꝫ atq̃ põtificũ fauẽtibus. Reſtite
rũt alij affirmãtes errare poſſe cõcilia & iã erraſſe/ ut Ariminẽſe illud tã celebriter
dãnatũ/Epheſinũ quoq̃ ſcd'm. Itẽ Cõſtantinopolitanũ illud de ponẽdis imagini-
bus ſed & Aqſgranẽſe cuius ſniẹ de matrimonio raptẹ Hieronymi determinatio
p̃ponit: ppterea ſi hẹc aberrauerũt/Alia quoq̃ errare poſſe dicũt Qua de re fatenť
nõnulli cõcilia ea ſiue vl'es ſynodos in qbus auctoritas põtificis ſũmi nõ p̃ſidet er
rare poſſe/nõ aũt ea qbus iteruenit/inſtãt illi ex aduerſo Epheſinũ ſcd'm legitime
fuiſſe cõgregatũ p̃ſidẽtibus etiã legatis põtificis nihilominus i euerſionẽ fidei agi
tatũ/& in eius correctionẽ ab Leone põtifice/Calchedonẽſem ſynodũ inſtitutam/
Rurſus qa dari remedia uidenť dũ cõcilia diſcrepãt/cui uidelicet ſtandũ adhẹrẽdũ
q̃ magis innuiť aiũt & apte etiã ſignificať aberrare vl'ia cõcilia poſſe/Imo an prio-
ri poſteriorive magis ĩnitendũ/ Augu. ab Hilario/Leone/Iſidoro diſſentire uideť.
Sed cũ ſibi inuicẽ cõtradicũt cõcilia/alterũ aberrare oportere cũ altera cõtradictio
nis pars uera neceſſario ſit/Altera falſa. Qꝫ aũt põtifex ipſe errare in iudicãdo poſ
ſit/aſſeuerãtiſſime a pleriſq̃ ꝓnunciať/aiũt. n. notiſſimũ eſſe põtificẽ ſummũ hẹreti
cũ fieri poſſe & deponi a ſede. Addũt alij ſtatim eũ eſſe depoſitũ ubi hæreticus eſt/
ſubdũtq̃ Liberiũ põtificẽ arriane prauitate ſubſcripſiſſe. Marcellinũ idolis ſacrifi
caſſe: Anaſtaſiũ pniciose aberraſſe. Nihil aũt obſtiterit inquiũt ut hæreticus qſpiã
factus ſniam ſuã defendere nõ poſſit & aſſerere & credendã tradere eo p̃ſertim ꝙ
hæreſis uitiũ uolũtatis obſtinationẽ includat: Adde ꝙ ſi qs ob metũ uti Marcelli-
nus idolis ſacra fecit/Alius quoq̃ uel ob metũ/ul' aliã ob cauſam poterit aduerſus
catholicũ dogma ſniam ferre: ſed & qñq̃ accidiſſe ut q p̃ſes eccl'iẹ creditus eſt iure
nõ p̃ſideat/aut p̃ſidere oĩno nõ poſſit/olim. n. ꝓdit memoria fœminã põtificẽ credi
tam/ & nr̃o ſeculo memini hoĩem quendã doctũ & moribus ꝓbatũ ſua etiã in reli
gione honores cõſecutũ q cõſuleret/quanq̃ nõ oĩno publice eũ q põtifex crede-
bať/põtificẽ nõ eſſe/ob id ꝙ priuſq̃ a duabus cardinaliũ ptibus eligereť põtificis
officiũ exercuerat/cautũ aũt eccleſiæ legibus ẽ huiuſmodi hoĩem tm̃ abeſſe ut põ
tifex ſit/ut etiã ad põtificatũ ineptus & impotẽs habeať ut q irrigato. ſ. anathemati
ſubiaceat/ſed & aliũ meminimus põtificẽ creditũ & adoratũ/ quẽ tñ p̃ſtantes uiri
putarẽt/nec pontificẽ eũ eſſe nec eſſe poſſe/utpote q nullũ deũ credẽs/oẽm infide
litatis culmẽ excederet/peſſimaq̃ eius opera in coemẽdo põtificatu in oĩgenis ſce
leribus exercẽdis id ipſum teſtabantur / ſed & peſſima quoq̃ dicta confirmabãt/
nanq̃ faſſum eũ affirmabať domeſticis quibuſdã nullũ ſe deũ aliqñ etiã dum pon
tificiam ſedem teneret crediſſe. & Alium audiui pontificem ſummum qui uiuens
familiari cuidam aperuerat / apud ſe animarum immortalitatem minime credi-
tam. Mortuus uero eidem per uigiliam apparuit diuino iudicio manifeſtans ſe

quam mortalē crediderat animā / immortalē tū maximo cum dāno & perpetuis cum ignibus experiri. Si hęc ita sunt inquiēt & errare in fide pōtifex & errores potest pro uero decernere / sed quanq̄ tales etiam essent nec prauū dogma diffunderent / nec publice notū esset / ut pōtifices habēdos puto / & si priuati sciret existimo publicā uenerationē subtrahi nō debere quoad dū certiores fierēt / ecclesiæ primores prælati / & sæculi principes primarij / q de subrogando capite (cū hæreticus est) solliciti esse debēt: sed hoc nō oīm est dignoscere nec temere decernendū alioquin scismatibus latissima porta aperiret. Auctoritatē uero illā euāgelij multipliciter interpretant / de fide primū intelligi eā debere aiunt / quā Petrus cōfessus est / inquiēs Tu es Christus filius dei uiui / de ultima quoq; ipsius Petri fide / q quanq̄ negaturus Christū fuerat ad eū tamē rediturus erat / & in eius gratia stabiliendus Et q̄uis de pseuerātia fidei in ecclesia Romana intelligi posse nō negent / propriorē nihilominus hunc euāgelij sensum credūt / Cū ob alia tū ob id q̄ a plerisq; negat ex scripturis diuinis colligi: fidē Christi necessario in ecclesia Romana ut particularis ecclesia est ab uniuersali distincta adusq; finē sæculi ppetuandā / & q hoc afferūt / sententias quoq; illas q̄ in decretorū libro ad hoc ipm cōfirmandū ponunt / nihil adstruere putāt / Inter quos Petrus Alliacēsis / & Car. Cameracensis in q̄stione uesperiarū hoc sensit. Abbas quoq; Panormitanus primę fere auctoritatis inter pfessores pōtificij iuris / sup titulo de snia excōicatōis. in caplo eo / cuius initiū est a nobis scdo loco posito asseuerat vniuersalē dūtaxat eccliam in fide & eius Aristo. errare nō posse & ad hūc sensū ca. illd cuius initiū a recta in li. decretorū positū. xxiiij. q. i. interptandū docet / Idē quoq; Nicolaus Lyra uidet asserere dū ecclesiā in aliqbus nō cōsistere docuit dignitatis uel officij ratiōe / Ex qbus oībus liquet uarias de firmitate iudicij cōciliorū & pōtificis snias a doctioribus ferri / nec adhuc aliquid (qd sciam) pmulgatū est / cuius ui ad alterutrū credendū obstringamur / quod uel hoc argumēto manifeste satis apparere potest q̄ Io. de turre cremata inter postremos eorū / qui de huiuscemodi rebus scripserūt / nullā de huiusmodi decreto mentionē faciat / qd nequaq̄ tacuisset ecclesiasticæ pōtificięq; dignitatis & diligētissimus uestigator & magnus assertor: Quin etiā in scdo libro eius uoluminis quā ecclesiæ summā nuncupat / post ea obiectamēta adducta q̄ uidebant ei infringere oīa ea / quæ de pontificis inerrabili iudicio ptulerat / fatet illis sine præiudicio sniæ melioris respondere uelle / q dicēdi modus indicat nullā in oppositā partē sanctionē pmulgatā esse: ut cunq; sit cum de arduis huiusmodi q̄stiōibus habet mentio / quæ hinc oppugnant / hinc defendunt a pluribus atq; eisdē primoribus uel legū ciuilium ecclesiasticarūve interpretibus / uel theologis: ad eccliæ uniuersalis iudicium mētis acies dirigēda est / q̄ si utranq; tolleret opinionē / & pro utraq; parte scribentes doctores nō redarguit / aut dānat sine piudicio / quis eā sequi poterit / q̄ sibi ueritati ppior uidebit / qua de re suo loco in sequentiū Theorematū explanatiōe disseremus: Idē auctor in tertio lib. eiusdē uoluminis / dū loquit de diuersitate sniarum inter cōcilia / & disputat antiquiori ne an magis recētiori acquiescendū: qua de re infra tractabimus / scribit se credere cōciliū legitime congregatū errare non posse / nihilominus si cōtingeret / ut aberraret quid postea agendū sit edocet / ex quo etiā colligit assertionē hanc / Concilium legitime cōgregatū in causis fidei falsum iudicare non posse: Apud eundem auctorē ueritatem indubiā non continerae. Nullus autem Christianus addubitauit unq̄ Iudicium uniuersalis ecclesiæ errare posse / & in ferenda sententia si contingeret & in acceptanda ea quæ a pontifice ecclesiæ capite & uniuersali concilio eam repræsentāte proferretur: quæ quidē cum recipitur non secus suscipienda est / ac si eam tota ecclesia unica uoce sanxisset. Hoc

autē innotescit cum huiuscemodi concilij uel pōtificis decretis ab ecclesia publice nō resistitur & ab eis præsertim q doctiores sanctioresq; habenť imo consentiť/leges em̄(ut Augustinus ait) instituunť cum ꝑmulganť/firmanť autē cum moribus utentiū approbanť.Innotescit quoq; ex doctoribus cōmuni fere consensu probatis q & doctrina & fide celebres habiti sunt/hoc est si eoꝝ dogmatis uel consona uel aduersa sunt q̄ decernunť/de quibus in sequētibus sumus locuturi: Diximus postremo in Theoremate necessario credendū & obseruandū/quia nō quicqd recipit ecclesia & legit/id ꝑpterea uerū ab oībus necessario credi debet/nec quicquid docet obseruādū/id ꝑpterea obseruari necessario cōpellimur (ut ifra docebimus) Nanq; in alijs prætereq; in ijs/quæ pertinēt ad substantiā fidei/& mores ad christianam uiuendā uitā necessarios errare eam posse creditū est:Cū autē dicimus ad fidem & mores nihil aliud est dictu/q̄ ad substantiā fidei simpliciter & absolute/nā & mores necessarij ad fidē pertinēt/de quibus præcepta & in lege & in euangelio habenť:diximus nos tn̄ bifariā & fidē & mores ut & in tellectū & uoluntatē / practicāq; & speculatiuā cognitionē notaremus/pro fide partē sumentes eā / quæ ad credenda tantū spectat/non autē operanda/ꝑ moribus uero q̄ ad practicā & operationē pertinēt;q̄ tn̄ sub necessaria fide continenť: in alijs inq; preterq; in ijs q̄ ad hanc fidei substantiā ꝑtinēt falli ea potest & fallere qd' & Tho.cum alibi tū in quo libetis ubi de canoniçatione sanctorū ꝑtractat/ & Panormitanus Abbas eo ī loco quē paulo ante cōmemorauimus adstruūt:decretaliū quoq; ep̄laꝝ textus ipse cōfirmat/falli ecclesiā posse qn̄q; & fallere.Scribitur em̄ atq; huius rei exēplū sępe cōtingit uidere falsis eā inditijs & testibus motā nequissimis(q̄ tamē uera autumet) hoīem cogere posse uxore quā desponsauit relicta cū alia fœmina tanq; legitima cōiuge habitare/sed nec illa ipsa iudicijs suis omnibus aut assentire autparere nos cogit.Quæ autem sub hocnumero comprętendantur/& quæ in nostra facultate quasi reponantur;Sequentia Theoremata indicabunt.

THEOREMA QVINTVN.

¶ Vetus & nouum testamentum diuinarum litterarum credendū/singulisq; sensus eorum litteralis sententijs incunctanter adherendū esse.

Expositio.

S I quemadmodū ꝑbauimus ecclesiæ iudicijs decretisve credendū est necessario:sequēs est ut ueteri nouoq; testamēto singulisq; eorū adhęreamus/q̄ oīa eccl'ia ipsa uniuersa recepit/probauitq; & credēda nobis obseruandaq; mādauit in ea etenim diuina nobis insinuať uolūtas eiusq; ope de his oībus quæ ad consequendā salutē uel necessaria uel utilia nobis sunt instruimur/sed ad sectandas uirtutes fugandaq; uitia nō erudimur/ mō ipsa lectiōe sed etiā flāmamur/atq; in diuinū amorē nisi obstinata uoluntate obstiterimus trāsformamur.uerū & si oñderimus utrūq; testamentū deū habere auctorē fuerit dubio ꝑcul manifestū/ea uti diuinas leges/& cōsulta a nobis & credēda esse/& obseruāda/hinc aūt nō difficulter ꝑbať:aut.n.creatura bona/aut mala eius inuētrix fuit aut ipse deus naturæ auctor.At sane seu malus homo/seu dęmon iniquus maloꝝ oīm caput prodere id nunq; posset/quo mala oīa ꝑhiberenť/q̄ mirum in modū patrari affectat quoq; suaderenť bona &ꝑmitterenť/qbus totis ipe uiribus aduersať Quippe cū in sacris litteris nil aliud tradať/q̄ sectādas esse uirtutes / fugāda uitia/ pœnas improbis paratas/probis p̄mia: homo autē bene institutæ mētis nequaq; id sibi arrogaret/qd' dei solius est propriū alioquin nō iam bonus sed pessimus iudicareť/quādoquidē mēdaciū om̄e dānabile ꝑbant sacrę litterę/quāto magis in re

tam ſeria tantiq; diſcriminis mentiri & æternã fœlicitatem promittere / Cõminari ſempiternas pœnas & cætera id genus quæ ſupra hominẽ ſunt / hęc enim ad deũ ipſum dũtaxat omniũ conditorẽ ſpectat: Sed & in ipſis ſacris litteris pręnunciata fuerũt nõnulla de futuris ad quę nõ attingit ratio multisq; annorũ milibus ea poſtea euenerũt/ Nec tam ad hebræos q̃ ad exteras quoq; nationes Chaldeos/ Aſſyrios/ Perſas/ Babylonios/ Romanos pertinentia / qđ equidẽ neq; caſui fortunæve ꝓpter admirandũ eorũ ordinẽ/ Neq; humanæ ſagacitati ob multifariã rerũ ipſarũ uarietatẽ mirãq; locorũ & tẽporũ intercapedinẽ poteſt adſcribi : Adde ꝙ ipſæ litteræ purgãt ſingulari ꝓrogatiua illuminãt & perficiũt cultores ſuos/ qđ nulli unq; dogmati cõceſſum eſt ſolæq; dæmonũ / & idolorũ cultũ ſubuerterũt / & expulſis erroribus ueritatẽ mundo diſſeminarũt: & quanto magis oppugnatæ/ tãto magis propugnatæ fuerũt doctiſſimis etiã gentiũ philoſophis pro tutandis eis mortem ſubeuntibus. Quibus rationibus colligere poſſumus ipſum deũ auctorẽ & eſſe & haberi debere utriuſq; teſtamenti/ & q ea promulgarũt ſcripſerũtq; diuino ſpũ actos fuiſſe/ uetus autẽ & nouũ teſtamentũ appello libros illos/ qui ab eccleſia catholica in cãnone Biblię recepti ſunt/ tã& ſi uetus teſtamentũ ꝓprie illud uocet qđ datũ eſt in monte Syna/ ut Augu. ait in libro retractationũ nixus uerbis apl'i / ſed iuxta eccl'iæ conſuetudinẽ teſtamentũ uetus illud uocamus qđ a ꝓphetis & ſanctis uiris ante aduentũ Chriſti in carnẽ editum eſt/ & ab Hebræis ſumma ſemp religione ſeruatũ de cuius libris Ioſephus in libro contra Appionẽ ſcribit oĩbus gẽtis ſue hoĩbus inſitam hanc/ & quodammodo ingenitã eſſe fidẽ/ credere dei ea eſſe conſulta/ & his iugiter inhęrere ac pro ipſis ſi ita popoſcerit res libenter & animã ponere tantoq; ſæculo iam pręterito/ neq; addicere illis quicquã nec auferre / nec trãſformare quẽpiã unq; ꝑſumpſiſſe/ Idẽ fere de antiqtate Iudaica ſcribẽs ediſſerit: & Philo in lib. cui de hypotheticis titulũ fecit mirũ ſibi uideri ait / duobus annorũ milibus/ & eo amplius nec uerbũ unũ ĩmutatũ fuiſſe/ cẽtieſq; unũ quenq; iudeorũ mori malle/ q̃ Moſayce legi derogare: In enumerãdis autẽ libris huius teſtamenti qđ ita appellauimus ex cõſuetudine eccl'iæ diſtinguẽtes ipm a nouo de q̊ ſumus acturi uarij uaria ꝓdiderũt/ ſũtq; apud nos in auctoritate libri multi eius uoluminis qui nihilominus ab Hebræis nõ recipiũtur. Athanaſius magnus in epl'a trigeſima nona ad monachos de canonicis libris ad hunc modũ ſcripſit / & ita nullo ornatu ſed ſimplici ſermõe & rudi quaſi uerbũ uerbo redditũ eſt nec aliter in re tã graui & tanti ꝑiudicij interpretari uoluimus/ ſunt igitur ueteris teſtamẽti libri numero oẽs. xxij. tot em̃ (ut audiui) & elementa Hebræorũ eſſe traditũ eſt/ ordine autem & noĩe unuſquiſq; ſic ſe habet/ Primus Geneſis/ itẽ Exodus/ itẽ Leuiticus/ & poſt hunc Numeri/ & reliquũ Deuteronomiũ/ poſt hæc Ieſum Naue/ & Iudices/ poſt hunc Ruth / & rurſus deinceps Regũ quattuor libri / & horũ quidẽ primus & ſecũdus in unũ librũ numerant/ tertius autẽ & quartus ſimiliter in unum. Poſt hæc autẽ Paralipomenõ primus & ſcđs ſimiliter in unũ librũ/ poſt hæc autẽ liber Pſalmorũ/ deinceps Prouerbia/ deinde Eccleſiaſtes/ & Cantica canticorũ / ad hæc etiã eſt Iob/ & ꝙ reliquũ eſt prophetæ duodecim quidẽ in unũ librum numerati/ deinde Eſaias/ Hieremias & cum ipſo Baruch/ Lamẽtatiões/ Epl'a/ & cum hijs Ezechiel/ & Daniel/ & hæc quidẽ ueteris teſtamenti. Noui rurſus euangelia quattuor/ ſcđm Mattheũ/ ſcđm Marcũ/ ſcđm Lucam/ ſcđm Ioannẽ. Deinde poſt hęc Actus apoſtolorũ/ & Epiſtolę catholicę vocate apl'orũ ſeptẽ ita/ Iacobi quidẽ una / Petri uero duę/ deinde Ioã. tres/ & poſt iſtas Iude una : ad hæc Pauli apl'i ſunt/ Epiſtolæ quattuordeci ordine ita ſcriptæ ad Romanos ad Corinthios ſcđæ/ & poſt has ad Galathas/ & deinceps ad Epheſios/ deĩde ad Philippẽſes & ad Colloſcẽſes & poſt

has ad Thessalonicenses scd'as/& ad Hebræos/& statim ad Timotheũ scd'e/ad Titum/& ultima quæ ad Philemonẽ/& rursus Ioan. Apocalypsis. Hęc quidem sunt fontes saluatoris. uerũ etiã ex maiori diligẽtia addo etiã hoc scribẽs necessario/ ꝙ sunt & alij libri extra hos nõ canoniçati qdẽ firmati aũt a patribus/legũtur autẽ accedentibus ad fidẽ/& uolẽtibus cathethiçari sermone pietatis: sapiẽtia Solomonis & sapientia Syrach/& Hester/& Iudith/& Thobias/& doctrina uocata apl'orũ & pastor/Et tamẽ dilectissimi & illorũ cãnoniçatorũ & horũ lectorũ/nusq̃ apocryphorũ memoria/sed hæreticorũ sunt inuentio scribentiũ quidẽ quãdo uolũt istos Largientiũ autẽ & addentiũ istis tp̄s ut tanq̃ antiquos offerẽtes occasionẽ habeãt cum his decipere integros uiros. Ioãnes Damascenus quoq̃ ait in libro sentẽtiaꝝ sciendũ autẽ ꝙ. xxij. libri sunt ueteris testamenti scd'm elementa Hebraicę uocis. xxij. enim elementa habent ex quibus quinq̃ duplant̃ ut fiant ipsa. xxvij. duplex ẽm est Caph/& Men/& Num & Phi/& Sedi. Ideoq̃ libri scd'm hunc modũ. xxij. qdẽ numerant̃. xxvij. aũt ĩueniunt̃/qa quinq̃ ex ipsis duplant̃: copulant̃ ẽm Ruth/ Iudicibus & numerant̃ apud Hebręos liber unus. primus & scd's regnorũ: unus liber: tertius & quartus/regnorum unus liber/primus Paralipomenõ/& secũdus unus liber: primus & secundus Esdræ/liber unus. Ita igitur cõponunt̃ libri/in pentateuchis quaternitatibus: & manent alij duo ut endiatheci. i. dispositi libri sint/ita quinq̃ legales Genesim/Exod'. Leuiti. Numeros / Deuteronomiũ / hec prima est pẽtateuchos/quę & legislatio: deĩde alia pẽtateuchos / q̃ uocãtur graphia. i. scriptura: a qbusdã aũt ista agiographa. i. sacra scriptura/q̃ sunt ista: Iesus qui Naue/Iudices cum Ruth/Regnorũ primus cum secũdo liber unus/ tertius cum quarto liber vnus: & duo Paralypomenõ liber unus/hec secũda pentateuchos/ tertia pentateuchos uersificales/libri Iob/Psalteriũ/Prouerbia Solomonis/Ecclesiastes eiusdẽ/ Cãtica canticorũ eiusdẽ: quarta pentateuchos est propheticus/qui. xij. prophetarum liber unus/Esaias/Hieremias/Eçechiel/& Daniel/deinde Esdræ duo ĩ unũ copulati/librũ & Hester/panaretos aũt hec est Sapiẽtia Solomonis / & sapiẽtia quã pater quidẽ Syrach cõposuit Hebraicæ/Gręce autẽ interpretatus est qui huius quidem nepos Iesu/Syrach autẽ filius uirtuosi quidẽ & boni/sed nõ numerant̃/nec iacebãt in arca: Noui aũt testamẽti euãgelia quattuor quod scd'm Mattheũ: qd' scd'm Marcum: quod scd'm Ioannẽ: quod scd'm Lucã. Actus sanctorũ apostoloꝝ/ per Lucã euangelistã/ catholicæ epistolæ. vij. Iacobi una/ Petri duo/Ioannis tres/ Iude una/ Pauli apostoli. xiiij. Apocalypsis Ioãnis euãgelistæ/& cãnones sanctorũ apostolorum per Clementẽ. Hæc illi fere ad uerbũ neq̃ ẽm sensum tantũ sed & uerba reddere uoluimus/& qui grææcę nesciunt a nobis nil aliud quantũ ad hoc attinet exigant Damasceni uerba exscripsimus / Athanasij interpretati sumus/ Naçiãçenus de huiuscemodi libris multa carmine Iambico & itẽ Amphilochius scripsere sed fere consonat Hierony. cui maxima habet̃ fides in ecclesia in ijs pręsertim quæ ad sacrarũ litterarũ translationẽ spectãt eius ẽm traductione utit̃ eccl'ia Romana potissimũ præter Psal. a. lxx. interpretibus uersos is inq̃ Hieronymus in prologo galeato inter cãnonicos libros ueteris testamẽti hosce dũtaxat enumerat: In primo ordine qnq̃ Mosis libros ponit/Genesim/Exodũ/Leuiticũ/Numerũ / Deuteromiũ/ quos ꝓprie a Iudęis thorat. i. legẽ dicit appellari: ĩ scd'o ꝓphetas collocari ab eisdẽ dicit/Iosue uidelicet librũ/Iudicũ/Ruth/quanq̃ Ruth liber & cynoth / hoc est Hieremiæ threni inter agiographa a nõnullis scriptitent̃. Quattuor itẽ libros regũ Samuel & Malachim prænotatos/Esaiã quoq̃ Hieremiã/& Eçechielẽ/& duodecim ꝓphetarũ librũ. In tertio constituit agiographa librũ uidelicet Iob/ Psalmorũ/Solomonis prouerbia/Ecclesiastẽ/Cantica canticorũ: Danielẽ itẽ & duos libros Pa-

ralipomenõ duos Esdræ/& Hester librum. Hi sunt quos pro canonicis haberi ab Hebræis cõmemorat quanq̃ a nostris aliter numeretur. Subditq; ipse Hieronymus prologũ illũ scripturarũ/ubi hæc narrat quasi galeatũ principiũ libris oĩbus/ quos de Hebræo uertit in latinũ conuenire posse/ ut noscere queamus/quicqd extra cõmemoratos libros est/inter apochrypha esse ponendũ/dein subiũgit:Igit͛ sapientia q̃ vulgo Solomonis inscribit͛/& Iesu filij Syrach libꝛ/& Iudith/ & Tobias & pastor nõ sunt in cãnone/& Machabeorũ quoq; primũ librũ hebraicũ se reperisse:Secundũ Grecũ esse meminit qđ ex ipsa phrasi ꝓbari potest. Libros uero noui testamẽti Hiero. ipse in epl'a ad Paulinũ hosce cõmemorat/Matthei/Marci/Lucæ/Ioannis euãgelia/ Pauli apl'i epl'as quattuordecim (tã&si eam/ q̃ ad Hebræos scribitur poni extra numerũ a plerisq; dicat) Actus itẽ apl'oꝝ quos Lucas cõscripsit Ioãnis Thadei Iacobi/Petri epl'as/& Ioãnis euangeliste Apocalypsim/Augu. autẽ. ij. libro de doctrina christiana horũ oĩm mentionẽ facit præterq̃ libri Pastoris & apochryphorũ Esdr & Baruche:distinguit tñ eos alio ordine/q̃ Hiero. aitq; sequendũ usum catholicarũ ecclesiarũ inter quas esse illas docet/ q̃ apl'icas sedes & epl'as habere meruerũt/subdiditq; modũ q seruãdus esset in fide prestãda uoluminibus eiusmodi cum nõ singulæ eccl'iæ singula reciperẽt / qđ factũ puto/ob ea uolumina q̃ inter apochrypha a Hierony. numerant͛. Ruffinus uero Aquileiẽsis in expositiõe symboli diuinas scripturas numerãs cũ Hierony. cõcordat/circa ordinẽ tñ euariat/Libros aũt illos Thobie/Iudith/Machabeorũ/Sapiẽtie/Ecclesiastici pastoris/quanq̃ in cãnone nõ reponit Ecclesiasticos/tñ dicit nuncupatos eosdẽ q̃ iuxta maiorũ auctoritatẽ in ecclesijs debere legi / nõ tñ ꝓferri ad auctoritatẽ fidei cõfirmandã:Nicolaus quoq; lyra in ꝑfatione in librũ Thobiæ dicit/ neq; eum neq; Iudith/neq; Machabeorũ/neq; Sapiẽtiæ/neq; Ecclesiastici/neq; Baruth/neq; ultimos Esdræ in cãnone haberi/recipi tñ in ecclesia legiq; ad mores informãdos quanq̃ eorũ auctoritas ad probanda ea q̃ in contentionẽ ueniunt minus idonea reputet͛:Nixus utputo Hieronymi auctoritatibus pluribus in locis cõmẽtationũ suarum de huiuscemodi differẽtis / atq; etiã in proemio libri Iudith/ & in epistola ad Cromatiũ & Heliodorũ / quæ parabolis Solomonis præponi assolet in qbus idẽ fere de Thobie libro/Iudith/Machabeorũ/Ecclesiaste/& Sapientia refert q̃uis in prologo libri Iudith eum dicat a synodo Nicena in numero sacrarũ litterarũ cõputatũ ferri. Ideq; archieps Florẽtinus scribit:licet autẽ. iij. Ecclesiasticæ historiæ libro nõnulla de huiuscemodi rebus Eusebius tradat. Robertus itẽ Olchot/ & recẽtiores non parũ multa scripserint:atq; primus oĩm Dionysius areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia cãnonicos libros generatim tradiderit firmiter tñ herẽdum credo sentẽtiæ Hierony. cuius auctoritas me mouit:ne multo altius q̃ a suo tẽpore de librorũ horũ ordine disputarẽ/cum & illis floruerit tẽporibus/quæ doctis hoĩbus abundabant & multa ex gestis ueterũ theologorũ legerit / quæ nunc piere/pitissimus quoq; fuerit & Græce & Hebraicæ litteraturæ/& demũ eius testimoniũ ab ecclesia pro sanctissimo habeatur. Cæterũ scire cõuenit antiqui testamẽti uolumina per nouũ probari. Dicit enim Christus ultimo capite Luce: Quoniã necesse est impleri oĩa quæ scripta sunt in lege Mosi & prophetis & psalmis de me. rursum quoq; in euangelio scribitur:Donec transeat cœlũ & terra iota unum aut unus apex nõ præteribit a lege donec oĩa fiant. & paulo post subdit͛. Cœlum & terra transibunt/uerba autẽ mea non præteribũt. Tota quoq; apostolica doctrina quæ & scriptis & uoce promulgata est/noui testamẽti auctoritate firmata roborataq; est/dum Christus ad apl'os loquens ait: Qui uos audit me audit/ & qui uos spernit me spernit/qui autem me spernit/spernit eum qui me misit:Hanc noui

ueterisq; testamenti auctoritatē christiani doctores oēs una uoce prędicarūt/ una uoce extulerūt: prçsertim Augustinus in principio libri primi de trinitate & libro de unico baptismo/ & in epl'a ad Hieronymū/ ipse quoq; Hieronymus multifariā/ sed & oēs deniq; tam Latini doctores q̄ Græci. Litteralis autē sensus in Theoremate mentionē habuimus/ quia ex eo efficax ad res fidei probandas argumentū sūmitur/ is autē est quē diuinæ scripturæ primarius auctor deus per uoces intelligi uoluit/ cuiq; initūtur alij tres sensus diuinoꝝ eloquioꝝ ppri/ qui per res ipsas significātur/ diximus sententijs singulis/ cum quęlibet ueritas sententiaq; supposito fidei lumine euidētissimū sit principiū ex quo cōclusiones elici deduciq; possūt Qua de re prudentissimus theologus Ioānes Gerson dici posse ait tot esse fidei articulos quot in sacris litteris ueritates continent̄ nisi tā & si (ut inqui) fieri possit restrictio in loquēdo ad eos q i apostolorū symbolo cōclusi/ trinitatis/ icarnationisq; mysteria recta (ut ita dixerim) linea cōcernūt. Hæ quoq; cōclusiones maxime proprie de fide dicuntur quæ ex ueteri scilicet nouove testamēto trahuntur/ uel quæ ex ijs quæ tractæ iam sunt/ certa connexione dependent.

THEOREMA SEXTVM.

¶ Quicquid apostolorum relatu uti necessario credendum obseruandumq; ecclesia suscepit/ credi & obseruari necesse esse.

Expositio.

SI enim nouo testamento credendū necessario est in quo principē locū euangelia obtinent/ sentētijs quoq; apl'oꝝ credere necessarium erit/ qui euāgelia pbauerūt/ & qbus dictū est/ Qui uos audit me audit/ & q uos spernit me spernit. & alibi/ Quod dico uobis in tenebris dicite in lumine/ & qd' in aure audistis/ p̄dicate super tecta: ij autē quanq; aliqua scripsere/ nō tñ oīa/ pleraq; autē litterarū monumētis minime relata/ uerbo tradita sunt/ qui mos in mysterijs plurimū nō solum apud ueri dei cultores/ sed & apud gentes Indos. s. æthiopas/ Aliasq; nationes seruatus est/ nec solū in mysterijs/ sed & in cōmuni uita & legibus id ipsum a Lacedemonijs obseruabat̄. Rursus cum fides nostra hoc ueluti fundo hæreat/ q quicqd a deo reuelatū est uerū sit/ Nanq; ut sapienter Thomas docet reuelationibus ijs/ quæ factæ apl'is & pphetis sunt quos constat cānonicos libros scripsisse/ nr̄a fides innititur sequēs est/ ut si alia eiusmodi nō scripserint/ sed reuelarint pari pacto eis ihęrere nos oporteat/ Fides em̄ (ut ait apl's) ex auditu/ auditus autē p uerbū Christi: Multa autē Christus ipse effecit/ quę mādata lr̄is nō sunt queadmodū ex Matthei apl'i euāgelio colligit̄/ & ipe Ioānes in fine euangelij sui manifeste profitet̄. Sed & Paulus apud Lucā in actibus apl'oꝝ sic loquit̄: Meminisse nos oportet uerbū dn̄i nostri Iesu Christi/ qui dixit/ Beatius est dare q̄ accipere: qd' tñ nullus euāgelistarū rettulit: Vnde Hiero. scribit hoc in euāgelio nō legi/ neq; oia in eo scripta esse/ sed forsan Paulū hoc ab apl'is audiuisse/ uel a spiritu sancto pcepisse/ cuius opinionis & Nicolaus lyra cōmeminit eandēq; repetit. scribit & Augu. libro. iij. de baptismo paruulorū illa q̄ nō scripta seruat uniuersalis ecclesia ab apl'is accepta esse/ docēte Christo/ sicut Paulus de corporis & sanguinis dominici communione in prima ad Corinthios epl'a scribit/ quod accepi a dn̄o tradidi uobis/ Cætera autē cum uenero disponā. Idē Augu. qd' & in decretis distinctione undecima relatum est/ scribit ecclesiasticarū institutionū/ quasdā in scriptis quasdā uero apl'ica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus/ quasdam uero cōsuetudine roboratas approbauit usus/ quibus par ritus &

utriusq pietatis debet affectus atq huiusce rei exẽpla ibi multa cõgerit/idẽ in libro de christiana fide/uti eadẽ decretorũ distinctiõe uidere datur: catholicã inquit ecclesiã per orbẽ terrarũ diffusam tribus modis existere/ auctoritate scripturarũ uniuersali traditione/& ꝓpria particularisq instructiõe/totã autẽ ecclesiã duobus illis prioribus modis cõstringi:hoc autẽ tertio priuatã tantũmodo & particularẽ quãlibet ecclesiã gubernari/quapropter etiã aduertendũ:ꝙ cõsuetudines Romanę ecclesiæ ꝓut distincta est/cõtra uniuersalẽ ecclesiã nõ obstringũt uniuersos/ nã hæc proprie ut talis.s.ecclesiæ consuetudo/uniuersalis traditio non est/unde & Hieronymus ad euagriũ ubi dixerat orbẽ urbe maiorẽ esse/ de Romana quadã consuetudine loquẽs ait:quid mihi ꝓfers unius urbis cõsuetudinẽ: uidemus etiã nostra ætate ecclesiastica officia iuxta Romanã cõsuetudinẽ/qbus clerici quottidie utuntur diuersa esse ab illis/quę apud mediolanẽsem ecclesiã sunt/diuersa a monachis diuersa a prędicatoribus diui Dñici/diuersa a Carmelitis a Carthusiensibus/ quin imo aliis prouintiis alia sunt/ ut nuper cũ essem in Germania audissemq in Augustę uindelicorũ tẽplo seruari diuini officii ordinẽ aliũ/ ab illius ecclesiæ cãnonicis diuersumq oĩno ab eo quo Romana utitur curia admirãs ꝑcunctatus sum ab ecclesię decano/qui forte ꝓximus erat quid sibi uellet/ qđ ab aliis clericis dissentirẽt/ aliumq oĩno ordinẽ & in psal.& in antiphonis/ & reliquis cerimoniis seruarẽt/respondit ita esse in usu Germanis/totq fere diuini esse officii diuersitates quot dioceses/qnimo aduertendũ multa q̃ in decretis numerant apochrypha/ & ita apud Hieronimũ habent nihilominus in officiis diuinis legi. Multa itẽ quæ apud aliq̃s uera nõ credunt/exemplũ sit de conceptione uirginis/ quã cum originali peccato cõceptã & olim doctores multi & quidẽ sanctitatis titulo insignes tenuere/& nũc a ꝑ̃dicatorꝝ ordine passim tenet sanctificatãq in utero/& ab originale mundatã ꝑ̃dicat/quã tum ab omni etiã originali labe semꝑ ĩmunẽ & Romanæ curiæ officiũ canit id ꝑ̃sertim qđ recens confectũ est & animorũ ordine defendit ꝑ̃dicaturq & per Xystum quartũ eius nois põtificem decretũ est posse quãlibet harũ aduersantiũ opinionũ sine peccato hęresisq uitio credi. Sæpe itẽ nouæ & sequẽtiæ & orationes cõponuntur/ quare nõ omne qđ legit in ecclesia eandẽ fidei uim possidet/ ut etiã hoc in libro alibi fusius probatũ/quin imo canit/quandoq quidpiã & publice oratur/cuius oppositũ petendũ a theologis suadet exẽplo hoc pateat/oratur ꝓ põtificis uitę prorogatiõe in ecclesia ꝑ̃sertim in die passionis Dñicæ in distincte & nihilominus si malus & incorrigibilis & ecclesiæ hostis Thomas docet ut eius mors precibus adeo postulet/sed iã ad ꝓpositũ redeundũ est. Alexander põtifex eius nois tertius in decretali ep̃la q̃ sub titulo de celebratiõe missarũ reposita est/ sane inquit multa tã de uerbis q̃ de factis dñicis inuenimus ab euãgelistis omissa/q̃ etiã apostoli uel suppleuisse uerbo uel facto exposuisse legunt/ hæc ille ad uerbũ Quapropter hæc oĩa utpote a Christo eiusq discipulis manãtia credenda nobis/ & obseruãda sunt: Sanctus eñ spũs quo Christi eccl̃ia regit om̃e id qđ ei ad consequendã fœlicitatẽ uel necessariũ uel cõducibile esse uoluit/modo scriptis/modo uerbo/mõ occulto quodã afflatu edocet:uidemus enim multa (uti diximus) quæ tanq necessaria seruant/cum tñ uerbo tm̃/nõ aũt sacrę scripturę lr̃is explicata sint. Alia quoq est reperire q̃ nec sacris litteris nec ap̃lorum uocibus insinuata nobis sunt/sed ecclesiæ dũtaxat auctoritate sancita/quã spũssanctus afflauerit/ nec secus uidetur in eccl̃ia agi/q̃ corpus est mysticũ ac in naturali corꝑe agit/in quo quanq ꝑncipaliũ mẽbrorũ maximeq necessariorũ habeat cognitio/multa tñ sũt necessaria mẽbra/ necessariiq meatus/ q̃ nihilomiuus latẽt:quorũq aut medicinę sciẽtia/ aut dissectiõis ars noticiã sibi nullã uendicarũt/nec secus item diuinis huiusmodi

in rebus ac etiã in humanis agitur/in quibus sæpenumero parē id qđ scriptũ non est/cũ scripto iure obtinet firmitatē/ ut nõ solũ apud decreta põtificia & apud decretales epl'as de cõsuetudine/sed etiã apđ legũ ciuiliũ libros.ff.de iusticia & iure/ & alibi etiã cognosci potest/p̄sertim lib.primo institutionũ titulo de iure naturali/ ubi inter alia multa ita ad uerbũ scribit̄/ex nõ scripto ius uenit qđ usus comprobauit/ nã diuturni mores consensu utentiũ cõprobati legē imitantur / & nõ inelegãter in duas species ius ciuile distributũ esse uidet̄: Nã origo eius ab institutis duarum ciuitatũ Athenarũ.s.& Lacedemoniorũ fluxisse uidet̄/ in his em̄ ciuitatibus ita agi solitũ erat/ut Lacedemonij quidē magis ea quæ ꝑ legibus obseruarēt memoriæ mandarēt:Atheniēses uero ea q̄ in legibus scripta cõprehēdissent/custodirēt/& eodē lib.titu.de legitima patronorũ tutela hec habent̄:Quę & ipsa legitima tutela uocat̄/nõ quia noiatim in ea lege de hac tutela caueatur/ sed quia p̄inde accepta est/ꝑ interpretationē ac si uerbis legis introducta esset. Itē libro.iij.titulo de acquisitione per arrogationē ita scribit̄/neq; le.xij.tabularum / neq; prætoris edicto/sed eo iure quod consensu receptũ est introducta est.

THEOREMA SEPTIMVM.

¶ Veritates omnes quæ ex illis quas in sup̄ioribus Theorematis memorauimus/certa & nota consequentia deducuntur in lumine fidei uel euidenti lumine naturæ necessario credendas & obseruandas esse.

Expositio.

C Oncesso enim id qđ antecedit/ & hoc qđ sequit̄ ut dialectici probant si nota consecutio concedendũ est / qua de re quicqđ de his q̄ proprie & absolute diuinitus reuelata sunt credit̄ id ipsum de eis quæ ex illis certa & nota connexione dependēt credendũ est.Q̄uis em̄ in ꝓpria uerborũ forma in reuelationibus illis ueritates huiusmodi non continent̄/ nihilominus eis uirtute & potestate insunt.Diximus nõ tantũ in lumine fidei/sed etiam euidēti lumine naturæ/qm̄ cõsequentia hæc lumine naturæ ne dum fidei euidentissima est/ nec aliq̄s unq; philosophus negaret Chr̄s.s.uerus homo est/ergo Chr̄s habet cor/ sanguinē/cerebrũ/necnõ & uenas/de ueritate em̄ naturę humanę est/ut eiusmodi res habeat:ob hãc causam Io.Gerson fuisse aliq̄n ait/ut sine temeritate uel fidei discrimine q̄ões fidei ad paganos philosophos ꝑferrent̄/ut acutę.s.mētis hoies & in disciplinis uersati noscerēt dijudicarētq; supposita t̄n(quanq; ab eis nõ credita)fide Christi: q̄d euidēti & necessaria cõsecutiõe sequeret̄/aduersareturve/ quēadmodum olim Niceæ factũ memoria ꝓdidit dum ibi generalis synodus haberet̄.Nr̄is autē t̄pibus fauēte deo optimo maximo tanta pollēt philosophia Christiani homines/ut amplius opus nõ sit ꝓ ueritatibus discutiēdis æthnicos & infideles conuenire/& quia in Theoremate hoc nomē ueritates posuimus/nõ sic accipiendum uolumus/ut negemus uerũ aliq̄n nõ esse credendũ/etiã si ex sacris lr̄is euidēti connexione nõ seq̄ret̄/uerũ em̄ om̄e a deo est ueritate supręma: sed de ꝓpositionibus catholicis illis intelligimus si q̄n ambigit̄ necessario ne an ꝓbabiliter tantũ sequantur:Nã si ꝓbabili dũtaxat cõnexione deducerent̄ assentire eis christianorũ obligaretur nemo/nisi qui eas sequi necessario crederet/ uerũ id erroneæ cõsciētiæ sic arbitranti/non autem propositioni ipsi adscribendum esset.

THEOREMA OCTAVVM.

¶ Determinatiõibus q̄ a cõcilio uel põtifice sũmo fiāt sup̄ eis dubitatiõibus/q̄ substantiã fidei cõcernunt q̄ad dũ ul'is eccl'ia nõ reclamaret necessario credendũ esse.

Ieri enim facile poſſet ut de ꝓpoſitione aliqua ambigeret̄ ꝓbabiliter ne
f an magis neceſſario ex ſacris eloquijs ſequeret̄ id ip̄m quoq; de apl̄oꝝ reuelationibus/quas diximus poſſet cōtingere:Quapropter cū difficultates huiuſmodi & cōtrouerſię altercatiōeſq; ſuborient̄/ q̄bus turbaret̄ eccl̄ia:cōſulendus eſſet pōtifex maximus/uel ad cōciliū generale ſi tū eius adeſſet copia tranſmeandū/& tales eſſe illas fidei cauſas inq̄t Ioā.Gerſon quæ ad ſummū pontificē uel ſacrū cōciliū referēdę ſunt/ſi ſup̄ eis decretū aliquod quo ad credendum obligent̄ oēs fieri debeat(tū em̄ contra ſentire nō licet/ſed tanq; diuinę leges ſuſcipiēdę ſunt:tā&ſi in propria uerborū forma cānonicis diuinorū eloquiorū libris non ſcribant̄/ſic & de ciuilibus rebus apud imp̄atores olim factitatū eſt/ut ꝓinde acceptę aliquę p̄ interpretationē ſint ac ſi uerbis ipſarū legū introductę eſſent ut eſt uidere in inſtitutiōibus de legitima patronorū tutela qđ & ſupra tetigimus/ ꝓlate aūt olim ſanctiones huiuſmodi in cōtrouerſijs fidei plurimę ſunt/ ut ex cōciliorū actis & pontificū decretis facile eſt uidere eaſq; ſummatim colligere ſatagit Io.de turre cremata in libro quē ſumma eccleſiæ nūcupauit/ dū hæreſes & errores oēs in eis condēnatos cōgeſſit/exorſus eſt a prima Nicena ſynodo & aduſq; cōcilium Conſtātieſę ꝓuenit/in quo eccl̄ia diuturno illo ſchiſmate uexata ſub Martino eius noīs quinto pōtifice quieuit. Decernūt autē pōtifices cōciliaq; quandoq; p̄ ſe ſe cū aliquid/uidelicet aut nouū aut qđ nouū videt̄ dogma moliunt̄/ quādoq; etiā doctorū uirorū auctoritate/ cum particularia.ſ.aliqua eorū dicta cōfirmāt auctorātq;.Scribit̄ em̄ in determinatōe quinti cōcilij qđ & Thomas Aq̄nas refert in iiij.libro aduerſus gētes/ſequimur p̄ oīa ſanctos patres q; doctores eccl̄ię/Athanaſiū/Hilariū/Baſiliū/Gręgoriū theologū/& Gręgoriū niſenū/Ambroſiū/Theophilum/Auguſtinū/Ioannē Conſtantinopolitanū/Cyrillū/Leonē/Proculū/& ſuſcipimus oīa q̄ de recta fide & condēnatiōe hereticorū expoſuerūt: Aniaduertendum autē nō temere ſed cōſultiſſime particulā illā/de recta fide & condēnatione hereticorum appoſitā neq; em̄ quæcūq; dixerūt/ꝓbata adeo ſunt ut cōtra ſentire nō liceat/& hanc ſn̄iam Ioā.de turre cremata ſcribēs inq̄t cum eccleſia doctorū aliquorum opuſcula probat/nō ob id intelligendū eſt/oīa in eis cōtenta ꝓbari/ſed ea dūtaxat quæ de recta fide & condēnatione hæreticorū expoſuerūt inconſtitutionibus etiā ſextæ ſynodi/nō nullorū doctoꝝ opuſcula probata ſunt/qđ etiā in decretis legitur diſtinctione.xv.Animaduertendū aūt non oīa uerba & particulas quæ in pōtificijs epiſtolis & conſtitutionibus ponunt̄/ eandē uim obtinere/pleraq; em̄ uice proemij quādoq; fungunt̄/ nōnulla diſputant̄ interdū / aliqua ſæpenumero narrant̄/quędā item ꝓbabiliter afferunt̄/ſed ad illud proprie reſpiciendū eſt/quod decernit̄/qđ ſancitur/quod ꝓprie uel mandat̄/uel prohibet̄.Cæterū illud maximo argumēto eſt/cum doctorū opuſcula probant̄ nō omnia eoꝝ dicta probari/quia multorū probant̄ libri q̄ tamē in alterutrū ſcripſere cōtrariaq; & pugnantia chartis mandauere/ Augu.enim de ope ſex dierū geneſeos ſcribēs ab alijs doctoribus eiſdēq; ſanctis diſcordat/idem a Hieronymo de auctore pſalmorū/de repræhenſione Petri a Paulo/de ceſſatione legaliū diſſentit:Gręgorius a Dionyſio de ordinibus angelorū euariat/Item Hieronymus cū Augu.non ſentit/ de ſanctis in fine mundi morituris & de prædicatione euāgelij in omnē terrā. Eidem Hieronymo Auguſtinus / Ambroſius / Cæteri de promotione bigami aduerſantur. Aliæq; huiuſcemodi multæ inter ipſos controuerſiæ reperiuntur / quarum multas in prima apologiæ ſuæ queſtione Picus patruus commemorat / ſed cum eorum dogmata circa rectam fidem & hæreticorum condemnationem uel a concilio uel a pontifice probantur ſequenda & obſeruanda ſunt; repreſentat enim concilium

legitime congregatũ vniuersalẽ ecclesiã. Pontifex aũt ecclesiæ caput est Petri suc-cessor Christiq; uicarius cui si ad põtificatũ habilis cãnoniceq; electus fuerit/neces-sario Christiani oẽs subesse debent queẽadmodũ per multos cãnones ab ecclesia uniuersali receptos ostendit/& Thomas probat cõtra errores Græcorũ/atq; a Bonifacio eius nois.viij.põtifice exprimitur / & a Martino.v.eiusdẽ nominis pontifice in epl'a decretali de concilio Cõstantiẽsi confirmatur/ ꝙ si quis forte obijciat nõ uideri sibi sanctos illos priscos pontificẽ ueneratos ita fuisse ut primas illi in uniuersa ecclesia palam publiceq; concesserint/sed neq; eum pro ambiguis cõtrouersisq; fidei rebus sciscitatũ semper miserint/imo & in faciẽ restiterint/atq; in scribendis epistolis non secus eos ac alium quempiã episcoporũ honorare uisi sint. Respondendum censeo priscæ illius ecclesiæ simplicitatem fuisse in causa/ut eiusmodi dignitatis fastigium omni ambitione dimissa omni admissa humilitate spectaretur Tum & illud addi fortasse posset temporaria illa bona quæ nunc ecclesiastici homines possident/occasionẽ dedisse/ut & aliqui pontifices se nimis extulerint/ & ueluti deos honorari suspiciq; uoluerint & subiecti illis episcopi nonnulli & sacerdotes ob auariciam & ambitionẽ in ea ipsa opinione continuis eos adulationibus confirmarint.sed huc appellere animum eos oportet/ Christum uidelicet ecclesię caput fuisse/nec a christianis hoc negari posse nihilominus tanta ob eius humilitatem familiaritate secum iungebantur discipuli uti & simul discumberent & in gremio etiã recũberẽt/Petrũ itẽ quanq; oues ei suas Christus pascẽdas cõmisit/ nihilominus a Paulo repræhensum esse/ quia repræhensibilis erat/ idq; patienter eum & christiane tulisse/sed & illud etiam subdendum ꝙ occupata tum maioribus in rebus ecclesia / non erat ocium de summi pontificis primatu curiose perquirere disputareq; quousq; eius se potestas extenderet/ quidue posset i subditos quid non posset/contra gentes enim/contra hereticos quæ grauior expeditio prelium tunc erat/nec sciscitatum celebriter adeo pontificem in fidei controuersijs ꝓpter bella & persecutiones mittebatur: sed conuentus agebantur quibus absq; pontifice in causis fidei qñq; quid sanctum quid prophanum esset decernebatur/ expulsis autẽ Idolis/profligatis hereticis ad eiusmodi soluendas difficultates theologi & iuris interpretes mentem appulerũt: enimuero & ipsam pontificis auctoritatem sanctissimi probatissimiq; uiri Franciscus/ Dominicus / alij dictis factisq; confirmarunt/& se suosq; sectatores eius obediẽtiæ humillime subdiderunt/ idq; faciendum multis sanctorum uirorum fœminarumq; reuelationibus confirmatum est/sed nec defuit pontifici auctoritas priscis sæculis apud omnes ecclesias: quanq; nõ ita celebris & predicata/ legimus eñ placuisse Nicenæ synodo ut eius acta ad Siluestrũ Romę urbis episcopũ mitterentur/quę uti euangelia se recepisse fatetur Gregorius/Legimus item sanctã synodum Leonem pontificẽ sanctum & uniuersalem appellasse/ nouimus quoq; eius extimationis anteactis seculis eum fuisse/ut publicis in negotijs ea egerit/quæ solo & summo ecclesiæ capiti conueniant quod cum alijs ad fidem pertinentibus quanq; diu Græca natio negasset/suorum tamen doctorum libris quasi proprio milite uicta manus dedit/ eorumq; imperator Florentiam se contulit ad Eugenium pontificem/ uti uerum Christi uicarium & recognoscendum & uenerandum / tumq; inter Græcos & Latinos inita consensio est / ipsiusq; consensus & unionis paginam imperatoris ipsius manu signatam confirmatamq; meis ipse oculis inspexi. Credunt alij ad præmendam aliquamdiu Roma.pontificis maiestatem illud fuisse in causa ꝙ Constantinopolis imperatores suos nimis episcopos extulerunt/ Roma tum præda Barbaris facta/ Impatorẽ postea Phocã decus sublatũ reddidisse & publico decreto

ſanxiſſe:nunc etiam pertinaciter pontifici Roma. Græci obſiſtunt nec obediunt/
nec ullo pacto ſpiritūſanctum a filio procedere aut profitentur aut credunt: hac
amētia capti/ꝙ in Nicena id ſynodo nō eſt prolatum:ſed cur ipſi ſynodo credunt/
cum eius decreta ab ore Chriſti proprio aut apoſtolorum prolata prius non ſint/
Aperiant oculos aliquando & conſiderent eccleſiam ipſam myſticū Chriſti cor⸗
pus perinde ac naturale hac in parte agere quod niſi ſaucietur remedium non
quærit ad vulnera. Ab Arrio enim vulneratus opem procurauit/quā Niceni con
cilij ſanctio tulit/nec eos moueat ꝙ nihil addendum/ minuendumq; ſymbolo di⸗
ceretur/id enim (ut ſileam cætera & ꝙ declaratio non additio) hac in parte maxi⸗
me intelligendum eſt/ut ea quæ in Arrium & contra hæreſes ſancta erant ne mo⸗
uerent/qd em̄ inſaniæ eſt autumare uoluiſſe conciliū occludere uniuerſali eccleſiæ
in poſterum uiam ne in hoſtes profectionem ſtatueret cum oporteret/ cur & ipſi
Græci poſteriora Niceno nonnulla concilia recepere in quibus condemnatæ hæ
reſes ſunt/de quibus mentio nulla apud Niceam Bithiniæ facta/quid quod in eis
quæ legi Niceni concilij geſtis in decimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ / aut quæ ex anti⸗
quis Bibliothecis mihi aſciui nulla mētio eſt de proceſſione ſpūſſancti etiam a pa⸗
tre utpote quæ in controuerſiam adhuc & diſputationem minime uenerant/ tum
enim cōtra Arrium de filij diuinitate/non autem deſpiritusſancto proceſſione con
tendebatur/ſed rogo quid conſequentiæ eſt / concilium Niceæ mentionē non fe⸗
cit de proceſſione ſpiritusſancti a filio/ſed a patre tantum/ergo credendum eſt nō
procedere a filio nonne pari pacto dicendum eſſet/hæreſes omnes quæ poſt illud
concilium condemnatæ ſunt/quæ pro hæreſibus etiam pernicioſiſſimis habētur
a Græcis pro hæreſibus haberi non debere/ob id quod Niceæ nō ſunt damnatæ/
ſimili argumento & de prioribus hæreſibus/ quæ aut in euangelio/ aut in actibus
apoſtolorū redarguuntur. Reſipiſcant aliquando & credant/ ſi uenenum illud tū
alicui eccleſiæ membro propinatum eſſet/concilium ipſum decreta ſalubria qua⸗
ſi per manus alexipharmaca porrexiſſe/ actutumq; fuiſſe adiectum (filioq;) neq;
enim (ut diximus) ubi morbus non eſt adhiberi medelam oportet. Legant oro
ſuos doctores antiquos & celeberrimos & commonebuntur erroris / legant &
Trapeçuntium Gregorium qui aduerſus ſuos Græcos græcę de hac materia ſcri⸗
pſit/audiant & noſtrorum theologorum Thomæ præſertim raciones proceſſio⸗
nem ſpiritusſancti a filio ualidiſſime probantes / admittātq; in ima animi penetra⸗
lia/& a ſuis tenebris reſtituentur in lucem & ſi ſupernaturalia querunt hac de re
utiq; etiam non deerunt/quæ amplam fidem facere poſſunt/unde & Brigida ſan⸗
ctiſſima fœmina diuinis reuelationibus/clara minata Gręcis eſt ob id ꝙ Romanę
eccleſiæ præceptis & dogmatis ſe non ſubderent (in hoc enim & alijs nonnullis
diſſidium eſt & pugna)eiuſq; minas diuina ultio ſecuta eſt. Perſtitiſſet utinā Græ
ca natio in ſuſcepto latino dogmate ſub Eugenio / perſtaret forte & eius imperiū
quod paulo poſt perfido Maomethi in prædam datum eſt / hærent nihilominus
eorum plurimi craſſiſſimis ignorantiæ & obſtinationis tenebris / nec ita correcti
emendati adhuc ſunt:uerum enimuero dubitaui plerumq; mirandum mihi an la⸗
mentandum magis? Lamentandum certe / eo ignorantiæ deueniſſe nonnullos
qui docti haberi uolunt ut fidem ijs habeant auctoribus quos nihil prorſus de
ipſis quos edebant litteris nouiſſe perſpicuum eſt. ¶ Scribit decretalium gloſ⸗
ſator hæc ad uerbum & eſt aliud ſymbolum maius quod cantatur in miſſa in
Nicena ſynodo factum propter Græcos qui non credebant ꝙ ſpiritusſanctus
procederet ab utroq;/de con. diſtinc. v. cap. ultimo & penultimo. O rem plenam
ignorātiæ & quæ poſſit Rom̄. eccleſiæ hoſtes in riſum excitare & in eorū obſtina⸗

tione firmare/cum eiuſmodi afferri uideant aduerſum ſe quibus confirmenť nihil
noſtra ſua uero non infirmentur/ſed roborētur:id ipſum enim fuit Grę̨cis erroris
occaſio de ꝓceſſione ſpũſſancti:ꝙ bonus gloſſator pro ſanctione aduerſus eos ꝓ⸗
ducit: nihil enim habent illi ueriſimilius pro inani ſua opinione / q̃ꝫ ꝙ in Nicena
ſynodo id qđ nos ꝓferimus & cõfitemur decretũ nõ fuit:nec dum eñ lis orta fue
rat/ut ante meminimus / ſiquidē a uenenata Neſtorij arbore infectũ hoc malum
prodijt(quæ poſt Nicenũ conciliũ a diſſeminatore ç̨içaniæ dæmone plãtata irriga
taqꝫ eſt/qua de re theologos conſulere debebat/aut hiſtorias quorũ ope ueritatis
particeps euaſiſſet/aut decretoꝝ ſaltē gloſſam & eius maxime diſtinctionis / quã
citat accurate legere:Sed cum notiora hæc ſint errata ut vix ſine pudore redarguē
dis eis inſiſtať/cõmonere tñ pios lectores opere preciũ eſt / ut iſtiuſmodi gloſſis &
decretorũ & decretaliũ & ciuiliũ etiã legũ nõ adeo fidē mancipēt ſuam ut exami⸗
nandæ diligentius nõ ſuſcipianť/ubi maxime de rebus fidei aut logicę phyſicæqꝫ
diſciplinæ aut de ꝓprietate linguarũ etymologiarũqꝫ nominũ remotiorũ / aut de
hiſtorijs locorũ & tēporũ habeť mentio : inſulſa enim multa: pleraqꝫ ridicula falſa
nonulla/omnia fere parum cõſiderata huiuſmodi in rebus afferuntur ab eis / qua
de re ſi ociũ ſuppeteret de inſignioribus erratis quo cõmonerentur rudiores librũ
conficerem/ nihil calũniatorũ morſibus perterritus ut e tenebris ueritas hac etiam
in parte aſſerereť in lucē/ſed hæc in præſens ſatis ſunto ut illud etiam omittã ꝙ bo
nus ipſe gloſſator in diffinitionē fidei ab aplo datã obloquatur & uerã diffinitio⸗
nem non eſſe dicat/quod equidē parũ uere ne dicã pr̨eſumptuoſe prolatũ eſt/mit⸗
to etiã ꝙ ſeptē tantũ articulos fidei contēdat/mitto alia q̃ in ipſo proemio ſimul er
rat/occupatiores enim ſumus q̃ꝫ ĩmorari poſſimus/ſed dãda eis etiã uenia facile eſt
id eñ ætatis uitiũ fuit/perierãt eñ tũ & in diſſuetudinē abierãt bonæ litteræ/ & ex
cultiores exactioreſqꝫ diſciplinę peſſundabanť/ eorũqꝫ pr̨ecipuũ ſtudiũ fuit in ijs
quę ad agendas cauſas faciebãt.¶Sed iam ad propoſitũ reuertamur.Diximus in
Theoremate quoad dũ uniuerſalis eccleſia nõ reclamaret/quã particulã ob eorũ
opinionē addidimus/qui credũt poſſe fieri ut põtifex ſummus & cõciliũ aberret.
Hoc autē ſi cõtingeret (ut aliqui uoluere) dubio ꝓcul ab eccleſia reclamareť / neqꝫ
enim credendũ diuinã prouidentiã/ quæ in ijs q̃ neceſſaria ſunt nunq̃ꝫ deeſt pati/
ut qui recte fidei adhærēt ad credēda ea coganť/qbus fides deſtruať/ſed nec ꝓmiſ
ſionē falleret/quã ſpopondit eccľię.Deſponſabo inqt te mihi in fide: & iterũ / Ego
uobiſcũ ſum uſqꝫ ad conſumationē ſęculi/Hoc autē per gratiã intelligendũ eſt in
qua fides includitur cum per eſſentiã potentiam atqꝫ pręſentiã ubiqꝫ terrarũ & lo
corũ ſit:Et quanq̃ꝫ ultimũ hoc promiſſum apľis factũ eſt nihilominus ut Chryſo⸗
ſtomus ĩ cõmētarijs ĩ Mattheũ ſcribit ob id ꝙ apľi aduſqꝫ cõſumationē ſęculi mã
ſuri nõ erãt/ſicuti uni corpori fidelibus loquiť:Id ipm quoqꝫ & alij euãgelici enar⸗
ratores interpretanť.Fidē nanqꝫ uniuerſalis eccľię deficere oĩno nõ poſſe hac ipſa
auctoritate motus Thomas Aquinas determinauit.Cũ alibi tũ in quarto libro cõ
mentariorũ in ſñias diſt.xvi.Reclamaret aũt eccľia/obſiſteretqꝫ aut põtifici aut ſy
nodo decernenti/nõ modo cõtra ueritates diuinorũ eloquiorũ & q̃ ex eis neceſſa⸗
rio ſequunť/uerũ etiã ſi aduerſus decreta cõciliorũ eorũ / quę ab eccleſia olim pro
fidei integritate recepta & probata ſunt/ quicq̃ꝫ moliretur / ſed eſto inquies recla⸗
mabunt aliqui aduerſus pontificem conciliumve aut utrũqꝫ/ ſed non omnes/pars
enim adhærebit & concilio & pontifici decernenti/ aut ſi omnes ignobiliores erũt
nec paris dignitatis / auctoritatis / & doctrinæ / ut cum his qui in concilio fuere
conferendi ſint . At ſane conſiderandum eſt deum ipſum qui corpus ſuum my⸗
ſticũ hoc eſt eccleſiam regit/non ſecus hac in parte actuꝝ ac uis q̃ in humano cor⸗

pore dominatur/ut enim hæc humores mouet/ita ad finem propositum perducit/ quare deus ipse excitans aliquos ad reclamandũ tantã eis uirtutẽ inderet ut seque retur effectus hac in parte corporeæ dissimilimus uirtuti quę ab humoribus ipsis morbiq; malicia sæpenumero prępeditur / nulla autẽ eum resistentia potest detinere/nulla uiolentia frangere / quin & crescit in aduersis diuinũ opus & in oppugnationibus fortius exurgit/Itaq; si dei esset afflatio / & pauciores p̄ponderarent multitudini & ignobiliores præstarent ijs/qui fulgerent auro honoribusq; tumerent/exemplo sint pauci Christi discipuli aduersus gentes / Romanorũq; potentiam/exemplo Athanasius fere solus moriẽte qui cum Arrianorũ Myriadis cõfli xit & uicit;si uero perperã reclamaretur suscitante dæmone nõ deo/uexarent quidem ecclesiam/se ipsos autẽ perderẽt/suspecta autẽ haberi deberet oĩs reclamatio nisi expresse euidentissimeq; per eam ostenderetur aliqđ fuisse determinatũ/qđ & cõciliorũ decreta in rebus fidei/q̃ iã ab uniuersa ecclia recepta atq; ab oĩbus catho licis doctoribus probata sunt reuocaret & sacris euangelijs aduersaretur. Scribit Ioan. Gerson cum alibi tum in opere de uita spirituali animæ pontificẽ aut concilium aut ecclesiam non posse immutare/traditiones(ut ille inquit)datas ab euãgelistis & eos qui cõtra sentiũt delirare scribit/nec habere quo ad hoc ut aliquid esse pure de fide constituant parem auctoritatis firmitatẽ/ cum de illis sit dictum/ Qui uos audit me audit/& qui uos spernit me spernit. Additq; hanc esse ecclesiam ob cuius auctoritatem euangelio se credere Augustinus dicebat. Scribit quoq; Isido rus & ponitur in decretis distinctione quinquagesima ad hunc modum: quotiẽs cunq; in gestis conciliorꝶ discors sententia inuenitur illius concilij magis sentẽtia teneatur/ cuius antiquior & potior existit auctoritas concordatq; sententiæ Leonis ad Anatholiũ episcopum scribentis/nullã uidelicet synodũ quãtumlibet sacerdotibus copiosam debere se aut cõparare/ aut præferre Nicenæ synodo diuinitus cõsecratæ:de eodẽ quoq; & de Calchedonẽsi cõcilio Nicolaus põtifex ad Michae lẽ Imperatorẽ scribens eorũ sententias diuinitus inspiratas dicit/ Sed & prisca illa concilia uti euangelia recipi debere:Et Gregorius pontifex & alij sensere: & eccle siæ uniuersalis auctoritas probauit / quanq; Augustini sententia est prouincialia cõcilia debere uniuersalibus cedere & uniuersalia priora posterioribus quãdoq; emendari qua de re plura in libro secũdo de baptismo contra Donatistas loquit. & id ipsum puto omnes concederẽt in his rebus quæ nec ad fidei substantiã / nec ad necessarios ad beatam uitam mores quod idẽ est (ut diximus supra) sed ad iurat dũtaxat humana pertinẽt:tum enim posterioribus adhęrendũ: scimus nanq; per Gãgrensem conciliũ/apostolorꝶ cãnonibus p̄iudicatũ esse de pręsbytero fornicario/qđ equidẽ in.lxxxij.decrętorũ distinctiõe legi potest.Itẽ per Cõstantinopolitanũ textũ Niceno concilio derogatũ de sedibus patriarchalibus/ huiusmodi autẽ cõstituta mutare diuersis tẽporꝶ cõdictionibus nõ incõuenit/ q̃ si q̃s forte di xerit cõcilia legitime & in spũsancto congregata qualia ea quorꝶ supra mentionem habuimus fuisse credunt:aduersari inuicẽ nõ posse cum idẽ sit deus nec sibi ipsi cõtradicat unq;.Respõderi potest nullã esse ĩ huiuscemodi rebus cõtradictio nẽ sed diuersitatẽ/cum diuersa spũs dictet faciẽda/q̃ diuersis tẽpestatibus cõgruãt Multa em̃ ueteris legis instituta spirãte deo mãdata sunt/q̃ tpe gratiæ cessauere in quo & multa etiã alia cõscripta mãdataq; & in eodẽ etiã statu diuersa q̃ diuersis.s. mundi ætatibus/statibus/tẽporibusve quadrarent / illud uero qđ uel ad fidei sub stantiam quo ad credenda tantum uel ad necessarios mores pertinet / quo ad credenda & operanda simpliciter /stabile semper perpetumque perseuerauit neque enim unq; necessarie fidei aliquid per se uel additum / uel diminutum est / sed

opportune potius declaratũ/neq; item decalogi præcepta/quę necessarios ad beatidinẽ mores includũt/imutata unq; sunt/sicut & cerimonię & legis iudicia / aliaq; particularia nõ nulla: consentanea ueritati uidetur hec dubitatiõis huius solutio/ tam&si in expositione quinquagesimæ decretorũ distinctiõis ab interptibus aliæ adducunt/ Quæritur em̃ ab Hugone & alijs qui fieri possit/ut in cãnonibus sit cõtrarietas/Cum per spiritumsanctũ conditi dicantur quẽadmodũ habetur in.xxv. causa.qõne prima.in cap.uiolatores.& hoc ipsum inter alia respõsum affert/ posse uidelicet dici sanctos patres per spm̃sanctũ non semp locutos/atq; in hunc modum uel ignorãtes uel scientes cõtraria controuersaq; protulisse. Cæterũ põtificis sũmi iudicio tunc ecclesia aduersaretur cũ illud idẽ pontifex faceret qd' si a cõcilio fieret ecclesiã ipsam aduersatũ illi iri diximus/&eo uehementius q facilius est ip̃m solũ errare q̃ uniuersum conciliũ: Io. Gerson in libro an liceat in causis fidei appellare a summo pontifice ꝑpositione quarta ita scribit in causis fidei nulla determinatio iudicialis episcopi imo nec Papę solius præcise / ut est episcopi uel Papæ ligat fideles ad credendũ q ita sit de ueritate fidei sicut prætendit sua declaratio/qm̃ tam Papa q̃ episcopus deuiabiles sunt a fide/obligat tamẽ subditos sub pęna excõmunicationis talis determinatio/q dogmatiçẽt(ut eius uerbo utar) oppositũ talis determinatiõis nisi appareat manifesta ratio repugnãdi/ uel per sacrã scripturã/ uel per reuelationẽ/uel per ecclesiæ seu generalis cõcilij determinationẽ. Idẽ libro de examinatione doctrinarũ in prima parte principali eiusdẽ operis consideratione secunda/eadẽ expresse determinat inquiẽs/concluditur tamẽ ex hac radice duplex ueritas/Prima q determinatio solius papæ in ijs/quæ sunt fidei nõ obligat ut præcise est talis ad credendũ alioquin staret in casu/q quis obligaretur ad cõtradictoria/uel ad falsum contra fidẽ. Secũda ueritas est q; sententia Papæ ligat oẽs fideles ad nõ dogmatiçandũ contrariũ nisi per illos & apud illos qui manifestũ contra fidẽ deprehendunt errorẽ & scandalũ grande fidei suo silentio fieri/ si se nõ opponerẽt agnoscũt q si fieret ꝑsecutio sententiarũ & pęnarũ cõtra eos sciant beatos esse q ꝑsecutionẽ patiũtur ꝑpter iusticiã/hęc ille & subdit postea de remedio generalis cõcilij: aduertendũ tñ doctorẽ ip̃m de errore nõ suspecto aut credito / sed de manifesto fecisse mẽtionẽ & usum eũ uerbis fuisse firmis/ nã ꝑ leui cã & suspitiõe iam posset qs supbe in hæresim labi/uel uane gloriæ cupidine uel çelo/ qui nõ est scd'm scientiam aliosq; decipere/exemplo sint hæretici & ipse Arrius qui iactabat persecutionẽ se pati ab Alexandro ep̃o Alexandriæ ꝑpter ueritatẽ oĩa uincentẽ/ ut in ep'la scripsit ad Eusebiũ Nicomediensem ep̃m: uerã isti ecclesiã apud se contendebãt & qui contradicebãt/catholici eos hęreticos noĩabant:quare manifestis scripturæ diuinę auctoritatibus insistendũ/nec eis quidẽ uulgi ore aut insipientiũ expositis sed sano ꝑbatorũ uirorũ iudicio accedente etiã ratione naturali supra fidẽ fundata/quottidie enim nouæ exurgerent hæreses/ si quilibet uel indoctus uel insanus aut diuinas scripturas aut cãnones interpretari uellet/ut uerba sonãt nulla habita ratione uel antecedentiũ uel sequentiũ sententiarũ/uel aliorũ etiã aut eiusdem scripturæ sensuũ/aut ecclesię cãnonũ:Cõsiderari enim oportet ea q̃ afferunt consonẽt ne huiusmodi prioribus an aduersentur/uel magis nõ dependeãt & ueluti indifferenter se habeãt/ sed & qd consequatur si ita sit/ qd itẽ cõsequat si nõ sit/ tũ perspiciendũ quid opinionẽ ipsam sequatur quantũ ad se & quantũ ad alia attinet/qd itẽ alia ut se/ut illã cõcernũt ut supra diximus/ tum demũ legendi doctores q catholici habent & probati/aut expresso aut tacito consensu ecclesiæ aut saltẽ q boni noĩs sunt nec in aliquo expresse reprobati q si illa ipsi tanq; diuina placita/ aut eccl'ię sup diuinis intelligẽdis promulgata decreta recipiũt/securius accedendi

dum ꝙ abſqꝫ eis aliqua etiam ratione duce pergeret/uidētur enim multa ſepe aut pontificis aut conciliꝭ decreta non rigidiſſime declaranda quæ ſi ut ſonāt uerba in telligerentur multos anxios redderet/ recipiunt enim ſanas interpretatiões ſicut & ipſa etiam diuina eloquia recipiunt/ qua de re quandoqꝫ Ioan. ipſe Gerſon co gnomento chriſtianiſſimus meminit/ & in libro an liceat appellare in cauſis fidei/ & alibi ſæpe/ſed iam reuertamur unde digreſſi ſumus:Idem Gerſon in queſtione an liceat appellare in cauſis fidei ſcribit/ ꝙ nullus homo etiā Papa poteſt per ſuā determinationē de propoſitione nō hæretica facere hæreticam. Et prius Ioā. Sco tus in quarto cōmentario in ſentētias/diſtinctione.xi. in ſecundo principali.q.i.de decreto cōciliꝭ Lateranēſis ſub Innocentio tertio in materia de Euchariſtia ſcripſit non fuiſſe in poteſtate eccleſiæ facere iſtud uerum aut non uerum: ſed dei inſtitu entis/ſed intellectū inquit a deo traditum eccleſia explicauit directa in hoc ut cre ditur a ſpiritu ueritatis. Affirmatqꝫ quicqd ibi traditū poſt ſolemnē declaratione ab eccleſia factam tenendū eſſe de ſubſtantia fidei cum ſcripturę eo ſpiritu ſint ex poſitæ quo conditæ & eccleſia catholica eodem ſpiritu expoſuerit quo tradita eſt nobis fides utpote ſpiritu ipſo ueritatis edocta.In eccleſiæ igitur catholicę ſancto ſpiritu afflatæ auctoritatem refert/ quod de fidei eſſe ſubſtantia decretū eſt. Idem Gerſon in libro de uita ſpirituali animę/ Corr'o.x.ait/ nullā traditionē uel regulā uel legem uel determinationē puri hominis/qui fallere poteſt/& falli obligat ut p̄ ciſe talis eſt ſubditos ad credendum eam tanꝙ ueritatem fidei / aut diuinā legem licet poſſit obligare ſub pœna politica ad non repugnandū exterius:& Panormi tanus Abbas/ut etiā diximus in ca.a nobis.ij.de ſententia excōmunicationis ſup illa uerba/Iudicium autē eccleſiæ:affirmat ſolam uniuerſalē eccleſiā non poſſe er rare i fide/aut eius articulis adducitqꝫ ca.a recta.xxiiij.q.i.alia quoqꝫ ad propoſitū afferri poſſent/pręſertim Cardinalis Cameracēſis. qui putauit ſolam uniuerſalem eccleſiam in fide errare non poſſe/Archidiaconus quoqꝫ Bononienſis diſtinctiōe xix.decretoꝵ i ca.ſic omnes inquit/ caute enim ibi poſitū apoſtolicę ſedis decreta & non apoſtolici/cum ſedis Ap'licæ ſanctiones ſiue ſententia in iudicio prolata a Rōm.pontifice intelligatur ea / nō quæ occulte malicioſe aut incōſulte per ſolum Roma.pontifi. aut aliquos ei fauentes non uocatis aliꝭs ſeu contemptis in frau dem profertur.Sed quæ ab ipſo Romano pontifice/qui maturo prius & graui ſa pientiū uirorum & cardinaliū maxime concilio rem ipſam examinauerit proferē Aduertendum tamen diligenti conſideratione non omnes diſpenſationes/aut cō ceſſiones particulares/pontificum ſanctiōes/decretaqꝫ uocari poſſe/ cum aliud ſit ita facere uerbi cauſa/diſpenſare in matrimonio contracto per uerba de præſenti aliud eſt legem condere/aut promulgare/ꝙ itā fieri iure meritoqꝫ poſſit hæc enim diſpenſatio a probatis theologis fieri nō poſſe creditur/tam&ſi cānonū interpre tes plurimi contrariū crediderint/ quapropter aliud eſt ſanctionē promulgare ꝙ fieri.ſ.poſſit contra theologorum ſententias: Aliud eſt diſpenſationis actum pro ducere/& ſequi aliquorum interpretum ſenſa:Sed quod ad diſpenſationes in uni uerſum attinet (ſi aliud non conſtiterit) pro diſpenſante in dubiꝭs credendum pro pter amplam ligandi atqꝫ ſoluendi auctoritatē a Chriſto traditam pręſertim ſi res ipſa in facto ut aiunt conſtaret/aut de inualiditate contractus per teſtes probaret/ ita tamen credēdum ut propter ea non obliuiſcamur auctoritatem datam eſſe in ędificationē nō in deſtructionē (ut dicit Apoſtolus)& ut dicitur claue nō errante/ debet enim ut inquit Innocentius in ca.quanto/de iure iuran.& Bal.notat/pręmit tere clauem diſcretionis ante clauem poteſtatis & ſæpe numero diſpenſationes di cuntur/quæ appellari diſſipationes poſſent: qua de re btūs Bernardus plura in li

bro de diſpenſatione & præcepto/& in libro de conſideratione ad Eugeniũ:Dixi
mus autẽ in dubijs quia uere dubia eſſe debent/hoc eſt paribus utrinq; ratiõibus
ambigua/ſi diſpenſatori ſine diſqſitiõe accedendũ/ nam hoc prætextu multa con-
tra fidẽ & bonos mores agitari poſſent: ſi enim a pontifice quicq̃ diſpenſari dice-
retur quod eſſet uere contra Chriſti legẽ/ſi quicq̃ mandaretur quod hæreſim ſo-
naret ſtatũ eccleſiæ diceretur turbare minimeq; ei parendũ eſſet/ ita etiã Hoſtiẽſis
Cardinalis uoluit/ideq; Ioan.An.in cap.propoſuit de conceſ.preb.& Floren.in.l.
ſed & loci.ff.fini.regun.ſcribit & ipſe Ioan.Gerſon in libro de uita ſpirituali aię po
ſitas in euãgelijs propoſitiones haſce Petrus fuit apl'us/Petrus accepit auctoritatẽ
ligandi & ſoluendi/quæ de quocũq; ſucceſſore Petri formate/nõ ita a Chriſto aut
ſacris littteris habentur & hoc ipſum ad minus præſupponere oportere eum.ſ.de
quo formarent̃ rite Petro ſuccedere/ quod humana dũtaxat traditione cognoſci
dicit:niſi fortaſſe de quibuſdã uti Clemente/ Silueſtro/ Gregorio q rite Petro ſuc-
ceſſerint uniuerſalis eccleſiæ auctoritate determinatũ quiſpiã aſſereret/ Idem au-
ctor paulo poſt infert tantũ licere epiſcopi aut põtificis ſummi inſtitutiones in du
bium reuocare quantũ de eius auctoritate uel in epiſcopatu in põtificatu ſummo
ambigere licet/uerũ enimuero ſi tam pontificis q̃ cõcilij decreta ab uniuerſalis ec
cleſiæ iudicio tacito ſaltẽ uel ut aiunt interpretatiuo ſuſcipiũtur/aſſentiri eis opor-
tet/ſi quidẽ uniuerſalis eccleſiæ decreta ea iuſte appellari poſſunt/uel quæ per põ-
tificem eius caput uel per conciliũ quo pręſentatur in rebus fidei neceſſarijs decre
ta/& approbata ſunt ab ipſa eccleſia alioquin non qui cõtradiceret ſolum uerum
etiam qui dubitaret hæreticus cenſeretur / dubitaret inq̃ adeo ut pertinaci animo
nollet adquieſcere/quippe cum neſciens non delinqueret:pernicioſe etem̃ ut Ioã.
Gerſon docet is qui in fide dubius eſt/ob id infidelis dicitur/quia de eis dubitat q̃
fide explicata credere tenetur:ille quoq; qui paratus correctioni eſt dubitat nihilo
minus ex animi infirmitate pertinaciã abigens hæreticus putandus non eſt.Nãq;
ille proprie dici hæreticus poteſt/auctore Thoma in. iiij.cõmentariorũ in ſenten-
tias/diſtinctione.xiij.qui a fide Chriſti quæ catholica dicitur diſcedit/ cõtrarię opi
nioni uehementer inhærens per electionem:& Bonauentura eadem ſententiarũ
diſtinctione de hac ipſa re uerba faciens hæreticum eum eſſe ait/ qui diuinę legis
ignorantia uel contemptu pertinax inuentor erroris aut alieni ſectator catholicæ
ueritati mauult aduerſari q̃ ſubijci / alij alia tradunt hoc autem conueniunt de ra-
tione hæreſis eſſe pertinaciam quæ iuxta Io.Gerſonis ſententiã firmã denotat in-
hæſionem/ ad alteram partẽ contradictionis cum remotione probabilitatis alte-
rius:fuerunt enim multi qui in fide errauerunt & nihilominus quia obſtinato ani-
mo & pertinaci ſuam opinionẽ non admiſerunt/beatitudinẽ etiam non amiſerũt/
uti Cyprianus martyr/ & Hireneus/& Papias Hieropolitanus/& alij:Eſſet autem
aſſignare & alias hæretici diffinitiones & quot modis quiſpiam hæretici nomen
ſortiri poſſit/quæ omnia comode ſatis haberi poſſunt: & ab Archid.ſuper cap. q-
cunq; de hæreticis libro ſexto decretaliũ epiſtolarũ & a Io. Cardinali de turre cre-
mata in.ij.parte quarti libri ſummę ſuę cap. xiij.& ab alijs recentioribus quibus
aliorum colligere ſententias ſtudiũ fuit:quid item ſit pertinacia & quot modis qs
eo noĩe de honeſtari poſſit/ſciri poteſt ab eodẽ Ioã.cardinali eadẽ ſui lib. parte / &
a Ioã.Gerſon in tractatu de ꝓteſtatione circa materiã fidei & ab eiſdẽ pariter edo-
ceri/quid ſit ꝓpoſitio pertinẽs aut impertinẽs ad fidẽ/quæ temeraria/ quę erronea/
quæ iniurioſa/quæ ſcandaloſa/quæ ſeditioſa/quæ hæretica/ quæ ſapiens hæreſim
quæ ſapiens fidẽ quorũ ille in eadem ſumma.Hic in libro de ueritatibus fidei ne-
ceſſario credẽdis abunde nos docẽt. Nec ab re fuerit hoc loco ad memoriã reuo-

casse aliud esse nouitijs in causis q̄ emergūt credere rem ut sic dixerim iuris/ aliud facti re: uerbi causa tenere aliquā ꝓpositionē esse hæreticā/ & hoīem quempiā hæreticū differūt. Primū em̄ proprie & exacte sub fide cadere potest & uerti in dubiū quasi questio iuris sit/ tūcꝙ in eam partē flectendū est quæ iudicatur a ministris quibus decernēdi munus incūbit: possunt enim illi perspicere doctrinæ regulis quid ex illa propositione sequatur fidei nostræ uel aduersum uel consentaneū: hominē autē hæreticū esse/ non statim eo modo perspici potest/ quia nō sic constare potest hominē illum sic uel sic credidisse/ si ille negauerit nisi per testes constiterit & tunc res ipsa in facto. s. uertitur utrū ille uncꝙ sic uel sic affirmauerit / si uero ille fateretur tum res ipsa a facti ad iuris questionē delabitur/ itacꝙ facilius ꝑspici posse uidetur ꝓpositionē ut sic hæreticā esse/ q̄ꝙ hominē eo crimine nisi id confiteat̄ maculatū: dixi nouitijs in causis qm̄ qui nunc diceret Arriū aut Sabelliū non fuisse hæreticos/ hæreticā ꝓpositionē assereret quia eos sacra cōcilia vl̄is ecclesiæ consensu dānauerunt cum suis ꝓpositionibus hæreticis quas illi uti ueras obstinate defenderūt.

THEOREMA NONVM.

¶ Veritates illas quæ speciali priuilegio cuipiam reuelātur diuinitus atcꝙ eas etiam quæ ex ipsis euidenti connexione sequuntur/ ab eo ipso dūtaxat cui reuelantur/ necessario credendas & obseruandas esse.

Expositio.

CVm enim fides nostra (uti ex his quæ diximus manifestū est) huic propositioni ueluti fundo nitatur/ q̄ dei reuelatiōibus credendū sit/ sequēs est ut is cui talis fit reuelatio ad pręstandā illi fidē necessario obstringat̄ alioquin obaudiens deo & contumax censeretur: & quancꝙ cæteri ad prębendā huiusmodi reuelationibus fidē nō cogantur/ necꝙ enim alijs reuelationibus prætercꝙ his q̄ superioribus Theorematis recensuimus præbere assensum necessario debet fideliū uniuersitas/ is tamē cui fit reuelatio nō secus ac euangelio & credere ei & parere debet: si uera. s. & dubio procul diuina reuelatio fuerit: quā claritas & certitudo maxima comitatur / Nec secus supnaturale prophetiæ lumē intellectus fugat tenebras hominēcꝙ de ijs ipsis quæ reuelant̄ certiorē facit ac naturę lumen/ prima scientiarū principia nota/ & extra oēm ambiguitatē perspecta reddit/ Quemadmodū in opere nostro de rerū pręnotione qd' habemus in manibus ostēsuri sumus. Quapropter ueluti is prætendere excusationē nō posset/ q de primis illis notionibus/ quas philosophi scientiarū principia nūcupant/ uel ambigeret uel falsas arbitraretur ob claritatē luminis naturalis aiæ cōgeniti / ita nec ille excusatione dignus haberet̄/ qui patefactas sibi diuinitus ueritates/ aut aspernaretur aut nō admitteret: atcꝙ eo magis q̄ uehementius dubitationū nebulæ/ effugantur ob ꝓpheticū lumē diuinitus aię imissum/ q̄ꝙ ob naturale illud qd' ab ortu naturæ nacti sumus. Consentaneūcꝙ est ut ea quæ deus supra naturā operatur / efficaciora ualidioracꝙ sint eis/ quæ natura ipsa dei ministra in lucem prodit. Factæ aūt huiuscemodi reuelationes multæ olim sunt post antiquos prophetas & apostolos eoscꝙ quorū mentio in utrocꝙ testamento habetur: ut Carpo illo cretensi epō de quo Dionysius honorificentissime loquitur ut Egnatio martyri/ ut Cypriano martyri/ quod etiā in decretis. xiij. q. ij. habetur. ut Antonio/ ut Io. Eremitæ/ Benedicto/ Ambrosio/ Francisco/ Dominico/ & alijs pene innumerabilibus quēadmodū in eorū in libris uita & gestis relatū est/ ut alios ad pręsens omittā Animaduertendum aūt diligenti consideratiōe qd' & alibi late explicabitur ne angelus Sathanæ

se in angelũ lucis quandoq; transfigurãs/uel ob nimiã mentis hebetudinẽ/uel ob occultã ptinaceq; superbiã/uel ob curiositatẽ nimiã nullo rationis freno cohibitã aut mares aut fœminas uel eis credẽtes pniciose ludificet. Fiũt aũt uarijs modis re uelatiões ipse quãdoq; insomnis/qñq; in uigilia modo intus animã/modo extra/ modo ĩ imaginaria potestate/sed & ad auditũ uoces quãdoq; perferunt quãdoq; extrinsecus figuræ oculis opponuntur/quæ omnia unum & idem lumen manife stat. Sed ut cunq; fiant si diuinę reuelationes ipse prophetico spiritu conditæ fue rint/certissimũ de ueritate ipsa hominẽ trãquillissimũq; reddunt. Succurrat nobis ad exemplum Abrahã qui ex diuina reuelatione filium ĩmolare uoluit/quod ta men minime faciendum lumen naturæ dictasset/Maiori ergo lumine opus erat q̃ naturę lumen si hac de re Abrahã fieri certior deberet. succurrat & Paulus apo stolus/qui tam&si euangeliũ quod predicabat cum Petro/& alijs contulerit ut ab ecclesia probaretur/nihilominus tantum aberat ut de sua reuelatione dubitaret/ ut etiam scriberet/etiam si angelus de cœlo aliud uobis euangelięauerit anathema sit/qđ & ab Ioã. Gerson notatũ est in. iij. gradu opusculi/quod de ueritatibus ne cessario & probabiliter credendis cõscripsit/sed & uidi & audiui qui nõ solũ pri uatim/sed & publice contestaret dubitare se magis posse an duo binarij quaterna rium efficerent: Itẽq; an totum maius esset parte sui/q̃ id quod de futuris reuela tum erat sibi/aut falsum esse/aut a deo non prouenisse. Idem mihi & alij de reuela tionibus ad se factis asseruere/quanq; & nonnulli mentiti sunt ut dixi/ueros autẽ expertus predictores sum/expertus & falsos: Si quando autẽ ambiguitas in ani ma prophetæ resederit/aut diuina prorsus reuelatio non est/aut saltem non pura/ & impermixta/sed uel phantasmatibus ipsis/uel tẽpori/uel condictioni aliquæ/ uel naturali rationi(ut sic dixerim)conglutinata/quę si propheticus aderit spiritus dignoscuntur/sic & Augustinus in libris confessionum suarũ de matre loquens ait/dicere eam solitam discernere se quid interesset inter animã suam somniantem & deum reuelantem/scire autem illud oportet q̃ tam&si illi quibus huiusmodi re uelationes non fiunt eis ut diximus credere non obligantur spernere tamen & ni hili facere eas nõ debent/sed probare(ut Apostolus docet)utrum ex deo sint/quo auctore etiam cautum est prophetias non esse spernendas probanda omnia & q̃ bona tenenda/quod faciendum theologi multi docent. & Ioan. Gerson in eo prę sertim libro/cui titulum fecit de probatione spirituum & solitarius ille in proba tionem reuelationum sanctę Brigidæ/illud autẽ in primis & ante omnia attendẽ dum considerandumq; si prophetarum eiusmodi uita defecata sit uitijs/& clara uirtutibus/si pręterea audacter & sacris litteris consentaneæ pronuncient/sed & illud non obmittendum/fieri posse ut ex comprobatione uniuersalis ecclesiæ: do ctrinæ huiusmodi/& prænunciationes credi ab oibus & obseruari debeant.

THEOREMA DECIMVM.

¶Cũ episcopus in sua diocesi praua aliqua dogmata/aut fidei aut bonis mori bus aduersa dãnat eos q ei subdunť eiusmodi sanctionibus aqescere debere.

Expositio.

SIcut enim põtifici summo in ijs/quæ ad fouendã fidẽ & optimos mo res conseruãdos spectat/quicq; decernẽti adquiescendũ fidelibus om nibus est uti ex supradictis colligitur: Ita iusta proportiõe faciendũ ser uandũq; est subidis erga suos epos qui q̃uis ea non polleãt auctorita te; multa tamẽ uigent & docendi & corrigendi & puniẽdi. Qđ & aplica auctori

ritate confirmatur/Obedite(inquit Paulus Apostolus)prepositis uestris/ sed & in decretorum libro monentur episcopi/ ut suas Dioceses hæresibus expurgent qui autem fieri hoc posset nisi eis fides haberetur decernentibus.s. quod rectum est/ & a prauis noxijsq; dogmatis uera monita secernentibus / hinc & prauitatis hæretice inquisitores episcopis adiumento sunt / hinc per episcopos & uniuersitates articuli condemnati circumferuntur / nam & alia uti hæretica prorsus eliminant: Alijs uero uti temerarijs & periculosis saluti subditorum consulentes eos interdicunt/q; prauum autem & noxium aduersari episcopo: Scribit beatissimus martyr Egnatius multis in locis epistolarum suarum.

THEOREMA VNDECIMVM.

¶ Ea quæ ad consequendam fœlicitatem necessaria sunt & credere & querere unumquemq; oportere.

Expositio.

f I enim ut supra diximus fides Christi ad fœlicitatẽ necessaria est sequẽs est ut comparãda nobis si fœlices esse cupimus necessario sit/ alioquin in nos metipsos manus inferemus & ab æternis bonis excluderemur: quid?quod si cuipiam necessaria ad uictum alimonia non suppeteret minime dubitandum eum sibi ipsi mortẽ illaturum / si de annona non prouiderit ut se a famis uendicet iniuria / quanto igitur minus ambigendum consciscere sibi eum eternam mortem/qui & necessarium animæ pabulum/hoc est necessariam fidem:Iustus enim(ut scriptum est)ex fide uiuit/aut ignorauerit aut cognitam non comparauerit / & eo magis / quia opus non est argento aurove/ aut multis laboribus:Necessarius quippe animæ cibus / & credenda tenere dogmata & obseruare operanda.Pudeat homines suę salutis memores inertes segnesq; esse in comparandis sibi perpetuę salutis & fœlicitatis dogmatis: cum pro momentaneo consequendo regno tot quottidie labores/tot erumnas sæculi principes desudare uideant/cum pro augẽda re familiari institor ad gelidas securus nauiget arctos/ per mare pauperiem fugiens per saxa per ignes / Diximus autem in Theoremate necessaria:ob id q; quemadmodum lucrari nimis / & thesauros parare ingentes necessarium non est/pro alendo corpore/Ita quamlibet rerum etiam ad religionem spectantium noticiam / adipisci pro consequenda fœlicitate non est necesse ut in sequentis Theorematis declaratione explicabitur.

THEOREMA DVODECIMVM.

¶ Aliũ alio plus/p gradus/officij/dignitatis uarietate/& credere & nosse oportere.

Expositio.

d Istincti enim sunt hominũ gradus/ distincta officia/ & dignitates in humana re publica:neq; oibus oia/ut i puerbio dicitur pari filo cõueniũt: Alij igitur plus/alij minus pro maiori minorive intellectus luce,p officio pro dignitate & credere & nosse debẽt:alioquin uel demandati officij munus exequi/uel susceptæ dignitati satisfacere non possent/ab uno quoq; eñ (uti Gregorius inqt)exigit dñs quantũ dedit:& auctore Aplo/ Qui ignorat ignorabitur.Quapropter episcopũ & theologũ multa oportet credere & exacte nos

ſe de quibus illitteratus agricola rationabiliter/quanq; non ptinaciter ignorare &
ambigere poſſet/uerbi cauſa/genuiſſe Abrahã filios de ancilla / & de libera : fuiſſe
Moſi ſororẽ nomine Mariã/quæ leprã ob peccatũ contraxerit/ Abſalonẽ patrem
Dauida perſecutũ/& multa id genus/quãdoquidẽ in noui & ueteris teſtamenti le
ctione epiſcopum & theologũ & uerſatũ fuiſſe & uerſari oportet:ab altero nanq;
ex dignitate/ab altero ex officio noticia huiuſcemodi exigitur. Quis item pari ra-
tione negauerit pontificij iuris interpretem in ſanctionibus eccleſię legendis aſſi-
duum ad credenda multa/quæ uniuerſę eccleſiæ conſenſu decreta ſint adſtringi/
de quibus nõ modo rudis homo & litterarũ expers/ ſed & theologus aliquãdo ſi
dubitaret(ſemota tamẽ animi ptinacia)iure culpari nõ poſſet/nec ſecus de pfeſſo-
re ciuilis iuris deq; eo qui philoſophiã naturalẽ rationalẽve profitet decernendũ
ſi quidẽ ab eo plus exigi/cui plus cõmiſſum eſt/& naturali ratõi diuinę legi appri
me conſentaneũ ſane ob hanc cauſam aliqua ex ſacris litteris deducta cõnexio eui
dẽs & neceſſaria theologo/ chriſtianoq; philoſopho eſſe debet/quã tamẽ inerudi-
tus aliquis aut inſolens litteraturæ/uel falſam uel probabilẽ dũtaxat abſq; conſciẽ
tiæ præiudicio poterit arbitrari utpote qui ad id credendũ non adſtringit uel ob
tenuitatẽ naturalis luminis/uel ob inexperientiã & imbecillitatẽ diſcurſus/quãdo-
quidẽ id ipſum aut ab eccleſia nõ audit ſeruari/aut a prælatis tanq; neceſſario cre
dendum declarari. Ab huiuſmodi enim hominibus id ppterea nõ exigitur/ quia
eis cõmodatũ nõ eſt/ſicuti epõ/theologo philoſophove chriſtiano/ſi enim eps qui
in ſui cõſecratione vtrũq; diuinarũ litterarũ inſtrumentũ ſcire profitet/illa ignora-
uerit quæ ad eius officiũ pertinent/non excuſabitur:pari quoq; ratione/& theolo
gus/qui pręceptorũ decalogi ſeriem explicite & dearticulate non nouerit credide
ritq;/paratus etiã illa ipſa ad eam ſaltẽ normã docere quæ ſit in uſu eorum qui ſa-
cras litteras profitentur/Neq; enim humani iuris mos eſt eum admittere/qui rerũ
earum ignorantiã/quæ ad ſui officium condictionẽq; pertinent in excuſationem
adducere & allegare uoluerit. Quota autẽ fidei portio hoc eſt quæ nam ſint ea re
rum capita/quæ neceſſario credenda ſint ingenio.ſ.rudibus & inexpertis littera-
rum inter doctores oĩno non cõuenit cum alij plus aliquanto minus alij diffiniãt
cannonũ interpretes præſertim Innocẽtius ſuper cap. primo de ſumma trini.& fi.
catho.putat fidem implicitã ſufficere ad excuſandũ ab hæreſi niſi uerbis obſtarẽt
facta iuxta Hoſti.ibi & Bal. in Mar. alij alia.In directi.iuris libro primo ſcribitur/
ſimplicibus & forte omnibus laicis ſatis eſſe credere deum eſſe / & malorum pœ-
nas/& bonorum præmia.Alios autem articulos implicite hoc modo / ut credant
uerũ eſſe quicquid credit eccleſia catholica / clericis uero & quibus animarũ cura
demandata eſt maxime & prælatis hæc ſatis non eſſe / ſed oportere eos explicite
& diſtincte omnes fidei articulos noſſe/& alia quædã/ ſed epiſcopos ultra proce-
dere oportere/ita ut opponere & hæreticos perſequi nouerint.Ioan.Scotus in.iiij.
diſtinc.v.q.i.ait aliqua eſſe ita ſimpliciter de ſubſtantia fidei/ q omnes etiã ſimpli-
ces poſt tempus aliquantulum uſus rationis tenentur/iſta explicite credere / ſicut
ſunt articuli de incarnatione/& Chriſtus eſt natus/& mortuus / de quo ſunt ſolen-
nitates ſpeciales in eccleſia/& quos poteſt concipere/ quia ſunt de Chriſto homi-
ne.Alia ſunt explicite requiſita de ſubſtantia fidei obſeruanda a maioribus eccle-
ſiæ/utpote quod deus eſt trinus/ & huius pertinẽtia ſpiritualia & imaginabilia &
illa di.poteſt haberi ab Augu.xiiij.de trini.cap.i.alia ſunt/quæ nec neceſſario ſunt
explicite credenda ab iſtis nec ab illis/quia non adhuc illorũ ueritas eſt declarata/
& determinata per eccleſiã:cuiuſmodi ſunt multæ concluſiões neceſſario incluſę
in articulis creditis/ſed anteq; ſunt per eccleſiam declaratę & explicite/nõ oportet

quandoq; eas credere/oportet tamen circa eas sobrie opinari:ut.s.homo sit paratus eas tenere pro tempore quo ueritas fuerit declarata:btũs Bonauentura & Richar.in tertio sententiarum putant eos solum quibus docendi alios munus incũbit oportere fidem explicite nosse/ simplices autem & rudes implicite non solum sed & explicite quędã credere necesse esse quæ ecclesiastica consuetudine passim manifestantur/ut trinitas personarum quę signo crucis docetur/ut natiuitas Christi/ut passio/ut resurrectio/peccatorũ remissio/quæ christianis.s.notissima/qui autem extra exclesiam sunt/nec eius cognitionẽ ullam nacti satis esse ea credere/quę in lege naturę credebantur/ qua de re supra dictum a nobis:sctũs Thomas in tertio sententiarum distinc.xxv.definit non esse de necessitate salutis / ut homo omnes articulos fidei explicite cognoscat/Idem autem secunda secũde.q.ij.ait q̃ post tempus gratiæ reuelatæ tam maiores q̃ minores tenentur habere fidem explicitã de mysterijs Christi/ præcipue quantum ad ea quæ publice in ecclesia (ut ille inquit)solẽnięantur & publice proponuntur/sicuti sunt articuli incarnationis: Alias autẽ subtiles considerationes circa incarnationis articulos / tenentur aliqui magis uel minus explicite credere secundũ quod conuenit statui & officio uniuscuiusq; hæc ille ad uerbum/& articulo præcedenti eiusdem questionis dixerat explicationem fidei peruenire ad inferiores homines per maiores/& quemadmodum superiores angeli a quibus inferiores illuminantur/ pleniorem noticiam diuinorum ipsis inferioribus habent iuxta dogma Dionysij : Non secus oportere de rebus credendis/ut ij scilicet ad quos/ aliorum eruditio spectat plenius ea nouerint explicaturi cum tẽpus expostulat: Ioannes Gerson qui satis proximus sæculo nostro fuit & de huiuscemodi rebus accurate scripsit/ tradit apud omnes rationis capaces/ illud esse debere generale symbolũ/quod Paulus apostolus.ꝑposuit Hebręis inquiens/accedentem ad deum oportet credere quia est & inquirentibus se remunerator sit/uerum apud Christianos quibus apertior ueritatis & fidei facta reuelatio est/non satis esse cognitionem hanc/sed esse opus ut symbolum Apostolorũ explicite/ne dum implicite credant/ id ipsumq; protinus cum ad annos discretionis (ut ille ait) peruenerint addiscant:deinde esse multa ad fidem pertinentia quæ scire eos oporteat/ ad quæ etiam noscẽda paruo cum labore perueniant/ in sermonibus quos ad populum sacri concionatores habent/ in picturis / in collationibus mutuis/ in obseruationibus ecclesiæ publicis / quandoquidem quæ fiunt publicę iuxta cannonem ignorare non licet/additque uulgi homines minime excusari si bonos angelos/si malos esse nõ crediderint/si item aliqua quæ præceptis decalogi insunt prorsus ignorauerint/ uti idola non colenda / non periurandum/ & id genus non nulla/in compẽdio autẽ theologię aliter dicitur/ sed quia ab eruditioribus ipsius auctoris esse opus non putatur quanq; sub nomine Gerson editum est/ideo satis sint quæ de eius sententia supra attulimus/ In alijs autem crediderim ego non solum litterarum inexpertibus/ sed & gnaris (modo id ad eorum officium expresse & extra controuersiam non pertineat) satis esse si recta uoluntate dubijs in rebus ad deum per orationẽ conuersi fuerint credere cupientes quicquid ille mandauerit & quia ecclesiæ præceptis acquiescendum de eius uoluntate est / ipsi ecclesiæ crediderint. Si eos illa ad alteram partem eorum/ quæ in dubium uenere credendam obstrinxerit/ sin autem quidpiam tradiderit nõ tamen uti necessario credendũ.Sed in hominis id facultate arbitrioque reposuerit ea poterit pars deligi/ quæ pia magis aut rationibus aut doctorum uirorum auctoritatibus visa fuerit.

¶ Eis credere (superiora semper excipimus) quæ/ ab aliquo uel aliquibus particularibus credũtur adstringi neminem / sed sanctæ dũtaxat ecclesiæ catholicæ fidei adhærere quemlibet oportere.

Expositio.

S I enim cogi posset quispiam ad ea credenda / quæ aut solus uel pontifex/uel episcopus / uel theologus / uel collegium / etiam aut concilium particulare crederent / contingeret sane ut ad pugnantia contradictoriaque credenda cogi etiam posset/ ponamus eñ eiuscemodi homines falsis adhærere dogmatis/ ut factu non solum possibile / sed etiam facile est / cum hominis natura ad labendum & errandum facilis & prona ad malum sit: illisq; ut nihilominus sumus præfati assentire quispiam cogeretur: & parte alia cum ad credenda uniuersalis ecclesiæ dogmata / quæ semper uera sunt quilibet obnoxius sit/ Restat ut colligamus homines ad pugnantia / controuersa / contradictoriaque dogmata posse obligari. Catholicæ autem ecclesiæ non solum iudicio / sed & fidei committere nos debemus & tuto possumus quæ speciali sanctispiritus prouidentia regitur / ne in fide aut fallatur aut fallat / quam etiam ut crederemus Apostoli nobis symbolo tradiderunt. Euangelium enim nobis dei indicat uoluntatem / catholica ecclesia euangelij nobis aperit sensum / eiusdem uero catholicæ ecclesiæ doctrina & uoluntas per antiqua potissimum / & probata concilia per romanæ ecclesiæ sanctiones/ perque probatorum theologorũ consensum nobis innotescit. Cum ergo ambiguitas aliqua circa ea quæ credenda sunt nobis occurrit / de qua certiores ex eis quæ supra diximus reddi non possumus: Ad ecclesiæ debemus auctoritatem ire eique nostra commitere/ atque nos ipsos ad eius iudicium remittere: In quod denique uniuersa dubia resoluuntur/ remittere inq; non solum ad ecclesiæ iudicium nos debemus quod semper rectum semper uero euangelico sensui consonum & quadrans / sed eius etiam fidei quæ semper recta semper integra & impolluta / fides nostra omnino copulanda est. Illi enim theologi & iuris interpretes qui credunt aut summum põtificem per se / aut concilium/ aut utrorũq; conuentus aberrare in promulgandis / quæ ad fidem spectant sententijs non posse: nihilominus inficias non eunt / quin ante ipsum ferendę sententię momentum non solum in conuersatione communi labi uti Cephas etiam a Paulo repręhensus non solum manifestis criminibus immergi / quorum multi pontifices notati/ sed etiã possint a fide omnes deuiare: qđ de sancta catholica ecclesia Christi spõsa nequaq; potest addubitari/ de cuius priuilegio & q̧ in ea semper fides uigebit supra diximus. Cæterum Archidiaconus multas ecclesiæ significationes posuit: Alij quoque doctores interdum meminere/ & aliqua etiã propria inuenta quandoque commemorarunt / sexdecim autem nobis capi ecclesiam posse colligit Ioannes de Turre cremata: Quæ autem sit ecclesia catholica id est illa uniuersalis in qua pura semper fides permaneat/ & pro qua tantum (ut inquit Panormitanus in cap. a nobis/ secundo de senten. excommuni.) Christus orauit/ne in fide deficeret / aut in quibus essentialiter (ut ita dixerim) consistere

ea possit diuersi diuersa prodidere / adeo ut assertiones multas & diuersas legerim. Alliacensis Cardinalis in fine quęstionis uesperiarum / decem assertiones adducit diuersas. A propria tamen uocabuli significatione recedendum ipse non putarem / ut primo ea proprie principalissimeque sancta catholica ecclesia diceretur quæ omnes recte / & Apostolice fidei & non ficte charitatis homines complecteretur / quanq; in aliam etiam acceptionem minus proprie accipi potest / ut ea sit quæ christianos omnes tam informis q̃ formatę fidei complectatur & ambiat / tertio pro capite eius põtifice summo & pro principalioribus membris / hoc est illis qui iurisdictionem & duplicem clauem in ea obtinent / capi considerariq; potest: & hinc liquet non omnibus esse in promptu noscere ecclesiæ sententiam & sensum. Prima difficultas hinc oritur / q̃ quæ sit ecclesiæ primo modo dicte sentẽtia scire difficile sit: cum discernere in promptu non sit omnes eos qui in ea concluduntur / sed nec ecclesię secundo modo accepte deprehendere sensum exacte possumus cum omnes & singuli christiani toto orbe diffusi ad ferendam sententiam conuenire nequeant: sed nec omnibus decernendi potestas iudiciaria collata est: principaliora autem huius mystici corporis / id est ecclesiæ membra / spirituales pręsides & sacerdotes sunt / ad quos respiciendum: quorum semper aliqui recte credentes & agentes inuenirentur quandoquidem ecclesiæ perfectio & sanctitas sine eis non est / ita nanque scribit beatissimus Egnatius episcopus & martyr ad Trallianos: sicut episcopus forma est patris omnium: præsbyteri uero sicut consensus dei & coniunctio apostolorum Christi: sine ipsis enim ecclesia electa non est / neque congregatio sancta / neque collectio sanctorum / Porro ecclesiæ in tertiam significationem accepte non semper & absque controuersia iudicium scire possumus / præsertim cum schisma fit / Nam tum pars quęlibet se catholicam asseuerat ecclesiam / & partem aliam aduersam uel non consentientem / maledictis & anathemate persequitur: quid igitur agendum: credendum pontifici summo est / sed eorum nonnulli pernitiose aberrauerunt: exemplo sint Marcellinus / Liberius / Anastasius: dicet aliquis errasse eos quidem: sed erroris sui nullam tulisse sententiam: respondere alius posset parum differre / quin suam sententiam uerbis quis aut factis ostendat in his maxime qui præsunt / quorum uita subditis proponi ad exemplar debet / si quidem (ut ille cecinit componitur orbis regis ad exemplum / Nec sic inflectere sensus humanos edicta ualent / ut uita regentis / Mobile mutatur semper cum principe vulgus / sed & afferet idem fortasse nihil obstare quin suam sententiam / quis aut obstinatione & metu / aut blãditijs scribere & promulgare possit / Quid ergo? Episcopo summo & Cardinalibus? sed pari pacto errare eos posse suspicandum est / quod multi affirmauere: Maiori igitur parti? sed Christi tempore deficientibus in fide Apostolis integra & omnino perfectissima fides in sola uirgine domini Matre remansit / & Arrianæ hæreseos feruente persecutione / Athanasius fere solus pro catholica fide agens inuentus est. Fidei ergo catholicæ ecclesiæ in primam significationem susceptæ committere tuto nos possumus & debemus & aduertere quoque quid agunt capita illa quorum semper aliqua sana fore Egnatij martyris monstrauit auctoritas: De sententijs autem & iudicio supra satis & infra dicemus: in illis enim ad Romanam ecclesiam caput & magistram ecclesiarum mentis acies dirigenda est / atque huic ipsi ecclesiæ / hoc est apostolicæ sedi Petri Christi uicarij sanctissimi uiri adhæserunt semper & dictis scriptisq; fauerũt: Augustinus / Hieronymus / Ambrosius / Gregorius / Bernardus & alij fere innumerabiles Franciscus itẽ Dñicus / & sanctissimi quiq; eius sectatores & alij uiri miracu

lis & doctrina celebres etiã ab ipsis pene exordijs christianæ doctrinæ: Nã apud Areopagitã Dionysium obseruauimus/Petrum apostolũ cui succedunt Romani pontifices supræmũ discipulorũ fuisse/eundemq; Mathiã apostolum diuina sorte declaratũ in duodenarium sacratissimũ numerum suffecisse/& apud Cyprianum insignem doctorẽ eundẽq; martyrem/ legimus Petri cathedram ecclesiam principalẽ/ unde inquit unitas sacerdotalis exorta est:eis autẽ qui eiusmodi disceptationum capaces non sunt satis esse putauerim/si in ecclesiam sanctã catholicã q̃cunq; illa proprie sit crediderint (eiusq; se fidei & iudicio in ambiguis rebus commiserint/Sunt alij qui ad ecclesiæ Romanæ non solum sententiam & iudicium / sed & eam quam docet fidem recurrendum putant/solet enim dici a multis fidelium sæpenumero id se credere quod ecclesia Romana / qua de re Baldus legũ interpres in libro qui Margarita dicitur ita scribit/Nõ debet quis dicere/credo id quod credit Papa/sed illud ꝙ credit ecclesia:hæc ille/uerum iuxta eius doctrinam diligenter considerandum est / ꝙ alibi in autentica. quas actiones / de sa. san. eccle. Voluit ecclesiam Romanam pro iurisdictione temporali/ pro ecclesia cathedrali Lateranensi/& pro ipso Papa accipi posse/Hic autem non huic ecclesiæ.s.ipsi Papæ/ sed ecclesiæ hoc est fideliũ collectioni credendum ait/ ecclesia enim proprie apud gentes(utSuidas refert)populi congregatio dicebatur & ἐκκλησιάζω uerbum in congregationem uoco/& ter in mense apud Athenienses cõgregatio fiebat & uocabantur ecclesiæ κύριαι ἀπὸ τοῦ κυρέω κυρῶ .i. decerno: tum enim de rebus ciuilibus decernebatur uocabantur & ecclesiæ σύγκλητοι cum de necessarijs rebus & subitarijs consultatio fiebat.Apud nostros autem in hunc significatum nomen ipsum receptum est / ut ecclesia fidelium conuentus & congregatio dicatur. decretaq; a fidelibus credita & seruata ecclesiæ decreta uocentur/ & quod ab uniuersis creditur / fides ecclesiæ dicta est / & q̃uis iuxta theologorum quorundam & iuris interpretũ aliquorum dogmata fieri posset / ut Romana ecclesia qua particularis ecclesia est/ contra uniuersalem distincta in fide aberraret / ut alias dictũ: nihilominus errasse eam totam nunq̃ depræhenditur quanq̃ particulares aliqui põtifices in fide exorbitauerint/usq; enim ad Hieronymi & Augustini tẽpora inuiolatam fidem docuit quod & doctorum ipsorum dogmata in ipso decretorum libro reposita attestãtur/ & post eos Parisienses theologi p̃sertim Thomas multis in locis eam uti fidei magistrã uenerantur postea quoq; & ad nostra tẽpora nihilominus catholica & stabili doctrina nixa perseuerauit/ catholicos semper doctores tam Græcos q̃ latinos in decernendis quæ fidei sunt secuta/sed nec in ijs quæ ad fidem spectant quicquam uti necessarium aut credendũ aut absoluendum uniuersaliter prædicat / quod ab uniuersali ecclesia receptum non sit/utpote speciali quodam priuilegio uti caput est ecclesiarum ob apostolicã Petri sedem / Ita ueritatis magistra quę de fidei controuersijs aduersus hæreticos semper uictrix triumphauit/ quæ hac etiam tempestate/ qua ad summum uitiorum multi peruentum putant/qua ab multis qui norma esse morũ deberent palam publiceq; peccatur/ sinceram nihilominus fidem docet/Petro uidelicet apostolorum principe cathedram ipsam ab impietate & successorum sceleribus præseruante: quemadmodũ suam Moses ab iniquissimis scribarum phariseorumq; facinoribus præseruauit/ qui quoniã in ea sederunt quæ docebant hoc est Mosi doctrinæ conformia / non quæ ipsi præuertebãt seruãda docuit Christus/quæ autẽ faciebant uitanda/ Qua de re Augu. in quarto de doctrina christiana libro inquit / illa ergo cathedra non eorum sed Mosi cogebat eos bona dicere/etiam non bona facientes.Agebant ergo sua in uita/docere autem sua cathedra illos non permittebat aliena.

THEOREMA .XIIII.

¶ Aut sanctorũ ecclesiæ doctorũ opinionibus/aut eorũ miraculis aut gestis/aut reuelationibus/quatenus eorũ dũtaxat sunt:assentiri neminẽ cogi.

Expositio.

q Vanq enim proborum doctrina/reuelationes/ & prophetiæ spernẽdę non sint/aut impugnandæ:nisi de euidenti errore constiterit/ nihilominus habere fidem eis nullus cogitur/quicquid enim legendum ecclesia recipit/uim ei obligatoriã pariter nõ impartit/alioquin ad credẽda agẽdaq ea quæ inuicẽ contradicũt aduersanturq fideles adstringeret/cum multæ doctorum ecclesiæ sententiæ & placita pugnantia inter se sint.Sed neq iugum unq aliquod subditorum ceruicibus imposuit/nisi de eo prius expræsso aut tacito / ut supra asseruimus iudicio mentionem fecerit : recepit autem ecclesia ipsa non parum multa dogmata/& ad erudiendũ intellectũ & ad inflãmandum affectũ a sanctis doctisq hoibus excogitata / q̃ nihilominus aut falsa/ aut nõ usq quaq recta esse possent/non q eatenus credantur qua falsa sunt/sed quia latet quãdoq mendaciũ/seq sub specie ueritatis insinuat/falsa em̃ per multa (ut Aristoteles ait) pbabiliora sunt quibusdã ueris . Addidimus hæc uerba quatenus eorũ dũtaxat sunt/ Cum ex diuinis libris multæ ab eis petant̃ sniæ/etiã in propria uerborũ forma quibus assentiendũ nobis necessario est.Non qua eorũ libris inserta / sed qua diuina & a sacris eloquijs mutuata sunt/Multa item postea eorũ dicta a cõcilijs sumpta/ & auctorata fuere(ut supra diximus)de q̃bus alioquin disputare nephas nõ erat/ & pari pacto de gestis miraculis reuelationibusq dicendũ:liquet autẽ euidentissime ex ijs cõtrouersijs/quæ inter sanctos doctores ab ecclesia receptos uiguere nõ obligari nos ad præstandã fidẽ eorũ scriptis/quãdoquidẽ ad credenda cõtradictoria redderemur obnoxij/quod fieri nullo pacto potest/ quoniã altera cõtradictionis pars necessario uera est/altera falsa/ sunt autẽ huiusmodi plurimæ in sanctorum scriptis dissonantes cõtradictoriæq sententiæ/quod & ante meminimus Augustinus sex dierũ Geneseos opa simul facta scribit/alij ecclesiæ doctores non simul/sed ordine eo qd̃ indicare uidẽt̃ sacræ litteræ/hoc est sucessu cõdita asseuerant/qd̃ Augu.cognitioni angelicæ in uerbo & pprio genere tribuit. Idẽ Augu.a Hierony.de psalmorũ auctore dissentit/certãt itẽ inter se sub reprehẽsione Petri a Paulo:Itẽ sup cessatione legaliũ/itẽ de sui ipsius interfectione discordãt . Ab Gregorio itẽ Naçiançeno/ab Hieronymo/ab Ambrosio:Idẽ Augu.& alij de angelorum creatione dissentiũt:quoniã hic simul cũ empyreo cœlo creatos eos affirmat/ illi non cũ cœlo/sed ante uisibilẽ oẽm mundũ per multa sęcula extitisse/& deo seruisse prędicãt:Gregorius itẽ põtifex & Dionysius de ordinibus angelorũ discordãt/sctũs Thomas/& sctũs Bonauẽtura discordes/& altercãtes multis in rebus inter se sunt Mitto alios doctores nõ oifariã(ut isti)probatos/& Guilhermũ Ocham qui de actibus Hierarchicis cũ Dionysio nõ sentit:Scotus quoq in tertio cõmentariorũ in sententias btõ Anselmo nõ cõsentit/quẽ etiã Robertus Olchot in multis deceptũ ait ob ignorãtiam logicæ disciplinę:sed & multa id genus controuersa pugnantiaq eorum in libris non difficulter reperies. Cæterum & ipsi quoq doctores de suismet dictis ambigunt errauerint in eis uidelicet nec ne / ut est uidere in primo & secundo Augustini libro de trinitate / Item ad Vincentium & Hieronymum & Fortunatum.Scribitq Guido Carmelita/q Augu.ipse licet loquatur humiliter nihilominus loquitur ueraciter : Hinc liquet error glossę illius decre-

torum / super distinctione nona loqui dicentis Augustinū secundum illa tempo-
ra / quibus adhuc illius aliorumq; doctorum opera non erant autentica/ quæ ho-
die teneri iubentur usq; adminimum Iota per illud quod scribitur distinc.xv. hæc
illa aduerbum:quæ quidem manifesto & pingui errore marcescunt / si enim om-
nia quæ illis insunt libris/qui distinc.illa.xv.ab ecclesia recipiuntur credere coge-
remur / protinus ad contradictoria non parum multa quæ illis pariter insunt cre-
denda adstringeremur ex eis enim opusculis/Cum ille quas supra tetigimus con-
trouersiæ colliguntur/Tum aliæ multę colligi parua cum difficultate possunt/ prę
tereo ꝙ nulla ibi iussio est ut cōminiscitur.sed scio unde nam bonus alioquin nau
ta in hocipsum scopulum illiserit. Numeratur ea distinctione Leonis pontificis
ad Flauianum epistola cum aliјs quæ legenda recipiuntur opusculis de eaq; ita
ad uerbum scribitur : cuius textū aut iota si quisq; idiota disputauerit & non eam
in omnibus uenerabiliter receperit anathema sit:bonus autem glossator/ quod de
sola illa epistola/de idiotis / de disputatione dicebatur/ & ad omnia pariter opera/
& ad omnes hominum gradus & ad fidem etiam parum consulte censuit referen
da.Colligamus igitur ꝙ tam&si sanctorū ecclesiæ doctorū scripta/& sententiæ cū
honore suscipienda & ueneranda sunt/ nihilominus libertas nobis non auferturͅ
aliter sentiendi q̄ ipsi senserint/cum autē manifesto scripturæ testimonio/aut uni-
uersalis ecclesiæ sanctioni necessario nō nitantur / tum enim acquiescendum esset
omnibus si conuinceretur ex sacris litteris pendere / de qua re plura Ioan.Gerson
in libro de protestatione circa materiam fidei consideratione decima/ut etiam si a
concilio iudicialiter probaretur qua de re supra diximus in expositione octaui
Theorematis qua autē talium doctorum propositiones sunt præcise aut qua pro
babiliter tm̄ ex sacris litteris deducuntur nullatenus obligant/ cum ob alia tum ꝙ
eorum placita (præterq; in his quæ ad rectam fidem & necessarios mores perti-
nent in quibus omnes conueniunt) & dissonantia & uaria & contraria etiā sunt/
& ꝙ est sequens uero semper non hærent/quam ob rem consciētiam nostram mi
nime obstringunt/quod & Petrus de trabibus in primo cōmentariorum in sen-
tentias confirmat: & Ioannes Scotus celeber theologus in quarto cōmentariorū
in sententias distinc.vіј.ubi de sacramento confirmationis agitur nobis insinuare
uidetur/Idem de gestis eorum reuelationibus q̄ dicendū est / cum quia christiana
fides eis solum reuelationibus necessario nititur/quæ in cānonicis libris continen
tur qua de re supra dictum est quę etiam diui Thomæ auctoritatæ confirmatum
qui pariter monuit ꝙ huiuscemodi acta & gesta relatu hominum produ̅tur / qui
& falli & fallere multifariam potuerunt. Ioannes quoq; Scotus.iіј.distinc. quarti
libri scribit/Apostolos tā&si errare in suis uel actibus uel uerbis potuerint / ut ho-
mines/nihilominus nec apostolorū ullum/nec prophetarū inquantū scriptor ali-
cuius partis diuinorum aliquo modo errasse/nixus auctori. Augustini ad Hie-
rony.quæ ponitur in decretis distinc.ix.cuius initium hoc ego solis / & illud si ad
scripturas diuinas admissa fuerint uel officiosa mendacia. Et ipse etiam Scotus in
quarto eadē distictiōe & qōne prius docuit/nullū teneri ad aliquē pręceptū diui-
num nisi per aliquē idoneū & autenticū sibi promulgetur uel fama iuridica & te-
stimonio bonorum cui debet quilibet rationabiliter credere quod de lege dūta-
xat positiua non de ea quę interius corde scilicet insculpta est intelligere se dicit Io
an.itemq; Gerson christianissimus cognomento theologus in declaratione com
pendiaria ueritatum earum quæ aut de necessitate salutis credendæ sunt/ aut de
sola probabilitate aut de pietate fidei tenendę / scribit non omnia quæ tradit uel
tollerat ecclesia publice legenda esse de necessitate salutis credenda/ sed illa dū-

taxat quæ sub diffinitione iudiciali tradit esse credenda uel opposita reprobanda/ concurrente uniuersali totius ecclesiæ consensu implicite uel explicite uere uel interpretatiue & in libelli progressu de huiusmodi uerba faciens/ demum subdit/ ꝙ legendas & miracula sanctorũ/uitas patrũ/uisiones deuotarũ ꝑsonarũ/ recitationes & opiniones sacrorum doctorũ omnia suscipi ab ecclesia & legi permitti non ideo quia determinet talia de necessitate salutis credenda/ sed quia proficiunt ad cõmouẽdos affectus pios fidelium & de huiuscemodi materia:Idem doctor sparsim per sua opuscula in prima præsertim parte uoluminũ agit/quæ ad res fidei potissimum pertinet erudite quidem & docte & euãgelicæ ueritati & sane rationi cõsentaneæ. Non est autem prætereundũ silentio preter diuinas scripturas vtriusꝗ testamenti/& cãnones statutaꝗ conciliorum atꝗ pontificum/ quorum etiã in decernendis causis usus præcipuus: quod plurimi theologorum doctorũ & expositorum scripturæ diuinæ gradus in ecclesia reperiuntur/ alij enim probati hoc est recepti nomine expræsso sunt: Alij in uniuersum qui.s.in nullo a.s. Roma.ecclesię consortio deuiauerũt/ ut in decreto Gelasij uideri potest distinc.xv. Alij postea ꝓbati & parem cum illis auctoritatem sortiti ut Gregorius magnus Roma.pontifex quemadmodum refert gloss.distinc. ix.cap. ut ueterum. & Archidi. super distinc.xx. probatus postea Bernardus magnus/ut refert Archiepiscopus Florentinus in summa sua: alij per Roma.pontificum epistolas probati: ut Thomas Aquinas/horum etiam in numero Alexandrũ de Alis repositum; btũs Bernardinus affirmat. Probati alij multi ecclesiæ cõsensu tacito/hoc est pro catholicis semper habiti & laudati tam in uniuersum ꝙ̃ in particulari/& horum maior admodum numerus & uix explicabilis. Dãnati autem exprȩssis nominibus multi/Arrius/ Macedonius/Sabellius/ & alij hæresiarchæ & in eadem. xv.distinctione uisitur. Alij hæretici in uniuersum ut ibidem habetur. sunt & aliqui qui aut hæreses aut errores habuerunt/& nihilominus prȩter errores illos usui alioquin fuere catholicis doctoribus/& etiam laude insigniti/ut Hireneus/ut Papias/ ut Lactantius/ ut alij/ uel quia contra alios hæreticos scripsere/uel quia non obstinate in hæresibus perseuerarunt/uel quia alijs in rebus probandi/ quemadmodũ & Aristoteles/ & Plato/& alij ex gentilibus sequestratis eorum erroribus & adducuntur & afferuntur a nostris: & eorum sententiæ apud catholicos diu in precio fuerunt/sed & declarati posterioribus sȩculis per sanctos doctores fuere qui eorum cõmentationes interpretati sunt/ut Boetius Seuerinus/ut Thomas agnas/ut alij/Nisi enim periculũ simplicis animi fuerit aut particularis & expræssa prohibitio ecclesiæ uetet/ nihil obest hæresiarcharum etiam libros legere/ut bona forte(ueluti aurũ ex luto) inde eruantur/ ut eorum quoꝗ errores refellantur. Hierony.quoꝗ de uiris illustribus loquens/Lactantium/Origenem/Arnobium aliosꝗ scriptores non omni ex parte bonos legendos docet/ ut bona eorum eligantur & uitentur contraria iuxta Apostolum dicentem/Omnia probate quod bonum est tenete/ & in decretis distinc.xxxvij.etiam scriptum est ex concilio Carthaginensi perlegere episcopos debere hæreticoꝝ libros ꝓ necessitate/aut tempore. Alij item libri apochryphi nũcupantur. Abscõsa enim.i.non patefacta usꝗ quaꝗ neꝗ clara eorum uel doctrina uel auctores hos numerat etiam Gelasius quintadecima distinctione: sed eorũ multi magna in auctoritate & fuerunt olim & sunt. Liber enim qui pastoris dicitur inter apochrypha ponitur/ inter eos autem supra computatum diximus qui prȩter cãnonẽ testamentorũ in ecclesijs legebãtur sicut & sapiẽtia quȩ Solomonis dicit & Ecclesiasticus & Thobias & alij/ & de eo scribit Hiero. in libro de uiris illustribus/ꝙ reuera utilis est liber/& ꝙ multi scriptorũ ueterũ de eo usurpauerũt te

stimonia. Opuscula etiā Cassiani dicūtur apocrypha & nihilominus & maximo olim fuere usui/& nunc sunt: Nam & a beato Benedicto laudant̃ in regula monachorū/& Beatus Dominicus in Cassiani lectiōe ꝑfecisse dicit̃/& sæpe a btō Thoma ut post philosophiæ studia animum ad pietatē reuocaret lecta Cassiani ipsius opera perhibent̃. Animaduertendū autē cum dicit̃ opuscula probari nō omīa in eis contenta probari/alioquin Cypriani error probaret̃/cuius ꝓbantur opuscula & multa etiā cōtradictoria ꝓbarentur cum ipsi sancti in pluribus discordes & cōtradictorij sint (ut ante diximus) intelligendū ergo in eis ꝓbari quæ uerę fidei sunt & in cōdemnatione hæreticorū & in bonorū morū documentis pariter cum apochrypha aut mala opera dicunt̃ nō oīa & oīno intelligendū. Aduertendū & illud male & perperā multa librariorū incuria posita esse in ipsis decretorū libris/q̄ corrupti & adulterati multifariam sunt/exemplo sit illud in ipsa distinc. xv. ne multa cōmemorē ꝙ ordo diuini officij iuxta Rom. ecclesiæ morē qui in usu est/ibi ab hæreticis ꝓhibet̃ cōscriptus: & ipse Archi. sup̄ ea distinc. dicit multa esse in eo ca. q̄ in multis codicibus nō sint posita/ hæc & multa alia ne dicā milia reperirent̃ uel librariorꝫ uel impręssorū uitio deprauata de interp̄tibus cānonū q̄ theologos sequunt̃ consequentur dicendū esset si auctorati eo modo fuissent ecclesiæ decreto / ut em̄ illi diuina interpretantur eloquia ita isti cānones uel ad eos intelligendos & condemnandos errores uel pro discernēdis causis litibusq̧ dirimendis fabricatos bifariam autem explanatores ipsos id est inter antiquos & nouos diuidere possumus antiquos inq̧ nouorum comparatione/nam omnes ab annis .cccc. aut circiter floruere/ auctoritate præstare uidentur neotericis antiquiores quanq̧ examinanda potius merita q̧ ætas / & quis legum ecclesiasticarū sensum rationabilius expræsserit aduertendum.

THEOREMA .XV.

¶ Vllis hominū dictis scriptisve quæ aut fidei substantiam aut mores ad salutem necessarios non concernunt habere fidem cogi neminē/ superioribus autem temere & inconsulto refragari non decere.

Expositio.

d Iximus supra indubiā apud oēs theologos sententiā haberi ecclesiam ipsam in ijs quę ad fidē aut necessarios pertinēt mores aberrare nō posse in reliquis aūt falli eā posse & fallere/qđ & nō doctorꝫ modo cōsensu fulcit̃ sed etiā ipsius ecclesię decreto/quod ab Innocētio eius nois tertio pōtifice maximo scribit̃ uti datur uidere in quinto decretaliū ep̄larū lib. titulo de sententia excommunicatiōis eoq̧ iuris ecclesiastici interpretes omnes cateruatim cōmeant/theologi quoq̧ hoc ipsum adstruunt/ Thomas pręsertim in quolibetis ubi de sanctorū cānonię̄atione mētionē facit / quā quidē materiā late prosecutus est Ioannes Picus patruus in apologia / & Nicolaus Abbas Panormitanus diligenter ꝑtractat / eo maxime loco ubi capitulū illud a nobis secundū ꝑtractat titu. de sententia excōmunicationis / si autem ecclesiæ iudicium in eiusmodi negocijs necessario uerum non est & quod est sequens minime obligatorium ut fide illud teneamus quanto minus & concilij ipsius / & pontificis summi & cuiuslibet alterius iudicium in huiuscemodi negocijs poterit aberrare/cogimur autem eis dūtaxat enixissime adhęrere & indubiā habere fidem/ quæ indubie ueritati nituntur aut inniti uideri debent qualia post ipsius dei iudicium / ipsa uniuersalis ecclesiæ decreta sunt/quæ aut ad christianę fidei substantiam/ aut ad mores christia-

no uiro necessarios potissimum pertinent. Diximus initi uideri debent quoniam Theoremate octauo diximus nullo pacto refragandũ decretis pontificis & concilij/nisi uniuersalis reclamaret ecclesia: & præsertim si pœna subderetur non acquiescentibus/& tales illi essent qui nec aut persona aut doctrina ita pollerent ut possent ad uniuersalis ecclesiæ iudiciũ prouocare. Animaduertendũ autẽ in alijs uti diximus dictis scriptisve ut assentire non cogimur ita dissentire temere non debemus/si enim satis superq; leue & temerariũ censeretur prudentis hominis iudicium/nulla etiã dignitate & officio insigniti/falsum arbitrari/nisi euidenti id testimonio constaret/quanto magis iniuriosum & mulcta dignum eorum iudicijs inconsulto fidem abrogare/qui aut maiestate uerenda aut uitæ puritate in terris præfulgent/ꝙ si in dubijs conscientiæ casibus aliquis se tutum putat postq̃ peritum quempiã doctorem consulerit quid ei ambigendũ qui pontifici maximo iudicanti crediderit episcopis maxime & sanctis clarisq; sacerdotibus suffragãtibus sed & experientia magistra rerum nos docuit/conciliorum omniũ præterq̃ paucorum decreta ab uniuersitate fidelium summa cum ueneratione recepta/summorum quoq; pontificum epistolæ & apostolicę sedis sanctiones magno cum honore ab ecclesia catholica susceptę sunt/multaq; eorum præconia in decretis. xix. distinctio. reposita uisuntur/quæ quidẽ in eis etiam quæ aut substantiã fidei/aut mores ad salutem necessarios non spectãt/sed ad cõmunem uitã & lites & iudicia/mature integreq; deliberãt. Animaduertendũ item eos longe aberrare/qui ab eis nõ minus putant nephas discedere/q̃ ab euangelijs uti Gratianus decretorũ compillator putasse uidetur/ob Augustini sententiã perperam intellectam/mirũ in modum hallucinatus. Est enim in decretis distinctione. xx. Augustini textus ex secũdo/ uidelicet eius de doctrina christiana libro decerptus/ubi doctor ille præcellẽs cannonicos libros noui & ueteris testamenti recensens/scribit in uersandis sacris litteris sequendũ esse usum catholicarum ecclesiarum inter quas illas esse non dubitat quæ & sedes & epistolas apostolicas habere meruerunt/de eis. s. intelligens ecclesijs in quibus apostoli uti episcopi sederũt/& ad quas suas epistolas transmiserunt/uti Romanã ecclesiã/Thessalonicensem/Ephesinã/Hierosolymitanã/& reliquas. Nondum enim a christiani nominis hostibus captę regiones illæ populatæq; fuerant/putauit autẽ Gratianus & qui eodem cæco hac in parte duce in supinum istum errorem inciderunt/inter cãnonicas scripturas decretales quoq; Romanorum pontificũ Epistolas quorũ tamen eo in libro nulla prorsus habetʳ mentio ab Augustino numerari/quem introducit de eis epistolis loquentẽ/quas sedes aplica hoc est Romana misit ad alios & recepit/nusq̃ autẽ hoc apud Augustinũ cuius textum exacte & legere & intelligere Gratianus debuerat/& ex puro fonte non turbulentis riuis potare. Animaduertere & illud debuerat doctorũ intelligentiam ex causis dicendi summẽdam esse/ut Hilarius. iiij. de trinitate libro docuit/& post eum põtificia iura titulo de uerborum significationibus uoluere/& mox considerasse præcellentẽ Augustinũ/qui eum se cudere librum ob doctrinę diuinitus reuelatæ intelligentiã profitetur/nullo pacto de summorũ pontificum decretalibus epistolis locutum: quod etiã ex ipsis met uerbis Augustini sequẽtibus innotescit: Inquit enim totus autẽ cãnon scripturarũ in quo istam consideratione͂ uersandam dicimus his libris continetur/quinq; Moseos. i. Genesi/Exodo/Leuitico/Numeri/Deuteronomio/uno libro Iesu Naue/uno Iudicũ/& sic deinceps libros omnes tam ueteris q̃ noui testamenti recenset/nulla de eplis decretalibus põtificum habita mentione/nec de apostolica Romana sede uerbũ faciens/Neq; id etiã ad propositũ libri pertinebat in uniuersum/neq; ad ullã eius partẽ/ Neq; põtificũ

epistolæ tempore congestæ in unum fuerant/ut ex actissimã uim legis obtinerent/ Quemadmodũ sub Gregorio nono quem Augustinus multis seculis præcessit edita est illa quinq; librorũ compilatio/& ut uim haberet legis/ipsaq; tum in iudicijs & scholis uniuersi uterentur statutum est: præcessit & Augustinus Gracianũ non parum multis annorum curriculis / præcessit Isidorum illum Hispalensem ex quo ille plurima traxit / præcessit & plurimos eorum pontificum: qui decretales scripsere epistolas. Cæterũ quæ ruditas arbitrari epistolas eas/quæ de rebus tẽporalibus etiam minimis quandoq; editę fuerint/ & quæ contrariæ inter se reperirentur/ut ipse Gregorius pontifex in proemio decretaliũ asserit diuinis scripturis conferendas esse uel de longinquo/ne dum ęquandas? Mitto q̨ Papę lex ius diuinum non dicitur/ut etiam in cap. non debet de consanguini. & affini. quod & Siculus Abbas confirmat inter alios. Mitto q̨ errare in fide potest/ut etiam fauentes ei plurimum cannonũ interpretes uolunt. præsertim ipse Innocentius eius nominis quartus pontifex in cap. primo de summ. trini. Mitto q̨ eas etiam uocat decretales epistolas Gracianus quas Romana ipsa ecclesia ab alijs recepit/ quæ decretalium nomine nullo pacto censeri possunt. Mitto q̨ decretales ipsæ epistolę trũcatę sunt & eorum partes dimissæ/partes admissę/prout cõpilatori uisum est in iudicijs expedire: Mitto q̨ reuocari possunt per eosdem aut posteriores pontifices/q̨ per cõsuetudinẽ etiã contrariam abrogari / quæ nullo pacto cãnonicis diuinę scripturæ libris conuenire possunt/in quibus nec inueterata consuetudo nec pontificũ ulla reuocatio potest obesse. Hoc autẽ dixi nullam aliã obcausam q̄ ob ueritatẽ manifestandam/atq; ut auctoritas & fides per uera testimonia quæ certe nõ desunt decretalibus epistolis arrogetur/ non per falsa & comenticia derogetur / Neq; enim desunt epistolis decretalibus laudes & uere & proprie quorum illa præcipua est/ quæ calumniã pati non potest uniuersalis ecclesię consensus ubi eas ꝓbauit/fuitq; inter alios plurimos Ioannis Vicleff. errores & hic quoq; in magno illo Constantiensi concilio condemnatus/q̨ epistolæ uidelicet decretales apochryphæ essent/ & a fide Christi seducerent.

THEOREMA .XVI.

¶ Dissidentibus pontifice solo/& concilio uniuerso inter se/ pontifice & doctoribus inter se/concilij episcopis & sacerdotibus inter se / in causa fidei decernenda/quid agendum uideri.

Expositio.

m VIta diu circa primũ Theorematis partẽ disputata sunt. Fuere eñ qui dicerent. conciliũ in causa fidei præesse pontifici / fuere qui pontificem cõcilio præponerẽt: & circa ipsius synodi collectionẽ. Alia etiã questio utrum sine pontifice utrum eo refragante cõuocari colligiq; posset: Et sane si recte fidei fuerit nullũ mihi uidetur dubium ad eum pertinere utpote Petri successorem & Christi uicariũ. sed cum rite conciliũ cõuocatũ est & inter disputandum ambigitur quid decernendũ sit si forte põtifex quicq̃ solus uellet/ uniuerso reclamante concilio. Tum iuxta multorũ doctrinã nec theologorũ solũ sed ecclesiastici iuris interpretum/non admodum secura eorum consensio qui relicta illorum sententia/ipsi hęreret. Scribitur enim in decretis gloss. distinc. xix. Papa tenetur requirere cõcilium episcoporũ ubi de fide agitur/ & tunc synodus maior est Papa/quãobrem archidiaconus Bononiensis glossam ipsam probãs inquit/ Periculosum esset fidem nostrã unius hominis arbitrio cõmittere: Ad hanc ferme sen-

tentiam Bernardus loquitur inquiens: Quæ maior superbia ꝙ ꝙ unus homo to-
ti congregationi iudicium suum præferat/ tanꝙ solus habeat spiritum sanctum.
Huc quoq; & illa tendit glossa nonę causæ questionis tertię cuius initium nemo.
Maior enim inquit orbis est urbe/ ipse tamen crediderim si causa ipsa nunꝙ an-
tea definita sit fieri difficulter posse: ut pontifex solus aduersum omnes sentiret: ni-
si aut diuino spiritu/ aut spiritu erroris insignitus duceretur. utrū magis putandū
esset/ex præcedenti uita atq; doctrina rimari oporteret. Illud tamē aduertendum
officij dignitatem multum habere momenti qua uti. s. uellet omnipotens in ueri-
tate manifestanda/ sed nec illud contemnendum: si adeo illius manaret sensus/ex
re etiam esse/ut alij pleriq; ipsi accederent anteꝙ sententiam ferret/ quoniā deus
auctor est pacis non dissensionis: In causa uero antea definita & recepta pontifici
accedendum esset/ cuius etiam sententiæ in causa fidei iuxta Thomę sententiam
acquiescendum est magis / ꝙ cuiusuis doctoris opinioni. Si uero inter se concilij
episcopi dissentiant(cæteris paribus)parti maiori adhęrendum uidetur/hęc enim
ultima Theorematis pars naturæ luminis beneficio claret. Addubitari enim uix
potest maiorem partem(cum paria sint cætera quæ ad rem faciunt)sectandam nō
esse/ ad exactam autem consideratione eorum quæ offerentur credendorum / sic
ipse arbitror statuendum/ aut enim prodesse potest & nihil obesse quod creden-
dum proponitur/ aut ecōtrario obesse/nihil autem prodesse/ aut partim prodesse
partim obesse/aut utrum pro futurum sit an nociturū nesciri / quæ primo ordine
statuuntur/ admittenda sine cunctatione sunt / Iuxta illud sapientis/Innocens cre-
dit omni uerbo. & Apostolus ait/Charitas omnia credit. Secundi autē ordinis res
reijciendę omnino & ablegandę sunt: secundū sapientis sententiam dicentis/ Qui
cito credit leuis est corde. Tertij ordinis res eo deducendæ ut mente saltem & co-
gitatione / si re ipsa fieri non potest profutura discernamus a noxijs. Quarti autē
ordinis examinandę iuxta illud Apostoli Nolite omni spiritu credere / sed proba
te spiritus an ex deo sint/putoq; ex hac radice suam illam credendi artem traxisse
Ioannes de sabunde in libro quem theologiam naturalem uocat/qua docuit com
paranda contradictoria librandaq; & in eam lancem demum uergendum esse /
quæ secura magis & cōducibilior uideretur. ꝙ si quispiam errore non crimine cę
spitaret ut quod obesset prodesse crederet: puto non pernitiose falleretur: ni quo
quomō sui ipse erroris obliqua uolūtate dux efficeret/Lumē em̄ connatū de quo
iam plura/instar corporalis luminis operatur/ ut em̄ huius beneficio luminis col-
lustrantur oculi quo munere ab offendiculis plurimis cauemus & recta incedi-
mus/ita illius illuminatur mens/cuius postea fulgore uolūtas & ad bona peragē/
da opera & ad cauenda mala perducitur: sed ex iure quoq; pontificio eiusq; inter
pretibus probatio colligitur / ubi enim maior pars ibi pręsumitur esse ecclesia/ ut
lvi. distinc. apostolica iuxta glossam: deducitur itē particularius ex cap. cuius ini-
tium in cūctis titu. de ijs quæ fiunt a maiori parte capituli: illuc quoq; ea tendit sen
tentia quæ ponitur distinc. xv. cap. eo cuius initium sicut: sed & concilij Tolletani
decretum extat sub hac forma/ꝙ cum quęlibet synodus agitur / aut pacifice inter
pontifices quippiā definitur/si pauciores per nescientiā uel contentionē forte dis-
sentient/aut commoniti plurium sententiæ cedant/aut ab eorum cætu cum dede-
core/aut confusione abscedant / aut excōmunicationis annue luant pœnam/ di-
ctum autem est cæteris paribus / quia si pars maior contra diuinas litteras con-
traq; ea quæ uiolare nephas est/decernere quicꝙ uellet reliquis qui pauciores es-
sent contra nitentibus: numero minori adhærendum esset quemadmodū accidit
in Ariminensi concilio & in Ephesino secundo: quinimo simplici potius Rustico

& infanti & annicule q̄ & pōtifici maximo/& mille episcopis credendum/si contra euangelium isti/illi pro euangelio uerba facerent/ & hanc ob causam non simpliciter absoluteq͂/sed sub condictione Tolletani cōcilij sanctionē editam esse crediderim nanq͂ nescientię atq͂ contentionis dūtaxat mentio facta est/pari pacto & de bonę probatæq͂ conscientiæ uiris & de suspectis uel malis/ de doctis quoq͂ & indoctis/deq͂ rei claritate & obscuritate intelligendum est:ut omnia uidelicet præter numerum paria censeantur.

THEOREMA .XVII.

¶ Dissidētibus summis pontificibus in schismate diuersaq͂ & uaria dogmata proferęntibus cui credendum.

Expositio.

f Ieri/enim potest & sępenumero cum pernitie factum est/ut pluribus de summo pontificatu contendentibus/unusquisq͂ eorum se pōtificem iactet/uariaq͂ & pugnantia dogmata disseminentur:atq͂ alij aliū & multi sæpe nullū quasi acephali sequantur. Quapropter dare operā pro uiribus oportet/uti uero pontifice cognito & honorato reliqui reijciantur. Ad hanc autem noticiam exacte consequendā difficile quispiam admittitur.siquidem cardinales ad quos pontificalis electio ad præsens ecclesiasticis sanctionibus pertinet/scindūt se in partes & studia contraria ex eisq͂ ueluti cōtrarijs testibus/ qui nā eorum cannonice electus fuerit dignosci plane non potest. Igitur per orationem in primis consulendus est deus/ut beneficio ueritatis radio mētem illuminet:Dein rationes perquirendę/boniq͂ & docti uiri consulēdi sunt.paribus autem (si hoc fortasse contingeret)rationibus & testimonijs/is esset sequendus/cui diuina ad probatum uel uirum uel fœminam reuelatio facta adstipularetur/semper enim prophetica responsio/cæteris paribus/pręponderare debet & eius pręsertim uiri aut fœminæ cuius testimoniū & prudens ingenium/& spectati laudatiq͂ mores & imaculata conuersatio laudauerint:At si forte hinc inde reuelationes cōtrariæ pugnātesq͂ proferrētur in medium/ & utra uera/& quod est sequens diuina haberi deberet internosci nō posset cū alterā esse falsam / alterā uerā si inuicē contradicūt necesse sit:ei pontifici adhęrendū magis(si cętera uidelicet paria sint/q alterius sectatores/ ob pœne uidelicet periculū) maledictis & anathemate insectaretur/quod si utriq͂ pōtifices diuersarum partium sectatores maledictiōibus persequeretur nemoq͂ ab infligēdis censuris abstineret adeo/ut in hac quoq͂ re par causa redderetur/ ei qui melior doctiorq͂ palam haberetur accedendum censeo/ At si in hoc quoq͂ ambigeretur/sic arbitrandum puto/ut qui operam pro uiribus impēderit/in cognoscēdo uero pontifice/sequi eum qui sibi iure sequendus uidetur tuta cōscientia possit/& rectius multo mea quidem sentētia is aget/q̄ qui neutrum sequitur ut quandoq͂ in schismatibus contigit/quibus inerat pars quæ neutralis uocaretur/nā tam & si fieri posset ut ille falleretur & Antipapam pro Papa uenerarētur / nullū ob id crimen incurreret quando istiusmodi ignorantia inuoluntaria omnino & inuincibilis esset/cum paratus.s.est animus perquisitę atq͂ agnitæ ueritati q̄ totius adstipulari/huic sententiæ Vlricus theologus in summa sua non discordat/ docens eū qui peritiores consulit de re ea/quæ alioquin expræssa auctoritate non fulciatur/ utrum sequenda sit nec ne/posse inquam maluerit partem sine dispendio uergere

dum sibi id faciendũ dictet conscientia: hac motus ille ratione fuit/ q deus ab homine non requirit quod eius superet uires atq ob id eum q totis uiribus ueritatẽ perquisiuit non posse cum pernicie errare / etiam si mendatiũ sub specie ueritatis nesciens amplectatur huic quoq & diui Thomæ auctoritas fauet / qui in summa sua secundo uolumine secundę partis scribit/eos proprie schismaticos dici qui ex intentione ab unitate ecclesiæ se diuidunt: Animaduertendum quoq puto / si eorum alter irrationabilia unq aut præcepta aut consilia subditis tulit / altero legitime præcipiente/nam ad eius remotionẽ possent subditi cum de potestate ambigitur qñ etiã Scotus in.iiij. cõmentariorũ in sententias distinc.tertia scribit quanq huiuscemodi eorum præcepta consiliave qdiu prælatus est / contemnere non licet minime obseruando iuxta illud dominicũ/ Super cathedram Mosi sederunt scribę & pharisei:nihilominus non licet etiam reputare / ea bona & falsa opinione teneri laborandũq esse ad correctionẽ uel amotionem præcepti/aut ipsius prælati fatue præcipientis. Cæterum sicut is qui in fide errat / non est censendus hæreticus/si paratus est corrigi uti theologi & iuris interpretes omnes uolunt cum pertinacia sit/ut inquiunt de formali ratione hæreseos: quod ut mittã theologorum sentẽtias/ notatur etiã ab interpretibus cãnonici iuris in cap. hæc est fides/in decretis causa.xxiiij.quęstione prima. & scd'a cã quęstione tertia/ in cap. dicit Apostolus. & in decretalibus titulo de summa trinitate & fide catholica in cap. dãnamus pari & ualidiori etiam ratiõe schismatis uitio maculatus censeri non deberet/qui antipapę crederet/quousq.s.de ueritate quæ tum iacet in obscuro cõstiterit/ Alioquin dãnandi essent sancti illi uiri q diuersis põtificibus credebãt obediebãtq in diuturno illo schismate quod p Martini eius nominis qnti põtificis electionẽ Cõstantiæ sopitum est. Nãq sub Vrbano sexto/& Bonifacio nono/Katherina Senẽsis & Brigida uixere sanctissime fœmine/sub Clemente sexto/ & Benedicto duodecimo/Petrus de Lucinburgo/sub Benedicto itẽ Vincẽtius ordinis prædicatorum clarissimus. Qui autẽ rudes omnino & inexpertes litterarũ sunt/Adeo ut huiuscemodi controuersiarum capaces non euaserint/ modo recte intentiõis fuerint excusari crediderim/ si suis episcopis audiũt/cum ad hæc exacte noscenda nec diuina nec humana lege cogant. Quid enĩ istis necessariũ sit supra docuimus/quã ob rem suos sequi episcopos debent quibus illud Iob aptari potest/Boues arabãt & asinæ pascebantur iuxta illos. & illud Apostoli/ Obedite præpositis uestris & subiacete illis. Ioan. Gerson de schismate copiose scribit/quare qui exactiorẽ huiuscemodi rerum noticiã cuperet librum eius adire potest.

THEOREMA .XVIII.

¶ Dissidentibus probatorũ theologorũ uel iuris interpretũ opinionibus/ posse quemcunq tuto eam sequi quæ sibi magis consona uidetur ueritati / cæteris autem paribus illi esse tutius hærere / in qua plures & qui doctiores sanctioresq sunt habiti conueniunt.

Expositio.

S I enim probati sunt nihil aut sacris litteris/aut ecclesiasticis sanctiõibus aduersum proferẽt: probant autẽ aut expresso iudicio aut tacito cõsensu hoc est aut sentẽtia/aut quod est frequẽtius usu publico uniuersalis ecclesię. Augustinus multiq tum Græci tum latini doctores probatur in decretis distinc.xv. per Gelasij papæ sententiã / beatus quoq Bernardus / btũs Thomas & alij summorũ pontificũ litteris probant(ut supra diximus) alij quoq

usu publico ecclesiæ pariter probati sunt/hoc est pro catholicis habiti:qui hos igitur sequuntur & si dissideant/& si a uero quandoq; recedant/perniciose tamē hoc est aut cōtra fidem aut necessarios mores errare non possunt: quādoquidē in illis omnes conueniūt/Dānatos autē ab ecclesia doctores & hæreticos / nō modo nō sequi/sed & persequi & dānare oportet/alioquin Arrij & Nestoris/ & aliorū principum hereseos sectatores excusarent/q sus doctores magistrosq; sequerentur qui euangelicā fidē aperte demoliebant/At si res de qua sit cōtrouersia indirecte ut aiunt/& secūdario ad fidē pertineat/hoc est q̄uis in sacris litteris quoquomodo contineret/non tamē palā explicitéq;/qui aduersam falsamq; opinionē tueret nixus doctorū auctoritati/dignus uenia haberetur ueritatis nāq; portū tenere se credens in mēdacij scopulū uel nulla uel certe parua culpa delaberet/ scribit ad hanc sententiā Monaldus ueritati preiudiciū nō generari/cum inter diuersas probatorum doctorū sentētias illā opinionē quis amplectitur/ q̄ magis sibi uidet consona rationi: fauet & Thomas in secundo uolumine scd'e partis sūmæ: questione.xi.q si huiuscemodi opiniones aut ad substantiā fidei / aut ad necessarios mores minime pertineāt/pro libito qs & absq; discrimine quā maluerit partem sectari potest/ tunc enim ut in quolibetis scribit idē Thomas locū habet illud Apl'i/unus quisq; in suo sensu habūdet/Diximus cæteris paribus eam præponendā / in qua plures & qui doctiores sanctioresq; sunt habiti conueniūt/qd' equidē probabilissimū/ id enim in quo oēs conueniūt/ut sapienter Aristo.docet/ nō potest oīno falsum esse: parū autē referre existimauerim vtrū oēs aut plures & meliores dixeris.sed & psuasissimū nobis esse debet eos non modo qui doctiores / sed & sanctiores sunt/ clarius & exquisitius cæteris ueritatē agnoscere & agnitā sectari / adstipulatur illud ecclesiastici/In multitudine seniorū salus/ & illud itē:Ne despicias narrationē seniorū/& in prouerbijs eorū conuersare / ab istis enim disces sapientiā / Quis em̄ ambigat/tutius se hominē eius iudicio cōmittere/quē probatę perspectęq; bonitatis agnouerit q̄ qui bonitatis aut expers aut indigus doctrina dūtaxat pollet/ & diuus Ambrosius in libro de paradiso scribit / neminē debere se alteri credere nisi cuius uirtutem probauerit.

THEOREMA .XIX.

¶ In controuersijs fidei nullo unq; modo definitis posse quemlibet recte mentis/ quam maluerit opinionem tuto sequi.

Expositio.

Sequitur hoc ex præcedentibus/ nam cum ueritas nō eluceat & quæri nihilominus pro uirili debeat potest quis tuto alterā sequi doctrinam/ altera abiecta/cum inuicē.s.contradicūt/Quapropter si recte mētis fuerit diuino se iudicio in ipsa electione cōmittit / qn̄ ab eo non nisi ueritas quærit: Bonus aūt deus ijs q recto sunt corde:sic accusari iure nō posset/ etiā qui erraret/qn̄ nec uolūtatis uitio nec pnitiose in errorē laberet/& ob hanc causam inoleuit forte consuetudo apud multos in prefatōe disputationū suarū quas aut uoce habēt aut scriptis ut protestent bone se esse mētis erga catholicā fidē/& quanq; aut uerbo aut scriptis ptestatio ea abesse possit qnq; sine culpa.Abesse tn̄ ab aīo sine culpa nō potest/paratus enim unusquisq; esse debet/nō solū ecclesiā/sed & quēlibet se rectius sentientē audire/& sequi / scribit & Ioan. Gerson hac de re in libro de protestatione circa materiā fidei consideratiōe scd'a: ita ad uerbū: ptestatio generalis uel specialis de ipsa fide nō infert q protestās errauerit / similiter nec reuo-

catio condictionalis: hoc est itaq; perspicuū q homo quantūcunq; fidelis dicere pōt, ptestor/q nil intēdo dicere/nec puto dixisse contra fidē & si oppositū cōtingeret uel cōtigisset illud ex nūc reuoco uel retracto. Subditq; nullū eē uel fuisse de errore notatū/ qui sic ptestaret/aut reuocaret/referre tn̄ ait ptestari uel cōdictiōaliter reuocare circa ea/ quæ clarissime & explicite sunt de fide & ea quæ difficultatē habent aliquam: in illis enim inquit fas est dicere cum Aplo ad Gal. Si quis uobis aliud euangeliçauerit / etiam angelus de cœlo anathema sit. Recte autē mentis eū appellarem/qui dei honorē super omnia & desideraret & quæreret / sibiq; & alijs perpetuam cum deo fœlicitatem in cœlis/Illud semper arduis præcipue in rebus animo uoluens idētidemq; rogans Fiat uoluntas tua/ sicut in cœlo & in terra: qđ idem est/ac si dei honorem / & nostræ anime salutem expræsse quæreremus / vult enim deus honorē sibi debitū deferri a nobis idq; in bonū est nostrum / quo sanctificamur/Hæc est enim inquit uoluntas dei/sanctificatio uestra / qui autē in cœlis sunt/nihil ob hoc aut euariant aut euariare possunt/utpote iam deo iuncti charitate perpetua/eiusq; uoluntati adeo conformes ut quicquid ille vult constantissime uelint/suaq; de fœlicitate perpetuo tenenda / nihil sollicitī sed omni quæ possit a nobis in pręsens optari certitudine certiores sunt / Hæc autē nobis esse in uotis debent / & quicquid agimus eo dirigendum est.

THEOREMA .XX.

¶ In controuersijs fidei/opinioni ei adhęrendum esse/quæ & euangelio magis consona est: & fortiori ratione munita.

Expositio.

e X supradictis prima pars liquet/sed & rationi efficatiori adquiescendū esse persuasissimū est/cum autē rationē nomino nō eā tm̄ intelligo quæ naturali dūtaxat lumine pręditā est/sed de ea loquor potissimū q̄ Christi fidei iam susceptę pio & frequenti obsequio famulatur quemadmodum a nostris theologis fieri solitum est.

THEOREMA XXI.

¶ In cōtrouersijs fidei quorū partes uel naturali ratiōe uel euāgelico testimonio roborari æque uidentur / ei tutius est hærere q̄ cēsurā aut infligit aut cominat̄.

Expositio.

d Iximus supra eam partē cæteris paribus tenendā quę aduersarios exe crationibus & anathemate insectaretur/ additum est autem in Theoremate uerbum æque ob id q si cuipiam constaret/ partem alteram euangelicæ initi ueritati ab ea mætu pœnæ nullo pacto recedendū esset qđ & ante diximus/Christi enim sentētia est/Beatos eos esse qui persecutionem propter iusticiam patiuntur.

THEOREMA .XXII.

¶ In controuersijs fidei suspendendum aliquando iudicium.

Expositio.

SI enim dubietas exoriretur/quæ nam partiũ euangelicæ ueritati niteret' magis:præcipitanda nullo pacto sententia foret/ periculosum enim & impium in causa fidei tam seria/tanti discriminis / quicq̧ temere diffinire/Quamobrem librato iudicio ueritas / quæ se mentibus fideliũ ingerat expectanda est / & in eo quod intercedit tempore orandus est deus pro impetranda discretione spirituũ/& sacrę litterę consulẽdæ sunt/qđ & magnus ille Athanasius in Arrianã blasphemiã scribens faciendũ censet : Illud quoq̧ accedit ꝙ hõ sibi nimiũ credẽs/in supbiã facile labit' / & inde in hæresim facilime delabi potest/ ex aduerso autem pensandum non semper & omnifariã alijs credendum esse/ etiã maiori parti/exemplo sint Christi discipuli pauci contra innumeros aduersarios: Martyres contra orbem uniuersum : contra uarias hæreticorũ sectas & populos/ pauci doctores/potissimũ dum sæuiebat rabies Arrianæ blasphemiæ/dũ ꝓfugus Athanasius Christi seruus in pœnã falsi dogmatis ab ipsis hæreticis poscebat'/ dũ Hilarius pariter exulabat qui sibi soli & nõ alijs credebãt iudicantes se in Christũ credere/Aduersariorũ autẽ numerosissimã turbã Christũ blasphemare. Nec officit/si q̃s dicat fretos ꝓprij ingenij rationibus & armis doctores ipsos/in aduersariorum exercitũ uim fecisse oppugnabant'/ipi potius sed Christo ꝑ eis ꝑliante expugnari nõ poterãt:Afferebãtq̧ hæretici rationũ suarũ cateruas & diuinę scripturæ auctoritas ꝑ se prima fronte ꝓbabiles & ita uisas ppłis & principibus & ep̃is multis ueluti cũ Arrius illud adducebat Christi cõtra ipsum Christũ Pater maior me est/& cętera id genus q̃bus aduersus deũ magno impetu magnoq̧ fragore adiuti etiã imperatorũ edictis militabant / q̃re q ꝓbabilitati incõsiderate accessissent/ aut multitudini fisi fuissent/ aut fauori principũ & ep̃orꝝ cõcessissent mortis laqueis capiebant'. Quapropter nobis cõsiderandũ est / multa esse falsa ꝓbabiliora q̃busdam ueris & stultorũ etiã(ut inquit Sapiẽs) infinitũ esse numerũ & principes & ꝓlatos ecclesiæ quãdoq̧ aut ignorãtia/aut malicia decipi: nõ eñ scripturas diuinas quilibet intelligit / quas docet spiritussanctus/nec nisi eos quos uult & præsertim quos humilitatis raro priuilegio donauit:quæ sine litteris litteratissimos philosophos uincit & uicit:Exẽplo sit philosophus doctissimus a simplici ep̃o Niceæ superatus/& in sentẽtiã tractus/qui cũ primus aduersus doctorũ episcoporũ telã se defendisset/mox ab indocto & inermi/sed humili ep̃o ꝓstratus ad Christũ in triũpho libens/& alacer ductus est:colligamus igitur suspendendũ aliquãdo iudiciũ in causis fidei cõtrouersis & ambiguis/ ne laqueis diaboli quorũ mundũ repletũ in uisu uidit Antonius irretiamur / & onstenso ei remedio scilicet humilitate utamur & oratiõe/quorũ ope & uestigãda & amplectẽda veritas q̃ per dei gratiã nobis innotescet/possumus enim iudiciũ suspendere nõ solũ in his & ꝑquirendis & cogitandis & iudicãdis sed etiã in oĩbus etiã si esset ultimus finis/scđm aliquos ut refert Gerson in libro de perfectione cordis suspendere inq̧ hoc est nec uelle nec nolle assentiri/ sed nõ accederet' forte a multis doctioribus huic opinioni/quo ad ultimũ finẽ: credẽtibus nõ solũ nos debere ultimũ finẽ uelle/ sed nõ posse/ nolle ei assentiri.in dubijs autẽ aliquãdo idipsum & debere & posse contingere/quã difficultatẽ/ideo tetigi/quia multi dubitarent se posse iudiciũ suspendere:cum in sensu inclinationẽ aduertunt imaginationẽ & sensum ab intellectu & uoluntate perperam distinguentes.

THEOREMA .XXIII.

¶ In controuersijs christianæ fidei errare pernitiose nemĩnẽ qui recto sit corde/ & pro ueritate noscenda/preces ad deũ indesinẽter fuderit.

Expositio

u

Etus em̄ & trita theologorū ſnia eſt/quēlibet fideliū a deo exaudiri/ qui pro ſe pie & pſeuerāter orauerit/ ꝓ ſe autē & pie orat/q̄ pro fidei ueritate noſcēda diuinū implorat auxiliū/& eo maxime cū humanū deeſt/ & inter fidei ꝓceres cōtrouerſia ſuborit/dū pōtifex a cōcilio diſſentit/cōcilij partes inter ſe diſſidēt/& utrinq; ratio/utrinq; doctorū uirorū auctoritas: Bonus autē Iſrael deus ijs/q̄ recto ſunt corde/ luce ſuæ ueritatis humanę caliginis tenebras diſcutit / ſi perſeuerantiæ uirtus nunq̄ ſatis laudata p̄cibus ipſis adfuerit: Petite (inquit Chriſtus in euāgelio)& accipietis/pulſate & aperiet̄ uobis : recti aūt cordis eos qđ & alias diximus appello/q̄ dei facere uolūtatē deſiderāt/huiuſmodi aūt hoīes illuminari ꝑmaxime ex euāgelio colligimus: ſi q̄s em̄ inq̄t Chriſtus uoluerit facere uolūtatē eius q̄ miſit me/cognoſcet de doctrina:hoc aūt uerbo ꝑnitio ſe uſi in Theoremate ſumus / ob id ꝙ tā& ſi quēpiā errare deus(occulto ſuo iuſtiſſimo tn̄ iudicio ſineret) citra tn̄ ęternę mortis culpam id fieret/adeſt em̄ ſemꝑ bonę uoluntatis uiris diuina ꝓtectio/quę noxiū peccati uirus abigit a conſciētia/ Immunesq; & illęſas ſanctorū uirorū aīas cuſtodit & ſeruat/Multi enim erroribus & de mille annis/& de iteratione baptiſmi maculati/ beatitudine tn̄ donati ſunt & ab ecclesia celebrati/uti Papias ep̄s Hieropolitanus/Cyprianus Carthaginēſis / Victorinus Pictauiēſis/Hireneus Lugdunenſis/& alij.Fieri em̄ facile poteſt (qđ Hiero. uoluit ꝓ defenſione librorū Clemētis)ut nō ſolū ab hæreſis pœna defendat̄/ cuius ſcripta ab imperitis librarijs paulatim corrupta ſunt/ſed qui uel ſimpliciter errauerit/uel alio ſenſu ſcripſerit/uel innocēter quædā & minus caute locutus eſt. Nullo nanq; pacto credendū beati Cypriani & aliorū quos ſupra memorauimus errores uoluntatē eorū obſtinatione maculaſſe.Sed intellectū dūtaxat quādoquidem nulla obſtinatiōe in eis ꝑmanſerūt / quos nun dū eccl'iæ cōſenſus(uti poſtea factū eſt)inter pernitioſos errores cōputarat:ſupra itē rettulimus de iuſtis & beatis quibuſdā uiris fœminisq; quibus diuturnū illud ſchiſma nō obfuit/ ut a uero futurorum bonorū pontifice Chriſto ſeperarent̄/ oculi.n. eorū ſemꝑ ad dn̄m/qui euulſit ipſorū pedes a laqueis/Animaduertendū tn̄ nō inconſulte dixiſſe nos in Theoremate in cōtrouerſijs fidei hoc eſt in eis difficultatibus/ q̄ de ſuſcepta iam fide Chriſti penderēt/ne intelligeremus ſi de ipſa fide Chriſti in uniuerſum ſuboriret̄ dubitatio uera ne an falſa eſſet/Orare ſuꝑ hac cōtrouerſia nos debere ut ueritas patefieret:hoc eſt utrū eā credere tenereq; deberemus an ne/ Neq; em̄ id orare oporteret nam q̄ oraret & peteret ſuꝑno lumine colluſtrari utrū euāgelio credēdū eſſet/ꝓcul dubio aberraret/ quia minus firmus ſtabiliſq; in euāgelica ueritate perſiſteret/ q̄ em̄ fieri poſſet/ut q̄ ſincęre & incūctanter(ut oportet)euāgelio crederet: peteret poſtularetq;/utrū illi credere deberet an nō:firmiter em̄ credendū ſine diſquiſitiōe eſt Semel(inq̄t ſcriptura)locutus eſt deus & id ipſum ſcđo nō repetit:& iterū/ Nō tentabis dn̄m deū tuū.& iterū/Ego deus/& non mutor.& alibi/ Fidelis deus in oībus uerbis ſuis/& ſanctus in oībus operibus ſuis.& alibi/Apud quē nō eſt trāſmutatio/nec uiciſſitudinis obūbratio.ſed ſi q̄s forte obijceret iudeos ſe hoc pacto poſſe excuſare/ ꝙ uidelicet de lęge Moſi utrū credendū ei ſit ambigere non poſſunt/ nec ob id errare eos ſi nō orauerint deū ut eis manifeſtet utrū euāgelio credere debeāt: pariq; pacto & Maomethenſes & alios a Chriſti fide alienos / reſpondendū Iudęorū fautoribus eſt/ quāq; & alia hac de re ſcripta a nobis ſupra ſint: exorbitare eos multifariā/neq;.n.petimus ab eis ut de lege dubitēt/ſed ut ipſam legē intelligant/& ad medullas penetrēt relicto cortice/qđ ſi obſtinatione ſeq̄ſtrata facerent inuenirent euangeliū/ & Chriſtū diſcerēt.q̄ illis legē ꝑfecte doceret euāgelio inſinuato.Maomethēſes uero & quicūq; alij nr̄æ legi aduerſi debēt/ de eoꝝ legibus

dubitare in quibus multa nõ solũ cõtra diuinã legẽ/ sed & cõtra ipsius naturæ de creta q̃ oẽs seruare oportet imixta sunt:grãs igit̃ q̃ꝫ maximas habere deo christia ni debemus q supno lumine grẽ suæ nobis affulserit: quo discimus euãgelio simpliciter credendũ: & in euãgelij expositiõe catholicę ecclesiæ & in ecclesię catholicæ sensu pcipiẽdo doctrinæ Romanæ ecclesiæ / & in doctrina Romanæ ecclesiæ noscẽda/pbatorũ ab ea doctorũ & p̃sertim theologorũ sentẽtijs / atq̃ꝫ cõsensu: Ita em̃ supno illo lumine didicimus & in celebratissimorũ doctorum scriptis sparsim postea hæc ipsa uel expræssa uel inmixta inuenimus:qbus aũt de mandatũ nõ est officiũ uel docẽdi plebẽ uel p̃dicandi ij minime adstringunt̃ ad noticiã exactiorẽ uel habendã uel p uiribus quærendã de rebus fidei & q̃ iuxta uires/necessaria discere satagerũt/satis fuerit. Si in uniuersum Ro. ecclesiæ hoc pacto adquieuerit / ut illa credere uelint ad quæ illa obligare fideles/ p edicta & p̃cepta sua uoluit/ quare cũ inextricabilia mẽti suæ occurrerint / Ad obligatoriũ illud iudiciũ Ro. eccl'iæ se referẽt tumq̃ꝫ uel postea exqsitior ei ueritas patefiet/in eoq̃ꝫ adimplebit̃ / quod in Psal. scriptum est Lux orta est iusto/& rectis corde lætitia.

THEOREMA .XXIIII.

¶ Eadẽ semp non fuisse necessario credẽda/ neq̃ꝫ eundẽ ordinẽ seruatũ.

Expositio.

m Vlta enim implicite olim sacris in libris cõtinebant̃/de qbus nulla alioquin sub orta lis fuerat/nulla sanctio p catholicã ecclesiã pmulgata: atq̃ꝫ ob id quispiã ad ea explicite credẽda minime astringebatur: postq̃ꝫ aũt definitũ est per ecclesiã/sequi ea necessario ex sacris litteris & sũmi dei esse cõsulta/credẽda explicite nobis sunt. Atq̃ꝫ in hunc modũ nõnulla p ecclesiæ decursum declarata sunt. Inter pphetas quoq̃ꝫ ueteris testamẽti posteriores prioribus exactiorẽ qñq̃ꝫ & distinctiorẽ quarundã rerũ noticiã cõsecuti sunt. unde & Dauid canit/Sup senes intellexi. Apl's etiã clarius & exquisitius nõ nulla pcepisse q̃ꝫ ueteres illud indicio est/qđ Paulus ad Ephesios scribit/ potestis intelligere prudẽtiã meã in ministerio Christi/ qđ alijs generatõibus nõ est agnitũ: vñ & Gregorius scribit psuccessiones tpm diuinæ cognitiõis augumentũ creuisse: de qua re late. s. Thomas disputat in prima pte theologicę summę/ubi de angelorũ cognitiõe ptractat: sed & uarius diuersis tpibus ordo credẽdi seruatus: quanq̃ꝫ huic semper ueluti fundo nixa est fides nr̃a diuinis reuelationibus credendũ esse. Christi nãq̃ꝫ discipli ut testamẽti ueteris ad p̃sens mittamus ecclesiã hũc ordinẽ seruauere/ut q̃ ab Christi ore hauserũt & crederẽt & seruarẽt/eodẽq̃ꝫ tpe/& ab ipso deo illuminabant̃ interius fidei lumine exteriusq̃ꝫ per signa & miracula ab eo patrata roborabant̃: primi autẽ q post ascensum Christi in cœlũ credidere abeisdẽ & apl'is & discipulis fuerũt edocti/& sic deiceps adusq̃ꝫ nr̃a tpa psuccessionẽ(ut ita dixerim)hereditariã christianis hoĩbus tũ uoce tũ scriptis fidei noticia puenit. Nos aũt q ab incunabulis cũ lacte nutricis hãc fidẽ inbibimus/ parentibus nr̃is ordine tpis prius credimus/cũ ea nos edocẽt/q̃ ad fidẽ ptinent & paulatim ad audiẽda euãgelia relegãt/q̃ christianorũ primitiæ priscaq̃ꝫ illa sub Christi tpibus pullulãs/ & sanctospũ ampliter fęcunda eccl'ia ab apochryphis scriptis segregauit & a christianis oĩbus custodiri/& p uerissimis haberi oraculis decreuit: sed & aliũ credẽdi ordinẽ aiaduertere est/prius. n. q̃ꝫ vulgarent̃ euãgelia/& prius etiã q̃ꝫ Mattheus q primus oĩm suã de Christo Hebraicis lr̃is cõtexuit historiã ad scribẽdũ animũ appulisset/ fides ipsa inter christianos feruẽtissime splendebat/atq̃ꝫ ob id prius eccl'iæ credebat̃/qđ

etiã apud antiquos patres obseruabat. Nãq3 anteq3 Moses res gestas ab mũdi ge nesi exordiret in Abel/Noe/Abraã/& reliquis iustis / fides sancta & imaculata p̃ mãserat. Cæterũ euangeliũ qd' & ab ecclesia ipsa ꝓbatũ roboratũq3 est/ sua postea auctoritate cõfirmat ecclesiã/eiusq3 nobis dignitatẽ ostẽdit/nihil eñ de Christi fa ctis de ueteris testamẽti firmitate nouimus nisi euãgelicę legis bñficio. sed & alius quoq3 ordo inter ea q̃ ad gignendã roborãdãq3 fidẽ cõcurrũt / attẽdi cõsiderariq3 potest: qñq3 eñ nullo apparẽte miraculo/nulla efficaci ratiõe animũ subeũte illu minat itellectũ deus & ꝓpe impellit ad suscipiendã fidẽ: postea succurrũt mẽti pa rata miracula fidẽ ipsam cõfirmãtia/trophęa martyrũ ipsius fidei sanctitas / & mũ dities/iniqtas & incõstãtia alienarũ legũ: Aliqñ itẽ ecõtrario accidit/ut ꝓdigia uide licet & signa in Chr̃i uirtute ab eius sectatoribus facta adducteq3 rõnes infideliũ aĩos moueãt/ postea dei gr̃a q̃ fidẽ parit illabat̃ i mentẽ: uerũ envero i q̃libet eoꝝ q̃s recẽsuimus credẽdi ordinũ/ꝓpositiõi huic ueluti p̃ncipio niti oportere manife stũ ẽ: deo & diuinis reuelatiõibus credẽdũ/qd' ut faciamus ĩ cã est lumẽ illud diui na clemẽtia nr̃is aĩs supnaturalr̃ iditũ: de q̃ in aliꝫs theorematis mẽtionẽ fecimus.

THEOREMA XXV.

¶ Christianorũ quẽlibet sub totius ecclesiæ & capitis unitate spiritaliter nutriri/ augeri & perfici / queẽadmodũ sub capite & tota hoĩs cõpage mẽbra corporea.

Expositio.

ET sacris litteris & theologorũ monumẽtis ecclesia corpori assimilata ẽ/ & christi mysticũ corpus appellatur/ siquidẽ uniuersalis ecclesiæ caput Christus est/ cuius uicẽ in terris sũmus põtifex gerit collata Petro hac potestate uti dogmatis euãgelicis multifariã istruimur & eo potissimũ loco ubi Christus pascendas ei oues mãdauit/q primatũ inde super omni ecclesia percepit / cui hæreditario / quasi dixerim/ iure succedunt omnes qui legitime ad apostolici culmen throni deliguntur/uti sanctorum hominũ uoces & ecclesiasticę sanctiones attestantur : sicuti autem in naturali hominis corpore fluit a capite ad membra uis salutaris indeq3 & nerui & sensus initium capiũt/unde caput dictum esse/& Varro & Latinę linguæ auctores aliꝫ uoluere: sic & in mystico ecclesiæ cor pore datur animaduertere / in quo a pontifice ad ecclesiã uis potestasq3 fluit a su premo uero & ꝓprio capite Christo deriuata. Fieri autẽ potest ut & uicarium ca put ægrotet quemadmodũ & naturale & sicuti noxios hoc humores ita illud pra ua dogmata immittat in corpus/ quod cum accidit pro medela laborandum/& si desperatur salus abscindendum: hoc est cum immani & diuturna ac desperata cõ clamataq3 criminis præsertim hereseos sanie marcidũ est/subrogari/ sufficiq3 ꝗto tius aliud debet. Quemadmodum a doctoribus presertim theologis probatis & celebratis traditur/ Quãdoquidem principale caput Christus ĩmobili stabilitate perseuerat semper qui uicaria capita dũ corpori suo mystico expedit/& substitue re & amouere potest. Igitur sani capitis influxũ suscipere mẽbra / hoc est sana põ tificis dogmata subditi debent : Alioquin ueluti membra uiribus destituta & ui uifici corporei caloris expertia atq3 ob id emortua anathematis mucrone abscin di proiꝫciq3 & possunt & debẽt : Capitis autem male sani & deliri uitanda conta gia sunt / ne & ipsi artus pestilenti humore tabefierent. Posset autem euenire ut corpis mystici mẽbra queẽadmodũ & naturalis demissum susceptũq3 uirus statim nõ p̃sentiãt/atq3 ob id tabescere occipiãt: Quaꝓpt̃ ad ocl'os hoc est eleuatos do ctos & contẽplabundos uiros/q in ecclesię corpore oculorũ uice fungunt̃ in ipsa infirmitate recurrendũ/quorũ hausto cõcilio in unũ cõueniendũ est/ad iã receptã

ſaniem tabẽq; expellendã & ꝓ tutanda cõſeruãdaq; corporis myſtici ad Chriſtũ caput/a quo pendet uiuitate hoc eſt ipſius myſtici corꝑis uita enixiſſime & aduſq; ultimũ ſpm̃ laborandũ. Aĩaduertendũ autẽ qđ & Io. Scotus in. iiij. ſniaꝶ. prima q̃ſtione qnte diſtinc. meminit/ubi de baptiſmi ſacramẽto diſputat ꝙ in corꝑe humano uita una eſt oĩm partiũ q̃ ab eis ordine quopiã participat̃ in corde prius / dein aliꝭs ei mẽbro ꝓpinquioribus & ita deinceps/ quare deriuari uita ex una parte in aliã nequit/niſi ea qua deriuat̃ pars eadẽ uita uixerit: in myſtico uero hoc eſt eccleſia nõ ita oĩno euenire/cũ una uita numero in ea nõ ſit/ nec oportere mẽbrũ illud/ quo uti miniſtro in alia mẽbra uita trãffundit̃ ꝓpinquius eſſe uitæ principio/ quo ad participatũ ipſius attinet uitæ: ſed in gradu miniſterij dũtaxat & de uenis affert exemplũ/q̃ ſi ĩ corꝑe (ut inqt) nõ uiuerẽt fomaliter/media tñ eſſent cęteris partibus in miniſtrãda uita: q̃propter ut hic de malitia baptiçãtis miniſtri ꝓtulit quã nõ officere uoluit baptiçato/ſi & forma & intẽtio ſeruet̃ eccleſię/ Quod & oẽs pariter q̃s unq; uiderim theologi affirmãt/& ipſa eccl'iæ ſancit auctoritas: Non ſecus nos de malicia capitis docẽtis regẽtisq; putare poſſumus / quam nihil officere opinamur modo & catholica ab eo ſeruet̃ fides atq; doctrina/tã & ſi uita illius & mores publica debẽt honeſtate fulgere uerũ ſi defuerint fidesq; lãguerit qd agendũ ſupra inuimus/qđ latius a pleriſq; & doctrinę & ſanctitatis titulo iſignibus declaratũ. Aĩaduertendũ quoq; eſt/ꝙ quẽadmodũ oĩa q̃ ad uictũ & ornatũ naturalis corꝑis ſpectant om̃i ex parte neceſſaria nõ ſunt/non ſecus eſſe q̃ ad myſticũ ꝑtinẽt/ſed ſicuti ueſcimur delicatis cibis/& naturã roborãtibus qbus nihilominus ſoſpite uita carere poſſemus/Induimurq; groſſioribus indumẽtis frigus dũtaxat propulſantibus mollia eliminãtes/Ita iuxta ꝓportione de ſpiritali & cibo & ueſtibus ſtatuendum: Quippe cũ inter ipſa eccl'iæ dogmata alia ad cõſeruandã ſpiritalẽ uitã ſint neceſſaria. Alia utilia quidẽ ſed quorũ uis ad tuendã ꝑ ſe naturã nõ faciat / ſed quodam quaſi adiumẽto cõpẽdioq; ſit ad cõparandã fœlicitatẽ/Alia quoq; q̃ nõ incõgrue mutatorijs cõparent̃/utpote qbus qſq; ꝓ arbitrio uti poſſit/mõ corpus ornẽt/non dehoneſtẽt/huiuſmodi uarię ſunt doctorũ hoĩm ſentẽtiæ/q̃ quanq; ſæpe inuicem cõtradicũt/& in apto nõ eſt/utrę ueriores ſint nihilominus earũ q̃libet ſine uere fidei præiudicio ſummi poteſt. Poſtremo illud ſciendũ nõ ſecus ꝑ lumẽ gr̃e diuinitus aĩæ inditũ hoĩ innoteſcere ſe/aut in ipſo corꝑe/hoc eſt catholica eccl'ia eſſe ut ſe firmiter qbuſlibet mẽbris charitatis ferrumine conglutinet: aut extra manere quominus nõ deſit facultaſ/qn ad ipſam ſtatim cõmigret/nõ ſecus inq; innoteſcere/ac ꝑ naturale lumẽ cuicũq; ciui liquet/ſe aut in bñ morata/bñq; cõſtituta ciuitate degere/aut ſub tyrãnide uerſari/atq; ob id ſibi tutius futurũ/ſi ad urbẽ quãpiã ſe conferat / in qua ſuæ ipſe ſaluti cõmodius & liberius conſulat.

THEOREMA XXVI.

¶ Quid cuiq; de conſequenda æterna fœlicitate credendũ.

Expoſitio.

a B his igitur conſequẽs eſt/ut ſi quiſpiã catholicæ Chriſti eccleſiæ addictus nõ fuerit ſtatim ei ſe cõnectat/& quodãmodo corporet̃. Alioquin ꝑeundũ illi æternũ fuerit qm̃ extra eccl'iæ fidem ſalus nõ eſt/neq; ei ullo pacto naufragiũ mũdi vl'e uitabit̃ q in eccl'iæ nauicula uti olim Noe cũ familia tẽpeſtate diluuij in ea/quã fabrefecerat/arca nõ reponetur: unitatẽ enim eccleſiæ quiq; ſancti uiri ab apl'is ad noſtra tempora ſemꝑ prædicarũt/ de qua ſanctiſſimus ille martyr Egnatius ad Philadelphiẽſes ſcribẽs inqt: Vna. n. p̃dicatio &

fides una & unũ baptiſma & una eccl'ia/quã fundauerũt ſancti apl'i a finibus uſq;
ad fines in ſanguine Chriſti ꝓpriȷ̃s ſudoribus & laboribus : at hoc quoq; ſatis nõ
eſſe ad beatitudiuẽ adipiſcendã deprehẽdemus ſi ſuccurrerit:uere & oĩfariã chri/
ſtianos nõ autẽ quadãtenus hoc eſt ſolo noĩe nos eſſe oportere non.n.dicere/ ſed
eſſe beatos facit/Idẽ ſcribit Egnatius ad Magneſianos/& ut inquit Iacobus apl'us
Fides ſine operibus mortua eſt / peccata igitur primum per cõtritionẽ/cõfeſſionẽ/
ſatiſfactionẽq; q̃ ſacramẽti pœnitẽtię partes ſunt iuxta eccleſiæ doctrinã ꝓtinus di
luenda/qđ ubi effectũ fuerit denãciſcẽda fœlicitate bñ credi poterit idq; tãto intẽ
tius/q̃to intẽtior ꝑpetratorũ facinorũ dolor euadet/firmiorq; & incõcuſſior uolũ
tas ab eis in poſterũ abſtinendi & diuina mãdata cuſtodiẽdi qđ etiã mirũ ĩmodũ
roborabitur/ſi & cœleſtiũ rerũ delectatio & terrenarũ faſtidiũ:demũq; p̃ſentis ceu
odiũ uitæ & futuræ deſideriũ acceſſerit obſequẽtes diuino & admirabili Antonio
ꝑ ſecundã epl'am Arſenoytas monẽti in hũc modũ/ Tollite corpus qđ eſtis indu/
ti facite illud altare/ſupponite deſuꝑ oẽm dilibationẽ ueſtrã/oẽmq; malignũ iſtin/
ctũ relinq̃te incõſpectu dñi/extollite manus cordis vrĩ/ad eũ.i.ſenſus agendarũ &
p̃camini deũ/ut donet uobis illũ inuiſibilẽ & magnũ ignẽ/ q deſcendẽs cœlitus co
medat altare & oĩa q̃ in eo uniuerſiq; ſacerdotes Baalim q quidẽ exiſtũt oꝑatiões
aduerſæ timeãt/fugiẽtes a facie ueſtra/quẽadmodũ Heliæ ꝓphetę/ tunc demũ ui/
debitis ueſtigiũ hoĩs in mari aducẽs uobis ſpecialẽ imbrẽ qđ eſt paracleti ſpũs
cõſolatio hæc ille.cæterũ quanq; eiuſmodi ſignis cõſequẽdę fœlicitatis ſpes emer
git/nõ adeo tñ iȷ̃s inſiſtendũ ut ultra nõ ꝑgamus nã tã&ſi ob ea credere poſſumus
eſſe p̃deſtinatos ad gloriã/pollereq; diuina grã: Certo id tñ ſcire nõ poſſumus/cũ
nemo(uti ſcriptũ eſt)utrũ odio uel amore dignus ſit/ſciat:Adde q in uia dei nõ ꝓ/
gredi retrogradi eſt/fieriq; poſſetvt q temere & incõſulto beatorũ gloriã ſperarẽt
dãnatorũ pœnis affligerent/quare dũ uiuit laborandũ & ab occultis/ſed tñ iuſtiſ/
ſimis dei iudiciȷ̃s formidandũ/ea nihilominus moderatõe/ne ſpes uacillet/neq;.n.
minus iniquus dæmon nitit̃ ut nobis ſpem adimat/q̃ ut p̃ſumptionẽ imittat:quo
fit ut inter ſpem & timorẽ ita nobis ſit incedendũ/ut a timore tñ q̃ a ſpe lõgius re/
cedamus.Diues eñ diues ꝓfecto deus in miſericordia eſt:& nos iã per Ieſu Chri/
ſti unigeniti eius ſanguinẽ/q ſemꝑ memoria tenẽdus eſt/adoptauit ĩ filios infinita
inſuꝑ & nullis unq; terminis anguſtata diuina bonitas/oẽs in hũc mundũ uenien
tes illuminat:oĩbus modo uitioꝝ obicibus nõ obſtiterint/gratiã ĩpartit:oẽs ad fœ
licitatẽ inuitat/colluſtrat/iuuat moderat̃:neq; eñ ſufficientes ſumus(ut ait Apl'us)
cogitare aliquid a nobis q̃ſi ex nobis/ſed ſufficiẽtia nrã ex deo eſt/ Qui (ut idẽ ait)
operat̃ in nobis uelle & ꝑficere:quãdoquidẽ nroꝝ oĩm actuũ tã naturaliũ q̃ eoꝝ
qui gratuiti uocant̃ auctor & cauſa eſt/deus.n.primus actus & prima cauſa/oĩbus
rebus intimior eſſe dicit̃ q̃ ipſe res ſibi q̃ppe cũ oĩa ꝑ illũ ſint/ab eoq; & in eſſendo
(ut ſic loquar) & in eo qđ ꝑ hoc uerbũ fieri ſignificatur / dependeãt:boni inſuper
omnis datur cum ſumma ipſe & ſuprema bonitas ſit / Nam ſi maximum in uno
quoq; genere eſt cauſa omniũ q̃ illius generis ſunt/ quãto magis id qđ eſt ſimpl'r
& abſolute maximũ:Quãobrẽ recte iureq; Iacobus apoſtolus cenſuit/Oĩne datũ
optimũ & omne donũ perfectum de ſurſum a patre luminũ proficiſci / quid eñ
aliud cooperamur deo q̃ eam/qua nos trahit gratiam non repellentes ſed ſequen
tes/quod noſtri arbitriȷ̃ eſt/Nam cum liberos nos ab ipſo ortu naturæ effecerit/&
noſtra quoq; in facultate poſuit/ſuꝑnis afflatibus obſequi mallemus/ an reluctari
Animaduertere hinc & iuſtitiam dei & miſericordiã cõmode poſſumus/& q̃ ue/
rum illud Oſeæ prophetæ ſit/ Perditio tua Iſrael:tantũmodo in me auxiliũ tuum:
Namq; ob culpam/ quæ tota hominis eſt / deus iuſte pœnam infligit / neq; enim

eorum culpæ/qui ad perpetua relegantur supplicia/ sed pœnæ tantum diuina p̄
scientia causa est/ quemadmodum exquisitissime Thomas docet: Nostri autē &
meriti & præmij primaria & efficacissima omnino causa est dei prędestinatio/quo
niam eius remota gratia/quæ gratis libereq; conceditur/ alioquin iam non gratia/
nemo unq̄ aut potuit aut poterit quicq̄ beatitudine dignū operari sed nec quicq̄
boni prorsus agere: illud aut gratię gratum facienti/hoc gratis date/sic em̄ Parisiē
ses theologi loquunt̄ attribuendū. hinc eius quoq; uirtutis quæ humilitas dicitur
radix emergit/quando omne quod in nobis bonū est dei est / & in peccatis etiam
nostris id quod rationē nō habet mali/hoc est ipse actus/ipsa operatio/ deo tribuē
dum est/nobis autem relinquēda dūtaxat illa deformitas/ illa exorbitatio/ ille de
fectus/in quo malum culpæ propriæ uisitur/qui a nobis fomitem uitiatæ naturæ
sequētibus exit idētidem. Quid ergo gloriamur/quid superbimus / cum in nobis
qđ nostrū propriæ sit nil nisi malū/nil nisi nihil sit/& eo etiā bono qđ beneficētissi
ma dei liberalitas nobis impartit/ sæpe numero/& utinā non semper abutimur/li
bero arbitrio non utentes bene/unde & sanctissimi illi uiri ꝓfundissima humilita
te radicati/ut Franciscus/ut alij/cūctis hoībus hac ratione se deteriores extimabāt/
ꝙ si in alios quæ in se bn̄ficia experiebant̄ contulisset deus / meliores multo q̄ ipsi
essent euasuros opinabant̄/quæ oīa ex scripturis etiā diuinis elici/ad producendā
fouendam firmandāq; humilitatē possunt/unde & scriptū est / Iusticia uestra sicut
pannus mēstruatæ. & in euangelijs/Nihil sine me potestis facere. & iterū/ & Cū fe
ceritis hæc oīa dicite/quoniā serui inutiles sumus. Apl'us quoq; inquit/ Quid ha
bes quod nō accepisti & si accepisti quid gloriaris/ quasi nō accepis? & propheta
iterū: Accedite ad deū & illuminamini/& facies uestræ nō confundent̄. ex hac hu
militate perfectio pēdet amoris/ex eoq; itidē profertur humilitas: annexa enim &
indiuidua/seq; inuicem sequentia producentiaq; sunt/ qui enim summæ deū dili
git/minime certe uel parum seipsum amat/sicut is qui se diligit summe/deū ipsum
diligit minime/ex intentione quippe amoris in deum / is qui ad seipsum est amor
remittitur & euanescit/sicut ex amore ꝓprio is q in deū est amor fatiscit/cōtraq; ex
sancto quodā odio sui / qđ de humilitate nascitur/ Amor exurgit in deū impēseq;
intenditur/amor quippe in bonum fertur: quia cum nihil in se nisi malū agnoscat
humilitas: id odio prosequitur/rursusq; cum quicquid est boni/dei sit/qui est sum
mum bonū enixe & maxime in id fertur/ut autem nos ipsos nimis/deum autē mi
nus diligamus qui tamē summe diligendus est/illud occasionē præbet / ꝙ q̄ circa
& infra nos sunt/beare nos posse autumamus/ & quidē tam falso q̄ ꝑnitiose/flue
re em̄ necesse est eū semꝑ qui aut diuitias aut honores/ aut corꝑis libidines sūme
diligit/q̄ fluūt. s. labūturq; cōtinue: neq; em̄ firmare animū pōt/ qđ fluxū uariū &
nutabūdū est/qđ etiā possessum mille a nobis p̄ripi modis pōt/utq; lōgissime reti
neatur mors ipsa uelimus nolimus oīno diripiet/quare cū ea impēse diligamus id
etiā qđ ipsi oī ex ꝑte sumus & ꝓpter qđ ea ipsa q̄rimus / magis diligimus & a deo
lōgius recedimus/quo solo beamur/diligere em̄ deū sūme debemus eoq; ꝑfectio
nis ut euehamur curare/ut postpositis & fastiditis oībus mūdi illecebris & noxijs
carnis uoluptatibus dei uolūtati nos oīno tradamus/ & Christo cōformes effecti/
ꝓ eo pati desideremus/in primis carnē nr̄am cū uitijs & cōcupiscētijs crucifigere
optātes & abstinētes a carnalibus desiderijs (ut Paul'. inq̄t apl's) q̄ militāt aduersus
aīam mūdū minime diligētes/qm̄ oē qđ in mūdo est cōcupiscētia carnis / cōcupi
scentia oculorū/& suꝑbia uitæ/& mūdus trāsit & cōcupiscētia eius/ut ip̄e dilectus
deo Ioā. monet atq; ita cū Christo resurgētes / q̄ sursum sunt sapere debemus (ut ait
Apl's) q̄ sursum sūt q̄rere nō q̄ super terrā/ & in ijs q̄ nos p̄mūt tribulatiōibus ala

cres perſeuerare & deo gratias agere/cum ob alia tum ꝙ ꝓ mom̄etaneis afflictio/
nibus pie tolleratis æterna præmia repromiſit & tribuet/ſed quia parū hæc nobis
in precio quādocꝫ habētur/multū autē quæ infra/aut extra/aut circa nos ſunt mo-
mentanea & peritura oblectamenta/efficit̄ ut in nobis & uani amores & ſuperflui
timores uiſantur/quæ ſi aut contēneremus aut poſthaberemus/ qđ faciendum &
æthnici quocꝫ philoſophi & maxime Stoicus Epictetus in Enchiridio monuere/
nil amore conſequēdi angeremur/nil retinendi auiditate infaturaremur/nil timore
amittendi ꝑturbaremur/torꝗremurcꝫ:quicqd pes noſter calcaret noſtrū eſſet/ qc-
qd ſperneremus poſſideremus:modicis & eiſdē neceſſarijs rebus cōtenti / quibus
aleremur ut ad id qđ ſupra nos eſt/& ad quod editi in lucē ſumus/poſt huius exi-
lium uitæ in eo ꝑpetue fœliciſſimecꝫ uicturi uehęremur.Ex eis quocꝫ ad id uenit̄
ut ſcriptum eſt/ꝙ nō cōtriſtabit iuſtum quicqd ei acciderit / quia ſi iuſtus:deo red
det qđ ſuū eſt/iuſticiæ ſi quidē officiū/unicuicꝫ ꝙ ſuum eſt reddere/ at ſi deo quod
ſuum eſt reddiderit/omne uticꝫ bonum reddet: omnis autē actio quatenus actio
bona:unde quicqd fiet in uniuerſo ſi ad eius voluntatē referatur iuſte fieri ꝑſua-
ſiſſimū habebit:igitur cum malis pœnę etiā affligemur iuſtū id putabimus : & ob
noſtra peccata fieri / Nam ſi dixerimus ꝙ peccatū non habemus noſmetipſos ſe-
ducimus: uniemur ergo deo id uolētes quod ille vult tumcꝫ iuſti erimus nō ergo
contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit/ Nam ſi bonū & delectabile eueniet triſti
cia recedet & exulabit/ſi malū hoc eſt aduerſum iuſte id factū putabimus & deo
conformabimur/ atcꝫ gaudebimus etiam dei uoluntatem cognoſcētes & gratias
agentes. Qui autē ſęcus ægerit ſemper angetur iuxta illud/Quis reſtitit ei/& pacē
habuit:Pax enim(Augu. teſte)eſt tranquillitas ordinis(ubi ergo ordo erit:ſi uolū
tas inuenietur aduerſans/ cuncta ordinanti deo.Conformabimur ergo iuſticia id
uolētes qđ vult deus noſcꝫ odio habentes qđ ad malū/hoc eſt actus a nobis patra
ti deformitatē attinet:& ipſum deum ſummis uiribus diligemus/hinc autem arra
uitæ æternæ datur / nam ibi cum nullū malum ſit & omne bonū / non poſſumus
nō amare bonū qđ deus eſt / nec aliquid poſſumus ibi odiſſe / & cum bonum qđ
in nobis eſt dei eſſe & a deo iugiter manare depręhēdimus/ id totū in deum referi
mus/deū in ſeipſum & nos nō in nobis / ſed in deo amantes/nihilcꝫ eius uoluntati
remurmurātes/ ſed totos nos in eū abijcientes:quo cū ꝑuenerimus īmobili.ſ. eni-
xe hærētes:mobilibus nō mouebimur/ab eius.ſ.nutu oībus in rebus noſtris om̄i
in tp̄e pendentes:ſemper læti/ſemꝑ alacres/plura enim ſunt quæ nos terrēt/ꝙ̄ quæ
p̄munt:imo multa terrere poſſunt nil p̄mere/nō uolentes: ſiquidē rectiſſime canit
ecclefia/nulla nobis nocebit aduerſitas ſi nulla dominet̄ iniqtas:poſſumus.n.quic-
qd accidit aduerſi mutare in proſperū ſi deo ſemper hęſerimus Qui(ut inqt Apl's)
facit cum tentatione prouentū / ut ei etiā.ſ.hæreamus magis/ unde nobis Dauidi-
cum illud/Paratū cor meū deus/paratū cor meū ſemꝑ canendū eſt : indecꝫ ſincęre
dn̄ico pręcepto audientes identidē & ore/& corde & opere / ad deū clamabimus/
Fiat uoluntas tua:quā ueluti polū obſeruātes ex huius tempeſtuoſi pelagi flucti-
bus in portū cœleſtis fœlicitatis deducimur/uolūtatis autē huius ſigna multa de-
p̄hendimus/tū ex diuinis eloquijs/tū ex dei familiaritate per orationē inita / tū ex
ratione ipſa/tum per leges probatas & cannones/per conſulta prudentū / per do-
ctorum auctoritates uirorū bonorūcꝫ placita/per concurſum intellectus & uolū
tatis in unū eorū.ſ.qui & fidei lumine & charitatis ardore pręfulgere uident̄ ꝑ mi-
racula uires naturæ ſupergredientia/de quibus aut omnibus aut pleriſcꝫ ſummi
argumentū poteſt diuinæ uoluntatis & præſertim cum omnia iſta quapiā in re ad
fidem faciendā concurrunt: ſiquidem eloquia diuina ita diuinę [illegible]oluntatis haberi

ſigna debeat cum quicꝗ aut prohibent/aut præcipiunt/ aut concedunt quemad-
modum humana uerba humani animi ſigna colliguntur. Oratio uero cum homi
nem deo propinquum faciat facilius ibi diuinæ uoluntatis placitum hauritur:vn
de tot reuelationes/tot uiſa prophetarum/ſed & humana ratio iuxta id qđ in pſal-
mo ſcriptum eſt/ſignum quoddam & lumē diuini vultus appellatur/Legū quoqꝫ
conditores dei ope ut ſcriptum eſt iuſta decernunt:& prudentia gubernatrix opti
ma uitæ a deo homini tributa quæ bonitati & doctrinæ iūcta/ueluti nocturnę ce-
citati faces prætendit: fides autē & charitas/illa ignorantiæ/hæc maliciæ tenebras
diſpellit/miracula poſtremo utpote ipſius dei opera ſuum teſtantur auctorē/cum
autem hæc ut diximus diuinæ uoluntatis habeantur ſigna / in horum præcipuo
ſigno.ſ.diuinorum eloquiorum ſigna quoqꝫ futurę noſtræ fœlicitatis ineſſe per-
cipiemus : Cum enim ibi quæ credenda/quæ ſperanda / quæ petenda / quæ ope-
randa pręcipiantur/ſi hæc ipſa nobis comparauerimus & fugauerimus aduerſa/
pariterqꝫ ſi beneficiorum dei & memores & grati erimus/ ſi peccatorum pœnitue
rit/ſi cauere in poſterum deſtinauerimus/arram quandam beatitudinis nos con-
ſecutos nec iniuria putabimus/& eo firmiorem quo plura ſigna concurrerint di-
uinæ uoluntatis/ Quæ (ut inquit Apoſtolus) ſanctificat nos . Hæc enim ait ille:
Voluntas dei eſt ſanctificatio ueſtra. Ad deum igitur eundum/& de eius infinita
bonitate fidendum / & nihilominus recta uirtutis ſemita incedendum & perfectę
uitæ quantum fieri poteſt propinquandum:Huic autem comparandæ perfectio
ni quanꝗ plura conducant/potiſſimū tamen religio doctrina/ operatio conduce-
re uidetur/quanꝗ ſine doctrina exurgere ad culmen charitatis nōnulli potuerint
ut Antonius/ut Franciſcus/ut alij/quos non litterarum ſtudiū ſed ipſe deus edo-
cuit.Religio autem fide/ſpe/ & charitate compręhenditur/ fide initium/ ſpe augu-
mentum/charitate conſummationem capit/fide inꝗ chriſti de qua & eius creden
di ordine ſuperiora Theoremata compoſuimus/ſpe uero fruendi Chriſto charita
te & comite & duce/ad hāc religionem & diuinis afflatibus & uita rationaliter in-
ſtituta/& promiſſionibus cœlitus promouemur : doctrinā autem in uniuerſum
intelligo ſed præcipue quæ de diuinis eloquijs promitur quęve de ſanctorum eo-
rum interpretum lucubrationibus cōparatur : interpretes theologos uoco & ue-
teres & nouos probatos a catholica eccleſia/ qui ſolido fidei fundamento nixi ra-
tiones etiam querunt/ad eius utilitatem & ſacrorum eloquiorum explanationē/
qui & ſecundū ſacra eloquia ueteris & noui teſtamenti & uniuerſalis eccleſiæ con
cilia & ſanctiones indicāt/ de alijs uero iudicant/utpote quæ inferiori ordine col-
locantur.Sunt autem nonnulla quibus ea quæ diximus eloquia copioſius quan-
doqꝫ & lucidius intelliguntur quę conuenire huc poſſunt/horū in numero & pō-
tificiæ & ciuiles leges / necnon liberalium artis & moralis naturaliſqꝫ philoſophię
ſtudia repoſuerim/earum partem ſtudium:poteſtas partem ſibi uendicat. ſtudio
enim doctrinæ illę aquiruntur quas poſtea interpretandi honoraria facultas cō-
mitatur/poteſtas quoqꝫ non interpretandi modo ſed & condendi leges ab impe-
ratore inferioribus principibus datur.ut cunqꝫ ſit huiuſmodi doctrinæ quoquo-
modo religioni famulantur / exterior autem operatio & doctrinam & internam
religionē ſequitur:ea enim quæ & religione cōcepimus & doctrina tenēda noui
mus / forinſecus operatione complemus : & quanꝗ omneis hoīes abſolute huic
& numeris omnibus conſumatæ vitæ / de qua ſuumus locuti multas ob cauſas
idonei aptiqꝫ non ſint/omnes tamen apti/omnes idonei ad perfectam & ſempiter
nam uitam conſequendam:Qui religioni tantummodo hoc eſt fide/ſpe/ & chari-
tate/freti deo in hac uita propinquant ut in alia eidem coniungantur/Cum autem

ſidem dico opera etiam ſimul intelligo & charitatem ſine quibus mortua eſt/ cum ſpem nomino operum etiam memor ſum / quia ſine operibus iuſtis non ſpes ſed præſumptio/& in charitate iuſtum intelligo ordinem quo ad deum & ſuper cœleſtia & nos ipſos & eos qui ſupra/qui iuxta/qui infra ſunt/ quæ quidem charitas ſi operari deſinit charitas non eſt : Religioni igitur & operibus eius omnes idonei omnes apti non omnes doctrinæ/ quanq̃ & doctrinæ adminiculo & ſibi & alijs prodeſſe plurimũ poteſt/qui eã charitate condiderit & ſe in omnibus deo cõmiſerit/ſcriptum eſt:Qui me elucidant uitam eternam habebunt/Item Qui doctus fuerit fulgebit ſicut ſplendor firmamẽti: Et qui ad iuſticiam erudierint plurimos erũt ſicut ſtellę in perpetuas ęternitates/ſed de his alias fortaſſe maiori ocio/Qui ea igitur quæ ſupra rettulimus / obtinent ſigna fœlicitatẽ ſe adepturos ſperare poſſunt quanq̃ & aliq eos gradus præteruecti certiores conſequẽdę beatitudinis reddũtur/cum ex rationibus de propriæ conſcientię lumine/deq̃ familiaritate cum deo per iugem orationẽ inita depromptis:tum ex ſiti diuini honoris quem ſuper omnia quærunt & ſuę proximiq̃ ſalutis / uocibus item & promiſſis ſanctorum hominum ac prophetarum quemadmodum olim multis diuina largitate cõceſſum eſt/ ut illos mittam admodum paucos / quibus per manifeſtiſſimas reuelationes id ipſum ſignificauit deus omnipotens / nunq̃ ſatis laudatus ſemperq̃ laudãdis cui per infinita ſæcula regnum poteſtas & gloria.

¶ Finiunt Theoremata Ioan. Franciſci Pici Mirandulani principis Argentoraci: quæ inſignis Heluetiorum vrbs eſt : formis excuſa die. xxij. Decemb. Ann. M.D. vi. quãdo inuictiſſi. Cæſaris Maximiliani Auguſti. Filius unigenitus Philippus Hiſpaniarũ Rex non ſine totius chriſtianæ ReiP. iactura. Florẽti ætate perijſſe / deplorabatur ab omni populo.

